ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ץ") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש״י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמַר־
נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַּמֶּרְחָב יָהּ: ו יְהוָה
לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִּי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי
אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם:
ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם
סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יא סַבּוּנִי גַם־סְבָבוּנִי
בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יב סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ
קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יג דָּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל
וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה:
טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְהוָה עֹשָׂה
חָיִל: טז יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל:
יז לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי
יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אֶבֹא־בָם
אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ:
כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מָאֲסוּ
הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת
הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה
וְנִשְׂמְחָה בוֹ: כה אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה
הַצְלִיחָה נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל | יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים
עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי
אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א״ב וכל אות ח׳ פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר״ץ ב״ן דמ״ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי״ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת יְהוָה:
ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אַף
לֹא־פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה צִוִּיתָה פִּקֻּדֶיךָ
לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכַי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז
לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר
לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר
אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד: **ב** ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ
לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ: י בְּכָל־לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי
מִמִּצְוֹתֶיךָ: יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־
לָךְ: יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׂפָתַי
סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שַׂשְׂתִּי כְּעַל
כָּל־הוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה אָרְחֹתֶיךָ:
טז בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח דְּבָרֶךָ: **ג** יז גְּמֹל
עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ: יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה
נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: יט גֵּר אָנֹכִי בָאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי
מִצְוֹתֶיךָ: כ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־
עֵת: כא גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִّצְוֹתֶיךָ: כב גַּל
מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי: כג גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים

המשך מזמור קיט בעמוד נג

אגרות קודש

ב״ה, ט׳ אייר, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מג׳ אייר בו כותב אודות בת דודו ובעלה שיחיו.

והנה נחוץ הי׳ א) שמכאן ולהבא תזהר בכיסוי הראש כפסק דין תורתנו הק׳. ב) מכאן ולהבא תשתמש בהמקוה שהיא ממי גשמים או מי מעיין, ולא ממים העוברים דרך כלי מודד המים וכו׳ וכל הוספה בענינים דתורה ומצות ממשיך תוספת בברכות השי״ת בהמצטרך לאדם וביתו שי׳.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיח, קיט ..... ג

ג) מאמר ד״ה את שבתותי תשמורו
ש״פ בהר, כ״ף אייר, ה׳תשכ״ה..... ה

ד) שיחת יום א׳, י״ד אייר, פסח שני, ה׳תשכ״ה .. יב

ה) שיחת ש״פ בהר, כ״ף אייר, ה׳תשכ״ה .....טז

ו) משיחות שבת פרשת אמור,
כ׳ אייר ה׳תנש״א.....כ

ז) לקוטי-שיחות פרשת בהר – ל״ג בעומר כרך יז ...ל

ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל .....לו

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בהר..... לז

י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בהר.....לח

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהר..... נו

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת בהר.....נז

יג) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת בהר .....סה

יד) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....סח

שיעורי רמב״ם

טו) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת בהר ..... עא

טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בהר..... קלב

יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בהר .....קמח

יח) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף כט עד דף לה ..... קנב

יט) נביאים וכתובים
ירמיה פרק יד, קהלת פרק ג.....קפ

כ) משניות – מסכת שבועות
ביאור קהתי.....קפב

כא) עין יעקב מסכת מגילה ..... קצ

כב) מסכת בכורות עם ביאורים
מדף לב עד דף לח.....קצב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רכב

כד) שולחן ערוך הלכות תפילין
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רכג

כה) לקוטי תורה ד״ה ביאור הנ״ל
אדמו״ר הזקן ..... רכו

כו) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי .....רלד

כז) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רלו

כח) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רלח

כט) קונטרס עץ החיים
אדמו״ר מוהרש״ב..... רלט

ל) ספר המאמרים – ה׳תש״ט
אדמו״ר מוהריי״צ..... רמד

לא) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ.....רמח

לב) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....רמט

לג) חומש לקריאה בציבור .....רנה

לד) קריאה התורה למנחת שבת-קודש .....רס

לה) ביאורים לפרקי אבות פרק ד .....רסא

לו) לוח זמנים לשבוע פרשת בהר ..... רסב

לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש .....רסג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת בהר, כ"ף אייר, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי הֲוָיָ׳[1].

וּמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[2] שֶׁפֵּירוּשׁ "שַׁבְּתֹתַי" הֵן שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, וְהַיְנוּ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת 'שַׁבָּת' שֶׁיֵּשׁ בְּכָל שַׁבָּת, שַׁבָּת תַּתָּאָה וְשַׁבָּת עִילָּאָה (וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר בְּהֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָן[3] שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן לֵיל שַׁבָּת וְיוֹם שַׁבָּת). וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁשַּׁבָּת הוּא עִנְיָן עֶלְיַת הָעוֹלָמוֹת, וְהוּא עִנְיָן הַבִּטּוּל, וּבָזֶה גּוּפָא יֵשׁ שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת, שַׁבָּת תַּתָּאָה שֶׁהוּא בִּטּוּל הַיֵּשׁ לָאַיִן, וְשַׁבָּת עִילָּאָה שֶׁהוּא בִּטּוּל הָאֲמִתִּי, וְהוּא עִנְיַן גִּלּוּי עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף הַ׳סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין׳, שֶׁבֶּאֱמֶת שַׁבָּת הוּא בְּחִינַת מַתָּנָה שֶׁנִּתְּנָה לָנוּ מֵה׳, רַק שֶׁאָנוּ צְרִיכִים לִשְׁמוֹר שֶׁלֹּא יַפְסִידוּ אוֹתָהּ חַס־וְשָׁלוֹם עַל־יְדֵי אֵיזֶה קִלְקוּל וּגְרָמָא בִּנְזָקִין הַמּוֹנֵעַ גִּלּוּי זֶה כו׳.

ב) **וּבְיאוּר** הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, יוּבָן עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת אַדְמוֹ"ר (מְהוֹרָשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל הַזֶּה דִּשְׁנַת עטר"ת[4] שֶׁיֵּשׁ שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת בְּשַׁבָּת, וּבִכְלָלוּת הֵן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת, שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת. וְתוֹכֶן הַדְּבָרִים הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב[5] וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת בְּשַׁבָּת. מַדְרֵגָה הָאַחַת הִיא הַשַּׁבָּת שֶׁיֶּשְׁנוֹ מִצַּד עַצְמוֹ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁשַּׁבָּת מִקַּדְּשָׁא וְקַיְּמָא[6], וְעַל זֶה נֶאֱמַר וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת מצד עצמה נֶאֱמַר וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת, וְהוּא עִנְיַן גִּלּוּי

ביאור בדרך אפשר

נאמר בפרשת השבוע, פרשת בהר:

אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי הֲוָיָ׳[1]. **וּמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[2] ספר מאמרי חסידות של אדמו"ר הזקן לפרשיות התורה של החומשים ויקרא־במדבר־דברים (ושיר השירים) **שֶׁפֵּירוּשׁ "שַׁבְּתֹתַי"** לשון רבים **הֵן שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, וְהַיְנוּ** שלפי פנימיות הדברים, דברי הכתוב על שתי שבתות כוונתם, **שְׁתֵּי בְּחִינוֹת** רוחניות בעניין 'שַׁבָּת' **שֶׁיֵּשׁ בְּכָל שַׁבָּת, שַׁבָּת תַּתָּאָה** עליונה תחתונה **וְשַׁבָּת עִילָּאָה** (**וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר בְּהֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָן**[3] ב'לקוטי תורה' **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן לֵיל שַׁבָּת וְיוֹם שַׁבָּת**), כפי שממשיך ומפרט. **וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁשַּׁבָּת הוּא עִנְיַן עֶלְיַת הָעוֹלָמוֹת,** כמבואר במאמר הנזכר ב'לקוטי תורה': "... והעניין כי שבת הוא בחינת עליות העולמות עשייה ביצירה ויצירה בבריאה ובריאה באצילות כו' עד רום המעלות שגם 'אדם־קדמון' עולה במאציל העליון. כי השבת הוא על־דרך־משל אדם ששובת ונח מאיזו מלאכת עבודה שבשעת המלאכה נתלבש השכל ונשפל בעשיית המלאכה וכשפוסק ממנה חוזר שכלו לאיתנו ועולה למעלה להשכיל עניינים רוחניים שלמעלה מעלה מהשכל שבהמלאכה שנקרא מילין דהדיוטא כו'. וכך על־דרך־זה יובן למעלה עניין העלייה בשבת עד רום המעלות". **וְהוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל** של כל עולם כלפי העולם שלמעלה ממנו שכתוצאה ממנו הוא עולה לעולם שמעליו, **וּבָזֶה גּוּפָא** בעניין הביטול עצמו **יֵשׁ שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת, שַׁבָּת תַּתָּאָה** ביטול 'תחתון', ביטול ברמה נמוכה **שֶׁהוּא בִּטּוּל הַיֵּשׁ** המציאות **לָאַיִן** המהווה את מציאות ה'יש', **וְשַׁבָּת עִילָּאָה** ביטול 'עליון', ביטול ברמה גבוהה **שֶׁהוּא בִּטּוּל הָאֲמִתִּי,** ביטול של העולמות והנבראים לאלוקות באופן מוחלט **וְהוּא עִנְיַן גִּלּוּי עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף** עצם המהות של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **הַ׳סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין׳,** האור הבלי־גבול, המאיר בעולמות בדרך של 'סובב' ו'מקיף' מלמעלה, מבלי להתלבש בפנימיותם, **בְּחִינַת הָאַיִן, שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא** ובזמן הזה הארתו בעולמות ובנבראים אינה ניכרת בגלוי. **וְעַל זֶה** על גילוי האין־סוף שיאיר לעתיד לבוא **נֶאֱמַר "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ", שֶׁבֶּאֱמֶת שַׁבָּת הוּא בְּחִינַת מַתָּנָה שֶׁנִּתְּנָה לָנוּ מֵה׳,** אלא שכעת אור זה אינו מאיר בגילוי **רַק שֶׁאָנוּ צְרִיכִים לִשְׁמוֹר שֶׁלֹּא יַפְסִידוּ אוֹתָהּ חַס־וְשָׁלוֹם עַל־יְדֵי אֵיזֶה קִלְקוּל וּגְרָמָא בִּנְזָקִין הַמּוֹנֵעַ גִּלּוּי זֶה כו׳.**

ב) **וּבְיאוּר** הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, יוּבָן עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת אַדְמוֹ"ר (מְהוֹרָשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל הַזֶּה דִּשְׁנַת עטר"ת[4] שֶׁיֵּשׁ שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת בְּשַׁבָּת, וּבִכְלָלוּת הֵן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת, שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת. וְתוֹכֶן הַדְּבָרִים הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב[5] וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת בְּשַׁבָּת. מַדְרֵגָה הָאַחַת הִיא הַשַּׁבָּת שֶׁיֶּשְׁנוֹ מִצַּד עַצְמוֹ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁשַּׁבָּת מִקַּדְּשָׁא וְקַיְּמָא[6], וְעַל זֶה נֶאֱמַר וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת, וְהוּא עִנְיַן גִּלּוּי

---

1) פרשתנו כו, ב. 2) פרשתנו ד"ה את שבתותי - מא, א ואילך. 3) בביאור הדברים ע"פ את שבתותי - מד, א. 4) סה"מ עטר"ת ע' תד ואילך. וראה גם ד"ה את שבתותי ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 79 ואילך). 5) תשא לא, טז. 6) ביצה יז, א.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁצְּרִיכִים רַק לִשְׁמוֹר אֶת הַשַּׁבָּת כשם ששומרים דבר שכבר קיים. **וּמַדְרֵגָה הַשְּׁנִיָּה** בעניין השבת, עליה נאמר "לעשות את השבת" **הִיא מַה שֶּׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מַמְשִׁיכִים** את קדושת השבת מלמעלה למטה **וְעוֹשִׂים אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁעַל זֶה** על קדושת השבת הנפעלת ונמשכת על ידי בני ישראל **נֶאֱמַר לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת, הַיְנוּ שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם מַמְשִׁיכִים** בני ישראל **דַּרְגָּה נַעֲלִית יוֹתֵר בְּשַׁבָּת** מאשר זו שקיימת בשבת מצד עצמה, **שֶׁזֶּהוּ** ענין **"וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג"**[7] עונג השבת ומעלתה הנמשך על ידי עבודת האדם, "וקראת". **אַךְ יֵשׁ מַדְרֵגָה נַעֲלִית יוֹתֵר בְּשַׁבָּת,** מדרגה שלישית, **שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיכָהּ** מלמעלה ולהביא אותה לידי גילוי **עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה** של האדם למטה, **וּבָאָה מִלְּמַעְלָה** מהקדוש־ברוך־הוא **בִּבְחִינַת מַתָּנָה** שאינה בתמורה למעשה של האדם כמו תשלום שכר על עבודה, **וְעַל זֶה** על דרגה נעלית זו בשבת, הדרגה השלישית, **נֶאֱמַר**[8] בדברי חכמינו ז"ל בגמרא **מַתָּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי וְשַׁבָּת שְׁמָהּ** (וזה לשון הגמרא: "... הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, שנאמר: לדעת כי אני ה' מקדשכם. תניא נמי הכי, לדעת כי אני ה' מקדשכם, אמר לו הקדוש־ברוך־הוא למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם").

וממשיך ומבאר את מעלת עניין השבת הנמשך מלמעלה בדרך מתנה, שלא על ידי עבודת האדם, לגבי עניין השבת שנמשך על ידי עבודת האדם: **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַתַּעֲנוּג** של השבת **שֶׁנִּמְשָׁךְ** מלמעלה **עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה** של האדם, שעל כך נאמר **"וְקָרָאתָ**, אתה, האדם **לַשַּׁבָּת עֹנֶג", הֲרֵי זֶה רַק הֶאָרָה** מועטת ומצומצמת **בִּלְבַד מֵעַצְמוּת הַתַּעֲנוּג** כפי שהוא למעלה, **אֲבָל עַצְמוּת הַתַּעֲנוּג** היא דרגה נעלית מאד ולכן **אִי־אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה** כי עבודת האדם לא יכולה להגיע ולפעול ולהשפיע

ביאור בדרך אפשר

במדרגה נעלית כל כך שלמעלה מכל הגדרים של העולמות והנבראים, **כִּי־אִם** אלא 'עצמות התענוג' נמשכת רק **בִּבְחִינַת מַתָּנָה, עַל־יְדֵי אִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא** התעוררות מלמעלה, מאלוקות, **מִצַּד עַצְמָהּ, וְעַל זֶה** העונג של השבת הנמשך מלמעלה שלא על ידי עבודת האדם **נֶאֱמַר**[9] בכתוב **אָז תִּתְעַנַּג עַל הַוָי', בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא** לא על ידי עבודה מצד האדם. **וְנִמְצָא, שֶׁבִּכְלָלוּת** באופן כללי **יֶשְׁנָן שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת,** יש בעניין השבת שני עניינים כלליים **שַׁבָּת הָאַחַת** עניין אחד בתוכן הרוחני הפנימי של השבת **הִיא הַשַּׁבָּת שֶׁבִּבְחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא,** התעוררות מלמטה, מצד האדם, **שֶׁזֶּהוּ** הָעִנְיָן **שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַמְשִׁיכִים וְעוֹשִׂים אֶת הַשַּׁבָּת** (ועניין זה נרמז בכתוב **לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת**), **וְשַׁבָּת הַשְּׁנִיָּה הִיא הַשַּׁבָּת שֶׁבִּבְחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא** הנמשכת מלמעלה שלא על ידי עבודת האדם. **אֶלָּא שֶׁבָּזֶה גּוּפָא** עצמו, בעניין השבת הנמשכת מלמעלה, **יֶשְׁנָן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת, מַדְרֵגָה הָאַחַת הִיא מַה שֶּׁשַּׁבָּת מִקַּדְשָׁא וְקַיְמָא (שֶׁהִיא בְּחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא** התעוררות מלמעלה **שֶׁקּוֹדֶם אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא** שלפני ההתעוררות מלמטה, מצד האדם, היינו התעוררות מלמעלה, מאלוקות, שהאדם אינו גורם ומעורר אותה, אבל לאחר שהאדם מתעורר מלמטה, בעקבות ה'אתערותא דלעילא' עבודתו פועלת המשכה והוספה בעניין השבת, והיא בחינת "וקראת לשבת עונג" האמורה לעיל), **וּמַדְרֵגָה הַשְּׁנִיָּה הִיא בְּחִינַת מַתָּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי כוּ' (שֶׁהוּא בְּחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי הָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא דְּ"לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת"). וּמַה שֶּׁכָּתוּב "אֶת דִּלְעֵילָא שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי הָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא דְּ"לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת", כי זו 'אתערותא דלעילא' ממקור נעלה יותר שבו עבודת האדם לא יכולה להשפיע ולפעול). **וּמַה שֶּׁכָּתוּב "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ",** וכאמור כתוב זה מתייחס

1 הַשַּׁבָּת, שֶׁצְּרִיכִים רַק לִשְׁמוֹר אֶת הַשַּׁבָּת.
2 וּמַדְרֵגָה הַשְּׁנִיָּה הִיא מַה שֶּׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
3 מַמְשִׁיכִים וְעוֹשִׂים אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר
4 לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת, הַיְנוּ שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם
5 מַמְשִׁיכִים דַּרְגָּה נַעֲלִית יוֹתֵר בְּשַׁבָּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן
6 "וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג"[7]. אַךְ יֵשׁ מַדְרֵגָה נַעֲלִית
7 יוֹתֵר בְּשַׁבָּת, שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיכָהּ עַל־יְדֵי
8 עֲבוֹדָה, וּבָאָה מִלְּמַעְלָה בִּבְחִינַת מַתָּנָה, וְעַל זֶה
9 נֶאֱמַר[8] מַתָּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי וְשַׁבָּת
10 שְׁמָהּ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַתַּעֲנוּג שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי
11 הָעֲבוֹדָה, "וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג", הֲרֵי זֶה רַק
12 הֶאָרָה בִּלְבַד מֵעַצְמוּת הַתַּעֲנוּג, אֲבָל עַצְמוּת
13 הַתַּעֲנוּג אִי־אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה, כִּי־
14 אִם בִּבְחִינַת מַתָּנָה, עַל־יְדֵי אִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא
15 מִצַּד עַצְמָהּ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר[9] אָז תִּתְעַנַּג עַל הַוָי',
16 בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא. וְנִמְצָא, שֶׁבִּכְלָלוּת יֶשְׁנָן שְׁתֵּי
17 שַׁבָּתוֹת, שַׁבָּת הָאַחַת הִיא הַשַּׁבָּת שֶׁבִּבְחִינַת
18 אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
19 מַמְשִׁיכִים וְעוֹשִׂים אֶת הַשַּׁבָּת (לַעֲשׂוֹת אֶת
20 הַשַּׁבָּת), וְשַׁבָּת הַשְּׁנִיָּה הִיא הַשַּׁבָּת שֶׁבִּבְחִינַת
21 אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא. אֶלָּא שֶׁבָּזֶה גּוּפָא יֶשְׁנָן שְׁתֵּי
22 מַדְרֵגוֹת, מַדְרֵגָה הָאַחַת הִיא מַה שֶּׁשַּׁבָּת מִקַּדְשָׁא
23 וְקַיְמָא (שֶׁהִיא בְּחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁקּוֹדֶם
24 אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא), וּמַדְרֵגָה הַשְּׁנִיָּה הִיא בְּחִינַת
25 מַתָּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי כוּ' (שֶׁהוּא בְּחִינַת
26 אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִתְעֲרוּתָא־
27 דִּלְעֵילָא שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי הָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא
28 דְּ"לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת"). וּמַה שֶּׁכָּתוּב "אֶת

---

7) ישעי' נח, יג. 8) שבת י, ב. 9) ישעי' שם, יד.

שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ״, הִנֵּה עִנְיַן הַשְּׁמִירָה שַׁיָּךְ בַּהַמְשָׁכָה שֶׁהִיא בִּבְחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא, שֶׁבָּזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת רַק עִנְיַן הַשְּׁמִירָה. וְקָאֵי עַל בְּחִינַת הַשַּׁבָּת דְּמִקַּדְּשָׁא וְקַיְמָא, וְגַם עַל הַשַּׁבָּת שֶׁבִּבְחִינַת מַתָּנָה.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ מְדוּבָּר אוֹדוֹת מַדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת מַתָּנָה מִלְּמַעְלָה, כַּמְּרוּמָז בַּמְּבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[10] בְּפֵירוּשׁ הֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב ״וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ״, שֶׁ״מִקְדָּשִׁי״ קָאֵי עַל הַתּוֹרָה, כִּי הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלְּמַטָּה הוּא מַעֲשֵׂה יְדֵי הָאָדָם, שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בָּנָה אוֹתוֹ, אֲבָל הַתּוֹרָה הִיא מִקְדָּשׁוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ כוּ׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, גַּם מַדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת, עִם הֱיוֹתָהּ מַדְרֵגָה נַעֲלֵית שֶׁתִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא, הֲרֵי מֵעֵין זֶה נִמְשָׁךְ בְּכָל שַׁבָּת, כְּמוֹ שְׁתֵּי הַשַּׁבָּתוֹת שֶׁיֵּשְׁנָן בְּכָל שַׁבָּת. וּכְשֵׁם שֶׁשְּׁתֵּי הַשַּׁבָּתוֹת שֶׁבְּכָל שַׁבָּת הֵם לֵיל שַׁבָּת וְיוֹם שַׁבָּת, כְּמוֹ־כֵן מַדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת הוּא עִנְיַן סְעוּדָה שְׁלִישִׁית שֶׁבִּמְנֻחַת שַׁבָּת, שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר ״הַיּוֹם לֹא״[11], הַיְנוּ, שֶׁאֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁבְּאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא, אֶלָּא בִּבְחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא מִצַּד עַצְמָהּ[12]. וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁבִּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית לֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּבִשְׁאָר הַסְּעוּדוֹת דְּשַׁבָּת[13], וְעַד שֶׁיֵּשׁ דֵּעוֹת שֶׁיּוֹצְאִים יְדֵי־חוֹבָה בַּאֲמִירַת דִּבְרֵי תּוֹרָה[14], לְהִיוֹתָהּ[15] מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא שֶׁאֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה[16]. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר,

ביאור בדרך אפשר

לעניין השבת כפי שהיא ״מקדשא וקיימא״ מצד עצמה, **הִנֵּה עִנְיַן הַשְּׁמִירָה שַׁיָּךְ בַּהַמְשָׁכָה** אלוקית מלמעלה למטה **שֶׁהִיא בִּבְחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא** שלא באה ונגרמת על ידי עבודת האדם, **שֶׁבָּזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת רַק עִנְיַן הַשְּׁמִירָה** ולא פעולה של תוספת קדושה. **וְקָאֵי** ומכוון **עַל בְּחִינַת הַשַּׁבָּת דְּמִקַּדְּשָׁא וְקַיְמָא, וְגַם עַל הַשַּׁבָּת שֶׁבִּבְחִינַת מַתָּנָה** שבשתי בחינות אלו ההמשכה מלמעלה לא באה ונמשכת על ידי עבודת האדם, כמבואר לעיל.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ במאמר הנזכר לעיל **מְדוּבָּר אוֹדוֹת** ההמשכה וההתגלות של **מַדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת מַתָּנָה מִלְּמַעְלָה, כַּמְּרוּמָז בַּמְּבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[10] בְּפֵירוּשׁ הֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב** שלאחר ״את שבתותי תשמורו״ ממשיך הכתוב ואומר ״**וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ**״, ועל כך מבואר ב׳לקוטי תורה׳ **שֶׁ״מִקְדָּשִׁי״ קָאֵי** מכוון **עַל הַתּוֹרָה, כִּי הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלְּמַטָּה הוּא מַעֲשֵׂה יְדֵי הָאָדָם** למטה, **שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בָּנָה אוֹתוֹ, אֲבָל הַתּוֹרָה הִיא מִקְדָּשׁוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ כוּ׳**, כפי שממשיך ומבאר. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, גַּם מַדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת,** הנעלית ביותר, בחינת ׳מתנה׳ שעניינה התגלות התענוג העצמי, כמבואר לעיל, **עִם הֱיוֹתָהּ מַדְרֵגָה נַעֲלֵית שֶׁתִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא** וכעת היא בהעלם, **הֲרֵי מֵעֵין זֶה נִמְשָׁךְ בְּכָל שַׁבָּת** גם עכשיו בזמן הזה **כְּמוֹ שְׁתֵּי הַשַּׁבָּתוֹת שֶׁיֵּשְׁנָן בְּכָל שַׁבָּת** (״ושמרו״ ו״לעשות״ שיש בהם ׳מעין׳ הגילוי שיהיה לעתיד לבוא). **וּכְשֵׁם שֶׁשְּׁתֵּי הַשַּׁבָּתוֹת שֶׁבְּכָל שַׁבָּת הֵם לֵיל שַׁבָּת וְיוֹם שַׁבָּת** שהוא בחינת ״שבת תתאה״ שהוא בחינת ״שבת עילאה״, **כְּמוֹ־כֵן מַדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת הוּא עִנְיַן סְעוּדָה שְׁלִישִׁית** הנעלית יותר משתי הדרגות האמורות **שֶׁבִּמְנֻחַת שַׁבָּת, שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר ״הַיּוֹם לֹא״**[11], בעניין ירידת המן, נאמר בפרשת בשלח ״ויאמר משה אכלוהו היום, כי שבת היום לה׳, היום לא תמצאוהו בשדה״, ושלוש פעמים ״היום״ שבכתוב הוא רמז לשלוש סעודות בשבת, וכיוון שסעודה שלישית נרמזת בכתוב ״היום לא״, לשון שלילה המורה על עניין נעלה שאין בו מושג, הרי זה רמז לכך שסעודה שלישית נעלית משתי הסעודות הקודמות, **הַיְנוּ, שֶׁאֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁבְּאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא,** ההתעוררות מלמטה גורמת התעוררות מלמעלה **אֶלָּא בִּבְחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא מִצַּד עַצְמָהּ**[12] שנמשכת ממקור נעלה ש׳אתערותא דלתתא׳ לא מגעת לשם. **וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁבִּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית לֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּבִשְׁאָר הַסְּעוּדוֹת דְּשַׁבָּת**[13], **וְעַד שֶׁיֵּשׁ דֵּעוֹת שֶׁיּוֹצְאִים יְדֵי־חוֹבָה בַּאֲמִירַת דִּבְרֵי תּוֹרָה**[14], מבלי לאכול ולשתות, כי סעודה שלישית נרמזת בכתוב בלשון ״היום לא״ **לִהְיוֹתָהּ**[15] כיוון שהסעודה השלישית היא **מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא שֶׁאֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה**[16]. כמאמר חכמינו ז״ל, ״העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה״.

---

10) פרשתנו שם (מג, א). 11) בשלח טז, כה. שבת קיז, ב. 12) סה״מ עטר״ת שם (ע׳ תיא). וראה גם סה״מ ה׳ש״ת שם (ע׳ 86 ואילך). 13) ראה שו״ע או״ח סרצ״א ס״ה. שו״ע אדה״ז שם ס״ז. 14) ראה מטה אפרים סתקצ״ז ס״ד. 15) ראה ב״ח או״ח סרצ״א. אוה״ת בשלח ע׳ תרכא. ע׳ תרלא. המשך תער״ב ח״ב ע׳ א׳קכז ואילך. לקו״ש חכ״א ע׳ 84 ואילך. וש״נ. 16) ברכות יז, א.

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁ"מִקְּדָשִׁי תִּירָאוּ" דְּקָאֵי המכוון **עַל תּוֹרָה** (כַּנַּ"ל שהתורה באה מלמעלה ולא על ידי עבודת האדם), **קָשׁוּר עִם סְעוּדָה שְׁלִישִׁית, שֶׁהִיא מַדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת שֶׁהִיא בִּבְחִינַת מַתָּנָה** הבאה מלמעלה לא על ידי 'אתערותא דלתתא' מצד האדם.

וְזֶהוּ גַּם הביאור על פי פנימיות מַה שֶּׁמְּסַיֵּם בַּכָּתוּב לאחר "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו": **אֲנִי הֲוָיָ', וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י: נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.**

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַכַּוָּנָה בְּעִנְיָן הַשָּׂכָר על שמירת השבת ועל מורא המקדש, ועל לימוד התורה וקיום המצוות, **הִיא (לֹא רַק** לשכר **כִּפְשׁוּטוֹ, אֶלָּא) לַאֲמִתִּית עִנְיַן הַשָּׂכָר, שֶׁזֶּהוּ שֶׁאָמְרוּ חֲזַ"ל**[17] בפרקי אבות **שְׂכַר מִצְוָה מִצְוָה, כַּמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[18] בפירוש דברי חכמינו ז"ל אלה, "שכר מצווה, מצווה" **שֶׁהַמִּצְוָה עַצְמָהּ הִיא הַשָּׂכָר** שהאדם זוכה לו על ידי קיום המצווה, **כִּי עִיקַר הַמִּצְוָה הוּא בִּטּוּל הַיֵּשׁ** היישות והמציאות של האדם **לָאַיִן** האלוקי, על ידי מילוי רצון וציווי ה', **וְזֶה עַצְמוֹ** הביטול לאלוקות שעל ידי קיום המצווה **הוּא הַשָּׂכָר שֶׁל הַמִּצְוָה, אֶלָּא שֶׁהַשָּׂכָר הוּא גִּלּוּי הָאַיִן הָאֲמִתִּי כוּ'** האלוקות שלמעלה מכל הגדרה של מציאות 'יש'. **וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת נַעֲשֶׂה הַחִבּוּר** של האדם מקיים המצווה **(מִצְוָה, מִלְּשׁוֹן צַוְתָּא וְחִבּוּר**[19]) **עִם בְּחִינַת "אֲנִי"** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו (ו'אני' הוא **אוֹתִיּוֹת 'אַיִן'**[20]), **בְּחִינַת הָעַצְמוּת** עצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, **שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין'** האור האלוקי הבלי־גבול המאיר בעולמות בדרך 'סובב' ו'מקיף' מלמעלה, אבל 'עצמותו' הוא למעלה מהעולמות לגמרי, ועל ידי קיום מצווה האדם מתחבר עם 'עצמותו'.

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן גַּם שֶׁהָעִנְיָן דַּ־אֲנִי הֲוָיָ', נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר, נֶאֱמַר גַּם בְּרֵישׁ בראש, בתחילת **פָּרָשַׁת וָאֵרָא גַּבֵּי הָאָבוֹת,** ככתוב "וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני ה' וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב...", **וְלִכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדָה עַל־מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס** לזכות בשכר **הִיא מַדְרֵגָה פְּחוּתָה** בעבודת ה' (כמאמר חכמינו ז"ל במשנה בפרקי אבות "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס"), **מַה שַּׁיָּךְ עִנְיָן זֶה** של דגש על שכר המצוות **אֵצֶל הָאָבוֹת** שלא היו במדרגה פחותה ונמוכה אלא בדרגה נעלית מאד.? **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַכַּוָּנָה** בכך שנאמר אצל האבות "אני הוי'", "נאמן לשלם שכר", **הִיא לַאֲמִתִּית עִנְיַן הַשָּׂכָר,** כמבואר לעיל, **שְׂכַר מִצְוָה מִצְוָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַצַּוְתָּא וְחִבּוּר** של האדם המקיים את המצווה **עִם בְּחִינַת 'אֲנִי', בְּחִינַת הָעַצְמוּת].**

וַהֲרֵי אֲמִתִּית עִנְיַן הַשָּׂכָר שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא[21], **וּבִפְרָט בָּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי**[22], כמובא בספר התניא מכתבי האריז"ל ש"קבלת שכר עיקרו באלף השביעי", **הוּא מִבְּחִינָה שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה** כי הוא נובע ונמשך מדרגה עליונה כל כך שעבודת האדם לא 'נוגעת' ומגיעה לשם, **אֶלָּא יוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה** גילוי אלוקות **מִלְּמַעְלָה בִּבְחִינַת מַתָּנָה** על־דרך המבואר לעיל אודות עניין ה'מתנה' בשבת.

ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[23] **בְּפֵרוּשׁ "אֲנִי הֲוָיָ'", שֶׁ"אֲנִי" דְּהַיְנוּ עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הוּא מַמָּשׁ הֲוָיָ', שֶׁהוּא מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ לִהְיוֹת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין', וְכוּלָּא חַד** כלומר, מבואר לעיל שביום השבת יש עלייה של

1 **וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁ"מִקְּדָשִׁי תִּירָאוּ" דְּקָאֵי עַל תּוֹרָה (כַּנַּ"ל), קָשׁוּר**
2 **עִם סְעוּדָה שְׁלִישִׁית, שֶׁהִיא מַדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית**
3 **דְּשַׁבָּת שֶׁהִיא בִּבְחִינַת מַתָּנָה.**

4 **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמְּסַיֵּם בַּכָּתוּב: אֲנִי הֲוָיָ', וּפֵירֵשׁ**
5 **רַשִׁ"י: נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר. וְהָעִנְיָן בָּזֶה,**
6 **דְּהִנֵּה הַכַּוָּנָה בְּעִנְיַן הַשָּׂכָר הִיא (לֹא רַק כִּפְשׁוּטוֹ,**
7 **אֶלָּא) לַאֲמִתִּית עִנְיַן הַשָּׂכָר, שֶׁזֶּהוּ שֶׁאָמְרוּ**
8 **חֲזַ"ל**[17] **שְׂכַר מִצְוָה מִצְוָה, כַּמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי**
9 **תּוֹרָה'**[18] **שֶׁהַמִּצְוָה עַצְמָהּ הִיא הַשָּׂכָר, כִּי עִיקַּר**
10 **הַמִּצְוָה הוּא בִּטּוּל הַיֵּשׁ לָאַיִן, וְזֶה עַצְמוֹ הוּא**
11 **הַשָּׂכָר שֶׁל הַמִּצְוָה, אֶלָּא שֶׁהַשָּׂכָר הוּא גִּלּוּי הָאַיִן**
12 **הָאֲמִתִּי כוּ'. וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת נַעֲשֶׂה**
13 **הַחִבּוּר (מִצְוָה, מִלְּשׁוֹן צַוְתָּא וְחִבּוּר**[19]) **עִם**
14 **בְּחִינַת "אֲנִי" (אוֹתִיּוֹת 'אַיִן'**[20]), **בְּחִינַת הָעַצְמוּת,**
15 **שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין'. [וְעַל־**
16 **פִּי־זֶה יוּבָן גַּם שֶׁהָעִנְיָן דַּ־אֲנִי הֲוָיָ', נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם**
17 **שָׂכָר, נֶאֱמַר גַּם בְּרֵישׁ פָּרָשַׁת וָאֵרָא גַּבֵּי הָאָבוֹת,**
18 **וְלִכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדָה עַל־מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס הִיא**
19 **מַדְרֵגָה פְּחוּתָה, מַה שַּׁיָּךְ עִנְיָן זֶה אֵצֶל הָאָבוֹת.**
20 **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לַאֲמִתִּית עִנְיַן**
21 **הַשָּׂכָר, שְׂכַר מִצְוָה מִצְוָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַצַּוְתָּא**
22 **וְחִבּוּר עִם בְּחִינַת 'אֲנִי', בְּחִינַת הָעַצְמוּת]. וַהֲרֵי**
23 **אֲמִתִּית עִנְיַן הַשָּׂכָר שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא**[21],
24 **וּבִפְרָט בָּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי**[22], **הוּא מִבְּחִינָה שֶׁאִי־**
25 **אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה, אֶלָּא יוּמְשַׁךְ**
26 **וְיִתְגַּלֶּה מִלְּמַעְלָה בִּבְחִינַת מַתָּנָה.**

27 **ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי**
28 **תּוֹרָה'**[23] **בְּפֵרוּשׁ "אֲנִי הֲוָיָ'", שֶׁ"אֲנִי"**
29 **דְּהַיְנוּ עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הוּא מַמָּשׁ הֲוָיָ', שֶׁהוּא**
30 **מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ לִהְיוֹת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין', וְכוּלָּא**
עָלְמִין', וְכוּלָּא חַד

---

17) אבות פ"ד מ"ב. 18) פרשתנו מב, ב ואילך. 19) לקו"ת בחוקותי מה, ג. סה"מ תרח"ץ ע' נב. וש"נ. 20) לקו"ת פרשתנו מד, ד. 21) ראה לקו"ת שם מב, א. 22) ראה תניא פל"ו בהגהה. 23) שם מג, א. מד, ד.

ביאור בדרך אפשר

העולמות לבחינת ׳סובב כל עלמין׳, אך לאמיתו של דבר ההמשכה היא מ׳עצמותו׳ ולכן לאחר שהכתוב אומר תחילה ׳את שבתותי תשמורו׳ ואחר כך ׳ואת מקדשי תיראו׳, הסיום הוא ״אני הוי׳״ והכוונה על עצמותו, ובעומק ובפנימיות הדברים הכול אחד כי הוי׳ עצמו, ״ממש הוי׳״ יורד ונמשך לא רק ל׳סובב כל עלמין׳, האור הבלי־גבול שלמעלה מעולמות אלא ב׳ממלא כל עלמין׳ האור המצומצם לפי ערך העולמות ומתלבש בהם בפנימיות (ובלשון המאמר ב׳לקוטי תורה׳: ״... ושבת הוא העליות בבחינת ׳סובב כל עלמין׳, ולכן אמר עם היות דשבתותי תשמרו שהוא עליות בבחינת ׳סובב כל עלמין׳, עם כל זה ׳ומקדשי תיראו אני הוי׳״ פירוש, אני הוא עצמותו יתברך הוא ממש הוי׳ שהוא מה שנמשך להיות ׳ממלא כל עלמין׳ ביו״ד נברא העולם הבא כו׳ וכולא חד״).

וממשיך ומבאר את עניין המשכת ״אני הוי׳״, המשכת עצמותו ית׳ לדרגת לבחינת ׳ממלא כל עלמין׳:

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה בְּחִינַת ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳ האור המתלבש בעולמות ובנבראים בהתלבשות פנימית, כאמור לעיל, **הוּא כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[24] מַה הַנְּשָׁמָה מְמַלְּאָה אֶת הַגּוּף, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְמַלֵּא אֶת הָעוֹלָם, וְהַיְנוּ,** הדמיון בין התלבשות הנשמה בגוף להתלבשות האלוקות בעולמות הוא **דִּכְשֶׁם שֶׁחַיּוּת הַנְּשָׁמָה הַמְלוּבֶּשֶׁת בַּגּוּף נִמְשֶׁכֶת בְּכָל אֵבְרֵי הַגּוּף,** ויורדת ומתלבשת גם באברים הנחותים ביותר שיש בהם חיות מועטת ומצומצמת, **גַּם בַּעֲקֵב שֶׁבָּרֶגֶל, וְגַם בַּצִּפָּרְנַיִם כוּ׳, כְּמוֹ־כֵן גַּם בְּחִינַת** האלוקות המצומצמת הנקראת **׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳ נִמְשֶׁכֶת גַּם בְּמָקוֹם שֶׁל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר** שאין בו גילוי אלוקות כלל **וּמְנַגֵּד** ואפילו מתנגד לאלוקות **כוּ׳. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן,** למרות שאור ה׳ממלא כל עלמין׳ נמשך להאיר במקומות הכי נחותים מבחינה רוחנית, **מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ** למטה **לִהְיוֹת**

ביאור בדרך אפשר

׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳ הוּא ׳כּוּלָּא חַד׳ הכול אחד, עניין אחד ממש, **עִם ״אֲנִי״ שֶׁהוּא עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהַיְנוּ שֶׁדָּבְקָא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה** הרוחנית של האדם **בִּמְקוֹם הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר (מִצַּד בְּחִינַת ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳** שהיא הארה מוגבלת ומצומצמת) **׳לוֹקְחִים׳** ומתחברים ומתאחדים עם **בְּחִינַת ״אֲנִי״, עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.**

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁדְּרוּשׁ זֶה מאמר חסידות **בְּ׳לִקּוּטֵי־תּוֹרָה׳ (וְכֵן** המאמר **דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל** הפותח **הַזֶּה שֶׁל כְּבוֹד־קְדוּשַׁת אַדְמוֹ״ר** הרבי הרש״ב **נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן הַנַּ״ל, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה שְׁאָר הַדְּרוּשִׁים בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל הַזֶּה) הוּא עַל הַפָּסוּק אֶת שַׁבְּתֹתַי גּוֹ׳ שֶׁבְּפָרָשַׁת בְּהַר דַּוְקָא, אַף שֶׁפָּסוּק זֶה נֶאֱמַר כְּבָר לִפְנֵי־זֶה** כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[26], דְּהִנֵּה הַחִלּוּק ההבדל **שֶׁבֵּין שְׁנֵי פְּסוּקִים הַנַּ״ל** הפסוק בפרשת קדושים והפסוק בפרשת בהר **הוּא שֶׁהַפָּסוּק שֶׁבְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים קָאֵי** עומד, עוסק **בַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, הַיְנוּ כְּפִי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּ״קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ״** שהוא שם הפרשה, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַפָּסוּק שֶׁבְּפָרָשַׁת בְּהַר, קָאֵי** מכוון **עַל עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁהִיא** עבודת ה׳ של האדם **בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר כוּ׳, כְּפֵירוּשׁ רַשׁ״י שֶׁפָּסוּק זֶה קָאֵי** מכוון **עַל הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי (״שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְרַבִּי** האדון הנכרי של העבד היהודי **מְחַלֵּל שַׁבָּת, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ״), שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הַמַּעֲמָד וּמַצָּב דִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת ״לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת נִמְכַּרְנוּ״[27] וְלכן בדרך כלל עבודת ה׳ בזמן הגלות היא עבודת התשובה. **וְזֶהוּ** הטעם לכך **שֶׁדְּרוּשִׁים** מאמרי החסידות

---

24) ויק״ר פ״ד, ח. מדרש תהלים קג, א. וראה ברכות י, א. 25) יט, ל. 26) ראה גם בשיחה שלפני המאמר (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ג ע׳ 313). 27) לשון הכתוב - אסתר ז, ד.

ביאור בדרך אפשר

הנ"ל, שֶׁבָּהֶם נִתְבָּאֵר מַעֲלַת הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא התגלות האלוקית בימות המשיח שֶׁיּוּמְשַׁךְ מִלְּמַעְלָה למטה בִּבְחִינַת מַתָּנָה ולא על ידי עבודת האדם, נֶאֱמְרוּ עַל הַפָּסוּק שֶׁבְּפָרָשַׁת בְּהַר דַּוְקָא, כִּי כְּדֵי לָבֹא להגיע ולזכות לַגִּילּוּיִים האלוקיים הַיּוֹתֵר נַעֲלִים דִּלְעָתִיד־לָבֹא, הֲרֵי זֶה (לֹא עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, אֶלָּא) דַּוְקָא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּתּוֹךְ הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר. וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה קָשׁוּר עִם עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה דַּוְקָא, כְּמַאֲמַר[28] מָשִׁיחַ אָתָא לְאַתְבָא צַדִּיקַיָּא בִּתְיוּבְתָּא, שֶׁבְּעִנְיָן זֶה מוּדְגָּשׁ לֹא רַק שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּי הַמַּעֲלוֹת דְּצַדִּיקִים וּבַעֲלֵי־תְּשׁוּבָה (שֶׁהֲרֵי יֵשׁ מַעֲלָה בַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים גַּם לְגַבֵּי תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה), דְּאִם כֵּן, הַוָּה־לֵיהּ־לְמֵימַר שֶׁמָּשִׁיחַ יִפְעַל שֶׁגַּם בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה יִהְיוּ צַדִּיקִים, אֶלָּא הַהַדְגָּשָׁה בָּזֶה הִיא עַל מַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה דַּוְקָא, וְכַנַּ"ל שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בִּמְקוֹם הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר 'לוֹקְחִים' בְּחִינַת "אֲנִי", עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

ד) **וְיֵשׁ** לְקַשֵּׁר זֶה עִם 'פֶּסַח שֵׁנִי' וְלַ"ג בָּעוֹמֶר שֶׁקִּבְּיעוּתָם (בְּשָׁנָה זוֹ) בַּשָּׁבוּעַ דְּפָרָשַׁת בְּהַר, וְהָעֲלָיָה שֶׁלָּהֶם ("וַיְכֻלּוּ"[29]) הִיא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת פָּרָשַׁת בְּהַר, כֵּיוָן שֶׁשְּׁנֵיהֶם ('פֶּסַח שֵׁנִי' וְלַ"ג בָּעוֹמֶר) שַׁיָּכִים לְעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה. דְּהִנֵּה, 'פֶּסַח שֵׁנִי' בָּא בִּגְלַל הָ"אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם"[30], וַהֲרֵי כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּטוּמְאַת מֵת בָּא מִצַּד חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת[31], וּ'פֶּסַח שֵׁנִי' שֶׁהוּא הַתִּקּוּן עַל זֶה, הוּא עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה לַ"ג בָּעוֹמֶר, יוֹם הַהִילּוּלָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאִי[32], דְּהִנֵּה יָדוּעַ[33] שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאִי הוּא הַחִבּוּר שֶׁל פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה עִם גַּלְיָא דְּתוֹרָה, וַהֲרֵי גִּלּוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה בָּא עַל־יְדֵי עִנְיַן שֶׁל שְׁבִירָה (צוּבְּרַאכְנְקֵיט שבירת הלב, תחושת שפלות), כַּיָּדוּעַ פִּתְגַּם כְּבוֹד־קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר (מְהוֹרַ"שׁ) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן[34] לגבי התוספת הגדולה בהתגלות מעיינות תורת החסידות על ידי אדמו"ר הזקן דווקא לאחר גאולתו מאמסרו בְּעִנְיַן הַזִּית הַזֶּה כְּשֶׁכּוֹתְשִׁין אוֹתוֹ מוֹצִיא

ביאור בדרך אפשר

מלשון סיום ושלימות) הִיא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת פָּרָשַׁת בְּהַר, כֵּיוָן שֶׁשְּׁנֵיהֶם ('פֶּסַח שֵׁנִי' וְלַ"ג בָּעוֹמֶר) שַׁיָּכִים לְעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה שעל ידה נפעל החיבור של עבודת האדם למטה עם הקב"ה עצמו, כמבואר לעיל, כפי שממשיך ומפרט.

דְּהִנֵּה, 'פֶּסַח שֵׁנִי' בָּא בִּגְלַל הָ"אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם"[30] ולא יכלו להקריב את קרבן הפסח במועדו ובקשו תיקון ותשובה על כך, וַהֲרֵי כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּטוּמְאַת מֵת שמשום כך לא יכלו אותם אנשים להקריב את הפסח במועדו בָּא מִצַּד חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת[31] שבגללו נגזרה מיתה בעולם, וּ'פֶּסַח שֵׁנִי' שֶׁהוּא הַתִּקּוּן עַל זֶה לדבר שנגרם מהטומאה, הוּא עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה לַ"ג בָּעוֹמֶר, יוֹם הַהִילּוּלָא יום הסתלקותו וציוה לשמוח בו דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאִי[32], גם הוא קשור בעניין התשובה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ[33] בתורת החסידות שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאִי הוּא הַחִבּוּר שֶׁל פְּנִימִיּוּת החלק הנסתר של הַתּוֹרָה עִם גַּלְיָא החלק הגלוי דְּתוֹרָה, וַהֲרֵי גִּלּוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה בָּא עַל־יְדֵי עִנְיַן שֶׁל שְׁבִירָה (צוּבְּרַאכְנְקֵיט שבירת הלב, תחושת שפלות), כַּיָּדוּעַ פִּתְגַּם כְּבוֹד־קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר (מְהוֹרַ"שׁ) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן[34]

---

28) ראה לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. וראה זח"ג קנג, ב. 29) בראשית ב, א. וראה לקו"ת פרשתנו מב, ג. 30) בהעלותך ט, ו ואילך. 31) ראה במדב"ר פכ"ג, יג. 32) ראה זח"ג רצו, ב. פרי עץ חיים שער ספירת העומר פ"ז. 33) המשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ה (סה"מ תרל"ח ע' קנב). 34) ספר השיחות תורת שלום ע' 26.

ביאור בדרך אפשר

שַׁמְנוּ[35], **וּכְתִישַׁת הַזַּיִת** במובן הרוחני **הוּא עִנְיַן "לֵב נִשְׁבָּר"** **(כַּמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי** מאמרי החסידות **פָּרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ,** המבארים את ענין הדלקת המנורה בבית המקדש **וּבִדְרוּשֵׁי חֲנוּכָּה**[36] המבארים את נס פך השמן), **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה** עילוי ויתרון בעבודת ה׳ מתוך תחושה של שברון לב ושפלות. **וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר דְּ׳פֶסַח שֵׁנִי׳ וְלַ"ג בָּעוֹמֶר לְפָרָשַׁת בְּהַר** (כמובא פעמים רבות בדברי הרבי שגם החגים והמועדים שקביעותם היא לפי ימי החודש קשורים לפרשת השבוע בהם חל החג והמועד), **שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה דְּ׳פֶסַח שֵׁנִי׳ וְלַ"ג בָּעוֹמֶר, בָּאִים לַאֲמִתִּית הַשָּׂכָר** על קיום המצוות, **"אֲנִי הֲוָיָ׳, נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר"**, **שֶׁהוּא עִנְיַן הַחִבּוּר** של האדם העוסק בתורה ומצוות **עִם בְּחִינַת "אֲנִי"**, ׳עצמותו׳ של הקדוש־ברוך־הוא **שֶׁזֶּהוּ** בחינה נעלית זו באלוקות **מַה שֶׁיּוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא בִּבְחִינַת מַתָּנָה, בְּחִינָה הַשְׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת (אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ),** כמבואר לעיל, **שֶׁזֶּהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּ"מִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ", דְּקָאֵי עַל הַתּוֹרָה, כַּנַ"ל. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בַּקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת לְלַ"ג בָּעוֹמֶר, עַל־פִּי הַמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת**[37] **בְּעִנְיַן לַ"ג בָּעוֹמֶר, שֶׁלְּהִיוֹתוֹ בִּסְפִירַת הוֹד־שֶׁבְּהוֹד, הֲרֵי הוּא סוֹף וְתַשְׁלוּם הַסְּפִירוֹת בְּעִקַּר הַמִּדּוֹת הֵן עַד סְפִירַת הַהוֹד** (שֶׁהֲרֵי עִקַּר הַמִּדּוֹת הֵן עַד סְפִירַת הַהוֹד), **וְנִמְצָא, שֶׁבְּלַ"ג בָּעוֹמֶר כְּבָר נִשְׁלְמָה עִקַּר הָעֲבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר, וּמַתְחִילָה הַהֲכָנָה לְמַתַּן תּוֹרָה. וַהֲרֵי עִנְיַן הַתּוֹרָה קָשׁוּר עִם בְּחִינַת הַמַּתָּנָה, שֶׁעִקָּרָהּ וּשְׁלֵמוּתָהּ תִּתְגַּלֶּה בַּגְּאוּלָה הָעֲתִידָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.**

ביאור בדרך אפשר

אותו מוֹצִיא שַׁמְנוּ[35], וּכְתִישַׁת הַזַּיִת הוּא עִנְיַן "לֵב נִשְׁבָּר" (כַּמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי פָּרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ, וּבִדְרוּשֵׁי חֲנוּכָּה[36]), שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה. וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר דְּ׳פֶסַח שֵׁנִי׳ וְלַ"ג בָּעוֹמֶר לְפָרָשַׁת בְּהַר, שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה דְּ׳פֶסַח שֵׁנִי׳ וְלַ"ג בָּעוֹמֶר, בָּאִים לַאֲמִתִּית הַשָּׂכָר, "אֲנִי הֲוָיָ׳, נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר", שֶׁהוּא עִנְיַן הַחִבּוּר עִם בְּחִינַת "אֲנִי", שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁיּוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא בִּבְחִינַת מַתָּנָה, בְּחִינָה הַשְׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת (אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ), שֶׁזֶּהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּ"מִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ", דְּקָאֵי עַל הַתּוֹרָה, כַּנַ"ל. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בַּקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת לְלַ"ג בָּעוֹמֶר, עַל־פִּי הַמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת[37] בְּעִנְיַן לַ"ג בָּעוֹמֶר, שֶׁלְּהִיוֹתוֹ בִּסְפִירַת הוֹד־שֶׁבְּהוֹד, הֲרֵי הוּא סוֹף וְתַשְׁלוּם הַסְּפִירוֹת בְּעִקַּר הַמִּדּוֹת הֵן עַד סְפִירַת הַהוֹד (שֶׁהֲרֵי עִקַּר הַמִּדּוֹת הֵן עַד סְפִירַת הַהוֹד), וְנִמְצָא, שֶׁבְּלַ"ג בָּעוֹמֶר כְּבָר נִשְׁלְמָה עִקַּר הָעֲבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר, וּמַתְחִילָה הַהֲכָנָה לְמַתַּן תּוֹרָה. וַהֲרֵי עִנְיַן הַתּוֹרָה קָשׁוּר עִם בְּחִינַת הַמַּתָּנָה, שֶׁעִקָּרָהּ וּשְׁלֵמוּתָהּ תִּתְגַּלֶּה בַּגְּאוּלָה הָעֲתִידָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.

אין לו להקדוש־ברוך־הוא בעולמו אלא ד׳ אמות של הלכה...". **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בַּקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת לְלַ"ג בָּעוֹמֶר, עַל־פִּי הַמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת**[37] מאמרי **בְּעִנְיַן לַ"ג בָּעוֹמֶר, שֶׁלְּהִיוֹתוֹ בִּסְפִירַת הוֹד־שֶׁבְּהוֹד**, כמבואר בקבלה וחסידות, בארבעים ותשעה ימי ספירת העומר מתקנים את כל הפרטים של שבע המידות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד יסוד, מלכות) כפי שכל אחת כלולה משבע, מ"חסד שבחסד" ביום הראשון של ספירת העומר עד "מלכות שבמלכות" ביום האחרון, ואף ששלמות הענין הוא אחרי כל מ"ט הימים, בל"ג בעומר שבו מתקנים את המידה "הוד שבהוד" נשלם עיקר העניין כי "הוד שבהוד" **הֲרֵי הוּא סוֹף וְתַשְׁלוּם הַסְּפִירוֹת בְּעִקַּר הַמִּדּוֹת (שֶׁהֲרֵי עִקַּר הַמִּדּוֹת הֵן עַד סְפִירַת הַהוֹד** והמידות "יסוד" ו"מלכות" הם בעיקר השפעה לזולת אך לא המידות עצמן), **וְנִמְצָא, שֶׁבְּלַ"ג בָּעוֹמֶר כְּבָר נִשְׁלְמָה עִקַּר הָעֲבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר, וּמַתְחִילָה הַהֲכָנָה לְמַתַּן תּוֹרָה. וַהֲרֵי עִנְיַן הַתּוֹרָה קָשׁוּר עִם בְּחִינַת הַמַּתָּנָה, שֶׁעִקָּרָהּ וּשְׁלֵמוּתָהּ** של ההמשכה של בחינת "מתנה" שלמעלה מהמשכה שיכולה להיות כתוצאה מעבודת האדם **תִּתְגַּלֶּה בַּגְּאוּלָה הָעֲתִידָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.**

35) ראה מנחות נג, סע"ב. שמו"ר ר"פ תצוה. 36) ראה לקו"ת בהעלותך לה, ב. וראה גם שערי אורה לה, ב. לט, א.
37) סידור שער הל"ג בעומר דש, א.

המשך ביאור למס׳ בכורות ליום רביעי עמ׳ ב

חושדים שאחד מהם הטיל בו מום בבית, וכדעת רבן שמעון. ואיך כאן פסק רבא כרבי יוסי שחושדים אפילו בשאר בני הבית. מתרצת הגמרא: **אֵימָא** שרבא אמר שמעידים עליו להתירו, כאשר **כָּל בְּעָלִים עוֹמְדִים** עמנו בחוץ, גם בניו ובנותיו ואז מעיד הרועה שבבית שהומם מאליו **וְלֹא חָיְישִׁינַן** שהומם בכוונה. שואלת הגמרא: **אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא** מאחר שהבעלים וכל בני ביתו עומדים עמנו בחוץ ולא הם הטילו את המום, ודאי שיוכל הרועה להעיד עליו שנפל מאליו, וכי מי יטיל בו מום בכוונה. מתרצת הגמרא: יש בדין זה חידוש, **מַהוּ דְּתֵימָא נֵיחוּשׁ לְחַשָּׁדָא** – נחשוש שהרועה עצמו שהיה בבית הטילו בכוונה, **קָא מַשְׁמַע לָן** רבא שאין מקום לחשד זה.

הגמרא פוסקת הלכה בענין עדות בני הבית. פוסקת הגמרא: **וְהִלְכְתָּא כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** שאפילו בנו ובתו של הכהן בעל הבכור מעידים עליו שהמום נפל בו מעצמו. **וְדַוְקָא בְּנוֹ וּבִתּוֹ** יכולים להעיד, **אֲבָל אִשְׁתּוֹ לֹא.** שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא.** משיבה הגמרא: **אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ דָּמֵי** – נחשבת, וכמו שהוא אינו מעיד על בכורו כך אשתו אינה מעידה עליו.

הגמרא מביאה קושיא על שיטת רבי מאיר: **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר** במשנתינו (לעיל ע"א) **שֶׁהֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוּ וְלֹא מְעִידוּ, וְקָאָמַר רַבִּי מֵאִיר שֶׁהֶחָשׁוּד לְדָבָר אֶחָד חָשׁוּד לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ** (לעיל ל:), נמצא שכהנים החשודים על הטלת מום בבכור חשודים לכל התורה, ואם כן **כֹּהֲנִים הָכִי נַמִּי דְּלֹא דַּיְינֵי דִּינָא** – וכי הכהנים פסולים לדון דין מחמת שהם חשודים לכל התורה, והחשוד על הדבר אינו יכול להיות דיין בענין זה, **וְהָכְתִיב** (דברים כא ה) ׳וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים וגו׳ **וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נָגַע**׳, הרי מפורש שהכהנים הם הדיינים

בס"ד. שיחת* יום א', י"ד אייר, פסח שני, ה'תשכ"ה.

- בכינוס העשירי דנשי ובנות חב"ד תחיינה -

א. התכנסות של בני־ישראל, כמו כל דבר שמתרחש וקורה עם בני־ישראל, הרי זה בודאי בהשגחה פרטית[1] - שיש בה משמעות, ויש בזה לימוד: מדוע נפגשים במקום זה ובזמן זה.

ב. עומדים אנו בפסח־שני. אודות יום זה ישנו סיפור שלם בתורה[2] - ומזמן הסיפור והלאה, בכל שנה בי"ד אייר, נזכרים במאורע זה, כפי שמסופר בתורה על־ידי משה רבינו. התורה היא נצחית[3], וניתנה על מנת לקרותה וללומדה מידי שנה - בכל תקופותיה, ובכל מקום שבו יהודי נמצא. מזה מובן, שסיפור זה שניתן בתורה מכיל הוראה ולימוד[4] המתאים לבני־ישראל, אנשים ונשים, הנמצאים במקום זה בזמן זה.

מובן מעצמו, שכיון שהמאורע הנ"ל מסופר בתורה - הרי בודאי כך אירע בדיוק ככל הפרטים המתוארים בתורה. אבל התורה אינה ספר מעשיות! כשהתורה מספרת סיפור - יש בו משמעות ולימוד עמוקים לכל יהודי. ולכן, ככל שלומדים יותר תורה - משיגים בעומק יותר ומפיקים יותר לימודים והוראות - הן לעצמו, הן ביחס להנהגה עם הזולת, וכמו כן - כיצד לנהוג עם הסביבה שבה נמצאים.

כל זה כלול ונובע מסיפור קצר בתורה. אך להיותה תורת ה', מהקדוש־ברוך־הוא, אין פלא שסיפור קצר ביותר, שנמסר בפסוקים אחדים בלבד, יכול להכיל עשרות ומאות ואלפי הוראות; וככל שכבר למדו ועוד ילמדו מזה - ישאר עדיין מה ללמוד וללמוד עד סוף כל הדורות.

כן הוא גם בנוגע לסיפור דפסח־שני. בנוסף לכל ההוראות מהסיפור שנתבארו בעבר וגם לאחרונה - הנה התעמקות ראויה בסיפור, תגלה הוראות חדשות בהתאם לזמננו זה ולמקומנו זה. הוראות אלו ניתן למצוא על־ידי שיתבוננו היטב במאורע, כפי שאירע בשעתו.

ג. מה הביא לפסח־שני? כאשר בני ישראל יצאו ממצרים והיו צריכים לחגוג פסח במדבר, היה אחד התנאים, שהקרבת קרבן־פסח ועריכת הסדר לכל פרטיו יכולה להיות רק על־ידי מי שאינו טמא, איש טהור[5].

ואז, בפסח הראשון במדבר, באו למשה רבינו כמה יהודים ושאלו: "אנחנו טמאים לנפש אדם"[6] - היות שלא היו יכולים להיטהר לזמן המיועד, כפי שנדרש על־פי דין, "למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה'"[6] - מדוע תגרע מאיתנו האפשרות להקריב את הקרבן שהקדוש־ברוך־הוא רוצה שבני ישראל יקריבו "במועדו בתוך בני ישראל"?

טענה זו הביאה לכך, שמשה הבטיחם לשאול את הקדוש־ברוך־הוא מה להשיב להם, והקדוש־ברוך־הוא אמר, שמכאן ולהבא - אלו שיהיו בלתי־טהורים, ולא יוכלו להקריב קרבן פסח במועדו, נקבע עבורם זמן הקרבת קרבן פסח חודש אחרי פסח - י"ד אייר - וזהו היום של פסח־שני.

ומאז, כמדובר לעיל, חוגגים פסח־שני בכל שנה בי"ד אייר - עד שאפילו בזמננו, לאחרי שבית־המקדש נחרב ואי אפשר להקריב קרבן, מציינים זאת בכך שאין אומרים תחנון ביום זה[7], ובכך שיום זה הוא חגיגי יותר ("מער יום־טוב'דיק") משאר ימות השנה.

עד כאן תוכן הסיפור בקיצור.

---

*) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית). במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

1) ראה בארוכה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.

2) בהעלותך ט, ו ואילך.

3) ראה תניא רפי"ז. ובכ"מ.

4) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. זח"ג נג, ב.

5) פסחים רפ"ט. רמב"ם הל' ק"פ פ"א ה"ב. רפ"ה.

6) בהעלותך שם, ז.

7) סידור אדה"ז (לפני למנצח גו' יענך). השלמה לשו"ע אדה"ז או"ח סקל"א ס"ט.

ד. מהו ה״מוסר״ שלמדים אנו מזה?

כאשר מתבוננים בטענה של אותם יהודים, אינו מובן:

התחלת **טענתם היתה שאינם טהורים, ובתור המשך וסיום לזה, הביעו את דרישתם לאפשר להם להקריב קרבן פסח - בה בשעה שסדר הטענה היה צריך להיות להיפך: לכל לראש היו צריכים להדגיש את העובדה שחייבים להקריב קרבן פסח - ולכן יש למצוא להם עצה לדבר,** למרות **היותם טמאים לנפש אדם.**

ה. אלא יש בזה משמעות עמוקה והוראה עמוקה:

קרבן פסח נבדל מכל שאר הקרבנות, שיש בו מה שאין בכל יתר הקרבנות. ישנם שלשה סוגי קרבנות[8]: א) קרבנות יחיד - שאדם יחיד מקריב כאשר הוא מחויב או מנדב קרבן. ב) קרבנות ציבור - שמקריבים עבור כל הציבור, עבור כל ישראל יחד; אך קרבנות אלו קרבים בבית־המקדש רק על־ידי ״נציגים״, שלוחי הציבור, שעושים זאת בשם כל ישראל[9]. ג) וזהו רק קרבן פסח - שהקדוש־ברוך־הוא צוה, שכל יהודי חייב להקריב את הפסח באותו זמן ובאותו מקום עם כל בני ישראל, ״בתוך בני ישראל״.

כלומר, בקרבן פסח ישנם שני הענינים גם יחד[10]: זהו קרבן יחיד, כל יהודי מקריב את הפסח בפני עצמו, ובה בשעה הוא גם קרבן ציבור, שכל ישראל מקריבים קרבן זה באותו זמן.

וזו היתה הטענה של היהודים הנ״ל למשה רבינו[11]: ״אנחנו טמאים לנפש אדם״ - הקדוש־ברוך־הוא קבע את סדר העולם באופן כזה, שאצל עם בן מיליוני אנשים לא יתכן שמזמן לזמן לא ימות מישהו רחמנא־ליצלן, בהגיעו עד לגיל מאה ועשרים שנה, ככל שהקדוש־ברוך־הוא הועיד לו. בפרט כשמדובר אודות עם גדול, שנתברך על־ידי הקדוש־ברוך־הוא ש״לא יספר מרוב״[12] - ומידי יום ביומו נולדים ילדי ישראל חדשים - הרי גם בלתי אפשרי שלא יהיה מקרה מות של יהודי רחמנא־ליצלן, בימי ההכנה לפסח; ולכן - היתה הטענה - מוכרחים **להיות כאלו שביום זה יצטרכו לעשות אותו כמשפטו, ולהיות ״טמאים לנפש אדם״ - שניהם על פי תורה.**

ונמצא, שהקדוש־ברוך־הוא עשה כאן תרתי דסתרי: הקדוש־ברוך־הוא צוה, שבי״ד ניסן חייב כל יהודי להקריב קרבן פסח בעצמו, לא על־ידי שליח, ולצורך זה חייב להיות טהור באותו יום; ובה בשעה העמיד הקדוש־ברוך־הוא את סדר העולם באופן כזה, שבכל י״ד ניסן בהכרח שימצאו על־כל־פנים כמה מישראל שיהיו מחוייבים על־פי תורה לעשות דברים שיטלו מהם את האפשרות להיות טהורים בעת זו.

וזו היתה טענתם: ״אנחנו טמאים לנפש אדם**״ - ענין** שהקדוש־ברוך־הוא **קבע את סדר העולם באופן כזה, שבזמן זה מוכרחים להיות יהודים כאלו (טמאים לנפש אדם) - ואם כן למה נגרע, מהי אשמתנו, שלכן לא נוכל להקריב את קרבן ה׳, להקריב את הקרבן (פסח)** שהקדוש־ברוך־הוא **ציוונו?**

הקדוש־ברוך־הוא הכיר בצדקת טענתם. והשיב להם, שאי אפשר לקחת מהם את מצות קרבן פסח. ועל־ידי־זה שהם הציגו את השאלה - מיתוספת עוד מצוה ויום־טוב אצל בני־ישראל - פסח־שני.

ו. מזה מתקבלת הוראה עמוקה לכל אחד ואחת מאיתנו. רבים שואלים: מחד גיסא דורש הקדוש־ברוך־הוא שבני ישראל יהיו עם קדוש, שיוכלו להכיר עליהם, שהם מובדלים ונוהגים אחרת מכל אומות העולם: הם שומרים שבת, אוכלים כשר ומקיימים כל המצוות שעליהם נצטוו; ולאידך גיסא - העמידם הקדוש־ברוך־הוא במצב כזה, שהם מוכרחים להקדיש שעות רבות לענינים שלוקחים מהגברים את האפשרות ללמוד תורה בשעות אלו, ולוקחים מהאמהות את האפשרות להתמסר באותה שעה לחינוך הראוי של הילדים שבהם בירכם הקדוש־ברוך־הוא, ולוקחים מהנשים שאינן נשואות את האפשרות לנצל את השעות להתכונן כדבעי לכך שלאחרי־זה יעמידו בית אמיתי בישראל, בית בנוי על יסודות התורה ומצוות.

---

8) ראה הקדמת הרמב״ם לפיה״מ סדר קדשים.
9) תענית רפ״ד. רמב״ם הל׳ כלי המקדש רפ״ה.
10) ראה בארוכה לקו״ש חי״ח ע׳ 104 ואילך. וש״נ.
11) ראה גם לקו״ש חל״ג ע׳ 58. וש״נ.
12) וישלח לב, יג.

- הקדוש־ברוך־הוא תובע מיהודי, שבהיותו בעולם שברא ה׳, יתנהג תמיד לפי התורה שלמעלה מהעולם.

וזוהי ההוראה מהמענה של הקדוש־ברוך־הוא: אפילו אם נדמה, שלהיות בעולם ולקיים מצוות, הרי זה דבר הכרוך בקשיים גדולים ביותר; ובפרט כשמדובר אודות מצוה שמזדמנת אחת לשנה, וכאשר לא היו יכולים לקיים מצוה זו באותו יום בגלל מניעות ועיכובים של העולם, אזי נדמה שכבר אבוד - עליכם לדעת, שבאם יהודי רק רוצה באמת לקיים תורה ומצוות, ותובע למה נגרע - ימציא לו הקדוש־ברוך־הוא את האפשרות, שיוכל לקיים כל המצוות, ככל ישראל, ללא גרעון.

ואפילו אם בשביל זה יצטרכו לפעול דבר חידוש (פסח שני), שלא היה עד אז, יעשה זאת הקדוש־ברוך־הוא בשביל אותם יהודים אחדים שנמצאים במצב כזה שבאופן אחר אינם יכולים לקיים את המצוה.

וזוהי גם ההוראה לזמננו, כאמור לעיל: כאשר נדמה לפעמים, שלפי כל החשבונות, אי אפשר בשום אופן להתמסר לחינוך הראוי של הילדים, או להתכונן כדבעי לחיי־משפחה יהודיים, או ללמוד תורה במידה ובאופן הדרוש, כי כל זה הוא בסתירה לקיום בעולם - אין זה אלא הדמיון („איינרעדעניש") של היצר־הרע, וצריך רק לעורר בעצמו את ההחלטה העמוקה והאיתנה: לא יתכן, שאני - כל יחיד, איש ואשה, זקן וצעיר - לא אהיה חס־ושלום בתוך בני ישראל בקיימם ציווי ה׳; ואז יראו שהקדוש־ברוך־הוא נותן להם אפשרות מיוחדת לכך.

ז. בפרטי הסיפור של פסח שני, מרומז עוד לימוד עמוק:

ישנם השואלים: הרי הקדוש־ברוך־הוא ידע מלכתחילה, שיהיו כאלו שלא יוכלו להקריב קרבן פסח בי״ד ניסן, מדוע איפוא הוצרך להמתין עד שאותם יהודים יבואו וישאלו את משה רבינו את השאלה, ומשה רבינו יצטרך להשיב להם, שאינו יודע דין זה, והולך לשאול את הקדוש־ברוך־הוא, ורק אז ציוה הקדוש־ברוך־הוא בתשובתו אודות פסח שני - ביחד עם הציווי אודות מצות הפסח עבור הכלל, היה יכול הקדוש־ברוך־הוא להורות באותו זמן את המוצא לאלו שיהיו בלתי־טהורים בי״ד ניסן; הם יוכלו להקריב קרבן פסח בי״ד אייר?

והמענה לזה הוא גם המענה לשאלה נוספת, שרבים שואלים[13]: כיון שהקדוש־ברוך־הוא רוצה שיקיימו תורה ומצוות, מדוע לפעמים כרוך הדבר בקשיים גדולים, עד שיש אפשרות ליצר־הרע להקשות: כיצד יש ביכולתך להיות יהודי דתי, כאשר הקדוש־ברוך־הוא ברא אותך בעולם שמקשה עליך את החיים כיהודי - ורק אז מוצא היהודי, על־ידי המסירת נפש שלו, את המענה לקושיא, שאכן יש ביכלתו למלא את רצון ה׳?

ועל זה יש מענה בסיפור דפסח שני:

כל זמן שליהודי לא הפריעה העובדה שאינו יכול להקריב קרבן פסח בתוך בני ישראל, אכן לא היתה עבורו אפשרות לעשות זאת. דוקא אז, כשהתעורר בו ה״יהודי״ שבו, והוא רץ למשה רבינו בזעקה: היתכן שיהיה נבדל מכל ישראל בהקרבתם קרבן! - זה גופא פעל מענה חדש מן השמים, ופתח עבורו אפשרות חדשה, שיוכל להתגבר על קשיי העולם; שיתברך בכל עניני העולם, וביחד עם זה יוכל למלא רצון ה׳.

וזהו גם המענה בנוגע לקשיים ונסיונות על תורה ומצוות בכלל:

הקדוש־ברוך־הוא רצה שיהדות, תורה ומצוות, יהיו יקרים אצל יהודי, ועל ידם גופא לבחון עד כמה תורה ומצוות יקרים אצלו.

ובכן: כאשר לבו של היהודי מתכווץ, וכשאינו רואה אפשרות לקיום תורה ומצוות בטבע העולם במקום המצאו, פורץ בזעקה, שהוא מוכרח לקיים מה שכתוב ב׳שולחן־ערוך׳ - אזי משנה הקדוש־ברוך־

13) ראה לעיל ע׳ 204. וש״נ.

הוא את העולם, ומסדר את כל התנאים סביבו, בכדי שיוכל להיות ככל ישראל, כפי שבני ישראל היו בכל הדורות החל ממשה רבינו, ולהקריב קרבן יחד עם כל בני ישראל.

וכשם שעל־ידי קרבן זה הוציאו אותו אז משעבוד ארץ־מצרים, כך גם בכל דור, מוציאה מסירות־נפש זו את כל אחד ואחת מישראל משעבוד וממצבים שונים המזדמנים בחיים.

* * *

ח. דוגמת הסיפור דפסח שני - מצינו במקום נוסף בתורה[14]:

לאחרי יציאת־מצרים, כאשר בני ישראל הוצרכו ללכת מהמדבר לארץ־ישראל, באו בנות צלפחד ושאלו דין אצל משה רבינו, האם ביכלתן לקבל את נחלת אביהן, בהביען בכך את טענתן: גם הן רוצות נחלה בארץ, חלק בארץ־ישראל, בכדי לכונן שם חיים ולנהוג כפי שצריך לנהוג בארץ־ישראל.

ושוב היה אותו דבר, שמשה הגיש את משפטן לפני ה׳ - והקדוש־ברוך־הוא ענה לו: ״כן בנות צלפחד דוברות״, שהן צודקות בטענתן, ויש לתת להן חלק בארץ־ישראל.

וכפי שחכמינו מסבירים[15], הראה הדבר, שהנשים שבאותו הדור רצו יותר מהגברים למלא את רצון ה׳ לכבוש את ארץ־ישראל, ולהראות שם כיצד ניתן לחיות בארץ שמתנהלת בדרך הטבע, חורשים וזורעים וכו׳, ואף־על־פי־כן תהיה זו ארץ קדושה, ״אשר גו׳ עיני ה׳ אלקיך בה״, שניכר שם אלקות, ״מראשית השנה ועד אחרית שנה״[16].

גם שם אירע באותו אופן: כל זמן שבנות צלפחד לא שאלו זאת, לא נתן הקדוש־ברוך־הוא את הדין בנוגע ירושת הבנות. כאשר ראו שנשי ישראל מביעות את דרישתן ותובעות מהקדוש־ברוך־הוא לקבל חלק במילוי רצון ה׳; לבנות חיים יהודיים, למרות שהם יהיו חיים הכרוכים בחרישה וזריעה ויגיעה - אז כתב הקדוש־ברוך־הוא עבורם פרשה מיוחדת בתורה, אודות דיני ירושה בשייכות לנשים.

* * *

ט. יעזור ה׳ יתברך, שכינוס זה, החותם את העשור הראשון[17] לעבודת נשי ובנות חב״ד, יהיה התחלה טובה לעשור הבא; שבכל אחת מכן, ועל ידכן בכל אשה בישראל, יכירו מיד - כפי שהיה בבנות צלפחד - שהן דורשות מהקדוש־ברוך־הוא את ברכתו והצלחתו להנהיג בעולם חיים יהודיים, למרות הצורך להיות קשורים עם כל הנהגות העולם, חרישה וזריעה וניהול הבית - שלא זו בלבד שזה לא יפריע לעשות מהעולם עולם קדוש, אלא על־ידי־זה יתוסף בהם יותר כח, להט, חיות ואור, ולקיים רצון ה׳ מתוך בריאות ושמחה, לאורך ימים ושנים טובות.

וכמדובר לעיל, שמקיומו של הכינוס בפסח שני, ישנו הלימוד מיום־טוב זה, שלמרות שנמצאים בעולם, אם רק מקוים להקדוש־ברוך־הוא ומבקשים מהקדוש־ברוך־הוא, אזי הוא מראה דרך פתוחה כיצד להתגבר על כל הקשיים, ולנהוג בעולם כפי שיהודי צריך לנהוג - יתחיל ענין זה משנת הי״א ואילך מתוך הרחבה, העמקה וחיות מחודשים של העבודה.

ועד שנזכה - כפי שהבטיחנו הנביא - ללכת כולנו לארץ הקדושה, ולהראות שם כיצד צריך לעשות ארץ קדושה, לבנות את בית־המקדש, ולהקריב שם בפסח הבא קרבן פסח, בשמחה ובטוב לבב.

---

14) פינחס כז, א ואילך.
15) ראה פרש״י שם כו, סד.
16) עקב יא, יב.

17) שלימות מספר עשר - ראה פרדס שער ב׳. מעלת מספר עשר - נתבאר בהמכתב להכינוס דנשי חב״ד דשנה זו (אג״ק חכ״ג ע׳ שפו ואילך).

בס"ד. שיחת שבת פרשת בהר, כ"ף אייר, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. נתבאר פירוש רש"י ריש פרשתנו: "בהר סיני", "מה ענין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני. כך שנויה ב'תורת כהנים'. ונראה לי שכך פירושה, לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה תורה, למדנו שכללותיה ופרטותיה כולן נאמרו מסיני, ובא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה, שמסיני היו כולם, כללותיהן ודקדוקיהן, וחזרו ונשנו בערבות מואב" - שהקושי בכתוב הוא בתיבות "בהר סיני", שהרי מ"שהוקם המשכן לא נדבר עמו עוד אלא מאוהל מועד"[1], ולכן מפרש רש"י ש"בהר סיני" כולל גם אוהל מועד שהיה בחניית מדבר סיני נגד ההר.

וכך מפרש רש"י את דברי ה'תורת כהנים', שמכאן למדים שכל המצוות נאמרו כללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן מסיני, כי התיבות "בהר סיני" מיותרות, "לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב", ובמילא ידעינן שנאמרה מסיני - מהר סיני או מאוהל מועד, ועל כן צריך לומר ש"בא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה", במשנה תורה*, "שמסיני היו כולם": לדעת רבי עקיבא - גם הפרטות נאמרו בהר סיני, ולדעת רבי ישמעאל - פרטות באוהל מועד[2]. ואף שבדרך ההלכה "כולהו אליבא דרבי עקיבא"[3], הנה בפשוטו של מקרא קאי גם לשיטת רבי ישמעאל.

ובפנימיות הענינים: אוהל מועד - מורה על עבודה בסדר והדרגה, ומדבר סיני - מורה על עבודה שלמעלה מסדר והדרגה, מסירות נפש. ובזה פליגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא: לדעת רבי ישמעאל, עבודת הצדיקים, רק כללות ויסוד המצוה צריך להיות באופן של מסירות נפש, אבל הקיום בפועל ובפרטיות צריך להיות בעבודה מסודרה; ולדעת רבי עקיבא, עבודת התשובה, גם הפרטים צריכים להיות חדורים בענין המסירות נפש - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ז עמוד 276 ואילך.

* * *

ב. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה'", "נאמן לשלם שכר"[4] - שהחידוש כאן לגבי מה שנאמר בפרשת קדושים[5] הוא ההמשך לפסוק שלפני זה[6] "לא תעשו

---

*) וזהו ביאור יתור לשון רש"י "כל דבור שנדבר למשה" - כי בזה מדגיש שהחידוש הוא רק במצות שנאמרו במשנה תורה, שפרטותיהן נאמרו בסיני, שרק הן נאמרו למשה ולא לבני ישראל ישר, כי לבני ישראל "מפי עצמו אמרן" (מגילה לא, ב).

ואין להקשות הרי בלאו־הכי יודעים שלשון רש"י "כל דבור" קאי רק על מצות שנאמרו במשנה תורה (שעליהם הוא הלימוד שגם הם מסיני היו, אלא שחזרו ונשנו בערבות מואב) - ומדוע הוצרך רש"י להוסיף "שנדבר למשה"? - כי־אם רש"י לא היה כותב "שנדבר למשה", היה אפשר לומר שכוונתו ב"כל דבור" היא לכל המצוות, ויש בזה שני חידושים: 1) חידוש בנוגע לאלו דערבות מואב - שגם פרטותיהן מסיני. 2) חידוש בנוגע לשאר המצוות - שנשנו בערבות מואב. ועל־ידי הוספה זו מדגיש רש"י, שכל הלימוד הוא רק בנוגע לאותן דערבות מואב, מה־שאין־כן המצוות שנאמרו בסיני, סבירא־ליה לרש"י שלא נשנו בערבות מואב (ראה 'לקוטי שיחות' שבפנים עמוד 282).

---

1) פרש"י תשא לג, יא.

2) חגיגה ו, סע"א ואילך. וש"נ.

3) סנהדרין פו, רע"א. וש"נ.

4) אף שבריבוי מקומות שבהם נאמר "אני ה'" בסיום ציווי, הפירוש הפשוט הוא אני הוא המצווה, וכדברי רש"י בר"פ וארא - לאחרי שמפרש "אני ה'", "נאמן לשלם שכר כו'" - "ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות כו'", היינו, שאין זה הפירוש הפשוט, ורק כשיש הכרח אזי מפרשים כפי הדרש (ראה גם לקו"ש חי"ב ע' 83 ואילך).

5) יט, ל. - וגם שם נאמר בלשון זה ממש, באותן תיבות, באותו ניקוד ובאותן הטעמים (שלפעמים גם הניקוד והטעמים משנים את פירוש הדברים).

6) כו, א.

לכם אלילים גו' את שבתותי תשמרו", "כנגד זה הנמכר לנכרי, שלא יאמר הואיל ורבי מגלה עריות .. עובד כוכבים .. מחלל שבת*, אף אני כמותו",

[כי על־פי תורה הוא משועבד לרבו[7], ועד שמצינו בזהר בפרשתנו[8] שעבדים פטורים מ"עול מלכותא דלעילא" ופטורים מן המצוות, ולכן יכול להיות קא־סלקא־דעתך שמותר לו לעבור על ג' ענינים אלו המותרים לרבו:

גילוי עריות (שרבו מותר בהן**) - כיון שצריך לעבדו גם בלילה, וכפי שמצינו[9] בעבד הנמכר לישראל, שרבו מוסר לו שפחה כנענית***; עבודה־זרה (באופן של שיתוף שם שמים ודבר אחר) - כיון שצריך לעבוד בתור עבד (ולא אומן וכיוצא בזה), מפני שהוא טפל וקנינו דרבו, ורבו (שעובד ומקריב לשמש בשביל שיצמחו פירותיו) מחשיב עצמו טפל וקנינו של אלקי מצרים, ואם כן, גם הוא משועבד לעבודה־זרה, וכמו שיש בכלל מאתיים מנה[13], ובדוגמת שעבודא דרבי נתן[14]; וחילול שבת (שלא זו בלבד שמותר לרבו, אלא חייב לעבוד בשבת) - כיון שצריך לעבדו גם בשבת],

"לכך נאמרו מקראות הללו"[15], שעל דרך הפשט הם מיותרים לגמרי (שהרי כבר נאמרו בפרשת קדושים) - ללמד שגם "הנמכר לנכרי" חייב בהם****.

ומסיים: "אני ה'", "נאמן לשלם שכר"[18] - שגם "הנמכר לנכרי" שמצבו בגילוי הוא "כמותו", שמקבל

---

*) הסדר בפירוש רש"י: גילוי עריות, עבודה זרה וחילול שבת (ובפרט שזהו שינוי לגבי תו"כ) - יש לומר בפשטות, מפני ש"רבו" היה שטוף ביותר בעריות (ערות הארץ), פחות מזה - בעבודה־זרה, פחות יותר - בחילול שבת, כמובן (ובתו"כ - הלכה - מקדים החמור ביותר: עבודה זרה, אחר־כך גילוי עריות וכו').

**) מה־שאין־כן עריות האסורות לרבו (היינו לכולי עלמא, כולל גם עבדי רבו, ואין מקום אפילו לקא־סלקא־דעתך דהיתר. ועוד) אין מקום שרבו ידרוש זה ממנו.

***) על דרך ההלכה יש מקום לשקלא־וטריא בנמכר לנכרי אם מותר בשפחה כנענית (ראה 'לקוטי שיחות' שבפנים הערות 21־1019), אבל, המדובר הוא (1) בלימוד על דרך הפשט, (2) לדעת רש"י[11] שהוא פרשן ולא פוסק[12], אפילו בפירושו על הש"ס, ועל־אחת־כמה־וכמה בפירושו על התורה.

****) ועל־דרך־זה יל"פ בפשטות בנוגע ל"מקדשי תיראו"[16] - שאפילו ישלחו רבו לבנות בית המקדש, גם כן אסור (וכפירוש רש"י בפסוק שלפני זה[17]). וכמו שגם בנוגע לעבודה־זרה מפרט: "אלילים ופסל גו'".

---

7) והיינו, דכיון שמכר את עצמו להנכרי, צריך לעמוד בדיבורו ולהיות משועבד אליו - אם בכדי שלא יהי' חילול השם (ראה גם פרש"י פרשתנו שם, מח), וכהמעשה דשמעון בן שטח (ראה ירושלמי ב"מ פ"ב ה"ה, ובפני משה שם), או שבכלל צריך לעמוד בדיבורו כדי להיות אדם ישר ("אַ ערלעכער מענטש"), הן בין אדם למקום והן בין אדם לחבירו.

8) ח"ג קח, א. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 115 ואילך. וש"נ.

9) פרש"י משפטים כא, ד. ועוד.

10) בנוגע לשקו"ט אם אפשר שיהי' לנכרי שפחה שלו (ראה הערה 19 שם) - העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: אין הזמ"ג לעיין, אבל כמדומה שלכל הדעות כיבוש מלחמה מועיל גם לעכו"ם.

11) בנוגע לשקו"ט אם יש מקום להתיר שפחה לנמכר לעכו"ם, מאחר שאין העכו"ם קונה ישראל אלא למעשה ידיו - כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: אפשר שגם בתור פוסק ס"ל לרש"י שוולדות הם בכלל מעשה ידיו.

12) יד מלאכי כללי רש"י ס"ב. וש"נ.

13) ב"ק עד, א. ב"ב מא, ב.

14) פסחים לא, א. וש"נ.

15) ומה שלא נזכר בקרא גם גילוי עריות - כי אצל עבד יש אמנם אופן ש"שרא לן כוותי" (חולין קט, ב), שהרי רבו מוסר לו שפחה כנענית, כנ"ל.

16) לאו דוקא בפירוש רש"י, כי הקושיא היא גם בתו"כ.

17) ושם: "ואבן משכית גו' להשתחוות עלי'", "אסרה תורה .. חוץ מן המקדש".

18) כי אי אפשר לפרש בפשטות, אני הוא המצווה (כנ"ל הערה 4) - כיון שענין זה יודעים כבר מהציווי שנאמר בפ' קדושים, משא"כ כאן שנכפל הציווי "כנגד זה הנמכר לנכרי, שלא יאמר הואיל ורבי כו'", שאף שנצטווה מקודם על ע"ז, בכ"ז סבור שפטור עתה מזה, בגלל השעבוד לרבו ע"פ תורה, והיינו, שרוצה לקיים ציווי ה', אלא שיש לו קושיא וסתירה בדבר מצד חיוב התורה.

השפעה דרכו (ולא משם הוי' שלמעלה מהטבע), יזכה לקבל תשלום השכר, כי מצד עצמותו, "אני הוי'", אין הגבלות - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס[19] ב'לקוטי שיחות' חלק ז עמוד 175 ואילך.

ג. וההוראה מכל הנ"ל בעבודתינו:

כללות המעמד ומצב של בני ישראל בזמן הגלות הוא בבחינת "לעבדים ולשפחות נמכרנו"[20]. ובהדגשה יתירה - אצל אלו מבני ישראל שרוב היום אינם נמצאים בד' אמות של תורה, אלא בבית־המסחר או בית־הפקידות וכיוצא בזה.

וכיון שכן, טוען יהודי: כיצד תובעים ממנו לקבל עליו "עול תורה" ו"עול מלכות שמים", בשעה שמטילים עליו "עול דרך ארץ"?! - אם הקדוש־ברוך־הוא רוצה שיקבל עליו "עול תורה" ו"עול מלכות שמים", עליו ליטול ממנו "עול דרך ארץ"[21], ואי אפשר - טוען הוא - שיהיו ב' ענינים אלו יחד, להיותם בסתירה זה לזה.

כאשר יש ליהודי "עול מלכותא דלעילא", ומרגיש ש"ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו ומביט עליו ובוחן כליות ולב כו'"[22] - אין מקום שיהיה עליו עול ומורא של בשר־ודם; ואם יש עליו עול ומורא של בשר־ודם, הרי זה בסתירה לעול מלכות שמים.

וכפי שמצינו שכאשר אוריה החתי קרא ליואב בתואר של כבוד בפני דוד המלך, נתחייב מיתה, בגלל שזוהי מרידה במלכות דוד[23]. ועל־אחת־כמה־וכמה כשמדובר בנשיאת עול תמידי של בשר־ודם.

ועל זה אומרים לו, שהקדוש־ברוך־הוא כבר הבהיר זאת: עוד לפני שבני ישראל גלו מארצם ובאו למעמד ומצב ש"לעבדים ולשפחות נמכרנו" - כבר צוה הקדוש־ברוך־הוא "אל תפנו אל האלילים גו'", "את שבתותי תשמורו וגו'", גם למי שנמצא במעמד ומצב ש"נמכר לנכרי". וכאשר מבהירים זאת מלכתחילה, הרי זה מועיל גם בנוגע לזמן הגלות, שגם אז יוכלו בני ישראל לקבל על עצמם "עול מלכותא דלעילא".

ד. ובפרטיות יותר:

עיקר הענין ד"לעבדים ולשפחות נמכרנו" בחיי היום־יום הוא - לא בהתחלת היום, בעת התפלה וקביעת עתים לתורה, אלא אחר־כך, בהמשך היום, כאשר יוצאים לעסוק בעניני העולם - "הנהג בהן מנהג דרך ארץ"[24]. ובכדי שבמשך היום, כשיש עליו עול דרך ארץ, יהיה עליו עול מלכות שמים - יש צורך להבטיח זאת מיד בהתחלת היום.

וזהו גם הביאור במה שכתוב בתניא[25] ש"צוה משה רבינו עליו־השלום .. לדור שנכנסו לארץ לקרות קריאת שמע פעמים בכל יום לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש כו'" - דלכאורה אינו מובן[26]:

מזה שרבינו הזקן מדגיש בעצמו שציווי זה היה "לדור שנכנסו לארץ", מובן, שזהו ציווי שקשור עם הכניסה לארץ דוקא. שכן, בהיותם במדבר, במעמד ומצב שאין להם עסק עם עניני עולם הזה, אין צורך באזהרה מיוחדת ("אַ ספּעציעלע באַוואָרעניש") בנוגע לקבלת עול מלכות שמים; ורק בכניסתם לארץ,

---

ועפ"ז יש לומר בפירוש "נאמן לשלם שכר" - שקאי על שכר מיוחד (ע"ד "לפום צערא אגרא" - אבות פ"ה מכ"א) על קיום הציווי מתוך קבלת עול ואתכפיא, אף שאינו מבין זאת בשכלו בגלל הקושיא כו'* - שנמשך מבחי' "אני", שלמעלה גם מהוי'.

19) בשילוב שיחות ש"פ משפטים וש"פ עקב תשכ"ח (וצויין שם בטעות גם לש"פ בהו"ב תשכ"ד).

20) אסתר ז, ד.

21) ראה אבות פ"ג מ"ה.

22) תניא רפמ"א.

23) שבת נו, א. וש"נ.

24) ברכות לה, ב.

25) ספכ"ה.

26) ראה גם "מ"מ, הגהות והערות קצרות" לתניא שם (ע' קנז ואילך). וש"נ.

---

*) ולהעיר מדיוק הלשון "נאמן לשלם שכר" – שהצורך בענין הנאמנות הוא כאשר עדיין לא רואים את השכר (וכמו בר"פ וארא (כנ"ל הערה 4), שבאותה שעה לא ראו בנ"י את השכר, ואדרבה, היו להם צרות צרורות כו').

שאז מתחילים לעסוק בענינים ארציים, החורש והזורע וכו', שאז ישנו "עול דרך ארץ" - אזי יש צורך להזהיר ולהבטיח הענין דקבלת עול מלכות שמים.

ואם כן, למה הוצרך להיות הציווי על־ידי משה רבינו, ובהיותם במדבר - ולא על־ידי יהושע, ובשעת כניסתם לארץ, כמו שאר הציוויים הקשורים עם הכניסה לארץ?

והביאור בזה - שהענינים הקשורים עם הכניסה לארץ עצמה, היו אמנם על־ידי יהושע; אבל הציווי שעל ידו תהיה הכניסה לארץ כדבעי, צריך להאמר לפני הכניסה לארץ. בשעה שעוסקים כבר בענינים ארציים - אזי כבר מאוחר; יש צורך לצוות על זה כשנמצאים עדיין במדבר, שאז הראש עדיין פנוי כו'.

ועל־דרך־זה בנוגע לעבודה שבכל יום - שתיכף בהתחלת היום, קודם שיש עליו "עול דרך ארץ", צריך לקבל על עצמו עול מלכות שמים במסירת נפש, על משך כל היום כולו. ואז, הנה גם במשך היום, גם בשעה שיש עליו "עול דרך ארץ", יהיה עליו עול מלכות שמים. ולמרות שעל־פי שכל תהיה אצלו קושיא: איך יכולים להיות שניהם יחד - אין זה מפריע לעבודה בפועל ממש.

ה. (וסיים כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:)

כיון שהגיעו ונמצאים כאן תלמידים שלומדים עתה בישיבה[27], ומחנכים אותם באופן שגם לאחרי צאתם מבין כתלי הישיבה לא יתפעלו מ"עול דרך ארץ", מהטענה שכיון שנמצאים באמריקא, הרי אמריקא היא שונה ("אַמעריקע איז אַנדערש"...), וצריכים לוותר על פרט זה וענין זה כו' - יאמרו לחיים, וינגנו ניגון שמח[28].

* * *

ו. בהמשך להמדובר לעיל בנוגע לפירוש רש"י על הפסוק "את שבתותי תשמורו גו' אני ה'" שבפרשתנו, ולא על פסוק זה שנאמר בפרשת קדושים - הנה גם המאמר דיבור־המתחיל את שבתותי גו' שב'לקוטי תורה' הוא (לא בפרשת קדושים, אלא) בפרשתנו דוקא[29].

ובנוגע לה'לקוטי תורה', הנה אלו שסיימו את לימוד ה'לקוטי תורה' דפרשה זו, וכן אלו שיסיימו את הלימוד קודם הבדלה (ומסתמא ישנם כאלו שהתעוררות זו תסייע להם לסיים את לימוד ה'לקוטי תורה'...) - יאמרו "לחיים"[30].

ז. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל את שבתותי תשמרו וגו'.

27) הכוונה לקבוצת תלמידים מישיבת אחי תמימים בעיר בוסטון (המו"ל).
28) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ב ע' 365.
29) מא, א ואילך.
30) ראה גם לעיל ע' 140. וש"נ.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שבת קודש עמ' ב

ובחדשי **אֱלוּל וְתִשְׁרֵי** תבן **יָבֵשׁ**. הרי שישנו ארבעה חדשים. מתרצת הגמרא: **אִימָּא** – אמור כך, מאכילים אותו **אֲדָר וַחֲצִי נִיסָן** תבן **לַח, אֱלוּל וַחֲצִי תִשְׁרֵי** תבן **יָבֵשׁ**, והחידוש של רב אידי בר אבין הוא שאין צורך להאכילו שלשה חדשים רצופים, אלא חציים בחורף וחציים בקיץ.

אִיבַּעְיָא לְהוּ, האם לבדיקה זו צריך להאכילו תבן **לַח בְּזְמַן** גידול הלַח, דהיינו בחדשי אדר וניסן, **וְתבן יָבֵשׁ בְּזְמַן הַיָּבֵשׁ**, דהיינו בחדשי אלול ותשרי, ואי אפשר לשוחטו עד שיעברו חדשים אלו, **אוֹ דִּלְמָא** – או שמא ניתן לבדקו על ידי אכילת **לַח וְיָבֵשׁ בְּזְמַן** גידול **הַלַּח**, וכל הבדיקה מתקיימת בסוף החורף. מוכיחה הגמרא: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַשִּׁיאָן, אֲדָר וְנִיסָן לַח, אֱלוּל וְתִשְׁרֵי יָבֵשׁ**, סבורה הגמרא עתה, שכוונתו לומר, שמאכילים אותו לח בזמן גידול לח, ויבש בזמן גידול יבש. דוחה הגמרא: **דִּלְמָא** כוונתו לומר, **שפֵּרֵי דְּאֱלוּל וְתִשְׁרֵי** שהם יבשים **מַאֲכִילִינָן לֵיהּ בַּאֲדָר וְנִיסָן**, לאחר שאכל את החציר הלח הגדל באותו זמן, ועדיין הוא לח, ונמצא שאוכל לח ואחר כך יבש באדר וניסן.

מבארת הגמרא: **וְכַמָּה מַאֲכִילִין אוֹתוֹ** בכל יום מאותם שלשה חדשים. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי פִּנְחָס בֶּן עָרוֹבָא, כַּגְּרוֹגֶרֶת**, אחת מהלח ואחת מהיבש.

אָמַר רָבָא, בְּעֵי בְּמַעֲרָבָא – דנו בני הישיבה בארץ ישראל, האם לבדיקה זו די להאכיל את הבכור **כַּגְּרוֹגֶרֶת** רק **בִּסְעוּדָה רִאשׁוֹנָה** שאוכל בכל יום,

בס"ד. משיחת ש"פ אמור, כ' אייר ה'תנש"א

– תרגום מאידית –

א. בהמשך למדובר[1] בענין הגאולה – שהמילה "גאולה", אותיות "גולה" בתוספת אל"ף[2], מדגישה את תוכן הגאולה

(יותר מד'־ה' הלשונות של גאולה[3]): (א) הגאולה מכל עניני הגלות (גולה); גאולה לא שוללת את העבודה בגלות, אלא היא כוללת ומעלה את הגלות – ע"י הכנסת וגילוי האל"ף ד"אלופו של עולם"[4] ב"גולה", איך שהקב"ה הוא הבע"ב ומנהיג את כל עניני העולם גם בגלות, (ב) הגאולה "נעשית" ע"י העבודה בגלות (כמו שהמילה "גאולה" בנוי' – רוב אותיותי' הם – מהאותיות "גולה", אלא שמוסיפים אל"ף) –

נתעכב על עוד כמה נקודות בזה, שיוסיפו הסברה בעבודה שבנ"י צריכים לעשות בעמדינו "ערב הגאולה".

ב. החידוש של גאולה (ההוספה וגילוי האל"ף בגולה, ובשני הענינים הנזכרים לעיל) רואים מיד בגאולה הראשונה (ומקור דכל הגאולות[5]) – גאולת מצרים:

הגאולה התבטאה בזה, שנוסף ע"ז שכל בנ"י יצאו ממצרים ("בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[6]) ובשלימות ועם כל חפציהם (ע"ד מ"ש[7] "כספם וזהבם אתם"), לקחו אתם וגאלו גם את הענינים ד"גולה" (גלות מצרים) – "וישאלו[8] ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות גו' וינצלו (ורוקינו[9]) את מצרים", שעשאוה[10] "כמצודה שאין בה דגן.. כמצולה שאין בה דגים"[11] ["וגם[12] ערב רב עלה אתם"[13]].

ז.א. – הגאולה הייתה לא רק יציאה ממצרים, אלא גאולה גם דמצרים (גולה) עצמו, ע"י הכנסת וגילוי האל"ף (אלופו של עולם) בעניני הגלות – תכלית בריאת דברים אלו ע"י הקב"ה ונתינתן למצרים, בכדי שבנ"י יבררו אותם ע"י "וינצלו את מצרים" (ושעי"ז יתקיים "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"[14]).

עד ש"וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום"[15], "אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם"[16] המצריים בעצמם, ועוד יותר: "מלמד שהשאילום בעל כרחם.. בעל כרחם דישראל"[17] – שלכאורה: (א) לשם מה המצריים "מהרו" לתת מכליהם כו' (היפך טבע האדם)?! (ב) הציווי ("וישאלו איש מאת רעהו גו'"[18]) נאמר לבנ"י, לא למצריים? (ג) לאחרי שהקב"ה שבר את מצרים ע"י עשר המכות, למה "פתאום" הגישה של המצריים ש"וישאלו ממצרים גו'", "וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום" (ולא ע"י שבירתם)?

---

1) שיחת ש"פ אחרי־קדושים, י"ג אייר שנה זו.

2) ראה ויק"ר פרשתנו ספל"ב. שהש"ר פ"ד, א (ז). קה"ר פ"ד, א (א). לקו"ת בהעלותך לה, ג. אוה"ת בא ע' רעג. בהעלותך ס"ע תכג ואילך. נ"ך ע' תקי. המשך מים רבים תרל"ו פקל"ד.

3) וארא ו, ו־ח. וראה שיחה הנ"ל הערה 4.

4) ראה אוה"ת בא שם.

5) כמובן ממאחז"ל (ב"ר פט"ז, ד. ויק"ר פי"ג, ה) "כל המלכיות נקראו על שם מצרים". וראה ד"ה כימי צאתך תש"ח רפי"ב (ע' 164).

6) בא י, ט.

7) ישעי' ס, ט.

8) בא יב, לה־לו.

9) ת"א, ת"י ופרש"י עה"פ. פרש"י ברכות שבהערה הבאה (ד"ה כמצודה).

10) ברכות ט, ב. פסחים קיט, א.

11) "פי' שלקטו כל הניצוצין שנפלו בשבירה אליהם ונתרוקנו מצרים מהם עד שנשארו כמצולה כו' ולא השאירו שם אפי' ניצוץ א'" (תו"א וארא נו, סע"ד).

12) בא שם, לח.

13) שזה ("רב") מרמז על הר"ב ניצוצים (מהרפ"ח ניצוצים) שנתבררו ועלו אתם ממצרים (תו"א ס, ג). וע"פ המבואר בתו"א שבהערה 11, מובן, שבמצרים היו רק ר"ב ניצוצים, ונתבררו כולם*, ושאר הפ"ו (בגימט' אלקים) ניצוצים נתבררו בגליות שלאחרי זה (ראה תו"א כז, ד).

14) לך לך טו, יד. וראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 823 ואילך. ועוד.

15) בא שם, לו.

16) פרש"י שם, ממכילתא עה"פ.

17) ברכות שבהערה 10.

18) בא יא, ב.

---

*) ראה לקו"ת וספר הליקוטים להאריז"ל ר"פ תצא בטעם האיסור לחזור למצרים (בשלח יד, יג. שופטים יז, טז. תבוא כח, סח) – כי "הגליות הוצרך לברר ניצוצי קדושה .. והנה במצרים באותו גלות בירורו כל הקדושה שהי' בקרבם ולא נשאר דבר .. ולכן צוה שלא לראותם עוד, ולא עשה כן בשאר גלויות שעדיין לא בירדו כל מה שהי' בקרבם לגמרי".

אלא מכיון שגאולה פירושה (גם) הגאולה ועלי' ממצרים ("גולה") עצמו ע"י ההכרה שהקב"ה הוא אלופו של עולם ומנהיג את העולם, והמצריים (בהיותם (כמה מהם) חכמים[19]) הבינו והרגישו זאת (סו"ס) (ואלו שלא חזו — הרי "מזלייהו חזו"[20]), "וידעו מצרים כי אני ה'"[21] — לכן הי' זה צריך להעשות, ובפועל נעשה, לא בעל כרחם דמצריים, אלא ברצונם (נוסף על הפעולה של בנ"י בזה), באופן ד"וישאילום" ("וה' נתן את חן העם בעיני מצרים"), עד ש"אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם", עד ש"בעל כרחם דישראל".

ועד"ז רואים בזה — את הענין השני הנ"ל ב"גאולה" (שזה נעשה מ(המלה) "גולה" (בתוספת אל"ף)): דוקא ע"י הירידה בגלות מצרים ("ועבדום וענו אותם"[22]) — נפעלה עליית (גדלות) וגאולת מצרים, באופן ד"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"[14] (אילו לא ירדו אבותינו למצרים לא היו (מקבלים ו)מעלים את ה"כלי כסף וכלי זהב ושמלות" דמצרים).

מזה גם מובן בנוגע לכל הגאולות (שדומין ונלקחים מגאולת מצרים[5]), עד לגאולה האמיתית והשלימה, שעליו נאמר[23] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" — שהיא נקראת "גאולה" כיון שתוכנה היא: (א) (לגאול) להעלות את עניני הגולה (עי"ז שמגלים בהם את האלופו של עולם), (ב) דוקא ע"י העבודה בגולה מגיעה הגאולה.

ג. אבל צריך להבין:

נוסף ע"ז שע"י גאולת מצרים נפעל הגילוי דאלופו של עולם במצרים — "וידעו מצרים כי אני ה'" [שזה הי' אחד הטעמים על המכות[24]], שהקב"ה הוא הבעה"ב ומנהיג את העולם[25] — נפעלו גם ענינים נעלים יותר (לבנ"י), ד"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"[26], ו"בכבודו ובעצמו"[27] — עצמות א"ס ב"ה[28],

עד שהכוונה[29] (ביציאת מצרים) היא מתן תורה, "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"[30], הגילוי ד"אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"[31], ובאופן ד"פנים בפנים דבר ה' עמכם"[32], שלמעלה מהגילוי דאלופו של עולם, איך שהקב"ה הוא בורא העולם ומנהיגו ("בראשית[33] ברא אלקים את השמים ואת הארץ")[34], כידוע שהתורה "קדמה לעולם"[35], קדמה גם במעלה (למעלה) מעולם.

ועאכו"כ כשמדובר על הגאולה האמיתית והשלימה — שאז יהי', נוסף על הגילוי של אלופו של עולם (בכל הבריאה), גילוי אלקות שלמעלה מהבריאה — "אלה[36] תולדות פרץ" מלא[37] שגבוה יותר מה"מלא"[37] ד"אלה[38] תולדות השמים והארץ בהבראם" (עולם על מילואו נברא[39]), עד שיהי' חידוש שלא בערך לגבי המצב בגלות בבל מדי וכו' עתה, הן בעולם — חידוש במעשה בראשית ("הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה"[40], "השמים החדשים והארץ החדשה"[41]), והן בגילוי אלקות — הגילוי דפנימיות עתיק[42], עד לגילוי

---

19) כמ"ש (מ"א ה, י) "ותרב חכמת שלמה .. מכל חכמת מצרים" (וראה לקמן ס"ו). וראה מקץ מא, ה. וארא ז, יא.
20) מגילה ג, א*. סנהדרין צד, רע"א.
21) נסמן בהערה 24.
22) לך לך טו, יג.
23) מיכה ז, טו.
24) ראה וארא ז, ה. יז. ח, ו. יח. ט, יד. כט. בא יא, ז. בשלח יד, ד. יח. וראה לקו"ש וארא שנה זו.
25) ראה אברבנאל וארא ט, טז.

*) ובפרש"י שם ד"ה מזלייהו (הובא בחדא"ג מהרש"א סנהדרין שם): שר של כל אדם למעלה.

26) הגש"פ פיסקא "מצה זו".
27) שם פיסקא "ויוציאנו".
28) ראה סה"מ אעת"ר ע' עה. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקכד. סה"מ תער"ב־תרע"ו ע' סז.
29) "עיקר תכלית המכוון" — תו"א ר"פ שמות (מט, א).
30) שמות ג, יב.
31) יתרו כ, ב. וראה מכילתא ופרש"י שם. שמו"ר פכ"ט, ג.
32) ואתחנן ה, ה.
33) בראשית א, א.
34) כמבואר בכ"מ הטעם שבעשה"ד נאמר "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" ולא "אשר בראתי שמים וארץ", כי הגילוי אלקות ביצי"מ (ומ"ת) הוא למעלה מהגילוי דבריאת שמים וארץ (ראה סידור עם דא"ח רפד, ב ואילך. ובכ"מ).
35) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. זח"ב מט, א.
36) רות ד, יח.
37) ב"ר פי"ב, ו. שמו"ר פ"ל, ג.
38) בראשית ב, ד.
39) ראה ב"ר שם. פי"ד, ז. פי"ג, ג.
40) ישעי' סה, יז.
41) שם סו, כב. וראה בזה לקו"ת שה"ש בסופו (נא, ג). ספר הליקוטים דא"ח־צ"צ ערך לע"ל ע' תריב ואילך. ועוד.
42) משא"כ כל הגילוים דעכשיו הם מחיצוניות עתיק — פע"ח שער הק"ש רפט"ו, הובא בלקו"ת שם.

דעצמותו ית' למטה, בה"דירה לו יתברך בתחתונים"[43],

עד ש"לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים סתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם שנאמר[44] כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[45]; ואז יהי' חידוש בתורה: כשם וע"ד שגלות וגאולת מצרים הי' ההכנה למתן תורה, כך תביא הגאולה האמיתית והשלימה חידוש בתורה — גילוי פנימיות התורה[46], "סוד טעמי' ומסתר צפונותי'"[47], עד "תורה חדשה מאתי תצא"[48].

וכיון שכל ענינים אלו — שהם נעלים שלא בערך מהגילוי עתה דאלופו של עולם — נכללים ב(שם) גאולה, מוכרחים לומר שכל זה מרומז גם ב"גאולה" — אותיות "גולה" בתוספת אל"ף.

ד. הביאור בזה:

באות[49] אל"ף — שמתוספת ב(מילה) "גאולה" (לגבי "גולה") — ישנם כמה פירושים: (א) אל"ף מלשון אלוף, אלופו של עולם. (ב) אל"ף מלשון אולפנא ולימוד, אאלפך חכמה[50] אאלפך בינה. (ג) אל"ף אותיות פלא.

בעבודה דלהפוך גלות ("גולה") לגאולה ישנם בכללות שלשה ענינים, שלשה דרגות ושלבים: גילוי אלקות בתוך ובערך לעולם (אלופו של עולם). גילוי אלקות שלמעלה מעולם אבל יש לו איזה ערך ויחס לעולם, ובמיוחד — ע"י תורה שקדמה לעולם (אולפנא). וגילוי אלקות שלמעלה לגמרי מעולם, באופן מופלא ומובדל, ובמיוחד — ע"י הנפלאות שבתורה[51] שיתגלו בגאולה האמיתית והשלימה[52] (פלא).

הדבר הראשון[53] מתבטא בלגלות בכל עניני העולם (־ בגלות) את האל"ף דאלופו של עולם, איך שהקב"ה הוא האלוף והבעה"ב של העולם ובעולם: העולם — עולם מלשון העלם והסתר[54] — נברא באופן שהיא (מצ"ע) מכסה על אלקות, את דבר ה' שתמיד מהוה אותו, מחי' ומקיים[55]. והעבודה דבנ"י הוא לגלות בעולם איך שהקב"ה הוא אלופו של עולם, הן בכללות העולם והן בפרטי העולם — "כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננתה"[56], וכך גם בכל פרטי הנבראים — הגילוי של כח הפועל בנפעל[57].

שע"י הגילוי דאלופו של עולם ב"גולה" — נפעלת הגאולה, שאז יהי' "וידע כל פעול כי אתה פעלתו"[58].

ענין נעלה יותר בגילוי האל"ף הוא — הענין דאל"ף מלשון אולפנא ולימוד, אאלפך חכמה אאלפך בינה: גילוי האלקות בגאולה האמיתית והשלימה יהי' — נוסף על בחי' אלקות בבריאה (אלופו של עולם), כח הפועל בנפעל — גם, אלקות שלמעלה מהעולם (כנ"ל), שבא מאל"ף שבבחי' מוחין (חכמה ובינה), שלמעלה מהמדות שמהם נעשה העולם[59] (עולם חסד יבנה[60]); ובמיוחד — ה"ז נפעל ע"י גילוי התורה (שמתגלית לאחר

43) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא פל"ו.

44) ישעי' יא, ט.

45) רמב"ם בסיום וחותם ספרו.

46) ראה תו"א ר"פ שמות (מט, א): "כמו שכל עיקר תכלית המכוון בגלות מצרים .. הי' בכדי לזכות לקבלת התורה .. כך כל אריכות הגלות הזה הוא כדי לזכות לגילוי פנימיות התורה שיהי' לע"ל כו'".

47) פרש"י שה"ש א, ב.

48) ישעי' נא, ד. ובויק"ר פי"ג, ג: חדוש תורה מאתי תצא. וראה קה"ר פי"א, א (ח): תורה שאדם למד בעוה"ז הבל היא לפני תורתו של משיח.

49) בהבא להלן — ראה בארוכה ספר הערכים חב"ד מערכת אותיות — אל"ף (ע' עב ואילך). וש"נ.

50) לשון הכתוב — איוב לג, לג.

51) ראה רשימות הצ"צ לתהלים (יהל אור) ע' תסא. ובארוכה קונטרס ל"ג בעומר שנה זו (לעיל ע' 203 ואילך). וש"נ.

52) ראה שער האמונה פ"ס.

53) בהבא להלן — ראה אמרי בינה פתח השער פ"א. שם ספ"ה.

54) ראה לקו"ת שלח לז, ד. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע' שג. ע' א'נט. וראה לקו"ש חל"ד ע' 112 הערה 63. וש"נ.

55) שער היחוד והאמונה פ"א.

56) תהלים ח, ד.

57) במכ"ש ממעשה בשר ודם "שהוא יש מיש", ו"כאשר יצא לצורף כלי שוב אין הכלי צריך לידי הצורף" (שעהיוה"א רפ"ב), שגם שם ישנו כח הפועל בנפעל, "כידוע בהרב המגיד ז"ל .. שאמר בפירוש על מה שהכיר לפועל הכלי מתוך הכלי כו'" (שער האמונה ספכ"ז), ועאכו"כ ב"מעשה ה' עושה שמים וארץ", "שהוא יש מאין", ו"צריך להיות כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימו" (שעהיוה"א שם).

58) תפלת העמידה דר"ה (ברכת "אלקינו כו' מלוך כו'").

59) אוה"ת תבוא ס"ע תתשיז ואילך. וראה ספר הערכים חב"ד שבהערה 49 ע' עג. וש"נ.

60) תהלים פט, ג. וראה סה"מ תש"ח ריש ע' 273. וש"נ.

הגאולה), ד"אלפיים שנה קדמה תורה לעולם"[35], "אלפיים" גם מלשון אאלפך, אאלפך חכמה אאלפך בינה[61].

ואחר כך מגיעים לענין נעלה יותר באל"ף – אותיות פלא – גילוי הנפלאות בגאולה, כמ"ש "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (נפלאות אפילו בערך הנפלאות בגאולת מצרים[62]), כולל ובמיוחד – הנפלאות שבתורה[51] ("גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך"[63]), גילוי פנימיות התורה, "סוד טעמי' ומסתר צפונותי'", שהם מצ"ע מופלא ומובדל (עד – בתכלית ההעלם[64]), וגם זה מתגלה, עד באופן דאולפנא ולימוד, עד ב(אלופו של) עולם[65].

ובלשון החסידות – בספירות למעלה: (א) אלופו של עולם הוא כנגד ספירת המלכות, גילוי מלכותו ית' בעולם – "אחד"[66], "אמליכתי' למעלה ולמטה ולארבע רוחות"[67]. ובכללות יותר – ענין המדות, שמהם הוא המקור על הנהגת העולם. (ב) אולפנא ולימוד (אאלפך חכמה אאלפך בינה) הוא בחי' המוחין (חכמה ובינה), מוחין השייכים למדות, שזה למעלה מעולם, אבל עכ"ז ההתחלה ומקור לעולם[68]. (ג) פלא הוא בחי' מוחין (חכמה) מצ"ע, עצם המוחין[69], עד כפי שזה קשור עם כתר (עד עם פנימיות הכתר), שמופלא ונבדל לגמרי מעולם[70].

וידוע[71] שכעת עיקר העבודה היא בבירור השבע מדות (כיבוש שבע ארצות), ובמוחין השייכים למדות; משא"כ בגאולה האמיתית והשלימה יהי' (גם) העבודה דמוחין מצ"ע (כיבוש שלש ארצות, קיני[72] קניזי וקדמוני[73]).

ועד"ז גם בגילוי אלקות בגאולה האמיתית והשלימה: נוסף לגילוי דכח הפועל בנפעל, וגילוי אלקות שלמעלה מהבריאה, יהי' גם הגילוי דעצמותו ית' למטה, ואדרבה – כח העצמות יתגלה דוקא ביש הנברא[74].

ה. עפ"ז מובן שהפעולה של גאולה – "גולה" בתוספת אל"ף – כוללת את כל שלשת הענינים דגילוי האל"ף (בעבודה בגלות): אלופו של עולם, אולפנא, פלא;

ודוקא ע"י העבודה בגלות, ע"י הכנסת האל"ף (שלשת הענינים שבו) ב"גולה" – נפעלת הגאולה, וכל שלשת הענינים ודרגות שבה (גם הענינים הכי נעלים שבה): גילוי כח הפועל בנפעל, "וידע כל פעול כי אתה פעלתו" (מלכות), גילוי שלימות האולפנא ולימוד התורה, גילוי אלקות שלמעלה מהבריאה (מוחין), עד לגילוי הנפלאות (מוחין בעצם, כתר)[75].

---

61) לקו"ת שה"ש א, סע"ד. המשך והחרים תרל"א ע' כו. סה"מ תש"ח ס"ע 273.

62) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפז). וש"נ.

63) תהלים קיט, יח.

64) ומתאים גם עם זה שאל"ף אותיות "אפל", בחי' חושך (ישת חושך סתרו – תהלים יח, יב) שלמעלה מאור וגילוי (אוה"ת יתרו ע' תתקלג).

65) ראה ספר הערכים שם ע' עב. ע' צה. ע' קט. ע' קכט. וש"נ.

66) שזהו גימט' של א'.

67) ברכות יג, ב. וראה ספר הערכים שם ע' עט. וש"נ.

68) ראה אמרי בינה שבהערה 53.

69) ראה סה"מ ה'ש"ת ע' נה. ספר הערכים שם ע' קכ. וש"נ.

70) ראה אמרי בינה שם. ספר הערכים שם ע' קט ואילך. וש"נ.

71) מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א בתחלתו (ע' ג ואילך).

72) לך לך טו, יט. ובפרש"י: עתידים להיות ירושה לעתיד.

73) וי"ל שגילוי הג' מוחין מצ"ע (בחי' פלא) דלע"ל נעשה דוקא ע"י בירור (חכמות) העולם, קיני קניזי וקדמוני שלמטה (שנשתלשלו לאחרי צמצום ופרסא כו' מג' מוחין) – ע"ד שגאולה נעשית דוקא ע"י גילוי האל"ף שב"גולה". וע"ד המבואר לקמן בפנים (ס"ו) בענין "ותרב חכמת שלמה .. ומכל חכמת מצרים".

74) ראה לקמן ס"ט.

75) ומעין זה וההתחלה בזה בגאולת מצרים – כנ"ל בפנים, שנוסף לגילוי אלופו של עולם במצרים ("וידעו מצרים כי אני ה'"), אפילו "בקרב הארץ" (וארא ח, יח), כפי שבא לידי ביטוי גם בזה ש"ה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום" – היו שם נפלאות* (עד שמדמים ה"אראנו נפלאות" שלע"ל ל"כימי צאתך מארץ מצרים" – מיכה ז, טו), עד להגילוי ד"בכבודו ובעצמו" שהי' במצרים.

ועוד ועיקר, שגלות מצרים היא ההכנה למתן תורה, גילוי האל"ף ד"אנכי ה' אלקיך" (בחי' כתר), הכולל כל התורה כולה (תניא רפ"כ), גם פנימיות התורה, ואדרבה – במ"ת הי' גילוי מעשה מרכבה ("ויראו את אלקי ישראל גו' ויחזו את האלקים" (משפטים כד, י-יא. וראה גם שמו"ר פ"ג, ב. וש"נ)), מעין הגילוי אלקות בגאולה האמיתית והשלימה, כמ"ש (ואתחנן ד, לה) "אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו", "הראית ממש בראי' חושיית" (תניא פל"ו – מו, א).

ובפרטיות יותר: הגילוי דמ"ת בא לאחרי ההכנה דמ"ט ימים, ימי הספירה, שלאחרי יציאת מצרים, שענינם (בעבודת האדם) – בירור הז' מדות (ובשלימות – ז' מדות כלולות מז') במ"ט יום, ועי"ז מגיעים – "תספרו חמשים יום" (אמור כג, טז) – לגילוי שער הנו"ן (דבינה) שבערך להמ"ט שערים (ע"ד בחי' מוחין

*) ראה שמות ג, ב. ועוד.

ז.א. — לא מסתפקים בזה שמגלים ב"גולה" בחי' אלופו של עולם (אלקות בערך הבריאה), ע"י שמשתמשים בעניני העולם "לשם שמים"[76] ובשביל "דעהו"[77], אלא שגם שם מגלים וממשיכים בחי' אולפנא (מוחין השייכים למדות), ע"י לימוד התורה, ועד גם — בחי' פלא, ע"י לימוד פנימיות התורה (נפלאות שבתורה), כדלקמן (ס"ח ואילך).

ויש לומר, שנוסף על העבודה (דלימוד פנימיות התורה) בגלות, ה"ז נפעל גם ע"י עצם הענין (ירידה) ד"גולה" (ע"י לגלות בגולה את האל"ף, הכוונה העליונה בירידה) — כמ"ש[78] "ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי", דלכאורה: במה מתבטאת ההודאה ע"ז ש"אנפת בי"?! אי אפשר לתרץ שההודאה היא על זה שבהמשך הכתוב "ישוב אפך ותנחמני", אז אי"ז הודאה בשלימות: אם ההודאה היא על "ישוב אפך" (הביטול ושלילה ד"אנפת בי") הי' יותר טוב — והודאה יותר גדולה — אם מלכתחילה לא הי' "אנפת בי"! מזה מוכח, שההודאה היא דוקא ע"ז ש"אנפת בי".

והביאור בזה, דוקא ע"י הירידה בגלות באופן ד"אנפת בי" באה העלי' דגאולה, עד לענינים הכי נעלים שבה — גילוי בחי' אל"ף אותיות פלא; וכאשר מגלים ב"גולה" את האל"ף (דפלא) — הכוונה העליונה שבזה — מתגלה "אודך ה'" ב"אנפת בי", בחי' הודאה דוקא על דבר פלא שלמעלה משכל וחכמה (של האדם), ע"ד מ"ש[79] "אודה שמך כי עשית פלא", שזה הולך על אריכות הגלות שהוא דבר פלא, ו"אינו מושג בשכל כלל, זהו מכלל במופלא[80] ממך אל תדרוש"[81], וזה גופא נמשך אח"כ בגילוי בבחי' "כי עשית — אלף"[82], בשכל וחכמה (אאלפך חכמה)[81]. ודוקא ע"י העבודה בהתגברות על חושך הגלות מגיעים לשלימות הגילוי דפנימיות התורה בגאולה האמיתית והשלימה[83].

ו. מכיון שהגאולה האמיתית והשלימה באה ע"י משיח צדקנו, מובן, שגם במשיח יש את שלושת הענינים (באל"ף) של גאולה.

ובהקדים הדיוק בדברי הרמב"ם[84] שמלך המשיח הוא "מבית דוד ומזרע שלמה"[85], דלכאורה אינו מובן: מה שהוא כותב "מבית דוד" [כמו שהוא ג"כ כותב בספר היד[86]] ה"ז מפני שבבית דוד הוא "עיקר המלכות"[87], "כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו כו' עד עולם"[88], "מלכי דוד הם העומדים לעולם"[89]; אבל מהו הרמז ב"ומזרע שלמה"[90]?

ויש לומר (בפנימיות הענינים): בימי[91] שלמה הי' מעין המצב של הגאולה האמיתית והשלימה. בזמנו של דוד היו מלחמות, עד ש"דם לרוב שפכת"[92] (ולכן לא יכל לבנות את בית המקדש[93]), משא"כ בזמנו של שלמה שרר שלום, שלכן הוא

השייכת למדות), ועד לבחי' הב' בשער הנו"ן שהיא שלא בערך — מופלא ומובדל — מהמ"ט שערים, בחי' נפלאות, נ' פלאות — שנתגלה במ"ת.

אבל ביצי"מ ומ"ת הי' בגילוי לפי שעה. ובגלוי הי' מ"ת בעיקר הנתינה דתורה הנגלית (ראה תו"א ר"פ שמות), בחי' אולפנא ולימוד. משא"כ בגאולה האמיתית והשלימה תהי' שלימות הגילוי באופן תמידי ונצחי (ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקל ואילך), וגילוי פנימיות התורה (תו"א שם), בחי' נפלאות שבתורה.

76) אבות פ"ב מי"ב. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א.

77) משלי ג, ו. וראה רמב"ם וטושו"ע שם.

78) ישעי' יב, א.

79) שם כה, א.

80) חגיגה יג, א.

81) ביאורי הזהר להצ"צ ע' תקלא.

82) זח"ג קצד, ב.

83) המשך תער"ב ח"א פרכ"ה ואילך.

84) בפיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד הי"ב. ועד"ז בסהמ"צ שלו מל"ת שסב ("אין מלך למי שמאמין בתורת משה רבינו אלא מזרע דוד, מזרע שלמה דוקא"). אגרת תימן פ"ג ("אי אפשר שלא יעמוד מזרע שלמה איש כו'").

85) והוא ע"פ תנחומא ס"פ תולדות*. אגדת בראשית פמ"ד (מה)*. וראה מפרשי הזהר ח"א קי, ב. וש"נ.

86) הל' מלכים פי"א ה"ד: ואם יעמוד מלך מבית דוד. ובל' תשובה פ"ט ה"ב: אותו המלך שיעמוד מזרע דוד.

87) רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ח. וראה בכ"ז בארוכה לקו"ש חכ"ה ע' 110 ואילך. חכ"ח ע' 109 ואילך. ח"ל ע' 100-99.

88) רמב"ם שם ה"ז.

89) שם ה"ט.

90) דאם בא רק לשלול שאר בני דוד, הו"ל לפרש גם שם בנו של שלמה (ראה שוה"ג להערה 85), שהרי גם לשלמה היו כמה בנים.

91) בהבא להלן ראה ד"ה פדה בשלום בס' שערי תשובה לאדהאמ"צ (שער התפלה) פי"א (נה, ד ואילך).

92) דה"א כב, ח. וראה גם שם כח, ג.

93) שם.

*) ושם: ממי הוא מדוד, שנאמר (דה"א ג, י) ובן שלמה רחבעם (בנו), אבי' בנו וגו'.

נקרא בשם שלמה, כי שלום הי' בימיו[94] — מעין שלימות השלום לעתיד לבוא.

ויש לומר שהטעם על זה, כי אצל שלמה הי' שלימות החכמה — "ויחכם מכל האדם"[95], ז.א. שנוסף לעצם ענין המלכות היתה אצלו גם שלימות בחכמה[96]. ועוד יותר: "ותרב חכמת שלמה.. ומכל חכמת מצרים"[97] — היתרון של האל"ף (אאלפך חכמה) שמתבטא ע"י "גולה" (חכמת מצרים),

שבכח זה "כל חכמי הגוים נתבטלו בעצם לגבי חכמת שלמה שלא ע"י מלחמה ע"כ נק' שלמה כי שלום הי' בימיו"[98], עד שהאומות הביאו לשלמה את הניצוצי קדושה (כידוע בנוגע למלכת שבא[99]) — מעין שלימות השלום לע"ל, ש"לא ירעו ולא ישחיתו גו' כי מלאה הארץ דעה גו'"[44], ע"ד הבירור ע"י "עסק התורה דבחכמה אתברירו בביטול הרע בעצם כמו לע"ל דכתיב[100] וראו כל בשר בחי' ראי' דחכמה כו' וידע[58] כל פעול כו'"[98].

וי"ל שזה נוגע לשלימות ענין המלכות, שלכן אצל שלמה היתה מלכות בשלימות, "וישב שלמה על כסא ה'"[101] במצב של מנוחה ושלום (בכללות), בערך למלכות דוד שעלי' היו קטרוגים וערעורים כו'.

ואילו זכו היתה מלכות שלמה שלימות ענין המלכות ובית ראשון הי' הבית הנצחי, בגאולה נצחית; אבל בגלל שנתערבו ענינים בלתי רצויים, לאח"ז "קרוע אקרע את הממלכה"[102] (למלכות יהודה ומלכות ישראל), ואח"ז הי' החורבן, ולאח"ז — חורבן בית שני, וגלות זה האחרון — עד שתחזור שלימות ענין המלכות ע"י מלך המשיח, למעלה ממלכות שלמה, כש"מלך אחד יה' לכולם למלך גו' ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד"[103], "ודוד[104] עבדי נשיא להם לעולם"[105].

עפ"ז י"ל ההדגשה שמשיח הוא "מבית דוד ומזרע שלמה" — כי החידוש של משיח יהי' ממעלת דוד (מלכות) ומעלת שלמה (שלום), עי"ז שלמשיח יהי' שלימות ענינן המלכות, כולל חכמה שבמלכות (כמו שמתבטא ע"י "גולה", חכמת מצרים), עד ש"אותו המלך שיעמוד מזרע דוד בעל חכמה יהי' יותר משלמה"[106], עד שלימות ענין המוחין (בבחי' פלא), נוסף על מוחין ומדות ומלכות — כמ"ש[107] "ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'". וכידוע[108] שמשיח יהי' הן מלך והן רב, "וילמד כל העם" תורה[109], כולל — הנפלאות של פנימיות התורה[110].

ז. בכדי שאצל כל יהודי יהי' את הכח לקבל את הגילוי של משיח, צריך להיות אצלו מעין מדרגות הנ"ל באל"ף [כידוע שכל יהודי יש בו ניצוץ של משיח[111], ולכן כאו"א אומר[112] "ויתקיים בנו מקרא שכתוב ונחה עליו גו'"]: מלכות מדות, מוחין השייך למדות, ומוחין בעצם.

ויש לומר, שזהו תוכן המשנה בתחלת הפרק דשבוע זה (פרק רביעי), שמפרט ארבעה דברים: "איזהו חכם כו', איזהו גבור כו', איזהו עשיר כו', איזהו מכובד", וידוע שהם כנגד הארבעה דרגות

94) כמ"ש (דה"א כב, ט) "שלמה יהי' שמו ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו".

95) מ"א ה, יא.

96) ראה ספר המצות להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ב, שדוקא במלך דוד הי' המשכת בחי' חכמה במדת והנהגת המלכות שלו (ובהמשך הענין מבאר, שדוד קיבל מאדם חכמה עילאה (עצמיות החכמה שלא נוגע למדות), ומיוסף קיבל חכמה תתאה (להנהיג המלוכה בפועל), משא"כ בכל המלכים שלאחריו (כולל שלמה, שעליו נאמר ויחכם מכל האדם) לא הי' הארת החכמה מאיר בהם לענין הנהגת מלכותם (כ"א רק בניצוץ הפרטי שלהם להבין ולהשכיל בתורת ה' ובכל אשר בעולם). וצע"ג איך ליישב זה עם המבואר בפנים (המצב דלעת"ל).

97) מלכים־א ה, י.

98) שערי תשובה שם (נו, א).

99) מלכים־א י, א ואילך. תו"א בראשית ו, רע"א. סה"מ תש"ד ע' 107. ובכ"מ.

100) ישעי' מ, ה.

101) דה"א כט, כג.

102) מלכים־א יא, יא.

103) יחזקאל לז, כב.

104) שם, כה. וראה לקו"ש ויגש חל"ה ע' 206 ואילך.

105) ואולי יש לומר לחידודא, שענין זה מרומז גם בלשון "גאולה האמיתית והשלימה": "אמיתית" — רומזת לשלימות המלכות על כל בני ישראל, כי יעקב הוא מדת האמת, ונשמתו "כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם" (אגה"ק ס"ז). ובתיבת "שלימה" ישנם האותיות של "שלמה".

106) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.

107) ישעי' יא, ב.

108) אוה"ת תזריע (כרך ג) ע' תתטז. ובארוכה — סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך.

109) רמב"ם הל' תשובה שם.

110) וראה גם סהמ"צ שם פ"ג. לקו"ת צו יז, א־ב. שער האמונה פנ"ו ואילך. ועוד.

111) מאור עינים ס"פ פינחס.

112) תפלת רבש"ע בעת הוצאת ס"ת ביו"ט.

שמהם מתחלקים (עשר ספירות שמהם משתלשלים) עשר כחות הנפש[113], כנגד ד' אותיות דשם הוי'[114]: איזהו חכם – חכמה, איזהו גבור – בינה, איזהו עשיר – תפארת (כללות המדות)[115], איזהו מכובד – מלכות (שענינה כבוד).

והיות שלכל יהודי יש חלק אלוקה ממעל ממש[116], ועוד יותר "חלק הוי' עמו"[117] – שהעצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו[118] – לכן כלול בו כל ארבע האותיות של "אלו־ה" (בחי' אלופו של עולם), ומהוי' (אלקות שלמעלה מעולם).

והעבודה שלו מתבטאת בלגלות את הארבעה ענינים אצלו, עד לאופן של לפנים משורת הדין, "מילי דחסידותא"[119], בחי' נפלאות (שבתורה).

ועי"ז שיש לו בגלוי את כל ארבעת הענינים נעשית שלימות המלכות, שלימות כסא המלכות של ד' רגלים דוקא – "וישב שלמה על כסא הוי'", ומעין זה אצל כל יהודי, כי יהודים הם "בני מלכים"[120] ויתרה מזה – "מלכים"[121], עד שעי"ז הוא מקבל שייכות ל"מכובד", שבא מכבודו של הקב"ה [במכש"כ ממלך באוה"ע שאומרים עליו "שנתן מכבודו לבשר ודם"[122]]. ועאכו"כ ע"י שייכותם לתורה (עד שלכל יהודי יש את האות שלו[123] ואת חלקו בתורה), "כל[124] בניך לימודי ה'"[125], ו"מאן מלכי – רבנן"[126] שעי"ז מגיעים גם לחכמה שבמלכות (בחי' שלמה), עד לשלימות המלכות, כמו שזה כולל את כל ארבעה ענינים הנ"ל: חכם, גבור, עשיר, מכובד.

כך שיש את שלימות הכסא של ד' רגלים, גם אלו ששייכים לשלימות ענין הישיבה ("וישב שלמה על כסא ה'"). ולהוסיף, שעי"ז נמשך גם ראשו של מלך למטה, כך שמקבלים יותר שייכות למלך, ורגליו מתנשאים על "הדום רגלי"[127] – שע"י המשכה מלמעלה למטה והעלאה מלמטה למעלה נעשה שלימות החיבור דאלקות שלמעלה מעולם עד לבחי' נפלאות עם עולם, מגילוי בחי' אל"ף במציאות העולם והגלות ("גולה").

ובהדגשה יתירה – בעמדנו ביום השבת, שהוא כנגד ספירת המלכות, ובפרט בימי הספירה בשנה זו (כשהספירה התחילה "ממחרת השבת" (גם) כפשוטה), שאז כל שבת מה"שבע שבתות תמימות"[128] כנגד מלכות מהספירה דשבוע ההוא: מלכות שבחסד, מלכות שבגבורה, מלכות שבתפארת, מלכות שבנצח, מלכות שבהוד, מלכות שביסוד, מלכות שבמלכות ובשבת זו במיוחד – מלכות שבהוד (שזה כבר כולל כל הספירות, עד מלכות שבמלכות, כדלקמן ס"ח), מלכות כמו שהיא קשורה עם השלימות של הודאה (בבחי' פלא), כנ"ל.

ח. בכהנ"ל ניתוסף עוד יותר בעמדנו ביום השבת לאחרי ל"ג בעומר (ובתוך השלושה ימים של ל"ג בעומר[129]), יום ההילולא ויום שמחתו של רשב"י:

ע"י רשב"י הי' גילוי פנימיות התורה (בחי' נפלאות שבתורה), ועיקר הגילוי הי' ביום

113) תניא רפ"ג.

114) שער מאמרי רז"ל ולקוטי הש"ס לאבות כאן. וראה ס' השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 446 ואילך.

115) לכאורה הי' י"ל, שעשיר הוא בינה, וגבור הו"ע המדות (גבורת ותוקף המדות). והסדר במשנה היא – תחלת בחי' דוכרין (י' וו' דשם הוי' – חכמה ומדות), ואח"כ בחי' נוקבין (ב' ההי"ן דשם הוי' – בינה ומלכות). ודוחק הכי גדול הוא – דמה מכריח לשנות סדר שם הוי'?!

116) תניא רפ"ב.

117) האזינו לב, ט.

118) כתר שם טוב בהוספות סקט"ז. וש"נ.

119) ראה ב"ק ל, א.

120) שבת סז, א.

121) תקו"ז בהקדמה (א, ריש ע"ב).

122) ברכות נח, א. הל' ברכות הנהנין לאדה"ז סי"ג ס"ט.

123) ראה מג"ע אופן קפו.

124) ישעי' נד, ג.

125) ואף שמאחז"ל "א"ת בניך אלא בוניך", ידוע ש"אל תקרי" מוסיף עוד פירוש, ואינו ממעט פירוש הראשון.

126) ראה גיטין סב, א.

127) ישעי' סו, א.

128) אמור כג, טו.

129) ולהעיר מהחידוש בשנה זו בענין שלשה: מב' ימי ראש השנה נכנסו תיכף ליום השבת, וכן בי"ט כסלו (שהי' חל ביום חמישי השבוע), ראש השנה לחסידות, שענינו נמשך בכ"ף כסלו, וממנו נכנסו תיכף ביום השבת. וכן בנוגע לל"ג בעומר, מ"ת דפנימיות התורה (המשך תרס"ו ע' ריט), שחל ביום חמישי, וענינו נמשך על ג' ימים (ראה שעה"כ ענין ספה"ע דרוש יא ועד"ז בפע"ח שער ספה"ע פ"ז). וימי הפורים שלפנ"ז וכהסימן הובא בסידור (וטור או"ח סתכ"ח) כהסימן פלג.

וע"ד הרמז י"ל שענין שלשה קאי על עבודת הג' מוחין מצ"ע, ענינו של פנימיות התורה (שנתגלה ע"י הרשב"י, ובאופן של חב"ד ע"י אדה"ז) – מעין וטועמי' של העבודה דלע"ל (כיבוש קיני קניזי וקדמוני).

הסתלקותו, נשמתא דנשמתא דאורייתא (פנימיות הסודות שגילה במשך כל ימי חייו)[130], עד שע"י כתיבת דברים אלו (בספר הזהר), ה"ז נתגלה אח"כ לכל בנ"י, עד באופן דיתפרנסון[131] בהבנה והשגה — גילוי בחי' נפלאות שבתורה בחכמה בינה ודעת. ההתחלה — ומעין ובדוגמא — מגילוי פנימיות התורה דלע"ל.

בנוסף לזה — רשב"י חיבר את פנימיות התורה עם נגלה דתורה[132]. וי"ל שבתורה עצמה נגלה דתורה ופנימיות התורה ה"ז ע"ד החילוק בין אל"ף מלשון אולפנא ולימוד (מוחין השייך למדות), לאל"ף אותיות פל"א (מוחין בעצם). ורשב"י חיבר את שניהם.

וי"ל שבכח זה הוא פעל את הכח לגילוי אלקות (גם הדרגות שלמעלה מעולם) ב(אלופו של) עולם — כמאמר הידוע שלו[133]: "תניא ר"ש בן יוחאי[134] כל מקום שגלו (ישראל) שכינה עמהן, גלו לבבל שכינה עמהן כו' גלו לאדום שכינה עמהן", ז.א. שגם בהיותם (בבבל כו') "גולה" יש שם את הגילוי דאלופו של עולם, "שכינה עמהם".

ועד"ז רשב"י ממשיך בכל העולם כולו — כמאמר שלו[135]: "יכולני לפטור את כל העולם כולו מן הדין", שהוא יכול לפטור את כל העולם מלשון העלם והסתר מן הדין, כולל דין הגלות.

ויש לקשר גם עם זה של"ג בעומר הוא היום של "הוד שבהוד" שמציין את הענין של (הוד מלשון) הודאה, והודאה שבהודאה — בחי' פלא (שלמעלה מהשגה), ומזה נמשך אח"כ באל"ף (הבנה והשגה). ולהוסיף, שהוד שבהוד הוא גם "סוף ותשלום הספירות בעיקר המדות"[136] — ז.א. שזה כולל את כל המדות (עשיר), עד מלכות שבמלכות (מכובד), נוסף על ההמשכה ממוחין ומדות (חכם, וגבור). והוד היא גם הספירה החמישית, שמרמזת על בחי' החמישית לפרעה[137], דמיני' אתגליין ואתפריעו כל נהורין[138], בבחי' פרוע, שלמעלה מסדר והשתלשלות (בחי' פלא), וזה גופא נעשה הסדר הקבוע (בחי' אל"ף) לע"ל.

ט. ומרשב"י נמשך אח"כ גילוי פנימיות התורה בדורות שלאחרי זה, עד לדור האריז"ל, שמאז "מצוה לגלות זאת החכמה"[139], ולאח"ז — נוסף בזה ע"י גילוי תורת החסידות ע"י הבעש"ט והמגיד (מייסדי תורת החסידות הכללית), ועוד יותר — ע"י אדמו"ר הזקן (מייסד תורת חסידות חב"ד) ורבותינו נשיאינו ממלאי מקומו — לימוד פנימיות התורה באופן דחכמה בינה ודעת, והפצת המעיינות חוצה, מתחיל מחוצה שבאדם — כחות הנפש שלו, עד גם דנפש הבהמית, עד לחוצה שבעולם — מעין וטועמי' מגילוי פנימיות התורה בגאולה האמיתית והשלימה.

וכך ניתוסף בזה — ע"י רבותינו נשיאינו ממלאי מקומו מדור לדור, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו עד לגילויים דפנימיות התורה בדורנו זה, ובזה גופא — נוסף משנה לשנה, עד להגילויים בימים אלו ע"י כת"י דמאמרי דא"ח שנדפסו ונדפסים עתה.

ובאופן, כאמור, שממשיכים את הנפלאות שבתורה (בבחי' פלא) בהבנה והשגה, עד בכל כחות הנפש (חכמה, בינה, מדות ומלכות), ובלשון תורת אדה"ז הידועה[140] עה"פ "משכיל לאיתן האזרחי" (תחלת מזמור פ"ט) — שאיתן שבנשמה (עצם הנשמה, בחי' פלא) "יש לו משכיל, מה שע"י כח המשכיל הוא האזרחי, מזריח לכל הכחות והחושים", שכח המשכיל (שלמעלה משכל וביחד עם זה הוא מקור השכל) ממשיך מלמעלה שבשכל בשכל[141]; והגם ששלימות זריחה זו תהי' לע"ל, ה"ז נפעל גם כבר מעכשיו[142].

ומזה נמשך הכח להמשיך ולגלות אלקות גם

---

130) ראה בכ"ז ד"ה גל עיני תשל"ז (קונטרס ל"ג בעומר שנה זו).

131) ל' התקו"ז ת"ו בסופו. וראה הקדמת המק"מ לספרו. כסא לתקו"ז שם.

132) ראה המשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ג.

133) מגילה כט, א.

134) כן הוא ("יוחאי" באל"ף) בעין יעקב. וי"ל שבזה מרומז הגילוי דבחי' אל"ף, כבפנים.

135) סוכה מה, ב.

136) סידור עם דא"ח שער הל"ג בעומר דש, א ואילך.

137) ויגש מז, כד.

138) זח"א רי, א.

139) אגה"ק סכ"ו.

140) קונטרס לימוד החסידות ע' 5-6.

141) ראה ד"ה כי מראש צורים תשכ"ח (נעתק בקובץ י"א ניסן שנת הפ"ט אות טז).

142) ד"ה וייצר תרפ"ה (סה"מ תש"ח ע' 63. נעתק שם אות טו).

בעולם (אלופו של עולם) – כסיום המזמור פ"ט: ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

ואלחרי זה מגיעים למזמור צדי"ק, "תפלה למשה איש האלקים", עד לסיומו – "ויהי נועם ה' אלקינו עלינו גו'", הגילוי עלינו מנועם ה', שלימות התענוג (עתיק[143]), עד "ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו", בה("נועם" אותיות) "מעון" האמיתי, ביהמ"ק השלישי.

ובפשטות – שע"י לימוד התורה בכלל, ובפרט פנימיות התורה, כפי שנתגלתה בתורת החסידות, – כולל – ע"י המסתכל בפני הרב, במאור פניו (חכמת אדם תאיר פניו[144]), שזה

מוסיף בהבנת הלימוד [כמאחז"ל[145] "אמר רבי האי דמחדדנא מחבראי דחזיתי' לר' מאיר מאחורי', ואילו חזיתי' מקמי' הוה מחדדנא טפי, דכתיב[146] והיו עיניך רואות את מוריך"] –

נעשה כלי לגילוי אלקות בעולם, כולל גילוי כח הפועל בנפעל באופן של ראי' (חכמה), ועוד יותר – גילוי כח העצמות ביש הנברא, ש"הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט" (כמבואר באגה"ק[147] בספר תניא קדישא).

החל כפי שזה בעבודתו של יהודי (כמבואר בתחלת ספר התניא), שהעבודה אצלו היא לא רק בסור מרע – "אל תהי רשע", אלא גם "תהי צדיק"[148], דאע"פ ש"אין כל אדם זוכה להיות צדיק ואין לאדם משפט הבחירה בזה כל כך כו'"[149] מצד זה שנמצאים למטה נשמה בגוף ונה"ב בעוה"ז הגשמי והחומרי – אבל עי"ז שיש כח העצמות בגוף הגשמי (של יהודי), כנ"ל, ה"ז נותן את הכח שגם למטה יגיעו לדרגות הכי גבוהות, עד "תהי צדיק" (עכ"פ עי"ז ש"יעשה את שלו לקיים את השבועה שמשביעים תהי צדיק כו', ועוד שההרגל כו' נעשה טבע שני", "וכשירגיל כו' הרי באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא וכולי האי ואולי יערה כו' ויזכה לבחי' רוח משרש איזה צדיק כו'"[149]), וי"ל שלאחרי כל הענינים – של בירור וזיכוך כו' – שבנ"י עברו במשך דורות, יכול עכשיו כל יהודי להגיע לדרגות הכי גבוהות, עד "תהי צדיק" בגלוי (הגילוי של "ועמך כולם צדיקים"[150]), כפי שיהי' בשלימות הגילוי בגאולה האמיתית והשלימה[151].

עד שעי"ז – העבודה של הפצת המעיינות חוצה – יש את הכח לגלות ולהמשיך אלקות בעולם, עד בחוצה שאין חוצה ממנה.

וכל זה נעשה הכנה וכלי – ל"ונגלה כבוד הוי' גו'" בגאולה האמיתית והשלימה, "ולא יהי' עסק כל העולם כולו אלא לדעת את ה' בלבד", ולגילוי פנימיות התורה, עד באופן של "והיו עיניך רואות את מוריך".

י. ההוראה מזה בפשטות – בנוגע לפעולות שבנ"י צריכים לעשות בכדי למהר עוד יותר את הגאולה:

בנוסף לפעולות בחלקו בעולם, עד בכל העולם, לגלות איך שהקב"ה הוא אלופו של עולם בעולם ובכל דבר בעולם, ובפרט ע"י שמשתמשים בכל עניני העולם "לשם שמים" ול"דעהו", כך שכל דבר בעולם מגלה את "כבודו" של הקב"ה –

צריכה להיות גם הוספה מיוחדת באולפנא ולימוד התורה, ובמיוחד – בפנימיות התורה כפי שנתגלתה בתורת החסידות, באופן של הבנה והשגה, בחכמה בינה ודעת,

וגם – להשפיע על אחרים מסביבו, ע"י הפצת התורה והיהדות, והפצת המעיינות.

ויה"ר שע"י העבודה של לגמור "להכניס" ולגלות את האל"ף ב"גולה" – ה"ז יביא מיד את הגאולה, תיכף ומיד ממש, כך שכפי שבנ"י עומדים במעמדם ומצבם עכשיו ממש, בלבושים ובגדים שלהם, אפילו אם הם עדיין "בגדים צואים"[152], כי הגאולה באה באופן שלא עכבן אפילו כהרף עין[153], ורק לאחרי הגאולה "ויאמר[152] גו' הסירו

---

143) ראה קובץ י"א ניסן שנת הצדי"ק אות ו, יח, כא. ועוד.
144) קהלת ח, א.
145) עירובין יג, ב. וראה ירושלמי ביצה פ"ה ה"ב.
146) ישעי' ל, כ.
147) סימן כ (קל, ריש ע"ב).
148) נדה ל, סע"ב.
149) תניא פי"ד.
150) ישעי' ס, כא.
151) כמאחז"ל כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר ועמך כולם צדיקים גו' (סנהדרין ר"פ חלק). וכפי שאומרים קודם פרקי אבות.
152) ראה זכרי' ג, ג ואילך.
153) ראה מכילתא ופרש"י בא יב, מא.

הבגדים גו' מעליו"[154], ועאכו"כ כשזה מדובר בנוגע ל"ועמך כולם צדיקים".

וכל בנ"י, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו", הולכים ביחד עם כל עניניהם, "כספם וזהבם אתם", ועאכו"כ עם כל הבתי כנסיות ובתי מדרשות[155], והספרי תורה שבהם

— כולל הספר תורה שסיימו השבוע, ע"י השתדלות של נשי ובנות ישראל, ביחד עם סיום וסדר הכנסת ספר תורה, בשמחה גדולה בריקודים וכו', וקשור עם הוספה בנתינת הצדקה, המקרבת את הגאולה[156] —

בארץ הקודש, בירושלים עיר הקודש, בהר הקודש, בביהמ"ק השלישי, "מקדש אד' כוננו ידיך"[157].

154) וע"ד שנאמר בנוגע לתחה"מ, שכשם שאדם הולך כך הוא בא כו', כשם שהוא הלך לבוש בא לבוש כו' ואח"כ אני מרפא אותן (ב"ר פצ"ה. זח"ג צא, א. וראה תשובות וביאורים סי"א (ע' 55)).

155) ראה מגילה כט, א.

156) ב"ב י, א.

157) בשלח טו, יז.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז אייר, תשכ"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"א אייר.

בעת רצון הזכירו.. על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מתאים לתוכן כתבו,

ובודאי לדכוותי' למותר להזכיר הוראת חז"ל, לעולם אל יתיאש אדם וכו' ובפרט ע"פ המבואר בזה בתורת החסידות, שמסקנא מידית מזה לא להרפות מהשפעה באופן המתאים על הנ"ל בכיוון המתאים, וכמדומה כבר כתבתי בזה, מה שרואים במוחש במקרים דומים, שהשפעה בעקיפין סיכוים יותר טובים לה מאשר השפעה במישרים.

ועוד להעיר בקשר לכתבו שהנ"ל נמצא בטפול אצל רופא העוסק בבריאות הנפש, אשר אף שאינו ברור כ"כ לאיזה רופא מתכוון, אבל בכלל בעוה"ר סוג מיוחד ישנו מהנ"ל מתחילים הטפול מדבור על ה' וכבוד שמים וכבוד אב ואם וכו', וצ"ע ובירור גודל השכר ואפילו אם חושב הוא, האם אינו יוצא בהפסדו במשך הימים,

פשוט שכמה רופאים מהנ"ל שהועילו ורפאו בדרכים ישרים, ובפרט מעת שפרופסר אחד מצא עוז בנפשו להכריז ולהודיע אשר (היפך שיטת מייסד טפול זה - הידוע) הרי האמונה בה' נטי' דתית בכלל המביא תוכן בחיים וכו' וכו' הרי זה מדרכים הכי יעילים לרפואה וכו' הרי עדיין מכמה סיבות לא חדרה שיטה זו לחוגים רחבים של רופאים הנ"ל ובמילא מקום לבירור.

נעם לי לקרות במכתבו אשר עושה לטובת אנשי כפר חב"ד אלא שלפלא שמגביל העשי' בהוסיפו תיבת "בגשמיות",

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכל האמור.

לקוטי־שיחות פרשת בהר – ל"ג בעומר כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

א.

יש קשר בין פרק ד' באבות, ל"ג בעומר, ופרשת בהר

לפי המנהג[1] ללמוד פרקי אבות בשבתות שבין פסח לשבועות, פרק בכל שבת, יוצא בשנים רבות, כבשנה זו[2], שבשבת פרשת בהר[3] לומדים את הפרק הרביעי. כיון שכל הענינים שבתורה ובמנהגי ישראל הם מדויקים, מובן, שלפרק זה יש קשר לפרשת בהר הנקראת בשבת זו[4].

בנוסף לכך: בשנים מסוימות חל ל"ג בעומר בשבוע של פרשת בהר, כבשנה זו[2], ולפי דברי ה"של"ה[5] המפורסמים, שכל מועד קשור לפרשת השבוע שבו הוא חל, מובן, של"ג בעומר קשור לפרשת בהר, ובמילא גם לפרק הרביעי במסכת אבות.

ואכן מוצאים[6] בפרק זה, משנה י"ג[7], מאמר של רבי שמעון בר יוחאי[8] – "שלשה כתרים הם: כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות, וכתר שם טוב עולה על גביהן", ול"ג בעומר הוא יום הסתלקותו[9] ויום ההילולא[10] של רבי שמעון בר יוחאי.

ויש־לומר, שהעובדה שמכל מאמריו של רבי שמעון בר יוחאי, אשר "בכל[11] פרק מפרקי המסכתות שבש"ס נזכר רבי שמעון, ואפילו בכלים ובנגעים ועוקצין", יוצא, שדוקא מאמר זה נלמד בסמיכות ליום ההילולא של רבי שמעון בר יוחאי, יום שבו "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו"[12] מגיעים לשלמותם, כידוע[13], היא מפני שבמאמר זה מתבטא עיקר ענינו של רבי שמעון בר יוחאי.

ולפי האמור לעיל, של"ג בעומר קשור לפרשת בהר, מסתבר, שמאמר זה של רבי שמעון בר יוחאי קשור לפרשת בהר.

ב.

שני הקטבים בפרשת בהר

באופן כללי יש בפרשתנו שני קצוות:

בתחילת הפרשה כתובה מצות שמיטה, שקיומה בארץ ישראל, כאשר יהודים נוהגים בדרך הטבע, בסדר של "ארץ נושבת", עד אשר לפי התורה יש אפשרות ל"כי תאמרו", לשאלה "מה נאכל"[14], ואין יודעים כיצד אפשר יהיה לקיים את מצות שמיטה.

לאחר מכן באות הפרשיות השונות "על הסדר"[15] של ירידה נוספת, ח"ו, כדברי חז"ל[16], שהפרשיות מראות כיצד יכולה להתחיל הידרדרות של יהודי, עד שהוא עלול להגיע לדרגה נמוכה ביותר של הימכרות לנכרי, ואף "לנעקר משפחת גר"[17], שמשמעותה "הנמכר לעבודת אלילים עצמה להיות לה שמש..."[18] – מצב שבו לפי תורת אמת מתאפשרת דעה ש"הואיל ורבי מגלה עריות... עובד עבודת אלילים... מחלל שבת, אף אני כמותו"[19].

---

1) אדמו"ר הזקן בסידורו (ושם: נוהגין לומר פרקי אבות). וראה הנסמן בלקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 185 הערה 1, 2.

2) תשל"ח*.

3) בחו"ל. משא"כ בא"י שקורין בשבת זו פ' בחוקותי.

4) ראה לקו"ש שם שייכות דפרשתנו למשנה יוד.

5) ר"פ וישב.

6) נוסף על השייכות דל"ג בעומר – שבו פסקה מיתת תלמידי רע"ק (טושו"ע ושו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ג) על שלא נהגו כבוד זל"ז (יבמות סב, ב) – למשנה י"ב ("יהי כבוד תלמידך כו' וכבוד חברך כו'"). ועפמ"ש בחדא"ג מהרש"א יבמות שם ד"לא חש כ"א מהם על כבוד תורה של חבירו דאין כבוד אלא תורה" – שייך גם למשנה ו' ("כל המכבד את התורה כו'"). וראה ג"כ אוה"ת בהר ס"ע קפז.

7) בסידור אדה"ז. ובש"ס ווילנא הוא משנה יב (ולכאורה הוא טה"ד דמוכח, שהרי חסרה שם משנה טו). ובכמה דפוסים דאבות – בשינוים.

וראה שער הכולל (פ"ל, ג) ש"אפשר שמזה הטעם הדפיסם אדמו"ר בסידור" – לקבוע גירסא הנכונה (גם בנוגע לחלוקת המשניות. ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 155 בהערה).

8) דסתם ר"ש הוא רשב"י – רש"י ד"ה משמו שבועות ב, ב. פיה"מ להרמב"ם בהקדמה ד"ה "הפרק הששי". ובנדו"ד מפורש הוא ביל"ש קהלת רמז תתקעג.

9) פע"ח שער ספה"ע פ"ז. סדור שער הל"ג בעומר. ובכ"מ.

10) זח"ג רצו, ב. ועייג"כ זח"א ריח, א.

11) לקו"ת אחרי כח, א. וראה בהערות שבסו"ס לקו"ת הוצאת קה"ת עא, ב [בהוצאות תשד"מ ושלאח"ז – קכה, א].

12) לשון אדה"ז אגה"ק ביאור לסי' זך (קמז, סע"א).

13) אגה"ק סי' זך וביאורו. שם סי' כח. סידור שם (בנוגע לרשב"י) דש, סע"ב ואילך.

14) פרשתנו כה, כ.

15) לשון רש"י פרשתנו כו, א.

16) קידושין כ, א. וש"נ.

17) פרשתנו כה, מז.

18) פרש"י עה"פ. מתו"כ עה"פ. קידושין שם, ריש ע"ב. ועוד.

19) רש"י כו, א. מתו"כ עה"פ. נת' בארוכה בלקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 187 ואילך.

---

*) הערה זו והבאה לאח"ז מתייחסים לשנת הוצאה לאור של שיחה זו בפעם הראשונה. המו"ל.

ומצד שני, כל זה כחלק מפרשת "בהר סיני" מקום גבוה ומרומם, מקום מתן תורה, שבו היו ישראל בשיא התעלותם, ומרוממים על־פני העולם, הרבה יותר מאשר במדבר בכלל, שהוא ההיפך מ"ארץ נושבת".

ההסבר לכך הוא, שאדרבה: מטרת מתן תורה איננה שישראל ישארו "בהר סיני", ויהיו מנותקים מן העולם ומחיי הטבע, אלא, להיפך: שיכנסו ל"ארץ נושבת" וינהגו בדרך הטבע, שבה ישנה אפשרות של ההידרדרות המוזכרת בפרשה – ובכח שניתן להם "בהר סיני" יתגברו על הסתרת האלוקות שבטבע.

אמנם ההעלם שבטבע מאפשר לפי התורה את השאלה "וכי תאמרו מה נאכל" (שהרי אין סומכין על הנס[20]), אך בכל זאת, התורה נותנת כח להתחזק ולהתגבר על הטבע, ואף "וציויתי את ברכתי לכם בשנה השישית"[21] – לפני שנת השמיטה, כבר רואה האדם שיש בידו "תבואה לשלש השנים"[19].

ואף מי שנמכר לגוי, שעל פי התורה הוא משועבד לרבו וקיימת האפשרות למחשבה "אף אני כמותו", אבל התורה אומרת[22] "לא תעשו...", שבעניני יהדות אף אחד אינו שולט על היהודי.

ודומה לכך תוכנו של מאמר רבי שמעון "ג' כתרים הן... וכתר שם טוב עולה על גביהן", ש"כתר שם טוב" הוא השם הטוב שיש ליהודי על־ידי "מעשים טובים"[23]: על רבי שמעון נאמר ש"תורתו אומנותו"[24], עד אשר "רשב"י וחביריו" מובאים בגמרא ובספרי הפוסקים[25] כדוגמא למי ש"תורתו אומנותו",

והוא אומר שאין מסתכלים על מעלת התורה, ובתורה עצמה על החשיבות של "כתר תורה" – שיא השלמות של התורה אצל יהודי: תורתו אומנותו – אלא "כתר שם טוב (מעשים טובים) עולה על גביהן", כי מטרת התורה היא להגיע לידי "מעשים טובים".

ג.

מדוע "כתר שם טוב" עולה על "כתר תורה"?

לכאורה נדרש הסבר:

לגבי רוב אנשי העולם, שאין תורתם אומנותם, ועיקר עסקם איננו בתורה (כדברי חז"ל[26] "הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כרשב"י ולא עלתה בידן), אלא הם "מארי עובדין טבין" (= בעלי מעשים טובים), מובן, שאצלם "כתר שם טוב" הוא מעלה גבוהה יותר מ"כתר תורה". אבל, כיצד יתכן לומר, שרבי שמעון בר יוחאי, שתורתו אומנותו, והוא תלמידו[27] של רבי עקיבא[28], הסובר ש"תלמוד גדול"[29], יאמר ש"כתר שם טוב עולה על גביהן" – נעלה מ"כתר תורה"[30]?

אמנם מובן, שגם לפי רבי שמעון בר יוחאי אין להסתפק בתורה[31], והכרחיים גם "מעשים טובים"[32], ויותר מכך, כנאמר ב"ירושלמי"[33]: ולא מודה רשב"י שמפסיקין (מלימוד התורה) לעשות סוכה...? –

אך לכאורה הכוונה היא שאצל מי ש"תורתו אומנותו" צריכים להיות גם מעשים טובים[34], כשם ש"מארי עובדין טבין" חייבים ללמוד תורה[35], לפחות פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית[36]. אך מהו ההסבר

---

20) ראה פסחים סד, ב. זח"א קיא, ב. קיב, ב.

21) פרשתנו כה, כא.

22) פרשתנו כו, א.

23) ראה כו"כ* מפרשי המשנה. ובאוה"ת בחקותי (כרך ב') ע' תערב: כש"ט דפי' מקיים מצות מעשיות. וראה לקמן הערה 67.

24) שבת יא, א. – בשבת שם (ועד"ז ברמב"ם הל' תפילה פ"ו ה"ח. וראה במ"מ והערות להל' ת"ת שבהערה הבאה) – "אומנותן". אבל בטושו"ע ושו"ע אדה"ז (שבהערה הבאה) – "אומנתם". וצע"ק, שהרי לכאורה צ"ל "אומנותם" (לשון אומנות).

25) שבת שם. טושו"ע ושו"ע אדה"ז או"ח סו"ס קו. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ד־ה.

26) ברכות לה, ב.

27) והמיוחד שבהם – ראה ירושלמי סנה' (פ"א ה"ב): א"ל (ר"ע) דייך שאני ובוראך מכירין כוחך.

28) ולהעיר מסנהדרין (פו, רע"א): וכולהו אליבא דרע"ק.

29) קידושין מ, ב. ובאוה"ת ואתחנן (ע' רסח. ע' רפ) שכוונתו (לא כהסיום "נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה" – כ"א) דזה שתלמוד גדול הוא גם לולי הענין ד"מביא לידי מעשה". וראה פסק אדה"ז (הל' ת"ת שם ס"ג): מ"ע של ת"ת מצד עצמה היא ג"כ גדולה משאר המצות (רק שאינה שקולה כנגד כל המצות כולן אלא משום שהתלמוד מביא לידי מעשה כו').

30) אין לתרץ ע"פ הידוע (אוה"ת ר"פ ויגש אוה"ת ואתחנן ע' רעו ואילך. ועוד) דלעת"ל יהי' מעשה גדול – כי מזה שנקבע מאמר זה באבות, הוראות עתה, מוכח, שזה שכש"ט עולה על גביהן הוא קודם הזמן דלעת"ל.

31) ראה גם דרך חיים (למהר"ל) אבות כאן: ודאי מה שאמר כאן כתר תורה לא אמרו כשאין לו מעשים, דודאי כהאי גוונא לא כתר הוא כלל.

32) להעיר מב"ק יז, א: אר"י משום רשב"י.. כל העוסק בתורה ובגמ"ח זוכה לנחלת שני שבטים כו'.

33) ברכות פ"א סה"ב. שבת פ"א סה"ב.

34) ובמצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים (ולא תחסר המצוה) – אין מפסיקין (מו"ק ט, ב. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ד. הל' ת"ת לאדה"ז שם (ושם, שאין מפסיקין גם מלימוד שאינו נוגע עכשיו למעשה מפני ש"ת"ת מצד עצמה היא ג"כ גדולה משאר מצות")).

35) רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ח. טושו"ע יו"ד ר"ס רמו. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קנה. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג פרטי דינים בזה.

36) מנחות צט, סע"ב. הל' ת"ת לאדה"ז שם סעיף ד'.

*) משא"כ בפיה"מ להרמב"ם וכו'. ולשיטתי' אזיל גם בס' היד שלא הביא "כש"ט עולה ע"ג". וראה הל' ת"ת שלו רפ"ג, ורפ"ד – הובאו בהל' ת"ת לאדה"ז רפ"ד ובסופו.

לכך שאצל מי שתורתו אומנותו, המעשים הטובים נעלים יותר מלימוד התורה[37]?

ד.

אי קיום המצוות - פגם בלימוד התורה

לכאורה ניתן היה לומר, שהדבר מובן מדברי ה"ירושלמי" דלעיל: לאחר השאלה "ולא מודה רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה...?", שואלים ב"ירושלמי": "ולית ליה לרשב"י (=האם אינו סובר) הלמד על מנת לעשות... שהלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא"? –

ומכך למדים, שצריך להפסיק כדי "לעשות סוכה" לא רק מפני שיש צורך גם במעשה המצוות, אלא יותר מכך, זוהי מטרת הלימוד, "למד על מנת לעשות".

ומכך מובן שלמעשה המצוות חשיבות גדולה יותר מהלימוד[38].

אך לאמיתתו של דבר, הדברים הם להיפך: צריך להפסיק למען עשיית מצוה, כדי שלימוד התורה יהיה כראוי, ולא מפני חשיבות המצוות, שהרי אם ה"למד" איננו כדי "לעשות", זהו פגם בלימוד עצמו.

כפי שהוסבר בהרחבה[39] על דברי אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה[40], ששם הוא מסביר את הדין שצריך להפסיק את לימוד התורה כדי לקיים מצוה שאינה יכולה להיעשות על־ידי אחרים: כי זה כל האדם, כמו שאמרו חכמים[41], תכלית חכמה – תשובה ומעשים טובים, ואם אינו עושה כן, נמצא שלמד שלא לעשות... – שבכך מתכוון אדמו"ר הזקן להסביר, שצריך להפסיק ללמוד כדי לקיים מצוה מפני שזוהי תכלית ה"חכמה" עצמה, ולכן "אם אינו עושה כן, נמצא שלמד שלא לעשות". כלומר, כאשר אין הוא מפסיק באמצע לימוד התורה לצורך מצוה (שאינה יכולה להיעשות על־ידי אחרים), הרי הלימוד הוא פגום.

יוצא, שחז"ל אומרים, שתכלית ושלמות החכמה הם תשובה ומעשים טובים, אבל אין הם נעלים מן התורה[42]. ולפי־זה חוזרת ומתעוררת השאלה: מדוע אומר רשב"י ש"כתר שם טוב עולה על גביהן"?

ה.

גם מקיימי המצוות צריכים ללמוד תורה

ההסבר לכך הוא: תכלית הבריאה היא עשיית העולם לדירה לה' יתברך, ומובן, שכל הדרכים של עבודת ה' הכרחיות לביצוע מטרה זו – לא רק מעשה המצות[43] המתקיימות בדברים גשמיים, אלא גם לימוד התורה, ואף הדרך של תורתו אומנותו, שבה מנותקים לגמרי מן העולם, היא למען עשיית העולם לדירה לה' יתברך.

אחד ההסברים לכך הוא[44]: ישנו כלל[45], ש"אין חבוש מתיר עצמו", ואם כך, אילו היתה אצל ישראל רק הדרך של ביצוע מעשים בהיותם שקועים בתוך העולם, הם לא היו יכולים לזכך ולרוממם את העולם מן המצב של העלם[46] והסתר. לכן יש הכרח גם בכיוון העבודה של "התפשטות" מן הגשמיות, והתרוממות על־פני העולם.

הכח לכך ניתן על־ידי מי שתורתם אומנותם, והם צריכים ליישם כיוון זה של עבודה אצל כל ישראל, אצל "מארי עובדין טבין", שבזמנים שבהם עליהם

37) ראה מאמר רשב"י* (קה"ר פ"ז, א (ב)) "ג' כתרים הם כו' כל מי שזוכה לתורה כאילו זכה לשלשתן וכל שלא זכה לתורה כאילו לא זכה לאחת מהן" – ואינו מסיים שם** וכש"ט עולה על גביהן. וראה מת"כ שם, דמה שמסיים "כל מי שזוכה לתורה כו'" – "י"ל שזה מ"ש במשנה במס' אבות שכש"ט עולה על גביהון כי התורה שם הטוב"***. וראה לקמן הערה 67.

38) ע"ד פרש"י ד"ה מביא ב"ק יז, א: אלמא מעשה עדיף. אבל ראה תוס' שם, וקידושין שם ד"ה תלמוד.

39) לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 149 ואילך.

40) פ"ד ס"ג.

41) ברכות יז, א.

42) עייג"כ תניא ספל"ד (מט, סע"א). וראה ג"כ (במעלת התורה על המצות) – תניא פ"ה, פכ"ג, ועוד.

43) ראה תניא פל"ד. ובכ"מ. ועייג"כ אגה"ק סוס"ה. סוס"ט. ועוד.

44) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 194.

45) ברכות ה, ב. וש"נ.

46) דעולם לשון העלם – לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.

*) ע"ד מאמר זה איתא ביומא עב, ב. ספרי קרח יח, כ. יל"ש משלי רמז תתקמא. הובא בהל' ת"ת להרמב"ם (רפ"ג) ולאדה"ז (רפ"ד) – אבל במקומות הנ"ל אינו מרשב"י.

**) אבל בפיסקא שלאח"ז (ג) הובא מאמר רשב"י "חביב שם טוב מארון הברית כו' חביב שם טוב מכהונה ומלכות כו'.

***) ולהעיר מאדר"נ רפמ"א, שמביא מאמר ר"ש ואח"כ מפרש רק הג' כתרים ומעלת כתר תורה על כתר כהונה ומלכות (כתר כהונה כיצד אפילו נותן כו' כתר מלכות אפילו נותן כו' אבל כתר תורה כו' כל הרוצה ליטול יבוא ויטול כו'). וראה רמב"ם הובא לעיל הערה 23 בשוה"ג.

להתמסר ללימוד התורה, ולו רק פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית[47], הרי שבשעת הלימוד[48] יהא לימודם באותה דרך כשל מי שאין לו שום אומנות, ודאגות אחרות מלבד לימוד התורה.

ו.

לימוד התורה צריך להיות חדור בכוונה לעשות

כדי שיהודי שתורתו אומנותו יוכל להפסיק מלימודו ולהתמסר לפעילות עם יהודים אחרים, אין די לו לחשוב על־כך כאשר הוא צריך מיד להתעסק למעשה עם הזולת, כי אז, בהיותו שרוי בתמידות בעבודה של לימוד, ייתכן שהוא לא יוכל לשכנע את עצמו להתנתק מן הלימוד ולהתעסק עם אנשים שהם בדרגה נמוכה יותר מ"תורתו אומנותו".

לפיכך צריך לימוד התורה עצמו להיות חדור בכוונה, שתכלית הלימוד היא השפעה על העולם, ויישום סוג העבודה של תורתו אומנותו גם אצל אחרים.

[בדומה למוסבר[49] על מעלתו המיוחדת של רבי עקיבא, אשר "נכנס בשלום ויצא בשלום"[50], שלא כאחרים אשר "נכנסו לפרדס" ולא יצאו בשלום[51], אשר הוא "יצא בשלום" מפני ש"נכנס בשלום": כניסתו לפרדס – "רצוא", יציאתו מן העולם – היתה "בשלום", בכוונה להגיע אל ה"שוב" לתוך העולם, ולכן – "ויצא בשלום"].

לפי־זה אפשר להסביר את דברי ה"ירושלמי" (לגבי הפסקת לימוד התורה, ואפילו מי ש"תורתו אומנותו" למען עשיית מצוה) – "ולא מודה רשב"י שמפסיקין... (ובהמשך) ולית ליה לרשב"י הלמד על מנת לעשות...". ויש להסביר, שאין כוונת הדברים, שיש להפסיק לעשיית סוכה רק למעשה בלבד, או שרק תכלית הלימוד מתממשת ב"לעשות" בפועל, אלא יותר מכך: ה"למד" עצמו הוא "על מנת לעשות". כבר בעצם הלימוד צריך להיות מורגש שכוונת הלימוד היא "לעשות", ואילולא כן יהיה בלתי אפשרי, בעת הצורך, להפסיק את הלימוד.

ז.

לימוד לשם מעשה, אפשרי על־ידי התעלות על המגבלות

אבל אפשר לשאול: כאשר הלימוד איננו באופן של תורתו אומנותו, כאשר אין מנותקים לגמרי מעניני העולם, אפשר להבין שיתכן לחשוב בעת הלימוד עצמו אודות הירידה לעולם, אל הזולת.

אבל כאשר מדובר אודות מי שתורתו אומנותו, כיצד ייתכן שבזמן לימוד כזה, הוא יוכל לחשוב על ההתעסקות עם מי ששקוע ב"ואספת דגנך"[52] – הרי זאת סתירה[53]?

ההסבר לכך הוא[54]: הכיוונים של "רצוא" (=יציאה מן העולם) ו"שוב" (=התישבות בתוך העולם) נראים הפוכים רק מצד הגבלות הנבראים וסדר ההשתלשלות, ואילו כאשר יהודי מתעלה על־פני ההגבלות, כאשר הוא מתבטל כלפי רצון ה' ומבצע את כל פעולותיו בהתאם לכך, הרי אז מצבו הפנימי הן ב"רצוא" והן ב"שוב" הוא זהה: התבטלות לרצון ה'[55].

דוגמא נוספת: שלוחו של אדם כמותו[56], ועבד מלך מלך[57], הן כאשר השליחות והעבודה הם דברים המתאימים למעלת המשלח והמלך, והן כאשר הן בדרגת השליח והעבד.

יתר־על־כן: מצד עצמותו יתברך, שהוא נושא הפכים, ייתכנו שני הכיוונים בבת אחת[58].

ולפיכך: כאשר לומדים באופן של תורתו אומנותו לשם תענוג עצמי, אכן בלתי אפשרי לחשוב באותה עת

---

47) ולהעיר דרשב"ר הוא המ"ד (מנחות שם) דיוצאין מצות לא ימוש גו' בק"ש שחרית וערבית. וראה קו"א בהל' ת"ת לאדה"ז רפ"ג (תו"א מג"א צח, ג). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ס"ע 266 ואילך.

48) שעפ"ז מובן מאמר רז"ל (מכילתא בשלח טז, ד) שלא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, וביחד עם זה כאו"א מחוייב בת"ת ומברך נותן התורה (ל' הווה) וכו'.

49) ד"ה אחרי מות, תרמ"ט בסופו (סה"מ תרמ"ו־ תר"נ ע' רס). לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 251.

50) חגיגה יד, ב (כגירסת הירושלמי שם פ"ב ה"א. ע"י שם).

51) חגיגה שם. ירושלמי שם.

52) עקב יא, יד. ברכות לה, ב.

53) ראה גם ד"ה אחרי מות שם (לענין כוונת ה"שוב" שצ"ל בה"רצוא" שהוא חיבור ואיחוד דשני הפכים).

54) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 133.

55) להעיר מהמכילתא (יתרו כ, א) דרע"ק* (דרשב"י תלמידו המיוחד – וראה לקמן הערה 65) אומר דהן בעשה והן בל"ת עונין הן (נת' בלקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 131 ואילך. הדרן (הא') לפסחים נדפס בהגש"פ (קה"ת תשמ"ו־ז) ע' תסה ואילך).

56) ברכות לד, ב (במשנה). וש"נ.

57) ספרי (ורש"י) דברים א, ז. פרש"י לך טו, יח. בהעלותך יב, ח. ועוד (ובשבועות מז, ב: עבד מלך כמלך).

58) ראה שו"ת הרשב"א סי' תיח. הובא בס' החקירה להצ"צ ע' 68.

*) משא"כ ר' ישמעאל – והוא האומר ואספת דגנך, הנהג בהן מנהג דרך ארץ (ברכות שם).

על הכוונה של "שוב". אבל כאשר לומדים תורה באופן זה כדי לממש את כוונת הקדוש־ברוך־הוא לעשות לו דירה בתחתונים, אז ייתכנו שני ההפכים בבת־אחת: היהודי יכול להיות שקוע לגמרי בתורה, ובאותה עת להיות חדור בידיעה שמטרת לימודו היא להשפיע על בעלי העסקים.

ח.

רשב"י לאחר שלוש עשרה שנה - מרפא את העולם

ענין זה נמצא אצל רשב"י:

מסופר בגמרא[59], שכאשר יצא מן המערה לאחר י"ב שנה, וכאשר ראה אנשים עסוקים בחרישה ובזריעה, "אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, כל מקום שנותנין עיניהם מיד נשרף". ורק לאחר השנה השלוש־עשרה "כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר, הוי מסי רבי שמעון (=כל מקום שהכה רבי אלעזר, ריפא רבי שמעון) אמר לו: בני, די לעולם אני ואתה":

ההדגשה באמירה "די לעולם (בעוסקי תורה[60]) אני ואתה" איננה, שמספיק שרק הם יהיו "עוסקי תורה" ואחרים לא יעסקו ח"ו בתורה, אלא שמספיק שאצלם היתה עבודה של תורתו אומנותו, כדי ליישם עבודה זו בעולם – "די לעולם".

ויש לומר, שזה רמוז בהבדל שבין י"ב לבין י"ג שנים: המספר שנים־עשר מורה על "סדר ההשתלשלות" (י"ב ראשי חדשים, י"ב גבולי אלכסון, ועוד[61]), והמספר שלוש־עשרה הוא מעל לסדר ההשתלשלות[62]. לפיכך:

מצד הדרגה של "שנים עשר" – השתלשלות, כאשר "רצוא" ו"שוב" הפכיים, אומרים "מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה" – אין איחוד בין "חיי עולם" לבין "חיי שעה", שגם אצל אלה ש"כרבי וזרעי"[63] (=חורשים וזורעים) תיתכן העבודה של התמסרות ל"חיי עולם".

רק מצד הדרגה של "שלש עשרה"[64], נבעה התנהגות של "הוי מסי רבי שמעון"[65], לא להינתק מן העולם, אלא להיפך, לרפא את העולם[66] – ליישם בעולם את העבודה של "עוסקי תורה".

ט.

ההסבר לדברי רשב"י

זהו ההסבר גם לדברי רבי שמעון "וכתר שם טוב עולה על גביהן": הכוונה היא, בפנימיות, לענין של "מעשים טובים" שבתוך לימוד התורה עצמו[67] – התמסרות לאחרים, שגם אצל "כתר תורה", מי שתורתו אומנותו, תהיה עבודה של מעשים טובים.

ולכן "כתר שם טוב עולה על גביהן": כאשר בנוסף ללימוד לעצמו באופן של "כתר תורה", תורתו אומנותו, מתווסף "על גביהן"[68] גם "כתר שם טוב", כלומר, ש"כתר תורה" עצמו (וכך גם "כתר כהונה וכתר מלכות") הוא באופן של "שם טוב" – התמסרות לאחרים – אז הוא "עולה", הוא ממש את מטרת לימוד התורה[69].

ובדרך הרמז יש לומר: מאמר זה של רשב"י נקבע כמשנה י"ג בפרק, כדי לרמוז, שהענין של "כתר שם טוב עולה על גביהן" התקיים אצל רשב"י לאחר היותו

---

59) שבת לג, ב.

60) רש"י שם ד"ה די לעולם.

61) ראה ביאורם אוה"ת בראשית ז, א ואילך. ועוד.

62) שלכן מדות הרחמים (ועוד) – הן במספר יג. וראה אוה"ת בראשית (שם, סע"ב ואילך) בענין חודש העיבור.

63) לשון הגמרא שבת שם.

64) להעיר מאוה"ת בראשית (יד, א) ד"זו" – שענינו חיבור דשמש ולבנה – בגימטריא יג, עיי"ש.

65) כי ר"ש הרי אמר (גיטין סז, א) "מדותי תרומות מתרומות מדותיו של רע"ק (רבו)" ש"נכנס בשלום" (כנ"ל בפנים ס"ו), שהכניסה למערה (התבודדות מהעולם – רצוא) היתה כדי שיהי' אח"כ ה"שוב". וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 215.

66) ולא רק היכא ד"מחי ר"א" בנו, כ"א "אמר איכא מילתא דבעי לתקוני" (שבת שם בסוף העמוד). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 267.

67) עיין גם פיה"מ להרמב"ם כאן. ולהעיר מלקו"ת סוכות (פ"ג, א) דכתר שם טוב הו"ע "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה": שיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר (נעתקה בלקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 193 הערה 13) דכש"ט הו"ע הריקודים בשעת הקפות (שמחת התורה).

וע"פ המבואר בפנים יש לתווך מאמר זה דרשב"י עם מאמר הנ"ל הערה 37 – כי "כתר שם טוב" הוא (גם) פרט במעלת התורה.

68) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ד ס"ע 193 ואילך. ובלקוטי"צ לזח"א ע' כב: מהלשון וכש"ט עולה על גביהן, משמע שהוא למטה מהג' כתרים אלא שעולה על גביהן.

69) ע"פ המבואר בפנים – שכוונת ר"ש ב"כתר שם טוב" הוא (גם) פרט בלימוד התורה – יש לבאר ג"כ טעם חלוקת משנה זו, דלכאורה:

א) מהי השייכות בין מאמר זה למאמר ר' יהודה "הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון"?

ב) המאמרים הי' צ"ל בסדר הפוך – מתחילה מאמר ר"ש "וכתר שם טוב עולה על גביהן" שקרוב לתוכן משנה שלפנ"ז "יהי כבוד תלמידך כו' וכבוד חברך כו'" (והרי כל המכבד כו' מכובד – אבות שם מ"ו), ואח"כ מאמר ר"י "הוי זהיר בתלמוד כו'" שקרוב לתוכן משנה שלאח"ז "הוי גולה כו' שחבירך יקימוה (התלמוד) בידך כו'" (וראה נחלת אבות לאבות כאן)?

שלש עשרה שנה[70] במערה, מצד הדרגה של "י"ג", כדלעיל.

י.

ל"ג בעומר - איחוד בין נגלה לנסתר

בכך אפשר להבין את הקשר שבין כל האמור לעיל לבין ל"ג בעומר:

נאמר[71] ב"זהר"[72] שביום הסתלקותו של רשב"י, הרי בנוסף לכך שהוא עצמו הגיע להשגות גבוהות ביותר ברזין דאורייתא[73], הוא גם גילה לתלמידיו "מילין קדישין דלא גליאן עד השתא" (=דברים קדושים שלא גילינו עד עתה).

וזאת, בהתאם לדרך עבודתו הכללית של רשב"י לגבי רזי התורה: תנאים אחרים שעסקו ברזי התורה, לא גילו אותם לאחרים[74]. ואילו ענינו של רשב"י היה איחוד בין ה"סתים" לבין ה"גליא"[75] – הוא גילה את חלק התורה שהוא "רז" ונעלה מן העולם. ויש לומר שזה דומה לאיחוד בין "חיי עולם" לבין "חיי שעה".

יא.

פרשת בהר: איחוד בין "חיי עולם" לבין "חיי שעה"

החיבור בין "חיי עולם" שמעל לעולם לבין "חיי שעה", הוא התוכן של פרשת בהר:

בפרשה מודגש, שגם כאשר מתעסקים בענינים של "ארץ" וטבע, קיים ביחד עם זאת "בהר סיני" הנעלה מן הטבע, ויותר מכך: ענינים אלו הם חלק מפרשת בהר סיני, מביצוע כוונת מתן תורה בהר סיני.

דבר זה מתבטא בתחילת הפרשה, הכולל את כולה, ובסופה (והכל הולך אחר החיתום[76]):

בתחילת הפרשה מדובר על מצות שמיטה, שמשמעותה, שגם אצל יהודי המתעסק בעבודת אדמה, באופן שלפי התורה הוא עשוי לשאול "וכי תאמרו מה נאכל", כדלעיל, תהיה שנה שהיא "שבת לה'"[77], שבה הוא יתמסר ל"בהר סיני", ללימוד התורה[78], ללא דאגות, כמי שתורתו אומנותו. וביתר דיוק: מאיר ומשפיע עליו שם הוי"ה – "שבת לה'" – שמעל לטבע.

ובסוף הפרשה יש בענין זה חידוש גדול יותר ("על הסדר"), שאפילו מי ש"נמכר לנכרי" שזוהי ירידה מוחלטת גם יחסית לעולם, שהוא משתעבד לנכרי עד אשר קיימת אפשרות ב"תורת אמת" שהוא יאמר "אף אני כמותו" –

גם על כך אומרת התורה[79], שלא זו בלבד ש"לא תעשו...", שאף אחד אינו יכול לשלוט על היהודי בעניני תורה ומצוות, אלא יותר מכך – "אני ה', נאמן לשלם שכר"[80]:

ענין השכר מראה, שהאור האלוקי יורד למטה ומתגלה על־ידי קיום המצוה, מאיר אצל האדם, ויורד להשגתו. כלומר, אפילו מי שנמכר לנכרי יכול להתעלות על פני השעבוד לרבו, ולהגיע ל"אני ה'", שמעל לטבע[81].

(משיחות ש"פ בהו"ב תשכ"ג ותשכ"ד, ש"פ אמור תשל"ז)

[ואף שמצינו בכ"מ שר"י קודם לר"ש* – ה"ז מפני שהוא ראש המדברים (שבת לג, ב). – ועפ"ז י"ל ומתורץ מה שבמקומות אחדים ר"ש קודם – מפני שהי' לפני העובדא דשבת (שאז נתמנה ר"י לראש המדברים)**:

70) להעיר ד"משנה" היא גם לשון "שנה" (ראב"ע בא יב, ב. ספר השרשים לר' יונה בן ג'נאח ולהרד"ק ע' שנה).

71) לכללות סעיף זה – ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 131 ואילך, וש"נ.

72) אד"ז רפ"ז, ב. וראה גם שם רצא, א.

73) סדור שער הל"ג בעומר דש, סע"ב. המשך והחרים תרל"א ס"ע נד ואילך.

74) זח"ג קה, ב. וראה גם פסחים קיט, רע"א. חגיגה יג, א.

75) המשך והחרים שם ע' נב ואילך. ועייג"כ המשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ה.

76) ברכות יב, א.

77) פרשתנו כה, ב.

78) ראה ספורנו ועוד עה"פ.

79) וע"ד זה מצינו ברשב"י שאמר (סוכה מה, ב) "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין" – שגם אלה שיש עליהם דין ועונש הוא פוטר אותם (שזה כולל ג"כ הענין שעונשי התורה הם תיקון להנענש). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ס"ע 267 ואילך. לקמן ע' 388 ואילך.

80) סוף פרשתנו וברש"י. ואינו אומר בכתוב "אלקיכם", ענין העונש, כי אינו שייך בו.

81) ראה בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 7־196.

---

*) אבל יל"ע אם המאמרים דאבות בכלל נסדרו ע"פ סדר הזמנים וכיו"ב (לבד פרק א'); ואפילו במשנה אחת עצמה – ראה לדוגמא בפרק דילן משנה ה'.

**) וכבר הקשו על הקדמת הרמב"ם בפיה"מ בסופה שרשב"י בדור לאחרי דורו דר"י. ועוד להוסיף – דעפ"ז קשה גם מה שבכ"מ הוקדם ר"ש.

אבל זה שייך רק כשדיבורם במסיבה אחת (ואולי – גם בענין אחד ממש) – שאז צ"ל ר"י **ראש** כו' אבל בנדו"ד – אין כאן מסיבה בכלל ולא דבור בענין אחד. ומצד **תוכן** המאמרים מתאים יותר שיהיו בסדר הפוך, כנ"ל.

וע"פ המבואר בפנים מובן, כי תוכן אחד לשני המאמרים – הזהירות באופן לימוד הנרצה; אלא שר' יהודה (מלשון **הודאה**) מדבר **בתחילת** העבודה שצריך להזהיר על "**שגגת** תלמוד", ואילו רשב"י מדבר ע"ד לימוד באופן (כלימודו הוא –) דתורתו אומנתו, שגם לימוד זה צ"ל באופן ד"כתר שם טוב" (לפענ"ל בהזולת).

בראשית לט, ו - ויעזב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא אוכל ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה

לב

יוסף הוא "יפה תואר ויפה מראה", דבחי' יסוד הוא הדורא דגופא, והוא קו האמצעי כמו תפארת - "פאר"

יוסף הוא יפה תואר ויפה מראה. יפה, הוא בקו האמצעי[1], כמו תפארת, [2]פאר, הוא קו האמצעי, וכן יסוד[3] בקו האמצעי הוא הדורא דגופא[4].

* * *

יוסף הוא יפה תאר ויפה מראה, הוא המלך [5]הדר, ושם עירו[6] פע"ו גי' יוסף.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד י

---

1) ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשת ויחי עמוד כט, ג וז"ל: כל עיקר בחינת יעקב הוא בבחינת קו האמצעי שנקרא בריח התיכון המבריח כו' שהוא בחינת תפארת דז"א כידוע, דהיינו בבחינת ההתכללות מחו"ג דוקא שזהו עיקר ענין התפארת כאשר יש כמה גוונים שונים הפכיים יחדיו מעורבים, ולא כאשר אין רק גוון אחד אדום או לבן שאין זה תפארת כלל כידוע, ובחי' ההתכללות מאדום ולבן הוא בחינת התכללות מחו"ג כנודע, וזהו שיעקב נקרא בחיר שבאבות כי בחינת אברהם הוא רק בבחינת החסד בלבד, ובחי' יצחק רק במדת הפחד ואין שם בחינת תפארת כו' אבל בחינת יעקב כלול משניהם וכמ"ש אלקי אבי אברהם ופחד יצחק הי' לי שכלולים בו אור חסד דאברהם ופחד דיצחק, וע"כ נקרא בריח התיכון כו' שכולל ב' הקוין דימין ושמאל והוא עיקר בחינת התפארת, וז"ש ישראל אשר בך אתפאר בך דוקא אתפאר בבחינת התפארת.

וידוע דחו"ג דאברהם ויצחק הוא כמו המים והאש שהן הפכיים שהמים טבען לירד מגבוה לנמוך דוקא והאש טבעו לעלות כו', כך בחינת חסד דאברהם יורד מגבוה לנמוך להחיות רוח שפלים לרעים כמו לטובים ועל כן יצא ממנו ישמעאל חסד דקליפה, ופחד יצחק הוא בחי' העלאה למעלה ויצא ממנו עשו יראה רעה כו'. והנה בחי' יעקב הי' כולל חו"ג דאברהם ויצחק והוא בחי' התכללות, וזהו כל עיקר עבודת יעקב כל ימיו רק להמשיך אור א"ס בבחי' התכללות דחו"ג בכמה אופנים שונים שזהו עיקר בחי' יופי והידור שנקרא יקרא דמלכא ולזה הי' כל מגמתו בכל בחי' העבודה שהי' עובד כל ימיו.

אבל כדי שיומשך אור השפע דהתכללות זאת דחו"ג שבאצי' לבריאה כו' הוא ע"י בחי' יוסף שהוא בחינת יסוד ז"א כו' שהוא בחינת כח המביא ההשפעה מהעלם לגילוי למקבלים ונקרא כל דאחיד בשמיא וארעא כו' וכנ"ל וכידוע, וזהו אלה תולדות יעקב יוסף שכל תולדות דיעקב נמשך ע"י יוסף וע"כ אהב יעקב ליוסף מכל בניו כו' והוא נער את בני בלהה כו' נשי אביו שמקבל השפע מכל בחינת ההמשכות דיעקב בנשי אביו ומביא אותם לידי גילוי למקבלים בבי"ע כו' וכמ"ש יקוו המים אל מקום אחד דא יסוד שנקרא כנישו דכל נהורין כו' וע"כ הי' יוסף יפה תואר שכל בחינת התכללות דתפארת דיעקב הי' כלול בו. ע"ש.

וראה תורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד מה וז"ל: עיקר ז"א הוא תפארת ויסוד, שהוא באמצע ז"א, ותפארת כולל חסד וגבורה, ויסוד כולל נצח והוד, וגוף - תפארת, ובריח - יסוד, כחד חשבינן ע"ש.

ראה גם ילקוט לוי יצחק על התורה חלק א סימן עא.

2) שורש תיבת "תפארת" הוא "פאר". ראה גם לעיל סימן ד.

3) יסוד: יוסף הוא בחי' יסוד. ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לי' לברית זכה דאקרי צדיק". וראה בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית". וראה בתורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע - ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (לעיל הערה 1). אור התורה ויחי תתקצא א ואילך. תתשכא א ואילך. ועוד ע"ש". תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ב עמוד רז. רטו. חלק ד עמוד קז ואילך.

4) ראה זוהר פרשת תצוה דף קפו ע"ב וז"ל: אמאי אקרי הדר (למה נקרא היסוד הדר), והא אתר טמירא איהו דלית ליה גלויא וצריכא לאתכסייא תדיר (והרי הוא מקום טמיר ומכוסה שאין לו גלוי וצריך להיות מכוסה תמיד), ולית הדר אלא מאן דאתגלייא ואתחזי (ואין הדר אלא מי שמתגלה ונראה, ואם כן איך יצדק ביסוד השם הדר, ומתרץ) אלא אף על גב דאיהו דרגא טמירא (אלא אף על פי שהוא מדרגה מכוסה, עכ"ז) הדורא איהו דכל גופא (הוא הידורו של כל הגוף), ולא אשתכח הדורא לגופא אלא ביה (ולא נמצא הידור לגוף אלא בו), מאי טעמא (מהו הטעם, ואמר כי) מאן דלית עמיה האי דרגא לית ביה הדורא למיעל בבני נשא (מי שאין עמו מדרגת היסוד, כלומר שהוא סריס, אין בו הידור ויופי לבוא בין בני אדם, כי) קלא לאו עמיה כדכורא (הקול אין לו כמו לזכר [כמ"ש במסכת יבמות דף פ ע"ב, אחד מסימני הסריס הוא שקולו לקוי ואין ניכר בין איש לאשה],) והדורא דקלא אתכסאת מניה (והידור הקול נתכסה ממנו), וכן דיקנא והדורא דדיקנא לאו עמיה (זקן וההידור שמהדרים לאיש בעל זקן אין עמו כי אין לו הדרת פנים זקן [שבת קנב, א], הרי) ואף על גב דאתכסייא ההוא דרגא (אף על פי שהיסוד הוא מכוסה, אבל) כל הדורא דגופא ביה תליא (כל הידור הגוף בו תלוי) (רמ"ק ומפרשים). ע"ש.

5) ראה אור התורה פרשת מקץ עמוד 2204 וז"ל: הנה יוסף הי' מבחי' הד"ר שהוא מלך החי' (בראשית לו, לט) שהוא שרש ומקור עולם התיקון דהיינו שהוא המברר הז' מלכים דתהו ומתקנם שיוכללו בבחי' התיקון ולזה הי' יוסף מלך במצרים על הגוים כי כמ"כ הדר הי' לפני מלוך מלך לבנ"י והוא למעלה מהתהו והתיקון כו' ולכן הי' יוסף יפ"ת ויפ"מ וכן הדר הוא לשון הידור ויופי, בהיות כי עיקר היופי הוא מהתכללות כמה גוונין יחד שאז נמצא עיקר היופי והתפארת אבל בגוון א' אין כאן יופי כ"כ, וזה מרמז על בחי' התיקון ששם נעשה התכללות ומזיגת הספירות שהתפארת כולל ומזווג חו"ג יחד, ולפי שיוסף ובחי' הדר הוא מקור העושה התיקון וההתכללות שיוכללו מג' גוונין משא"כ בתהו היו בבחי' פירוד זת"ז כו' לכך נז' בהם ל' יופי והידור, ע"ש.

וכן ביוסף כתוב (דברים לג, יז) "בכור שורו הדר לו". ראה אור התורה ברכה עמוד א'תתעז. ועוד.

6) בראשית לו, לט "וימת בעל חנן בן עכבור וימלך תחתיו הדר ושם עירו פעו וגו'" - "פעו" בגימטריא 156 וכן "יוסף".

כה, ד – ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור

א. רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהו מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה.

תוספתא שביעית פרק א הלכה א.

רבן גמליאל ובית דינו התקינו וכו', לפום מאי דמסיק רב אשי בגמ' רפ"ק דמ"ק דף ד' דר"ג וב"ד ס"ל כר' ישמעאל דמדאורייתא ליכא איסור כלל לחרוש כל ערב שביעית אלא דהלכה למשה מסיני היא, שבזמן הבית אסור בעבודה ל' יום לפני ראש השנה, ושמאי והלל הוסיפו על ההלכה וגזרו שיהו אסורין בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד העצרת. ולפי המסקנא לא צריכינן למ"ש שם מעיקרא שהתנו בדידהו כל הרוצה לבטל יבא ויבטל, שחששו שמא יתקלקלו הקרקעות עיי"ש, אלא לא תקנו שמאי והלל אלא להוסיף על זמן ההלכה ומיהו דוקא בזמן ההלכה שלא שייך התוספת אלא היכא דאיכא העיקר.

ולפ"ז צריכים לפרש מאי דקתני הכא התקינו דומיא דההיא דמפרש תלמודא גבי רבן יוחנן בן זכאי (סוכה מא) דיום הנף מאי התקין דרש והתקין, ה"נ דרשו כמ"ש התו' שם דדייקי מאי שייכות יש לתוספת שביעית עם ניסוך המים דבכל מקום שונה להו כי הדדי עשר נטיעות ניסוך המים וערבה הלכה למשה מסיני אלא למילף מה ניסוך המים דוקא בזמן הבית אף תוספת שביעית לא אסיר אלא בזמן הבית.

נמצא דבמהרה יבנה בית המקדש[1] ויחזור הדבר לאיסורו ל' יום לפני ראש השנה באופן דאיכא נפקותא בין דין ג' אילנות ובעשר וכו' אפילו לאחר תקנת רבן גמליאל, והיינו טעמא דהרמב"ם ז"ל בפר ק ג' אף על גב דפסק כתקנת רבן גמליאל, מכל-מקום פסק גם כן לדין ג' אילנות וכו'.

חסדי דוד[2] על תוספתא, ועיין גם כן רבינו נתן אדלר ז"ל מס' שביעית פ"ב מ"א

כה, י – וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור[3] בארץ לכל יושביה יובל[4] היא תהיה לכם ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו

ב. יש ליישב בתחלת הפרשה מה שכתוב וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם. דכתב ג' אמירות, ועוד דפתח בלשון רבים **כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם**, וסיים בלשון יחיד **שש שנים תזרע**, וחזר לומר **וקדשתם את שנת החמשים וגו'**, משום דמדבר בג' זמנים, אחד לשעתה דהיינו בימי יהושע דאז היו כל יושבי' עלי' ועל זה אמר בלשון רבים, ועוד על ימי עזרא דאז לא היו יושבי' עלי' אלא מקצתן ולכך אמר בלשון יחיד, ועוד לעתיד לבוא דהיינו לאחר שיחזרו כל יושבי' לכך חזר ואמר בלשון רבים.

אכן למאן דאמר דלא מנו יובלות כל זמן שלא היו כל יושבי' עלי' אלא כדי למנות שמיטות שהיו נוהגים אפילו אין יושבי' עלי' אבל יובלות אינו נוהג אלא כל זמן שכל יושבי' וכדמסיק שם[5], יוצדק טפי מה שפתח בלשון רבים ובאמצע אמר לשון יחיד הרי דתחלה אמר לשון רבים ואחר כך לשון יחיד, ובדין יובלות אמר איפכא **והעברת שופר** הרי לשון יחיד, **וקדשתם את שנת וגו'** הרי לשון רבים, וזהו **וידבר ה' אל משה לאמר** לאותו דור, ואחר כך **דבר אל בני ישראל** מה ששייך לדור אחר, **ואמרת אלהם** לדור שלעתיד לבוא.

וזה שמפרש ואזיל **כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם** לכולכם בזמן שכל יושבי' עלי' ולא מיבעי אז אלא אפילו בזמן שקצתם עלי' והיינו לענין שמיטה כי **שש שנים תזמור כרמך וגו'** אפילו מקצתם עלי', אכן לענין יובלות נהי שו**העברת שופר** וגו' אפילו במקצתם עלי' היינו לצורך שמיטה הנ"ל, אבל לענין קדושה **וקדשתם וגו'** כולכם דוקא בזמן שכל יושבי' עלי' וכאמור.

זרע ברך[6]

ג. יובל היא תהיה לכם. ד' פעמים אמר יובל, הג' עם תהי' לכם (פעם א' בפסוק י', פעם ב' בפסוק יא, פעם ג' בפסוק יב), והד' בלא לכם (בפסוק יג), לרמוז שגאולת הג' גליות על ידי בשר ודם, רצה לומר בזכות בשר ודם שהם אברהם יצחק יעקב, אבל הגאולה מגלות ד' היא בעבור שמו, לכן לא אמר לכם. ונראה שמטעם זה היא גאולת עולם, וזה שכתוב[7] ישראל נושע בה' רצה לומר כשישראל נושע בה' בעבור כבוד ה' היא תשועת עולמים.

צמח דוד[8]

---

1) עיין עוד בענין זה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת אמור סימן קט, ובהנסמן שם. פרשת שמיני סימן סט, ובהנסמן שם. פרשת קדושים סימן קלא. ועוד.

2) ר' דוד פאדרו ז"ל, מח"ס משכיל לדוד על פירש"י עה"ת, ועוד.

3) עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת ויחי סימן שמז ("דרר" ר"ת "**ד**וד **ר**גל **ר**ביעי" – רמז למשיח).

4) עיין עוד רמזים וביאורים בענין יובל, בילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת וירא סימן ריא ("יובל" ר"ת "**ל**א **י**דע **ב**שכבה **ו**בקומה" – רמז למשיח). פרשת יתרו סימן צד. צה. ("יובל" ר"ת "**ב**תוף **ו**כנור **י**זמרו **ל**ו" – רמז למשיח). ועיין גם כן שם סימן עג. פרשת בשלח סימן מד. פרשת משפטים סימן צ. פרשת כי תשא סימן קטו. קמ. ועיין בענין אין העולם פחות מפ"ה יובלות וכו' פרשת וישלח סימן שכו.

5) עיין ערכין לב:

6) ר' ברך ברכי' ז"ל, תלמיד המגלה עמוקות, נדפס תצ"ד.

7) עיין עוד בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בא סימן יד. קיא. שלד. קסה. פרשת שמות סימן קנח. קנט. קפד. רמג. (קפב). פרשת וארא סימן קכג. קעט. קפ. קפא. פרשת בשלח סימן תנח.

8) ר' יוסף חיים ז"ל, אב"ד שאלונקי.

◆ יום ראשון י"ד אייר ◆

כה (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְסִינַי לְמֵימָר:

רש"י◄ **בְּהַר סִינַי•** מָה עִנְיַן שְׁמִטָּה אֵצֶל הַר סִינַי? וַהֲלֹא כָּל הַמִּצְוֹת נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי?! אֶלָּא, מַה שְּׁמִטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ, פְּרָטוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי; כָּךְ שְׁנוּיָה בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים'. וְנִרְאָה לִי שֶׁכָּךְ פֵּרוּשָׁהּ: לְפִי שֶׁלֹּא מָצִינוּ שְׁמִטַּת קַרְקָעוֹת שֶׁנִּשְׁנִית בְּעַרְבוֹת מוֹאָב בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה, לָמַדְנוּ שֶׁכְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי, וּבָא הַכָּתוּב וְלִמֵּד כָּאן עַל כָּל דִּבּוּר שֶׁנִּדְבַּר לְמֹשֶׁה, שֶׁמִּסִּינַי הָיוּ כֻּלָּם, כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן, וְחָזְרוּ וְנִשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יז עמ' 276)

כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ (רש"י כה, א) **כְּלָלוֹתֶיהָ** – "וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ" (מִשְׁפָּטִים כג, יא). **פְּרָטוֹתֶיהָ** – "לֹא תִזְרָע . . לֹא תִזְמֹר" (פסוק ד). **דִּקְדּוּקֶיהָ** – "לֹא תִקְצוֹר, לִהְיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ כִּשְׁאָר קָצִיר, אֶלָּא הֶפְקֵר יִהְיֶה לַכֹּל" (פסוק ה וברש"י). אַף זֶהוּ בִּפְרָטִיּוּת, כְּשֶׁמְּדַיְּקִים בַּלָּשׁוֹן; וּבִכְלָלוּת יוֹתֵר, הֵן 'פְּרָט' וְהֵן 'דִּקְדּוּק' כּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם. וְלָכֵן, לְאַחַר שֶׁמְּפָרֵט חֲלוּקוֹת אֵלּוּ אֵינוֹ חוֹזֵר עֲלֵיהֶן, אֶלָּא כּוֹתֵב בַּהֶמְשֵׁךְ "כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 283)

מַה שְּׁמִטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ (וּפְרָטוֹתֶיהָ) וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כּוּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי (רש"י)

זוֹ הִיא דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, וְאִילוּ לְפִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל "כְּלָלוֹת נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי, וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל־מוֹעֵד" (זבחים קטו).

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל - הֵינוּ עֲבוֹדַת הַצַּדִּיק. שֶׁכֵּן רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָיָה כֹּהֵן, שֶׁמִּצַּד תּוֹלַדְתּוֹ "קָדוֹשׁ הוּא לֵאלֹקָיו".

רַבִּי עֲקִיבָא - הֵינוּ עֲבוֹדַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה, כִּי רַבִּי עֲקִיבָא הָיָה בֶּן גֵּרִים (רְאֵה סֵדֶר הַדּוֹרוֹת, עֶרְךְ רַבִּי עֲקִיבָא).

וְהִנֵּה, בַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיק, דַּי בִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ בִּתְחִילַת הַיּוֹם (בִּזְמַן קְרִיאַת־שְׁמַע), וְאִילוּ עֲבוֹדַת כָּל הַיּוֹם הִיא עֲבוֹדָה מְסוּדֶרֶת, עַל־פִּי טַעַם וָדַעַת. לָכֵן אוֹמֵר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁרַק 'כְּלָלוֹת' (יְסוֹד הָעֲבוֹדָה) נֶאֱמְרוּ בְּ'סִינַי', הָרוֹמֵז לִמְסִירוּת־נֶפֶשׁ (סִינַי הוּא מִדְּבָר, לֹא מְקוֹם יִשּׁוּב וְסֵדֶר), וְאִילוּ 'פְּרָטוֹת' (פְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה) נֶאֱמְרוּ בְּ'אֹהֶל מוֹעֵד', הָרוֹמֵז לַעֲבוֹדָה מְסוּדֶרֶת.

מִצַּד שֵׁנִי, עֲבוֹדַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה הִיא מִתּוֹךְ מְסִירוּת־נֶפֶשׁ, **תְּמִידִית**, כְּךְ שֶׁגַּם פְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה חֲדוּרִים בִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ, וְלָכֵן סָבוּר רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁאַף הַפְּרָטוֹת נֶאֱמְרוּ מִ'סִינַי'.

(ב) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה:**

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵעֲלוּן לְאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵב לְכוֹן וְתַשְׁמֵט אַרְעָא שְׁמִטְתָּא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **שַׁבָּת לַה'•** לְשֵׁם ה', כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת בהר ה'תשי"ט)

יְדוּעָה הַקּוּשְׁיָא, שֶׁמִּסְּגְנוֹן לְשׁוֹן הַכָּתוּב מַשְׁמַע, שֶׁכַּאֲשֶׁר "תָּבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", הִנֵּה מִיָּד צָרִיךְ לִהְיוֹת "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'" - הֵיפֶךְ הַדִּין, שֶׁשְּׁנַת הַשְּׁמִיטָה בָּאָה לְאַחַר שֵׁשׁ הַשָּׁנִים שֶׁבָּהֶם עוֹסְקִים בַּעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה, כִּמְפוֹרָשׁ בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב: "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וגו' וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ וגו'"?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה - נִרְמָז בְּפֵרוּשׁ רַשִּׁ"י "שַׁבָּת לַה', כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית":

בְּשַׁבָּת (שבת בראשית) - יֶשְׁנָם ב' עִנְיָנִים: א) עִנְיַן הַשַּׁבָּת כְּפִי שֶׁשַּׁיָּךְ לִבְרִיאַת הָעוֹלָם - "וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וגו'", שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית", ב) עִנְיַן הַשַּׁבָּת כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד (וְקָשׁוּר עִם) יְצִיאַת מִצְרַיִם - "זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם".

וּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ יֶשְׁנָם בְּכָל שַׁבָּת, וְנֶחְלָקִים לִשְׁנֵי זְמַנִּים:

בְּשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית":

בְּשַׁבָּת (שבת בראשית) - יֶשְׁנָם ב' עִנְיָנִים: א) עִנְיַן הַשַּׁבָּת כְּפִי שֶׁשַּׁיָּךְ לִבְרִיאַת הָעוֹלָם - "וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וגו'", שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית", ב) עִנְיַן הַשַּׁבָּת כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד (וְקָשׁוּר עִם) יְצִיאַת מִצְרַיִם - "זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם".

וּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ יֶשְׁנָם בְּכָל שַׁבָּת, וְנֶחְלָקִים לִשְׁנֵי זְמַנִּים:

בעל הטורים

כה (א) **בְּהַר סִינַי.** סָמוּךְ מְקַלֵּל לִ'בְּהַר סִינַי', לְפִי שֶׁבְּסִינַי שָׁמְעוּ "לֹא תִשָּׂא" וְנִזְדַּעְזַע כָּל הָעוֹלָם, וְזֶה שָׁמַע וְלֹא נִזְהַר. וְעוֹד כִּדְאִיתָא בְּקִידּוּשִׁין (עא, א) שֵׁם בֶּן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת חֲכָמִים מוֹסְרִים אוֹתוֹ לַתַּלְמִידִים פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ, לְכָךְ סָמוּךְ לוֹ שְׁמִיטָה. תורה ב

לֵיל שַׁבָּת - שֶׁאָז אוֹמְרִים "וַיְכוּלּוּ", וְיוֹם הַשַּׁבָּת - שֶׁבִּתְפִילַת שַׁחֲרִית אֵין אוֹמְרִים "זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית".
וּכְלָלוּת הַחִילּוּק בֵּינֵיהֶם - שֶׁעִנְיַן הַשַּׁבָּת הַקָּשׁוּר עִם הַבְּרִיאָה, הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל "מְקַדְּשָׁא וְקַיְּימָא", שֶׁהוּא עִנְיַן הַקְּדוּשָׁה הַבָּאָה מִלְּמַעְלָה. וְאִילּוּ עִנְיַן הַשַּׁבָּת הַקָּשׁוּר עִם יְצִיאַת מִצְרַיִם, הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁבָּא עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם - "לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת".
וּכְמוֹ כֵן, יֶשְׁנָם ב' עִנְיָנִים אֵלּוּ בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה:
יֶשְׁנָהּ קְדוּשַׁת שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה שֶׁבָּאָה מִלְּמַעְלָה, לְלֹא הַקְדָּמַת עֲבוֹדַת הָאָדָם - שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ גו' וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'"; וְיֶשְׁנָהּ קְדוּשַׁת הַשְּׁמִיטָה שֶׁבָּאָה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם - שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ גו' וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן".
וְאַף שֶׁעִנְיָן זֶה בָּא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה, הִנֵּה הַהַמְשָׁכָה שֶׁנַּעֲשִׂית עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מֵאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ - שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר "וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן", הַיְנוּ, לֹא רַק שַׁבָּת סְתָם, אֶלָּא "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן", כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, שֶׁזֶּהוּ מֵעֵין וְדוּגְמַת "יוֹם שֶׁכּוּלּוֹ שַׁבָּת כוּ'".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעויין בארוכה לקוטי־שיחות כרך כב, עמוד 143 – מתוך 'לקראת שבת')

שְׁלֵמוּת חֲרוּת הָעֶבֶד בִּיצִיאָתוֹ בִּשְׁמִיטָה

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה: (כה, ב)
בַּזֹּהַר (פרשתנו קח, א) מֵבִיא עַל כָּךְ אֶת הַפָּסוּק "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי . . וּבַשְּׁבִיעִית יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם", וּמְבֹאָר שֶׁבִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה צָרִיךְ לִהְיוֹת כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בִּמְנוּחָה, דִּכְשֵׁם שֶׁהַקַּרְקַע נָחָה בַּשְּׁבִיעִית אַף הָעֲבָדִים צְרִיכִים לָנוּחַ, וְלָכֵן יְצִיאָתָם לַחָפְשִׁי הִיא בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה.
וִידוּעָה הַתְּמִיהָה בָּזֶה בִּמְפָרְשֵׁי הַזֹּהַר (תו"ש למשפטים שם. מקדש מלך ורמ"ז לזהר שם. ועוד): הֲלָכָה רוֹוַחַת הִיא בְּחַז"ל בְּכָל מָקוֹם, שֶׁעֶבֶד יוֹצֵא לַחָפְשִׁי בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לִמְכִירָתוֹ, וְלֹא בִּשְׁנַת שְׁמִטַּת הַקַּרְקָעוֹת. וְדֹחַק גָּדוֹל לוֹמַר שֶׁנֶּחְלַק עַל־זֶה הַזֹּהַר, וּסְבִירָא־לֵיהּ שֶׁיּוֹצֵא כְּבָר בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה (גַּם אִם לֹא מָלְאוּ שֶׁבַע שָׁנִים לִמְכִירָתוֹ).
וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה:
מָצִינוּ בְּכַמָּה וְכַמָּה מִצְוֹת יְסוֹד, שֶׁאֲפִילּוּ בִּדְאוֹרַיְתָא אִיכָּא לְכַתְּחִלָּה וּבְדִיעֲבַד. וְכַמְּבוֹאָר בָּאַחֲרוֹנִים (עיין לקח טוב להגר"י ענגיל כלל ה' בארוכה), שֶׁיֶּשְׁנָם דּוּגְמָאוֹת רַבּוֹת לְכָךְ שֶׁאַף מִדְּאוֹרַיְתָא, פְּעָמִים שֶׁהַמְּצוָה מִתְקַיֶּמֶת בִּשְׁלֵמוּתָהּ (לְכַתְּחִלָּה), וּפְעָמִים שֶׁאֵינָהּ בִּשְׁלֵמוּתָהּ, וַאֲבוּהָ דְּכוּלְּהוֹן הָא דְּאָמְרִינַן בְּקִדָּשִׁים "שָׁנָה עָלָיו הַכָּתוּב לְעַכֵּב" (יומא נא, ב).
וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לוֹמַר גַּם בְּבֵאוּר דִּבְרֵי הַזֹּהַר. דְּהֵן אֱמֶת שֶׁלֹּא פְּלִיג הַזֹּהַר עַל כָּךְ שֶׁיּוֹצֵא הָעֶבֶד בַּשְּׁבִיעִית לִמְכִירָתוֹ. אֶלָּא שֶׁסְּבִירָא־לֵיהּ שֶׁאִם חָלָה שְׁנַת שִׁחְרוּרוֹ בִּשְׁנַת שְׁמִטַּת הַקַּרְקָעוֹת, הֲרֵי שֶׁאָז יְצִיאָתוֹ לְחֵרוּת הִיא בִּשְׁלֵמוּתָהּ. דְּכֵיוָן שֶׁבִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה יֶשְׁנָהּ מְנוּחָה כְּלָלִית, הֲרֵי כְּשֶׁיּוֹצֵא לְחֵרוּת, מְנוּחָתוֹ הַפְּרָטִית הִיא בִּשְׁלֵמוּת. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם יוֹצֵא בְּשָׁנָה אַחֶרֶת, הֲרֵי אֵין יְצִיאָתוֹ אָז בִּשְׁלֵמוּת. וְזוֹ הַסִּבָּה שֶׁקּוֹרֵא הַזֹּהַר לִשְׁנַת שִׁחְרוּר הָעֶבֶד "שְׁמִיטָה", דְּכֵיוָן שֶׁשִּׁחְרוּרוֹ מְהַוֶּה עֲבוּרוֹ מְנוּחָה פְּרָטִית, כִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה שֶׁבָּהּ מְנוּחָה כְּלָלִית, הֲרֵי כְּשֶׁמִּשְׁתַּחְרֵר אָכֵן בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, אֲזַי, כַּנַּ"ל, גְּאֻלָּתוֹ וּמְנוּחָתוֹ בִּשְׁלֵמוּת יוֹתֵר.

(ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:

ג שִׁית שְׁנִין תִּזְרַע חַקְלָךְ וְשִׁית שְׁנִין תִּכְסַח כַּרְמָךְ וְתִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתַּהּ:

(ד) וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר:

ד וּבְשַׁתָּא שְׁבִיעָתָא נַיַח שְׁמִטְתָּא יְהֵי לְאַרְעָא דְּתַשְׁמֵט קֳדָם יְיָ חַקְלָךְ לָא תִזְרַע וְכַרְמָךְ לָא תִכְסָח:

רש"י◄ יִהְיֶה לָאָרֶץ • לַשָּׂדוֹת וְלַכְּרָמִים. לֹא תִזְמֹר • שֶׁקּוֹצְצִין זְמוֹרוֹתֶיהָ; וְתַרְגּוּמוֹ: "לָא תִכְסָח", וְדוֹמֶה לוֹ (ישעיה לג יב) "קוֹצִים כְּסוּחִים", (תהלים פ יז) "שְׂרֻפָה בָאֵשׁ כְּסוּחָה".

(ה) אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ:

ה יָת כַּתִּי דַחֲצָדָךְ לָא תֶחֱצַד וְיָת עִנְּבֵי שִׁבְקָךְ לָא תִקְטוֹף שְׁנַת שְׁמִטְתָּא יְהֵי לְאַרְעָא:

בעל הטורים

(ה) **עִנְּבֵי.** ב' בַּמָּסוֹרָה. "וְאֶת עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לא תִבְצֹר", "עֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי רוֹשׁ" (דברים לב, לב). שֶׁאִם תִּבְצוֹר בַּשְּׁבִיעִית יִהְיוּ עִנְּבֵי רוֹשׁ, שֶׁבַּעֲוֹן שְׁבִיעִית גָּלוּ יִשְׂרָאֵל. תורה ו

רש"י◄ **אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ•** אֲפִלּוּ לֹא זְרַעְתָּהּ וְהִיא צָמְחָה מִן הַזֶּרַע שֶׁנָּפַל בָּהּ בְּעֵת הַקָּצִיר, הוּא קָרוּי 'סָפִיחַ'. **לֹא תִקְצוֹר•** לִהְיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ כִּשְׁאָר קָצִיר, אֶלָּא הֶפְקֵר יִהְיֶה לַכֹּל. **נְזִירֶךָ•** שֶׁהִנְזַרְתָּ וְהִפְרַשְׁתָּ בְּנֵי־אָדָם מֵהֶם וְלֹא הִפְקַרְתָּם. **לֹא תִבְצֹר•** אוֹתָם אֵינְךָ בּוֹצֵר, אֶלָּא מִן הַמֻּפְקָר.

(ו) וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ:

ו וּתְהֵי שְׁמִטַּת אַרְעָא לְכוֹן לְמֵיכַל לָךְ וּלְעַבְדָּךְ וּלְאַמְתָּךְ וְלַאֲגִירָךְ וּלְתוֹתָבָךְ דְּדָיְרִין עִמָּךְ:

רש"י◄ **וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ וְגוֹ'•** אַף־עַל־פִּי שֶׁאֲסַרְתִּים עָלֶיךָ, לֹא בַּאֲכִילָה וְלֹא בַּהֲנָאָה אֲסַרְתִּים, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּנְהֹג בָּהֶם כְּבַעַל הַבַּיִת, אֶלָּא הַכֹּל יִהְיוּ שָׁוִים בָּהּ, אַתָּה וּשְׂכִירְךָ וְתוֹשָׁבְךָ. **שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה•** (ת"כ) מִן הַשָּׁבוּת אַתָּה אוֹכֵל, וְאִי אַתָּה אוֹכֵל מִן הַשָּׁמוּר. **לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ•** (ת"כ) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג יא): "וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ", יָכוֹל יִהְיוּ אֲסוּרִים בַּאֲכִילָה לַעֲשִׁירִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ", הֲרֵי בְּעָלִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת אֲמוּרִים כָּאן. **וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ•** (ת"כ) אַף הַנָּכְרִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חלק ט, עמוד 407)

"שַׁבַּת הָאָרֶץ" - שְׁבִיתַת וּבִיטּוּל הָאַרְצִיּוּת וְהַחֻמְרִיּוּת (שַׁבָּת מִלְּשׁוֹן "וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה") צְרִיכִים לִהְיוֹת לֹא רַק בִּשְׁעַת עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה, אֶלָּא גַּם, **"לְאָכְלָה... וְלִבְהֶמְתְּךָ"** - בְּכָל עִנְיְנֵי הָאָדָם, גַּם בַּאֲכִילָתוֹ וּבִשְׁתִיָּתוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, שֶׁבָּהֶם הוּא דּוֹמֶה לִבְהֵמָה.

(ז) וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל:

ז וּלְבְעִירָךְ וּלְחַיְתָא די בְּאַרְעָךְ תְּהֵא כָּל עֲלַלְתַּהּ לְמֵיכָל:

רש"י◄ **וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה•** אִם חַיָּה אוֹכֶלֶת, בְּהֵמָה לֹא כָּל־שֶׁכֵּן, שֶׁמְּזוֹנוֹתֶיהָ עָלֶיךָ! מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלִבְהֶמְתְּךָ"? מַקִּישׁ בְּהֵמָה לְחַיָּה: כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת מִן הַשָּׂדֶה, הָאֲכֵל לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת. כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה, כַּלֵּה לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת (ת"כ. תענית ו).

(ח) וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה:

ח וְתִמְנֵי לָךְ שְׁבַע שְׁמִטִּין דִּשְׁנִין שְׁבַע שְׁנִין שְׁבַע זְמְנִין וִיהוֹן לָךְ יוֹמֵי שְׁבַע שְׁמִטִּין דִּשְׁנִין אַרְבְּעִין וְתֵשַׁע שְׁנִין:

רש"י◄ **שַׁבְּתֹת שָׁנִים•** שְׁמִטּוֹת שָׁנִים, יָכוֹל יַעֲשֶׂה שֶׁבַע שָׁנִים רְצוּפוֹת שְׁמִטָּה וְיַעֲשֶׂה יוֹבֵל אַחֲרֵיהֶם? תַּלְמוּד לוֹמַר: שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים, הֱוֵי אוֹמֵר: כָּל שְׁמִטָּה וּשְׁמִטָּה בִּזְמַנָּהּ (ת"כ). **וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע** וְגוֹ'• מַגִּיד לְךָ, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָשִׂיתָ שְׁמִטּוֹת, עֲשֵׂה יוֹבֵל לְסוֹף תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: יַעֲלֶה לְךָ חֶשְׁבּוֹן שְׁנוֹת הַשְּׁמִטּוֹת לְמִסְפַּר תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים.

(ט) וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם:

ט וְתַעֲבַר שׁוֹפַר יַבָּבָא בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא בְּיוֹמָא דְכִפּוּרַיָּא תַּעַבְּרוּן שׁוֹפָרָא בְּכָל אַרְעֲכוֹן:

רש"י◄ **וְהַעֲבַרְתָּ•** לְשׁוֹן (שמות לו ו) "וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה", לְשׁוֹן הַכְרָזָה. **בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים•** (ת"כ) מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ? אִם כֵּן, לָמָה נֶאֱמַר בֶּעָשׂוֹר לַחוֹדֶשׁ? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: תְּקִיעַת עָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ דּוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם, וְאֵין תְּקִיעַת רֹאשׁ־הַשָּׁנָה דּוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם, אֶלָּא בְּבֵית־דִּין בִּלְבַד.

בעל הטורים

(ט) **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי.** חָסֵר יוֹ"ד. כְּלוֹמַר, שֶׁשָּׁבֵעַ בְּמִצְוֹת. **תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל.** רָאשֵׁי תֵּיבוֹת: **שַׁבָּת.** לוֹמַר, דַּוְקָא תְּקִיעַת יוֹבֵל שֶׁהוּא בְּבֵית דִּין דּוֹחָה שַׁבָּת. תורה י

(י) וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ:

יִתְקַדְּשׁוּן יָת שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין וְתַקְרוּן חֵרוּתָא בְּאַרְעָא לְכָל יָתְבָהָא יוֹבְלָא הִיא תְּהֵי לְכוֹן וּתְתוּבוּן גְּבַר לְאַחֲסַנְתֵּהּ וּגְבַר לְזַרְעִיתֵהּ תְּתוּבוּן:

רש"י ◄ **וְקִדַּשְׁתֶּם.** (ת"כ) בִּכְנִיסָתָהּ מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ בְּבֵית־דִּין וְאוֹמְרִים: "מְקֻדֶּשֶׁת הַשָּׁנָה!". **וּקְרָאתֶם דְּרוֹר.** לַעֲבָדִים, בֵּין נִרְצָע בֵּין שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים מִשֶּׁנִּמְכַּר. (ר"ה ט) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַהוּ לְשׁוֹן "דְּרוֹר"? כִּמְדַיֵּר בֵּי־דְיָרָא וְכוּ', שֶׁדָּר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה וְאֵינוֹ בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים. **יוֹבֵל הִוא.** שָׁנָה זֹאת מֻבְדֶּלֶת מִשְּׁאָר שָׁנִים בִּנְקִיבַת שֵׁם לָהּ לְבַדָּהּ, וּמַה שְּׁמָהּ? "יוֹבֵל" שְׁמָהּ, עַל שֵׁם תְּקִיעַת שׁוֹפָר. **וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ.** שֶׁהַשָּׂדוֹת חוֹזְרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. **וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ.** לְרַבּוֹת אֶת הַנִּרְצָע.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ג חלק ג' ע' 1466. ע"פ ביאורי החומש)

וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ (כה, י)

בַּגְּמָרָא מוּבָא מַאֲמָרוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה: "פָּחוֹת מִמֵּיכְלָךְ וּמִמַּשְׁתִּיךָ וְתוֹסִיף עַל דִּירָתְךָ". כְּלוֹמַר: מְקוֹם הַמְּגוּרִים הוּא חָשׁוּב בְּיוֹתֵר, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁכְּדַאי לָאָדָם לְמַעֵט בְּצָרְכֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּדֵי לְשַׁפֵּר אֶת מְקוֹם מְגוּרָיו. לָכֵן גַּם כָּאן מְפָרֵשׁ רַבִּי יְהוּדָה שֶׁהָאֶפְשָׁרוּת לִבְחֹר אֶת מְקוֹם הַמְּגוּרִים הִיא תְּכוּנָתוֹ הַחֲשׁוּבָה בְּיוֹתֵר שֶׁל בֶּן־חוֹרִין, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהַחֵרוּת עַצְמָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "דְּרוֹר" עַל־שֵׁם תְּכוּנָה זוֹ.

(יא) יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ:

יָא יוֹבְלָא הִיא שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין תְּהֵי לְכוֹן לָא תִזְרְעוּן וְלָא תַחְצְדוּן יָת כַּתְּהָא וְלָא תִקְטְפוּן יָת שִׁבְקָהָא:

רש"י ◄ **יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה.** מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתֶּם וְגוֹ'", כִּדְאִיתָא בְּ'רֹאשׁ־הַשָּׁנָה' וּבְ'תוֹרַת כֹּהֲנִים'. **אֶת־נְזִרֶיהָ.** אֶת הָעֲנָבִים הַמְשֻׁמָּרִים, אֲבָל בּוֹצֵר אַתָּה מִן הַמֻּפְקָרִים. כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל, נִמְצְאוּ שְׁתֵּי שָׁנִים קְדוֹשׁוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ: שְׁנַת תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים — שְׁמִטָּה, וּשְׁנַת הַחֲמִשִּׁים — יוֹבֵל.

(יב) כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:

יב אֲרֵי יוֹבְלָא הִיא קוּדְשָׁא תְּהֵי לְכוֹן מִן חַקְלָא תֵּיכְלוּן יָת עֲלַלְתַּהּ:

רש"י ◄ **קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם.** (ת"כ) תּוֹפֶסֶת דָּמֶיהָ כְּהֶקְדֵּשׁ, יָכוֹל תֵּצֵא הִיא לְחֻלִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּהְיֶה", בַּהֲוָיָתָהּ תְּהֵא. **מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ.** (ת"כ) עַל־יְדֵי הַשָּׂדֶה אַתָּה אוֹכֵל מִן הַבַּיִת, שֶׁאִם כָּלָה לַחֲיָה מִן הַשָּׂדֶה, אַתָּה צָרִיךְ לְבַעֵר מִן הַבַּיִת, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל.

בעל הטורים

(י) **דְּרוֹר.** עוֹלֶה כְּמִנְיַן **ת"י.** רֶמֶז, כְּמִנְיַן "דְּרוֹר" שְׁנַיִם הָיוּ דְּרוֹרִים בָּאָרֶץ, מְשַׁנְּבְנָה הַבַּיִת. תורה יא

(יא) **לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת סְפִיחֶיהָ.** "וְזָרַע לֹא תִזְרָעוּ" (יִרְמְיָה לה, ז) בִּבְנֵי יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב, שֶׁאֲבִיהֶם צִוָּה לָהֶם "לֹא תִזְרָעוּ" וְקִיְּימוּ דְּבָרָיו, נֶאֱמַר בָּהֶם (שָׁם שָׁם, יט) "לֹא יִכָּרֵת אִישׁ לְיוֹנָדָב בֶּן רֵכָב עֹמֵד לְפָנַי כָּל הַיָּמִים". אֲבָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁצִּוָּם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "לֹא תִזְרָעוּ" וְלֹא קִיְּימוּ, נֶאֱמַר בָּהֶם (שָׁם טו, א) "שַׁלַּח מֵעַל פָּנַי וְיֵצֵאוּ". **סְפִיחֶיהָ.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת סְפִיחֶיהָ", "תִּשְׁטֹף סְפִיחֶיהָ עֲפַר אָרֶץ" (אִיּוֹב יד, יט). וְהַיְינוּ, דְּאִיתָא בַּתּוֹסֶפְתָּא בִּשְׁבִיעִית, "פּוֹרֵץ אָדָם כַּרְמוֹ וְסוֹתֵר גְּדֵרוֹ". וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "אֲבָנִים שָׁחֲקוּ מַיִם תִּשְׁטֹף סְפִיחֶיהָ עֲפַר אָרֶץ", שֶׁאֲפִלּוּ אִם יֵשׁ לוֹ גֶּדֶר אֲבָנִים יִשְׁחָקֻנּוּ. וְאַף אִם בָּא עַל שָׂדֵהוּ שֶׁטֶף מַיִם, לֹא יִגְדּוֹר אוֹתָהּ. **נִזְרֶיהָ.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת נִזְרֶיהָ", "וְאִידָךְ: "זַכּוּ נִזְרֶיהָ מִשֶּׁלֶג" (אִיּוֹב ד, ז). רֶמֶז: סְחוֹר סְחוֹר אוֹמְרִים לִנְזִירָא, לְכַרְמָא לֹא תִקְרַב. "זַכּוּ נִזְרֶיהָ", שֶׁלֹּא תִבְצְרוּ נִזְרֶיהָ. שִׁבְעִים שְׁמִיטוֹת וְיוֹבְלוֹת בִּטְּלוּ יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ, וּכְנֶגְדָּם גָּלוּ שִׁבְעִים שָׁנָה. וְזוֹ הִיא "וְטָמְאָה שְׁבָעִים" (לְעֵיל יב, ה) "שְׁבָעִים" כְּתִיב חָסֵר, וּכְתִיב בַּתְּרֵיהּ "כְּנִבְדָּתָהּ", עַל כֵּן הָיוּ כְּנִבְדָּה דִּכְתִיב (אֵיכָה א, יז) "סְבִיבָיו צָרָיו, הָיְתָה יְרוּשָׁלִַיִם לְנִדָּה בֵּינֵיהֶם", כְּמִנְיַן "נִידָּה", דְּיוֹם אֶחָד שֶׁל שָׁנָה הָאַחֲרוֹן חָשׁוּב שָׁנָה. תורה יב

(יג) בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ׃

יג בְּשַׁתָּא דְיוֹבְלָא הָדָא תְּתוּבוּן גְּבַר לְאַחֲסָנָתֵהּ׃

רש"י◄ תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ • וַהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ"? אֶלָּא לְרַבּוֹת הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ וְעָמַד בְּנוֹ וּגְאָלָהּ, שֶׁחוֹזֶרֶת לְאָבִיו בַּיּוֹבֵל.

◆ יום שני ט"ו אייר ◆

(יד) וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו׃

יד וַאֲרֵי תְזַבֵּן זְבִינִין לְחַבְרָךְ אוֹ תִזְבֹּן מִידָא דְחַבְרָךְ לָא תּוֹנוּן גְּבַר יָת אַחוֹהִי׃

רש"י◄ וְכִי־תִמְכְּרוּ וְגוֹ' • לְפִי פְּשׁוּטוֹ, כְּמַשְׁמָעוֹ. וְעוֹד יֵשׁ דְּרָשָׁה: מִנַּיִן כְּשֶׁאַתָּה מוֹכֵר, מְכֹר לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרְךָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר – לַעֲמִיתֶךָ" מְכֹר.

וּמִנַּיִן שֶׁאִם בָּאתָ לִקְנוֹת, קְנֵה מִיִּשְׂרָאֵל חֲבֵרְךָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ קָנֹה – מִיַּד עֲמִיתֶךָ". אַל־תּוֹנוּ • (ת"כ, ב"מ נח) זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן.

(טו) בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ׃

טו בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא בָּתַר יוֹבְלָא תִּזְבֹּן מִן חַבְרָךְ בְּמִנְיַן שְׁנֵי עַלַּלְתָּא יְזַבֵּן לָךְ׃

רש"י◄ בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה • זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא עַל אָפְנָיו, עַל הָאוֹנָאָה בָּא לְהַזְהִיר. כְּשֶׁתִּמְכֹּר, אוֹ תִּקְנֶה קַרְקַע, דַּע כַּמָּה שָׁנִים יֵשׁ עַד הַיּוֹבֵל, וּלְפִי הַשָּׁנִים וּתְבוּאוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, יִמְכֹּר הַמּוֹכֵר וְיִקְנֶה הַקּוֹנֶה, שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ לְהַחֲזִירָהּ לוֹ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מֵעָטוֹת וְזֶה מוֹכְרָהּ בְּדָמִים יְקָרִים, הֲרֵי נִתְאַנָּה לוֹקֵחַ, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מְרֻבּוֹת וְאָכַל מִמֶּנָּה תְּבוּאוֹת הַרְבֵּה, הֲרֵי נִתְאַנָּה מוֹכֵר; לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִקְנוֹתָהּ לְפִי הַזְּמַן, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ", לְפִי מִנְיַן שְׁנֵי הַתְּבוּאוֹת שֶׁתְּהֵא עוֹמֶדֶת בְּיַד הַלּוֹקֵחַ תִּמְכֹּר לוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ערכין כ): מִכָּאן, שֶׁהַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ אֵינוֹ רַשַּׁאי לִגְאֹל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁתַּעֲמֹד שְׁתֵּי שָׁנִים בְּיַד הַלּוֹקֵחַ מִיּוֹם לְיוֹם, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בְּאוֹתָן שְׁתֵּי שָׁנִים, כְּגוֹן שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ בְּקָמוֹתֶיהָ, וּ"שְׁנֵי" אֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּשׁוּטוֹ, כְּלוֹמַר, מִסְפַּר שָׁנִים שֶׁל תְּבוּאוֹת וְלֹא שֶׁל שִׁדָּפוֹן; וּמִעוּט שָׁנִים, שְׁנַיִם.

(טז) לְפִי רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעַט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הוּא מֹכֵר לָךְ׃

טז לְפוּם סְגִיאוּת שְׁנַיָּא תַּסְגֵּי זְבִינוֹהִי וּלְפוּם זְעֵרוּת שְׁנַיָּא תַּזְעֵר זְבִינוֹהִי אֲרֵי מִנְיַן עַלַּלְתָּא הוּא מְזַבֵּן לָךְ׃

רש"י◄ תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ • תִּמְכְּרֶנָּה בְּיֹקֶר. תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ • תַּמְעִיט בְּדָמֶיהָ.

(יז) וְלֹא תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

יז וְלָא תּוֹנוּן גְּבַר יָת חַבְרֵהּ וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

בעל הטורים

(יג) **אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ.** לוֹמַר, נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת. וְעוֹד סָמַךְ **אַל תּוֹנוּ אִישׁ** לַ'**אֲחֻזָּתוֹ**', לוֹמַר שֶׁגַּם הַקַּרְקַע יֵשׁ בּוֹ אוֹנָאָה עַד כְּדֵי דְּמָיו. תורה יד

(יד) **קָנֹה.** ג' בַּמָּסוֹרָה. "אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ", וּתְרֵי גַּבֵּי דָּוִד "לֹא כִּי קָנֹה אֶקְנֶה" (שמואל ב' כד, כד; דברי הימים א' כא, כד) כְּשֶׁקָּנָה הַגֹּרֶן מֵאֲרַוְנָה. דְּאַף עַל גַּב דְּדָרְשִׁינַן (בתורת כהנים) "אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ", שֶׁתִּקְנֶה מִיַּד יִשְׂרָאֵל וְלֹא מִיַּד גּוֹי, אַף עַל פִּי כֵן קָנָה דָּוִד הַגֹּרֶן מֵאֲרַוְנָה, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לִקְנוֹת מִיִּשְׂרָאֵל.

אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו. וּסְמִיךְ לֵיהּ **בְּמִסְפַּר.** לוֹמַר לְךָ, דָּבָר שֶׁבְּמִדָּה וּמִנְיָן וּמִשְׁקָל – אֵין בּוֹ אוֹנָאָה: תורה טו

(יז) **אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ. וְיָרֵאתָ.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת: **שְׁתוּת.** לוֹמַר לְךָ שֶׁאוֹנָאָה עַד שְׁתוּת.

אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. וְסָמוּךְ לֵיהּ **וַעֲשִׂיתֶם אֶת חֻקֹּתַי.** יַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת לְשֵׁם פּוֹעֲלָם. תורה יח

רש"י◄ **וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ•** (ת"כ) כָּאן הִזְהִיר עַל אוֹנָאַת דְּבָרִים, שֶׁלֹּא יַקְנִיט אִישׁ אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא יַשִּׂיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, לְפִי דַּרְכּוֹ וַהֲנָאָתוֹ שֶׁל יוֹעֵץ. וְאִם תֹּאמַר: מִי יוֹדֵעַ אִם נִתְכַּוַּנְתִּי לְרָעָה? לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ"; הַיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת, הוּא יוֹדֵעַ. כָּל דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב, שֶׁאֵין מַכִּיר אֶלָּא מִי שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה בְּלִבּוֹ, נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 146)

וְלֹא יַשִּׂיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ (רש"י כה, יז) וְקָשֶׁה, "לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִּתֵּן מִכְשׁוֹל" (לִפְנֵי הַסּוּמָא בְּדָבָר לֹא תִּתֵּן עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, רש"י) לָמָּה לִי, וַהֲרֵי זֶה בִּכְלָל אוֹנָאַת דְּבָרִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהוּא לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְאַף שֶׁיֵּשׁ לְהִשְׁתַּדֵּל לִמְצֹא חִדּוּשׁ דִּין, וְרַק כְּשֶׁאֵין חִדּוּשׁ אוֹמְרִים "לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין" – הוּא רַק אִם זֶהוּ אוֹתוֹ הַלָּאו, וְאִלּוּ אוֹנָאַת דְּבָרִים כּוֹלֶלֶת גַּם עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הֲגוּנָה וְגַם שֶׁלֹּא יַקְנִיט אֶת חֲבֵרוֹ (שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ לְ"לִפְנֵי עִוֵּר").

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 147)

וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ (כה, יז)

וְלֹא יַשִּׂיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ (רש"י)

בְּפָרָשַׁת תָּבֹא, לְגַבֵּי "מַשְׁגֶּה עִוֵּר בַּדֶּרֶךְ", נָקַט רַשִּׁ"י "וּמַשִּׂיאוֹ עֵצָה **רָעָה**". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכָּאן מַיְרֵי בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים, וְלָכֵן פֵּרֵשׁ שֶׁהַחִסָּרוֹן הוּא רַק בִּנְתִינַת הָעֵצָה (הָעֵצָה הִיא לַהֲנָאַת הַיּוֹעֵץ, לֹא לְטוֹבַת הַשּׁוֹאֵל). וְאִלּוּ בְּ"מַשְׁגֶּה עִוֵּר", שֶׁהוּא אֶחָד מֵאַחַד־עָשָׂר אֲרוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה, פֵּרֵשׁ שֶׁהָעֵצָה עַצְמָהּ הִיא רָעָה.

(יח) **וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח:**

יח וַתַּעְבְּדוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי תִּטְרוּן וַתַּעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְתֵיתְבוּן עַל אַרְעָא לְרַחְצָן:

רש"י◄ **וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח•** שֶׁבַּעֲוֹן שְׁמִטָּה, יִשְׂרָאֵל גּוֹלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו לד): "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ" "וְהִרְצָת אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ"; וְשִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁל גָּלוּת בָּבֶל, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים שְׁמִטּוֹת שֶׁבִּטְּלוּ, הָיוּ.

◆ יום שלישי ט"ז אייר ◆

(יט) **וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ:**

יט וְתִתֵּן אַרְעָא אִבַּהּ וְתֵיכְלוּן לְמִשְׂבָּע וְתֵיתְבוּן לְרַחְצָן עֲלַהּ:

רש"י◄ **וְנָתְנָה הָאָרֶץ** וְגוֹ' **וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ•** שֶׁלֹּא תִּדְאֲגוּ מִשְּׁנַת בַּצֹּרֶת. **וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע•** אַף בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם תְּהֵא בּוֹ בְּרָכָה.

(כ) **וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ:**

כ וַאֲרֵי תֵימְרוּן מָא נֵיכוּל בְּשַׁתָּא שְׁבִיעֵתָא הָא לָא נִזְרַע וְלָא נִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתָּנָא:

רש"י◄ **וְלֹא נֶאֱסֹף•** אֶל הַבַּיִת. **אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ•** כְּגוֹן יַיִן וּפֵרוֹת הָאִילָן וּסְפִיחִין הַבָּאִים מֵאֵלֵיהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 189)

וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית (כה, כ) 'שֵׁשׁ שָׁנִים' וְ'הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית' הֵם כְּנֶגֶד שִׁית אַלְפֵי שָׁנִין דְּהָוֵי עָלְמָא וְהָאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי. וְנִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה - כֵּיצַד יָכוֹל הַדּוֹר שֶׁלָּנוּ, הַיָּרוּד וְהֶחְלֵשׁ, לְהָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה? עַל כָּךְ בָּאָה הַבְטָחַת ה', שֶׁאִם תַּעֲשׂוּ אֶת כָּל הַתָּלוּי בָּכֶם, אֶתֵּן אֶת בִּרְכָתִי וּ'זְרִיעַת הַשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית' תַּשִּׂיג אֶת מַטְּרָתָהּ וְתָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה, אַף שֶׁהַ'שָּׂדֶה' כְּחוּשָׁה, שֶׁהֲרֵי נֶעֱבָדָה בְּמֶשֶׁךְ שֵׁשׁ שָׁנִים.

בעל הטורים

(יט) **וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח. בֶּטַח** בְּא"ת ב"ש **שנ"ם**, שֶׁחֶשְׁבּוֹן שנ"ס עָמַד הַבַּיִת וְיָשְׁבוּ בֶּטַח. תורה כ

(כא) וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים:

כא וַאֲפַקֵּד יָת בִּרְכָתִי לְכוֹן בְּשַׁתָּא שְׁתִיתֵתָא וְתַעְבֵּד יָת עֲלַלְתָּא לִתְלַת שְׁנִין:

רש"י◄ **לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים•** לְמִקְצָת הַשִּׁשִּׁית, מִנִּיסָן וְעַד רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְלַשְּׁבִיעִית וְלַשְּׁמִינִית, שֶׁיִּזְרְעוּ בַּשְּׁמִינִית בְּמַרְחֶשְׁוָן וְיִקְצְרוּ בְּנִיסָן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (קטעים מהתוועדות שבת פרשת בהר ה'תשי"ט. תורת מנחם כרך כה, ע' 279-275; 285-283, בלתי מוגה)

בָּעִנְיָן הַנַּ"ל - "וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי גו' בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית, וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" - יֵשׁ גַּם הוֹרָאָה בְּנוֹגֵעַ לְיוֹקֶר הַזְּמַן, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַקָּשׁוּר גַּם עִם יְמֵי הַסְּפִירָה:

לְכָאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן: מַהוּ הָעִנְיָן בְּסִפִּירַת הַזְּמַן - הֲרֵי מַהֲלַךְ הַזְּמַן הוּא תָּמִיד בְּאוֹתוֹ אוֹפֶן?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא - שֶׁנִּיצּוּל הַזְּמַן יָכוֹל לִהְיוֹת בְּכַמָּה אוֹפַנִּים: יֶשְׁנוֹ אוֹפֶן שֶׁמְּמַלְּאִים אֶת הַזְּמַן בְּתוֹכָן שֶׁל עֲבוֹדַת ה', וּמִצַּד זֶה הִנֵּה גַּם רִיבּוּי זְמַן נֶחְשָׁב "כְּיָמִים אֲחָדִים"; וְיֶשְׁנוֹ אוֹפֶן שֶׁהַזְּמַן אֵינוֹ מְמוּלָא כּוּ'. אָדָם יָכוֹל לִחְיוֹת שִׁבְעִים שָׁנָה, שְׁמוֹנִים שָׁנָה וּמֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְלֹא לִפְעוֹל מְאוּמָה; וְיָכוֹל לִהְיוֹת מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁ"בְּשָׁעָה אַחַת" הֲרֵי הוּא "קוֹנֶה עוֹלָמוֹ", עַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ מְקַנֵּא בּוֹ!

וְזֶהוּ גַּם פֵּרוּשׁ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל "יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא":

בְּ"כָל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא" נִכְלָלִים כָּל פְּרָטֵי הַמַּדְרֵגוֹת: תַּעֲנוּג הַמּוּרְגָּשׁ, תַּעֲנוּג הַבִּלְתִּי מוּרְגָּשׁ כּוּ', עַד לְדַרְגַּת "יוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה". וְכֵיוָן שֶׁכָּל זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה עַכְשָׁו, הֲרֵי מוּבָן, שֶׁהָעֲבוֹדָה עַכְשָׁו הִיא לְמַעְלָה מֵ"יוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה".

וְכָל זֶה הוּא בְּ"שָׁעָה אַחַת" - שֶׁכָּל שָׁעָה, אִם מְנַצֶּלִים אוֹתָהּ כִּדְבָעֵי, אֲזַי הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מֵהַגִּילוּיִים שֶׁלָּעָתִיד, לְמַעְלָה גַּם מֵהָעִילּוּי שֶׁל "יוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים".

וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן "וּפָרַצְתָּ" בְּנוֹגֵעַ לַזְּמַן - שֶׁנּוֹסַף עַל שְׁמִירַת הַזְּמַן בְּאוֹפֶן שֶׁכָּל כַּמּוּת הַזְּמַן מְמוּלָא בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם "וּפָרַצְתָּ" בְּנוֹגֵעַ **לְאֵיכוּת** הַזְּמַן. הַיְנוּ, שֶׁמִּילּוּי הַזְּמַן בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה, יִהְיֶה מִתּוֹךְ מְסִירָה וּנְתִינָה וְחִיּוּת כּוּ', כָּךְ שֶׁגַּם מִיעוּט הַזְּמַן בְּכַמּוּת - כּוֹלֵל רִיבּוּי זְמַן בְּאֵיכוּת, עַל־דֶּרֶךְ שֶׁבַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית נַעֲשִׂית צְמִיחַת תְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים.

(כב) וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד ׀ הַשָּׁנָה הַתְּשִׁעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן:

כב וְתִזְרְעוּן יָת שַׁתָּא תְּמִינֵתָא וְתֵיכְלוּן מִן עֲלַלְתָּא עַד שַׁתָּא תְּשִׁעֵתָא עַד מֵעַל עֲלַלְתַּהּ תֵּיכְלוּן עַתִּיקָא:

רש"י◄ **עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת•** עַד חַג הַסֻּכּוֹת שֶׁל תְּשִׁיעִית, שֶׁהִיא עֵת בֹּא תְּבוּאָתָהּ שֶׁל שְׁמִינִית לְתוֹךְ הַבַּיִת, שֶׁכָּל יְמוֹת הַקַּיִץ הָיוּ בַּשָּׂדֶה בַּגְּרָנוֹת, וּבְתִשְׁרֵי הוּא עֵת הָאָסִיף לַבַּיִת, וּפְעָמִים שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת לְאַרְבַּע שָׁנִים: בַּשִּׁשִּׁית שֶׁלִּפְנֵי הַשְּׁמִטָּה הַשְּׁבִיעִית, שֶׁהֵן בְּטֵלִין מֵעֲבוֹדַת קַרְקַע שְׁתֵּי שָׁנִים רְצוּפוֹת: הַשְּׁבִיעִית וְהַיּוֹבֵל; וּמִקְרָא זֶה נֶאֱמַר בִּשְׁאָר הַשְּׁמִטּוֹת כֻּלָּן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 172)

וּפְעָמִים שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת לְאַרְבַּע . . הַשְּׁבִיעִית וְהַיּוֹבֵל (רש"י כה, כב) **שְׁמִטָּה** - הִיא עֲבוֹדָה שֶׁל קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, בִּטּוּל **הַיֵּשׁ**. כְּלוֹמַר, הָעוֹבֵד הוּא 'יֵשׁ וּמְציאוּת', אֶלָּא שֶׁמְּבַטֵּל אֶת יֵשׁוּתוֹ. **יוֹבֵל -** הוּא בִּסְפִירַת הַבִּינָה, 'עָלְמָא דְּחֵירוּ', בִּטּוּל **בִּמְצִיאוּת**. לָכֵן נֶאֱמַר "**לִשְׁלֹשׁ** הַשָּׁנִים", שֶׁכֵּן הַצֹּרֶךְ לְתָרֵץ קַשְׁיָא ("מַה נֹּאכַל") קַיָּם רַק בְּדַרְגַּת 'שְׁמִטָּה', וְאֵלּוּ בְּדַרְגַּת 'יוֹבֵל' אֵין מִלְּכַתְּחִלָּה מָקוֹם לְקַשְׁיָא כְּלָל.

(כג) וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי:

כג וְאַרְעָא לָא תִזְדַּבַּן לַחֲלוּטִין אֲרֵי דִילִי אַרְעָא אֲרֵי דַיָּרִין וְתוֹתְבִין אַתּוּן קֳדָמָי:

רש"י◄ **וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר•** (ת"כ) לִתֵּן 'לָאו' עַל חֲזָרַת שָׂדוֹת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, שֶׁלֹּא יְהֵא הַלּוֹקֵחַ כּוֹבְשָׁהּ. **לִצְמִתֻת•** לִפְסִיקָה, לִמְכִירָה פְּסוּקָה עוֹלָמִית. **כִּי־לִי הָאָרֶץ•** (ת"כ) אַל תֵּרַע עֵינְךָ בָּהּ, שֶׁאֵינָהּ שֶׁלְּךָ.

בעל הטורים

(כג–כד) **כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזָּתְכֶם.** לוֹמַר, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁגָּלוּ שְׁכִינָה עִמָּהֶם. תורה כה

כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי (כה, כג)
הַבִּטוּי "גֵּרִים" מִתְיַחֵס לְמַעֲמָדָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַר הַבְטָחַת הַקָּבָּ"ה "לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת", אַךְ לִפְנֵי הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ וְכִבּוּשָׁהּ בְּפֹעַל; בְּשֶׁלֶב זֶה הָיוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת "גֵּרִים", שֶׁזְּכִיּוֹתֵיהֶם בָּאָרֶץ חֲלָקִיּוֹת בִּלְבַד. הַבִּטּוּי "תּוֹשָׁבִים", מִתְיַחֵס לְמַעֲמָדָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, כָּבְשׁוּ אוֹתָהּ וְקִבְּלוּ אֶת הַבַּעֲלוּת עָלֶיהָ.

(כד) **וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ: ס**

כד וּבְכֹל אַרְעָא אַחֲסָנַתְכוֹן פֵּרְקָנָא תִּתְּנוּן לְאַרְעָא:

רש"י ◄ **וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם •** (ת"כ) לְרַבּוֹת בָּתִּים וְעֶבֶד עִבְרִי, וְדָבָר זֶה מְפֹרָשׁ בְּ'קִדּוּשִׁין' בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן (דף כא). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ, סָמוּךְ לַפָּרָשָׁה שֶׁלְּאַחֲרָיו, שֶׁהַמּוֹכֵר אֲחֻזָּתוֹ רַשַּׁאי לְגָאֳלָהּ לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים, אוֹ הוּא אוֹ קְרוֹבוֹ, וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב.

◆ יום רביעי י"ז אייר ◆

(כה) **כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו:**

כה אֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךְ וּיְזַבֵּן מֵאַחֲסַנְתֵּהּ וְיֵיתֵי פָּרִיקֵהּ דְּקָרִיב לֵהּ וְיִפְרוֹק יָת זְבִינֵי אֲחוּהִי:

רש"י ◄ **כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר •** (ת"כ) מְלַמֵּד, שֶׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ אֶלָּא מַחֲמַת דֹּחַק עֹנִי. **מֵאֲחֻזָּתוֹ •** וְלֹא כֻּלָּהּ, לִמְדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיְּשַׁיֵּר שָׂדֶה לְעַצְמוֹ. **וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו •** (ת"כ) וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב.

(כו) **וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ:**

כו וּגְבַר אֲרֵי לָא יְהֵי לֵהּ פָּרִיק וְתַדְבֵּק יְדֵהּ וְיַשְׁכַּח כְּמִסַּת פֵּרְקָנֵהּ:

רש"י ◄ **וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל •** (קידושין שם. ת"כ) וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִים? אֶלָּא גּוֹאֵל שֶׁיּוּכַל לִגְאֹל מִמְּכָרוֹ.

(כז) **וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ:**

כז וִיחַשֵּׁב יָת שְׁנֵי זְבִינוּהִי וְיָתֵב יָת מוֹתָרָא לִגְבַר דִּי זַבֶּן לֵהּ וִיתוּב לְאַחֲסַנְתֵּהּ:

רש"י ◄ **וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ •** כַּמָּה שָׁנִים הָיוּ עַד הַיּוֹבֵל? כָּךְ וְכָךְ; וּבְכַמָּה מְכַרְתִּיהָ לְךָ? בְּכָךְ וְכָךְ; עָתִיד הָיִיתָ לְהַחֲזִירָהּ בַּיּוֹבֵל, נִמְצֵאתָ קוֹנֶה מִסְפַּר הַתְּבוּאוֹת כְּפִי חֶשְׁבּוֹן שֶׁל כָּל שָׁנָה — אָכַלְתָּ אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹ אַרְבַּע, הוֹצֵא אֶת דְּמֵיהֶן מִן הַחֶשְׁבּוֹן וְטֹל אֶת הַשְּׁאָר. וְזֶהוּ: **וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף •** בִּדְמֵי הַמִּקָּח עַל הָאֲכִילָה שֶׁאָכַל, וְיִתְּנֵם לַלּוֹקֵחַ. **לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ •** הַמּוֹכֵר הַזֶּה שֶׁבָּא לְגָאֳלָהּ.

(כח) **וְאִם לֹא־מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְיָצָא בַּיּוֹבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: ס**

כח וְאִם לָא תַּשְׁכַּח יְדֵהּ כְּמִסַּת אֲתֵב לֵהּ וִיהֵי זְבִינוּהִי בִּידָא דִּזְבַן יָתֵהּ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבֵלָא וְיִפּוֹק בְּיוֹבֵלָא וִיתוּב לְאַחֲסַנְתֵּהּ:

רש"י ◄ **דֵּי הָשִׁיב לוֹ •** (ערכין ל) מִכָּאן, שֶׁאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין. **עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל •** (ת"כ) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְתוֹךְ אוֹתָהּ שָׁנָה כְּלוּם, שֶׁהַיּוֹבֵל מְשַׁמֵּט בִּתְחִלָּתוֹ.

בעל הטורים

(כח) **מָצְאָה.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וְאִם לֹא מָצְאָה יָדוֹ", וְאִידָךְ: "גַּם צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת וּדְרוֹר קֵן לָהּ" (תְּהִלִּים פד, ד). פֵּירוּשׁ: אִם לֹא מָצְאָה יָדוֹ, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִגְאוֹל, יַשְׁאִיר בְּיַד לוֹקֵחַ עַד שְׁנַת הַדְּרוֹר. וְזֶהוּ "מָצְאָה בַיִת וּדְרוֹר", שֶׁבִּשְׁנַת דְּרוֹר יִמְצָא בֵּיתוֹ. תורה כט

◆ יום חמישי י"ח אייר ◆

(כט) וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ:

כט וּגְבַר אֲרֵי יְזַבֵּן בֵּית מוֹתַב קַרְתָּא מַקְּפָא שׁוּר וּתְהֵי פֻּרְקָנֵהּ עַד מִשְׁלַם שַׁתָּא דִּזְבִינוּהִי עִדָּן בְּעִדָּן תְּהֵי פֻּרְקָנֵהּ:

רש"י◄ בֵּית־מוֹשַׁב עִיר־חוֹמָה • (ת"כ) בַּיִת בְּתוֹךְ עִיר הַמֻּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן. וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּשָׂדֶה שֶׁיָּכוֹל לְגָאֳלָהּ מִשְּׁתֵּי שָׁנִים וְאֵילָךְ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, וּבְתוֹךְ שְׁתֵּי שָׁנִים הָרִאשׁוֹנִים אֵינוֹ יָכוֹל לְגָאֳלָהּ, הֵצְרַךְ לְפָרֵשׁ בָּזֶה שֶׁהוּא חִלּוּף, שֶׁאִם רוֹצֶה לִגְאֹל בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה, גּוֹאֲלָהּ, וּלְאַחַר מִכָּאן אֵינוֹ גּוֹאֲלָהּ. וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ • שֶׁל בַּיִת. יָמִים • יְמֵי שָׁנָה שְׁלֵמָה קְרוּיִים יָמִים, וְכֵן (בראשית כד נה): "תֵּשֵׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים".

(ל) וְאִם לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר אֲשֶׁר־לוֹ חוֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל:

ל וְאִם לָא יִתְפְּרַק עַד מִשְׁלַם לֵהּ שַׁתָּא שְׁלֵמְתָּא וִיקוּם בֵּיתָא דִּי בְקַרְתָּא דִּי לֵהּ שׁוּרָא לַחֲלוּטִין לְדִי זְבַן יָתֵהּ לְדָרוֹהִי לָא יִפּוֹק בְּיוֹבֵלָא:

רש"י◄ וְקָם הַבַּיִת וְגוֹ' לַצְּמִיתֻת • יָצָא מִכֹּחוֹ שֶׁל מוֹכֵר וְעָמַד בְּכֹחוֹ שֶׁל קוֹנֶה. [אֲשֶׁר־לֹא חוֹמָה • "לוֹ" קָרִינַן, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁו, הוֹאִיל וְהָיְתָה לוֹ קֹדֶם לָכֵן. וְ"עִיר", נְקֵבָה הִיא, וְהֵצְרַךְ לִכְתֹּב "לָהּ", אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁצָּרִיךְ לִכְתֹּב "לֹא" בִּפְנִים, תִּקְּנוּ "לוֹ" בַּמָּסֹרֶת; זֶה נוֹפֵל עַל זֶה]. לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל • אָמַר רַב סַפְרָא: [אַף] אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, לֹא יֵצֵא.

(לא) וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חוֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא:

לא וּבָתֵּי פַּצְחַיָּא דִּי לֵית לְהוֹן שׁוּר מַקַּף סְחוֹר סְחוֹר עַל חֲקַל אַרְעָא יִתְחַשַּׁב פֻּרְקָנָא תְּהֵי לֵהּ וּבְיוֹבֵלָא יִפּוֹק:

רש"י◄ וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים • כְּתַרְגּוּמוֹ: "פַּצְחַיָּא", עֲיָרוֹת פְּתוּחוֹת מֵאֵין חוֹמָה, וְיֵשׁ הַרְבֵּה בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יג כח): "הֶעָרִים וְחַצְרֵיהֶם"; (בראשית כה טז) "בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם". עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב • הֲרֵי הֵן כַּשָּׂדוֹת הַנִּגְאָלִים עַד הַיּוֹבֵל וְיוֹצְאִין בַּיֹּבֵל לַבְּעָלִים — אִם לֹא נִגְאָלוּ. גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ • (ת"כ) מִיָּד אִם יִרְצֶה, וּבָזֶה יָפֶה כֹּחוֹ מִכֹּחַ שָׂדוֹת, שֶׁהַשָּׂדוֹת אֵין נִגְאָלוֹת עַד שְׁתֵּי שָׁנִים. וּבַיֹּבֵל יֵצֵא • בְּחִנָּם.

(לב) וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם:

לב וְקִרְוֵי לֵיוָאֵי בָּתֵּי קִרְוֵי אַחֲסַנְתְּהוֹן פֻּרְקָן עָלָם תְּהֵי לְלֵיוָאֵי:

רש"י◄ וְעָרֵי הַלְוִיִּם • אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה עִיר שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם. גְּאֻלַּת עוֹלָם • גּוֹאֵל מִיָּד אֲפִלּוּ לִפְנֵי שְׁתֵּי שָׁנִים, אִם מָכְרוּ שָׂדֶה מִשְּׂדוֹתֵיהֶם הַנְּתוּנוֹת לָהֶם בְּאַלְפַּיִם אַמָּה סְבִיבוֹת הֶעָרִים, אוֹ אִם מָכְרוּ בַּיִת בְּעִיר חוֹמָה, גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם וְאֵינוֹ חָלוּט לְסוֹף שָׁנָה.

(לג) וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְּכַר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִוא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

לג וְדִי יִפְרוֹק מִן לֵיוָאֵי וְיִפּוֹק זְבִין בֵּיתָא וְקַרְתָּא אַחֲסַנְתְּהוֹן בְּיוֹבֵלָא אֲרֵי בָּתֵּי קִרְוֵי לֵיוָאֵי הִיא אַחֲסַנְתְּהוֹן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם • וְאִם יִקְנֶה בַּיִת אוֹ עִיר מֵהֶם. וְיָצָא בַּיֹּבֵל • אוֹתוֹ מִמְּכַר שֶׁל בַּיִת אוֹ שֶׁל עִיר, וְיָשׁוּב לַלֵּוִי שֶׁמְּכָרוֹ, וְלֹא יִהְיֶה חָלוּט כִּשְׁאָר בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּ'גְּאֻלָּה' זוֹ, לְשׁוֹן מְכִירָה. דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם", יָכוֹל לֹא דִּבֶּר הַכָּתוּב אֶלָּא בְּלוּקַחַ יִשְׂרָאֵל שֶׁקָּנָה בַּיִת בְּעָרֵי הַלְוִיִּים, אֲבָל לֵוִי שֶׁקָּנָה מִלֵּוִי יִהְיֶה חָלוּט? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם", אַף הַגּוֹאֵל מִיַּד לֵוִי, גּוֹאֵל

גְּאֻלַּת עוֹלָם. וְיָצָא מִמְּכַר־בַּיִת • הֲרֵי זוֹ מִצְוָה אַחֶרֶת, וְאִם לֹא גְּאָלָהּ, יוֹצֵאָה בַּיּוֹבֵל, וְאֵינוֹ נֶחֱלָט לְסוֹף שָׁנָה כְּבַיִת שֶׁל יִשְׂרָאֵל. כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִיא אֲחֻזָּתָם •

לֹא הָיָה לָהֶם נַחֲלַת שָׂדוֹת וּכְרָמִים, אֶלָּא עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם, לְפִיכָךְ הֵם לָהֶם בִּמְקוֹם שָׂדוֹת, וְיֵשׁ לָהֶם גְּאֻלָּה כְּשָׂדוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּפָקַע נַחֲלָתָם מֵהֶם.

(לד) וְשֵׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הִוא לָהֶם:

לד וַחֲקַל רְוַח קִרְוֵיהוֹן לָא יִזְדַּבָּן אֲרֵי אַחֲסָנַת עָלָם הוּא לְהוֹן:

רש"י◄ וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר • מֶכֶר גִּזְבָּר, שֶׁאִם הִקְדִּישׁ בֶּן לֵוִי אֶת שָׂדֵהוּ וְלֹא גְּאָלָהּ, וּמְכָרָהּ גִּזְבָּר, אֵינָהּ יוֹצֵאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל (ויקרא כז כ): "וְאִם־מָכַר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד", אֲבָל בֶּן לֵוִי גּוֹאֵל לְעוֹלָם.

(לה) וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ:

לה וַאֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךָ וּתְמוּט יְדֵהּ עִמָּךְ וְתַתְקֵף בֵּהּ דַּיָּר וְתוֹתָב וִיחֵי עִמָּךְ:

רש"י◄ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ • (ת"כ) אַל תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיֵּרֵד וְיִפֹּל וְיִהְיֶה קָשֶׁה לַהֲקִימוֹ, אֶלָּא חַזְּקֵהוּ מִשְּׁעַת מוֹטַת הַיָּד, לְמַה זֶּה דּוֹמֶה? לְמַשֹּׂאוֹי שֶׁעַל הַחֲמוֹר; עוֹדֵהוּ עַל הַחֲמוֹר, אֶחָד תּוֹפֵס בּוֹ וּמַעֲמִידוֹ; נָפַל לָאָרֶץ, חֲמִשָּׁה אֵין מַעֲמִידִין אוֹתוֹ. גֵּר וְתוֹשָׁב • אַף אִם הוּא גֵּר אוֹ תּוֹשָׁב, וְאֵיזֶהוּ תּוֹשָׁב? כָּל שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְאוֹכֵל נְבֵלוֹת.

(לו) אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ:

לו לָא תִּסַּב מִנֵּהּ חִבּוּלְיָא וְרִבִּיתָא וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ וִיחֵי אָחוּךָ עִמָּךְ:

רש"י◄ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית • חַד שׁוּינְהוּ רַבָּנָן, וְלַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ • לְפִי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם נִמְשֶׁכֶת אַחַר הָרִבִּית וְקָשֶׁה לִפְרֹשׁ הֵימֶנּוּ, וּמוֹרֶה לְעַצְמוֹ הֶתֵּר בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטֵלוֹת אֶצְלוֹ, הֲצָרַךְ לוֹמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ". (ב"מ סב) אוֹ הַתּוֹלֶה מְעוֹתָיו בְּנָכְרִי כְּדֵי לְהַלְווֹתָם לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, הֲרֵי זֶה דָּבָר הַמָּסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, לְכָךְ הֲצָרַךְ לוֹמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ".

(לז) אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ:

לז יָת כַּסְפָּךְ לָא תִתֵּן לֵהּ בְּחִבּוּלְיָא וּבְרִבִּיתָא לָא תִתֵּן מֵיכְלָךְ:

(לח) אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֶת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: ס

לח אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם לְמִתַּן לְכוֹן יָת אַרְעָא דִּכְנַעַן לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ:

רש"י◄ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי וְגוֹ' • וְהִבְחַנְתִּי בֵּין בְּכוֹר לְשֶׁאֵינוֹ בְּכוֹר, אַף אֲנִי יוֹדֵעַ וְנִפְרָע מִן הַמַּלְוֶה מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וְאוֹמֵר: 'שֶׁל נָכְרִי הֵם'. דָּבָר אַחֵר: "אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", עַל־מְנָת שֶׁתְּקַבְּלוּ

בעל הטורים

(לד) **וּשְׂדֵה.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר", וְאִידָךְ: "וּשְׂדֵי תְרוּמֹת" (שמואל ב' א, כא). הֵיינוּ דְּאָמְרִינַן בַּעֲרָכִין (לג, ב) "וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר", פֵּירוּשׁ: לֹא יְשׁוּנָּה. וּכְמוֹ כֵן שְׂדֵי תְרוּמוֹת לֹא יְשׁוּנָּה, כְּדִכְתִיב (שם) "אֵל טַל וְאֵל מָטָר". תורה לה

(לו) **וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית.** רָמַז שֶׁכָּל הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית אֵינוֹ חַי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יְחֶזְקֵאל יח, יג) "בַּנֶּשֶׁךְ נָתַן וגו' וְחָי לֹא יִחְיֶה". **נֶשֶׁךְ** בְּגִימַטְרִיָּא: **זֶה נָחָשׁ.** לֶעָתִיד לָבֹא אֵין נָחָשׁ מִתְרַפֵּא, כְּדִכְתִיב (יְשַׁעְיָה סה, כה) "וְנָחָשׁ עָפָר לַחְמוֹ", כֵּן הַלּוֹקֵחַ רִבִּית לֹא יִחְיֶה.

דָּבָר אַחֵר: שֶׁדּוֹמֶה רִבִּית לְנָחָשׁ, שֶׁנּוֹשֵׁךְ כְּנָחָשׁ. **רִבִּית** עוֹלֶה **תְּרִי"ב,** שֶׁשְּׁקוּל כְּמוֹ תְּרִי"ב מִצְוֹת. תורה לז

עֲלֵיכֶם מִצְוֹתַי, אֲפִלּוּ הֵן כִּבֵּדוּת עֲלֵיכֶם. **לָתֵת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן** • בִּשְׂכַר שֶׁתִּקַּבְּלוּ מִצְוֹתַי. **לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים** • (ת"כ) שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲנִי לוֹ לֵאלֹהִים. וְכָל הַיּוֹצֵא מִמֶּנָּה, כְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמ' 97)

וַאֲפִלּוּ הֵן כִּבֵּדוּת עֲלֵיכֶם (רש"י כה, לח) לְרַשִּׁ"י הָקְשָׁה: הֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם הִיא הַיְסוֹד לְקִיּוּם כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה כֻּלָּן, וּמַדּוּעַ הִיא מְזֻכֶּרֶת לְגַבֵּי אִסּוּר רִבִּית דַּוְקָא. וּכְדֵי לְתָרֵץ שְׁאֵלָה זוֹ מוֹסִיף "וַאֲפִלּוּ הֵן כִּבֵּדוּת עֲלֵיכֶם".

◆ יום שישי י"ט אייר ◆

(לט) וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד׃

לט וַאֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךָ עִמָּךְ וְיִזְדַּבַּן לָךְ לָא תִפְלַח בֵּהּ פֻּלְחַן עַבְדִּין׃

רש"י ◄ **עֲבֹדַת עָבֶד** • עֲבוֹדָה שֶׁל גְּנַאי, שֶׁיְּהֵא נִכָּר בָּהּ כְּעֶבֶד: שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ כֵּלָיו אַחֲרָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, וְלֹא יִנְעַל לוֹ מִנְעָלָיו.

(מ) כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ׃

מ כַּאֲגִירָא כְּתוֹתְבָא יְהֵי עִמָּךְ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבֵלָא יִפְלַח עִמָּךְ׃

רש"י ◄ **כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב** • עֲבוֹדַת קַרְקַע וּמְלֶאכֶת אֻמָּנוּת, כִּשְׁאָר שְׂכִירִים הִתְנַהֵג בּוֹ. **עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל** • אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל לִפְנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים, הַיּוֹבֵל מוֹצִיאוֹ.

(מא) וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב׃

מא וְיִפּוֹק מֵעִמָּךְ הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּהּ וְיִתוּב לְזַרְעִיתֵהּ וּלְאַחֲסָנַת אֲבָהָתוֹהִי יְתוּב׃

רש"י ◄ **הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ** • אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אִם הוּא נִמְכַּר, בָּנָיו מִי מְכָרָן? אֶלָּא מִכָּאן, שֶׁרַבּוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת בָּנָיו. **וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו** • (ת"כ. מכות יב) אֶל כְּבוֹד אֲבוֹתָיו, וְאֵין לְזַלְזְלוֹ בְּכָךְ. **אֲחֻזַּת** • חֲזָקַת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יב עמ' 152)

בָּנָיו מִי מְכָרָן (רש"י כה, מא) וְאִלּוּ בַּגְּמָרָא נֶאֱמַר "מִי **נִמְכָּרִים**". וְיֵשׁ לְבָאֵר: **מִי נִמְכָּרִים** – לְפִי רַז"ל אֵין בִּכְלָל אֶפְשָׁרוּת שֶׁאָב יִמְכֹּר אֶת בְּנוֹ, כְּפִי שֶׁדָּרְשׁוּ בַּגְּמָרָא מִן הַכָּתוּב "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת **בִּתּוֹ** לְאָמָה". **מִי מְכָרָן** – בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט אֶפְשָׁר לִמְכֹּר בֵּן, כִּי מִצַּד הַסְּבָרָא אֵין הֶבְדֵּל בֵּין בֵּן לְבַת, וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר "בִּתּוֹ" הוּא מִצַּד הַדִּינִים הַמְיֻחָדִים בְּאָמָה (כְּגוֹן יִעוּד); אֶלָּא שֶׁהָאָב לֹא מִמֵּשׁ אֶת זְכוּתוֹ וְלֹא מְכָרָן.

(מב) כִּי־עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד׃

מב אֲרֵי עַבְדַּי אִנּוּן דִּי אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם לָא יִזְדַּבְּנוּן זְבוּן עַבְדִּין׃

רש"י ◄ **כִּי עֲבָדַי הֵם** • (ת"כ) שְׁטָרֵי קוֹדֵם. **לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד** • בְּהַכְרָזָה: 'כָּאן יֵשׁ עֶבֶד לִמְכֹּר'! וְלֹא יַעֲמִידֻנוּ עַל אֶבֶן הַלֶּקַח.

(מג) לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ׃

מג לָא תִפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ׃

בעל הטורים

(מ) **כְּשָׂכִיר.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ", וְאִידָךְ: "עַד יִרְצָה כְּשָׂכִיר יוֹמוֹ" (איוב יד, ו). רָמֵז לְמַה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים (בבא מציעא י, א) פּוֹעֵל חוֹזֵר אֲפִילּוּ בַּחֲצִי יוֹם. פֵּירוּשׁ, "כְּשָׂכִיר יִהְיֶה עִמָּךְ" עַד שֶׁיִּרְצֶה, וַאֲפִילּוּ בְּיוֹמוֹ אִם יִרְצֶה יַחֲזוֹר. תורה מא

רש״י◄ **לא־תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ•** מְלָאכָה שֶׁלֹּא לְצָרֶךָ כְּדֵי לְעַנּוֹתוֹ, אַל תֹּאמַר לוֹ: ״הָחֵם לִי אֶת הַכּוּס הַזֶּה!״ וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ, ״עַדְר תַּחַת הַגֶּפֶן עַד שֶׁאָבוֹא!״.

שֶׁמָּא תֹּאמַר: אֵין מַכִּיר בַּדָּבָר אִם לְצָרֶךָ אִם לָאו, וְאוֹמֵר אֲנִי לוֹ שֶׁהוּא לְצָרֶךָ, הֲרֵי הַדָּבָר הַזֶּה מָסוּר לַלֵּב, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״וְיָרֵאתָ״.

(מד) **וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה:**

מד וְעַבְדְּךָ וְאַמְתְּךָ דִּי יְהוֹן לָךְ מִן עַמְּמַיָּא דִּי בְסַחֲרְנֵיכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן עַבְדִּין וְאַמְהָן:

רש״י◄ **וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ•** אִם תֹּאמַר: אִם־כֵּן, בַּמֶּה אֶשְׁתַּמֵּשׁ? בְּעַבְדֵי אֵינִי מוֹשֵׁל, בְּשֶׁבַע אֻמּוֹת אֵינִי נוֹחֵל, שֶׁהֲרֵי הִזְהַרְתַּנִי (דברים כ טז): ״לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה״, אֶלָּא מִי יְשַׁמְּשֵׁנִי?. **מֵאֵת הַגּוֹיִם•** הֵם יִהְיוּ לְךָ לַעֲבָדִים. **אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם•** וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ גְּבוּל אַרְצְכֶם, שֶׁהֲרֵי בָּהֶם אָמַרְתִּי: ״לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה״.

(מה) **וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה:**

מה וְאַף מִבְּנֵי תוֹתָבָיָא עָרְלַיָּא דְּדָיְרִין עִמְּכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן וּמִזַּרְעִיתְהוֹן דְּעִמְּכוֹן דִּי אִתְּיְלִידוּ בְּאַרְעֲכוֹן וִיהוֹן לְכוֹן לְאַחֲסָנָא:

רש״י◄ **וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים•** (קידושין סז) שֶׁבָּאוּ מִסְּבִיבוֹתֵיכֶם לִשָּׁא נָשִׁים בְּאַרְצְכֶם וְיָלְדוּ לָהֶם, הַבֵּן הוֹלֵךְ אַחַר הָאָב וְאֵינוֹ בִּכְלַל ״לֹא תְחַיֶּה״, אֶלָּא אַתָּה מֵתָּר לִקְנוֹתוֹ כְּעֶבֶד. **מֵהֶם תִּקְנוּ•** אוֹתָם תִּקְנוּ.

(מו) **וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ: ס**

מו וְתַחֲסוּן יָתְהוֹן לִבְנֵיכוֹן בַּתְרֵיכוֹן לִירֵתַת אַחֲסָנָא לְעָלָם בְּהוֹן תִּפְלְחוּן וּבְאַחֵיכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר בַּאֲחוּהִי לָא תִּפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ:

רש״י◄ **וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם•** הַחֲזִיקוּ בָּהֶם לְנַחֲלָה לְצָרֵךְ בְּנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם; וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ: ״הַנְחִילוּם לִבְנֵיכֶם״, שֶׁאִם־כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתֹּב ׳וְהִנְחַלְתֶּם אוֹתָם לִבְנֵיכֶם׳. **וְהִתְנַחַלְתֶּם•** כְּמוֹ ׳וְהִתְחַזַּקְתֶּם׳. **אִישׁ בְּאָחִיו•** לְהָבִיא נָשִׁיא בְּעַמּוֹ וּמֶלֶךְ בִּמְשָׁרְתָיו, שֶׁלֹּא לִרְדּוֹת בְּפָרֶךְ.

◆ שבת קודש כ׳ אייר ◆

(מז) **וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר:**

מז וַאֲרֵי תִּדְבֵּק יַד עָרֵל וְתוֹתָב עִמָּךְ וְיִתְמַסְכַּן אָחוּךְ עִמֵּהּ וְיִזְדַּבַּן לְעָרֵל תּוֹתָב עִמָּךְ אוֹ לְאַרְמֵי זַרְעִית גִּיּוֹרָא:

רש״י◄ **יַד גֵּר וְתוֹשָׁב•** גֵּר וְהוּא תּוֹשָׁב, כְּתַרְגּוּמוֹ: ״עָרֵל תּוֹתָב״, וְסוֹפוֹ מוֹכִיחַ: ״וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב״. **וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ•** מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיַּעֲשִׁיר? דִּבּוּקוֹ עִמָּךְ. **וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ•** מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיָּמוּךְ? דִּבּוּקוֹ עִמּוֹ, עַל־יְדֵי שֶׁלָּמַד מִמַּעֲשָׂיו. **מִשְׁפַּחַת גֵּר•** (קידושין כ. ב״מ ע״א) זֶהוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ״לְעֵקֶר״, זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים עַצְמָהּ לִהְיוֹת לָהּ שַׁמָּשׁ. וְלֹא לֶאֱלֹהוּת, אֶלָּא לַחֲטֹב עֵצִים וְלִשְׁאֹב מַיִם.

בעל הטורים

(מה) **הוֹלִידוּ.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם״, וְאִידָךְ: ״אֲשֶׁר הוֹלִדוּ בָנִים בְּתוֹכְכֶם״ בִּיחֶזְקֵאל (מז, כב) בְּעִנְיַן חֲלוּקַת הָאָרֶץ. שֶׁצִּוָּה לִיתֵּן לַגֵּרִים חֵלֶק בָּאָרֶץ. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבְּבִיאַת הָאָרֶץ לֹא נָטְלוּ גֵּרִים חֵלֶק בָּאָרֶץ, לֶעָתִיד לָבוֹא יִטְּלוּ חֵלֶק בָּאָרֶץ. תורה מו

(מו) **וְהִתְנַחַלְתֶּם.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם״, ״וְהִתְנַחַלְתֶּם אֶת הָאָרֶץ״ (בְּמִדְבַּר לג, נד). וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים (קידושין כב, ב) דְּעֶבֶד אִיתְקַשׁ לְקַרְקָעוֹת לִקְנוֹתוֹ בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה. תורה מז

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 297 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

גַּם הַנִּמְכָּר לְגֵר – "גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ"

וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב . . גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֻנּוּ: אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֻנּוּ . . אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל: (כה, מז־מט)

צָרִיךְ לְהָבִין: א. הֲרֵי מָנָה כָּאן הַכָּתוּב קְרוֹבָיו הַמְּחַיְּבִים לִפְדּוֹתוֹ לְפִי סֵדֶר קִרְבָתָם, וּמַדּוּעַ לֹא נִכְתַּב אָבִיו, שֶׁהוּא הַקָּרוֹב בְּיוֹתֵר. ב. מַדּוּעַ אִם "הִשִּׂיגָה יָדוֹ" מוֹפִיעַ לְבַסּוֹף, הֲרֵי אִם יֵשׁ לוֹ מָמוֹן מְחֻיָּב הוּא תְּחִלָּה לִפְדּוֹת עַצְמוֹ.

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:

אִישׁ יְהוּדִי הַנִּמְכָּר לְגוֹי, וְעַד לַעֲבוֹדָה־זָרָה, מוֹרֶה שֶׁנִּשְׁמָתוֹ נִמְצֵאת בְּמַעֲמָד וּמַצָּב רוּחָנִי נָמוּךְ וְיָרוּד בְּיוֹתֵר, שֶׁלָּכֵן תִּתְּכֵן אֶפְשָׁרוּת שֶׁיִּהְיֶה עֶבֶד לַעֲבוֹדָה־זָרָה. מַצָּב שֶׁכָּזֶה יְסוֹדוֹ בְּ׳שִׁכְחָה׳ אוֹדוֹת אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם [וּבְסִגְנוֹן תּוֹרַת הַחֲסִידוּת: חֵסְרָה לוֹ בְּחִינַת "אַבָּא", הַיְנוּ הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָרוֹאָה אֱלֹקוּת תָּדִיר, וּלְכָךְ יוּכַל מַצָּבוֹ לִירֵד כָּל כָּךְ]. וּלְכָךְ לֹא נִמְנָה כָּאן אָבִיו, לְהוֹרוֹת שֶׁמַּצָּב זֶה נוֹבֵעַ מִכָּךְ שֶׁאֵין לוֹ "אָב".

וְאִם כֵּן, אַף שֶׁאָדָם הַנִּמְצָא בְּמַצָּב שֶׁכָּזֶה, אֵינוֹ יָכוֹל לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּלָל, הֲרֵי מִבְטָח לוֹ שֶׁיִּפָּדֶה, כִּמְדֻיָּק בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב "גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ" – לְשׁוֹן הַבְטָחָה, שֶׁלִּהְיוֹתוֹ בֵּן לְעַם יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי וַדַּאי הַדָּבָר שֶׁיִּפָּדֶה בַּסּוֹף. וְאַחַר שֶׁיִּפְדּוּהוּ מִלְּמַעְלָה בְּאִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא (קְרוֹבָיו), הֲרֵי הַתַּכְלִית הִיא שֶׁלְּבַסּוֹף תִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ אֶת ה׳ מִצַּד עַצְמוֹ. וְלָכֵן נִכְתַּב בַּסּוֹף "הִשִּׂיגָה יָדוֹ", הַיְנוּ, שֶׁעָלָיו לִדְאוֹג שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה כְּמַתָּנָה מִלְّמַעְלָה, אֶלָּא יִרְכֹּשׁ גְּאֻלָּתוֹ בְּעַצְמוֹ.

(מח) **אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֻנּוּ:**

מח בָּתַר דְּיִזְדַּבַּן פֵּרְקָנָא תְּהֵי לֵהּ חַד מֵאַחוֹהִי יִפְרְקִנֵּהּ:

רש״י◄ **גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ** • מִיָּד, אַל תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיִּטָּמַע עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, שֶׁהֲרֵי כָּל עַצְמוֹ לֹא קָנָאוֹ אֶלָּא לְעָבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל, שֶׁהֲרֵי בַּיּוֹבֵל יֵצֵא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמַטָּה: "וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל", וּבְנָכְרִי שֶׁתַּחַת יָדְךָ הַכָּתוּב מְדַבֵּר (בב״ק קיג), וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, לֹא תָּבֹא עָלָיו בַּעֲקִיפִין מִפְּנֵי חִלּוּל הַשֵּׁם. אֶלָּא כְּשֶׁבָּא לִגָּאֵל, יַדְקְדֵק בַּחֶשְׁבּוֹן, לְפִי הַמַּגִּיעַ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה יְנַכֶּה לוֹ הַנָּכְרִי מִן דָּמָיו: אִם הָיוּ עֶשְׂרִים שָׁנָה מִשֶּׁנִּמְכַּר עַד הַיּוֹבֵל, וּקְנָאוֹ בְּעֶשְׂרִים מָנֶה, נִמְצָא שֶׁקָּנָה הַנָּכְרִי עֲבוֹדַת שָׁנָה בְּמָנֶה; וְאִם שָׁהָה זֶה אֶצְלוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים וּבָא לִגָּאֵל, יְנַכֶּה לוֹ חֲמִשָּׁה מָנִים וְיִתֵּן לוֹ הָעֶבֶד חֲמִשָּׁה־עָשָׂר מָנִים, וְזֶהוּ "וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים".

(מט) **אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֻנּוּ אוֹ־מִשְּׁאֵר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֻנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל:**

מט אוֹ אַח אֲבוּהִי אוֹ בַר אַח אֲבוּהִי יִפְרְקִנֵּהּ אוֹ מִקָּרִיב בִּשְׂרֵהּ מִזַּרְעִיתֵהּ יִפְרְקִנֵּהּ אוֹ דְּתַדְבֵּק יְדֵהּ וְיִתְפְּרַק:

(נ) **וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ:**

נ וִיחַשֵּׁב עִם זָבְנֵהּ מִשַּׁתָּא דְּאִזְדַּבַּן לֵהּ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא וִיהֵי כְּסַף זְבִינוּהִי בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא כְּיוֹמֵי אַגִּירָא יְהֵי עִמֵּהּ:

רש״י◄ **כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ** • חֶשְׁבּוֹן הַמַּגִּיעַ לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, יַחְשׁוֹב כְּאִלּוּ נִשְׂכַּר עִמּוֹ כָּל שָׁנָה בְּמָנֶה, וִינַכֶּה לוֹ.

(נא) **אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ:**

נא אִם עוֹד סְגִיאוּת בִּשְׁנַיָּא לְפוּמְהֵן יָתִיב פֵּרְקָנֵהּ מִכְּסַף זְבִינוּהִי:

רש״י◄ **אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים** • עַד הַיּוֹבֵל. **לְפִיהֶן** • הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי.

בעל הטורים

(מט) **בֶּן דֹּדוֹ.** חָסֵר וְי״ו. אוֹתִיּוֹת **בֶּן דָּוִד.** תורה נ (נא) **אם עוד רבות בַּשָּׁנִים. רבות** בְּגִימַטְרִיָּא: **יוֹצֵא בְּגֵירְעוֹן כֶּסֶף.** תורה נב

(נב) וְאִם־מְעֹ֣ט נִשְׁאַ֗ר בַּשָּׁנִים֙ עַד־שִׁנַּ֣ת הַיֹּבֵ֔ל וְחִשַּׁ֖ב לֹ֑ו כְּפִ֥י שָׁנָ֖יו יָשִׁ֥יב אֶת־גְּאֻלָּתֹֽו׃

נב וְאִם זְעֵר יִשְׁתָּאַר בִּשְׁנַיָּא עַד שַׁתָּא דְיוֹבֵלָא וִיחַשֵּׁב לֵהּ כְּפוּם שְׁנוֹהִי יָתֵב יָת פֻּרְקָנֵהּ׃

(נג) כִּשְׂכִ֥יר שָׁנָ֖ה בְּשָׁנָ֑ה יִהְיֶ֣ה עִמֹּ֔ו לֹא־יִרְדֶּ֥נּוּ בְפֶ֖רֶךְ לְעֵינֶֽיךָ׃

נג כַּאֲגִיר שָׁנָא בִּשְׁנָא יְהֵי עִמֵּהּ לָא יִפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ לְעֵינָיךְ׃

רש״י ◄ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ • כְּלוֹמַר, וְאַתָּה רוֹאֶה.

(נד) וְאִם־לֹ֣א יִגָּאֵ֗ל בְּאֵ֤לֶּה וָיָצָא֙ בִּשְׁנַ֣ת הַיֹּבֵ֔ל הִ֖וא וּבָנָ֥יו עִמֹּֽו׃

נד וְאִם לָא יִתְפְּרַק בְּאִלֵּין וְיִפּוֹק בְּשַׁתָּא דְיוֹבֵלָא הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּהּ׃

רש״י ◄ וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה • בְּ״אֵלֶּה״ הוּא נִגְאָל, וְאֵינוֹ נִגְאָל בְּשֵׁשׁ. (הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ • הַנָּכְרִי חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת בָּנָיו).

(נה) כִּי־לִ֨י בְנֵי־יִשְׂרָאֵ֜ל עֲבָדִ֗ים עֲבָדַ֤י הֵם֙ אֲשֶׁר־הוֹצֵ֣אתִי אוֹתָ֔ם מֵאֶ֖רֶץ מִצְרָ֑יִם אֲנִ֥י יְהוָ֖ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃

נה אֲרֵי דִילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדִּין עַבְדַּי אִנּוּן דִּי אַפֵּיקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

רש״י ◄ כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים • שְׁטָרֵי קוֹדֵם. אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם • כָּל הַמְשַׁעְבְּדָן מִלְּמַטָּה, כְּאִלּוּ מְשַׁעְבְּדָן מִלְּמַעְלָה.

כו (א) לֹא־תַעֲשׂ֣וּ לָכֶ֗ם אֱלִילִ֤ם וּפֶ֙סֶל֙ וּמַצֵּבָ֔ה לֹא־תָקִ֖ימוּ לָכֶ֑ם וְאֶבֶן֙ מַשְׂכִּ֣ית לֹ֔א תִּתְּנ֖וּ בְּאַרְצְכֶ֑ם לְהִשְׁתַּחֲוֹ֥ת עָלֶ֖יהָ כִּ֣י אֲנִ֥י יְהוָ֖ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃

א לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן טַעֲוָן וְצֶלֶם וְקָמָא לָא תְקִימוּן לְכוֹן וְאֶבֶן סָגְדָא לָא תִתְּנוּן בְּאַרְעַכוֹן לְמִסְגַּד עַלֵּהּ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

רש״י ◄ לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים • (ת״כ) כְּנֶגֶד זֶה הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי, שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְרַבִּי מְגַלֶּה עֲרָיוֹת, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ. הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ. הוֹאִיל וְרַבִּי מְחַלֵּל שַׁבָּת, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ; לָכֵן נֶאֱמְרוּ מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ, וְאַף הַפָּרָשִׁיוֹת הַלָּלוּ נֶאֱמְרוּ עַל הַסֵּדֶר: בַּתְּחִלָּה הִזְהִיר עַל הַשְּׁבִיעִית; וְאִם חָמַד מָמוֹן וְנֶחְשַׁד עַל הַשְּׁבִיעִית, סוֹפוֹ לִמְכֹּר מִטַּלְטְלָיו, לָכֵן סָמַךְ לָהּ: ״וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר, (מה כתיב בה? ״אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ״, דַּבֵּר הַנִּקְנֶה מִיַּד לְיָד); לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף מוֹכֵר אֲחֵזָתוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף לוֹוֶה בְּרִבִּית — כָּל אֵלּוּ הָאַחֲרוֹנוֹת קָשׁוֹת מִן הָרִאשׁוֹנוֹת; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף מוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, לֹא דַּיּוֹ לְיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְנָכְרִי. וְאֶבֶן מַשְׂכִּית • לְשׁוֹן כִּסּוּי, כְּמוֹ (שמות לג כב): ״וְשַׂכֹּתִי

בעל הטורים

(נב) **שָׁנָיו.** ג׳ בַּמְּסוֹרָה. ״כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת גְּאֻלָּתוֹ״, ״וְרֵב שִׁיּוּהוּ יְמֵי שָׁנָיו״ (קֹהֶלֶת ו, ג), ״מִסְפַּר שָׁנָיו וְלֹא חֵקֶר״ (איוב לו, כו). פֵּירוּשׁ: כְּפִי שָׁנָיו, בֵּין אִם הֵם רַבִּים, כִּדְכְתִיב ״וְרֵב שִׁיּוּהוּ יְמֵי שָׁנָיו״, אוֹ מְעַטִּים, כִּדְכְתִיב ״מִסְפַּר שָׁנָיו״, דְּהַיְינוּ מוּעָטִים כְּמוֹ ״מְתֵי מִסְפָּר״ (בְּרֵאשִׁית לד, ל), לְעוֹלָם יָשִׁיב גְּאוּלָּתוֹ.

י״ד פְּעָמִים כְּתִיב **יוֹבֵל** בַּפָּרָשָׁה, כְּנֶגֶד י״ד יוֹבְלוֹת שֶׁהָיוּ בָּאָרֶץ עַד שֶׁגָּלוּ בִּימֵי הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה. וְי״ט פְּעָמִים ׳גְּאֻלָּה׳ ׳יִגְאָלֶנּוּ׳ ׳וְנִגְאַל׳, כְּנֶגֶד י״ט בְּרָכוֹת. לָכֵן צָרִיךְ לְהַסְמִיךְ גְּאוּלָּה לִתְפִלָּה. תורה נג

כו (א–ב) **וּפֶסֶל.** הַפֵּ״א עֲקוּמָה, לוֹמַר לְךָ: הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים כְּאִלּוּ כּוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ שֶׁנִּתְּנָה מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. **אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ.** סָמַךְ **לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**, שֶׁשָּׁקוּל שַׁבָּת כְּנֶגֶד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְסָמַךְ לוֹ **וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ**, שֶׁאֵין בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת. **אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ.** הֲרֵי שֶׁכָּתַב שְׁמִירָה אַחַר הַשַּׁבָּת. ״שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת״ (דְּבָרִים ה, יב) הֲרֵי שְׁמִירָה לְפָנָיו. שֶׁצָּרִיךְ שְׁמִירָה בֵּין מִלְּפָנָיו וּבֵין מִלְּאַחֲרָיו, תּוֹסֶפֶת מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ.

כַּפִּי״, שֶׁמְּכַסִּין הַקַּרְקַע בִּרְצִפַּת אֲבָנִים. לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ • אֲפִלּוּ לַשָּׁמַיִם, לְפִי שֶׁהִשְׁתַּחֲוָאָה בְּפִשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם הִיא, וְאָסְרָה תּוֹרָה לַעֲשׂוֹת כֵּן, חוּץ מִן הַמִּקְדָּשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ז, עמוד 177 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

שֶׁלֹּא יֹאמַר אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ

לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם . . אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה:

לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים – כְּנֶגֶד זֶה הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי, שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְרַבִּי מְגַלֶּה עֲרָיוֹת אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, הוֹאִיל וְרַבִּי מְחַלֵּל שַׁבָּת אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, לָכֵן נֶאֱמְרוּ מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ. (כו א־ב. ובפירוש רש״י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַה הַהֶוֶה־אֲמִינָא לוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁלָּכֵן הַכָּתוּב הֶצְרֵךְ לְשׁוֹלְלָם?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבִּשְׁלֹשֶׁת עִנְיָנִים אֵלּוּ, יֵשׁ הֶוֶה־אֲמִינָא מְיוּחֶדֶת שֶׁהָעֶבֶד יִהְיֶה מֻתָּר בְּכָךְ:

גִּלּוּי עֲרָיוֹת: מִכֵּיוָן שֶׁ״לְהוֹלִיד וְלָדוֹת״ זֶה חֵלֶק מֵעֲבוֹדַת הָעֶבֶד לַאֲדוֹנוֹ, וְאִם יֵשׁ לְרַבּוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית מוֹסֵר אוֹתָהּ לוֹ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים (ראה שקלא־וטריא בזה ב׳מנחת חינוך׳ סוף מצוה מב), הָיָה מָקוֹם לַחְשׁוֹב שֶׁנִּפְקְעוּ מִמֶּנּוּ אִסּוּרֵי עֲרָיוֹת, וְהוּא מְחֻיָּב בַּעֲרָיוֹת כְּבָן נֹחַ בִּלְבַד, וְעַל־זֶה הַתּוֹרָה מִזְהִירָתוֹ.

שַׁבָּת: מִכֵּיוָן שֶׁעַל־פִּי תּוֹרָה הוּא מְשֻׁעְבָּד לְרַבּוֹ, הָיָה מָקוֹם לַחְשׁוֹב שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁאֵצֶל רַבּוֹ אֵין שַׁבָּת, וְ״עִכּוּ״ם שֶׁשַּׁבַּת חַיָּב מִיתָה״, וּמִמֵּילָא חָל עָלָיו חִיּוּב הַתּוֹרָה לְשָׁרְתוֹ אַף בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וְעַל־זֶה הַתּוֹרָה מִזְהִירָתוֹ.

עֲבוֹדָה־זָרָה: יֵשׁ לוֹמַר שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה כָּאן לַעֲבוֹדָה־זָרָה כִּפְשׁוּטָהּ, שֶׁבָּזֶה גַּם הָעִכּוּ״ם מְחֻיָּב, אֶלָּא הַכַּוָּנָה לְ״שִׁתּוּף״ שֶׁבְּנֵי נֹחַ מֻתָּרִים בָּזֶה, וְהַבֵּאוּר בָּזֶה: מִכֵּיוָן שֶׁהַקָּבָּ״ה נָתַן מָקוֹם שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם יַחְשְׁבוּ שֶׁלְּכוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת יֵשׁ דֵּעָה בְּהַשְׁפָּעָה אֱלֹקִית, אִם כֵּן הָיָה מָקוֹם לוֹמַר דְּמֵאַחַר שֶׁהָעֶבֶד סָמוּךְ עַל שֻׁלְחַן רַבּוֹ, וּמְקַבֵּל הַשְׁפָּעוֹתָיו מִמֶּנּוּ, אִם כֵּן אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, שֶׁגַּם הַשְׁפָּעָתוֹ בָּאָה עַל־יְדֵי רַבּוֹ, בְּאֹפֶן שֶׁרַבּוֹ מְקַבֵּל זֹאת (לְפִי טָעוּתוֹ), וְלָכֵן שָׁלְלָה זֹאת הַתּוֹרָה.

(ב) **אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה:**

רש״י◄ אֲנִי ה׳ • נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר:

בְּיָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִּילִי תִּטְרוּן וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דָּחֲלִין אֲנָא יְיָ: פ פ פ

נ״ז פסוקים, חטי״ל סימן. לאחוז״ה סימן. חסלת פרשת בהר

ההפטרות לציבור ולשמו״ת לקמן עמודים רנח - רנט

אגרות קודש

ב״ה, ד׳ אייר, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ
מוה״ר זלמן טובי׳ שי׳ הכהן

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו מכ״ד ניסן, ובודאי יוסיף אומץ בעבודתו בקדש ברשת אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש אשר באה״ק ת״ו ככל האפשרי, והרי כבר ראה במוחש אשר אם רק מתעסקים במוסדות אלו, הנה נשיאנו כ״ק מו״ח אדמו״ר מעורר ר״ר ונשפעת הצלחה מופלגה לאותם המקומות שהם מתעסקים בהם אבל כיון שאין פתיחה כחודה של מחט הרי אין וכו׳, וכאשר יטיל עצמו בהעבודה כדבעי הרי תהי׳ העבודה בהצלחה, ואין להתפעל ממה שבתי ספר אחרים יש להם רהיטים וכו׳ ובהשתדלות הראוי׳ הרי לאט לאט יתוסף גם זה, כיון שבבתי ספר אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש הענינים הפנימיים יהיו מסודרים. ובלי ספק אשר התעסקות זו תמשיך ג״כ תוספת ברכה והצלחה בענינים הפרטים שלו ושל זוגתו וילדי׳ שיחיו ואחכה לבשו״ט.

בברכת הצלחה בכל הנ״ל.

בִּי נִדְבְּרוּ עַבְדֶּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ: כד גַּם־עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי
אַנְשֵׁי עֲצָתִי: ד כה דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ:
כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ
הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה
קַיְּמֵנִי כִּדְבָרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי:
ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי: לא דָּבַקְתִּי
בְּעֵדְוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ אָרוּץ כִּי
תַרְחִיב לִבִּי: ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֶצְּרֶנָּה
עֵקֶב: לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב:
לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי: לו הַט־לִבִּי
אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל־בָּצַע: לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא
בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי: לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ:
לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים:
מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי: ו מא וְיָבֹאנִי
חֲסָדֶךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ: מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי
דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ: מג וְאַל־תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת
עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ יִחָלְתִּי: מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ
תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: מה וְאֶתְהַלְּכָה בֶרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ
דָרָשְׁתִּי: מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ:
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי: מח וְאֶשָּׂא־כַפַּי
אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְּחֻקֶּיךָ: ז מט זְכָר־
דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי: נ זֹאת נֶחָמָתִי בְעָנְיִי
כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי: נא זֵדִים הֱלִיצֻנִי עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ
לֹא נָטִיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם ׀ יְהוָה
וָאֶתְנָחֵם: נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תוֹרָתֶךָ:
נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי: נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה
שִׁמְךָ יְהוָה וָאֶשְׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ: נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי
פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי: ח נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר
דְּבָרֶיךָ: נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ:
נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ: ס חַשְׁתִּי
וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ: סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים
עִוְּדָנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם
לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר
יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי פִקֻּדֶיךָ: סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ
חֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: ט סה טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
כִּדְבָרֶךָ: סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ
הֶאֱמָנְתִּי: סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ
שָׁמָרְתִּי: סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: סט טָפְלוּ

עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב ׀ אֶצֹּר פִּקּוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ
כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ שִׁעֲשָׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי
כִּי־עֻנֵּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֻקֶּיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ
מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף: י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי
וְאֶלְמְדָה מִצְוֹתֶיךָ: עד יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי: עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה
עִנִּיתָנִי: עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ לְעַבְדֶּךָ:
עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי: עח יֵבֹשׁוּ
זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יָשׁוּבוּ
לִי יְרֵאֶיךָ וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ: פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ
לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ: כ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי
לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי
תְּנַחֲמֵנִי: פג כִּי הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי: פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְּרֹדְפַי
מִשְׁפָּט: פה כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׂיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ:
פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי עָזְרֵנִי: פז כְּמְעַט
כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא־עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ: פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי
וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ: ל פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב
בַּשָּׁמָיִם: צ לְדֹר וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אָרֶץ וַתַּעֲמֹד:
צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ: צב לוּלֵי
תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי: צג לְעוֹלָם לֹא־
אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי: צה לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ
אֶתְבּוֹנָן: צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ
מְאֹד: מ צז מָה־אָהַבְתִּי תּוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם הִיא
שִׂיחָתִי: צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי:
צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי:
ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי: קא מִכָּל־אֹרַח
רָע כָּלָאתִי רַגְלָי לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ
לֹא סָרְתִּי כִּי־אַתָּה הוֹרֵתָנִי: קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי
אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי: קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן
שָׂנֵאתִי ׀ כָּל־אֹרַח שָׁקֶר: נ קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר
לִנְתִיבָתִי: קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ: קח נִדְבוֹת פִּי
רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: קט נַפְשִׁי בְכַפִּי תָמִיד
וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קי נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי
וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם
כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה: קיב נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ

לְעוֹלָם עֵקֶב: **ס** קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת אֱלֹהָי: קטז סָמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי מִשִּׂבְרִי: קיז סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד: קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי־שֶׁקֶר תַּרְמִיתָם: קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי: **ע** קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי: קכב עָרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־יַעֲשְׁקֻנִי זֵדִים: קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת צִדְּקֶךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: קכה עַבְדְּךָ־אָנִי הֲבִינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ: קכו עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ: קכז עַל־כֵּן אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז: קכח עַל־כֵּן | כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי: **פ** קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי: קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים: קלא פִּי־פָעַרְתִּי וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי: קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ: קלג פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן: קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ: קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי אֶת־חֻקֶּיךָ: קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ תוֹרָתֶךָ: **צ** קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ: קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדְוֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד: קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי: קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ: קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: קמג צַר־וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קמד צֶדֶק עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הֲבִינֵנִי וְאֶחְיֶה: **ק** קמה קָרָאתִי בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה: קמו קְרָאתִיךָ הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ: קמז קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ: קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי: קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ: קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת: קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יְסַדְתָּם: **ר** קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי: קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ: קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי: קנז רַבִּים רֹדְפַי וְצָרַי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קנח רָאִיתִי בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ: קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי: קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ: ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי: קסב שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֲבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל: קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי: קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהַבֵּם מְאֹד: קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ: **ת** קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי: קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי: קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק: קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי: קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶיךָ יַעֲזְרֵנִי: קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:

אגרות קודש

ב״ה, י״א אייר, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

מה שכותב אודות התכנית למצה שמורה. הנה כיון שקשור זה בעניני תרומות ומעשרות, עדיין לא באתי לידי מסקנא בענין מסובך זה. כיון שנמרחו בארץ (צבי לצדיק בשו״ע יו״ד [סי׳ שלא סי״ב]). ואף שלהנמצאים בארץ יש הנהגה ברורה ופשוטה בזה הרי בודאי בודאי אפשר שאני, משא״כ להנמצאים בחו״ל ודו״ל ובל״נ כשתהי׳ איזה החלטה בזה אודיע.

בברכת הצ׳ בגו״ר.

ב״ה, כ׳ אייר, תשי״ד
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ כו׳ מוה״ר ישראל יהודא שי׳

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מג׳ אייר, בו כותב אשר אתמול חזר הביתה. הנה לפלא שאין מזכיר דבר ע״ד פעולותיו בקירוב לבם של בני ישראל לאבינו שבשמים בהיותו בצבא המילואים והרי ידוע פסק דין הבעש״ט ששמענוהו כ״פ מכ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע שבכל ענין שאיש היהודי רואה או שומע יש בזה הוראה בעבודתו את בוראו ועאכו״כ כשנתגלגל יהודי בסביבה חדשה למשך זמן שבודאי עליו לנצל הזדמנות זו בעבודתו את בוראו מתאים להסביבה והתנאים החדשים והרי ואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה וכלי למצות ואהבת את ה׳ אלקיך שהיא היא היסוד לכל המצות עשה שגם מצות יראת ד׳ בכללם והרי היראה היא יסוד לכל מצות לא תעשה. נמצא שואהבת לרעך כמוך היא כלי והכנה וסיבה לקיום כל המצות, וק״ל ואין לך דבר העומד בפני הרצון והשי״ת יצליחו.

בברכה לבריאות הנכונה הן בגשמיות והן ברוחניות.

ב״ה, כ׳ אייר, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על שאלותיו במכתבו:

א) בלמדו תניא סוף פרק א׳ אודות מקור נפשות האומות אינם יהודים ושואל בהנוגע לנפשות חסידי אומות העולם.

נפשות חסידי או״ה נלקחים מנוגה כמבואר בכמה מקומות בדא״ח ומהם בהנדפסים בלקוטי ביאורים על קונטרס התפעלות דף מ״ז, עמוד ד׳. וראה ג״כ זח״ב צה: ואילך.

ב) איך הוא בגר שנתגייר, אם נשמתו נשארה כמו שהי׳ בגויותו.

הנה ח״ו לומר כן כי פשיטא אשר נמשכה לו נשמה דקדושה וזה ג״כ אחד הפירושים בלשון רז״ל גר שנתגייר כקטן שנולד דמי וראה בהקדמת ספר הזהר דף י״ג סע״א וריש עמוד ב׳ במקור נשמת הגרים.

בודאי יודע מהתקנה השוה לכל נפש לאמר בכל יום אחר התפלה שיעור תהלים - כפי שנחלק התהלים לימי החודש - וכן ללמוד פרשה חומש עם פירוש רש״י מפרשת השבוע ושומר תקנות אלו שהם סגולה גם להצלחה בלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות.

בברכה.

מזכיר

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ד אייר פרק כ, מפרק עב עד סוף פרק עו	**יום רביעי - י"ז אייר** מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שני - ט"ו אייר מפרק עז עד סוף פרק עח	**יום חמישי - י"ח אייר** פרק כ, מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שלישי - ט"ז אייר מפרק עט עד סוף פרק פב	**יום שישי - י"ט אייר** מפרק צ עד סוף פרק צו
שבת קודש - כ' אייר פרק כ מפרק צז עד סוף פרק קג	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ד אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סח, והמשל בזה הנה... עד עמ' סח, האדם ודעתו.

וְהַמָּשָׁל בָּזֶה, הִנֵּה הָאָרֶץ הַלָּזוּ הַגַּשְׁמִיּוּת, אַף שֶׁמְּלֹא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְהֵינוּ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, - לא רק הארה מצומצמת, אלא הארץ מלאה באור שהוא **אין־סוף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[3]: "הֲלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא, נְאֻם ה'"** – הרי שהוא אומר **"אני מלא"**, והכוונה היא לאור אין־סוף ברוך־הוא, ואור זה "מלא" בשמים ובארץ, **אַף־עַל־פִּי־כֵן אֵין מִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָהּ** – ב"ארץ", **בִּבְחִינַת גִּלּוּי הַהַשְׁפָּעָה, רַק חִיּוּת מְעַט מִזְעָר, בִּבְחִינַת דּוּמֵם וְצוֹמֵחַ לְבַד.** – עד כמה שהחיות נראית ב"דומם" ו"צומח" – הארץ היא דומם, וממנה בא ה"צומח", **וְכָל אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – הממלא את כל הארץ באופן בלתי גלוי, **נִקְרָא סוֹבֵב עָלֶיהָ, אַף שֶׁהוּא** – אור זה נמצא **בְּתוֹכָהּ מַמָּשׁ,** - הרי, שלמרות ש"מלא כל הארץ כבודו", בכל זאת, זהו רק באופן של "סובב ומקיף". מדוע, אכן, זה נקרא "סובב" ו"מקיף"? – הרי זה: **מֵאַחַר שֶׁאֵין הַשְׁפָּעָתוֹ** – של אור זה, **מִתְגַּלֵּית בָּהּ** – בארץ, **יוֹתֵר,** - מאשר החיות שבדומם וצומח, **רַק** – אור אין־סוף זה, **מַשְׁפִּיעַ בָּהּ בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם, וְכָל הַשְׁפָּעָה שֶׁבִּבְחִינַת הֶסְתֵּר נִקְרָא מַקִּיף מִלְּמַעְלָה,** - השפעה שמקיפה מלמעלה, **כִּי "עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא"** – העולם המכוסה, **הוּא לְמַעְלָה בְּמַדְרֵגָה מֵ"עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא".** – מהעולם המגולה. ההשפעה שבבחינת "אתכסיא" – מכוסה – היא בבחינת "עלמא דאתכסיא" – עולם מכוסה – . שלמעלה במדרגה מההשפעה שבהתגלות, שהיא בבחינת "עלמא דאתגליא" – עולם מגולה –. ולכן נקראת השפעה זו "מקיף **מלמעלה"**, מפני שהיא למעלה במדריגה. **וּלְקָרֵב אֶל הַשֵּׂכֶל יוֹתֵר,** - להבין בקלות יותר את אופן ההשפעה והפעולה של "סובב כל עלמין", שאור אין־סוף נמצא בכל מקום בעולם, ובכל זאת אור זה "סובב" ו"מקיף", מכיוון שאין אור זה בא בצורה של התלבשות גלויה – **הוּא בְּדֶרֶךְ מָשָׁל, כְּמוֹ הָאָדָם שֶׁמְּצַיֵּר בְּדַעְתּוֹ אֵיזֶה דָּבָר שֶׁרָאָה אוֹ שֶׁרוֹאֶה, הִנֵּה אַף שֶׁכָּל גּוּף עֶצֶם הַדָּבָר הַהוּא וְגַבּוֹ וְתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ, כֻּלּוֹ מְצֻיָּר בְּדַעְתּוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁרָאָהוּ כֻּלּוֹ אוֹ שֶׁרוֹאֵהוּ, הִנֵּה נִקְרֵאת דַּעְתּוֹ מַקֶּפֶת הַדָּבָר הַהוּא כֻּלּוֹ,** - זהו מבחינת ה"דעת", שדעתו מקיפה את הדבר מכל צדדיו הפנימיים והחיצוניים. וכך גם מבחינת הדבר עצמו – **וְהַדָּבָר הַהוּא מָקֵף בְּדַעְתּוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, רַק שֶׁאֵינוֹ מָקֵף בְּפֹעַל מַמָּשׁ, רַק בְּדִמְיוֹן מַחֲשֶׁבֶת הָאָדָם וְדַעְתּוֹ.** – הדבר מוקף, אבל לא בפועל ממש. שכן, מחשבתו של אדם מוגבלת, ולא שייך שתקיף ממש את הדבר; היא רק מהרהרת באותו דבר, ורק מבחינה דמיונית אותו דבר מוקף.

ליקוטי אמרים

והמשל בזה הנה הארץ הלזו הגשמיות אף שמלא כל הארץ כבודו. והיינו אור א"ס ב"ה כמ"ש הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'. אעפ"כ אין מתלבש בתוכה בבחי' גילוי ההשפעה רק חיות מעט מזער בחי' דומם וצומח לבד וכל אור א"ס ב"ה נק' סובב עליה אף שהוא בתוכה ממש. מאחר שאין השפעתו מתגלית בה יותר רק משפיע בה בבחי' הסתר והעלם וכל השפעה שבבחי' הסתר נקרא מקיף מלמעלה כי עלמא דאתכסי' הוא למעלה במדרגה מעלמ' דאתגליא ולקרב אל השכל יותר הוא בדרך משל. כמו האדם שמצייר בדעתו איזה דבר שראה או שרואה הנה אף שכל גוף עצם הדבר ההוא וגבו ותוכו ותוך תוכו כולו מצוייר בדעתו ומחשבתו מפני שראהו כולו או שרואהו הנה נקראת דעתו מקפת הדבר ההוא כולו. והדבר ההוא מוקף בדעתו ומחשבתו רק שאינו מוקף בפועל ממש רק בדמיון מחשבת האדם ודעתו.

יום שני ט"ו אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סח, אבל הקב"ה... עד עמ' 136, וצומח בלבד.

אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ: - שלגביו כתוב[4]: **"כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם כו'"**, - מחשבותיו של הקב"ה כביכול, שונות לגמרי ואינן כלל בגדר מחשבות האדם, **הֲרֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ וְדַעְתּוֹ** – של הקב"ה, **שֶׁיּוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, מַקֶּפֶת כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא מֵרֹאשׁוֹ וְעַד תַּחְתִּיתוֹ, וְתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ, הַכֹּל** – מוקף במחשבתו של הקב"ה, **בְּפֹעַל מַמָּשׁ.** – שלא כמו שהדבר הוא באדם, שההקפה היא רק בדמיון, אלא כאן מדובר בפועל

ליקוטי אמרים

אבל הקב"ה דכתיב ביה כי לא מחשבותי מחשבותיכם כו' הרי מחשבתו ודעתו שיודע כל הנבראים מקפת כל נברא ונברא מראשו ועד תחתיתו ותוכו ותוך תוכו הכל

---

3. ירמי' כג, כד. **4.** ישעי' נה, ח.

ממש. **לְמָשָׁל, כַּדּוּר הָאָרֶץ הַלָּזוֹ,** - המשל בא להמחיש כיצד נברא פרטי מוקף במחשבה ובידיעה שלמעלה – **הֲרֵי יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ מַקֶּפֶת כָּל עֻבִּי כַּדּוּר הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ עַד תַּחְתִּיתוֹ,** - את הַכֹּל – מקיפה ידיעתו של הקב"ה, **בְּפֹעַל מַמָּשׁ,** שֶׁהֲרֵי יְדִיעָה זוֹ – של הקב"ה, **הִיא חַיּוּת כָּל עֻבִּי כַּדּוּר הָאָרֶץ כֻּלּוֹ, וְהִתְהַוּוּתוֹ מֵ"אַיִן" לְ"יֵשׁ".** – כדור הארץ כולו, נוצר (ומתהווה תמיד) "מאין ליש", וזאת מפני שהידיעה שלמעלה יודעת את כל כדור הארץ. **רַק שֶׁלֹּא הָיָה מִתְהַוֶּה** – כדור הארץ, **כְּמוֹת שֶׁהוּא עַתָּה, בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית וְחַיּוּת מוּעֶטֶת מְאֹד, כְּדֵי בְּחִינַת דּוּמֵם וְצוֹמֵחַ,** - ולא למעלה מזה – **אִם לֹא** – מה שכדור הארץ נתהווה **עַל־יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים, שֶׁצִּמְצְמוּ הָאוֹר וְהַחַיּוּת שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּכַדּוּר הָאָרֶץ לְהַחֲיוֹתוֹ וּלְקַיְּמוֹ בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית, וּבִבְחִינַת דּוּמֵם וְצוֹמֵחַ בִּלְבַד.** – שההארה הבאה על ידי צמצומים, נותנת חיות בכדור הארץ, באופן שכדור הארץ יהיה בבחינת גבול, ובבחינת "דומם" ו"צומח" בלבד. ואילו הידיעה שלמעלה, שהיא מאוחדת עם הקב"ה עצמו – "מקיפה" **מעל** כדור הארץ, מכיוון שהידיעה היא "אין־סוף", וכדור הארץ הוא בעל גבול. והגם שהידיעה היא החיות וההתהוות של כדור הארץ מאין ליש, הרי שישנו בידיעה זו, כדור הארץ כולו על כל פרטיו – בכל זאת זה נקרא רק שהידיעה היא בבחינת "מקיף", היא "מקיפה" את כדור הארץ.

ליקוטי אמרים

בפועל ממש. למשל כדור הארץ הלזו הרי ידיעתו ית' מקפת כל עובי כדור הארץ וכל אשר בתוכו ותוך תוכו עד תחתיתו הכל בפועל ממש שהרי ידיעה זו היא חיות כל עובי כדור הארץ כולו והתהוותו מאין ליש רק שלא היה מתהוה כמות שהוא עתה בעל גבול ותכלית וחיות מועטת מאד כדי בחי' דומם וצומח. אם לא ע"י צמצומים רבים ועצומים שצמצמו האור והחיות שנתלבש בכדור הארץ להחיותו ולקיימו בבחי' גבול ותכלית ובבחי' דומם וצומח בלבד

יום שלישי ט"ז אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 136, אך ידיעתו ית'...עד עמ' 136, וכמ"ש במ"א:

אַךְ יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְיֻחֶדֶת בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, כִּי הוּא הַמֵּדָע וְהוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַיָּדוּעַ, - כפי שכבר למדנו בפרק ב', מה שהרמב"ם אומר שבהקב"ה ענין הידיעה והשכל אינו כמו הידיעה והשכל באדם – כשאדם, למשל, יודע ומבין דבר הלכה, ישנם כאן שלשה דברים: (א) ה"יודע" – נפש האדם היא היודעת ומבינה את ההלכה; (ב) "מדע" – כוח ההבנה שבו נפש האדם יודעת ומבינה; (ג) "ידוע" – ההלכה, שאותה נפש האדם יודעת ומבינה. ואילו, בהקב"ה – **הוא** המדע **הוא** היודע **והוא** הידוע – שלשת הדברים הם **הוא** – הוא עצמו יתברך. הרי שה"ידיעה" היא דבר אחד עם הקב"ה, **וּבִידִיעַת עַצְמוֹ כְּבְיָכוֹל** – הקב"ה, **יוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים,** - שהרי, כל הנבראים באים מאמיתת הימצאו, ובידיעת עצמו הוא יודע את כל הנבראים, **וְלֹא בִּידִיעָה שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ כִּידִיעַת הָאָדָם,** - שכן, אדם יודע דבר בידיעה שחוץ ממנו, הידיעה מקרבת ומוסיפה את הדבר לנפשו. ואילו, מה שהקב"ה יודע את כל הנבראים, אין זה חס־ושלום בידיעה שחוץ ממנו, אלא "בידיעת עצמו", **כִּי כֻּלָּם** – כל הנבראים, **נִמְצָאִים מֵאֲמִתָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - שמזה שהוא נמצא באמת, נמצאים כל הנבראים. וממילא כאמור, בידיעת עצמו כביכול, הוא יודע כל הנבראים. **וְדָבָר זֶה אֵין בִּיכֹלֶת הָאָדָם לְהַשִּׂיגוֹ עַל בּוּרְיוֹ וְכוּ'** – שכל האדם אינו מסוגל להבין ידיעה כזו, **שמי** שיודע **ובמה** שיודע **והדבר** שיודע – הם כולם **הוא** עצמו. שכן, כשאדם רוצה להבין דבר, הוא מתאר את הדבר כפי שזה אצלו, אלא – הוא גם מבין, שאצל הקב"ה אותו דבר הוא באופן נעלה ומופשט בהרבה. כך הידיעה שלמעלה, מכיוון שהיא אחרת לגמרי מאשר הידיעה שבאדם, – אין לאדם שום ציור לתאר בו ידיעה כזו, ולכן אין שכלו מסוגל להבין זאת. **הגהה** – על מה שהרמב"ם אומר, שהידיעה למעלה היא באופן שהוא המדע והוא היודע וכו', שה"מדע", השכל והידיעה, הוא "הוא" – הוא עצמו כביכול (ובידיעת עצמו כביכול, הוא יודע כל הנבראים הבאים ממנו) – ישנם גדולי ישראל שאינם מסכימים לדעתו של הרמב"ם. אחד מגדולי ישראל אלה, הוא המהר"ל מפראג, שבהקדמה לספרו "גבורות ה'", סותר את דברי הרמב"ם. אחת מקושיותיו העיקריות, היא: התואר של ידיעה ושכל, משמעו הגדרה מסויימת, זהו ענין של הבנה **ולא** ענין של רגש וכדומה. כיצד, איפוא, אפשר לומר על הקב"ה, שהוא מוגדר באיזה גדר שהוא? הקב"ה הוא הרי פשוט בתכלית ואינו מוגדר חס־ושלום בשום דבר! וגם כשאומרים שהידיעה והשכל למעלה הם (לא כמו באדם, אלא) בצורה מופשטת ובלתי מושגת, באופן של "הוא היודע והוא המדע וכו'" – הרי בכל זאת, זהו בגדר של שכל וידיעה ולא של משהו

ליקוטי אמרים

אך ידיעתו ית'

המיוחדת במהותו ועצמותו. כי הוא המדע והוא היודע והוא הידוע ובידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים ולא בידיעה שחוץ ממנו כידיעת האדם. כי כולם נמצאים מאמיתתו ית'. ודבר זה אין ביכולת האדם

אחר, דבר שאי־אפשר ליחסו להקב"ה. והמהר"ל מפראג אומר שם, שחכמינו ז"ל קוראים להקב"ה "**הקדוש** ברוך הוא" – לא **השכל** ברוך הוא, מפני ש"קדוש" משמעו, שהוא מובדל ונעלה לגמרי מכל דבר שיכולים לציינו בתואר מסויים; ומחמת העובדה שהוא קדוש ומובדל מהכל – לכן הכל בא ממנו, כי אין הוא מוגבל בשום דבר שמפאתו יהיה נמנע דבר אחר. אלא – אומר המהר"ל – ענין השכל הוא פעולה בלבד של הקב"ה, ומה שאומרים "וידע אלקים" יש לכך אותה משמעות כמו ל"ויאמר אלקים" או ל"ויעש אלקים", כלומר: הוא יצר וברא את הפעולה של שכל וידיעה. ב"הגהה" אותה אנו עומדים ללמוד, אומר רבנו הזקן, שחכמי הקבלה הסכימו לדעת הרמב"ם, שהידיעה שלמעלה היא באופן של "הוא המדע והוא היודע וכו'". אלא שדבר זה אמור רק, כשאור אין־סוף ברוך־הוא מצמצם עצמו בעשר הספירות: חכמה, בינה, דעת וכו', זאת אומרת, אחרי שהאורות התלבשו בכלים, כשאור החכמה מתלבש בכלי של ספירת החכמה, ואור הבינה – בכלי של ספירת הבינה; כלומר, קיים כבר ענין החכמה והידיעה, ואז החכמה והידיעה הן דבר אחד עם הקב"ה. אך, כפי שהקב"ה הוא בעצם, לפני שהוא מצמצם עצמו בעשר הספירות – הוא אז למעלה לגמרי משכל וידיעה, למעלה גם מהדרגה העליונה ביותר, השכל המופשט והבלתי מושג של הוא המדע והוא היודע וכו' (כפי שהרמב"ם אומר). בהתאם להסברה זו, שתורת החסידות מסבירה את הענין, ובעיקר לפי קבלתו של האריז"ל, שגילה את ענין הצמצום – יוצא, ששניהם, גם הרמב"ם וגם המהר"ל, צודקים: כפי שהקב"ה הוא בעצם, לפני שהוא מצמצם את עצמו – צודק המהר"ל, שהוא למעלה מכל גדר של שכל וידיעה, גם משכל מופשט כזה של הוא המדע הוא היודע וכו'; אך, אחרי שהקב"ה צמצם עצמו בעשר הספירות – צודק הרמב"ם – כי ספירות אינן "נבראים", אלא – אלקות, והן דבר אחד אתו יתברך, כמו הלשון: "איהו וחיוהי חד, איהו וגרמוהי חד" – שאור אין־סוף ברוך־הוא והאורות והכלים של הספירות, הם "חד", דבר אחד, זהו אותו ענין של הוא המדע הוא היודע וכו'. שכן, ענין הידיעה של הספירות הוא דבר אחד עם הקב"ה, ולא ענין של "בריאה", כדעת המהר"ל, כי על מה שהמהר"ל אומר, שידיעה ושכל הם "בריאה" – ישנן קושיות חזקות. שהרי אנו מוצאים, שפסוקי התורה מייחסים את ענין הידיעה לו יתברך: "**ולתבונתו** אין מספר" וכדומה, גם על פי השכל, אי אפשר היה לומר, שכל ענין הידיעה למעלה בא על ידי נברא שברא הקב"ה. אלה הן נקודות מתוכן ההגהה הבאה: **הגהה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל,** - שבהקב"ה – הוא המדע והוא היודע והוא הידוע. **וְהִסְכִּימוּ עִמּוֹ חַכְמֵי הַקַּבָּלָה,** - שגם על פי קבלה – הענין אמת, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'פַּרְדֵּס' מֵהָרְמַ"ק זַ"ל.** – רבי משה קורדובירו, **וְכֵן הוּא לְפִי קַבָּלַת הָאַרִי' זַ"ל,** - האריז"ל גילה את ענין הצמצום, שלפיו מודגשת יותר ההפלאה, איך אור אין־סוף ברוך־הוא מופלא ולמעלה בלי גבול מענין ה"ספירות". בהתאם לכך היה מקום לומר, שענין זה של "הוא המדע והוא היודע וכו'" אינו נכון, שתואר מיוחד של חכמה וידיעה יצויין בתור דבר אחד עם אור אין־סוף – ובכל זאת הדבר כך הוא (כמו שסובר הרמב"ם) גם לפי קבלתו של האריז"ל – אלא, מתי הדבר כך? – **בְּסוֹד הַצִּמְצוּם וְהִתְלַבְּשׁוּת אוֹרוֹת בַּכֵּלִים,** - כשאורות הספירות מתלבשים בכלים של הספירות, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל פֶּרֶק ב):** - הרי למדנו בפנים ה"תניא", שהידיעה שלמעלה היא דבר אחד אתו יתברך, שהוא אין־סוף – ולהלן יוסבר, שמכיוון שהידיעה היא "אין־סוף", לכן אין זה נקרא שהיא מתלבשת בכדור הארץ, אלא, היא **מקיפה** עליו. וכך נבין זאת גם ביחס לנבראים. ובלשון ה"תניא": **הֲרֵי יְדִיעָה זוֹ, מֵאַחַר שֶׁהִיא בְּבְחִינַת "אֵין־סוֹף",** - ובלי גבול, **אֵינָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "מִתְלַבֶּשֶׁת" בְּכַדּוּר הָאָרֶץ שֶׁהוּא בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית,** - והידיעה היא הרי "אין־סוף", **אֶלָּא "מַקֶּפֶת" וְ"סוֹבֶבֶת",** - את כדור הארץ. **אַף שֶׁיְּדִיעָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל עָבְיוֹ וְתוֹכוֹ בְּפֹעַל מַמָּשׁ,** - שלא כמו שהדבר באדם, שאצלו זה דמיון בלבד, אלא, בידיעה למעלה ישנו כל כדור הארץ על תוכו וברו, **וּמְהַוֶּה אוֹתוֹ** – את כדור הארץ, **עַל־יְדֵי־זֶה** – שהידיעה שלמעלה כוללת אותו בתוכה, **מֵ"אֵין" לְ"יֵשׁ",** - ההתהוות מאין ליש היא דוקא על ידי הידיעה שלמעלה הסובבת ומקפת, ולא על ידי ההארה הבאה למטה אחרי הצמצום, מההארה הזו באה רק חיות הנברא באופן של דומם וצומח; הרי למרות שהידיעה שלמעלה פועלת בנברא לברוא אותו מאין ליש, בכל זאת נקרא הדבר שהידיעה סובבת ומקיפה על הנברא בלבד, ולא שהיא מתלבשת בו, כיוון שידיעה זו היא "אין־סוף" ואילו הנברא הוא "בעל גבול". **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:** - שהתהוותו של נברא מאין ליש, היא דוקא על ידי האור של "סובב כל עלמין".

ליקוטי אמרים

הגהה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ס מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצו' והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

להשיגו על בוריו וכו'* הרי ידיעה זו מאחר שהיא בבחי' א"ס אינה נקרא' בשם מתלבשת בכדור הארץ שהוא בעל גבול ותכלית אלא מקפת וסובבת. אף שידיעה זו כוללת כל עביו ותוכו בפועל ממש ומהווה אותו עי"ז מאין ליש וכמ"ש במ"א:

יום רביעי י"ז אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 136, פרק מט והנה אף... עד עמ' 138, בשביל אהבת ה'.

פֶּרֶק מט. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שמאחר שהאור והחיות הנמשכים מהקב"ה, הם "כשמו" – אור אין־סוף, הרי, אם האור והחיות היו נמשכים בסדר של מדריגות – לא היה העולם־הזה מתהווה כפי שהוא אכן נתהווה, באופן של גבול ותכלית. לכן היו הרבה צמצומים באור, כדי שתוכל להיות התהוותם של נבראים **בעלי גבול** מאור אין־סוף שהוא **בלי גבול**. כל הצמצומים האלה נעשו – כפי שיתבאר להלן – בגלל אהבת הקב"ה לישראל, שיהיה עולם שבו יעשה יהודי את העבודה בקיום התורה והמצוות. בפרק מ"ט, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, ענין הצמצומים באופן כללי, ויסיים, שכשם שהקב"ה בגלל אהבתו לישראל, סילק והרחיק את כל מה שהפריע להתהוות העולמות והנבראים – כך על יהודי "במים הפנים", בגלל אהבתו להקב"ה, לסלק ולהרחיק את כל הדברים המפריעים בעבודת ה'; וכשם שהקב"ה המשיך אור וחיות ממנו יתברך שלא לפי סדר של מדריגות (שכן, אז, כאמור, לא היו נוצרים נבראים מוגבלים) – כך על יהודי בעבודתו את ה', לא להסתפק בעבודה מדודה ומוגבלת, אלא עליו לעשות את עבודתו באופן בלתי מוגבל, **להפקיר** את הכל בגלל אהבתו את ה'; ואפילו ההגבלות שהטביע הקב"ה בעולם – לא תפריענו לו בעבודתו את ה'.

ליקוטי אמרים

פרק מט והנה אף כי פרטי בחי' ההסתר וההעלם אור א"ס ב"ה בהשתלשלות העולמות עד שנברא עו"הז הגשמי עצמו מספר ומינים ממינים שונים כידוע לטועמים מעץ החיים: אך דרך כלל הם שלשה מיני צמצומים עצומים כלליים. לשלשה מיני עולמות כלליים. ובכל כלל יש רבוא רבבות פרטיים. והם שלשה עולמות בי"ע. כי עולם האצילו' הוא אלהות ממש. וכדי לברוא עולם הבריא' שהן נשמות ומלאכים עליונים אשר עבודתם לה' בבחי' חב"ד המתלבשים בהם והם משיגים ומקבלים מהם היה תחלה צמצום עצום כנ"ל. וכן מבריאה ליצירה. כי אור מעט מזער המתלבש בעולם הבריא' עדיין הוא בבחי' א"ס לגבי עולם היצירה. ואי אפשר להתלבש בו אלא ע"י צמצום והעלם וכן מיצירה לעשיה [וכמ"ש במ"א ביאור שלשה צמצומים אלו באריכות לקרב אל שכלינו הדל] ותכלית כל הצמצומים הוא כדי לברוא גוף האדם החומרי ולאכפייא לס"א ולהיות יתרון האור מן החושך בהעלות האדם את נפשו האלהית והופרשה מהקב"ה, והוא אלקות ממש. **וּכְדֵי לִבְרֹא עוֹלָם הַבְּרִיאָה, שֶׁהֵן נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים עֶלְיוֹנִים, אֲשֶׁר עֲבוֹדָתָם לַה'** – היא, **בְּבְחִינַת חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת הַמִּתְלַבְּשִׁים בָּהֶם,** - שאלקות מתגלה בהם באופן של הבנה, המתגלה על ידי חכמה, בינה ודעת, **וְהֵם** – הנשמות והמלאכים, **מַשִּׂיגִים וּמְקַבְּלִים מֵהֶם** – מחכמה, בינה ודעת המאירות בהם. – הרי, כדי שיתהווה עולם כזה עם נבראים שאינם בטלים ומאוחדים עם אלקות, כמו הנשמות והנאצלים שב"עולם האצילות", אלא, יש בהם ענין ההשגה וההבנה, וכל ענין של השגה, הוא הרי בחינה של "יש", שיש **מי** שמשיג, – הרי כדי לברוא את "עולם הבריאה" – **הָיָה תְּחִלָּה צִמְצוּם עָצוּם, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – היו זקוקים לצמצום רב וחזק, שיאיר אור מצומצם, שממנו יוכלו להתהוות נבראים שהם בבחינת בריאה "יש מאין". **וְכֵן מִבְּרִיאָה לִיצִירָה,** - כדי שיתהווה "עולם היצירה" שהוא למטה בהרבה מ"עולם הבריאה", היו צריכים שוב לצמצום עצום חזק, **כִּי אוֹר מְעַט מְזֻעָר הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה,** - כלומר, לגבי האור של "עולם האצילות", נקרא האור שב"עולם הבריאה" – "מעט מזעיר", אך, **עֲדַיִן** – אור זה שב"עולם הבריאה", **הוּא בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף לְגַבֵּי עוֹלָם הַיְצִירָה,** - ולכן היה צריך להיות צמצום גדול באור המאיר ב"עולם הבריאה", כדי שאותו אור יהיה שייך להתלבש ב"עולם היצירה", **וְאִי אֶפְשָׁר** – שהאור של "עולם הבריאה" יוכל **לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ** – ב"עולם היצירה", **אֶלָּא עַל־יְדֵי צִמְצוּם וְהֶעְלֵם** – באותו אור. **וְכֵן מִיצִירָה לַעֲשִׂיָּה** – גם כן היה צריך להיות צמצום רב וחזק באור של "עולם היצירה", שיהיה שייך ל"עולם העשיה", שהוא למטה מ"עולם היצירה", [**וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּאוֹר שְׁלֹשָׁה צִמְצוּמִים אֵלּוּ בַּאֲרִיכוּת,** - כדי לְקָרֵב אֶל שִׂכְלֵנוּ הַדַּל – ששכלנו הדל יהיה מסוגל להבין זאת]. **וְתַכְלִית כָּל הַצִּמְצוּמִים הוּא,** - המטרה והיעד שלהם הם, **כְּדֵי לִבְרֹא גּוּף הָאָדָם הַחֹמְרִי, וּלְאַכְפִּיָּא לְסִטְרָא־אָחֳרָא,** - להכניע את ה"סטרא־אחרא", על ידי עבודת האדם, **וְלִהְיוֹת יִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ,** - כשמרחיקים את החושך, ויתירה מזו, כשהחושך עצמו נהפך לאור – מיתווסף על ידי כך יתרון באור –

וזה נעשה על ידי: **בְּהַעֲלוֹת הָאָדָם** – כשאדם מעלה למדריגה נעלה יותר, **אֶת נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחִיּוּנִית** – הנפש החיונית מקבלת חיות מן הקליפות, ועל ידי עבודת האדם, היא מתעלה ונכללת בקדושה, **וּלְבוּשֶׁיהָ** – מחשבה, דיבור ומעשה, **וְכָל כֹּחוֹת הַגּוּף כֻּלָּן** – מעלה אותם האדם על ידי עבודתו, **לַה' לְבַדּוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בַּאֲרִיכוּת,** - כיצד, על ידי תורה ומצוות שיהודי לומד ומקיים, מתעלים נפשו האלקית, נפשו החיונית, לבושיהן, וכל כוחות הגוף. **כִּי זֶה תַּכְלִית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת.** – מה שהעולמות השתלשלו ממדריגה למדריגה, מעולמות עליונים יותר לעולמות תחתונים יותר, הרי התכלית היא – "עולם הזה", שבו פועל יהודי על ידי עבודתו שתהיה "אתכפיא סטרא־אחרא" (שבירת הקליפה) ועל־ידי־זה נעשה "יתרון האור מן החושך". להלן יוסבר, שכשם שהקב"ה הסיר והרחיק את כל המניעות להתהוות העולם הגשמי, וצמצם את האור הבלי גבולי, כדי שיוכלו להתהוות נבראים בעלי גבול – וכל זה נעשה בגלל אהבתו לבני ישראל – כך גם, "כמים הפנים", זה צריך לעורר בבני ישראל אהבה להקב"ה, באופן שגם הם ירחיקו ויסירו את כל מה שמונע את עבודת ה', שעבודתם לא תהיה מדודה ומוגבלת, כי אם בלי חשבון ובלי גבול. **וְהִנֵּה, "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים",** - כשאדם מסתכל במים, משתקפים מהם אותם פנים שהוא הראה, כך גם "לב האדם לאדם" – האהבה בלב של אחד לשני – מעוררת בלב השני אהבה לראשון: **כְּמוֹ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כִּבְיָכוֹל, הִנִּיחַ וְסִלֵּק לְצַד אֶחָד, דֶּרֶךְ מָשָׁל, אֶת אוֹרוֹ הַגָּדוֹל הַבְּלְתִּי תַּכְלִית,** - ובלי גבול, **וּגְנָזוֹ וְהִסְתִּירוֹ בְּג' מִינֵי צִמְצוּמִים שׁוֹנִים, וְהַכֹּל בִּשְׁבִיל אַהֲבַת** – הקב"ה **לְהָאָדָם הַתַּחְתּוֹן,** - האדם שבעולם התחתון, וזאת כדי **לְהַעֲלוֹתוֹ לַה',** - כלומר: שיהיה עולם כזה, שבו ישנה עבודה המרוממת את האדם להקב"ה. כיצד, שייך הדבר, שאהבה תגרום לצמצום וסילוק – אהבה היא הרי חסד והתפשטות, ואילו צמצום וסילוק הם ענין של גבורה והיפך ההתפשטות? אלא, יוסבר להלן, מוצאים אנו אהבה המביאה לצמצום, וזה בא לידי ביטוי בלשון הגמרא[1] "אהבה דוחקת את הבשר", וכדלהלן: **כִּי "אַהֲבָה דּוֹחֶקֶת הַבָּשָׂר"** – בשר אין בו משום הפרעה ועיכוב לאהבה. משמעות הדבר, שהקב"ה מצד אהבתו לבני ישראל, סילק כביכול לצד, את אורו הגדול וצמצמו בצמצומים רבים. ואם כך – הרי, **עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה, בְּכִפְלֵי כִפְלַיִם לְאֵין קֵץ,** - מחייב הדבר, **כִּי רָאוּי לְאָדָם גַּם כֵּן לְהַנִּיחַ וְלַעֲזוֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִנֶּפֶשׁ וְעַד בָּשָׂר וּלְהַפְקִיר הַכֹּל** – שעזיבת האדם את עניניו, לא תהיה מתוך חשבון ומדידה, אלא בלי חשבון וגבול, באופן של הפקר, שכל עניניו אינם תופסים מקום אצלו – וזאת, **בִּשְׁבִיל לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּדְבִיקָה חֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה,** - בחשק ותענוג רצוני פנימי, **וְלֹא יִהְיֶה שׁוּם מוֹנֵעַ מִבַּיִת וּמִבַּחוּץ - לֹא גּוּף וְלֹא נֶפֶשׁ,** - שגם עניינים פנימיים לא ימנעו, **וְלֹא מָמוֹן, וְלֹא אִשָּׁה וּבָנִים** – שהם עניינים חיצוניים – לא יהיה בהם משום מניעה לענינים שעל ידם מתדבק האדם עם הקב"ה; וכל האמור, משמעו: שהאדם מסלק את כל המונעים, גם את אלה שנובעים מהענינים הנחוצים ביותר, בגלל אהבתו להקב"ה. **וּבָזֶה יוּבָן טוּב טַעַם וָדַעַת לְתַקָּנַת חֲכָמִים, שֶׁתִּקְּנוּ בִּרְכוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע "שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ כו'"[2], דִּלְכְאוֹרָה אֵין לָהֶם שַׁיָּכוּת כְּלָל עִם קְרִיאַת שְׁמַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הָרַשְׁבָּ"א[3] וּשְׁאָר פּוֹסְקִים,** - שאין לברכות אלו שייכות לקריאת שמע – שלא כמו בברכות אחרות שתיקנו חכמים למצוות שונות, שבהן מדובר מתוכן המצוה (כמו למשל הברכה על תפילין – "להניח תפילין" – הרי מדובר בברכה אודות תפילין, וכך גם ביחס למצוות אחרות), ואילו בברכות קריאת שמע לא מדובר לגמרי אודות קריאת שמע – **וְלָמָּה קָרְאוּ אוֹתָן "בִּרְכוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע"? וְלָמָּה תִּקְּנוּ אוֹתָן לְפָנֶיהָ דַּוְקָא?** – מאחר שאין להן שייכות לקריאת שמע? מסביר רבנו הזקן להלן: **ענינן** של ברכות **אלו** יש בו משום הכנה, שיוכלו לקיים את ענין קריאת שמע, שהרי עיקר ענינה של קריאת שמע, הוא להגיע ל"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך – בשני יצריך" – שתהיה ליהודי אהבה להקב"ה גם בנפשו הבהמית ויצרו הרע. וכדי להגיע לכך – נדרשת התבוננות בענינים אודותם מדובר בברכות קריאת שמע; התבטלותם של המלאכים, וכדומה. הרי, שמפני

ליקוטי אמרים

והחיונית ולבושיה וכל כחות הגוף כולן לה' לבדו כנ"ל באריכות. כי זה תכלית השתלשלות העולמות. והנה כמים הפנים לפנים כמו שהקב"ה כביכול הניח וסילק לצד אחד דרך משל את אורו הגדול הבלתי תכלית וגנזו והסתירו בג' מיני צמצומים שונים. והכל בשביל אהבת האדם התחתון להעלותו לה'. כי אהבה דוחקת הבשר. עאכ"ו בכפלי כפליים לאין קץ כי ראוי לאדם ג"כ להניח ולעזוב כל אשר לו מנפש ועד בשר ולהפקיר הכל בשביל לדבקה בו ית' בדביקה חשיקה וחפיצה ולא יהיה שום מונע מבית ומבחוץ לא גוף ולא נפש ולא ממון ולא אשה ובנים. ובזה יובן טוב טעם ודעת לתקנת חכמים שתקנו ברכות ק"ש שתים לפניה כו' דלכאורה אין להם שייכות כלל עם קריאת שמע כמ"ש הרשב"א ושאר פוסקי'. ולמה קראו אותן ברכות ק"ש ולמה תקנו אותן לפניה דווקא. אלא משום שעיקר

---

1. בבא מציעא פד, א. **2.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אינו בתניא. והעיקר – לא נתבארו בתירוצו. ואדרבא – בקושייתו מדייק (בסיומה) "לפני' דוקא", ואינו מזכיר "לאחרי'", גם לא בתיבת "כו'". ועוד דלאחרי' – שייכת, דמדברת בקעומ"ש וביצי"מ (דהיינו ק"ש – כדלעיל ספמ"ז). ותיבת "כו'" – מרבה דערבית, או מרמז הסיום דמאמר חז"ל זה: שתים לפני'... **ובערב** (ברכות יא, א), והיינו הך. ואף שלקמן מפרש הברכות דבבוקר – מהם יובן גם לאלו שבערב". **3.** מובא ב"בית יוסף", אורח חיים סימן מו.

שלגבי כל מצוה, המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה (שהיא מדרבנן) תיקנו חכמים כדי שעל־ידה יהיה יהודי כלי להמשכה העליונה הנמשכת בנפש היהודי על ידי אותה מצוה – כך גם תיקנו החכמים ברכות קריאת שמע, כדי שאותו יהודי יוכל על ידן לקיים את ענין קריאת שמע. ובלשון ה"תניא":

אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁעִקַּר – הוא, ענין, **קְרִיאַת־שְׁמַע**, **לְקַיֵּם "בְּכָל לְבָבְךָ כו'"** – **"בִּשְׁנֵי יִצְרֶיךָ כו'"**[4], – שיהודי יאהב את הקב"ה בכל לבו, גם בנפשו הבהמית ויצרו הרע, **דְּהַיְנוּ לַעֲמֹד נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ מֵאַהֲבַת ה'**; – שגם הנפש הבהמית והיצר הרע, המפריעים לאהבת ה', יוחדר בהם רגש אהבת ה'. וכך גם שאר הענינים, שאפשר הדבר שהם יפריעו לאהבת ה' – לא יפריעו, שכן, גם הם כלולים במשמעות המלה "לבבך" ו"לְבָבְךָ" **הֵן הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ**, – הם מתוארים במלה "לבבך", מפני **שֶׁלְּבָבוֹ שֶׁל אָדָם קְשׁוּרָה בָּהֶן בְּטִבְעוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[5] **עַל פָּסוּק**[6]**: "הוּא אָמַר וַיְהִי"** – **"זוֹ אִשָּׁה", "הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד"** – **"אֵלּוּ בָּנִים"**; – זו משמעות "לבבך", שהדברים אליהם קשור לבו של האדם – לא יפריעו לאהבת ה', **וְ"נַפְשְׁךָ", וּ"מְאֹדֶךָ"** – **כְּמַשְׁמָעוֹ, חַיֵּי וּמְזוֹנֵי**, – "נפש" משמעה חיים, ו"מאד" – כסף, כלומר מזונות ופרנסה – לא יהיה בכל אלה משום הפרעה, אלא: **לְהַפְקִיר הַכֹּל בִּשְׁבִיל אַהֲבַת ה'**. – הרי, שגם הענינים הפנימיים ("מבית") כמו הנפש הבהמית ויצר הרע, וגם הענינים החיצוניים ("מחוץ") כמו אשה, ילדים ופרנסה – לא יהיה בכל אלה משום מניעה לענינים הקשורים לאהבת ה'.

ליקוטי אמרים

ק"ש לקיים בכל לבבך כו' בשני יצריך כו' דהיינו לעמוד נגד כל מונע מאהבת ה'. ולבבך הן האשה וילדיה. שלבבו של אדם קשורה בהן בטבעו. כמשארז"ל ע"פ הוא אמר ויהי זו אשה הוא צוה ויעמוד אלו בנים. ונפשך ומאדך כמשמעו חיי ומזוני להפקיר הכל בשביל אהבת ה'.

יום חמישי י"ח אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 138, ואיך יבא האדם... עד עמ' 138, מרום וקדוש.

וְאֵיךְ יָבֹא הָאָדָם הַחָמְרִי לְמִדָּה זוֹ? – לאהבת ה' כזו, ששום דבר לא יהיה בו משום מניעה לה, **לְכָךְ סִדְּרוּ תְּחִלָּה** – לומר, **בְּרִכַּת "יוֹצֵר אוֹר", וְשָׁם** – בברכת "יוצר אור", **נֶאֱמַר וְנִשְׁנֶה בַּאֲרִיכוּת** – כי בהתבוננות נדרש שכל ענין יהיה באריכות, בהרבה פרטים, **עִנְיַן וְסֵדֶר הַמַּלְאָכִים "הָעוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם", לְהוֹדִיעַ** – לאדם, **גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵיךְ שֶׁכֻּלָּם** – כל המלאכים, **בְּטֵלִים לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, "וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה כו'"**, – שהם עומדים ביראה ובביטול לפני הקב"ה, **וּמַקְדִּישִׁים כו', וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה קָדוֹשׁ כו'"**, **כְּלוֹמַר**[7], – משמעות אמירתם "קדוש", **שֶׁהוּא** – הקב"ה, **מֻבְדָּל מֵהֶן וְאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן בִּבְחִינַת גִּלּוּי, אֶלָּא** – היכן מתגלה הקב"ה? – במקום ש"מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", **הִיא בְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה** – מלכות דאצילות, מקור נשמות ישראל למעלה, הנקראת "ארץ", **וְיִשְׂרָאֵל לְמַטָּה**, – שבארץ שלמטה, ישנן נשמות ישראל המקיימות תורה ומצוות – הרי כאן דוקא מלא כבודו יתברך, כאן הוא מתגלה ומתלבש, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**; – את כל האמור, משיגים המלאכים העליונים, השרפים, איך הקב"ה קדוש ומובדל מהם – ודוקא "כל הארץ" – "מלא כבודו". **וְכֵן** – מסופר גם ב"ברכת יוצר", ש**"הָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ** – שמקומם בעולם ובמדריגה שלמטה מהשרפים, והם אינם בעלי השגה גדולים כל כך, להבין שאור אין־סוף קדוש ומובדל מהם, אלא עבודתם היא – **בְּרַעַשׁ גָּדוֹל וְכוֹ'**, – ובהתפעלות המדות, הם שרים: **בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ"**, – מהמקום שם הוא נמצא, **לְפִי שֶׁאֵין יוֹדְעִים וּמַשִּׂיגִים מְקוֹמוֹ**, – המקום בו מתגלה אור אין־סוף – שלא כמו שהשרפים יודעים. ולכן אומרים האופנים וחיות הקודש "ממקומו" סתם, מהמקום שם הוא נמצא – יימשך ויתגלה; **וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים**[8]**: "כִּי הוּא לְבַדּוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ"**. – שכל הענינים האמורים, של ביטול ויראה, של המלאכים השונים – שרפים, אופנים וחיות הקודש – מדובר אודותם בברכה ראשונה; וכשאדם מתעמק בכל זה – הוא מבין מכך גדולת ה', איך כל המלאכים בטלים לו יתברך.

ליקוטי אמרים

ואיך יבא האדם החומרי למדה זו לכך סידרו תחלה ברכות יוצר אור. ושם נאמר ונשנה באריכות ענין וסדר המלאכים העומדים ברום עולם להודיע גדולתו של הקב"ה איך שכולם בטלים לאורו ית' ומשמיעים ביראה כו' ומקדישים כו' ואומרים ביראה קדוש כו' כלומר שהוא מובדל מהן ואינו מתלבש בהן בבחי' גילוי אלא מלא כל הארץ כבודו היא כנסת ישראל למעלה וישראל למטה כנ"ל. וכן האופנים וחיות הקודש ברעש גדול וכו' ברוך כבוד ה' ממקומו לפי שאין יודעים ומשיגים מקומו וכמ"ש כי הוא לבדו מרום וקדוש.

---

4. ברכות נד, א. **5.** שבת קנב, א. **6.** תהלים לג, ט. **7.** על מה שרבנו הזקן מוסיף כאן המלה "כלומר" – **מבאר כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה**: "**לא** כפי' בכ"מ, כשמודיע על א' שהוא קדוש וכיו"ב – שתוכן ההודעה, שמכירו ומשיגו ויודע שהוא קדוש (וכקושיית חז"ל (ברכות, ב): קדוש הוא – מנא ידעה) כ"א כלומר – להיפך – קדוש שאינו יודעו כי מובדל **מהם** [ובזה מתורץ שכיון ש"בטלים" איך "משמיעים ומקדישים"? אלא שזה גופא משמיעים שהם בטלים וכו']". **8.** בברכות קריאת שמע.

יום שישי י"ט אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 138, ואח"כ ברכה שניה... עד עמ' ע, ביחודו ית' כנ"ל.

וְאַחַר־כָּךְ בְּרָכָה שְׁנִיָּה, - המסבירה את אהבתו הגדולה של הקב"ה לבני ישראל, שמבלי הבט על עבודתם הגדולה וביטולם של כל המלאכים העליונים – בחר הקב"ה שתענוגו יהיה מעבודת נשמות ישראל למטה, שזהו מפני: **"אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ",** **כְּלוֹמַר, שֶׁהִנִּיחַ** – הקב"ה, **כָּל צְבָא מַעְלָה** - את **הַקְּדוֹשִׁים,** המלאכים והשרפים של העולמות העליונים – הניח בצד, שאין הם תכלית הכוונה, **וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עָלֵינוּ** – בני ישראל, **לִהְיוֹת נִקְרָא "אֱלֹהֵינוּ", כְּמוֹ "אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כו'"** – שכן, אברהם היה כולו בטל ומאוחד בהקב"ה, כך הוא נקרא "אלקינו" – האלקה שלנו, על ידי תורה ומצוות שיהודי מקיים, שעל ידן מתאחד יהודי עם הקב"ה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְהַיְנוּ, כִּי אַהֲבָה דּוֹחֶקֶת הַבָּשָׂר,** - אהבה פועלת צמצום והעלם – כך חייבה אהבתו של הקב"ה לבני ישראל, ופעלה שיצמצם את עצמו ויבחר בעבודת נשמות ישראל, כפי שהן למטה בגוף ובעולם הגשמי. **וְלָכֵן נִקְרָא** – אהבתו של הקב"ה, **"אַהֲבַת עוֹלָם",** - כמו שאנו אומרים "אהבת עולם אהבתנו", **שֶׁהִיא בְּחִינַת צִמְצוּם** – שצמצם הקב"ה את **אוֹרוֹ הַגָּדוֹל הַבְּלִתִּי תַּכְלִית** – ובלי גבול, **לְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת גְּבוּל הַנִּקְרָא "עוֹלָם",** - "עולם" הוא מושג (של מציאות, וגדר) של מקום וזמן – ענין של גבול, ההגבלות והקשורות לזמן ולמקום – והקב"ה צמצם עצמו ב"גבול" זה – **בַּעֲבוּר אַהֲבַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי לְקָרְבָם אֵלָיו, לִכְלֵל בְּיִחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – על ידי תורה ומצוות. **וְזֶה שֶׁאוֹמְרִים** בהמשך ברכת "אהבת עולם אהבתנו": **"חֶמְלָה גְּדוֹלָה וְיֶתֵרָה",** - ברחמנות גדולה ורבה יותר מאשר על אחרים, ריחם הקב"ה עלינו, **פֵּרוּשׁ** – המלה **יְתֵרָה** – הוא יותר מאשר **עַל קִרְבַת אֱלֹהִים שֶׁבְּכָל צְבָא מַעְלָה;** - קירובם של צבא מעלה בא הרי מהרחמנות שעליהם – ועל בני ישראל היתה רחמנות של הקב"ה במידה רבה יותר, לקרב אותם הרבה יותר. בברכת "אהבת עולם" אומרים להלן: **"וּבָנוּ בָּחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן",** - שמשמעו, **הוּא** – שהקב"ה בחר את **הַגּוּף הַחָמְרִי הַנִּדְמֶה בְּחָמְרִיּוּתוֹ לְגוּפֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם;** - שכן, בחירה שייכת דוקא בשני דברים שווים, שעליהם מתאים לומר שבוחרים בדבר אחד ולא בשני, למרות שהם דומים אחד לשני, ואילו בשני דברים שונים, לא מתאים לומר "בחירה" במשמעותה האמיתית, לבחור באחד מן השנים, ולכן אי אפשר לומר ש"ובנו בחרת" הכוונה מצד נשמות ישראל, שכן, נשמתו של יהודי שהיא "חלק אלקה ממעל" – אין לה דמיון ונקודת־מפגש לנפש של גוי להבדיל; אלא הכוונה ב"ובנו בחרת" היא על גופו של יהודי, שבחיצוניותו ובחומריותו הוא דומה לגופו של גוי – והקב"ה בחר בגוף יהודי, שיהיה כלי לנשמה, ושעל ידי הפעולות הנעשות עם הגוף (שהרי כל פעולה גשמית של מצוה, באה על ידי הגוף דוקא), יתאחד יהודי עם הקב"ה – וכפי שרבנו הזקן מסביר: **"וְקֵרַבְתָּנוּ וְכו' לְהוֹדוֹת וְכו'", וּפֵרוּשׁ הוֹדָאָה** – המעלה המיוחדת של ביטול הבא מתוך הודאה, **יִתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר; "וּלְיַחֲדֶךָ כו'", לִכְלֵל בְּיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - להיכלל לגמרי באחדות ה', **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** רבנו הזקן יסביר להלן, שבשעה שיתעמק יהודי בענינים אודותם מדובר בקריאת שמע, יביא אותו הדבר לקיים קריאת שמע, שיגיע לאהבה גדולה לה'.

ליקוטי אמרים

ואח"כ ברכה שניה אהבת עולם אהבתנו ה' אלהינו. כלומר שהניח כל צבא מעלה הקדושים והשרה שכינתו עלינו להיות נקרא אלהינו. כמו אלהי אברהם כו' כנ"ל. והיינו כי אהבה דוחקת הבשר ולכן נקרא אהבת עולם שהיא בחי' צמצום אורו הגדול הבלתי תכלית להתלבש בבחי' גבול הנקרא עולם בעבור אהבת עמו ישראל כדי לקרבם אליו ליכלל ביחודו ואחדותו ית'. וז"ש חמלה גדולה ויתירה פי' יתירה על קרבת אלהים שבכל צבא מעלה. ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם. וקרבתנו וכו' להודות וכו' ופי' הודאה יתבאר במ"א. וליחדך כו' ליכלל ביחודו ית' כנ"ל

יום שבת קודש כ' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ע, והנה כאשר ישים... עד עמ' ע, הדבור בד"ת.

וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר יָשִׂים הַמַּשְׂכִּיל אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֶל עֻמְקָא דִּלְבָא וּמֹחָא – כשיתעמק בהם מתוך עומק הלב והמוח, **אֲזַי מְמַיֵּלָא, "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים",** - מה שהקב"ה מראה אהבה גדולה כל כך לבני ישראל, תעורר גם בבני ישראל אהבה גדולה להקב"ה – בכך מסיים רבנו הזקן להסביר את ענין האהבה של "כמים הפנים לפנים" שהחל להסביר בפרק מ"ו, ועליה הוא אומר, שבקריאת שמע וברכותיה מסוגל יהודי במיוחד לעורר אהבה זו. ואז – **תִּתְלַהֵט נַפְשׁוֹ** – באהבה להקב"ה, **וְתִתְלַבֵּשׁ בְּ"רוּחַ נְדִיבָה",** לְהִתְנַדֵּב לְהַנִּיחַ וְלַעֲזֹב

ליקוטי אמרים

והנה כאשר ישים המשכיל אלה הדברים אל עומקא דלבא ומוחא אזי ממילא כמים הפנים לפנים תתלהט נפשו ותתלבש ברוח נדיבה להתנדב להניח ולעזוב

כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִנֶּגֶד, - שכל אלה לא יהיו אצלו העיקר, **וְרַק לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ וְלִכְלָל בְּאוֹרוֹ בִּדְבִיקָה חֲשִׁיקָה וְכוּ',** **בִּבְחִינַת נְשִׁיקִין וְאִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא** - התדבקות רוח ברוח, שרוח האדם תתאחד ברוח שלמעלה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** - שכשם שב"נשיקין" בגשמיות, נעשה לא רק דביקות מפה לפה, מפיו של אחד לפיו של שני, אלא גם התחברות הרוח וההבל של השני - כך גם באופן היחוד ברוחניות, שרוח האדם שלמטה מתאחדת עם הרוח שלמעלה - וזאת ירצה האדם מפאת אהבתו הגדולה להקב"ה, להיכלל באורו יתברך בבחינת "נשיקין". **אַךְ אֵיךְ הִיא בְּחִינַת אִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא?** - על ידי מה מגיעים להתדבקות רוח ברוח, למילוי רצונו "לדבקה בו יתברך וכו'"? - **לָזֶה אָמַר** - אחרי "ואהבת בכל לבבך" וכו': **"וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כוּ' עַל לְבָבֶךָ, וְדִבַּרְתָּ בָּם כוּ'"**, - האדם מגיע לדביקות האמורה על ידי התעמקותו בתורה ועל ידי הדיבור בתורה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים', שֶׁיִּחוּד הַנִּשִּׁיקִין** - שבו ישנו ענין הדביקות של "רוח ברוח", **עִקָּרוֹ הוּא יִחוּד חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת בְּחָכְמָה־בִינָה־דַּעַת, וְהוּא** - ענין, **עִיּוּן הַתּוֹרָה;** - ההתעמקות העמוקה והבנת התורה, שעל־ידן מתאחדים חכמתו, בינתו, דעתו ושכלו של האדם בחכמה־בינה־דעת ושכל שלמעלה שבתורה, **וְהַפֶּה** - על ידי שהאדם מדבר בפיו בתורה "ודברת בם", **הוּא מוֹצָא** - מקור הָרוּחַ **וְגִלּוּיוֹ** - של הרוח, **בִּבְחִינַת גִּלּוּי, וְהַיְנוּ בְּחִינַת הַדִּבּוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה,** - שבדברו דברי תורה, באה ה"רוח" באופן של התגלות, - הרי שעיקר היחוד ודביקות "רוח ברוח", בא על ידי העיון בתורה, וטעמו של דבר מסביר רבנו הזקן להלן:

ליקוטי אמרים

כל אשר לו מנגד ורק לדבקה בו ית' וליכלל באורו בדביקה חשיקה וכו' בבחי' נשיקין ואתדבקות רוחא ברוחא כנ"ל. אך איך היא בחי' אתדבקות רוחא ברוחא לזה אמר והיו הדברים האלה כו' על לבבך ודברת בם כו' וכמ"ש בע"ח שיחוד הנשיקין עיקרו הוא יחוד חב"ד בחב"ד והוא עיון התורה והפה הוא מוצא הרוח וגילויו בבחי' גילוי והיינו בחי' הדבור בד"ת.

המשך ביאור למס' בכורות ליום חמישי עמ' א

את רבי יהושע, **וְאָמְרוּ לְחוּצְפִּית הַמְּתוּרְגְּמָן** שהיה עומד לפני רבן גמליאל ומשמיע לרבים את הדרשה מפיו **עָמוֹד** - שתוק מלתרגם את דרשתו של רבן גמליאל, **וְעָמַד.**

משנה

לעיל (לה.) שנינו, שאין הכהן נאמן לומר על בכור שנתנו לו שנפל בו מום מעצמו, עתה המשנה מבארת את האופן שהכהן נאמן בבכור: **נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר, הֲרֵאיתִי בְּכוֹר זֶה לחכם, וּבַעַל מוּם הוּא** - ואמר לי החכם שבעל מום קבוע הוא. ובלבד שיש לכהן עדים שנפל בו המום מאליו.

גמרא

הגמרא מבארת מה הטעם שכהן נאמן לומר שהראה את המום לחכם, ומקדימה את דברי רב יהודה, כדי ללמוד מהם את הטעם של המשנה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** אף שאין הכהן נאמן לומר על מום שנפל בבכור לאחר שנתנו לו הישראל, שנפל מאליו, **נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר** לחכם, **בְּכוֹר זֶה נָתַן לִי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמוֹ** - כשכבר היה בו המום שיש בו עכשיו, ולא נפל בו המום כשהיה אצלי. ומבאר רב, **מַאי טַעְמָא, שִׁכְּל מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִינַּלּוּיֵי לֹא מְשַׁקְּרֵי בָּהּ אִינְשֵׁי** - כל דבר שעתיד להתגלות, אין בני אדם משקרים בו, כיון שהם יראים שיתגלה שקרם, ואף בזה שיכול הישראל לבוא ולומר שלא היה בו מום, אין הכהן משקר בזה.

רב אשי מביא ראיה לדברי רב מהמשנה: **אָמַר רַב אַשִׁי, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא, נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר, הֲרֵאיתִי בְּכוֹר זֶה לחכם, וּבַעַל מוּם הוּא.** ומברר רב אשי את הראיה, **מַאי טַעְמָא** שנאמן הכהן בזה, **לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן, שִׁכְּל מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִינַּלּוּיֵי לֹא מְשַׁקְּרֵי בָּהּ אִינְשֵׁי,** שכיון שיכול החכם לבוא ולומר שלא התיר מום זה, נאמן הכהן לומר שהראהו לחכם.

דוחה הגמרא: **הָתָם** הטעם שאמרו שנאמן הכהן לומר שהראה מום זה לחכם, **הוּא** לא משום שנאמן בדבר העתיד להתגלות, אלא משום **דְּקָדְשִׁים בַּחוּץ לֹא אָכִיל,** ואם באמת לא התיר לו החכם, לא היה אומר שהתיר לו ואוכל את הבכור בלא התרת חכם, **אֲבָל הָכָא** בדינו של רב, שכבר היה בו מום המתירו לשוחטו בחוץ אלא שאומר הכהן שהישראל נתן לו בכור זה עם מומו, יש לומר **שכִּיוָן דַּחֲשִׁידֵי** הכהנים להטיל מום בבכור ולומר שנפל מאליו, **חֲשִׁידֵי** גם כן להטיל מום בבכור, ולומר שישראל נתנו כשהיה בו כבר מום, כדי שלא יצטרכו להביא עדים שנפל בו המום מאליו, ואינם נאמנים אף על פי שהוא דבר שעתיד להתגלות.

רב שיזבי מקשה על דברי רב ממשנה: **מֵתִיב רַב שִׁיזְבִי** על דברי רב, שנינו במשנה (דמאי פ"ד מ"ה), **הָאוֹמֵר לְמִי שֶׁאֵין נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשֵׂר** - שהוא חשוד לומר על פירות שאינם מעושרים שמעושרים הם, **קַח לִי** פירות, **מִמִּי שֶׁהוּא נֶאֱמָן** על המעשר, שאינו לוקח פירות מעם הארץ, **אוֹ** שאמר לו קנה לי **מִמִּי שֶׁהוּא מְעַשֵּׂר** את הפירות שהוא לוקח מעם הארץ, **אֵינוֹ נֶאֱמָן** לומר שקנה את הפירות אצל מי שהוא נאמן. ואם כדברי רב שטעם המשנה הוא משום שאין אדם משקר בדבר העשוי להתגלות, **אַמַּאי** אינו נאמן לומר שקנה אצל מי שהוא נאמן, **נֵימָא** - הרי יש לנו לומר, **שִׁכְּל מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִינַּלּוּיֵי לֹא מְשַׁקְּרֵי בָּהּ אִינְשֵׁי,** וכיון שיכול להתגלות אצל מי לקח את הפירות, אינו משקר, וודאי קנאם אצל מי שנאמן.

מתרצת הגמרא: באמת בכל דבר שעתיד להתגלות יש לומר שודאי אין בני אדם משקרים, **וְשָׁאנִי הָתָם** שאינו נאמן מטעם זה, שאינו ירא לומר שקנה אצל נאמן אף אם קנה אצל אינו נאמן,

יום ראשון

יום רביעי — **יד אייר, פסח שני, כט לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, רביעי עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והמשל . . . ־סח־ האדם ודעתו.

פסח שני ענינו איז – עס איז ניטאָ קיין ״פאַרפאַלען״, מען קען אַלע מאָל פאַריכטען. אפילו מי שהי׳ טמא, מי שהי׳ בדרך רחוקה. און אפילו ״לכם״, אַז דאָס איז געווען ברצונו, פונדעסטוועגען קען מען מתקן זיין.

פֶּסַח שֵׁנִי עִנְיָנוֹ הוּא – אֵין ״אָבוּד״ [=לְהִתְיָאֵשׁ מִלְּתַקֵּן], תָּמִיד אֶפְשָׁר לְתַקֵּן. גַּם מִי שֶׁהָיָה טָמֵא, מִי שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, וַאֲפִלּוּ – ״לָכֶם״, שֶׁהַדָּבָר הָיָה בִּרְצוֹנוֹ, אַף־עַל־פִּי־כֵן אֶפְשָׁר לְתַקֵּן.

יום שני

יום חמישי — **טו אייר, ל לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, חמישי עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: אבל הקב״ה . . . ־136־ בלבד.

בימי רבינו הזקן הי׳ שגור בפי החסידים הפתגם: דער שטיקעל ברויט וואָס איך האָב, איז ער דיינער ווי מיינער. והיו מקדימים מלת ״דיינער״ – דיינער ווי מיינער.

בִּימֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן הָיָה שָׁגוּר בְּפִי הַחֲסִידִים הַפִּתְגָּם: פְּרוּסַת הַלֶּחֶם שֶׁיֵּשׁ לִי, הִיא שֶׁלְּךָ כְּמוֹ שֶׁלִּי. וְהָיוּ מַקְדִּימִים תֵּבַת ״שֶׁלְּךָ״ – שֶׁלְּךָ כְּמוֹ שֶׁלִּי.

יום שלישי

יום ששי — **טז אייר, לא לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, ששי עם פירש״י
תהלים: עט־פב.
תניא: אך ידיעתו . . . במ״א.

אאמו״ר כשהי׳ נוטל צפרניו, הי׳ מערב עמהם קיסם, קודם השריפה.

אאזמו״ר אמר להחסיד ר׳ אלי׳ אבעלער – איש פשוט מצד כשרונותיו וידיעותיו – כשנכנס אליו ליחידות: אלי׳ איך בין דיר מקנא. פאָהרסט אויף מערק זעהסט א סך מענשען, איז ווען אינמיטען עסק רעדט מען זיך מיט יענעם פאנאנדער אין א אידישען וואָרט א עין יעקב וואָרט, און מ׳איז מעורר אויף לערנען נגלה און חסידות, פון דעם ווערט א שמחה למעלה. און די מעקלעריי צאָהלט דער אויבערשטער אָפּ בבני חיי ומזוני. און וואָס גרעסער דער מאַרק מעהר ארבעט, איז גרעסער די פרנסה.

אֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשׁ״בַּ] כְּשֶׁהָיָה נוֹטֵל צִפָּרְנָיו, הָיָה מְעָרֵב עִמָּהֶם קֵיסָם קֹדֶם הַשְּׂרֵפָה.

אֲדוֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] אָמַר לְהֶחָסִיד ר׳ אֵלִיָּהוּ אַבְּעֶלְעֶר – אִישׁ פָּשׁוּט מִצַּד כִּשְׁרוֹנוֹתָיו וִידִיעוֹתָיו – כְּשֶׁנִּכְנַס אֵלָיו לִיחִידוּת: אֵלִיָּהוּ, אֲנִי מְקַנֵּא בְּךָ. אַתָּה נוֹסֵעַ לַיְרִידִים, נִפְגָּשׁ עִם הַרְבֵּה אֲנָשִׁים, כַּאֲשֶׁר תּוֹךְ כְּדֵי הָעֵסֶק מְשׂוֹחֲחִים עִם הַזּוּלַת בְּעִנְיָן יְהוּדִי, ׳וואָרט׳ [=פִּתְגָּם] מֵ״עֵין יַעֲקֹב״, וּמְעוֹרְרִים אוֹדוֹת לִמּוּד נִגְלֶה וַחֲסִידוּת – מִכָּךְ נוֹצֶרֶת שִׂמְחָה לְמַעְלָה. וְאֶת דְּמֵי הַ״תִּוּוּךְ״ מְשַׁלֵּם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי. וּכְכָל שֶׁהַשּׁוּק גָּדוֹל יוֹתֵר, יוֹתֵר עֲבוֹדָה – כָּךְ הַפַּרְנָסָה גְּדֵלָה.

יום רביעי

שבת — **יז אייר, לב לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: פרק מט. והנה . . . ־138־ אהבת ה'.

אֵין אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ.

בק"ש שיש אומרים בבוקר – קודם התפלה – כדי לצאת חובת ק"ש בזמנה, ג"כ כופלים ג' התיבות, ומסיימים בתיבת "אמת". בק"ש דתפלין דר"ת ושמ"ר אין כופלים, אבל אומרים "אמת".

ל"ג בעומר שנת תר"ד – לערך – סיפר הצ"צ תורת הבעש"ט: עס שטעהט כי תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות. אט אזוי ווי די גרעסטע חכמים וועלען אייביג ניט דערגיין די גרויסע טבעיות'דיגע אוצרות, וועלכע השי"ת האָט טובע געווען בארץ, אז הכל הי' מן העפר, אָט אזוי קען קיינער ניט דערגיין די גרויסע אוצרות וואָס ליגען אין אידען, וואָס זיי זיינען דעם אויבערשטענס ב"ה ארץ חפץ. וסיים הבעש"ט: איך וויל מאכען פון אידען, אַז זיי זאָלען געבען דעם יבול, וואָס דעם אויבערשטענס ב"ה א ארץ חפץ קען געבען.

בִּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁיֵּשׁ אוֹמְרִים בַּבֹּקֶר – קֹדֶם הַתְּפִלָּה – כְּדֵי לָצֵאת חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמַע בִּזְמַנָּהּ, גַּם כֵּן כּוֹפְלִים ג' הַתֵּבוֹת [״אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם״], וּמְסַיְּמִים בְּתֵבַת ״אֱמֶת״. בְּקְרִיאַת שְׁמַע דִּתְפִלִּין דְּרַבֵּנוּ־תָּם וְשִׁמּוּשָׁא־רַבָּא אֵין כּוֹפְלִים, אֲבָל אוֹמְרִים ״אֱמֶת״.

ל״ג בָּעֹמֶר שְׁנַת תר״ד – לְעֶרֶךְ – סִפֵּר הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: כָּתוּב ״כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ אָמַר ה' צְבָאוֹת״. כְּשֵׁם שֶׁהַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר לְעוֹלָם לֹא יַשִּׂיגוּ אֶת אוֹצְרוֹת הַטֶּבַע הַגְּדוֹלִים שֶׁה' יִתְבָּרֵךְ הִטְבִּיעַ בָּאָרֶץ, שֶׁהַכֹּל הָיָה מִן הֶעָפָר, כָּךְ לֹא יָכוֹל אַף אֶחָד לְהַשִּׂיג אֶת הָאוֹצָרוֹת הַגְּדוֹלִים שֶׁחֲבוּיִים בַּיְּהוּדִים, שֶׁהֵם הָ'אֶרֶץ חֵפֶץ' שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְסִיֵּם הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: רְצוֹנִי לְהָפִיק מֵהַיְּהוּדִים שֶׁהֵם יִתְּנוּ אֶת הַיְּבוּל שֶׁה'אֶרֶץ חֵפֶץ' שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יְכוֹלָה לָתֵת.

יום חמישי

יום ראשון — **יח אייר, לג לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: ואיך יבא . . . ־138־ וקדוש.

אצל אדמו"ר האמצעי הי' לג בעומר מיו"ט המצויינים. מען פלעגט ארויסגעהן אויפ'ן פעלד, ער פלעגט זיך ניט וואשען, אָבער נעהמען משקה, וואָס מצד הבריאות האָט ער עס ניט געטאָרט. מען האָט דעמאָלט געזעהן א סך מופתים. דאָס רוב מופתים איז געווען בנוגע קינדער. און אַ גאַנץ יאָהר האָט מען געווארט אויף לג בעומר.

אֵצֶל אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי הָיָה לַג בָּעֹמֶר מֵיו"ט [יוֹם־טוֹב] הַמְצֻיָּנִים [=חַגִּים חֲשׁוּבִים]. הָיוּ יוֹצְאִים לַשָּׂדֶה, הָרַבִּי לֹא הָיָה נוֹטֵל יָדָיו אַךְ הָיָה אוֹמֵר 'לְחַיִּים' עַל 'מַשְׁקֶה' – דָּבָר שֶׁמִּטַּעֲמֵי בְּרִיאוּת הָיָה אָסוּר עָלָיו. הָיוּ רוֹאִים אָז הַרְבֵּה מוֹפְתִים. רֹב הַמּוֹפְתִים הָיוּ בְּנוֹגֵעַ לִילָדִים, וְכָל הַשָּׁנָה יְחֻלּוּ וְצִפּוּ לְלַג בָּעֹמֶר.

יום שישי

יום שני — יט אייר, לד לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקותי, שני עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ואח"כ . . . ־ע־ ית' כנ"ל.

חסידות איז א ג־טליכער פאַרשטאַנד, דער פארשטאַנד וואָס ווייזט דעם מענשען ווי קליין ער איז, און ווי גרויס ער קען זיך דערהויבען.

חֲסִידוּת הִיא הֲבָנָה אֱלֹקִית, הַהֲבָנָה הַמַּרְאָה לָאָדָם עַד כַּמָּה הוּא קָטָן, וּלְאֵיזוֹ גַּדְלוּת הוּא יָכוֹל לְרוֹמֵם אֶת עַצְמוֹ.

שבת קודש

יום שלישי — כ אייר, לה לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקותי, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: והנה כאשר . . . ־ע־ בד"ת.

ניטאָ בא וועמען איבערנעמען זיך. מען בעדארף האָרעוועוען, מיט סבלנות און קירוב הדעת קען מען, בעזה"י, אלס דורכזעצען, מיט ביטול הזולת והגבהת עצמו ווערט מען חלילה אלץ אָן.

"אֵין כְּלַפֵּי מִי לְהִתְנָעֵר מֵאַחֲרָיוּת". צָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ, בְּסַבְלָנוּת וְקֵרוּב הַדַּעַת - אֶפְשָׁר, בְּעֶזְרַת ה' יִתְבָּרֵךְ, לְסַדֵּר הַכֹּל. בְּבִטּוּל הַזּוּלַת וְהַגְבָּהַת עַצְמוֹ - מַפְסִידִים, חָלִילָה, הַכֹּל.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שבת קודש עמ' א

הלל שקבעו שיעור סלע.
מוסיפה הגמרא: **וּלְרַבִּי מֵאִיר** שאמר במקדח קטן של רופאים, **מִי נִיחָא,** והרי לדבריו שיעורם של בית שמאי קטן משל בית הלל, ונמצא **דַּהֲוָה לֵיהּ מִקּוּלֵי בֵּית שַׁמַּאי וּמֵחוּמְרֵי בֵּית הִלֵּל** – הקילו בו בית שמאי והחמירו בו בית הלל, כי בית שמאי אמרו שדי בחסרון מועט כדי למנוע טומאת אהל, **וַאֲנַן דִּתְנַן תְּנַן, דְּלֵא תְּנַן לֵא תְּנַן** – ואנו שנינו בעדיות (פ"ה מ"א) שרק ששה דברים הקילו בית שמאי יותר מבית הלל, ובשאר מקומות שנחלקו, בית שמאי מחמירים יותר מבית הלל.
מתרצת הגמרא באופן אחר: **אָמַר רַב נַחְמָן,** לגבי שיעור חלון המעביר טומאה מבית לבית **'סֶלַע נִירוֹנִית' שָׁנִינוּ,** והוא מטבע גדול ששיעורו **כְּמַקְדֵּחַ גָּדוֹל** של לשכה, אבל **'סֶלַע' סְתָם** שאמרו בית הלל בחסרון גולגולת, **זוּטְרָא** – שיעורו קטן אפילו **מְמֻלָּא מַקְדֵּחַ סְתָם** ששיערו בית שמאי את חסרון הגולגולת, ונמצא שבית שמאי מחמירים גם בנידון זה יותר מבית הלל.

משנה

המשנה מפרטת את סוגי המומים המצויים בעין: **הָרִים שֶׁל עַיִן** – העפעף, שהוא כסוי עור היורד על העין, **שֶׁנִּיקַּב** או **שֶׁנִּסְדַּק** או **שֶׁנִּסְדַּק,** הרי הוא בכלל המומים שנקראו בתורה (ויקרא כב כב) 'חָרוּץ'. **הֲרֵי** שהיה **בְּעֵינוֹ** דַּק – קרום, בחלק השחור שבעין, או **תְּבַלּוּל** שחסרונו יבואר במשנה בסמוך, והם מומים שהוזכרו בתורה (ויקרא כא כ), או שהיה לו חולי של **חִלְּזוֹן נָחָשׁ** – שיש בעינו בשר מיותר, בצורת חלזון או נחש, שגדל בעין וכיסה מעט מהאישון שבעין **(עֶצֶב).**
אֵיזֶהוּ 'תְּבַלּוּל', לָבָן הַפּוֹסֵק בַּסִּירָא וְנִכְנָס בַּשָּׁחוֹר – חוט לבן היוצא מהחלק הלבן שבעין, ועובר את הסירא [–חלק המקיף את השחור שבעין], ונכנס לתוך החלק השחור. אבל אם יצא חוט שחור מהחלק **הַשָּׁחוֹר** ועבר את החלק המקיפו, **וְנִכְנָס** בַּחלק **הַלָּבָן, אֵינוֹ מוּם,** כי אין מום בלובן.

הוכחת הקירבה

יום ראשון י"ד אייר ה'תשע"ט

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ט, הלכות א-ב: הָרוּג שֶׁנִּמְצָא נוֹפֵל בָּאָרֶץ, וְלֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ... מוֹדְדִין מִמֶּנּוּ אֶל הֶעָרִים שֶׁסְּבִיבוֹת הֶחָלָל... וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר מְבִיאִין עֶגְלַת בָּקָר מִשֶּׁל אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר...

התורה מצווה על אנשי העיר הקרובה לחלל לעשות כמה פעולות לשם כפרה על העיר, מתוך הנחה שהרוצח יצא ממנה. ומכאן נלמד העיקרון של הכרעה בספיקות על פי מידת הקירבה למקום שבו נמצא הדבר המסופק, הבא לידי ביטוי בהלכות שונות.

לדוגמא, גוזל הנמצא בין שני שובכים ואין ידוע מאיזה מהם הגיע – משיבים אותו לבעל השובך הקרוב יותר, מתוך הנחה שהגיע ממנו (ב"מ כג, ב).

כיוצא בזה, חבית יין שנמצאה בין ישוב של נכרים לישוב של ישראל ואין ידוע מאיזה מהם הגיעה – אם היא קרובה יותר לישוב הנכרי, הרי היא אסורה כדין יין נסך, בהנחה שהגיעה משל הנכרים, ואם סמוכה יותר לישוב של ישראל, מותרת (שם כד, א).

וכן המוצא כלי ולידו פירות – אם נתן אדם סימנים בכלי, מחזירים לו גם את הפירות (למרות שלא נתן סימנים עליהם), כי מחמת סמיכותם לכלי מניחים שנפלו ממנו, ומאחר והוכח על פי הסימנים שהכלי שייך לו – גם הפירות שלו (ב"מ כה, א).

ובדין זה יש חידוש נוסף, שכן במקרים הקודמים מדובר על שני דברים שווים בכמותם, כגון שובך מול שובך, ואילו במקרה זה הרי כנגד האפשרות שהפירות באו מהכלי הסמוך להם יש אפשרויות רבות שבאו ממקום אחר – מאחד האנשים שעברו במקום, ונמצא שכנגד הוכחת הקירבה יש הוכחה של רוב, והרי מבואר להלן (הלכה ו-ז) שרוב גובר על קירבה!

ובכל זאת תולים את הפירות בכלי, כי כאן הוכחת הקרבה חזקה עוד יותר, שכן הפירות נמצאים במקום הכלי ממש (לא כבמקרים הקודמים, כגון בחלל הנמצא בסמוך לעיר אך לא בעיר עצמה), ולכן הוכחת הקרבה גוברת אפילו על הרוב (קצות החושן סי' רסב, ב).

האם יש לברך על כיסוי הבור?

יום שני ט"ו אייר ה'תשע"ט

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק יא, הלכה א: מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת אָדָם מַעֲקֶה לְגַגּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ"; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בֵּית דִּירָה; אֲבָל בֵּית הָאוֹצָרוֹת וּבֵית הַבָּקָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֵינוֹ זָקוּק לוֹ.

והקשה ה'כסף משנה': נאמר בספרי (תצא רכט) "אין לי אלא בית, מנין הבונה בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות, תלמוד-לומר ולא תשים דמים בביתך", ואם כן מפורש שבית הבקר ובית האוצרות חייבים במעקה!

ומיישב: יש מחלוקת בגמרא (יומא יא, א) אם בית האוצרות ובית הבקר חייב במזוזה. ויש לומר, שהספרי סובר כדעה המחייבת ולדעה זו חייב גם במעקה, ואילו הרמב"ם פסק (הל' תפילין ומזוזה פ"ו ה"ז) שפטורה ממזוזה ולכן פטר גם ממעקה.

ולפי זה, לדעת הרמב"ם מצוות מעקה היא רק בבית העשוי לדירה, וכמו שבית האוצרות ובית הבקר פטורים ממזוזה משום "שאינן עשויין לדירה" (שם) כך פטורים ממעקה. ומה שפסק (להלן ה"ד) לענין "באר או בור בחצירו" ש"חייב לעשות לו חוליה גבוהה עשרה טפחים או כיסוי" הרי זה משום איסור "לא תשים דמים בביתך" שנאמר לגבי "כל מכשול שיש בו סכנת נפשות".

ו'נפקא מינה' אם החיוב הוא משום 'לא תשים דמים בביתך' או משום 'ועשית מעקה' – לענין הברכה בשעת עשיית המעקה (הל' ברכות פי"א ה"ח), הנאמרת רק במקום שיש מצוה לעשות מעקה, אבל העושה מעקה משום "לא תשים דמים" אינו מברך.

אך 'החינוך' כתב (מצוה תקמו): "מניח גגו או בורו בלי מעקה ביטל עשה זו ('ועשית מעקה'), וגם עבר על לאו דלא תשים בביתך". כלומר, בור בחצירו של אדם חייב במצוות מעקה (בנוסף ל'ולא תשים דמים בביתך').

ונראה שגם לדעת הרמב"ם בור בחצר חייב במעקה או כיסוי, כי הנזק שעשוי להיגרם שכיח, אבל בבית האוצרות ובית הבקר אין מצוות 'ועשית מעקה' אלא רק איסור 'לא תשים דמים' כמו בכל מכשול שיש בו סכנה, כי במקום שהולכים שם בתדירות, כמו גג של בית דירה או בור בחצר יש מצוות 'ועשית מעקה', ומקום שאין הולכים בתדירות, כמו גג בית האוצרות ובית הבקר, פטור ממעקה אך יש איסור 'לא תשים דמים', ככל מכשול שיש בו סכנה.

(דבר אברהם ח"א סי' לז אות ג-ד)

קנין עבדים אגב קרקע

יום שלישי ט"ז אייר ה'תשע"ט

הלכות מכירה פרק ג, הלכה יא: הַמַּקְנֶה עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת כְּאֶחָד... הֶחְזִיק בַּקַּרְקָעוֹת, לֹא קָנָה הָעֲבָדִים, עַד שֶׁיִּהְיוּ עוֹמְדִין בְּתוֹךְ הַקַּרְקַע; וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ: 'קְנֵה עֲבָדִים עַל גַּב הַקַּרְקַע', לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּתוֹכָהּ - שֶׁהָעֶבֶד מְהַלֵּךְ לְדַעַת עַצְמוֹ.

הקונה קרקע ומטלטלין יחד ועשה קנין בקרקע, נקנים המטלטלין בקנין 'אגב' (אגב הקרקע). וכאשר המוכר אומר לקונה "קנה אגב קרקע", הרי הם נקנים גם אם אינם מונחים על הקרקע בשעת הקנין (לעיל ה"ח-ט). אך הקונה קרקע ועבד, נקנה העבד אגב הקרקע רק אם הוא עומד על הקרקע הנקנית

"אף־על־פי שאמר לו קנה עבדים על גבי קרקע".

והראב"ד חולק וסובר שהעבד כמטלטלין ונקנה אגב הקרקע גם אם אינו עומד עליה. ואף שמסוגיית הגמרא (בבא קמא יב, א) משמע שעבדים, 'מטלטלי דניידי', נקנים רק כשהם עומדים על הקרקע הנקנית, הרי מסוגיות אחרות משמע שגם 'מטלטלי דניידי' (בעלי חיים) אינם צריכים לעמוד על הקרקע (ראה קידושין כו, ב: מעשה באדם שהקנה מאה צאן אגב קרקע בגודל טפח על טפח).

אך כתב ה'מגיד משנה' שיש לחלק בין עבדים לבעלי חיים: בעלי חיים ניידים רק על דעת בעליהם והם ככל המטלטלין, אבל עבדים ניידים על דעת עצמם, וזהו שכתב הרמב"ם "שהעבד מהלך לדעת עצמו".

וה'אבן האזל' מבאר שהרמב"ם והראב"ד נחלקו במהותו של קנין 'אגב':

לדעת הרמב"ם רואים את המטלטלין כאילו הם טפלים אל הקרקע וכחלק ממנה כאשר הם מונחים על הקרקע, או שאינם מונחים עליה אבל דעת הבעלים 'להטפיל' את המטלטלין לקרקע (באמירתו "קנה מטלטלין אגב קרקע") וכיון שהעבד אינו תלוי בדעת בעלים הרי הוא 'נטפל' לקרקע רק כשהוא עומד עליה אבל אם אינו נמצא שם אינו 'נטפל' ודעת בעליו אינה קובעת לגביו כי "העבד מהלך לדעת עצמו".

ואילו לדעת הראב"ד אין המטלטלין עצמם 'נטפלים' לקרקע אלא 'טפלותם' היא בדין הקנין, שנקנים אגב הקרקע ולכן דין העבד ככל בעל חי ונקנה אגב הקרקע גם אם אינו עליה, כי דעת הבעלים (האומר "קנה את העבד אגב הקרקע") מצרפת אותו לקנין הנעשה בקרקע.

אחריות על אתרוגים שנלקחו לבחירה

יום רביעי י"ז אייר ה'תשע"ט

הלכות מכירה פרק ד, הלכה יד: הַנּוֹטֵל כְּלִי מִן הָאֻמָּן עַל מְנָת לְכַקְּרוֹ - אִם הָיוּ דָמָיו קְצוּבִין וְנֶאֱנַס בְּיָדוֹ, חַיָּב בְּדָמָיו; הוֹאִיל וְדָמָיו קְצוּבִין, מֵעֵת שֶׁהִגְבִּיהוּ נַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ; וְהוּא שֶׁיַּגְבִּיהֶנּוּ כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת כֻּלּוֹ.

אדם לקח מחנות כמה אתרוגים כדי לבחור מהם את המהודר ביותר, ובתוך כך נפסל אחד מהם שלא באשמתו. האם עליו לשלם את שוויו למוכר?

בהלכה זו מבואר שהלוקח חפץ כדי לבחון אם ברצונו לקנותו, מתחייב בתשלום אם יארע נזק לחפץ אפילו באונס.

ובטעם הדבר נאמרו שני ביאורים:

א. כשם ששואל חייב באחריות החפץ משום ש'כל הנאה שלו' (הוא נהנה מהשימוש בחפץ והמשאיל אינו מקבל כל תמורה), כך גם זה נהנה בקבלת החפץ ואפשרות ההחלטה הנתונה בידיו האם לרכוש אותו (ר"ן ורא"ש נדרים לא, א).

ב. משעה שלקח את החפץ דינו כלוקח. ואף שבאפשרותו עדיין להחליט האם לקיים את המקח או לא – יש להתייחס לכך בינתיים כאל מכירה גמורה עם אפשרות ביטול, וכל עוד לא ביטל את המכירה, הרי היא בתוקפה ולכן אם החפץ אבד או ניזוק, עליו לשלם עבור עצם הקניה (רש"י ב"מ פח, א).

ומדברי הרמב"ם נראה כדעה השניה, שהרי כתב "מעת שהגביהו נעשה ברשותו", היינו שקנה אותו.

ועל פי זה מוסיף שדין זה מותנה בכך ש"יגביהנו כדי לקנות את כולו". ושני הסברים נאמרו בדבריו:

הסמ"ע (חו"מ ר, כט) מפרש כי מאחר וחיוב האחריות נובע מהקנין, צריך שתהא לו כוונה ברורה בשעת ההגבהה לקנות את החפץ אם ימצא חן בעיניו (אך לדעת הראשונים שהחיוב הוא כדין שואל, אין צורך בכוונת קנין).

ויש אומרים (ביאור הגר"א ואולם המשפט לשו"ע שם), שכוונת הרמב"ם לשלול מקרה שלקח כמה חפצים על מנת לבחור אחד מתוכם. וזהו שכתב "שיגביהנו כדי לקנות את כולו", אך אם אין בדעתו לקנות את כל מה שהגביה אלא רק חלק ממנו – אין הקנין חל בינתים אפילו על חלק, כי אין קנין חל על דבר שאינו מסוים ומוגדר, וממילא איננו מתחייב באחריות. ולפי זה, הנוטל מספר אתרוגים על מנת לבחור אחד מהם, אינו מתחייב באונסין (וראה פתחי חושן פקדון ושאלה א, הערה עג).

מתי יכול גזבר הקדש לחזור בו מן הקנין?

יום חמישי י"ח אייר ה'תשע"ט

הלכות מכירה פרק ט, הלכה ב: הַגִּזְבָּר שֶׁקָּנָה לְהַקְדֵּשׁ... יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה. כֵּיצַד? נָתַן דָּמִים שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת - אִם הוּקְרוּ, קָנָה כְּדִין תּוֹרָה; וְאִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת, חוֹזֵר, שֶׁהֲרֵי לֹא מָשַׁךְ, וְלֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הַהֶקְדֵּשׁ.

הקדש קונה בנתינת הכסף, ולכן אם עלה מחיר הפירות לאחר נתינת הכסף, זכה בהם הקדש (קדושין כט, א). והוסיף הרמב"ם שאם מחיר הפירות ירד לאחר נתינת הכסף, רשאי הגזבר לחזור בו ולקנות במחיר המוזל, כי "לא יהיה כח הדיוט חמור מכח הקדש". כלומר, הקונה חפץ מאדם רגיל, 'הדיוט', החפץ נקנה במשיכה, וקודם המשיכה יכול לחזור בו. וכיון שכוח הקדש אינו קטן מכוח 'הדיוט', יכול הגזבר לחזור בו.

וה'מגיד משנה' הביא את דברי התוספות והרשב"א שהקשו מדברי הגמרא (שם):

הפודה חפץ מהקדש במאה דינרים ולא הספיק למשכו עד שהתייקר למאתיים – 'מה שפדה פדוי' ונותן רק מאה, ואין אומרים 'לא יהיה כח הדיוט חמור מכח הקדש' וכשם שבקונה מהדיוט לא חל הקנין עד שעת משיכה, אף כאן יתחייב הפודה לשלם להקדש כפי המחיר בשעת משיכה (מאתיים), כי אסור לאדם לחזור בו לאחר נתינת הכסף (אף שלא משך) כדי שלא יקבל קללת 'מי שפרע' (על שאינו עומד בדיבורו - בבא מציעא מד, א). וכיון ש'הדיוט' אסור לחזור בו, גם הקדש אינו יכול לחזור בו, כמו שכתב הרמב"ם בהביאו הלכה זו (בהל' ערכין פ"ז הי"ג) שאין אומרים "לא יהיה כח הדיוט חמור

מכח הקדש, שאפילו ההדיוט אינו יכול לחזור בו עד שיקבל מי שפרע... ואין ההקדש ראוי לקבל מי שפרע". ומדוע כתב הרמב"ם כאן שאם הוזלו הפירות לאחר נתינת הכסף רשאי הגזבר לחזור בו?

ומבאר ה'כסף משנה':

הפודה מהקדש במאה דינרים ולא הספיק למושכו עד שעלה למאתיים – קנין הכסף הוא מן התורה (ככתוב "ונתן הכסף וקם לו", קידושין כט, א). ואף שתיקנו חכמים 'משיכה' בקניית 'הדיוט', הרי הוא מקבל 'מי שפרע' (אם יחזור בו) ולכן גם בהקדש אין הגזבר יכול לחזור בו, אבל כאן שהקדש קונה מ'הדיוט', קנין כסף אינו מן התורה ולכן יכול הגזבר לחזור בו, כי חכמים תיקנו 'מי שפרע' רק כשכסף קונה מן התורה.

אונאה במטבעות

יום שישי י"ט אייר ה'תשע"ט

הלכות מכירה פרק יב, הלכה ח־ט: וּכְשֵׁם שֶׁהוֹנָיָה בְּפֵרוֹת וּבְבְהֵמָה, כָּךְ יֵשׁ הוֹנָיָה בְּמַטְבְּעוֹת. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה דִּינָר שֶׁל זָהָב בְּאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְצִרְפָּהּ בְּעֶשְׂרִים דִּינָר... הֲרֵי זֶה מַחְזִיר אֶת הַהוֹנָיָה... חָזַר מִכָּאן, מְחִילָה.

גם במטבעות שיעור ההונאה הוא שתות (שישית מערך המקח) ואם היתה אונאת שתות, המקח קיים ומחזיר את דמי האונאה, פחות משתות – אינו חייב להחזיר.

והנה, במקור ההלכה (ב"מ נב, א) מבואר שהאונאה היא במטבע שנשחק ונחסר ממשקלו. והרמב"ם חידש שגם בפריטת מטבעות יש דין אונאה, ואם פרטו דינר זהב השווה עשרים וארבעה דינרי כסף, בעשרים דינרי כסף, היינו פחות שתות – "הרי זה מחזיר את ההוניה", ואם היה פחות משתות, מחול לו ואין דין אונאה.

והקשה ה'מחנה אפרים' (דיני אונאה סי' ז):

בטעם הדבר שבאונאה פחות משתות המקח קיים ואינו מחזיר האונאה, פירש רש"י (קדושין מב, ב, ד"ה חוזר) כיון שאין כל אדם יכול לצמצם הדמים עד שתות, וגם כאשר יערער המתאנה, לא יוכלו השמאים לקבוע בוודאות את שווי הסחורה ולכן מוותר הוא ומוחל על סכום קטן זה (רא"ש ב"מ פ"ד סי' כ). וכך אמרו חז"ל (ב"ב צ"ה א) "פחות משתות לא ידיעא במנה ומחיל אינש".

וכל זה בסחורות שאי אפשר לקבוע את שוויין המדויק, אבל ערך המטבע הוא ערך מוחלט והכל יודעים שדינר זהב שווה עשרים וארבעה דינרי כסף, ואיך אפשר לומר שהמתאנה מוחל על ההפסד שנגרם לו?

וצריך לומר, שהלכה זו נאמרה כאשר פריטת המטבע נעשתה ללא בדיקה והתעניינות קודמת של הפורט במחיר המטבע, ועל זה נאמר שעד שתות אנשים מוחלים זה לזה. אבל אם התעניין תחילה אצל החלפן בערך של המטבע והלה הטעה אותו ונקב בשווי הפחות מערך המטבע, הרי זה מקח טעות ואף פחות משתות אינו מוחל, ועל המאנה להחזיר את האונאה (מחנ"א שם).

מום במקח - מתי אינו 'מקח טעות'?

שבת קודש כ' אייר ה'תשע"ט

הלכות מכירה פרק טו הלכה ג: וְכֵן הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע... אוֹ שֶׁאָר מִטַּלְטְלִין, וְנִמְצָא בַּמַּקָּח מוּם שֶׁלֹּא יָדַע בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - מַחְזִירוֹ אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים, שֶׁזֶּה מִקַּח טָעוּת הוּא; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמַּקָּח אַחַר שֶׁיָּדַע בַּמּוּם; אֲבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אַחַר שֶׁרָאָה הַמּוּם - הֲרֵי זֶה מָחַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִיר.

ה'מגיד משנה' הביא בשם "יש מי שכתב" שאם בעת הקניה הלוקח היה יכול להבחין במום אך לא הקפיד לבדוק בטיב המקח, הרי אף שהמוכר לא ציין בפניו את המום שבמקח (ראה להלן ה"ז) – אין זה מקח טעות ואין הלוקח יכול לחזור בו. והסמ"ע הביא דעה זו להלכה (חו"מ סי' רלב ס"ק י).

ובספר 'משפט שלום' (למהרש"ם מברעזאן – סי' רלב ס"ק ד) הוסיף שהדברים אמורים רק אם הבדיקה יכולה להיעשות בקלות, אבל אם היא כרוכה בטרחה אין הלוקח חייב לבדוק, ואם מצא מום יכול לבטל את המקח.

והמשנה למלך' הקשה על דעה זו מדברי הרמב"ם כאן. שעל הדין שאם נמצא במקח מום שלא ידע בו רשאי הלוקח להחזירו אפילו לאחר כמה שנים, כתב שזהו בתנאי "שלא ישתמש במקח אחר שידע במום, אבל אם נשתמש בו אחר שראה המום הרי זה מחל". הרי מפורש שגם אם ראה וידע במום יכול הלוקח לחזור בו (כל זמן שלא השתמש בו)!

ומבאר ב'משפט שלום' (שם):

דברי הרמב"ם, שאף אם המום היה ידוע לו יכול הלוקח לחזור בו (אם לא השתמש בו), אמורים רק אם המום נודע לו לאחר גמר המקח, אבל אם ידע על המום בשעת המקח, אינו יכול לחזור בו גם אם לא השתמש בחפץ שקנה. ואם כן, כאשר ישנה אפשרות להבחין במום בקלות בשעת הקנין, הרי זה כאילו ידע על המום, ובאופן כזה גם אם לא השתמש בחפץ אינו יכול לחזור בו.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שישי עמ' ב

1 מצינו ששיעור מלא מקדח שוה לשיעור סלע. **דְּתַנָּן** (כלים פי"ז מי"ב)
2 לגבי חלון המעביר טומאה מבית לבית, **מָאוֹר** – חלון שאינו
3 משמש אלא להכניס אור לבית, **שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בִּידֵי אָדָם,** כגון
4 חור שחררוהו מים או שרצים, או שנפחת חלק מהכותל מאליו,
5 **שִׁיעוּרוֹ** להעביר טומאה **מִלֹּא אֶגְרוֹף גָּדוֹל, וְזֶהוּ אֶגְרוֹפוֹ שֶׁל בֶּן**
6 **אַבְטִיחַ** – שם אדם בעל בשר שהיה ידוע בזמן המשנה, ואגרופו
7 גדול. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, וְיֶשְׁנוֹ** – שיעור אגרוף זה הוא **כְּרֹאשׁ גָּדוֹל**
8 **שֶׁל אָדָם.** ואם **נַעֲשָׂה** החלון **בִּידֵי אָדָם** כדי לשמש להכנסת
9 אור, **שִׁיעֲרוּהוּ כִּכְמֻלֹּא מַקְדֵּחַ גָּדוֹל שֶׁל לִשְׁכָּה** – המונח בלשכה
10 בבית המקדש, וקודחים בו לצורך בית המקדש, **שֶׁגּוּדְלוֹ הוּא**
11 **כְּמַטְבַּע פּוּנְדְּיוֹן הָאִיטַלְקִי** – שבא מאיטליה, **וּכְסֶלַע נִירוֹנִית** –
12 מטבע סלע שנקרא על שם נירון קיסר, **וְיֶשְׁנוֹ** – ושיעורו הוא,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ד־כ' אייר תשע"ט

יום ראשון י"ד אייר ה'תשע"ט

הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר שמצות־עשה להפריש ערי מקלט וכמה יהיו. ודין בחמשה עשר באדר מתקנים הדרכים של ערי מקלט בכל שנה. ודין כל ערי הלוים קולטות ומה בינן לערי מקלט.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לְהַפְרִישׁ[3] עָרֵי מִקְלָט[4], שֶׁנֶּאֱמַר: שָׁלוֹשׁ[5] עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ. וְאֵין עָרֵי מִקְלָט[6] נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[7].

2) על הציבור בכלל ועל ראשי העם בפרט. 3) לייחד. 4) להציל את ההורג שוגג מיד גואל הדם. 5) ותחילת הפסוק "מצווך לאמר", "להזהיר בית דין על כך" (ספרי שופטים, קפג). 6) ואין מצוות הפרשת ערי מקלט. 7) ככתוב: "שלוש ערים תבדיל לך בתוך ארצך, אשר ה' אלוקיך נותן לך לרשתה", "יכול כיוון שבאו לארץ יהיו חייבים למנות ערי מקלט (ש)בחוצה לארץ, אמרת: לא אמרתי אלא 'אשר אני נותן לכם', כאשר ניתן לכם, אתם חייבים למנות ערי מקלט, ולא בחוצה לארץ" (ספרי זוטא מובא בילקוט שמעוני מסעי לה, פסקה "כי אתם").

ב. וְשֵׁשׁ עָרִים[8] הָיוּ. שָׁלֹשׁ הִבְדִּיל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ[9] בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן[10], וְשָׁלֹשׁ הִבְדִּיל יְהוֹשֻׁעַ[11] בְּאֶרֶץ כְּנַעַן[12].

~ נקודות משיחות קודש ~

"שלש הבדיל משה בעבר הירדן ושלש הבדיל יהושע בארץ כנען".

הלשון "ארץ כנען" שנקט הרמב"ם היא מדוייקת, וכאן באה למעט את עבר הירדן ששם הובדלו הערים על ידי משה רבנו. אבל בהלכות שמיטה ויובל פי"ג ה"י שכתב "כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען כו'" רצונו למעט ארץ הקיני הקניזי והקדמוני שלעתיד־לבוא ינחלו בהם הלווים נחלה.

על פי זה תתורץ הקושיא על הסמ"ג שכתב (לאווין רע"ז, רע"ז.) שלעתיד־לבוא נוטלין שבט לוי חלק בארץ, והוא לכאורה נגד מה שכתב הרמב"ם "כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען" והלא הסמ"ג "דרכו תמיד להלוך בעקבות הרמב"ם וברוב המקומות אינו אלא כמעתיק כו'" (יד מלאכי כללי הסמ"ג סמ"ו) ומנין למד הסמ"ג דעה זו ברמב"ם.

אלא, שעל פי הנ"ל יובן שמה שכתב הרמב"ם שלא ינחלו בארץ כנען הוא מדוייק ובא למעט המקום שהוא ארץ ישראל ואינו ארץ כנען, היינו הקיני הקניזי והקדמוני כנ"ל ששם ינחלו הלווים לעתיד־לבוא.

(על פי לקו"ש חל"ח עמוד 106 הערה 37)

8) ככתוב: "והערים אשר תתנו, שש ערי מקלט תהיינה לכם" (במדבר לה, יג). 9) "אז יבדיל (=הבדיל) משה שלוש ערים בעבר הירדן ... את בצר במדבר בארץ המישור לראובני, ואת ראמות בגלעד לגדי, ואת גולן בבשן למנשי" (דברים ד, מא־מג). 10) המזרחי, בארץ סיחון ועוג, כאשר ציווה אותו ה': "את שלוש הערים תתנו מעבר לירדן" (במדבר לה, יד). 11) "ויקדשו את קדש בגליל בהר נפתלי ואת שכם בהר אפרים ואת קריית ארבע היא חברון בהר יהודה" (יהושע כ, ז). 12) כאשר ציווה ה' את משה: "ואת שלוש הערים תתנו בארץ כנען, ערי מקלט תהיינה" (במדבר שם). [בתוספתא מכות פרק ב שנינו, שיהושע הפרישן מיד כשבאו לארץ, אבל לא היו קולטות עד ארבע עשרה שנה של כיבוש וחלוקה, וכן בספרי שופטים קפה, ובירושלמי מכות פרק ב הלכה ו, אבל רש"י במשנה ט: כותב שהובדלו אחרי כיבוש וחלוקה].

ג. אֵין אַחַת[13] מֵעָרֵי מִקְלָט קוֹלֶטֶת עַד שֶׁיֻּבְדְּלוּ כֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט[14] תִּהְיֶינָה לָכֶם. וְהוֹדִיעָנוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁאֵין שָׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן קוֹלְטוֹת עַד שֶׁיֻּבְדְּלוּ שָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן. וְלָמָה הִבְדִּילָן[15]? אָמַר: הוֹאִיל וּבָאָה מִצְוָה לְיָדִי אֲקַיְּמֶנָּה.

~ נקודות משיחות קודש ~

שלוש ערים תבדיל לך.

וצריך להבין בשלוש ההלכות:

בהלכה א': "מצות־עשה להפריש ערי מקלט ... שנאמר שלוש ערים תבדיל לך כו'" והלא שש ערים היו, ומדוע לא הביא הפסוק "שש ערי מקלט תהיינה לכם" כפי שהביאו בהלכה ג'.

בהלכה ב': מדוע כתב "ושש ערים היו" בלשון סיפור דברים, והלא הוא ציווי.

בהלכה ג': "והודיענו משה רבינו שאין שלש שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלוש שבארץ כנען" והלא לכאורה זה נכלל כבר במה שכתב בתחילת הלכה זו "שאין אחת מערי מקלט קולטת עד שיובדלו כולן, שנאמר שש ערי מקלט תהיינה לכם".

וביאור הדברים: בהלכה א' בא להשמיענו שמצוה זו היא מצוה התלויה בארץ, ולכן הביא הפסוק "שלוש ערים תבדיל לך" כי עיקר החיוב הוא על שלוש הערים שבא"י. בהלכה ב' ממשיך "ושש ערים היו" רוצה לומר שאף שעיקר ויסוד החיוב הוא שלוש הערים שבארץ ישראל, הרי שלהלכה בפועל צריך שיהיו שש ערים שקולטות את הרוצח, ודיני ערי מקלט חלים על כל ששת הערים.

ובהלכה ג' מדגיש נקודה: כמו שבהפרשת ערי מקלט המצוה היא בארץ ישראל דווקא (והשלוש שבעבר הירדן

הם כעניין טפל ודבר נוסף), כך גם בדין קליטתן ש"הודיענו משה רבינו שאין שלוש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלש שבארץ כנען".

ודין זה אינו נכלל במה ש"אין כל אחת משש ערי מקלט קולטת עד שיובדלו כולם" כי שם מדובר על כך שכל ערי המקלט הן כחפצא אחת ודין קליטתן הוא רק כשישנן כל השש, וכשחסרה אחת או בעבר הירדן או בארץ כנען מתבטלת כל החפצא של ששת ערי המקלט וכולן אינן קולטות. אבל במה שהוסיף: "הודיענו משה רבינו שאין שלוש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלוש שבארץ כנען", חידש דין נוסף שלא רק שאינן קולטות אלא שגם אין כאן חלות שם ערי מקלט כל זמן שלא נבדלו אותן שבארץ כנען.

(על פי לקו"ש חל"ט ע' 16)

13) אפילו אלה שכבר הופרשו (מכות ט:). 14) "עד שיהו ששתן קולטות כאחת" (שם וספרי מסעי קס). 15) הרי ידע שלא יקלטו בחייו.

1 **ד. בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ[16] מוֹסִיפִין שָׁלֹשׁ אֲחֵרוֹת עַל**
2 **אֵלּוּ הַשֵּׁשׁ[17], שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָסַפְתָּ לְּךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים**
3 **עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה. וְהֵיכָן מוֹסִיפִין אוֹתָן? בְּעָרֵי**
4 **הַקֵּינִי וְהַקְּנִזִּי וְהַקַּדְמוֹנִי, שֶׁנִּכְרַת לְאַבְרָהָם אָבִינוּ**
5 **בְּרִית עֲלֵיהֶן[18] וַעֲדַיִן לֹא נִכְבְּשׁוּ. וַעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר**
6 **בַּתּוֹרָה: וְאִם יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ[19].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"בימי המלך המשיח מוסיפין שלוש אחרות על אלו השש".

ובהלכות מלכים ריש פי"א מביא חיוב הוספת שלוש הערים לעתיד־לבוא כהוכחה שלישית לביאת המשיח מהתורה, אחרי "ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ... כו'" ובפרשת בלעם שניבא בשני המשיחים, שכל מי שאינו מאמין בו כו' כופר בתורה ובמשה רבנו.

וצריך להבין מדוע לא הסתפק בשתי הראיות הראשונות מהפסוקים שבתורה, ונזקק להוכחה שלישית מדין ערי מקלט לעתיד־לבוא.

ויש לומר שבראיה זו ישנה מעלה שאין בשתי הראשונות שהן הבטחות התורה, ובתנאים מסוימים עלול להיות שינוי בהבטחה כגון שבהבטחה ש"בין הקב"ה לנביא" אפשר שלא תתקיים אם "יגרום החטא" (הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות) ומזה מובן שאף אם ברור שתתקיים הבטחת הנביא אין זה מפני שהבטחת הנביא אינה ניתנת לשינוי אלא שלפועל אין שינוי בהבטחות אלו.

אבל בנוגע לציווי התורה ו"דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ותוספת" ולכן כשהגאולה היא פרט במצות ערי המקלט אי אפשר שיהיה שינוי ח"ו בהבטחה זו.

(על פי לקו"ש חלק ל"ד ע' 115)

16) ונרמז בפסוק "ואם ירחיב ה' אלוקיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך" (דברים יט, ח). 17) שנצטוו באותה פרשה להפריש בארץ כנען, לאחר שכבר הבדיל משה שלוש ערים בעבר הירדן המזרחי (דברים ד, מא). 18) "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת ... את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני" (בראשית טו, יח־יט). 19) והמשך הפסוק "כאשר נשבע לאבותיך" (ולא כתוב "כאשר נשבע לתת לך").

7 **ה. וְחַיָּבִין בֵּית דִּין לְכַוֵּן הַדְּרָכִים[20] לְעָרֵי מִקְלָט,**
8 **לְתַקְּנָם וּלְהַרְחִיבָן[21]. וּמְסִירִין מֵהֶן כָּל מִכְשׁוֹל וְכָל**
9 **תַּקָּלָה. וְאֵין מַנִּיחִין בַּדֶּרֶךְ לֹא תֵּל[22] וְלֹא גַיְא[23] וְלֹא**
10 **נָהָר, אֶלָּא עוֹשִׂין עָלָיו גֶּשֶׁר, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְעַכֵּב[24] אֶת**
11 **הַבּוֹרֵחַ לְשָׁם. שֶׁנֶּאֱמַר: תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ[25]. וְרֹחַב דֶּרֶךְ**
12 **עָרֵי מִקְלָט אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת.**
13 **וּ'מִקְלָט' 'מִקְלָט' הָיָה כָּתוּב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים[26], כְּדֵי**
14 **שֶׁיַּכִּירוּ הָרַצְחָנִים[27] וְיִפְנוּ לְשָׁם.**

20) לעשות דרכים ישרות בלא עיקול וסיבוב (מכות ט:). 21) כל זה נכלל בחובת בית דין "לכוון הדרכים". 22) גבעה. 23) בקעה. 24) וישיגו גואל הדם ויהרגהו. 25) שתהיה דרך כבושה, ישרה ומוכנה לנמלטים לערי מקלט, מכות שם. ועיין פירוש המשניות לרבינו, שקלים פרק א משנה א. 26) בכל מקום שהיו שתי דרכים לכיוונים שונים, ואחת מהן פונה לעיר המקלט, היה עץ תקוע באותה דרך וכתוב בה: "מקלט" (רש"י שם). 27) ולא יטעו.

15 **ו. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר בְּכָל שָׁנָה בֵּית דִּין מוֹצִיאִין**
16 **שְׁלוּחִים לְתַקֵּן הַדְּרָכִים[28], וְכָל מָקוֹם שֶׁמְּצָאוּהוּ**
17 **שֶׁנִּתְקַלְקֵל - מְתַקְּנִים אוֹתוֹ. וּבֵית דִּין שֶׁנִּתְרַשְּׁלוּ[29]**
18 **בְּדָבָר זֶה - מַעֲלֶה עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שָׁפְכוּ**
19 **דָּמִים[30].**

28) שנתקלקלו בימות הגשמים, "כדי שאם ינוס מכה נפש בשגגה, לא ימצא מניעה שתמנע אותו מלנוס ..." (פירוש המשניות שם). 29) ולא עשו את כל התיקונים הדרושים. 30) שנאמר "ולא ישפך דם נקי ... והיה עליך דמים" (דברים יט, י), מועד קטן ה.

20 **ז. וְכֵן מוֹשְׁחִין[31] בֵּין כָּל עִיר וָעִיר מֵעָרֵי מִקְלָט**
21 **בִּתְחִלַּת הַפְּרָשָׁתָן[32], עַד שֶׁהָיוּ מְשֻׁלָּשׁוֹת בְּשָׁוֶה[33];**
22 **שֶׁנֶּאֱמַר: תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ[34].**

31) מודדים במשיחה (=חבל). והראב"ד גרס "משווין". 32) על ידי משה בעבר הירדן המזרחי ועל ידי יהושע בארץ ישראל המערבית. 33) מרחקים שווים בין שלוש ערי מקלט ואליהן. חברון בדרום וקדש בצפון ושכם באמצע, וכנגדן בעבר הירדן: בצר, רמות בגלעד וגולן בבשן. והיה

מתחילת הגבול בדרום הארץ לחברון כמחברון לשכם, ומחברון לשכם כמשכם לקדש, ומשכם לקדש כמקדש לגבול בצפון הארץ. יושבי דרום הולכים לחברון, יושבי צפון - לקדש, והיושבים בין חברון לשכם: הסמוכים לחברון נמלטים לחברון, והסמוכים לשכם - לשכם, וכן משכם לקדש, מכות ט: 34) והמשכו "ושילשת את גבול ארצך".

1 **ח. עָרֵי מִקְלָט אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עֲיָרוֹת[35] גְּדוֹלוֹת,**
2 **וְלֹא כְּרַכִּים[36] גְּדוֹלִים, וְלֹא קְטַנִּים[37], אֶלָּא עֲיָרוֹת**
3 **בֵּינוֹנִיּוֹת. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בִּמְקוֹם שָׁוְקִים[38]**
4 **וּבִמְקוֹם הַמַּיִם. וְאִם אֵין שָׁם מַיִם[39] - מַכְנִיסִין[40]**
5 **לְתוֹכָן מַיִם. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בִּמְקוֹם**
6 **אֶכְלוּסִין[41]. נִתְמַעֲטוּ אֶכְלוּסֵיהֶן - מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן.**
7 **נִתְמַעֲטוּ דְּיוֹרֵיהֶן[42] - מַכְנִיסִין לְתוֹכָן כֹּהֲנִים לְוִיִּים**
8 **וְיִשְׂרְאֵלִים. וְאֵין פּוֹרְשִׁין בְּתוֹכָן מְצוּדוֹת[43], וְאֵין**
9 **מַפְשִׁילִין בְּתוֹכָן חֲבָלִים[44], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה רֶגֶל גּוֹאֵל**
10 **הַדָּם מְצוּיָה שָׁם[45].**

35) אינן מוקפות חומה. 36) מוקפים חומה, ששיירות ממקום אחר רגילות לבוא לשם, ויכול גואל הדם להסתנן העירה עם השיירות בלי שירגישו בו, ויהרוג את הרוצח ששגג. 37) בברייתא שם כתוב: "לא טירין קטנים", פירוש ערים קטנות מוקפות חומה. בדפוס רומי (ר"מ) חסרות המלים: "ולא קטנים". 38) שיהיו מזונותיהם מצויים לקנות. 39) בשעת חלוקת הארץ בימי יהושע, או שהיו ונתייבשו. 40) בתעלות מן הנהרות הרחוקים. 41) כפרים וישוב סמוכים להן, שלא יתנפלו עליה גואלי הדם מזויינים (רש"י שם). 42) תושבי העיר. 43) לצוד חיות, שציידים מלומדי חרב הם, ועיר שמצויות בה מצודות, אף כלי זיין מצויים בה, ושמא ייכנס גואל הדם לתוך העיר, ויקנה שם נשק ויהרוג את הרוצח (שאם יביא נשק ממקומו, ירגישו בו). 44) למצודות, מטעם זה שהזכרנו. 45) טעם זה נזכר בגמרא שם.

11 **ט. כָּל עָרֵי הַלְוִיִּם[46] קוֹלְטוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֶן עִיר**
12 **מִקְלָט הִיא. שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲלֵיהֶם[47] תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים**
13 **וּשְׁתַּיִם עִיר, כָּל הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים**
14 **וּשְׁמֹנֶה עִיר - הִקִּישָׁן[48] הַכָּתוּב כֻּלָּן[49] זוֹ לָזוֹ לִקְלָטוֹת[50].**

46) ולאו דווקא שש ערי מקלט, שנתייחדו לכך (מכות שם). 47) על שש ערי המקלט הנזכרות בתחילת הכתוב. 48) השווה אותן. 49) על ידי שכלל כולן ביחד בסוף הכתוב. 50) אף על פי שבארבעים ושתיים הערים הנוספות לא נאמר במפורש בתורה שהן קולטות.

15 **י. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין עָרֵי מִקְלָט שֶׁהֻבְדְּלוּ לְמִקְלָט[51]**
16 **וּבֵין שְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּם? שֶׁעָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת בֵּין**
17 **לְדַעַת[52] בֵּין שֶׁלֹּא לְדַעַת[53], הוֹאִיל וְנִכְנַס בָּהֶן -**
18 **נִקְלָט; וּשְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּם אֵינָן קוֹלְטוֹת אֶלָּא לְדַעַת.**
19 **וְרוֹצֵחַ הַדָּר בְּעָרֵי מִקְלָט - אֵינוֹ נוֹתֵן שְׂכַר בֵּיתוֹ[54];**
20 **וְהַדָּר בִּשְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּים - נוֹתֵן שָׂכָר[55] לְבַעַל הַבַּיִת.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"והרוצח הדר בעיר מקלט אינו נותן שכר ביתו, והדר בשאר ערי הלווים נותן שכר לבעל הבית".

ולכאורה קשה שהרי הוזהרו שבט לוי שלא לנחול בארץ, ומה שניתן להם הם ערים לשבת בלבד ולא לאחוזת נחלה. ולאידך מצינו שהלווים מתוודים וידוי מעשרות ואומרים "ואת האדמה אשר נתת לנו" דבר המוכיח את בעלותם על הערים האלה.

אלא שבעלות הלויים על ערי המקלט היא בעלות כללית של כל השבט ולא בעלות פרטית של כל אחד ואחד מבני לוי, ולכן הדר בערי הלויים נותן שכר ביתו. ומה שכתב שרוצח הדר בערי המקלט אינו נותן שכר ביתו ללוי, הוא משום שפסק כהדרשה בבבלי "והיו לכם הערים כו" "לכם לכל צרכיכם" היינו גם לרוצחים בשגגה.

ויש להוסיף בפנימיות העניינים: הורג הנפש יצר פירוד בין אדם למקום ובין אדם לחברו, ועל כן כפרתו היא בערי המקלט שניתנו ללויים שתפקידם ועניינם הוא חיבור בין אדם למקום - "לעבוד את ה' ולשרתו" וחיבור בין אדם לחברו - "ויילוו עליך וישרתוך".

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 93)

51) שש הערים. 52) שברח לשם לשם קליטה (מכות שם). 53) שנכנס שם במקרה, ולא ידע שהיא קולטת. 54) לבעל הבית, משום שבשש ערי המקלט כתוב "והיו לכם - לרוצחים - הערים" (במדבר לה, יב), ודרשו חכמינו: "לכם לכל צרכיכם" (מכות יג.). 55) כי הכתוב "ועליהם תתנו ארבעים ושתיים עיר" (שם, ו) אינו בא להשוות ערים אלה לשש ערי המקלט אלא לעניין קליטה בלבד. זו היא דעתו של רבי יהודה במשנה, לפי פירוש הגמרא שם.

21 **יא. כָּל עִיר הַקּוֹלֶטֶת - תְּחוּמָהּ[56] קוֹלֵט כָּמוֹהָ[57]. אֵילָן**
22 **שֶׁעוֹמֵד בְּתוֹךְ תְּחוּם עָרֵי מִקְלָט, וְנוֹפוֹ[58] נוֹטֶה חוּץ**
23 **לַתְּחוּם - מִשֶּׁגִּיעַ[59] תַּחַת הַנּוֹף נִקְלָט[60]. הָיָה עוֹמֵד**
24 **חוּץ לַתְּחוּם, וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לְתוֹךְ הַתְּחוּם - מִשֶּׁגִּיעַ**
25 **לְעִקָּרוֹ[61] נִקְלָט[62], וְהַהוֹרְגוֹ שָׁם[63] - נֶהֱרָג עָלָיו. וְאַף**
26 **עַל פִּי שֶׁהַתְּחוּם קוֹלֵט - אֵין הָרוֹצֵחַ דָּר בּוֹ[64];**
27 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָשַׁב בָּהּ[65] - וְלֹא בִּתְחוּמָהּ.**

56) אלפיים אמה סביבה (שם, ה), ראה סוטה כז: 57) ואסור לגואל הדם להרגו שם, מכות יא: 58) ענפיו. 59) הרוצח בשוגג. 60) כי בכל מקום בתלמוד הולך הנוף אחר העיקר, ודין הנוף כאילו היה בתוך התחום (שם יב.). פסק כרב אשי שפירש כוונת המשנה: "אף אחרי הנוף" וכל שכן שהולכים אחרי העיקר אם הוא בפנים והנוף בחוץ. 61) לגזע העץ. 62) כאילו היה העיקר במקום הנוף בתוך התחום. דין זה, שלפעמים הולך העיקר אחר הנוף, הוא בעניין מקלט בלבד, כדי להציל את הרוצח בשוגג. 63) את הרוצח בשוגג שנמלט. 64) אם יש בו מערה, אבל בית דירה אין שם שהרי אסור לבנות בתים בתחום ערי

מקלט (שם). 65) מיותר הוא, שהרי כתוב באותה פרשה "כי בעיר מקלטו ישב", ולהדגשה בא, דווקא "בה", בתוך העיר ולא בתחומה (שם).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר הרוג שנמצא נופל לארץ ולא נודע מי הכהו. ודין מצות עגלה ערופה. וכיצד מודדים ולאי זה עיר מודדים כו'. ודין אם פסול בעבירה או נשים ראו את ההורג אם עורפין.

1 **א. הָרוּג שֶׁנִּמְצָא נוֹפֵל[2] לָאָרֶץ[3], וְלֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ**
2 **- מַנִּיחִין אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ[4]. וְיוֹצְאִין[5] חֲמִשָּׁה[6] זְקֵנִים**
3 **מִבֵּית דִּין הַגָּדוֹל[7] שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצְאוּ**
4 **זְקֵנֶיךָ[8] וְשֹׁפְטֶיךָ. וּמוֹדְדִין מִמֶּנּוּ[9] אֶל הֶעָרִים[10]**
5 **שֶׁסְּבִיבוֹת הֶחָלָל[11]. אֲפִלּוּ נִמְצָא[12] בְּצַד עִיר זוֹ,**
6 **שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ בְּוַדַּאי[13] שֶׁהִיא הַקְּרוֹבָה - מִצְוָה**
7 **לִמְדֹּד[14].**

2) מושלך. רבינו נקט לשון הכתוב (דברים כא, א). 3) ולא צף על פני המים, ראה לקמן הלכה יא. 4) על־מנת לקברו שם לאחר מכן, ראה לקמן הלכה ב. 5) למקום שנמצא בו ההרוג. 6) כדעת רבי יהודה (סוטה מד:). ופסק רבינו כרבי יהודה, אף־על־פי שסתם משנה שם כרבי שמעון שיוצאים שלושה, משום שרבי הסכים לדעת רבי יהודה, ואמר: "נראים דברי רבי יהודה בעריפה" (ירושלמי סוטה פרק ט הלכה א), וראה יונתן בן עוזיאל לדברים שם. ובכסף־משנה מנמק דברי רבינו, מפני שהמחלוקת של רבי שמעון ורבי יהודה נמצאת בסנהדרין יד. וכלל בידינו, שסתם משנה ואחר־כך מחלוקת - אין הלכה כסתם. ואף שבשתי מסכתות אין סדר למשנה, זה רק כששתיהן בסדר אחד, משא"כ בשני סדרים. 7) מסנהדרין הגדולה. 8) ולא כתוב זקני העיר, משמע המיוחדים שבזקניך, אלו סנהדרין גדולה (סוטה שם). 9) מן ההרוג. 10) לדעת איזו עיר הקרובה ביותר, "ולא מן הערים אל החלל" ('ספרי' שופטים, רה). 11) ההרוג. 12) סוטה מה. 13) והמדידה מיותרת. 14) ככתוב "ומדדו" (שם).

8 **ב. אַחַר שֶׁמּוֹדְדִין וְנוֹדְעָה הָעִיר הַקְּרוֹבָה, קוֹבְרִין אֶת**
9 **הַנֶּהֱרָג בִּמְקוֹמוֹ[15], וְחוֹזְרִין זְקֵנֵי יְרוּשָׁלַיִם לִמְקוֹמָן[16].**
10 **וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר[17] מְבִיאִין עֶגְלַת בָּקָר[18]**
11 **מִשֶּׁל אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר[19], וּמוֹרִידִים אוֹתָהּ אֶל נַחַל[20]**
12 **שֶׁשּׁוֹטֵף בְּחָזְקָה[21]. וְזֶהוּ 'אֵיתָן'[22] הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[23].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומורידין אותה אל נחל שהוא שוטף בחזקה וזהו איתן האמור בתורה".

הרמב"ם כאן הלך לשיטתו במורה נבוכים (ח"ג פ"מ) שמה שמורידין את העגלה אל הנחל השוטף בחזקה, ו"אשר לא יעבד בו ולא יזרע" הוא מכאן ולהבא, הוא תחבולה למצוא את הרוצח כי כשידעו אנשי העיר שעתיד הנחל שלהם להאסר יעשו כל שביכולתם למצוא את הרוצח.

אבל רש"י (שופטים כא, ד.) כתב שנחל איתן הוא נחל "קשה שלא נעבד" ומתאים להמשך שהביא שם: "אמר הקב"ה תבוא עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות ותערף במקום שאינו עושה פירות לכפר על הריגתו של זה שלא הניחוהו לעשות פירות".

וי"ל שנחלקו בגדר כפרת עגלה ערופה: לדעת הרמב"ם הכפרה היא מצד **הפועל** ועל ידי הורדת העגלה ימצא הרוצח שהוא הפועל את פעולת הרציחה.

אבל רש"י סבר שכפרת עגלה ערופה היא על **הנפעל** היינו על הפירות שלא הניחוהו לנרצח לעשות, ולכן הנחל איתן הוא נחל קשה וגם הוא אינו עושה פירות.

ודעת הרמב"ן שם שגדר עגלה ערופה הוא "כענין הקרבנות הנעשים שעיר המשתלח ופרה אדומה כו'" וגדר כפרתה הוא על **הפעולה** כמו כל קרבן המכפר על עבירה מסוימת, וכן הוא ברמב"ם ב"יד החזקה" (סוף הלכות מעילה) שמנה עגלה ערופה עם פרה אדומה ושעיר המשתלח כחוקים.

(נגל פי לקו"ש חלק כ"ד ע' 121)

15) במקום שמצאו אותו שם, שזהו "מקומו", שמת מצוה קונה מקומו, שם מה: וראה לקמן הלכה ט. 16) שאין תפקידם אלא למדוד, ככתוב: ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו, שם. 17) "ולקחו זקני העיר ההיא - ולא זקני ירושלים" ('ספרי' שופטים רו, וסוטה שם). 18) עד שנתיים ('ספרי' שם, ופרה פרק א משנה א). ואע"פ שבכל מקום עגל משמע בן שנה, עגלת בקר היא עד שנתיים (רבינו בפיהמ"ש ור"ש שם). ראה ברטנורא. 19) ראה לקמן ה"ח. 20) נהר העובר בעמק. 21) שמימיו זורמים במהירות. וכן גם בפירושו על המשנה (סוטה פ"ט). 22) ורש"י על התורה מפרש: "נחל איתן", קרקע קשה שלא נעבד מעולם, וכן ביונתן: "חקל ביירא". 23) המלה "איתן" באה ד' פעמים בתורה כולה: בעגלה ערופה, ובעוד ג' מקומות. א. "ותשב באיתן קשתו" (בראשית מט, כד), ב. "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו" (שמות יד, כז), ג. "איתן מושבך" (במדבר כד, כא). ובמכילתא בשלח פ"ו: "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו, אין איתנו אלא תקפו, שנאמר: איתן מושבך". וכן פירשו שם אונקלוס, יונתן בן עוזיאל, רש"י ואבן־עזרא. רבינו מדגיש "האמור בתורה", שהרי בנביאים יש ל"איתן" גם מובן אחר. ראה סוטה מו:

13 **ג. וְעוֹרְפִין[24] אוֹתָהּ שָׁם בְּקוֹפִיץ[25] מֵאַחֲרֶיהָ[26]. וּבֵית**
14 **דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר עִם כָּל זְקֵנֶיהָ[27], אֲפִלּוּ הֵם**
15 **מֵאָה[28], כֻּלָּן רוֹחֲצִין[29] אֶת יְדֵיהֶן שָׁם בִּמְקוֹם**
16 **עֲרִיפָתָהּ[30]. וְאוֹמְרִים שָׁם בְּתוֹךְ הַנַּחַל[31] בְּלְשׁוֹן**
17 **הַקֹּדֶשׁ[32]: יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא**
18 **רָאוּ. כְּלוֹמַר[33], שֶׁלֹּא בָּא לְיָדֵינוּ הַנֶּהֱרָג הַזֶּה**
19 **וּפְטַרְנוּהוּ[34] בְּלֹא מְזוֹנוֹת[35], וְלֹא רְאִינוּהוּ וּפְטַרְנוּהוּ**
20 **בְּלֹא לְוָיָה[36]. וְהַכֹּהֲנִים[37] אוֹמְרִים בְּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: כַּפֶּר**
21 **לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל[38]. וְהוֹלְכִין לָהֶן. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא[39]**
22 **מְכַפֵּר עַל הַדָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם[40].**

24) וקוצץ את הראש מצד העורף (שם מה:). 25) סכין גדולה ורחבה שקוצצים בה בשר ועצמות ('ספרי' שופטים רז, וסוטה שם). 26) בצד העורף (סוטה מה: מו: . 27) ככתוב: וכל זקני העיר ההיא (דברים כא, ו). 28) 'ספרי' שם רט, ולא חמשה כבהלכה א, ששם כתוב "זקניך" ולא "כל זקניך". 29) ככתוב בתורה בפרשת עגלה ערופה. 30) כתוב: ורחצו . . . על העגלה הערופה, והמילה "הערופה" מיותרת, וללמדנו באה, על מקום עריפתה של עגלה, ולא להניחה במקום אחר ולרחוץ שם ('ספרי' שם, וסוטה מו:). 31) "יכול יעלו מן הנחל ויאמרו, תלמוד־לומר בנחל, שתהא אמירתם וענייתם בנחל" ('ספרי' שם), כתוב: ורחצו ידיהם על העגלה הערופה בנחל, ומיד אחר־כך כתוב "וענו ואמרו", ומכיון שהרחיצה בנחל למדנו כבר מן המילה "הערופה", נדרשת המילה "בנחל" להמשך הכתוב ל"וענו ואמרו", שזה צריך להיות בנחל. [מלשונו של רבינו משמע, שהרחיצה צריכה להיות במקום העריפה ממש, אבל האמירה בכל מקום בנחל. וכן מוכח גם מה'ספרי': יכול יעלו מן הנחל, ת"ל בנחל]. 32) "וענו ואמרו - בלשון הקודש", שם רי. ובבבלי (סוטה מד:) לומדים מן הכתוב "וענו הלוים ואמרו" (דברים כז, יד), שכל מקום שכתוב לשון 'ענייה' בלשון הקודש היא, וראה 'ספרי' דברים, רצא, שא. 33) שהרי אין להבין את הכתוב כלשונו. "וכי על דעתנו עלתה שזקני בית־דין שופכי דמים הם? אלא שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזון, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה" ('ספרי' שם רי, וסוטה מה: מו:). 34) ושלחנו אותו. 35) וגרמנו למותו. 36) והלך יחידי בלא ליווי, ומשום כך נהרג, ש"אמר רב יהודה בשם רב: כל המלווה את חבירו ארבע אמות בעיר, אינו ניזוק". שם מו: 37) ככתוב: "ונגשו הכהנים בני לוי", ותפקידם לכפר על כלל ישראל לאחר שזקני העיר ניקו את עירם מאשמת רצח (שם). 38) וממשיכים ואומרים: "אשר פדית ה', ואל תתן דם נקי בקרב ישראל". 39) 'ספרי' שם, וסוטה מו. 40) סוף הפסוק, ואין אלה דברי הכהנים אלא דברי ה' (שם). וטעם מצוות עגלה ערופה, לפי רבינו הוא לפרסם את הדבר, שיוודע ברבים ועל־ידי־זה להוודע מי הוא הרוצח. וכה דבריו ב'מורה נבוכים' חלק ג סוף פרק מ: "עגלה ערופה תועלתה מבוארת, כי המביא אותה היא העיר הקרובה אל החלל, ועל הרוב ההורג הוא ממנה, וזקני העיר ההיא מעיד עליהם האלוה, שהם לא התרשלו בתיקון הדרכים ובשמירתם ולתייר כל שואל דרך, כמו שבא הפירוש בדברי חז"ל, ולא נהרג זה מפני ששכחנו התיקונים הכוללים, ואנחנו לא נדע מי הרגו. ואי אפשר על הרוב עם החקירה ויציאת הזקנים והעומדים ולקיחת העגלה, שלא ירבו דברי בני אדם, ואולי בפרסום הענין יוודע מי ההורג. . . ואחר שיוודע הגיעה התועלת, שאם לא יהרגוהו בית־דין, המלך יהרגהו, שיש לו להרוג באמתלאות ובדדמי (אפילו בלא עדים), ואם לא יהרגהו המלך, גואל הדם יהרגהו. . . הנה כבר התבאר, שתועלת עגלה ערופה היא לפרסם ההורג..." ובדומה לכך, כתבו ב'דעת זקנים מבעלי התוספות' בשם הר' יוסף בכור שור, בפרשת עגלה ערופה.

1 **ד. כְּשֶׁמּוֹדִדִין[41] מִן הֶחָלָל - מְדַקְדְּקִין[42] בַּמִּדָּה, וְאֵין**
2 **מְקַדְּרִין[43] בָּהּ. וְאֵין מוֹדְדִין אֶלָּא לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית**
3 **דִּין[44] שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה[45]. וְאֵין מוֹדְדִין לִירוּשָׁלַיִם;**
4 **שֶׁיְּרוּשָׁלַיִם אֵין מְבִיאָה[46] עֶגְלָה עֲרוּפָה, לְפִי שֶׁלֹּא**
5 **נִתְחַלְּקָה[47] לַשְּׁבָטִים, וְנֶאֱמַר: בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה'**
6 **אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ[48].**

41) ראה למעלה הלכה א. 42) מפני שהמדידה מצוות התורה היא. 43) אין מודדים באומד ובקירוב, כשמגיעים להר או לגיא (עירובין לה: ונח:), ראה פירוש המשניות לרבינו, עירובין פרק ה משנה ד. 44) שכתוב "זקני העיר" ('ספרי' שם, רה. וסוטה מד: מה.) 45) היינו סנהדרין קטנה. ראה הלכות סנהדרין פרק א. 46) אפילו כשהיא קרובה ביותר אל החלל משאר העיירות. 47) סוטה מה: 48) וירושלים אינה נחלת תושביה אלא נחלת העם כולו (שם).

7 **ה. נִמְצָא קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם אוֹ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית**
8 **דִּין[49] - מַנִּיחִין אוֹתָהּ[50] וּמוֹדְדִין אֶל שֶׁאָר הָעֲיָרוֹת[51]**
9 **הַסְּמוּכוֹת לוֹ. נִמְצָא סָמוּךְ לַסָּפָר[52] אוֹ לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ**
10 **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[53] - אֵין מוֹדְדִין כָּל עִקָּר[54]; שֶׁהֲרֵי זֶה**
11 **בְּחֶזְקַת[55] שֶׁהֲרָגוּהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.**

49) שם מד: 50) אין מודדים לה. 51) אף־על־פי שהחלל קרוב לעיר שאין בה בית־דין, אין אומרים הרי קרוב לוודאי שהרוצח בא משם ולא יביאו בכלל עגלה ערופה, אלא מודדים לעיירות שיש בהן בית־דין, והקרובה שבהן - מביאה. 52) לגבול הארץ, ובצידו יושבים גויים. 53) אפילו יש בה בית־דין, ואפילו בארץ ישראל. בגירסאות שבידינו כתוב: לעיר שרובה גויים, ורבינו כתב "שיש בה גויים", מכאן שכך גרס במשנה. וגירסא זו היא בכת"י קמבריג' ובכת"י מינכן, וכן במשנה שבירושלמי. 54) אף לשאר העיירות ('ספרי' שם, רה). ואין מביאים עגלה ערופה כלל. 55) "כי ימצא, פרט למצוי" (שם מה:). "כי ימצא" מציין דבר בלתי מצוי, ואילו בספר או בעיר שיש בה גויים, הרי הרוג בידי גויים תופעה מצויה ותדירה.

12 **ו. אֵין הָעִיר[56] הַקְּרוֹבָה מְבִיאָה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמִּנְיַן**
13 **הָרֹב שֶׁבָּהּ כְּמוֹ מִנְיַן הָעִיר הָרְחוֹקָה מִמֶּנָּה; אֲבָל אִם**
14 **הָיוּ אֵלּוּ שֶׁבָּרְחוֹקָה מְרֻבִּין עַל אַנְשֵׁי הַקְּרוֹבָה מִמֶּנָּה**
15 **- הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, וְהַמְּרֻבִּין מְבִיאִין[57] הָעֶגְלָה.**

56) בבא־בתרא כג: 57) כי לפי האומדן, מתקבל יותר על הדעת שהרוצח בא מהם.

16 **ז. אַף עַל פִּי[58] שֶׁהוֹלְכִין אַחַר הָרֹב מִן הַתּוֹרָה[59],**
17 **וְהוֹלְכִין אַחַר הַקָּרוֹב[60] - הָרֹב עָדִיף[61].**

58) שם. 59) אחרי רבים להטות (שמות כג, יב). 60) והיה העיר הקרובה (דברים כא, ג). 61) כאשר יש קרוב וגם רוב, והתוצאות של שניהם שונות זו מזו, אנו מעדיפים את הרוב.

18 **ח. נִמְצָא הַנֶּהֱרָג מְכֻוָּן[62] בֵּין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת, וְאַנְשֵׁי זוֹ**
19 **כְּאַנְשֵׁי זוֹ בְּשָׁוֶה - יָבִיאוּ עֶגְלָה אַחַת בְּשֵׁתָּפוּת[63],**

וְיַתְּנוּ[64] וְיֹאמְרוּ: אִם זוֹ הִיא הַקְּרוֹבָה[65] - הֲרֵי הִיא שֶׁלָּהֶן[66], וְאֵלּוּ יִתְּנוּ לָהֶם חֶלְקָם מַתָּנָה; וְאִם אֵלּוּ הֵם הַקְּרוֹבִים - הֲרֵי הִיא שֶׁלָּהֶן, וְאֵלּוּ יִתְּנוּ לָהֶן חֶלְקָם מַתָּנָה[67]. לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם[68], וַאֲפִלּוּ בִּידֵי אָדָם[69].

62) ששתיהן קרובות לו בשורה (סוטה מה:). 63) כדעת החכמים, בכורות יח: 64) תנאי. 65) ביותר, החכמים סוברים שאי־אפשר לכוון בדיוק, ואנו מניחים שאחת מהן קרובה יותר, ואין אנו יודעים איזו מהן. 66) ותכפר עליהם. 67) כדי שהעגלה תהיה כולה משל אנשי העיר הקרובה. ראה למעלה הלכה ב. 68) לכוון את המידה בדיוק. 69) שמתכוונים לצמצם את המידה ולדייק בה, וכל־שכן שאי־אפשר לצמצם בדבר שבא מידי שמים, כגון בשני וולדות שיצאו שני ראשיהם כאחת, שם.

ט. מֵהֵיכָן מוֹדְדִין?[70] מֵחָטְמוֹ[71]. נִמְצָא גוּפוֹ[72] בְּמָקוֹם אֶחָד וְרֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר - מוֹלִיכִין הַגּוּף אֵצֶל הָרֹאשׁ וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ[73]. וְכֵן כָּל מֵת מִצְוָה[74] - מוֹלִיכִין גּוּפוֹ אֵצֶל רֹאשׁוֹ וְנִקְבָּר בִּמְקוֹמוֹ[75].

70) סוטה מה: 71) של החלל, מקום שבו עיקר חיותו, ככתוב "אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז, כב), ופסק רבינו כרבי עקיבא, שהלכה כמותו מחבירו, אפילו לגבי רבי אליעזר בן יעקב, שמשנתנו קב ונקי, החולק עליו שם. 72) שם. 73) של הראש, שהוא עיקר, כדעת רבי עקיבא. 74) שאין לו מי שיטפל בקבורתו. 75) שמת מצוה קונה מקומו, וזה אחד מעשרה תנאים שהתנה יהושע עם ישראל כשנכנסו לארץ (בבא־קמא פא.). רבינו נקט את הסדר כפי שהובא בירושלמי. בבבלי, הדין של נמצא גופו במקום אחד וכו' הוא קודם, ואחר־כך מהיכן מודדים.

י. נִמְצְאוּ מֵתִים רַבִּים זֶה בְּצַד זֶה - מוֹדְדִין מֵחָטְמוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן[76]. וְאִם הָיְתָה עִיר אַחַת[77] קְרוֹבָה לְכֻלָּם - מְבִיאָה עֶגְלָה אַחַת עַל כֻּלָּן. נִמְצְאוּ זֶה עַל גַּבֵּי זֶה[78] - מוֹדְדִין מִן הָעֶלְיוֹן[79] כְּמוֹת שֶׁהֵן מֻנָּחִין[80].

76) וכל עיר הקרובה לאחד מהם מביאה עגלה ערופה, ואין אומרים שכולם נהרגו על־ידי רוצח אחד, ועיר אחת בלבד זקוקה לכפרה. 77) ואין זקני העיר מחוייבים להביא עגלה ערופה לכל חלל וחלל. 78) וחוטמו של זה לא כנגד חוטמו של זה, סוטה מה. 79) שהתחתון טמון מתחת לעליון ואינו גלוי לעין, ועל טמון אין מביאים עגלה ערופה, ראה לקמן הלכה יא, ומסקנת הגמרא שם ומה: 80) ואין דנים אותם כמונחים זה בצד זה.

יא. נֶאֱמַר: כִּי יִמָּצֵא חָלָל - לֹא חָנוּק[81] וְלֹא מְפֻרְכָּר, שֶׁאֵין זֶה נִקְרָא חָלָל. בְּאֲדָמָה - לֹא טָמוּן בְּגַל[82]. נֹפֵל[83] - לֹא תָּלוּי בָּאִילָן. בַּשָּׂדֶה - לֹא[84] צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם. לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ - הָא אִם נוֹדַע[85], לֹא הָיוּ עוֹרְפִין.

81) לשון "חלל" נופל על נהרג ע"י פציעה בכלי, כגון חרב ('ספרי' שופטים רה, וגמרא שם). 82) משנה, שם מד: בגל אבנים וכיוצא בו. המילה "באדמה" מיותרת. וללמדנו באה, שהחלל נמצא בשטח הגלוי באדמה ולא טמון. לו היתה כוונת התורה לכל חלל אפילו טמון, לא היתה כותבת אלא "כי ימצא חלל" בלבד. 83) מילה מיותרת היא ולהדגיש באה, דווקא נופל (=מוטל) ולא תלוי. 84) אף זה מיותר, ולהדגיש בא - ולא צף על פני המים, וראה יונתן בן עוזיאל דברים כא, א. 85) 'ספרי' שם, וגמרא שם מז: וראה הלכה יב.

יב. אֲפִלּוּ רָאָה הַהוֹרֵג[86] עֵד אֶחָד[87], אֲפִלּוּ עֶבֶד[88] אוֹ אִשָּׁה אוֹ פָּסוּל לְעֵדוּת בַּעֲבֵרָה[89] - לֹא הָיוּ עוֹרְפִין[90]. לְפִיכָךְ, מִשֶּׁרַבּוּ הָרַצְחָנִים[91] בְּגָלוּי[92] - בָּטְלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה[93].

86) את ההורג, שם. 87) שם. 88) כנעני שפסול לעדות. 89) כגון גזלן וכיוצא בו. 90) בתורה כתוב "לא נודע מי הכהו", ובכל המקרים הללו "נודע מי הכהו". 91) כמה עשרות שנים קודם חורבן הבית, סוטה מז. מז: 92) ומכירים את הרוצח. 93) וב'ספרי' שם לומדים דין זה מן הכתוב "כי ימצא", "ולא בשעה שמצויה, מכאן אמרו משרבו הרצחנים בטלה עגלה ערופה". וזו לשון התוספתא (סוטה פי"ד): "רבן יוחנן בן זכאי אומר: משרבו הרצחנים בטלה עגלה ערופה, לפי שאין עגלה ערופה באה אלא על הספק, ועכשיו בגלוי הם רוצחים".

יג. עֵד אֶחָד[94] אוֹמֵר: רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְעֵד אֶחָד הִכְחִישׁוֹ[95] וְאָמַר לוֹ: לֹא רָאִיתָ - הָיוּ עוֹרְפִין[96]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁבָּאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת[97]; אֲבָל אִם אָמַר אֶחָד: אֲנִי רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן כִּשְׁנַיִם[98] לְעַנְיָן זֶה[99], וְאִם בָּא אַחַר כָּךְ[100] עֵד אֶחָד וְהִכְחִישׁוֹ וְאָמַר לוֹ: לֹא רָאִיתָ - אֵין מַשְׁגִּיחִין[101] עַל דִּבְרֵי הָאַחֲרוֹן, וְאֵין עוֹרְפִין.

94) סוטה מז. 95) כגון שאמר לו: באותו יום ובאותה שעה היה ההורג או הנהרג עמי במקום אחר. 96) ולא מתחשבים בדברי העד, אע"פ שאחד בלבד מכחישו. 97) והעידו שניהם בתוך כדי דיבור, שלא האמינה התורה לזה יותר מלזה. 98) "כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הרי כאן שנים" (הריהו כשנים), שם מז: 99) של עגלה ערופה. 100) אחר שנתקבלה עדותו של הראשון. 101) אין שמים לב לדברי העד השני, "שאין דבריו של אחד במקום (שיש) שנים", שם. ופסק רבינו כרבי חייא, שגדול הדור היה. ראה הלכות סוטה פרק א הלכה טז (כסף־משנה שם).

יד. בָּאוּ[102] שְׁנַיִם אַחַר שֶׁהֵעִיד הָאֶחָד וְהִכְחִישׁוּהוּ וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא רָאִיתָ - הֲרֵי הֵן כִּשְׁתֵּי עֵדֵיוּת[103] הַמַּכְחִישׁוֹת[104] זוֹ אֶת זוֹ, וְעוֹרְפִין[105]. אִשָּׁה[106] אוֹמֶרֶת: רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְאִשָּׁה אַחֶרֶת מַכְחֶשֶׁת אוֹתָהּ וְאוֹמֶרֶת: לֹא רָאִית - הָיוּ עוֹרְפִין[107], בֵּין שֶׁבָּאוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת בֵּין שֶׁבָּאוּ זוֹ אַחַר זוֹ[108]. שְׁנַיִם אוֹמְרִים: רָאִינוּ[109], וְאֶחָד אוֹמֵר לָהֶן: לֹא רְאִיתֶם -

1 **אֵין עוֹרְפִין. אֶחָד אוֹמֵר: רָאִיתִי, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לוֹ:**
2 **לֹא רָאִיתָ - הָיוּ עוֹרְפִין.**

102) שם. 103) של שתי כתות עדים, שאין אנו מאמינים לשתיהן ועדותן בטילה. 104) ואין אנו מקבלים עדותן, מפני שאחת מהן בוודאי משקרת. 105) כאילו לא באו עדים כלל. 106) אע"פ שאינה כשרה לעדות, נאמנת לענין עגלה ערופה, ראה למעלה הלכה יב. 107) שכשם שמקבלים - לענין עגלה ערופה - עדות אשה על הראיה, כך מקבלים עדות אשה בהכחשה, ואין אנו מאמינים לזו יותר מלזו. 108) וזהו ההבדל בין עד אחד הכשר לעדות ובין אשה שפסולה לעדות. אלא עד כשר, שבא תחילה ונתקבלה עדותו, הריהו כשנים, ואנו סומכים על עדותו. ואם בא אחר־כך עד אחד המכחישו, הוא כאחד נגד שנים. ואילו אשה, אפילו קיבלו עדותה, אינה אלא אחת. ומשום כך, כשבאה אשה המכחישה אותה אפילו בזו אחר זו, הרי זה אחת נגד אחת, ואין מאמינים לזו יותר מאשר לזו - ועורפים, סוטה מז: כדעת ה"יש אומרים" שם. 109) את ההורג, משנה שם.

3 **טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[110] כְּשֶׁהָיוּ שְׁלָשְׁתָּן כְּשֵׁרִים**
4 **אוֹ פְּסוּלִים[111]; אֲבָל אִם אָמַר עֵד אֶחָד: רָאִיתִי[112]**
5 **הַהוֹרֵג, וּשְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים[113] אוֹמְרִים לוֹ:**
6 **לֹא רָאִיתָ - אֵין עוֹרְפִין[114].**

110) שהולכים אחר רוב דעות המעידים. 111) ואז הולכים אחר רוב דעות בין לחומרא ובין לקולא, לחייב הבאת עגלה ערופה או לא, לפי מסקנת הגמרא שם. 112) ונתקבלה עדותו, והריהו כשנים. 113) כשיש כשר ופסולים, אין הולכים אחר רוב דעות של המעידים. 114) מכיון שהאחד הכשר שהאמינה התורה בא תחילה, הריהו כמו שנים, ושתי הנשים כעד אחד הן, ואין דבריו של אחד במקום שנים, ומשום כך אין עורפים. אבל אם באו בבת אחת, הרי זה כאחד ואחד ועורפים. ראה הלכה טז.

7 **טז. שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים אוֹמְרִים: רָאִינוּ[115]**
8 **הַהוֹרֵג, וְעֵד אֶחָד[116] מַכְחִישָׁם וְאוֹמֵר: לֹא רְאִיתֶם -**
9 **עוֹרְפִים; שֶׁאֲפִלּוּ מֵאָה נָשִׁים אוֹ מֵאָה פְּסוּלִים[117],**
10 **וְעֵד אֶחָד מַכְחִישׁ אֶת כֻּלָּן - הֲרֵי אֵלּוּ כְּאִישׁ אֶחָד[118]**
11 **וְעֵד אֶחָד.**

115) וקיבלנו עדותם. 116) אפילו בא אחר קבלת העדות. 117) אין הולכים אחר המרובים. 118) אף לאחר קבלת עדותם, ומשום כך יכול עד אחד להכחישם, ואין אנו מאמינים להם יותר מאשר לזה ועורפים. ומה שאמרו: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הריהו כשנים, המדובר בעד כשר. וראה סוטה לב. רש"י ד"ה כי פלגא.

12 **יז. שָׁלֹשׁ נָשִׁים אוֹ שְׁלֹשָׁה פְּסוּלִים אוֹמְרִים: רָאִינוּ**
13 **הַהוֹרֵג, וְאַרְבַּע נָשִׁים אוֹ אַרְבָּעָה פְּסוּלִים אוֹמְרִים: לֹא**
14 **רְאִיתֶם - עוֹרְפִין. זֶה הַכְּלָל[119]: בִּפְסוּלִין[120] [הַלֵּךְ]**
15 **אַחַר רֹב הַמִּנְיָן[121] בְּכָל מָקוֹם.**

119) שם. 120) כששתי העדויות הן מפי פסולים. אבל כשיש עד אחד כשר, ובא אחר שנתקבלה עדותם של כמה פסולים, דינם כאחד נגד אחד ואין כאן עדות כלל. 121) ומשום כך, בין שבאו כאחת ובין שבאו בזה אחר זה, סומכים על ארבעת הפסולים ועורפים, וכן אם באו שלוש נשים או שלושה פסולים ואומרים לא ראיתם, אע"פ שאין רוב מניין, גם כן עורפים מטעם ספק, ששלושה פסולים המכחישים שלושה פסולים, דינם כאשה אחת המכחישה את חברתה, ואמרנו למעלה (הלכה יד) שעורפים.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר היכן נוהגת מצות עגלה ערופה. ובת כמה שנים כשרה. והדברים הפוסלים בה. ודין אם היא אסורה בהנאה, ואם נמצא ההורג עד שלא תערף או אחר כך. ודין הנחל שנתערפה בו העגלה אם מותר בזריעה.

16 **א. אֵין דִּין עֶגְלָה עֲרוּפָה נוֹהֵג אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[2],**
17 **וְכֵן בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן[3].**

2) שכתוב (דברים כא, א): "באדמה אשר ה' אלקיך נותן לך לרשתה", (ירושלמי סוטה פרק ט, א). 3) "אשר ה' אלקיך נותן לך, לרבות עבר הירדן" ('ספרי' שופטים רה). וב'ספרא' אמור פרשה י, בהר סיני פרשה א, דורשים את הכתוב "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם" למעט עבר הירדן, משום ששם כתוב "הארץ", ופירשו ארץ המיוחדת, מה־שאין־כן כאן לא הזכיר לשון "ארץ" אלא "באדמה", וזה כולל כל אדמה שהיא נתונה להם מה'. [ונראה שבארץ ישראל כשהיא מיושבת על־ידי ישראל נוהגת מצות עגלה ערופה אפילו כשאין בית־המקדש קיים, ובזמן שיש שם סנהדרין].

18 **ב. עֶגְלָה עֲרוּפָה - בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים[4] אוֹ פָּחוֹת[5]; אֲבָל אִם**
19 **הָיְתָה בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[6] - פְּסוּלָה. וְאֵין הַמּוּמִין**
20 **פּוֹסְלִין[7]. וְאַף עַל פִּי כֵן[8], אִם הָיְתָה טְרֵפָה[9] - פְּסוּלָה[10];**
21 **כַּפָּרָה נֶאֱמַר בָּהּ[11] כְּקָדָשִׁים[12].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואין המומין פוסלין ואעפ"כ אם היתה טרפה פסולה"

הקשה ב'כסף משנה', מדוע השמיט הרמב"ם הפסול של מחוסר אבר, ותירץ ב'מנחת חינוך' דפשוט שמחוסר אבר פסול ואינו כבעל מום שהרי פסול גם בעוף, ולכן לא הוצרך הרמב"ם להביאו כלל כיון שזה פשוט.

ובמפרשים תירצו שלא הוצרך להביא הפסול דמחוסר אבר כי נלמד במכ"ש מטריפה. וב'מראה פנים' לירושלמי כתב ש"הואיל וגלי רחמנא בעגלה להכשיר בה מומין, הוא הדין למחוסר אבר".

ויובן תירוצו על פי מה שכתב הרמב"ם בהלכות איסורי מזבח רפ"ג: "אין המומין פוסלין בעוף שלא נאמר תמים זכר אלא בבהמה בלבד, במה דברים אמורים במומין קטנים אבל עוף שיבש גפו או נסמית עינו או נקטעה רגלו אסור לגבי מזבח שאין מקריבין חסר כלל". וברור שלדעתו גם פסול מחוסר אבר נכלל בדין תמות כמו מומין, אלא

שלשיטתו גדר התמימות הנדרש בעוף שולל רק מחוסר אבר ולא סתם מומין.

ועפ"ז יומתק תירוצו הנ"ל של ה'מראה פנים' שכשגילתה התורה והכשירה מומין בעגלה ערופה, הוא הדין למחוסר אבר.

(על פי לקו"ש חלק ל"ה ע' 25 הע' 26)

4) כדעת החכמים החולקים על רבי אליעזר, שאמר בת שנה, פרה פרק א, משנה א. ודין זה נאמר רק בעגלה ערופה מפני שנאמר בה עגלת בקר, ובקר משמע גדולה. אבל בכל מקום אחר, מודים חכמים שעגל פירושו בן שנה. (רבינו בפירוש המשנה שם, וכן כתב גם הר"ש והברטנורא). 5) שאין החכמים באים למעט בת שנה, אלא להוסיף שאף בת שנתיים כשרה, שעד גיל זה "עגלת בקר" שמה. 6) יום אחד בשנה חשוב שנה, ראש השנה י. 7) שלא נאמר בה "אשר אין בה מום", כמו שנאמר בפרה אדומה (במדבר יט, ב), משנה סוטה מה: . ובגמרא שם דרשו את הכתוב בפרה אדומה: "אשר אין בה מום" – בה, ולא בעגלה ערופה. 8) שלענין מומים, אין דינה כקרבן. 9) "כל שאין כמוה חיה - טריפה" (חולין מב.). כל סוגי הטריפות, נמנו ונתבארו בהלכות מאכלות אסורות פרק ד, ובהלכות שחיטה פרקים ה־י. 10) כדין קרבן. 11) "כפר לעמך ישראל" (דברים כא, ח). 12) המכפרים על בעליהם. וכשם שטריפה פסול לקדשים, כך עגלה ערופה טריפה - פסולה, חולין יא.

1 **ג. כָּל הָעֲבוֹדוֹת[13] פּוֹסְלוֹת אֶת הָעֶגְלָה כְּמוֹ שֶׁפּוֹסְלִין**
2 **בְּפָרָה אֲדֻמָּה[14], שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא עֲבַד בָּהּ. וְלָמָּה**
3 **נֶאֱמַר 'עֹל'[15] אַחַר שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ', ?**
4 **שֶׁהוּא כּוֹלֵל הָעֹל עִם שְׁאָר עֲבוֹדוֹת? שֶׁהָעֹל פּוֹסֵל**
5 **בֵּין בִּשְׁעַת מְלָאכָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, כֵּיוָן**
6 **שֶׁמָּשְׁכָה בְּעֹל טֶפַח נִפְסְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָרַשׁ**
7 **בָּהּ וְלֹא עָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה[16]; וּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין**
8 **פּוֹסְלִין אֶלָּא עַד שְׁעַת מְלָאכָה[17].**

13) סוטה מו. 14) סוטה שם. 15) "אשר לא משכה בעול", שם. 16) שבעול הקפידה התורה אפילו על משיכתו בלבד. 17) בשעה שהוא עושה בה עבודה לצורך עצמו, ראה פרה פרק ב משניות ג־ד, ולהלן הלכה ד.

9 **ד. כָּל מְלָאכָה שֶׁהִיא לְצָרְכָּהּ, כְּגוֹן פֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ**
10 **עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים[18] - אֵינוֹ פּוֹסְלָהּ; וְכֹל שֶׁהִיא**
11 **שֶׁלֹּא לְצָרְכָּהּ, כְּגוֹן שֶׁפֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ לְנָשְׁאָהּ -**
12 **פְּסוּלָה[19]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
13 **פָּרָה אֲדֻמָּה[20].**

18) שם משנה ג בדיני פרה אדומה, ועגלה ערופה נלמדה מפרה אדומה. 19) אבל אם במקרה הניח עליה טלית, ולא התכוון שתשא אותה, אינה פסולה, סוטה מו. 20) פרק א, הלכה ז.

14 **ה. אֵין עוֹרְפִין אֶת הָעֶגְלָה אֶלָּא בַּיּוֹם[21], לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר**
15 **בָּהּ כַּפָּרָה[22] כְּקָדָשִׁים[23]. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר[24] לַעֲרִיפָתָהּ.**

16 **וְאֵין עוֹרְפִין[25] שְׁתֵּי עֶגְלוֹת[26] כְּאַחַת, שֶׁאֵין עוֹשִׂין**
17 **מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת[27].**

21) מגילה כ: 22) ראה למעלה הערה י. 23) בהקרבת קרבנות שאינה אלא ביום, ככתוב (ויקרא ז, לח): "ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם". 24) אף־על־פי שזריזים מקדימים למצוות, שנאמר: "וישכם אברהם בבוקר", זאת היא מידה טובה, אבל כל היום כשר. 25) סוטה ח. 26) שנמצאו שני הרוגים. 27) הרבה בבת אחת, מפני שנראה כמי שהמצוות עליו למשא, וממהר לפרק משאו.

18 **ו. עֶגְלָה עֲרוּפָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה[28], וְנִקְבֶּרֶת בִּמְקוֹם**
19 **עֲרִיפָתָהּ[29]. וּמִשֶּׁתֵּרֵד לַנַּחַל[30] תֵּאָסֵר בַּהֲנָאָה, אַף עַל**
20 **פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶעֱרְפָה. וְאִם מֵתָה אוֹ נִשְׁחֲטָה אַחַר**
21 **יְרִידָתָהּ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה[31], וְתִקָּבֵר.**

28) משנה, עבודה זרה עד. והטעם שאסורה בהנאה, לפי שנאמר בה כפרה כקדשים (שם כט:). 29) שכתוב "וערפו שם", והמילה "שם" מיותרת, לומר ששם תהיה קבורתה. [דרשה זו "שם תהיה קבורתה" אינה בשום מקום בגירסאות שלפנינו, אבל ב'תוספות' עבודה זרה כט: וקידושין נז. ד"ה כפרה, מביאים דרשה זו מגמרא כריתות ו. ונראה שגם לפני רש"י היתה גירסא זו. ראה רש"י זבחים מו.]. 30) "ירידתה לנחל איתן אוסרתה", כריתות כה. פסק כרב המנונא נגד רבא, ואף־על־פי שרבא הוא בתראה, מפני שרבי ינאי וחבריו (שם), סוברים כרב המנונא. 31) מפני שנאסרה מחיים ואינה חוזרת להתירה, ואין אנו אומרים שלו ידעו בית־דין שתמות לא היו מקדישים אותה, והרי זה הקדש טעות. ראה 'תוספות' חולין פב. דיבור־המתחיל והתנן. וראה לקמן הלכה ח בהערות.

22 **ז. נִמְצְאוּ הָעֵדִים זוֹמְמִין - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה[32].**
23 **כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר עֵד אֶחָד[33]: אֲנִי רָאִיתִי אֶת**
24 **הַהוֹרֵג, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהִכְחִישׁוּהוּ[34] וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא**
25 **רָאִיתָ, וְהִפְרִישׁוּ אֶת הָעֶגְלָה וְהוֹרִידוּהָ לַנַّחַל[35]**
26 **לְעָרְפָהּ עַל פִּיהֶם[36], וְאַחַר כָּךְ הוּזַמּוּ[37] הַשְּׁנַיִם - הֲרֵי**
27 **זוֹ מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה[38].**

32) "עגלה ערופה, נמצאו עדיה זוממים - מותרת בהנאה", תוספתא כריתות פרק ד (תוספתא זו לא היתה לפני עיניו של בעל הכסף־משנה, והביא מקור אחר). 33) ולא היו עורפים, ראה למעלה פרק ט, הלכה יב. 34) שאמרו: ההורג או הנהרג היה עמנו באותו יום ובאותה שעה במקום אחר. 35) ונאסרה בהנאה. 36) שאין דבריו של אחד במקום שנים. 37) שבאו עדים ואמרו להם: עמנו הייתם באותו יום ובאותה שעה במקום אחר. 38) כי התורה האמינה לעדים המזימים, והעדים שהוזמו עדי שקר הם. [ובית־דין העלו בדעתם אפשרות הזמת העדים, ולפיכך לא הקדישוה למקרה שכזה. בכריתות נד. נאמרה סברא זו גבי אשם תלוי על־פי עדים)].

28 **ח. נִמְצָא הַהוֹרֵג[39] עַד שֶׁלֹּא תֵּעָרֵף הָעֶגְלָה - תֵּצֵא**
29 **וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר[40]. נִמְצָא אַחַר שֶׁנֶּעֱרְפָה - תִּקָּבֵר**

בִּמְקוֹמָהּ[41]; שֶׁעַל הַסָּפֵק[42] בָּאָה מִתְּחִלָּתָהּ[43], כִּפְּרָה סְפֵקָהּ[44] וְהָלְכָה לָהּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הָרוֹצֵחַ אַחַר עֲרִיפָתָהּ[45] - הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג; שֶׁנֶּאֱמַר[46]: וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי.

39) סוטה מז. 40) כשאר חולין, ואף־על־פי שכבר הורידו אותה לנחל, לא נאסרה בהנאה. והטעם, שמלכתחילה הורידו אותה לנחל לעריפה משום שלא נמצא ההורג, ומפני ששכיח הדבר שיימצא ההורג, חשבו בית־דין על אפשרות זו ולא גמרו בדעתם להקדישה במקרה שכזה. וראה למעלה פ"ט הערה לט, שהבאנו ממו"נ ח"ג פ"ח, שמצוות עגלה ערופה על כל הכנותיה אינה אלא אמצעי לפרסם את הדבר שיוודע ברבים, ועל־ידי־זה להוודע מי הוא הרוצח, וזה מוכיח שבית־דין נותנים את דעתם על אפשרות כזו (כסף־משנה הלכה ז). 41) במקום עריפתה בנחל איתן כדין עגלה ערופה, ואסורה בהנאה. 42) ככתוב: "לא נודע מי הכהו". 43) עגלה ערופה בעיקרה באה לכפר על החטא כשאין יודעים מי הרוצח. 44) ומילאה את תפקידה, שהרי בשעת עריפתה לא ידעו מי הרוצח (משנה סוטה מז. וכריתות כג:). 45) אין אומרים שעל־ידי העריפה כבר כופר החטא, ואין צורך להרוג את הרוצח, כתובות לז: וסוטה מז: 46) בסוף פרשת עגלה ערופה לאחר עריפתה. בברייתא שם מובא הפסוק: "ולארץ לא יכופר וגו' כי אם בדם שופכו". וידועה דרכו של רבינו להביא פסוק שנראה לו יותר מתאים ללמוד ממנו את הדין, מאשר הפסוק שהובא בגמרא (ראה יד מלאכי כלל ד מכללי הרמב"ם).

ט. הַנַּחַל שֶׁנֶּעֱרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה אָסוּר בִּזְרִיעָה[47] וַעֲבוֹדָה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע[48]. וְכָל הָעוֹבֵד שָׁם עֲבוֹדָה בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע, כְּגוֹן שֶׁחָרַשׁ אוֹ חָפַר אוֹ זָרַע אוֹ נָטַע וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[49]. וּמֻתָּר[50] לִסְרֹק שָׁם פִּשְׁתָּן וּלְנַקֵּר[51] שָׁם אֲבָנִים, שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָרַג שָׁם בֶּגֶד אוֹ תִּפְרוֹ, שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה בְּגוּף הַקַּרְקַע. לְכָךְ נֶאֱמַר[52]: לֹא יֵעָבֵד וְלֹא יִזָּרֵעַ - מַה זְּרִיעָה בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע, אַף כָּל הָעֲבוֹדָה שֶׁנֶּאֱסְרָה שָׁם אֵינָהּ אֶלָּא בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע.

47) משנה סוטה מה: ובריתא מו: 48) ואין מובנו לשעבר, כלומר אין הכתוב מוסר תיאור נחל איתן, שזהו נחל שלא עבדו בו ולא זרעו אותו, אלא זוהי אזהרה לעתיד, שם מו: 49) שעבר על הלאו, "לא יעבד בו ולא יזרע", מכות כב. 50) שם. 51) לסתת. ששתי עבודות אלו נעשות אמנם על הקרקע, אבל לא בגופה של קרקע, ואינן דומות לחרישה וזריעה. 52) "ולא יזרע", אף־על־פי שזה נכלל ב"לא יעבד", להקיש עבודה לזריעה, 'ספרי' שופטים רז: סוטה שם.

י. אַנְשֵׁי עִיר קְרוֹבָה שֶׁנִּתְאַחֲרוּ וְלֹא הֵבִיאוּ עֶגְלָה עֲרוּפָה - כּוֹפִין אוֹתָן וּמְבִיאִין, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים[53]; שֶׁחַיָּבֵי עֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁעָבַר עָלֶיהָ יוֹם הַכִּפּוּרִים - חַיָּבִים לְהָבִיא אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים.

53) שאין יום הכיפורים מכפר, אף־על־פי שזהו חטא שאין מכיר בו אלא הקדוש־ברוך־הוא, ו"חטא שאין מכיר בו אלא המקום (=הקדוש־ברוך־הוא) יום הכיפורים מכפר". ולומדים דין זה מן הכתוב בעגלה ערופה: "כפר לעמך ישראל אשר פדית" (מארץ מצרים), "ראויה כפרה זו לכפר על יוצאי מצרים", אם נמצא חלל ביניהם, ואף־על־פי שעברו מאז הרבה שנים, כריתות כו: 'ספרי' שופטים רי.

יום שני ט"ו אייר ה'תשע"ט

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לעשות מעקה ולהסיר כל מכשול שיש בו סכנה כו'. דברים שאסרום חכמים מפני הסכנה ומה הם.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת אָדָם מַעֲקֶה[2] לְגַגּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בֵּית דִּירָה[3]; אֲבָל בֵּית הָאוֹצָרוֹת[4] וּבֵית הַבָּקָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ זָקוּק לוֹ[5]. וְכָל בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - פָּטוּר מִן הַמַּעֲקֶה[6].

~ נקודות משיחות קודש ~

"והוא שיהיה בית דירה ... כו'"

וכן כתב בהלכה ב' שסיבת הפטור בבתי כנסיות ובתי מדרשות ממעקה הוא לפי שאינן עשויין לדירה. ולכאורה קשה ממה שכתב בהלכות בית הבחירה פ"ד ה"ג שלגג היכל המקדש היה מעקה גבוה שלוש, והלא בית המקדש אינו בית דירה. (ואין לתרץ שמעקה ההיכל נעשה רק לנוי שהרי סיבת עשייתו היא חיוב מעקה כדאיתא בספרי "גגך לרבות היכל").

ויש לומר שדירה עיקר עניינה היא האכילה, וכמו שמצינו בסוכה - שמצותה "תשבו כעין תדורו" - שעיקר מצותה היא האכילה בסוכה (שו"ע אדמו"ר הזקן תרל"ט סי"ב) ומטעם זה גם בית המקדש הוא בית דירה כי הוא קבוע לאכילת קדשים. ומה שמותר בשעת הדחק לת"ח לאכול גם בבית הכנסת הוא היתר מצד שזה דרך ארעי, מה־שאין־כן אכילת קדשים שהיא אכילת מצוה ומצוותיה אחשביה, היא עניין של קביעות והרי הוא בית דירה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ד עמוד 138)

2) גדר. 3) בית שדרים בו, ואדם משתמש בגגו, ויש סכנה שייפול ממנו. מצוות מעקה לגג ב"בית" כתובה, וסתם בית, בית דירה משמע. 4) המשמש כמחסן ליין, שמן ותבואה. 5) מפני שאינם בית דירה. רבינו למד דין זה ממזוזה, שנינו בספרי ואתחנן פיסקה לו: "שומע אני ... ובית הבקר ובית האוצרות ... במשמע, תלמוד לומר ביתך, מה ביתך בית דירה אף כל ביתך". וכן פסק רבינו בהלכות מזוזה פרק ו הלכה ז. וסובר רבינו שגם "בית" הנאמר כאן ממעט את כל אלה. ראה יומא יא. וראה כסף משנה כאן. 6) שאינו ראוי לדירה, ספרי תצא, רכט; סוכה ג:

1 **ב. בַּיִת שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - חַיָּבִין[7] בְּמַעֲקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ - לֹא תָּלָה אֶלָּא בְּנוֹפֵל[8]. אִם כֵּן,**
3 **לָמָּה נֶאֱמַר 'גַּגֶּךָ'? לְמַעֵט בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת[9] וּבָתֵּי**
4 **מִדְרָשׁוֹת[10], לְפִי שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִים לְדִירָה[11]. הָיְתָה רְשׁוּת**
5 **הָרַבִּים גְּבוֹהָה מִגַּגּוֹ[12] - אֵינוֹ זָקוּק[13] לְמַעֲקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר:**
6 **כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ[14] - וְלֹא לְתוֹכוֹ[15].**

7) אף על פי שכתוב: ועשית מעקה לגגך, ומשמע שלך, וזה אינו שלו אלא של שותפות. 8) אם יכול ליפול ממנו חייב. מכאן שאין הבדל בין בית של אחד ובין בית של שותפים. ואף על פי שרבי אלעי חולק שם ופוטר בית שותפים ממעקה (לפי פירושו של רש"י שם), סובר רבינו שלעניין מעקה אין הלכה כרבי אלעי. ועוד ייתכן שלדעת רבינו חולק רבי אלעי על קצת דברים שם, אבל במעקה הוא מודה שחייב (כסף משנה). 9) מיועדים לתפילה. 10) מיועדים ללימוד תורה. 11) וממילא אין משתמשים בגג. 12) ויש לחשוש שיפלו מרשות הרבים על הגג. 13) ואין אומרים שיעשה מעקה על גגו מלמטה למעלה גבוה מרשות הרבים, כדי שלא יפלו העוברים ברשות הרבים על גגו. 14) לרשות הרבים. 15) מרשות הרבים לתוך הגג, שם.

7 **ג. גֹּבַהּ הַמַּעֲקֶה אֵין פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים[16], כְּדֵי**
8 **שֶׁלֹּא יִפֹּל מִמֶּנּוּ הַנּוֹפֵל. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת הַמְּחִיצָה חֲזָקָה**
9 **כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁעֵן אָדָם עָלֶיהָ וְלֹא תִּפֹּל. וְכָל הַמַּנִּיחַ גַּגּוֹ**
10 **בְּלֹא מַעֲקֶה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא**
11 **תַּעֲשֶׂה[17], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ[18]. וְאֵין**
12 **לוֹקִין[19] עַל לָאו זֶה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[20].**

16) מן הגג למעלה מכל הצדדים. ראה כסף משנה. 17) "ועשית מעקה לגגך - מצוות עשה, ולא תשים דמים בביתך - מצוות לא תעשה", ספרי שם. 18) אשמת שפיכות דמים בביתך. 19) כדין עובר על לא תעשה שבתורה. 20) עובר על הלאו בזה שלא עשה מעקה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. רבינו בהלכות סנהדרין פרק יח הלכה א.

13 **ד. אֶחָד הַגָּג וְאֶחָד[21] כָּל דָּבָר[22] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה וְרָאוּי**
14 **שֶׁיִּכָּשֵׁל בָּהּ אָדָם וְיָמוּת[23]. כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה לוֹ בְּאֵר אוֹ**
15 **בּוֹר בַּחֲצֵרוֹ, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַיִם בֵּין שֶׁאֵין בּוֹ מַיִם[24] -**
16 **חַיָּב לַעֲשׂוֹת חֵלְיָא[25] גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים[26], אוֹ**
17 **לַעֲשׂוֹת לָהּ כִּסּוּי[27], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל בָּהּ אָדָם[28] וְיָמוּת.**
18 **וְכֵן כָּל מִכְשׁוֹל[29] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת - מִצְוַת עֲשֵׂה**
19 **לְהַסִּירוֹ[30] וּלְהִשָּׁמֵר מִמֶּנּוּ[31] וּלְהִזָּהֵר בַּדָּבָר[32] יָפֶה יָפֶה;**
20 **שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ. וְאִם לֹא הֵסִיר,**
21 **וְהִנִּיחַ[33] הַמִּכְשׁוֹלוֹת הַמְּבִיאִין לִידֵי סַכָּנָה - בִּטֵּל**
22 **מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר בְּ'לֹא תָשִׂים דָּמִים'.**

21) בין ובין. 22) "אין לי אלא גג, מניין לרבות בורות, שיחים, מערות ונעיצים? תלמוד לומר: לא תשים דמים בביתך". ספרי שם. וכתבה תורה "גג", מפני שדיבר הכתוב בהווה (=שכיח). 23) מצוות מעקה אינה אלא במקום שיש חשש למיתה ולא חשש לנזק, שכתוב: ולא תשים דמים בביתך. 24) ראה הלכות נזקי ממון פרק יב הלכה י. 25) תל עפר. 26) "עשה לו חולייה כראוי, גבוהה עשרה טפחים ... פטור", תוספתא בבא קמא פרק ו. 27) "וכיסה כראוי", שם. 28) כיסוי חזק שיעמוד בפני כובד האדם, כמו שאמרנו במעקה בהלכה הקודמת. 29) "שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו", בבא קמא טו: 30) שאף זה בכלל מצוות עשה "ועשית מעקה לגגך", שמטרתה הרחקת סכנת נפשות. 31) מצוה זו מוטלת על כל אדם, שיתרחק ממקום הסכנה, שלא כהסרת המכשול המוטלת על בעל המכשול. 32) במקרה ואינו יכול להימלט ממקום הסכנה. 33) והשאיר.

23 **ה. הַרְבֵּה דְּבָרִים אָסְרוּ[34] חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם**
24 **סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[35]. וְכָל הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן וְאוֹמֵר: הֲרֵינִי**
25 **מְסַכֵּן בְּעַצְמִי, וּמַה לַּאֲחֵרִים עָלַי בְּכָךְ, אוֹ אֵינִי**
26 **מַקְפִּיד בְּכָךְ[36] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[37].**

34) על כל אחד לעשות. 35) להעושה. 36) איני מדקדק בכך, שאיני חושש. 37) דרבנן, כדין העובר על שאר מצוות דרבנן.

27 **ו. וְאֵלּוּ הֵן: לֹא יַנִּיחַ אָדָם פִּיו עַל הַסִּלּוֹן[38] הַמְקַלֵּחַ**
28 **וְיִשְׁתֶּה. וְלֹא יִשְׁתֶּה בַּלַּיְלָה מִן הַנְּהָרוֹת וּמִן**
29 **הָאֲגַמִּים[39], שֶׁמָּא יִבְלַע עֲלוּקָה[40] וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶה.**
30 **וְלֹא יִשְׁתֶּה מַיִם מְגֻלִּים, שֶׁמָּא שָׁתָה מֵהֶן נָחָשׁ[41]**
31 **וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִזּוּחֲלֵי עָפָר וְיָמוּת.**

38) צינור מחובר למים שבקרקע - והאיסור הוא משום סכנה, שמא יבלע עלוקה, עבודה זרה יב. 39) מקווה מים עומדים. 40) המוצצת דם, ויבוא לידי סכנה. 41) והטיל בהם ארס.

32 **ז. וְאֵלּוּ הֵן הַמַּשְׁקִין הָאֲסוּרִין מִשּׁוּם גִּלּוּי: הַמַּיִם,**
33 **וְהַיַּיִן, וַאֲפִלּוּ מָזוּג[42], וַאֲפִלּוּ הִתְחִיל טַעְמוֹ לְהִשְׁתַּנּוֹת**
34 **לְחֹמֶץ[43], וְהֶחָלָב, וְהַדְּבַשׁ, וְהַצִּיר[44]. אֲבָל שְׁאָר כָּל**
35 **הַמַּשְׁקִין - אֵין מַקְפִּידִין עַל גִּלּוּיָן, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי אֶרֶס**
36 **שׁוֹתִין מֵהֶן.**

42) שני חלקים מים ואחד יין, עבודה זרה ל. 43) יש חשש ששתה ממנו בעל ארס ואסור (שם). אבל לאחר שהחמיץ הרבה אינו אסור משום גילוי, שם לב. וכן חומץ ממש אינו אסור משום גילוי שאין הנחש שותה ממנו. חולין מט: 44) מיץ בשר, דגים או פירות. שם.

37 **ח. הַשּׁוּם שֶׁנִּתְרַסֵּק[45], וַאֲבַטִּיחַ[46] שֶׁנִּחְתַּךְ, וְנִתְגַּלָּה -**
38 **אָסוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. יַיִן מְבֻשָּׁל וְיַיִן תּוֹסֵס[47] -**
39 **אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גִּלּוּי. וְתוֹסֵס הוּא הַיַּיִן מִשְּׁעַת**
40 **דְּרִיכָתוֹ[48] עַד שְׁלִשָּׁה יָמִים. וְיַיִן אוֹ מַיִם אוֹ חָלָב**
41 **שֶׁהָיוּ חַמִּין, כָּל זְמַן שֶׁהַחֶבֶל עוֹלֶה[49] מֵהֶן; וְכֵן**
42 **מַשְׁקִין שֶׁהָיָה הַמַּשְׁקֶה יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה לְתוֹכָן[50] טִפָּה**
43 **אַחַר טִפָּה, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה טוֹרֵד וְיוֹרֵד[51] - כָּל אֵלּוּ אֵין**
44 **בָּהֶן מִשּׁוּם גִּלּוּי; שֶׁזּוּחֲלֵי עָפָר מִתְיָרְאִים מִבִּעְבּוּעַ**
45 **הַמַּשְׁקֶה[52] וּמִן הַחֶבֶל וְאֵין שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ.**

45) והוא מגולה, ביצה ז: ירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג. 46) "וכן אבטיח שנתגלה", עבודה זרה ל: וראה להלן הלכה יד. 47) יין חדש מגיתו, שם ל: 48) בגת. 49) "חמין כל זמן שמעלים הבל, הרי אלו מותרים", ירושלמי תרומות שם. 50) כגון כלי שתחת חבית שמקבל יין הנוטף מן החבית. 51) שמטפטף תדיר והטיפות רודפות זו את זו. 52) ושומעים קול הבעבוע ובורחים (שם).

1 **ט. מֵי כְּבָשִׁין[53] וּמֵי שִׁלְקוֹת[54] וּמֵי תּוּרְמוֹסִין[55] - אֵין**
2 **בָּהֶן[56] מִשּׁוּם גִּלּוּי. מַיִם שֶׁשָּׁרָה בָּהֶן כְּבָשִׁין וּשְׁלָקוֹת**
3 **וְתוּרְמוֹסִין: אִם נִשְׁתַּנָּה טַעְמָן[57] - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם**
4 **גִּלּוּי, וְאִם אֵין בָּהֶם נוֹתֵן טַעַם - אֲסוּרִין[58]. וְכֵן מַיִם**
5 **שֶׁהֵדִיחַ בָּהֶם פִּרְישִׁים[59] וְדַרְמוֹסְקִין[60] לְחוֹלֶה[61] -**
6 **אֲסוּרִין מִשּׁוּם גִּלּוּי.**

53) מים שכבשו בהם זיתים וכדומה, תוספתא תרומות פרק ז. וראה ירושלמי תרומות פרק ח הלכה ג. 54) ירקות או פירות ששפכו עליהם מים רותחים. 55) מין צמח שגרעיניו דומים לפולים והם מרים. 56) שאין הנחש שותה מהם. 57) דינם כמי כבשין וכמי שלקות וכמי תורמוסים, ומותרים. 58) כדין מים שאסורים משום גילוי. 59) חבושים, מין פרי עץ, ראה כלאיים א, ד. 60) פרי הבא מדמשק, ירושלמי שבת ד, א. 61) ומסתמא ממהר ואין שוהים במים כדי שישתנה טעמם, ומשום כך אסורים משום גילוי.

7 **י. יַיִן שֶׁנִּתְחַבֵּר בּוֹ[62] דְּבָרִים חַדִּין[63] כְּפִלְפִּלִין, אוֹ**
8 **דְּבָרִים מָרִים כְּאַפְסַנְתִּין[64], עַד שֶׁנִּשְׁתַּנָּה טַעְמָם - אֵין**
9 **בּוֹ מִשּׁוּם גִּלּוּי[65]. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין.**

62) שנתנו לתוכו. 63) חריפים. 64) כלענה (מלה יוונית). 65) שאין הנחש שותה מהם.

10 **יא. כָּל הַמַּשְׁקִין הָאֲסוּרִין מִשּׁוּם גִּלּוּי שֶׁנִּתְגַּלּוּ, בֵּין**
11 **בַּיּוֹם[66] בֵּין בַּלַּיְלָה - אֲסוּרִין. וַאֲפִלּוּ הָיָה בְּצִדָּן אָדָם**
12 **יָשֵׁן - אֵין אֵימַת יָשֵׁן עַל הַזּוֹחֲלִין. וְכַמָּה יִשְׁהוּ[67]**
13 **וְיֵאָסְרוּ? כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הָרַחַשׁ[68] מִתַּחַת אֹזֶן כְּלִי[69]**
14 **וְיִשְׁתֶּה וְיַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ.**

66) ואין אומרים אימת אדם על הנחש, עבודה זרה ל. 67) כמה יעמדו מגולים, תרומות פרק ח משנה ד. 68) הרמש (תרגום "רמש" - רחש, פירוש המשניות לרבינו, שם). 69) מחורו שתחת אוזן הכלי, ואף על פי שאין נראה שם חור, שיש נחש דק כשערה, חולין י. וירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג.

15 **יב. שְׁעוּר הַמַּיִם שֶׁיֵּאָסְרוּ אִם נִתְגַּלּוּ: כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה**
16 **הַסַּם נִכָּר[70] בָּהֶן וּמַזִּיק. אֲבָל אִם הָיוּ הַמַּיִם מְרֻבִּין**
17 **כְּדֵי שֶׁתֹּאבַד בָּהֶן הַמָּרָה[71] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, בֵּין**
18 **בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת[72]. וְכֵן הַדִּין בִּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין.**

70) מורגש כוחו המרעיל. 71) שיתבטל הארס בהם. 72) כגון מקווה מים.

19 **יג. מַעְיָן הַמּוּשָׁךְ[73] כָּל שֶׁהוּא - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּלּוּי.**
20 **לָגִין[74] מְגֻלֶּה שֶׁהִנִּיחוֹ בִּשְׂדֵה[75] תֵּבָה[76] וּמִגְדָּל[77] אוֹ**
21 **בַּתִּיק[78] שֶׁלּוֹ, אוֹ בְּבוֹר אֲפִלּוּ עָמֹק מֵאָה אַמָּה[79], אוֹ**
22 **בְּמִגְדָּל גָּבוֹהַּ מֵאָה אַמָּה, אוֹ בִּטְרַקְלִין[80] מְיֻפֶּה**
23 **וּמְסֻיָּד[81] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[82]. בָּדַק[83] אֶת הַתֵּבָה אוֹ אֶת**
24 **הַמִּגְדָּל וְאַחַר כָּךְ הִנִּיחוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[84]. וְאִם הָיָה**
25 **בָּהֶן[85] נֶקֶב - אָסוּר[86]. כַּמָּה יְהֵא בַּנֶּקֶב? כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס**
26 **אֶצְבַּע קְטַנָּה[87] שֶׁל קָטָן[88].**

73) וזוחלי עפר מתייראים ממנו. 74) כד יין, תוספתא שם; ירושלמי שם. 75) בתיבה, שיש בה מגרות אחדות, כלים יח, ג. 76) ארגז. 77) ארון גבוה לשמירת חפצים. 78) בנרתיק. 79) לשון התוספתא שם. 80) באולם. 81) שאין דרך הנחשים להיות שם. 82) שמא היה שם נחש קודם שהניחו שם. 83) וראה שאין שם כלום. 84) ואין חוששים שמא בא נחש אחר שהניח שם את הלגין ושתה וחזר ויצא משם. 85) בתיבה או בארון. 86) אפילו בדקו קודם, שמא נכנס לחורים ולסדקים ולא ראה אותו. 87) שיש מין נחש קטן שיכול להיכנס דרך חור קטן. 88) ירושלמי שם; תוספתא שם. ואף על פי שהרחש דק כשערה, מתיירא הוא להיכנס לנקב קטן משיעור זה, ירושלמי שם.

27 **יד. חָבִית שֶׁנִּתְגַּלְּתָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁתוּ מִמֶּנָּה תִּשְׁעָה**
28 **וְלֹא מֵתוּ - לֹא יִשְׁתֶּה עֲשִׂירִי. מַעֲשֶׂה הָיָה וְאָמְרוּ**
29 **שֶׁשָּׁתָה עֲשִׂירִי וָמֵת, מִפְּנֵי שֶׁאֶרֶס הַנָּחָשׁ שָׁקַע**
30 **לְמַטָּה[89]. וְיֵשׁ סַם חֲמַת זוֹחֲלֵי עָפָר[90] שֶׁעוֹלֶה וְצָף**
31 **לְמַעְלָה, וְיֵשׁ סַם שֶׁהִיא נִתְלֵית בְּאֶמְצַע הַמַּשְׁקֶה,**
32 **לְפִיכָךְ הַכֹּל אָסוּר[91]. וַאֲפִלּוּ סִנְּנוֹ[92] בִּמְסַנֶּנֶת. וְכֵן**
33 **אֲבַטִּיחַ שֶׁנִּתְגַּלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁאָכְלוּ מִמֶּנּוּ תִּשְׁעָה**
34 **וְלֹא מֵתוּ - לֹא יֹאכַל עֲשִׂירִי[93].**

89) "שלושת מיני ארס הם: של (נחש) בחור - שוקע (לפי שחזק הוא וכבד, ושוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי); של בינוני - מפעפע (באמצע המשקה), ושל זקן - צף" (שארסו קלוש), עבודה זרה שם. 90) על פי דברים לב, כד. ופירושו - רעל נחשים. 91) כי אין יודעים גילו של הנחש שהטיל שם ארסו. 92) אסור, שהארס מהול במים ועובר דרך המסננת. 93) שהאבטיח רך הוא, והארס שוקע בו.

35 **טו. מַיִם שֶׁנִּתְגַּלּוּ - לֹא יִשְׁפְּכֵם לִרְשׁוּת הָרַבִּים[94],**
36 **וְלֹא יַרְבִּץ[95] בָּהֶם אֶת הַבַּיִת, וְלֹא יְגַבֵּל[96] בָּהֶן אֶת**
37 **הַטִּיט, וְלֹא יִרְחַץ בָּהֶן פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וְלֹא יַשְׁקֶה**
38 **מֵהֶן לֹא בְּהֶמְתּוֹ וְלֹא בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ; אֲבָל מַשְׁקֶה אוֹתָן**
39 **לְחָתוּל[97].**

94) שמא יעבור שם אדם יחף ויינזק. 95) לא ישפוך על קרקע הבית להשכיב את האבק שלא יעלה. 96) ולא ילוש, שלא ייכנס הרעל בין קשרי אצבעותיו. 97) שאין הארס מזיק לו, ואף על פי שמרזה אותו, הוא חוזר ומבריא.

40 **טז. עִפָּה שֶׁנִּגְלוֹשָׁה בְּמַיִם מְגֻלִּין, אֲפִלּוּ הִיא שֶׁל**
41 **תְּרוּמָה - תִּשָּׂרֵף[98]. וַאֲפִלּוּ נֶאֱפֵית הַפַּת - אֲסוּרָה[99].**

98) אף על פי שאסור לשרוף תרומה טהורה, משום סכנה התירו. 99) שלא כרבי נחמיה האומר: "אפאה הרי זו מותרת. מפני שארס של נחש כלה באור" (באש), שם.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר בהמה חיה ועוף שנשכם נחש שאסורים משום סכנה כו'. שלא להתיחד עם הגוי ושלא ליקח רפואתו. ודין אם מותר להסתפר ממנו. ואם אסור למכור להם כלי מלחמה. ודין אם אסור למכור לישראל ליסטים ולהשיא עצה טובה לגוי.

1 **א. בְּהֵמָה חַיָּה אוֹ עוֹף שֶׁנְּשָׁכָן הַנָּחָשׁ[2] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ[3],**
2 **אוֹ שֶׁאָכְלוּ סַם הַמִּמִּית הָאָדָם[4], קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה[5] בְּגוּפוֹ**
3 **- הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים[6] מִשּׁוּם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[7]. לְפִיכָךְ,**
4 **בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף שֶׁנִּמְצְאוּ חֲתוּכֵי רַגְלַיִם[8], אַף עַל פִּי**
5 **שֶׁהֵן מֻתָּרִין מִשּׁוּם טְרֵפָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִשּׁוּם**
6 **סַכָּנָה, שֶׁמָּא אֶחָד מִזּוּחֲלֵי עָפָר נְשָׁכָן, עַד שֶׁיִּבָּדְקוּ.**
7 **כֵּיצַד בּוֹדְקָן? צוֹלֶה אוֹתָן בְּתַנּוּר, אִם לֹא נִתְחַתֵּךְ[9]**
8 **הַבָּשָׂר וְלֹא נִשְׁתַּנָּה[10] מִשְּׁאָר הַצָּלִי - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.**

2) חולין נח: 3) זחל ארסי. 4) אבל אכלה סם הממית בהמה ושחטה כשרה, שדינה כשאר מסוכנת, שם. 5) אבל אם שהה עד שנשתנה הארס בגופו של השותה, שוב אינו מזיק. 6) באכילה אם שחטם, מפני שהארס מחלחל בכל הגוף. 7) אבל מותרת משום טריפה, והאיסור משום סכנת נפשות חמור מאיסור טריפה, חולין י. ויומא פג. 8) חולין נט. 9) נתפרק לחתיכות. 10) אבל אם נשתנה, אפילו לא נתפרק אסור.

9 **ב. וְכֵן נִקּוּרֵי[11] תְּאֵנִים וַעֲנָבִים, וְהַקִּשּׁוּאִים וְהַדְּלוּעִין**
10 **וְהָאֲבַטִּיחִין וְהַמְּלָפְּפוֹנוֹת, אֲפִלּוּ הָיוּ גְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר[12],**
11 **בֵּין תְּלוּשִׁין בֵּין מְחֻבָּרִין[13], וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּתוֹךְ הַכְּלִי[14],**
12 **כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֵחָה[15] וְנִמְצָא נָשׁוּךְ - אָסוּר, שֶׁמָּא נָחָשׁ**
13 **וְכֵיוֹצֵא בּוֹ נְשָׁכוֹ[16]. וַאֲפִלּוּ רָאָה צִפּוֹר[17] אוֹ עַכְבָּר**
14 **יוֹשֵׁב וּמְנַקֵּר[18] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין, שֶׁמָּא בִּמְקוֹם**
15 **נֶקֶב[19] נִקַּב[20].**

11) נקבים, תרומות פרק ח, משנה ו. 12) והניקור מצד אחד, לא יאכל אפילו מצד אחר. 13) לעץ או לקרקע. 14) ראה 'תוספות יום טוב', שם. 15) רטיבות, מיץ הארס מתערב בליחה ומחלחל בכולו, אבל בדבר יבש חותך את מקום הניקור ואוכל את השאר. 16) כתבו ה'תוספות': עכשיו במדינות אלו אין אנו נזהרים בגילוי, לפי שאין חמת זוחלי עפר מצויה בינינו כלל. 17) חולין ט. 18) במקור ובפה. 19) של נחש. 20) הציפור או העכבר.

16 **ג. תְּאֵנָה[21] אוֹ עֵנָב שֶׁנִּטַּל הָעִקָּץ[22] שֶׁלָּהֶן - אֵין בָּהֶם**
17 **מִשּׁוּם גְּלוּי[23]. לְפִיכָךְ אוֹכֵל אָדָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים**
18 **בַּלַּיְלָה וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[24]. תְּאֵנָה נְקוּרָה שֶׁיָּבְשָׁה וְנַעֲשֵׂית**
19 **גְּרוֹגֶרֶת[25], וּתְמָרָה נְקוּרָה שֶׁיָּבְשָׁה - שְׁתֵּיהֶן מֻתָּרוֹת[26].**

21) ע"ז ל: 22) ונעשה פה קטן במקום העוקץ. 23) אם השאירם גלויים מותרים, אף־על־פי שיש בהם לחלוחית.

24) שמא אכל מהם נחש והטיל בהם ארס. ואין זה דומה לניקורי תאנים שבהלכה ב. מפני שהנקב מעורר חשש שמא אכל נחש. 25) תאנה יבשה. 26) ירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג.

20 **ד. אָסוּר[27] לְאָדָם לִתֵּן מָעוֹת[28] אוֹ דִּינָרִים[29] לְתוֹךְ פִּיו,**
21 **שֶׁמָּא יֵשׁ עֲלֵיהֶן רֹק יָבֵשׁ שֶׁל מֵכֵי שְׁחִין אוֹ מְצֹרָעִין[30]**
22 **אוֹ זֵעָה; שֶׁכָּל זֵעַת אָדָם - סַם הַמָּוֶת, חוּץ מִזֵּעַת**
23 **הַפָּנִים.**

27) שם. 28) פרוטות. ושל נחשת הן. 29) של כסף. 30) ושחין וצרעת מחלות עור מדבקות הן.

24 **ה. וְכֵן לֹא יִתֵּן אָדָם פַּס יָדוֹ[31] תַּחַת שֶׁחְיוֹ[32], שֶׁמָּא**
25 **נָגַע בְּיָדוֹ בִּמְצֹרָע אוֹ בְּסַם רַע; שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת[33].**
26 **וְלֹא יִתֵּן הַתַּבְשִׁיל תַּחַת הַמִּטָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
27 **עוֹסֵק בִּסְעֻדָּה[34], שֶׁמָּא יִפֹּל בּוֹ דָּבָר הַמַּזִּיק וְהוּא אֵינוֹ**
28 **רוֹאֶהוּ.**

31) כף ידו, ירושלמי שם. 32) בין הזרוע והצלעות מול השכם. 33) ונוגעות בכל דבר, סוכה כו: 34) והוא מיסב על המיטה, ובדעתו לאכלו מיד. ירושלמי שם.

29 **ו. וְכֵן[35] לֹא יִנְעַץ הַסַּכִּין בְּתוֹךְ הָאֶתְרוֹג אוֹ בְּתוֹךְ**
30 **הַצְּנוֹן[36], שֶׁמָּא יִפֹּל אָדָם עַל חֲדָדָהּ וְיָמוּת. וְכֵן אָסוּר**
31 **לְאָדָם לַעֲבֹר תַּחַת קִיר נָטוּי[37], אוֹ עַל גֶּשֶׁר רָעוּעַ, אוֹ**
32 **לִכָּנֵס לְחֻרְבָּה[38]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִשְּׁאָר הַסַּכָּנוֹת**
33 **- אָסוּר לַעֲבֹר בִּמְקוֹמָן.**

35) שם. 36) וכיוצא בהם, ואתרוג וצנון דוגמאות הן. 37) ליפול, כלומר רעוע, ראש השנה טז: 38) ואחד הטעמים שהתלמוד נותן הוא "מפני המפולת", שחומת החורבה רעועה, ושמא תיפול עליו, ברכות ג.

34 **ז. וְכֵן אָסוּר לִיהוּדִי לְהִתְיַחֵד[39] עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים,**
35 **מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲשׁוּדִים עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים. וְלֹא יִתְלַוֶּה**
36 **עִמָּהֶן בַּדֶּרֶךְ.[40] פָּגַע[41] עוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּדֶּרֶךְ - מַחֲזִירוֹ**
37 **לִימִינוֹ[42]. הָיוּ עוֹלִין בְּמַעֲלֶה[43] אוֹ יוֹרְדִים בִּירִידָה -**
38 **לֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמַעְלָה, אֶלָּא**
39 **יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה[44] וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמַטָּה, שֶׁמָּא יִפֹּל**
40 **עָלָיו לַהֲמִיתוֹ. וְאַל יָשַׁח[45] לְפָנָיו, שֶׁמָּא יָרֹץ[46] אֶת**
41 **גֻּלְגָּלְתּוֹ.**

39) להשאר יחידי עמו. עבודה זרה כב. 40) אף־על־פי שעובדים שם אנשים. 41) נפגש. שם כה: 42) של יהודי. כי נוח יותר להתגונן ביד ימנית מאשר בשמאלית. 43) כגון בהר או בסלע. 44) בעלייה ילך היהודי לפני הגוי, ובירידה יוליך את הגוי לפניו. 45) ולא יתכופף לפני הגוי, כדי ליטול משהו, ואפילו במישור. 46) ירוצץ.

42 **ח. אִם שְׁאֵלוּ[47]: לְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ? - יַרְחִיב לוֹ אֶת**
43 **הַדֶּרֶךְ[48], כְּדֶרֶךְ שֶׁהִרְחִיב יַעֲקֹב לְעֵשָׂו; שֶׁנֶּאֱמַר: עַד**
44 **אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה[49].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אם שאלו לאן אתה הולך ירחיב לו הדרך כדרך שהרחיב יעקב לעשו כו'"

וצריך להבין:

א. מדוע לא הסביר הרמב"ם מה הכוונה ב"ירחיב לו הדרך" כדרך שפירש זאת רש"י (בגמ' ע"ז כה:) שאם היה צריך לילך פרסה יאמר לו ב' פרסאות אני צריך לילך.

ב. בגמ' נאמר כדרך שעשה יעקב לעשו, וכאן שינה וכתב "כדרך שהרחיב יעקב".

ג. בגמ' נאמר הלשון "כדרך שעשה יעקב אבינו לעשו הרשע, והרמב"ם השמיט התואר רשע, וכתב רק יעקב לעשו.

ד. כראיה על כך שיעקב הרחיב לעשו את הדרך הביא את הפסוק "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" ומדוע לא הביא המשך הפסוק שממנו עיקר הראיה "ויעקב נסע סכותה".

והביאור בזה: בגמ' הנ"ל שהיא המקור להלכה זו, הובאו כמה דינים שתוכנם הצורך בזהירות מהגוי: "היו עולין במעלה ... לא יהיה ישראל למטה ועובד כוכבים למעלה ... ואל ישוח לפניו שמא ... כו'", ומיד אח"כ הובא הדין "שאלו להיכן הולך, ירחיב לו הדרך", ובהמשך הגמ' מובאים שני סיפורים: האחד על לסטים שפגעו בתלמידי ר"ע ושאלום לאן אתם הולכים וענו להם שהולכים למקום רחוק יותר ופרשו באמצע וניצלו, והשני על רב מנשה שפגעו בו גנבים ונהג כתלמידי ר"ע וניצל.

ונחלקו הרמב"ם ורש"י בפירוש הגמ' ובגדר הסכנה הנשקפת מגוי ש"שאלו לאן אתה הולך". הרמב"ם למד שהדין "שאלו לאן אתה הולך" שייך ובא בהמשך לדינים הראשונים שבגמ' המדברים בזהירות שיש לנקוט מהגוי אבל אין מדובר כאן בסכנה וודאית ובמצב של ברי היזקא ולכן מה שמותר לעשות במצב זה הוא ל"הרחיב הדרך" כלומר להסביר לגוי שהדרך תארך זמן רב בגלל עיכובים שונים העלולים להיות וכו'.

אבל רש"י למד שהדין "ירחיב לו הדרך" קשור לסיפורים שהובאו אח"כ בתלמידי ר"ע ורב מנשה ששם מדובר על ליסטים וגנבים, וממילא ברי היזקא, לכן פירש הדין "ירחיב לו הדרך" "יאמר לו שני פרסאות אני צריך לילך".

מעתה יובן גם מדוע לא פירש הרמב"ם מהו "ירחיב לו הדרך" כי הוא דבר ידוע מסיפור התורה שגם שם הרחיב לו הדרך מצד חשש ולא מצד שהיה בטוח שיזיקו כי חיבקו ונישקו והתפייס עמו ומשום כך גם לא כתב "עשו הרשע" כי אין מדובר בברי היזקא. ובזה מובן מדוע גם לא ציטט הרמב"ם המשך הכתוב "ויעקב נסע סכותה" כי מזה יכול להיות משמע שצריך לשקר לגוי, לכן כתב רק "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" שמשמעו שבוודאי יבוא אליו לשעיר אלא ש"הרחיב לו הדרך" והדבר יקח זמן רב.

ויש לומר שלדעת הרמב"ם הסיפורים שהביאה הגמ' מלמדים דין נוסף (חוץ מ"שאלו לאן אתה הולך") שאם ברי היזקא צריך לשקר ולומר שהולך למקום רחוק יותר. ומה שלא כתב הרמב"ם דין זה, אולי יש לומר כיון שלא נאמר בגמ' בפירוש בסגנון של דין והלכה כי־אם סיפור מעשה. (וראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ב ואות ה.)

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 158)

47) הגוי. 48) אם היה צריך ללכת מרחק קילומטר אחד, יאמר לו שני קילומטרים אני צריך ללכת, אולי ימתין הגוי מלרצחו עד הקילומטר השני, והיהודי יפרוש ממנו קודם לכן וינצל, עבודה זרה שם. 49) וכתוב: "ויעקב נסע סכותה", ולא הלך עד שעיר.

ט. אָסוּר לִקַּח רְפוּאָה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֶלָּא אִם כֵּן[50] נִתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּחְיֶה[51]. וְאָסוּר לְהִתְרַפֵּאת מִן הָאֶפִּיקוֹרוֹס[52], וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ[53], שֶׁמָּא יִמָּשְׁכוּ אַחֲרָיו[54]. וּמֻתָּר לִקַּח רְפוּאָה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְבְהֵמָה[55] אוֹ לְמַכָּה שֶׁבַּגּוּף מִבַּחוּץ[56], כְּגוֹן מְלוּגְמָא[57] וּרְטִיָּה[58]. וְאִם הָיְתָה מַכָּה שֶׁל סַכָּנָה[59] - אָסוּר לִקַּח[60] מִמֶּנּוּ. וְכָל מַכָּה שֶׁמְּחַלְּלִין עָלֶיהָ[61] אֶת הַשַּׁבָּת - אֵין מִתְרַפְּאִין מֵהֶם.

50) שמא יתן לו סם ממית, שם כז: 51) ואם לא ירפאנו ימות, מותר להתרפאות ממנו, שהרי אין לו מה להפסיד, ושמא ירפאנו הגוי. ומדובר כשאין רופא יהודי. ואף־על־פי שהחולה יוכל עוד לחיות יום או יומיים, והגוי עלול להקדים מותו, בכל זאת מותר להתרפאות ממנו, שאין חוששים לחיי שעה, הואיל וסופו למות, שם. 52) ראה למעלה פרק ד, הלכה י. 53) מן החולה שיחיה. 54) אחרי דעותיו, וייעשו מינים. 55) שאין כאן אלא חשש להפסד ממון בלבד, שם כז. 56) שאין בו סכנה. 57) תחבושת לחה. 58) תחבושת משוחה סממנים. 59) אפילו בגוף מבחוץ. 60) שלא כדעת המתירים במכה בחוץ, הואיל ואם יראה החולה שהסם מזיק, יוכל להרחיקו, שם. 61) כל מכה של חלל (בחלל הגוף) מחללים עליה את השבת, וגב היד וגב הרגל הרי הם כמכה של חלל, ומחללים עליהם את השבת, שם כה.

י. וּמֻתָּר לִשְׁאֹל[62] לְרוֹפֵא עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְיֹאמַר לוֹ: סַם פְּלוֹנִי יָפֶה לְךָ, וְכָךְ וָכָךְ תַּעֲשֶׂה; אֲבָל לֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ.

62) שם כז. והטעם הוא, שאם היהודי אינו מתרפא ממנו אלא שואלו בלבד, יבין הגוי שאין היהודי סומך עליו, ובוודאי ישראל ברופא אחר. ולפיכך לא יאמר לו הגוי תרופה מזיקה, כדי שלא לקלקל שמו כרופא מומחה.

יא. וְאָסוּר לְהִסְתַּפֵּר מֵהֶן בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[63], שֶׁמָּא יַהַרְגֻנוּ[64]. אִם הָיָה אָדָם חָשׁוּב - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְיָרֵא לְהָרְגוֹ. וְאִם הִמָּה[65] לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא אָדָם

חָשׁוּב[66] כְּדֵי שֶׁיִּפְחַד מִמֶּנּוּ וְלֹא יַהַרְגֶנּוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִסְתַּפֵּר מִמֶּנּוּ.

63) אבל ברשות הרבים מותר, מפני שהגוי מפחד להרגו, עבודה זרה כז. 64) במספריים או בתער שבידו. 65) התראה לפני הגוי. 66) כגון שהסתכל במראה לראות אם התספורת נאה, וחושב הגוי שאיש חשוב הוא, המקפיד על תספורתו, שם כט.

יב. אָסוּר[67] לִמְכֹּר לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כָּל כְּלֵי הַמִּלְחָמָה[68]. וְאֵין מַשְׁחִיזִין לָהֶם אֶת הַזַּיִן[69]. וְאֵין מוֹכְרִין לָהֶן לֹא סַכִּין[70], וְלֹא קוֹלָרִין[71], וְלֹא כְּבָלִים[72] [שֶׁל בַּרְזֶל], וְלֹא שַׁלְשֶׁלָאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל הִנְדּוּאָה[73], וְלֹא דֻּבִּים[74] וַאֲרָיוֹת, וְלֹא כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נֶזֶק לָרַבִּים. אֲבָל מוֹכְרִין לָהֶן תְּרִיסִין[75], שֶׁאֵינָן אֶלָּא לְהָגֵן[76].

67) שם טו: 68) שמא ישתמשו בהם להרע ליהודים. 69) כגון סייף ורומח. 70) ובגמרא שלנו הגירסא "סדן", ופירש רש"י: "לשום בו רגלי איש", הכוונה לאסיר בבית הסוהר. אבל רבינו חננאל גרס שם "סכין", וגירסת רבינו כגירסת רבינו חננאל. 71) שרשרת של ברזל שעל צוואר השבוי. 72) שרשרת שכובלים בה רגלי אסירים "ענו בכבל רגלו", תהלים קה, יח. בדפוס רומי ר"מ: ולא שלשלאות. . . ולא עששיות של ברזל. 73) מהודו. ברזל זה מיוחד לעשות ממנו כלי זיין, שם טז. 74) משנה, שם. הגויים משתמשים בהם למאבק עם שבויים. 75) מגינים. 76) ולא כדעת האוסרים שם, החוששים שישתמשו בתריסים כבנשק התקפה לאחר שיאזלו כלי זיינם.

יג. וּכְשֶׁם שֶׁאָסְרוּ לִמְכֹּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, כָּךְ אָסְרוּ לִמְכֹּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁמּוֹכֵר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[77]. וּמֻתָּר[78] לִמְכֹּר כְּלֵי זַיִן לַחֵיל[79] שֶׁל בְּנֵי הַמְּדִינָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֵגִינִין עַל יִשְׂרָאֵל[80].

77) שם טו: 78) שם טז. 79) לצבא. 80) שגרים באותה מדינה.

יד. כֹּל שֶׁאָסוּר לִמְכֹּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אָסוּר לִמְכֹּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא לִסְטִים[81], מִפְּנֵי שֶׁנִּמְצָא מַחֲזִיק יַד[82] עוֹבְרֵי עֲבֵרָה וּמַכְשִׁילוֹ[83]. וְכֵן כָּל הַמַּכְשִׁיל עִוֵּר בְּדָבָר[84] וְהִשִּׁיאוֹ עֵצָה[85] שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת[86], אוֹ שֶׁחִזֵּק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁהוּא עִוֵּר וְאֵינוֹ רוֹאֶה דֶּרֶךְ הָאֱמֶת[87] מִפְּנֵי תַּאֲוַת לִבּוֹ[88] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל; הַבָּא[89] לִטֹּל מִמְּךָ עֵצָה, תֵּן לוֹ עֵצָה הַהוֹגֶנֶת לוֹ.

81) שודד, שם. 82) מסייע בידו. אפילו אין הליסטים חשוד בשפיכות דמים, בכל זאת אסור למכור לו נשק, שעוזר לו בזה לבצע מעשי שוד ולהמלט. 83) בעבירה, שלולא הנשק יתכן ולא היה מעיז ללסטם את הבריות. 84) שאינו בקי בו. כתוב בתורה: "ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלקיך" (ויקרא יט, יד), ורבותינו דרשו זה המכשיל את חבירו שהוא "עוזר בדבר", ונותן לו עצה רעה, 'ספרא' קדושים פרק ג, פרשה ב. 85) ונתן לו עצה. 86) שהוא בעצמו יודע שאינה נכונה. "היה נוטל ממך עצה, אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. אל תאמר לו צא בהשכמה - שיקפחוהו ליסטים. צא בצהרים - בשביל שישתרב. אל תאמר לו - מכור את שדך וקח לך חמור, ואתה עוקף ונוטלו ממנו", שם. 87) שהיא דרך התורה ומצוותיה. 88) כגון המושיט כוס יין לנזיר, או המלוה ברבית והלוה ברבית, ששניהם עוברים משום "ולפני עור לא תתן מכשול", לפי שכל אחד מהם עוזר לחבירו לעשות עבירה. ראה עבודה זרה ו: בבא מציעא עה: וראה ספר המצוות לרבינו, מצוות לא־תעשה רצט. 89) בספרים שלנו זהו סוף הלכה יד, אבל בדפוס רומי ר"מ מתחלת כאן הלכה טו.

טו. וְאָסוּר[90] לְהַשִּׁיא עֵצָה טוֹבָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לְעֶבֶד רָשָׁע[91]. וַאֲפִלּוּ לְהַשִּׁיאוֹ עֵצָה שֶׁיַּעֲשֶׂה דְּבַר מִצְוָה[92], וְהוּא עוֹמֵד בִּרְשָׁעוֹ[93] - אָסוּר. וְלֹא נִתְנַסָּה[94] דָּנִיאֵל אֶלָּא עַל שֶׁהִשִּׁיא עֵצָה לִנְבוּכַדְנֶצַּר לִתֵּן צְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לָהֵן מַלְכָּא מִלְּכִי יִשְׁפַּר עֲלָךְ[95].

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואסור להשיא עצה טובה לעבו"ם ... ולא נתנסה דניאל אלא על שהשיא עצה טובה לנבוכדנצר ליתן צדקה".

וממה שהביא בהלכות מלכים (פ"י ה"י) הדוגמא של נתינת צדקה בבן נח, מוכח שסבר להלכה שבני נח אינם מחויבים בצדקה. ועפ"ז יש לומר שמה שכתב כאן "שיעשה דבר מצוה ליתן צדקה" הכוונה למצוה שאינו מצווה ועושה, מה־שאין־כן בשבע מצוות בני נח.

(על פי לקו"ש חלק ה' ע' 158 הע' 58)

90) בבא־בתרא ד. 91) אף־על־פי שהוא חייב במצוות. 92) כעצת דניאל לנבוכדנצר שיעשה צדקה, שם. 93) אבל אם חזר בתשובה, מותר. 94) שהשליכו אותו לגוב אריות. 95) עצתי תיטב בעיניך.

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לפרוק המשא ולטעון עם הבעלים. מאימתי יתחייב לפרוק ולטעון עמו. ואם היא בהמת גוי ומשא של ישראל. ודין מי שראה לבדו ישראל עובר עבירה אם מותר לשונאו כו'.

א. מִי שֶׁפָּגַע[2] בַּחֲבֵרוֹ בַּדֶּרֶךְ, וּבְהֶמְתּוֹ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ[3], בֵּין שֶׁהָיָה עָלֶיהָ מַשָּׂא הָרָאוּי לָהּ[4] בֵּין שֶׁהָיָה עָלֶיהָ יוֹתֵר מִמַּשָּׂאָהּ[5] - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לִפְרֹק מֵעָלֶיהָ[6]. וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ[7].

2) שפגש. 3) ואין בכוחה להמשיך בדרכה. 4) לשאת לפי כוחותיה. 5) שהטעין עליה יותר ממה שהיא יכולה לשאת. שלא כדעת האומר (בבא מציעא לב.) שביותר ממשאה פטור. 6) את המשא. 7) עזור לו, ופירשו חכמינו שלפריקה נאמר, שהרי כתוב "רובץ תחת משאו".

וראה מכילתא משפטים פרשה כ; 'ספרי' כי־תצא רכב, ובבאמציעא שם.

1 **ב. וְלֹא יִפְרֹק וְיַנִּיחֶנּוּ נִבְהָל[8] וְיֵלֵךְ, אֶלָּא יָקִים עִמּוֹ,**
2 **וְיַחֲזֹר וְיִטְעַן מַשָּׂאוֹ עָלֶיהָ[9]; שֶׁנֶּאֱמַר: הָקֵם תָּקִים**
3 **עִמּוֹ. זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה אַחֶרֶת[10]. וְאִם הִנִּיחוֹ נִבְהָל וְלֹא**
4 **פָּרַק וְלֹא טָעַן[11] - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל מִצְוַת**
5 **לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְאֶה[12] אֶת חֲמוֹר אָחִיךָ.**

8) נפחד ודואג. 9) במקומו הנכון. 10) מצוות טעינה, שהרי כתוב שם "חמור אחיך או שורו נופלים בדרך", ומשמע שהבהמה ומשאה מוטלים על הקרקע וצריך לטעון. ולא כדעת רבי יאשיה האומר, ששני הכתובים "עזוב תעזוב עמו" ו"הקם תקים עמו" בפריקה מדברים. מכילתא שם. 11) אפילו פרק, אבל לא טען. 12) "לא תראה זו מצות לא־תעשה, ולהלן הוא אומר "כי תראה" (כי תראה. . . רובץ תחת משאו, שמות כג, ה) מצות־עשה", 'ספרי' שם רכה. וראה ספר המצוות לרבינו, מצוות לא־תעשה רע.

6 **ג. הָיָה כֹּהֵן, וְהַבְּהֵמָה רוֹבֶצֶת בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ**
7 **מִטַּמֵּא[13] לָהּ, כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְהָשִׁיב אֲבֵדָה[14].**
8 **וְכֵן אִם הָיָה זָקֵן[15] שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִטְעֹן וְלִפְרֹק - הוֹאִיל**
9 **וְאֵינָהּ לְפִי כְבוֹדוֹ, פָּטוּר[16].**

13) שאמרה תורה: "לנפש לא יטמא בעמיו". ובמכילתא למדו דין זה מן הכתוב: "וחדלת מעזוב לו - פעמים שאתה חדל, ופעמים שאתה עוזב. היה (החמור) בין הקברות אל יטמא", שם. 14) "ואם היתה בבית הקברות לא יטמא לה", 'ספרי' שם, בבא־מציעא שם. רבינו מדמה דין כהן בפריקה וטעינה בבית הקברות לדין כהן והאבידה בבית הקברות, הואיל וטעם אחד לשניהם. לאבידה אינו מתטמא משום שמצות־עשה של השבת אבידה אין בכוחה לדחות מצות לא־תעשה "לנפש לא יטמא בעמיו" ומצות־עשה "קדושים יהיו" של כהן (שם ל.). וטעם זה קיים אף בפריקה וטעינה. וראה הלכות גזילה ואבידה פרק יא, הלכה יח. 15) חכם או אדם מכובד. 16) 'ספרי' שם; בבא־מציעא ל:

10 **ד. זֶה הַכְּלָל[17]: כֹּל שֶׁאִלּוּ הָיְתָה שֶׁלּוֹ הָיָה טוֹעֵן**
11 **וּפוֹרֵק[18] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ. וְאִם**
12 **הָיָה חָסִיד וְעוֹשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין[19], אֲפִלּוּ הָיָה**
13 **הַנָּשִׂיא הַגָּדוֹל[20] וְרָאָה בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ רוֹבֶצֶת תַּחַת**
14 **מַשָּׂאָהּ שֶׁל תֶּבֶן אוֹ קָנִים[21] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן - פּוֹרֵק**
15 **וְטוֹעֵן עִמּוֹ[22].**

17) שם. 18) מפני שחס על ממונו, לא היה חושש לכבודו. 19) עושה אפילו מה שאין הדין מחייב אותו, וזהו פירוש ל"חסיד". 20) של בית־הדין הגדול (הסנהדרין הגדולה), ראה הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג. 21) ואין זה לפי כבודו לטפל בהם. 22) כמו רבי ישמעאל ברבי יוסי, שהיה זקן ואינה לפי כבודו, ונהג לפנים משורת הדין, בבא־מציעא ל:

16 **ה. פָּרַק וְטָעַן, וְחָזְרָה וְנָפְלָה - חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק**
17 **פַּעַם אַחֶרֶת, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים[23]; שֶׁנֶּאֱמַר: עָזֹב**
18 **תַּעֲזֹב, הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ[24]. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהִדַּדּוֹת[25]**
19 **עִמּוֹ עַד פַּרְסָה[26], אֶלָּא אִם כֵּן אוֹמֵר לוֹ בַּעַל הַמַּשָּׂא:**
20 **אֵינִי צָרִיךְ לְךָ.**

23) 'ספרי' כי־תצא רכה; בבא־מציעא לא. לב. 24) ו"עזוב" מורה על פעולה מתמדת, היינו הרבה פעמים, וכן "הקם", שם לא. וראה פירוש המשניות לרבינו בבא־מציעא פרק ב, משנה ט. 25) להתנהל לאטו לאחר שהטעינו, ראה ישעיה לח, טו: תהלים מב, ה. 26) ארבעה מילים, שמא תחזור ותיפול (שם לג.), וראה לקמן הלכה ז.

21 **ו. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן עִמּוֹ? מִשֶּׁיִּרְאֵהוּ**
22 **רְאִיָּה[27] שֶׁהִיא כִּפְגִיעָה[28]; שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר 'כִּי תִרְאֶה'[29],**
23 **וְנֶאֱמַר 'כִּי תִפְגַּע'[30]. וְכַמָּה? שִׁעֲרוּ חֲכָמִים, מִשֶּׁיִּהְיֶה**
24 **בֵּינֵיהֶם[31] מָאתַיִם וְשִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ אַמָּה[32] וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי**
25 **אַמָּה, שֶׁהוּא אֶחָד מִשִּׁבְעָה וּמֶחֱצָה בְּמִיל[33]. הָיָה**
26 **רָחוֹק מִמֶּנּוּ יָתֵר מִזֶּה - אֵינוֹ זָקוּק לָהּ[34].**

27) מרחוק. 28) פנים בפנים, מכילתא משפטים פרשה כ; 'ספרי' שם רכב; בבא־מציעא לג. 29) ומשמעו אפילו מרחוק. 30) ומשמעו פנים בפנים. 31) בין הרואה ובין בעל המשא. 32) בערך 56 סנטימטר. 33) אלפיים אמה. היינו לחלק אלפיים אמה בשבעה ומחצה, שם. 34) ופטור.

27 **ז. מִצְוָה[35] מִן הַתּוֹרָה לִפְרֹק עִמּוֹ בְּחִנָּם; אֲבָל לִטְעֹן**
28 **עָלָיו - הֲרֵי זוֹ מִצְוָה, וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ[36]. וְכֵן בְּשָׁעָה**
29 **שֶׁמְּדַדֶּה עִמּוֹ עַד פַּרְסָה - יֵשׁ לוֹ שָׂכָר[37].**

35) בבא־מציעא לב. 36) מבעל הבהמה כמו בעד כל עבודה אחרת, ואף־על־פי שהוא נוטל שכרו, קיים מצוה. 37) אף־על־פי שהוא הולך ומדדה לצורך פריקה שהיא בחינם, בכל זאת מותר לו ליטול שכר, שם לג. ראה 'תוספות' שם דיבור־המתחיל ונוטל.

30 **ח. מָצָא בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ רְבוּצָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
31 **הַבְּעָלִים[38] עִמָּהּ - מִצְוָה לִפְרֹק מֵעָלֶיהָ[39] וְלִטְעֹן**
32 **עָלֶיהָ; שֶׁנֶּאֱמַר: עָזֹב תַּעֲזֹב[40], הָקֵם תָּקִים - מִכָּל**
33 **מָקוֹם[41]. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר 'עִמּוֹ'?[42] שֶׁאִם הָיָה בַּעַל**
34 **הַבְּהֵמָה שָׁם, וְהָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ[43], וְאָמַר לָזֶה שֶׁפָּגַע בּוֹ:**
35 **הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה, אִם רָצִיתָ לִפְרֹק לְבַדְּךָ פְּרֹק -**
36 **הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: עִמּוֹ. וְאִם הָיָה בַּעַל הַבְּהֵמָה**
37 **זָקֵן אוֹ חוֹלֶה[44] - חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק לְבַדּוֹ[45].**

38) שיעזרו לו. 39) כמו בזקן או חולה, בסוף הלכה זו. 40) ולשון יתירה היא. 41) בכל תנאים שהם אתה חייב, אפילו אין הבעלים עמה. לשון הגמרא שם לא. 42) משמע, שהחיוב הוא לעזור לבעל הבהמה, אבל לא לפרוק ולטעון לבדו. 43) 'ספרי' שם רכה. משנה, שם לב. 44) ואינו יכול לפרוק ולטעון. 45) כמו באין הבעלים עמה, 'ספרי' שם. משנה, שם.

38 **ט. בְּהֵמַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַמַּשָּׂא שֶׁל יִשְׂרָאֵל: אִם**
39 **הָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְחַמֵּר[46] אַחַר בְּהֶמְתּוֹ - אֵינוֹ**

זָקוּק לָהּ[47]; וְאִם לָאו[48] - חַיָּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן[49], מִשּׁוּם צַעַר יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהַמַּשּׂוֹי שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים - חַיָּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן, מִשּׁוּם צַעַר יִשְׂרָאֵל[50]. אֲבָל בְּהֶמַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַשָּׂאוֹ - אֵינוֹ חַיָּב[51] לְהִטַּפֵּל בּוֹ, אֶלָּא מִשּׁוּם אֵיבָה[52].

46) הולך אחר בהמתו. 47) [שנאמר "חמור אחיך", ומה שנאמר (שמות כג, ה) "חמור שונאך" הכוונה לישראל (ראה הלכה יד). והמדובר בטעינה, אבל בפריקה חייב משום צער בעלי חיים שהוא דאורייתא (כסף־משנה ו'דרישה ופרישה' חושן־משפט סי' ערב). 48) שאין הגוי מחמר אחר בהמתו, אלא הישראל בעל המשא. 49) מפני שבפריקה חייב גם כשהגוי מחמר, כתב רבינו כאן בפירוש: "חייב לפרוק ולטעון", ולא כתב סתם חייב (כסף־משנה). 50) והישראל מחמר אחר בהמתו, כדרך העולם, שבעל החמור הוא המחמר (בבא־מציעא שם). 51) בטעינה, אבל בפריקה חייב, כמו שהבאנו למעלה באות מו. 52) שלא תהיה איבת הגוי על הישראל, אבל בדין הראשון בחמור של גוי ומשאוי של ישראל - אין חשש לאיבה, שהרי הגוי רואה שגם על ממונו של ישראל אינו חס ('דרישה ופרישה' שם). כל האמור כאן בהערות מה עד מח, הוא לפי פירושו של הכסף־משנה ו'דרישה ופרישה' הנ"ל. אולם הגר"א בחושן־משפט סימן ערב ס"ק טז, מגדיר פירושם כדוחק גדול ואומר, שרבינו פוסק כאן צער בעלי חיים לאו דאורייתא, ומתוך כך מתפרשים דברי רבינו כפשוטם, היינו אינו זקוק לה כלל, לא בטעינה ולא בפריקה, וגם הלכה יד תתפרש כפשוטה, עיין שם. הגר"א עצמו מעיר על פסקי רבינו למעלה בהלכה א ובהלכות שבת פרק כא הלכה יד, המוכיחים שצער בעלי חיים דאורייתא, ומצא יישוב לדברי רבינו כאן, אבל הסתירה מהלכות שבת במקומה עומדת.

י. חֲמָרִים[53] שֶׁרַגְלָיו שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[54] רְעוּעוֹת[55] - אֵינָן רַשָּׁאִין חֲבֵרָיו[56] לְהַקְדִּים[57] וְלַעֲבֹר מֵעָלָיו[58]. נָפַל[59] - רַשָּׁאִין לַעֲבֹר מֵעָלָיו[60].

53) תוספתא בבא־קמא פרק ב. 54) כלומר, של חמור אחד מהם. 55) ואינו יכול ללכת באותה מהירות כמו יתר החמורים שבשיירה. 56) בעלי החמורים. 57) ללכת קדימה. 58) ולהשאירו עם חמורו לבדו בדרך. 59) ואינו יכול ללכת כלל. 60) ואינם חייבים להתעכב בשבילו.

יא. הָיָה[61] אֶחָד טָעוּן[62] וְאֶחָד רוֹכֵב[63], וּדְחָקָן הַדֶּרֶךְ[64] - מַעֲבִירִין אֶת הָרוֹכֵב מִפְּנֵי הַטָּעוּן[65]. אֶחָד טָעוּן וְאֶחָד רֵיקָן - מַעֲבִירִין אֶת הָרֵיקָן מִפְּנֵי הַטָּעוּן[66]. אֶחָד רָכוּב וְאֶחָד רֵיקָן - מַעֲבִירִין אֶת הָרֵיקָן מִפְּנֵי הָרָכוּב[67]. שְׁנֵיהֶן טְעוּנִין, שְׁנֵיהֶן רוֹכְבִין, שְׁנֵיהֶן רֵיקָנִין - עוֹשִׂין פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן.

61) תוספתא שם. 62) משא. 63) ובתוספתא: "ואחד רכוב". 64) והדרך צרה, ואינם יכולים ללכת זה בצד זה. 65) מקדימים את הטעון לרכוב, שלרכוב יותר קל לחכות מאשר לטעון. 66) מקדימים את הטעון לריקן, ואין אומרים שהריקן יעבור תחילה מפני שהוא קל ויעבור במהירות, אלא הטעון קודם. 67) מקדימים את הרכוב. זה הכלל: הטעון קודם לריקן, והיותר טעון קודם לטעון פחות. [בדפוס רומי (ר"מ) חסרה הבבא האחרונה. גם בתוספתא יש גירסאות שונות סותרות זו את זו, והגירסא שלפנינו כאן מתקבלת ביותר על הדעת, וכן היא בדפוס אמסטרדם תס"ב, וכנראה זו גירסתו של רבינו בתוספתא].

יב. וְכֵן שְׁתֵּי סְפִינוֹת[68] הָעוֹבְרוֹת וּפוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ, אִם עוֹבְרוֹת שְׁתֵּיהֶן בְּבַת אַחַת - טוֹבְעוֹת[69], וְאִם בָּזוֹ אַחַר זוֹ - עוֹבְרוֹת; וְכֵן שְׁנֵי גְּמַלִּים הָעוֹלִים בְּמַעֲלֵה גָבוֹהַּ וּפָגְעוּ זֶה בָּזֶה[70], אִם עוֹבְרִין שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת - נוֹפְלִין[71], וְאִם בָּזֶה אַחַר זֶה[72] - עוֹלִין; כֵּיצַד הֵן עוֹשִׂין? טְעוּנָה וְשֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה - תִּדָּחֶה שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה מִפְּנֵי הַטְּעוּנָה. קְרוֹבָה[73] וּרְחוֹקָה[74] - תִּדָּחֶה קְרוֹבָה[75] מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ קְרוֹבָה. שְׁתֵּיהֶן רְחוֹקוֹת אוֹ קְרוֹבוֹת אוֹ טְעוּנוֹת - הוֹאִיל וְכֻלָּן בְּדֹחַק אֶחָד[76], הָטֵל פְּשָׁרָה[77] בֵּינֵיהֶן, וְהֵן מַעֲלוֹת שָׂכָר[78] זוֹ לָזוֹ. וּבָזֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[79] נֶאֱמַר: בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ.

68) תוספתא שם, סנהדרין לב: 69) שתדחוף זו את זו. 70) כגון זה עולה מצד זה וזה עולה מצד זה, ופגעו בראש חודו של הר. 71) לתוך הבקעה שבצידי הדרך. 72) אם אחד יחזור אחרונית ויפנה מקום לחבירו. 73) לנמל שיצאה ממנו. 74) לנמל שיצאה ממנו. 75) משום שלספינה הבאה ממרחקים יותר קשה להתעכב ולחכות. 76) בצרה שוה לכולם, ואין מן הדין לכפות על האחת לפנות מקום לחברתה. 77) אם אינם יכולים להתפשר מעצמם. 78) כפיצוי להשהייתה. 79) כגון בריא וחולה - ידחה הבריא מפני החולה; שניהם בריאים - הטל פשרה, והם מעלים שכר זה לזה.

יג. הַפּוֹגְעַי[80] בִּשְׁנַיִם[81], אֶחָד רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ, וְאֶחָד פָּרַק מֵעָלָיו וְלֹא מָצָא מִי שֶׁיִּטְעַן עִמּוֹ - מִצְוָה לִפְרֹק בַּתְּחִלָּה, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים, וְאַחַר כָּךְ טוֹעֵן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם שׂוֹנְאִים אוֹ אוֹהֲבִים; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד שׂוֹנֵא וְאֶחָד אוֹהֵב - מִצְוָה לִטְעֹן עִם הַשּׂוֹנֵא תְּחִלָּה, כְּדֵי לָכֵף אֶת יִצְרוֹ הָרָע[82].

80) הפוגש. 81) בבא־מציעא לב: 82) המצווה "לכוף את יצרו" עדיפה ממצוות צער בעלי חיים, שם.

יד. הַשּׂוֹנֵא שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה[83] - לֹא מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם הוּא[84], אֶלָּא מִיִּשְׂרָאֵל. וְהֵיאַךְ יִהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל שׂוֹנֵא מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר[85] 'לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ'? אָמְרוּ חֲכָמִים[86]: כְּגוֹן שֶׁרְאָהוּ לְבַדּוֹ[87] עֲבֵרָה, וְהִתְרָה בּוֹ וְלֹא חָזַר - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לְשָׂנְאוֹ[88], עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיָשׁוּב מֵרִשְׁעוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אִם מְצָאוֹ נִבְהָל בְּמַשָּׂאוֹ - מִצְוָה לִטְעֹן[89] וְלִפְרֹק עִמּוֹ, וְלֹא יַנִּיחֶנּוּ נוֹטֶה לָמוּת, שֶׁמָּא יִשְׁהֶה בִּשְׁבִיל מָמוֹנוֹ וְיָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה. וְהַתּוֹרָה

הִקְפִּידָה עַל נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל[90], בֵּין רְשָׁעִים בֵּין צַדִּיקִים, מֵאַחַר שֶׁהֵם נִלְוִים אֶל ה' וּמַאֲמִינִים בְּעִקַּר הַדָּת; שֶׁנֶּאֱמַר: אֱמֹר אֲלֵיהֶם חַי אָנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה.

83) "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו", שמות כג, ה. 84) [מצות פריקה לא נאמרה אלא בבהמת ישראל בלבד, והיא מחייבת את הישראל לפרוק בחינם ולא לדרוש שכר, אבל בבהמת גוי לא נאמרה מצות פריקה, אלא משום צער בעלי חיים חייבים לפרוק, ולפיכך רשאי הישראל לדרוש שכר (כסף־משנה ע"פ 'תוספות' בבא־מציעא לב: ד"ה מה לי). ואין לפרש דברי רבינו כפשוטם, שאין כלל חיוב לפרוק בהמת הגוי, שהרי הוא סובר שצער בעלי חיים דאורייתא (ראה למעלה הלכה ט בהערות) ופסוק זה מדבר בפריקה]. 85) ואין להניח שהכתוב ידבר באדם העובר על לא־תעשה שבתורה, פסחים קיג: 86) רב נחמן בב יצחק, שם. 87) ומכיון שאין עד אחד נאמן, ככתוב: "לא יקום עד אחד באיש" (דברים יט, טו), אסור לו להעיד בבית־דין, כי יעבור על לאו "לא תלך רכיל בעמיך" (ויקרא יט, טז). 88) שנאמר (תהלים קלט, כא): "משנאיך ה' אשנא", ואומר (משלי ח, יב): "יראת ה' שנאת רע". 89) אף־על־פי שהכתוב "כי תראה חמור שונאך" בפריקה מדבר, הוא־הדין לטעינה. 90) חסה עליהן ורוצה בקיומן.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

נִגְמַר סֵפֶר אַחַד עָשָׂר, וְהוּא סֵפֶר נְזִיקִין.

הִלְכוֹתָיו חֲמִשָּׁה, וּפְרָקָיו שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים: הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן - אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת גְּנֵבָה - תִּשְׁעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה - שְׁמוֹנָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים.

יום שלישי ט"ז אייר ה'תשע"ט

רֵאשִׁית חָכְמָה קִנְיָה חָכְמָה, וּבְכָל קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה

סֵפֶר שְׁנֵים עָשָׂר

וְהוּא סֵפֶר קִנְיָן

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת מְכִירָה. ב. הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה. ג. הִלְכוֹת שְׁכֵנִים. ד. הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין. ה. הִלְכוֹת עֲבָדִים. וְהַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בָּהֶן מְפֹרָשׁוֹת בִּשְׁמוֹתָן בִּמְקוֹמָן.

הִלְכוֹת מְכִירָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) דִּין מֶקַח וּמִמְכָּר[1]. ב) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר[2]. ג) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בִּדְבָרִים[3]. ד) שֶׁלֹּא יוֹנֶה גֵּר צֶדֶק בְּמָמוֹנוֹ[4]. ה) שֶׁלֹּא יוֹנֵהוּ בִּדְבָרִים[5].

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

"ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנינך קנה בינה".

הקשר שבין הפסוק שבחר הרמב"ם ככותרת לספר קניין אינו מובן כי לא רק שאין שייכות לכאורה בין חכמה ובינה לקניין אלא שגם מצינו כמה וכמה ניגודים ביניהם כי קניין החכמה בא ביגיעה דווקא ואילו בקניינים ארציים אין צורך ביגיעה מיוחדת ואפשר לקנות בשווה פרוטה או בשטר הכתוב על גבי נייר, חרס, עלה וכו' גם אם הם פחות משוה פרוטה. גם בקניין חזקה לא מצינו יגיעה מיוחדת עד שאפשר לקנות עשר שדות בעשר מדינות על ידי שיחזיק באחת מהן. בנוסף, הלא נאמר "ראשית חכמה יראת ה'" ומובן שגם ראשית החכמה שבפסוק זה קשורה ליראת ה' ומה הקשר בינה ובין ספר קניין.

בספר המצוות ל"צמח צדק" מבואר שמשמעות הקניין בעבודה רוחנית הוא מה שהקב"ה קונה מהאדם על ידי משיכה וכסף, שמושך החפץ מרשות הרבים שהם הקליפות, לרשות היחיד יחידו של עולם "ואחר המשיכה נותן כסף ... בחינת אהבה רבה.." וממשיך שם, שלכן נקראה ארץ ישראל ארץ כנען כי כנען מלשון סוחר כמו שכתוב (הושע יב, ח.) "כנען בידו מאזני מרמה" שהוא ב'לעומת זה' אבל בקדושה הוא מאזני צדק, כי רוב המצוות תלויות בארץ וכולם עניינם העלאת רפ"ח ניצוצין שנפלו בשבירת הכלים וכל זה הוא בארץ כנען ששם הוא עיקר ה"מסחר" הזה לפי ששם עיקר הניצוצין.

בקניין בכלל, מצינו שני סוגים; מטלטלין, וקרקע. מטלטלין נקנים בשני דברים - כסף ומשיכה, וקרקע נקנית בשלושה דברים בכסף בשטר או בחזקה. וההבדל בין מטלטלין וקרקע הוא ההבדל בין עולם התוהו לעולם התיקון. עולם התוהו הוא בשני קווין על־דרך חסד וגבורה וכשאדם נמצא באחד משני הקווין או בחסד בלבד או בגבורה בלבד אינו יכול ליצור הנהגת קבע הפועלת בעולם באמת, ועבודתו היא בבחינת מטלטלין. תכלית ושלמות העבודה היא בשלושה קווין ובהתכללות של שני הקווין המביאה עניין שלישי וסוג חדש של קניין שאז עבודתו היא בעולם התיקון ובאופן קבוע - בחינת קרקע - וזוהי שלימות העבודה שבה ועל ידה קונה הקב"ה עניינים שהיו ברה"ר טורי דפירודא ומעבירים לרה"י - יחידו של עולם.

משום כך "ראשית חכמה יראת ה'" ו"ראשית חכמה קנה חכמה כו'" עולים בקנה אחד, כי ראשית חכמה יראת ה' היינו הבנת עניין הקניין ברוחניות שהוא דבר הנוגע לכל

ענייני עבודת ה', ולכן "ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנינך בינה" כי רק על ידי מוחין (חכמה ובינה) אפשר ל"השתלט" על המידות, לפעול בהן התכללות ופעולה באופן דתיקון וקבע.

(על פי שיחות ש"פ ויגש תשמ"ו)

1) כלומר, אין כאן מצוה לפעולה מסויימת, אלא דינים איך יתקיים המקח והממכר. 2) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בסחורה ובמקח ובממכר, והוא אמרו: אל תונו ... ובספרא אמרו באונאת ממון הכתוב מדבר" (ספר המצוות מצות לא־תעשה רנ). 3) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בדברים, והוא שיאמר לו מאמרים יכעיסוהו ויבהילוהו" (שם רנא). 4) "הזהירנו מהונות גר צדק ... ולשון המכילתא לא תלחצנו בממון" (שם רנג). 5) הזהירנו מהונות גר צדק בדברים" (שם רנב).

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבארו בו דיני קניית קרקעות שהן נקנין בכסף, בשטר ובחזקה, ומה שנמשך לזה.

1 **א. הַמֶּקַח אֵינוֹ נִקְנֶה בִּדְבָרִים[2], וַאֲפִלּוּ הֵעִידוּ עֲלֵיהֶם**
2 **עֵדִים. כֵּיצַד? 'בַּיִת זֶה[3] אֲנִי מוֹכֵר לָךְ', 'יַיִן זֶה אֲנִי**
3 **מוֹכֵר לָךְ', 'עֶבֶד זֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ'; וּפָסְקוּ הַדָּמִים,**
4 **וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר 'קָנִיתִי', וְרָצָה הַמּוֹכֵר וְאָמַר**
5 **'מָכַרְתִּי', וְאָמְרוּ לְעֵדִים: 'הֱווּ עָלֵינוּ עֵדִים שֶׁמָּכַר זֶה**
6 **וְשֶׁלָּקַח זֶה' - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ כְּלוּם[4], וּכְאִלּוּ לֹא הָיוּ**
7 **בֵּינֵיהֶם דְּבָרִים מֵעוֹלָם[5]. וְכֵן בְּנוֹתֵן מַתָּנָה[6] וּמְקַבְּלָהּ.**

2) בלי פעולת קניין. 3) בית, יין, עבד, שלוש דוגמאות משלושה תחומים: קרקע, מטלטלין, עבדים. 4) בבא מציעא מח. מהתוספתא: "והנושא והנותן בדברים לא קנה". 5) וכל זה מבחינה הלכתית ודינית, ברם מגונה הדבר מבחינה מוסרית, ועל זה אמרו: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט.): כלומר, אי־קיום של הדיבור, אף הנטול פעולת קניין, יש בו משום חוסר כנות, ואינו רצוי לחכמים כמו שאמרו (שם): "והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו" וכן כתב רבינו להלן פרק ז הלכה ח (מגיד משנה). 6) בבא מציעא שם: "האומר לחבירו מתנה אני נותן לך יכול לחזור בו". וראה להלן פרק ז הלכה ט בדברי רבינו.

8 **ב. אֲבָל אִם נִקְנָה הַמֶּקַח בְּאֶחָד מֵהַדְּבָרִים[7] שֶׁהוּא**
9 **נִקְנָה בָּהֶם - קָנָה הַלּוֹקֵחַ; וְאֵינָן צְרִיכִין לְעֵדִים**
10 **כְּלָל[8], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.**

7) כלומר, כל דבר בהתאם לדרכי הקניין השייכים אליו, כגון: קרקע בכסף ובשטר ובחזקה, מטלטלין במשיכה וכדומה. 8) כלומר, אין צורך בעדים לעצם קיום מעשה המקח, תפקידם רק לאשר את המציאות ולמסור את העובדות, במקרה של סכסוך בין הצדדים, בהתאם לכלל הידוע: "לא איברי סהדי אלא לשקרי" (קידושין סה:) - העדים באים רק לאמת את העניין ולהכחיש את השקרנים.

11 **ג. וּבַמֶּה יִקָּנֶה הַמֶּקָח? הַקַּרְקָעוֹת - בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה**
12 **דְּבָרִים: בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׁטָר, אוֹ בַּחֲזָקָה.**

13 **ד. כֵּיצַד בְּכֶסֶף? מָכַר לוֹ בַּיִת, מָכַר לוֹ שָׂדֶה, וְנָתַן**
14 **לוֹ הַדָּמִים[9] - קָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם**
15 **שֶׁאֵין כּוֹתְבִין אֶת הַשְּׁטָר; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִכְתֹּב**
16 **שְׁטַר מֶכֶר[10] - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת הַשְּׁטָר[11]. וְאֵין**
17 **קַרְקַע נִקְנִית בְּפָחוֹת מִשְּׁוֵה פְּרוּטָה.**

9) בעניין קידושין כתב הרמב"ם: "האשה מתקדשת, אם בכסף הוא מקדש, אין פחות מפרוטה כסף" (פרק ג מהלכות אישות, הלכה א) וכאן הדגיש: "ונתן לו את הדמים" כלומר מחיר החפץ. הרמב"ם מבדיל כנראה בין קניין כסף של קידושין שקובעת בו רק נתינת הכסף, ואינה כמחיר האשה ושוויה, ובין זה של מקח, שהוא משום שווי המקח (עיין סמ"ע, ש"ע ח"מ קצ, ס"א. ועיין אבן האזל). 10) מלשון זה נראה שהמדובר בשטר קניין דווקא, כי אז מעדיף הלוקח את קניין השטר היותר יציב על זה של קניין הכסף (אבן האזל). ויש אומרים שדין זה שייך גם בשטר ראייה (כסף משנה). 11) והטעם, כי במקום שיש נוהג כזה, אין אצל הלוקח החלטה גמורה לסיים את המקח בלעדי השטר (מדברי רש"י שם).

18 **ה. הִתְנָה הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: אִם רָצִיתִי אֶקְנֶה בְּכֶסֶף אוֹ**
19 **אֶקְנֶה בִּשְׁטָר[12], וְנָתַן הַכֶּסֶף עַל תְּנַאי זֶה - הֲרֵי זֶה**
20 **קַיָּם; וְאֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ מִפְּנֵי הַתְּנַאי,**
21 **וְהַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת הַשְּׁטָר. וְכֵן**
22 **אִם הִתְנָה הַמּוֹכֵר[13] כָּזֶה.**

12) לכאורה, ביטוי מיותר, שהרי במקום שכותבין שטר אין צורך להתנות על זה. ואולי זה בא לציין תנאי נוסף, שאם הלוקח יתחרט אחרי נתינת הכסף, לא יהיה בו אף "מי שפרע" (ראה להלן פרק ז הלכה א־ב) - אור שמח. 13) מסקנה שהוציא הרמב"ם מהדין הראשון, שהרי "מה לי התנה לוקח ומה לי התנה מוכר" (מגיד משנה).

23 **ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: תֵּן מָנֶה לִפְלוֹנִי וְיִקָּנֶה בֵּיתִי לָךְ -**
24 **כֵּיוָן שֶׁנָּתַן קָנָה הַבַּיִת מִדִּין עָרֵב[14].**

14) כלומר, כשם שהערב מתחייב לשלם את החוב ללא תמורה ובלי שיקבל משהו, כך המוכר מוסר ללוקח את החפץ בלי שהוא עצמו יקבל משהו תמורתו, ורק אדם אחר מקבל במקומו את הדמים (קידושין ז.).

25 **ז. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כָּתַב לוֹ עַל הַגֵּיר אוֹ עַל הַחֶרֶס[15]**
26 **אוֹ עַל הֶעָלֶה: 'שָׂדִי נְתוּנָה לָךְ'[16], 'שָׂדִי מְכוּרָה לָךְ'**
27 **- כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַשְּׁטָר לְיָדוֹ[17] קָנָה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
28 **שָׁם עֵדִים כְּלָל, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְּׁטָר שָׁוֶה**
29 **כְּלוּם[18]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[19]? בְּמוֹכֵר שָׂדֶה מִפְּנֵי**
30 **רָעָתָהּ[20]; אֲבָל בִּשְׁאָר קַרְקָעוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ**
31 **שְׁטָר שֶׁל מֶכֶר לְיָדוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיוּ בּוֹ עֵדִים - לֹא קָנָה[21]**
32 **עַד שֶׁיִּתֵּן אֶת הַדָּמִים.**

15) ה"חרס" וה"עלה" שניהם אפשר לזייף את הכתב שעליהם, מבלי שיהיה ניכר הזיוף, ומתוך כך אין כותבים עליהם שטר ראייה ושטרי חוב, שצריכים, למטרתם, להתקיים זמן רב. לעומת זה, שטר מכר שאינו זקוק לקיום ממושך, כי אם לשעת המכר, לא איכפת לנו, אם ישנו את הכתב שעליו ויזייפו אותו, אחרי שתפקידו נגמר עם המכר (סמ"ע קצא, סעיף א). 16) במתנה. 17) של הקונה או מקבל המתנה. 18) כלומר, אין הנייר שווה פרוטה (קידושין שם). 19) שקונה בשטר לבד. 20) שאז מעוניין המוכר להיפטר מן המקח, ומסתפק בכל מעשה־קניין שהוא (קידושין שם). 21) וברור שגם כאן מועיל תנאי מפורש של אחד הצדדים בבחירת הקניין (מגיד משנה).

1 **ח. כֵּיצַד בַּחֲזָקָה[22]? מָכַר לוֹ בַּיִת, מָכַר לוֹ שָׂדֶה, אוֹ**
2 **שֶׁנָּתַן אוֹתָהּ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁנָּעַל אוֹ גָדַר אוֹ פָּרַץ**
3 **כָּל שֶׁהוּא, וְהוּא שֶׁיּוֹעִיל[23] בְּמַעֲשָׂיו, הֲרֵי זֶה קָנָה.**
4 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֶחֱזִיק בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר[24] אוֹ**
5 **הַנּוֹתֵן[25]; אֲבָל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן - צָרִיךְ**
6 **שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזַק וּקְנֵה', וְאַחַר כָּךְ, אִם הֶחֱזִיק -**
7 **קָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּפְנֵי הַבְּעָלִים.**

22) מתוך סדר הדברים שהלכות חזקה באים אחרי הדיון בדבר התלות של קניין כסף בשטר וקניין שטר בכסף. מדייק הכסף־משנה שחזקה קונה בלי כסף ובלי שטר, וכך פסק בשולחן ערוך קצב, סעיף טז. והטעם שחזקה עדיפה מפני שעושה מעשה בגוף הקרקע (סמ"ע שם סעיף קטן כח, ותוספות ר"י הזקן קידושין כו. בדעת הרמב"ם). וראה להלן הלכה כ. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א. 23) שפעולת קניין זה תביא איזו תועלת שהיא לשדה (שם נד. "נתן צרור והועיל"), וראה להלן הלכה טו. 24) ואז נחשבת שתיקתו כהסכמה. 25) בבא בתרא נג. כדעת שמואל שבין במכר ובין במתנה צריך לומר לו לֵךְ חַזַּק וּקְנִי.

8 **ט. הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ וּמָסַר לוֹ אֶת הַמַּפְתֵּחַ[26] - הֲרֵי**
9 **זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזַק וּקְנֵה'[27]. וְכֵן הַמּוֹכֵר אֶת**
10 **הַבּוֹר - כֵּיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ דְּלִיוֹ[28], הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר**
11 **לוֹ 'לֵךְ חֲזַק וּקְנֵה'. וּכְשֶׁהֶחֱזִיק יִקְנֶה.**

26) בבא קמא שם. מסירת מפתח היא סימן של העברת בעלות, אבל בלתי מספיקה לשמש כקניין, לדעת רוב הראשונים, בניגוד לשיטת הרשב"ם. 27) ראה בסוף הפרק חלק משיחת קודש על תפקידו של מפתח. 28) הדלי ששואבין בו (מגיד משנה) [וכן מפורש בדברי רבינו בפרק יב מנזקי ממון הלכה ז, ועיין ברש"י שם ובסמ"ע סימן קצב סק"ד].

12 **י. כֵּיצַד הַמַּחֲזִיק בִּנְעִילָה קָנָה? כְּגוֹן שֶׁמָּכַר בַּיִת אוֹ**
13 **חָצֵר, וְהָיָה הַפֶּתַח פָּתוּחַ, וְנָעַל[29] הַלּוֹקֵחַ אֶת הַפֶּתַח**
14 **וְחָזַר וּפְתָחוֹ[30] - הֲרֵי זֶה הֶחֱזִיק וְקָנָה; שֶׁהֲרֵי**
15 **נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ שִׁמּוּשׁ הַמּוֹעִיל[31].**

29) נעילת דלת גרידא. וראייה מהעובדה במסכת גיטין (עז.) שהתירו לאשת חולה לקבל את הגט בשבת על ידי קניית המקום שהגט היה מונח שם, על ידי נעילת דלת, ושם ברור שזה היה רק סגירת הדלת ולא עשיית המנעול, שהרי היא מלאכה גמורה (הגהות מיימוניות). ודלא כדעת רשב"ם (בבא בתרא שם) ש"נעל" היינו קביעת מנעול. 30) מקור דבר זה בגמרא בגיטין שם שאמרו: "ותיחוד ותפתח" כלומר, תנעל ותחזור ותפתח (מגיד משנה), שאם אינו פותחו מיד אין הדבר מוכיח שנעל לשם כוונת קניין, אלא לשמור מה שבתוך הבית (כסף משנה). 31) רבינו הולך כאן בשיטתו להלן הלכה טו, שכל השתמשות של הקונה בקרקע הרי היא קניין, ועיין שם במגיד משנה.

16 **יא. כֵּיצַד הַמַּחֲזִיק בִּגְדִירָה[32] כָּל שֶׁהוּא קָנָה? כְּגוֹן**
17 **שֶׁהָיָה שָׁם גָּדֵר, וְהָיוּ עוֹלִין בְּנַחַת[33], וְהוֹסִיף עָלָיו כָּל**
18 **שֶׁהוּא וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה[34], וְנִמְצָא שֶׁאֵין עוֹלִין אֶלָּא**
19 **בְּדֹחַק[35] - הֲרֵי זֶה הוֹעִיל וְקָנָה. וְכֵן אִם הָיְתָה שָׁם**
20 **פִּרְצָה, וְהָיוּ נִכְנָסִים בָּהּ בְּדֹחַק, וְהִרְחִיב הוּא בָּהּ כָּל**
21 **שֶׁהוּא עַד שֶׁנִּמְצָא נִכְנָס בְּרֶוַח - הֲרֵי הוֹעִיל וְקָנָה.**

32) עשיית גדר. 33) בהרחבה. 34) לשון המימרא שם. הטור מפרש בדברי רבינו שתנאי זה הוא הכרחי, היינו, שישלים את הגדר עד לעשרה טפחים, והכסף־משנה מפרש שרגיל הוא שאם משלים עד עשרה, שאין עולים אלא בדוחק, והוא הדין אם בפחות מעשרה אין עולים אלא בדוחק - שקנה. 35) וזהו ה"כל שהוא" שהרי השינוי הוא קטן, שגם עכשיו עוד יכולים לעלות, אם כי בקושי, והתועלת היא מעטה, ובכל זאת זה מספיק לקניין חזקה.

22 **יב. נָתַן צְרוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁחִבֵּר בּוֹ הַמַּיִם**
23 **לַשָּׂדֶה[36], אוֹ נָטַל צְרוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁפָּתַח**
24 **בִּנְטִילָתוֹ[37] הַמַּיִם לַשָּׂדֶה - הֲרֵי זֶה קָנָה. וְכֵן כֹּל**
25 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[38].**

36) שעל ידי זה נשארו המים בשדה. 37) שעל ידי נטילה זו נכנסים המים לשדה. 38) כיוצא בזה דווקא, שמביא המים המועילים לשדה, אבל אם נתן צרור או נטל צרור למנוע שטיפת השדה במים, שאין כאן הבאת תועלת לשדה אלא מניעת הפסד - לא קנה (מגיד משנה).

26 **יג. הַמּוֹכֵר[39] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּצַד שָׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁנְּתָנָהּ לוֹ**
27 **בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁדָּשׁ[40] אֶת הַמָּצָר שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת**
28 **וְנַעֲשׂוּ שְׁתֵּיהֶן כְּשָׂדֶה אַחַת קָנָה. אֲבָל אִם הָלַךְ בָּהּ**
29 **לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ - אֵין הִלּוּךְ זֶה מוֹעִיל כְּלוּם. וְאִם**
30 **שְׁבִיל שֶׁל כְּרָמִים מָכַר לוֹ - הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה לְהִלּוּךְ**
31 **קָנָה בְּהִלּוּךְ.**

39) בבא קמא ט. "מאימת הוואי חזקה מכי דייש אמצרי" וכפירוש הרי"ף שם. 40) כלומר, הפך ברגבי אדמה, עד שהשווה את השטח של המצר, הוא הגבול אשר בין השדות, עם זה של השדות, ומתוך כך הפכו שני השדות שדה אחד.

32 **יד. וְכַמָּה שִׁעוּר רֹחַב הַדֶּרֶךְ שֶׁיִּקְנֶה בְּהִלּוּכוֹ[41]? אִם**
33 **הָיָה מְסֻיָּם בִּמְחִיצוֹת[42] - קָנָה כְּדֵי שֶׁיַּגִּבִּיהַּ רֶגֶל וְיַנִּיחַ**

רֶגֶל בְּצִדָּהּ[43]; וְאִם אֵין שָׁם מְחִיצוֹת - קָנָה בָּרֹחַב כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה עַל רֹאשׁוֹ חֲבִילָה שֶׁל שָׁרִיגִים[44] וְיִסֹּב בָּהּ[45].

41) יש מפרשים שהמדובר במוכר שביל במידת רוחב מסויימת, והשאלה היא בנוגע לתקפו של קניין ההילוך, שלעומת חזקה אחרת שבמעשה כל שהוא קונה הוא כל השדה (למעלה הלכה ח), וגם שדות אחרות המרוחקות ממנה (להלן הלכה י"ט) - הילוך שהוא קניין קלוש, שהרי אינו מועיל בשדה אלא בשביל (בסמוך הלכה י"ג), אינו מועיל אלא בתוך המחיצות ולא מחוצה להן (מגיד משנה בפירוש השני, כסף משנה ולחם משנה). ויש מפרשים שמדובר במוכר שביל סתם ולא פירש כמה רחבו, והשאלה אינה בתקפו של הקניין, אלא מה הייתה דעתם של המוכר והקונה בנוגע לרחבו של השביל (מגיד משנה בפירוש הראשון). 42) לפי הפירוש הראשון, המחיצות מהוות הפסק וגבול לקניין ההילוך, ולפי הפירוש השני, אם יש מחיצות הרי ראה אותן הלוקח והסכים לשטח שבין המחיצות (מגיד משנה). 43) היינו אורך שתי פרסות רגליים. 44) זמורות ענבים. 45) יעביר את החבילה מצד אחד של גופו לצד שני.

טו. הָיְתָה[46] הַקַּרְקַע צְחִיחַ[47] סֶלַע, שֶׁאֵין בָּהּ לֹא גֶּדֶר וְלֹא פִּרְצָה, וְאֵינָהּ בַּת זְרִיעָה[48] - הֲרֵי הַחֲזָקָה שֶׁקּוֹנֶה אוֹתָהּ, שְׁטִיחַת פֵּרוֹת אוֹ הַעֲמָדַת בְּהֵמָה שָׁם וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הַתַּשְׁמִישׁ[49].

46) בבא בתרא כט: "צונמא (=ארץ טרשים) במה יקנה? - באוקומי בה חיותא (=בהעמדת בהמות בתוכה) ומשטחא בה פירי (ושטיחת פירות בה)" ובניגוד למפרשים אחרים שכאן מדובר בחזקת ראיה, כלומר חזקת שלוש שנים המשמשת ראייה שמכר לו את הקרקע - מפרש רבינו שכאן מדובר בחזקת קניין. 47) יבש. 48) שהרי גדר הוא חזקה, וכמו כן הרחבת פרצה (למעלה הלכה יא), וגם זריעה היא חזקת קניין (להלן הלכה טז). 49) שיטת רבינו היא שאף אכילת פירות, כלומר, הנאת הלוקח מהשדה, היא קניין חזקה, שכשם שהנועל את החצר קנהו מפני שעשה בו מעשה בעלים, כמו כן המשתמש בחצר להנאתו שנהג בו כמנהג בעלים - קנהו (מגיד משנה). ובפרק ב' מהלכות זכייה הלכה ב' מפרש רבינו שאין אכילת פירות קניין אלא בקונה קרקע מחבירו אבל הזוכה בה מן ההפקר אינו קונה על ידי אכילת פירות, ומקורו מהגמרא בבא בתרא נז. לפי פירושו. ויש אומרים שאכילת פירות אינה קניין אף בקונה קרקע מחבירו (ראב"ד ועוד).

טז. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וְנִכְנַס בָּהּ הַלּוֹקֵחַ וּזְרָעָהּ אוֹ נָטָעָהּ[50], אוֹ שֶׁאָסַף פֵּרוֹת הָאִילָן אוֹ זְמָרוֹ[51], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה קָנָה, שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִיק, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וְכֵן אִם אָסַף[52] הַמּוֹכֵר סַל שֶׁל פֵּרוֹת וְנָתַן לַלּוֹקֵחַ - קָנָה לוֹקֵחַ מִיָּד בַּחֲזָקָה; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהִקְנָה לוֹ שָׂדֶה זוֹ קִנְיָן גָּמוּר וְנַעֲשׂוּ פֵּרוֹתֶיהָ שֶׁלּוֹ.

50) חרש אותה. 51) כרת ענפים מסויימים לחזק את הנשארים. 52) בבא בתרא לה: בעניין חזקת ג' שנים (והובא ברמב"ם פרק י"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט), וסובר רבינו שהוא הדין לחזקת קניין.

יז. הָעַכּוּ"ם[53] אֵינוֹ קוֹנֶה בַּחֲזָקָה[54], אֶלָּא בִּשְׁטָר הוּא שֶׁקּוֹנֶה עִם נְתִינַת הַכֶּסֶף. וְיִשְׂרָאֵל הַבָּא מֵחֲמַת הָעַכּוּ"ם[55] - הֲרֵי הוּא כְּעַכּוּ"ם, וְאֵינוֹ קוֹנֶה אֶלָּא בִּשְׁטָר[56].

53) שם. ולדעת רבינו גם שם מדובר בין בחזקת שלוש שנים ובין בחזקת קניין (ראה בפרק י"ד מהלכות טוען ונטען הלכה ה). 54) שהגויים הם בעלי זרוע, ואם יוכלו לקנות בחזקה בלי שטר, שמא יעשו זאת מתוך אלימות, אבל להכריח הקונה לכתוב לו שטר, כולי האי לא שכיח (מגיד משנה). 55) כלומר, הקונה מן הגוי. 56) מפני שסתם גוי הוא אנס, וכל זמן שלא כתב שטר בוודאי יערער על המקח ואם כן הלוקח אינו סומך דעתו עד שיכתוב לו שטר (כסף משנה).

יז. כָּל הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע - הֲרֵי הוּא כַּקַּרְקַע, וְנִקְנֶה אוֹ בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה. וְאִם אֵינוֹ צָרִיךְ לַקַּרְקַע, כְּגוֹן עֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לִבְצָר[57] - הֲרֵי זֶה כְּמִטַּלְטְלִין לְקִנְיָן, וְיֵשׁ לָהֶן אוֹנָאָה.

57) בדיני שומרים (פרק ב מהלכות שכירות הלכה ב) אין רבינו מבדיל בין צריך לקרקע או לא צריך, ואומר סתם: "אפילו ענבים העומדים להיבצר הם כקרקע" וחילוק גדול יש ביניהם, שהלוקח קונה את הפירות על מנת לבצרם, וכיוון שהם עומדים לבצירה הרי הם כאילו כבר בצורים, ובהתאם לכלל הידוע: "כל העומד לתלוש כתלוש דמי", אבל השומר שתפקידו הוא לשמור ולא לבצור את הפירות, - אם אינם עומדים לבצירה בידי השומר, אינם נחשבים כבצורים כבר (כסף משנה בשם ר"י הלוי מגאש רבו של רבינו).

יח. כְּשֵׁם שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, כָּךְ שְׁכִירוּת הַקַּרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף לְבַדּוֹ[58] אוֹ בִּשְׁטָר לְבַדּוֹ אוֹ בַּחֲזָקָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

58) בשכירות מספיק כל קניין לבדו ואין צורך להרכיב את שניהם, מפני שאינה אלא לזמן מוגבל וסמכה דעתם של השוכר והמשכיר באיזה קניין שהוא (ראה בית יוסף סימן קצה דיבור המתחיל וכשם).

יט. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ עֶשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה כֻּלָּן[59]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה אַחַת מֵהֶן הַר גָּבוֹהַּ וְהַשְּׁנִית מְצוּלָה[60], שֶׁהֲרֵי תַּשְׁמִישׁ שֶׁל זוֹ אֵינָהּ תַּשְׁמִישׁ שֶׁל זוֹ, אַף עַל פִּי כֵן כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה הַשְּׁאָר.

59) קידושין כז, מפני "שסדנא דארעא חד הוא" (שם:), כלומר חיבור הקרקע אחד הוא. 60) עמק.

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנְּתָנָן דְּמֵי כֻּלָּן[61]; אֲבָל אִם לֹא נָתַן דְּמֵי כֻּלָּן - לֹא קָנָה אֶלָּא כְּנֶגֶד מְעוֹתָיו[62].

לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הַכֹּל בְּמַתָּנָה - קָנָה כֻּלָּן. וְכֵן בִּשְׁכִירוּת[63], כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה כֻּלָּן כָּל זְמַן הַשְּׁכִירוּת. הָיוּ מִקְצָת הַקַּרְקָעוֹת בְּמֶכֶר וּמִקְצָתָן בִּשְׁכִירוּת - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בֵּין בַּמְּכִירָה בֵּין בַּשְּׁכִירוּת[64] קָנָה הַכֹּל[65].

61) ומדובר במקום שכותבים את השטר, שאז אין קונים בכסף בלבד, והחזקה באה כאן במקום השטר, ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ח'): שחזקה מועילה בלי כסף ובלי שטר, - מכיוון שאינו עושה חזקה בכל השדות אלא באחת מהן בלבד, אינה מועילה אלא אם נתן דמי כל השדות. 62) [והמדובר כשאינו יוצא ונכנס ותובע מעותיו, שאם תובע מעותיו, אינו קונה אפילו כנגד מעותיו (להלן פרק ח הלכה א) וראה במגיד משנה כאן]. 63) תוספתא פרק ב דבבא בתרא. וכנראה אף בלי נתינת מעות, והטעם מפני ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, כלומר, חיוב דמי שכירות הוא אחרי השימוש (כסף משנה). 64) כלומר, בין במכורה בין בשכורה (מגיד משנה בלשון התוספתא). 65) ודווקא אם נתן דמי הקרקעות שהם במכר.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו דיני קניית העבדים שהוקשו לקרקעות בדינם, ודיני קניית הבהמה שהיא דומה לעבדים שיש להם תנועה רצונית.

א. עֶבֶד כְּנַעֲנִי - הֲרֵי הוּא כְּקַרְקַע[2] לִקְנִיָּה[3], וְנִקְנֶה בְּכֶסֶף[4] וּבִשְׁטָר אוֹ[5] בַּחֲזָקָה[6].

2) קידושין כב: ממה שנאמר בעבדים (ויקרא כה, מו) "והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה", הקישם הכתוב לשדה אחוזה הנקנית בכסף ובשטר ובחזקה, ואף עבדים כן. 3) [כלומר, לרבות לו קנינים כמו בקרקע, אבל לא למעט ממנו קניני המטלטלין. ראה להלן]. 4) משנה, שם. 5) הכסף־משנה מדייק ממלת "או", הבאה לפני "בחזקה" בלבד, שחזקה קונה לחוד, בו בזמן ששאר הקנינים: כסף ושטר קונים רק יחד, במקום שקיים נוהג של כתיבת שטר, וכמו שכתבנו למעלה בפ"א ה"ח בקנין קרקע. 6) [חוץ משלשת הקנינים האלה, שבהם דומה העבד לקרקע, ישנם עוד שני קנינים שגם המטלטלין נקנים בהם, והם: קנין סודר (=חליפין), להלן פ"ה ה"ה, וקנין משיכה, להלן ה"ג וה"ד. ובפ"ה מהלכות עבדים ה"ה כותב הרמב"ם מפורש: "עבד כנעני נקנה בחמשה דברים . . . נקנה בכסף או בשטר. או בחזקה, או בחליפין, או במשיכה". וראה ב'נתיבות המשפט' סימן קצו, וב'אבן האזל' כאן].

ב. וּמַה הִיא הַחֲזָקָה[7] בִּקְנִנֵי עֲבָדִים? שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בַּעֲבָדִים בִּפְנֵי רַבּוֹ. כֵּיצַד? הִתִּיר לוֹ[8] מִנְעָלוֹ אוֹ שֶׁהִנְעִיל לוֹ מִנְעָלוֹ, אוֹ שֶׁהוֹלִיךְ כֵּלָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, אוֹ שֶׁהִפְשִׁיטוֹ[9], אוֹ סָכוֹ[10] אוֹ גֵּרְדוֹ[11] אוֹ הִלְבִּישוֹ, אוֹ הִגְבִּיהַּ אֶת רַבּוֹ - קָנָה[12]. וְכֵן אִם הִגְבִּיהַּ הָרַב אֶת הָעֶבֶד - קָנָה[13].

7) ברייתא בקידושין כב. אף־על־פי שדעת הרמב"ם שאכילת פירות קונה כקרקע (למעלה פ"א הט"ו והט"ז) - הדגיש כאן "כדרך שמשתמשין בעבדים", שאם לא כן, אין שום היכר שהוא עבדו, שהרי גם שכיר ופועל עושים מלאכתו, מה־שאין־כן בקנין קרקע כשנוטל כל פירותיה, ניכר הדבר שהוא הבעלים (כסף־משנה). 8) רופף את שרוכי נעלו. 9) הסיר את בגדיו ממנו. 10) בשמן. 11) במגרדת. 12) כל אלה מטעם חזקה והשתמשות. 13) מטעם הגבהה. קידושין שם. כרבי שמעון שאמר: "לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום". ויש אומרים: שלא נחלקו חכמים על רבי שמעון בזה (הראב"ד לדעת הרמב"ם, שגרס שם "הגביהו רבו לו, אמר ר' שמעון כו'", ולא כנוסחת הספרים שלפנינו: "הגביהו רבו לו לא קנאו, אמר רבי שמעון כו'" שלפי"ז חולקים עליו חכמים על רבי שמעון).

ג. תְּקָפוֹ[14] וְהֶבִיאוֹ אֶצְלוֹ - קָנָה; שֶׁהָעֲבָדִים נִקְנִין בִּמְשִׁיכָה כָּזוֹ[15]. אֲבָל אִם קָרָא לָעֶבֶד וּבָא אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ הָרִאשׁוֹן 'לֵךְ אֵצֶל הַלּוֹקֵחַ', וְהָלַךְ אֶצְלוֹ - לֹא קָנָה[16], עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנּוּ בִּתְקִיפָה אוֹ שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם הֶחֱזִיק[17] בּוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הָרַב - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה'[18].

14) מימרא של שמואל, קידושין שם. 15) שהיא בתקיפה, בעל־כרחו של עבד. 16) מפני שהעבד הוא בן דעת, והולך ביוזמתו־הוא. 17) רבינו התחיל הלכה זו גם במשיכה וגם בחזקה, וכאן הזכיר רק החזיק, וצריך עיון. וראה ב'אבן האזל'. 18) ראה למעלה פ"א ה"ח, ולהלן ה"ו.

ד. עֶבֶד קָטָן - הֲרֵי הוּא כִּבְהֵמָה[19], וְקוֹנִין אוֹתוֹ בִּדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן הַבְּהֵמָה וּבִדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן הָעֲבָדִים[20]. לְפִיכָךְ נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תְּקָפוֹ.

19) לפי שאין בו דעת. 20) כלומר בחזקה. דין זה יוצא מתוך העובדה המובאת בגמרא (קידושין שם), שמר זוטרא ביקר אצל גר חולה אחד, ורגע לפני מותו של הגר הקדים לקנות את עבדו בקנין חזקה, ולדעה אחת בגמרא - היה זה עבד קטן (מגיד־משנה).

ה. הַבְּהֵמָה, בֵּין דַּקָּה בֵּין גַּסָּה, נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה[21]. אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהַּ אוֹתָהּ, לֹא הִצְרִיכוּהוּ לְהַגְבִּיהַּ[22], מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחַבֶּטֶת[23] בָּאָרֶץ. וְאִם הִגְבִּיהַּ - קָנָה. וְהַהַגְבָּהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם[24]. אֲבָל הַמְּשִׁיכָה אֵין קוֹנִין בָּהּ אֶלָּא בִּסְמִטָּא[25] אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וְאֵין קוֹנִין בָּהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם[26].

21) כדעת חכמים בברייתא (קידושין כה:). אבל במסירה אינן נקנות, מפני שמשיכה היא קנין עדיף ממסירה, וכשאפשר במשיכה אין קונים במסירה (כסף־משנה). 22) והכלל הוא, שבמקום שאפשר בהגבהה - לא קונים במשיכה (בבא־בתרא פו.). 23) זה פירוש המילה:

"דסרכא" (שם:). 24) קידושין כב: והטעם: שהוא מגביה בידו, ומה שהוא ביד האדם, אפילו שהוא עומד בר"ה, נקרא ברשותו (סמ"ע קצז, ס"ק ג). 25) קרן זוית על יד רשות הרבים (מגיד־משנה בפי"ז מהלכות גזילה ואבידה ה"ט בשם רש"י). 26) בבא־בתרא פד:

1 **ו. כֵּיצַד קוֹנִין אֶת הַבְּהֵמָה בִּמְשִׁיכָה? אֵין צָרִיךְ**
2 **לוֹמַר אִם מְשָׁכָהּ וְהָלְכָה, אוֹ שֶׁרָכַב עָלֶיהָ וְהָלְכָה**
3 **בּוֹ[27], שֶׁקָּנָה; אֶלָּא אֲפִלּוּ קָרָא לָהּ וּבָאָה, אוֹ**
4 **שֶׁהִכִּישָׁהּ[28] בְּמַקֵּל וְרָצָה בְּפָנָיו - כֵּיוָן שֶׁעָקְרָהּ[29] יָד**
5 **וָרֶגֶל קָנָאָהּ[30]. וְהוּא שֶׁיִּמְשֹׁךְ בִּפְנֵי הַבְּעָלִים; אֲבָל אִם**
6 **מָשַׁךְ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ קֹדֶם**
7 **שֶׁיִּמְשֹׁךְ 'לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה'[31].**

27) על־ידי עצם הרכיבה, מבלי שידרבן אותה ברגליו. וכן כתב להלן בסוף הפרק: "הרי זה קונה ברכיבה, והוא שתהלך בו". ובפי"ז מהלכות גזילה ה"ז כתב בסתם (עיי"ש בכ"מ הלכה ח). אבל אם לא הלכה כלל, אין זה קנין. כסף־משנה שם, ולח"מ כאן ע"פ הסוגיא בבבא־מציעא (ח: ט.). 28) הכה אותה. 29) כלומר, ואין צורך שתלך מלא קומתה, וכדעת תנא־קמא של ר' אחא (קדושין כב:). ואף־על־פי שבספינה אינו קונה אלא במשיכת כולה (להלן פרק ג ה"ג) - בבעלי חיים שדרכם ללכת, כיון שעקרה יד ורגל הרי היא כמהלכת כולה (בבא־בתרא עה:). 30) כל זה בברייתא שם. 31) בבא־קמא נב. וראה למעלה ה"ג, ופ"א ה"ח.

8 **ז. הַמּוֹכֵר[32] עֵדֶר לַחֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן**
9 **שֶׁמָּסַר לוֹ מַשְׁכּוּכִית[33] - הִיא הַבְּהֵמָה הַמְהַלֶּכֶת**
10 **בְּרֹאשׁ הָעֵדֶר[34] וְהַכֹּל נִמְשָׁכִים אַחֲרֶיהָ - אֵין צָרִיךְ**
11 **לוֹמַר לוֹ 'מְשֹׁךְ וּקְנֵה'; שֶׁמְּסִירַת בְּהֵמָה זוֹ כְּמִי**
12 **שֶׁאָמַר לוֹ 'לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה'. וְכֵיוָן שֶׁמָּשַׁךְ לוֹ הָעֵדֶר**
13 **קָנָה[35], וְאַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.**

32) שם. 33) מכאן מציין הראבי"ה שדרכי הקנין תלויים בנוהג הקיים בחיי הכלכלה באותו המקום. 34) כדעת רבי יעקב שם. 35) אבל במשיכת המשכוכית לחוד אינו קונה (סמ"ע קצז, סק"ט).

14 **ח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ 'מְשֹׁךְ וְתִקְנֶה'[36] אוֹ 'חֲזֵק וְתִקְנֶה',**
15 **וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְהָלַךְ וּמָשַׁךְ אוֹ שֶׁהֶחֱזִיק - לֹא**
16 **קָנָה; שֶׁמַּשְׁמַע תִּקְנֶה לְהַבָּא[37], וַעֲדַיִן לֹא הִקְנָה לוֹ.**
17 **אֶלָּא צָרִיךְ הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן לוֹמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה'**
18 **אוֹ 'מְשֹׁךְ וּקְנֵה', וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁמַּשְׁמָעָן**
19 **שֶׁיִּקְנֶה עַתָּה בְּעֵת שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יַחֲזִיק.**

36) לשון עתיד. 37) אסמכתא לדברי רבינו, ממה שאמרו בגמרא (בבא מציעא ט:): "בעי רבי אלעזר, האומר לחבירו: משוך בהמה זו לקנות כלים שעליה, מהו. לקנות, מי אמר ליה קני?" הרי שצריך לומר לו דוקא "קני", ו"לקנות" לא מועיל (ועיין ברש"י שם). והוא־הדין ש"ותקנה" לא מועיל מאותו הטעם (מגדל עוז ומ"מ) והראב"ד השיג על רבינו בזה, ועיין לחם־משנה.

20 **ט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ 'מְשֹׁךְ פָּרָה זוֹ וְלֹא תִקְנֶה אֶלָּא**
21 **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם', וּמָשַׁךְ - לֹא קָנָה[38]. וְאִם אָמַר**
22 **לוֹ 'קְנֵה מֵעַכְשָׁו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם' - קָנָה[39],**
23 **וַאֲפִלּוּ הָיְתָה עוֹמֶדֶת בַּאֲגַם[40] בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים[41]. שֶׁזֶּה**
24 **כְּמִי שֶׁהִקְנָה אוֹתוֹ מֵעַתָּה עַל תְּנַאי[42]. נַעֲשָׂה הַתְּנַאי**
25 **- נִתְקַיֵּם הַקִּנְיָן. וְכָל הָאוֹמֵר[43] 'עַל מְנָת' - כְּאוֹמֵר**
26 **'מֵעַכְשָׁו' דָּמֵי.**

38) כתובות פב. מימרת רבין בשם ר' יוחנן. לפי שפעולת הקנין היתה מיד, ואז הרי לא היה רצונו של המוכר שיקנה הלוקח. ובעת תחולת הקנין, דהיינו אחרי שלשים, לא היתה פעולת קנין. וכל זה אינו אלא במשיכה, שהיא מתבטלת, אבל הנותן כסף לאשה ומקדשה לאחר שלשים יום, - אע"פ שנתאכלו המעות, הרי היא מקודשת לאחר שלשים יום (פ"ז מהלכות אישות ה"י) - שהרי אם לא תתקדש חייבת היא להחזיר לו את הכסף, והרי זה דומה כאילו הכסף בעין (תוס' לכתובות שם ד"ה הא), ועיין ראב"ד ומ"מ. 39) כתובות שם, מימרת רב דימי בשם רבי יוחנן, וכפירוש הגמרא שם. 40) מקום מרעה, והוא רשות שאינה של הלוקח. וכתב המגיד־משנה ש"אגם" הוא לאו דוקא, ויכול להיות גם רשות הרבים, שהרי דעת רבינו ש"מעכשיו" הוא תנאי, והיא קנויה מעכשיו לכשיעברו השלשים. ועיין כסף־משנה ולחם־משנה ומשנה־למלך. 41) נכון היה להגיה "ביום ל"א" שהרי זהו "לאחר ל'", וכן הגירסא בהשגת הראב"ד. 42) אף־על־פי שכאן, בדיני מכירה, פסק רבינו שבטיוי זה "מעכשיו ולאחר שלשים" הוא תנאי, - בדיני קידושין (פ"ז מהלכות אישות הי"ב), פסק שהוא ספק תנאי ספק חזרה, מחמת חומר שיש באשת איש (לחם־משנה). 43) כלל ידוע, ומובא בכמה מקומות במס' גיטין וקידושין.

27 **י. הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ[44] אוֹ נְתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה, וְאָמַר**
28 **'קְנֵה אוֹתָהּ[45] כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם קוֹנִין': אִם מָשַׁךְ אוֹ**
29 **הִגְבִּיהָהּ - קָנָהּ[46]; אֲבָל אִם רָכַב עָלֶיהָ: אִם בַּשָּׂדֶה -**
30 **קָנָהּ, וְאִם בָּעִיר - לֹא קָנָהּ; לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם**
31 **לִרְכֹּב בָּעִיר. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה אָדָם חָשׁוּב, שֶׁדַּרְכּוֹ**
32 **לִרְכֹּב בָּעִיר, אוֹ אָדָם מְזֻלְזָל[47] בְּיוֹתֵר, שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד**
33 **עַל הִלּוּכוֹ בָּעִיר רוֹכֵב, כְּגוֹן הַמְטַפְּלִין בְּגִדּוּל**
34 **הַבְּהֵמוֹת אוֹ הָעֲבָדִים, אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשָּׁה[48], אוֹ שֶׁהָיָה**
35 **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהָרַבִּים דּוֹרְסִין שָׁם[49] - הֲרֵי זֶה קוֹנֶה**
36 **בִּרְכִיבָה. וְהוּא שֶׁתְּהַלֵּךְ בּוֹ[50].**

44) בבא־מציעא ט. 45) ודוקא שהתנה תנאי מפורש, אבל בסתם - אין הפרש בדרכי קנין הרכיבה. מסקנת הגמרא שם. 46) שזהו דרך בני אדם. 47) אדם פחות ערך, שדרכו לרכב לעיני כל, אף בלא דוחק "לפי שאינו צנוע" (רש"י שם). 48) "שאין בה כח לאחוז הבהמה, פן תנתק ממנה" (רש"י), כלומר והיא מעדיפה להחזיקה על־ידי רכיבה [ובמקום שהנשים רוכבות - היא רוכבת (לבוש), וראה בפסחים ג. וג:]. 49) "דדרך לרכוב שם ולא להנהיג, פן יפסקו עוברי דרכים בינו לבין בהמתו" (רש"י שם). ומה

שאמרו משיכה אינה קונה ברשות הרבים (להלן פ"ד ה"ג) - זה אינו אלא במטען של פירות וכיוצא בזה, שלא ניתנה רשות הרבים אלא להליכת בני אדם, ולא לגרירת משאות. אבל יש רשות לעבור בה ברכיבה על הבהמה, כשם שעוברים בה ברגל, ולפיכך קונה אותה על־ידי רכיבה זו, וראה ב'קצות החושן' סימן קצז, ס"ק ב. 50) לא מספיקה הרכיבה לבדה, אלא־אם־כן הולכת על־ידו, ראה למעלה הלכה ו.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו מיני קניית המטלטלין לבדן וקנייתן עם הקרקע וקניית העבדים והקרקע כאחד וקניית הבהמה והמטלטלין כאחד וקניית המחובר לקרקע מה דינו.

א. אֶחָד הַבְּהֵמָה[2] וְאֶחָד שְׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין נִקְנִין בְּמְעוֹת דִּין תּוֹרָה, וּמִשֶּׁנָּתַן אֶת הַמְּעוֹת קָנָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יוּכַל לַחֲזֹר בּוֹ. אֲבָל חֲכָמִים תִּקְּנוּ[3] שֶׁלֹּא יִקָּנוּ הַמַּטַּלְטְלִין אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה, אוֹ בִּמְשִׁיכַת דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהּ[4].

2) בבא־מציעא מז: כרבי יוחנן. [ולמדים דבר זה מקל־וחומר: אם גופו קונה במעות, כעבד עברי (קידושין יד:) - ממונו לא כל־שכן (רבינו חננאל ורי"ף, וראה ברמב"ן ורשב"א ונ"י בב"מ שם. ומקור קל־וחומר זה בבכורות יג. בדין קניית ישראל מגוי). ואין לדחות הקל־וחומר ולומר: אם כן, אפילו בשטר יקנה ממונו, כשם שקונה גופו (קידושין שם), שהרי מטלטלין אינם בני שטר – בבא־קמא עט: (וצריך לומר שמה שהקשו בבכורות יג. על ק"ו מעין זה "אם כן אפילו שטר וחזקה" - שעיקר הקושיא מחזקה (ולא משטר, שהרי מטלטלין אינם בני שטר כנ"ל), וכאן ב"ישראל מישראל" לא שייך להקשות כן, שהרי עבד עברי אינו נקנה בחזקה). וגם אין לדחות ולומר: ישראל מגוי יוכיח, שקונה גופו של גוי בכסף כעבד כנעני (קידושין כב:) וממונו אינו קונה אלא במשיכה, לדעת רבי יוחנן (בכורות יג:), שהרי דעת הרמב"ם שישראל מגוי קונה גם במשיכה וגם במעות (פרק א מהלכות זכיה ומתנה הלכה יד, ועיין שם במגיד־משנה). ורש"י (בבא־מציעא מו:) נתן מקור אחר לדעת רבי יוחנן שמעות קונות דבר תורה, ועיין 'תוספות' בכורות יג: ד"ה דבר]. 3) הטעם - ראה להלן הלכה ה. 4) כי הגבהה עדיפה ממשיכה, וכל דבר שדרכו להגביה אינו נקנה אלא בהגבהה כדלהלן.

ב. כֵּיצַד?[5] הַמְקַבֵּץ עֵצִים אוֹ פִּשְׁתָּן וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְעָשָׂה מֵהֶן טְעוֹן[6] גָּדוֹל שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהוֹ - אֵינוֹ נִקְנֶה בְּמִשִּׁיכָה; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְהַתִּיר הָאֲגֻדּ וּלְהַגְבִּיהוֹ עֵץ עֵץ[7]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה. אֲבָל אִם הָיָה טְעוֹן שֶׁל אֲגוּזִים אוֹ שֶׁל פִּלְפְּלִין אוֹ שֶׁל שְׁקָדִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְהָיָה גָּדוֹל שֶׁאֵין אֶחָד יוּכַל לְהַגְבִּיהוֹ - הֲרֵי זֶה נִקְנֶה בְּמִשִּׁיכָה[8]; שֶׁאִם יַתִּירוֹ - יִתְפָּרֵד, וְיִהְיֶה לוֹ בּוֹ טֹרַח גָּדוֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

5) בבא־בתרא פו. 6) משא, חבילה. 7) שם: "הלוקח פשתן מחבירו לא קנה עד שיטלטלנו ממקום זה למקום אחר". ואמרו שם: שהמדובר אפילו בשליפי רברבי (=במשאות גדולות) משום "דשאני פשתן דמשתמיט". "כלומר, אפשר דמשמטינהו חדא חדא (=אפשר להוציאם אחד אחד) ומגביהנו (=ומגביהים אותם) [והרי הם] מדברים שדרכם להגביה" (רבינו יוסף הלוי אבן־מיגש, רבו של רבינו בפירושו שם). 8) בבא־בתרא שם: "המוכר פירות לחבירו, משך ולא מדד קני (=קונה)". והמדובר בשליפי רברבי.

ג. הַסְּפִינָה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהָהּ[9], וְיֵשׁ בִּמְשִׁיכָתָהּ טֹרַח גָּדוֹל, וְאֵינָהּ נִמְשֶׁכֶת אֶלָּא לְרַבִּים[10] - לֹא הִצְרִיכוּהָ מְשִׁיכָה[11], אֶלָּא נִקְנֵית בִּמְסִירָה[12]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה[13]. וְאִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר 'לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה' - אֵינוֹ קוֹנֶה הַסְּפִינָה עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה[14] כֻּלָּהּ[15] וְיוֹצִיאֶנָּה מִכָּל הַמָּקוֹם שֶׁהָיְתָה בּוֹ[16]; שֶׁהֲרֵי הִקְפִּיד[17] הַמּוֹכֵר שֶׁלֹּא יִקְנֶה זֶה אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה.

9) בגלל כובדה. 10) רק על־ידי אנשים רבים (כסף־משנה). 11) כלומר, לא הצריכוה להוציאה מרשות הרבים ולהכניסה לסימטא במקום שהמשיכה קונה (להלן פ"ד ה"ג). כי משיכה עדיפה ממסירה, בנגוד לשיטת ר"ת, הסובר שמסירה עדיפה ממשיכה (עיין 'תוספות' בבא־בתרא עו. ד"ה ספינה). 12) שם. ומסירה זו מה היא? נחלקו בה רבותינו הראשונים: יש אומרים: שצריך שימסור לו המוכר מיד ליד (תוס' שם עה: ד"ה אחזה בשם ריב"א), ויש אומרים: שאם אחז הבהמה או הספינה במצות המוכר, הרי זו מסירה (שם ב'תוספות'). 13) כגון כלים כבדים ותיבות גדולות. 14) לסימטא, כנ"ל. 15) כשמואל, ולא כרב (שם עה:). וראה למעלה פ"ב ה"ו שבבעלי־חיים מספיק אם עקרה יד ורגל, והרי היא כנעקרה כולה, עיין שם. 16) כלומר, שימשוך אותה מלוא אורכה, באופן שיגיע סוף הספינה למקום שהיה ראשה בתחילה. 17) כחכמים דרבי (שם עו:). וכן אם הלוקח, בלי שהמוכר יצווה על זה, אלא מיוזמתו־הוא, התחיל במשיכת הספינה, על אף היותה בר"ה, ששם מספיקה מסירה, אינו קונה אלא במשיכה, שהרי גילה דעתו שהוא רוצה רק בקנין זה (ר"י אבן־מיגש).

ד. נִמְצֵאתָ לָמֵד[18], שֶׁהַלּוֹקֵחַ מִטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן כָּל הַדָּמִים, יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[19]. וְכֵן הַמּוֹכֵר[20] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ[21], אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הַגְבָּהָה, אוֹ יִמְסֹר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַמְשִׁיךְ. וּמִשֶּׁהִגְבִּיהַּ, אוֹ מָשַׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ נִמְסַר לוֹ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַמְשִׁיךְ - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וְכוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לִתֵּן אֶת הַדָּמִים[22].

18) סכום הדברים הקודמים. 19) אבל חייב לקבל "מי שפרע", וראה להלן פ"ז ה"א־ב. 20) כחכמים ולא כר"ש, הסובר שרק המוכר שהכסף בידו יכול לחזור בו, ולא הלוקח (בבא־מציעא מד:). 21) ההדרגה הידועה בדרכי הקנין: הגבהה, משיכה, מסירה. 22) [כדין פריעת חוב שכופין את הלוה לפרוע למלוה (כתובות פו.), וראה להלן פ"ז ה"ו].

ה. וְלָמָּה תִּקְּנוּ חֲכָמִים[23] דָּבָר זֶה בְּמִטַּלְטְלִין?[24] גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתֵּן הַלּוֹקֵחַ דְּמֵי הַחֵפֶץ, וְקֹדֶם שֶׁיִּקָּחֶנּוּ יֹאבַד בְּאֹנֶס, וּכְגוֹן שֶׁנָּפְלָה דְּלֶקֶת וְנִשְׂרַף, אוֹ בָּאוּ לִסְטִים וּנְטָלוּהוּ; אִם יִהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, יִתְמַהְמַהּ הַמּוֹכֵר[25] וְלֹא יַצִּילֵהוּ[26]. לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּהוּ חֲכָמִים בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל וְיַצִּיל הַחֵפֶץ; שֶׁאִם אָבַד - חַיָּב לְשַׁלֵּם[27].

23) בבא־מציעא מז: לרבי יוחנן. 24) שלא יקנו במעות אלא במשיכה. 25) שאין אדם מוכן לעשות מאמצים יתירים להציל ממון חברו. ואין צורך לומר, שהמדובר פה באנשים בלתי מהוגנים "שיניחו פירות חביריהם לשרוף" (שם וראה ב'תוספות' ד"ה אי אמרת). 26) ועכשיו שתיקנו שמעות אינן קונות, אין מקום לחשש שמא ישרף הכסף שקיבל המוכר והוא יתנצל שנשרף באונס, שהרי אף אז שנשרף הכסף באונס חייב המוכר, שאפילו אם דינו כשומר חינם ולא כשומר שכר, הרי זו פשיעה, כי כלל ידוע הוא: כספים אין להם שמירה אלא בקרקע (הגהות מיימוניות). 27) כן כתב הרי"ף שם. אבל דעת רש"י (שם) אינה כן. ועיין שם ב'תוספות' ד"ה אי אמרת.

ו. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר[28], שֶׁאִם נָתַן דְּמֵי הַמֶּקָח וְנֶאֱנַס קֹדֶם שֶׁיִּקָּחֶנּוּ, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ: תֵּן לִי מֶקָחִי אוֹ הַחֲזֵר לִי אֶת מְעוֹתַי! וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁאָבַד בְּאֹנֶס, וְלֹא הָיָה בַּמּוֹכֵר כֹּחַ לְהַצִּילוֹ, וְלֹא נִתְרַשֵּׁל בַּדָּבָר - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; שֶׁהֲרֵי תִּקְּנוּ חֲכָמִים מְשִׁיכָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בֵּיתוֹ[29] שֶׁל לוֹקֵחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַחֵפֶץ שֶׁנִּמְכַּר מֵשְׁכָּר לַמּוֹכֵר - לֹא תִּקְּנוּ לוֹ חֲכָמִים מְשִׁיכָה, שֶׁהֲרֵי הַמֶּקָח בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ; וּמִשֶּׁנָּתַן אֶת הַדָּמִים נִקְנָה הַמֶּקָח[30], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

28) יוצא מתוך האמור, וכן כתב הרי"ף שם. 29) שם מט: 30) בקנין כסף. [אבל קנין חצר אין כאן, שהרי הבית מושכר למוכר. ואע"פ שדעת רבינו (פ"ו מהלכות שכירות הלכה ה) שחצר המושכרת קונה למשכיר זבל הנופל בחצר - יש לחלק בין חפץ המונח בבית שהושכר, שזכות החזקת חפצים היא על השוכר, לבין חצר שנפלו בה זבל של אחרים שלא לכך הושכרה לשוכר. ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה. וראה להלן פכ"ג הלכה י והערה סה].

ז. וְכֵן[31] הַשּׁוֹכֵר[32] הַמָּקוֹם שֶׁאוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין הַנִּמְכָּרִין מֻנָּחִין בּוֹ - קָנָה[33], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגְבִּיהַּ וְלֹא מָשַׁךְ וְלֹא נִמְסְרוּ לוֹ; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[34], שֶׁשְּׁכִירוּת קַרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה.

31) כלומר: בדומה למה שכתבנו בהלכה הקודמת שאף־על־פי שלא משך קנה, יש אופן נוסף שקונה בלי משיכה, אם שכר מקומו (ש"ך סימן קצח, ס"ק ה). 32) הלכה מוסכמת, שרשות מושכרת קונה מטעם חצר, והיא יוצאת בעיקר מתוך הסיפור הידוע על התנאים המפורסמים, ר"ג וחבריו, שנסעו יחד בספינה, ור"ג ששכח להפריש או למסור את מעשרותיו למי שצריך למסור, קיים זאת בספינה על־ידי שהשכיר לחביריו את המקומות שבהם היו המעשרות מונחים (בבא־מציעא יא:). 33) ודוקא בחצר המשתמרת, או אפילו אם אינה משתמרת - באופן שעומד בצדה (מגיד־משנה. וראה להלן פ"ד מהלכות זכיה ומתנה הלכה ט). 34) פרק א' הל' יח.

ח. הַמַּקְנֶה קַרְקַע וּמִטַּלְטְלִין[35] כְּאֶחָד - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה קַרְקַע בְּכֶסֶף[36] אוֹ בִּשְׁטָר[37] אוֹ בַּחֲזָקָה[38] נִקְנוּ הַמִּטַּלְטְלִין עִמָּהֶם[39]. בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמֶכֶר[40] אוֹ בְּמַתָּנָה[41], בֵּין שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין וְנָתַן קַרְקַע[42], בֵּין שֶׁמָּכַר הַקַּרְקַע וְנָתַן הַמִּטַּלְטְלִין[43] - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה קַרְקַע קָנָה מִטַּלְטְלִין.

35) קידושין כו. משנה וגמרא. 36) במקום שאין כותבין את השטר (למעלה פ"א ה"ד). 37) באופן ששטר לבד מועיל, כגון במוכר שדה מפני רעתה (למעלה פ"א ה"ז). 38) ראה למעלה פ"א ה"ח, שחזקה לבדה מועילה בלי כסף ובלי שטר. ואף־על־פי ששלושת הקנינים האלו אינם מועילים במטלטלין לבדם - מועילים הם במטלטלין אגב קרקע. 39) וזה נקרא קנין "אגב", כלומר, שאם הלוקח קונה קרקע כדינו, הוא קונה אגב קרקע זו, גם מטלטלין, בקנייה אחת, ללא צורך בקנין מיוחד למטלטלין. בגמרא (קידושין שם) למדו זאת מהנאמר אצל יהושפט (דברי הימים־ב כא, ג.): "ויתן להם אביהם מתנות רבות, לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערי מצורות ביהודה", כלומר, שעל־ידי קנין שעשו בערים, קנו "דרך אגב" גם את המטלטלין [וראה להלן פ"ו הי"ד ובהערה שם, שלדעת רבינו 'קנין אגב' אינו אלא מדרבנן, ואם כן על־כרחנו שפסוק זה אינו אלא אסמכתא]. 40) ואף־על־פי שלא נתן דמי המטלטלין, נקנים הם אגב הקרקע, ומה שאמרו בקידושין כז. שצריך ליתן הדמים - לגירסת הרי"ף זה לא מוסב על 'קנין אגב', אלא על קונה עשר שדות בעשר מדינות (כסף־משנה, וכן כתבו הר"ן והמאירי). 41) נלמד מהפסוק ב'דברי הימים' הנ"ל. 42) נלמד מהא דבסמוך "מכר הקרקע ונתן המטלטלין", שכשם שנתינה במטלטלין מועילה אגב מכירת קרקע, כמו כן להיפך, מכירת מטלטלין מועילה אגב מתנת קרקע (בית־יוסף חו"מ סימן רב). 43) נלמד (קידושין כז.) ממעשה של רבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה, והקנה להם המעשרות במתנה, אגב שכירות מקום המעשרות.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ אוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין צְבוּרִין בְּאוֹתָהּ קַרְקַע[44]; אֲבָל אִם הָיוּ בְּמָקוֹם אַחֵר - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'קְנֵה מִטַּלְטְלִין אַגַּב קַרְקַע'. אֲפִלּוּ הָיוּ הַמִּטַּלְטְלִין בִּמְדִינָה אַחֶרֶת[45], וְאָמַר לוֹ 'קְנֵה אוֹתָם עַל גַּבֵּי קַרְקַע פְּלוֹנִית' - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה הַקַّרְקַע נִקְנוּ הַמִּטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן צְבוּרִין בְּתוֹכָהּ. וְאִם לֹא אָמַר 'קְנֵה אַגַּב קַרְקַע' - לֹא קָנָה. וְקַרְקַע כָּל שֶׁהִיא[46] קוֹנִין עַל גַּבָּהּ כָּל מִטַּלְטְלִין שֶׁיִּרְצֶה.

44) מרוכזים ומונחין באותו השדה, ורוצה לומר שאז קנה המטלטלין אף־על־פי שלא אמר לו: "קנה אגב קרקע"

שמכיון שהם צבורים בתוך הקרקע "הענין עצמו מוכיח שאגב החצר הוא מקנה אותן מטלטלין" (כסף־משנה). ומקור דברי רבינו בקידושין כז. "והלכתא, צבורים לא בעינן (=לא צריך שיהיו צבורים). אגב וקני בעינן", ומכאן שרק אם לא היו צבורים צריך לומר "אגב וקני", אבל אם היו צבורים אין צריך לומר "אגב וקני" (כסף־משנה ותוס' המיוחס לר"י הזקן בקידושין שם, ועיין ראב"ד). 45) [מכיון שאין צורך בצבורים, אין 'קנין אגב' גרוע ממוכר עשר שדות בעשר מדינות, שאם החזיק באחת מהן קנה כולן, למעלה פ"א הי"ט]. 46) פאה פ"ג מ"ו.

1 **י. הִקְנָה הַשָּׂדֶה לְאֶחָד[47] וְהַמַּטַּלְטְלִין לְאַחֵר, אַף עַל**
2 **פִּי שֶׁאָמַר לוֹ 'קְנֵה הַמַּטַּלְטְלִין עַל גַּבֵּי קַרְקַע',**
3 **וְהֶחֱזִיק הָאֶחָד בַּקַּרְקַע - לֹא קָנָה[48] הַשֵּׁנִי הַמַּטַּלְטְלִין.**
4 **וְאִם תִּפְשָׁן[49] אַחַר שֶׁחָזַר בּוֹ הַמַּקְנֶה - אֵין מוֹצִיאִין**
5 **מִיָּדוֹ; שֶׁהֲרֵי תִּפְשָׁן אַחַר שֶׁקָּנָה חֲבֵרוֹ הַקַּרְקַע שֶׁנִּקְנוּ**
6 **אֵלּוּ עַל גַּבּוֹ.**

47) בעיא בגמרא (קידושין כז.). ורצו ללמוד מהעובדא שרבן גמליאל (כשבא באניה) הקנה מעשר עני לרבי עקיבא אגב השכרת המקום, הרי שרבי עקיבא קנה המקום, והעניים זכו במעשרות ב'קנין אגב'. אך דחו את זה: "שאני רבי עקיבא דיד עניים הוא". כלומר, רבי עקיבא היה גבאי צדקה, והוא נציגם של העניים, ולכן ידו כידם. וכך נשארה הבעיא ללא פתרון. 48) מכיון שההלכה נשארה תלויה בגמרא, ועל כן הדבר הוא ספק משפטי, אין לשנות את המצב הסטטי, בהתאם לכלל הידוע: "המוציא מחבירו עליו הראיה". 49) עמדה עקרונית של הרמב"ם, אשר במקרים של ספק, - אף ספק משפטי, שהספק הוא מתוך העדר הכרעה הלכתית, - יש תוקף לתפיסה, ואין מוציאין מיד התופס את החפץ הנמצא בדיון. הרשב"א חולק על גישה זו, וסובר שיש להוציא מיד התופס, כי "העמד ממון על חזקתו", היינו, שיש לקיים את המצב הראשוני, ולא לתת לשנות אותו בשום אופן. דעה אחרונה זו מביא הרמ"א בשם: "ויש חולקין" (חו"מ סימן רב, סעיף ג).

7 **יא. הַמַּקְנֶה עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת כְּאֶחָד, הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים**
8 **- לֹא קָנָה הַקַּרְקָעוֹת[50]; הֶחֱזִיק בַּקַּרְקָעוֹת - לֹא קָנָה**
9 **עֲבָדִים[51], עַד שֶׁיִּהְיוּ עוֹמְדִין בְּתוֹךְ הַקַּרְקַע[52]. וְאַף עַל**
10 **פִּי שֶׁאָמַר לוֹ 'קְנֵה עֲבָדִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע'[53] - לֹא**
11 **קָנָה עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּתוֹכָהּ[54]; שֶׁהָעֶבֶד מְהַלֵּךְ לְדַעַת**
12 **עַצְמוֹ[55].**

50) ברייתא (בבא־קמא יב.) ושם בגמרא ביארו בזה: אם העבדים הם כמטלטלין - אין קרקע נקנית אגב מטלטלין, ואם עבדים הם כקרקע, אין קרקע נקנית אגב קרקע, ואין להשוות את זה לקונה עשר שדות והחזיק באחת מהן, קנה את כולם (למעלה פ"א הי"ט) ששם יש טעם מיוחד, והוא: סדן הארץ חד הוא. ואין כן עבדים, שאף שמבחינה חוקית הם כקרקע, אבל אין להם כל מצע משותף עם הקרקע המציאותית. 51) ברייתא (שם). 52) מסקנת הגמרא (שם), ובזה התאימו את שתי הברייתות הסותרות, שבאחת נאמר "קנה", ובאחת "לא קנה", שבראשונה מדובר שהם עומדים בתוך הקרקע, ובשנייה שאינם עומדים בתוכה. 53) שלענין קונה קרקע ומטלטלין, קונה המטלטלין אע"פ שאינם בתוך הקרקע (למעלה הלכה ט). 54) אם דין עבדים כמטלטלין - שונים הם בזה שהם "מטלטלין דניידי" (=שהם נעים ונדים). ואם הם כקרקע - הרי הם "מקרקעי דניידי", ואינם דומים לעשר שדות בעשר מדינות (למעלה פ"א ה"ט) - גמרא בב"ק שם. אולם, אז אין צריך לומר אגב וקני (סמ"ע בחושן־משפט סימן רב, ס"ק טז). 55) זה פירוש המלה "ניידי", שבגמרא (שם) הסבירו בה את השוני בין העבדים, שצריך שיהיו עומדים בתוך השדות, ובין שאר המטלטלין שלא צריך צבורים בשדה. ונראה שהרמב"ם סובר בדעת ה'תוספות' (שם) שהכוונה רק לעבדים שיש להם דעת אבל לא לבהמות. ולפי"ז אין סתירה ממה שאמרו בקידושין כו: שבבהמה אין צורך שתהא בתוך השדה. ועיין ראב"ד.

13 **יב. הַמַּקְנֶה עֲבָדִים וּמַטַּלְטְלִין כְּאֶחָד, מָשַׁךְ**
14 **הַמַּטַּלְטְלִין - לֹא קָנָה הָעֲבָדִים[56]; הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים -**
15 **לֹא קָנָה הַמַּטַּלְטְלִין[57], אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ הַמַּטַּלְטְלִין**
16 **עַל גַּב הָעֶבֶד[58]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה כָּפוּת[59], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ**
17 **יָכוֹל לְהַלֵּךְ[60].**

56) ברייתא (שם). והטעם ברור: בין אם העבדים הם קרקע בין אם הם מטלטלין, אינם נקנים אגב מטלטלין. 57) (שם) אף אם נאמר שעבדים הם כקרקע, אין קונים מטלטלין על־ידם ב'אגב', כמו שאמרו בגמרא, שהם קרקע ניידת, ואינם דומים ל"ערי מצורות ביהודה" שמהם נלמד דין קנין 'אגב'. 58) שאז נחשב העבד כחצר, וקונים את המטלטלין שעליו מדין "חצר". 59) קשור. שאם לא כן, הרי הוא חצר מהלכת, שאינה קונה (להלן הלכה יג). 60) יש ראשונים (הרי"ף) המוסיפים כאן: "וישן", וה'תוספות' (שם, ד"ה והלכתא בכפות) מסבירים את זה: "כפות" בא להוציא "מהלכת", ו"ישן" כדי שיחשב כחצר משתמרת לדעת הבעלים, הרמב"ם לא הזכיר את הפרט הזה של ו"ישן" לא כאן ולא בהלכות גיטין (מגיד־משנה). ועיין פ"ה מהלכות גירושין הלכה יז ובהערות שם.

18 **יג. הַמַּקְנֶה[61] בְּהֵמָה וְכֵלִים שֶׁעַל גַּבָּהּ כְּאֶחָד, אַף עַל**
19 **פִּי שֶׁמָּשַׁךְ הַבְּהֵמָה וּקְנָאָהּ - לֹא קָנָה הַכֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ,**
20 **עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ אוֹ יִמְשֹׁךְ הַכֵּלִים עַצְמָן, אִם אֵין דַּרְכָּן**
21 **לְהַגְבִּיהָן; שֶׁהַבְּהֵמָה כְּחָצֵר הַמִּתְהַלֶּכֶת הִיא, וְאֵין מַה**
22 **שֶּׁבְּתוֹכָהּ קָנוּי לְבַעְלָהּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה**
23 **כְּפוּתָה - קָנָה אַף כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ.**

61) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא (בבא מציעא ט:).

24 **יד. אָמַר לוֹ הַמַּקְנֶה[62]: מְשֹׁךְ בְּהֵמָה וּקְנֵה כֵּלִים**
25 **שֶׁעָלֶיהָ, הוֹאִיל וְלֹא הִקְנָה לוֹ גּוּף הַבְּהֵמָה, אַף עַל**
26 **פִּי שֶׁמְּשָׁכָהּ וְהִיא כְּפוּתָה - לֹא קָנָה כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ,**
27 **עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ הַכֵּלִים עַצְמָן[63].**

62) בעיא בגמרא (שם) ולא נפשטה. 63) שמשיכה בכלים של מוכר אינה מועילה (להלן פ"ד ה"ה). ויש אומרים: שאע"פ שמשיכה בכליו של מוכר מועילה, - בבהמה וכלים

אינה מועילה, מפני שיש שינוי בין משיכת הבהמה, שהא על־פי הרוב בהליכה, לבין משיכת הכלים שהיא בגרירה (סמ"ע בחושן־משפט סימן רב, ס"ק כה). ואף אם הבהמה כפותה, שאז אף משיכתה, כמשיכת כלים, בגרירה - כיון שעל־פי הרוב נקנית היא במשיכה, בדרך הילוכה לא מועילה משיכתה לגבי כלים (סמ"ע שם, ס"ק כח).

טו. הָיָה[64] עָצִיץ[65] נָקוּב[66] לְאֶחָד, וְהָיוּ הַזְּרָעִים שֶׁבּוֹ לְאַחֵר: הִקְנָה הֶעָצִיץ לְבַעַל הַזְּרָעִים - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ[67] קָנָה; הִקְנָה הַזְּרָעִים לְבַעַל הֶעָצִיץ - לֹא קָנָה[68], עַד שֶׁיַּחֲזִיק[69] בַּזְּרָעִים עַצְמָן.

64) גיטין כב. 65) כלי חרס שממלאים אותו עפר, וזורעים בו זרעים. 66) דוקא נקוב, שאז יונקים הזרעים מהקרקע ונחשבים מחוברים לקרקע. אבל בעציץ בלתי נקוב, אינם נקראים מחוברים לקרקע, שהשוליים של חרס מפסיקים ביניהם. 67) שלעציץ עצמו יש דין של מטלטלין. 68) לזרעים דין קרקע, ואין קרקע נקנית במשיכה, וראה למעלה פ"ב ה"א לענין עבדים. 69) וכן שאר קנינים המיוחדים בקרקע, אבל לא במשיכה השייכת רק במטלטלין.

טז. הָיָה הֶעָצִיץ[70] וְהַזְּרָעִים שֶׁבּוֹ לְאֶחָד, וְהִקְנָה הַכֹּל לְאַחֵר, וְהֶחֱזִיק בֶּעָצִיץ[71] לִקְנוֹת הַזְּרָעִים - אַף הֶעָצִיץ לֹא קָנָה[72]; הֶחֱזִיק בַּזְּרָעִים - קָנָה הֶעָצִיץ[73]. וְזֶהוּ שֶׁשָּׁנִינוּ[74]: נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת[75] נִקְנִים עִם נְכָסִים[76] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת. שֶׁהַזְּרָעִים שֶׁבְּעָצִיץ נָקוּב זְרוּעִים הֵם בָּאָרֶץ, וְכָל הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע הֲרֵי הוּא כַּקַּרְקַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

70) שם. 71) עשה מלאכה בתוך העציץ. 72) שהמטלטלין אינם נקנים בחזקה. 73) שהעציץ שהוא מטלטלין נקנה אגב הזרעים שהם קרקע. 74) נוסח הגמרא (שם). 75) מונח מיוחד למטלטלין, בניגוד לקרקעות הנקראים "נכסים שיש להם אחריות"; המילה "אחריות" היא מלשון חזרה "שחוזר המלוה עליהם" (ברטנורא קידושין פ"ו, מ"ה) ולכן קרקע נקראת "נכסים שיש להם אחריות" מפני שהם קיימים ועומדים "והמלוה סומך עליהם", שיכול לחזור אחרי הנכסים האלו, לגבות את חובו מהם. אבל מטלטלין אפשר להעלים אותם, ואין המלוה סומך עליהם שיחזור אחריהם לשם גביית חובו, ולכן נקראים "נכסים שאין להם אחריות". 76) כלומר, ב'קנין אגב'.

יז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[77], שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לִבְצֹר כִּבְצוּר דָּמֵי, וְאֵינוֹ נִקְנֶה אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה אוֹ בִּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁנִּקְנִים בָּהֶן הַמִּטַּלְטְלִים.

77) פ"א הלכה יז.

יח. פִּשְׁתָּן[78] כְּשֶׁהוּא מְחֻבָּר לַקַּרְקַע[79], וְיָבֵשׁ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַקַּרְקַע, וְאָמַר לוֹ[80]: יַפֵּה לִי[81] קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא וּקְנֵה כָּל מַה שֶׁעָלֶיהָ[82] - כֵּיוָן שֶׁתָּלַשׁ[83] כָּל שֶׁהוּא קָנָה הַכֹּל[84] מִפְּנֵי הַתְּנַאי הַזֶּה. אֲבָל אִם הִקְנָה לוֹ[85] הַפִּשְׁתָּן הַזֶּה[86] בְּמֶכֶר אוֹ בְּמַתָּנָה - לֹא קָנָה אֶלָּא מַה שֶׁתָּלַשׁ[87], שֶׁהֲרֵי הִגְבִּיהוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

78) משנה בבא־בתרא פד: 79) שאז דינו כתלוש, כנ"ל. 80) מסקנת הגמרא שם פז. 81) כלומר, תקן לי את הקרקע. וביפוי ותיקון זה שהוא מין חזקה, קונה את הקרע והפשתן שעליו. 82) ב'קנין אגב'. 83) תלישה זו היא היא התיקון והיפוי. 84) גם את הקרקע וגם את אשר עליה. 85) [בדפוס רומי: "אבל אם לו הקנה לי", וצ"ל "אבל אמ' (=אמר) לו הקנה לי", כלומר שהקונה אמר למוכר "הקנה לי"]. 86) כלומר, רק הפשתן ולא הקרקע. 87) זה שתלש הוא קונה בהגבהה, ואת שאר הפשתן אין לו במה שיקנה, שהרי אף אם ייפה את הקרקע בתלישה זו, הרי לא אמר לו לקנות את הקרקע בחזקה זו.

יום רביעי י"ז אייר ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו איכות הרשויות (הקניות) [שקניות] המטלטלין נעשות בהן ומשפטיהן וחילוקיהן והנמשך אחריהן.

א. כְּלִיוֹ שֶׁל אָדָם, כָּל מָקוֹם[2] שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחוֹ[3] קָנָה לוֹ. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ הַמִּטַּלְטְלִין[4] בְּתוֹךְ הַכְּלִי אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהִגְבִּיהָן[5] אוֹ כְּמוֹ שֶׁהֵנִּחוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ[6]. לְפִיכָךְ, אֵין כְּלִיוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[7] וְלֹא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, אֶלָּא אִם אָמַר לוֹ הַמַּקְנֶה "לֵךְ וּקְנֵה בִּכְלִי זֶה". וְכֵן אִם קָנָה הַכְּלִי תְּחִלָּה וְהִגְבִּיהוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִנִּיחוֹ שָׁם בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, וְחָזַר וְקָנָה מִמֶּנּוּ הַפֵּרוֹת[8] - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ בְּתוֹךְ כְּלִי זֶה קָנָה אוֹתָם. מִפְּנֵי שֶׁהַנָּאַת[9] הַמּוֹכֵר בִּמְכִירַת הַכְּלִי, אֵינוֹ מַקְפִּיד עַל מְקוֹמוֹ[10].

~ נקודות משיחות קודש ~

"כליו של אדם כל מקום שיש לו רשות להניחו קונה לו".

בפנימיות העניינים: כליו של 'אדם העליון' זה הקב"ה, הם ישראל שהקב"ה הניחם בעולם כדי שיקנו עבורו את כל ענייני העולם, לעשות מהם דירה בתחתונים. ולכן צריך לתת להם כל המצטרך להם כדי שיוכלו לקנות עבורו בשלימות עי"ז שעבודתם תהיה מתוך מנוחה, שמחה וטוב לבב.

ומה שכליו של אדם אינם קונים ברשות הרבים (עלמא דפרודא) יכול הקב"ה להפוך את רשות הרבים לרשות היחיד - יחידו של עולם ולקנות גם משם.

(על פי סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 62 הע' 92)

2) מימרא של רבי יוחנן בבבא בתרא פה. 3) אף הסמטה בכלל זה (שם), ולא נתמעטה אלא רשות הרבים כמו שכתב רבינו בסמוך, כי הדגש הוא על "רשות להניח", אבל אין הכרח, שיהיה מקום ההנחה קנוי ללוקח (תוספות שם:

דיבור המתחיל כגון, והגהות מיימוניות להלן הלכה ו). 4) שאותם הוא עומד לקנות. 5) שאינו יכול לחזור בו. (למעלה פרק ג הלכה א). 6) שקונה מטעם חצר, ובוודאי אינו יכול לחזור בו (ראה בפרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח). 7) מימרא של רב ושמואל (שם פה). 8) מסקנת הגמרא שם. והטעם: שאין צורך בבעלות הלוקח על המקום, אלא ברשות להניח שם כלים, כמו שכתבנו למעלה הלכה א, ומכיוון שנראה שאינו מקפיד על הנחת כליו שם בחצירו, הרי הוא קונה לו (ועיין מגיד משנה). 9) [בדפוס רומי: שמפני שהנאת, וצריך לומר "שמפני הנאת"]. 10) בבבא בתרא פה: על מה ששנינו: "זרקו לה [הגט] לתוך - קלתה [הסל שלה] הרי זו מגורשת" שאלו: והרי קלתה ברשות הבעל והרי זה "כלי של לוקח ברשות מוכר"? ותירצו בזה: "כגון שהיה בעלה מוכר קלתות" ופירש ר"י מגאש שמכיוון שקנתה ממנו את הסל ונהנה ממנה - אינו מקפיד עליה על שהיא מניחה את הסל ברשותו, והרי זה כאילו השאיל לה את מקום הסל. וזוהי דעת רבינו (מגיד משנה).

ב. כְּשֵׁם שֶׁאֵין כֵּלְיוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת מוֹכֵר, כָּךְ אֵין כֵּלְיוֹ שֶׁל מוֹכֵר קוֹנֶה לְלוֹקֵחַ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵח[11].

11) שלעולם אינו קונה אלא אם כן היו שניהם, גם הכלי וגם הרשות, של הלוקח. ומה שאמרו שם: שכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה - לכל הדיעות אמרו כן ואין בזה פלוגתא כלל (רמב"ן במלחמות שם - לחם משנה, ועיין מגיד משנה וכסף משנה).

ג. מְסִירָה אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבְחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם[12]. וְהַמְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא בְּסִמְטָא אוֹ בְחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְהַגְּבָהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם.

12) ובלי קבלת רשות מבעל החצר, שלא מועיל כאן שום קניין אחר ולפיכך תיקנו קניין מסירה, אבל אם קיבל רשות הרי הוא כברשות המופקדין אצלו, שיש תקנה לשכור מקומו כדלהלן הלכה ו. ומסירה אינה מועילה כאן (מגיד משנה לפי ביאורו של הט"ז חושן משפט סימן קצח סעיף ט).

ד. דָּבָר הַנִּקְנֶה בִּמְשִׁיכָה, אִם הָיָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְשָׁכוֹ הַלּוֹקֵחַ לִרְשׁוּתוֹ אוֹ לְסִמְטָא - כֵּיוָן שֶׁהוֹצִיא מִקְצָת הַחֵפֶץ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים קָנָה[13].

13) [כתב הראב"ד: נראה לי שאין זה הדין בחפץ, דהא קיימא לן בספינה כשמואל דאמר: עד שימשוך את כולה (למעלה פרק ג הלכה ג). אבל בבהמה וודאי סגי לה (=בוודאי מספיק לה) ביד וברגל כתנא קמא (למעלה פרק ב הלכה ו: "כיוון שעקרה יד ורגל קנאה"). וייתכן כי הראב"ד לא בא לחלוק על דברי רבינו אלא לפרש דבריו במשיכת בהמה. ומשמיע לנו רבינו בזה שלא רק אם הבהמה עומדת בסימטה, מקום שהמשיכה קונה בו, מספיקה משיכה חלקית כזו, אלא אפילו אם עמדה ברשות הרבים, מקום שאין המשיכה קונה בו - גם שם אם הוציא מקצתה, כגון שעקרה יד ורגל, קנה אותה. ומקור לזה מה שאמרו במסכת שבת צא: שהמושך מקצת כיס שיש בו מעות מרשות היחיד לצידי רשות הרבים (שהוא כסימטה לעניין קניין משיכה) - קנה אותן המעות הנמצאות בצידי רשות הרבים אף על פי שרוב הכיס עודנו ברשות היחיד, וכמו כן בבהמה כנ"ל. ועיין במגיד משנה שפירש דברי רבינו גם בספינה, "שכיוון שכבר משכה כולה, אלא שהייתה ברשות שאין המשיכה מועילה בו, כיוון שהכניס מקצתה ברשות שהמשיכה קונה בו, די בכך". וראייה לדבריו מהא דכתובות פה. שתפסו ספינה של בעל חוב שמת והניח יורשים, ואמרו שם: "מחריפותא דנהרא תפיסנא" (=מאמצע הנהר תפסנו) והוא רשות הרבים (שם). והקשה המאירי שם, הרי אין משיכה קונה ברשות הרבים (עיין שם), ועל כרחנו שהכניסו הספינה לשפת הנהר שהוא כסימטה (רש"י שם), ואם לא קנה אותה עד שיכניסנה כולה לסימטה, הרי היא ברשות היתומים ו"מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב" - אלא על כורחך שקנו אותה מאז הכניס מקצתה לסימטה, שעדיין לא הייתה ברשות היתומים].

ה. טְעוּן שֶׁל פֵּרוֹת שֶׁהָיָה מֻנָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[14], וּמְשָׁכוֹ לוֹקֵחַ לִרְשׁוּתוֹ[15] אוֹ לְסִמְטָא[16] אַחַר שֶׁפָּסַק הַדָּמִים[17] - קָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָדַד[18]. וְכֵן אִם מְדָדָן הַלּוֹקֵחַ[19] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - קָנָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן[20] בְּהַגְבָּהָה.

14) כלומר, משא שמונח על הארץ ממש בלי שיימצא בכליו של מוכר. וראה להלן. 15) קונה מטעם משיכה ומטעם חצר. 16) מטעם משיכה. ולפי זה דעת רבינו שאפילו משיכה לא מועילה בכליו של מוכר (מגיד משנה. וראה למעלה פרק ג הלכה י"ד). ואין כן דעת הר"י מיגאש (בבא בתרא פה:) וראה בשולחן ערוך חושן משפט סימן ד, סעיף ו. 17) קביעת המחיר, כי בלעדי זה אין עדיין סמיכות דעת גמורה, לא של מוכר ולא של הלוקח, כי כל אחד עדיין מהסס, שמא לא יוכלו להשתוות, ולכן הקניין רופף הוא. 18) כי המדידה באה רק לגלות את כמות הסחורה לצרכי קביעת התשלום. אבל אינה מהווה חלק מהקניין. ומקור הדברים במשנה (בבא בתרא פד:). 19) שהרי עם המדידה הוא ממילא גם מגביה את הפירות. 20) ייתכן שכאן מדובר, שמכר לו את הטעון ללא קביעת כמותו. ולפיכך קונה ראשון ראשון, או שיאמר לו "כור בשלושים, סאה בסלע" שקנה ראשון ראשון, להלן הלכה ז, ועיין באבן האזל.

ו. הָיָה מוֹכֵר מוֹדֵד[21] לְתוֹךְ כֵּלְיוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ - לֹא קָנָה; שֶׁאֵין כֵּלְיוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[22]. הָיוּ הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ - כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר קָנָה לוֹקֵחַ[23], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָדַד[24]. הָיוּ בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר אוֹ בִּרְשׁוּת הַמַּפְקִדִין אֶצְלוֹ[25] - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ הַפֵּרוֹת, אוֹ עַד שֶׁיּוֹצִיאֵם מֵרְשׁוּתוֹ בִּשְׁכִירוּת מְקוֹמָן[26] וְכַיּוֹצֵא בוֹ[27], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

21) שם. ואם לוקח מודד, כבר אמר לעיל, שקנה מטעם הגבהה. 22) למעלה הלכה א. 23) שחצרו קונה לו. וכן הוא שם פו. "פרקן והכניסן לתוך ביתו, פסק עד שלא מדד אין שניהם יכולים לחזור". 24) אבל פסק את הדמים, כנ"ל (כסף משנה). וראה להלן הלכה י"ג. 25) ברשות אדם, שהמוכר הפקיד בידו, מקודם את הפירות. 26) כלומר, ובקניין. 27) כגון במשיכה או בהגבהה (נימוקי יוסף).

1 **ז. הָיוּ הַפֵּרוֹת[28] בְּסִמְטָא אוֹ בְחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם[29],**
2 **וַאֲפִלּוּ הָיוּ בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְהָיוּ בְּתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל**
3 **מוֹכֵר[30], וְקִבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר, וְהִתְחִיל הַמּוֹכֵר**
4 **לִמְדֹּד בְּתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל מוֹכֵר: אִם אָמַר לוֹ: כּוֹר**
5 **בִּשְׁלֹשִׁים סֶלַע אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ אֲפִלּוּ**
6 **בְּסָאָה אַחֲרוֹנָה; הוֹאִיל וַעֲדַיִן הַפֵּרוֹת בְּכֵלָיו וְלֹא גָּמַר**
7 **כָּל הַמִּדָּה, וְכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר אֵינוֹ קוֹנֶה לְלוֹקֵחַ אַף**
8 **עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ. וְאִם אָמַר לוֹ: כּוֹר**
9 **בִּשְׁלֹשִׁים, סְאָה בְּסֶלַע - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן קָנָה; שֶׁכֵּיוָן**
10 **שֶׁפָּסְקוּ הַדָּמִים עַל כָּל סְאָה וּסְאָה, כָּל סְאָה שֶׁיַּגִּבְיהַּ**
11 **הַמּוֹכֵר וְיַעֲרֶה אוֹתָהּ נִגְמְרָה מְכִירָתָהּ, הוֹאִיל וְאֵין**
12 **הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר[31] וְלֹא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[32]. וְאִלּוּ**
13 **לֹא הָיָה הַפֵּרוֹת בְּכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר, כֵּיוָן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת**
14 **לוֹקֵחַ קָנָה מִשֶּׁפָּסַק, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָדַד, כְּמוֹ**
15 **שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

28) מימרת רב ושמואל (שם פו:) "כור בשלושים - יכול לחזור - כור בשלושים סאה בסלע - ראשון ראשון קנה" וכמו שכתב הרי"ף: "משכחת לה בסימטא [ובכליו של לוקח -ב"ח]. אי נמי ברשות לוקח והוא דאיתנהו בכליו דמוכר. דאי ברשות הרבים, הא קיימא לן דאין כליו של לוקח קונה ברשות הרבים. [למעלה הלכה א] ואי ברשות מוכר הא קיימא לן נמי דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח [למעלה שם] ואי ברשות לוקח וליתנהו בכליו דמוכר [אלא מונחים על הארץ] הא קאמר ברשות לוקח כיוון שקיבל עליו מוכר קנה לוקח ואף על פי שלא מדד [למעלה הלכה ו], הילכך לא משכחת לה אלא כדאמרינן". 29) והיו הפירות בכליו של לוקח (ב"ח שם וסמ"ע סימן ר, סעיף קטן טו). 30) שאם לא כן קנה מיד כנ"ל ואף על פי שכליו של מוכר אינם קונים ללוקח אף ברשותו של לוקח (למעלה הלכה ב) - כיוון שמדד לו המוכר הרי זה כאילו הקנה לו כליו, ועיין ראב"ד וכסף משנה. 31) שאם הם ברשותו הלא קיימא לן שאין כליו של לוקח קונים לו ברשות המוכר (למעלה הלכה ב). וכלשון הרי"ף שהובא למעלה. 32) שאם היו ברשותו ואינם בכליו של מוכר - קנה מיד כשפסק אף על פי שלא מדד כמו שמבאר רבינו בהמשך דבריו וכלשון הרי"ף שם.

16 **ח. וְכֵן הַמּוֹכֵר יַיִן[33] אוֹ שֶׁמֶן לַחֲבֵרוֹ בְּסִמְטָא אוֹ**
17 **בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם אוֹ בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְהָיְתָה הַמִּדָּה**
18 **שֶׁל סַרְסוּר: עַד שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה[34] - הֲרֵי הֵן שֶׁל**
19 **מוֹכֵר; מִשֶּׁנִּתְמַלֵּאת הַמִּדָּה[35] - הֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ,**
20 **וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.**

33) משנה בבבא בתרא פז. ולפי מסקנת הגמרא שהמדובר במידה של סרסור ולפי מה שפירשו הר"י מיגאש והרי"ף שהמדובר בסימטא וכו' וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 34) מפני שזה הנוהג בין הסרסורים, שהוא, הסרסור, דרכו להשאיל את המידה למוכר וללוקח; לראשון - לזמן המדידה, ולשני - אחרי המדידה, עד שישים את המקח במקומו, ויוצא, מתוך כך, עד שנתמלאה הסאה המידה היא של המוכר ונחשבת כ"כליו של מוכר", ואחרי שנתמלאה, היא כ"כליו של לוקח". ודווקא כשהשאילה לשניהם (ט"ז חושן משפט סימן ר סעיף ט). 35) ודווקא שנתמלאה כל המידה, אבל לא מספיק אם נתמלאה רק עד הרישומים שבתוכה (כמו בהלכה י), מפני שכאן הדבר תלוי בהסכמת הסרסור, וזה דרכו להשאיל למוכר עד שתתמלא כל המידה (סמ"ע שם סעיף קטן כז).

21 **ט. וְכֵן פֵּרוֹת שֶׁהָיוּ צְבוּרִין[36] בְּסִמְטָא[37] אוֹ בְחָצֵר שֶׁל**
22 **שְׁנֵיהֶם, וְהַמִּדָּה אֵינָהּ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[38], וְהָיָה הַמּוֹכֵר**
23 **מוֹדֵד[39]: עַד שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת**
24 **הַמּוֹכֵר; וּמִשֶּׁנִּתְמַלֵּאת הַמִּדָּה - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת**
25 **לוֹקֵחַ.**

36) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ח. והמגיד משנה ציין: "ברייתא שם". 37) כאן לא הזכיר "ברשות לוקח" (כמו שהזכיר למעלה בהלכה ח גבי יין) - שמכיוון שהם מונחים על הקרקע, קנויים הם לו מייד, בתורת חצר. 38) כלומר, אלא של סרסור. 39) אבל אם הלוקח מודד, הרי הוא ממילא מגביה אותם במדידה זו, וקונה בהגבהה זו (פירוש המשניות לר"מ).

26 **י. הָיְתָה הַמִּדָּה[40] שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[41], וְהָיוּ בָהּ רְשָׁמִין**
27 **לְיַדַּע חֲצִיָּהּ[42], שְׁלִישָׁהּ וּרְבִיעָהּ, וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - כֵּיוָן**
28 **שֶׁהִגִּיעַ לְרֹשֶׁם מִן הָרְשָׁמִים קָנָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן[43],**
29 **וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה; שֶׁכָּל רֹשֶׁם מֵהֶם**
30 **כְּמִדָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁהֲרֵי שֶׁל אֶחָד מֵהֶן הִיא הַמִּדָּה,**
31 **וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הָרְשָׁמִים שֶׁבָּהּ[44].**

40) ברייתא שם, לפי מה שפירשו בגמרא (שם פו:) לדעת רב ושמואל, שאם אמר לו: כור בשלושים יכול לחזור בו אפילו בסאה האחרונה (למעלה הלכה ז), שכאן מדובר, שיש "שנתיות" (=רשמים) בתוך המידה לחלקי המידה, שכל ציון וציון נחשב ככלי מיוחד. [וכנראה מדברי רבינו והרי"ף, שמכיוון שהיו רשמים במידה - אף על פי שלא אמר לו כלום הרי זה כאומר לו: "הין בשניים עשר סלעים, לוג בסלע" (ראה למעלה הלכה ז בדין "כור בשלושים, סאה בסלע"). וכן פירש רבינו גרשום שם. וראה בדקדוקי סופרים בשם דפוס פיזרו]. 41) של לוקח או של מוכר, והטעם הוא, שמכיוון שמדד המוכר בעצמו, הרי זה כאילו הקנה לו את הכלי. והראב"ד חולק על זה וכתב שהמידה של לוקח. ועיין מגיד משנה. 42) שיש ציונים בתוך המידה: לחצי המידה, לשליש המידה, לרביע המידה וכיוצא בזה: ליטרא,

חצי ליטרא, רביע ליטרא וכו'. 43) "ואפילו בסימטא" (ראב"ד). וכן הוא בבבא בתרא פה: פו: 44) ובניגוד לזה, אם היא של סרסור, אינו מקנה ללוקח אלא אם נתמלאה המידה (למעלה הלכה ח).

1 **יא. זֶה כְּלָל גָּדוֹל[45] יִהְיֶה בְּיָדְךָ: הַקּוֹנֶה אֶת**
2 **הַמִּטַּלְטְלִין, אִם פָּסַק הַדָּמִים[46] וְאַחַר כָּךְ הִגְבִּיהַּ -**
3 **קָנָה; וְאִם הִגְבִּיהַּ תְּחִלָּה וְהִנִּיחַ[47] וְאַחַר כָּךְ פָּסַק**
4 **הַדָּמִים - לֹא קָנָה[48] בְּאוֹתָהּ הַגְבָּהָה[49], עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ**
5 **אַחַר שֶׁפָּסַק, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ.**

45) שם פה: פו. בברייתא. והטעם בגמרא (שם) "פסק, סמכא דעתיה. לא פסק, לא סמכא דעתיה". 46) קבע את מחיר החפץ. 47) נגמרה ההגבהה. 48) מכיוון שלפני קביעת המחיר, אין אצל שניהם סמיכות דעת גמורה ביחס לקניין, כי שמא לא יוכלו להשתוות במחיר. 49) שהייתה לפני פסיקת הדמים, אם הלוקח הניח או הפסיק אותה, אבל אם לא הניח והוא אוחז המטלטלין בידו גם אחר פסיקת הדמים, נראה מכאן, שקנה.

6 **יב. הָיָה דָבָר הַנִּמְכָּר[50] דָּמָיו קְצוּבִין וִידוּעִין[51]**
7 **וְהִגְבִּיהוּ - קָנָהוּ[52], אַף עַל פִּי שֶׁפָּסַק אַחַר שֶׁהִגְבִּיהַּ.**
8 **וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר דְּבָרִים[53] שֶׁקּוֹנִין בָּהֶם אֶת**
9 **הַמִּטַּלְטְלִין[54], שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוֹת בָּהֶם אַחַר שֶׁיִּפְסֹק**
10 **הַדָּמִים, אֶלָּא אִם כֵּן דָּמָיו קְצוּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

50) יוצא מתוך העובדה הבאה (מובאה שם פח.): אחד הביא ירקות העירה על מנת למכור, באו אנשים וחטפו ממנו את הירקות - מתוך כוונה לקנות, ולא לגזול - ומכיוון שהמוכר לא ידע ממי לתבוע את כספו, הקדיש את כל מטען הירקות לשמים, בכדי למנוע את הבריות ליהנות מהם, אחרי שאין בידו להוציא מהן את תשלומם. כשהביאו את העניין לפני רב כהנא, החליט שאין הקדשו הקדש, מכיוון שהקונים קנו אותם מכבר על ידי הגבהתם או משיכתם, וסיימו שם בגמרא: "דווקא דקייצו דמי" (=דווקא שפסוק הוא המחיר של הירקות); ומוכח כן גם מתוך ההלכה להלן בהלכה יד. וכן כתב הר"י מיגאש. 51) היינו, שמחיר החפץ קבוע ועומד בשוק, אבל אין צורך שהמוכר עצמו יקבע את המחיר, וזהו בניגוד לשיטת כמה ראשונים (הרי"ף, הרמב"ן והרשב"א, שהביא המגיד משנה), הסבורים, שצריך שדמי המחיר יהיו קבועים על ידי המוכר עצמו כלומר שיקצוץ דמים פעם אחת לכל מי שיבוא לקנות ממנו. 52) יש לציין, כי רבינו לא הזכיר כאן, מה שהזכיר להלן הלכה יד, שצריך שיהיה החפץ חביב על הלוקח, וראה מה שכתבנו שם. 53) אף על פי שבמקור של הלכה זו (בברייתא שם פו.) לא נזכרה אלא הגבהה - הוא הדין לקניינים אחרים, שהרי הטעם שווה בכולם, שכל זמן שלא פסקו דמים, אין דעתם סומכת. 54) כגון משיכה ומסירה.

11 **יג. לְפִיכָךְ[55], הַמּוֹשֵׁךְ חֲמָרִים[56] וּפוֹעֲלִים וְהִכְנִיסָן**
12 **לְתוֹךְ בֵּיתוֹ[57], אִם מָדַד עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּמִים, אֲפִלּוּ**
13 **הָיָה הַלּוֹקֵחַ הוּא הַמּוֹדֵד[58], אוֹ שֶׁפָּסַק הַדָּמִים וְאַחַר**
14 **כָּךְ מָדַד הַמּוֹכֵר[59] - שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן[60]. פִּרְקָן**
15 **הַלּוֹקֵחַ וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ[61]: אִם פָּסַק הַדָּמִים**
16 **וְאַחַר כָּךְ מָדַד הַמּוֹכֵר[62] - אֵין שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר**
17 **בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי סָמְכָה דַעְתּוֹ לִמְכֹּר; וְאִם מָדַד עַד שֶׁלֹּא**
18 **פָּסַק - שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶם, שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה**
19 **דַעְתּוֹ עֲדַיִן לִמְכֹּר. וַאֲפִלּוּ מָדַד הַלּוֹקֵחַ.**

55) כלומר, הואיל ופיסוק הדמים הוא תנאי קודם לכל קניין. 56) מוליכי החמורים. ואינם חמרים של הלוקח. והוא הדין ל"פועלים" דלהלן, שאינם פועלים של הלוקח, שאם כן למה אין הלוקח קונה במשיכת פועליו־שלוחיו ולמה צריך דווקא "פרקם הלוקח"? וראה בתוספות שם דיבור המתחיל משך. 57) ואף על פי כן אינו קונה מטעם חצר, מכיוון שהמשא עדיין על החמורים, ועל הפועלים. וגם קניין משיכה אין כאן, כיוון שלא משך את המטלטלים עצמם אלא את הפועלים, וכמו כן בחמרים - החמרים הם שמשכו את החמורים. וראה למעלה פרק ג הלכה יד שאפילו אם משך הלוקח בעצמו את החמור אינו קונה את החפצים שעליו. 58) ונמצא שעשה הגבהה. 59) על החמורים או על הפועלים, ראה בחושן המשפט סימן ר סעיף ח. 60) ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ז): שאם מדד המוכר בכליו של מוכר קנה, שזהו גילוי דעת שמקנה את כליו ללוקח - זה לא שייך כאן: לא בפועלים, שאינם כלים, וגם לא בחמורים, מפני שחצר מהלכת אינה קונה (למעלה פרק ג הלכה יג). 61) והפירות נמצאים על גבי הקרקע ברשות הלוקח. 62) יש מפרשים שאפילו לא מדד לבסוף קנה הלוקח, מטעם חצר (מגיד משנה).

20 **יד. הַנּוֹטֵל כֵּלִים מִן הָאֻמָּן[63] עַל מְנָת לְבַקְּרָן[64], אִם**
21 **הָיוּ דָמָיו קְצוּבִין וְנֶאֱנַס בְּיָדוֹ[65] - חַיָּב בְּדָמָיו; הוֹאִיל**
22 **וְדָמָיו קְצוּבִין, מֵעֵת שֶׁהִגְבִּיהוּ נַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ[66].**
23 **וְהוּא שֶׁיַּגְבִּיהֶנּוּ כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת כֻּלּוֹ[67], וְיִהְיֶה אוֹתוֹ**
24 **חֵפֶץ הַנִּמְכָּר חָבִיב עַל הַלּוֹקֵחַ; אֲבָל חֵפֶץ שֶׁהַמּוֹכֵר**
25 **קָץ בּוֹ[68], וְהוּא מְבַקֵּשׁ וְרוֹדֵף לְמָכְרוֹ - הֲרֵי הוּא**
26 **בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, עַד שֶׁיִּפְסֹק הַדָּמִים[69] וְיַגְבִּיהֶנּוּ**
27 **הַלּוֹקֵחַ אַחַר שֶׁפָּסַק.**

63) בעל המלאכה העושה את הכלים. 64) לבדוק אותם, ואם ייטב בעיניו יקנה אותם. 65) שנפל מידו באונס ונשבר. 66) כמו שכתב למעלה (הלכה יב): "היה הדבר הנמכר דמיו קצובין וידועין והגביהו - קנהו" וכדעת רש"י (שהביאו התוספות שם פז: דיבור המתחיל הלוקח כלי) שיש לנוטל זה דין של לוקח. ואין המוכר יכול לחזור בו, אבל הלוקח יכול לחזור בו כיוון שלקחו על תנאי (עיין מגיד משנה בשם ר"י מיגאש). 67) כלומר, אם ימצא חן בעיניו (לחם משנה) - יקנהו בסך דמים כדי קצבתו ושוויו (סמ"ע סימן ר סעיף קטן כט). 68) ולא הזכיר רבינו מהו הדין של דבר אמצעי, שאינו חביב על הלוקח במיוחד, וגם אינו שנוא על המוכר, וראה לחם משנה. 69) ומה שכתב למעלה (הלכה יב) שאם דמיו קצובין, הרי זה כאילו פסק, ולא הזכיר שהמכר חביב על הלוקח - לפי ששם הגביה לקנות בלי תנאי (לחם משנה).

28 **טו. אֶחָד הַמּוֹשֵׁךְ אוֹ הַמַּגְבִּיהַּ אוֹ הַמַּחֲזִיק בְּעַצְמוֹ,**

אוֹ שֶׁאָמַר לְאַחֵר לְהַגְבִּיהַּ אוֹ לִמְשֹׁךְ לוֹ אוֹ לְהַחֲזִיק לוֹ - הֲרֵי זֶה זָכָה לוֹ[70]**. וְכֵן בִּשְׁאָר דַּרְכֵי הַקְּנִיָּה.**

70) שהרי אף שלא מדעתו של אדם זכין לו, כמו ששנינו: "זכין לו לאדם שלא בפניו" (משנה בגיטין יא: ופסקה רבינו להלן בפרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב) ועל אחת כמה וכמה אם אמר לו להגביה עבורו - שהוא שלוחו לקנות ו"שלוחו של אדם כמותו" (קידושין מא.). אלא שיש הבדל בין זכייה שלא מדעתו לבין זכייה על ידי שליחות, שבזכייה שלא מדעתו, אף על פי שהנותן אינו יכול לחזור בו - המקבל יכול לחזור בו (שם הלכה ג), ואילו בזכייה על ידי שליחות גם המקבל אינו יכול לחזור בו אחר שזכה לו שלוחו.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבארו בו דיני חילופי המטלטלין זה בזה ודיני קניין סודר לקנות הקרקעות והבהמות והעבדים והמטלטלין, ואי זה דבר אין צריך קניין (ובאיזה) [ובאיזה] דבר אינו מועיל.

א. כָּל הַמִּטַּלְטְלִין קוֹנִין זֶה אֶת זֶה[2]**. כֵּיצַד? הֶחֱלִיף**[3] **פֻּרָה בַּחֲמוֹר אוֹ יַיִן בְּשֶׁמֶן**[4]**, אַף עַל פִּי שֶׁמַּקְפִּידִין עַל הַדָּמִים, וְשֶׁעֲרוּ כַּמָּה שָׁוֶה זֶה וְכַמָּה שָׁוֶה זֶה וְאַחַר כָּךְ הֶחֱלִיפוּ**[5] **- כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ הָאֶחָד אוֹ הִגְבִּיהוֹ קָנָה הַשֵּׁנִי הַמִּטַּלְטְלִין הָאֲחֵרִים בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם, וְנַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ**[6]**, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מְשָׁכָן.**

2) "בחליפין", משנה בבבא־מציעא מד. כלשון רבינו. ומבואר בתוך הסוגיא שם מו: שהמדובר בקנין חליפין (הגר"א חו"מ סימן רנ סק"א). 3) קנין חליפין אנו לומדים מבועז (רות ד, ז): "וזאת לפנים בישראל, על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר: שלף איש נעלו ונתן לרעהו". "לפנים בישראל" - קנין חליפין הוא קנין עתיק; "על הגאולה" - זו מכירה; "ועל התמורה" - זו חליפין, וכן הוא אומר: לא יחליפנו ולא ימיר (בבא־מציעא מז.). 4) להלן (הלכה ו) כותב רבינו מפורש: "אין קונין אלא בכלים - ולא בפירות" - הרי שפירות אינם נעשים חליפין, וכאן כתב "יין בשמן" - הרי שפירות נעשים חליפין? - שני מיני חליפין הם: האחד, כשהחפץ הנמסר למוכר בתורת חליפין, אינו שוה כמחירו של החפץ הנקנה, וזה הוא "קנין סודר" היסודי אשר מתנאיו העיקריים, שה"סודר" - נושא החליפין - צריך להיות כלי דוקא ולא פירי. והשני, כשהחפץ הנ"ל שווה בערכו לחפץ השני הנקנה, בזה קונים אף בפירות (מגיד־משנה לפי שיטת רבינו־תם ב'תוספות' שם מו: ד"ה ופירי). 5) אין אנו אומרים שזהו כקנין כסף ואינו קונה עד שימשוך החפץ השני, אלא קנין חליפין הוא וקנה הלוקח את החפץ שביד המוכר (שם מז.). 6) שאם נתקלקל החפץ, או שנשבר, או שחל שינוי במחיר החפץ, הכל על חשבון זה שקנהו בחליפין.

ב. הֶחֱלִיף חֲמוֹר בְּפֻרָה וְטָלֶה[7]**, וּמָשַׁךְ הַפֻּרָה וַעֲדַיִן לֹא מָשַׁךְ אֶת הַטָּלֶה - לֹא קָנָה; שֶׁאֵין כָּאן מְשִׁיכָה גְּמוּרָה**[8]**. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.**

7) ברייתא שם, לפי פירושו של רבא. 8) כיון שאמר לו מפורש: הא לך פרה וטלה עבור החמור, לא נגמר הקנין עד שימשוך שניהם. והרי זה דומה ליוצא ונכנס ותובע כספו (להלן פ"ח ה"א). אבל להלן פ"ז ה"א כשהסכים לקבל מקצת מעות בתור קנין כתחילת פרעון, קנה הכל.

ג. דָּמִים[9] **שֶׁאֵין מַקְפִּידִין עֲלֵיהֶם**[10] **- הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מִטַּלְטְלִין וְקוֹנִין**[11]**. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁחָפַן**[12] **מָעוֹת בְּלֹא מִשְׁקָל וּבְלֹא מִנְיָן, אֶלָּא נְטָלָן אַכְסָרָה**[13]**, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי פֶּרֶתְךָ אוֹ יַיִן זֶה בְּאֵלּוּ, וְנָתַן לוֹ אֶת הַדָּמִים - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ**[14]**; שֶׁזֶּה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא הִצְרִיכוּ בּוֹ מְשִׁיכָה**[15]**.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"דמים שאין מקפידין עליהן כו'".

מעיקר הדין מעות קונות אבל במטלטלין גזרו חכמים והצריכו גם משיכה, שמא אחר שישלם הלוקח יאבד החפץ באונס כגון שנפלה דליקה ונשרף או שבאו לסטים ליטול אותו. וכיון שאינו עוד ברשותו יתמהמה המוכר ולא יצילנו, לפיכך העמידוהו חכמים ברשות המוכר והצריכו גם משיכה -"גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעליה" כדי שישתדל להציל את החפץ.

אבל בדברים שאינם שכיחים לא גזרו חכמים להצריך גם משיכה, ולכן בדמים שאין מקפידים עליהם כגון שחפן מעות ונתנן למוכר הרי זה קניין ואין צריך משיכה.

עניין הקניין ברוחניות (כמבואר ב'לקוטי תורה' עקב טז, ג.) הוא מה שהקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" קונה את ענייני העולם בכסף ובמשיכה (על ידי שמושכם מרשות הרבים לרשות יחידו של עולם, ונותן כסף מלשון כיסופים שהוא בחי' אהבה רבה) מהנבראים התחתונים ובפרט מעם ישראל כפי שנפעלו על ידם. והנה ידוע שהגזירות שגזרו חכמים הן מצד ירידת הדורות אבל במילתא דלא שכיחא גם אם יש מיעוט אנשים שעבורם זקוקים לגזירה, העמידוהו על דין תורה שמעות קונות גם בלא משיכה וגם על ידי הרוב (ללא המיעוט) יוגמר הקניין (קונה שמים וארץ) בשלימותו, וזוכים תיכף ומיד ליעוד "לעולם ירשו ארץ" - ירושת ארץ ישראל ברוחניות ובפשטות ולתחיית המתים שהרי "עמך כולם צדיקים" ו"כל ישראל יש להם חלק לעלם הבא" ועד שפועלים בכל העולם קיום היעוד "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר".

(משיחות ש"פ וארא תשמ"ה)

9) מימרא של רבה בשם רב הונא (שם מו־מז). 10) לדעת מנינם המדויק. 11) כלומר בתורת דמים, ולא בתורת חליפין, כי הרי אין מטבע נעשה חליפין (להלן הלכה ו). 12) אסף מלוא חפניו. מפשטות דברי רבינו משמע, שאף הלוקח אינו יודע את כמות הכסף. אך הכסף־משנה כתב שיתכן שגם רבינו מסכים לדעת רש"י, שאף אם המוכר בלבד אינו יודע את הסכום, הרי זה דבר שאינו מצוי, וכן

כתב הראב"ד. 13) לפי האומד. מילה זו נמצאת במסכת דמאי פ"ב מ"ג. 14) אף־על־פי שבדרך כלל, עקרו חכמים את קנין המעות, וכל זמן שלא משך - יכולים לחזור בהם (למעלה פ"ג הלכה ד). 15) שמכירה וקנין במעות שלא נודע מנינם אינו שכיח, ובדבר שאינו שכיח לא גזרו חכמים שמא יאמר לו: נשרפו חטיך בעליה (סמ"ע סימן קצט סק"ב).

ד. וְכֵן[16] רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין[17] לְשִׁמְעוֹן בַּחֲמִשִּׁים זוּז, וְקָנָה שִׁמְעוֹן הַמִּטַּלְטְלִין וְנִתְחַיֵּב בַּדָּמִים, וְאַחַר שֶׁנִּתְחַיֵּב שִׁמְעוֹן בַּחֲמִשִּׁים זוּז אֵלּוּ הָיָה לוֹ יַיִן אוֹ בְּהֵמָה אוֹ עֶבֶד[18] וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין, וְהָיָה רוֹצֶה לְמָכְרָן, וְאָמַר לוֹ רְאוּבֵן: מְכֹר אוֹתוֹ לִי בַּחֲמִשִּׁים זוּז שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ דְּמֵי הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ: הֵן - קָנָה רְאוּבֵן הַמִּטַּלְטְלִין בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ וְלֹא הִגְבִּיהַּ; שֶׁגַּם זֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא[19], וְלֹא הִצְרִיכוּ בּוֹ מְשִׁיכָה. אֲבָל אִם הָיָה חוֹב לוֹ עָלָיו שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי מִטַּלְטְלִין בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ, וְרָצוּ שְׁנֵיהֶם - לֹא קָנָה[20] עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ יִקְנֶה בְּאֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין נִקְנִין בָּהּ.

16) אף ההלכה הבאה טעם אחד לה עם זה של ההלכה הקודמת. 17) משנה בקידושין כח. ולפי אחד הפירושים בגמרא שם. ואף־על־פי שלפי ההלכה אין המשנה מתפרשת כן (ראה למעלה הלכה א) - כתב הרי"ף שסברא זו, מכיון שהובאה בתלמוד לפירוש המשנה - הלכה קבועה היא, שהרי כלל הוא בידינו בכל מקום: דבר שאינו מצוי לא גזרו בו חכמים (תוספות המיוחסים לר"י הזקן בקידושין כח:). ורב האי גאון כתב שאין הלכה כן (הגהות מיימוניות). 18) [=עבד כנעני. וצריך להבין, שהרי עבד כנעני דינו כקרקע ונקנה בכסף (למעלה פ"ב ה"א), וברור שלא גזרו בו חכמים כבמטלטלין, שמא יאמר לו: נשרפו חיטיך בעליה (ראה להלן פרק ו הלכה יג, ובהערה כב שם), ואם כן למה כתב רבינו "עבד", שהרי כל החידוש כאן הוא, שבמלוה הבאה מחמת מכר, שאין זה דבר מצוי, לא תיקנו חכמים משיכה כבמטלטלין?]. 19) המפרשים התלבטו כאן מאוד: הטעם שנותן הרמב"ם אינו מספיק אלא למה קונים כאן בדמים ללא משיכה, אבל עדיין יש להבין הרי אמרו (קידושין מז.): "המקדש במלוה אינה מקודשת כי מלוה להוצאה ניתנה", כלומר, כסף המלוה אינו נחשב כבעין, והוא־הדין שאין קונים בו (שם)? ומסקנת המפרשים שלדעת רבינו אין לסמוך על אותה סוגיא בקידושין אלא על סוגיא זו בבבא־מציעא שלפיה יש קנין במלוה לענין מכר, וכן פסק להלן פ"ז ה"ד (ראה בתוספות המיוחסים לר"י הזקן בקידושין שם, ובכסף־משנה). ויש מסבירים: שיש הבדל בין קידושין למכר, שבקידושין אין האשה מסכימה להתקדש כיון שאינה מקבלת עתה בשעת הקידושין, שום דבר ממשי. אבל לענין מכר לא איכפת לו למוכר אם אינו מקבל דבר בעין, ולפיכך נחשבת מחילת המלוה "כמי שנתן הדמים עתה" (לשון רבינו להלן פ"ז ה"ד). באופן שמלוה עדיף מכסף בעין - שהרי כסף בעין אינו קונה בלי משיכה, ואילו מלוה מחמת מכר, קונה בלי משיכה. 20) שאף־על־פי שמלוה הרי הוא ככסף בעין לענין מכירה, כנ"ל - הרי גם כסף אינו קונה עד שימשוך או יגביה (למעלה פ"ג ה"ד), וכמו כן גם מלוה, ורק במלוה הבאה מחמת מכר שאינה מצויה - לא גזרו, כנ"ל.

ה. הַקַּרְקָעוֹת[21] וְהָעֲבָדִים[22] וְהַבְּהֵמָה וּשְׁאָר כָּל הַמִּטַּלְטְלִין, כָּל אֶחָד מֵהֶן נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין. וְהוּא הַנִּקְרָא קִנְיָן[23]. וְעִקַּר הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת: שֶׁיִּתֵּן הַקּוֹנֶה לַמַּקְנֶה[24] כְּלִי כָּל שֶׁהוּא[25] וְיֹאמַר לוֹ[26]: קְנֵה כְּלִי זֶה חֵלֶף הֶחָצֵר אוֹ הַיַּיִן אוֹ הַבְּהֵמָה אוֹ הָעֶבֶד שֶׁמָּכַרְתָּ לִי בְּכָךְ וְכָךְ. כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ[27] הַמּוֹכֵר אֶת הַכְּלִי וְקָנָהוּ קָנָה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ הַקַּרְקַע אוֹ אוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מְשָׁכָן וְלֹא נָתַן הַדָּמִים[28], וְאֶחָד מֵהֶן אֵין יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

21) מתוך השקלא־וטריא בגמרא (בבא־מציעא מז.) שתמהו לדעת האומר שקונים בכליו של מקנה, - "נמצא שמקנה לו קרקע אגב מטלטלין" - נראה ברור שקרקע נקנית בחליפין (כסף־משנה). 22) קידושין כב: 23) היינו קנין סתם, ראה להלן הלכה ט. 24) כרב, ולא כלוי (בבא־מציעא שם). וכחכמים דרבי יהודה (שם) הסוברים שמה שכתוב "שלף איש נעלו ונתן לרעהו", היינו, שבועז הקונה שלף ונתן לגואל שהיה המקנה. 25) ו"נעל" שנאמר במקרא אינו דוקא, והוא רק לציין שצריך כלי, אבל לא חשוב איזה כלי (ועיין סמ"ע, קצה, אות א). 26) כמו שכתוב (רות ד, ח): "ויאמר הגואל לבועז קנה לך" (הגר"א קצ"ה, ס"ק ב). 27) [כיון שהמדובר ב"כלי כל שהוא", כמו שכתב רבינו למעלה - כתב "שהגביה", שכל דבר שדרכו להגביה אינו נקנה אלא בהגבהה (למעלה פ"ג) וראה בשו"ע חו"מ סימן קצה, סעיף א]. 28) כן היא ב'הלכות גדולות' (הלכות הלואה, דפוס ווורשא קט ע"ד). והרשב"א (בקידושין כו.) הוכיח כן מהגמרא בבבא־מציעא טז: .

ו. אֵין קוֹנִין אֶלָּא בְּכֵלִים[29], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה[30]. וְאֵין קוֹנִין בְּדָבָר שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה[31], וְלֹא בְּפֵרוֹת[32] וְלֹא בְּמַטְבֵּעַ[33]. וְאֵין קוֹנִין בְּכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר[34], אֶלָּא בְּכֵלָיו שֶׁל לוֹקֵחַ.

29) כרב נחמן, בניגוד לרב ששת (ב"מ מז.). ולמד כן ממה שנאמר: "שלף איש נעלו" - דוקא נעל וכל הדומה לו, דהיינו כלי ולא פרי. 30) ברייתא שם (ועיין שם ב'תוספות' ד"ה קונים בכלי). 31) שם מז: 32) להלן הלכה ח, כתב רבינו: "בכלי, להוציא פירות וכיוצא בהן". ומדבריו למעלה הלכה א נראה שפרה וחמור הם בכלל פרי בענין זה, וראה בכסף־משנה. וכן נראה בגמרא (שם מו:): "ופירי נמי עבדי חליפין, כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור". אלא שיש גורסים שם "החליף בשר שור בפרה", עיין שם ברש"י וב'תוספות'. 33) הלכה מפורשת (שם מז. ומז:). והטעם בגמרא (שם מה:) מפני שדעתו של אדם על

הצורה שישנה במטבע, וצורה עשויה להבטל, שלפעמים נפסל המטבע על־ידי המלכות. וראה להלן הלכה ח. 34) כרב שם מז. ומז: וכנ"ל בהלכה ה. שבועז שלף נעלו ונתן לגואל.

ז. הִקְנָה אֶחָד כְּלִי לַמּוֹכֵר כְּדֵי שֶׁיִּקְנֶה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ הַמִּמְכָּר - זָכָה הַלּוֹקֵחַ[35]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִקְנָה לוֹ הַכְּלִי עַל מְנָת לְהַחֲזִירוֹ - נִקְנָה הַמֶּקָח, וְזָכָה בּוֹ הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהַמַּתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר שְׁמָהּ מַתָּנָה[36]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תָּפַס הַמּוֹכֵר[37] כָּל הַכְּלִי שֶׁהִקְנָהוּ חֵלֶף מִמְכָּרוֹ, אֶלָּא אָחַז מִקְצָתוֹ, וְאָחַז הַמַּקְנֶה לוֹ מִקְצָתוֹ - קָנָה הַלּוֹקֵחַ. וְהוּא שֶׁאָחַז מִמֶּנּוּ כְּדֵי שִׁעוּר כְּלִי[38], אוֹ יֹאחֲזֶנּוּ אֲחִיזָה שֶׁהוּא יָכוֹל לְנַתֵּק אֶת כָּל הַכְּלִי[39] מִיַּד הַמַּקְנֶה לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הִקְנָה לוֹ בְּמִקְצָת הַבֶּגֶד[40] - צָרִיךְ שֶׁיֵּאָחֵז מִן הַבֶּגֶד שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[41], שֶׁאִם יִפְסֹק מִמָּקוֹם שֶׁאָחַז - הֲרֵי הוּא כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ; שֶׁשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת מִבֶּגֶד קָרוּי כְּלִי, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּעִנְיַן טֻמְאַת בְּגָדִים[42]. וְכֵן אִם אָחַז פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ, וְהָיָה יָכוֹל לְנַתֵּק כָּל הַכְּלִי[43] - קָנָה.

35) מקור הלכה זו בקידושין ז. "הילך מנה והתקדשי לפלוני, מקודשת מדין עבד כנעני" וכן פסק רבינו בפ"ה מהלכות אישות הלכה כב. הרי שאע"פ שהקונה בעצמו לא נתן מאומה למקנה - קנה, כיון שאחר נתן עבורו (אבן האזל). וכן נראה בגמרא (ב"ב קנב:) שאמרו: "וקנינא מיניה", כלומר וקנינו ממנו, הרי שהעדים נתנו את הסודר למקנה, וכן כתב רב עמרם גאון (הובא בהגהות מיימוניות כאן אות ב). 36) מסקנת הגמרא בקידושין ו: שהאומר הילך מנה על־מנת שתחזירהו לי, שקנה במכר. וכן כתבו הגאונים (מגיד־משנה) [וראה בנדרים מח:]. 37) בבא־מציעא ז. 38) יבואר להלן כמה שיעורו. 39) מעין סברא זו נזכרה בתלמוד (שם ט.) בשם רבי אבהו, לענין מציאה: אם אחד רכוב על החמור ואחד תופס המסירה (=החבל), הרכוב על החמור קנה החמור, ותופס המסירה קנה את כל המסירה, אף־על־פי שאינו אוחז את כולה, מאחר שיכול לנתקה ולהביאה אצלו. ואף־על־פי שנדחתה סברא זו (שם), סובר רבינו שלא יתכן שכל עיקר סברת רב אבהו בדויה, אלא עיקר הסברא נכונה ונאמרה לענין מכירה, שדעת אחרת מקנה לו, ורבי אבהו רצה לדמות מציאה למכירה, ודמיון זה הוא שנדחה, אבל עיקר הסברא שנאמרה לענין מכירה לא נדחתה, ועיין ש"ך סימן קצה, ס"ק ו. 40) נקט בגד לדוגמא, שכרגיל לוקחים סודר, אבל הוא־הדין שאר כלים (סמ"ע, שם, ס"ק יב). 41) היינו, שלש על שלש (סמ"ע, שם). 42) בפרק כב מהלכות כלים הלכה א. 43) לדעת הסמ"ע (שם ס"ק יג) הכוונה שיכול לנתק שיעור כלי, דהיינו שלש אצבעות על שלש אצבעות.

ח. זֶה שֶׁכּוֹתְבִין בַּשְּׁטָרוֹת[44] 'וּקְנִינָא מִפְּלוֹנִי בִּכְלִי הַכָּשֵׁר לִקְנוֹת בּוֹ': 'בִּכְלִי' - לְהוֹצִיא פֵּרוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן; 'הַכָּשֵׁר' - לְהוֹצִיא אִסּוּרֵי הֲנָאָה; 'לִקְנוֹת בּוֹ' - לְהוֹצִיא כְּלִיו שֶׁל מוֹכֵר[45].

44) בבא־מציעא מז. 45) [בבבא־מציעא שם: "אמר רב ששת בריה דרב אידי - במנא (=בכלי) לאפוקי (=להוציא) מדרב ששת דאמר קונין בפירות, דכשר, למעוטי איסורי הנאה (שם לדעת רב זביד) למיקניא, לאפוקי מדלוי דאמר בכליו של קונה, ביה (=בו), למעוטי מטבע". ורבינו השמיט "למעוטי מטבע", והעיר על זה הראב"ד. ונראה שרבינו גרס שם כגירסת רבינו חננאל: "רב פפא אמר במנא לאפוקי מטבע וכו'" ו"ביה" לא דרשו כלל. ורב פפא לשיטתו (שם מה:) שמטבע לא נעשה חליפין מפני שצורה עלולה להבטל, ולעולם הוא כלי. אבל לדעת רב ששת בריה דרב אידי שלמד מהמילה "במנא" להוציא פירות, ולא למדו להוציא מטבע, היינו מפני שמטבע הוא בכלל פירות ואינו כלי כלל. וזהו שהביא רבינו "בכלי להוציא פירות וכיוצא בהן" דהיינו מטבע, וכנ"ל].

ט. זֶה הַקִּנְיָן[46] אֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּפְנֵי עֵדִים, אֶלָּא אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ[47] - קָנָה. שֶׁלֹּא הִצְרִיכָה תּוֹרָה עֵדִים בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת אֶלָּא לְכוֹפֵר[48]; אֲבָל הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן אוֹ הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמַּשְׁאִיל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין צָרִיךְ עֵדִים, וְכֵיוָן שֶׁקָּנָה הַקּוֹנֶה בְּדֶרֶךְ אֶחָד מִן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן: בֵּין בְּהַגְבָּהָה, בֵּין בִּמְשִׁיכָה, בֵּין בִּמְסִירָה, בֵּין בְּקִנְיָן[49], בֵּין בְּכֶסֶף, בֵּין בִּשְׁטָר[50] אוֹ בַחֲזָקָה - קָנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים.

46) קידושין סה: 47) כלומר, ושניהם מודים, כמו שכתב להלן: "שלא הצריכה כו' עדים כו' אלא בכופר". 48) בגמרא (שם): "לא איברו סהדי אלא לשקרי", כלומר: לא נבראו העדים אלא בגלל השקרנים. אין העדים מהווים חלק אורגאני מפעולת הקנין, תפקידם אינו אלא אינפורמטיבי בלבד, לברר את העובדות. 49) קנין סתם הוא חליפין, למעלה הלכה ה. והראב"ד כתב: "אין הכל מודים בקניין". שהרי אמרו (בבא־בתרא מ.): "קנין בפני שנים ואין צריך לומר כתובו" (מאירי ומגיד־משנה). ולדבריו אין סתירה מכאן למה שאמרו בקידושין סה: "לא איברו סהדי אלא לשקרי" - יש חילוק בין יתר הקנינים שהם בגוף הדבר הנקנה, וכסף הוא שויו של החפץ, אבל קנין חליפין שאינו בגוף החפץ הנקנה ואינו שויו של החפץ אינו נגמר אלא בעדים. ועיין ב"ח בתחילת סימן קצה, ולהלן הלכה י. 50) שהרי הלכה כרבי אלעזר, שעדי מסירה כרתי ואין צריך עדי חתימה (ראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה טו, וב'שיטה לא נודע למי' לקידושין שם, ובר"ן שם).

י. הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן[51] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לַחֲזֹר בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן[52], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַקִּנְיָן בִּפְנֵי עֵדִים; וְאִם הִפְסִיק הָעִנְיָן - אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן עֵדִים. וּכְשֵׁם שֶׁחוֹזֵר הַמּוֹכֵר וְהַנּוֹתֵן, כָּךְ חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְהַמְקַבֵּל כָּל זְמַן שֶׁעֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר דַּרְכֵּי הַקִּנְיָה[53].

51) בבא־בתרא קיד. 52) (שם), כרב יוסף ולא כרבה. 53) שהרי הזכירו שם רק "קנין". וטעם ההפרש בין קנין

סודר ושאר דיני הקנאה, כמו שכתבנו למעלה, ששאר הקנינים כגון חזקה ומשיכה הם בגוף החפץ, ובכסף, מפני שהמוכר מסתלק מיד עם קבלת המעות.

יא. יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה[54] שֶׁאֵינָן צְרִיכִין קִנְיָן, וְאֵין לַקִּנְיָן בָּהֶם טַעַם. כְּגוֹן הַמְשַׁחְרֵר אֶת עַבְדּוֹ וְהַמְגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ, אוֹ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ[55], אוֹ הַמּוֹסֵר מוֹדָעָה אוֹ הַמְבַטֵּל מוֹדָעָה, אוֹ הַמּוֹחֵל לַחֲבֵרוֹ[56] חוֹב אוֹ פִּקָּדוֹן[57] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדוֹ. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

54) אלו דברים פשוטים, שלא מצינו בהם קנין בשום מקום, שבאמירה גמר הדברים (מגיד־משנה). 55) ראה להלן פרק א מהלכות שלוחין ושותפין הלכה א. 56) ראה בפרק יז מהלכות אישות הלכה יט. וב'תוספות' לסנהדרין ו. ד"ה צריכה. 57) להלן בפרק ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב, כתב רבינו: "מחל לחבירו חוב שיש לו עליו, או נתן לו הפקדון שהיה מופקד אצלו, הרי זו מתנה הנקנית בדברים בלבד". הרי שדעת רבינו כהרא"ש שבדבר שהוא בעין, לא שייך לשון מחילה אלא לשון מתנה, וראה בחושן־משפט סימן רמא סעיף ב, ובהג"ה שם (וראה בלחם־משנה ומשנה־למלך שם).

יב. נָהֲגוּ רֹב הַמְקוֹמוֹת[58] לְהַקְנוֹת לְמִקְצָת אֵלּוּ הַדְּבָרִים אוֹ כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, וְאוֹמְרִים: וְקָנִינוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁעָשָׂה פְּלוֹנִי שָׁלִיחַ, אוֹ שֶׁמָּחַל לְפְלוֹנִי חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָה שֶׁמָּסַר עַל גֵּט זֶה, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ.

58) וכן דעת הגאונים (מגיד־משנה).

יג. קִנְיָן זֶה שֶׁנָּהֲגוּ לְהַקְנוֹת בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר דְּבָרִים אֵלּוּ כְּמִשְׂחֵק וּמְהַתֵּל[59], אֶלָּא שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ וְאַחַר כָּךְ אָמַר. לְפִיכָךְ, אִם אָמַר: בְּלֵב שָׁלֵם אֲנִי אָמַרְתִּי וְגָמַרְתִּי לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה - אֵין צָרִיךְ דָּבָר אַחֵר כְּלָל.

59) ראה מה שכתב רבינו בהלכות אישות שם.

יד. הַדְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ[60] אֵין הַקִּנְיָן מוֹעִיל בָּהֶן[61]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁכָּתַב בִּשְׁטָר: וְקָנִינוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁיֵּלֵךְ בִּסְחוֹרָה עִם פְּלוֹנִי[62], אוֹ שֶׁיְּחַלְּקוּ הַשָּׂדֶה שֶׁבֵּינֵיהֶם, אוֹ שֶׁיִּשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶם בְּאֻמָּנוּת[63], וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן[64] - הֲרֵי זֶה קִנְיַן דְּבָרִים, וְאֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי לֹא הִקְנָה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר מְסֻיָּם וְיָדוּעַ[65], לֹא עִקָּר וְלֹא פֵּרוֹת עִקָּר[66] הַיָּדוּעַ.

60) כלומר, שאין בהם התחייבות של ממון. 61) בבא־בתרא ג. על המשנה: "השותפין שרצו לעשות מחיצה", כלומר להתחלק ביניהם, שמדובר שעשו ביניהם קנין על זה, ולכן מחוייבים לקיים את דבריהם, ועל זה שאלו: "וכי קנו מידם - קנין דברים בעולם הוא?!". 62) כלומר, אין כאן התחייבות של ממון אלא התחייבות הליכה בלבד. 63) [ההתחייבות היתה שיעשו ביניהם שותפות, וזהו דבר שאין בו ממש. אבל השיתוף עצמו, כלומר התניית התנאי שיעבדו שניהם ולכל אחד יהיה חלק שוה בשכר העבודה - זהו דבר שיש בו ממש, ואף־על־פי־כן אין זה קנין טוב מפני שזהו דבר שלא בא לעולם, כמו שכתב רבינו להלן פ"ד מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ב. ולדעת הראב"ד שם בשם רבותיו, אין זה דבר שלא בא לעולם אלא כל אחד ואחד קונה בגוף ידי חברו למה שהן עושות ופועלות. וזהו מה שכתב כאן הראב"ד: "אבל השיתוף עצמו נקנה בקנין"]. 64) כגון: ידור פלוני בביתי, יאכל פלוני פירות דקל שלי (להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו). שמכיון שאינו מקנה לו אלא את האכילה או את הדיור - אין זה כלום, שהם דברים שאין בהם ממש. 65) ראה להלן פרק כא הלכה ג. 66) שאילו אמר לו פירות דקל זה מכורים לך - קנה, שהרי הפירות דבר שיש בו ממש הוא, אלא שאם עוד לא צמחו, הרי זה דבר שלא בא לעולם ולא קנה, אלא באופן שמכר את העץ לפירותיו (להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה שם).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבאר בו דיני קניית המטבע ודיני קניית השטרות וההלוואות שבעל־פה וכל הנמשך אחר זה.

א. הַפֵּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין קוֹנִין בָּהֶן[2] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[3], הֲרֵי[4] נִקְנִין[5] בְּקִנְיָן כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין. אֲבָל הַמַּטְבֵּעַ - כְּשֵׁם שֶׁאֵין קוֹנִין בּוֹ[6], כָּךְ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּקִנְיָן[7]. נִמְצָא הַמַּטְבֵּעַ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּקִנְיָן, וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה הוּא עַצְמוֹ קִנְיָן לִקְנוֹת כִּשְׁאָר דְּבָרִים.

2) אם מחליפים פירות בדבר אחר, ומשך אחד את הפירות, לא נקנה הדבר המקביל לשני. 3) לעיל, פ"ה הלכה ו. 4) בבא־מציעא מה: 5) אם החליפו פירות בכלי מסויים, ומשך בעל הפירות את הכלי - נקנים הפירות לבעל הכלי. 6) לעיל פ"ה, הלכה ו. 7) מסקנת הגמרא (שם מו.). והטעם: כל ערכו של המטבע היא הצורה, והיא עלולה להבטל ולהפסל, והרי המטבע כמו שטר שאינו נקנה בחליפין (סמ"ע סימן רג ס"ק ד, וכן כתב הרמב"ן בבבא־מציעא מה:).

ב. לְשׁוֹנוֹת[8] שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף - הֲרֵי הֵן כַּעֲשָׂשִׂיּוֹת[9] שֶׁל בַּרְזֶל אוֹ שֶׁל נְחֹשֶׁת; וְהַכֹּל כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין[10] הֵן, וְנִקְנִין[11] בְּקִנְיָן[12], וְקוֹנִין זֶה אֶת זֶה בְּהַחְלָפָה[13], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[14]. אֲבָל הַמַּטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף אוֹ דִינָרִין[15] שֶׁל זָהָב[16] אוֹ הַמָּעוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת - הֲרֵי הֵן כֶּלֶן דָּמִים כְּנֶגֶד שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין[17]; וְהַנּוֹתֵן אֶת אֶחָד מֵהֶן דְּמֵי הַמִּטַּלְטְלִין[18] - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יַגְבִּיהַ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[19]; וְאֵין אֶחָד מֵהֶן נִקְנֶה בְּקִנְיָן[20], וְלֹא נַעֲשֶׂה קִנְיָן.

8) חתיכות ללא צורת מטבע. וכן הוא בדברי רבינו בפ"ד מהלכות מעשר שני הלכה ט: ". . . בלשון של כסף - והוא הנקרא אסימון". ובפירוש המשנה בתחילת פ"ד דבבא־מציעא כתב רבינו: "חתיכות כסף שאינן מצויירות והם הנקראים אסימון". 9) רוצה לומר, שאין דינם כמטבעות שאינם נקנים בחליפין, אבל אין הכוונה שהם כעששיות

שהם כלים ועושים בהם קנין חליפין, שהרי כתב בסמוך: "וניקנין בקנין וקונין זה את זה בהחלפה" - הרי שאינם עושים חליפין, ראה להלן. ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה. 10) כלומר, ודינם כפירות ולא בכלי כמו שכתבנו למעלה. 11) אבל לא קונים, כדין פירות בהלכה א. 12) סתם "קנין" זה חליפין, ומקור הלכה זו בגמרא (ב"מ מו.) "בפרוטטות (=מעות של נחושת שהם עדיין בלא צורה, כעין אסימון של כסף - רש"י) - דליכא עלייהו טבעא (=שאין עליהם צורה) - פירא הוו (דינם כפירות) ומשום הכי נקנו בחליפין" (הגר"א סימן רג, ס"ק טו). 13) כלומר, שוה בשוה, שחפץ אחד שוה כמו השני, ומין חליפין זה נוהג אף בפירות (למעלה פ"ה הלכה א. ועיין מה שכתבנו שם). ומקור הלכה זו במשנה (שם מד.). 14) פרק ה שם. 15) היחידה של מטבעות־זהב היתה: דינר, ושויו - עשרים וחמשה דינרים של כסף (ראה להלן הלכה ד). 16) הרמב"ם רואה את ה"זהב" כ"מטבע" ביחס לשאר מטלטלין, וכ"פירות" ביחס ל"כסף" (בהלכה הבאה), הרי"ף (פרק הזהב) האריך מאוד להוכיח את הדו־אנפיות זו של ה"זהב" ביחס ל"כסף" ול"מטלטלין", אך רב האי גאון, ומביאו הרי"ף שם, סובר ש"זהב" תמיד נחשב כ"פירות", אף ביחס לשאר מטלטלין. 17) הדגש על "מטלטלין", אבל זהב ונחושת הם כפירות ביחס לכסף, כמו שיבואר להלן. 18) כלומר, בתורת קנין כסף. 19) למעלה פרק ג הלכה א. 20) חליפין. כנ"ל בהלכה א. שהמטבע אינו נקנה בחליפין ואינו נעשה חליפין.

1 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[21] בִּזְמַן שֶׁקּוֹנֶה שְׁאָר**
2 **מְטַלְטְלִין[22] בְּאֶחָד מִמִּינֵי מַטְבְּעוֹת אֵלּוּ, אוֹ עֲבָדִים**
3 **וְקַרְקָעוֹת[23]; אֲבָל הַדִּינָרִין שֶׁל זָהָב לְגַבֵּי מַטְבְּעוֹת**
4 **שֶׁל כֶּסֶף[24] - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת[25]. וְכֵן הַמָּעוֹת שֶׁל**
5 **נְחֹשֶׁת[26] - כְּמוֹ פֵּרוֹת לְגַבֵּי מַטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף[27].**

21) כלומר, שאף זהב ונחושת נחשבים כדמים. 22) שאז היחס הוא כמו בין כסף ומטלטלין, שאין קונים אלא עם משיכת המטלטלין. 23) ואז הם קונים לגמרי, שהרי עבדים וקרקעות נקנים בדמים (מ"מ). [וראה למעלה פרק ה הלכה ד והערה יז]. 24) שאף־על־פי שהזהב יותר חשוב מהכסף, - האחרון יותר חריף וקל יותר להוצאה, ו"כל דבר שהוא חשוב וחריף קרוי מטבע" (נמוקי־יוסף פרק הזהב). 25) משנה (בבא־מציעא מד.), שנוסחתה הבבלית, בניגוד לירושלמית, היא לפי העריכה האחרונה של רבי. 26) שם. 27) ועל היחס בין זהב ונחושת לא דיבר רבינו, כי אין זה מפורש בתלמוד, אבל נחלקו בזה רבותינו הראשונים: לדעת הרשב"א, ומצטטו המ"מ, זהב נחשב כפירות לגבי נחושת, מפני שזה האחרון הוא יותר בשימוש, אך הנמוקי־יוסף (שם) מביא בשם הירושלמי, שנחושת נחשב כפירות לגבי זהב; את הדעה האחרונה מסביר יפה הסמ"ע (סימן רג ס"ק יב) ומיצוי דבריו: המרחק בחשיבות בין זהב ונחושת הוא הרבה יותר גדול מזה שבין זהב וכסף, וחשיבות זו עושה את הזהב מטבע לגבי נחושת, למרות שזה האחרון הוא יותר חריף. לעומת זה, אין מרחק כזה קיים בין זהב וכסף, וזה האחרון אינו הרבה פחות חשוב מן הראשון, ולכן מכריעה כאן החריפות של הכסף, שיחשב מטבע כלפי הזהב. בש"ע (שם) מביא את שתי הדעות ללא הכרעה.

6 **ד. כֵּיצַד?[28] נָתַן לוֹ[29] דִּינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה**
7 **דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף - נִקְנָה הַכֶּסֶף[30], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא**
8 **בָּא הַכֶּסֶף לְיָדוֹ, וְחַיָּב[31] לִתֵּן לוֹ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה דִּינָר**
9 **שֶׁל כֶּסֶף כְּמוֹ שֶׁפָּסַק[32] עִמּוֹ: אִם חֲדָשִׁים - חֲדָשִׁים[33],**
10 **אִם יְשָׁנִים - יְשָׁנִים[34]. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ עֶשְׂרִים**
11 **וַחֲמִשָּׁה כֶּסֶף בְּדִינַר זָהָב - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּקַּח הַדִּינָר**
12 **שֶׁל זָהָב[35], וְכָל אֶחָד יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[36].**

28) ברייתא (בבא־מציעא מה:). 29) בתורת קנין כסף, אבל בתורת חליפין אינו מועיל כי פירות אינם נעשים חליפין (לחם־משנה). 30) כלומר, במשיכת הזהב נתחייב בעל הכסף לשלם תמורתו בכסף לבעל הזהב, אבל אין הכוונה שכסף מסויים נקנה תמורתו, שהרי אין כסף נקנה בחליפין. 31) בעל הכסף ליתן לבעל הזהב. 32) כמו שקבעו את המחיר; קביעת המחיר - תנאי קודם לכל קנין שהוא, וראה לעיל פ"ד הלכה יא. 33) אם התנו שיתן לו מטבעות חדשים, חייב ליתן לו חדשים, ואמנם "סתם ישנם עדיפים מחדשים" (סמ"ע שם אות יא), אבל לפעמים רוצה הלוקח לשמור את המטבעות לזמן ארוך, ואז יותר טוב לו חדשים. 34) שהרי, כאמור, סתם ישנים עדיפים מחדשים. 35) כדין כל המטלטלין שאינם נקנים בכסף אלא בהגבהה או במשיכה (לעיל פ"ג ה"א). 36) כדין הנותן כסף בעד מטלטלין (שם הלכה ד). אבל חייב ב"מי שפרע" (להלן פרק ז הלכה א).

13 **ה. נָתַן לוֹ[37] שְׁלֹשִׁים אִסָּר[38] שֶׁל נְחֹשֶׁת בְּדִינָר שֶׁל**
14 **כֶּסֶף - נִקְנָה הַדִּינָר[39] שֶׁל כֶּסֶף, וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ כְּמוֹ**
15 **שֶׁפָּסַק עִמּוֹ: אִם דִּינָר חָדָשׁ - חָדָשׁ, אִם יָשָׁן - יָשָׁן.**
16 **אֲבָל אִם נָתַן לוֹ דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף בִּשְׁלֹשִׁים אִסָּר - לֹא**
17 **קָנָה, עַד שֶׁיִּקַּח הָאִסָּרוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת, וְכָל אֶחָד מֵהֶן**
18 **יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.**

37) תוספתא בבא־מציעא פרק ג, והובאה ברי"ף וברא"ש. 38) המחיר הרגיל היה עשרים וארבעה איסרים עבור הדינר (קידושין יב.), וכאן המדובר כשהוזלו האיסרים (פילפולא חריפתא להרא"ש פ"ד אות א). 39) במשיכת הנחושת, שהוא פרי ביחס ל"כסף", ואף כאן, בקנין דמים ולא בקנין חליפין, כנ"ל בהלכה ד.

19 **ו. וְכֵן[40] מָעוֹת הָרָעוֹת[41] שֶׁפְּסָלָתָן[42] מַלְכוּת[43] אוֹ**
20 **הַמְּדִינָה[44], אוֹ דִּינָרִין שֶׁאֵינָן יוֹצְאִין[45] בְּאוֹתָהּ מְדִינָה**
21 **וְאֵין נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בָּהֶן עַד שֶׁמְּשַׁנִּין אוֹתָן לְמַטְבֵּעַ**
22 **אַחֵר - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת[46] לְכָל דָּבָר, וְנִקְנִין בְּקִנְיָן[47],**
23 **וְקוֹנִין אֶת הַמָּעוֹת[48], וְאֵין הַמָּעוֹת קוֹנוֹת אוֹתָן[49],**
24 **כְּשְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת[50].**

40) כלומר, עוד מקרה שמטבע יש לו דין של פירות. 41) משנה (בבא־מציעא מד.) "מעות הרעות קונות את היפות". 42) בטלתן; כך מפרש הרמב"ם את ביטוי המשנה: "מעות רעות", שהם מעות שנפסלו, ועיין במגיד־

משנה מה שכתב בשם הרשב"א. 43) שם (מו:). מלכות כוללת הרבה מדינות; ונחשבות כ"פירות" אף אם האזרחים ממשיכים בחשאי להשתמש עדיין במטבע זו. למרות הביטול הרשמי (בגמרא שם). 44) אזור אחד בתוך המלכות, ועדיין המטבע יוצא באזורים אחרים של אותה מלכות. 45) הרי"ף (פרק הזהב), והיינו שלמעשה חדלו להשתמש בהם, אם כי לא ביטלו אותם עדיין רשמית. 46) אבל לא ככלי, ועיין פ"ה הלכה ו, והלכה ח. 47) כלומר, בקנין סודר. אבל לא קונים כמו פירות. 48) בתורת קנין כסף. כלומר, מחייבין את הצד השני לשלם מעות, אבל לא שקונים מעות מסויימות, שאין מעות נקנין בחליפין. הש"ע כותב בזהירות: "ומתחייבין לתת מעות שפסקו" (סימן רג, סעיף ח). 49) אם נתן מעות טובות ולא משך את הרעות. 50) כלומר, כדרך שאין המעות קונות שאר כל הפירות.

1 **ז. הַמַּטְבֵּעַ אֵין לוֹ דֶּרֶךְ[51] שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ[52] מִי שֶׁאֵינוֹ**
2 **בִּרְשׁוּתוֹ[53] אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע[54]. כְּגוֹן שֶׁקָּנָה הַקַּרְקַע**
3 **וְעַל גַּבּוֹ הַמָּעוֹת, אוֹ שֶׁיִּשְׂכֹּר אֶת מְקוֹם הַמָּעוֹת[55].**
4 **כֵּיוָן שֶׁזָּכָה בַּקַּרְקַע בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה אוֹ**
5 **בְּקִנְיָן זָכָה בַּמָּעוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָן הַמָּעוֹת קַיָּמִין,**
6 **כְּגוֹן שֶׁיִּהְיוּ מֻפְקָדִין[56] בְּמָקוֹם אֶחָד[57]. אֲבָל רְאוּבֵן**
7 **שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב[58] עַל שִׁמְעוֹן, וְהִקְנָה לְלֵוִי קַרְקַע וְעַל**
8 **גַּבָּהּ חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל שִׁמְעוֹן - נִרְאֶה לִי[59] שֶׁלֹּא**
9 **קָנָה הַחוֹב.**

51) בכמה מקומות בגמרא (כגון בבא־מציעא מו. ובבא־בתרא קמט:) יש משא ומתן ארוך כיצד להקנות כסף, והמסקנא - אחרי שדחו שורה של קנינים שאין להם מקום בכסף כגון חליפין - שאין רק האפשרות הזאת שמביאה רבינו. 52) היינו, בכסף מסויים, שיזכה בו ויהיה ברשותו, אבל להטיל עליו חוב שישלם לו תמורת החפץ, אפשר על־ידי משיכה בחפץ (כסף־משנה). 53) שאם הוא ברשותו - חצרו קונה לו. 54) כלומר, ב'קנין אגב', ראה למעלה פרק ג הלכה ח. 55) המקום, שבו מונחים המעות. 56) ואין לנפקד הרשות להחליפם. 57) וכל־שכן אם נמצאים בידי הנותן. 58) היינו, מלוה על פה, ודין מלוה בשטר מתברר להלן לפנינו. 59) כי בגמרא יש פנים לכאן ולכאן. במקום אחד (בבא־קמא קד:) הביאו עובדא של הקנאת מעות ב'קנין אגב', ויש גורסים שם: "רב פפא הוה מסיק תריסר אלפי זוזי בי חוזאי". כלומר, שהנותן היה לו עליהם מלוה בסכום זה, ויוצא שגם מלוה אפשר להקנות ב'קנין אגב'. אבל במקום אחר (ב"ב עז:): "רב פפא הוו ליה תריסר אלפי זוזי בי חוזאי", ואפשר שהיה לו פקדון אצלם (ויש ספרים שגורסים כן גם בב"ק שם, עיין 'תוספות' בבא־בתרא שם ד"ה רב פפא).

10 **ח. הָיוּ[60] עוֹמְדִים שְׁלָשְׁתָּן[61], וְאָמַר לוֹ: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי**
11 **בְּיָדְךָ, בֵּין פִּקָּדוֹן בֵּין מִלְוָה[62], תְּנֵהוּ לָזֶה - קָנָה לֵוִי[63],**
12 **וְאֵין אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן[64] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וְדָבָר זֶה[65]**
13 **אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהִיא הֲלָכָה שֶׁאֵין לָהּ טַעַם[66]. לְפִיכָךְ**
14 **אֵין לְמֵדִין מִמֶּנָּה לְדִין אַחֵר[67].**

60) גיטין יג: ויד. 61) ראובן (המלוה או המפקיד) המקנה, שמעון (הלוה או הנפקד) הנותן, ולוי המקבל. 62) אף־על־פי שאין הכסף בעין, שהרי מלוה להוצאה ניתנה, ובכל זאת קונה במעמד שלשתן - שם, במסקנת הגמרא. 63) ראה בפרק ה מהלכות אישות הלכה יז, שגם לענין קידושין מועיל קנין זה. 64) אף לוי המקבל אינו יכול לחזור בו, שאם מקבל זה הוא בעל חוב של הנותן, אין המקבל־המלוה יכול לחזור בו ולתבוע שוב את הלוה (מגיד־משנה), וכמו כן אין ראובן (המלוה־המקנה) יכול לתבוע חובו משמעון (הלוה־הנותן), כמבואר בהלכה ט (כסף־משנה). 65) שם (יד.), אחרי שקלא־וטריא ארוכה ואחרי שנדחו הטעמים, בהם רצו לבסס הלכה זו. 66) כלומר, אין לה בסיס משפטי, והיא כאילו "קבלה למשה מסיני, שאין לתת בה טעם" (רש"י). אבל יש טעם וסיבה למה עשו חכמים תקנה זו, והיא להקל על המשא־ומתן: "משום תקנת השוק, שמי שקונה סחורה, ואין בידו מעות, מעמידו אצל בעל חובו ואינו צריך להמתין עד שיקנה לו הקניין" ('תוספות' שם ד"ה כהילכתא). 67) באופן שהנותן אינו חייב כלום למקנה, וכמו שביאר להלן הלכה ט.

15 **ט. הָיָה[68] רְאוּבֵן חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מֵאָה זוּז, וְאָמַר לְלֵוִי:**
16 **תֵּן לְשִׁמְעוֹן מֵאָה זוּז אֵלּוּ שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ עַד שֶׁאֶתֵּן**
17 **לְךָ[69] אוֹ עַד שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמְּךָ חֶשְׁבּוֹן, וְאָמַר לוֹ: הֵן!**
18 **וְקִבֵּל שִׁמְעוֹן - כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ,**
19 **וַאֲפִלּוּ פָּרַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן מִקְצָת חוֹבוֹ. לְפִיכָךְ, אִם**
20 **לֹא פָּרַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן - חוֹזֵר שִׁמְעוֹן[70] וְתוֹבֵעַ אֶת**
21 **רְאוּבֵן בִּשְׁאָר חוֹבוֹ[71].**

68) מקור הלכה זו בבבא־מציעא (קיא.) במשנה, וכדעת רבה (שם קיב.) שאם המחהו (=שלח את הפועל שלו) אצל חנוני (=שאמר בעל הבית לחנוני: תן לפועל בדינר, פירות שאני חייב לו, ואני אשלם לך) - יכול לחזור בו, שמכיון שאין הנותן חייב למקנה, אין כאן קנין מעמד שלשתן (רי"ף שם). 69) שהרי אין לוי חייב לראובן כלום, בניגוד למעלה בהלכה ח, שהנותן חייב למקנה. 70) ומכאן שאם הנותן חייב מעות למקנה (שקנה המקבל, כנ"ל מהלכה ח), שאין המלוה־המקנה, חוזר ותובע חובו מהלוה־הנותן, כיון שהמקבל קנה החוב במעמד שלשתן (כסף־משנה למעלה הלכה ח, עיין שם). 71) אבל המקצת שפרוע אינו יכול לחזור ולתבוע (משנה־למלך).

22 **י. הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ, אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה -**
23 **אֵינוֹ נִקְנֶה[72] בִּמְסִירַת הַשְּׁטָר לְיָדוֹ; שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ**
24 **אֶלָּא הָרְאָיָה שֶׁבּוֹ[73], וְאֵין הָרְאָיָה נִתְפֶּסֶת בַּיָּד[74].**

72) בבא־בתרא (עז.) ושם: "אמר אמימר, הילכתא: אין אותיות נקנות במסירה" (כן היא גירסת רב האי גאון, הר"ח והרי"ף, אבל גירסת הרשב"ם: "הילכתא: אותיות נקנות במסירה"). 73) שהרי השטר אין גופו ממון אלא ראייה או תעודת־אישור על תביעת ממון. 74) שהראייה שבשטר אינה דבר ממש, ולעולם אין קנין חל אלא על דבר שיש בו ממש.

יא. וְכֵיצַד יִקְנֶה הַשְּׁטָר? שֶׁיִּכְתּוֹב לוֹ[75] הַמַּקְנֶה: קְנֵה שְׁטָר פְּלוֹנִי וְכָל הַשַּׁעְבּוּד[76] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, וְיִמְסֹר לוֹ הַשְּׁטָר. וְנִמְצָא שֶׁנִּקְנֶה בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה. וְאֵין צָרִיךְ עֵדִים לְעִנְיַן קְנִיָּתוֹ[77], אֲבָל צָרִיךְ עֵדִים לְעִנְיַן תְּבִיעָתוֹ[78]; שֶׁהֲרֵי הַנִּתְבָּע אוֹמֵר לוֹ: מִי יֹאמַר שֶׁבַּעַל דְּבָרִים שֶׁלִּי כָּתַב וּמָסַר לְךָ?[79]

75) לחזק את קנין השטר עושים קנין כפול, כי המסירה לבדה אינה נחשבת, באופן יחסי, אלא כדיבור, אבל הכתיבה היא כפעולה (תוספות בבא־בתרא עז. ד"ה אותיות), ויש עוד הסברה אחרת לקנין כפול זה, וראה דברינו להלן. 76) שם (דף עו:): "צריך למיכתב ליה איהו וכל שעבודא דאית ביה". נוסח זה הכרחי הוא, כי בלי הדגשת מכירת השעבוד, אפשר שאינו מקנה לו אלא את הנייר בלבד "לצור על פי צלוחיתו" (=לעשותו פקק לבקבוק). אבל לפי זה היתה מספיקה אמירה בעל־פה, והרי דעת רוב הפוסקים שצריך דוקא בכתב. ולפיכך צריך לפרש, ששני הקנינים האלו - שתי מטרות נפרדות להם: המסירה באה להקנות את נייר השטר ואין בכוחה כלל להקנות את השעבוד, שהוא דבר נפרד לגמרי מהשטר, ואינו נגרר אחריו, ואינו כלול בו, ולפיכך יש צורך בקנין אחר, היא הכתיבה, הבאה במיוחד להקנות את השעבוד (וראה בנמוקי־יוסף בבא־בתרא פ' המוכר את הספינה). 77) כגון שאבד ממנו שטר המכר, וטוען שחבירו מכר לו השטר בכתיבה ומסירה כדין, ואילו המוכר מכחישו ואומר לפקדון נתתי לך - אינו צריך להביא ראיה בעדים כי אין זה פקדון אלא קנה ממנו, ומקור דברי רבינו בבבא־בתרא קעג. כדעת רבא שם. וכן פסק רבינו בפ"ט מהלכות נחלות הלכה י. וראה בפרק טז מהלכות מלוה ולוה הלכה ז. 78) תביעת החוב מאת הלוה. 79) ובזה, גם רבא האומר שאינו צריך להביא ראיה להכחיש טענות המוכר, מודה שצריך להביא ראיה להכחיש טענת הלוה (ראב"ד, וראה ב'תוספות' יבמות קטז. ד"ה אמאי, והגר"א חו"מ סימן סו ס"ק מא).

יב. קִנְיַן הַשְּׁטָרוֹת בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת[80] - מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[81]; אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵין הָרְאָיוֹת נִקְנוֹת, אֶלָּא גּוּף הַדָּבָר[82] בִּלְבַד קָנוּי. לְפִיכָךְ[83], הַמּוֹכֵר שְׁטָר חוֹב לַחֲבֵרוֹ - עֲדַיִן יָכוֹל לִמְחֹל[84], וַאֲפִלּוּ יוֹרְשׁוֹ מוֹחֲלוֹ.

80) של מסירה וכתיבה, ויש דרך אחרת שהשטר נקנה בה מן התורה, ראה להלן בדברי הראב"ד ובהערה פג. 81) מתקנת חכמים. זו היא שיטת הרי"ף בכתובות פרק הכותב, והוכיח כן מתוך הסוגיא בבבא־בתרא קמז: ויש חולקים על זה וסוברים שקנין שטרות מן התורה, ראה ב'תוספות' בבא־בתרא קמז: ויש חולקים על זה וסוברים שקנין שטרות מן התורה, ראה ב'תוספות' בבא־בתרא עו: ד"ה קני לך. ועיין בש"ך לחושן־משפט סימן סו ס"ק א. 82) ואף השעבוד נחשב כדבר בלתי ממשי. 83) מכיון שכל הקנין אינו אלא מתקנת חכמים, אין לו תוקף מלא. 84) כתובות (פה:), ברם המוכר־המוחל חייב לשלם ללוקח השטר פיצויים מדין מזיק (פרק ז מהלכות חובל ומזיק הלכה י). וכתב הראב"ד בהשגה, שאם כתב הלוה בשטר חובו הריני משועבד לך ולכל הבאים מכוחך - אינו יכול למחול. וכתב הכסף־משנה שכן הוא גם לדעת רבינו. ובאופן זה קנוי השטר ללוקח, מדין תורה, ועיין לעיל הערה עט.

יג. הָאִשָּׁה[85] שֶׁהִכְנִיסָהּ[86] שְׁטַר חוֹב לְבַעְלָהּ - אֵינָהּ יְכוֹלָה לִמְחֹל אֶלָּא מִדַּעַת בַּעְלָהּ; מִפְּנֵי שֶׁיָּדָהּ כְּיָדוֹ[87].

85) שם. 86) בנכסי מלוג, או בנכסי צאן ברזל, ראה בחושן־משפט שם סעיף כח. 87) נכסי אשה שייכים לבעל, ואין קנין לאשה בלי בעלה.

יד. הַמַּקְנֶה[88] לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, וְהִקְנָה לוֹ עַל גַּבָּהּ שְׁטַר חוֹב[89] - הֲרֵי זֶה קָנָה הַשְּׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא[90] בְּלֹא כְּתִיבָה וּבְלֹא מְסִירָה[91]. וְנִרְאֶה לִי, שֶׁגַּם זֶה יָכוֹל לִמְחֹל[92] אַחַר שֶׁמְּכָרוֹ. וְכֵן הַמּוֹכֵר[93] קַרְקַע וְכָתַב הַשְּׁטָר וְאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ[94] - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק[95] הַלּוֹקֵחַ בַּקַּרְקַע נִקְנָה הַשְּׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא.

88) בבא־בתרא עז: 89) ויש אומרים (הרא"ש, נמוקי־יוסף בשם רב האי גאון), שדווקא שטר מכירה של אותה הקרקע הנמכרת, נקנה ב'קנין אגב', והיא הדוגמא המובאת בענין זה בגמרא - אבל לא שטר אחר. 90) כן כתב רבינו למעלה פ"ג ה"ט: "כיון שקנה הקרקע נקנו המטלטלין, אע"פ שאינן צבורין בתוכה". 91) שכיון שמקנה אגב קרקע דינו כקרקע שנקנית בכסף, בשטר ובחזקה ואין צריך יותר (סמ"ע חו"מ סימן סו ס"ק כה). וכתב הכסף־משנה שצריך לומר לו בעל־פה שהוא מקנה לו את השעבוד. ברם רבינו חננאל סובר, ש'קנין אגב' אינו עומד אלא במקום מסירה, ולכן צריך עוד להוסיף קנין כתיבה. 92) בגמרא לא הזכירו מפורש דין המחילה בקנין שטר ע"י 'קנין אגב'. ברם הדבר הוא הגיוני, אחרי שגם 'קנין אגב' הוא רק מדרבנן, וכמו שכתבו ה'תוספות' בבבא־קמא יב, ד"ה אנא, וראה בלחם־משנה. 93) בבא־בתרא שם. 94) שמותר לעשות כן (ב"ב שם, ולהלן פרק כד מהלכות מלוה ולוה ה"א), שהרי לא יכול להיות כאן שום הפסד אלא למוכר בלבד, אם ימצאנו הלוקח (שהשטר נכתב על שמו) וינצלו טרם שקנה את השדה, ואין לנו לחשוש יותר מהמוכר עצמו (רשב"ם שם עז: ד"ה כאותה ששנינו). 95) הראב"ד הוסיף כאן, שצריך לומר מפורש: קנה אגב קרקע. [ויתכן כי דעת הרמב"ם היא ששטר שנכתב על אותה קרקע שהוא "אפסרא דארעא" (="רסן האדמה"), כמו שאמרו בקידושין כז. הרי הוא כאילו צבור בתוך הקרקע (וכן נראה בגמרא קידושין שם), ובצבורין אין צורך לומר קנה אגב קרקע, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ג ה"ט, ועיין ראב"ד שם].

טו. הָאוֹמֵר[96]: זְכוּ בְּשָׂדֶה זוּ[97] לְפִלּוֹנִי, וְכִתְבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר[98]; וְהֶחֱזִיק הַזּוֹכֶה לוֹ[99] בַּקַּרְקַע - יֵשׁ לַנּוֹתֵן[100] לַחֲזֹר בַּשְּׁטָר[101] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד בַּעַל הַמַּתָּנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בַּשָּׂדֶה[102].

96) בבא־בתרא עז. וקידושין כו. 97) אומר לשלוחים, שיעשו קנין בקרקע מתוך כוונה לזכות בה בשביל המקבל. 98) וגם מצוה עליהם לכתוב לו שטר. 99) השליח עשה

קנין חזקה בשביל המקבל. ולדעת רשב"ם (שם) המדובר בקנין חליפין. וראה להלן. 100) דקדק לכתוב "לנותן", וכן להלן: "בעל המתנה", ולכאורה אפשר להסיק מזה, שסובר רבינו כדעת רבינו־תם (ב'תוספות' שם ד"ה חוזר), שרק במתנה הוא חוזר בשטר, אבל במכירה אינו יכול לחזור בשטר, שוודאי על דעת כן נמכר שיהא ללוקח שטר. אבל המגיד־משנה והלחם־משנה סוברים שמתוך זה שהביא רבינו הלכה זו בהלכות מכירה, נראה שהמדובר גם במכירה. 101) אינו יכול לחזור בקרקע, אחרי שנעשה כבר הקנין, אבל יכול לחזור בשטר, שהרי לא נקנה למקבל עד שיגיע לידו, כי אף־על־פי שנתן לו השדה - אינו רוצה שיכתבו עליה שטר, לפי שעל־ידי השטר ניתן פומבי לדבר, וערכו הכלכלי יורד על־ידי הידיעה בדבר הפחתת הרכוש הקרקעי שלו ('תוספות' שם ד"ה חוזר בשטר). אולם, כל זמן שלא ידוע שהמוכר חזר בו - יכולים השלוחים למסור את השטר לצד השני, ואין צריכים לחשוש שמא חזר בו (רשב"ם שם, ד"ה חוזר בשטר). 102) שהרי כבר החזיק בה, ואף־על־פי שאין הקרקע נקנית אלא בשטר, במקום שכותבים את השטר (למעלה פ"א הלכה ד), ואם חוזר בשטר, למה לא יחזור גם בשדה? - הרי כבר כתבנו למעלה (שם הלכה ח) שבקנין חזקה אין השטר מעכב, והרי דקדק רבינו לכתוב: "והחזיק הזוכה לו" (וראה למעלה הערה צח). ועיין נמוקי־יוסף בב"ב שם.

1 **טז. אָמַר לָהֶם[103]: זְכוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ**
2 **לוֹ אֶת הַשְּׁטָר - אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיקוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה, חוֹזֵר**
3 **מִזֶּה וּמִזֶּה[104] עַד שֶׁיַּגִּיעַ[105] שְׁטַר הַמַּתָּנָה לִידֵי מְקַבֵּל**
4 **הַמַּתָּנָה.**

103) בבא־בתרא שם. 104) שהרי התנה שאינו רוצה להקנות אלא אם יקויים התנאי, והרי לא קויים. 105) ואף־על־פי שאין תנאי זה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, ששם היה המעשה (נתינת עבר הירדן להם) לטובת בני גד ובני ראובן, והתנאי היה לטובת המתנה (הוא משה רבינו בשם כל ישראל, שיעברו חלוצים) וכאן התנאי לטובת המקבל – אף־על־פי־כן יש לתנאי תוקף שצריך לקיימו (מגיד־משנה בשם רמב"ן). [ולדעת רבינו בפ"ו מהלכות אישות הלכה יז שבאומר "מעכשיו" או באומר "על מנת" אין צריך שיהא דומה לתנאי בני גד ובני ראובן - דברי רבינו מוסברים על נכון].

יום חמישי י"ח אייר ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו הדברים שאין המקח נגמר בהם אבל יש בין הקונה והמוכר דין מי שפרע, או שהחוזר מחוסר אמנה, ונמשך אחר זה מי שנתן מעות לאחר לקנות לו ולא קיים אמנתו וקנה לעצמו, והנמשך אחר זה.

5 **א. מִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים[2] וְלֹא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת - אַף עַל**
6 **פִּי שֶׁלֹּא נִקְנוּ הַמְּטַלְטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כָּל הַחוֹזֵר**
7 **בּוֹ, בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר[3], לֹא עָשָׂה מַעֲשֵׂה**
8 **יִשְׂרָאֵל[4], וְחַיָּב לְקַבֵּל[5] מִי שֶׁפָּרַע. וַאֲפִלּוּ נָתַן**
9 **הָעֵרָבוֹן[6] - כָּל הַחוֹזֵר מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[7].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שנתן הדמים ולא משך הפירות ... כל החוזר בו ... לא עשה מעשה ישראל"

כמבואר, עניין הקניין ברוחניות הוא מה שהתחתונים (ובפרט ישראל) בעבודתם, מקנים את ענייני העולם לקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" בכסף ובמשיכה. כסף מלשון כיסופים והוא הבא בהמשכה מלמעלה למטה ואילו משיכה עניינה העלאה מלמטה למעלה. והנה, כל גילוי האור - כסף - אהבה רבה, הוא בכדי שהאדם יעלה את ענייני העולם למעלה, ולכן אם "חזר בו" היינו שקיבל את הכסף ולא משך, היינו לא העלה את עניני העולם למעלה, צריך לקבל "מי שפרע" כדי שיבין את חומר העניין.

ומה שמזכיר "מי שפרע מדור המבול ... כו'" שהיה לפני מתן תורה, הוא מכיון שכל עניין המשיכה הוא מצד גדרי העולם שלא יתברר אם לא שימשכוהו ויעלוהו למעלה, אבל מצד ישראל שהם למעלה מהעולם ונמצאים בו רק מצד ציווי ה' לצאת ממקומם ודרגתם ולירד למטה, יכולה העבודה להיעשות בדרך של מנוחה ושלום על ידי ריבוי גילוי אור, כבימי שלמה המלך שאז נתקבצו ובאו כל ניצוצות הקדושה למקומו ודרגתו של שלמה שעליו נאמר "וישב שלמה על כסא ה'" (דברי הימים-א כט, כג.) אבל מצד החטא והגלות יש צורך בעבודת האדם בדרך מלחמה דווקא. ומכיון שהירידה בגלות היא מצד אומות העולם ומצד גדרו של העולם, מזכירים לו ש"מי שפרע מדור המבול" כי הפרעון הוא על העדר העבודה של בירור העולם.

(ספה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 683)

2) בתור קניין כסף. 3) שניהם יכולים לחזור בהם, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ג הלכה ד. 4) ואינו בכלל מה שאמרה תורה (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" (=לא תקלל), לפי שזה אינו עושה מעשה עמך, מעשה ישראל, שהרי נאמר (צפניה ג, יג): "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב". ולפיכך מותר לקללו ולאוררו במי שפרע (בבא מציעא מח: ורש"י ורי"ף שם). ושניהם, המוכר והלוקח, כל אחד מהם החוזר בו מן המקח חייב ב"מי שפרע". 5) משנה בבבא מציעא מד. "אבל אמרו, מי שפרע מאנשי דור המבול כו'", ולפי המבואר בגמרא (שם מח:) אין זה סיפור דברים בלבד, אלא שחייבים להטיל עליו קללת "מי שפרע" "לעשות חיזוק לדבר, לפי שבהמון העם קל לחזור כל זמן שלא נגמר המקח" (הרא"ש פרק הזהב). ואף על פי שעקרו חכמים קניין כסף, ולא נקנו המטלטלין לקונה - מכיוון שמן התורה הוא קונה, ויש רשות למוכר להשתמש בכסף (להלן הלכה ג), הואיל וכן יש לו קללת מי שפרע אם הוא חוזר בו (קצות החושן סימן רד,

סעיף קטן ב). וראה להלן הלכה ה והערה שם [אבל לפי זה יש להבין למה חייבו את הלוקח, שאין לו שום הנאה, במי שפרע]. 6) כלומר: נתן מקצת דמים לקניין בתורת פירעון חלקי, ואת השאר הוא מתחייב להוסיף ולשלם בתאריך יותר מאוחר. 7) לפי שהלכה כרבי יוחנן, לגבי רב (בבא מציעא מח:), שעירבון קונה כנגד כולו. והרי זה כאילו נתן כל הדמים.

1 **ב. וְכֵיצַד מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע? אוֹרְרִין[8] אוֹתוֹ[9] בְּבֵית**
2 **דִּין[10] וְאוֹמְרִין: מִי שֶׁפָּרַע מֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל[11]**
3 **וּמֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַפַּלָּגָה וּמֵאַנְשֵׁי[12] סְדֹם וַעֲמוֹרָה**
4 **וּמִמְּצָרִים שֶׁטָּבְעוּ בַּיָּם, הוּא יִפְרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד**
5 **בְּדִבּוּרוֹ[13]. וְאַחַר כָּךְ יַחֲזֹר הַדָּמִים.**

8) מקללין. כרבא ולא כאביי (בבא מציעא שם). וראה למעלה הלכה א. וכתבו התוספות (שם, דיבור המתחיל בעושה מעשה עמך), שאף על פי שהחוזר אינו עושה מעשה עמך ומותר לקללו - אין זה אלא לקללו על המקח הזה, אבל לא לקללו סתם. 9) הביטוי "אותו" לאו דווקא, שהרי, לדעת רבינו, לא מכוונים את הקללה ישר אליו (ראה להלן), אלא הכוונה: בנוכחותו (ועיין סמ"ע סימן רד, סעיף קטן ז). 10) אבל בפירוש המשנה כתב רבינו: "יש לו לצעוק אותה צעקה במעמד האיש ההוא שהוא צועק עליו, ובאיזהו מקום שירצה - מי שפרע כו'". 11) "נקט אלו מפני שבהם נתבאר לעיניים ההשגחה הפרטית של השם יתברך ומשום הכי נקט שטבעו בים ולא שאר מכות לפי שטביעתם בים היה מורה על ההשגחה פרטית של השם יתברך וכו'". (סמ"ע שם אות ח). 12) מכאן ואילך אינו במשנה, אבל בברייתא שהובאה בגמרא (ב"מ מח.). 13) כלומר, בדיבור שיש בו ליווי של מעשה קצת], כגון מתן דמים. שאילו בדיבור בלבד אין מי שפרע כמו שכתב רבינו להלן הלכה ח (כסף משנה) אבל אין מקללים אותו בלשון נוכח.

6 **ג. הַנּוֹתֵן[14] דְּמֵי הַמִּטַּלְטְלִין אוֹ מִקְצָת הַדָּמִים[15], וְחָזַר**
7 **בּוֹ הַלּוֹקֵחַ[16], וְאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: בּוֹא וְטֹל מְעוֹתֶיךָ -**
8 **הֲרֵי הַמָּעוֹת אֶצְלוֹ כְּמוֹ פִּקָּדוֹן[17], וְאִם נִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ**
9 **- אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[18]. אֲבָל אִם חָזַר בּוֹ הַמּוֹכֵר[19]**
10 **- הֲרֵי הַמָּעוֹת בִּרְשׁוּתוֹ, וְחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[20], וְאַף עַל**
11 **פִּי שֶׁחָזַר בּוֹ וְאָמַר לַלּוֹקֵחַ: בּוֹא וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ, עַד**
12 **שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו מִי שֶׁפָּרַע, וְיֹאמַר לוֹ[21] אַחַר כָּךְ: בּוֹא**
13 **וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ[22].**

14) החלק השני של הלכה זו: חזרת המוכר, אין לו מקור מפורש בגמרא, אבל יסודו בדברי הגאונים שהובאו ברי"ף שם. ואילו החלק הראשון: חזרת הלוקח אין לו שום מקור לא בגמרא ולא בדברי הגאונים, וראה להלן. 15) כמבואר בהלכה א שגם הנותן עירבון קנה לעניין מי שפרע. 16) וחייב הוא, כאמור, ב"מי שפרע". 17) והרי הוא כשומר חינם. 18) כמו כל שומר חינם. וראה להלן למה דינו כשומר חינם. 19) בבבא מציעא מט. הביאו עובדה באחד שנתן כסף למוכר שומשומין עבור שומשמין ולפני שעשה משיכה בשומשמין, הוקרו, והמוכר חזר בו ואמר ללוקח שיבוא לקחת בחזרה את כספו ועד שבא לקחת את כספו, נגנב אותו הכסף. ופסק רבא שאין המוכר חייב באחריות כלל לא כשומר שכר ולא כשומר חינם, אבל חכמים אחרים שאלו לפניו: והלא לא קיבל עוד מי שפרע, ואולי לא יקבל והמקח יישאר מקח ונמצא שהכסף ברשותו? והודה להם רבא על זה. ואף על פי שנתברר שכל העובדה הזאת וההוראה של רבא וחזרתו על ידי שאילת החכמים - לא היו במציאות כלל והעובדה הייתה באופן אחר, בכל זאת פסק רב האי גאון (הובא ברי"ף) שהלכה כדעת חכמים וכחזרתו של רבא כמו שהובא שם, באופן שכל זמן שלא קיבל המוכר "מי שפרע" הרי הוא באחריותו של המוכר. וראה להלן. 20) הרי"ף אומר מפורש, שדינו כשואל, לפי שיש לו רשות להשתמש בכסף הזה, וחייב אף באונסין, ברם מתוך דברי הרמב"ם - ובפרט בהצעת הראב"ד (מ"מ) - נראה שהוא סובר שדינו כשומר שכר, שאף על פי שיש לו רשות להשתמש - כל עוד שלא השתמש בהם אינו כשואל אלא כשומר שכר (ראה בבא מציעא מג. לרב נחמן). 21) הכסף משנה מדגיש כאן, שאחרי שקיבל "מי שפרע", צריך הוא עוד פעם לפנות ללוקח, שייקח את מעותיו, ואז, ורק אז, הוא פטור מאחריות. 22) ואז דינו כשומר חינם, שמכיוון שלפני שקיבל "מי שפרע" היה חייב באחריות כשומר שכר - בזה שאמר לו קח בחזרה את כספך אינו בא להפקיע את כל האחריות אלא להקל על עצמו ולפיכך נשארת עליו קצת אחריות כשומר חינם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרבא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חינם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרבא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חינם, אבל אנו שפוסקים להלכה כרבי יוחנן שמעות קונות מן התורה - מותר לו להשתמש בהם, כמו שכתב הרא"ש בבבא מציעא פרק ד סימן יג. ומאותו הטעם כתב רבינו גם בהלכה הראשונה, בחזרת הלוקח, ששם אין "מי שפרע", שהרי הוא כשומר חינם.

14 **ד. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי**
15 **חָבִית שֶׁל יַיִן בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ, וְרָצָה הַמּוֹכֵר -**
16 **הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים עַתָּה[23], וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ**
17 **מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[24]. לְפִיכָךְ[25], אִם מָכַר לוֹ קַרְקַע**
18 **בְּחוֹבוֹ - אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[26], וְאַף עַל פִּי**
19 **שֶׁאֵין מְעוֹת הַמִּלְוָה מְצוּיוֹת בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר.**

23) הראב"ד השיג ממה שאמרו חכמים (קידושין מז.) מלווה להוצאה ניתנה והמקדש במלווה אינה מקודשת והמוכר במלווה אינו קונה - אבל רבינו סמך על סוגיית הגמרא בבבא מציעא מו: שמלווה קונה במכר, וראה למעלה פרק ה הלכה ד ובהערה שם. 24) כדין כל קונה בכסף וחוזר בו (למעלה הלכה א). 25) הואיל ומלווה הוא ככסף בעין. 26) והמדובר במקום שאין כותבין את השטר, שהקרקע נקנה בכסף בלבד (למעלה פרק א הלכה ד).

20 **ה. הַלּוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים[27] אוֹ שְׁאָר**
21 **מִטַּלְטְלִין, וּפָסְקוּ הַדָּמִים, וְהִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן[28] עַל**

הַדָּמִים - לֹא קָנָה[29]; וְכָל הָרוֹצֶה לַחֲזֹר מִשְּׁנֵיהֶם - חוֹזֵר, וְאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[30].

27) שנקנים בכסף קניין גמור [וראה למעלה פרק ה הלכה ד והערה שם]. 28) שאם יחזור בו מן המקח יוחלט (=יישאר לחלוטין) המשכון ביד המוכר. וראה להלן פרק י"א הלכה ד. 29) "מנה אין כאן - משכון אין כאן (קידושין ח:). כלומר, מנה (=כסף מנה) לא נתן לו וגם המשכון לא נתן לו במתנה ולפיכך אין כאן שום קניין. וכן אין האשה מתקדשת בנתינה זו (שם. וכן פסק רבינו בפרק ה מהלכות אישות הלכה כג). 30) כן מפורש בירושלמי סוף מסכת שביעית (לפי נוסחת נימוקי יוסף בבא מציעא שם). "הנותן עירבון טבעת לחבירו ורצה לחזור בו חוזר בו ואינו מקבל עליו מי שפרע". והטעם בזה: שלא חייבו "מי שפרע" אלא באופן שהוא קונה מן התורה ויש לו רשות להשתמש בכסף (למעלה הלכה א ועיין שם בהערה) וכן נראה בגמרא (בבא מציעא מז:) שאמרו: "... מי שפרע, אי אמרת בשלמא מעות קונות, משום הכי קאי באבל [אמרו מי שפרע], אלא אי אמרת מעות אינן קונות, אמאי קאי באבל [אמרו מי שפרע]". וראה להלן הלכה ו בדבר קניין "רושם".

ו. מָכַר לוֹ בִּדְבָרִים בִּלְבַד, וּפָסְקוּ הַדָּמִים[31], וְרָשַׁם הַלּוֹקֵחַ רֹשֶׁם[32] עַל הַמֶּקַח כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ סִימָן יָדוּעַ שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן מֵהַדָּמִים כְּלוּם, כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ אַחַר שֶׁרָשַׁם מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[33]. וְאִם מִנְהַג הַמְּדִינָה הוּא שֶׁיִּקְנֶה הָרֹשֶׁם קִנְיָן גָּמוּר - נִקְנָה הַמֶּקַח[34], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְיִהְיֶה זֶה חַיָּב לִתֵּן דָּמִים[35].

31) תנאי הכרחי הקודם לכל קניין, וראה לעיל פרק ד הלכה יא. 32) זה פירוש המלה "סיטומתא", המובאת בגמרא (שם). 33) כך מסקנת הגמרא (שם), ופירש הסמ"ע: "חז"ל תיקנו [אף במקום שאין המנהג שהרושם קונה קניין גמור] להיות לרושם דין נתינת מעות על המקח [שיקבל מי שפרע]". 34) בבא מציעא שם. ומכאן "שהמנהג מבטל הלכה בכל כיוצא בזה, שבכל דבר שבממון על פי המנהג קונין ומקנין" (מגיד משנה בשם הרשב"א). "ובזמן הזה שנהגו הסוחרים שמוסרים לקונה את המפתח וסוגרים בו - קונה בעניין שכירות בית כשמסר לו המפתח" (הגהות מיימוניות כאן אות ה בשם ספר המקצועות). 35) [בקניין הגבהה שהיא מן התורה ואף בקניין משיכה שהיא מדרבנן, כתב רבינו (למעלה פרק ג הלכה ה) ש"כופין את הלוקח ליתן הדמים", ואילו "סיטומתא" שאינה אלא מנהג, סובר רבינו, שאין מנהג לכופו ולהוציא ממנו ממון. ועיין רש"י לכתובות צא: דיבור המתחיל מצוה, שסובר שאין כופין אלא במצוה המפורשת בתורה, ובתוספות שם פו. דיבור המתחיל "פריעת" חלקו עליו וכתבו שאף במצוה דרבנן כופין אותו, עיין שם].

ז. דָּבָר בָּרוּר[36] הוּא, שֶׁאֵין דִּין זֶה אֶלָּא בְּשֶׁרָשַׁם בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: רְשֹׁם מֶקָּחֲךָ; שֶׁהַרֵי גָּמַר לְהַקְנוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּחֲזָקָה וּבְמִשִּׁיכָה.

36) "זה פשוט, שלא עדיף משאר קניות" (מ"מ).

ח. הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בִּדְבָרִים בִּלְבַד[37] - הֲרֵי זֶה רָאוּי לַעֲמֹד לוֹ בְּדִבּוּרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח מִן הַדָּמִים כְּלוּם, וְלֹא רָשַׁם, וְלֹא הִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ, בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, הֲרֵי זֶה מִמְּחַסְּרֵי אֲמָנָה[38], וְאֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[39].

37) בלי פעולת קניין, כמבואר בסמוך בדברי רבינו. 38) לשון הגמרא: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט. כדעת רבי יוחנן לגבי רב). כלומר, אנשים המשנים את דבריהם הם נעדרי אמונה, מחוסרי אמון. ומסתימת לשון רבינו נראה שלעולם הרי הוא מחוסר אמנה אף אם הוקר או הוזל (וכדעת הראב"ד והרשב"א שהביא המגיד־משנה). 39) שם מח. "והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו".

ט. וְכֵן[40] מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ לִתֵּן לוֹ מַתָּנָה, וְלֹא נָתַן - הֲרֵי זֶה מִמְּחַסְּרֵי אֲמָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַתָּנָה מוּעֶטֶת, שֶׁהַרֵי סָמְכָה דַּעְתּוֹ שֶׁל מְקַבֵּל כְּשֶׁהִבְטִיחוֹ; אֲבָל בְּמַתָּנָה מְרֻבָּה - אֵין בָּהּ חֶסְרוֹן אֲמָנָה, שֶׁהַרֵי לֹא הֶאֱמִין זֶה שֶׁיִּתֵּן לוֹ[41] דְּבָרִים אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּקְנֶה אוֹתוֹ בִּדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן.

40) שם מט. כרבי יוחנן. 41) אבל במכירה יש סמיכות דעת שימכור לו, שהרי הבטיח לו דמי המקח ואף אם הוקר או הוזל - שיוקר וזול הם בכלל מתנה מועטת וסמך דעתו (תוספות שם דיבור המתחיל מודה, ונימוקי יוסף שם וראה למעלה הלכה ח). ויש אומרים שאם רבים אמרו לאחד שיתנו לו מתנה מרובה - אם חזרו בהם הם מחוסרי אמנה, לפי שסמכה דעתו של היחיד שהרבים בוודאי לא יחזרו בהם ויתנו לו. ועוד, שלכל אחד מגיע סכום קטן והרי זו כמתנה מועטת (שולחן ערוך חושן משפט סימן רד סעיף ט וסמ"ע שם סעיף קטן יד).

י. הַנּוֹתֵן מָעוֹת[42] לַחֲבֵרוֹ[43] לִקְנוֹת לוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְהִנִּיחַ מְעוֹת חֲבֵרוֹ אֶצְלוֹ וְהָלַךְ וְקָנָה לְעַצְמוֹ בִּמְעוֹתָיו - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[44], וַהֲרֵי הוּא מִכְּלַל הָרַמָּאִין.

42) משנה בקידושין נח: לעניין קידושין, ובגמרא (שם נט.) מובא דין זה גם בעניין מקח וממכר. וכן דברי רבינו בפרק ט מהלכות אישות הלכה י"ז: "העושה שליח לקדש לו אשה והלך וקדשה לעצמו - ואסור לעשות כן. וכל העושה דבר זה וכיוצא בו בשאר דברי מקח וממכר נקרא רשע". 43) וכל־שכן לשליחו, שדעת המשלח סומכת עליו יותר, שוודאי נקראת רמאות (שם). 44) קידושין נט. ובתוספתא (בבא מציעא פרק ד): "הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות כו' אם יש עדים שלקח ומכר מוציאין ממנו בעל כורחו" וכן הוא בירושלמי (בבא מציעא פרק ה הלכה ג) - הרי שהמקח שייך למשלח ולא לשליח? כתב בספר המתיבות שהתוספתא עוסקת באופן שהשליח קנה במעותיו

של המוכר. וזהו שדקדק רבינו וכתב "וקנה לעצמו במעותיו" (ראה במגיד משנה).

יא. הָיָה יוֹדֵעַ[45] שֶׁזֶּה הַמּוֹכֵר אוֹהֵב אוֹתוֹ וּמְכַבְּדוֹ, וּמוֹכֵר לוֹ וְאֵינוֹ מוֹכֵר לְמְשַׁלְּחוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִקְנוֹת לְעַצְמוֹ[46]; וְהוּא שֶׁיַּחֲזֹר וְיוֹדִיעוֹ. וְאִם מְפַחֵד שֶׁמָּא יָבוֹא אַחֵר וְיִקְדְּמֶנּוּ לִקְנוֹת - הֲרֵי זֶה קוֹנֶה לְעַצְמוֹ וְאַחַר כָּךְ מוֹדִיעוֹ[47].

45) בשעת המקח (ט"ז סימן קפג סעיף ב). 46) ואינו מחוייב להשתדל אצל המוכר שיסכים למכור למשלח - כיוון שיודע שאינו רוצה למכור לו. קידושין שם. מעשה ברבין חסידא בעניין קידושין וברבה בר בר חנה בעניין מקח וממכר. 47) שהמוכר לא רצה למכור למשלח אלא לשליח ובזה יוציא את עצמו מן החשד (סמ"ע שם סעיף קטן ד).

יב. הוֹרוּ מִקְצָת הַמּוֹרִים, שֶׁאִם קָנָה לְעַצְמוֹ בִּמְעוֹת חֲבֵרוֹ אַחַר שֶׁזְּקָפָן עָלָיו מִלְּוָה[48] - הֲרֵי קָנָה לְעַצְמוֹ[49], וּמְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[50] כְּשֶׁאָמַר 'זָקַפְתִּי אוֹתָם הַמָּעוֹת עַל עַצְמִי בְּמִלְוָה'. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין דִּין זֶה דִּין אֱמֶת, אֶלָּא הַמֶּקַח שֶׁל מְשַׁלֵּחַ[51], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּדִין הָעֵסֶק.

48) "שחושב בנפשו: מעות הללו שנתן לי המשלח, אקנה לי בהן לעצמי, ויהיו מעותיו לי בידי בתורת הלוואה, ואשלם לו היום או מחר" (סמ"ע, סימן קפג, סעיף קטן ב). 49) אחרי ששינה, קנה בשינוי כמו שמצאנו בבבא קמא קב: שאם אמר לו המשלח לקנות חיטים וקנה שעורים, שקנה לעצמו (מגיד משנה). 50) כלומר, נאמן הוא עלינו. וראה במגיד משנה. 51) רבינו לשיטתו, שפסק בפרק א מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה כרבי יהודה, שאפילו אמר לו לקנות חיטים וקנה שעורים, קנה המשלח.

יג. שְׁלֹשָׁה שֶׁנָּתְנוּ מָעוֹת לְאֶחָד לִקְנוֹת לָהֶם הַמֶּקַח: אִם הָיוּ הַמָּעוֹת מְעֹרָבוֹת[52] וְקָנָה בְּמִקְצָת הַדָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה כַּוָּנַת הַשָּׁלִיחַ שֶׁזֶּה שֶׁקָּנָה לְאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הַמֶּקַח שֶׁל כֻּלָּן, וְחוֹלְקִין אוֹתוֹ לְפִי מְעוֹתֵיהֶן.

52) הטור (חושן משפט סימן קפד) מדייק כאן: "אפילו ערבן השליח", ומביא דעה החולקת על זה.

יד. הָיוּ מָעוֹת שֶׁל אֶחָד מֵהֶן צְרוּרִין[53] וַחֲתוּמִין[54], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלֵב הַשָּׁלִיחַ הַדֶּה שֶׁיִּקָּנֶה הַמֶּקַח לְכֻלָּן - לֹא קָנָה אֶלָּא זֶה שֶׁנִּקְנָה הַמֶּקַח בִּמְעוֹתָיו בִּלְבַד.

53) קשורים. וגם כאן סובר הטור: אפילו צררם השליח (סמ"ע סימן קפד סעיף קטן א). 54) שיש להם החותם של בעליו.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו דיני ביטול המקח מפני שהלוקח לא השלים הדמים, ודיני שומת הדמים בעניין המכר.

א. הַמּוֹכֵר[2] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּאֶלֶף זוּז, וְנָתַן לוֹ מִקְצָת הַדָּמִים[3], וְהָיָה יוֹצֵא וְנִכְנָס[4] וְתוֹבֵעַ שְׁאָר הַדָּמִים[5], אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר לוֹ אֶלָּא זוּז אֶחָד[6] - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ אֶת כֻּלָּהּ[7], אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב הַשִּׁטָּר[8] אוֹ הֶחֱזִיק[9].

2) בבא־מציעא עז: 3) שאילולא היה המוכר יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים היה קונה את כל השדה (כמו שכתב רבינו להלן הלכה ב, וכמו שכתב למעלה פ"ז ה"א גבי מטלטלין), ועכשיו שיוצא ונכנס ותובע אינו קונה עד שישלם כל הדמים. 4) בגמרא שם: "עייל ונפיק" (= נכנס ויוצא), והרמב"ם שינה וכתב "יוצא ונכנס". ומכאן שכבר נכנס פעם אחת ויצא ונכנס שוב לבית הלוקח לתבוע ממונו, וכן כתב הרא"ש (בבא־מציעא פ"ו סימן ז), וראה ביאורי הגר"א לסימן קצ, ס"ק כז. 5) ריצה זו אחרי הכסף מוכיחה שסיבת המקח היתה הצורך הדחוף של המוכר בכסף, ורק לשם זה קיים אותו, ומכיון שמטרה זו לא הושגה, מתבטל המקח (נימוקי־יוסף בבבא־מציעא פרק השוכר את האומנין). 6) מימרא של רבא, שהושמעה על רקע של עובדה מסויימת. 7) רוצה לומר, בניגוד למה שאמרנו למעלה (פ"ז ה"א) שעירבון קונה כנגד כולו (וכן הוא בהלכה ב כשאינו יוצא ונכנס ותובע) - כאן אין הדין כן אלא אינו קונה את כולה, אבל לעולם אינו קונה אפילו כנגד מעותיו (ראה הגר"א סימן קצ, ס"ק יב), וכן נראה בסמוך. ראה הערה יד. 8) שהרי שטר אינו קונה עד שיתן את הדמים (למעלה פרק א הלכה ז). 9) [אף־על־פי שחזקה קונה בלי שטר, אינו קונה עד שיתן את הדמים (למעלה שם הלכה ח והערה לא) - אין זה אלא באופן שאינו יוצא ונכנס ותובע הכסף, אבל אם יוצא ונכנס ותובע אינו קונה עד שיתן דמים — מגיד־משנה למעלה פרק א הלכה ב]. וכתב המגיד־משנה כאן, שהמדובר בין אם החזיק בפניו ובין אם החזיק שלא בפניו ואמר לו "לך חזק וקנה" (ראה למעלה פ"א ה"ח). אבל הרשב"א (הובא בנמוקי־יוסף פרק ו דבבא־מציעא) סובר שאם אמר לו "לך חזק וקנה" - אע"פ שיוצא ונכנס ותובע - קנה, שבאמירתו בוטלה הקפדתו.

ב. חָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - יַד הַמּוֹכֵר[10] עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצָה אוֹמֵר לוֹ: הֵילֵךְ מְעוֹתֶיךָ, אוֹ קְנֵה מִן הַקַּרְקַע[11] כְּנֶגֶד הַמָּעוֹת שֶׁנָּתַתָּ לִי. וְנוֹתֵן לוֹ מִן הַזִּבּוּרִית שֶׁבָּהּ[12]. וְאִם חָזַר הַמּוֹכֵר - יַד הַלּוֹקֵחַ עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצָה אוֹמֵר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתַי, אוֹ תֵּן לִי קַרְקַע כְּנֶגֶד מְעוֹתַי. וְנוֹטֵל[13] מִן הַיָּפָה[14] שֶׁבָּהּ[15]. וְאִם לֹא הָיָה[16] יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ - קָנָה הַלּוֹקֵחַ אֶת כֻּלָּהּ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וּשְׁאָר הַדָּמִים עָלָיו כִּשְׁאָר הַחוֹבוֹת.

10) ברייתא (שם). 11) [בגמרא שם הנוסח "הילך קרקע", ורבינו שינה וכתב "קנה", להורות כי עד עכשיו לא קנה גם כנגד מעותיו]. 12) כלומר, מן החלק הגרוע ביותר בשדה שקנה. ואף־על־פי שדין בעל חוב לגבות מן הבינונית (פי"ט מהלכות מלוה ולוה ה"א) - כאן קנסוהו חכמים כיון שחזר בו מן המקח ('תוספות' בבא־מציעא שם ד"ה מעידית). 13) לפי המחיר של עכשיו (מגיד־משנה בשם רמב"ן). 14) מן העידית. 15) כדעת רב נחמן בר יצחק בגמרא (בבא־מציעא שם). בניגוד לדעה אחרת שם, שנוטל מן

היפה שבכל נכסי המוכר. הרי דעת רבינו, כמו שכתבנו למעלה, שאין המקח חל אפילו כנגד מעותיו, ולפיכך הוא כותב "תן לי קרקע כנגד מעותי ונוטל מן היפה" (וכן כתב בפירוש המשנה בבבא־מציעא שם). אבל יש מפרשים שמה שאמרו בגמרא "מהיכן מגביהו מן העידית" - לא מוסב על סוף הדברים "תן לי קרקע", אלא על ראש הדברים "תן לי מעותי", לפי שהם סוברים שכנגד מעותיו המקח קיים, ואם כן הרי זה כ"אומר לחברו חצי שדה אני מוכר לך - שנותן לו מן הכחוש שבה" (להלן פכ"א הכ"ב), ולמה יקח כאן מן העידית? - אלא הדברים מוסבים לראש הדברים כשאומר "תן לי מעותי", שאז הרי הוא כבעל־חוב שלוקח מן העידית, ולפי שחזר בו המוכר קנסוהו ונתנו ללוקח מן העידית, וראה בכסף־משנה. 16) שם בגמרא.

1 **ג. מָכַר שֶׁדֵּהוּ[17] מִפְּנֵי רָעָתָהּ[18], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
2 **יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ שְׁאָר הַדְּמִים - קָנָה הַכֹּל, וְאֵין**
3 **הַלּוֹקֵחַ[19] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁזֶּה שֶׁתּוֹבֵעַ[20] וְרוֹדֵף, לֹא**
4 **מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא גָּמַר וְהִקְנָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזֹר**
5 **בּוֹ הַלּוֹקֵח.**

17) מסקנת הגמרא שם עח. 18) שהקרקע היא רעה, והמוכר מעוניין להפטר ממנה. 19) גם המוכר אינו יכול לחזור, אלא שכאן, מן הסתם, אין הוא מעוניין בזה. 20) לשון הרי"ף (שם).

6 **ד. וְכֵן הַדִּין[21] בְּמוֹכֵר מִטַּלְטְלִין: אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ[22]**
7 **הַלּוֹקֵחַ הֵפֵרוֹת וְהוֹצִיאָן לִרְשׁוּתוֹ, וְהַמּוֹכֵר נִכְנָס וְיוֹצֵא**
8 **עַל שְׁאָר הַדְּמִים - לֹא קָנָה, וְיַד הַחוֹזֵר בּוֹ עַל**
9 **הַתַּחְתּוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֶלָּא אִם כֵּן מָכַר מִפְּנֵי רָעַת**
10 **מִמְכָּרוֹ, וַהֲרֵי זֶה קָנָה הַכֹּל.**

21) כן הוא בגמרא (שם עז:) במכירת חמור, ופסק רבא שאינו קונה מכיון שיוצא ונכנס ותובע. 22) כן דעת ה'תוספות' (שם ד"ה עייל ונפיק אזוזי). אבל דעת 'בעל המאור' היא, שאם משך, שוב לא מתבטל המקח. ופסקו של רבא (שם) היה באופן שהיתה רק נתינת דמים בלא משיכה, והשאלה עמדה בקשר לקבלת 'מי שפרע'.

11 **ה. לָקַח שָׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַיִם[23], וְהַמּוֹכֵר יוֹצֵא וְנִכְנָס**
12 **לִתְבֹּעַ שְׁאָר הַדְּמִים - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא כְּמוֹכֵר**
13 **שֶׁדֵּהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, וְאֵינוֹ תּוֹבֵעַ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמָּכַר**
14 **בְּיוֹתֵר, אוֹ אֵינוֹ כְּמוֹכֵר שֶׁדֵּהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, וְזֶה**
15 **שֶׁתּוֹבֵעַ - מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ עַד שֶׁיִּקַּח**
16 **כָּל הַדְּמִים. לְפִיכָךְ, הָרוֹצֶה לַחֲזֹר מִשְּׁנֵיהֶם - אֵינוֹ**
17 **יָכוֹל לַחֲזֹר[24]; וְאִם תָּפַס הַמּוֹכֵר[25] מִמְּקָחוֹ שֶׁמָּכַר כְּנֶגֶד**
18 **הַמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ[26] - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.**

23) כן גרס רבינו בגמרא בבא־מציעא שם (מגיד־משנה). ואין אונאה לקרקעות (להלן פרק יג הלכה ח). 24) היינו, לא הלוקח יכול לעכב שאר הדמים, שעדיין לא נתן, ולא המוכר יכול לעכב את מכירת הקרקע, מפני שהקנין עצמו היה ללא ערעור, והספק נולד רק אחרי כן - אין לבטלו (ט"ז לסימן קצ סעיף יג, ועיין משנה־למלך). 25) רק הוא יכול לתפוס, לפי שהוא אומר: ברי לי שתבעתי מפני שעדיין לא גמרתי להקנות עד שאקבל כל הדמים, אבל הלוקח אינו יודע מה כוונת המוכר, ולפיכך אינו יכול לתפוס ('נתיבות המשפט'). 26) [לפי דברי המוכר, שלא גמר להקנות לא קנה הלוקח כלל ואף כנגד מעותיו (ראה למעלה הלכה א והערה ו) - כן יכול לתפוס כל המקח, אלא שאם יעשה המוכר כן תהיה ידו של הלוקח על העליונה ויבקש בחזרה את מעותיו (למעלה הלכה ב). והמוכר שהאנה את הלוקח: "שוה מאה במאתים" לא כדאי לו לבטל את כל המקח, ולפיכך אינו תופס אלא חצי השדה כנגד המאה שעוד לא נתן לו הלוקח].

19 **ו. הַקּוֹנֶה[27] דָּבָר מֵחֲבֵרוֹ וְנָתַן לוֹ הַדָּמִים וְטָעָה בְּמִנְיַן**
20 **הַמָּעוֹת, וּלְאַחַר זְמַן תְּבָעוֹ הַמּוֹכֵר וְאָמַר לוֹ: מֵאָה**
21 **שֶׁנָּתַתָּ לִי אֵינָם אֶלָּא תִּשְׁעִים - נִקְנָה הַמֶּקַח[28],**
22 **וּמַחֲזִיר לוֹ הָעֲשָׂרָה אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים. בֵּין**
23 **בְּקַרְקַע[29], בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין[30].**

27) ברייתא (קידושין מז.) לפי רב הונא. 28) כדין נתן כל הדמים (מגיד־משנה). 29) לענין קנין גמור, אבל לא בקידושין, מפני שהאשה מתביישת לתבוע אחרי זה, ומתוך כך אין לה בזמן הקידושין בטחון גמור בקנין זה, ולפיכך אינה מקודשת [כמו שכתב רבינו בפ"ז מהלכות אישות הי"ז, ודברי ה'תוספות' המיוחסים לר"י הזקן (שנדפסו בדפוס ווילנא) בקידושין שם, שכתב בשם רבינו שמקודשת, צריכים עיון]. 30) להתחייב ב'מי שפרע'.

24 **ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[31]: כְּשֶׁאֶמְכֹּר שָׂדֶה זוֹ הֲרֵי הִיא**
25 **מְכוּרָה לְךָ מֵעַכְשָׁו[32] בְּמֵאָה זוּז, וְקָנוּ מִיָּדוֹ[33] עַל כָּךְ,**
26 **וּלְאַחַר זְמַן מְכָרָהּ לְאַחֵר בְּמֵאָה - קָנָה הָרִאשׁוֹן.**
27 **מְכָרָהּ בְּיוֹתֵר עַל מָנֶה[34] - קָנָה אַחֲרוֹן[35]. שֶׁלֹּא אָמַר**
28 **לוֹ אֶלָּא 'כְּשֶׁאֶמְכֹּר', שֶׁיִּהְיֶה מוֹכֵר מִדַּעְתּוֹ תְּחִלָּה[36],**
29 **וְזֶה לֹא הָיָה רוֹצֶה לִמְכֹּר, וְלֹא מָכַר אֶלָּא מִפְּנֵי**
30 **הַתּוֹסֶפֶת שֶׁהוֹסִיף זֶה עַל שָׁוְיוֹ, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁגָּאֲנַס**
31 **וּמָכַר.**

31) גמרא בעבודה זרה עב. (הביאה הרי"ף בבא־בתרא פרק ז בסופו). 32) כך כתב הרי"ף שם. וראה בהערה הבאה. 33) גם זה שם ברי"ף. שאם לא קנו מידו, ואם לא אמרו לו "מעכשיו", בוודאי לא קנה הראשון אם מכרה לאחר. 34) גם זה עובדא בגמרא שם: "זבנה לאיניש אחרינא במאה ועשרין (=מכרה לאדם אחר במאה ועשרים)". וסובר רבינו ש"מאה ועשרים" לאו דוקא, אלא כל שמכר ביותר אין זו מכירה ברצון. 35) כרבי יעקב מנהר פקוד, ולא כרב הונא. 36) כלומר, ברצונו הטוב בלי שום הכרח.

32 **ח. אָמַר לוֹ[37]: כְּשֶׁאֶמְכְּרֶנָּה הֲרֵי הִיא קְנוּיָה לְךָ**
33 **מֵעַכְשָׁו כְּמָה שֶׁיָּשׁוּמוּ אוֹתָהּ בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה[38] -**
34 **אֲפִלּוּ עַל פִּי שְׁנַיִם[39] מִן הַשְּׁלֹשָׁה. אָמַר לוֹ: כְּמוֹ**
35 **שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁלֹשָׁה[40] - עַד שֶׁיֹּאמְרוּ הַשְּׁלֹשָׁה[41]. וְכֵן אִם**
36 **אָמַר לוֹ: כְּמוֹ שֶׁיָּשׁוּמוּ אוֹתָהּ בֵּית דִּין שֶׁל אַרְבָּעָה -**
37 **עַד שֶׁיָּשׁוּמוּ הָאַרְבָּעָה כֻּלָּן[42] וַיַּסְכִּימוּ, וְיִמְכֹּר[43] לְאַחֵר**

כְּמוֹ שֶׁיַּסְכִּימוּ[44], וְאַחַר כָּךְ יִקְנֶה הָרִאשׁוֹן. שָׁמוּ אוֹתָהּ שְׁלִשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה, וְאָמַר הַמּוֹכֵר: עַד שֶׁיָּבוֹאוּ שְׁלִשָׁה אֲחֵרִים אוֹ אַרְבָּעָה וְיָשׁוּמוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[45]; שֶׁהֲרֵי קָנוּ מִיָּדוֹ[46] תְּחִלָּה שֶׁמָּכַר מֵעַכְשָׁו.

37) גם זה שם. 38) בגמרא שם: "כדשיימי בתלתא", אבל ברי"ף (ב"ב שם): "כדשיימי בי תלתא", ו"בי תלתא" היינו בית־דין של שלשה, וראה מגיד־משנה. 39) מכיון שהזכיר "בית־דין", זה מהותו של בית־דין, שהולכין בו אחר הרוב. 40) לדברי רבינו, ישנם שני הבדלים בין הדין הראשון לשני: בראשון הזכיר "שומא" וגם "בית דין", ובשני לא הזכיר לא "שומא" ולא "בית דין". ולפי זה לא ברור מה דינו של המזכיר "שומא" בלי "בית דין". ולדעת רש"י שם, כיון שהזכיר "שומא" אע"פ שלא הזכיר "בית דין" כוונתו ל"בית דין", וזהו לפי נוסחתנו בגמרא שם "כדשיימי בתלתא". 41) שמכיון שלא התכוון לבית־דין, צריך שיהא בהסכמת כל השלשה, ולא בהסכמת הרוב בלבד כמו בבית־דין. 42) מכיון שהוא הזכיר ארבעה, יותר מהמספר הדרוש להרכב בית־דין, סימן שהוא מתכוון - אם כי הוא הזכיר בית־דין - דוקא לדעת כל הארבעה, שאם כוונתו היתה לבית־דין בהרכבו החוקי, לא היה מזכיר ארבעה. 43) כלומר, לא מספיקה הסכמתם לשומא, אלא שגם ימכור לפי שומא זו, שהרי אמר לו "כשאמכרנה", ורק אז היא קנויה לראשון. 44) אבל אם מכר אותה יותר מכפי השומא, אז המכר הוא לשני, כמו בסוף ההלכה הראשונה (לחם־משנה). 45) כרב הונא בר רבי יהושע, ולא כרב פפא (שם). 46) בגמרא (שם) נמקו הלכה זו, ואמרו: מי יודע אם אלו האחרונים הם יותר טובים מהראשונים, ומכיון שהדבר בספק - אין בכוחו של הספק לבטל את המכירה, מאחר שכבר קנו מידו מעכשיו.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני מקח וממכר בהקדשות וביתומים שדינם דומה להקדשות בקצת צדדין, וכן נתבאר בו שיש דבר שאם ניקח בזמן מיוחד שדין כל אדם שווה להקדש שהמקח נגמר מבלתי שלמות תנאיו.

א. הַמּוֹכֵר לְהֶקְדֵּשׁ[2], וְאָמַר[3] לוֹ הַגִּזְבָּר: בְּכַמָּה אַתָּה מוֹכֵר חֵפֶץ זֶה? וְאָמַר: בַּעֲשָׂרָה - אֲפִלּוּ[4] הָיָה שָׁוֶה מֵאָה[5], כֵּיוָן שֶׁאָמַר בַּעֲשָׂרָה אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ; שֶׁאֲמִירָה לְגָבוֹהַּ[6] כְּמְסִירָה[7] לְהֶדְיוֹט.

2) בבא־בתרא קלג: ושם הביאו עובדא, בבנו של יוסף בן יועזר, שמצא מרגלית ורצה למוכרה להקדש, ואמרה לו אשתו, שהוא לא יהיה הראשון לשום מפני שלא יוכל להתחרט יותר, שהרי "אמירה לגבוה כמסירה להדיוט", אף אם השום בטעות, והחפץ שוה יותר, מכיון ששם את החפץ פחות משוויו, הרי התכוון לוותר משלו להקדש ('תוספות' קידושין כט. ד"ה משכו). וראה להלן הלכה ב. 3) בלי כל פעולת קנין ובלי מתן מעות. 4) כלומר: אם היה שוה עשרה, בוודאי קנה הקדש, אלא אפילו היה שוה מאה - קנה. ועיין 'אבן האזל'. 5) שאז אצל הדיוט המקח מתבטל, כדין ביטול המקח באונאה של יותר משתות.

6) משנה בקידושין כח: ונזכר בגמרא כמה פעמים. 7) האמירה גרידא להקדש, הרי היא כאילו מסר בקנין להדיוט.

ב. הַגִּזְבָּר שֶׁקָּנָה לְהֶקְדֵּשׁ אוֹ שֶׁמָּכַר - יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה[8]. כֵּיצַד? נָתַן דָּמִים[9] שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת, אִם הוּקְרוּ - קָנָה, כְּדִין תּוֹרָה[10]. וְאִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא מָשַׁךְ, וְלֹא יְהֵא כֹּחַ הַדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הַהֶקְדֵּשׁ[11]. וְכֵן[12] אִם מָכַר חֵפֶץ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וּמְשָׁכוֹ הַלּוֹקֵחַ וְלֹא נָתַן דָּמִים, וְהוּזַל הַחֵפֶץ - קָנָה[13]; שֶׁלֹּא יְהֵא כֹּחַ הַדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ. וְאִם הוּקַר הַחֵפֶץ - חוֹזֵר בּוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא לָקַח הַגִּזְבָּר דָּמִים, וְהַהֶקְדֵּשׁ אֵינוֹ נִקְנֶה אֶלָּא בְּכֶסֶף, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ. וְאֵין הַגִּזְבָּר חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[14].

8) שקלים פ"ד ט. וכן הוא בגמרא קידושין כט. 9) אף־על־פי ש"אמירה לגבוה כמסירה להדיוט" (הלכה א) הצריכו כאן קנין כסף, משום ש"אמירה לגבוה" אינה אלא מדרבנן, ואילו קנין כסף הוא מן התורה (מגיד־משנה וכסף־משנה). ויש אומרים, שאמירה גרידא אינה אלא נדר והתחייבות, אבל אין זה נחשב כקנין בגוף החפץ, ברם מתן דמים מהווה קנין בגוף החפץ ('אבן האזל'), אך הלשון: "אמירה לגבוה כמסירה להדיוט", מוכיח ש"האמירה" מקבילה ל"מסירה", ועושה את אותה הפעולה כמו "מסירה". וראה ב'תוספות' המיוחסות לר"י הזקן בקידושין כט. שמיישם דברי הגמרא שם באופן שלא דיבר המוכר מאומה. 10) כן הוא במשנה שקלים שם: "המקבל עליו לספק סלתות [להקדש] - משלש [שלשה סאים בסלע] ועמדו מארבעה, יספק מארבעה". וראה להלן. 11) במשנה שקלים, שם: "המקבל עליו לספק סלתות מארבעה, עמדו משלש יספק מארבעה". ואע"פ שבהדיוט יש 'מי שפרע' כשחוזר בו, הרי שאם הוזלו הפירות יד ההקדש על העליונה, והמוכר צריך לספק כשער הזול. ואע"פ שבהדיוט, באופן זה, אסור למוכר לחזור, ואם הוא חוזר מקבל 'מי שפרע' (למעלה פרק ז ה"א), והרי כתב רבינו בפרק ז מהלכות ערכין הי"ב: "פדהו במנה (=נתן ההדיוט דמים לגזבר לפדות ההקדש) ולא הספיק למשכו עד שעמד במאתיים, מה שפדה פדוי ואינו נותן אלא המנה שכבר נתן. ואין אומרים כאן לא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש, שאפילו הדיוט אינו יכול לחזור בו עד שיקבל 'מי שפרע' - ואין הקדש ראוי לקבל 'מי שפרע' " (וכן הוא בקידושין כט.). וכבר העירו על סתירה זו הר"ן בקידושין שם, והמגיד־משנה כאן. והכסף־משנה מתרץ, שאין בהקדש קנין כסף מן התורה, אלא בהדיוט הקונה מן ההקדש, שעל זה נאמר "ונתן הכסף - וקם לו", אבל בהקדש הקונה מן ההדיוט אין קנין כסף מן התורה. ואין קבלת 'מי שפרע' אלא באופן שכסף קונה מן התורה. ולפיכך יפה כתב רבינו שהקדש הקונה בכסף והוזלו הפירות - חוזר [ולפיכך כתב למעלה: "קנה כדין תורה" ולא "מדין תורה", שקנין זה אינו מן התורה. ויתכן כי המלים "ואין הגזבר חייב לקבל מי שפרע", שבסוף ההלכה, שאין מקומן שם, אלא כאן אחרי המלים "מכח ההקדש", וכדברי הכסף־משנה, שאין הגזבר

חייב כאן 'מי שפרע' כיון שאין הכסף קונה כאן מן התורה]. 12) קידושין כט. בברייתא. 13) אף שאין קונים מהקדש אלא בדמים. 14) כלומר, שאין כאן לגמרי 'מי שפרע', שהרי משיכה או שקונה לגמרי או שלא קונה כלל, אף לחייב ב'מי שפרע' (מגיד־משנה). [וראה למעלה הערה י, שיתכן כי מלים אלה שייכות למעלה אחרי המלים "מכח הקדש"]. שאר הדינים שבברייתא, שאותם השמיט רבינו כאן, הביאם בפ"ז מהלכות ערכין הלכה יב.

ג. נִכְסֵי יְתוֹמִים[15] - הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ. כֵּיצַד? יְתוֹמִים שֶׁמָּכְרוּ[16] פֵּרוֹת, וְנִמְשְׁכוּ מֵהֶן הַפֵּרוֹת וַעֲדַיִן לֹא לָקְחוּ הַדָּמִים, וְהוּקְרוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזְרִין בָּהֶן[17]; שֶׁאֵין נִכְסֵי יְתוֹמִים נִקְנִין אֶלָּא בְּכֶסֶף, כְּהֶקְדֵּשׁ. הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת[18] - לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[19] יוֹתֵר חָמוּר מִכֹּחָן.

15) מימרא של שמואל, בגיטין נב. ובמגיד־משנה הביא: "נכסי יתומים קטנים", וכ"ה בכ"י תימן. 16) שם. 17) ואין לחשוש שמא יאמרו הלוקחים ליתומים: "נשרפו חיטיכם", כמו שאנו חוששים כן ביחס למוכר ליתומים (להלן הלכה ו), - שכל זמן שלא חזרו היתומים, הפירות ברשות הלוקחים והם חייבים עליהם אף באונסין (ר"ן בגיטין שם). ולאחר שחזרו - עליהם לקבל הפירות לרשותם, ואם לא קיבלו - הם הפסידו בעצמם. ואין לומר כאן, כמו בהלכה הסמוכה, שזו רעה ליתומים, שמתוך שידם תמיד על העליונה, שהם יכולים לחזור תמיד, ולא הלוקחים, לא ימצאו קונים - שכאן בא העיכוב מצד הלוקח, שלא נתן הדמים. אבל בהלכה הסמוכה, בא העיכוב מצד היתומים, ולא מצד הלוקח, שהרי הוא נתן דמים והם לא נתנו לו עוד את הפירות (משנה־למלך). 18) שם. 19) שהקונה ממנו אינו יכול לחזור בו אחרי שמשך.

ד. וְכֵן אִם לָקְחוּ[20] הַדָּמִים וַעֲדַיִן לֹא נִמְשְׁכוּ פֵּרוֹתֵיהֶן, וְהוּקְרוּ - חוֹזְרִין, כְּשְׁאָר הַהֶדְיוֹטוֹת[21]. אֲבָל אִם הוּזְלוּ[22] הַפֵּרוֹת, וְרָצוּ הַלָּקוּחוֹת לַחֲזֹר בָּהֶן - חוֹזְרִין, וּמְקַבְּלִין[23] מִי שֶׁפָּרַע, כְּדִינָם עִם שְׁאָר הָעָם[24]. שֶׁאִם נְחַיֵּב אוֹתָם לִקַּח הַפֵּרוֹת כְּדִין תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה רָעָה לַיְתוֹמִים; שֶׁאִם יִהְיֶה דִּינָם כָּךְ, כְּשֶׁיִּצְטָרְכוּ לִמְכֹּר לֹא יִמְצְאוּ מִי יִתֵּן לָהֶם דָּמִים.

20) שם. 21) שיכולים לחזור לפני המשיכה, ואע"פ שההדיוט מקבל 'מי שפרע' כשחוזר - ביתומים לא הטילו חכמים 'מי שפרע'. 22) שם. 23) יכולים הם לחזור, אלא שעליהם לקבל 'מי שפרע'. 24) הדין הרגיל בכל מקח וממכר.

ה. וְכֵן יְתוֹמִים[25] שֶׁלָּקְחוּ פֵּרוֹת, וּמָשְׁכוּ הַפֵּרוֹת וְלֹא נָתְנוּ הַדָּמִים, וְהוּקְרוּ - לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט גָּדוֹל מִכֹּחָן[26]. וְאִם הוּזְלוּ[27] הַפֵּרוֹת - אֵינָן חוֹזְרִין; שֶׁזּוֹ רָעָה לָהֶם[28], כְּשֶׁיִּצְטָרְכוּ לִקְנוֹת פֵּרוֹת לֹא יִמְצְאוּ מִי שֶׁיִּמְכֹּר לָהֶם.

25) שם. 26) אלא כשם שהדיוט קונה במשיכה, כמו כן היתומים קונים במשיכה, ואין המוכר יכול לחזור. שהרי התקנה שהיתומים יקנו בדמים היתה לטובתם, ולא לרעתם. 27) ולכאורה הרי כאן זכות היא להם, אם נאמר שיכולים לחזור, כל זמן שלא נתנו הדמים. 28) אבל בהקדש אינו כן, אלא אם הוזלו חוזר בו ההקדש (למעלה הלכה א). ולא חששו שם לטעם זה, מפני שציבור הלוקחים לא יפרוש ממשא ומתן עם הקדש בגלל זה, שהרי מצוה היא להנות את ההקדש (לחם־משנה, בהלכה ג).

ו. נָתְנוּ הַדָּמִים[29] וְלֹא מָשְׁכוּ הַפֵּרוֹת, וְהוּזְלוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזְרִין[30]; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[31] גָּדוֹל מִכֹּחָן. הוּקְרוּ[32], אִם רָצוּ הַמּוֹכְרִים לַחֲזֹר בָּהֶן - חוֹזְרִין[33], וּמְקַבְּלִין מִי שֶׁפָּרַע. שֶׁאִם יִהְיֶה דִּינָם שֶׁיִּקְנוּ בִּנְתִינַת הַמָּעוֹת, יֹאמַר לָהֶם הַמּוֹכֵר: נִשְׁרְפוּ הַפֵּרוֹת[34] שֶׁלְּקַחְתֶּם אוֹ אָבְדוּ בְּאֹנֶס, וּכְבָר נַעֲשׂוּ בִּרְשׁוּתְכֶם מִשְׁעַת נְתִינַת הַמָּעוֹת.

29) שם. 30) בלי 'מי שפרע', שאין 'מי שפרע' ביתומים, כנ"ל. 31) שגם הדיוט יכול לחזור לפני המשיכה. 32) שם. 33) אף כי היה זה לטובת היתומים להפעיל כאן את תקנת החכמים, שהמשא והמתן נגמר בנתינת הדמים, ולא יוכל המוכר לחזור. 34) ואין לומר שאף לענין זה נפעיל את הכלל: "לא יהא כח הדיוט וכו'", ונאמר שאם קרה אסון של שריפה, שהיתומים לא יסבלו כאילו היו הדיוטות, שאינם קונים בכסף? - מפני שיש תלות הדדית בין שני הדינים האלו "שכיון שלענין חזרה לא ברשות מוכר הוא, לענין דליקה נמי לא ברשותיה" (רש"י ד"ה נשרפו חיטיך, שם), והטעם הוא עקרוני: שהרי מן התורה קנה הלוקח במתן דמים, ואין המוכר יותר אחראי לחפץ, אף תמורת ההנאה שיש לו למוכר שהוא יכול לחזור, הוא משעבד את עצמו לשאת באחריות, ומתוך כך אם ניטלה ממנו אפשרות החזרה, אין לנו זכות להטיל עליו חובת השמירה (מתוך דברי רש"י שם). אבל בהקדש, אף אם הוקרו הפירות קנה הקדש, ואין המוכר יכול לחזור בו (למעלה הלכה א), ואין אנו חוששים לטענה זו, שלא יאמרו המוכרים: "נשרפו חיטיך וכו'", מפני שבהקדש החמור הטילו אחריות המקח על המוכר, אף שנטולה ממנו ההנאה של אפשרות לחזרה (ראה לחם־משנה).

ז. בְּאַרְבָּעָה[35] פְּרָקִים[36] בַּשָּׁנָה הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם[37] עַל דִּין תּוֹרָה[38] בְּבָשָׂר[39], מִפְּנֵי שֶׁהָעָם כֻּלָּן צְרִיכִין לְבָשָׂר. וְאֵלּוּ הֵן: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג[40], וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח[41], וְעֶרֶב הָעֲצֶרֶת, וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה[42]. כֵּיצַד? הָיָה לַטַּבָּח שׁוֹר, אֲפִלּוּ שָׁוֶה מֵאָה דִינָרִין, וְלָקַח דִּינָר אֶחָד מִן הַלּוֹקֵחַ כְּדֵי לִתֵּן לוֹ בָּשָׂר כְּשֶׁיִּשְׁחַט, וְלֹא נִתְקַבְּצוּ לוֹ כָּל דְּמֵי הַשּׁוֹר[43] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[44]; אֶלָּא מַשְׁחִיטִין אֶת הַטַּבָּח בְּעַל כָּרְחוֹ[45], וְכוֹפִין אוֹתוֹ לִשְׁחֹט וְלִתֵּן הַבָּשָׂר לַלּוֹקֵחַ. לְפִיכָךְ[46], אִם מֵת הַשּׁוֹר - מֵת לַלּוֹקֵחַ[47].

35) משנה, בחולין פג. 36) זמנים. 37) שם לפי פירוש רבי יוחנן, וכן הביאו גם הרי"ף. 38) שקונים בכסף בלי משיכה (למעלה פרק ג הלכה א). 39) ורק בבשר, ולא

בחפצים אחרים. 40) אבל לא בערב יו"ט האחרון של פסח. מפני שיו"ט האחרון של חג הוא רגל בפני עצמו, ועל כן היה חביב על הציבור, ומתוך כך הרבו בו בשמחה, ואכלו בו הרבה בשר, משא"כ יו"ט האחרון של פסח, שהוא רק חלק של החג, ולא חג נפרד לעצמו (רש"י שם ד"ה ביו"ט האחרון של חג). 41) ובערב יו"ט הראשון של סוכות, אין פנאי להרבות בשחיטה, מפני שהציבור טרוד במצוות רבות: סוכה, וארבעה מינים (תוספות שם ד"ה וכדברי). [וגם אין חיוב שמחה בלילי יום טוב ראשון של חג הסוכות - סוכה מח.]. 42) "מפני שהוא תחילת השנה, מרבים בשמחה שיהיה סימן טוב" (תויו"ט), אבל לא בערב יוה"כ, מפני שאז מרבים באכילת עופות ודגים ולא בבשר בהמה (תוספות שם). 43) שלא מצא קונים בשביל שאר הבשר. 44) אף־על־פי שלא עשה שום קנין חוץ מקנין כסף. 45) מכריחים אותו לשחוט. 46) אחרי שאנו אומרים שהלוקח קנה. 47) היינו שהלוקח מפסיד את הדינר שנתן (הגהות מיימוניות בשם רש"י).

יום שישי י"ט אייר ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נתבארו בו דיני אונסי המכירה והמוסר מודעה במכירתו והדומה לזה.

1 **א. מִי שֶׁאֲנָסוּהוּ[2] עַד שֶׁמָּכַר[3], וְלָקַח דְּמֵי הַמֶּקָּח[4],**
2 **אֲפִלּוּ תְּלוּהוּ[5] עַד שֶׁמָּכַר - מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר, בֵּין**
3 **בְּמִטַּלְטְלִין[6] בֵּין בְּקַרְקָעוֹת[7]; שֶׁמִּפְּנֵי אָנְסוֹ גָּמַר**
4 **וּמַקְנֶה[8]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח הַדָּמִים בִּפְנֵי הָעֵדִים[9].**
5 **לְפִיכָךְ, אִם מָסַר מוֹדָעָה[10] קֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר, וְאָמַר לִשְׁנֵי**
6 **עֵדִים[11]: דְּעוּ, שֶׁזֶּה שֶׁאֲנִי מוֹכֵר חֵפֶץ פְּלוֹנִי אוֹ שָׂדֶה**
7 **פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי אָנוּס - הֲרֵי הַמִּמְכָּר בָּטֵל.**
8 **וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִיק כַּמָּה שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ[12],**
9 **וּמַחֲזִיר הַדָּמִים.**

2) בבא בתרא מז: מימרא של רב הונא: "תליוהו וזבין - זביניה זביני" (=תלו את המוכר והכריחוהו למכור ומכר, מכירתו מכירה). ושם מח. פסק רבא הלכה כרב הונא. 3) דווקא במכירה מועיל האונס, ולא כן במתנה, ראה להלן הלכה ג. 4) מיד, כלומר בעת המכירה. ויש אומרים שאפילו אם לקח אחר כך, מכירתו מכירה (הראב"ד, לדעת הרי"ף) וראה במשנה למלך. 5) כלומר, הלוקח תלה את המוכר על העץ, כדי לאנסו למכור. 6) כן נראה בבבא קמא סב. 7) הוזכר מפורש בשקלא וטרייא של הגמרא (בבא בתרא מח:). 8) בגמרא (בבא קמא סב.) אמרו, שאין מכירתו מכירה אלא אם אמר "רוצה אני", אבל סובר רבינו שכל שלא אמר בפירוש שאיננו רוצה, אלא שתק, הרי זה כאומר "רוצה אני" (לחם משנה בשם בית יוסף ועיין פרק ד מהלכות אישות הלכה א). 9) אלא הודה בפני העדים שקיבל המעות, ומקור הלכה זו בגמרא בבא בתרא מח: "והלכתא בכולהו דהוו זביניה זביני ואפילו בשדה זו". כלומר, בכל האופנים, מכירתו מכירה בין הרצה לפניו את המעות ובין לא הרצה לפניו את המעות אלא הודה לו על כך (ראה בתוספות שם דיבור המתחיל ואפילו), ואף על פי שהגוזל שדה וחזר ולקחה מהבעלים והודו הבעלים שלקחו ממנו מעות, יכול הנגזל לטעון "מחמת יראה הודיתי" ונאמן (פרק ט מהלכות גזילה הלכה ט"ו) - אין זה אלא מפני שהוחזק גזלן, אבל כאן שלא הוחזק גזלן אין המוכר נאמן בטענה זו (כסף משנה ועיין ראב"ד), וברור הדבר שמי שאנסוהו לתת מתנה אין מתנתו מתנה כיוון שלא קיבל מעות (ראה בבא בתרא מח. בתוספות דיבור המתחיל אמר). [ומה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות גירושין הלכה כ "עד שמכר או עד שנתן" אין כוונתו אלא להביא דוגמא של "אונס", ולא שתהא מתנתו מתנה]. 10) "שמודיע לעדים איך היה העניין" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ו), היינו, שנותן הודעה מוקדמת לעדים על הרקע האמיתי של המכר. 11) בבא בתרא מ. "מודעה בפני שניים". 12) לפי שגזלן אין לו חזקה (פרק י"ג מהלכות טוען ונטען הלכה ב והלכה יא).

10 **ב. וּצְרִיכִין הָעֵדִים לֵידַע שֶׁהוּא מוֹכֵר מִפְּנֵי הָאֹנֶס**
11 **וְשֶׁהוּא אָנוּס וַדַּאי, לֹא שֶׁיִּסְמְכוּ עַל פִּיו. וְכָל מוֹדָעָה**
12 **שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ: וְאָנוּ הָעֵדִים יָדַעְנוּ שֶׁפְּלוֹנִי זֶה אָנוּס**
13 **הָיָה - אֵינָהּ מוֹדָעָה.**

14 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר אוֹ בְּעוֹשֶׂה**
15 **פְּשָׁרָה[13]; אֲבָל בְּמַתָּנָה אוֹ בִּמְחִילָה, אִם מָסַר מוֹדָעָה**
16 **קֹדֶם מַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אָנוּס - הֲרֵי הַמַּתָּנָה**
17 **בְּטֵלָה. שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּמַתָּנָה אֶלָּא אַחַר גִּלּוּי דַּעַת**
18 **הַנּוֹתֵן; שֶׁאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַקְנוֹת[14] בְּכָל לִבּוֹ - לֹא**
19 **קָנָה הַמְקַבֵּל מַתָּנָה. וְהַמְּחִילָה מַתָּנָה הִיא[15].**

13) שבאה על ידי טענת התובע וכפירת הנתבע, וכל אחד ואחד מוותר קצת לחבירו תמורת זה שחבירו מוותר לו קצת והרי זה כמכר (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ט). 14) והודעה כל שהיא שאינו רוצה במתנה מספיקה לנו, ולא צריך שיהיה בה אונס, אבל במכירה, מכיוון שמקבל כסף, - אף על פי שמסר מודעה, וודאי נתרצה אחר כך ובטלה המודעה. 15) שהרי אינו מקבל שום תמורה עבורה.

20 **ד. אֶחָד הָאוֹנֵס אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֶׁהִכָּהוּ[16] אוֹ תְּלָאָהוּ עַד**
21 **שֶׁמָּכַר, אוֹ שֶׁהִפְחִידוֹ בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת, בֵּין**
22 **בִּידֵי עַכּוּ"ם בֵּין בִּידֵי יִשְׂרָאֵל[17] - הֲרֵי זֶה אֹנֶס.**
23 **וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁכַר פַּרְדֵּס מֵחֲבֵרוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים,**
24 **וְלֹא הָיָה שְׁטַר חוֹב[18] בְּיַד הַמַּשְׁכִּיר, וְאַחַר שֶׁאָכְלוֹ**
25 **הַשּׂוֹכֵר שָׁלֹשׁ שָׁנִים[19] אָמַר לוֹ: אִם לֹא תִּמְכְּרֶנּוּ לִי,**
26 **אֶכְבֹּשׁ שְׁטַר שְׂכִירוּת וְאֶטְעַן שֶׁהוּא לָקוּחַ בְּיָדִי;**
27 **וְאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁזֶּה אֹנֶס[20]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[21].**
28 **לְפִיכָךְ, אִם[22] תִּבְעוֹ הַמַּשְׁכִּיר בְּבֵית דִּין, וְכָפַר בּוֹ[23]**
29 **וְטָעַן שֶׁהַפַּרְדֵּס שֶׁלּוֹ[24], וְאַחַר כָּךְ מָסַר הַמַّשְׁכִּיר**
30 **מוֹדָעָה[25], וְאַחַר כָּךְ מָכַר לַשּׂוֹכֵר שֶׁכָּפַר בּוֹ - הֲרֵי**
31 **הַמִּמְכָּר בָּטֵל; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא אָנוּס. וְהֵם**
32 **הָעֵדִים שֶׁכָּפַר בִּפְנֵיהֶם[26] בְּבֵית דִּין, וְהֵם עֵדֵי**
33 **הַמּוֹדָעָה[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[28].**

16) בגמרא הביאו: תלייה, וזה רק לדוגמא, והוא הדין: ייסורים אחרים, ואף אונס ממון, כפי שיוצא מהעובדה להלן. 17) ואין אומרים שאין זה אונס, לפי שהוא יכול לתבוע את הישראל לדין (סמ"ע סעיף קטן טו) - מכיוון שלא תמיד ניתן לביצוע, כמו שאמרו בגמרא, שכותבים מודעה אפילו על אנשים רמי־מעלה (כגון, "עלי ועליך", אביי ורבא על עצמם), כלומר, שבוודאי מצייתים לדין, מפני שלא תמיד הבית־דין מזומן מייד (רשב"ם דיבור המתחיל עלי ועליך). 18) היינו שטר שכירות, הנקרא אף הוא שטר חוב, שכתוב בו זכותו של המשכיר וחובתו של השוכר (סמ"ע, סעיף קטן טז). 19) שאז יכול המחזיק לטעון שקנה הקרקע מהבעלים ושטרו אבד (פרק יא מהלכות טוען ונטען הלכה ב). 20) שהרי צפוי למוכר, הפסד כל המקח. 21) היינו כל אונס ממון, ואפילו על ידי הפחדה. 22) הרמב"ם מתכוון בהמשך הדברים להסביר לנו כיצד נתברר האונס בעובדא דלעיל. 23) כלומר, שהפחדה זו נודעה על ידי זה, שהשוכר קיים את איומו וכפר באמת בשכירות, וטען שלקוח הוא בידו, וכך יצאו הדברים לאור. 24) והעדים שמעו את הטענה הזאת, אבל לא שמעו את ההפחדה, שהרי אם שמעו את ההפחדה, אין זה אונס, שהרי המוכר יכול להביאם לבית דין, ואם לא יעשה זאת, סימן שהשלים בסוף עם המכירה (מגיד משנה). 25) שהמוכר אומר לבית דין, שהוא יכול לברר את אי־אמיתת הטענה של הלוקח, שכל הכפירה באה רק לשם הפחדה כדי שימכור לו, שהרי זה הלוקח מוכן לשלם לו כל הדמים, אם ימכור לו מעכשיו, והרי זה סימן שעדיין לא קנה, והוא מודיע בזה שהוא ימכור רק בכדי לגלות את האיום, אבל אין בדעתו כלל למכור (סמ"ע שם סעיף קטן יז). 26) שאם כי לא שמעו את ההפחדה, אבל שמעו את הכפירה שלו בשכירותו וטענתו שהיא לקוחה, וזהו אונס גמור, שהרי אלמלי לא מכר לו אחרי הכפירה, היה מפסיד הכול על ידי כפירה זו. 27) לכאורה נראה דעת הרמב"ם, שצריך שעדי המודעה ידעו גם את האונס, אבל המגיד־משנה מביא, שמספיק אפילו אם יש עדים אחרים שיודעים על האונס. 28) כלומר, כל אונס על ידי הפחדה.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[29]? בְּאֹנֶס; שֶׁהֲרֵי הוּא[30] חַמְסָן, מִפְּנֵי שֶׁכּוֹפֶה אֶת הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ[31]. אֲבָל הַגּוֹזֵל[32] וְהֶחְזִיק בְּגַזְלָן וְאַחַר כָּךְ לָקַח שָׂדֶה שֶׁגָּזַל - אֵין הַמּוֹכֵר צָרִיךְ לִמְסֹר מוֹדָעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה.

29) שצריך מודעה. 30) אין זו נתינת טעם למה צריך מודעה, אלא קביעת העובדא כאילו אמר "שהוא" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן יח) והמגיד משנה, אמנם, העתיק דברי רבינו "שהוא". וראה להלן פרק יז הלכה ח. 31) שאף על פי שאמר לו: "רוצה אני" או לפי מה שכתבנו למעלה בהלכה א שכל שלא אמר בפירוש שאינו רוצה הרי זה כאילו אמר "רוצה אני" ובאופן זה מכירתו מכירה (למעלה הלכה א) ואינו נקרא חמסן (בבא קמא סב.) - כיוון שמסר מודעה בפני עדים. גילה בזה שכל המכירה ואף אמירתו "רוצה אני" - כל זה היה באונס, ויפה קראו רבינו "חמסן". וראה בלחם משנה פרק ד מהלכות אישות הלכה א. 32) בבא בתרא מז: ושם מימרא של רב הונא, שגזלן, אף אם הביא שטר מכירה על השדה שגזל, אין לשטר זה כל משקל; וסובר רבינו שרב ביבי שמסיים בה משמיה דרב נחמן "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו" - לא בא לחלוק על רב הונא, אלא להוסיף על דבריו. ולפי זה מפורש בדברי רב הונא שגזלן אין קנייתו קניין, אף שנתן מעות, אף על פי שלגבי חמסן אמר רב הונא: "תליוהו וזבין זביניה זביני" (שם). אבל דעת הרשב"ם שם, שרב ביבי חולק על רב הונא, וכן דעת הרי"ף שם. ומה שאמר רב הונא שגזלן אין קניינו קניין - כשלא נתן מעות (רשב"ם ותוספות שם) או שמסר מודעה (רי"ף). ולעולם אין חילוק בין גזלן לחמסן.

ו. עֵדֵי הַמּוֹדָעָה[33] יֵשׁ לָהֶם לַחְתֹּם הֵם עַצְמָן בְּאוֹתוֹ הַמִּמְכָּר שֶׁנִּמְסְרָה לָהֶם הַמּוֹדָעָה עָלָיו, וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וַאֲפִלּוּ אָמַר לָהֶם[34] בִּפְנֵי הָאֹנֶס: בִּרְצוֹנִי מָכַרְתִּי בְּלֹא אֹנֶס - הֲרֵי הַמּוֹדָעָה קַיֶּמֶת; כְּשֵׁם שֶׁאֹנֶסוֹ שֶׁמָּכַר בְּלֹא רָצוֹן, כָּךְ אֹנֶסוֹ עַד שֶׁאָמַר: בִּרְצוֹנִי אֲנִי מוֹכֵר.

33) בבא בתרא מח: ושם עובדא שרבה בר בר חנה חתם על המודעה ועל המכירה, ורב הונא אישר את המודעה. 34) יוצא מתוך ההלכה הבאה.

ז. וְכֵן אִם הוֹדָה[35] בִּפְנֵיהֶם[36] שֶׁלָּקַח הַדָּמִים אַחַר שֶׁמָּסַר מוֹדָעָה עַל כָּךְ - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלוּם; שֶׁהָאֹנֶס אֲנָסוֹ עַד שֶׁיּוֹדֶה, וְהָעֵדִים כְּבָר יָדְעוּ שֶׁהוּא אָנוּס. אֲבָל אִם מָנָה הַדָּמִים בִּפְנֵיהֶם - חַיָּב לְהַחֲזִיר.

35) דין זה מפורש בגזלן (שם מז:). והרמב"ם משווה בעניין זה מוסר מודעה לגזלן (מגיד־משנה וכסף משנה), שטעם אחד לשניהם: שנתפרסם האונס לפני המכירה, ולא כמו באונס סתם שהוא מקרה ראשון, "שעדיין לא גזלו" (לשון הרמב"ם בהלכות גזילה פרק ט, הלכה ט"ז). 36) כלומר, שראו העדים נתינת הכסף (בבא בתרא שם).

ח. הֵעִידוּ עָלָיו[37] עֵדֵי הַמֶּכֶר[38] שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָה[39] - הֲרֵי הַמּוֹדָעָה בְּטֵלָה. וְאִם אָמַר[40] לְעֵדֵי הַמּוֹדָעָה: הֱיוּ יוֹדְעִין, שֶׁכָּל קִנְיָן שֶׁאֲנִי לוֹקֵחַ לְבַטֵּל הַמּוֹדָעָה, וּמוֹדָעֵי דְמוֹדָעֵי[41], שֶׁהַכֹּל בָּטֵל, וְאֵינִי אוֹמֵר כָּךְ אֶלָּא מִפְּנֵי הָאֹנֶס שֶׁאַתֶּם יוֹדְעִין, וְאֵין בְּדַעְתִּי לְהַקְנוֹת לְזֶה הָאֹנֶס לְעוֹלָם - הֲרֵי הַמֶּכֶר בָּטֵל[42]. וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[43] לְבַטֵּל הַמּוֹדָעָה, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

37) ערכין כא: ב"גט", ו"כל שכן במכר" (מגיד־משנה). 38) אבל במתנה, אם יש אונס, אף אם בטל את המודעה, אין המתנה מתנה (רמ"א, סימן רה, סעיף יא), שהרי במתנה אם יש אונס, אף בלי המודעה אין המתנה מתנה. אבל אם אין אונס ויש רק מודעה, אם ביטל אחרי זה את המודעה, המתנה קיימת (הגהות מיימוניות בשם התוספות, ורמ"א שם בשם הרבה ראשונים). 39) לדעת הכסף־משנה אם יש אונס על ביטול המודעה, יש תוקף לביטול המודעה, שהרי כשם שהוא מחליט למכור מתוך אונס, ועל כן קיים המקח

אף שיש אונס, כן הוא מחליט לבטל את המודעה בגלל האונס, והביטול קיים אף שנעשו מתוך אונס. 40) כשם שאפשר לעשות מודעה על עצם המכירה, כך אפשר לעשות מודעה על ביטול המודעה. 41) היינו, שמקבל קניין לבטל את המודעה, ואף את המודעה על ביטול המודעה. 42) אך לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל האי מאן דמסר מודעה) יש אפשרות לבטל את המודעה על ביטול המודעה (בגט שהבית דין מעוניין לבטל את המודעה) על ידי נוסח מיוחד של ביטול המודעה, והוא: שמבטל כל המודעות והמודעות היוצאות מתוך המודעות עד עולם, וכן, אומרים התוספות (שם), הנוהג להשתמש בנוסח זה, אך לדעת הרשב"א אין זה מספיק, שהרי הנותן יכול לטעון, שבמודעה האחרונה ביטל גם את הביטול בנוסח זה, אך אף הרשב"א נותן עצה לביטול המודעה, והיא: לכתוב בנוסח ביטול המודעה, שהוא פוסל את עדי המודעה, שהרי אז אין ערך למודעה, אחר שפסל את העדים שלה. וכן הוא הנוהג היום בעצת הרשב"א (אם־כי יש חולקים גם על זה), וגם במתנה אפשר להשתמש בנוסח זה (משנה למלך), אך ייתכן שצריך צו מפורש של הנותן לכתוב את הנוסח הזה (שהיום כבר הפך לשיגרה) של פסול העדים. 43) כלומר, אם כי אין קניין לדברים. אבל יש לו ערך לקניין זה, עד כמה שהוא מגלה שהדברים נאמרו ברצינות, ואין בהם משום היתול, ובכל זאת אחרי שנתן מודעה על ביטול המודעה לא מועיל גם הקניין.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי התנאין שהן אסמכתא והדומה לזה מחיובים שאינן קיימין מפני שהן אסמכתא.

א. הַמַּקְנֶה בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין, וְהִתְנָה תְּנָאִין שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמָן[2], בֵּין שֶׁהִתְנָה הַמַּקְנֶה בֵּין שֶׁהִתְנָה הַקּוֹנֶה: אִם נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִין - נִקְנָה הַדָּבָר שֶׁהֻקְנָה; וְאִם לֹא נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאי - לֹא קָנָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ מִשְׁפְּטֵי הַתְּנָאִים בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[3].

2) כדברי ר' יהודה בן תימא (בבא־מציעא צד.) והכריעו בגמרא שם כמותו, שהרי כל דיני התנאים אנו לומדים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב), ושם היה אפשר לקיים את התנאי (סמ"ע סימן רז, ס"ק א). 3) פרק ו.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[4] בְּשֶׁקָּנָה[5] בְּדֶרֶךְ מִן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן[6], וַהֲרֵי יֵשׁ עָלָיו לְקַיֵּם אֶת הַתְּנָאי. אֲבָל אִם לֹא קָנָה עַתָּה[7], וְהִתְנָה עִמּוֹ: שֶׁאִם נִתְקַיֵּם הַתְּנָאי זֶה יִקְנֶה, וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם לֹא יִקְנֶה - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַיֵּם הַתְּנָאי, לֹא קָנָה; שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא[8], שֶׁהֲרֵי סָמַךְ קְנִיָּתוֹ לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ[9], וְכָל אַסְמַכְתָּא אֵינָהּ קוֹנָה, שֶׁהֲרֵי לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהַקְנוֹתוֹ.

4) שאם נתקיימו התנאים - נקנה הדבר שהוקנה (למעלה הלכה א). 5) שעשה עכשיו פעולת הקנין. 6) כגון שאמר לו קנה מעכשיו ולכשתקיים את התנאי, או שאמר לו קנה על־מנת שתעשה כך וכך, ש"האומר על־מנת כאומר מעכשיו", שבאופן אחר לא מועיל הקנין כלל, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה ט לענין משיכה, מפני שכלתה משיכתו. והוא הדין לקנין חזקה (חושן־משפט סוף סימן קצא). ומקור דברי רבינו, שבאומר מעכשיו אין דין אסמכתא, הוא בבבא־מציעא סו: וכן הוא בספר המקח והממכר, לרב האי, שער יז (ועיין ביאורי הגר"א סימן רז ס"ק ה, וכן הביא המחבר שם שכאן מדובר באומר מעכשיו). 7) לא עשה עתה פעולת הקנין, וראה להלן בסמוך. 8) "אף־על־פי שהחזיק בבית אחר שקיים התנאי" (להלן הלכה ג) ואילו עשה רק עתה פעולת הקנין - לא קנה, מטעם אחר: - מפני שכלתה חזקתו (ראה למעלה הערה ה). 9) בלשון רב האי, שם: "לפי שסמך קנין הקרקע לזמן אחר לאחר שהתנה, ואינו קנין בשעתו". ולהלן הלכה ו בלשון רבינו: "לא גמר והקנה שהרי דעתו עדיין סומכת, שמא יהיה (= יתקיים התנאי) או שמא לא יהיה".

ג. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת[10] שֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְהֶחֱזִיק זֶה בַּבַּיִת - הֲרֵי זֶה קָנָה כְּשֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם[11]; וְאִם עָבַר אוֹתוֹ הַיּוֹם וְלֹא הָלַךְ - לֹא קָנָה. אֲבָל אִם הִתְנָה וְאָמַר לוֹ: אִם תֵּלֵךְ[12] עִמִּי לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי אוֹ אִם תָּבִיא לִי דָּבָר פְּלוֹנִי, אֶתֵּן לְךָ בַּיִת זֶה אוֹ אֶמְכְּרֶנּוּ לְךָ בְּכָךְ וָכָךְ; וְהָלַךְ עִמּוֹ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם אוֹ שֶׁהֵבִיא לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיק בַּבַּיִת אַחַר שֶׁקִּיֵּם הַתְּנָאי[13] - לֹא קָנָה, שֶׁזּוֹ הִיא אַסְמַכְתָּא. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

10) ש"האומר על־מנת כאומר מעכשיו דמי" (למעלה פ"ב הלכה ט), וכן כתב רב האי שם, שבאומר על־מנת אין דין אסמכתא, וכל דברי רבינו לקוחים מדברי רב האי שם (הגר"א בבאוריו שם). וב'טור' שם העתיק בדברי רבינו "על תנאי", וכתב שם ב'בית יוסף' שאפשר שכך היה כתוב בנוסחת הרמב"ם שהיה בידי בעל ה'טור'. וכן הוא אמנם ברמב"ם כ"י תימן. אבל הנוסחא שלפנינו עיקר, שאם לא אמר: "על מנת" - לא קנה מחמת שני טעמים: א' שכלתה חזקתו; ב' שזוהי אסמכתא. 11) כלומר: מאז ולמפרע, משעת פעולת החזקה. 12) ואין כאן אמירת מעכשיו. 13) שאילו החזיק קודם - אין זו חזקה כלל וכלל, שהרי בשעת חלות הקנין, כלומר בעת קיום התנאי, כבר כלתה החזקה ואיננה.

ד. לְפִיכָךְ[14], הַנּוֹתֵן עֵרָבוֹן[15] לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם אֲנִי חוֹזֵר בִּי, עֵרְבוֹנִי מָחוּל לָךְ, וְהַלָּה אוֹמֵר: וְאִם אֲנִי חוֹזֵר בִּי, אֶכְפֹּל לְךָ[16] עֵרְבוֹנְךָ; אִם חָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - קָנָה זֶה הָעֵרָבוֹן, שֶׁהֲרֵי הוּא תַּחַת יָדוֹ[17]; וְאִם חָזַר בּוֹ הַמּוֹכֵר - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְכָפֹל הָעֵרָבוֹן, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא, וְאַסְמַכְתָּא לֹא קָנָה.

14) בבא־מציעא מח. כרבי יהודה, ולא כרבי יוסי. 15) בתורת משכון ולא בתורת פרעון כמו בפרק ח הלכה א. 16) אתן לך קרקע שוה כפליים מהסכום שנתת לי (סמ"ע רז, ס"ק כד). 17) שהרי בברייתא שם נאמר: "הנותן ערבון לחבירו, ואמר לו: אם אני חוזר בי - ערבוני מחול

לך, והלה אמר לו: אם אני חוזר בי, אכפול לך ערבונך - נתקיימו התנאים, דברי רבי יוסי [רבי יוסי לטעמיה דאמר אסמכתא קניא]. רבי יהודה אומר, דיו שיקנה כנגד ערבונו". נראה מזה, שרבי יהודה אינו חולק על כל דברי רבי יוסי שאמר נתקיימו התנאים, בין אם המוכר חוזר בו שמכפיל לו ערבונו, ובין אם הלוקח חוזר בו שערבונו מחול - אלא אך ורק באופן שהמוכר חוזר בו, ועל זה אמר רבי יהודה שאינו צריך להכפיל ערבונו אלא דיו ללוקח שיקנה כנגד ערבונו. אבל באופן שהלוקח חוזר בו, על זה לא דיבר רבי יהודה - שגם הוא מודה לרבי יוסי שערבונו מחול, ואין בזה דין אסמכתא, והטעם הוא מפני שהערבון תחת ידו של מוכר. וכמו שאמרו בנדרים כו: "שאני הכא [במשליש שטר זכויותיו] דאמר לבטלן זכותיה", ופירש הר"ן שם: "דכיון דמחילה היא לית בה אסמכתא, דמיד זוכה בה חברו - דליכא אסמכתא אלא באומר אתן או אשלם וכיוצא בהן, וכן דעת הרמב"ם ז"ל". וראה להלן הלכה יג (ועיין מגיד־משנה וכסף־משנה וביאור הגר"א סימן רז ס"ק כו).

1 **ה. וְכֵן מִי שֶׁפָּרַע[18] מִקְצָת חוֹבוֹ, וְהִשְׁלִישׁ אֶת**
2 **הַשְּׁטָר[19], וְאָמַר לוֹ: אִם לֹא נָתַתִּי לְךָ עַד יוֹם פְּלוֹנִי,**
3 **תֵּן לוֹ שְׁטָרוֹ; וְהִגִּיעַ זְמַן וְלֹא נָתַן לוֹ - לֹא יִתֵּן**
4 **הַשָּׁלִישׁ אֶת הַשְּׁטָר, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא[20].**

18) משנה בבא־בתרא קסח. כרבי יהודה, ולא כרבי יוסי.
19) הלוה פרע מקצת החוב, ודאג שמא יחזור המלוה ויתבענו כל החוב, ולפיכך דרש מהמלוה שישליש את השטר ביד אחר, וכן עשה המלוה שהשלישו ביד שליש.
20) שכיון שאין השטר ביד המלוה, אין זה אלא כאומר: "אתן לך, אשלם לך", ראה למעלה הערה טז. ואמנם אם היה השטר ביד המלוה, שיכול לגבות בו כל החוב, המקצת שכבר שילם, הרי הוא כ"ערבוני מחול לך" (מגיד־משנה).

5 **ו. וְכֵן כָּל תְּנָאִין שֶׁמַּתְנִין בְּנֵי אָדָם בֵּינֵיהֶן, אַף עַל**
6 **פִּי שֶׁהֵן בְּעֵדִים וּבִשְׁטָר: אִם יִהְיֶה כָּךְ אוֹ אִם תַּעֲשֶׂה**
7 **כָּךְ - אֶתֵּן לְךָ מָנֶה אוֹ אֶקְנֶה לְךָ בַּיִת זֶה, וְאִם לֹא**
8 **יִהְיֶה אוֹ לֹא תַּעֲשֶׂה - לֹא אֶקְנֶה לְךָ וְלֹא אֶתֵּן לְךָ;**
9 **אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אוֹ שֶׁהָיָה הַדָּבָר - לֹא קָנָה. שֶׁכָּל**
10 **הָאוֹמֵר 'אִם יִהְיֶה אִם לֹא יִהְיֶה', לֹא גָּמַר וְהִקְנָה[21];**
11 **שֶׁהֲרֵי דַּעְתּוֹ עֲדַיִן סוֹמֶכֶת שֶׁמָּא יִהְיֶה אוֹ שֶׁמָּא לֹא**
12 **יִהְיֶה.**

21) בבא־מציעא סו: מימרא של רבה: "כל דאי, לא קני".

13 **ז. כָּל הָאוֹמֵר[22] 'קְנֵה מֵעַכְשָׁו'[23] - אֵין כָּאן אַסְמַכְתָּא**
14 **כְּלָל, וְקָנָה; שֶׁאִלּוּ לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ, לֹא הִקְנָה**
15 **מֵעַכְשָׁו. כֵּיצַד? 'אִם בָּאתִי מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי,**
16 **קְנֵה בַּיִת זֶה מֵעַכְשָׁו', וְקָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ - הֲרֵי זֶה**
17 **קָנָה, אִם בָּא בְּתוֹךְ הַזְּמַן שֶׁקִּבֵּעַ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

22) שם. ואין כאן דין בפני עצמו, אלא מפרש והולך מה שכתב למעלה בהלכה ב־ג (הגר"א סימן רז ס"ק ה).
23) והוא הדין "על מנת" שהוא כמו "מעכשיו", כמו שכתוב למעלה הלכה ג (עיין שם בהערה ט).

18 **ח. מִי שֶׁמָּכַר חֲצֵרוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ, וּפֵרַשׁ[24] בִּשְׁעַת**
19 **הַמְּכִירָה[25] שֶׁהוּא מוֹכֵר כְּדֵי לִילֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי[26], אוֹ**
20 **מִפְּנֵי הַמָּטָר שֶׁנִּמְנַע כְּדֵי לִקְנוֹת[27] חִטִּים בִּדְמֵי חֲצֵרוֹ[28]**
21 **- הֲרֵי זֶה כְּמוֹכֵר עַל תְּנַאי[29]. לְפִיכָךְ, אִם יָרַד הַמָּטָר**
22 **אַחַר שֶׁמָּכַר, אוֹ בָּאוּ חִטִּין וְהוּזְלוּ, אוֹ נִמְנַע הַדֶּרֶךְ[30]**
23 **לִילֵךְ לְאוֹתָהּ הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁלֹּא נִסְתַּיֵּעַ לוֹ לְהַעֲלוֹת[31]**
24 **אוֹ לִקְנוֹת חִטִּים - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אוֹתָן הַדָּמִים,**
25 **וְתַחֲזֹר לוֹ קַרְקַע; שֶׁהֲרֵי פֵּרַשׁ שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא**
26 **לַעֲשׂוֹת דָּבָר פְּלוֹנִי, וַהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה[32]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
27 **בָּהֶן.**

24) ולא בלשון תנאי, ראה להלן. 25) דוקא בשעת מכירה, אבל אם פירש לפני המכירה ובשעת מכירה לא אמר כלום - אין זה כתנאי (מ"מ להלן הל' ט). 26) קידושין נ.
27) בכ"י תימן: "או כדי לקנות". 28) כתובות צז.
29) אף־על־פי שלא אמר בלשון תנאי, וכל־שכן שלא כפל תנאו - "לפי שאין דרך אדם למכור קרקעותיו שהוא מתפרנס מהן - אם לא היה בדעתו לעבור דירתו מכאן" (כסף־משנה). ולפי זה, אין הדברים אמורים אלא בחצירו או בשדה. אבל לא במטלטלין, שלפעמים אדם מוכר מטלטליו אפילו דעתו להשאר בכאן (שם). 30) קידושין נ. וזהו הפירוש של "אונס בדרך" וכלישנא בתרא שם. וכן כתב בתוספות המיוחס לר"י הזקן. 31) [כן גם בלחם־משנה ומשנה־למלך. אולם, בכ"י תימן ובדפוס רומי: "לעלות", וכן במגיד־משנה. ולפי הנוסח "להעלות", פירוש הדברים: שלא הצליח להעלות לכאן את החטים ממקום פלוני. "או לקנות חטים", כלומר: או שלא הצליח לקנותם כלל. ואילו לפי הנוסח "לעלות" קשה, שהרי זהו מה שכתב למעלה "או נמנע הדרך לילך לאותה הארץ", ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה ומשנה־למלך]. 32) ודוקא אם נתעכב הדבר מחמת אונס, אבל אם מרצונו הטוב לא עלה - המקח קיים, שגילוי דעת אינו כתנאי גמור. ואילו בתנאי גמור, היינו אם התנה מפורש בלשון של תנאי, שהוא מוכר רק אם יעלה, אז אפילו אם נמנע מלעלות מרצונו - בטל המקח (מגיד־משנה).

28 **ט. אֲבָל הַמּוֹכֵר סְתָם[33], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ**
29 **שֶׁמִּפְּנֵי כָּךְ וְכָךְ הוּא מוֹכֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּרְאִין**
30 **הַדְּבָרִים[34] שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ, וְלֹא**
31 **נַעֲשָׂה - אֵינוֹ חוֹזֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרַשׁ, וּדְבָרִים שֶׁבַּלֵּב**
32 **אֵינָן דְּבָרִים.**

33) קידושין מט: 34) שם: עובדא באדם שהיה בדעתו לעלות, אבל הוא לא הזכיר כוונתו זו בשעת המכר, ואמרו ש"דברים שבלב אינם דברים".

33 **י. מִי שֶׁהִקְנָה[35] לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עָלָיו 'עַל מְנָת שֶׁתִּתֵּן**
34 **מֶקַח זֶה אוֹ תִּמְכְּרֶנּוּ לְפְלוֹנִי': אִם נְתָנוֹ אוֹ מָכְרוֹ**
35 **לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי - קָנָה; וְאִם לֹא קִיֵּם הַתְּנַאי, וּמָכְרוֹ**
36 **לְאַחֵר[36], אוֹ שֶׁלֹּא מְכָרוֹ וְלֹא נְתָנוֹ בַּזְּמַן שֶׁקִּבֵּעַ לוֹ -**
37 **לֹא קָנָה. וְכֵן הַמּוֹכֵר אוֹ הַלּוֹקֵחַ[37] שֶׁהִתְנוּ שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ**

הַמֶּקַּח בִּזְמַן פְּלוֹנִי אוֹ כְּשֶׁיִּתֵּן לוֹ הַמָּעוֹת[38] - הֲרֵי הַמֶּכֶר קַיָּם[39], וְיַחֲזִיר כְּשֶׁהִתְנָה[40].

35) מקור דברי רבינו בהלכה זו, הוא בספר המקח והממכר לרב האי, שער יז. ולמד זאת שם מדברי הגמרא בנדרים מח: בענין "קני על־מנת להקנות". ועיין מגיד־משנה. 36) שאף־על־פי שיחזור ויקנה ממנו ואחר־כך יתן או ימכור לאותו פלוני, שעליו התנה תנאו, - אין זה קיום התנאי. שהמקנה מקפיד שלא ימכור בינתיים לאחר, שמא לא ירצה אותו אחד למכרו ולא יבוא הדבר לאותו פלוני (משנה־למלך). וכן דעת רבינו בפ"ט מהלכות גירושין הלכה יג, באומר הרי זה גיטך על־מנת שתנשאי לפלוני - שאם נשאת לאחר קודם שתנשא לאותו פלוני, שהגט בטל והוולד ממזר ולא מועיל שתתגרש מהאחר ושוב תנשא לאותו פלוני ויהיה הגט הראשון קיים למפרע - לפי שהבעל מקפיד שלא תנשא בינתיים לאחר שמא לא ירצה אחר זה לגרשה ולא תוכל להנשא לאותו פלוני. ועיין אבן־האזל. 37) ואילו בהלכה יא, יש הבדל בין אם התנה המוכר לבין אם התנה הלוקח. וראה להלן. 38) גם זה מוסב על "בזמן פלוני", שכתוב למעלה (סמ"ע רז ס"ק א). וראה להלן. 39) [שכיון שהתנה עמו שיחזיר לו לזמן קצוב - הרי זו מכירה גמורה, כדין המוכר קרקע לזמן קצוב (להלן פרק כג הלכה ה) ומשתמש הלוקח בגוף הקרקע כחפצו, ואוכל הפירות כל זמן המכירה (שם) ואין זו ריבית כיון שקצב לו זמן. וכן כתב בביאור הגר"א לחושן־משפט סימן ריב סק"י, והביא ראיה לכך מדין שדה אחוזה (ערכין כט:) שזמנו קצוב לשנתיים ואין בו איסור ריבית. מה־שאין־כן בהלכה יא, שהתנה שיחזיר לו "כשיהיו לו מעות" ולא קצב לו זמן, ראה להלן]. 40) [כלומר המכר קיים, והלוקח צריך להחזיר, אבל אין החזרה זו תנאי במקח כמו במתנה על־מנת להחזיר, שאם לא החזיר אין המתנה קיימת והרי הוא כגזלן (פ"ח מהלכות לולב הלכה י) - אלא אף־על־פי שלא החזיר לא נתבטל המקח למפרע].

יא. מָכַר קַרְקַע[41] לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה הַמּוֹכֵר וְאָמַר לַלּוֹקֵחַ: כְּשֶׁיִּהְיוּ לִי מָעוֹת[42] תַּחֲזִיר לִי הַקַּרְקַע זוֹ - הֲרֵי הַפֵּרוֹת שֶׁל מוֹכֵר[43]. מָכַר לוֹ סְתָם, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ[44] מִדַּעְתּוֹ: כְּשֶׁיִּהְיוּ לְךָ מָעוֹת תְּבִיאֵם לִי וַאֲנִי אַחֲזִיר לְךָ קַרְקַע זוֹ - הֲרֵי הַתְּנַאי קַיָּם, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת. וְאֵין בָּזֶה אֲבַק רִבִּית, שֶׁהֲרֵי מִדַּעְתּוֹ חַיֵּב עַצְמוֹ בִּתְנַאי זֶה[45].

41) בבא־מציעא סה: 42) ולא קצב לו זמן. 43) [אף־על־פי שגוף הקרקע מכור - אסור הלוקח לאכול הפירות, שזוהי ריבית (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ה). וכן הוא במוכר בית בבתי ערי חומה, לפי שיכול לגאול ביתו מיד (ערכין לא. - ביאור הגר"א שם). אבל אם מכר לו בתנאי מפורש על־מנת שיחזירהו לו - אפילו התנה שיחזיר לו מיד, אין על הלוקח איסור ריבית ('ערוך השלחן' סימן רז ס"ק יז) וראה להלן פ"ג מזכיה ומתנה ה"ט]. 44) בבא־מציעא שם. 45) כלומר, כיון שהמוכר לא התנה כן - אין זו הלואה לשם ריבית (סמ"ע רז ס"ק יג). ודעת רש"י שם שאין כאן תנאי כלל. ועיין 'טור' שם.

יב. מַעֲשֶׂה[46] בְּאִשָּׁה, שֶׁשָּׁלְחָה רְאוּבֵן לִקְנוֹת לָהּ חָצֵר מִשִּׁמְעוֹן, שֶׁהָיָה קְרוֹבָהּ[47], וְאָמַר שִׁמְעוֹן הַמּוֹכֵר לִרְאוּבֵן הַשָּׁלִיחַ: אִם יִהְיוּ לִי מָעוֹת, תַּחֲזִיר לִי פְּלוֹנִית קְרוֹבָתִי קַרְקַע זוֹ; וְהֵשִׁיבוֹ רְאוּבֵן וְאָמַר לוֹ: אַתָּה וּפְלוֹנִית קְרוֹבִים כְּמוֹ אַחִים. כְּלוֹמַר, הַדָּבָר קָרוֹב שֶׁהִיא תַּחֲזִיר לְךָ, וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת עַל זוֹ. וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הֲרֵי זֶה הַשָּׁלִיחַ לֹא קָנָה כְּלוּם[48]. שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ[49] שֶׁל קָרוֹב זֶה עַל דִּבְרֵי הַשָּׁלִיחַ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶשִׁיבוֹ תְּשׁוּבָה בְּרוּרָה, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא גָמַר וְלֹא הִקְנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

46) בבא־מציעא סז. 47) בכ"י תימן: "קרובה". וכ"ה בשו"ע חו"מ סימן רז, סעיף ח. 48) בשביל האשה, כלומר לא קנה אפילו את גוף הקרקע (ראה למעלה הלכה יא והערה מב). 49) בגמרא שם: "אמר סמכא דעתיה" ונוסחת רבינו שם: "לא סמכא דעתיה" (הגר"א).

יג. אַסְמַכְתָּא[50] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[51] עָלֶיהָ בְּבֵית דִּין חָשׁוּב[52] - הֲרֵי זֶה קָנָה. וְהוּא שֶׁיַּתְפִּיס[53] זְכֻיּוֹתָיו[54] בְּבֵית דִּין. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה אָנוּס[55].

50) נדרים כז. 51) אף־על־פי שכל קנין הוא מעכשיו, שאם לא כן, אינו קנין כלל שהרי כלה הקנין ואיננו (ראה למעלה הלכה ב) והאומר מעכשיו אין בו אסמכתא כלל (למעלה הלכה ז) — אף־על־פי־כן צריך כאן בית־דין חשוב, מפני שקנין זה והתפסה זו, ביד בית־דין, לא היו מרצונו הטוב, ולכן אין הקנין מועיל אלא מכח בית־דין (כסף־משנה). 52) בפירוש המשנה (בבא־בתרא פרק גט פשוט) כותב רבינו שב"ד חשוב, זהו בית־דין של סמוכים. 53) שימסור. 54) שטרותיו, ועיין בהלכה יד. 55) שם במסקנא.

יד. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִתְפִּיס שְׁטָרוֹ אוֹ שׁוֹבְרוֹ בְּבֵית דִּין, וְקָנוּ מִיָּדוֹ, שֶׁאִם לֹא בָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי יִנָּתֵן שְׁטָר שֶׁזֶּה לְבַעַל דִּינוֹ, וְהִגִּיעַ הַיּוֹם וְלֹא בָּא - הֲרֵי אֵלּוּ נוֹתְנִים. וְאִם עִכְּבוֹ נָהָר אוֹ חֳלִי[56] מִלָּבוֹא - לֹא יִתְּנוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּבֵית דִּין חָשׁוּב.

56) אולי אף חולי בנו, כפי שיוצא מתוך הסוגיא (שם), ועיין כסף־משנה.

טו. הַמְחַיֵּב עַצְמוֹ בְּמָמוֹן לְאַחֵר בְּלֹא תְּנַאי כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה חַיָּב לוֹ כְּלוּם - הֲרֵי זֶה חַיָּב[57]; שֶׁדָּבָר זֶה מַתָּנָה הִיא, וְאֵינָהּ אַסְמַכְתָּא. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְעֵדִים: 'הֱווּ עָלַי עֵדִים[58] שֶׁאֲנִי חַיָּב לְפְלוֹנִי מָנֶה', אוֹ שֶׁכָּתַב לוֹ בִּשְׁטָר[59]: 'הֲרֵינִי חַיָּב לְךָ מָנֶה', אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים[60], אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: 'הֲרֵינִי חַיָּב לְךָ מָנֶה בִּשְׁטָר'[61], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר 'אַתֶּם עֵדַי'; הוֹאִיל וְאָמַר 'בִּשְׁטָר' - הֲרֵי

זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר ״הֱוֵי עָלַי עֵדִים״, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם. אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִים, וְהָעֵדִים יוֹדְעִים, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אֶצְלוֹ כְּלוּם. שֶׁהֲרֵי חַיֵּב עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב[62]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַב הַגְּאוֹנִים.

57) כתובות קא: שהאומר לחבירו: "חייב אני לך מנה" – חייב, וכשיטת הרי"ף שכאן מדובר בהודאה של התחייבות חדשה ולא בהודאה שלוה ממנו מקודם (ודלא כפירש"י שם). וכן מצאנו בבבא־בתרא קמט. בענין איסור גיורא שיש קנין אודיתא (= הודאה), אף־על־פי שלאמיתו של דבר לא היה חייב לו כלום. 58) וזה לכל הדעות בגמרא, ואף ריש לקיש מודה בזה (שם). אבל אם לא אמר כך, יכול המודה להשתמט אחר־כך ולומר לו: "משטה אני בך", כלומר, לא כיוונתי באמת, אלא לצחוק ממך בלבד אמרתי כן. 59) כרבי יוחנן שם, ולא כריש לקיש, וכפירוש רבינו־תם (ברא"ש שם), שמה שאמרו שם: "דאמר לו חייב אני לך מנה בשטר" - היינו על התחייבות חדשה ולא הודאה על העבר, ובזה חולק ריש לקיש על רבי יוחנן, והלכה כרבי יוחנן. אבל אם כתב לו הודאה לעבר, אין בזה שום פלוגתא, שהרי משנה מפורשת היא בבבא־בתרא קעה: "הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו - גובה". 60) ועיין להלן פי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ג, שבאופן זה אין כחו של שטר זה אלא כמו מלוה על פה (וראה מגיד־משנה, ושו"ת הרמב"ם הוצאת פריימן סימן רכא). 61) כן פירשו הר"ח והרי"ף שם מה שאמרו: "דאמר לו חייב אני לך מנה בשטר". 62) כלומר: הוא מחייב עצמו כמו הערב, שאף־על־פי שלא לוה ממנו, משעבד הוא את עצמו (ש"ך חו"מ סימן מ ס"ק ז, וביאור הגר"א שם סימן קכט ס"ק ט), אף שבעצם הדין אין ערב דומה לכותב שמחייב עצמו, שהרי זה אינו צריך קנין ואילו ערב צריך קנין (ש"ך והגר"א שם, ועיין לחם־משנה כאן).

טז. חִיֵּב עַצְמוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ קָצוּב[63], כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי חַיָּב לָזוּן אוֹתְךָ אוֹ לְכַסּוֹת[64] חָמֵשׁ שָׁנִים - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד; שֶׁזּוֹ כְּמוֹ מַתָּנָה[65] הִיא, וְאֵין כָּאן דָּבָר יָדוּעַ וּמְצוּי[66] שֶׁנִּתְּנוּ בְּמַתָּנָה. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי.

63) הראב"ד תמה: איה המקור להלכה זו? הוא גם רוצה להוכיח את ההיפך: בכתובות קא: הקשו על ריש לקיש (הנ"ל בהלכה טו) מהמשנה שם ששנינו: "הנושא אשה ופסק עמה לזון את בתה חמש שנים, חייב לזון אותה", הרי שיכול אדם להתחייב בהודאת פיו ללא קנין, ואף ללא חוב ממשי קודם לה? ועל זה תירצו שהטעם הוא משום: "הן הן הדברים הנקנים באמירה", הרי שהקושיא אינה אלא לריש לקיש, אבל לרבי יוחנן אין הפרש בין נישואין וסתם התחייבות, ואף בדבר שאינו קצוב כמו "לזון את הבת חמש שנים" אפשר להתחייב. וראה להלן הלכה יז והערה סז. 64) בכ"י תימן: "ולכסותך". 65) אבל אם היתה ההתחייבות בתורת תמורה ושכר לשירות שקבל המתחייב - נשתעבד, אף־על־פי שהיתה לדבר שאינו קצוב (משנה־למלך בשם הריטב"א). וראה להלן בהלכה יז. 66) ואין סמיכות דעת של המוכר אלא בדבר מסוים, ולא בהתחייבות כללית. ועיין לעיל פ"ה הלכה יד.

יז. וּמִפְּנֵי מָה הַפּוֹסֵק עִם אִשְׁתּוֹ[67] שֶׁיִּהְיֶה זָן אֶת בִּתָּהּ - חַיָּב לְזוּנָהּ? מִפְּנֵי שֶׁפָּסַק בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין, וְהַדָּבָר דּוֹמֶה לִדְבָרִים הַנִּקְנִין בַּאֲמִירָה[68].

67) [כלומר, פסק לה מזונות מרצונו הטוב מבלי שאשתו תדרוש זאת ממנו. והרי זה כנותן מתנה דבר שאינו קצוב. וראה להלן]. 68) להלן פ"ו מהלכות זכיה ומתנה הלכה יז. ושם אין זה אלא בשעת קידושין, ולפיכך אין צריך קנין. אבל כאן שמדובר בשעת נישואין צריך קנין, ולפיכך כתב רבינו ש"הדבר דומה לדברים הנקנין באמירה". כלומר, אין זה אלא "דומה" בלבד. [והמקור לזה בסוגיית הגמרא בכתובות שם, שהקשו לריש לקיש מהמשנה: "הנושא את האשה ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים - חייב לזונה", ואילו לרבי יוחנן לא הקשה אע"פ שזהו דבר שאינו קצוב, - שכאן אין זה כמו מתנה אלא כמו מכר, כיון שפסקה עמו, וכנראה שלא הסכימה לנישואין אלא על דעת כן, ולפיכך גמר ומקנה (ראה במשנה־למלך), ומתרץ שגם לריש לקיש שאי־אפשר להתחייב, מודה ב"שטרי פסיקתא". ואע"פ שמדובר בשעת נישואין - מפני שהם כדברים הנקנים באמירה. ושוב אין צריך לדחוק שכאן מדובר דוקא באופן שפסקה אשתו עמו על דעת כן, אלא אפילו לא התנתה הנישואין בזה - חל הקנין. ולפיכך העתיק רבינו: "הפוסק עם אשתו" כלומר, פסק מדעתו, ולא כבמשנה: "ופסקה אשתו עמו", שמשמע שהיא דרשה זאת. ובפכ"ג מהלכות אישות הלכה יז שהביא: "הנושא אשה ופסקה עמו" - כתב באמת: "שלא בשעת הקידושין עד שיקנו מידו", ובכלל זה גם שלא בשעת נישואין - שמכיון שהיא פסקה עמו הרי זה כמקח וממכר, שגם דבר שאינו קצוב - נקנה, כנ"ל. ועיי"ש בלחם־משנה, וראה למעלה הלכה טז והערה סב].

יח. כְּשֶׁהָיוּ חַכְמֵי סְפָרַד רוֹצִים לְהַקְנוֹת בְּאַסְמַכְתָּא[69], כָּךְ הָיוּ עוֹשִׂין: קוֹנִין מִזֶּה שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ[70] מֵאָה דִינָרִין, וְאַחַר שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ קוֹנִין מִבַּעַל חוֹבוֹ[71], שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּהְיֶה כָּךְ אוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּךְ - הֲרֵי הַחוֹב זֶה מָחוּל לוֹ[72] מֵעַכְשָׁו[73], וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹ לֹא יַעֲשֶׂה - הֲרֵינִי תּוֹבְעוֹ בַּמָּמוֹן שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ בּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ[74] הָיֵינוּ עוֹשִׂין בְּכָל הַתְּנָאִין שֶׁבֵּין אָדָם לְאִשְׁתּוֹ בְּשִׁדּוּכִין, וּבְכָל הַדְּבָרִים הַדּוֹמִין לָהֶם.

69) מחמירים היו על עצמם, שהרי בקנין מעכשיו אין "אסמכתא", כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ז (הגר"א חו"מ סימן רז ס"ק נג). 70) והתחייבות זו, אחרי שהיא ללא תנאי, אין בה משום "סמיכות". 71) כלומר, מזה שאליו התחייב, ואף־על־פי שמחילה אינה צריכה קנין, כמו שכתב רבינו למעלה (פ"ה הלכה יא) - עשו כן ליתר תוקף, שלא יוכל לטעון כי התכוון לשם היתול (לחם־משנה). 72) והרי במחילת דבר הנמצא ביד הצד האחר, אין משום סמיכות (למעלה הלכה ד). 73) כלומר, שכוונתו היא, שההתחייבות תהיה מעכשיו, אבל לא שאמר כך מפורש,

שהרי אז לא היה צורך בשום התחייבות קודמת, כי ב"מעכשיו" אין משום סמיכות (לחם־משנה, המסלק בזה את קושיית הכס"מ) או אף שאמר מפורש "מעכשיו" ולצאת את כל הדעות, אף של אלו הסוברים שלא מועיל מעכשיו. 74) ויש אומרים, שב"שידוכין" ובכל המקרים, שאחר גורם הפסד לשני, אין חשש לאסמכתא (שו"ע חושן־משפט סימן רז, סעיף טז).

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני האונאה ושיעורה והזמן שהיא חוזרת ובאי זה מקום.

א. אָסוּר לַמּוֹכֵר אוֹ לַקּוֹנֶה[2] לְהוֹנוֹת אֶת חֲבֵרוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר[3]: וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ, אַל תּוֹנוּ[4]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה - אֵינוֹ לוֹקֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתָּן לְהִשָּׁבוֹן[5]. וּבֵין שֶׁהוֹנָה בְּמֵזִיד, בֵּין שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁיֵּשׁ בְּמֶכֶר זֶה הוֹנָיָה[6] - חַיָּב לְשַׁלֵּם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור למוכר או לקונה להונות את חבירו"

ובהמשך: "עד מתי יהיה לו לחזור ולתבוע ההוניה או לבטל המקח, עד כדי שיראה לתגר או לקרובו" ובנוגע למטבעות: "... עד כדי שיראה לשולחני ... ובכפרים שאין שם שולחני עד ערב שבת" שאז הולך לשוק לקנות צורך סעודת שבת. ועניינו בעבודת האדם: לפעמים יכול להיות חיסרון בעבודתו של יהודי מצד חשבונות של "לא לשמה" ועלול להתעורר אצלו ספק שמא יש בקניין זה - עבודתו בעולם לפעול את "קונה שמים וארץ" - ענין של הונאה.

הנה כשנמצאים ב"ערבי שבתות" באלף השישי אחר חצות היום וצריכים למהר "לקנות צורך סעודות שבת" אזי אין מקום לעניין של הונאה, והמקח קיים. ובפרט שישנו גם העניין ש"יראה לקרובו" - העבודה באופן של אהבת ישראל "איש את רעהו יעזורו" הרי בוודאי שאין מקום להונאה, ולכן נגמר הקנין בשלימות.

(משיחות ש"פ וארא תשמ"ה)

2) משנה בבא־מציעא נא. ושם: "אחד הלוקח ואחד המוכר, יש להם אונאה". 3) ברייתא שם. 4) ועל זה אמרו ב"תורת כהנים" (פ' בהר פרשה ג ה"ד): "זו הניית (=הונאת) ממון". 5) שהרי אפשר להשיב את האונאה, ומתוך כך יתוקן העול, ובגלל זה, שייך "לאו" זה לסוג של "לאו הניתק לעשה", כלומר "לאוין" שהמעשה השלילי שעליו מזהיר ה"לאו" ניתן לתיקון ע"י עשייה חיובית, ולפיכך אין בהם מלקות, וראה בפ"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה א. 6) המקור לזה בגמרא (שם, נא.) שביארו שם שלכן הזהירה התורה את שניהם, גם את המוכר וגם את הלוקח, שאפשר היה לחשוב שרק למוכר אסור להונות ש"קים ליה בדזבינתיה" (= ש"יודע כמה נתן בה ובמזיד הוא עושה" - רש"י), אבל לוקח שאינו יודע, לא. לכן, מסיימת הגמרא, הדגישה התורה, ששניהם ב"בל תונו", כלומר המזיד והשוגג - שניהם בדין אונאה.

ב. וְכַמָּה תְּהֵא הוֹנָיָה[7] וְיִהְיֶה חַיָּב לְהָשִׁיב? שְׁתוּת[8] בְּשָׁוֶה[9]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁמָּכַר שְׁוֶה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ[10], אוֹ שְׁוֶה שֶׁבַע בְּשֵׁשׁ[11], אוֹ שְׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ[12], אוֹ שְׁוֶה שֵׁשׁ בְּשֶׁבַע - הֲרֵי זֶה הוֹנָיָה; וְנִקְנָה הַמֶּקָח[13], וְחַיָּב הַמְּאַנֶּה לְשַׁלֵּם אֶת הַהוֹנָיָה וּלְהַחֲזִירָהּ כֻּלָּהּ[14] לַמִּתְאַנֶּה.

7) משנה בבא־מציעא מט: ומימרת סיכום של רבא שם ג: 8) ששית. 9) כלומר שתות בדיוק, חלק ששי של ערך המקח, או חלק ששי של הסכום שנתן, ראה להלן. 10) שאז נתאנה המוכר בשתות משויו של המקח, וזה מוסכם לכל הדעות. 11) שאז שוב נתאנה המוכר, אך הפעם אין כאן שתות ביחס לערך המקח, אבל יש כאן שתות ביחס לסכום הכסף שנתן, ודבר זה שנוי במחלוקת רב ושמואל (ב"מ שם). והכריע הרמב"ם כשמואל, מפני שהביאו בגמרא (שם) ראיה לדבריו (מגיד־משנה). וגם בהתאם לכלל המקובל, שהלכה כשמואל בדיני ממונות (הגהות מיימוניות). 12) כאן נתאנה הלוקח, ושוב אין כאן שתות ביחס למקח. אבל יש שתות ביחס לכסף התמורה, וכדעת שמואל הנ"ל. 13) ואף המתאנה אינו יכול לחזור בו, אלא לדרוש את האונאה בחזרה, כרבי נתן ולא כרבי יהודה הנשיא, ולא כסתם משנה (נא), וכמימרת הסיכום של רבא. 14) כלומר, ולא אומרים שמכיון שפחות משתות הוא מחילה, שיחזיר רק את ההפרש, זאת אומרת את הפרוטה האחרונה, המשלימה לשתות (סמ"ע סימן רסז, ס"ק ד).

ג. הָיְתָה[15] הַהוֹנָיָה פָּחוֹת מִזֶּה[16] בְּכָל שֶׁהוּא[17], כְּגוֹן שֶׁמָּכַר שְׁוֶה שִׁשִּׁים דִּינָר בַּחֲמִשִּׁים וּפְרוּטָה[18] - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלוּם[19]; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁתוּת דֶּרֶךְ הַכֹּל לִמְחֹל בּוֹ[20].

15) מימרת הסיכום של רבא (בבא־מציעא נ:). 16) פחות משתות. 17) כלומר, כל שהוא במובן האחוז המספרי, ביחס למקח, אף כי הסכום כשהוא לעצמו הוא גדול. 18) המגיד־משנה מגיה בדברי רבינו: "שוה שבעים דינר בששים ופרוטה", שבזה אין אונאה שתות לא ביחס לשויו של המקח ולא ביחס לסכום הכסף שנתן, שהרי האונאה היתה עשרה דינרים פחות פרוטה. ואילו "מכר שוה ששים דינר בחמשים ופרוטה", כפי הנוסח שלפנינו, שביחס לסכום הכסף שנתן יש אונאה יותר משתות, שבזה אפשר לבטל את המקח, וביחס לשויו של המקח יש פחות משתות שהוא בגדר מחילה - מכיון שישנם כאן שני קצוות: מצד אחד ביטול מקח ומצד שני מחילה, יש ללכת בדרך ממוצעת ולפסוק "קנה ומחזיר אונאה" כאילו יש כאן אונאה שתות (עיין לחם־משנה), וגם בשו"ע חו"מ סימן רכז סעיף ג, העתיק כנוסחת המגיד־משנה. 19) ואף מיד אינו יכול לדרוש בחזרה את הסכום שנתאנה בו, שיש לאלתר דין מחילה באונאה זו, וראה להלן הלכה ה, שגם באונאת שתות או יותר משתות אינו חייב להחזיר, אם שהה יותר מכדי

שיראה לתגר או לקרובו. 20) שכן הוא דרך מקח וממכר, שאין הלוקח והמוכר יכולים לכוון דמי המקח בצמצום, ו"דרך העולם למחול עד שתות במקח או במעות, אף שהוא עולה הרבה, כל שאין שם שתות עליו" (טור בשם הרא"ש. הובא בסמ"ע שם ס"ק ב). ויש אומרים שגם לכתחילה התירו להשתכר בפחות משתות מפני תיקון העולם, שימצאו בני אדם צרכיהם מוכנים בכל מקום (חינוך סוף מצוה שלז, ועיין שו"ע חו"מ שם סעיף ו שנסתפקו בזה).

1 **ד. הָיְתָה הַהוֹנָיָה[21] יְתֵרָה עַל הַשְּׁתוּת בְּכָל שֶׁהוּא,**
2 **כְּגוֹן שֶׁמָּכַר שְׁוֶה שִׁשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים פָּחוֹת פְּרוּטָה[22] -**
3 **בָּטֵל מֶקָּח, וְהַמִּתְאַנֶּה יָכוֹל לְהַחֲזִיר הַחִפָּץ וְלֹא יִקְנֶה**
4 **כְּלָל; אֲבָל הַמְאַנֶּה אוֹתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר[23], אִם רָצָה**
5 **זֶה וְקִבֵּל[24]. וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּטַל הַמֶּקָּח[25], אֵין**
6 **הַמְאַנֶּה[26] חַיָּב לְהַחֲזִיר עַד שֶׁתִּהְיֶה הַהוֹנָיָה יָתֵר עַל**
7 **פְּרוּטָה[27]. הָיְתָה פְּרוּטָה בְּשָׁוֶה - אֵינוֹ מַחֲזִיר, שֶׁאֵין**
8 **הוֹנָיָה לִפְרוּטוֹת[28].**

21) בבא־מציעא נ: 22) שבין מצד המקח ובין מצד הכסף, יש כאן אונאה יותר משתות. 23) משנה בבא־מציעא נא. "מי שהוטל עליו (= שנתאנה) ידו על העליונה, רצה אומר לו תן לי מעותי וכו'". ואע"פ שמשנה זו עוסקת באונאת שתות, ואין הלכה כמותה בזה (ראה למעלה הלכה ב והערה יב) - הלכה כמשנה זו לגבי עיקרון זה, שרק למתאנה יש זכות לחזור בו, אבל המאנה אינו יכול להרויח על־ידי העבירה שעשה, וראה להלן הלכה יג. וכן דעת הרי"ף בבבא־בתרא פג: לפי דברי רב חסדא שם. ועיין שם דף פד. בתוספות ד"ה אי לאו. 24) ואינו תובע האונאה. אבל אם רוצה שהמקח יהא קיים ותובע שהמוכר יחזיר לו האונאה - גם המוכר יכול לחזור בו (מגיד־משנה וכסף־משנה לפי שיטת הרי"ף ורבינו). 25) בכ"י תימן: "אם רצה זה יקבל אע"פ שבטל המקח". ואח"כ מתחילה הלכה ה' "אין המונה וכו'". וגם בדפוסי רומי וקושטא יש רווח ניכר אחרי המילים שבטל המקח. וכן נראה במגיד־משנה ובשו"ע חו"מ רכז סעיף ה' שהחל מהמילים "אין המאנה" מתחיל ענין חדש. וא"כ המילים "ואע"פ שבטל המקח" שייכים למעלה. 26) כרב כהנא (בבא־מציעא נה.) שאין אונאה לפרוטות, ושכן מוכח מהמשנה שם. 27) אפילו אם היא רק קצת יותר מפרוטה כגון פרוטה וחצי - נחשב אונאה, אבל רש"י מפרש שאין אונאה בכלל לפרוטות (שהן של נחושת) אלא למטבעות של כסף, אף לפחותה ממטבעות הכסף כגון איסר, אבל לא למטבע שאינה מכסף (בבא־מציעא שם ד"ה אין אונאה לפרוטות). 28) זהו לשון הגמרא (שם), וכוונתה: לכל הקניות שההונאה שלהן עולה פרוטה, ומכאן לשון הרבים: "לפרוטות", במקום "לפרוטה".

9 **ה. עַד מָתַי[29] יִהְיֶה לוֹ לַחֲזֹר[30] וְלִתְבֹּעַ הַהוֹנָיָה[31] אוֹ**
10 **לְבַטֵּל הַמֶּקָּח?[32] עַד כְּדֵי[33] שֶׁיַּרְאֶה[34] לְתַגָּר[35] אוֹ**
11 **לְקִרוֹבוֹ[36]. וְאִם שָׁהָה יוֹתֵר[37] מִזֶּה, אֲפִלּוּ לָקַח שְׁוֶה**
12 **מֵאָה בְּמָאתַיִם - אֵינוֹ חוֹזֵר[38].**

29) משנה בבא־מציעא מט: 30) במשנה (שם) כתוב: "מותר", ומזה דייק רש"י (שם ד"ה עד מתי מותר להחזיר), שאף "מי שפרע" אין כאן. 31) בשתות. וכן הוא בשו"ע (רכז סעיף ז). 32) ביתר משתות. וכ"ה בשו"ע שם. 33) משנה (שם). וכמו שפסק רבא (שם נ:) "זה וזה (= שתות ויותר משתות, כלומר, אונאה וביטול מקח) בכדי שיראה לתגר או לקרובו". 34) את המקח. 35) סוחר בעל מקצוע. 36) הבקי בענינים אלו. 37) שאז "מחל על אונאתו" (רש"י שם). 38) שאין חילוק באונאה של "יותר משתות" בין חומש לשליש או חצי (סמ"ע רכז, ס"ק טז). וראה להלן פרק כז הלכה ה, שאם היתה האונאה בכדי שאין הדעת טועה, אין זו בכלל אונאה, אלא מתנה היא.

13 **ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] בְּלוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי הַמֶּקָּח**
14 **בְּיָדוֹ[40] וּמַרְאֵהוּ[41]; אֲבָל הַמּוֹכֵר[42] חוֹזֵר בְּהוֹנָיָה**
15 **לְעוֹלָם[43], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּבִטּוּל מִקָּח[44], שֶׁאֵינוֹ**
16 **יוֹדֵעַ דְּמֵי זֶה שֶׁמָּכַר[45] עַד שֶׁיִּרְאֶה כְּמוֹתוֹ שֶׁנִּמְכָּר**
17 **בַּשּׁוּק. לְפִיכָךְ[46], אִם הָיָה הַמֶּקָּח דָּבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ**
18 **שְׁנוּי וְהוּא כֵּלוֹ שָׁוֶה[47], כְּגוֹן פִּלְפְּלִין[48] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**
19 **- הֲרֵי זֶה אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא עַד כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאַל עַל שַׁעַר**
20 **שֶׁבַּשּׁוּק בִּלְבַד.**

39) בבא־מציעא נ: מימרא של רב נחמן. ושם (נא.) עובדא, שבה הורה כן רב נחמן, הלכה למעשה. 40) טעם זה הביאו בגמרא (שם) בקשר עם עובדא מסויימת. 41) שהלוקח רגיל ללכת ממקום למקום ולהראות את מקחו, ומתוך כך מעירים לו על האונאה. 42) שאין המקח תחת ידו. 43) ללא כל הסתייגות בזמן. 44) בעבודא שהורה בה רב נחמן (שם נא.) שהמוכר לעולם חוזר, היתה האונאה יותר משתות, שהרי אמרו לו לחזור (הגר"א סי' רסז, ס"ק טז). 45) שוויו האמיתי של המקח. 46) מסקנא הגיונית, שהוציא הרמב"ם מהדין הקודם, והסכים לו הרמב"ן, אך הרשב"א חולק עליו וסובר שמוכר תמיד חוזר, ללא כל הסתייגות שהיא "שלא תחלוק בשיעורין" (מגיד־משנה). 47) שכל בני המין יש להם מחיר אחיד, ללא יוצא מן הכלל. 48) שאין כל הפרש בין פלפל אחד לחבירו.

21 **ז. וְכֵן[49] אִם נוֹדַע[50] שֶׁבָּא לְיָדוֹ כְּמִמְכָּרוֹ, וְיָדַע שֶׁטָּעָה**
22 **וְלֹא תָּבַע - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִתְבֹּעַ, שֶׁהֲרֵי מָחַל.**

49) אף הלכה זו היא מסקנא הגיונית מן ההלכה הקודמת. 50) = בבירור גמור (סמ"ע, שם ס"ק ב).

23 **ח. כְּשֵׁם[51] שֶׁהוֹנָיָה לְהֶדְיוֹט, כָּךְ הוֹנָיָה לְתַגָּר, אַף עַל**
24 **פִּי[52] שֶׁהוּא בָּקִי[53]. וּכְשֵׁם שֶׁהוֹנָיָה בְּפֵרוֹת וּבְבְהֵמָה[54],**
25 **כָּךְ יֵשׁ דִּין הוֹנָיָה בְּמַטְבֵּעוֹת[55].**

51) משנה בבא־מציעא נא. כחכמים ולא כרבי יהודה. 52) בזה מסבירה הברייתא את שיטת רבי יהודה (שם), שתגר אין לו הונאה. 53) ואפשר היה על כן לחשוב שידע על האונאה, וויתר עליה. 54) משנה, שם נו: כחכמים ולא כרבי יהודה. 55) משנה, שם נא: [כלומר: כשם שיש דיני אונאה בפירות ובבהמה, ש"אם היתה פחות משתות אינה אונאה", ואם שהה יותר מכדי "שיראה לתגר או לקרובו", אינו חוזר, כמו כן במטבע. ועיין לחם־משנה].

ט. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה דִינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דִינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְצָרְפָהּ[56] בְּעֶשְׂרִים דִינָר[57] אוֹ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה[58] - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַהוֹנָיָה. הָיָה יָתֵר עַל זֶה[59] - בָּטֵל הַצֵּרוּף[60]. פָּחוֹת מִכָּאן[61] - מְחִילָה[62].

56) החליפה, ועיין 'ערוך השלם' (לקאהוט ד"ה "צרף"), ושם: "הושאל לחילוף מעות גדולות בקטנות", ועיין מס' שקלים (פ"ב, מ"א) "מצרפין שקלים לדרכונות", וירושלמי (מעשר שני פ"ב): "המצרף סלע", וירושלמי (פ' הכסף ה"ה): "חזקיה אמר לצורפה בירושלים". 57) שזה כמו "שוה שש בחמש", שיש כאן אונאה של שתות משויו של המקח, ונתאנה המוכר. 58) שזה כמו "שוה שש בשבע", היינו, שתות מהמקח, אלא שהפעם נתאנה הלוקח. 59) יתר על שתות. 60) כדין ביטול מקח. 61) פחות משתות. 62) כדעת רבי שמעון במשנה (שם נא: נב.), וראה להלן הלכה י.

י. וְכֵן[63] אִם הָיְתָה הַסֶּלַע חֲסֵרָה[64] שְׁתוּת[65], וְהָיוּ מוֹצִיאִין[66] הַסְּלָעִים בְּמִנְיָן[67] וְלֹא בְּמִשְׁקָל[68] - מַחֲזִיר הַהוֹנָיָה.

63) משנה, שם נא: 64) ממשקלה "כי מטבע היוצא תמיד הוא שוחק (נשחק) וחסר" (רש"י שם ד"ה כמה תהא הסלע חסרה). 65) כרבי שמעון, ולא כשאר התנאים שנתנו שיעורים אחרים. והכריע כמותו, מכיון שבגמרא השוה רבא (לפי גירסת הרי"ף) דין מטבע עם דין שאר הדברים, שהוא: שתות. 66) שבמקום זה היו מוציאין וכו'. 67) לפי מנין הסלעים בלי להקפיד על משקלם (פירוש המשניות פרק הזהב). 68) שבמקום שמקפידין על משקל המטבעות, אף בטעות כל שהיא - חוזר, ראה להלן פט"ו הלכה א.

יא. עַד מָתַי חַיָּב לְהַחֲזִיר הַדִּינָר[69] אוֹ הַסֶּלַע? בַּכְּרַכִּים[70] - עַד כְּדֵי שֶׁיַּרְאֶה לְשֻׁלְחָנִי[71]; בַּכְּפָרִים[72], שֶׁאֵין הַשֻּׁלְחָנִי מָצוּי שָׁם - יֵשׁ לוֹ לְהַחֲזִיר עַד עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת[73]. שֶׁאִין מַכִּיר הַסֶּלַע וְחֶסְרוֹנָהּ וְדָמֶיהָ[74] אֶלָּא הַשֻּׁלְחָנִי. וְהוּא הַדִּין[75] לְמוֹכֵר סְפָרִים, אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, שֶׁיֵּשׁ לַלּוֹקֵחַ לַחֲזֹר עַד שֶׁיַּרְאֶה אוֹתָם לַתַּגָּרִים הַבְּקִיאִים בָּהֶן בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן; שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִים בִּדְבָרִים אֵלּוּ. לְפִיכָךְ[76], אִם לֹא הָיָה מַכִּיר[77] בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, וְהוֹלִיךְ הַמֶּקַח לְמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁבָּא הַבָּקִי לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה וְהוֹדִיעוֹ שֶׁטָּעָה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר[78].

69) המאנה חייב להחזיר למתאנה. והמגיד־משנה העתיק: "עד מתי יש לו להחזיר" (כמו שכתב רבינו למעלה ה"ה), והמדובר במתאנה. 70) משנה, שם נב. 71) האיש שמקצועו להחליף מטבעות. והטעם מיד בהלכה זו. 72) בשאר הדברים (חוץ ממטבע) אין הבדל בין כרכים לכפרים (למעלה הלכה ה), שבכל מקום מצויים מומחים לדבר, אבל במטבע אין מומחים חוץ מהשולחנים (שם נב: לדעת רבא). 73) שאז דרכם של הכפריים לבוא לשוק (גמרא שם) לקנות צרכי סעודת שבת (רש"י ד"ה דסלקין לשוקא), ואז יש להם הזדמנות להפגש עם השולחנים. 74) כמה שוויה האמיתי בדמים. 75) זה הוציא הרמב"ם מההלכה הקודמת, ממנה התברר, שהתאריך הוא דבר יחסי, והכל תלוי באפשרות הבירור אצל מומחה לדבר. 76) גם זה מסקנה מהעיקרון הקודם. 77) אדם שמכיר ובקי בטיב המקח המסוים. 78) כלומר, יכול המתאנה לחזור בו מהמקח.

יב. הַנּוֹתֵן סֶלַע חֲסֵרָה לַחֲבֵרוֹ, אִם הָיָה מַכִּירָהּ[79], אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[80] - הֲרֵי זֶה מַחֲזִירָהּ[81]. וְאִם הָיָה אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאָהּ עַל יְדֵי הַדְּחָק - אֵינוֹ יָכוֹל[82] לְהַחֲזִירָהּ[83] לְאַחַר זְמַן, אֶלָּא אִם כֵּן קִבְּלָהּ[84] מִמֶּנּוּ בְּמִדַּת חֲסִידוּת.

79) את המטבע, שזו היא שהחליפה לו. 80) [אף־על־פי שכן הוא לשון המשנה (נב.) - אין מקור דין זה ממשנה זו, שהרי בגמרא אמרו על זה, שחובה זו לקבל בחזרה אינה אלא מצד מידת חסידות (ראה להלן) - אבל מקור דברי רבינו מהסוגיא בקידושין ח. שאמרו שם: "התקדשי לי במנה זו, ונמצא של נחושת - אינה מקודשת. דינר רע - הרי זו מקודשת, ויחליף". ומקשה הגמרא: "האי דינר רע, היכי דמי, אי דלא נפיק (אינו יוצא כלל בהוצאה), היינו דינר של נחושת. אמר רב פפא, כגון דנפיק על־ידי הדחק". הרי שאם אינו יוצא כלל, אין זה מקח, ודינו כמוצא מום במקח, שחוזר בו לעולם, להלן פט"ו ה"ג, שלא אמרו חכמים שיעור שיראה לתגר או לקרובו אלא באונאה ולא במומים (מגיד־משנה שם בשם רב האי). וראה באבן־האזל]. 81) הלוקח לשולחני, ומקבל בחזרה את מעותיו. 82) הלוקח. 83) ולתבוע בחזרה את מעותיו. 84) שהסכים המחליף לקבלה בחזרה. משנה (שם נב.): "אם היה מכירה, אפילו לאחר שנים עשר חודש מקבלה הימנו, ואין לו עליו אלא תרעומת - שאינו אלא נפש רעה". וביארו בגמרא (שם): שמקבלה הימנו במדת חסידות, ולפיכך אם אינו מקבלה הימנו, אין לו עליו אלא תרעומת. ושם מפורש בסוף הסוגיא: "והני מילי הוא דסגי להו" (שיוצאה בהוצאה). ובכתב־יד אחד (בדקדוקי סופרים): "והני מילי, דנפיק על־ידי הדחק" וכן הוא ברי"ף.

יג. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שְׁוֶה אַרְבַּע בְּחָמֵשׁ[85], שֶׁהֲרֵי הַמֶּקַח[86] בָּטֵל כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְלֹא הִסְפִּיק[87] לְהַרְאוֹת לְתַגָּר אוֹ לִקְרוֹבוֹ עַד שֶׁהוּקַר וְעָמַד בְּשֶׁבַע - לוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְלֹא הַמּוֹכֵר; שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לַמּוֹכֵר[88]: אִלּוּ לֹא הוֹנִיתַנִי לֹא הָיִיתָ יָכוֹל לַחֲזֹר, וְעַתָּה שֶׁהוֹנִיתַנִי תַּחֲזֹר?! הֵיאַךְ יִהְיֶה הַחוֹטֵא נִשְׂכָּר?[89]

85) שאז יש אונאה יותר משתות. 86) כלומר: "שהמקח". וראה להלן פי"ז הלכה ח. 87) שזה הוא התאריך האחרון של חזרת הלוקח (למעלה הלכה ה). 88) מימרת רב חסדא (בבא־בתרא פג־פד) באונאת שתות - לשיטתו שיש בשתות משום ביטול מקח. והוא־הדין לשיטתנו ביותר משתות שיש בו משום ביטול מקח (הרי"ף שם). 89) ולפיכך, אף

שעכשיו יוצא שהמוכר נתאנה, אין הוא יכול לבטל את המקח בגלל זה, וכל־שכן אם לא נתאנה המאנה, שאין הוא יכול לחזור כל זמן שהמתאנה אינו תובע אונאתו (למעלה הלכה ד).

יד. וְכֵן[90] מוֹכֵר שֶׁמָּכַר שְׁוֶה חָמֵשׁ בְּאַרְבַּע[91], וְזָל וְעָמַד בְּשָׁלֹשׁ[92] - מוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[93], וְלֹא לוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוֹנִיתַנִי תַּחֲזֹר בְּךָ.

90) גם זה שם. 91) שזה יותר משתות לרעת המוכר. 92) שאז יוצא שהלוקח־המאנה, הוא שהתאנה. 93) כאן לא הזכיר תאריך, שהרי במוכר אין כל הגבלה בזמן לחזרתו (למעלה הלכה ו).

טו. הַמּוֹכֵר שְׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ[94], וְלֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ עַד שֶׁהוּקַר וְעָמַד בִּשְׁמוֹנֶה[95] - הֲרֵי הַמּוֹכֵר חַיָּב לְהַחֲזִיר[96] הָאַחַת שֶׁל הוֹנָיָה[97]; שֶׁהֲרֵי נִקְנָה הַמֶּקָּח[98] וְחַיָּב לְהַחֲזִיר, וּכְשֶׁהוּקִיר בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ הוּקִיר. וְכֵן אִם מָכַר שְׁוֶה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ, וְהוּזְלוּ וְעָמְדוּ עַל שָׁלֹשׁ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ חַיָּב לְהַחֲזִיר סְלַע אַחַת שֶׁל הוֹנָיָה; שֶׁהֲרֵי נִקְנָה הַמֶּקָּח, וּבִרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּזָּל.

94) שאז יש אונאה של שתות (למעלה הלכה ב). 95) שזהו הנושא במימרת רב חסדא, אלא שזה האחרון סובר שיש דין ביטול מקח אף באונאת שתות, ובהתאם לזה הוא קובע, שאף במקרה זה שבא שינוי במחיר, ויוצא שהמאנה חזר להיות מתאנה כביכול, בכל זאת רק המתאנה (הראשון) יכול לחזור בו ולא המאנה, כדין כל ביטול מקח, ומטעם האמור: שלא יהא חוטא נשכר, וכל־שכן לשיטתנו, שבאונאת שתות המקח קיים, ואין אחד מהם, לא המאנה ולא המתאנה, יכול לחזור בו - שוודאי יש למתאנה הזכות לתבוע את חזרת אונאתו. ואין צורך בנימוק שכתב רבינו למעלה - "שלא יהא חוטא נשכר". 96) אף שעכשיו יוצא שלא התאנה הלוקח כלל. 97) את האחת המהווה את ההפרש שבין שוויו של המקח וסכום הכסף שנתן בעבורו. 98) שהרי בשתות נשאר המקח קיים (למעלה הלכה ב).

יום ש"ק כ' אייר ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו הצדדין שאין בהם אונאה והדברים שאין במכירתן אונאה, והנמשך אחר זה.

א. הַמַּחֲלִיף[2] כֵּלִים בְּכֵלִים אוֹ בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה, אֲפִלּוּ מַחַט בְּשִׁירַיִים אוֹ טָלֶה בְּסוּס - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁזֶּה רוֹצֶה בַּמַּחַט יוֹתֵר מִן הַשִּׁירַיִים. אֲבָל הַמַּחֲלִיף פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת[3], בֵּין שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָם קֹדֶם הַמְּכִירָה בֵּין שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָם אַחַר מְכִירָה - יֵשׁ לָהֶן הוֹנָיָה.

2) בבבא מציעא מז. אמר רב אבא בשם רב הונא שאם אמר לו "מכור לי באלו" - אין לו עליו אונאה, לפי שהוא כחליפין ואף רבה לא נחלק עליו אלא מפני שאמר "מכור לי" ולפיכך דינו כמכירה. ובירושלמי שם פרק ד הלכה א אמרו: אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שור בפרה או חמור בשור, הא ציבור [פירות] בציבור [פירות] לא קנה". ומפרשה רבינו לעניין אונאה, ועיין ראב"ד. 3) ראה למעלה פרק ה הלכה א שחליפין של "שווה בשווה", ישנם גם בפירות.

ב. הַלּוֹקֵחַ בְּדָמִים[4] אַכְסָרָה[5], כְּגוֹן שֶׁחָפַן מְמָעוֹת[6] וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי פָּרָתְךָ בְּאֵלּוּ[7] - אַף עַל פִּי שֶׁקּוֹנֶה[8] בַּחֲלִיפִין[9], קָנָה וּמַחֲזִיר הוֹנָאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10]. וְהוּא הַדִּין לְלוֹקֵחַ פֵּרוֹת אַכְסָרָה[11] בְּסֶלַע אוֹ בִּשְׁתַּיִם, שֶׁקָּנָה וּמַחֲזִיר אוֹנָאָה. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁמָּכַר כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ[12] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁאִלּוּלֵי לֹא הִרְבּוּ לוֹ הַדָּמִים[13] לֹא הָיָה מוֹכֵר לוֹ כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ.

4) בבא מציעא (שם), כרבה בשם רב הונא ולא כרב אבא בשם רב הונא, וכהכרעת הרי"ף. 5) ללא מידה, מניין ומשקל; וראה למעלה פרק ה הלכה ג. ולהלן פרק כא הלכה א והערה ב. 6) שלקח מלוא חפניו מעות ללא הבחנה כמה מספרם. 7) דווקא אם אמר בלשון זה של מכירה, אבל אם אמר בלשון של חליפין אין בו דין אונאה כמו בחליפין (כסף משנה). 8) והזכיר כבר הרמב"ם דין זה לעיל (פרק ח), אבל שם לעניין הקניין, שזה נושא הפרק שלעיל, וכאן לעניין שלפנינו: אונאה. 9) כלומר, לא בחליפין ממש כי אין מטבע עושה חליפין, אלא מעין חליפין שלא הקפיד על כמות המעות - והלחם משנה תיקן: "כחליפין". ובגמרא (שם) הסיקו, שאף על פי, שעקרו חכמים קניין כסף במטלטלין - מכיוון שצורת קנייה זו היא בלתי שכיחה, ושוב לא גזרו בה חכמים, כי כלל הוא שגזירות חכמים ותקנותיהם אינן כוללות אלא דברים שכיחים. וכן נראה בדברי רבינו למעלה (פרק ה הלכה ג) שאין קניינו מטעם חליפין אלא מדין כסף ומהטעם הנ"ל. 10) לפי דיני אונאה שביאר הרמב"ם בפרק הקודם. 11) נלמד מההלכה הקודמת, אלא ששם הכסף הוא "אכסרה" - והחפץ מסויים, וכאן להיפך: הכסף הוא מסויים: סלע או שתיים, והחפץ אינו מסויים. 12) ודווקא כלי תשמישו אבל כלים העומדים לסחורה אף אצל "בעל הבית" יש דין אונאה. 13) טעם זה מובא בגמרא (שם). ורש"י מוסיף על זה: "והוה ליה כמפרש: יודע אני שיש בו דין אונאה, אבל על מנת שאין לך עלי אונאה" (שם בשם שאילתות דרב אחאי). ודווקא אם נתאנה הלוקח, אבל אם נתאנה המוכר, הרי הוא כשאר המוכרים ויש בו דין אונאה (כסף משנה).

ג. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָיָה - יֵשׁ לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסָתָם[14]; שֶׁאֵין יוֹדֵעַ כַּמָּה הוֹנָיָה יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי שֶׁיִּמְחַל[15]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם אָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁאֵין בּוֹ הוֹנָיָה[16]; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ[17]. אֲבָל בִּמְפֹרָשׁ[18] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם[19].

14) חילוק זה העלה רבא (שם) מתוך השוואת שיטת רב עם תוכן ברייתא אחת. 15) [רש"י שם פירש שסבור שאין בו

אונאה כלל. אבל רבינו לשיטתו למעלה (פרק יא הלכה טז) שאי אפשר להתחייב או לתת במתנה אלא דבר ידוע וקצוב - והוא הדין שאי אפשר למחול דבר שאינו ידוע. ועיין שולחן־ערוך חושן משפט סימן רלב סעיף ז]. 16) שלא אמר בלשון: "אין לך עלי", אלא "שאין בו", ולביטוי זה משמעות הפוכה מזה הקודם. 17) כלומר, ביטוי זה לא רק שאינו מכיל מחילת האונאה, אלא להיפך יש בו משום הדגשת התביעה שלא יהיה בו אונאה (רש"י דיבור המתחיל שאין בו אונאה), ומתוך כך, כפי שמציין רש"י, אם יש רק אונאה כל שהיא, הרי זה מקח טעות - שהרי הותנה מפורש על העדר אונאה - והמתאנה יכול לחזור בו. 18) שמתנה במפורש את כמות האונאה, כדלהלן בהלכה ד. 19) כרבי יהודה בבבא מציעא שם. מפני שממון ניתן למחילה (שם).

1 **ד. כֵּיצַד[20]? מוֹכֵר שֶׁאָמַר לְלוֹקֵחַ: חֵפֶץ זֶה שֶׁאֲנִי**
2 **נוֹתֵן בְּמָאתַיִם, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא מָנֶה, עַל**
3 **מְנָת שֶׁאֵין לְךָ הוֹנָיָה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - אֵין לוֹ עָלָיו**
4 **הוֹנָיָה. וְכֵן לוֹקֵחַ שֶׁאָמַר לְמוֹכֵר: חֵפֶץ זֶה שֶׁאֲנִי**
5 **לוֹקֵחַ מִמְּךָ בְּמָנֶה, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁשָּׁוֶה מָאתַיִם, עַל מְנָת**
6 **שֶׁאֵין לְךָ עָלַי הוֹנָיָה אֲנִי לוֹקֵחַ מִמְּךָ - אֵין לוֹ עָלָיו**
7 **הוֹנָיָה.**

20) כל ההמשך הוא לשון הברייתא המצוטטת בבבא מציעא שם.

8 **ה. הַנּוֹשֵׁא וְהַנּוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה - אֵין לוֹ עָלָיו אוֹנָיָה.**
9 **כֵּיצַד? חֵפֶץ זֶה בְּכָךְ וְכָךְ לְקַחְתִּיו, כָּךְ וְכָךְ אֲנִי**
10 **מִשְׁתַּכֵּר בּוֹ[21] - אֵין לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה[22].**

21) ודבריו מתאימים למציאות שבאמת קנה בסכום שאמר.
22) לפי שלא סמך משעה ראשונה על שוויו האמיתי של החפץ - אלא על המחיר שקנה זה (מגיד משנה).

11 **ו. וְהַנּוֹשֵׁא וְהַנּוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, אִם לָקַח כֵּלִים רַבִּים אוֹ**
12 **בְּגָדִים בְּמִמְכָּר אֶחָד[23] - לֹא יַחְשֹׁב[24] אֶת הָרֵעַ**
13 **בֶּאֱמוּנָה[25] וְאֶת הַיָּפֶה בְּשָׁוֶה[26], אֶלָּא זֶה וָזֶה בֶּאֱמוּנָה[27]**
14 **אוֹ זֶה וָזֶה בְּשָׁוִין[28]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַעֲלוֹת[29] עַל הַמֶּקַח**
15 **שְׁכַר הַכַּתָּף[30], וּשְׁכַר הַחַמָּר[31], וּשְׁכַר פֶּנְדָּק[32]; אֲבָל**
16 **שְׁכַר עַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפוֹעֵל[33] - אֵינוֹ מוֹסִיף[34]**
17 **אוֹתוֹ עַל הַמֶּקַח, אֶלָּא מְפָרֵשׁ[35] וְאוֹמֵר לוֹ: כָּךְ וָכָךְ**
18 **אֲנִי מִשְׁתַּכֵּר.**

23) בקנייה אחת, היינו שקנה בבת אחת סך מסויים של חפצים, בהם יפים, ששווים יותר, ובהם רעים, ששווים פחות, והלוקח הסכים לתת את המחיר הממוצע, בעד הטובים והרעים בשווה, כגון, שקנה עשרה דברים, חמישה מהם יפים ושווים דינר וחצי כל אחד, וחמישה מהם רעים ושווים כל אחד חצי דינר והלוקח מסכים לתת בממוצע דינר לכל חפץ (פירוש הר"ח, והביאו התוספות שם דיבור המתחיל לא יחשב). 24) אין המוכר יכול לחשוב.
25) כלומר, שישלם בשביל הרעים את הממוצע - היינו דינר, למרות שהם שווים פחות. 26) ובעד היפים ידרוש כפי מחירם האמיתי ולא הממוצע, היינו דינר וחצי.
27) היינו, שישלם מחיר ממוצע לכולם, שהרי לא הסכים להעלות על המחיר בשביל הרעים אלא על מנת שגם הטובים ימכור לו במחיר ממוצע זה. 28) מחיר ממוצע לכל היחידות, הטובות והרעות בשווה. 29) על ריווח זה, שהמוכר קבע באמונה שאותו רוצה להרוויח, והלוקח הסכים לו, יכול המוכר עוד להוסיף את ההוצאות דלקמן.
30) הסבל שנשא את הסחורה בכתפו. 31) בעל החמור, שהעביר את הסחורה על חמורו. 32) המלון, שאליו נזדקק המוכר בעת העבירו את סחורתו. 33) שכר טירחתו כפועל. 34) אינו יכול להכניס במסגרת ההוצאות גם שכר טרחתו. 35) והשכר שהוא מתנה עליו, כולל גם את טירחתו. ועיין תוספות (שם דיבור המתחיל לא יחשב).

19 **ז. הָעַכּוּ"ם[36] אֵין לוֹ הוֹנָיָה[37]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אֶת**
20 **אָחִיו[38]. וְעַכּוּ"ם שֶׁהוֹנָה[39] אֶת יִשְׂרָאֵל - מַחֲזִיר הוֹנָיָה**
21 **בַּדִּינִין שֶׁלָּנוּ[40]; לֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִיִּשְׂרָאֵל[41].**

36) בכורות יג: 37) אינו יכול לתבוע את האונאה מישראל, שהונה אותו. 38) וגוי אינו אחיו של ישראל. וראה להלן הלכה ח. 39) בגמרא בכורות שם, מפורש שישראל יכול לחזור בו ממקחו שקנה אצל גוי, אם היה מקח טעות והוא הדין לאונאה (מגיד משנה). 40) לפי דיני אונאה בין ישראל לישראל. 41) שישראל מישראל יכול לתבוע אונאה.

22 **ח. אֵלּוּ דְבָרִים[42] שֶׁאֵין לָהֶם הוֹנָיָה[43]: הַקַּרְקָעוֹת[44],**
23 **וְהָעֲבָדִים, וְהַשְּׁטָרוֹת[45], וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת[46]. אֲפִלּוּ מָכַר**
24 **שָׁוֶה אֶלֶף בְּדִינָר[47] אוֹ שָׁוֶה דִּינָר בְּאֶלֶף - אֵין בָּהֶן**
25 **הוֹנָיָה. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ - דָּבָר הַנִּקְנֶה**
26 **מִיָּד לְיָד[48]. יָצְאוּ הַקַּרְקָעוֹת; וְיָצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁהֵקְשׁוּ**
27 **לְקַרְקָעוֹת[49]; וְיָצְאוּ שְׁטָרוֹת[50], שֶׁאֵין גּוּפָן קָנוּי אֶלָּא**
28 **לִרְאָיָה שֶׁבָּהֶן[51]; 'עֲמִיתֶךָ' - וְלֹא הֶקְדֵּשׁ[52].**

42) משנה בבבא מציעא נו. 43) שהמאנה אינו יכול לתבוע בחזרה את האונאה. 44) במשנה שם, הסדר: "העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות" (ועיין תוספות יום טוב שם). [ובגמרא כי"ר (בדקדוקי־סופרים שם): "השטרות והקרקעות והעבדים וכו'" וזהו לפי סדר הלימודים מהפסוק: "ממכר ולא שטר", "מיד ולא קרקעות ועבדים", "עמיתך ולא הקדש"]. 45) שמכר את השטר לגבות בו את החוב הכלול בו. 46) כגון, אם הגזבר מכר נכסי הקדש או אפילו אדם פרטי שמכר קרבן שהקדישו להקריב ונפל בו מום. 47) כרבי אמי ולא כרבי יוחנן (שם נז.). שלא רק דין אונאה אין להם, אלא אף ביטול מקח אין בהם, ואפילו אם האונאה היא ביחס מופרז כזה של דינר אחד ואלף דינר - ולא כדעת הירושלמי שיש דין אונאה בקרקעות אם מכר שווה מנה במאתיים. 48) נכסים העוברים מיד ליד, והיינו מטלטלין. 49) שנאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה", כלומר, שדה אחוזה (רש"י שם). 50) בגמרא למדו זאת מהביטוי בתורה: "ממכר". ורבינו לא הזכירו. 51) לעדות ולהוכחה, שיש חוב לגבות. 52) בגמרא מיעטו הקדש מ"אחיו" - "אחיו ולא הקדש". ואם כן, על כורחנו שדין

הגוי נלמד מעמיתך - עמיתך ולא גוי (ראה בבכורות יג:), ואילו רבינו הפך את הדרשות הנ"ל. ראה למעלה הלכה ז (לחם משנה).

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר נִכְסֵי עַצְמוֹ[53]; אֲבָל הַשָּׁלִיחַ שֶׁטָּעָה[54] בְּכָל שֶׁהוּא[55], בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזֵר[56]. וְנִרְאֶה לִי[57], שֶׁכֵּן הַדִּין בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס[58] שֶׁטָּעָה בְּכָל שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזֵר[59]. וְאֵינוֹ דוֹמֶה לְבֵית דִּין[60], מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָחִיד[61].

53) ולא על ידי שליח. 54) לדעת רוב המפרשים הכוונה גם לשליח בית דין (מגיד משנה). 55) אפילו פחות משתות, כך מובן מתוך הסוגייה בכתובות ק. ששם הסיקו: "שליח דינו כאלמנה", כלומר, כאלמנה שמכרה אפילו "שווה מנה ודינר במנה, מכרה בטל", וזהו פחות משתות. 56) שהמשלח יכול לטעון: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ובטלה השליחות. 57) סברת עצמו. 58) ממונה על פי בית הדין לפקח על נכסי יתומים; רש"י (בכמה מקומות) מסביר: "אפוטרו" בלטינית: "אב", ו"פוס" - בן, היינו, אבי הבנים - היתומים. 59) לדעת המפרשים ש"השליח" שלמעלה הוא גם שליח בית־דין, פשוט הוא שאפוטרופוס דינו כשליח. ואף לפי הפירוש, ששם הכוונה לסתם שליח, אבל שליח בית דין דינו כבית דין צריך לומר שאפוטרופוס אין כוחו יפה מסתם שליח (מגיד משנה), מפני ששליח בית דין נשלח על ידי בית הדין באופן מיוחד למכירה זו, ואילו האפוטרופוס לא נשלח על ידי בית הדין אלא לפקח על נכסי היתומים אבל לא מלאו ידו באופן מיוחד למטרת "מכירה זו" (לחם משנה). 60) שאם טעו בפחות משתות, הרי זו מחילה (להלן הלכה י). 61) בטענה זו נימקו בגמרא (כתובות שם) את השוני בין בית דין לבין שליח.

י. בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ נִכְסֵי יְתוֹמִים וְטָעוּ, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין: אִם טָעוּ בְּפָחוֹת מִשְּׁתוּת[62] - הֲרֵי זוֹ מְחִילָה, כְּהֶדְיוֹט; טָעוּ בִּשְׁתוּת - בָּטֵל הַמָּקָח. וְאִם רָצוּ שֶׁלֹּא לְבַטֵּל הַמִּמְכָּר וְיַחֲזִירוּ הַהוֹנָיָה[63] - מַחֲזִירִין; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[64] חָמוּר מֵהֶן[65].

62) שהרי במשנה הזכירו: "שתות", משמע שבפחות משתות דינם כשאר בני אדם. 63) יפעלו, שתוחזר להם האונאה, כלומר יתבעו ההונייה מהלוקח (לחם משנה להלן הלכה יא). 64) שאף על פי שהאונאה יותר משתות ובטל המקח - אם רצה המתאנה לקיים את המקח, אין המאנה יכול לעכב, כמו שכתב רבינו למעלה פרק יב הלכה ד. 65) מדין יתומים ששקדו חכמים על תקנתם, וראה למעלה פרק ט הלכה ג.

יא. נִרְאֶה לִי, שֶׁבֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים[66] שֶׁל יְתוֹמִים שְׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם[67] - אֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בָּהֶן; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[68] חָמוּר מִכֹּחַ הַיְתוֹמִים[69]. וְכֵן הַדִּין בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס[70] שֶׁמָּכַר קַרְקַע וַעֲבָדִים, שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בְּהוֹנָיָה, כְּדִין הַהֶדְיוֹט.

66) שאין בהם דיני אונאה וביטול מקח. ואילו במטלטלין אין הדין כן. 67) שהלוקח נתאנה. 68) שאינו יכול לחזור באונאת קרקעות ועבדים (למעלה הלכה ח). 69) ששקדו חכמים על תקנתם כדלעיל. והראב"ד סובר, שאף הלוקח יכול לחזור בו, שלא כשאר לוקחים. הוא מסתמך על המשנה שהזכירה מפורש ששני הצדדים יכולים לחזור: "פחתו שתות או הותירו שתות" - במקרה האחרון רק הלוקח מעוניין לחזור, ובגמרא פירשו, שהכוונה במשנה לקרקע, הרי ששניהם: גם בית־הדין וגם הלוקח יכולים לחזור בהם, והוא גם מנמק הלכה זו, מפני שסתם מי שקונה על פי בית־דין סומך עליהם שהקניין נעשה בצורה מושלמת ללא פגם ואין בדעתו לוותר על שום אונאה קטנה שהיא, ואף בקרקעות שכרגיל אין בהם אונאה. ברם הרמב"ן (מביאו המגיד משנה) מסביר, שבמשנה לא מדובר בלוקח, אלא בבעל חוב שנכנס לשדה הלווה לפי הוראת בית דין (הלכות מלווה ולווה), ואז יכול אף הוא לחזור, שהרי עושה מכוח בית דין, מה שאין כן בלוקח סתם, שעושה מדעתו (עיין מגיד משנה המסלק גם טענות אחרות נגד שיטת רבינו). 70) מדברי הטור (סימן רכז) שמביא בשם רבינו יונה נראה שגם בשליח, הדין כן.

יב. הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין שֶׁחָלְקוּ הַמִּטַּלְטְלִין[71] - הֲרֵי הֵן כְּלָקוֹחוֹת: פָּחוֹת מִשְּׁתוּת - נִקְנֶה מֶקָח, וְאֵין מַחֲזִיר כְּלוּם; יָתֵר עַל שְׁתוּת - בָּטֵל מֶקָח; שְׁתוּת - קָנָה וּמַחֲזִיר אוֹנָאָה. וְאִם הִתְנוּ בֵּינֵיהֶם שֶׁיַּחְלְקוּ בְּשׁוּם הַדַּיָּנִין[72], וְטָעוּ בִּשְׁתוּת - בָּטְלָה חֲלֻקָּה; שֶׁהַדַּיָּנִין שֶׁשָּׁמוּ וּפִחֲתוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל.

71) דווקא מטלטלין, כי בקרקע, כאמור, אין דין אונאה כלל. 72) שלחלוקה שלהם יהיה תוקף כמו לשום הדיינים.

יג. הַבְּהֵמָה וְהַמַּרְגָּלִית וְהַסַּיִף[73] וְסֵפֶר תּוֹרָה - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מִטַּלְטְלִין, וְיֵשׁ בָּהֶן הוֹנָיָה. אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הוֹנָיָה חוּץ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מוֹכֵר קוֹנֶה בְּנִכְסֵי עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

73) החרב. ודלא כרבי יהודה בן בתירא בברייתא שם נח: שאמר "המוכר סוס וסייף וחטיטים (= מגן) במלחמה אין להם אונאה מפני שיש בהן חיי נפש". ופלא שרבינו לא הזכיר את שאר הדברים, שהוזכרו בברייתא זו.

יד. כְּשֵׁם[74] שֶׁאֵין לְקַרְקָעוֹת הוֹנָיָה, כָּךְ שְׁכִירוּת קַרְקַע אֵין לוֹ הוֹנָיָה. אֲפִלּוּ שָׂכַר טְרַקְלִין גָּדוֹל בְּדִינָר בְּשָׁנָה[75], אוֹ רֶפֶת קְטַנָּה בְּדִינָר בְּכָל יוֹם[76] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה.

74) בגמרא (שם נו:) יש בעייה: אם בשכירות של מטלטלין יש דין אונאה, והסיקו ששכירות היא כמכר ויש בה דין אונאה. ומזה למד רבינו שהוא הדין לגבי הדברים שאין

להם דין אונאה, כגון בקרקע, שדין השכירות כדין המכר. 75) שהאונאה היא מופרזת, ורבינו לשיטתו, שאף במכר אינו מבחין בשיעור האונאה ואף אונאה מופרזת אינה חוזרת (למעלה הלכה ח). 76) גם כאן אונאה מופרזת, אלא שכאן השוכר נתאנה.

טו. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקוֹנֶה אוֹתוֹ לִזְמַן[77], וַעֲבָדִים אֵין בָּהֶם הוֹנָיָה[78].

77) ודין מכירה לזמן כדין מכירה לעולם. כנ"ל בהלכה יד. 78) למעלה הלכה ח. ואף על פי ששם מדובר בעבדים כנענים וכאן מדובר בעבד ישראל - גם עבד ישראל דינו כקרקע, כמפורש בקידושין כח.

טז. שְׂכָרוֹ[79] לִזְרֹעַ לוֹ קַרְקַע, וְאָמַר: זָרַעְתִּי בָהּ זְרִיעָה הָרָאוּי בָּהּ[80], וּבָאוּ עֵדִים[81] שֶׁזָּרַע בָּהּ פָּחוֹת מִן הָרָאוּי לָהּ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יֵשׁ לוֹ הוֹנָיָה, מִפְּנֵי הַזֶּרַע[82], אוֹ אֵין לוֹ הוֹנָיָה, מִפְּנֵי הַקַּרְקַע[83]. לְפִיכָךְ[84] אֵין מוֹצִיאִין[85] מִיַּד נִתְבָּע. וְכֵן אֵין מַשְׁבִּיעִין[86] אוֹתוֹ אֶלָּא שְׁבוּעַת הֶסֵּת[87], מִפְּנֵי צַד הַקַּרְקַע שֶׁיֵּשׁ כָּאן.

79) בעייה בגמרא (שם נו:). והמדובר כששכרו בקבלנות והקבלן יש בו דין אונאה במטלטלין (להלן הלכה יח), אבל בשכיר יום כתב רבינו למעלה שאין בו דין אונאה (כסף משנה). 80) שהוא מודה בסכום הזרעים שזרע, אלא שלדעתו היא זריעה מספקת, אבל אם הכניס פחות מכדי זריעה כפי שהותנה, הרי זו טעות במידה, ואז המקח בטל כולו אף בכל שהוא (להלן פרק ט"ו הלכה א). 81) ואין אפשרות לזרוע עוד פעם, מפני שהזריעה השנייה עלולה לקלקל יותר מלתקן, שאם יפול הזרע החדש למקום שנפל הראשון, יתקלקלו שניהם (מגיד משנה בשם הראב"ד). 82) שהוא מטלטלין ויש בו דין אונאה. 83) ובקרקע אין דין אונאה. 84) אחרי שהבעייה לא נפתרה, ונשאר כאן ספק. 85) כדין כל ספק, שבו שולט העיקרון: "המוציא מחבירו עליו הראייה", ואין כאן עניין של מזיק וניזק שהרי הקרקע השביחה אלא שלא השביחה כראוי (כסף משנה). 86) היינו, שבועה מן התורה ("דאורייתא"), שאינה בקרקע, וכאן הרי יש לנו ספק אם זה נחשב כקרקע, וכשם שאין מוציאין ממון מספק, כך אין משביעין על ספק. 87) כמפורש להלן פרק ה מהלכות טוען ונטען הלכה א שנשבעין שבועת היסת על הקרקע.

יז. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַכֵּלִים אוֹ אֶת הַבְּהֵמָה - יֵשׁ לָהֶם אוֹנָיָה; שֶׁהַשְּׂכִירוּת מְכִירָה בַּת יוֹמָהּ הִיא. וְאִם יֵשׁ בָּהּ הוֹנָיָה שְׁתוּת אוֹ יוֹתֵר, בֵּין שֶׁנִּתְאַנָּה שׂוֹכֵר בֵּין שֶׁנִּתְאַנָּה מַשְׂכִּיר - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר הוֹנָיָה[88], וַאֲפִלּוּ לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה[89].

88) אבל ביטול מקח לא שייך כאן, שהרי אי אפשר להחזיר את המלאכה שכבר נעשתה (סמ"ע סימן רכז, סעיף קטן סד בשם תרומת הדשן, ועיין כסף משנה). 89) שלא נתנו זמן מסויים לתביעת חזרת האונאה (למעלה פרק י"ב הלכה ה), אלא במקח, שדרכו של לוקח להראות מקחו לתגר או לקרובו. אבל בשכירות אין דרכו של שוכר להראות (מגיד משנה).

יח. נִרְאֶה לִי, שֶׁהַקַּבְּלָן יֵשׁ לוֹ הוֹנָאָה[90]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לֵאֹרֶג בֶּגֶד זֶה בַּעֲשָׂרָה זוּזִים, אוֹ לִתְפֹּר חָלוּק זֶה בִּשְׁנֵי זוּזִים - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ הוֹנָיָה; וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם, בֵּין קַבְּלָן בֵּין בַּעַל הַבֶּגֶד, חוֹזֵר לְעוֹלָם כְּמוֹכֵר[91].

90) שרק פועל דינו כעבד (למעלה הלכה טו), אבל קבלן אין דינו כעבד, שהרי הוא עושה מלאכתו בזמן שהוא רוצה. ראה בתוספות לבבא מציעא מח. דיבור המתחיל והא ובתרומת הדשן סימן שיח. 91) שחוזר לעולם (למעלה פרק י"ב הלכה ו).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי קציבת השערים והדברים שאסור לעשות מהן סחורה וכיוצא בהן ודיני הונאת דברים, ומצוה זו.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁהַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, וְאָמַר: כָּךְ וְכָךְ אֲנִי מִשְׁתַּכֵּר - אֵין לוֹ הוֹנָיָה. וַאֲפִלּוּ אָמַר: זֶה לָקַחְתִּי בְּסֶלַע, וּבְעֶשֶׂר אֲנִי מוֹכֵר[3] - מֻתָּר[4]. אֲבָל[5] בֵּית דִּין חַיָּבִין[6] לִפְסֹק הַשְּׁעָרִים[7] וּלְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִין[8] לְכָךְ. וְלֹא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד[9] מִשְׁתַּכֵּר כָּל מַה שֶׁיִּרְצֶה, אֶלָּא שְׁתוּת בִּלְבַד יִפְסְקוּ[10] לָהֶם בִּשְׂכָרָם, וְלֹא יִשְׁתַּכֵּר הַמּוֹכֵר[11] יָתֵר עַל שְׁתוּת[12].

2) פי"ג הלכה ה. 3) אף שההבדל בין ערך החפץ והכסף ששולם תמורתו - הוא גדול, אחרי שהוא מודיע על זה ומתנה על זה מראש. 4) שהרי נתרצה הלוקח בכך. 5) בבא־בתרא פט. כרמי בר חמא בשם רב יצחק וכקרנא, ש"מעמידים אגרדמין (= ממונים) בין למידות (ראה פ"ח מהלכות גניבה הלכה כ) בין לשערים, מפני הרמאים" - "המוכרים ביוקר ואומרים שהוסיפו במידה, או שנתן חיטים יפות למעלה כו' או כל מיני רמאות" (רשב"ם שם). ודלא כברייתא ושמואל שם שאין מעמידין אגרדמין לשערים. וכן פסק הר"י מיגש, והוכיח כן ממה שאמרו (יומא ט.) "שפרהדרין (= פקידי המלך) הללו חובטים אותם (= מכים את בעלי החנויות) ואומרים להם מכרו בזול" (ועיין רשב"ם שם). 6) ב"ב שם: "[אבן שלמה וצדק] יהיה לך, מלמד שמעמידין אגרדמין כו'" "שלבית־הדין קא מזהיר להו רחמנא (= מזהירה התורה) שימנו אדם ממונה כו'" (ר"י מיגש). ודרשו כן, מפני שנראה להם לחכמינו שפסוק זה מיותר, שהרי כבר ציוה על היחיד ואמר "לא יהיה לך אבן ואבן" (רשב"ם). וכל זה במידות והוא־הדין בשערים. 7) לקבוע המחירים. 8) זהו פירוש ל"אגרדמין" שהובא שם. 9) כלומר, בית־הדין צריך לדאוג לזה. 10) הבית־דין. 11) בבא־בתרא צ. וזוהי אזהרה למוכר עצמו, שאסור לו להשתכר יותר משתות. 12) וכל זה אם שער המחירים עומד בעינו, אבל אם עלו המחירים, מותר גם למוכר לדרוש כפי השער החדש, אף אם זה יהיה כפליים מהמחיר הקודם

(הגהות מיימוניות בשם ר"ש, וכ"ה ברשב"ם, ובמ"מ בשם רש"י).

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[13] בִּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חַיֵּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת; אֲבָל הָעִקָּרִין[14], כְּגוֹן הַקִּשְׁטְ וְהַלְּבוֹנָה[15] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין פּוֹסְקִין לָהֶם שַׁעַר, אֶלָּא יִשְׁתַּכֵּר כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה.

13) אין לדברים אלה מקור מפורש בדברי חז"ל, אבל למדם רבינו מהברייתא בבבא־בתרא צ: "תנו רבנן, אין אוצרין פירות דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות, שמנים וסלתות, אבל תבלין כמון ופלפלין מותר". וטעם איסור זה הוא כדי שלא יפקיע את השערים (רשב"ם שם, ורש"י יומא פג.) - הרי שבדברים שאין בהם חיי נפש אין איסור הפקעת שערים (ראה במגיד־משנה). וכן דעת רש"י במנחות עז. ודעת רשב"ם בבבא־בתרא צא. 14) שרשים. 15) מיני בשמים.

ג. וְאֵין מִשְׁתַּכְּרִין[16] פַּעֲמַיִם בְּבִיצִים; אֶלָּא הַתַּגָּר הָרִאשׁוֹן הוּא מוֹכְרָן בְּשָׁכָר, וְהַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ מוֹכְרָן בַּקֶּרֶן בִּלְבָד.

16) ברייתא שם צא. "אין משתכרים פעמים בביצים". ונחלקו שם רב ושמואל, חד אמר על חד תרי (= מה ששוה דינר למכור בשני דינרים), וחד אמר תגר לתגרא (שלא ימכור סוחר אחד לסוחר שני, שאף הוא ישתכר בהן). ופסק רבינו כדיעה השניה.

ד. אָסוּר[17] לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[18] בִּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ, אֶלָּא זֶה מֵבִיא מִגָּרְנוֹ וּמוֹכֵר, וְזֶה מֵבִיא מִגָּרְנוֹ וּמוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁיִּמְכְּרֶנּוּ בְּזוֹל. וּבְמָקוֹם שֶׁהַשֶּׁמֶן מְרֻבֶּה[19], מֻתָּר לְהִשְׁתַּכֵּר בְּשֶׁמֶן.

17) שם צא. 18) כן מפורש שם בברייתא: "אין משתכרין בארץ ישראל בדברים שיש בהם חיי נפש". ולפיכך לא כתב רבינו שגם בחוצה לארץ אסור במקום שרובו ישראל (סמ"ע רלא ס"ק מב, וראה להלן הלכה ה הערה כ). 19) שם: אמרו עליו על רבי אלעזר בן עזריה שהיה משתכר בשמן, משום שבמקומו היה השמן מצוי.

ה. אֵין אוֹצְרִין[20] פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ יִשְׂרָאֵל[21], שֶׁהֲרֵי מַגִּיעַ מִדָּבָר זֶה צַעַר לְיִשְׂרָאֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּלוֹקֵחַ מִן הַשּׁוּק; אֲבָל הַמַּכְנִיס מִשֶּׁלּוֹ - מֻתָּר לַעֲשׂוֹת לוֹ קַבּוֹ[22] אוֹצָר.

20) אוגרים. שם צ: 21) בברייתא שם: "אין אוצרין פירות דברים שיש בהם חיי נפש וכו'" ולא נזכר כאן "ארץ ישראל" (וראה ברי"ף). וכתב שם רשב"ם: "ונראה לי דבעיר שרובה ישראל מיירי". וכן דעת רבינו. וכן נראה בגמרא (ב"ב שם) במעשה של שמואל ואביו שהיו בחוצה לארץ. וראה למעלה הלכה ד והערה יז. 22) מונח תלמודי ידוע, הבא לסמן את המעט שיש לו לאדם משלו, כגון: "רוצה אדם בקב שלו" (בבא־מציעא לח.).

ו. מֻתָּר לֶאֱצֹר[23] פֵּרוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים[24]: עֶרֶב שְׁבִיעִית, וּשְׁבִיעִית, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וּבִשְׁנִי[25] בַּצֹּרֶת[26] - אֲפִלּוּ קַב חָרוּבִין לֹא יֵאָצֵר, מִפְּנֵי שֶׁמַּכְנִיס מְאֵרָה[27] בַּשְּׁעָרִים. וְכָל הַמַּפְקִיעַ[28] שְׁעָרִים, אוֹ שֶׁאָצַר פֵּרוֹת בָּאָרֶץ אוֹ בְּמָקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה כְּמַלְוֶה בְּרִבִּית.

23) בבא־בתרא צ: 24) לאגור בשנה ששית בשביל הששית, השביעית שהיא שנת השמיטה, והשמינית (רשב"ם שם ד"ה לאצור פירות), שהרי בשביעית לא זורעים ואין תבואה נמצאת, והתבואה של השנה השמינית בשלה רק בסוף השנה. 25) שם. 26) רעב גדול. 27) קללה. 28) שם (צ:) נכללו יחד: "אוצרי פירות ומלווי בריבית".

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[29] בְּפֵרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ; אֲבָל הַתְּבֵלִין[30], כְּגוֹן כַּמּוֹן וּפִלְפְּלִין - מֻתָּר לֶאֱצֹר אוֹתָן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[31], וּלְהוֹצִיא אוֹתָן[32] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, כִּשְׁאָר הָעִקָּרִין[33].

29) שם. 30) דברים שמתבלים בהם את הקדירה, ליתן טעם בתבשיל. 31) וכן במקום שרובו ישראל בחוצה לארץ (ראה למעלה הלכה ה). 32) ראה להלן הלכה ח. 33) אף שכמון ופלפלין הם מכשירי אוכל נפש יותר משאר העיקרין.

ח. אֵין מוֹצִיאִין[34] פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת, מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ אוֹ לְסוּרְיָא[35], וְלֹא מֵרְשׁוּת מֶלֶךְ זֶה[36] לִרְשׁוּת מֶלֶךְ אַחֵר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

34) שם (צ:). 35) סוריא היא מארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען, וירדו ממעלת ארץ ישראל מפני שכבש אותן קודם שיכבוש כל ארץ ישראל (פ"א מהלכות תרומות ה"ג). 36) כן הוא בתוספתא (עבודה זרה פ"ה): "כשם שאין מוציאין לסוריא, כך אין מוציאין מהפרכיא להפרכיא, ורבי יהודה מתיר מהפרכיא להפרכיא" (וכן הנוסחא ברי"ף לפי דברי המגיד־משנה, ועיין בדק"ס בשם רי"ף דפוס קושטא). ופסק רבינו כתנא־קמא. ובגמרא ב"ב שם נוסחא אחרת, ולפי זה פירש רשב"ם שם פירוש אחר, עיין שם.

ט. רַשָּׁאִין[37] בְּנֵי הָעִיר לָקַץ לָהֶם שַׁעַר[38] לְכָל דָּבָר שֶׁיִּרְצוּ, וַאֲפִלּוּ בָּשָׂר וָלֶחֶם[39], וּלְהַתְנוֹת בֵּינֵיהֶם[40] לְכָל מִי שֶׁיַּעֲבֹר יַעַנְשׁוּ אוֹתוֹ כָּךְ וְכָךְ.

37) מותרים. ברייתא בבבא־בתרא ח: 38) לקבוע מחירים. 39) שהם מצרכים ראשונים לחיי האדם, בכל זאת יש רשות לבני העיר לקבוע להם מחיר, ואפילו מחיר יקר מכפי הרגיל, אם יש להם צורך בכך. 40) ויתכן שכאן לא צריך אפילו הסכמת חכם העיר, ראה להלן הלכה יא.

י. רַשָּׁאִין[41] אַנְשֵׁי אֻמָּנִיּוֹת[42] לִפְסֹק בֵּינֵיהֶם, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֶחָד בְּיוֹם שֶׁיַּעֲשֶׂה חֲבֵרוֹ, וְכַיּוֹצֵא בָזֶה, וְכָל מִי שֶׁיַּעֲבֹר עַל הַתְּנַאי יַעַנְשׁוּ אוֹתוֹ כָּךְ וְכָךְ.

41) תוספתא (בבא־מציעא פי"א) וכן הוא בגמרא בבא־

בתרא ט. 42) היינו כל בעלי אותה אומנות (מ"מ בשם רמב"ן), שכל האומנים באומנותם הרי הם כבני העיר בעניני העיר, למעלה הלכה ט (ביאור הגר"א לחו"מ סימן רלא, ס"ק יג).

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[43] בִּמְדִינָה שֶׁאֵין בָּהּ חָכָם חָשׁוּב לְתַקֵּן[44] מַעֲשֵׂה הַמְּדִינָה וּלְהַצְלִיחַ דַּרְכֵּי יוֹשְׁבֶיהָ; אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהּ אָדָם חָכָם חָשׁוּב - אֵין הַתְּנַאי שֶׁלָּהֶן מוֹעִיל כְּלוּם[45], וְאֵין יְכוֹלִין לַעֲנֹשׁ וּלְהַפְסִיד עַל מִי שֶׁלֹּא קִבֵּל הַתְּנַאי[46], אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנָה עִמָּהֶם וְעָשׂוּ מִדַּעַת הֶחָכָם. וְכָל מִי שֶׁהִפְסִיד לְפִי הַתְּנַאי שֶׁאֵינוֹ מִדַּעַת הֶחָכָם - מְשַׁלֵּם.

43) שרשאים בעלי אומניות לפסוק ביניהם. בבא־בתרא שם. בעובדא בשני טבחים שעשו תנאים מסויימים ביניהם, ורבא שלל את תקפם של תנאים אלו, בשביל שנעשו בלי הסכמת חכם העיר. 44) כלומר לא סתם חכם, אלא חכם ממונה רשמית על תיקון ענין הציבור (מ"מ בשם הר"י מיגש). 45) ממה שהביא רבינו תנאי זה של "אדם חשוב", אחרי ההלכה של בעלי אומניות ולא הביאה אחרי ההלכה של בני העיר - נראה שלא נאמר תנאי זה אלא בבעלי אומניות, אבל בני העיר אינם זקוקים להסכמת חכם העיר (מגיד־משנה בשם ריב"ש). 46) כלומר: לא קיים התנאי (וכן העתיק בשו"ע סימן רלא, סעיף כח), אף־על־פי שקיבלו - כיון שלא קיבלו לפני החכם (כסף־משנה).

יב. כְּשֵׁם[47] שֶׁהוֹנָיָה בְּמֶקַח וּמִמְכָּר, כָּךְ יֵשׁ הוֹנָיָה בִּדְבָרִים[48]; שֶׁנֶּאֱמַר[49]: וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ[50] - זֶה הוֹנַאַת דְּבָרִים[51].

47) משנה (בבא־מציעא נח:) ככתבה וכלשונה. 48) לצערו בדברים, כמו שמבאר רבינו להלן הלכה יג. 49) ברייתא (שם). 50) בפסוק: "כי אני ה' אלקיכם", וראה להלן הלכה יח. 51) שאילו הונאת ממון, נאמרה בפסוק שני (ויקרא כה, יד): "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו", והביאו רבינו למעלה פי"ב ה"א בדין אונאת ממון. ועיין ברייתא ב"מ שם.

יג. כֵּיצַד? הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה[52] - לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים! וְאִם הָיָה בֶּן גֵּרִים - לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכֹר מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ[53]! הָיָה גֵּר וּבָא לִלְמֹד תּוֹרָה - לֹא יֹאמַר לוֹ: פֶּה שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת יָבוֹא וְיִלְמַד תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה?! הָיוּ חֲלָאִים וְיִסּוּרִים בָּאִין עָלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה מְקַבֵּר אֶת בָּנָיו - לֹא יֹאמַר לוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ חֲבֵרָיו לְאִיּוֹב: הֲלֹא יִרְאָתְךָ כִּסְלָתֶךָ[54], זְכָר־נָא מִי הוּא נָקִי אָבָד.

52) ברייתא שם, כלשון רבינו. 53) אף שמגנה אותו לא במעשיו הוא כי־אם במעשי אבותיו, אף זה אסור (תוספות שם ד"ה אם הוא בן גרים). 54) בטחונך (תוספות שם, ד"ה הלא יראתך).

יד. הָיוּ חַמָּרִין[55] מְבַקְּשִׁין תְּבוּאָה - לֹא יֹאמַר לָהֶם: לְכוּ אֵצֶל פְּלוֹנִי! וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא מָכַר תְּבוּאָה[56] מֵעוֹלָם. נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה[57] עַל דְּבַר חָכְמָה - לֹא יֹאמַר לְמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ חָכְמָה: מַה תָּשִׁיב בְּדָבָר זֶה? אוֹ: מַה דַּעְתְּךָ בְּדָבָר זֶה? וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים הַלָּלוּ[58].

55) מובילי סחורות על חמורים. ברייתא שם. 56) ויש בזה משום בושה לפלוני זה או לחמרים אלו. 57) בבא־בתרא פא: "אמר לו: דבר שהראשונים לא אמרו בו טעם, תשאלני בבית המדרש, כדי לביישני?" (אור שמח). [וכן אמרו בחולין ו. "אם יודע תלמיד ברבו שיודע להחזיר לו טעם - בין (= שאל), ואם לאו - תבין את אשר לפניך" (= תבין מעצמך, "ואל תשאל ותביישנו" - רש"י שם). ועיין במגיד־משנה]. 58) במשנה שם שנינו: שלא לשאול על המקח, אם אין בדעת השואל לקנות, והביאה רבינו ב"ספר המצוות" (ל"ת רנא).

טו. כָּל הַמְאַנֶּה אֶת הַגֵּר, בֵּין בְּמָמוֹן בֵּין בִּדְבָרִים - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין[59]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְגֵר לֹא תוֹנֶה - זֶה הוֹנַאַת דְּבָרִים; וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ - זֶה הוֹנַאַת מָמוֹן[60]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמְאַנֶּה אֶת הַגֵּר - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין: מִשּׁוּם לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ[61], וּמִשּׁוּם אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו[62], וּמִשּׁוּם וְגֵר לֹא תוֹנֶה[63].

59) שם נט: 60) מכילתא משפטים פרשה יח, הובאה ב'ספר המצוות' ל"ת רנב־רנג. 61) זה אינו מיוחד לגר, אלא מופנה לכל ישראל, אבל כולל גם את הגר (ב"מ שם). 62) זה נאמר על אונאת ממון בכל ישראל. אבל גם הגר בכלל "אח" (פ"ט מהלכות גניבה ה"ו). אבל ראה מה שכתב רבינו להלן הלכה יז. ודברי רבינו כאן תמוהים, שהרי בגמרא (ב"מ שם) מנו במקום פסוק זה, שלא נאמר בגר ושלא נאמר באונאת דברים - פסוק הנאמר בגר ובאונאת דברים, והוא מה שנאמר (בויקרא יט, לג) "וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו", וכן מפורש ב'ספרא' קדושים פרק ח הלכה ב, שפסוק זה מדבר באונאת דברים. וכן הביא רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת רנב פסוק זה לענין אונאת דברים. וראה במגיד־משנה ובלחם־משנה, ולהלן פרק ח מהלכות עבדים הלכה יא. [אבל דברי רבינו מיוסדים על דברי מכילתא דרשב"י (משפטים כב, כ, הוצאת רי"נ אפשטיין עמוד 210): "וגר לא תונה שתי אונאות בדבר, אחת אונאת ממון ואחת אונאת דברים. ולא תלחצנו שתי לחיצות בדבר, אחת לחיצת ממון ואחת לחיצת דברים". והדברים מוסברים היטב ע"פ דברי ה"אור שמח" כאן שבגר ישנה גם אונאת דברים כתוצאה מאונאת ממון שמרגיש בנפשו שכל האונאה באה לו רק מפני שהוא גר ונחות דרגא, ובאונאת דברים ישנה גם אונאת ממון שע"י הזלזול בו יבוא לידי הפסד ממון, ואילו באדם מישראל - במקום שיש אונאת ממון אין אונאת דברים, ובמקום שיש אונאת דברים - אין אונאת ממון]. 63) שהוא באונאת דברים (מכילתא משפטים פרשה יח).

טז. וְכֵן אִם לְחָצוֹ[64] וְהוֹנָהוּ בְּמָמוֹן - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה

לָאוִין: מִשּׁוּם אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו, וּמִשּׁוּם וְלֹא תּוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ[65], וּמִשּׁוּם וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ[66].

64) שם. 65) בגמרא שם אמרו, שעובר על שלשה לאוין דלהלן: ולא תלחצנו (שמות כב, כ), וגר לא תלחץ (שם כג, ט) ולא תהיה לו כנושה (שם כב, כד), ששני הפסוקים הנ"ל של "לא תלחצנו" "לא תלחץ" נאמרו בגר. 66) שהוא באונאת ממון (מכילתא שם).

יז. וּמִפְּנֵי מָה עוֹבֵר בְּגֵר עַל לָאו שֶׁל הוֹנָיַת דְּבָרִים אַף בְּהוֹנָיַת מָמוֹן, וְעַל לָאו שֶׁל הוֹנָיַת מָמוֹן אַף בְּהוֹנָאַת דְּבָרִים?[67] מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא הַכָּתוּב אֶת שְׁנֵיהֶם בִּלְשׁוֹן הוֹנָיָה סְתָם[68], וְכָפַל לָאוִין בְּגֵר בִּשְׁנֵי הַדְּבָרִים בְּפֵרוּשׁ: לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָץ[69].

67) [ואם שיש באונאת ממון בגר גם אונאת דברים, ובאונאת דברים יש גם אונאת ממון כנ"ל - למה אינו עובר גם על שני הלאוין שבגר "וגר לא תונה ולא תלחצנו" גם באונאת ממון וגם באונאת דברים, שהרי שניהם כוללים שני הדברים יחד, כמבואר במכילתא דרשב"י הנ"ל. ועוד, למה אינו עובר על שני לאוין באונאת דברים "לא תונה" - "ולא תונו", ועל אונאת ממון "ולא תלחצנו" - "ולא תלחץ"]. 68) [ומתוך זה יש לראות שלא חילקה התורה אותם לשני ענינים נפרדים, ולפיכך אם יש באונאת ממון גם אונאת דברים, עובר גם על לאו של "ולא תונו". ואם יש באונאת דברים גם אונאת ממון, עובר גם על לאו של "אל תונו"]. 69) ["לא תונו" בויקרא יט, לג - "ולא תלחץ" בשמות כג, יט. כלומר אינו עובר על אונאת ממון שיש בה גם אונאת דברים, על לאו ד"לא תונה" - כיון שכתבה התורה באונאת דברים לאו מפורש בשינוי לשון, ומתוך זה אתה למד שאינו עובר על לאו זה אלא באופן שאונאת הדברים היתה באופן ישר ולא בעקיפים כתוצאה מאונאת ממון. והוא־הדין גם באונאת ממון היוצאה מתוך אונאת דברים שאינו עובר עליה על "ולא תלחצנו" - שכיון שכתבה התורה בשינוי לשון, מוכח מזה שאינו עובר על זה אלא באונאת ממון באופן ישיר. ומה שאינו עובר באונאת ממון גם על "לא תונה" וגם על "לא תונו", הוא מפני שאין זה אלא כפל לשון בלבד. וראה ב"מ קיא.].

יח. גְּדוֹלָה[70] הוֹנָיַת דְּבָרִים מֵהוֹנָיַת מָמוֹן; שֶׁזֶּה נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן[71], וְזֶה לֹא נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן[72], וְזֶה בְּמָמוֹנוֹ, וְזֶה בְּגוּפוֹ[73]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר[74] בְּהוֹנָיַת דְּבָרִים: וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ, לְפִי שֶׁהַדָּבָר מָסוּר לַלֵּב[75]. הָא לָמַדְתָּ[76]: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מָסוּר לַלֵּב, נֶאֱמַר בּוֹ: וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ[77]. וְכָל הַצּוֹעֵק מֵהוֹנָיַת דְּבָרִים - נַעֲנֶה מִיָּד[78]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אֲנִי יְיָ.

70) שם נח: 71) אפשר להשיב את האונאה. וזהו הטעם שנתן רבי שמואל בן נחמני (שם). 72) אי־אפשר לתקן את הצער שנגרם לחברו בדיבורו. 73) שם, בשם רבי אלעזר. 74) שם, בשם רבי שמעון בן יוחאי. 75) ברייתא שם. לפי שאין זה נראה לעין אלא סמוי בלב, אם נתכוון לצערו או לא, וכל זה נתון להבחנה רק לעין העליונה הצופיה. 76) סיכום שסיכמו בגמרא (שם). 77) "שאין דייני בני אדם יכולים לעמוד עליו" (פירוש המשניות, שם). אף־על־פי שהמשפט האנושי אינו יכול להשיגך, אבל יש עין רואה, והוא: האלוקים בשמים. 78) מימרא שם נט. "כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה"; השערים פתוחים תמיד, ולכן נענה מיד (מ"מ). מקור חדש לדברי רבינו אלה, מראה הגר"א ("חידושי הגר"א על הרמב"ם"), והוא בבבא־קמא (צג.): "אחד הצועק ואחד שאינו צועק, אלא שממהרין לצועק" (כן הוא לפי גירסת התוספות שם ד"ה אחד, בשם ה'ספרי') ומשמעות הביטוי "שממהרין לצעוק". היינו, שהצועק, נענה מיד.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי הטעות שיש במקח וממכר מחמת מום.

א. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ בְּמִדָּה[2], בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן, וְטָעָה בְּכָל שֶׁהוּא[3] - חוֹזֵר[4] לְעוֹלָם[5]; שֶׁאֵין הוֹנָיָה[6] אֶלָּא בְּדָמִים[7], אֲבָל בְּחֶשְׁבּוֹן - חוֹזֵר[8].

2) מימרא של רבא, מצוטטת בכמה מקומות, כגון קידושין מב: ושם נסמן. 3) אף בפחות משתות, בניגוד לאונאה בדמי המקח שפחות משתות הוא מחילה (למעלה פי"ב ה"ג). 4) היינו, שיכול לדרוש את ההפרש, אבל לא לבטל את המקח, ועיין להלן הלכה ב. 5) בניגוד לאונאה בדמים שקבעו זמן להחזרת האונאה (למעלה פי"ב ה"ה), וראה להלן הלכה ב. 6) דיני אונאה, הכוללים גם את הדין שפחות משתות הוא מחילה. 7) ששילם יותר או פחות משוויו האמיתי של המקח, הואיל ואי־אפשר לצמצם בדיוק את המחיר, ודרכו של אדם לוותר על פחות משתות. 8) כי כאן הטעות היא ברורה, ואין מקום לוויתור ומחילה.

ב. כֵּיצַד? מָכַר לוֹ מֵאָה אֱגוֹזִים בְּדִינָר, וְנִמְצְאוּ מֵאָה וְאֶחָד[9] אוֹ תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה[10] - נִקְנָה הַמֵּקָח[11], וּמַחֲזִיר אֶת הַטָּעוּת, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים[12]. וְכֵן[13] אִם נִמְצְאוּ[14] הַמָּעוֹת חָסֵר אוֹ יָתֵר מִן הַמִּנְיָן שֶׁפָּסְקוּ[15] - חוֹזֵר[16]. וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[17] שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ אֵצֶל חֲבֵרוֹ כְּלוּם - חוֹזֵר[18], שֶׁקִּנְיָן בְּטָעוּת הוּא[19]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

9) ונתאנה המוכר. 10) ונתאנה הלוקח. 11) שהרי אמר רבא (קידושין שם): "כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה נמי חוזר", ולא אמר: "אפילו פחות מכדי אונאה בטל מקח" - הרי שלעולם המקח קיים אלא שמחזיר האונאה אפילו בפחות משתות (רשב"א בקידושין שם). וכן דעת ר"י מיגש רבו של רבינו בחידושיו בבבא־בתרא צ. שהרי זה כמי שיש לו אצל חברו חוב מנה והחזיר לו פחות דינר - שעליו להשלים לו עד סילוק חובו, שהרי אין כאן טעות בעיקר המקח. ובאופן שאפשר להשלים ולתקן את הטעות, אבל אם לא נתן להשלים, בטל המקח כולו (כסף־משנה בהלכה א). ואם אמר לו שק זה של אגוזים, שיש בו כך וכך אגוזים אני מוכר לך, ונתברר

שאין בו סכום זה שאמר לו - הרי זה מקח טעות (ראב"ד לפי סוגיית הגמרא בקידושין ח. ולפי דעת הכסף־משנה גם רבינו מודה לו בזה). 12) שדבר זה דומה להחזרת גזילה שאין לה זמן, ולעולם חייב הוא להחזירה (סמ"ע רלב ס"ק ג). 13) אותו הדין שיש בטעות במקח, הוא גם בטעות בממון. 14) קידושין מז. 15) והיתה הטעות בכדי שהדעת טועה, שאם לא כן - מתנה היא שנתן לחבירו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י (לחם־משנה). 16) לתבוע החסר לו. 17) זה, שנתברר שהוטעה, קיבל בקנין מחברו מקודם שאין לו על חבירו כלום, וכי קיבל ממנו כל מה שהיה צריך לקבל. 18) לתבוע שיחזיר לו הטעות, אבל המקח קיים (ב"ח סי' רלב). 19) אותו קנין שקיבל שאין לו על חבירו כלום, אינו קנין - שבטעות הוא. ומקור הדברים בגיטין טו.

1 **ג. וְכֵן הַמּוֹכֵר[20] לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ עֶבֶד[21] אוֹ בְּהֵמָה**
2 **אוֹ שְׁאָר מִטַּלְטְלִין, וְנִמְצָא בַּמֶּקָח מוּם שֶׁלֹּא יָדַע[22]**
3 **בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - מַחֲזִירוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים[23]; שֶׁזֶּה**
4 **מֶקָּח טָעוּת הוּא[24]. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמֶּקָח אַחַר**
5 **שֶׁיֵּדַע בַּמּוּם; אֲבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[25] אַחַר שֶׁרָאָה**
6 **הַמּוּם - הֲרֵי זֶה מָחַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר.**

20) כלומר, כשם שטעות במידה ובמשקל ובמנין חוזר לעולם, כמו כן אם נמצא מום במקח - חוזר הוא לעולם (מגיד־משנה). 21) כשאין בהם דין אונאה (למעלה פי"ג ה"ח), אעפ"כ יש בהם דין מקח טעות, אם נמצא בהם מום. 22) שאם ידע, הרי קיבל עליו. 23) וכן כתב הרי"ף (פרק הזהב) בשם רב האי, שבמומין לא קבעו זמן כמו שקבעו באונאת דמים בכדי שיראה לתגר או לקרובו (למעלה פי"ב ה"ה). 24) בבא־מציעא פ. 25) כלל זה למד רבינו ממה שאמרו בכתובות עה: "חזקה אין אדם שותה בכוס אלא־אם־כן בודקו". וכן פסק בפכ"ה מהלכות אישות ה"ו, שהבא על אשתו ושהה כמה ימים וטען שמום זה לא נראה לו - אין שומעין לו, חזקה שאין אדם שותה בכוס אלא־אם־כן בודקו יפה, וחזקתו שידע ורצה.

7 **ד. אֵין מְחַשְּׁבִין פְּחַת הַמּוּם[26]. אֲפִלּוּ מָכַר לוֹ כְּלִי**
8 **שָׁוֶה עֲשָׂרָה דִינָרִין, וְנִמְצָא בּוֹ מוּם הַמַּפְחִיתוֹ מִדָּמָיו**
9 **אֹפֶן[27] - מַחֲזִיר אֶת הַכְּלִי[28], וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ:**
10 **הֵילָךְ אִסָּר פְּחַת הַמּוּם; שֶׁהַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: בְּחֵפֶץ שָׁלֵם**
11 **אֲנִי רוֹצֶה. וְכֵן אִם רָצָה הַלּוֹקֵחַ[29] לִקַּח פְּחַת הַמּוּם**
12 **- הָרְשׁוּת בְּיַד הַמּוֹכֵר; שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: אוֹ תִּקְּנֶהָ**
13 **אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא, אוֹ טֹל דָּמִים שֶׁלְּךָ וָלֵךְ.**

26) שיחזיר לו רק את ההפרש, מה שהחפץ שוה פחות בגלל המום. 27) שהוא אחד מעשרים וארבעה בדינר, ונמצא שהאונאה קטנה עד מאד. 28) שהרי זה מקח טעות ואינו מקח (עיין ביצה ז.). 29) אף־על־פי שבאונאה יותר משתות אין למאנה הזכות הזאת (ראה למעלה פרק יב הלכה יד) - כאן שהיתה טעות בעיקר המקח, ולא חלה המכירה כלל, יכולים שניהם לחזור (וראה בתוספות בבא־מציעא נ: ד"ה ואילו).

14 **ה. כֹּל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו בְּנֵי הַמְּדִינָה[30] שֶׁהוּא מוּם**
15 **שֶׁמַּחֲזִיר בּוֹ מֶקָּח זֶה - מַחֲזִירִין; וְכֹל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו**
16 **שֶׁאֵינוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מַחֲזִיר בּוֹ[31], אֶלָּא אִם**
17 **פֵּרֵשׁ[32]. שֶׁכָּל הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן סְתָם, עַל מִנְהַג הַמְּדִינָה**
18 **הוּא סוֹמֵךְ[33].**

30) דבר שבהגיון הוא. 31) כן הוא בכתובות עב: "מידי דקפדי בה אינשי - הוה קפידיה קפידא, מידי דלא קפדי בה אינשי - לא הוו קפידיה קפידא". 32) ראה ב'תוספות' שם ד"ה ומידי. 33) כלל מובא בהרבה מקומות בתלמוד, כגון משנה בבבא־מציעא פג. ובבא־בתרא ב.

19 **ו. כָּל הַלּוֹקֵחַ סְתָם[34], אֵינוֹ לוֹקֵחַ אֶלָּא הַדָּבָר הַשָּׁלֵם**
20 **מִכָּל מוּם. וְאִם פֵּרֵשׁ הַמּוֹכֵר וְאָמַר: עַל מְנָת שֶׁאֵין**
21 **אַתָּה חוֹזֵר עָלַי בְּמוּם - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ**
22 **הַמּוּם שֶׁיֵּשׁ בְּמִמְכָּרוֹ וְיִמְחַל הַלּוֹקֵחַ; אוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר**
23 **לוֹ: כָּל מוּם שֶׁיִּמָּצֵא בְּמֶקָּח זֶה, הַפּוֹחֵת דָּמָיו[35] עַד**
24 **כָּךְ וָכָךְ, קִבַּלְתִּי אוֹתוֹ. שֶׁהַמּוֹחֵל צָרִיךְ לֵידַע הַדָּבָר**
25 **שֶׁיִּמְחַל לוֹ בּוֹ וִיפָרֵשׁ אוֹתוֹ, כְּמוֹ הַמְּפָרֵשׁ בְּהוֹנָיָה[36].**

34) למד זאת מדין מקדש את האשה ונמצאו בה מומין שאינה מקודשת (כתובות נז: ורא"ש שם עג:). אלא שמצד חומר איסור אשת איש, הצריך רבינו גט במקרה זה, עיין בפ"ז מהלכות אישות ה"ח ובמ"מ. 35) שהלוקח מקבל עליו כל המומים שהם מפחיתים את המקח עד סכום ידוע. 36) למעלה פרק יג הלכות ג־ד.

26 **ז. הַמּוֹכֵר פָּרָה לַחֲבֵרוֹ[37], וּמָנָה בָהּ מוּמִין גְּלוּיִים**
27 **וּמוּמִין שֶׁאֵין נִכָּרִין[38], וְלֹא הָיָה בָהּ מֵאוֹתָן הַמּוּמִין**
28 **הַגְּלוּיִין שֶׁמָּנָה, וְנִמְצָא בָּהּ מוּם מֵאוֹתָן שֶׁאֵינָן נִכָּרִין -**
29 **הֲרֵי זֶה מִקַּח טָעוּת, וְחוֹזֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ הַמּוּם**
30 **שֶׁנִּמְצָא. שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר[39]: כְּשֶׁרָאִיתִי שֶׁאֵין בָּהּ**
31 **אֵלּוּ הַמּוּמִין שֶׁנִּרְאִין שֶׁמָּנָה, אָמַרְתִּי: כָּךְ אֵין בָּהּ אֵלּוּ**
32 **שֶׁאֵינָן נִרְאִין שֶׁמָּנָה, וְאֵינוֹ מְפָרֵשׁ מוּמִין אֵלּוּ אֶלָּא כְּדֵי**
33 **לְהַשְׁבִּיחַ דַּעְתִּי[40].**

37) בבא־מציעא פ. 38) לפי פירוש הרי"ף, ולרש"י שם - פירוש אחר. 39) מדברי הרי"ף שם. 40) שלא יהיה עליו תרעומת אחר־כך (רש"י שם).

34 **ח. כֵּיצַד?[41] פָּרָה זוֹ עִוֶּרֶת הִיא[42], חִגֶּרֶת הִיא[43],**
35 **נַשְׁכָּנִית הִיא[44], רַבְצָנִית הִיא[45], וְנִמְצֵאת רַבְצָנִית**
36 **בִּלְבַד אוֹ נַשְׁכָּנִית[46] - הֲרֵי זֶה מֶקָּח טָעוּת[47]; הָיוּ בָהּ**
37 **כָּל הַמּוּמִין[48] שֶׁמָּנָה - אֵין זֶה מֶקָּח טָעוּת. וְכֵן אִם**
38 **הָיְתָה חִגֶּרֶת[49] וְנִמְצֵאת נַשְׁכָּנִית, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ**
39 **עִוֶּרֶת - אֵין זֶה מִקַּח טָעוּת.**

41) כן הוא בגמרא שם. 42) מום גלוי. 43) צולעת או בעלת רגל אחת, אף היא מן המומים הגלויים. 44) רגילה לנשוך בני אדם או בעלי חיים - מום בלתי ניכר. 45) רובצת תמיד תחת משאה (בבא־מציעא לג.), ואף זה מן המומים הבלתי־ניכרים. 46) כלומר, היו בה מומים בלתי־

גלויים, אבל לא היתה לא עיוורת ולא חגרת. 47) כמו שהסביר רבינו למעלה. 48) בעיא בגמרא (שם) שנפתרה, והחידוש בהלכה זו, שאין הלוקח יכול לטעון, שמכיון שלא הראה לו המומים הגלויים - לא הרגיש בהם כלל, ומתוך זה חשב שאין בה גם מומים שבסתר (ראה בכסף־משנה). 49) היינו, אפילו שיש בה רק אחד מן המומים הגלויים שמנה המוכר, ואין בה כולם.

ט. הֶרְאָה לוֹ הַמּוּם[50] שֶׁיֵּשׁ בָּהּ, וְאָמַר לוֹ: מוּם זֶה יֵשׁ בָּהּ[51] וּמוּם פְּלוֹנִי [וּמוּם פְּלוֹנִי][52], אַף עַל פִּי שֶׁאוֹתָן הַמּוּמִין שֶׁמָּנָה[53] נִרְאִין, וְנִמְצְאוּ בָהּ כֻּלָּן אוֹ מִקְצָתָן - אֵין זֶה מֶקַח טָעוּת.

50) בגמרא שם: "מום זה ומום אחר - אין זה מקח טעות", וכפירוש הרי"ף. 51) "שהוא ניכר ונראה לעיניים" (רי"ף). 52) מלבד מום זה שהראה לו, אמר לו שיש עוד מומים גלויים, ומלבד זה גם המום הבלתי גלוי. וכן נוסף: "[ומום פלוני]" בכ"י תימן. 53) כ"ה בדפוס רומי. ובדפוס ווילנא חסרה המילה "אין" בטעות. ואף־על־פי שכבר למדנו, שאם היה בה אפילו מום אחד גלוי, אין זה מקח טעות - כאן כשהראה לו המום הגלוי, יש מקום־טעות לקונה שרק מום זה, שהראה לו, נמצא בה, ולא מום אחר, שלא הראה לו. ומשמיענו שאף־על־פי שהמומים האחרים לא ראה, בכל זאת אין זה מקח טעות, וראה בכסף־משנה.

י. וְכֵן[54] הַמּוֹכֵר שִׁפְחָה לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: גְּדֵמֶת[55] הִיא, חִגֶּרֶת הִיא, סוֹמָא הִיא, שׁוֹטָה הִיא, נִכְפֵּית[56] הִיא, וְלֹא הָיָה בָהּ מוּם מֵאֵלּוּ הַמּוּמִין[57] שֶׁמָּנָה, וְנִמְצֵאת נִכְפֵּית[58] - הֲרֵי זֶה מֶקַח טָעוּת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

54) ברייתא שם. 55) בעלת יד אחת. ומום שבגלוי הוא. 56) סובלת מחולי נופל. ומום שבסתר הוא (כתובות עז.). 57) הגלויים. 58) מום בלתי גלוי.

יא. מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר[59], שֶׁהַמּוֹכֵר חֵפֶץ לַחֲבֵרוֹ בְּמֵאָה דִינָרִין, וְאָמַר לוֹ: חֵפֶץ זֶה אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא זוּז אֶחָד, עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָאָה - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ עָלָיו אוֹנָאָה. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁרָאִיתִי שֶׁאָמַר שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא זוּז, יָדַעְתִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהַשְׁבִּיחַ דַּעְתִּי. עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ כְּדֵי הַהוֹנָיָה שֶׁיֵּשׁ בְּמָקָחוֹ בְּוַדַּאי[60], אוֹ קָרוֹב לָהּ[61] בִּכְדֵי שֶׁהַדַּעַת טוֹעָה[62]; שֶׁהֲרֵי יָדַע בְּוַדַּאי הַדָּבָר שֶׁמָּחַל בּוֹ. וְכָזֶה רָאוּי לָדוּן.

59) רבינו מדמה דין אונאה לדין מומים, אם כי יש לחלק ביניהם (מגיד־משנה). 60) כגון, אם היה שוה שש, ואמר לו חפץ זה אינו שוה אלא שש - ומכרו בשבע. 61) כגון, שאומר על חפץ שאינו שוה אלא שש: הרי הוא שוה חמש, ומוכרו בשבע. 62) אונאה במידה כזאת, שאפשר לחשוב שהמתאנה התעלם ממנה, ולא ידע. וראה להלן פרק כז הלכה ה.

יב. הַמּוֹכֵר עֶבֶד[63] אוֹ שִׁפְחָה - אֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ מִפְּנֵי מוּמִין שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אוֹתוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ. וְהֵן[64] הַנִּקְרָאִין סְמָפוֹן. שֶׁאִם הָיָה זֶה סְמָפוֹן גָּלוּי - כְּבָר רָאָהוּ[65]; וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה[66], כְּגוֹן שׁוּמָא בַּבָּשָׂר[67] אוֹ נְשִׁיכַת כֶּלֶב[68], אוֹ רֵיחַ הַפֶּה אוֹ הַחֹטֶם וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[69] - הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְבַטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ, אֵינוֹ מַחֲזִיר; שֶׁאֵין הָעֲבָדִים לְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה[70], אֶלָּא לִמְלָאכָה.

63) קידושין יא. וכתובות נז. 64) כלומר, מומים אלו שאינם מבטלים אותו ממלאכתו. 65) ואם כן אין זה מקח טעות כלל, אפילו אם היה מום המבטלו ממלאכתו. 66) כלומר, לפעמים נראה ולפעמים אינו נראה, ראה להלן. 67) גידול שעל המצח, קרוב למקום השיער שבראש, שפעמים נראית ופעמים אינה נראית, ובאשה הרי זה מום (פ"ז מהלכות אישות הלכה ז). ואילו שומא שלמעלה במקום השיעור בראש, אין זה מום אפילו באשה (שו"ע אבן־העזר סימן לט סעיף ד). 68) ונעשה המקום צלקת, ובאשה הרי זה מום (הלכות אישות שם). 69) גבי מומי אשה, כתב רבינו (שם): "ריח רע וזיעה וריח הפה". 70) באשה, שכל אלה הם מומים אצלה, כנ"ל.

יג. נִמְצָא בּוֹ שְׁחִין רַע[71] אוֹ חֳלִי הַמַּתִּישׁ אֶת כֹּחוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה נִכְפֶּה[72] אוֹ מְשֻׁעְמָם[73] - הֲרֵי זֶה מוּם, מִפְּנֵי שֶׁמְּבַטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא בּוֹ צָרַעַת וְכַיּוֹצֵא בָהּ מִדְּבָרִים אֵלּוּ הַמַּגְאִלִּים - הֲרֵי זֶה מוּם; מִפְּנֵי שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם אוֹנֶנֶת מֵהֶם, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ מִתְעַסֵּק לוֹ בִּמְלֶאכֶת אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְכֵן אִם נִמְצָא לִסְטִים מְזַיֵּן[74] - הֲרֵי זֶה מוּם הַמְאַבֵּד אֶת כֻּלּוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהַמֶּלֶךְ תּוֹפֵס אוֹתוֹ וְהוֹרְגוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא[75] מֻכְתָּב לַמַּלְכוּת[76] - הֲרֵי זֶה מוּם וּמַחֲזִירוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהַמֶּלֶךְ תּוֹפְשׂוֹ לִמְלַאכְתּוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. אֲבָל אִם נִמְצָא גַּנָּב[77] אוֹ חוֹטֵף אוֹ גּוֹנֵב נְפָשׁוֹת[78], אוֹ בּוֹרֵחַ תָּמִיד[79], אוֹ זוֹלֵל וְסוֹבֵא, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר; שֶׁכָּל הָעֲבָדִים בְּחֶזְקַת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כָּל הַדֵּעוֹת הָרָעוֹת. אֶלָּא אִם כֵּן פֵּרֵשׁ.

71) גיטין פו. ושם נמנה בין המומים, שצריך להזכיר בשטר המכר, שהם אינם. 72) ברייתא בבבא־מציעא פ. נמנה בין המומים בעבד. 73) משוגע (שם). 74) גזלן עם כלי זיין עליו, בבא־בתרא (צב:). ושם: "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות, אומר לו הרי שלך לפניך", היינו שהלוקח יכול להחזירם למוכר ולומר לו קח את שלך, וכן מפורש בתוספתא (ב"ב פ"ד): "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות - הרי זה מקח טעות" (מגיד־משנה). ועיין בהשגות הראב"ד וברש"י כתובות נח. ותוס' שם ד"ה הנהו קלא. 75) שם. 76) נראה מן ההמשך, שהכוונה היא: מוכתב לעשות מלאכה מסויימת למדינה. 77) שם. 78) זה פירושו למילה: "קוביוסטוס" (שם), וכן מפרש רשב"ם (שם ד"ה קוביוסטוס), ויש מפרשים: משחק בקוביא (תוספות ד"ה קוביוסטוס). 79) דוגמאות נוספות של הרמב"ם, שאינם במקור שלפנינו, ודבר שבהגיון הוא.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ד־כ' אייר תשע"ט

יום ראשון י"ד אייר ה'תשע"ט

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) יבאר ששלושה דברים מצילים באוהל המת, ומה בין בלועים לצמיד פתיל ואהלים, אין הבלועים ניצלים אלא בבטן נפש חיה, ודין הבלועים בקרקעיתו של בית או בכתלים, שתי חביות וחצי זית בכל אחת, ומוקפות צמיד פתיל ומונחות בבית.

1 **א. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים[2] מַצִּילִין[3] בְּאֹהֶל הַמֵּת[4]: צָמִיד**
2 **פָּתִיל[5], וְאֹהָלִין, וּבְלוּעִין[6]. הַבְּלוּעִין מַצִּילִין עַל**
3 **הַטְּהוֹרִים שֶׁלֹּא יִתְטַמְּאוּ[7], וּמוֹנְעִין הַטֻּמְאָה שֶׁלֹּא**
4 **תֵּצֵא וּתְטַמֵּא[8]; אֲבָל צָמִיד פָּתִיל וְאֹהָלִין מַצִּילִין עַל**
5 **הַטְּהוֹרִים שֶׁלֹּא יִתְטַמְּאוּ, וְאֵינָן מוֹנְעִין אֶת הַטֻּמְאָה**
6 **שֶׁלֹּא תֵּצֵא וּתְטַמֵּא אֶת אֲחֵרִים. כֵּיצַד? בַּיִת טָמֵא[9]**
7 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּלִי מֵקֶף צָמִיד פָּתִיל - כֹּל שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי**
8 **טְהוֹרִים. וְכֵן אִם הָיָה שָׁם אֹהֶל בְּתוֹךְ הַבַּיִת - כָּל**
9 **הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹךְ הָאֹהֶל טְהוֹרִין[10]. אֲבָל אִם הָיָה כְּזַיִת**
10 **מִן הַמֵּת נָתוּן בְּכֵלִים וּמֵקֶף עָלָיו בְּצָמִיד פָּתִיל**
11 **וְהִכְנִיסוֹ לְבַיִת - הַבַּיִת טָמֵא. וְכֵן אֹהֶל בְּתוֹךְ אֹהֶל**
12 **וּכְזַיִת מִן הַמֵּת בָּאֹהֶל הַפְּנִימִי - כָּל הַכֵּלִים שֶׁבָּאֹהֶל**
13 **הַחִיצוֹן טְמֵאִים[11].**

2) תוספתא, כלים פ"ו ה"ו. 3) מפני הטומאה. 4) דברים הנמצאים באוהל המת אינם מתטמאים אם אחד משלושת הדברים המנויים למטה מגן עליהם. 5) לשון הכתוב (במדבר מט, טו), ופירושו: כיסוי מהודק ומחובר. 6) יבואר בהלכה ב. 7) טהורים בלועים הנמצאים באוהל המת, לא נטמאו. 8) טומאה בלועה אינה מטמאה. 9) בית שיש בו כזית מן המת וכדומה. 10) ראה למעלה פי"ח דיני מגדל, ופי"ט דינ כוורת. 11) מדובר באוהל פנימי המקבל טומאה, כגון אריגים או עור ואינו חוצץ או כשאין לטומאה מקום לצאת לחוץ אלא דרך האוהל החיצון אפילו כשאינו מקבל טומאה, אבל כשיש בו שני תנאים מועילים אלה, היינו אינו מקבל טומאה ויש לטומאה דרך אחרת – מציל (הראב"ד מפרש כאן את דברי רבינו, ואינו משיג).

14 **ב. אֲבָל הַבְּלוּעִין מַצִּילִין עַל הַטְּהוֹרִים וּמוֹנְעִין אֶת**
15 **הַטֻּמְאָה. כֵּיצַד? כֶּלֶב שֶׁאָכַל בְּשַׂר הַמֵּת[12] וְנִכְנַס לְבַיִת**
16 **- הַבַּיִת טָהוֹר. בָּלַע טַבַּעַת, אַפִּלּוּ אָדָם[13] שֶׁבָּלַע**
17 **טַבַּעַת[14], וְנִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא**
18 **טֻמְאַת שִׁבְעָה - הַטַּבַּעַת טְהוֹרָה[15]. וְכֵן כָּל הַבְּלוּעִין**
19 **בְּחַיָּה וּבְהֵמָה וּבְעוֹפוֹת וּבְדָגִים[16] מַצִּילִין כָּל זְמַן**
20 **שֶׁהֵן חַיִּין. וְאִם מֵתוּ וּבְשַׂר הַמֵּת בְּתוֹךְ מְעֵיהֶן אוֹ**
21 **הַכֵּלִים[17] - הֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ בָּלוּעַ[18].**

12) כלים פ"ח מ"ד: "תרנגול שבלע את השרץ ונפל לאויר תנור – טהור". (בחולין עא, א - למדו זה מן המקרא). 13) שהוא מקבל טומאה. 14) שאינה מתעכלת במעיו. 15) אם יצאה מגופו אחרי שנטהר ע"י הזאת אפר וטבילה, אבל אם יצאה לפני טהרת האדם - נטמאה ע"י נגיעה בגופו בשעת יציאה (מקוואות פ"י מ"ח). 16) משנה, אהלות פי"א, מ"ז. 17) הטהורים הם בתוך מעיהם ונכנסו לאוהל המת. 18) שם. ראה לקמן ה"ד.

22 **ג. נִשְׁחַט רֹב אֶחָד בְּעוֹף[19] וְרֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה, אַף**
23 **עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הֵן מְפַרְכְּסִין - הֲרֵי הֵן כְּמֵתִים, וְאֵינָן**
24 **מַצִּילִין[20] עַל הַכֵּלִים הַבְּלוּעִים, וְלֹא מוֹנְעִין אֶת**
25 **הַטֻּמְאָה שֶׁבְּתוֹךְ מְעֵיהֶן שֶׁלֹּא תִּטַּמֵּא.**

19) הגרגרת והוושט שבצוארי בהמות חיות ועופות, נקראים בלשון המשנה "סימנים" או סימני שחיטה. בהמה ניתרת לאכילה אחרי חיתוך רובם של שני הסימנים. ובעוף, שהוא חלש, מספיקה שחיטת אחד מהם. 20) אביי, חולין קכא, ב.

26 **ד. וְכַמָּה תִּשְׁהֶה[21] הַטֻּמְאָה בִּמְעֵיהֶן וְתִהְיֶה מְטַמְּאָה**
27 **כְּשֶׁיְּמוּתוּ?[22] בְּכֶלֶב - שְׁלֹשָׁה יָמִים מֵעֵת לְעֵת[23],**
28 **וּבִשְׁאָר חַיָּה וּבְהֵמָה וְעוֹפוֹת וְדָגִים - יוֹם אֶחָד מֵעֵת**
29 **לְעֵת[24]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[25] כְּשֶׁנִּשְׁאַר בְּשַׂר הַמֵּת**
30 **בְּתוֹךְ מְעֵיהֶן; אֲבָל זְאֵב שֶׁבָּלַע תִּינוֹק[26] וֶהֱקִיאוֹ דֶּרֶךְ**
31 **בֵּית הָרְעִי[27] - הַבָּשָׂר טָהוֹר[28], וְהָעֲצָמוֹת בְּטֻמְאָתָן[29].**

21) שם. 22) ברור, שאם מתו אחר ששהה בשר המת במעיהם כדי עיכול אינו מטמא, ולפיכך שואל עד כמה תשהה הטומאה במעי החי ותטמא אחרי מיתתו. 23) ידעו חז"ל שכלי העיכול של הכלב פועלים בקצב איטי, והמזון שבלע אינו מתעכל עד עבור שלושה ימים. 24) כרבי יהודה בן בתירה, שם. במשנה שלפנינו לא נאמר כלל דין שאר בהמה וחיה אלא דין כלב ועופות ודגים, ורבינו סובר שלא אמרו שלושה ימים אלא בכלב בלבד, אבל חיה אחרת ובהמות דינן כעוף. ולמד זה מגמרא שבת קנה, ב: "יודע הקדוש־ברוך־הוא בכלב שמזונותיו מועטים, לפיכך שוהה אכילתו במעיו שלושה ימים". משמע שלא אמרו שלושה ימים אלא בכלב בלבד. 25) שאם לא שהה כשיעורים הקבועים – מטמא. 26) תענית כב, ב. ומנחות סט, ב. 27) דרך החלחולת. 28) אפילו יצא לפני ששהה מעת לעת, מפני שיציאתו מוכיחה שנתעכל. 29) במנחות סט, ב – נימקו, מפני שהעצמות קשות אינן מתעכלות.

32 **ה. אֵין הַבְּלוּעִין נְצָלִין[30] אֶלָּא בְּבֶטֶן נֶפֶשׁ הַחַיָּה, כְּמוֹ**
33 **שֶׁבְּאַרְנוּ; אֲבָל הַבְּלוּעִין בְּגוּף הַכֵּלִים וְהָאֲבָנִים -**
34 **אֵינָן נְצָלִין. כֵּיצַד? כּוּשׁ[31] שֶׁנִּבְלְעָה בּוֹ הַצִּנּוֹר[32] שֶׁל**
35 **מַתֶּכֶת, וּמַלְמֻד[33] שֶׁנִּבְלַע בּוֹ הַדֶּרְבָּן, וּלְבֵנָה שֶׁהָיְתָה**
36 **טַבַּעַת מְבֻלַּעַת בְּתוֹכָהּ, וְנִכְנְסוּ לְאֹהֶל הַמֵּת - נִטְמְאוּ,**
37 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נִרְאִין וַהֲרֵי הֵן מְחֻפִּין; שֶׁאֵין**

הַבְּלוּעִין בְּכֵלִים מַצִּילִין אֶלָּא בְּצָמִיד פָּתִיל[34]. וְכֵן מַחַט אוֹ טַבַּעַת שֶׁהָיוּ מֻבְלָעִין בְּטִפְלַת הַתַּנּוּר[35], וְנִטְמָא הַתַּנּוּר בְּאֹהֶל הַמֵּת אוֹ שֶׁנָּפַל שֶׁרֶץ לַאֲוִירוֹ[36] - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹךְ הַטִּפְלָה. וְאִם הָיָה הַתַּנּוּר מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל - הוֹאִיל וְהַתַּנּוּר טָהוֹר, אַף הַכֵּלִים הַמֻּבְלָעִין בַּטִּיט שֶׁעַל גַּבָּיו טְהוֹרִים[37]. וְכֵן חָבִית[38] הַמֻּקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וְהָיְתָה מַחַט אוֹ טַבַּעַת בְּמִגּוּפַת הֶחָבִית[39] מִצִּדָּהּ[40] - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין[41] וְאֵין מַצִּילִין בְּאֹהֶל הַמֵּת. הָיוּ בְּמִגּוּפַת הֶחָבִית כְּנֶגֶד פִּיהָ: אִם הָיוּ נִרְאִין לְתוֹךְ הֶחָבִית[42] וְאֵינָן יוֹצְאִין לַאֲוִירָהּ - טְהוֹרִין[43], וְאִם יָצְאוּ לַאֲוִירָהּ - טְמֵאִין[44]; שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל מַציל עַל הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[45]. וְאִם יֵשׁ תַּחְתֶּיהָן[46] כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם[47], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שׁוֹקְעִין לְתוֹךְ אֲוִירָהּ[48] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין.

30) כלים פ"ט מ"ו. 31) פלך של עץ. 32) מחט מעוקמת התקועה בפלך, ונבלעה כולה בתוך העץ. 33) של עץ שמשימים על צואר הבהמה כדי ליישר על ידו את הילוכה. ובמלמד תקוע מסמר של ברזל, והוא הדרבן. 34) שאינו מציל אלא על אוכלין ומשקין וכלי חרס בלבד, וכאן מדובר בכלי מתכת ולפיכך אינם ניצלים כבלועים ולא בצמיד פתיל ולכן נטמאו. לקמן יתבאר כיצד מציל בצמיד פתיל. 35) בטיט שטחים על התנור, כדי לחזקו. שם מ"א. 36) אף־על־פי שלא נגע בדופני התנור. נתבאר כבר, שכלי חרס מיטמא ומטמא מאוירו בלי נגיעה. 37) שם מ"א. ואע"פ שצמיד פתיל אינו מציל על כלי מתכת, לא נטמאו המחט והטבעת. והטעם, מפני שהטיט עם כל הבלוע בו נעשה חלק מהתנור. רבינו בפירושו שם. 38) של חרס. שם. 39) פקק עשוי מטיט, וסוגרים בו את פי החבית והוא רחב מלמעלה. 40) שלא כנגד פי החבית. 41) העודף ברוחב המגופה אינו טפל לתנור, מפני שהתנור אינו צריך לו, ולפיכך אינו כחלק מהתנור, ובלוע בכלים אינו מציל, וגם צמיד פתיל אינו מציל מפני שכלי מתכת אינם ניצלים בצמיד פתיל כמבואר למעלה. 42) שנשאר עליהם שכבה דקה מאד של טיט המגופה. 43) כמו בטפילת התנור. 44) הכלי היוצא מן המגופה אינו בטל לגבה, ודינו ככלי הנמצא בכלי חרס בצמיד פתיל. 45) לקמן פכ"ג, ה"א. 46) תחת המחט והטבעת הבלועות במגופה. 47) שכבה דקה של טיט. 48) בולטות לתוך אויר החבית, אבל אינן גלויות לאוירה. (ראה השגות הראב"ד, וביאורו של ה'כסף משנה').

ו. כָּל הַבְּלוּעִין[49] בְּקַרְקָעִיתוֹ שֶׁל בַּיִת - הֲרֵי הֵן טְמֵאִין וְאֵין נִצָּלִין; שֶׁקַּרְקַע הָאֹהֶל כָּמוֹהוּ עַד הַתְּהוֹם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּכְתָלָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[50]. כֵּיצַד? הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת וְכֵלִים טְמוּנִים בְּקַרְקָעִיתוֹ, אֲפִלּוּ תַּחַת מֵאָה אַמָּה - טְמֵאִים. אִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָן טֶפַח עַל טֶפַח - טְהוֹרִין, שֶׁהֲרֵי הֵן תַּחַת אֹהֶל אֶחָד[51]. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לַעֲלִיָּה שֶׁעַל גַּבֵּי הַבַּיִת וְטֻמְאָה בַּעֲלִיָּה, שֶׁהַבַּיִת טָהוֹר[52]. וְכֵן אִם חָלַק הַבַּיִת[53] בִּמְחִיצָה מִכְּלַפֵּי אַרְצוֹ[54], וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּין הַמְּחִיצָה וְהָאָרֶץ - כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת לְמַעְלָה מִן הַמְּחִיצָה טְמֵאִין; שֶׁאֵין הָאֹהָלִים מוֹנְעִין הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה לְמַעְלָה מִן הַמְּחִיצָה - כֵּלִים שֶׁבֵּין הַמְּחִיצָה וְהָאָרֶץ טְהוֹרִין; שֶׁהָאֹהֶל מַציל[56]. וְאִם אֵין בֵּין הַמְּחִיצָה וְהָאָרֶץ גֹּבַהּ טֶפַח - הֲרֵי הֵן כִּטְמוּנִים בְּקַרְקַע הַבַּיִת וּטְמֵאִים.

49) ב'ספרי' פרשת חוקת, פיסקה קכו, שנינו: "וכל אשר באוהל יטמא שבעת ימים - (במדבר יט, יד) לעשות קרקעו של בית עד התהום כמוהו. 50) לקמן פכ"א ה"ג. 51) צ"ל: אחר. 52) אף־על־פי שאמרנו למעלה בפ"א, שאוהל אינו מונע את הטומאה מלצאת, כאן חוצץ מפני שהוא כבית אחר ממש עם דפנות הגג. 53) אהלות פט"ו מ"ה. 54) המחיצה היא לרוחב הבית, ומפרידה בין התקרה והרצפה. ומדובר כשיש בחלק התחתון פותח טפח, ופתח הבית נשאר בחלק העליון. 55) בפרק זה ה"א, בדין אוהל בתוך אוהל. ואין זה דומה לבית ועליה, מפני שאין לטומאה מקום לצאת אלא דרך הבית, וגם המחיצה היא אוהל עראי (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 56) על הטהורים מלטמא, הואיל והטומאה אין דרכה לצאת דרך המקום שבין הרצפה והמחיצה אלא דרך הבית. (ראה הערה יוד בהלכה א, בדין אוהל בתוך אוהל).

ז. בִּיב[57] שֶׁהוּא קָמוּר[58] תַּחַת הַבַּיִת, וְיֵשׁ בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְיֵשׁ בְּפִתְחוֹ שֶׁהוּא חוּץ לַבַּיִת פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָהוֹר[59]; הָיָה בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר[60]. הָיָה בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָמֵא[61]; טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר[62], שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל טֻמְאָה לְהִכָּנֵס[63]. אֵין בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח: טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָמֵא כְּאִלּוּ הִיא בְּתוֹךְ הַבַּיִת; טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּכֵלִים הַטְּמוּנִים בַּקַּרְקַע, וְקַרְקַע הַבַּיִת כָּמוֹהוּ עַד הַתְּהוֹם[64].

57) שם פ"ג ה"ז. 58) מקורה, מכוסה מלמעלה. כעין מרזב חפור ברצפת הבית, ועובר מתחת כותל הבית לרשות הרבים, ודרך מרזב זה מוציאים את השופכים לחוץ, ופתח המרזב שבפנים הוא סגור, כדי שלא יכנס ריח רע לבית, ופותחים אותו בשעת שפיכת המים המזוהמים ('סדרי טהרות'). 59) מפני שהטומאה יוצאת לחוץ דרך פתח היציאה שיש בו טפח ואינה מתפשטת לפנים, מכיוון שדרך הטומאה לצאת ולא להכנס. במה דברים אמורים, כשהפתח הפנימי סגור. אבל אם הוא פתוח, הטומאה מתפשטת דרכו לבית, שהרי גם בו יש פותח טפח ('סדרי טהרות'). 60) שהטומאה תצא דרך פתח הבית ולא דרך הביב, ומפני שפתח הביב הפנימי סגור - אין טומאת הבית מתפשטת לביב. 61) כיוון שאין מקום לטומאה לצאת לחוץ, לפי שבפחות מטפח אין טומאה יוצאת, היא נכנסת לבית

אף־על־פי שפתחו סגור, שהרי סופו להיפתח ואז תצא הטומאה לבית. 62) כשהפתח לצד הבית הוא סגור. 63) שסוף הטומאה לצאת דרך פתח הבית ולא דרך הביב. 64) ראה הערה מז.

1 ח. שְׁתֵּי חָבִיּוֹת[65] וְכַחֲצִי זַיִת בְּכָל אַחַת וּמֻקָּפוֹת צָמִיד
2 פָּתִיל וּמֻנָּחוֹת בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הֵן טְהוֹרוֹת, שֶׁאֵין חֲצִי
3 שִׁעוּר מְטַמֵּא[66]; וְהַבַּיִת טָמֵא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בַּבַּיִת כְּזַיִת[67],
4 וְאֵין צָמִיד פָּתִיל לְטַמְּאָה[68]. וְאֵינָן מְטַמְּאוֹת מֵחֲמַת
5 הַבַּיִת[69], שֶׁהֲרֵי הֵן מֻקָּפוֹת צָמִיד פָּתִיל[70]. נִפְתְּחָה אַחַת
6 מֵהֶן - הִיא וְהַבַּיִת טְמֵאִין[71], וַחֲבֵרְתָּהּ טְהוֹרָה. וְכֵן שְׁנֵי
7 חֲדָרִים[72] שֶׁהֵן פְּתוּחִים זֶה לָזֶה וְלַבַּיִת[73], וְכַחֲצִי זַיִת
8 בַּפְּנִימִי אוֹ בָּאֶמְצָעִי וְכַחֲצִי זַיִת בַּחִיצוֹן - הַחִיצוֹן[74]
9 טָמֵא[75], וְהַפְּנִימִי וְהָאֶמְצָעִי טְהוֹרִין[76]. כַּחֲצִי זַיִת
10 בַּפְּנִימִי וְכַחֲצִי זַיִת בָּאֶמְצָעִי - הַפְּנִימִי טָהוֹר[77],
11 וְהָאֶמְצָעִי וְהַחִיצוֹן טְמֵאִים[78]; שֶׁדַּרְכָּהּ הַטֻּמְאָה לָצֵאת
12 וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס.

65) שם פ"ח מ"ו. 66) ושיעורו לטמא – כזית. 67) שני החצאים מצטרפים. 68) נתבאר למעלה ה"א, שצמיד פתיל אינו מונע את הטומאה מלצאת. 69) כדין כלים הנמצאים באוהל המת. 70) התורה טיהרה כלי חרס שבאוהל המת, אם הוא מוקף צמיד פתיל (ראה לקמן פכ"א ה"א). 71) טומאת הבית נכנסת לאויר החבית הפתוחה. 72) במשנה, הגירסה: "וכן שני חדרים הפתוחים לבית", ורבינו נקט לשון התוספתא (פ"ט ה"י). 73) החדר האמצעי פתוח לבית ולחדר הפנימי, ושני החדרים אינם פתוחים לחוץ. 74) כלומר, הבית. 75) מפני שדרכו יעבור כל הכזית. 76) מכיוון שאין בהם כזית שלם, ואין דרכה של הטומאה להכנס אלא לצאת דרך פתח החיצון. ומדובר כשדלתות הפנימי והאמצעי נעולות, אבל אם הן פתוחות - נכנסת לתוכן טומאת החיצון ('תפארת ישראל'). 77) חצי כזית שבאמצעו לא ייכנס לפנימי. 78) החצי שבפנימי יצא לאמצעי ויצטרף עם חצי הזית שבו ויצא לחיצון, ולפיכך שניהם טמאים.

יום שני ט"ו אייר ה'תשע"ט

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין הכלים המצילים מצמיד פתיל, ואם כלי חרס מציל באוהל, כלים המצילים באוהל כמה צריך שיהיה בדופנם, ואם מצילים חוץ לאוהל אם סמכם לאוהל, קורה שיש בה פותח טפח והיא נתונה מכותל לכותל וטומאה תחתיה וקדירה תלויה בקורה, בור שבתוך הבית וטומאה בבית וכלי בבור, חדות הבנוי בתוך הבית ומנורה בתוכו והפרח שלו מכסה פי החדות, חדות הבנוי בתוך הבית וכלי המציל נתון על פיו והיתה טומאה בין הבית והחדות, תנור ישן בתוך חדש וסרידה על פי החדש או להיפך, קדירה שכפאה על פי החבית ומרח דפנותיה עם החבית.

13 א. מִנַּיִן לְצָמִיד פָּתִיל שֶׁמַּצִּיל בְּאֹהֶל הַמֵּת? שֶׁנֶּאֱמַר:
14 וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא.
15 הָא יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו - טָהוֹר. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה
16 לָמְדוּ, שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בִּכְלִי חֶרֶשׂ בִּלְבַד,
17 כְּלִי שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא אֶלָּא דֶּרֶךְ פִּתְחוֹ[2]; לְפִיכָךְ, אִם הָיָה
18 פִּתְחוֹ סָתוּם וּמֻקָּף צָמִיד פָּתִיל - הִצִּיל עַל כֹּל
19 שֶׁבְּתוֹכוֹ. קַל וָחֹמֶר לְכָל הַכֵּלִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין
20 טֻמְאָה[3] שֶׁיַּצִּילוּ בְּצָמִיד פָּתִיל. וְהֵם: כְּלֵי גְלָלִים[4],
21 כְּלֵי אֲבָנִים, כְּלֵי אֲדָמָה, וּכְלֵי עַצְמוֹת הַדָּג וְעוֹרוֹ
22 וְעַצְמוֹת הָעוֹף, וּכְלֵי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה[5], וּנְסָרִים שֶׁל
23 עֵץ שֶׁהֵן פְּשׁוּטִין וְאֵינָן כֵּלִים, וְגֻלְמֵי כְּלֵי מַתֶּכֶת[6]. כָּל
24 אֵלּוּ מַצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל. אִם הַדְּבָרִים שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי
25 הַמֻּקָּף נִצְּלוּ, קַל וָחֹמֶר לַבְּלוּעִין וְלַכֵּלִים שֶׁתַּחַת
26 הָאֹהָלִים[7]. מַה בֵּין אֹהָלִים לְכֵלִים שֶׁמַּצִּילִין בְּצָמִיד
27 פָּתִיל? שֶׁהַכֵּלִים אֵינָן מַצִּילִין אֶלָּא בְּצָמִיד פָּתִיל,
28 וְהָאֹהָלִים מַצִּילִין בְּכִסּוּי בִּלְבַד.

2) אבל לא מגבו. הדרשה מסתמכת על המלה "פתוח". ואומר רבינו שאין כאן דרשה גמורה אלא מפי השמועה למדו. 3) לא מתוכם ולא מגבם. 4) עשויים מרפש בקר מיובש. 5) שמחזיק ארבעים סאה. 6) בברייתא חולין כה, א אמרו: "גולמי כלי עץ טמאין, פשוטיהן טהורין; גולמי כלי מתכת טהורין, פשוטיהן טמאים". גולמי כלים = כלים שלא נגמרה מלאכתם, ואף על פי שיש להם בית קיבול; פשוטים = כלים שאין להם בית קיבול, אבל מלאכתם נגמרה. 7) שאוהל מפסיק בינם ובין הטומאה.

29 ב. מַשְׁפֵּךְ שֶׁכָּפָהוּ[8] - מַצִּיל בְּכִסּוּי[9]. אַף עַל פִּי
30 שֶׁקְּצָתוֹ נָקוּב נֶקֶב קָטָן[10] - הֲרֵי הוּא כְּסָתוּם[11].

8) הניחו ופיו הרחב למטה. 9) הדבר שהמשפך מונח עליו חשוב כמכוסה. 10) הפה הצר. 11) מפני שנקב זה נעשה בכוונה מתחילת יצירת הכלי אין דינו כנקב שנעשה בידי אדם בכלי שלם שמטמא (כלומר, שאינו מציל) בכל שהוא (כסף משנה).

31 ג. כָּל הַכֵּלִים הַמַּצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל, אִם הָיוּ בָהֶן
32 טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח וּכְפָאָן עַל פִּיהֶם עַל
33 הָאָרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מֵרַח בְּצָמִיד פָּתִיל מִן
34 הַצְּדָדִין - הֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילִין כָּל מַה שֶׁתַּחְתֵּיהֶן עַד
35 הַתְּהוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּאֹהֶל וְהָאֹהֶל מַצִּיל. אֶלָּא אִם כֵּן
36 הָיָה הַכְּלִי כְּלִי חֶרֶשׂ, שֶׁאֵין אָהֳלֵי כְּלֵי חֶרֶשׂ מַצִּילִין.
37 כֵּיצַד? חָבִית[12] שֶׁכְּפוּיָה עַל פִּיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּרְחָהּ
38 בְּטִיט מִן הַצְּדָדִין - כָּל מַה שֶׁתַּחְתֶּיהָ טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר:
39 צָמִיד פָּתִיל עָלָיו, וְלֹא צָמִיד פָּתִיל עַל גַּבּוֹ. הִדְבִּיק
40 פִּיהָ לַכֹּתֶל וּמֵרְחָהּ מִן הַצְּדָדִים[13] - מַצֶּלֶת[14] עַל כָּל
41 מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְעַל כֹּל שֶׁכְּנֶגְדָּהּ בַּכֹּתֶל. וְאִם לֹא מֵרַח
42 מִן הַצְּדָדִין - אֵינָהּ מַצֶּלֶת; שֶׁאֵין כְּלֵי חֶרֶשׂ מַצִּיל
43 מִשּׁוּם אֹהֶל[15], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים
44 הַמַּצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל שֶׁהָיוּ פִּיּוֹתֵיהֶן דְּבוּקוֹת בְּדָפְנֵי
45 הַבַּיִת - מַצִּילִין בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַצִּילִין
46 מִשּׁוּם אֹהֶל. לְפִיכָךְ[16] צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בִּדְפֵן הַכְּלִי[17]

2) אבל לא מגבו. הדרשה מסתמכת על המלה "פתוח". ואומר רבינו שאין כאן דרשה גמורה אלא מפי השמועה למדו. 3) לא מתוכם ולא מגבם. 4) עשויים מרפש בקר מיובש. 5) שמחזיק ארבעים סאה. 6) בברייתא חולין כה, א אמרו: "גולמי כלי עץ טמאין, פשוטיהן טהורין; גולמי כלי מתכת טהורין, פשוטיהן טמאים". גולמי כלים = כלים שלא נגמרה מלאכתם, ואף על פי שיש להם בית קיבול; פשוטים = כלים שאין להם בית קיבול, אבל מלאכתם נגמרה. 7) שאוהל מפסיק בינם ובין הטומאה.

טָפַח[18], שֶׁאֵין הַכֵּלִים מַצִּילִין עִם דָּפְנוֹת אֹהָלִים עַד שֶׁיִּהְיֶה לָהֶן דֹּפֶן [טָפַח]. הָיָה לַכְּלִי דֹּפֶן חֲצִי טָפַח, וְהָיָה יוֹצֵא מִדֹּפֶן הָאֹהֶל שָׁפָה חֲצִי טָפַח, וְהִדְבִּיק זֶה לָזֶה[19], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם חָלָל טָפַח - אֵינוֹ מַצִּיל, עַד שֶׁיִּהְיֶה טָפַח מִמָּקוֹם אֶחָד[20].

12) של חרס. 13) סביב כל הפה והידקו לכותל. 14) זה אינו בכלל "על גביו" שנתמעט בספרי. 15) וצמיד פתיל אינו מציל בלי מירוח. 16) מפני שמציל מדין אוהל. 17) גובה הדופן. 18) מראש דופנו עד שוליו, כי אין אוהל פחות מטפח. 19) דופן הכלי לשפה ונוצר ריווח טפח בין שולי הכלי לדופן האוהל. 20) בדופן האוהל או בכלי.

ד. כֵּשֵׁם שֶׁמַּצִּילִין מִבִּפְנִים[21] עִם דָּפְנוֹת הָאֹהֶל, כָּךְ מַצִּילִין חוּץ לָאֹהֶל אִם סְמָכָן לָאֹהֶל, שֶׁהֲרֵי הָאֹהֶל נַעֲשָׂה כִּסּוּי מִכָּל מָקוֹם. כֵּיצַד? כְּלִי מֵחַם[22] שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֹּפֶן טָפַח, שֶׁהִנִּיחוּהוּ[23] עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת[24] חוּץ לָאֹהֶל וְסָמַךְ פִּיו לְדֹפֶן הָאֹהֶל, וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחְתָּיו[25] - כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִין[26]. וְאִם הָיָה סָמוּךְ לְכֹתֶל חָצֵר אוֹ לְכֹתֶל גִּנָּה - אֵינוֹ מַצִּיל, לְפִי שֶׁאֵינָן כֹּתֶל אֹהֶל[27]; וּלְפִיכָךְ כֵּלִים שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי טְמֵאִים, שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִילוּ עַל הַטֻּמְאָה[28].

21) בתוך אוהל הטומאה. 22) כלי גדול שמחממים בו מים. 23) על צידו. 24) ומרוחק טפח מן הקרקע. 25) תחת המיחם. 26) אף על פי שדופן התחתון של האוהל מאהיל עליהם מפני שהם מונחים באהל אחר. 27) מפני שאין תקרה על החצר והגינה. 28) שהכלי אינו חוצץ.

ה. קוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טָפַח וְהִיא נְתוּנָה מִכֹּתֶל לְכֹתֶל וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ, וּקְדָרָה תְּלוּיָה מִן הַקּוֹרָה, וְהָיְתָה הַקּוֹרָה נוֹגַעַת בְּפִי הַקְּדֵרָה כֻּלָּהּ וּמְכַסָּה אוֹתָהּ - כֵּלִים שֶׁבַּקְּדֵרָה טְהוֹרִים[29], שֶׁהֲרֵי הֵצִלּוּ בְּכִסּוּי הָאֹהֶל לָהֶם[30]. וְאִם לֹא הָיָה פִּי הַקְּדֵרָה מְכֻסֶּה בַּקּוֹרָה אֶלָּא בֵּינֵיהֶם רֶוַח[31] - כָּל מַה שֶּׁבַּקְּדֵרָה טָמֵא[32], וְהַקְּדֵרָה עַצְמָהּ טְמֵאָה.

29) רבינו קובע שני תנאים לטהר: א. שהקורה נוגעת בפי הקדירה, אבל אם היא מרוחקת אפילו כל שהוא - טמאים; ב. שיהיה פי הקדירה כולו מכוסה. 30) לקדירה ומה שבתוכה. 31) כל שהוא. 32) הקורה מאהילה על הטומאה ועל הקדירה ומה שבתוכם ואינה מצילה, מפני הריווח שבינה ובין הקדירה.

ו. בּוֹר שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְטֻמְאָה בַּבַּיִת וְכֵלִים בַּבּוֹר, אִם הָיָה מְכֻסֶּה בְּנֶסֶר חָלָק אוֹ בִּכְלִי הַמַּצִּיל שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֹּפֶן טָפַח - הֲרֵי כָּל מַה שֶּׁבַּבּוֹר טָהוֹר[33]. הָיָה לַבּוֹר בִּנְיָן סָבִיב לְפִיו גָּבוֹהַּ טָפַח עַל הָאָרֶץ, בֵּין שֶׁכִּסָּהוּ בִּכְלִי הַמַּצִּיל שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֹּפֶן בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ דֹּפֶן[34] - הֲרֵי זֶה מַצִּיל, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ דֹּפֶן טָפַח מִמָּקוֹם אַחֵר[35].

33) אבל אם כסהו בכלי שדופנו פחות מטפח אינו מציל, כמבואר למעלה בהלכה ג (קירות הבור שבחפירה אינם נחשבים כדפנות). ואם אין לכיסוי דופן כלל - טהור, כמו בנסר חלק. 34) גבוה טפח אלא פחות מזה. 35) דופן הבניין.

ז. חַדּוּת[36] הַבָּנוּי בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּמְנוֹרָה בְּתוֹכוֹ, וְהַפֶּרַח[37] שֶׁלָּהּ יוֹצֵא וּמְכַסֶּה פִּי הַחַדּוּת[38], וְנָתַן כְּלִי הַמַּצִּיל בְּאֹהֶל הַמֵּת עַל פִּי הַחַדּוּת וַהֲרֵי הוּא נִשְׂעָן עַל פֶּרַח הַמְּנוֹרָה[39] - רוֹאִין: אִם תִּנָּטֵל הַמְּנוֹרָה וְהַכְּלִי הַמַּצִּיל עוֹמֵד[40] - הֲרֵי זֶה מַצִּיל עַל כֹּל שֶׁבַּחַדּוּת, וְכֵלִים שֶׁבֵּין שְׂפַת הַכְּלִי וּשְׂפַת הַחַדּוּת[41] טְהוֹרִים[42] עַד הַתְּהוֹם[43], וְאַף הַמְּנוֹרָה טְהוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׂפַת הַפֶּרַח נִרְאֵה[44] בֵּין הַכִּסּוּי וְהַחַדּוּת; וְאִם לָאו[45] - הַכֹּל טָמֵא[46].

36) חדות או דות הוא בור ומסביב לשפתו בנויים כתלים ולפיכך דינו כאוהל עם דפנות. 37) רבינו שם מפרש: "אשר עליו תשים הנר". 38) הפרח הוא רחב ומכסה את עובי דופן הדות אבל אינו בולט לתוך הבית. 39) ונשאר ריווח אווירי בין הכיסוי ובין דופן הדות, וטומאה בבית. 40) ואינו נופל לתוך הדות. 41) פירוש, אפילו הכלים הנמצאים באותו השטח שהוא כנגד עובי פרח המנורה שהיא עצמה כלי ואינה מצלת. 42) מפני שרואים את הכיסוי כאילו הוא מונח על שפת הדות. 43) הכלים הנמצאים תחת כותלי הדות בכל עומק שהוא. 44) אבל לא בולט, כמו שביארנו למעלה. והמדובר, כשעובי הפרח פחות מטפח, אבל כשיש בו טפח עוברת הטומאה מן הבית לדות. [יש מבדילים בין "חדות" ו"דות" ואומרים, שחדות הוא בניין סביב חפירה לא עמוקה ודות בנוי על גבי קרקע חלקה, אולם מפירושו של רבינו משמע שחדות ודות אחד הם]. 45) שאם תינטל המנורה יפול הכיסוי לתוך הדות. 46) מפני שכלי טמא מעמיד את האוהל ואוהל שכזה אינו מציל.

ח. הַחַדּוּת הַבָּנוּי בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּכְלִי הַמַּצִּיל נָתוּן עַל פִּיו, וְהָיְתָה טֻמְאָה בֵּין שְׂפַת הַכְּלִי וּשְׂפַת הַחַדּוּת אוֹ בְּתוֹךְ הַחַדּוּת - הַבַּיִת טָמֵא; שֶׁאֵין הָאֹהֶל שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת מוֹנֵעַ הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיְתָה טֻמְאָה בַּבַּיִת - כֵּלִים שֶׁבְּכָתְלֵי הַחַדּוּת, אִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָן טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טָפַח - טְהוֹרִים[47], וְאִם לָאו - טְמֵאִים[48]. וְאִם הָיוּ כָּתְלֵי הַחַדּוּת רְחָבִים מִשֶּׁל בַּיִת[49] - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[50] טְהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מִכָּתְלֵי הַבַּיִת. וּכְשֵׁם שֶׁמַּצִּיל[51] הַחַדּוּת בְּתוֹכוֹ, כָּךְ מַצִּיל בִּכְתָלָיו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַתַּנּוּר הַיָּשָׁן[52] הֲרֵי הוּא כְּכָל הַכֵּלִים שֶׁהֵן מְבִיאִים אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינָן נַעֲשִׂין אֹהָלִים, וּמִפְּנֵי זֶה אֵינוֹ מַצִּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל, כִּשְׁאָר כֵּלִים הַמַּצִּילִים. וְכֵן בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַתַּנּוּר הֶחָדָשׁ[53] אֵינוֹ כְּכֵלִים לְעִנְיָן זֶה, אֶלָּא נַעֲשֶׂה אֹהֶל, וּלְפִיכָךְ מַצִּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ בְּכִסּוּי בִּלְבַד בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל, כְּאֹהָלִים. וְכִסּוּי הַתַּנּוּר הוּא נִקְרָא סְרִידָא.

47) כמו ביב קמור בפרק כ הלכה ז. והמדובר, כשהמקום שבו הכלים אינו פתוח לחלל הדות ולא לבית ברוחב טפח. 48) כותלי הבור אינם מצילים, שהרי אינם אוהל. 49) כגון שחלל הדות מרחיב והולך עד מחוץ לכתלי הבית ושם בנוי חלק מכתלי הדות, וכלים בכתלים שמחוץ לבית. 50) בין שיש שם פותח טפח ובין שאין שם פותח טפח. 51) פיסקה זו משלימה את הנימוק למה הכלים טהורים אם אין פותח טפח ואינה משמיעה דין חדש. 52) תנור של טיט שהוסק באש אף על פי שטרם השתמשו בו. 53) שנתייבש אבל לא הוסק.

1 **ט. תַּנּוּר יָשָׁן בְּתוֹךְ הֶחָדָשׁ[54] וּסְרִידָא עַל פִּי הֶחָדָשׁ,**
2 **וַהֲרֵי הַכִּסּוּי נִשְׁעָן עַל פִּי הַתַּנּוּר הַיָּשָׁן[55] - רוֹאִין: אִם**
3 **כְּשֶׁיְּבַטֵּל הַיָּשָׁן תִּפֹּל הַסְּרִידָא[56] - לֹא הִצִּיל, וְכֹל**
4 **שֶׁבְּתוֹכוֹ[57] טָמֵא[58]; וְאִם לָאו - הַכֹּל טָהוֹר[59]. הָיָה**
5 **הֶחָדָשׁ בְּתוֹךְ הַיָּשָׁן וְהַסְּרִידָא מֻנַּחַת עַל פִּי הַיָּשָׁן[60],**
6 **אִם יֵשׁ בֵּין הֶחָדָשׁ וְהַכִּסּוּי פָּחוֹת מִטֶּפַח - כֹּל שֶׁבְּתוֹךְ**
7 **הֶחָדָשׁ טָהוֹר, וּכְאִלּוּ הַסְּרִידָא מֻנַּחַת עַל פִּיו[61].**

54) וטומאה בבית. 55) כגון שהתנור הישן בולט קצת מחוץ להחדש. 56) לתוך החדש. 57) בתוך החדש וכל שכן הכלים שבתוך הישן. 58) מפני שהישן מעמיד את הכיסוי, וישן אינו מציל. 59) מפני שהתנור החדש הוא אוהל ומציל אם הוא מכוסה אפילו כשאינו מרוח בטיט (צמיד פתיל). 60) ששפתו גבוהה משפת החדש שבתוכו. 61) נתבאר כבר, שטומאה אינה נכנסת בפתח פחות מטפח.

8 **י. סְרִידָא[62] שֶׁל חֶרֶס שֶׁיֵּשׁ לָהּ שָׂפָה[63] וְהִיא עוֹדֶפֶת**
9 **עַל פִּי הַתַּנּוּר וּמֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל, אֲפִלּוּ הָיְתָה**
10 **טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַכֹּל טָמֵא[64]; אֲבָל**
11 **כְּנֶגֶד אֲוִירוֹ שֶׁל תַּנּוּר טָהוֹר[65]. הָיְתָה טֻמְאָה כְּנֶגֶד**
12 **אֲוִירוֹ שֶׁל תַּנּוּר[66] - מִכְּנֶגְדּוֹ[67] עַל לָרָקִיעַ טָמֵא, וְכָל**
13 **מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר.**

62) בירור מוקדם של דעת רבינו בדיני סרידה יסלול את הדרך להסברה קצרה ונוחה להבנת דבריו בהלכה שלפנינו, ובכן: א. סרידה שאין לה שפה כלל דינה כנסר וחוצצת בפני הטומאה (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ג), כמו ששנינו באהלות פרק ה משנה ו. במה דברים אמורים, כשהיא מכסה תנור חדש שלא הוסק שאינו כלי, אבל אם היא מונחת על תנור ישן (מוסק) אינה חוצצת, מפני שהיא נשענת על כלי. ב. אם התנור מוקף צמיד פתיל, חוצצת אפילו בתנור ישן. והטעם, שתנור סתום מכל צדדיו ומוקף צמיד פתיל נחשב כאבן לעניין טומאה ולא ככלי. ולפיכך אם הסרידה עודפת ברוחבה טפח מן התנור וטומאה תחתיה, טמאים כל הכלים שתחתיה, מפני שהעודף מאהיל עליהם ועל הטומאה, אבל מה שעליה טהור, שהסרידה חוצצת. ג. אם יש לה שפה הרי היא כלי שיש לה בית קיבול, ואם יוצאת חוץ לתנור פחות מטפח וטומאה תחתיה מטמאה כל מה שכנגדה בין תחתיה ובין על גבה (כשהיא רצוצה) שהסרידה אינה חוצצת, אבל מה שבצידה טהור. ד. אם יוצאת לחוץ טפח וטומאה תחתיה או על גבה, טמא כל מה שתחתיה וגם מה שעל גבה בחלק שמחוץ לתנור, שהסרידה עם שפה אינה חוצצת מפני שהיא עצמה כלי. 63) שם במשנה א אנו שונים: "נסר שהוא נתון על פי תנור חדש ועודף מכל צדדיו בפותח טפח". ולפיכך מניחים אנו, שגם משנתנו שהיא המשכה של משנה א, עוסקת בעודף טפח אף על פי שלא פירשה. ורבינו נקט לשון המשנה, כדרכו. 64) כל מה שתחת העודף ועל גביו. 65) מפני שהוא מוקף צמיד פתיל ומפסיק בין העודף ובין אווירו של תנור וגם אין דבר מאהיל על האוויר הטמא וגם על האוויר שכנגד התנור. והמדובר בתנור ישן אבל תנור חדש דינו כטיט ואינו מציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל. וכל זה נאמר בצמיד פתיל, אבל כשאינו צמיד פתיל טמא גם מה שבתוך התנור, שהרי הסרידה מאהילה עליו ועל הטומאה. 66) על הסרידה. 67) בכתב יד תימן: כנגדו. פירוש, נגד מקום הטומאה.

14 **יא. קְדֵרָה[68] שֶׁכְּפָאָהּ עַל פִּי הֶחָבִית[69] וּמֵרַח דָּפְנוֹתֶיהָ**
15 **עִם הֶחָבִית - מַצֶּלֶת עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְעַל מַה**
16 **שֶּׁבֵּינָהּ וּבֵין שִׂפְתוֹת הֶחָבִית[70]. הוֹשִׁיבָהּ עַל פִּי**
17 **הֶחָבִית כְּדַרְכָּהּ[71] וּמֵרַח[72] - אֵינָהּ מַצֶּלֶת; מִפְּנֵי**
18 **שֶׁהַקְּדֵרָה מִתְטַמְּאָה מֵאֲוִירָהּ, וְאֵין כְּלִי טָמֵא מַצִּיל[73],**
19 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

68) של חרס. 69) וטומאה בבית. 70) כגון שפי הקדירה עודף על פי החבית או כגון שנתן שכבה עבה של טיט בין שתי השפתות. 71) על שוליה. 72) כלומר, אף על פי שמירח. 73) אבל כשכפאה על פיה לא נטמאה, שכלי חרס אינו מטמא מגבו.

יום שלישי ט"ז אייר ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין המחצים ושולי קרקעות כלים ודפנותיהם מאחוריהם אם מצילים בצמיד פתיל, כלי חרס שנתן בו טיט עד חציו אם ביטלו, כלי חרס עד כמה יינקב ולא יציל בצמיד פתיל, תנור שהיתה סרידה על פיו ומוקף צמיד פתיל ונתון באוהל המת ונסדק התנור, תנור המוקף צמיד פתיל שניקב נקב בעינו או מגופת חבית שניקבה, חבית מוקפת צמיד פתיל שהיא מליאה משקין טהורים ומניקת של חרס בתוכה ונתונה באוהל המת, חבית שניקבה מצידה וסתמו שמרים את הנקב, ואם אגף חצי הנקב וכמה מקיפים, מגופת חבית שנתחלחלה וחבית זפותה שנתקלף החרס מלמעלה והזפת עומד.

20 **א. שׁוּלֵי הַמְּחָצִין[2] וְשׁוּלֵי קַרְקָעוֹת הַכֵּלִים[3]**
21 **וְדָפְנוֹתֵיהֶן מֵאַחוֹרֵיהֶן[4] - אֵין מַצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל**
22 **בְּאֹהֶל הַמֵּת. קִרְסְמָן[5] וְשָׁפָן[6] וַעֲשָׂאָן כֵּלִים - מַצִּילִין**
23 **בְּצָמִיד פָּתִיל. שֶׁאֵין מַצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל אֶלָּא כֵּלִים.**

2) תוספתא כלים פ"ז ה"י. מחץ = כלי חרס גדול שמשתמשים בו לשאוב יין מן הגת, ובקרקעיתו קערורית ונקראת "שולי המחץ" (רבינו בפירושו לפרה פ"ה מ"ה). 3) צ"ל: הכלים, וכן הגירסא בכת"י תימן. פירוש, בית קיבול שבשולי הכלי מבחוץ. [בתוספות נדה מט, א, ד"ה אלא,

מובאת תוספתא זו, וגורסים: "שולי המחצים וקרקעות הכלים"]. 4) אם יש שם שקערורית (הגר"א בהגהותיו על התוספתא מוחק המלה "מאחוריהן", ורצוי למוחקה גם כאן, שהרי גם בפנים אין שקערורית שבדפנות מצלת). 5) חתך אותן. 6) החליקן.

1 **ב. כְּלִי חֶרֶשׁ[7] שֶׁנָּתַן בּוֹ טִיט עַד חֶצְיוֹ - לֹא בִּטְּלוֹ[8],**
2 **וְאִם הִשְׁקִיעַ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים - מַצִּיל.**

7) תוספתא שם, ה"ז. 8) לא יצא מתורת כלי, ולפיכך מציל בצמיד פתיל, אבל אם הוצא מתורת כלי אינו מציל, כמו טבעת הבלועה בלבינה (למעלה פ"כ ה"ה). ראה כסף־משנה.

3 **ג. כְּלִי חֶרֶשׁ[9] מַצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל עַד שֶׁיִּנָּקֵב בְּמוֹצִיא**
4 **רִמּוֹן[10]. וּבְגָדוֹל[11] - עַד שֶׁיִּפָּחֵת רֻבּוֹ[12]. כֵּיצַד? כְּלִי**
5 **גָּדוֹל שֶׁנִּפְחַת [חֶצְיוֹ][13], וְהִקִּיפוֹ צָמִיד פָּתִיל, וְסָתַם**
6 **מְקוֹם הַפִּחָת בְּצָמִיד פָּתִיל - הֲרֵי זֶה מַצִּיל, אַף עַל**
7 **פִּי שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כְּלִי לְעִנְיַן טֻמְאָה[14]. אֲבָל כְּלִי[15]**
8 **הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁהָיָה נָקוּב אוֹ סָדוּק וְלֹא סָתַם[16]**
9 **הַנֶּקֶב - נִטְמָא וְאֵינוֹ מַצִּיל. וְכַמָּה יִהְיֶה בַּנֶּקֶב?[17] אִם**
10 **הָיָה כְּלִי הֶעָשׂוּי לָאֲכָלִים[18] - שִׁעוּרוֹ בְּמוֹצִיא זֵיתִים;**
11 **הָיָה עָשׂוּי לְמַשְׁקֶה - שִׁעוּרוֹ בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה[19]. הֶעָשׂוּי**
12 **לְכָךְ וּלְכָךְ[20] - מַטִּילִין אוֹתוֹ לְחֻמְרָא[21], וּמִשֶּׁיִּנָּקֵב**
13 **בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה אֵינוֹ מַצִּיל עַד שֶׁיִּסְתֹּם הַנֶּקֶב אוֹ עַד**
14 **שֶׁיִּמְעָטֶנּוּ.**

9) שבת צה, ב, וצו, א. 10) שרימון בינוני יעבור דרך הנקב. לכאורה הלכה זו תמוהה מאוד. מתחילה ב"מוציא רימון" ומסיימת ב"מוציא זיתים"; שנית: לפעמים נאמר "סתימה" סתם, ולפעמים סתימת "מקום הפחת בצמיד פתיל". אולם עיון מעמיק בפירוש רבינו למשנה כלים הנ"ל, מגלה לנו הסבר ההלכה הזו. שנינו שם: "העשוי לאכלין שיעורן כזיתים, עשוי למשקין שיעורן כמשקין וכו' ובכונס משקה". ורבינו מעיר על הסתירה בין משנה זו לסוגיית הגמרא שבת הנ"ל, הקובעת שיעור כמוציא רימון או רובו, ומבאר שבפחות מכמוציא זית מציל אפילו בלי סתימה [וסובר כרש"י שבת שם, שלא הקפידה תורה על צמיד פתיל אלא על פי הכלי בלבד, אבל כשניקב שלא בכוונה מן הצד מציל אם הפחת הוא פחות מהשיעורים הקבועים בגמרא שם, מפני שנאמר "כלי פתוח"], ואם ניקב כמוציא זית וא"כ אינו כלי לקבל טומאה, אינו מציל אלא אם סתם את הנקב בצמיד פתיל, ואם היה הנקב כמוציא רימון (רימון גדול פי כמה מזית) יש הבדל בין כלי גדול לקטן, בכלי קטן אין צמיד פתיל מועיל להציל, ובגדול מציל עד חציו ועד בכלל. ורבינו מסיים ביאורו, וכותב: והבן זה, שהוא עיון דק ומקום הטעאה (ראה תוספות שבת שם ד"ה ולענין). לאור בירור זה, מתפרשת ההלכה ללא קשיים וסתירות. בבא ראשונה זו עוסקת בכלי חרס קטן, והנקב הוא למעלה ממוציא זיתים (ואם הוא למטה משיעור זה, יתבאר דינו בסוף ההלכה). 11) כלי גדול. 12) אבל בפחות מרובו, אפילו הנקב כמוציא רימון - מציל. [בגמרא שם אמרו: "הא ברבי, הא בזוטרי" (בעברית: כאן בגדולים, ושם בקטנים). ומפרש רבינו (וכן פירש רש"י) בגדולים רוב, ובקטנים כמוציא רימון (ראה תוספות שם, וראב"ד כאן)]. 13) והוא־הדין בכלי קטן שנפחת פחות מכמוציא רימון. 14) אינו מקבל טומאה. 15) בין גדול בין קטן. כלים פ"ט מ"ח. 16) בצמיד פתיל. 17) כדי שלא יציל בלי סתימה בצמיד פתיל. 18) להניח בו אוכלין. 19) שאם יעמיד שולי הכלי המנוקב על משקה וילחוץ קצת - ייכנס המשקה. 20) לאוכלין ולמשקין. 21) נותנים עליו שתי החומרות: מקבל טומאה עד שיינקב כמוציא זיתים, ואינו מציל בכונס משקה (רבינו מבאר כאן רק את החומרא השניה, מפני שאין אנו עוסקים כאן בטומאת כלים אלא בדיני הצלה בצמיד פתיל). וכל הדינים הללו אמורים בניקב מעצמו, אבל כשניקבו בכוונה - שיעורם בכל שהוא. [אפשר גם לפרש שיטת רבינו באופן אחר ולומר, שיש הבדל בין כלי קטן כמוציא זית, ובין כלי גדול כמוציא רימון עד חציו. בקטן מספיקה סתימה בלי צמיד פתיל במקום הנקב, אבל בגדול שנפחת חציו צריך צמיד פתיל. כמו שמבאר רבינו כאן בפירוש. ולפי פירוש זה, מה שאמר בבבא הראשונה "מציל בצמיד פתיל", הכוונה הצמיד פתיל שעל פי הכלי ולא של סתימת הנקב, והדוגמא בבבא "כיצד", נאמרה בכלי גדול בלבד. ומזה יוצא שהפיסקא "ולא סתם הנקב", פירושה סתימה בלי צמיד פתיל. והראשון נראה לי יותר].

15 **ד. תַּנּוּר[22] שֶׁהָיְתָה סְרִידָא[23] עַל פִּיו וּמֻקָּף צָמִיד**
16 **פָּתִיל[24] וְנָתוּן בְּאֹהֶל הַמֵּת, וְנִסְדַּק הַתַּנּוּר: אִם הָיָה**
17 **הַסֶּדֶק מְלֹא פִּי מַרְדֵּעַ[25], שֶׁהוּא הֶקֵּף טֶפַח - נִטְמָא**
18 **הַתַּנּוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּרְדֵּעַ יָכוֹל לְהִכָּנֵס בַּסֶּדֶק**
19 **אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּמוֹתוֹ בְּשָׁוֶה; פָּחוֹת מִכָּאן - הַתַּנּוּר**
20 **טָהוֹר. נִסְדְּקָה הַסְּרִידָא שֶׁעַל פִּיו: כְּמְלֹא פִּי מַרְדֵּעַ**
21 **נִכְנָס[26] - הֲרֵי זֶה טָמֵא; פָּחוֹת מִכָּאן[27] - נִצָּל בְּצָמִיד**
22 **פָּתִיל. הָיָה הַסֶּדֶק עָגֹל - אֵין רוֹאִין אוֹתוֹ אָרֹךְ[28], אֶלָּא**
23 **שִׁעוּרוֹ כְּמְלֹא פִּי מַרְדֵּעַ נִכְנָס.**

22) שם מ"ז. 23) כלי חרס גדול שיש לו דפנות, ומכסים בו את התנורים. 24) שהיתה מחוברת לתנור בטיט וכדומה. 25) מלמד שנותנים על צואר הבהמה כדי לכוון הילוכה. 26) הסדק גדול קצת מעובי המרדע. 27) אפילו הם שווים - טהור. 28) לשון המשנה שם. נלאו כל מפרשי המשנה ליישב את התמיהה החמורה: הרי המרדע עגול הוא? והרא"ש גורס: אם הוא ארוך, אין רואים אותו עגול. ראה 'תוספות יום טוב' ומלאכת שלמה.

24 **ה. תַּנּוּר[29] הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁנִּנְקַב נֶקֶב בְּעֵינוֹ שֶׁל**
25 **תַּנּוּר[30] הַטּוּחָה[31]: אִם הָיָה הַנֶּקֶב מְלֹא כּוּשׁ[32] נִכְנָס**
26 **וְיוֹצֵא כְּשֶׁהוּא דוֹלֵק[33] - הֲרֵי זֶה נִטְמָא; וְאִם הָיָה**
27 **הַנֶּקֶב פָּחוֹת מִזֶּה - נִצָּל[34].**

29) שם מ"ח. 30) נקב עשוי בגגו של התנור להוציא את העשן, ונקרא עין התנור (ר"ש). 31) שטחו אותה בטיט וסגרוה כדי שלא יפוג חומו של התנור. 32) פלך. 33) ואינו כבה כשמוציאים אותו דרך הנקב. 34) כחכמים שם.

ו. נִקֵּב הַתַּנּוּר מִצִּדּוֹ[35] - שִׁעוּרוֹ מְלֹא כּוֹשׁ נִכְנָס וְיוֹצֵא שֶׁלֹּא דוֹלֵק[36]. וְכֵן מְגוּפַּת הֶחָבִית[37] שֶׁנִּקְּבָה - שִׁעוּרָהּ כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס מִיצָה שְׁנִיָּה[38] שֶׁל שִׁיפּוֹן[39] בַּנֶּקֶב. וַחֲצָבִים[40] גְּדוֹלִים שֶׁנִּקְּבוּ - שִׁעוּרָן כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס מִיצָה שְׁנִיָּה שֶׁל קָנֶה[41]. פָּחוֹת מִכָּאן - טְהוֹרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנַּעֲשׂוּ לְיַיִן; אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ לִשְׁאָר הַמַּשְׁקִין, אֲפִלּוּ נִקְּבוּ בְּכָל שֶׁהֵן[42] - נִטְמְאוּ, וְאֵין הַצָּמִיד פָּתִיל מוֹעִיל לָהֶם עַד שֶׁיִּסְתֹּם הַנֶּקֶב. וְאַף בִּזְמַן שֶׁנַּעֲשׂוּ לְיַיִן, לֹא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁנִּקְּבוּ שֶׁלֹּא בִּידֵי אָדָם; אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ בִּידֵי אָדָם, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהֵן - טְמֵאִים[43], וְאֵינָן נִצָּלִין עַד שֶׁיִּסָּתֵם הַנֶּקֶב.

35) במשנה שם כתוב: "ניקב מצידו". וכל מפרשי המשנה מבארים, מצידו של העין במקום המירוח. 36) שיעור קטן מדולק. 37) פקק של חרס שסותמים בו פי החבית. סתם חבית - של חרס היא. 38) הקשר השני. 39) מין תבואה ממשפחת השעורה (רוגגן בלעז), וקנה שלו דק וחלול ויש בו שלושה קשרים, הקשר שלמטה עבה, האמצעי – בינוני, והעליון דק. 40) כלים גדולים מחביות. 41) קנה סוף הגדל על שפת נהרות ואגמים הם חלולים, ובהם קשרים. והקשר התחתון הוא עבה מכולם. רגילים היו לשאוף יין מן החביות בקנה של שיפון, ומן החצבים בקנה סוף, ושיעורם מותאם להרגל זה. 42) אבל לא פחות מכונס משקה (רבינו בפירושו למשנה). ומה בין יין לשאר משקין? מבאר הגר"א בהגהותיו למשנה, שהאויר מפיג טעמו של היין, ובעל היין אינו מרוצה מן הנקב, ולפיכך צריך שיעור יותר גדול. אבל שאר משקין האויר יפה להם, והבעלים רוצים בנקב, ולפיכך דינו כאילו עשוהו בעצמם. 43) שהרי נפתחה הסתימה, מפני שהמנקב החשיב את הנקב כפתח.

ז. חָבִית[44] שֶׁהִיא מְלֵאָה מַשְׁקִין טְהוֹרִין וּמְנִיקָת[45] שֶׁל חֶרֶס[46] בְּתוֹכָהּ, וְהֶחָבִית מֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וּנְתוּנָה בְּאֹהֶל הַמֵּת - הֶחָבִית וְהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין[47], וְהַמְּנִיקָת טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁקְּצָתָהּ הָאַחַת בְּתוֹךְ הֶחָבִית הַמֻּקֶּפֶת וְהַקָּצֶה הַשֵּׁנִי פָּתוּחַ לְאֹהֶל הַמֵּת וְאֵינוֹ סָתוּם. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֲקֵמָה - אֵין הֶעָקֹם כְּסָתוּם.

44) שם מ"ב. 45) כלי ארוך וחלול שמוצצים על־ידו יין מן החבית. 46) במשנה כתוב "מניקת" סתם, ורבינו מפרש - של חרס (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 47) ואף־על־פי שהמינקת פתוחה לחוץ, לא יצאה החבית מידי צמיד פתיל. והטעם, מפני שקנה המינקת עקום, אין פיה שלמעלה נעשה פתח לחבית, אבל לגבי טומאת עצמה מסיים רבינו "אין העקום כסתום", מפני שבמקום העיקום מתעכבים כמה טיפות יין - הרי זה כבית קיבול. פסק כבית־שמאי, מפני שחזרו בית־הלל והורו כמותם.

ח. חָבִית[48] הַמֻּקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל שֶׁנִּקְּבָה מִצִּדָּהּ וְסָתְמוּ שְׁמָרִים[49] אֶת הַנֶּקֶב - הִצִּיל. אָגַף[50] חֲצִי הַנֶּקֶב וְסָתַם חֲצִיוֹ[51] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[52] אִם הִצִּיל אִם לֹא הִצִּיל. סָתַם אֶת הַנֶּקֶב בִּזְמוֹרָה[53] - עַד שֶׁיִּמְרַח[54] מִן הַצִּדָּדִין[55]. סְתָמוֹ בִּשְׁנֵי קִסְמִים[56] - עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצִּדָּדִין וּבֵין זְמוֹרָה לַחֲבֵרְתָּהּ[57]. וְכֵן נֶסֶר[58] שֶׁנָּתוּן עַל פִּי הַתַּנּוּר וּמֵרַח מִן הַצִּדָּדִין - [הִצִּיל. הָיוּ שְׁנֵי נְסָרִים - עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצִּדָּדִין וּבֵין] נֶסֶר לַחֲבֵרוֹ. חִבֵּר אֶת שְׁנֵי נְסָרִים בְּמַסְמְרִים שֶׁל עֵץ[59] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אוֹ שֶׁלִּפֵּף עֲלֵיהֶן שׁוּגְמִין[60] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְמָרֵחַ מִן הָאֶמְצַע. בַּמֶּה מַקִּיפִין?[61] בְּסִיד וּבַחַרְסִית וּבְגִבְּסִין, בְּזֶפֶת וּבְשַׁעֲוָה, בְּטִיט וּבְצוֹאָה וּבְחֵמָר[62], וּבְכָל דָּבָר הַמִּתְמָרֵחַ. וְאֵין מַקִּיפִין לֹא בְּבַעַץ[63] וְלֹא בְּעוֹפֶרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פָּתִיל[64] וְאֵינוֹ צָמִיד[65]. וּמַקִּיפִין בִּדְבֵלָה[66] שְׁמֻנָּה שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרָה[67] וּבְבָצָק שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּמֵי פֵּרוֹת[68], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְמָא; שֶׁדָּבָר טָמֵא אֵינוֹ חוֹצֵץ.

48) שם פ"י מ"ו. 49) שמרי היין שבחבית. 50) סתם בטיט וכדומה. 51) השמרים סתמו חצי הנקב השני. 52) בעיא שלא נפשטה, בבא קמא קה, ב, ולפי פירוש התוספות שבת צו, א, ד"ה ולענין. 53) ענף של עץ גפן. 54) בטיט. 55) כדי לסתום את הסדקים הדקים שבין דופן החבית ובין הזמורה, אבל אינו צריך למרוח טיט על הזמורה עצמה למרות סופגיותה. 56) שתי זמורות חתוכות לאורכן, ואפילו הצמיד חתך לחתך. 57) שם. 58) קרש. 59) במשנה, "בסינין". ומפרש שם רבינו, יתידות של עץ שתוחבים בנקבים העשויים בנסרים. 60) מין קליפת עץ שעליה לחלוחית מדבקת, והדביק את הקליפה במקום חיבור הנסרים (והר"ש מפרש שַׁעַם). 61) מחברים, כדי שיהיה עליו דין צמיד פתיל. 62) מין אדמה המתמרחת יפה בלי גיבול במים. 63) מתכת רכה דומה לעופרת ("ציון" באידיש). 64) כיסוי. 65) מודבק יפה. המדובר בכלי חרס. 66) תאנה מיובשת. 67) לקבל טומאה. אוכלין אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נתלחלחו באחד משבעת המשקין (ראה פ"א מה' טומאת אוכלין ה"ב). 68) מין פירות שלא נימנה בין שבעת המשקין.

ט. מְגוּפַּת הֶחָבִית[69] שֶׁנִּתְחַלְחֲלָה[70], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת[71] - אֵינָהּ מַצֶּלֶת[72], שֶׁהֲרֵי נִתְרָעֵעַ הַצָּמִיד. הַכַּדּוּר[73] וְהַבִּקְעַת[74] שֶׁל גְּמִי[75] שֶׁנָּתַן עַל פִּי הֶחָבִית וּמֵרַח מִן הַצִּדָּדִין - לֹא תַּצִּיל[76], עַד שֶׁיִּמְרַח עַל כָּל הַכַּדּוּר וְעַל כָּל הַבִּקְעַת מִמַּטָּה לְמַעְלָה[77]. וְכֵן בְּמַטְלֵת שֶׁל בֶּגֶד[78] שֶׁקְּשָׁרָהּ עַל פִּי הַכְּלִי. הָיְתָה שֶׁל נֵיר אוֹ שֶׁל עוֹר וּקְשָׁרָהּ בִּמְשִׁיחָה[79], אִם מֵרַח מִן הַצִּדָּדִין - הִצִּיל[80].

69) שם מ"ג. 70) נתרופפה. 71) אינה יוצאת מפי החבית. 72) כחכמים שם. 73) מטלית שכרכה ככדור (שם מ"ד). ואפילו אם המטלית גדולה משלוש על שלוש והיא מקבלת טומאה, מכיוון שכרכה ככדור והקטינה אינה מקבלת טומאה ומצלת (תפארת ישראל). 74) צ"ל: והפקעת. 75) מין עשב ארוך, וכרכו ועשה כדור. 76) מפני הנקבים שבהם. 77) במשנה כתוב: "מלמעלן ומלמטן". ופירש הרא"ש שם, שימרח מלמטה במקום שהוא

נוגע בדופן החבית. ומלמעלה, היינו כל מה שבולט מחוץ לחבית. ונראה שגם רבינו מפרש כך (ראה ר"ש שם). 78) שיש בה נקבים בין החוטים. 79) חבל דק. 80) עור ונייר אינם מנוקבים.

1 **י. חֵמֶת[81] שֶׁל עוֹר הַדָּג[82] אוֹ הַנְּיָר[83] שֶׁהִלְבִּישׁ בָּהֶן**
2 **אֶת הֶחָבִית[84] וּצְרָרָהּ[85] מִלְּמַטָּה - הֲרֵי זוֹ מַצֶּלֶת[86].**
3 **וְאִם לֹא צְרָרָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּרַח מִן הַצְּדָדִין - לֹא**
4 **תַּצִּיל[87].**

81) נאד גדול (תוספתא כלים פ"ז ה"ז). 82) שאינו מקבל טומאה (למעלה פכ"א ה"א). 83) נייר אינו מקבל טומאה. 84) ופי החבית למעלה ומכוסה בשולי החמת. 85) קשרה מלמטה תחת שולי החבית. 86) אם מירחו לשולי החבית (כסף־משנה). ולמה מצלת, הלא אין כאן צמיד פתיל על פי החבית אלא במקום השולים (ראה למעלה פכ"א ה"ג)? מפני שהחבית משמשת צמיד פתיל לנאד, כי היא סותמת את פיו. ואין זה דומה לחבית כפויה שבפכ"א ה"ג, מפני ששם הצמיד פתיל הוא תחת פי הכלי, אבל כאן הוא על פי הכלי. יוצא מזה, שהנאד מציל על החבית הנמצאת בתוכו וסותמת את פיו (על פי פירוש הר"ש במשנה כלים פ"י, ד). 87) מפני שהמירוח יתפרק (ואפשר גם לנמק מפני שפי הנאד נשאר פתוח, שהרי המירוח הוא מן הצדדים).

5 **יא. חָבִית[88] זְפוּתָה שֶׁנִּתְקַלֵּף[89] הַחֶרֶס מִלְּמַעְלָה**
6 **וְהַזֶּפֶת שֶׁלָּהּ עוֹמֶד, וְנָתַן הַכִּסּוּי עַל הַזֶּפֶת וּדְחָקוֹ עַד**
7 **שֶׁיִּדְבַּק בַּזֶּפֶת, וְנִמְצָא הַזֶּפֶת עוֹמֵד בֵּין הַכִּסּוּי וּבֵין**
8 **קַרְקַע הֶחָבִית - הֲרֵי זֶה מַצִּיל. וְכֵן בִּכְלֵי הַמּוּרְיָס[90]**
9 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים הַמִּתְמָרְחִין שֶׁהָיָה הַמִּתְמָרֵחַ בֵּין**
10 **הַכִּסּוּי וּבֵין הַכְּלִי כְּמוֹ זַר, הוֹאִיל וְהַכֹּל דְּבוּקִין - הֲרֵי**
11 **זֶה מַצִּיל[91].**

88) שם מ"ה. 89) נשבר חלק מדופנה ונתקלף מעל הזפת. 90) כדים שנותנים בהם שומן דגים מלוח. במשנה: "קבוסים". 91) כחכמים.

יום רביעי י"ז אייר ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין כלים המצילים בצמיד פתיל על מה מצילים, כלי חרס שמשתמשים בהם באפר פרה או בקדשים אם עמי הארץ נאמנים עליהם, ארובה שבין בית לעלייה וטומאה בבית וקדירה על פי הארובה, היתה בה אשה לשה בעריבה של עץ, ואם היה אוהל נטוי בעלייה ומקצתו מרודד על הארובה.

12 **א. כָּל הַכֵּלִים[2] הַמַּצִּילִים[3] בְּצָמִיד פָּתִיל - מַצִּילִין עַל**
13 **כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָן, בֵּין אֳכָלִין בֵּין מַשְׁקִין, בֵּין בְּגָדִים**
14 **וּכְלֵי שֶׁטֶף[4]. זֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,**
15 **שֶׁכְּלֵי חֶרֶס הַמַּקֵּף צָמִיד פָּתִיל אֵינוֹ מַצִּיל אֶלָּא עַל**
16 **הָאֳכָלִין וְעַל הַמַּשְׁקִין וְעַל כְּלֵי חֶרֶס אֲחֵרִים שֶׁיִּהְיוּ**
17 **בְּתוֹכוֹ; אֲבָל אִם הָיוּ בְּתוֹךְ כְּלֵי חֶרֶס הַמַּקֵּף כְּלֵי**
18 **שֶׁטֶף אוֹ בְּגָדִים - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרוּ**
19 **שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הַכֹּל כִּשְׁאָר כֵּלִים הַמַּצִּילִין?[5] מִפְּנֵי**
20 **שֶׁשְּׁאָר הַכֵּלִים הַמַּצִּילִין אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וּכְלֵי**
21 **חֶרֶס מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וּכְלֵי טָמֵא אֵינוֹ חוֹצֵץ, וְכָל כְּלֵי**
22 **עַם הָאָרֶץ בְּחֶזְקַת טֻמְאָה כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[6]. וְלָמָּה לֹא**
23 **אָמְרוּ[7]: כְּלֵי חֶרֶס שֶׁל עַם הָאָרֶץ לֹא יַצִּיל עַל הַכֹּל[8],**
24 **וְשֶׁל חָבֵר יַצִּיל עַל הַכֹּל, שֶׁהֲרֵי הוּא טָהוֹר? מִפְּנֵי**
25 **שֶׁאֵין עַם הָאָרֶץ טָמֵא בְּעֵינֵי עַצְמוֹ, שֶׁאוֹמֵר: הוֹאִיל**
26 **וּכְלֵי חֶרֶס מַצִּיל עַל הַכֹּל, אֶחָד אֲנִי וְאֶחָד הֶחָבֵר[9].**
27 **וּלְפִיכָךְ חָשׁוּ[10] וְגָזְרוּ שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הַכֹּל[11]. וְלָמָּה**
28 **אָמְרוּ: מַצִּיל עַל הָאֳכָלִין וְעַל הַמַּשְׁקִין וְעַל כְּלֵי**
29 **חֶרֶס? מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה טְמֵאִים הֵן עַל גַּב עַם**
30 **הָאָרֶץ בֵּין קֹדֶם שֶׁיִּהְיוּ בְּאֹהֶל הַמֵּת בֵּין אַחַר שֶׁיִּהְיוּ**
31 **שָׁם תַּחַת צָמִיד פָּתִיל, וּלְעוֹלָם לֹא יִשְׁאַל הֶחָבֵר מֵעַם**
32 **הָאָרֶץ לֹא אוֹכָלִין וְלֹא מַשְׁקִין וְלֹא כְּלֵי חֶרֶס אֶלָּא**
33 **עַל דַּעַת שֶׁהֵן טְמֵאִין, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהֶן טָהֳרָה**
34 **לְעוֹלָם[12], וְלֹא יָבוֹא בָּהֶן לִידֵי תַּקָּלָה. אֲבָל כְּלֵי שֶׁטֶף**
35 **שׁוֹאֵל אוֹתָם הֶחָבֵר מֵעַם הָאָרֶץ וּמַטְבִּילָן מִפְּנֵי מַגַּע**
36 **עַם הָאָרֶץ וּמַעֲרִיב שְׁמְשׁוֹ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בִּטְהָרוֹת,**
37 **לְפִיכָךְ חָשׁוּ חֲכָמִים שֶׁמָּא יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ כְּלֵי שֶׁטֶף**
38 **שֶׁכְּבָר הָיָה תַּחַת צָמִיד פָּתִיל בִּכְלֵי חֶרֶס שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי**
39 **עַם הָאָרֶץ הַזֶּה מִדַּמֶּה שֶׁנִּצַּל, וַהֲרֵי הוּא טָמֵא טֻמְאַת**
40 **שִׁבְעָה, וַיִּטְבִּיל הֶחָבֵר וְיַעֲרִיב שְׁמְשׁוֹ וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ**
41 **בִּטְהָרוֹת וְיָבוֹא לִידֵי תַּקָּלָה. וּמִפְּנֵי זֶה גָּזְרוּ שֶׁלֹּא**
42 **יַצִּיל כְּלֵי חֶרֶס עַל כְּלֵי שֶׁטֶף שֶׁבְּתוֹכוֹ.**

2) עדויות פ"א מי"ד. 3) נמנו למעלה פכ"א ה"א. 4) כלים שיש להם טהרה במקווה. 5) כגון כלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה. 6) פ"י מהל' מטמאי משכב ומושב, ה"א. 7) חגיגה כב, א־ב. 8) על שום דבר לא יציל. 9) בין אני ובין החבר. 10) שהרי חבר שואל מעם־הארץ כלים שיש להם טהרה במקווה ומטבילם ומשתמש בהם לערב, וחששו חכמים שמא ישאיל לחבר כלים שהיו באוהל המת בכלי חרס בצמיד פתיל, שלדעתו הם טהורים, אבל לחבר הם טמאים שבעה ימים, וצריכים הזאת מי פרה מפני שכלי עם־הארץ טמאים ואינם מצילים. 11) אלא על אוכלין ומשקין. 12) כלי חרס שנטמא אין לו טהרה במקווה, ככתוב בתורה (ויקרא יא, לג): "כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשברו" (כדי להקל על הקורא, הבנת הנימוקים המסובכים, מצאנו לנכון לשנות קצת את סדר הדברים ולהקדים את המאוחר).

43 **ב. אָדָם[13] שֶׁהָיָה נָתוּן בְּתוֹךְ הֶחָבִית וּמַקֵּפָהּ צָמִיד**
44 **פָּתִיל - טָהוֹר. וַאֲפִלּוּ עֲשָׂאָהּ גּוֹלֵל לְקֶבֶר. וְיֵרָאֶה לִי,**
45 **שֶׁזֶּה שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל כְּלֵי חֶרֶס שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הָאָדָם[14],**
46 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי**
47 **לֹא גָּזְרוּ בּוֹ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אדם שהיה נתון בתוך החבית ומוקפת צמיד פתיל טהור" ("מפני שלא גזרו על כלי חרס שלא יציל על האדם").

דין זה בא בהמשך לדינים השונים של כלי המוקף צמיד פתיל שמציל אוכלין ומשקין וכלי חרס אחרים שהיו בתוכו מטומאת אוהל.

ויש לבאר הלכה זו בעבודה ה': עניין החיים בעבודה רוחנית הוא הדביקות בה' "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום", כיון שהקב"ה נקרא חיים והוא מקור החיים, וממילא הדביקות בו ית' היא על־ידי קיום התורה והמצוות, שהרי 'מצוה' היא מלשון 'צוותא וחיבור' שעל־ידה נעשה חיבור בין יהודי לקב"ה.

גם כאשר יהודי נמצא בעולם הזה במצב של דביקות בה', הרי עצם ירידתו לעולם הזה הגשמי, עולם הקליפות וסט"א אשר הרשעים גוברים בו, היא בדוגמת הכניסה לאוהל המת ר"ל.

והעצה לזה היא להכניס את עצמו לכלי חרס שנעשה מעפר האדמה, ועניינו בעבודת ה' עניין הביטול – "ואנכי עפר ואפר", וכאשר הוא מבטל את כל מציאותו - הופך את עצמו למציאות של קדושה. ובנוסף צריך להקיף עצמו בצמיד פתיל, כי כאשר ישנו פתח לאוהל המת יכול לקבל השפעה, על־דרך שמצינו ש"הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול, תוכן חול", היינו שכאשר יש אפילו פתח לחול ולטומאה משפיע הדבר על "תוכן", ולכן צריך לסתום החבית בצמיד פתיל.

(על־פי 'יין מלכות' ספר טהרה סי' קלז)

13) בתוספתא, אהלות פט"ו ה"ח. 14) הרי גם באדם יש לחשוש שעם־הארץ שיהיה בתוך כלי חרס יחשוב שלא נטמא, ולמעשה נטמא מפני שכליו טמאים וכלי טמא אינו מציל.

1 **ג. כְּלֵי חֶרֶס[15] שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּאֵפֶר הַפָּרָה אוֹ**
2 **בְּקָדָשִׁים - עַמֵּי הָאָרֶץ נֶאֱמָנִים עַל טָהֳרָתָם, מִפְּנֵי**
3 **שֶׁהֵן נִזְהָרִים בָּהֶן הַרְבֵּה, וּלְפִיכָךְ יַצִּילוּ עַל הַכֹּל**
4 **בְּצָמִיד פָּתִיל אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁל חֶרֶס.**

15) אהלות פ"ה מ"ה.

5 **ד. אַרֻבָּה[16] שֶׁבֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה, וְטֻמְאָה בַּבַּיִת,**
6 **וּקְדֻרָה[17] נְתוּנָה עַל פִּי הָאַרֻבָּה[18] וּנְקוּבָה בְּכוֹנֵס**
7 **מַשְׁקֶה[19] - הַקְּדֻרָה טְמֵאָה[20], וְהָעֲלִיָּה טְהוֹרָה[21]. הָיְתָה**
8 **שְׁלֵמָה - כֹּל שֶׁבָּעֲלִיָּה מֵאָכָלִין וּמַשְׁקִין וּכְלֵי חֶרֶס**
9 **טָהוֹר, אֲבָל אָדָם וּכְלֵי שֶׁטֶף שֶׁבָּעֲלִיָּה טְמֵאִים; שֶׁאֵין**
10 **כְּלֵי חֶרֶס חוֹצֵץ אֶלָּא עַל הָאָכָלִים וְעַל הַמַּשְׁקִין וּכְלֵי**
11 **חֶרֶס, וְכֹל שֶׁבָּעֲלִיָּה טָהוֹר[22] כְּאִלּוּ הוּא תַּחַת צָמִיד**
12 **פָּתִיל בִּכְלֵי חֶרֶס[23]. וְטֻמְאוּ הָאָדָם[24] שֶׁבַּעֲלִיָּה זוֹ,**
13 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר הַמָּצוּי[25]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בַּעֲלִיָּה**
14 **זוֹ כְּלִי מַתְּכוֹת וְכֵיוֹצֵא בוֹ מָלֵא מַשְׁקִין - הַכְּלִי טָמֵא**
15 **טֻמְאַת שִׁבְעָה[26], וְהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין[27]. הָיְתָה בָּהּ אִשָּׁה**
16 **לָשָׁה בַּעֲרֻבָּה שֶׁל עֵץ[28] - הָאִשָּׁה וְהָעֲרֻבָּה טְמֵאִין**
17 **טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַבָּצֵק טָהוֹר כָּל זְמַן שֶׁעוֹסֶקֶת בּוֹ[29].**
18 **פֵּרְשָׁהּ[30] וְחָזְרָה וְנָגְעָה בוֹ - טִמְאָתוֹ. וְכֵן אִם פִּנָּה**
19 **הַבָּצֵק אוֹ הַמַּשְׁקִין לִכְלִי אַחֵר מִכְּלֵי שֶׁטֶף שֶׁבָּעֲלִיָּה**
20 **- נִטְמְאוּ בְּמַגַּע הַכְּלִי הָאַחֵר. הָיָה עַל פִּי אֲרֻבָּה זוֹ**
21 **שְׁאָר כֵּלִים הַמַּצִּילִים בְּצָמִיד פָּתִיל[31], שֶׁאֵין מְקַבְּלִין**
22 **טֻמְאָה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[32], וּלְפִיכָךְ אֵין מַגַּע עַם הָאָרֶץ**
23 **מְטַמֵּא, אוֹ שֶׁהָיָה כְּלִי חֶרֶס הַטָּהוֹר לְפָרָה אֲדֻמָּה אוֹ**
24 **לְקֹדֶשׁ, שֶׁהַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרָתָן - הֲרֵי זֶה מַצִּיל עַל**
25 **כָּל מַה שֶּׁבַּעֲלִיָּה. הָיָה אֹהֶל נָטוּי[33] בַּעֲלִיָּה וּמִקְצָתוֹ**
26 **מְרֻדָּד[34] עַל הָאֲרֻבָּה שֶׁבֵּין בַּיִת לָעֲלִיָּה - הֲרֵי זֶה**
27 **מַצִּיל[35] וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין גַּגּוֹ[36] עַל הָאֲרֻבָּה, שֶׁהָאֹהֶל**
28 **מַצִּיל בְּכִסּוּי כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[37].**

16) שם מ"ב. 17) של חרס. 18) ומכסה את כולה. 19) ראה למעלה פכ"ב ה"ב. 20) אפילו אם גבה למטה, מפני שהטומאה עוברת דרך הנקב הקטן הזה לתוכה ומטמאתה ואת כל מה שבתוכה, ואף־על־פי שטומאה אינה עוברת בפחות מטפח. והטעם, מפני שלטומאת עצמה חודרת גם בנקב קטן (ראה כלים פ"י מ"ח). 21) מפני שאין בנקב פותח טפח. 22) פירוש, וכל מה שבעליה, שאמרנו למעלה שהוא טהור (אין זה דין חדש אלא הרחבת הנימוק). 23) ולפיכך אינו מציל אלא על אוכלין ומשקין וכלי חרס, כמבואר בה"א. 24) אף־על־פי שאמרנו (בהלכה ב), שצמיד פתיל מציל על האדם. 25) שאדם יימצא בעליה, ובהלכה ב טיהרו דבר שאינו מציל בלבד. 26) שהרי נטמא באוהל המת. 27) הקדירה הצילה. 28) להוציא של חרס שניצל בצמיד פתיל. 29) ואינה מטמאה את הבצק בנגיעתה, שאם נאמר שמטמאתו - לא תועיל ההצלה כלום, וחכמים קבעו שמציל על אוכלין ומשקין (רבינו בפירושו למשנה). 30) סילקה ידיה מן הבצק. 31) כגון כלי אבנים כלי גללים וכלי אדמה. 32) למעלה פכ"א ה"א. 33) שם פ"ז מ"ב. 34) עודף נסחב ומכסה את הארובה. 35) אם יש טומאה בבית, כל שבעליה טהור, ואפילו אם יש בארובה פותח טפח, מפני שהעודף המרודד מציל כמו האוהל עצמו. 36) של האוהל. 37) למעלה פכ"א ה"ג.

יום חמישי י"ח אייר ה'תשע"ט

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין בית שחלקו בקנקנים טהורים או בנסרים ויריעות וטומאה בחציו האחד, בית שהוא מלא תבן ואין בינו לקורות פותח טפח וטומאה בתוכו, כותל שבין שתי בתים וטומאה בתוך הכותל, ודין כותל המשמש את הבית, ודין כותל שחצי עוביו בנין וחציו סלע.

29 **א. בַּיִת שֶׁחִלְּקוּ בְּקַנְקַנִּים[2] טְהוֹרוֹת מִן הָאָרֶץ וְעַד**
30 **הַקּוֹרָה, וְטֻמְאָה בְּחֶצְיוֹ הָאֶחָד: אִם הָיָה פִּי הַקַּנְקַנִּים**
31 **כְּלַפֵּי הַטָּהֳרָה - הֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילוֹת[3], וְאִם הָיוּ כְּלַפֵּי**

הַטֻּמְאָה - אֵינָן מַצִּילוֹת[4]. טָחָן בְּטִיט[5], בֵּין מִבִּפְנִים[6] בֵּין מִבַּחוּץ[7] - רוֹאִין: אִם יָכוֹל הַטִּיט לַעֲמֹד בִּפְנֵי עַצְמוֹ - מַצִּיל, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מַצִּיל, וַהֲרֵי הַכֹּל אֹהֶל אֶחָד.

2) של חרס. 3) שכלי חרס אינו מיטמא מגבו, וכלים טהורים עם דפנות הבית חוצצים. 4) שהרי נטמאו מתוכם וכלי טמא אינו חוצץ אפילו עם דפנות. 5) ופיהם לצד הטומאה. 6) מצד הטהרה. 7) בצד הטומאה.

ב. בַּיִת שֶׁחִלְּקוֹ בִּנְסָרִים[8] אוֹ בִּירִיעוֹת[9], אִם חִלְּקוֹ מִן הַצְּדָדִין[10] אוֹ מִכְּלַפֵּי הַקּוֹרוֹת[11], וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת[12] - כֵּלִים שֶׁבֵּין הַמְּחִיצָה וּבֵין הַכֹּתֶל אוֹ שֶׁבֵּין הַמְּחִיצָה וְהַקּוֹרוֹת טְהוֹרִין[13]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּין מְחִצָּה לַכֹּתֶל אוֹ בֵּין מְחִצָּה לַקּוֹרוֹת - כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת טְמֵאִין; שֶׁאֵין הַמְּחִיצָה מוֹנַעַת הַטֻּמְאָה שֶׁלֹּא תֵּצֵא וּתְטַמֵּא[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּאֹהֶל שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת. הָיוּ הַכֵּלִים בְּתוֹךְ עֲבִי הַמְּחִיצָה עַצְמָהּ[15], בֵּין שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה לִפְנִים מִן הַמְּחִיצָה אוֹ שֶׁהָיְתָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת: אִם הָיָה מְקוֹם הַכֵּלִים טֶפַח עַל טֶפַח - טְמֵאִים[16], וְאִם לָאו - טְהוֹרִין[17]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ כֵּיצַד דִּין הַבַּיִת אִם חִלְּקוֹ מִכְּלַפֵּי אַרְצוֹ[18].

8) שאינם מקבלים טומאה וחוצצים. 9) שקבען לאוהל וחוצצות אף על פי שמקבלות טומאה. 10) העמיד את המחיצה בזקיפה בין כתלי הבית. 11) המחיצה מפרידה בין הבית והקורות, וקמה על גבה כעין עלייה. 12) החלק שבו הפתח לחוץ נקרא בית. 13) שהמחיצה מצילה מפני שאין דרך הטומאה להיכנס לחלק שאחורי המחיצה ולא לעלייה אלא דרך פתח הבית. 14) אם סופה לצאת הרי היא מטמאה אף לפני שיצאה. 15) במשנה שם בבבא האחרונה כתוב: "כלים שבחצץ" ומפרש רבינו בעובי המחיצה וכגון שהיה במחיצה חור מעבר לעבר והכלים מונחים שם. 16) מפני שהטומאה נכנסת לחור. 17) כדין כל פתח שאין בו טפח על טפח ברום טפח. ואין זה דומה לכותל שבין שני בתים (לקמן הלכה ד), שכלים הנמצאים בחציו שלצד הטומאה טמאים אפילו אין בסדק טפח, מפני שמחיצה זו "אינה משמשת את הבית" (פירוש, ואינה צורך בניין הבית), ולפיכך אין לה דין כותל (במשנה שם פרק ו, ג, כתוב: כותל המשמש את הבית) והרי זו דומה לקיר המגדל (למעלה פרק י"ח הלכה ז) וטומאה בתוך המגדלים שכלים שבעוביו - טהורים. אמנם רבינו שם כתב "היה עומד באוויר" אבל הוא הדין בעומד בתוך הבית (כדעת הרא"ש) ורבינו נקט לשון המשנה. וכשיש בו טפח טמאים גם הכלים המונחים בחצייה שלצד הטהרה מפני שהיא מחיצה עראית אינה נידונית ככותל. 18) בנה מחיצה על פני שטח הבית סמוך לרצפה, ופתח הבית נשאר למעלה מן המחיצה.

ג. בַּיִת שֶׁהוּא מָלֵא תֶּבֶן[19] וְאֵין בֵּינוֹ לְבֵין הַקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ טֶפַח: טֻמְאָה בִּפְנִים[20], בֵּין בְּתוֹךְ הַתֶּבֶן בֵּין שֶׁהָיְתָה בֵּין תֶּבֶן לַקּוֹרוֹת - כָּל הַכֵּלִים שֶׁבְּנֶגֶד יְצִיאַת הַטֻּמְאָה[21] בִּמְלוֹאוֹ שֶׁל פֶּתַח[22] טְמֵאִים; הָיְתָה טֻמְאָה חוּץ לַתֶּבֶן בִּמְלוֹאוֹ שֶׁל פֶּתַח - כֵּלִים שֶׁבִּפְנִים[23], אִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָן טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח - טְהוֹרִין[24], וְאִם לָאו טְמֵאִין[25]. וְאִם יֵשׁ בֵּין תֶּבֶן לַקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ טֶפַח - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[26] טְמֵאִין[27]; שֶׁאֵין הַתֶּבֶן חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁסְּתָם תֶּבֶן דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ.

19) ונשאר פנוי המקום שכנגד הפתח בלבד, עד הכותל הנגדי להיכנס בו ולהוציא דרכו את התבן. 20) בחלק שהתבן בו. 21) כל המקום הפנוי שכנגד הפתח, אפילו החלק הרחוק מהפתח, שהטומאה לא תעבור שם, נקרא "יציאת הטומאה" מפני שהטומאה תצא דרך המקום הזה וכולו שטח אחד הוא (סדרי טהרות). 22) לשון התוספתא, והכוונה: ברוחב כל הפתח, אף על פי שהפתח רחב הרבה יותר מרוחב מיטת המת ונושאיה. ונראה שגם הכלים שבתבן טמאים אם אין במקומם טפח על טפח ברום טפח. 23) שבתוך התבן. 24) מפני שהוא אוהל בפני עצמו ואף על פי שדעת בעל הבית להוציא את התבן, מציל הוא על הטהרה מליטמא כמו כל אוהל עראי בתוך אוהל שאף על פי שאינו מציל על הטומאה מלטמא כשדרכה לצאת שם, אבל מציל על הטהורים מליטמא. 25) שהרי אין כאן אוהל שיצילו וגם משום מחיצה אין התבן מציל שבעל הבית עתיד לפנותו (רבינו לשיטתו, שמחיצה שדעתו לפנותה אינה חוצצת, אפילו כשהיא סותמת את כל מקום הטומאה). 26) בין יש במקום הכלים פותח טפח ובין שאין בו. 27) משום שיש כאן אוהל בתוך אוהל ואינו מציל אלא כשאין דעתו לפנותו, אבל כשאין פותח טפח בין התבן לקורות אין זה אוהל בתוך אוהל, שהרי אין טומאה מאהילה על התבן.

ד. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָּתִּים וְטֻמְאָה בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל - בַּיִת הַקָּרוֹב לַטֻּמְאָה טָמֵא[28], וְהַקָּרוֹב לַטָּהֳרָה[29] טָהוֹר[30]. הָיְתָה מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה[31] - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי הַבָּתִּים, וְהַכֵּלִים בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל: מֶחֱצְיוֹ וּכְלַפֵּי טֻמְאָה - טְמֵאִים; מֵחֱצְיוֹ וּכְלַפֵּי טָהֳרָה - טְהוֹרִין; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - טְמֵאִין. וְכֵן מַעֲזִיבָה[32] שֶׁבֵּין הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה, וְהַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ מַעֲזִיבָה: מֶחֱצְיָהּ וּלְמַטָּה - הַבַּיִת טָמֵא וְהָעֲלִיָּה טְהוֹרָה; מֶחֱצְיָהּ וּלְמַעְלָה - הָעֲלִיָּה טְמֵאָה וְהַבַּיִת טָהוֹר; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה טֻמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶן, וְכֵלִים בְּתוֹךְ הַמַּעֲזִיבָה: מֶחֱצְיָהּ וּכְלַפֵּי טֻמְאָה - טְמֵאִין; מֶחֱצְיָהּ וּכְלַפֵּי טָהֳרָה - טְהוֹרִין; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה הַמַּעֲזִיבָה לָאֲוִיר[33] וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ: מֶחֱצְיָהּ וּלְמַטָּה - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה אֲפִלּוּ כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָהוֹר[34], שֶׁהֲרֵי פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בְּכָל הַבַּיִת[35]; הָיְתָה הַטֻּמְאָה מֶחֱצְיָהּ וּלְמַעְלָה - הַבַּיִת טָהוֹר[36], וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא[37]; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם[38].

28) המדובר כשאין פותח טפח במקום הטומאה, ואף על פי כן אין עליה דין טומאה רצוצה, משום שחלק זה של הכותל הוא כחלק מן הבית עצמו. ורואים אנו את הטומאה כאילו היא שקועה בטיט, שאין הטיט מציל. ואם יש פותח טפח במקום הטומאה ואינו פתוח לבית, הרי הוא כקבר סתום שמטמא מכל צד. 29) פירוש, שהוא רחוק מן הטומאה. 30) משום, שהטומאה נמצאת בחצי הכותל הנגרר אחר הבית השני. 31) באמצע עובי הכותל. 32) תקרה. 33) שאין עליה גג. 34) ואין דנים אותה כטומאה רצוצה הבוקעת עד לרקיע ומטמאה כל מה שכנגדה. 35) והסברנו למעלה שרואים את הטומאה, כאילו היא מונחת בתוך הבית אלא שהיא מכוסה טיט ואם כן אינה כלל רצוצה והמעזיבה חוצצת. 36) כמו בבית ועלייה. 37) שהרי אינה כמונחת בבית ומשום כך היא רצוצה ומטמאה כנגדה, אבל העומד על המעזיבה מן הצד - טהור. 38) מטמאים את האדם שמא הטומאה מונחת משהו למעלה מחצי המעזיבה, ומטמאים את הבית שמא היא מונחת משהו למטה מחצייה. [למעלה בכותל בין שני בתים אין אנו צריכים לטעם זה, שהרי הבתים שווים ואי אפשר לטהר אחד ולטמא את השני, אבל כאן המעזיבה מגולה לאוויר ואין הדבר נראה מוזר כל כך לחלק בין דין האדם העומד למעלה לדין הבית, ומפני כך מביא רבינו את הנימוק שאי אפשר לצמצם].

ה. וְכֵן כֹּתֶל הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַבַּיִת - יִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה. כֵּיצַד? כֹּתֶל שֶׁהוּא לָאֲוִיר, וְגַג הַבַּיִת סָמוּךְ לַכֹּתֶל וְאֵינוֹ מֻרְכָּב עַל הַכֹּתֶל[39], וְטֻמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל: הָיְתָה מֵחֶצְיוֹ וְלִפְנִים - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעֹמֵד מִלְּמַעְלָה עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל[40] טָהוֹר, כְּעוֹמֵד עַל גַּג הַבַּיִת; הָיְתָה מֵחֶצְיוֹ וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי לֹא פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת. הָיְתָה הַטֻּמְאָה מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת. נָטַל מֵהַכֹּתֶל מִבִּפְנִים[41] אוֹ שֶׁהוֹסִיף בַּכֹּתֶל מִבַּחוּץ עַד שֶׁנִּמְצֵאת הַטֻּמְאָה מֶחֱצִי כֹּתֶל וְלִפְנִים - הַבַּיִת טָמֵא; נָטַל מִבַּחוּץ[42] אוֹ שֶׁהוֹסִיף בָּעֲבִי הַכֹּתֶל מִבִּפְנִים עַד שֶׁנִּמְצֵאת הַטֻּמְאָה מֶחֱצִי כֹּתֶל וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר[43]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה נְתוּנָה עַל גַּבֵּי הַכֹּתֶל[44], אֲפִלּוּ מֵחֶצְיוֹ וְלִפְנִים - הַבַּיִת טָהוֹר[45].

39) ראש הכותל נשאר מחוץ לגג. 40) בין כנגד הטומאה ובין מן הצדדים. 41) הטומאה היתה מחצייה ולחוץ, וקילף שכבה דקה מהכותל בפנים הבית. 42) והטומאה היתה מחצייה ולפנים. 43) הטהרות שיכניסו לבית אחרי השינוי הזה - טהורים. 44) שהוא מחוץ לגג כאמור בראש הלכה זו. 45) והטעם, משום שהכותל אינו משמש את הבית. ועוד, שהטומאה גלויה לאוויר.

ו. בַּיִת הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֹּתֶל[46] - יִדּוֹן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם[47]. כֵּיצַד? הַחוֹפֵר שְׁנֵי כּוּכִים[48] אוֹ שְׁתֵּי מְעָרוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ שְׁנֵי בָּתִּים[49] חֲפוּרִים בַּקַּרְקַע וְנַעֲשָׂה בֵּינֵיהֶן כֹּתֶל הַמַּבְדִּיל בֵּין שְׁנֵיהֶן, וְהָיְתָה טֻמְאָה בַּבָּתִּים וְכֵלִים בַּכֹּתֶל, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - טְהוֹרִין; הָיְתָה טֻמְאָה בְּכֹתֶל זֶה וְכֵלִים בַּבָּתִּים, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - טְהוֹרִים. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכֹּתֶל בִּנְיָן נִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה, וְכֹתֶל הַסֶּלַע[50] אוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה מִגּוּשׁ הָאָרֶץ כְּשֵׁיחְפֹּר מִכָּאן וּמִכָּאן נִדּוֹן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם.

46) כותל בנוי נקרא "משמש את הבית" מפני שהכותל עשה את הבית, וכותל שבין שתי מערות מוקם על ידי חפירת המערות, שחפרו מערה מכאן ומערה מכאן ונשארת ביניהן מחיצה של עפר או סלע ולפיכך המערה משמשת את הכותל. 47) כלומר, אפילו מחיצה דקה כקליפת השום מפרידה בין הטומאה והטהרות - הכל טהור ואין הבדל בין מחצייה ולפנים ובין מחצייה ולחוץ. 48) קברי מתים שלהם היו חצובים בכתלי מערות בעומק מתאים לאורך הארונות, וחפירה חצובה כזו נקראת כוך. 49) שטחים חלולים. 50) אם חצבו בית וכדומה בסלע ונעשו מחיצות מאליהן.

ז. כֹּתֶל שֶׁחֲצִי עָבְיוֹ בִּנְיָן וְחֶצְיוֹ סֶלַע - נִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה[51].

51) ואף על פי שהסלע הנידון כקליפת השום הוא מבפנים - הבית טמא.

ח. טֻמְאָה שֶׁהָיְתָה בֵּין קוֹרוֹת הַבַּיִת[52], אֲפִלּוּ אֵין תַּחְתֶּיהָ אֶלָּא כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - הַבַּיִת טָהוֹר[53], וְרוֹאִין אֶת הַטֻּמְאָה כְּאִלּוּ הִיא רְצוּצָה[54] בָּאָרֶץ וּמְטַמֵּאָה כְּנֶגְדָּהּ בִּלְבַד. וְאִם יֵשׁ בְּמְקוֹמָהּ טֶפַח עַל טֶפַח - הַכֹּל טָמֵא[55]. וְכֵן אִם הָיְתָה נִרְאֵית בְּתוֹךְ הַבַּיִת[56] - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ הַבַּיִת טָמֵא. שְׁנֵי פְּתָחִים זֶה עַל גַּבֵּי זֶה וְטֻמְאָה בַּכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן: אִם נִרְאֵית שֶׁהִיא[57] לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - הוּא טָמֵא וַחֲבֵרוֹ טָהוֹר, וְאִם לָאו - נִדּוֹנִין מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה[58].

52) הקורות נתונות מכותל לכותל שכנגדו ועליהן וביניהן המעזיבה מטיט. המדובר כשהטומאה בתוך הקורה עצמה. 53) דין קורה כדין סלע ונידונה כקליפת השום (למעלה הלכה ו), מפני שלא נעשו בה שינויים מכריעים ואפשר להוציאה מבלי לקלקלה (וכעין זה אמרו בבבא קמא סז, א, גבי גזל קורה: "מריש שמו עליו") אין עליה תורת "משמש את הבית", מה שאין כן במעזיבה, שהיא נפרכת כשמורידים אותה. 54) המדובר כשאין במקומה טפח על טפח. במעזיבה (למעלה בהלכה ד) אין דין טומאה רצוצה מפני שהיא נפרכת, מה שאין כן קורות, שאינן עומדות להיבקע (כסף משנה). 55) שהרי היא כקבר סתום המטמא מכל צדדיו. 56) פירוש, שאין עליה אפילו כקליפת השום. 57) כל שהוא אפילו כקליפת השום. 58) כשהטומאה במחצית הכותל העליונה, הפתח העליון טמא, וכשהיא בתחתונה התחתון טמא.

יום שישי י"ט אייר ה'תשע"ט

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר עמוד העומד בתוך הבית וטומאה רצוצה תחתיו, טומאה שבתוך הכותל ומקומה טפח על טפח על רום טפח, חור גדול שבעובי הכתלים שדרך לעשותו לתשמיש וטומאה בתוכו, ודין ב' פרדסקים זה בצד זה או למעלה מזה. וכלב שאכל בשר מת תוך שלשה ימים, האשה שמת עוברה בתוך מעיה והאשה שמקשה לילד, האשה שהפילה שליה, ואם ילדה ב' ילדים אחד חי ואחד מת, האשה שמת עוברה בתוך מעיה ונגעה בו המיילדת, והבולע טבעת טמאה.

א. עַמּוּד[2] הָעוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְטֻמְאָה רְצוּצָה[3] תַּחְתָּיו - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה בִּלְבַד. וְאִם הָיָה פֶּרַח[4] יוֹצֵא מֵעַמּוּד זֶה וְכֵלִים תַּחַת הַפֶּרַח - הַכֵּלִים טְהוֹרִים[5], שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה[6].

2) אהלות פ"ו מ"ו. 3) שאין במקומה טפח על טפח פנוי. 4) קישוט בולט מן העמוד עשוי בתבנית פרח. 5) שם מ"ז. 6) ולא מצידיה, ומשמיענו שאין אנו דנים את העמוד כשיפוע האוהל של הפרח, ושיפועי אוהלים כאוהלים (ראה למעלה פי"ח ה"ז).

ב. [וְאִם יֵשׁ בִּמְקוֹם הַטֻּמְאָה][7] טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח - הֲרֵי הוּא כְּקֶבֶר סָתוּם וּמְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבָיו, וְהַבַּיִת כֻּלּוֹ טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִיל עַל הַקֶּבֶר.

7) כלומר, במקום הפנוי מחוץ לשטח התפוס ע"י הטומאה (ראה למעלה פ"ז ה"ד).

ג. טֻמְאָה שֶׁבְּתוֹךְ הַכֹּתֶל[8] וּמְקוֹמָהּ טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח - כָּל הָעֲלִיּוֹת הַבְּנוּיוֹת עַל כֹּתֶל זֶה, אֲפִלּוּ עֶשֶׂר[9], טְמֵאוֹת; שֶׁהֲרֵי הַכֹּתֶל כֻּלּוֹ קֶבֶר סָתוּם עַד סוֹפוֹ, וְהוּא כֹּתֶל הָעֲלִיּוֹת, וְכָל עֲלִיָּה מֵהֶן מַאֲהֶלֶת עַל הַקֶּבֶר[10]. בָּנָה בַּיִת[11] בְּצַד הַכֹּתֶל מִכָּאן וּבַיִת מִכָּאן וּבָנָה עֲלִיָּה עַל גַּבֵּי שְׁנֵי הַבָּתִּים עַד שֶׁנִּמְצָא רֹאשׁ הַכֹּתֶל הַטָּמֵא הוּא בְּאֶמְצַע קַרְקַע הָעֲלִיָּה - הֲרֵי הָעֲלִיָּה טְמֵאָה, שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִילָה עַל הַקֶּבֶר, וְהָעֲלִיָּה הַשְּׁנִיָּה הַבְּנוּיָה עַל גַּבָּהּ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וְאֵין הַכֹּתֶל הַטָּמֵא כָּתְלָהּ[12].

8) שם פ"ז מ"א. 9) זו על גבי זו, והכותל שהטומאה בה מגיע עד לעליה העליונה. 10) כל זה כשיש במקום הטומאה טפח על טפח. ואם אין בו טפח על טפח, דינו ככותל המשמש את הבית, למעלה בפכ"ד ה"ה, ומטמא את החדר שכנגד הטומאה בלבד ולא את החדרים שתחתיו ושעליו. 11) שם. 12) ותקרת העליה התחתונה חוצצת בפני הטומאה.

ד. חוֹר[13] גָּדוֹל[14] שֶׁבְּעָבֵי הַכְּתָלִים שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹתוֹ לְתַשְׁמִישׁ, וְהוּא הַנִּקְרָא פַּרְדֵּסְק, שֶׁהָיְתָה טֻמְאָה מֻנַּחַת בְּתוֹכוֹ וְיֵשׁ עָלָיו[15] דְּלָתוֹת סְגוּרוֹת - הַבַּיִת טָהוֹר[16]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה רְצוּצָה בְּקַרְקָעִיתוֹ אוֹ בִּכְתָלָיו אוֹ בְּגַגּוֹ - רוֹאִין אֶת כָּל הַחוֹר כֻּלּוֹ כְּאִלּוּ הוּא אָטוּם[17], וְרוֹאִין[18] מְקוֹם הַטֻּמְאָה: אִם הוּא בַּחֲצִי עֲבִי הַכֹּתֶל שֶׁלִּפְנִים - הַבַּיִת טָמֵא; וְאִם הָיְתָה טֻמְאָה מֵחֲצִי כֹּתֶל וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - הַבַּיִת טָמֵא.

13) תוספתא שם פ"ז הי"א. 14) לא פחות מטפח על טפח ברום טפח. 15) פירוש, אפילו יש עליו (ראה הערה הבאה). 16) הכסף־משנה מגיה: הבית טמא, וכך גירסתנו בתוספתא שם. והטעם, מפני שסוף הטומאה לצאת דרך הדלתות לבית. 17) סתום. 18) דוגמה לטומאה בכתליו: עובי הכותל ששה טפחים, והפרדיסק פתוח לחוץ, ועומקו שלושה, והטומאה בעובי הכותל במרחק שני טפחים מצד הבית, וטפח אחד מחללו של הפרדיסק, אין אנו אומרים שהטומאה מחציו של הכותל ולחוץ, שהרי עוביו במקום זה הוא שלושה טפחים, אלא רואים את החור כאילו הוא אטום. ואם כן, עובי הכותל הוא ששה טפחים, ונמצא שהטומאה המרוחקת לא יותר משני טפחים מן הבית מקומה במחצית הפנימית, והבית טמא.

ה. שְׁנֵי פַּרְדֵּסְקִין[19] זֶה בְּצַד זֶה אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה[20], וְטֻמְאָה מֻנַּחַת בְּאֶחָד מֵהֶן, וְנִפְתַּח[21] - הוּא וְהַבַּיִת טָמֵא, וַחֲבֵרוֹ טָהוֹר[22]. הָיְתָה טֻמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַבִּנְיָן - רוֹאִין אֶת הַפַּרְדֵּסְקִין כְּאִלּוּ הֵן אֲטוּמִין, וְיִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה[23].

19) משנה שם פ"ו, ז. 20) ודלתותיהם נעולות. 21) הדלת נפתחה. 22) הדלת הנעולה חוצצת, כשאין דרך הטומאה לצאת שם, כמו שנתבאר כמה פעמים. אבל אם גם דלתו פתוחה נכנסת לו הטומאה, מכיוון שיש בו פותח טפח (ראה למעלה פ"כ ה"ז דין ביב קמור). 23) כמו שביארנו בסוף ההלכה הקודמת.

ו. כְּזַיִת[24] מִן הַמֵּת מֻדְבָּק בְּאַסְקֻפַּת הַבַּיִת מִבַּחוּץ[25] - הַבַּיִת טָהוֹר[26]. הָיָה רָצוּץ תַּחַת הָאַסְקֻפָּה - יִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה[27]. הָיָה מֻדְבָּק לַמַּשְׁקוֹף[28] - הַבַּיִת טָמֵא[29].

24) שם פי"ב ה"ח. 25) במקום שאין עליו משקוף. 26) כר' יהושע שם, אפילו כשהדלת פתוחה, ואם יש עליו משקוף והדלת פתוחה הבית טמא, מפני שהמשקוף מאהיל על הטומאה ומתחבר עם אוהל הבית, ואם הדלת נעולה טהור אפילו המשקוף מאהיל, מפני שאין דרך הטומאה להכנס, ולכן הדלת חוצצת (תפארת ישראל). 27) כמו במונחת בכותל, מחציה ולפנים - כבפנים, מחציה ולחוץ - כבחוץ. 28) שם. 29) אפילו אם מודבק כחלק שמחוץ לדלת. בזה גם ר' יהושע מודה, מפני שחלקו הפנימי הוא עצמו חלק מאוהל הבית, לכן כולו בטל לגבי הבית. מה־שאין־כן באסקופה, שהיא נמשכת יותר לקרקע מאשר לבית.

ז. כֶּלֶב שֶׁאָכַל[30] בְּשַׂר הַמֵּת וּמֵת[31] בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה

יָמִים[32] וַהֲרֵי הוּא מֵטָּל עַל הָאַסְקֻפָּה - רוֹאִין חֲלַל הַטֻּמְאָה מִגּוּפוֹ[33]: אִם הוּא כְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹף וְלִפְנִים[34] - הַבַּיִת טָמֵא[35], וּמִכְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹף וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר[36].

30) שם פי"א מ"ז. 31) אבל אם הוא חי, אינו מטמא אפילו בתוך שלושה ימים, מפני שהטומאה בלועה בגופו (למעלה פ"כ ה"ב, וה"ה). 32) ולא נתעכל עדיין הבשר (ראה למעלה פ"כ ה"ד). 33) המקום בגופו שהטומאה מונחת שם (בפירושו למשנתנו, כותב רבינו: האיצטומכה, פירוש, קיבה). 34) בין שיש בחללו פותח טפח, ובין אין בו. 35) אם יש בחללו פותח טפח, צידו העליון מאהיל על הטומאה ואינו חוצץ, והמשקוף מאהיל עליו, ולפיכך כל הבית כאוהל הטומאה, ואם אין בו פותח טפח, הרי הטומאה רצוצה ובוקעת ועולה לתוך הבית, ומפני שדלת הבית פתוחה מתפשטת הטומאה לכל הבית (ראה תפארת ישראל "קרית ארבע" דיני טומאה רצוצה אות ב). 36) כר' יוסי במשנתנו, לפי פירוש הרע"ב (ראה 'תוספות יום טוב' וסדרי טהרות). [ויש לעיין בדבר, מהו ההבדל בין זה לדין אדם מוטל על האסקופה בפי"ח ה"ב, ולמה מטהר רבינו כשקיבת הכלב בחוץ, אפילו אם מקצת גופו של הכלב מן המשקוף ולפנים?].

ח. הָאִשָּׁה[37] שֶׁמֵּת עֻבָּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, אִם נַעֲשָׂה רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּפִקָּה[38] שֶׁל שְׁתִי - כֵּיוָן שֶׁנִּפְתַּח הָרֶחֶם עַד שֶׁנִּרְאָה הָרֹאשׁ נִטְמָא הַבַּיִת מִפְּנֵי הָעֻבָּר, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא.

37) שם פ"ז, מ"ד. 38) כראש המעוגל של פלך לחוטי האורך (בכורות כב ע"א).

ט. הָאִשָּׁה שֶׁמַּקְשָׁה[39] לֵילֵד וְיָצְאָה מִבַּיִת לְבַיִת וְהִפִּילָה נֶפֶל מֵת בְּבַיִת שֵׁנִי - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָמֵא בְּסָפֵק, שֶׁמָּא כְּשֶׁהָיְתָה בּוֹ יָצָא רֹאשׁוֹ שֶׁל נֶפֶל הַזֶּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלֹּא הָיָה רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּפִקָּה שֶׁל שְׁתִי; אֲבָל אִם הֶעְגִּיל רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּפִקָּה - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָהוֹר; שֶׁאִלּוּ נִפְתַּח רַחְמָהּ שָׁם, לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ עַל רַגְלֶיהָ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה נִטֶּלֶת בַּאֲגַפַּיִם[40] וְהוֹצִיאוּהָ מִבַּיִת לְבַיִת - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָמֵא בְּסָפֵק אַף עַל פִּי שֶׁהֶעְגִּיל רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּפִקָּה שֶׁל שְׁתִי[41].

39) אהלות שם. 40) בידי חברותיה. 41) מאותו הנימוק שאמרנו: שמא הוציא הנפל ראשו בבית ראשון.

י. הָאִשָּׁה שֶׁהִפִּילָה[42] שְׁלִיָא[43] - הַבַּיִת טָמֵא וַדַּאי. חֲזָקָה הוּא שֶׁאֵין שְׁלִיָא בְּלֹא וָלָד.

42) משנה נדה כו, א. 43) כעין שק של עור שהוולד מונח בו.

יא. מִי שֶׁיָּלְדָה[44] שְׁנֵי יְלָדִים, אֶחָד חַי וְאֶחָד מֵת: אִם הַמֵּת יָצָא רִאשׁוֹן - הַחַי טָהוֹר[45], שֶׁהֲרֵי לֹא נָגַע בּוֹ מִשֶּׁיָּצָא לָאֲוִיר הָעוֹלָם[46]; וְאִם הַחַי יָצָא רִאשׁוֹן - הֲרֵי הוּא טָמֵא, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע בּוֹ הַמֵּת מִשֶּׁיָּצָא לָאֲוִיר הָעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְגַּלְגֵּל אַחֲרָיו כְּאֶבֶן, שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים כְּדֵי לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ[47].

44) שם מ"ה. 45) פירוש, אינו טמא טומאת שבעה ואינו צריך הזאה שלישי ושביעי כנוגע במת, אבל טמא טומאת ערב מפני שנגע באמו שנגעה במת ושהיא טמאה גם כיולדת, שבעה ימים לזכר וארבעה עשר לנקבה. 46) והנגיעה בו בתוך גופה של האשה אינה מטמאה (למעלה פ"כ ה"א). והמדובר כשהוציאו את החי מן הבית לפני שיצא המת. שאם לא כן, נטמא החי טומאת שבעה באוהל המת. 47) כשיצא המת תחילה, אין החי נמשך אחריו, מפני שהוא מתאמץ ומעכב את עצמו מלהתגלגל אחרי המת שיצא, אבל דבר שאין בו רוח חיים מתגלגל מאליו למקום הפתוח (מפירושו של רבינו במשנתנו).

יב. הָאִשָּׁה שֶׁיָּלְדָה[48] וָלָד מֵת, אֲפִלּוּ נֵפֶל קָטָן כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[49] - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה[50]. מֵת עֻבָּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ וּפָשְׁטָה הַחַיָּה[51] אֶת יָדָהּ וְנָגְעָה בּוֹ - הַחַיָּה טְמֵאָה שִׁבְעָה, וְהָאִשָּׁה טְהוֹרָה עַד שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד. וְטֻמְאַת הַחַיָּה מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּגַּע בּוֹ מִשֶּׁיֵּצֵא לַפְּרוּזְדוֹר[52]. אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵין מַגַּע בֵּית הַסִּתָּרִים[53] מַגָּע; הוֹאִיל וְהוּא בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם, הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר. וְכֵן הַבּוֹלֵעַ[54] טַבַּעַת טְמֵאָה וְחָזַר וּבָלַע אַחֲרֶיהָ טַבַּעַת טְהוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁנָּגְעוּ זוֹ בָּזוֹ בְּוַדַּאי בְּתוֹךְ מֵעָיו - אֵינוֹ מַגָּע, וְהַטְּמֵאָה בְּטֻמְאָתָהּ[55] וּטְהוֹרָה בְּטָהֳרָתָהּ[56].

48) משנה חולין עא, א. 49) למעלה פ"ב ה"א. 50) טומאת מת, וטעונה הזאה שלישי ושביעי, שהרי נגע גופה במת (מובן שהיא טמאה גם כיולדת, ואם הפילה נקבה טמאה ארבעה עשר יום, אבל כאן אנו עוסקים בדיני טומאת מת בלבד, ולפיכך כתב טומאת שבעה). 51) המיילדת. 52) שם עב, א. החלק החיצון של אברי הלידה. 53) מקום מכוסה מטבעו. 54) שם עא, ב. 55) כשתצא מן הגוף. 56) אשריך הלכות טומאת מת, שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה (ראה סיום מסכת כלים).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

יום ש"ק כ' אייר ה'תשע"ט

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶהוּ פְּרָטָן: א) דִּין פָּרָה אֲדֻמָּה. ב) דִּין טֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָן. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר פרה אדומה בת כמה שנים כשירה, ואם לוקחים עגלה לגדלה, אם היתה זקנה, והמראות שפוסלות בה, ובאי זה מקום, המומים הפוסלים בה, ואם העבודה פוסלת בה, ואי זו עבודה, פרה שנולד בה פיסול, ואם לקחו פרה ומצאו

אחרת נאה ממנה, על יד מי נעשית הפרה, וטבולי יום אם כשרים בה.

~ נקודות משיחות קודש ~

בהמשך להלכות טומאת מת, באות הלכות פרה אדומה. על־דרך המבואר במדרשי חז"ל ש"נתכרכמו פניו של משה" שלא ידע במה תהא טהרתו של זה הנטמא בטומאה הכי חמורה – טומאת מת, ולכן נאמרה לו פרשת פרה אדומה, כך גם הרמב"ם הביא הלכות פרה אדומה תיכף לאחר הלכות טומאת מת, מבלי לסיים הלכות אלו כדרכו בכמה מקומות בספרו בביאור עניינים של תיקון הדעות.

(על־פי 'יין מלכות' ספר טהרה סימן ד)

1 **א. מִצְוַת פָּרָה[2] אֲדֻמָּה[3] שֶׁתִּהְיֶה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים[4] אוֹ**
2 **בַּת אַרְבַּע[5]. וְאִם הָיְתָה זְקֵנָה - כְּשֵׁרָה[6]; אֶלָּא שֶׁאֵין**
3 **מַמְתִּינִין לָהּ, שֶׁמָּא תִּשְׁחִיר[7] וְתִתְפַּסֵּל. וְאֵין לוֹקְחִין**
4 **עֶגְלָה וּמְגַדְּלִין אוֹתָהּ[8]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה -**
5 **וְלֹא עֶגְלָה. לֹא מָצְאוּ אֶלָּא עֶגְלָה - פּוֹסְקִין עָלֶיהָ**
6 **דָּמִים[9] וְתִהְיֶה אֵצֶל בְּעָלֶיהָ עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתֵעָשֶׂה פָּרָה.**
7 **וְלוֹקְחִין אוֹתָהּ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[10].**

2) פרה פ"א מ"א. 3) טמאי מת אינם נטהרים בטבילה במקווה בלבד, אלא צריכים הזאת מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה, ודיניה מפורשים לקמן. 4) כל זמן שלא הגיעה לגיל זה, נקראת "עגלה" או "עגלת בקר". רבינו בפירושו שם מבאר, שעגל סתם הוא בן שנה, ו"עגלת בקר" היא בת שתים. 5) כחכמים, שם. 6) שם. משמע שאינה נקראת זקינה אלא אם עברו עליה יותר מארבע שנים. ולכאורה זה מנוגד לדבריו בפ"א מהל' מעשה הקרבנות, שפר למעלה מבן שלוש נקרא זקן. וב'משנה למלך' מבאר: פרה אדומה שתחילתה מבת שלוש, נקראת זקינה אחר עבור שנתיים. ז.א. למעלה מבת ארבע, וכן פר שתחילתו מבן שתים, נקרא זקן כשתעבורנה עליו שנתיים. 7) טבען של שערות לשנות את גוונן מבהיר לכהה עם עלות הגיל, ושתי שערות שחורות פוסלות את הפרה. 8) 'ספרי' זוטא. 9) קובעים ומשלמים את מחירה (וכן בבבא־מציעא פ"ה מ"ז: אין פוסקים על הפירות). 10) שקלים פ"ד מ"ב. כל גבר מישראל מגיל עשרים ולמעלה מחוייב לתת מחצית השקל (מטבע עתיק) לצרכי בית־המקדש ובעיקר לקניית קרבנות. השקלים ניתנו לידי הכהנים שהכניסום לחדר (לשכה) בבית־המקדש, ושלוש פעמים בשנה – לפני הפסח, לפני שבועות ולפני סוכות – ממלאים שלוש קופות גדולות מאתם השקלים לצרכים השוטפים. המטבעות שבקופות נקראים "תרומת הלשכה".

8 **ב. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה[11] 'תְּמִימָה' - תְּמִימַת**
9 **אַדְמִימוּת[12], לֹא תְּמִימַת קוֹמָה[13]; אֶלָּא אִם הָיְתָה**
10 **נְגָעָה[14] - כְּשֵׁרָה[15], כִּשְׁאָר הַקֳּדָשִׁים. הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי**
11 **שְׂעָרוֹת[16] לְבָנוֹת אוֹ שְׁחוֹרוֹת בְּתוֹךְ גֻּמָּא[17] אַחַת[18], אוֹ**
12 **בְּתוֹךְ שְׁנֵי כּוֹסוֹת[19] וְהֵן מֻנָּחוֹת זוֹ עַל זוֹ - פְּסוּלָה.**

11) במדבר, שם. 12) שכל שערותיה אדומות. ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכג, דרשו: תמימה – תמימה באדמות. או (אולי) תמימה במומים (שלא יהיה בה מום)? כשהוא אומר: "אשר אין בה מום" הרי מומים אמורים, הא (אם כן) מה תלמוד־לומר תמימה? שתהא תמימה באדמות. 13) שתהיה קומתה גבוהה. 14) נמוכת קומה. 15) פרה פ"ב, מ"ב. ננסות, מום הוא באדם (בכורו' מה, ב), אבל לא בבהמה. 16) פרה שם מ"ה. 17) שרשי השערות יושבים בשקיעות קטנטנות שבעור, והן נקראות "גומות". 18) [בבבא־בתרא טז, א - אמרו: "כל נימא ונימא בראתי לה גומא בפני עצמה". ואולי שונה עור האדם מעור הבהמה ('תפארת ישראל')). 19) במס' פרה פ"ב מ"ה, שנינו: "היו בה שתי שערות שחורות או לבנות בתוך גומא אחת פוסלות. רבי יהודה אומר אפילו בתוך כוס אחד, היו בתוך שתי כוסות והן מוכיחות זו את זו – פסולה". ופירש שם רבינו: "וכוס הוא עגול מן הגשם יש בו כלל (הרבה) מן השיעור (צ"ל השיער) בשטח אחד". פירוש, השערות מסודרות על גוף הבהמה כעין תלתלים (הגר"א), והם בולטות ביותר כשהן רטובות. ודעת רבינו שנחלקו רבי יהודה ותנא־קמא בדין שתי שערות יוצאות משתי גומות או יותר ואינן כרוכות זו בזו או מונחות זו על זו. תנא־קמא סובר שאינן פוסלות (וכן אמרו בפירוש בתוספתא פרה פ"ב ה"ב: בתוך שתי גומות – כשירה), ורבי יהודה חולק ואומר שלא רק בגומא אחת אלא אפילו בכוס אחת פסולה, ואפילו אינן מונחות זו על זו. ומה שאמרו במשנה: "היו בתוך שתי כוסות והן מוכיחות זו את זו - פסולה" דברי הכל הוא. ומובן שכן הדין בכוס אחת לדעת תנא־קמא, ומשום רבי יהודה הפוסל בכוס אחת אפילו אינן מוכיחות, נקט שתי כוסות. ורבינו פסק כתנא־קמא, ונקט לשון המשנה, כדרכו במקומות רבים.

13 **ג. הָיוּ בָהּ[20] שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[21] עִקָּרָן[22] מַאְדִּים וְרֹאשָׁן**
14 **מַשְׁחִיר, עִקָּרָן מַשְׁחִיר וְרֹאשָׁן מַאְדִּים - הַכֹּל הוֹלֵךְ**
15 **אַחַר הָעִקָּר[23]. וְגוֹזֵז בְּמִסְפָּרַיִם[24] אֶת רֹאשָׁן הַמַּשְׁחִיר[25]**
16 **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם גֵּזֵּה בְּקָדָשִׁים[26], שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ**
17 **לָגֵז[27].**

20) שם. 21) בגומא אחת או בשתים ומונחות זו על זו. 22) מקום צמיחתן. 23) כחכמים, שם. 24) תוספתא פרה פ"ב ה"ד. 25) רבינו בפירוש למשנה כותב, שצריך לגזוז, וכל זמן שלא גזז – פסולה. 26) התורה אמרה (דברים טו, יט) "לא תגוז בכור צאנך", והוא־הדין בשאר קדשים הקרבים על המזבח. 27) טעם זה אינו מספיק להתיר גזיזת קדשי מזבח, אבל קדושת פרה אדומה היא כקדושת בדק הבית (דברים שהוקדשו לצרכי תיקונים ושיפוצים בבית־המקדש וכדומה). ורבינו פוסק בהל' מעילה (פי"א הי"ב) שאיסור גזיזתם הוא גזירת חכמים, ולא גזרו בפרה מפני הנימוק האמור כאן.

18 **ד. וְצָרִיךְ שֶׁיִּשָּׁאֵר מִן הַמַּאְדִּים[28] כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל בְּזוּג[29];**
19 **שֶׁכָּל שַׂעֲרָה שֶׁאֵינָהּ נִטֶּלֶת בְּזוּג[30] - הֲרֵי הִיא כְּאִלּוּ**
20 **אֵינָהּ[31]. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת אוֹ**
21 **שְׁחוֹרוֹת שֶׁאֵינָן נִלְקָטִין בְּזוּג[32] - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[33].**

28) אחרי גזיזת העליון השחור. 29) מספריים. 30) שסכיני המספריים אינן תופסות אותן. 31) [במסכת נידה (נב, ב) מחלוקת חכמים כמה הוא שיעורן של שערות בפרה ובנגעים וכו'. ובגמרא שם אמרו: "הלכה כדברי כולן להחמיר". ודעת רבינו (בפירוש שם), ששיעור ניטלות בזוג הוא הקטן שבכולם, ובהתאם לכך פסק בסוף הלכה זו, ששתי שערות לבנות או שחורות הנקלטות בזוג – פוסלות את הפרה. וכן בהל' טומאת צרעת (פ"ב ה"א) ששיער לבן שניטל בזוג מטמא בבהרת (ראה שם הערה ב). ולכאורה תמוהים דבריו כאן, למה הכשיר אם שיעור המאדים הוא כדי שינטל בזוג, ולא החמיר להצריך כדי לכוף ראשון לעיקרן כדעת רבי ישמעאל שם? ונראה, שדעת רבינו, ששערות הנקלטות בזוג, שם (השיע צרויה) שערות עליהן לדברי הכול, ולא אמרו בהן "כאילו אינן", אולם נקבעו שיעורים לכל דבר (מהם הלכה למשה מסיני, ומהם שיעורי חכמים) ולמטה משיעורים הללו אינו מספיק, אבל אין זה אומר שהדבר "כאילו אינו", ולכן בראשון משחיר ועיקרן מאדים, הרי השערות האדומות כשהן לעצמן לא קבעה להן התורה ולא חכמים שיעור מיוחד, שהרי פרה שכל שערותיה קצרות כשירה, אם רק שם שערות עליהן, ומה אנו צריכים כדי להכשירה? הוי אומר, הפסק בין השחורות לבין עור הפרה, ולזה מספיקות שערות כל שהן אם שם שערה עליהן (על־פי ה'כסף משנה' בתוספת ביאור)). 32) אף־על־פי שכל ארכן לבן או שחור. 33) משמע ששערות אדומות קצרות משיעור זה – פוסלות.

1 ה. הָיוּ[34] קַרְנֵיהָ אוֹ טְלָפֶיהָ שְׁחוֹרִים - יָגֹד[35]. גַּלְגַּל
2 הָעַיִן[36] וְהַשִּׁנַּיִם וְהַלָּשׁוֹן - אֵין מַרְאֵיהֶן פּוֹסְלִים
3 בְּפָרָה.

34) שם מ"ב. 35) יחתוך כמו "גודו אילנא" (דניאל ד, יא). בבכורות מד, א - מבואר, שמותר לחתוך את הקליפה החיצונה שעל גבי העצם הנקראת "זכרות הקרן", אבל אם חתך את הזכרות עצמה נעשית בעלת מום ופסולה. 36) פרה, שם.

4 ו. הָיְתָה בָהּ[37] יַבֶּלֶת וַחֲתָכָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁצָּמַח
5 בִּמְקוֹמָהּ שֵׂעָר אָדֹם - פְּסוּלָה[38].

37) שם. 38) כרבי יהודה. הראב"ד מנמק: לפי שאין עולה בו אדמימות גמורה, אלא הוא שיער לקוי.

6 ז. כָּל הַמּוּמִין[39] הַפּוֹסְלִין בְּקָדָשִׁים - פּוֹסְלִין בְּפָרָה,
7 שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם. הָיְתָה יוֹצֵא דֹפֶן[40] אוֹ
8 מְחִיר[41] אוֹ אֶתְנַן[42] אוֹ טְרֵפָה[43] אוֹ שֶׁנִּרְבְּעָה[44] -
9 פְּסוּלָה; שֶׁכָּל הַפּוֹסְלִין אֶת הַקָּדָשִׁים לַמִּזְבֵּחַ -
10 פּוֹסְלִין אֶת הַפָּרָה וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא כְּקָדְשֵׁי בֶדֶק
11 הַבַּיִת, הוֹאִיל וּקְרָאָהּ הַכָּתוּב חַטָּאת. וּמֻתָּר לִקַּח
12 אוֹתָהּ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[45] וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא רִבָּעָהּ
13 הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁאֵינוֹ מַפְסִיד בְּהֶמְתּוֹ[46]. יְתֵרָה
14 פָּרָה[47] עַל הַקָּדָשִׁים, שֶׁהָעֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ. שֶׁנֶּאֱמַר:
15 אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל, וּבְעֶגְלָה עֲרוּפָה אוֹמֵר:
16 אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְּעֹל; מָה עֹל
17 הָאָמוּר בְּעֶגְלָה - עָשָׂה שְׁאָר עֲבוֹדוֹת כְּעֹל, אַף עֹל
18 הָאָמוּר בְּפָרָה - יִפְסֹל בָּהּ שְׁאָר עֲבוֹדוֹת כְּעֹל. אֶלָּא[48]
19 שֶׁהָעֹל פּוֹסֵל בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת
20 עֲבוֹדָה[49], וּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין פּוֹסְלוֹת אֶלָּא בִּשְׁעַת
21 עֲבוֹדָה. כֵּיצַד? קָשַׁר עָלֶיהָ הָעֹל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא
22 חָרַשׁ בָּהּ - פְּסוּלָה; הִכְנִיסָהּ לָדוּשׁ - אֵינָהּ נִפְסֶלֶת
23 עַד שֶׁיְּדוּשׁ בָּהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. רָכַב עָלֶיהָ[50],
24 נִשְׁעָן עָלֶיהָ, נִתְלָה בִּזְנָבָהּ[51] וְעָבַר בָּהּ אֶת הַנָּהָר, קִפֵּל
25 עָלֶיהָ אֶת הַמּוֹסֵרָה[52], נָתַן טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ, נָתַן עָלֶיהָ
26 כְּסוּת שֶׁל שַׂקִּים - פְּסוּלָה[53]. קְשָׁרָהּ בְּמוֹסֵרָה: אִם
27 הָיְתָה מוֹרֶדֶת[54] וּצְרִיכָה שְׁמִירָה - כְּשֵׁרָה, וְאִם לָאו
28 - פְּסוּלָה; שֶׁכָּל שְׁמִירָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מַשּׁוּי הוּא.
29 עָשָׂה בָהּ[55] סַנְדָּל שֶׁלֹּא תַּחֲלִיק, פֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ
30 מִפְּנֵי הַזְּבוּבִין - כְּשֵׁרָה. זֶה הַכְּלָל[56]: כֹּל שֶׁהוּא
31 לְצָרְכָּהּ[57] - כְּשֵׁרָה[58]; לְצֹרֶךְ אַחֵר[59] - פְּסוּלָה. נַעֲשֵׂית
32 בָּהּ מְלָאכָה מֵאֵלֶיהָ[60] אוֹ שֶׁעָלָה עָלֶיהָ עֹל מֵאֵלָיו, אִם
33 לִרְצוֹנוֹ - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ, שֶׁאִם
34 עֻבַּד בָּהּ לִרְצוֹנוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁעֻבַּד בָּהּ[61]. לְפִיכָךְ,
35 אִם שָׁכַן עָלֶיהָ הָעוֹף - כְּשֵׁרָה[62]; עָלָה עָלֶיהָ זָכָר -
36 פְּסוּלָה[63]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַמְעַבֶּרֶת פְּסוּלָה.
37 הִכְנִיסָהּ[64] לִרְבִיקָה[65] וְדָשָׁה מֵאֵלֶיהָ[66] - כְּשֵׁרָה;
38 הִכְנִיסָהּ כְּדֵי שֶׁתִּינָק וְתָדוּשׁ - פְּסוּלָה[67], שֶׁהֲרֵי עָשָׂה
39 לִרְצוֹנוֹ[68]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

39) שם מ"ג. 40) לא נולדה באופן טבעי דרך הרחם, אלא פתחו את דופן הבהמה בסכין והוציאוה. 41) נתן כלב, ולקח פרה מחירה. 42) זונה שקיבלה פרה בשכרה. 43) טריפות שאינה עושה מום, כגון איברים הפנימיים שניקבו וכדומה (חולין יא ע"א). 44) בא עליה אדם. 45) שם. כחכמים. 46) דמי פרה אדומה מרובים, ואם יוודע שרבעה - לא יקנוה. 47) תוספתא פרה פ"ב. גמרא סוטה מו, א. 48) כלומר, קיים הבדל בין עול ובין עבודות אחרות. 49) שנתן עליה את העול, אבל לא עשה בה כל עבודה שהיא, כמבואר למטה. 50) משנה, פרה פ"ב, ג. 51) הוא־הדין בנתלה בחלק גוף אחר. 52) החבל הקשור בראש הבהמה נקרא "מוסירה" וקשירתו אינה פוסלת, אבל אם קיפל את החלק התלוי באויר והניחו על הפרה - הרי זה משא ונפסלה. 53) כשהתכוון לשם משא, אבל בנתינה בלבד ובלי כוונה - רק עול פוסל ('תפארת ישראל'). 54) ואפשר שתברח (שבת נב, א). 55) צ"ל: לה. 56) שם. 57) לצורך הפרה בלבד, ולא לצורך האדם כלל. 58) אפילו משא כבד. 59) אף־על־פי שהדבר הוא גם לצרכה (בבא־מציעא ל, א). 60) שם. 61) שם, ל, ב: כתיב עבד (עין קמוצה) וקרינן (אנו קוראים) עובד (עין שרוקה), בעינן (צריכים) עובד דומיא (בדומה) דעבד. 62) שזה שלא ברצון הבעלים. 63) אפילו שלא בידיעתו, מפני שרצוי הדבר לבעליה, כדי שתלד. אמנם, כשאנו פוסלים את הפרה לא נוח לו, שהרי יצא שכרו בהפסדו פי כמה, אבל אם נכשירה ירויח דמי העגל וירצה בכך, ולפיכך

אין להכשירה. 64) שם. 65) צמד פרות קשורות יחד, ודשות בפרסותיהן את שיבלי התבואה. 66) והוא לא נתכוון לדישה כלל. 67) בפסחים כו, א. וכן בבבא־מציעא ל, א - מובא דין זה בעגלה ערופה, אולם בתוספתא פרה פ"ב ה"ב נאמר בפרה. 68) ואף־על־פי שהתכוון גם לצורך הפרה.

ח. פָּרָה[69] שֶׁנּוֹלַד בָּהּ פְּסוּל - תִּפָּדֶה[70]. וְכֵן אִם מֵתָה - תִּפָּדֶה מִפְּנֵי עוֹרָהּ[71], אֲבָל לֹא לְהַאֲכִיל בְּשָׂרָהּ לְכִלָּבִים[72].

69) ברייתא, שבועות יא, ב. 70) קדשים העומדים להקרב על המזבח אין להם פדיון, אבל פרה אדומה שקדושתה קלה כקדושת בדק הבית – יש לה פדיון. 71) שם. 72) שאין פודים את הקדשים כדי להאכילם לכלבים. בבכורות טו, א - דרשו זה מן הכתוב בדין קדשים שהוממו ונפדו (דברים יב, טו): "ואכלת" – ולא לכלביך (ראה 'תוספות' שבועות יא, ב, ד"ה משום). (אף־על־פי שרבינו פסק בפ"ה מהל' ערכין, שקדשי בדק הבית צריכים העמדה והערכה, ככתוב בתורה (ויקרא כז, יב): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן... והעריך", ואי אפשר להעמיד בהמה מתה – פרה אדומה "לב בית־דין מתנה עליהן" (שבועות, שם) פירוש, בית־דין הקונה אותה מקדיש אותה על תנאי שאם לא יצטרכו לה – תצא לחולין).

ט. נִשְׁחֲטָה[73] לְשֵׁם חֻלִּין[74] - תִּפָּדֶה וְאֵינָהּ מְכַפֶּרֶת[75]. נִשְׁחֲטָה עַל גַּב מַעֲרַכְתָּהּ[76] - אֵין לָהּ פִּדְיוֹן[77] עוֹלָמִית.

73) שבועות, שם. 74) בברייתא, נאמר סתם: "נשחטה תפדה". ומפרש רבינו שנשחטה לשם חולין, ולא חילק רבינו בין נשחטה במקומה (על גבי מערכתה) או שלא במקומה, מכיוון שנשחטה לשם חולין מותר לפדותה. (בגמרא שם, אמרו הטעם, מפני שלב בית־דין מתנה עליה בשעה שמקדישים אותה, שאם תיפסל תצא לחולין, ופירשו ב'תוספות' שם ד"ה אי הכי, שעל־ידי תנאי בית־דין זה, דינה כבעל מום מעיקרו (שקדם מומה להקדישה) שהכול מודים שאינה צריכה העמדה והערכה). 75) כלומר, אינה ראויה להזאת אפרה, וצריכים להביא פרה אחרת. מצאנו לשון כפרה בפרה אדומה, במסכת מועד קטן כח, א. 76) המקום המזומן לשחיטת פרה ושריפתה (ראה לקמן פ"ג ה"א). 77) כשנשחטה בהכשר מלא, גנאי הדבר להוציאה לחולין (רש"י שם). ומדובר כשאין בה פיסול, אבל אם נפסלה – תיפדה אפילו אם נשחטה במקומה. (למעלה בה"ח סתם רבינו ולא חילק בין במקומה ובין שלא במקומה). (ה'חזון איש' פירש בדרך אחרת, אולם פירושו נראה דוחק).

י. לָקְחוּ[78] פָּרָה וּמָצְאוּ אַחֶרֶת נָאָה מִמֶּנָּה - הֲרֵי זוֹ תִּפָּדֶה שֶׁלֹּא בְּמוּם.

78) שם.

יא. אַף כֹּהֵן הֶדְיוֹט[79] כָּשֵׁר לִשְׂרֵפַת הַפָּרָה[80]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן, וַעֲדַיִן אַהֲרֹן הָיָה קַיָּם. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[81] לָמְדוּ: זוֹ נַעֲשֵׂית בְּאֶלְעָזָר, וּשְׁאָר כָּל הַפָּרוֹת - בֵּין בְּכֹהֵן גָּדוֹל בֵּין בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט.

79) כהן מן השורה. 80) שנינו (פרה פ"ד מ"א): "ושלא בכהן גדול – פסולה, ורבי יהודה מכשיר". אמנם דרכו של רבינו לפסוק כתנא־קמא, אולם כאן לא פסק כמותו מפני שב'ספרי' (חוקת קכג) אמרו: "זאת (פרה שנעשתה בימי משה) נעשית באלעזר (בן אהרן, שהיה אז סגנו של כהן גדול) ושאר כל הפרות בכהן גדול, דברי רבי מאיר. רבי יוסי ורבי יהודה ורבי שמעון ורבי אליעזר בן יעקב אומרים: זאת נעשית באלעזר, ושאר כל הפרות בין בכהן גדול בין בכהן הדיוט". ומכאן למד רבינו שהתנא־קמא במסכת פרה הוא רבי מאיר, וחולקים עליו ארבעת חבריו, ופסק כרבים (כסף־משנה). 81) איש מפי איש עד משה רבינו.

יב. וְהָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ[82] לוֹבֵשׁ אַרְבָּעָה כֵלִים[83] שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט, בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ כֹּהֵן הֶדְיוֹט בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ כֹּהֵן גָּדוֹל[84].

82) פרה, שם. 83) ארבעה בגדי לבן שכהן הדיוט לובש בשעת עבודתו במקדש. 84) שבעבודות אחרות לובש שמונה בגדים. ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכג - למדו זה מ'גזירה־שוה' (אחת המידות שהתורה נדרשת בהן). מלשונו משמע, שכהן גדול עושה אותה באותם הבגדים שכהן הדיוט עושה, וכן שנינו בתוספתא שם פ"ד ה"ד, ואף־על־פי שבעבודות אחרות אבנטו של כהן גדול אינו דומה לאבנטו של כהן הדיוט. וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' כלי המקדש ה"ג, שבעשיית פרה לובש כהן גדול אבנט של כהן הדיוט (ראה משנה־למלך כאן).

יג. כָּל הָעוֹסְקִין[85] בַּפָּרָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף שֶׁהָיוּ טְבוּלֵי יוֹם[86] - כְּשֵׁרִים לְמַעֲשֵׂה הַפָּרָה וּלְקַדֵּשׁ[87] וּלְהַזּוֹת מֵאֶפְרָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הֶעֱרִיב שִׁמְשָׁן. שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל הַפָּרָשָׁה 'אִישׁ טָהוֹר' - הוּא הַטָּהוֹר לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[88]; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לִתְרוּמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְפָרָה.

85) ביומא מג, ב - למדו מן הכתוב (במדבר יט, יט): "והזה הטהור על הטמא", שטבול יום כשר בפרה. 86) טמא שטבל נקרא "טבול יום" כל זמן שלא שקעה השמש אחר טבילתו. 87) לתת את אפר הפרה על המים. 88) בכלים פ"א מ"ה שנינו: טבול יום אסור בקודש ובתרומה, ומותר במעשר (שני).

יד. הַצְּדוֹקִין[89] הָיוּ אוֹמְרִים, שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה הַפָּרָה כָּשֵׁר אֶלָּא בִּמְעֹרְבֵי שֶׁמֶשׁ. לְפִיכָךְ הָיוּ בֵּית דִּין בְּבֵית שֵׁנִי מְטַמְּאִין אֶת הַכֹּהֵן[90] הַשּׂוֹרֵף אֶת הַפָּרָה בְּשֶׁרֶץ[91] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, וּטוֹבֵל וְאַחַר כָּךְ עוֹסֵק בָּהּ, כְּדֵי לְבַטֵּל דִּבְרֵי אֵלּוּ הַזְּדִים שֶׁמּוֹרִים מֵהָעוֹלֶה עַל רוּחָם, לֹא מִן הַקַּבָּלָה. וְכֵן כָּל הַכֵּלִים שֶׁמַּכְנִיסִין לְתוֹכָם אֵפֶר הַפָּרָה - כֻּלָּם טְבוּלֵי יוֹם[92].

89) כת דתית בימי בית שני, שכפרה בתורה שבעל־פה.

90) פרה פ"ג מ"ז. 91) (בתוספתא שם ה"ד שטימאוהו ע"י סמיכת ידים עליו. ורבינו לשיטתו בהלכה הבאה גבי שפופרת, שפסק כרבי יהושע שהקפידו שיהיה טבול יום דאורייתא (ראה הערה שם), והתוספתא היא לפי שיטת רבי אליעזר. ואולי לא היתה שם אפשרות לטמא את הכהן בשרץ, שהרי המעשה היה בזמן שגברה יד הצדוקים, והכהן הגדול היה מחבריהם, ומובן שלא יתנו להכניס שרץ לחדרו של הכהן, אבל אי אפשר היה לו לכהן זה להשמר מנגיעת ידי אחד מהפרושים. ראה 'תוספות יום־טוב' שם ד"ה ומטמאים). 92) דין זה למד רבינו מדין שפופרת של קנה, במשנה, פרה פ"ה, מ"ד (ראה הלכה הבאה).

טו. הַחוֹתֵךְ[93] שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל קָנֶה[94] לְהַנִּיחַ בָּהּ אֵפֶר חַטָּאת - יְטַמֵּא אוֹתָהּ וְיִטְבְּלֶנָּה וְאַחַר כָּךְ יַנִּיחַ בָּהּ. וְהַחוֹתְכָהּ וְהַמַּטְבִּילָהּ טָעוּן טְבִילָה[95], מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאוּהָ כִּטְמֵא מֵת בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ. וּלְפִיכָךְ[96] אֵינָהּ צְרִיכָה הַזָּאָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, אֶלָּא מְטַמְּאָהּ[97] כְּדֵי לְהַרְאוֹת לַצְּדוּקִין וּמַטְבִּילָהּ וְנוֹתֵן בָּהּ[98].

93) אפילו אם הוא טהור למעשה פרה. 94) שנינו (פרה פ"ה מ"ד): "שפופרת שחתכה לחטאת (סתם "חטאת" בכל מסכת זו משמעותה פרה אדומה, על־פי הכתוב (במדבר יט, ט): חטאת היא), רבי אליעזר אומר יטביל מיד, רבי יהושע אומר יטמא ויטביל". פירוש הדברים: אמרנו (בהלכה הקודמת), שהפרה נעשית בכלים שהם טבולי יום, ומפני שחכמים גזרו על הכלים הנגמרים בטהרה שיהיו טמאים לקודש ולפרה (משנה, חגיגה כ, ב) אומר רבי אליעזר שאין צורך לטמא את השפופרת שנגמרה בטהרה (כשטהור הוציא ממנה את התוך הרך ונעשתה כלי) ולהטבילה כדי שתהיה טבולת יום, אלא מטבילה מיד, שהרי היא טמאה לפרה כטומאת מת ביום שביעי שלו (חגיגה כג, א), ולפיכך יש כבר פרסום עובדתי לדעת הפרושים שטבול יום טהור לפרה. ורבי יהושע סובר, מכיוון שאין הצדוקים מודים בגזירות חכמים, אין כאן קביעת הלכה למעשה כחכמים, שהרי גם לדעת הצדוקים מותר להשתמש בכלי זה. ועוד, שהרי גם לדעת הפרושים אינה צריכה הערב שמש לקודש אלא לפרה בלבד, ואין כאן הוכחה שטבול יום הפסול לקודש כשר לפרה, ולכן מטמאים את השפופרת טומאה דאורייתא ומטבילים אותה ומשתמשים בה בניגוד לדעת הצדוקים. ופסק רבינו כרבי יהושע. 95) שם. מעלה יתירה בפרה שאינה בקודש. 96) מפני שטומאה כיום שביעי של טמא מת, ולא כסתם טמא מת, שטעון הזאה שלישי ושביעי. 97) טומאה דאורייתא, כמו שביארנו. 98) אפר פרה לפני שקיעת החמה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ד־כ' אייר תשע"ט

יום ראשון י"ד אייר ה'תשע"ט

מצות עשה קפא. מצות לא תעשה שט. רחצ. מצות עשה קפד.

הַמִּצְוָה הַקפ"א —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בַּעֲרִיפַת (ראשה של) עֶגְלָה. אִם נִמְצָא בַּשָּׂדֶה הָרוּג שֶׁלֹּא נוֹדַע מִי הֲרָגוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּי־יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה" (דברים כא, א) וְזֶהוּ דִּין עֶגְלָה עֲרוּפָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּסֶּכֶת סוֹטָה (מד:).

הַמִּצְוָה הַש"ט —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּזְרוֹעַ וּמִלַּעֲבוֹד אֶת־הָאֲדָמָה בְּנַחַל אֵיתָן (נחל מים הזורם בחזקה) שֶׁנֶּעֱרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ" (שם, ד) וְהָעוֹבֵר עַל זֶה־לוֹקֶה. וּבִגְמָרָא מַכּוֹת (כב.) כְּשֶׁהֻזְכִּירוּ מְחֻיְּבֵי מַלְקוּת אָמְרוּ: "וְהָא אִיכָּא זוֹרֵעַ לְנַחַל אֵיתָן וְאַזְהַרְתִּיהּ מֵהָכָא: "אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ". הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה אַחַת וְשֶׁהִיא בְּמַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף סוֹטָה (מה: מו.).

הַמִּצְוָה הָרח"צ —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַשְׁאִיר מוֹקְשִׁים וּמִכְשׁוֹלִים בְּעָרֵינוּ וּבְתוֹךְ בָּתֵּינוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ בָּהֶם בְּנֵי אָדָם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ" (שם כב, ח) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת תצא שם) "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה' (שם) —— מִצְוַת עֲשֵׂה: 'וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים' —— מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּרֵישׁ שְׁקָלִים (מתלמוד) יְרוּשַׁלְמִי וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסֵדֶר נְזִקִּין (בבא קמא טו:, מו., ועוד).

הַמִּצְוָה הַקפ"ד —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְסַלֵּק הַמּוֹקְשִׁים וְהַמִּכְשׁוֹלִים מִכָּל־מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ, הַיְנוּ: שֶׁנִּבְנֶה כֹּתֶל מַקִּיף סְבִיב הַגַּגּוֹת וְהַבּוֹרוֹת וְהַשִּׁיחִין וְדוֹמֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפּוֹל מִישֶׁהוּ בָּהֶם אוֹ מֵהֶם. וְכֵן מְקוֹמוֹת הַסַּכָּנָה כֻּלָּם בּוֹנִים וּמְתַקְּנִים אוֹתָם, כְּדֵי שֶׁתָּסוּר הַסַּכָּנָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ" (שם) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי: "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ —— מִצְוַת עֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא.

יום שני ט"ו אייר ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רצט. מצות עשה רב. רג. מצות לא תעשה ער.

הַמִּצְוָה הָרצ"ט —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַכְשִׁיל זֶה־אֶת־זֶה בְּעֵצָה (שאינה הוגנת). וְהוּא: שֶׁאִם יִשְׁאָלְךָ

עֵצָה בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בּוֹ. הֲרֵי בָּאָה הָאַזְהָרָה מִלְּהַטְעוֹתוֹ וּמִלְּרַמּוֹתוֹ, אֶלָּא תּוֹרֵהוּ עַל הַדָּבָר שֶׁאַתָּה חוֹשְׁבוֹ שֶׁהוּא טוֹב וְיָשָׁר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל" (ויקרא יט, יד) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "וְלִפְנֵי סוֹמֶא בְּדָבָר — הָיָה נוֹטֵל מִמְּךָ עֵצָה אַל תִּתֵּן לוֹ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ". וְאָמְרוּ שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל גַּם מִי שֶׁמְּסַיֵּעַ לִדְבַר עֲבֵרָה אוֹ גּוֹרְמָהּ, לְפִי שֶׁהוּא בָּא לְאוֹתוֹ הָאָדָם שֶׁסִּמְּאָה הַתַּאֲוָה אֶת־רְאִיתוֹ וְנַעֲשָׂה עִוֵּר וְעוֹזְרוֹ בִּתְעִיָּתוֹ. אוֹ יָכִין לוֹ סִבּוֹת עֲבֵרָתוֹ וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ אָמְרוּ עַל הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית וְהַלְוֶה בְּרִבִּית שֶׁשְּׁנֵיהֶם עוֹבְרִים מִשּׁוּם "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל", לְפִי שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם עָזַר לַחֲבֵרוֹ וְהִכְשִׁיר לוֹ הַשְׁלָמַת הָעֲבֵרָה. וְהַרְבֵּה דְּבָרִים מִסּוּג זֶה אוֹמְרִים בָּהֶם: עוֹבֵר מִשּׁוּם: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". וּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא הוּא מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ תְּחִלָּה.

הַמִּצְוָה הָר"ב —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהוֹרִיד אֶת־הַמַּשָּׂא מֵעַל הַבְּהֵמָה שֶׁכָּשְׁלָה בְּמַשָּׂאָהּ בַּשָּׂדֶה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ וְגוֹ' עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" (שמות כג, ה). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "עָזוֹב תַּעֲזֹב —— פְּרִיקָה". וְשָׁם אָמְרוּ: "עָזֹב תַּעֲזֹב' —— נִמְצָאנוּ לָמְדִין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה", כְּלוֹמַר: שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ לִפְרֹק מֵעָלָיו (מצות עשה) וְהֶזְהַרְנוּ מִלְּהַנִּיחָהּ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (המצוה המשלימה ע"ר): וְאִם הִנִּיחָהּ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ, עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "עָזֹב תַּעֲזֹב" —— מִצְוַת עֲשֵׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִ[בָּבָא] מְצִיעָא (לב.).

הַמִּצְוָה הָר"ג —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִטְעוֹן אֶת־הַמַּשָּׂא עַל הַבְּהֵמָה אוֹ עַל הָאָדָם אִם הוּא לְבַדּוֹ, אַחַר שֶׁהוֹרַדְנוּהוּ מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁהוֹרִידוֹ זוּלָתֵנוּ. כִּי כְּמוֹ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְרֹק מִמֶּנּוּ, כָּךְ נִצְטַוִּינוּ לִטְעוֹן עִמּוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ" (דברים כב, ד). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ —— טְעִינָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִ(בבא) מְצִיעָא (לב.). וְשָׁם נִתְבָּאֵר, שֶׁמִּצְוָה מִן־הַתּוֹרָה לִפְרוֹק וּמִצְוָה מִן־הַתּוֹרָה לִטְעוֹן.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְשִׁבְעִים —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלַּעֲזוֹב אֶת־הַלָּכוּד בְּמַשָּׂאוֹ מְעֻכָּב בַּדֶּרֶךְ, אֶלָּא נַעֲזָרֵהוּ וּנְפָרֵק מֵעָלָיו עַד שֶׁיִּתְקַן מַשָּׂאוֹ, וְנַגְבִּיהַּ עִמּוֹ אֶת מַשָּׂאוֹ, אוֹ עַל גַּבּוֹ אוֹ עַל בְּהֶמְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִינֵי מִצְוָה זוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ" (שמות כג, ה). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ", נִמְצִינוּ לָמְדִין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה". וּבָא עוֹד לָאו מְיֻחָד בְּעִנְיָן זֶה וְהוּא אָמְרוֹ בְּמִשְׁנַה תּוֹרָה: "לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ וְגוֹ'" (דברים כב, ד), וּבְסִפְרֵי (פרשת תצא שם): "לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ" וְכוּ' —— מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ" (שמות כג, ה) —— מִצְוַת עֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִבָּבָא מְצִיעָא (לב.).

יום שלישי ט"ז אייר ה'תשע"ט
מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשִּׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשִּׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר —— תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה —— הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

יום רביעי י"ז אייר ה'תשע"ט
מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשִּׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשִּׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר —— תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה —— הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

יום חמישי י"ח אייר ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רנ.

1 הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים —— הָאַזְהָרָה
2 שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת (לרמות) זֶה־אֶת־זֶה בְּמִסְחָר בִּשְׁעַת
3 מִקָּח וּמִמְכָּר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר
4 לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו"
5 (ויקרא כה, יד). וּבְסִפְרָא (פרשת בהר) אָמְרוּ: "אַל־תּוֹנוּ
6 אִישׁ אֶת־אָחִיו —— זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
7 מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבָּבָא מְצִיעָא (מט: ואילך).

יום שישי י"ט אייר ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רנ.

8 הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים נדפסה
9 ביום הקודם.

יום ש"ק כ' אייר ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רנא.

10 הַמִּצְוָה הָרנ"א —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת
11 זֶה־אֶת־זֶה בִּדְבָרִים, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ דְּבָרִים הַמְּצַעֲרִים
12 אוֹתוֹ וּמַעֲלִיבִים אוֹתוֹ וְלֹא יוּכַל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ
13 מֵהֶם, כְּגוֹן שֶׁקָּדְמוּ לוֹ מַעֲשֵׂי נְעוּרִים וְשָׁב מֵהֶם, וְנֶאֱמַר
14 לוֹ: תּוֹדָה לַה' שֶׁהֶעֱבִירְךָ מִדַּרְכְּךָ פְּלוֹנִית אֶל דֶּרֶךְ טוֹבָה זוֹ,
15 וְכַיּוֹצֵא בְּכָךְ מֵאֲמִירָה פּוֹגַעַת שֶׁל מוּמִים מַכְאִיבִים, וְהוּא
16 אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ
17 מֵאֱלֹהֶיךָ" (ויקרא כה.) אָמְרוּ (בבא מציעא נח:): זוֹ אוֹנָאַת
18 דְּבָרִים. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר שם): "כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר
19 "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ" —— הֲרֵי אוֹנָאַת דְּבָרִים
20 אֲמוּרָה. כֵּיצַד? אִם הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכוֹר
21 מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים וְגוֹ', הָיוּ חֲלָאִים וְכוּ' (— צרות באים
22 עליו — ומצדיק עליו את הדין בהזכירו חטאיו) רָאָה חֲמָרִים
23 (סוחרים המחפשים לקנות ומפנה אותם למקום שאינו שייך
24 כלל) וְכוּ', לֹא יֹאמַר לוֹ בְּכַמָּה חֵפֶץ זֶה (שואלו על מחירו
25 — ואינו חפץ לרכשו) וְגוֹ'". וְאָמְרוּ (בבא מציעא שם):
26 "גְּדוֹלָה אוֹנָאַת דְּבָרִים מֵאוֹנָאַת מָמוֹן, שֶׁבְּאוֹנָאַת דְּבָרִים
27 הוּא אוֹמֵר: 'וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ'". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה
28 זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבָּבָא מְצִיעָא.

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד אייר, תשי"ד,
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מאדר"ח אייר, עם המוסגר בו.

הנה בהנוגע לבריאותו, בכלל צריך להתנהג כפי הוראת הרופא, ובודאי אפשר לסדר זה באופן כזה שלא תהי' סתירה לעבודתו בקדש ובפרט שגם בריאות הגוף היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא במילא קען דאך ניט זיין אז איין מצוה זאל סותר זיין די צווייטע מצוה און ביחוד ווען מען טוט דאס מיט שמחה, איז שמחה פורץ גדר פון דעם חומר און נעמט דאס אראפ. וואס דענסטמאל איז גשמיות ניט ווייט פון רוחניות.

והשי"ת זאל העלפען אייך צוזאמען מיט אייערע בני בית צו אנזאגען שטענדיג בשורות טובות ויצליח בעבודתו בקדש מתוך בריאות הנכונה.

בברכה ופ"ש כל אנ"ש שיחיו.

נ.ב.

מוסג"פ קטע משיחת ש"ק מברכין סיון דאשתקד שבאמת בכל השנה ושנה זמנו הוא.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שישי עמ' א

צְרִיכָא – אין הברייתא מדברת, אלא **כְּגוֹן דְּזַבִּין לֵיהּ** – שמכר **לוֹ בשר מִמְּקוֹם מוּמָא** – מאותו המקום שהיה המום בבכור, **דְּאָמַר לֵיהּ** – שאומר המוכר ללוקח, היה לי הפסד במה שנהנית ממה שמכרתי לך, **דְּאִי לָאו דַּאֲכַלְתְּ** – שאם לא היית אוכל את הבשר, **הֲוָה מַחֲזֵינָא לֵיהּ** – הייתי מראה את הבשר לחכם, **וְשָׁרֵי נִיהָלֵיהּ** – והיה מתיר לי החכם את הבכור, כְּשיטת **רַבִּי יְהוּדָה,** שאמר לעיל (כח.) שאף לאחר שנשחט הבכור, אם רואה החכם שהמום שהיה בו הוא מום קבוע, מותר לאכול את הבכור.

שואלת הגמרא: כשמכר לו **טְבָלִים,** איזה הפסד היה למוכר במה שנהנה הלוקח. משיבה הגמרא: שאומר המוכר ללוקח, הפסדת לי במה שנהנית מהפירות, שאילו לא היית אוכל את הפירות, **הֲוָה מְתַקְּנִנְנָא לְהוּ וַאֲכַלְנָא לְהוּ** – הייתי מתקן את הפירות, שהייתי מפריש מהם תרומה ומעשרות, והייתי יכול לאוכלם.

שואלת הגמרא: כשמכר לו **יֵין נָסֵךְ,** מה הפסיד המוכר במה שנהנה הלוקח. משיבה הגמרא: כאן מדובר שלא מכר לו יין שכולו יין נסך, אלא יין נסך **עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבֶת,** שהיה היין נסך מעורב עם יין כשר, ואומר לו המוכר, אילו לא היית שותה את היין, הייתי יכול להנות ממנו, **וּכְדעת רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל,** שסובר שיש תקנה ליין זה. **דְּתָנַן** (ע"ז עד.), **יֵין נָסֵךְ** – יין שנתנסך לעבודה זרה, **שֶׁנָּפַל לַבּוֹר, כּוּלּוֹ** – כל היין שבבור **אָסוּר בַּהֲנָאָה,** משום שיין נסך אוסר בכל שהוא. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,** תערובת יין נסך בבור אינה אוסרת בהנאה את כל הבור, אלא **יִמָּכֵר כּוּלּוֹ** – כל היין שבבור **לְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים,** ויטול מהעובד כוכבים מעות עבור כל היין הנמצא בבור, **חוּץ מִדְּמֵי יֵין נָסֵךְ שֶׁבּוֹ** היינו כפי מה ששוה היין נסך שנפל לבור, שאסור לו ליטול מעות מהנכרי עבור היין נסך, כיון שיין נסך אסור בהנאה. וכיון שכן הפסידו הלוקח במה ששתה, ולפיכך ינכה לו מן הדמים.

הדרן עלך כל פסולי המוקדשין

פרק ששי - על אלו מומין

משנה

נאמר בתורה לגבי בכור בהמה טהורה (דברים טו כא–כב) 'וכי יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע, לא תזבחנו לה' אלהיך, בשעריך תאכלנו', ולמדו מכך שבכור שיש בו מום, נשחט לאכילת חולין. ובמשנה זו מפורטים ארבעה סוגי מומים באוזן הבכור.

עַל אֵלּוּ מוּמִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר [–בכור בהמה טהורה] ונאכל כחולין, **נִפְגָּמָה** – נחסר **אָזְנוֹ מִן הַחֲסָחוּם** – הסחוס שבתנוך האוזן, **אֲבָל לֹא** שוחטין אם נפגם רק **הָעוֹר,** דהיינו האליה הרכה שבתחתית האוזן, כי פגימה זו חוזרת ונשלמת, ומום עובר אינו מתיר לשחוט בכור.

נִסְדַּקָה אזנו, דהיינו שנוצר סדק בסחוס, **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָסְרָה** האוזן, וכן **נִיקְּבָה** אזנו כשיעור הכנסת **מְלֹא כַּרְשִׁינָה** – גרגיר של מין קטנית בשלמותו, **אוֹ שֶׁיָּבְשָׁה,** הרי זה מום ששוחטין עליו בכור. **אֵיזֶהוּ יָבֵשָׁה** – מהו שיעור היובש שנחשב מום, **כֹּל שֶׁתִּתְנַקֵּב** האוזן, **וּאֵינָהּ מוֹצִיאָה טִיפַּת דָּם.** **רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם אוֹמֵר,** רק אם היא **יְבֵשָׁה** עד כדי **שֶׁתְּהֵא נִפְרֶכֶת** – שתתפורר כאשר ימשמשו בה.

גמרא

שנינו במשנה ארבעה אופני מומין באוזן הבכור. מקשה הגמרא: **אַמַּאי** – למה חסרונות אלו נחשבים מומים, והרי לגבי מומי בכור שנאמרו בפסוק (דברים טו כא) **'פִּסֵּחַ וְעִוֵּר' כְּתִיב,** ומשמע שרק מומים אלו מתירים לשחוט ולאכול בלא הקרבה, ולא אחרים. מתרצת הגמרא: **כְּתִיב נַמִּי** (שם) **'כִּי יִהְיֶה בּוֹ מוּם',** ומשמע שיש מומים נוספים.

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא** – ואולי פסוק זה נדרש במדת כלל ופרט, **'כִּי יִהְיֶה בּוֹ מוּם' כְּלָל,** שמשמעו כל מום, **'פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר' פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט, אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, פִּסֵּחַ וְעִוֵּר אִין** – נחשבים מום לשחוט עליהם, אבל **מִידֵּי אַחֲרִינָא לֹא** – מומים אחרים לא, ומנין שניתן לשחוט בכור גם על מומי האוזן. משיבה הגמרא: כיון שחזר הכתוב ואמר **'כֹּל מוּם רָע',** הרי **חָזַר וְכָלַל, וְכְלָל וּפְרָט וְכְלָל, אִי אַתָּה דָּן** את הכלל **אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מָה הַפְּרָט** 'פסח ועור' **מְפוֹרָשׁ** בו שאין שוחטין אלא על **מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין** – שאין להם רפואה, **אַף כֹּל מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין,** כגון ארבעה מומים שבאוזן הבכור, שוחטים עליהם, אך לא שאר מומים.

שבה הגמרא ושואלת: **וְאֵימָא** נדרש כך, **מָה הַפְּרָט** 'פסח ועור' **מְפוֹרָשׁ** בו שאין שוחטין אלא על **מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וּבוֹטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ,** שהרי פסח אינו יכול ללכת, ועיור אינו רואה, **וְמוּמָם אֵינוֹ חוֹזֵר** – אין לו רפואה, **אַף כֹּל מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וּבוֹטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ וְאֵינוֹ חוֹזֵר** שוחטין עליהם, **אַלְמָה תְּנַן** – ולמה שנינו במשנה **נִפְגָּמָה אָזְנוֹ מִן הַחֲסָחוּם וְלֹא מִן הָעוֹר,** והרי אינו מונע את השמיעה ומבטל מלאכת האוזן. משיבה הגמרא: כשחזר הכתוב ואמר **'כֹּל מוּם רָע'** שמשמעו שכל מום מתיר לשחוט, הרי **רִיבּוּיָא הוּא,** ואינו נדרש במדת כלל ופרט וכלל, ולכך גם מומין שבאוזן מתירים.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי,** שהכתוב מרבה כל מום שהוא, **מוּמִין שֶׁבְּסֵתֶר נַמִּי** [–גם] יהיה מותר לשחוט עליהם, **אַלְמָה תְּנַן** – ולמה שנינו להלן (לט.) לגבי מומין שבפה, **חוּטִין הַחִיצוֹנוֹת** – חניכיים הקדמיות, **שֶׁנִּפְגְּמוּ** – שנחסר מהם קצת, **וְשֶׁנִּגְמְמוּ** – או שנחתכו לרוחבם מלמעלה, אף שלא חסר מהם, **וְהַפְּנִימִיּוֹת** – וכן החניכיים האחוריות שבהם קבועות השינים הגדולות, **שֶׁנֶּעֱקְרוּ** לגמרי ממקומם.

קודם ציווי "הוכח תוכיח", כתיב "לא תשנא את אחיך", כי זהו תנאי מוקדם להוכחה.

ביאורים למסכת סוטה דף כט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ הכתוב בסוטה שתהיה סָפֵק זוֹנָה אסורה על בעלה כְּזוֹנָה ודאי, וכיון שהיא בחזקת זונה תהיה אסורה גם לגבי כהונה, ולא צריך לזה פסוק. דוחה הגמרא, אם כן תְּרוּמָה נַמִּי לֹא תִּיבָּעֵי קְרָא, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ סָפֵק זוֹנָה כְּזוֹנָה, ואם היא בחזקת זונה אסורה לאכול בתרומה, וכיון שבכל זאת מצריך רבי עקיבא פסוק לפוסלה מאכילת תרומה, הרי שצריך פסוק גם לאוסרה להינשא לכהן.

מתרצת הגמרא, אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי – 'נטמאה', 'נטמאה', 'ונטמאה', ווי"ו יתירא של 'ונטמאה', חַד לְבַעַל, וְחַד לְבוֹעֵל, וְחַד לְכְהוּנָּה, וְחַד לִתְרוּמָה. וכיון שאמר רבי עקיבא שלומדים כהונה מהוי"ו היתירא, אמר לו רבי ישמעאל שאפשר ללמדו מקל וחומר. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל לא לומד מייתור הוי"ו, משום כך רק תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי, חַד לְבַעַל, וְחַד לְבוֹעֵל, וְחַד לִתְרוּמָה, וּכְהוּנָּה אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר.

מקשה הגמרא, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִמַּאי דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לִתְרוּמָה הקלה, וּכְהוּנָּה החמורה אָתְיָא ממילא בְּקַל וָחוֹמֶר, הרי לא כתוב במפורש בפסוק תרומה, ואם כן דִּילְמָא כִּי אִצְטְרִיךְ את הפסוק לְכְהוּנָּה כיון שהיא חמורה, וּתְרוּמָה הקלה שַׁרְיָא. מתרצת הגמרא, אָמַר לָךְ רבי ישמעאל, מְסְתַּבְּרָא שהפסוק השלישי הוא דּוּמְיָא דשני הפסוקים הראשונים שלמדנו מהם את האיסור דְּבַעַל וּבוֹעֵל, מַה בַּעַל וּבוֹעֵל אסורה עליהם גם מֵחַיִּים של הבעל, אַף הפסוק השלישי מדבר על תְּרוּמָה שהיא נאסרת נַמִּי מֵחַיִּים של הבעל ולא רק לאחר מיתה, לְאַפּוּקֵי כְּהוּנָּה דִּלְאַחַר מִיתָה – מה שאין כן אם נעמיד את הפסוק בכהונה תיאסר לכהן מהפסוק רק לאחר מיתת בעלה, כיון שגרושה אסורה לכהן גם בלא הפסוק, לכן מעמיד רבי ישמעאל את הפסוק בתרומה שדומה לבועל ונבעל, ואת כהונה הוא לומד מקל וחומר.

מקשה הגמרא, וְרַבִּי עֲקִיבָא שלומד מפסוק רביעי שנאסרת לכהונה, מפני מה אינו לומד מקל וחומר וכדברי רבי ישמעאל. מתרצת הגמרא, 'דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל' לֵית לֵיהּ, ולכך אם לא ילמד מפסוק, נאמר שילמד רק שאסורה לכהונה החמורה, אבל בתרומה תהיה מותרת. וְאִי נַמִּי אִית לֵיהּ 'דומיא דבעל ובועל' ואפשר ללמוד תרומה מהפסוק וללמוד כהונה בקל וחומר, בכל זאת כתוב וי"ו יתירא לכהונה, כיון שמִילְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר, טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא.

לעיל למדה הגמרא מסוטה שדבר שיש בו דעת לישאל נטמא מספק, ושאין בו דעת לישאל לא נטמא מספק, הגמרא מביאה כאן לימוד נוסף להלכה זו.

אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, דין זה שדָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל נטמא מספק, וְאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל לא נטמא מספק, מֵהַאי קְרָא נַפְקָא, "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל", משמע שרק וַדַּאי טָמֵא הוּא דְּלֹא יֵאָכֵל, הָא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר יֵאָכֵל, הרי שספק טומאה אינו כודאי. אֵימָא סֵיפָא של הפסוק, "וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר", משמע שרק אדם שהוא וַדַּאי טָהוֹר הוּא דְּיֹאכַל בָּשָׂר, הָא אדם שהוא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר, לֹא יֹאכַל, הרי שספק טומאה הוא כודאי טומאה. אֶלָּא לָאו שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל ולכן נטמא בספק, כָּאן – 'והבשר אשר יגע', מדבר בבשר שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל ולכן לא נטמא בספק.

מבארת הגמרא שצריכים את שתי הדרשות, וְאִיצְטְרִיךְ דְּרַב גִּידֵּל אָמַר רַב, וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה, דְּאִי רק מִדְּרַב, הֲוָה אֲמִינָא, שכשיש דעת לישאל טמא בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּבֵין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, לכן אִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה, לומר שנטמא רק ברשות היחיד בסוטה. וְאִי רק מִסּוֹטָה, הֲוָה אֲמִינָא, אין טומאה בספק עַד דְּאִיכָּא דַּעַת בנוֹגֵעַ – השרץ המטמא, וּמַגִּיעַ הנטמא, בסוטה שיש דעת באשה ובבועל, אבל אם יש דעת רק בנוגע או רק במגיע אינו נטמא מספק, לכן צְרִיכָא את הלימוד של רב גידל אמר רב שלומד, 'טהור ודאי' יאכל, אבל בספק ויש בנטמא דעת לא יאכל, אף אם אין במטמא דעת, ומשום כך שרץ מטמא בספק אף שאין בו דעת.

שנינו במשנה, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ כּוּ', אמר רבי יהושע, מי יגלה עפר מעיניך רבי יוחנן בן זכאי, שהיית אומר עתיד דור אחר לטהר כבר שלישי שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא. מקשה הגמרא לרבי יוחנן בן זכאי, וּמֵאַחַר דְּאֵין לוֹ לשני מקרא מן התורה שמטמא שלישי, לָמָּה עכשיו הוא טָמֵא עד שיטהרו דור אחר. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אמנם מִן הַתּוֹרָה אֵין לוֹ מקרא לטמאו, אבל מִדִּין קַל וָחוֹמֶר יֵשׁ לוֹ טומאה לשלישי בתרומה, בדרך זו, וּמַה טְּבוּל יוֹם שלא העריב שמשו, שֶׁמּוּתָּר בְּחוּלִּין – שאם יגע בחולין אינו מטמאו, בכל זאת פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה עד שיעריב שמשו, כְּבָר שֵׁנִי שֶׁפָּסוּל אף בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה ויפסלנו.

דוחה הגמרא, אִיכָּא לְמִיפְרַךְ, מַה לְּטְבוּל יוֹם של טמא מת או זב או מצורע, שֶׁכֵּן בשעת טומאתו היה אַב הַטּוּמְאָה ומשום כך פוסל תרומה, מה שאין כן כבר שני שלא היה אב הטומאה, לא יעשה שלישי בתרומה. מתרצת הגמרא, תֵּיתִי – תלמד כבר שני שמטמא שלישי בקל וחומר

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב אייר, תשכ"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מי"ז אייר ומובנת התמי' לסגנון כתבו, ששידוך עם בנות אחב"י הספרדים ה"ז בגדר נחות דרגא ח"ו וח"ו. ויש להתענין בזה.

ב) להצעת נכבדות עבור בנו... שי' אף שלע"ע לא נשתדך אחיו המבוגר ממנו, אלא שאחיו המבוגר אומר שלא איכפת לו זה, ושואל דעתי בזה.

המשך בעמוד הבא

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף כט עמוד א

רש"ל

אי הָכִי לִתְרוּמָה נַמִּי לֹא תִּיבָּעֵי קָרֵא. וְנִילַף מֵהַהוּא טַעְמָא גּוּפֵיהּ שֶׁהֲרֵי עָשָׂה הַכָּתוּב בְּסוֹטָה סְפֵק זוֹנָה בְּוַדָּאֵי זוֹנָה, וּבִתְרוּמָה הָא יְדַעְינָן דְּזוֹנָה אֲסוּרָה דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כב) כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, כִּי תִבָּעֵל לְזָר אֲצָלָהּ, הִיא בִּתְרוּמַת הַקֹּדָשִׁים לֹא תֹאכַל, וְאֵין לָךְ פְּסוּל גָּדוֹל מִזֶּה כְּשֶׁהִיא נְשֵׂאת אִישׁ וְנִבְעֶלָה לְאַחֵר. וְלֹא? עֲקִיבָא מֵהַאי קְרָא נִפְקָא לָן בִּיבָמוֹת (ל' סת.) כָּל הַפְּסוּלִים דְּפָסְלֵי, וְהָנָךְ נַמִּי דְּלֹא תְּפַסֵּי בְּהוּ קִדּוּשִׁין, דְּכֵיוָן דְּלֹר' עֲקִיבָא אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּשׁוּם פָּסוּל, לֹא מִשְּׁמַע לֵיהּ כִּי תִהְיֶה לְשׁוֹן הֲוָיָה אֶלָּא כִּי תִבָּעֵל: אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי. יְתִירֵי, ב' נִטְמְאָה וְחַד וְנִטְמְאָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא דְּרִישׁ וָו"י חֲרֵי אַרְבָּעָה: וּכְהֻנָּה אַתְיָא מִקַּל וָחֹמֶר. וְלֹא דָּרִישׁ וָו"י, וּפַרְכִינַן לֹר' יִשְׁמָעֵאל כֵּיוָן דְּלֹא דָּרִישׁ וָו"י מִמַּאי דְּקָרֵא לְתִרוּמָה מִדָּרִישׁ וּכְהֻנָּה אַתְיָא בְּקַל וָחֹמֶר וְאָתוּ בְּלָהוּ, דֵּילְמָא קְרָא לְכִהֻנָּה אָתְיָא, דְּכֵיוָן דְּלֹא כְּתִיב תְּרוּמָה בְּהַדְיָא אֲנָא אֲמִינָא תְּרוּמָה לֹא אִתְרַבּאי לְאִסּוּרָא אֶלָּא כְּהֻנָּה הוּא דְּאִתְרַבּאי דְּחַמְרָא מִנַּיהּ, וּתְרוּמָה שָׁרְיָא: אֲמַר לֵהּ מִסְתַּבְּרָא. דִּקְרָא תְּרוּמָה רַבִּי דּוּמְיָא דְּתַרְיָן נִטְמְאָה דְּרַבִּי בָּהֵן בַּעַל וּבוֹעֵל דְּמִחַיִּים דְּבַעַל קְמִיתַסְרָא לְהוּ, כְּגוֹן אִם יְגָרְשֶׁנָּה אֲסוּרָה לְבוֹעֵל, הִלְכָּךְ מִקְרָא שְׁלִישִׁי נַמִּי לְמִידֵי דְּמִיתְסַר בֵּיהּ מֵחַיִּים וְדַוְלְבַעַל אִתֵּי, וְהַיְינוּ תְּרוּמָה, וּלְמַעוּטֵי בְּהֵנָּה, שֶׁאִין פָּסוּק זֶה בָּא לְאָסְרָה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה, דְּמֵחַיִּים הָא אֲסִירָא וְקַיְיָמָא, דְּהָא מְגָרֵשׁ לָהּ וְהַוְיָא לָהּ גְּרוּשָׁה וְאֲסוּרָה לִכְהֻנָּה: רַבִּי עֲקִיבָא. דְּמִצְרִיךְ קְרָא לִכְהֻנָּה, דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל לֵית לֵיהּ, וְאִי לֹא כְּתִיב קְרָא יְתִירָא לֹא הֲוָה מְרַבִּינַן אֶלָּא כְּהֻנָּה דְּחַמְרִיא, דְּכָל חַד וְחַד קְרָא בְּאַנְפֵּי נַפְשֵׁיהּ הוּא, וְלֹא אֲמַרִינַן הָא לֹא מְרַבִּי אֶלָּא דּוּמְיָא דְּהָנָךְ: וְאִי נַמִּי אית לֵיהּ. וּמִיתּוֹקֵם קְרָא לְתִרוּמָה, אֲפִלּוּ הָכֵי אִתָּא וְי"ו יְתִירָא לְכִהֻנָּה, וְאע"ג דְּאִיכָּא לְמִילְפָּהּ בְּקַל וָחֹמֶר טָרֵם וְכָתֵב לֵהּ קְרָא: אֶלָּא לְאוֹ שְׁמַע מִנַּיהּ. הַבְּשַׂר אֲשֶׁר יִגַּע, דְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִשְׁאָל הוּא, דְּבָשָׂר הֲוֵי נוֹגֵעַ, הִלְכָּךְ סְפֵקוֹ טָהוֹר, וְכָל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר דְּאַיְירֵי בְּטָמְאַת הַגּוּף דַּיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאָל, בְּהֵהוּא קָאָמַר לָךְ סְפֵקוֹ טָמֵא: דַּעַת נוֹגֵעַ וּמַגִּיעַ. בִּמְטַמֵּא וְנִטְמָא, כִּי סוֹטָה דַּיֵּשׁ בָּהּ דַּעַת וַיֵּשׁ דַּעַת בְּבוֹעֵל הַמִּטַמֵּאָה, קָמִשְׁמַע לָן דְּרַב גִּידֵל דְּנַפְקָא מִכָּל טָהוֹר, הָא סָפֵק לֹא יֹאכַל בֵּיוָן דַּיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת בְּזֶה שֶׁנִּטְמָא, אֲבָל בְּמִטַּמֵּא לֹא בָּעֵינַן דַּעַת: וּמֵאַחַר דְּאֵין לוֹ. מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה לָמָּה הוּא טָמֵא בִּתְרוּמָה, לְרַבִּי יוֹחָנָן וּפְרִיךְ) דִּקְאָמַר עָתִיד דּוֹר אַחֵר לְטַהֲרוֹ אֲבָל הוּא הָיָה מְטֻבּוֹל יוֹם. שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ: שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין. כְּדַאֲמַרִינַן בִּיבָמוֹת בְּהֶעְרֵל (קף עח:) תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי, טְבָל וְעָלָה מֻתָּר לְחֻלִּין וּלְמַעֲשֵׂר, הֶעֱרִיב כְּפָרְחוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, הֲבִיא כִּפָּרְחוֹ שֶׁהִיא בַּת קָרְבָּן מֻתָּר בְּקָדָשִׁים: כְּבַר שֵׁנִי שֶׁפָּסוּל בְּחֻלִּין. דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא יח) כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא, חֻלִּין וּתְרוּמָה וְקָדָשִׁים בְּמִשְׁמַע, דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה, וְדִיוֹ לְהָבִיא לְמִימַר דְּאִם כֵּן בְּטֵל לֵיהּ קַל וָחֹמֶר דְּהָא שְׁנֵי בִּתְרוּמָה מִקְּרָא מִשְּׁתַּמַּע כִּי חֻלִּין, וְקַיְיָמָא לָן (נִכְנַ"ק קוּף כה.) דְּהַיְכָא דְּמִיפְּרַךְ קַל וָחֹמֶר לֹא אֲמַרִינַן דַּיּוֹ: שֶׁכֵּן אַב הַטֻּמְאָה. כְּגוֹן טְמֵא מֵת אוֹ זָב אוֹ מְצוֹרָע שֶׁהֵן בְּטֻמְאָתָן אָבוֹת:

מטבול

תוספות

שכן עשה בה ספק זונה כזונה. תימה אמאי לא אמר כיון דטמאה הכתוב מספק מהיכא תיתי דמותרת בתרומה ולכהונה ויש לומר אי לאו קראי איכא למימר דלא טמאה אלא לענין בעלה דאיכא ספק חייבי מיתות בית דין על ידו אבל לענין תרומה וכהונה הוה אמינא אוקי איתתא אחזוקה אבל בירושלמי דפרק קמא מתוך קושיא זו דריש חד מהני תלתא קראי ליבם והכי איתא התם תני ר' מאיר אומר שלש טומאות אמורות בפרשה אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה מצינו אשה שהיא אסורה לביתה ומותרת לאבול בתרומה למה לא אילו בת כהן שנישאת לישראל ונאנסה שמא אינה מותרת לביתה ואסורה לאבול בתרומה לא מצינו אשה שהיא אסורה לביתה ומותרת לאבול בתרומה אמר ר' אבין הכין איתאמרת אחת לבעל ואחת לבועל ואחת ליבם אמר ר' יוסי מתניתא אמרה כן ואם מת חולצת ולא מתייבמת: חד לתרומה וחד לכהונה. אין להקשות וכי ספק חמור מן ודאי דאילו ודאי זינתה מותרת בתרומה ולכהונה דהא בפ' אלמנה ביבמות (דף סח.) מרבינן מובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה שזר אצלה פסלה ומרבינן גר עמוני ומואבי וכו' וקא פריך התם אימא חייבי כריתות נמי פירוש אינהו נמי הוו בכלל נבעלה לפסול לה ומאי שנא דלא תני להו לעיל ומשני כי תהיה כתיב דוקא בני הויה לאפוקי חייבי כריתות דלאו בני הויה נינהו אלמא דחייבי כריתות לא מפסלי בביאתן ואשת איש איהי נמי מחייבי כריתות ואם כן מספקא אמאי מיפסלי ורש"י שיבש שם אותה הגירסא וזה לשונו אימר נבעלה לפסול לה חייבי כריתות אבל חייבי לאוין כיון דתפסי להו בה קידושין לא פסלי לה וכותי ונתין וממזר דפסלי מנלן הנך דאית בהו הויה מדאפקה להך ביאה בלשון הויה שמע מינה בהנך דתפסי בה קדושין משתעי קרא ואפ"ה פסלי ולאפוקי חייבי כריתות לא גרסינן אי הכי כותי ועבד וכו' והוא הדין דהוה מצי למימר חייבי כריתות לא מפסלי אלא משום דאיירי בהו לעיל דקתני כותי והיינו עובד כוכבים ובמתניתין תנן העבד פוסל משום ביאה ומשני פסלי מדרבי יוחנן בו' ואית דמפרשי ואימא נבעלה לפסול לה חייבי כריתות נמי וכו' וקשיא לי בגוה טובא חדא דתנן בפרק ארבעה אחין (שם דף לג:) אם היו כהנות נפסלו מן התרומה בבעילת אשת איש ועוד קל וחומר חייבי לאוין פסלי חייבי כריתות לא פסלי ועוד הא אמר בעשרה יוחסין (קדושין דף עז:) כהן הבא על אחותו זונה משוי לה וכיון דזונה משוי לה בעילתה פוסלתה דתניא לויה שנשבית או שנבעלה בעילת זנות נותנין לה מעשר ואוכלת לויה אין אבל תרומה לכהנת לא:

שלישי

המשך מהעמוד הקודם

מובאת דעות מהאחרונים בזה, שבהגיע לגיל בן שמונה עשרה אין מקפידים על קדימה האמורה ובפרט בכגון דא שהאח המבוגר ימחול במחילה גמורה, ויש מקום לומר וקרוב לומר, שזה עצמו יהי' סגולה למהר בברכת השי"ת בשידוך מתאים בשביל אחיו המבוגר.

לפלא גדול שאינו מזכיר מפעולותיו בהפצת המעינות וטבח ימלא במכתבו הבא ובפרטיות הדרושה, ובפרט שפעולות בהאמור ג"כ מוסיפות ומקדימות ברכת השי"ת בהמצטרך, וק"ל.

בברכה לבשו"ט.

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף כט עמוד ב

מִטְּבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ מַה לִּטְבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ שֶׁכֵּן בְּמִינוֹ אַב הַטּוּמְאָה? כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ מַה לִּכְלִי חֶרֶשׂ שֶׁכֵּן מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ? טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ וְחוֹזֵר הַדִּין לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמּוּתָּרִין בְּחוּלִּין, וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, כָּל שֶׁכֵּן כִּכָּר שֵׁנִי שֶׁפּוֹסֵל בְּחוּלִּין דְּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה. וְדוֹר אַחֵר פָּרֵיךְ, מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן צַד חָמוּר, וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי צַד חָמוּר לֹא פָּרֵיךְ. תַּנְיָא, אָמַר ר׳ יוֹסֵי: מִנַּיִן לָרְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ שֶׁפָּסוּל? וְדִין הוּא. מַה מְּחוּסַּר כִּיפּוּרִים שֶׁמּוּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל בַּקּוֹדֶשׁ. שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ? וְלָמַדְנוּ שְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה, וּרְבִיעִי מִקַּל וָחוֹמֶר. שְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה מְנָלַן דִּכְתִיב: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל" מִי לָא עָסְקִינַן דְּנָגַע בְּשֵׁנִי, וְאָמַר רַחֲמָנָא "לֹא יֵאָכֵל". רְבִיעִי מִקַּל וָחוֹמֶר כִּדַאֲמָרַן. אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: טַעַם בְּרִיבִּי אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, שֶׁהֲרֵי תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ: אוֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ, שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ. דְּתַנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: טְבוּל יוֹם תְּחִילָּה לְקוֹדֶשׁ, לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד. ר׳ מֵאִיר אוֹמֵר: מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כְּשֵׁם שֶׁפּוֹסֵל אוֹכְלֵי תְרוּמָה וּמַשְׁקֵי תְרוּמָה, כָּךְ פּוֹסֵל אוֹכְלֵי קוֹדֶשׁ וּמַשְׁקֵי קוֹדֶשׁ. מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָּא: מִמַּאי דְּר׳ יוֹסֵי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ? דִּלְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ דְּאָמַר לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד! אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ, לֵייתֵיהּ לָרְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ מֵאוֹכֶל שֶׁבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם. וּמָה אוֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם, דִּטְבוּל יוֹם גּוּפֵיהּ מוּתָּר בְּחוּלִּין, אָמַרְתָּ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ. אוֹכֶל

שלישי

רש״י

מִטְּבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ. אָדָם שֶׁנָּגַע בְּשֶׁרֶץ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה הוּא וְלֹא אַב הַטֻּמְאָה, וְכִי טָבַל הֻתַּר לְחֻלִּין וְאָסוּר לִתְרוּמָה וַאֲפִי׳ לִנְגִיעָה דִּכְתִיב נַמֵּי הָעֶרֶב שֶׁמֶשׁ בְּכֵלִים בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהֵר (ויקרא יא), וְהָא לִנְגִיעָה הוּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תְּרוּמָה, וְאַשְׁמְעִינַן דִּכְלִי טְבוּל יוֹם פָּסַל לֵיהּ: **שֶׁכֵּן יֵשׁ בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה.** אִם הָיָה נוֹגֵעַ כְּלִי זֶה אוֹ אָדָם זֶה בְּמֵת נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, תֹּאמַר בְּאֹכֶל שֶׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה אֲפִי׳ ע״י מֵת דִּכְתִיב (במדבר יט) וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא, וּמֵהָכָא נַפְקָא לָן טְמֵא מֵת דִּמְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, וְעַל כָּרְחָךְ בִּטְמֵא מֵת שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה כְּתִיב, דְּהָא כְּתִיב לְעֵיל מִנֵּיהּ וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא וְרָחַץ בַּמַּיִם, דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה [בְּמִקְוֶה] נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה בְּמַגַּע טְמֵא מֵת עַל יְדֵי מַגַּע הַמֵּת, יָצְאוּ אֳכָלִים וּמַשְׁקִין וּכְלֵי חֶרֶשׂ שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה [בְּמִקְוֶה]: **כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ.** שֶׁאֵין בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה וּמְטַמֵּא אֶת הַתְּרוּמָה כְּשֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְכ״ש שֶׁפּוֹסְלָהּ, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל כִּכַּר שֵׁנִי שֶׁאע״פ שֶׁאֵין בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה יִפְסוֹל, דְּטַעְמָא לָאו בְּאַב הַטֻּמְאָה תְּלֵי: **מַה לִּכְלִי חֶרֶס כו׳ טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ.** שֶׁאֵין כְּלִי שֶׁטֶף הָרָאוּי לִטְבִילָה מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ וּפָסֵיל תְּרוּמָה: **לֹא רְאִי.** טְבוּל יוֹם כִּרְאִי כְּלִי חֶרֶשׂ לוֹמַר שֶׁטַּעַם פְּסוּל הַתְּרוּמָה תָּלוּי מִשּׁוּם שֶׁמְּטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ, דְּהָא טְבוּל יוֹם אֵינוֹ מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ וּפָסֵיל, וְלֹא רְאִי כְּלִי חֶרֶשׂ לִהְיוֹת אַב הַטֻּמְאָה בְּמִינוֹ כִּרְאִי טְבוּל יוֹם, דְּלֵיכָּא לְמֵימַר טַעְמָא דִּטְבוּל יוֹם דְּפָסֵיל בִּתְרוּמָה מִשּׁוּם דְּמִין אַב הַטֻּמְאָה הוּא, דְּהָא לֵיתָא לְהָא חוּמְרָא בִּכְלִי חֶרֶשׂ וּפָסֵיל: **הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן.** צָרִיךְ אַתָּה לִמְצוֹא חֹמֶר שָׁוֶה בִּשְׁנֵיהֶם לִתְלוֹת בּוֹ טַעַם פְּסוּל תְּרוּמָה, וּמַהוּ צַד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמְּטַמְּאִין, טְבוּל יוֹם אִיקְּרֵי טָמֵא דִּכְתִיב (ויקרא כב) וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר, מִכְּלָל דְּעַד הַשְׁתָּא טָמֵא, וּכְלִי חֶרֶשׂ כְּתִיב (שם יא) תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, וְכ״ש כִּכַּר שֵׁנִי דְּפָסֵיל טְפֵי מִטְּבוּל יוֹם שֶׁהוּא טָמֵא וְאָסוּר בְּחֻלִּין שֶׁיִּפְסוֹל בִּתְרוּמָה: וּבְכָל הַסְּפָרִים כְּתִיב הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה, וּלְהַךְ לִשָּׁנָא אֵין אָדָם יָכוֹל לְפָרֵשׁ אֵיזֶהוּ כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין וּפָסוּל בִּתְרוּמָה. וּבְדֹחַק גָּדוֹל יֵשׁ לְפָרֵשׁ כְּלִי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁמַּצִּיל עַל חֻלִּין שֶׁבְּתוֹכוֹ וְאֵין מַצִּיל עַל הַתְּרוּמָה שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְהַרְבֵּה גִּמְגּוּמִין וּתְשׁוּבוֹת וּבִטּוּל שִׁיטַת הַגְּמָרָא יֵשׁ בַּדָּבָר, חֲדָא דְּלָא אַשְׁכְּחַן דְּאֵינוֹ מַצִּיל בִּתְרוּמָה, דְּבַחֲגִיגָה (דף כה.) אָמַר אֵין חַטָּאת נִצֶּלֶת בְּצָמִיד פָּתִיל, אֲבָל תְּרוּמָה לֹא תְּנַן בָּהּ, וְעוֹד אֵין זֶה פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה דְּהָא לֹא פָּסֵיל מִידֵי אֶלָּא אֵינוֹ מֵגֵן וּמֵאֵלֶיהָ הִיא נִטְמֵאת מֵאֹהֶל הַמֵּת, וְעוֹד כָּל הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבַּגְּמָרָא שֶׁבָּא לִלְמוֹד חֹמֶר צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא חָמוּר וְזֶה קַל, דְּקָאָמַר הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמֻּתָּרִין בְּחֻלִּין, וְאֵין זוֹ שִׁיטָה בְּכָל הַגְּמָרָא. וְלַלָּשׁוֹן שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אַל תְּשִׁיבֵנִי מַה שֶּׁאוֹמֵר כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ, שֶׁהָיָה לוֹ לְהָבִיא הוֹכָחָה בְּדָבָר הַדּוֹמֶה לִטְבוּל יוֹם שֶׁאע״פ שֶׁטָּהוֹר לְחֻלִּין פָּסוּל לִתְרוּמָה, שֶׁאֵין זוֹ תְּשׁוּבָה, דְּאֵין צָרִיךְ הוֹכָחָה אֶלָּא לִסְתּוֹר תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁתּוֹלֶה טַעַם הַחוּמְרָא דִּפְסוּל תְּרוּמָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא אַב הַטֻּמְאָה, וְקָא מַהֲדַר לֵיהּ כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ שֶׁאֵין בּוֹ חֹמֶר זֶה וּפוֹסֵל, וְכֵן שִׁיטַת רוֹב הַדִּינִין, כִּי הַהוּא דְּכָל הַבָּשָׂר (חולין דף קטו:) מִנַּיִן לְבָשָׂר בְּחָלָב שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה קַל וָחֹמֶר וּמָה עָרְלָה שֶׁלֹּא נֶעֶבְדָה בָּהּ עֲבֵרָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁנֶּעֶבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה בְּבִשּׁוּלוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה, מַה לְּעָרְלָה שֶׁכֵּן לֹא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר, חָמֵץ בְּפֶסַח יוֹכִיחַ, מַה לְּחָמֵץ [בְּפֶסַח] שֶׁבּוֹ כָּרֵת, כִּלְאֵי הַכֶּרֶם יוֹכִיחַ, וְהָא כִּלְאֵי הַכֶּרֶם נֶעֶבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה בִּזְרִיעָתָהּ וְחָמֵץ בְּפֶסַח נַמֵּי עָבַר בְּבַל יֵרָאֶה וְלֹא דָּמוּ לְעָרְלָה בְּקֻלָּא דִּידַהּ וְקָא הָוְיָא הוֹכָחָה: **צַד חָמוּר.** טְבוּל יוֹם יֵשׁ בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה, כְּלִי חֶרֶשׂ מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ: **וְרַבִּי יוֹחָנָן צַד חָמוּר לֹא פָּרִיךְ.** לֹא חָשִׁיב לֵיהּ פִּירְכָא הוֹאִיל וְאֵין חֹמֶר שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם שָׁוֶה: **מִנַּיִן לָרְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא פָּסוּל.** וְלֹא אַמְרִינַן טָהוֹר הוּא כְּבִתְרוּמָה: **מְחֻסַּר כִּפּוּרִים.** בְּטֻמְאוֹת הַצְּרִיכוֹת קָרְבָּן, כְּגוֹן זָב וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת וּמְצוֹרָע: **שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל בְּקֹדֶשׁ.** בִּיבָמוֹת יַלְפִינָן לָהּ בְּפֶרֶק הֶעָרֵל (דף עד:): **שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה.** כְּדְיַלְפִינַן לְעֵיל מִטְּבוּל יוֹם: **דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ.** וְלֹא תֵּימָא דַּיּוֹ לָבֹא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן וְנֵימָא הָכֵי, שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה דַּיּוֹ הוּא שֶׁיְּהֵא פָּסוּל לַקֹּדֶשׁ, דְּאִם כֵּן בְּטֵיל לֵיהּ הַאי קַל וָחֹמֶר, דִּשְׁלִישִׁי בְּקֹדֶשׁ לֹא אִיצְטְרִיךְ, דְּלֹא מִיבַּעְיָא דְּכִי הֵיכִי דְּבִתְרוּמָה אַיְיתִינֵיהּ בְּקַל וָחֹמֶר מִטְּבוּל יוֹם הָכֵי נַמֵּי אָתֵי קֹדֶשׁ בְּהַהוּא קַל וָחֹמֶר, אֶלָּא אֲפִלּוּ מִן הַתּוֹרָה לְמַדְנוּהוּ, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר לָמַדְנוּ שְׁלִישִׁי לְקֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה, הִלְכָּךְ אִי אַמְרִינַן דַּיּוֹ אִיפְּרַךְ לֵיהּ ק״ו כו׳: **מִי לֹא עָסְקִינָן.** מִי לֹא מָצֵינַן לְמִישְׁמַע מִנָּהּ דַּאֲפִי׳ נָגַע בְּשֵׁנִי נַמֵּי קָאָמַר לֹא יֵאָכֵל, דְּהָא בְּכָל טָמֵא כְּתִיב, וְשֵׁנִי אִיקְּרֵי טָמֵא דִּכְתִיב כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא, וְהַאי בְּבָשָׂר שְׁלָמִים כְּתִיב דְּקֹדֶשׁ נִינְהוּ: **טַעַם בְּרִיבִּי.** טַעֲמוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי שֶׁהוּא חָכָם וּגְדוֹל הַדּוֹר אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ שֶׁלָּמַד רְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ, שֶׁהֲרֵי מִקַּל וָחֹמֶר זֶה תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ: **אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם.** שֶׁנָּגַע בִּטְבוּל יוֹם וְהוּא שֶׁל קֹדֶשׁ אוֹ שֶׁל תְּרוּמָה יוֹכִיחַ, שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה מִן הַתּוֹרָה כִּדְפָרֵישִׁית לְעֵיל דִּבְכֵלִים נַמֵּי כְּתִיב הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ לְגַבֵּי תְּרוּמָה וְאֵינוֹ אֶלָּא לִנְגִיעָה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ לְרַבָּנַן דִּפְלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּאַבָּא שָׁאוּל וְאָמְרוּ טְבוּל יוֹם פּוֹסֵל בְּקֹדֶשׁ וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לִפְסוֹל אֶת מִי שֶׁיַּחֲזוֹר וְיִגַּע בּוֹ, וְקָא סַלְקָא דַּעְתָּא דְּר׳ יוֹסֵי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ הִלְכָּךְ תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ דְּא״כ הָכֵי נַמֵּי נִדְרוֹשׁ לְהַאי ק״ו שֶׁיִּפְסוֹל אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם אֶת הַקֹּדֶשׁ, וּמַה מְּחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל בְּקֹדֶשׁ, אֹכֶל הַנּוֹגֵעַ בִּטְבוּל יוֹם שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה [אֵינוֹ] דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ: **טְבוּל יוֹם תְּחִלָּה לְקֹדֶשׁ.** מַעֲלָה עָשׂוּ בְּקֹדֶשׁ לִהְיוֹת טְבוּל יוֹם אֶצְלוֹ כְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה וִיטַמֵּא שֵׁנִי׳ בְּקֹדֶשׁ זֶה, מִזֶּה שֶׁאֹכֶל שֶׁנּוֹגֵעַ בִּטְבוּל יוֹם נַעֲשֶׂה שֵׁנִי וְעוֹשֶׂה אֶת חֲבֵרוֹ שְׁלִישִׁי וּשְׁנֵיהֶם קְרוּיִין טְמֵאִין שֶׁמְּקַלְקְלִין אֶת אֲחֵרִים, וְהַשְּׁלִישִׁי פּוֹסֵל אֶת הָרְבִיעִי לִהְיוֹת הוּא עַצְמוֹ פָּסוּל אֲבָל לֹא יִפְסוֹל אֶת אֲחֵרִים בְּמַגָּעוֹ: **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד.** הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר שֵׁנִי שֶׁפּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ פּוֹסֵל אֶת הַקֹּדֶשׁ, כָּךְ טְבוּל יוֹם הַפּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָמֵא לַקֹּדֶשׁ וְלִפְסוֹל עוֹד אֶחָד: **כָּךְ פּוֹסֵל כו׳.** וְאֵין הַנּוֹגֵעַ בִּטְבוּל יוֹם פּוֹסֵל אֶת הַקֹּדֶשׁ אֶלָּא הוּא עַצְמוֹ פָּסוּל: **מִמַּאי דְּרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ.** דְּתֶהֱוֵי תְּשׁוּבָה בְּצִדּוֹ, דִּילְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ. וְהוּא הַדִּין דַּהֲוָה מָצֵי רַב פָּפָּא לְמֵימַר דִּילְמָא כְּר׳ מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ וְאֵין כָּאן עוֹד תְּשׁוּבָה דְּהָא עָבִיד רְבִיעִי, אֶלָּא רְבוּתָא נָקַט, כְּלוֹמַר מַאן לֵימָא לָן דְּלֹא מַחְמִיר כְּאַבָּא שָׁאוּל, דִּילְמָא כְּוָותֵיהּ סְבִירָא לֵיהּ דְּאֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם אִם שֶׁל קֹדֶשׁ הוּא מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד, דְּהַהוּא דְּנָגַע בֵּיהּ פְּסֵיל לֵיהּ דְּאוֹרַיְיתָא וַאֲפִלּוּ הֲוֵי קַמָּא תְּרוּמָה פָּסוּל לְקֹדֶשׁ מִקַּל וָחֹמֶר מִמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים כִּדְדָרֵישׁ רַבִּי יוֹסֵי לְעֵיל, וְדָרֵישׁ לֵיהּ נַמֵּי הָכָא, וּמַה מְּחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל לְקֹדֶשׁ, אֹכֶל תְּרוּמָה הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ, דְּהֵיכָא דַּהֲוָה לֵיהּ דְּקֹדֶשׁ עֲבוּד רַבָּנַן מַעֲלָה שֶׁיְּטַמֵּא אֶחָד וְיִפְסוֹל אֶחָד: **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ.** [דְּ]מִקַּל וָחֹמֶר דִּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים פָּסֵיל לְקַמָּא וּמִמַּעֲלָה דְּרַבָּנַן מְטַמֵּא לֵיהּ, כֵּיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא פָּסֵיל לֵיהּ לְהַהוּא דְּנָגַע בֵּיהּ לֵייתֵיהּ לִרְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ מֵאֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם: **וּמָה אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם דִּטְבוּל יוֹם.** שֶׁבָּא מִכֹּחוֹ שָׁרֵי בְּחֻלִּין עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ, כְּלוֹמַר פּוֹסֵל אֶת הַקֹּדֶשׁ מִקַּל וָחֹמֶר מִמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים:

שלישי

ביאורים למסכת סוטה דף כט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מִטְּבוּל יוֹם דְּשֵׁרֵץ, שבשעת טומאתו לא היה אב הטומאה אלא ראשון, ובכל זאת אסור באכילת תרומה.

דוחה הגמרא, **מַה לִּטְבוּל יוֹם דְּשֵׁרֵץ שֶׁכֵּן** יש **בְּמִינוֹ** – באדם או בכלים **אַב הַטּוּמְאָה** – שאם יגעו במת ייעשו אב הטומאה, מה שאין כן כבר שאינו נעשה אב הטומאה אפילו יגע במת. מתרצת הגמרא, **כְּלֵי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ** שאף שאין במינו אב הטומאה, בכל זאת מטמא את התרומה כשהוא ראשון, אם כן נלמד גם לכבר שני שאף שאין במינו אב הטומאה, יפסול את התרומה.

דוחה הגמרא, **מַה לִּכְלֵי חֶרֶשׂ** שיש בו חומרא **שֶׁכֵּן מְטַמֵּא** אוכלין ומשקין **מֵאֲוִירוֹ** – אף אם לא נגעו בכלי עצמו, אלא רק היו באויר הכלי, ומשום כך גם פוסל תרומה, מה שאין כן כבר שמטמא רק בנגיעה. ומתרצת הגמרא, **טְבוּל יוֹם** בכלי שנטהר במים **יוֹכִיחַ**, שאף שאינו מטמא מאוירו בכל זאת פוסל תרומה. **וְחוֹזֵר הַדִּין, לֹא רְאִי זֶה כְּרְאִי זֶה** – אין חומרתו של כלי שהוא טבול יום כחומרתו של כלי חרס שמטמא מאוירו, לומר שזו הסיבה שכלי חרס פוסל בתרומה, שהרי כלי טבול יום גם פוסל בתרומה, **וְלֹא רְאִי זֶה כְּרְאִי זֶה** – ואין חומרתו של כלי חרס, כחומרתו של כלי טבול יום שיש במינו אב הטומאה, לומר שזו הסיבה שטבול יום פוסל בתרומה, שהרי גם כלי חרס גם פוסל בתרומה, **הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן** – בטבול יום ובכלי חרס, [שטמאים] **שֶׁמּוּתָּרִין בְּחוּלִּין וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, כָּל שֶׁכֵּן כְּבָר שֵׁנִי** שחמור יותר מטבול יום **שֶׁפּוֹסֵל בְּחוּלִּין**, אם כן ודאי **דְּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה.**

הגמרא מסבירה את שיטת הדור אחר שרבי יוחנן בן זכאי אמר שיתירו את כבר שני. **וְדוֹר אַחֵר פָּרִיךְ, מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן** – בכל אחד מהם **צַד חָמוּר**, טבול יום שיש במינו אב הטומאה, וכלי חרס שמטמא מאוירו, אבל כבר שני אין בו צד חומרא כלל. **וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, צַד חָמוּר לֹא פָּרִיךְ**, אלא רק כשיש צד שוה לשניהם.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי, מִנַּיִן לִרְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ שנגע בשלישי לטומאה **שֶׁפָּסוּל**, ולא טהור בתרומה, **וְדִין הוּא** – יש ללמוד זאת מדין קל וחומר, **מַה מְּחוּסַּר כִּפּוּרִים** – דהיינו טמא שטעון קרבן ועדיין לא הקריבו, **שֶׁמּוּתָּר** לאכול **בִּתְרוּמָה**, בכל זאת **פָּסוּל בְּקוֹדֶשׁ** – אם נגע בקודש פוסלו, **שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה, אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ**, ואי אפשר לומר דיו לבא מן הדין להיות כנידון, שיהיה בקדשים רק שלישי בתרומה שהוא נלמד ממנה, כיון שקל וחומר זה יתבטל, מפני שאת הדין שיש שלישי בקודש אפשר ללמוד מאותו קל וחומר שלומדים את תרומה, ועוד הרי **וְלָמַדְנוּ שְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה** בפירוש, ואם כן ודאי שאם נאמר דיו יתבטל הקל וחומר, ולכן **וּרְבִיעִי** בקודש נלמד **מִקַּל וָחוֹמֶר** כמו שכתבה הגמרא. שואלת הגמרא, **וּשְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ** שאמרנו שנלמד **מִן הַתּוֹרָה מִנְּלָן.** משיבה הגמרא, **דִּכְתִיב "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל", מִי לֹא עָסְקִינַן** – האם לא מדובר בפסוק, **דְּנָגַע** הבשר **בְּשֵׁנִי** לטומאה, **וְאָמַר רַחֲמָנָא לֹא יֵאָכֵל**, משמע ששלישי בקודש טמא, ואם כן **רְבִיעִי** נלמד **מִקַּל וָחוֹמֶר** ממחוסר כיפורים, **כְּדַאֲמָרָן.**

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, טַעַם בְּרִיבִּי – טעמו של רבי יוסי שהוא חכם וגדול הדור, שאמר שרביעי בקודש פסול, **אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, שֶׁהֲרֵי תְּשׁוּבָתוֹ** – פירכתו של הקל וחומר **בְּצִדּוֹ**, כיון **שֶׁאוֹכֶל הַבָּא** – שנטמא **מֵחֲמַת** נגיעה **בְּטְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ**, שאף **שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה**, בכל זאת **וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ**, ולפי רבי יוסי נדרוש קל וחומר גם לאוכל הבא מחמת טבול יום שיעשה רביעי בקודש, ומה מחוסר כיפורים שמותר בתרומה בכל זאת פסול בקודש, אוכל הנוגע בטבול יום שפסול בתרומה ודאי שיעשה רביעי בקודש, אם כן מוכח שרבי יוסי אינו דורש קל וחומר זה.

הגמרא מביאה ברייתא שחכמים סוברים שאוכל הבא מחמת טבול יום אינו פוסל בקודש, **דְּתַנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר**, שאף שטבול יום הוא שני לטומאה, החמירו חכמים **שֶׁטְּבוּל יוֹם** יהיה **תְּחִילָּה לְקוֹדֶשׁ** – ראשון לגבי קדשים, ויוכל **לְטַמֵּא שְׁנַיִם** – אם יגע בקודש יעשה אותו שני והשני יעשה את חבירו שלישי, ושניהם נקראים טמאים ויכולים לטמא אחרים, **וְלִפְסוֹל אֶחָד** – והשלישי יכול לפסול עוד קודש ולעשותו רביעי, אמנם הרביעי רק פסול לאכילה ואינו יכול לטמא אחרים. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר**, טבול יום נחשב לשני גם לגבי קדשים **וּמְטַמֵּא אֶחָד** ועושהו שלישי, **וּפוֹסֵל** השלישי **אֶחָד** אחר ועושהו רביעי. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**, טבול יום אינו מטמא אחרים אלא רק פוסלם, **וּכְשֵׁם שֶׁפּוֹסֵל אוֹכְלֵי תְרוּמָה** לאכילה **וּמַשְׁקֵי תְרוּמָה** לשתיה, ואינם מטמאים אחרים, **כָּךְ** טבול יום **פּוֹסֵל אוֹכְלֵי קוֹדֶשׁ וּמַשְׁקֵי קוֹדֶשׁ** אבל הם אינם מטמאים אחרים, הרי שאף על פי שאוכל הבא מחמת טבול יום פסול בתרומה, אינו פוסל רביעי בקדש, והרי זה פירכא על הקל וחומר של רבי יוסי.

דוחה הגמרא את הפירכא של רבי יוחנן, **מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָּא, מִמַּאי דְּרַבִּי יוֹסִי כְּרַבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ, דִּילְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ דְּאָמַר** שטבול יום נחשב מדרבנן לראשון כשנגע בקדש, **לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד**, כמבואר לעיל, וכשנגע טבול יום בתרומה, אז לא החמירו לעשותו כראשון, אלא שני, והתרומה היא שלישי, והיא פוסלת קודש לעשותו רביעי, ואין פירכא על הקל וחומר של רבי יוסי. מבארת הגמרא שאין לדחות את הפירכא של רבי יוחנן, מכיון **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שרבי יוסי **כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ**, ולומד קל וחומר ממחוסר כיפורים לטמא את הנוגע בטבול יום לעשותו שלישי, ויפסול את הרביעי בקדש, אם כן **לֵיתֵיהּ** – ילמד ששלישי פוסל **לְרְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ**, מקל וחומר **מֵאוֹכֶל שֶׁבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם** ולא ממחוסר כיפורים, בדרך זו, **וּמָה אוֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם** אף **דְּטְבוּל יוֹם גּוּפֵיהּ מוּתָּר בְּחוּלִּין** ואינו פוסל אותו, בכל זאת **אָמְרַתְּ** שאוכל הבא מחמתו **עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, אוֹכֶל**

אגרות קודש

ב״ה, י״א אייר, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מאדר״ח אייר והקודם לו.

הנה נעם לי לקרות בו שמתגלה בו כשרון נואם לפני הרבים, ומנצל כשרונו זה לדברי התעוררות להחזקת היהדות וקיום התורה ומצות. ויה״ר מהשי״ת שיפעלו הדברים בנואם ובהשומעים. ובודאי מסדר שלא יפריע הנ״ל בלימודיו בהתמדה ובשקידה, הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות...

ביאורים למסכת סוטה דף ל עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי, דְּשֵׁנִי גּוּפֵיהּ אָסוּר בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁעוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, ומזה שרבי יוסי למד דווקא ממחוסר כיפורים משמע שאינו סובר כאבא שאול אלא כרבנן שאוכל הבא מחמת טבול יום אינו פוסל אחרים, ואם כן קשה עליו פירכת רבי יוחנן.

וְכִי תֵּימָא שהסיבה שרבי יוסי לא למד מאוכל הבא מחמת טבול יום, היא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵיפְרַךְ את הקל וחומר ולומר מַה לְּטִבּוּל יוֹם שֶׁכֵּן היה אַב הַטּוּמְאָה, ומשום כך אוכל הבא מחמתו מטמא רביעי בקודש, מה שאין כן שני שלא היה אב הטומאה אין שלישי הבא מחמתו יכול לעשות רביעי, ואמנם הוא סובר כאבא שאול. דוחה הגמרא, הָא אַיְּתִינְהָ – למדה רבי יוסי מִמְּחוּסָּר כִּפּוּרִים, וגם שם אפשר לפרוך מה למחוסר כיפורים שכן אב הטומאה, ובכל זאת וְלָא פַּרְכִּיהּ, הרי שרבי יוסי סובר שאין פירכא זו פירכא, כיון שאף שקודם היה אב הטומאה בכל זאת עכשיו שטבל הלכה טומאתו החמורה, אם כן גם בטבול יום כיון שעכשיו אינו אב הטומאה אי אפשר לפרוך בדרך זו, ואם כן צריך לומר שהסיבה שלמד דווקא ממחוסר כיפורים היא מפני שסובר כרבנן ולא כאבא שאול.

אָמַר רַב אַסִּי אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבָּה בֶּן אִיסִּי אָמַר רַב, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ דְּאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, ואינם סוברים כרבי עקיבא שדרש במשנתינו שני עושה שלישי אפילו בחולין.

רַבִּי מֵאִיר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דִּתְנַן, כָּל הַטָּעוּן כִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים – כל מי שהוא טהור מהתורה, אלא שחכמים הזקיקו אותו להיטהר במים, דינו מדרבנן כשני לטומאה, וּמְטַמֵּא אֶת הַקּוֹדֶשׁ ועושהו שלישי, וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, ומוּתָּר באכילה בְּחוּלִּין וּבְמַעֲשֵׂר שני, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין אכילה בְּמַעֲשֵׂר שני. הרי שרבי מאיר ורבנן שחולקים עליו סוברים ששני אינו עושה שלישי בחולין.

רַבִּי יוֹסֵי אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין, מֶהָא דַּאֲמָרָן – ממה שאמר רבי יוסי לעיל, מנין לרביעי בקדש שפסול וכו', כיון דְּאִם אִיתֵיהּ – אם הוא סובר ששלישי בחולין הוא טמא מהתורה, לֵיתֵיהּ לִרְבִיעִי בִּתְרוּמָה – שילמד שגם רביעי בתרומה טמא, מהקל וחומר מטבול יום, כמו שהוא לומד שלישי בתרומה, ולאחר שילמד שרביעי בתרומה פסול, שילמד גם וַחֲמִישִׁי בְּקוֹדֶשׁ בקל וחומר מרביעי בתרומה, ומזה שרבי יוסי אינו לומד כך משמע שהוא סובר שאין שלישי בחולין.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דִּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הָאוֹכֵל שיעור חצי פרס מאוֹכֶל שהוא רִאשׁוֹן לטומאה, נעשה גופו רִאשׁוֹן מדרבנן, ומה שנוגע בו נעשה שני, ואם אוכל שֵׁנִי נעשה שֵׁנִי, ואם נגע בתרומה עשאה שלישי, ואם אוכל שְׁלִישִׁי נעשה שְׁלִישִׁי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, שאוכל ראשון אינו עושה את האוכל אותו ראשון, אלא הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן וְאוֹכֵל שֵׁנִי נעשה שֵׁנִי, ואם ואם אכל אוכל שְׁלִישִׁי נעשה הוא בעצמו שֵׁנִי בְּקוֹדֶשׁ – שאם יגע בקודש יטמא אותו, ואותו הקודש יוכל לפסול קודש אחר, וְאֵין גופו נעשה שֵׁנִי בִּתְרוּמָה, ואם יגע בתרומה אינו פוסל אותה. ומוסיף רבי יהושע, באיזה חולין אמרו שיש בהם שלישי והוא נעשה שני לקודש, בְּחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה – שקיבל בעליהם הכהן על עצמו לשמור את חוליו בטהרה בתרומה, אבל חולין סתם אין בהם שלישי. מדייקת הגמרא, עַל טָהֳרַת הַתְּרוּמָה אֵין – יש בחולין שלישי בתרומה, כיון שכך עשו הרבה כהנים, אבל חולין שנשמרו עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ לֹא שייך בהם שלישי, כיון שדבר זה לא היה מצוי ובטלה דעתו אצל כל אדם, ויש להם דין ככל חולין רגילים שאין בהם שלישי, וממה שהוצרכו להגיע לחולין שנעשו על טהרת תרומה כדי לאסור שלישי בחולין, אַלְמָא קָסָבַר רבי יהושע, אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין סתם.

רַבִּי אֱלִעֶזֶר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהברייתא, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִעֶזֶר אוֹמֵר, שְׁלָשְׁתָּן – אלה המבוארים מיד, שָׁוִין בדינם, הָרִאשׁוֹן שֶׁבְּקוֹדֶשׁ וְשֶׁבְּחוּלִּין וְשֶׁבִּתְרוּמָה, מְטַמֵּא שְׁנַיִם – הראשון מטמא את השני, והשני מטמא את השלישי, וּפוֹסֵל אֶחָד – והשלישי פוסל את הרביעי בְּקוֹדֶשׁ, ומְטַמֵּא אֶחָד – הראשון מטמא את השני, וּפוֹסֵל אֶחָד – השני פוסל את השלישי בִּתְרוּמָה, וּפוֹסֵל אֶחָד – הראשון פוסל את השני בְּחוּלִּין, הרי שלרבי אלעזר אין למעלה משני לטומאה בחולין.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דִּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עיסה שנטמאה במזיד אין מפרישין ממנה חלה, אלא חַלָּה נִיטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה – שצריך ללוש עיסה נוספת טהורה ולהפריש ממנה על הטמאה. כֵּיצַד יפריש מהעיסה הטהורה על הטמאה מהמוקף, ולא תיטמא מהעיסה הטמאה, עושה כך, הרי שְׁתֵּי עִיסּוֹת יש, אַחַת טְהוֹרָה, וְאַחַת הַטְּמֵאָה, נוֹטֵל כְּדֵי שיעור חַלָּה שהוא אמור להפריש על העיסה הטמאה, מֵעִיסָּה הטהורה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, ונוטל עוד חתיכה מהעיסה הטהורה, וְנוֹתֵן ממנה בשיעור של פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה שיעמוד בָּאֶמְצַע ויגע בעיסה הטמאה, ובחתיכה הטהורה שעושה אותה חלה, וכל זה הוא כְּדֵי לִיטּוֹל את החלה מִן הַמּוּקָף.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום חמישה ושלושים לעומר עמוד א

עוד נאמר שם, "וַיַּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה' פֶּרֶץ בְּעֻזָּה", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לשון 'ויחר' הוא שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו של דוד כַּחֲרָרָה – עוגה שאופין על פני גחלים. שואלת הגמרא, אֶלָּא מַעֲתָּה לפי הביאור לעיל על 'ויחר', כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב 'וַיַּחַר' הָכִי נַמִּי – כל מקום שכתוב 'ויחר' גם כן תפרש 'שנשתנו פניו כחררה'. מתרצת הגמרא, הָתָם – בשאר מקומות בתנ"ך כְּתִיב 'ויחר אַף', הָכָא לֹא כְּתִיב 'אַף'.

עוד מענין מעשה עוזא, דַּרֵשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ דָּוִד – בכך שמת עוזא על ידו, ומבאר רבא, מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תּוֹרָה זְמִירוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי", פירוש, כשברחתי מאויבי ויגרתי מהם, השתעשעתי בחוקיך כזמירות. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לדוד, דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁכְּתוּבִים בָּהֶן "הֶתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ" – שאדם רק סותם עינו בהיסח הדעת מלהסתכל בהם מיד אינם, אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן זְמִירוֹת, בתמידה, שהזמירות הוא בפי אדם רק לפי שעה, לכן חֲרִינִי מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתַן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עליהם בכתף ישאו וְגוֹ'", שבני קהת נושאים את הארון והשלחן (והמנורה ומזבח הזהב) בכתף, ולא נתן להם משה עגלות, וְאִיהוּ אַתְיֵיהּ בְּעַגְלָתָא – ודוד הביא את הארון בעגלה.

וכיון שדברנו על הקפדה בשמירה על הארון, מביאה הגמרא ממעשה הבאת הארון מפלשתים על ידי הפרות, בזמן שמואל הנביא, שם כתוב "וַיַּךְ בַּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בָּאָרוֹן ה', ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש", ומבררת הגמרא, מִשּׁוּם דְּ'רָאוּ' – בגלל שרק הסתכלו על הארון, נענשו ב'וַיַּךְ' (אֱלֹהִים) באנשי בית שמש. אלא, מבארת הגמרא, רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר נחלקו על מה היה עונשם של אנשי בית שמש, חַד אָמַר קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ – שלא הפסיקו מלאכתם כשראו את הארון מגיע, וְחַד אָמַר מִילֵּי נַמִּי אָמוּר – הם אף דיברו שלא כהוגן,

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף ל עמוד א

רש״י

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי כו׳. דְּשַׁמְעִינָן מִנֵּיהּ תְּרֵתֵי, שׁ״מ אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם דְּסְבִירָא לֵיהּ דְּסִבְרָא שֶׁאוּל, וש״מ שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי נְהִי דַּחֲמִישִׁי בְּקֹדֶשׁ לא אָמַר דְּנַיְיתֵי מִנָּהּ בְּדַקְעָבִיד בְּטְבוּל יוֹם, דְּהָתָם מְעֻלָּה דְּרַבָּנָן הִיא, וּבְקֹדֶשׁ מִקֹּדֶשׁ מְיֵירֵי רַבִּי יוֹסִי מִדְּאוֹרַיְיתָא קָאָמַר, אֲבָל רַבִּיעִי מִיהָא אַיְיתִי מִנָּהּ: וְכ״ת כו׳ הָא אַיְיתִינָה. ר׳ יוֹסִי מק״ו מִמְּחַסֵּר כִּפּוּרִים, דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ נַמִּי מַה לְּמִמְּחַסֵּר כִּפּוּרִים שֶׁכֵּן אַב הַטֻּמְאָה וְלֹא פָּרִיץ, דְּלֹא חָשִׁיב לֵיהּ ר׳ יוֹסִי פִּרְכָּא, דְּהַשְׁתָּא דְּטָבֵל לָהּ אֲזָלָה לָהּ הַהִיא טֻמְאָה: כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. כָּל שֶׁהוּא טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה וְחֲכָמִים הִזְקִיקוּהוּ לָבֹא בַּמַּיִם וּלְטָהֵר, כְּגוֹן הַבָּא רִאשׁוֹן וְרֵבוּ בַּמַּיִם שֶׁאוּבִין וְהָאוֹכֵל חֲצִי פְּרֹס אֲכָלִין טְמֵאִין וְהַיְּדַיִם שֶׁהֲצִרִיכוּם טְבִילָה, כֻּלָּם בְּתוֹרַת שְׁנַיִם הִטְעִינוּם: מְטַמְּאִין אֶת הַקֹּדֶשׁ. לְהֵיוֹת שְׁלִישִׁי וְיַעֲשֶׂה רְבִיעִי וּפוֹסְלִין אֶת הַתְּרוּמָה: וַחֲכָמִים אוֹסְרִין בְּמַעֲשֵׂר. בְּאֲכִילָה אֲבָל נָגִיעָה שָׁרֵי, וְחֵלִין אַף לְאֲכוֹל, וְהָכִי אָמַר בְּחֲגִיגָה (קף יח:), וְהוּא הַדִּין נַמִּי דְּלִרְבָנָן אֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְהָאי דְּלֹא חָשִׁיב לְהוּ לְפִי שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, וְר״מ וּמִחְלוֹקְתָּהוּ קָאָמַר: דְּאַם אִיתָא. דְּשְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין מִן הַתּוֹרָה, לֵיְיתֵיהּ רְבִיעִי בְּתְרוּמָה מק״ו מִטְּבוּל יוֹם דְּדַאֲיְיתֵי לִשְׁלִישִׁי לְעֵיל מִשְּׁנֵי בְּחֻלִּין: וַחֲמִישִׁי בְּקֹדֶשׁ. מֵרְבִיעִי בְּתְרוּמָה מק״ו מִמְּחַסֵּר כִּפּוּרִים, דְּדַאֲיְיתֵי לִרְבִיעִי לְעֵיל מִשְּׁלִישִׁי בְּתְרוּמָה: הָאוֹכֵל אֹכֶל רִאשׁוֹן. חֲצִי פְּרֹס מֵאֹכֶל רִאשׁוֹן נַעֲשָׂה גּוּפוֹ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה מִדְּרַבָּנָן, וְהָאוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי נַעֲשָׂה גּוּפוֹ שֵׁנִי. וּבְשְׁחִיטַת חֻלִּין מְפָרֵשׁ טַעְמָא שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הָאוֹכֵל חָמוּר כְּמַאֲכָל, בְּהַשּׁוֹחֵט (חֻלִּין ד׳ לד.): רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר הָאוֹכֵל אֹכֶל רִאשׁוֹן אוֹ אוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי שֵׁנִי. מֵאֹכֶל רִאשׁוֹן לא עָבִיד לֵיהּ רִאשׁוֹן אֶלָּא שֵׁנִי, שֶׁאֵין הָאוֹכֵל חָמוּר כְּמַאֲכָל, אֲבָל מְצִינוּ שֶׁהַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה שֵׁנִי עַל יְדֵי מְפָרֵשׁ שֶׁלְּכָן: שְׁלִישִׁי שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ. הָאוֹכֵל אֹכֶל שְׁלִישִׁי נַעֲשָׂה גּוּפוֹ שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ, שֶׁאִם יִגַּע בְּקֹדֶשׁ שְׁנֵי יִטַּמְּאוּ לְפַסּוֹל עוֹד אֶחָד, וְהָתָם מְפָרֵשׁ טַעְמָא. וְכָל הָנָךְ טְמֵאוֹת מִדְּרַבָּנָן נִינְהוּ: בְּחֻלִּין שַׁנְעֲשׂוּ עַל טָהֲרַת תְּרוּמָה. בְּאֵיזוֹ חֻלִּין אָמְרוּ שֶׁהָאוֹכֵל שְׁלִישִׁי שֶׁלָּהֶן נַעֲשָׂה שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ, בְּחֻלִּין שַׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֲרַת תְּרוּמָה, שֶׁבַּעֲלֵיהֶם כֹּהֵן וְרָגִיל בְּתְרוּמָה וְקָבֵל עָלָיו לֶאֱכוֹל חֻלִּין שֶׁלּוֹ בְּטָהֲרַת תְּרוּמָה בְּדֵי לִתְרוּמוֹתָיו בְּטָהֲרָה הִזְקִיקוּהָ לָהֶן, הֵלְכָּך מִשְּׁכַחַת בְּהוּ שְׁלִישִׁי, דְּבְחֻלִּין אֲחֵרִים לא מִשְּׁכַחַת שְׁלִישִׁי: ה״ג עַל טָהֲרַת תְּרוּמָה אֵין חֻלִּין גְּרִידֵי לא. וּמֵאן דְּגָרִיס עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ לא הָכִי מְפָרֵשׁ לָהּ, עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ לא דְּהוּנוּ לְהוּ חֻלִּין גְּרִידֵי, שֶׁהַמִּתְעַסֵּק בְּחֻלִּין לְטָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ בְּטֵלָה דַּעְתּוֹ וְאֵין בִּדְבָרָיו כְּלוּם: שְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין. הָנָךְ דְּמְפָרֵשׁ לְהוּ, רִאשׁוֹן שֶׁל חֻלִּין, וְרִאשׁוֹן שֶׁל תְּרוּמָה, וְרִאשׁוֹן שֶׁל קֹדֶשׁ: מִטַּמֵּא שְׁנַיִם וּפוֹסֵל אֶחָד בְּקֹדֶשׁ. דְּהַיְינוּ רְבִיעִי: מִטַּמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד בְּתְרוּמָה. דְּהָוָה לֵיהּ שְׁלִישִׁי: וּפוֹסֵל אֶחָד בְּחֻלִּין. דְּהָוָה לֵיהּ שֵׁנִי. וְתִנָּא דְּפָלִיג עֲלֵיהּ סָבַר רִאשׁוֹן שֶׁל חֻלִּין לא אֶזְיַל בְּקֹדֶשׁ עַד רְבִיעִי, שֶׁאֵין קֹדֶשׁ בָּא לִידֵי רְבִיעִי אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רִאשׁוֹן שֶׁל קֹדֶשׁ. וּמִיהוּ שְׁמִעִינָן מִנָּהּ דְּאֵין שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין: ר״א אוֹמֵר חַלָּה נִטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה. רִישָׁא דְּמִתְנִי׳ בְּמִסֶּכֶת חַלָּה (פ״כ מ״ז) הָכִי, שִׁעוּר חַלָּה אֶחָד מִכּ״ד, נִטְמְאָה עִסָּתָהּ שׁוּגֶגֶת אוֹ אֲנוּסָה אֶחָד מִמּ״ח, נִטְמֵאת בְּמֻזִיד אֶחָד מִכ״ד, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. ר״א אוֹמֵר הֵיכָא דְּנִטְמֵאת מְזִידָה תָּלוּשׁ אַחֶרֶת בְּטָהֲרָה וְתִטּוֹל מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה, מִשּׁוּם דְּמִצְוָה לִתְרוֹם מִן הַמֻּקָּף. כֵּיצַד תַּעֲשֶׂה שֶׁיְּהֵא מִן הַמֻּקָּף וּטְהוֹרָה, נוֹטֶלֶת כְּדֵי חַלַּת הַטְּמֵאָה מַעֲשֵׂה הַטְּהוֹרָה עַד שֶׁלֹּא הוֹרִמָה חַלָּתָהּ, דְּאִי הוֹרְמָה חַלָּתָהּ דְּטְהוֹרָה תּוּ לא מָצֵי לְאַפְרוּשֵׁי מִן הַפְּטוּר עַל הַחִיּוּב וְלֹא חָיֵיל עָלֵיהּ תּוּ שֵׁם חַלָּה, וְנוֹתֶנֶת: פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה בָּאֶמְצַע כְּדֵי לִתְרוֹם מִן הַמֻּקָּף. מֻקָּף לְשׁוֹן מְחֻבָּר וּמְקוֹרָב, כְּמוֹ אֵין מְקִיפִין שְׁתֵּי חֲבִיּוֹת בְּמִסֶּכֶת בֵּיצָה (קף לכ:), וּמִקְּרָא נַפְקָא לָן וְהֲרַמּוֹתָם מִמֶּנּוּ מִן הַמֻּקָּף לוֹ, בְּסִפְרֵי, הֵלְכָּך צְרִיכָה

תוספות

שלישי הבא מחמת שני וכו׳. פירש רש״י דשמעינן מיניה תרתי שמעינן מיניה אוכל הבא מחמת טבול יום דסבירא ליה כאבא שאול ושמעינן מיניה דשלישי הבא מחמת שני וכו׳ תימה כיון דליקח ק״ו לשלישי ממחוסר כיפורים לאו ממילא שמעינן מיניה דאית ליה כאבא שאול דבהאי קל וחומר גופיה דמחוסר כיפורים נפקא לן אוכל הבא מחמת טבול יום דעביד רביעי א״כ אמאי הוי ליה למיתניה לרביעי בקודש מאוכל הבא מחמת טבול יום וכי לא מייתי ליה שפיר טפי ממחוסר כיפורים גופיה מדהוי מייתי ליה מאוכל הבא מחמת טבול יום דאוכל הבא מחמת טבול יום גופיה לא שמעינן ליה אלא מק״ו דמחוסר כיפורים ונראה דאפי׳ הכי הוי ניחא ליה טפי לעשות שלישי מק״ו ראשון כגון שלישי הבא מחמת שני דאלים טפי למיעבד רביעי ממאי דמייתי ליה ממחוסר כיפורים שצריך למייתי שלישי גופיה (למייתי) מק״ו דטבול יום דפסול בתרומה אע״ג דבין כך ובין כך הוי ק״ו בן ק״ו מיהו לאלומי כח שלישי עדיף ליה טפי:

הא אייתינה ממחוסר כיפורים ולא פרכינן. רש״י פי׳ משום דכיון דטבל אזלה ליה ההיא טומאה ולא ידענא אמאי פי׳ הכי הא ע״כ אית לן למימר דר׳ יוסי סבירא ליה כרבן יוחנן בן זכאי דמייתי שלישי בתרומה במה הצד דאי לא תימא הכי שלישי מנא ליה ובאותו מה הצד גופיה מייתי רבי יוסי רביעי ממחוסר כיפורים ומכלי חרס ומשום הכי לא פריך. ספר הישר. מסיק בפ״ק דשבת (דף יד.) זימנין דאכיל אוכלין טמאין וכו׳ הקשה ריב״א הלוי וצ״ל אלמא דאוכלין טמאין פוסלין את הגויה בכביצה דאפי׳ כביצה מטמאין למשקין דתרומה דשדי לפומיה והתנן בפרק כיצד משתתפין (עירובין דף פב:) חציה לבית המנוגע וחצי חציה לפסול את הגויה דהיינו שני ביצים ותירץ מורי אין דרך בני אדם לשתות אלא לאחר אכילת שני ביצים וקודם לכן מילתא דלא שכיחא היא ואין נראה לר״י תירוץ זה חדא שאפילו בלשון לא דקדק שבכאן הוא אמר לפסול את הגויה ולשם הוא אומר אלו פוסלין בתרומה משמע אפילו במגע ובכאן לא גזרו אלא טומאת פנים אטו טומאת חוץ ועוד היאך אנו אומרים ביומא פרק אחרון (דף פ:) אמר רב פפא הנח לטומאת גויה דלאו דאורייתא ומותיב מי אמר רב פפא הכי והכתיב לא תטמאו בהם ואמר רב פפא מכאן לטומאת גויה דאורייתא ומתרץ מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ואם היה מגזרת י״ח דבר וכי בזה היה טועה בעל הגמרא שהם דאורייתא והלא פשט איסורם בכל העולם אלא ודאי נראה דתרי גזירות הוו חדא גזירת טומאת פנים אטו טומאת חוץ דהיינו פסול גויה דהרואה סבר דמותר להגיע טומאה למשקין דהא זה בשאבל תרומה ואח״כ שותה משקין טמאים נוגעין זה בזה בתוך מעיו ולא חיישינן להכי נמי לא נחוש אפי׳ בחוץ להכי גזרו ודוקא בשני ביצים אבל בכביצה לא שהרי האוכל כביצה מתעבל בתוך מעיו ונשאר בין שיניו ולכשיהיה בבני מעיו יפחת הרבה מכביצה ואין אדם טועה שאפילו אוכל אוכלין טמאין בכביצה ושותה משקין דתרומה לא יאמר א״כ טהורין הן בכביצה אפי׳ בחוץ דהא בפנים לא היה כביצה שהרי נתעבל האוכל ולא היה כשיעור לטמא ודוקא באוכלין מרעיך יותר מכשיעור משום דמתעבל אבל משקין פסלי גויה בכדי רביעית דאין דרך משקה להתעבל בתוך מעיו וא״ת היה להן להוסיף יותר מעט מ״מ כיון דנחית לשיעוריה העמיד אותה על שני ביצים שהוא שיעור ידוע וגזירה אחרת אותה של שבת שגזרו בכביצה אף על מגע ואותה של שחיטת חולין (דף לד.) דאמר עולא האוכל אוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה נפסל גופו מלאכול בתרומה איני יודע לפרש אם היה מאותה גזירה ראשונה מ״מ למה גורו אי משום טומאת חוץ הלא אפילו אם היה נוגע בשלישי שבתרומה לא היה נפסל שאין שלישי עושה רביעי בתרומה כדמוכח התם דתניא חולין שנעשו על טהרת הקדש הרי הוא כחולין רבי אלעזר ברבי צדוק אומר הרי הן כטומאה לתרומה לטמא שנים ולפסול אחד א״כ אינו רביעי וא״ת מגזרה שניה ומשום משקין דאכיל אוכלין טמאין ושתה משקין דתרומה אם כן למה נפסל גופו יהי׳ טמא אפי׳ במגע וא״ת גזרה שלישית היא מ״מ הטעם לא נודע אלא א״כ נאמר רבו בגזרות וגזרו גזירה ולפי פירוש הקונטרס שפירש בשחיטת חולין אינו נראה ואינו מיושב יפה שמפרש האוכל אוכל ראשון זהו חצי פרס שהרי אנו אומרים מאי טעמא דילמא אכיל אוכלין טמאין ושתי משקין דתרומה וזהו אפילו בכביצה. ע״כ לשון ספר הישר:

מר

להקוף

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף ל עמוד ב

תוספות רש״י

מר סבר תחומין דאורייתא ומר סבר תחומין דרבנן. תימה דהכא משמע דאי הוה משתעי קרא דאלפים אמה בלוים דהוה סבר דתחומין דרבנן אלא טעמא משום דמשתעי בשבת והא יליף לתחומין בפרק מי שהרוציאהו (עירובין דף נא.) מג״ש מקום ממקום ומקום מניסה וכו׳ א״כ אפי׳ הוה משתעי בשדות וכרמים הוי מצי למילף בהו ג״ש דמקום דכתיב גבי שבת היינו אלפים דהא פריך התם ונילף מקיר העיר וחוצה אע״ג דההוא קרא משתעי לדברי הכל בלוים ובספ״ק דעירובין (דף יז:) משמע מאן דסבר דתחומין דאורייתא נפקא לן מאל יצא איש ממקומו: **רבי** נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת. בתוספתא (פ״ו) ר׳ נחמיה אומר כבני אדם שקורין את שמע שנאמר ויאמרו לאמר מלמד שהיה משה פותח תחילה וישראל עונין אחריו וגומרין משה אמר אז ישיר משה וישראל אומרים אשירה לה׳ משה אמר עוז וזמרת יה וישראל אומרים זה אלי ואנוהו משה אמר ה׳ איש מלחמה וישראל אומרים ה׳ שמו:

רבי מאיר אומר מנין שאפי׳ עוברין שבמעי אמן. אין לומר דרבי יוסי הגלילי ורבי מאיר פליגי דרבי יוסי אית ליה דוקא עוללים ויונקים ולא עוברים אלא מקרא דמפי עוללים ויונקים נפקא ליה דתינוק שמט דד מפיו דמשמע ויונקים בשעה שהוא יונק ולכך איצטריך קרא דמפי עוללים דאי לאו הכי כיון דנפקא לן מקרא ממקור ישראל במקהלות ברכו אלקים אפילו עוברים לא הוה צריך למימר תו עוללים ויונקים דבפ׳ שלשה שאכלו (ברכות דף מט:) תנינן בעשרה אומרים נברך אלהינו וכו׳ רבי יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל מברכין שנאמר במקהלות ברכו אלקים א״ר עקיבא מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את ה׳ וקדייק עליה בגמ׳ (שם דף נ.) ורבי עקיבא האי קרא דר״י הגלילי מאי עביד ליה מבעי ליה לכדר׳ מאיר וכו׳ ואידך

1 לְהַקִּיף הַחֵלֶה אֵצֶל הָעִסָּה קֹדֶם שֶׁתִּקְרָא לָהּ שֵׁם, וְהָכִי מַקִּיפָה לָהּ נוֹתֶנֶת בְּעֲרִיבָה לְצַד
2 אֶחָד וְנוֹתֶנֶת מִן הָעִסָּה הַטְּהוֹרָה פְּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בֵּין הַחֵלֶה הַטְּהוֹרָה וּבֵין הָעִסָּה הַטְּמֵאָה,
3 וְהָאֶמְצָעִית נוֹגַעַת בִּשְׁתֵּיהֶן וּמְצָרְפָתָן, וְקוֹרֵא שֵׁם עַל הַחֵלֶה וּמְסַלֶּקֶת עִם קְרִיאַת הַשֵּׁם,
4 וּפְחוֹת מִכַּבֵּיצָה אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַחֵלֶה וְאע״פ שֶׁהוּא עַצְמוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כִּדְתַנְיָא בְּתוֹרַת
5 כֹּהֲנִים מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל מְלַמֵּד שֶׁהוּא
6 מִטַּמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא, יָכוֹל יִטְמָא לְאַחֲרִים בְּכָל
7 שֶׁהוּא ת״ל אֲשֶׁר יֵאָכֵל, וְדִרְשִׁינָן לֵיהּ בְּפֶרֶק
8 בַּתְרָא דְּיוֹמָא (קף פ.) אֹכֶל הַנֶּאֱכָל בְּבֵת אַחַת,
9 וְשֶׁעֲרוֹ חֲכָמִים אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה מַחֲזִיק יוֹתֵר
10 מִבֵּיצַת הַתַּרְנְגוֹלֶת: **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין.** כִּדְבָעֵינָן
11 לְפָרוּשֵׁי טַעְמָא: **וְתַנְיָא כְּבֵיצָה.** וְתַנְיָא בְּבָרַיְיתָא
12 דְּאַלְבָּא דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר, וְנוֹתֶנֶת אַף כְּבֵיצָה בְּאֶמְצַע
13 וְאפ״ה לֹא מְטַמֵּא לָהּ לְחֵלֶה עַד שֶׁלֹּא נִקְרָא
14 עָלֶיהָ שֵׁם: **סַבְרוּהָ רַבָּנַן.** הָנֵי דְּבֵי מִדְרָשָׁא דְּבָעוּ
15 לְמִשְׁמַע מִנָּהּ דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר אֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי
16 בְּחֹלִין ס״ל, אידי וְאידי – הַךְ בְּרַיְיתָא נְמִי אֲלַבָּא
17 דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּשָׁרֵי כְּבֵיצָה, וּמַתְנִי׳ דְּאָמַר פְּחוֹת
18 – תְּרַוְיְיהוּ בְּעִסָּה רִאשׁוֹנָה הָעִסָּה הַטְּמֵאָה
19 רִאשׁוֹנָה לְטֻמְאָה הִיא וְאפ״ה קָאָמַר ר׳ אֱלִיעֶזֶר
20 בְּבָרַיְיתָא כְּבֵיצָה וְאע״ג דְּמִיטַּמְּאָה אֶמְצָעִית
21 מֵחֲמַת רִאשׁוֹנָה וְהַוְיָא לָהּ שְׁנִיָּה לֹא הֵדְרָא
22 וְעִבְדָא לָהּ לְחֵלֶה עַד שֶׁלֹּא קָרָא עָלֶיהָ שֵׁם
23 שְׁלִישִׁי, וְאע״ג דְּמַשֶּׁכֶת חֵלִין הַטְּבוּלִין לְחֵלֶה
24 הוּא, דִּכְ״ע בֵּין לְר׳ אֱלִיעֶזֶר בֵּין לְרַבָּנַן לָאו כְּחֵלֶה
25 דְּמֵיָא לְמִיהֲוֵי עָלָהּ תּוֹרַת תְּרוּמָה: **מַאי לָאו בְּהָא**
26 **קָמִיפַּלְגִי.** רבי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּנַן, דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר דְּשָׁרֵי
27 סָבַר אֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֹלִין, וְרַבָּנַן דְּאָסְרֵי
28 סָבְרֵי שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֹלִין וְאיטְמָא לָהּ חֵלֶה
29 לְפִנֵּי קְרִיאַת הַשֵּׁם וְאע״ג דְּחֹלִין הוּא וְאִשְׁתְּכַח
30 דְּסָפְיָנָן לְכֹהֵן חֵלֶה טְמֵאָה בְּחֶזְקַת שֶׁהִיא טְהוֹרָה,
31 וְתַנְיָא דְּמַתְנִי׳ דְּאָמַר לְר׳ אֱלִיעֶזֶר פְּחוֹת מִכַּבֵּיצָה,
32 לָאו מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי, אֶלָּא
33 מִשּׁוּם דְּכַמָּה דְּאִפְשַׁר לְמַעוּטֵי טְמֵאָה דְּאֶמְצָעִית
34 מְמַעֲטִינָן, דְּאִסּוּר לִגְרוֹם טְמֵאָה לְחֹלִין, אֶלָּא
35 מִשּׁוּם תַּקָּנַת תְּרוּמָה הוּא דְּשָׁרֵי, וְהָא אֶפְשַׁר
36 בְּהָכִי. אי נְמִי מִשּׁוּם דְּיִלְמָא לֹא מִיזְדַהַר בָּהּ שֶׁלֹּא
37 תִּגַּע חֵלֶה בְּאֶמְצָעִית זוֹ אַחַר קְרִיאַת הַשֵּׁם,
38 וַחֲכָמִים אוֹסְרִין דִּילְמָא אָתֵי לְמֶיעֱבַד כְּבֵיצָה
39 וּמִטַּמֵּא אֶמְצָעִית וְהִדְּרָא וּמִטַּמֵּיא לְחֵלֶה: **לא**
40 **דְכ״ע.** וְאַפּלּוּ לְרַבָּנַן אֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֹלִין,
41 וְהַאי דְּקָאָסְרֵי רַבָּנַן מִשּׁוּם דְּקָסָבְרֵי חֵלִין הַטְּבוּלִין
42 לְחֵלֶה כְּחֵלֶה דְּמוּ וּמִיפְּסְלֵי מִשּׁוּם שֵׁם שְׁלִישִׁי:
43 **וְאִיבְּעֵית אימָא דְכ״ע לָאו כְּחֵלֶה דְּמֵי וּדְכ״ע אֵין**
44 **שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֹלִין, וְהָכָא בְּמִתְּר לְגִרוֹם**
45 **טֻמְאָה לְחֹלִין כו׳.** טַעְמָא דְּרַבָּנַן דְּאָסְרֵי מִשּׁוּם
46 אֶמְצָעִית הוּא, דְּמִיטַּמֵּא מֵחֲמַת הָעִסָּה שֶׁהִיא

1 **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. וְתַנְיָא כַּבֵּיצָה, סַבְרוּהָ: אידי וְאידי,**
2 **בְּעִיפָּה רִאשׁוֹנָה וְחוּלִין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ.**
3 **מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי? דְּמָר סָבַר אֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה**
4 **שְׁלִישִׁי בְּחוּלִין, וּמָר סָבַר שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִין,**
5 **אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין שְׁנֵי**
6 **עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִין, וְהָכָא בְּחוּלִין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה**
7 **קָמִיפַּלְגִי, מָר סָבַר כְּחַלָּה דָּמוּ, וּמָר סָבַר לֹא כְּחַלָּה**
8 **דָּמוּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא חוּלִין הַטְּבוּלִין**
9 **לְחַלָּה לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ, וְאֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִין,**
10 **וְהָכָא בְּמוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**
11 **קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר מוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִין שֶׁבְּאֶרֶץ**
12 **יִשְׂרָאֵל, וּמָר סָבַר אָסוּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִין שֶׁבְּאֶרֶץ**
13 **יִשְׂרָאֵל: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכוּ׳: בְּמַאי קָא**
14 **מִיפַּלְגִי? מָר סָבַר תְּחוּמִין דְּאוֹרַיְיתָא, וּמָר סָבַר דְּרַבָּנַן,**
15 **תָּנוּ רַבָּנַן, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ עֲקִיבָא: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ**
16 **יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה. וְכֵיצַד אָמְרוּ**
17 **שִׁירָה, כְּגְדוֹל הַמַּקְרֵא אֶת הַלֵּל, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי**
18 **פְּרָקִים. מֹשֶׁה אָמַר "אָשִׁירָה לַה׳" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה**
19 **לַה׳", מֹשֶׁה אָמַר "כִּי גָאֹה גָּאָה" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה**
20 **לַה׳". ר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: כְּקָטָן**
21 **הַמַּקְרֵא אֶת הַלֵּל, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו כָּל מַה שֶּׁהוּא**
22 **אוֹמֵר. מֹשֶׁה אָמַר "אָשִׁירָה לַה׳" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה**
23 **לַה׳", מֹשֶׁה אָמַר "כִּי גָאֹה גָּאָה" וְהֵן אוֹמְרִים "כִּי גָאֹה**
24 **גָּאָה". ר׳ נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כְּסוֹפֵר הַפּוֹרֵס עַל שְׁמַע בְּבֵית**
25 **הַכְּנֶסֶת, שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִילָּה וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? ר׳ עֲקִיבָא סָבַר: "לֵאמֹר"**
26 **אַמִּילְתָּא קַמָּיְיתָא. וְר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר: "לֵאמֹר" אַכָּל מִילְתָּא וּמִילְתָּא. וְר׳**
27 **נְחֶמְיָה סָבַר: "וַיֹּאמְרוּ" דַּאֲמוּר כּוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, "לֵאמֹר" דִּפְתַח מֹשֶׁה בְּרֵישָׁא. תָּנוּ רַבָּנַן,**
28 **דָּרַשׁ ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה. וְכֵיצַד אָמְרוּ**
29 **שִׁירָה? עוֹלֵל מוּטָּל עַל בִּרְכֵּי אִמּוֹ, וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְּׁדֵי אִמּוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכִינָה, עוֹלֵל**
30 **הִגְבִּיהַּ צַוָּארוֹ, וְתִינוֹק שָׁמַט דַּד מִפִּיו, וְאָמְרוּ "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ" שֶׁנֶּאֱמַר: "מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים**
31 **יִסַּדְתָּ עֹז". הָיָה ר׳ מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ עוּבָּרִים שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה? שֶׁנֶּאֱמַר**

"במקהלות

רִאשׁוֹנָה, וְקָסְבְרֵי אָסוּר לִגְרוֹם טֻמְאָה לְחֹלִין מִשּׁוּם תַּקָּנַת תְּרוּמָה, וְר״ אֱלִיעֶזֶר סָבַר מֻתָּר לִגְרוֹם טֻמְאָה לְאֶמְצָעִית כְּדֵי לְתַקֵּן חַלָּה בְּטָהֳרָה, וְתַנָּא דְּמַתְנִיתִין וְתַנָּא דְּבָרַיְיתָא אֲלַבָּא דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר נְמִי בְּהָא פְּלִיגִי, דְּתַנָּא דְּמַתְנִיתִין סָבַר אע״ג דְּמֻתָּר לִגְרוֹם לָהּ טֻמְאָה מִידֵּי כָּל כַּמָּה דְּאֶפְשַׁר לְמַעוּטֵי לֵהוּ לִגְרוֹם לָהֶן טֻמְאָה בְּחִבּוּר, וְהָא אֶפְשַׁר בְּהָכֵי, הִלְכָּךְ כְּבֵיצָה לֹא דְּחִשְׁיב, וְתַנָּא דְּבָרַיְיתָא סָבַר כֵּיוָן דְּמֻתָּר לִגְרוֹם לֹא שְׁנָא שִׁיעוּרָא רַבָּא וְלֹא שְׁנָא שִׁיעוּרָא זוּטְרָא, דְּאִפּלּוּ בְּכְבֵדִי בֵּיצָה נְמִי מֻתָּר לִגְרוֹם, אִי נְמִי תַּנָּא דְּמַתְנִי׳ סָבַר דִּילְמָא נָגַע חַלָּה בְּאֶמְצָעִית אַחַר קְרִיאַת הַשֵּׁם וְתַנָּא בְּרָא לֹא חָיֵשׁ: **כְּמַאי קָמִיפַּלְגִי.** ר״ע וְר״ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי: **כְּגְדוֹל הַמַּקְרֵא אֶת הַלֵּל.** מִקְרֵהוּ לְצִבּוּר לְהוֹצִיאָן יְדֵי חוֹבָתָן: **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי פְּרָקִים הֶלְלוּיָה.** שֶׁהוּא רֹאשׁ הַפֶּרֶשָׁה, עַל כָּל דָּבָר שֶׁהוּא אוֹמֵר עוֹנִין אַחֲרָיו הֶלְלוּיָה, דִּתְנַן בְּמַסֶּכֶת סֹכָה (קף לח.) מִי שֶׁהָיָה עָבַד אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן מִקְרֵין אוֹתוֹ הוּא עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִים, וְאִם הָיָה גָּדוֹל מִקְרָא אוֹתוֹ עוֹנֶה אַחֲרֵיו הֶלְלוּיָה: **כְּסוֹפֵר.** מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, וְהוּא תְּדִיר בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּפוֹרֵס עַל שְׁמַע לְעֲשָׂרָה הַנּוֹעָדִים. פּוֹרֵס לְשׁוֹן פְּרוֹס לְחָם חֻנָּה לְפָנֵי הַחָגּ (שָׁקָלִים קף ה). מִתְחִיל בִּבְרָכוֹת שֶׁלְּפָנֵי קְרִיאַת שְׁמַע, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו וְקוֹרִין כֻּלָּן יַחַד, וְכָךְ שָׁרְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עַל כֻּלָּם וְכִוְּנוּ יַחַד אֶת הַשִּׁירָה כִּכְתָבָהּ: **לֵאמֹר אַמִּילְתָּא קַמָּיְיתָא קָאֵי.** שֶׁעוֹנִין תָּמִיד אֶשִׁירָה לֵ׳: **וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר וַיֹּאמְרוּ.** אַמּוֹשָׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קָאֵי, וּמִשְּׁמַע דְּאָמוּר כֻּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי: **לֵאמֹר דִּפְתַח מֹשֶׁה בְּרֵישָׁא.** הָכֵי קָאָמַר, וַיֹּאמְרוּ כֻּלָּם אַחַר שֶׁנִּרְשׁוּ לֵאמֹר, דְּהַיְינוּ אַחַר שֶׁפָּתַח חָכָם: **עוֹלֵל.** גָּדוֹל מִינֹּיֹנֵק כִּדְכְתִיב (שְׁמוּאֵל א׳ טו) מֵעוֹלֵל וְעַד יוֹנֵק, וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָא לוֹמַר כֵּן, כְּלוֹמַר כְּלָה הַכֹּל מִן הַחָשׁוּב עַד הַגָּרוּעַ כְּמוֹ מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה (שָׁם):

במקהלות

ביאורים למסכת סוטה דף ל עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וַחֲכָמִים אוֹסְרִין להפריש חלה מהעיסה הטהורה על הטמאה, אלא יפריש מהטמאה על עצמה. **וְתַנְיָא** בברייתא, שלדברי רבי אליעזר אפשר להניח באמצע אף עיסה בשיעור **כַּבֵּיצָה**, ובכל אופן אין האמצעית מטמאת את הטהורה, כמבואר בהמשך.

סְבַרוּהָ – רבנן שרצו ללמוד מדברי רבי אליעזר שאין שלישי בחולין סברו, **שְׁאִידִי וְאִידִי** – בין הברייתא שמתירה לפי רבי אליעזר אפילו כביצה, ובין המשנה שמתירה רק פחות מכביצה, עוסקות **בְּעִיסָּה רִאשׁוֹנָה** לטומאה, שמטמאת את האמצעית, ועושה אותה שניה, ובכל זאת סוברת הברייתא שלפי רבי אליעזר אפשר להניח באמצע גם כביצה, ואף על פי כן אינה מטמאת את הטהורה, היות ואין שני עושה שלישי בחולין, ואף על פי שחולין אלה עומדים להיות חלה, עדיין יש להם דין חולין, היות **וְחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה** – חולין שלא הופרש מהם חלה, **לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ** ודינם כחולין. ולפי זה רצו החכמים לומר, **מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפְּלְגִי, דְּמַר** – רבי אליעזר **סָבַר, אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין** ולכן אפשר להניח באמצע גם חתיכה כביצה, והיא לא תטמא את הטהורה כיון שלא נקרא עליה שם חלה, ואין שני עושה שלישי בחולין. **וּמַר סָבַר** – חכמים סוברים, **שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין**, ולכן נטמאת העיסה הטהורה אף לפני שיקרא עליה שם חלה, והכהן יקבל חלה טמאה בחזקת טהורה ויכשל באכילת חלה טמאה.

דוחה הגמרא, **אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – בין לרבנן ובין לרבי אליעזר, **אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וְהָכָא בְּחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה** – חולין שלא הופרש מהם חלה **קָמִיפְּלְגִי, מַר סָבַר** – רבנן סברו, שעוד לפני שנקרא עליהם שם חלה **כְּחַלָּה דָּמוּ**, ויש בחלה דין שלישי בתרומה, והחתיכה האמצעית תפסול את החלה בשלישי. **וּמַר** – רבי אליעזר **סָבַר, לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ**, ולכן עד שיקרא עליה שם חלה היא חולין ואינה יכולה לטמאות את החלה.

וְאִיבְּעִית אֵימָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא חוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ, וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, ולכולי עלמא אף אם יהיה בחתיכה האמצעית כביצה היא לא תטמא את הטהורה, **וְהָכָא בְּמוּתָּר לְגָרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָמִיפְּלְגִי** – והמחלוקת היא אם מותר לטמאות את האמצעית, **מַר** – רבי אליעזר **סָבַר, מוּתָּר לְגָרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** כדי לתקן חלה בטהרה, לכן מותר לחבר חתיכה קטנה בין העיסה הטהורה לטמאה אף שהיא עצמה נטמאת. **וּמַר סָבַר** – רבנן סברו, **אָסוּר לְגָרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, וכיון שהחתיכה האמצעית נטמאת, אסור להפריש בדרך זו, הרי שלרבי אליעזר ולרבנן שחולקים עליו, אין שני עושה שלישי בחולין.

שנינו במשנה, **בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכוּ׳**, הא כיצד, אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום השבת, רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים. מבארת הגמרא **בְּמַאי קָא מִיפְּלְגִי, מַר** – רבי עקיבא **סָבַר, תְּחוּמִין** – מה שאסור לצאת חוץ לאלפים אמה בשבת הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא כמו שנרמז בפסוק, **וּמַר** – רבי אליעזר **סָבַר**, תחומין **דְּרַבָּנָן** ולא הוזכרו בפסוק.

שנינו במשנה, בו ביום דרש רבי עקיבא "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה׳ ויאמרו לאמר" שאין תלמוד לומר ׳לאמר׳, ומה תלמוד לומר ׳לאמר׳, מלמד, שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה על כל דבר ודבר כקוראין את הלל, לכך נאמר לאמר. רבי נחמיה אומר, כקורין את שמע, ולא כקורין את הלל. מביאה הגמרא ברייתא המבארת מחלוקתם, **תָּנוּ רַבָּנָן, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, כְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, כְּגָרוֹל הַמְּקָרֵא אֶת הַלֵּל** כדי להוציא את הציבור ידי חובתם, **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רֵאשֵׁי פְּרָקִים** – על כל דבר שהוא אומר הם עונים אחריו הללויה שהוא ראש הפרשה, כעין זה **מֹשֶׁה אָמַר ׳אָשִׁירָה לַה׳״, וְהֵן אוֹמְרִים** אחריו **׳אָשִׁירָה לַה׳״, מֹשֶׁה אָמַר ׳כִּי גָאֹה גָּאָה׳, וְהֵן אוֹמְרִים ׳אָשִׁירָה לַה׳״.**

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, בְּקָטָן הַמְּקָרֵא אֶת הַלֵּל לגדולים שאינם יודעים לקרוא בעצמם, ואינו יכול להוציאם ידי חובתם, **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו כָּל מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר**, כעין זה **מֹשֶׁה אָמַר ׳אָשִׁירָה לַה׳״, וְהֵן אוֹמְרִים ׳אָשִׁירָה לַה׳״, מֹשֶׁה אָמַר ׳כִּי גָאֹה גָּאָה׳, וְהֵן אוֹמְרִים ׳כִּי גָאֹה גָּאָה׳.**

רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, בְּסוֹפֵר – מלמד תינוקות שהוא רגיל להיות בבית הכנסת, **הַפּוֹרֵס עַל שֶׁמַע בְּבֵית הַכְּנֶסֶת** – לעשרה אנשים המגיעים לבית הכנסת, **שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִילָּה** בברכות שלפני קריאת שמע, **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו** ביחד אתו, כעין זה היה בשירת הים שמשה פתח אשירה לה׳, ושרתה רוח הקודש על בולם וכיוונו כולם ואמרו יחד את השירה.

מבארת הגמרא **בְּמַאי קָמִיפְּלְגִי**, נאמר בהקדמת השירה, "את השירה הזאת לה׳ ויאמרו לאמר", ונחלקו מה אמרו בני ישראל, **רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, ׳לֵאמֹר׳ אֲמִילְתָא** – שבני ישראל אמרו כל פעם את תחילת השירה ׳אשירה לה׳״. **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר, ׳לֵאמֹר׳** הולך **אַכָּל מִילְתָא** – שכל תיבה שאמר משה חזרו אחריו בני ישראל. **וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר**, שפירוש הפסוק הוא כך, ׳**וַיֹּאמְרוּ**׳ משמע, **דְּאָמוּר כּוּלְּהוּ כַּחֲדֵי הֲדָדֵי** – משה עם בני ישראל ביחד, לאחר שקבלו רשות ׳**לֵאמֹר**׳, על ידי **דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרִישָׂא.**

תָּנוּ רַבָּנָן, דָּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, כְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, עוֹלֶל מוּטָל עַל בִּרְכֵּי אִמּוֹ, וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְּׁדֵי אִמּוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכִינָה, עוֹלֶל הִגְבִּיהַּ צַוָּארוֹ, וְתִינוֹק שָׁמַט דַּד מִפִּיו, וְאָמְרוּ ׳זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ׳, שֶׁנֶּאֱמַר ׳מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז׳.

הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ עוֹבְרִים שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שנים ושלושים לעומר עמוד ב

שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ, כלומר בסדר הפוך מהסוף להתחלה, שאינו יוצא ידי חובה אם לא קרא לפי הסדר הכתוב. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ, מְנָלֵיהּ** – מהיכן הוא לומד דין זה. עונה הגמרא, **נַפְקָא לֵיהּ** – הוא דורש זאת **מִ׳הַדְּבָרִים׳ ׳הַדְּבָרִים׳**, שהיה מספיק לכתוב ׳והיו דברים האלה׳ בלי ה"א, ונאמר ׳הדברים׳, ללמד שלא יקרא בסדר הפוך. ומבארת הגמרא, **וְרַבָּנָן**, שדרשו שלא יקרא למפרע מ׳והיו׳, ולא דרשו זאת מ׳הדברים׳ כמו רבי, כי ׳**הַדְּבָרִים**׳ ׳**הַדְּבָרִים**׳ **לֹא מַשְׁמַע לְהוּ** שזה ייתור הניתן לדורשו. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי נַמִּי, הָכְתִיב ׳שְׁמַע׳**, ומדוע אינו דורש מזה שאפשר לקרוא בכל לשון שאתה שומע, כחכמים. עונה הגמרא, **הַהוּא**, המילה ׳שמע׳, **מִיבָּעֵי לֵיהּ** רבי לדרשה אחרת, שבקריאת שמע צריך **לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ**. ומבארת הגמרא, **וְרַבָּנָן** שדרשו מ׳שמע׳, לקרוא בכל לשון שאתה שומע, ולא דרשו מכך שצריך להשמיע לאזניו, **סְבְרֵי לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יָצָא.**

הגמרא מבררת אם מחלוקת רבי וחכמים תלויה בעניין אחר. **לֵימָא** – האם נאמר שקָסְבַר רַבִּי,

ביאורים למסכת סוטה דף לא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

'בְּמִקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל' משמע שגם אלו שעדיין היו במקור ברכו את ה' כשהיו במקהלות על הים. (שואלת הגמרא, וְהָא לֹא חָזוּ. משיבה הגמרא, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, כֵּרֶם נַעֲשָׂה לָהֶן כְּאַסְפַּקְלַרְיָא – מראה הַמְּאִירָה וְרָאוּ).

שנינו במשנה, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס שֶׁלֹּא עָבַד אִיּוֹב כּוֹ'. את הקדוש ברוך הוא אלא מאהבה, שנאמר "הן יקטלני לו אייחל", ועדיין הדבר שקול, 'לו' אני מצפה או איני מצפה. מקשה הגמרא, וְלֵיחֵוֵי הַאי 'לא' כיצד הוא כתוב, אִי בְּלָמֶ"ד אָלֶ"ף כְּתִיב 'לא' הוּא, שפירושו איני מצפה, וְאִי בְּלָמֶ"ד וָי"ו כְּתִיב, 'לו' הוּא שפירושו שמצפה, ומפני מה אומרת המשנה הדבר עדיין שקול, וצריך להביא פסוק נוסף.

דוחה הגמרא את הקושיא, וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּלָמֶ"ד אָלֶ"ף, לֹא הוּא, אֶלָּא מַעְתָּה, 'בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר', דִּכְתִיב 'לא' בְּלָמֶ"ד אָלֶ"ף, הָכִי נָמֵי דְּלֹא הוּא, האם תפרש שהכוונה היא שהקדוש ברוך הוא אינו נמצא עמהם בצרתם, וְכִי תֵּימָא הָכִי נָמֵי, שכך הוא הפירוש, וְהָכְתִיב בהמשך הפסוק, 'וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם', הרי שהקדוש ברוך הוא כן נמצא ומושיע להם בצרתם. אֶלָּא (לָאו), מַשְׁמַע הָכִי, וּמַשְׁמַע הָכִי – פעמים שהכוונה כך ופעמים שהכוונה כך, לכן אומרת המשנה הדבר עדיין שקול.

תַּנְיָא רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, נֶאֱמַר 'יְרֵא אֱלֹהִים' בְּאִיּוֹב, וְנֶאֱמַר 'כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אתה' בְּאַבְרָהָם, מַה יְרֵא אֱלֹהִים הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם מֵאַהֲבָה, אַף יְרֵא אֱלֹהִים הָאָמוּר בְּאִיּוֹב מֵאַהֲבָה, וְאַבְרָהָם גּוּפֵיהּ מְנָלָן שמאהבה, דִּכְתִיב 'זֶרַע אַבְרָהָם אוֹהֲבִי'.

שואלת הגמרא, מַאי אִיכָּא בֵּין עוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה. ומשיבה, אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה, שֶׁזֶּה העושה מיראה, תָּלוּי זכותו ומגינה לְאֶלֶף דּוֹר שלאחריו, וְזֶה העושה מאהבה, תָּלוּי לְאַלְפַּיִם דּוֹר. ומנין שכך הוא, כיון שהָכָא כְּתִיב, 'לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי' הרי שלאוהביו הוא תולה אלפים, וְהָתָם כְּתִיב, 'וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר' הרי שלשומרי מצוותיו שאינם עושים מאהבה אלא מיראה, תולה אלף.

מקשה הגמרא, הָתָם נָמִי – בפסוק של אלף דור כְּתִיב 'לְאוֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר'. מתרצת הגמרא, הַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ וְהַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ – 'לאלפים' סמוך 'לאוהבי', ו'לאלף דור' סמוך 'ולשומרי מצוותי'.

הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דַּהֲווּ יָתְבֵי קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַד אָמַר לֵיהּ לרבא, אַקְרְיוּן בְּחֶלְמָאי – הקריאו לי בחלומי את הפסוק 'מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ', וְחַד אָמַר לֵיהּ לרבא, אַקְרְיוּן בְּחֶלְמָאי 'יִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנְּנוּ וְיַעְלְצוּ בְךָ אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ'. אָמַר לְהוּ רבא, תַּרְוַיְיכוּ רַבָּנַן צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי אַתּוּן – שניכם צדיקים גמורים, אלא שמַר עובד את הקדוש ברוך הוא מֵאַהֲבָה, ולכן הקריאו לו 'ויעלצו בך אוהבי שמך', וּמַר עובדו מִיִּרְאָה, ולכן הקריאו לו 'אשר צפנת ליראיך'.

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא פרק שישי

הפרק עוסק בדיני העדות על סוטה.

משנה. מִי שֶׁקִּנְּאָה לְאִשְׁתּוֹ שלא תיסתר עם פלוני, וְנִסְתְּרָה אחר קינויו, אֲפִילּוּ שָׁמַע על כך שנסתרה מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ, כלומר שלא שמע בעדות גמורה אלא רק מעד אחד, ואף אם הוא פסול לעדות כגון עבד או שפחה, אם בעלה אינו רוצה להשקותה, אזי יוֹצִיא את אשתו בגט, וְיִתֵּן כְּתוּבָּה, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רבי אליעזר סובר בזה כשיטתו בתחילת המסכת שאין צריך עדות גמורה על הסתירה, וגם הפסולים לעדות נאמנים בזה, כמו שנאמנים להעיד על טומאתה, משום שסתירה הוקשה לטומאה, לפיכך נאסרת לבעלה בעדותם עד שישקה אותה מים המאררים, ואם אינו רוצה להשקותה, יוציא ויתן כתובה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אינה נאסרת לבעלה אם אין שני עדים כשרים על הסתירה, אולם יכול לקיימה רק עַד שֶׁיִּשָּׁאוּ וְיִתְּנוּ בָהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה – שנשים השוזרות חוטי פשתן בלילה, ישאו ויתנו, כלומר ידברו על פריצותה, שבהגיע למצב זה, מכוער הדבר, ויוציאה בגט, שהרי במצב כזה שנושאות ונותנות בה מוזרות בלבנה, אין המים המאררים בודקים אם זינתה, כמו שלמדנו לעיל.

אם אָמַר עֵד אֶחָד, אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמְאַת בסתירה זו שעליה העידו שני העדים לפי רבי יהושע או בסתירה שנודעה על פי עוף הפורח לפי רבי אליעזר, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה, כי אחרי שקיבלנו עדות שנסתרה, עד אחד נאמן להעיד שנטמאה, משום שרגליים לדבר, ואין צורך לבודקה, ונאמנותו היא אף להפסידה כתובתה, וכפי שנדרש מהפסוקים בהמשך המשנה. ממשיכה המשנה, וְלֹא עוֹד, ולא רק עד כשר נאמן, אֶלָּא אֲפִילּוּ עֶבֶד, אֲפִילּוּ שִׁפְחָה המעידים שנטמאה, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין שנטמאה ואינה שותה, ונאמנים אַף לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. ממשיכה המשנה, חֲמוֹתָהּ, וּבַת חֲמוֹתָהּ, וְצָרָתָהּ, וִיבִמְתָּהּ, וּבַת בַּעְלָהּ מאשה אחרת, אף ששונאות אותה ואינן נאמנות בשום עדות שהיא לרעתה, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת לעדות זו שנטמאה כשנסתרה, אבל וְלֹא נאמנות נשים אלו לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ, שהואיל ושונאות אותה, אינן נאמנות להפסידה, אֶלָּא נאמנותן היא רק לעניין שֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה.

המשנה מביאה את הדרשה לכך שעד אחד ואפילו פסול לעדות נאמן שנטמאה במקרה שכבר הועדה שנסתרה, ומקדימה לבאר, שלולי גזירת הכתוב היינו מצריכים לכך שני עדים. שֶׁהָיָה בַּדִּין שנאמר שעד אחד לא יהיה נאמן שנטמאה, מקל וחומר, וּמָה אִם

המשך ביאור למסכת סוטה ליום אחד ושלושים לעומר עמוד ב

כּוּלָּהּ עוסקת בעניין שונה, בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, וְרַבִּי נְחֶמְיָה הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הרי שהוצאה עדות זו מכלל כל עדויות שבתורה ולא צריך בה תורת עדות, ולפיכך פסולים וכשרים שווים בה וְהַלֵּךְ אַחַר רֹוב דֵּעוֹת, כלומר, מקבלים את העדות שיש בה יותר עדים מן העדויות האחרות, אפילו אם הם פסולים, ואפילו העידו זה אחר זה וכבר נתקבלה עדות אחרת. וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים כְּאִישׁ אֶחָד, כְּשְׁנֵי אֲנָשִׁים כְּאִישׁ אֶחָד, כלומר שאם נשים, הפסולות לעדות, הכחישו עד אחד כשר, הרי הן נאמנות בעדות כזו כמו שני עדים כשרים שהכחישו עד אחד, שגם בזה הולכים אחר רוב דעות. ושני המקרים האחרונים במשנה מתפרשים כך, כשיש עדויות סותרות אם נטמאה האשה, עד אחד אומר שכן, ושניים פסולים אומרים שלא, או הפוך, מקבלים את דברי השנים שהם רוב הדעות. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי דעה אחרת בדברי רבי נחמיה, כָּל הֵיכָא דְּאָתָא עֵד אֶחָד כְּשֵׁר מֵעִיקָּרָא – כל מקום שבא עד אחד הכשר לעדות בתחילה ואמר שנטמאה, ונתקבלה עדותו, אֲפִילּוּ מֵאָה נָשִׁים נַמִּי, אם יבואו אחר כך להכחישו, כולן כְּעֵד אֶחָד דְּמִיָּין, ואין עדותן מתקבלת, כי לראשון הכשר יש נאמנות כשנים כשרים, וכבר לא הולכים אחר רוב דעות של פסולים, אלא אומרים בזה 'אין דבריו של אחד, במקום שנים'.

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף לא עמוד א

רש"י

בְּמִקְהֲלוֹת. כְּשֶׁנִּקְהֲלוּ עַל הַיָּם: **מִמְּקוֹר:** אַף אוֹתָם שֶׁבַּמְּקוֹר: **וְלֵיחֲזֵי הַאי לָא כוּ׳.** וְאַמַּאי אָמַר הַדָּבָר עֲדַיִּין שָׁקוּל: **ה"נ דְּלָא הוּא.** וְה"ק קְרָא אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְצָרָתָם וְלֹא צַר בָּהּ: **בְּאַבְרָהָם.** כִּי יָרֵא אֱלֹהִים אַתָּה (בְּרֵאשִׁית כב): **תָּלוּי.** זְכוּתוֹ לְדוֹרוֹתָיו לְהָגֵן עֲלֵיהֶם עַד אַלְפַּיִם דּוֹר: **לַאלָפִים לְאוֹהֲבַי.** סְמָךְ אוֹהֲבַיו לְאַלָּפִים, וְאִידָךְ קְרָא סְמָךְ לְאֶלֶף דּוֹר אֶל שׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו, דְּדִיְּינוּ מִיְּרֵאָה, וְאֵין אֶלָּא דּוֹמִין לְפָרוּשׁ מֵאַהֲבָה לְפָרוּשׁ מִיְּרֵאָה (לְעֵיל דף כב:), דְּהַנְהוּ מֵאַהֲבַת שָׂכָר וּמִיְּרַאת פּוּרְעָנוּת הַקְּלָלוֹת וְהָעֳנָשִׁין, וְהָכָא מֵאַהֲבַת הַמָּקוֹם וּמִיְּרָאתוֹ שֶׁמּוֹרָאוֹ גָּדוֹל וּמֻטָּל עַל הַבְּרִיּוֹת: **וְיִשַּׁמְּחוּ כָּל חוֹסֵי בָךְ וגו׳.** סִיפֵיהּ דִּקְרָא וְיַעֲלְצוּ בָךְ אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ:

הַדְּרָן עֲלָךְ כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם

מַתְנִי׳ מִי שֶׁקִּנֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה. אִם לְאַחַר שֶׁקִּנֵּא לָהּ נִסְתְּרָה: **אֲפִי׳** שֶׁמַּע מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ. שֶׁנִּסְתְּרָה יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר בְּפ״ק (לְעֵיל דף כ:) סְתִירָה לֹא בְּעֵינָא עֵדוּת וְאֲפִלּוּ עֶבֶד וַאֲפִלּוּ שִׁפְחָה נָאֱמָנִין, דְּהֵיְּינוּ נַמִּי כְּעוֹף הַפּוֹרֵחַ, דְּאִיתְקַשׁ לְטִמְאָה דְּכֻלְּהוּ מְהֵימְנֵי בָּהּ, הִלְכָּךְ נָאסְרָה עָלָיו וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר עַד שֶׁיִּשָּׁאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה. כְּלוֹמַר מִשּׁוּם סְתִירָה שֶׁאֵין בָּהּ ב׳ עֵדִים אֵינָהּ נַאֲסֶרֶת עָלָיו, וְר׳ יְהוֹשֻׁעַ לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר מִשֻּׁקָּה עַל פִּי שְׁנַיִם. מֵיהוּ כְּשֶׁיִּשָּׂאוּ וְיִתְּנוּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה בְּפְרִיצוּתָהּ מִכּוֹעַר הַדָּבָר וְתֵצֵא, דְּהָא אֲפִלּוּ מַיָּא תּוּ לֹא בְּדָקֵי לָהּ כְּדִתְנַיָּא בְּפ״ק (לְעֵיל דף ו:) וּטְהוֹרָה הִיא וְלֹא שֶׁיִּשָּׂאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה: **אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת.** בְּאוֹתָהּ סְתִירָה שֶׁהִיא עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וּלְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר ע״פ עוֹף הַפּוֹרֵחַ: **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה.** דְּעַד אֶחָד נָאֱמָן בָּהּ אַף לְהַפְסִידָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ שֶׁרַגְּלִים לְדָבָר, וּמִקְּרַאי יְלִפִינָן לָהּ לְקַמָּן בְּמַתְנִי׳: **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים אַף לְפַסְּלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ.** שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה וְלֹא תִּטּוֹל כְּתֻבָּתָהּ: **חֲמוֹתָהּ וּבַת חֲמוֹתָהּ וְצָרָתָהּ וִיבִמְתָּהּ.** אִשֵּׁת אָחִי בַּעֲלָהּ, אַף הִיא כְּצָרָתָהּ וְשׁוֹנְאָתָהּ שֶׁדּוֹאֶגֶת הֵימֶנָּה שֶׁסּוֹפָהּ לִהְיוֹת צָרָתָהּ, אִם יָמוּת בַּעֲלָהּ בְּלֹא בָנִים תִּתְיַיֵּבֶם לְבַעְלִי, וּבַת בַּעֲלָהּ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת, אֵלּוּ חָמֵשׁ נָשִׁים שׁוֹנְאוֹת אוֹתָהּ. וּבִיבָמוֹת (לְקַ״מ קיז:) מְפָרֵשׁ טַעְמָא אַמַּאי סָנוּ לָהּ. וְאֵינָן נֶאֱמָנוֹת לָהּ לְשׁוּם עֵדוּת שֶׁהִיא לְרָעָתָהּ: **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת.** לָהּ לְעֵדוּת זוּ, שֶׁהִתּוֹרָה הֶאֱמִינָה כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. וּמֵיהוּ לֹא לְפַסְּלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ הוֹאִיל וְשׁוֹנְאוֹת אוֹתָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה: **שֶׁהָיָה בַדִּין.** שֶׁלֹּא יְהֵא נֶאֱמָן בָּהּ עַד אֶחָד אִם לֹא מְגֻזֶּרֶת הַכָּתוּב: **הָרִאשׁוֹנָה.** סְתִירָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם אֶלָּא עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה: **אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם.** כְּדִבְעֵינָן לְמִימַר מְגֻזֶּרֶת שָׁוָה, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא: **עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה.** טְמְאָה: **כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ.** נֶאֱמָן בָּהּ. וּבְגִמְרָא יְלִפִינָן לָהּ דְּהָכִי קָאָמַר, תְּרֵי לֵית בָּהּ אֶלָּא אֶחָד, וְקָאָמַר וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׁה לְמִיסְרָהּ, אֲלִמָּא מְהֵימְנָן:

שאוסרתה

תוספות

ואידך דהיינו רבי יוסי הגלילי ממקור ישראל נפקא אלמא דלר׳ יוסי הגלילי נמי עוברים אומרים שירה ובפ״ק דכתובות (דף ז:) דריש לה דברכת חתנים בעשרה מדהוי מצי למיכתב מבטן ישראל וכתיב ממקור על עיסקי מקור בתוספתא מסיים הכי ואותן המלאכים שאמרו מה אנוש כי תזכרנו אמר להן הקב״ה באו וראו את השירה ביון שראו את ישראל פתחו אף הן ואמרו שירה שנאמר ה׳ אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ וגו׳ ור״ש בן אלעזר [מנסיא] אומר לא נאמרה פרשה זו אלא לענין עקידה:

גדול העושה מאהבה. בירושלמי (ברכות פ״ט) ר״ע הוה מתדין קמיה טורנוסרופוס הרשע אתת עונתא דקרית שמע שרי קרי וגחך א״ל סבא סבא או חרש אתה או מבעט ביסורין את א״ל תיפח רוחיה דההוא רשיעא לא חרש אנא ולא מבעט ביסורין אנא אלא כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך רחמתיה בכל לבי רחמתיה בכל נפשי רחמתיה בכל ממוני לא הות בדיק ליה וכיון דמטי ליה בכל נפשיה ואתיא ענתיה דקרית שמע ולא איפליג עליה בגין כן אנא קרי וגחיך:

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא לה. פרק זה היה הגון שיהא שנוי ומעורב בפרק ראשון לאחר אותה בבא דאלו אסורות לאכול בתרומה ואח״כ היה לו לשנות כיצד עושה לה וכל הסדר אבל תימה דלאחר ששנה שבדקוה המים הוא חוזר לקינוי, ה״ג בסדר המשנה משקינא לה אפילו שמע מעוף הפורח והכי מסתברא ונראה דה״פ מאחר שקינא לה אפילו קודם סתירה שמע פריצותא שהרי עכשיו קצת רגלים לדבר מכורר הדבר ומוציאה בכתובתה מאחר שלא נסתרה ולא נאסרה עליו ובענין זה מצוה לגרשה דאפילו לב״ה [דאמר אפילו אם] הקדיחה תבשילו היינו רשות מידהו מצוה ליכא אלא בכה״ג ואם מקיימה דומה לאדם שנפל זבוב לתוך תמחוי שמוצצו ואוכלו ולבית שמאי חובה הואיל וקינא לה רגלים לדבר מידהו כתובתה גובה הואיל ולא נסתרה והשתא אתי שפיר דרבי יהושע אבל לפירוש רבינו שלמה דפירש משקינא לה אפי׳ שמע מעוף הפורח שנסתרה דעוף פורח היינו עבד ושפחה שנאמנין בעידי סתירה ואם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובתה וכי היה רבי יהושע מחייב כתובה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה והלא אין המים בודקין אותה כדאמרינן בפרק קמא (לעיל דף ו:) ומאחר שהיא גרמה שתיאסר עליו ואין יכולה לשתות הויא כארוסה ושומרת יבם שלא שותות ולא נוטלות כתובה מידהו מצי למימר הא דאמרינן אין המים בודקין אותה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה דוקא לאחר קינוי ועידי סתירה לרבי יהושע אבל כאן אין עידי סתירה אלא שמוזרות בלבנה נושאות ונותנות בפריצותה:

כאן

״בְּמִקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה׳ מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל״. וְהָא לֹא חָזוּ? אָמַר ר׳ תַּנְחוּם: כֶּרֶם נַעֲשָׂה לָהֶן כְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה וְרָאוּ: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס לֹא עָבַד אִיּוֹב כוּ׳: וְלֵיחֲזֵי הַאי ״לֹא״, אִי בְּלָמֵ״ד אָלֶ״ף כְּתִיב, לֹא הוּא. אִי בְּלָמֵ״ד וָי״ו כְּתִיב, לוֹ הוּא? וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּלָמֵ״ד אָלֶ״ף, לֹא, הוּא? אֶלָּא מַעֲתָה ״בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר״ דִּכְתִיב בְּלָמֵ״ד אָלֶ״ף, הָכִי נַמִּי ״לֹא״ הוּא? וְכִי תֵימָא הָכִי נַמִּי? וְהָכְתִיב ״וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם״! אֶלָּא לָאו, מִשְּׁמַע הָכִי וּמִשְּׁמַע הָכִי. תַּנְיָא ר׳ מֵאִיר אוֹמֵר: נֶאֱמַר ״יְרֵא אֱלֹהִים״ בְּאִיּוֹב, וְנֶאֱמַר ״יְרֵא אֱלֹהִים״ בְּאַבְרָהָם. מַה ״יְרֵא אֱלֹהִים״ הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם, מְאַהֲבָה. אַף ״יְרֵא אֱלֹהִים״ הָאָמוּר בְּאִיּוֹב, מְאַהֲבָה. וְאַבְרָהָם גּוּפֵיהּ מְנָלַן? דִּכְתִיב ״זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי״. מַאי אִיכָּא בֵּין עוֹשֶׂה מְאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיְּרָאָה? אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא, ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מְאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיְּרָאָה, שֶׁזֶּה תָּלוּי לְאֶלֶף דּוֹר, וְזֶה תָּלוּי לְאַלְפַּיִם דּוֹר. הָכָא כְּתִיב: ״לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי״, וְהָתָם כְּתִיב: ״וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר״. הָתָם נַמִּי כְּתִיב ״לְאוֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר״? הַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ וְהַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ. הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דְּהָווּ יָתְבִי קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרְיוּן בְּחֶלְמַאי ״מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ״. וְחַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרְיוּן בְּחֶלְמַאי ״וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנְּנוּ וְיַעְלְצוּ בָךְ אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ״. אָמַר לְהוּ: תַּרְוַיְיכוּ רַבָּנַן צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי אַתּוּן. מָר מְאַהֲבָה, וּמָר מִיְּרָאָה:

הדרן עלך כשם שהמים

מי שֶׁקִּנֵּא לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתְּרָה, אֲפִילּוּ שָׁמַע מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ, יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָּה, דִּבְרֵי ר׳ אֱלִיעֶזֶר. ר׳ יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּשָּׂאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה. אָמַר עַד אֶחָד ״אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת״ לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִילּוּ עֶבֶד, אֲפִילּוּ שִׁפְחָה, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין, אַף לְפַסְּלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. חֲמוֹתָהּ וּבַת חֲמוֹתָהּ וְצָרָתָהּ וְיִבְמְתָהּ וּבַת בַּעֲלָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת. וְלֹא לְפַסְּלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה. שֶׁהָיָה בַדִּין, וּמָה אִם עֵדוּת רִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם. עֵדוּת אַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּים בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְעֵד אֵין בָּהּ״, כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. קַל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה: וּמָה אִם

עדות

סוטה. פרק שישי – מי שקינא דף לא עמוד ב

תוספות

כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה. קשיא דהכא משמע כיון שנתקבל עדותו של ראשון ואע"פ שלא עשו ע"י עדותו שום מעשה ולא שום הוראה רק שלא העיד השני בתוך כדי דיבורו של ראשון הוי דבריו של שני במקום ראשון כדבריו של אחד במקום שנים הכי משמע לפירוש רש"י והא בפרק האשה שהלכה (יבמות דף קיז:) תנן עד אומר מת וניסת ובא אחר ואמר לא מת לא תצא וקא דייק בגמ' טעמא דניסת הא לכתחילה לא תנשא והאמר עולא וכו' ומשני הכי קאמר עד אומר מת והתירוה לינשא ובא אחר ואמר לא מת לא תצא מהתירה הראשון והא התם דבזה אחר זה מיירי דהא ניסת בנתיים ואפ"ה בכה"ג בזה אחר זה אם לא ניסת לא תנשא אא"כ התירוה לינשא דאמר לא תצא מהתירה הראשון ופירש נמי רש"י התם דדוקא שהתירוה קודם שיבא עד השני המכחישו אבל אם קודם שהתירוה מודה עולא דלא סמכינן אקמא דאכתי לא אחשביניה כתרי להכי נראה לפרש הכא בזה אחר זה שקיבלו עדות הראשון והורו ע"פ עדותו מידו תימה עולא גופיה דאמר הכי אליביה תני לא היתה שותה מה דוחקיה למימר הכי והא מתניתין לא משמע ששהה השני אחר הראשון עד שהורו ואסרוה עליו ואמרו אינה שותה וי"ל דמתניתין בסתם קתני אי נמי רבי יצחק ועולא הוה מתרצי לההיא דהאשה זוטא כדמתרצי אליבא דר' יוחנן בפ' שני דכתובות (דף כב:) משום לזות שפתים וההיא דהאשה רבה (יבמות דף פח:) לא דמיא לתרוייהו משום דגברא אתי וקאי:

הא חד וחד לא היתה שותה תיובתא דרבי חייא. נראה האי דלא דחי ליה בזה אחר זה משום דסוף סוף תיקשי דיוקא דסיפא דשנים אומרים נטמאת וא' אומר לא נטמאת לא היתה שותה הא חד וחד היתה שותה במאי מוקמת לה ע"כ בבת אחת מאי קמ"ל היינו רישא הילכך צריך לתרוצי כר' נחמיה בין לר' יצחק בין לר' חייא הני תרתי בבי דסיפא תימה היכי הוה מתרץ ר' יצחק מתני' דפרק אמרו לו (כריתות דף יא:) דתנן עד אמר אכל ועד אמר לא אכל אשה אומרת אכל ואשה אומרת לא אכל מביא אשם תלוי ביון דהאמינה תורה עד אחד דנפקא לן מאו הודע אליו חטאתו (ויקרא ד) חטאת הוי ליה לאיתויי בשלמא רבי חייא הוה מוקי לה בבת אחת. ירושלמי גידל בר בנימן בשם רב אמר בכל מקום שהכשירו עד אחד עדות האשה כאיש האיש מכחיש את האשה והאשה מכחשת את האיש דתנן עד א' אמר נטמאת ואשה אומרת לא נטמאת אשה אומרת נטמאת ועד א' אמר לא נטמאת תנא דבי רבי אומר כן ותו בירושלמי עד אחד אמר נטמאת ועד אחד אמר לא נטמאת שמעון ב"ר אבא בשם ר' יוחנן כאן לא היתה שותה ובעגלה ערופה היו עורפין וטעמא מפני שכאן רגלים לדבר ומסיק נמי התם דבעידי טומאה לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה מפני שרגלים לדבר:

מהו

רש"י

1 עדות אַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּה אִיסּוּר עוֹלָם, הֲרֵי הִיא
2 מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד. עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּה
3 אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד? תַּלְמוּד
4 לוֹמַר: "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "עַל
5 פִּי שְׁנַיִם עֵדִים... יָקוּם דָּבָר". מַה לְּהַלָּן עַל פִּי שְׁנַיִם,
6 אַף כָּאן פִּי שְׁנַיִם. עֵד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וְעֵד אוֹמֵר "לֹא
7 נִטְמֵאת", אִשָּׁה אוֹמֶרֶת "נִטְמֵאת" וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת "לֹא
8 נִטְמֵאת", הָיְתָה שׁוֹתָה. אֶחָד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וּשְׁנַיִם
9 אוֹמְרִים "לֹא נִטְמֵאת", הָיְתָה שׁוֹתָה. שְׁנַיִם אוֹמְרִים
10 "נִטְמֵאת" וְאֶחָד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת", לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה
11 **גמ'** הַאי תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר"?
12 תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּהּ" בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה
13 מִיבָּעֵי לֵיהּ? הָכִי נַמִּי קָאָמַר, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּהּ" בָּהּ
14 וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה. וְטוּמְאָה בְּעֶלְמָא בְּלֹא
15 קִינּוּי וּבְלֹא סְתִירָה, דְּלֹא מְהֵימַן עַד אֶחָד, מְנָלַן?
16 נֶאֱמַר כָּאן "דָּבָר", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "דָּבָר". מַה לְּהַלָּן
17 בִּשְׁנֵי עֵדִים אַף כָּאן בִּשְׁנֵי עֵדִים: עֵד אוֹמֵר נִטְמֵאת:
18 טַעֲמָא דְּקָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, הָא לֹא קָא מַכְחִישׁ לֵיהּ,
19 עַד אֶחָד מְהֵימַן, מְנָהֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנָן: "וְעֵד אֵין
20 בָּהּ" בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בִּשְׁנַיִם, אוֹ
21 אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד
22 בְּאִישׁ", מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יָקוּם עֵד" אֵינִי יוֹדֵעַ
23 שֶׁהוּא אֶחָד? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד"? זֶה בְּנָה אָב,
24 כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵד" הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עַד שֶׁיְּפֹרֵשׁ
25 לְךָ הַכָּתוּב "אֶחָד". וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ אֶלָּא
26 חַד, "וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה" אֲסוּרָה. וְכֵיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא
27 עַד אֶחָד מְהֵימַן, אִידָךְ הֵיכִי מָצֵי מַכְחִישׁ לֵיהּ? וְהָא
28 אָמַר עוּלָּא: כָּל מָקוֹם שֶׁהָאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד
29 הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, וְאֵין דִּבְרֵיהוּ שֶׁל אֶחָד בְּמָקוֹם שְׁנַיִם!
30 אֶלָּא אָמַר עוּלָּא: תְּנֵי, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְכֵן אָמַר ר'
31 יִצְחָק, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְר' חִייָא אָמַר הָיְתָה שׁוֹתָה.
32 לְר' חִייָא קַשְׁיָא דְעוּלָּא? לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּבַת אַחַת,
33 כָּאן, בְּזֶה אַחַר זֶה. תְּנַן, עַד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וּשְׁנַיִם
34 אוֹמְרִים "לֹא נִטְמֵאת" הָיְתָה שׁוֹתָה, הָא חַד וְחַד,
35 לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. תִּיוּבְתָּא דְּר' חִייָא! אָמַר לְךָ ר'
36 חִייָא: וְלִיטַעֲמִיךְ, אֵימָא סֵיפָא, שְׁנַיִם אוֹמְרִים "נִטְמֵאת"
37 וְאֶחָד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת" לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. הָא
38 חַד וְחַד, הָיְתָה שׁוֹתָה. אֶלָּא כּוּלְּהָ בִּפְסוּלֵי עֵדוּת
39 וְר' נְחֶמְיָה הִיא. דְּתַנְיָא, ר' נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהָאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הֵלֵךְ
40 אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד, וְאִיבָּא דְּאָמְרִי
41 כָּל הֵיכָא דַּאֲתָא עֵד אֶחָד כָּשֵׁר מֵעִיקָּרָא, אֲפִילּוּ מֵאָה נָשִׁים נַמִּי, כְּעֵד אֶחָד דְּמָיֵין.

שֶׁאוֹסַרְתָּה אִיסּוּר עוֹלָם. כִּדְאָמַר (לְעֵיל דַּף כח.) בְּסוֹטָה סָפֵק מִנִּטְמְאָה וְנִטְמְאָה, וְכ"ש וְדָאִית: עַד אוֹמֵר נִטְמֵאת וְעַד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת. אוֹקֵי חַד בַּחֲדֵי חַד וְהֲרֵי הִיא כִּסְפֵיקָא וְשׁוֹתָה: וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נִטְמֵאת. כְּלוֹמַר לֹא נִטְמֵאת בְּפָנַיִךְ, שֶׁכְּשֶׁבָּאתָ וּמְצָאתָךְ שֶׁנִּטְהְרוּ יַחַד גַּם אָנוּ הָיֵינוּ עִמָּךְ וּבְפָנֶיךָ לֹא נִטְמֵאת, הֲרֵי נִטְתַּלֵּק הָעֵד הַזֶּה וּבִטְּלוּ דְּבָרָיו מִפְּנֵי הַשְּׁנַיִם וְהֲרֵי הִיא בְּסִפֵּיקָא אִם נִטְמֵאת קֹדֶם שֶׁבָּאוּ אֵלּוּ וּמְצָאוּם וְהָיְתָה שׁוֹתָה. וּבְגמ' מְפָרֵשׁ לְמַאי אִיצְטְרִיכוּ כָּל הָנָךְ בָּבֵי: גמ' בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי כו'. לְמַאי אִיצְטְרִיךְ גְּזֵרָה שָׁוָה הָא כְּתִיב גַּבֵּי טֻמְאָה וְעַד אֵין בָּהּ וּמִיעוּטָא הוּא, בָּהּ עַד אֶחָד נֶאֱמָן וְלֹא בְּעֵדוּת אַחֶרֶת וְהַיְינָא לָהּ עֵדוּת סְתִירָה כִּשְׁאָר כָּל עֵדְיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה; וְטֻמְאָה בְּעֶלְמָא. עֵד א' שֶׁהֵעִיד עַל אִשָּׁה שֶׁלֹּא קִנָּא לָהּ בַּעֲלָהּ וְאָמַר נִטְמֵאת מִנַּיִן דְּלֵא מְהֵימְנָן וְלֹא אֲמַרִינָן אִטְמְאַת אִשָּׁה הַמְנִיָּה רַחְמָנָא לֹא שָׁנָא לְאַחַר קִנּוּי וְלֹא שָׁנָא בְּלֹא קִנּוּי, תַּלְמוּד לוֹמַר כו', וְכִי הַמְנִיָּה רַחְמָנָא בְּטֻמְאָה שֶׁאַחַר קִנּוּי יֵשׁ עֲדֵי סְתִירָה שְׁנַיִם וְעֵד מֵעִיד שֶׁנִּטְמֵאת שֶׁרְגָלִים לְדָבָר. וּבְפֶרֶק קַמָּא (לְעֵיל דַּף ג.) פַּרְכִינָן וְהָא כִּי כְּתִיב קִנּוּי בְּתַר הָכִי כְּתִיב, וּמִשְּׁנִינָן וְעָבַר כְּתִיב שֶׁכְּבָר עָבַר: הָא לֹא מַכְחִישׁ לֵיהּ כו'. הוּא הַדִּין דְּהָוָה לֵיהּ לְמִבְּעֵי אַרִישָׁא דְּקָתָנֵי בְּהַדְיָא אֶחָד אוֹמֵר אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה אֵלְּמָא מְהֵימְנָן, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְאַקְשׁוּיֵי עֲלָהּ כִּי מַכְחִישׁ לֵיהּ מַאי הֲוֵי הָא הַמְנִיָּה רַחְמָנָא לְהַאי דְּאָמַר נִטְמֵאת כְּבֵי תְּרֵי וְהָוֵי לֵיהּ הַאי דְּמַכְחִישׁ לֵיהּ חַד וְאֵין דִּבְרֵיהוּ שֶׁל אֶחָד בְּמָקוֹם שְׁנַיִם: הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. הֲרֵי הוּא כִּשְׁנַיִם: קַשְׁיָא דְעוּלָּא. דִּכְיוָן דְּהָאֲמִינָה תּוֹרָה הֲרֵי הֲעֵדְמִידָתוֹ בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם: כָּאן בְּבַת אַחַת. מִתְנִי' כְּשֶׁהֵעִידוּ שְׁנֵיהֶם בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר דְּבָטְלוּ דְּבָרָיו מִיָּד דְּלֹא נִתְקַיְּמָה עֲדוּתָן בְּב"ד, וְהֵיכָא דְּהָאֲמִינָהוּ תּוֹרָה כִּשְׁנַיִם כְּגוֹן אִם הֵעִיד עֲדוּתוֹ וְיָצָא, דְּתוּ לֹא מָצֵי חַד לְאַכְחוּשֵׁיהּ: הָא חַד וְחַד. עַל בְּרָחִיץ לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה תְּנָא בְּרֵישָׁא, דְּאִי הָיְתָה שׁוֹתָה קָתָנֵי הָא תּוּ לָמָּה לִי, הַשְּׁתָא בְּחַד הֲוֵי הַכְחָשָׁה תְּרֵי מִבָּעְיָא פְּשִׁיטָא דְּאֵין אֶחָד בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם, וּמִתְנִי' לְדִיוּקָא דִּידֵיהּ תְּנָא לֵיהּ, דְּאִי לְאַשְׁמוּעִינָן הִיא גּוּפָהּ פְּשִׁיטָא דְּלֵא אִיצְטְרִיךְ: אָמַר לָךְ ר' חִייָא וּלְטַעֲמִיךְ. דִּסְבִירָא לָךְ דְּמִתְנִי' לְגוּפֵיהּ לֹא אִיצְטְרִיךְ, דְּהָא פְּשִׁיטָא דְּאֵין א' בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם, וּלְדִיוּקָא אָתְיָא, סֵיפָא מַאי תִּידּוּק מִנָּהּ, אֶלָּא מִתְנִי' לֹא לְדִיוּקָא אָתְיָא אֶלָּא לְאַשְׁמוּעִינָן הִיא גּוּפָהּ אִיצְטְרִיךְ, דִּשְׁנַיִם דְּקָא תְּנָא בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת קָאָמַר כְּגוֹן נָשִׁים אוֹ עֲבָדִים, וְאַשְׁמוּעִינָן דִּשְׁתֵּי נָשִׁים מְבַטְּלוֹת דִּבְרֵי עֵד א' בֵּין בְּרֵישָׁא בֵּין בְּסֵיפָא. וּלְקַמָּן פָּרִיךְ תִּרְתֵּי לְמָה לִי. וְהַאי דְּלֹא שְׁנֵי ר' חִייָא מְצִיעְתָא בְּזֶה אַחַר זֶה, מִשּׁוּם דְּקָא דַּיֵּיק מִתְנִי' בְּבַת אַחַת דְּקָתָנֵי וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא רָאִינוּהָ [וְנִטְמֵאת] אֵלְּמָא בְּהַדֵּי הַדְדֵי קָאָתוּ, דְּלְעוֹלָם בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם לֹא הָאֲמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד: כָּל מָקוֹם שֶׁהָאֲמִינָה תּוֹרָה כו'. הוֹצִיאָתוֹ לְעֵדוּת זֶה מִכְּלַל כָּל עֵדְיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה לְפִיכָךְ פְּסוּלִין וּכְשֵׁרִין שָׁוִין בָּהּ וְהֵלֵךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת הַמְעִידִין בַּדָּבָר: וְאִיבָּא דְּאָמְרִי כָּל הֵיכָא דְּאָתָא עַד כָּשֵׁר מֵעִיקָּרָא. וְאָמַר נִטְמֵאת וְנִתְקַבְּלָה עֲדוּתוֹ וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ מֵאָה נָשִׁים כְּעֵד א' דְּמָיֵין וְהָוֶה לֵיהּ קָמָא שְׁנַיִם וְאֵין דִּבְרֵיהוּ שֶׁל אֶחָד בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם וְאֵינָהּ שׁוֹתָה:

ביאורים למסכת סוטה דף לא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

עֵדוּת רִאשׁוֹנָה – על הסתירה, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ** על בעלה **אִיסּוּר עוֹלָם**, אלא רק עד שתשתה ותמצא טהורה, **אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם, עֵדוּת אַחֲרוֹנָה** – שהעידו שנטמאה לאחר שהועדה שנסתרה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ** לבעלה **אִיסּוּר עוֹלָם**, והיא חמורה יותר, האם **אֵינוֹ** דִּין שֶׁלֹּא **תִּתְקַיֵּים בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם**. אך דוחה המשנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – לפיכך כתוב 'וְעֵד אֵין בָּהּ', לומר שכָּל **עֵדוּת** שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שנטמאה, העדות נאמנת, אפילו היא של עד אחד.

מקשה המשנה שיש לומר ההפך, **קַל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה** – מאחר ולמדנו שלטומאה מספיק עד אחד, נלמד קל וחומר לעדות סתירה שיספיק עד אחד, וכך נלמד את הקל וחומר, **וּמָה אִם עֵדוּת אַחֲרוֹנָה** – שנטמאה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם**, והיא חמורה, **הֲרֵי הִיא מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד**, כמו שדרשנו, **עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה** – שנסתרה, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם**, והיא קלה יותר, האם **אֵינוֹ** דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים **בְּעֵד אֶחָד**. דוחה המשנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר", **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר** "**עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים** או על פי שלשה עדים **יָקוּם דָּבָר**", דורשים גזירה שווה 'דבר' 'דבר' להשוות בין עדות על אשה שמצא בה ערות דבר, כגון עדות זו שנסתרה, ובין עדות ממון, **מַה לְּהַלָּן**, בעדות ממון, **עַל פִּי שְׁנַיִם, אַף כָּאן**, על **פִּי שְׁנַיִם**.

אם **עַד אוֹמֵר** 'ראיתי שהאשה **נִטְמֵאת**', **וְעַד** אחר **אוֹמֵר** 'לא **נִטְמֵאת**', או אם **אִשָּׁה** מעידה עליה **וְאוֹמֶרֶת** 'נִטְמֵאת', **וְאִשָּׁה** אחרת **אוֹמֶרֶת** 'לא נִטְמֵאת', **הָיְתָה שׁוֹתָה**, שכיון שהעדים מכחישים זה את זה, ממילא זה ספק בכל סוטה, ושותה. אם **אֶחָד אוֹמֵר** 'נִטְמֵאת', **וּשְׁנַיִם** מכחישים אותו **וְאוֹמְרִים** 'לא נִטְמֵאת' בפניך, שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד, גם אנו היינו עמך, ובפנינו לא נטמאת', **הָיְתָה שׁוֹתָה**, שהרי נסתלקה עדותו ובטלו דבריו של העד האחד מפני השנים, ויש עדיין ספק שמא נטמאה קודם שבאו העדים ומצאום, לפיכך שותה כסוטה רגילה. אם **שְׁנַיִם אוֹמְרִים** 'נִטְמֵאת', **וְאֶחָד אוֹמֵר** 'לא נִטְמֵאת', **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**, שאין אחד נאמן נגד השנים.

גמרא. שנינו במשנה שלדברי רבי יהושע לומדים מגזירה שוה 'דבר' 'דבר', שעד אחד אינו נאמן להעיד שנסתרה. מקשה על כך הגמרא, **הַאי תַּלְמוּד לוֹמַר** 'כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר' – וכי הלימוד לדברי רבי יהושע שעד אחד אינו נאמן להעיד שנסתרה לומדים מהגזירה שוה, הרי בפסוק עצמו ממנו דורשים שהעד נאמן שנטמאה יש לימוד אחר לזה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'ועד אין בָּהּ', שזה מיעוט, דווקא **בָּהּ**, בעדות שנטמאה, עד אחד נאמן, **וְלֹא בְּקִינּוּי**, ודווקא **בָּהּ** הוא נאמן, **וְלֹא בְּסִתִּירָה**, שאין עד אחד נאמן להעיד שקינא לה בעלה או שנסתרה, אלא צריך שני עדים כשאר כל עדויות שבתורה, ואת המיעוט הזה **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היתה המשנה צריכה להביא, ומדרש דרשה זאת המשנה מ'דבר' 'דבר'. מתרצת הגמרא, **הָכִי נָמִי קָאָמַר** – כך אכן אומרת גם משנתינו, **תַּלְמוּד לוֹמַר בָּהּ, בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ וְלֹא בְּסִתִּירָה**, ובאמת מכאן נדרש הדין, אלא שמילים אלו חסרות במשנה. והגזירה שוה מלמדת דין אחר, וגם הוא חסר בגירסתינו, וכך צריך להוסיף במשנה, 'עדות על **טוּמְאָה בְּעֶלְמָא**, שהאשה נטמאה, **בְּלֹא** שהיה **קִינּוּי וּבְלֹא** שהיתה **סְתִירָה, דְּלֹא מְהֵימַן עֵד אֶחָד** – שבזה, הדין הוא שאין עד אחד נאמן, **מְנָלָן** – מנין לומדים זאת'. על כך אמרה המשנה, '**נֶאֱמַר כָּאן** 'כי ימצא בה ערות **דָּבָר**', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** 'על פי שני עדים וגו' יקום **דָּבָר**', **מַה לְּהַלָּן בִּשְׁנֵי עֵדִים, אַף כָּאן בִּשְׁנֵי עֵדִים**', והגזירה שוה נאמרה לגבי דין זה, שעד אחד אינו נאמן להעיד על אשה שנטמאה כשבעלה לא קינא לה, ורק אם קינא לה ונסתרה נאמן, כמו שדרשה המשנה מ'ועד אין בה', כי אז יש רגליים לדבר.

שנינו במשנה, שאם **עַד אוֹמֵר נִטְמֵאת**, ועד אחר אומר לא נטמאת, היתה שותה. מדייקת הגמרא, **מַעֲמָא דְּקָא מַכְחִישׁ לֵיהּ** – רק מטעם שהראשון הוכחש היא שותה, **הָא** אם **לֹא קָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, עֵד אֶחָד מְהֵימָן** שנטמאת. מבררת הגמרא, **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** שעד אחד נאמן לומר שנטמאת. ומבארת הגמרא, **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, 'וְעֵד אֵין בָּהּ' **בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר**, שכוונת הפסוק היא שאין עדות גמורה של שני עדים שזינתה. דנה הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר בִּשְׁנַיִם, אוֹ** אולי **אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶחָד**, שכוונת הפסוק שאין אפילו עד אחד שזינתה. וכדי לברר את כוונת הפסוק מביאה הברייתא עוד דרשה אחרת, **תַּלְמוּד לוֹמַר**, '**לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ וְגוֹ'**", והיה מקום להקשות על פסוק זה, **מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר** '**לֹא יָקוּם עֵד**', וכי **אֵינִי יוֹדֵעַ** כבר **שֶׁהוּא אֶחָד, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** '**אֶחָד**'. אלא שזֶה **בְּנָה אָב** – לימוד של 'בנין אב', **שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** 'עֵד', **הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עֵד שֶׁיְּפֹרֵט לְךָ הַכָּתוּב** 'אֶחָד'. ועל פי זה חוזרת הגמרא ומבארת את הפסוק 'ועד אין בה והיא לא נתפשה', **וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ** – הכוונה ב'עד אין בה' היא שאין עדות של שנים, **אֶלָּא** רק **חַד** מעיד בה שנטמאה, והפסוק ממשיך, 'וְ**הִיא לֹא נִתְפָּשָׂה**', כלומר שלא היתה אנוסה ולכן היא **אֲסוּרָה**. הרי שהאמינה כאן התורה לעד אחד ואסרה את האשה מחמת עדותו.

מקשה הגמרא על דין המשנה שהעד השני האומר 'לא נטמאת' יכול להכחיש את הראשון האומר 'נטמאת' ולכן היא שותה, **וְכֵיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא עֵד אֶחָד מְהֵימָן** שנטמאה, אם כן **אִידָּךְ, הֵיכִי מָצֵי מַכְחִישׁ לֵיהּ** – השני, איך יכול להכחישו, **וְהָא אָמַר עוּלָּא, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן** תוקף של **שְׁנַיִם, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד** המכחישו נחשבים **בִּמְקוֹם שְׁנַיִם**. עונה הגמרא, **אֶלָּא אָמַר עוּלָּא, תְּנֵי** – אכן יש לשנות במשנתינו '**לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**', ולא כמו ששנינו 'היתה שותה', כי באמת הראשון נאמן כשנים שנטמאה, והשני שהוא רק עד אחד אינו יכול להכחישו. **וְכֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק**, שצריך לשנות '**לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**'. **וְרַבִּי חִיָּיא אָמַר**, הגירסא נשארת '**הָיְתָה שׁוֹתָה**'. שואלת הגמרא, **לְרַבִּי חִיָּיא קַשְׁיָא דְּעוּלָּא**, שכיוון שהאמינה תורה את הראשון על כך שנטמאה, הרי הוא כשנים, כפי שלימד עולא, אם כן מדוע שותה. עונה הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** במשנתינו, מדובר שהעידו שניהם **בְּבַת אַחַת**, שבתוך כדי דיבור מאז שהעיד הראשון, העיד גם השני, שאז בטלו דבריו של הראשון מיד, כי עדיין לא הספיקה עדותו להתקיים בבית דין, שלא האמינה תורה עד אחד אלא אם העיד עדותו ויצא בלי שיוכחש, ורק באופן זה כבר לא ניתן להכחישו בעד אחד. לפיכך במשנתינו אין לראשון תוקף של שנים. ואילו **כָּאן** בדברי עולא שעד אחד נחשב כשנים, מדובר ששני העדים באו להעיד **בָּזֶה אַחַר זֶה**, ורק על מקרה כזה אומרים שאין דבריו של אחד במקום שנים.

הגמרא מקשה על רבי חייא מהמשך משנתינו, **תְּנַן, עֵד אוֹמֵר** '**נִטְמֵאת**', **וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים** '**לֹא נִטְמֵאת**', **הָיְתָה שׁוֹתָה**. ויש לדייק מזה, דווקא אם הכחישוהו שנים היתה שותה, **הָא חַד וְחַד** – במקרה שרק אחד הכחישו, דהיינו במקרה הקודם במשנה, **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**, וכך יש ודאי לגרוס שם. ובהכרח אי אפשר לגרוס שם 'היתה שותה', כי אם זו הגירסה שם, אזי קשה מה חידשה המשנה במקרה השני, ששנים יכולים להכחיש את העד הראשון, הרי כבר למדנו מהמקרה הראשון שאפילו אחד יכול להכחישו. אלא ודאי שהמקרה השני הובא כדי לדייק שצריך לגרוס 'לא היתה שותה' במקרה הראשון, כפי שדייקנו. הרי מכאן **תְּיוּבְתָּא דְּרַבִּי חִיָּיא**, שגרס שם 'היתה שותה'.

משיבה הגמרא, **אָמַר לָךְ רַבִּי חִיָּיא, וְלִיטַעְמֵיךְ** – לשיטתך הסוברת שהמשנה הביאה מקרה נוסף רק כדי לדייק ממנו, **אֵימָא סֵיפָא** – מה תעשה עם המקרה השלישי במשנה, '**שְׁנַיִם אוֹמְרִים נִטְמֵאת, וְאֶחָד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**', וכי תדייק ממנו, **הָא חַד וְחַד, הָיְתָה שׁוֹתָה**, הרי דייקת מהמקרה השני בדיוק הפוך. **אֶלָּא** ודאי שהמקרים האלו לא נאמרו כדי לדייק מהם, אלא שסוף המשנה

המשך בעמוד קס

ביאורים למסכת סוטה דף לב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְהָכָא – מה שאמרה המשנה 'אחד אומר נטמאת, ושנים אומרים לא נטמאת, היתה שותה', **בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דַּאֲתַאי אִשָּׁה מֵעִיקָּרָא** – שאשה היא שבאה ראשונה ואמרה 'נטמאת', ולכן הולכים אחר רוב דעות של הפסולים ומקבלים את עדות השנים, **וְתָרְצָה לְדִרְבִּי נְחֶמְיָה הָכִי** – ה'איכא דאמרי' יפרשו את דברי רבי נחמיה לפי דעתם כך, **רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הֵלֵךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעֶשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִשָּׁה אַחַת, כְּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד**, דהיינו דוקא כשגם העד הראשון היה אשה או עד פסול אחר מקבלים את עדותן של שתי הנשים, **אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד** הכשר לעדות, **כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דָּמֵי**, כלומר, כל אחת מעדויות אלו נחשבת כאילו היא של עד אחד, ואין הולכים אחר רוב דעות.

הגמרא שבה לדון בגוף תירוצו של רבי חייא, ששני המקרים האחרונים במשנה עוסקים בפסולי עדות, ומקשה על כך הגמרא, **וְתַרְתֵּי** – שתי המקרים שאמרנו שעוסקים **בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, לָמָּה לִי**, הרי כדי לומר שהולכים בפסולים אחר הרוב היה מספיק למשנה להביא דוגמא אחת. מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא, כִּי אָזְלִינַן בָּתַר** – מה שהולכים אחר **רוֹב דֵּיעוֹת** נאמר רק **לְחוּמְרָא** – אם לפי רוב הדעות צריכה לשתות, **אֲבָל לְקוּלָּא** – אם לפי רוב הדעות יש להקל מעליה שלא תשתה, כגון כששתים אומרות 'נטמאת' ועד אחד אומר 'לא נטמאת', אולי בזה **לֹא אָזְלִינַן** אחר רוב דעות, אלא נשאיר את הענין בספק בגלל שהיתה הכחשה כל שהיא, ותשתה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שהולכים גם במקרה כזה אחר רוב דעות, ואינה שותה, כי הדין נאמר בין לחומרא ובין לקולא.

הדרן עלך מי שקינא

אלו נאמרין פרק שביעי

משנה. דברים אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן – בכל שפה, ואין צריך לאומרם בלשון הקודש, **פָּרָשַׁת סוֹטָה** – מה שאומר הכהן לסוטה, כמפורש בפסוקים, "והשביע אותה הכהן ואמר אל האשה, אם לא שכב וכו'", ואינו צריך לומר לה כדרך שכתוב בלשון הקודש, אלא אפילו בשפה אחרת. **וְיִדּוּי מַעֲשֵׂר**, שמצווה להתוודות בפסח של שנה רביעית ושביעית של מחזור השמיטה, שאז הזמן שחייב להוציא ולבער מן הבית את כל מעשרותיו של גידולי קרקע ולעשות בכל אחד כדינו, ואחר כך אומר הוידוי 'ביערתי הקודש מן הבית וכו'" הכתוב בתורה, ויכול לאמרו בכל שפה, ואין אומרים שהכתוב חייבו לומר דווקא בלשון זו הכתובה. **קְרִיַּת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת** – אם חבירו ביקש שיעיד עבורו בתביעת ממון שתבע בבית דין, ונשבע בשקר שאינו יודע עדות זו, או שהלה השביעו שיעיד עבורו וכפר בשקר שאינו יודע, חייב קרבן 'עולה ויורד' האמור בפרשה, גם אם השבועה נאמרה בכל לשון. **וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן** – שכפר לחבירו על תביעת פיקדון או ממון ונשבע על כך בשקר, או שהשביעו התובע וכפר בשקר, מתחייב קרבן 'אשם גזילות' האמור בפרשה, גם אם השבועה נאמרה בכל לשון. ואף בַּדברים שנסדר ונכתב מצוות דיבורם בתורה, אין צריך לאומרם בלשון הקודש, כפי שלומדת הגמרא על פי הנאמר בהם.

וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ**, ואינם נלמדים מהדברים הקודמים לאומרם בכל לשון, משום שנכתב בהם לימוד לעבב שלא לומר אותם בלשונות אחרים, **מִקְרָא בִּיכּוּרִים** – הקריאה של 'ארמי עובד אבי וגו'" שהמביא ביכורים צריך לקרוא. **וַחֲלִיצָה** – כל סדר האמירות הכתוב בפרשת חליצת יבמה. **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת** שאמרן יהושע וישראל בהר גריזים והר עיבל כמו שנצטוו בתורה. **בִּרְכַּת כֹּהֲנִים** – נשיאת כפיים. **וּבִרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל** ביום הכיפורים אחר עבודת היום שלפני ולפנים בקודש הקדשים, שאז היה קורא בתורה את פרשת העבודה ומברך עליה שמונה ברכות. **וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ** – פרשת 'הקהל', שהמלך היה קורא בספר דברים על בימת עץ בעזרה בסוכות שאחר השמיטה. **וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה** – מה שאומרים הזקנים והכהנים כשנמצא חלל שלא נודע מי היכהו אחרי שעורפים את העגלה, כמו שכתוב, 'וענו ואמרו, ידינו לא שפכו את הדם הזה וגו'". **וּמְשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם** – הדברים שהכהן שנמשח לכך אומר אל העם הקרבים למלחמה, כמו שכתוב 'ואמר אליהם, שמע ישראל, אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם, אל ירך לבבכם וגו'".

מכאן עד סוף המסכת הולכת המשנה ומבארת את הפרטים שנזכרו. **מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד** – דהיינו מנין שצריך לאומרו בלשון הקודש. שנאמר בפרשת הביכורים, 'וְעָנִית וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ', וּלְהַלָּן בברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר**, 'וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ', מזה שנאמר בשניהם עניה ואמירה דורשים גזירה שוה, **מַה לְּהַלָּן** הברכות והקללות היו דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** כפי שדורשת הגמרא, **אַף כָּאן** בפרשת ביכורים, **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ**.

חֲלִיצָה כֵּיצַד – מנין שצריכה להיות בלשון הקודש. מבארת המשנה, נאמר בחליצה, 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה', וּלְהַלָּן בברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר**, 'וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ', לומדים בזה גזירה שוה, **מַה לְּהַלָּן**, בברכות וקללות **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן**, בחליצה **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אין צורך ללמוד זאת מגזירה שוה, שמהפסוק עצמו שנאמר בחליצה נלמד הדבר, שכתוב 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה', שמשמע, **עַד שֶׁתֹּאמַר בְּלָשׁוֹן הַזֶּה** – שבלשון הזה שכתוב צריכה היא לומר, בלשון הקודש.

בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת שבהר גריזים והר עיבל, **כֵּיצַד** היה הדבר. **כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** בכניסתם לארץ, **וּבָאוּ אֶל הַר גְּרִיזִים וְאֶל הַר עֵיבָל שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן, שֶׁבְּצַד שְׁכֶם, שֶׁבְּאֵצֶל** – על יד **אַלּוֹנֵי מוֹרֶה**, ואנו למדים שהרים אלו זהו מיקומם, **שֶׁנֶּאֱמַר** "ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל, **הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגוֹ'** אצל אלוני מורה", **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר, "הֲיַעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם, עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן** לגבי אברהם, נתפרש שהוא על יד **שְׁכֶם, אַף אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר כָּאן**, הרי הוא על יד **שְׁכֶם. שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים, וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֶמְצַע**, בין שני ההרים, **הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַלְוִיִּם אֶת הַכֹּהֲנִים, וְכָל יִשְׂרָאֵל מִכָּאן וּמִכָּאן** על ההרים, **שֶׁנֶּאֱמַר** "וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשׁוֹטְרָיו וְשׁוֹפְטָיו עוֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן וְגוֹ'". **הָפְכוּ** הלוים את **פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים, וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, "בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה", וְאֵלּוּ** שבהר גריזים **וְאֵלּוּ** שבהר עיבל **עוֹנִין אָמֵן**. ואז **הָפְכוּ** הלוים את **פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל, וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה, "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה", וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין אָמֵן**, וכך היו עושים גם בשאר הברכות והקללות, **עַד שֶׁגּוֹמְרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת** שנאמרו שם. **וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים** שנטלו מן הירדן כדי לעשות את ציווי התורה, לבנות מזבח בהר עיבל ולכתוב על האבנים 'את כל דברי התורה וגו' באר היטב', **וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָרוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עָלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן**, כל שפה בבתבה ובלשונה, **שֶׁנֶּאֱמַר** 'בַּאֵר הֵיטֵב', **וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים** – פירקו את המזבח אחרי שגם העלו בו עולות ושלמים, כמו שציוותה תורה 'והעלית עליו עולות וגו', ולקחו את אבניו כדי להקימם במקום שילינו באותו לילה, כפי שציווה ה' ליהושע לעשות, **וּבָאוּ**

סוטה. פרק שישי – מי שקינא דף לב עמוד א

רש"י

וְהָכָא בְּמאי עָסְקִינַן. דִּקְתָנֵי עַד אֶחָד אוֹמֵר נִטְמֵאת וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לא נִטְמֵאת הָיְתָה שׁוֹתָה וְאוֹקִימְנָא בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת וּבֵין בְּבֵת אַחַת בֵּין בְּזָוָה אַחַר זֶה כִּר' נְחֶמְיָה, וְעַל כָּרְחָיךְ דְּבָזָה אַחַר זֶה אֵיצְטְרִיךְ עִקָּר לְאַשְׁמוּעִינָן, דְּאִי בְּבֵת אַחַת מאי הֲלַךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת אִיכָּא, בְּחַד וְחַד נַמִּי הָיְתָה שׁוֹתָה, [אֶלָּא] בְּהָכֵי עַסְקִינַן דְּהַהוּא דְּאִתָּא מֵעִקָּרָא וְאָמַר נִטְמֵאת אִשָּׁה הַיָּא הִלְכָּךְ אַפֵּי' בָּזָה אַחַר זֶה אָתוּ תְּרָתֵי וּמְבַטְּלֵי לָהּ: וְתַרְצָהּ לְדִרְבִּי נְחֶמְיָה הָכִי כו'. דְּהָא דְּאָמְרַן לְעֵיל וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד כו' לָאו סֵיפָא דְּמִלְּתֵיהּ דְּרִבִּי נְחֶמְיָה הוּא, אֶלָּא פֵּירוּשָׁא דְּמִלְּתֵיהּ הוּא, דְּאָנוּ פָּרְשִׁין לָהּ הָכִי: כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דְּמֵי. בְּלוֹמַר כִּי חַד וְחַד, וְאִי בְּבֵת אַחַת אָתוּ אוֹקֵי תְּרֵי לְבַדֵּי חַד וְאוֹקְמֵיהּ אַסְפִּיקָא, וְאִי בָּזָה אַחַר זֶה וְהַהוּא דְּהֶאֱמַרְנָה תּוֹרָה קֹדֶם וְאִתָּא בְּרִישָׁא הֲוָה לֵיהּ כִּשְׁנַיִם וְהָנַךְ כְּחַד וְאֵין דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹמוֹ, וְהֵיכָא דִּשְׁתֵּיהֶם אוֹמְרוֹת נִטְמֵאת וְעַד אֶחָד כָּשֵׁר אוֹמֵר לא נִטְמֵאת הָיְתָה שׁוֹתָה דְּכִי חַד וְחַד נִינְהוּ, וּמַתְנִיתִין דִּקְתָנֵי לא הָיְתָה שׁוֹתָה כְּגוֹן דְּהַהוּא חַד הֲוָה פְּסוּל: וְתַרְתֵּי בִּפְסוּלֵי עֵדוּת לָמָּה לִי. לְמִתְנֵי מַתְנִי' הֲלַךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת: לְחוּמְרָא. שֶׁתִּשְׁתֶּה: לְקוּלָּא. לְהָקֵל מֵעָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה: אֵין אֲזִלִינָן. בְּתַר רוֹב דֵּעוֹת בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, וְהֵיכָא דִּשְׁתֵּיהֶם אוֹמְרוֹת נִטְמֵאת וְאֶחָד אוֹמֵר לא נִטְמֵאת כֵּיוָן דְּאִיכָּא הַכְחָשָׁה כָּל דְּהוּ נַיְמָא אוֹקֵי הַאי לְבַדֵּי הָנַךְ וְאוֹקֵי מִלְּתָא אַסְפִּיקָא וְתִשְׁתֶּה, קָא מִשְׁמַע לָן:

הַדְרָן עָלָךְ מִי שֶׁקִּנֵּא

אֵלּוּ נֶאֱמָרִין (בְּכָל לָשׁוֹן). גַּרְסִינָן: פָּרָשַׁת סוֹטָה. מַה שֶּׁהַכֹּהֵן אוֹמֵר לָהּ. וְלֹא אֲמָרִי' צָרִיךְ לֵאמְרָהּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּכְתָּב. וּבְסִפְרֵי אֲמָרִי' דְּאִי לא כְּתִיב קְרָא לְהַתִּיר בְּכָל לָשׁוֹן כְּדִלְקַמָּן ה"א נִיגְמַר מִיבְּמָה בְּקָל וְחוֹמֶר, וּמַה יְּבִמָּה קַלָּה לא עָשָׂה בָּהּ כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת כִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, סוֹטָה חֲמוּרָה לא כָּל שֶׁכֵּן: וּוִדּוּי מַעֲשֵׂר. בִּשְׁנָה הַשְּׁלִישִׁית בְּעֵרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת (דְּבָרִים כו) שֶׁהוּא מוֹצִיא כָּל מַעֲשְׂרוֹתָיו וּמְבָעֲרָן מִבֵּיתוֹ וְאֵין יְכוֹל עוֹד לְהַשְׁהוֹתָם, וְנוֹתְנָן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לְלֵוִי וּמַעֲשֵׂר עָנִי לָעֲנִיִּים, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁעָבְרוּ מַעֲלֵהוּ לִירוּשָׁלַיִם עַכְשָׁיו אם לא הֶעֱלָהוּ, וּמִתְוַדֶּה בְּעֵרְתִּי הַקֹּדֶשׁ זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְגַם נָתַתִּי לְלֵוִי זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, לְגֵר לְיָתוֹם וְלָאַלְמָנָה זֶה מַעֲשֵׂר עָנִי, וְאוֹמְרוֹ בְּכָל לָשׁוֹן בְּדִלְיָיף לְקָמָן, וְלא אַמְרִינָן בְּלָשׁוֹן זֶה הַזִּקִּיקוּ הַכָּתוּב לְאָמְרָהּ בלה"ק: וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן. בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִשְׁבִּיעוּהוּ וְכָפֵר וְלא הוֹדָה חַיָּיב קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד הָאָמוּר בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְאֵשֶׁם גְּזֵלוֹת בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן: וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בלה"ק. וְלא אַמְרִינָן נִגְמַר מֵהָנַךְ דְּלֵעֵיל שֶׁנִּכְתַּב וְנִסְדַּר עֲלֵיהֶן כָּל מִצְוֹת דִּבּוּרָם וְאֵין צָרִיךְ לְאָמְרָן בלה"ק כְּדִכְתִיבִי בְּכֻלְּהוּ, מִשּׁוּם דִּבְהָנֵי כְּתִיב שְׁבוּעָה: מִקְרָא בְּכוּרִים. שֶׁהָיָה קוֹרֵא מֵאֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי עַד סוֹף כָּל הַפָּרָשָׁה: וַחֲלִיצַת יְבָמָה. הִיא אוֹמֶרֶת מֵאֵן יְבָמִי וְגו' וְהוּא אוֹמֵר לא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ, וְאַחַר הַחֲלִיצָה הִיא אוֹמֶרֶת כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ וְגו': בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת. שֶׁאָמְרָן יְהוֹשֻׁעַ וְיִשְׂרָאֵל בְּהַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל: בִּרְכַּת כֹּהֲנִים. נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם: בִּרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחַר עֲבוֹדַת הַיּוֹם שֶׁלְּפָנֶיהָ וְלִפָּנֶיהָ הָיָה קוֹרֵא בְּתוֹרָה אֶת הַפָּרָשָׁה וּמְבָרֵךְ שְׁמוֹנֶה בְּרָכוֹת כְּדִמְפָרַשׁ בְּמִנְחָתִיתִין: וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ. מִפְרָשָׁה בְּסוֹף פִּירְקָא, וְהִיא פָּרָשַׁת הַקְהֵל: וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה. יָדֵינוּ לא שָׁפְכוּ וְגו' כִּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְגו' (דְּבָרִים כא): פָּרָשַׁת מְשׁוּחַ מִלְחָמָה. (שָׁם כ) וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל וְגו' שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם וְגו': כִּי ה' אֱלֹהֶיכֶם וְגו': כִּיצַד. כְּמוֹ מִנַּיִן: וּחְלָלִין הוּא אוֹמֵר. בִּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁל הַר גְּרִזִּים, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ הֵיתֶם גּוּפֵיהּ מְנָא לָן: אֵינוֹ צָרִיךְ. לְלַמֵּדָהּ בְּגִזֵּרָה שָׁוָה שֶׁמַּעֲצֻמָהּ הִיא לְמַדָּהּ: וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה. דְּמִשְּׁמַע בְּלָשׁוֹן זֶה תֹּאמַר: שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן. אֵצֶל שׁוֹמְרוֹן: לְמִטָּה בְּאֶמְצַע. בֵּין שְׁנֵי הָהָרִים: מִכָּאן וּמִכָּאן. עַל הָהָרִים: הָפְכוּ. הַלְוִיִּם פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִזִּים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה. כָּל הָאֲרוּרִים הָיוּ אוֹמְרִים תְּחִלָּה בְּלָשׁוֹן בְּרָכָה: אֵלּוּ וְאֵלּוּ. שֶׁבְּהַר גְּרִזִּים וְשֶׁבְּהַר עֵיבָל. וְהָא דִּכְתִיב וְאֵלֶּה יַעֲמֹדוּ לְבָרֵךְ, לא שֶׁהָיוּ הַשְּׁבָטִים מְבָרְכִין וּמְקַלְּלִין, אֶלָּא הַלְוִיִּם הָעוֹמְדִים בֵּין שְׁנֵי הָהָרִים הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם לְהַר גְּרִזִּים בִּבְרָכָה וּלְהַר עֵיבָל בְּקִלְלָה: הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים. כְּדִכְתִיב וּבְנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ וְגו' וְכְתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּאֵר הֵיטֵב: וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים. סְתָרוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ לְאַחַר שֶׁהֶעֱלוּ הָעוֹלוֹת וְהַשְּׁלָמִים כְּדִכְתִיב וְהֶעֱלִיתָ עָלָיו עוֹלוֹת (שָׁם כז):

ולנו

תוספות

מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דיעות לחומרא אבל לקולא לא קמ"ל. ואם תאמר הא ממתני' בפרק האשה שהלכה (יבמות ד' קיז:) וממתני' דפרק עגלה ערופה (לקמן דף מז.) שמעינן לה י"ל דהכא איצטריך דאפילו לקולא אע"ג דרגלים לדבר ועוד דלא תנא פסולי העדות בהדיא במתני' להכי תנא גבי כל חד וחד:

הדרן עלך מי שקנא

ה"ג בסדר המשנה

אלו נאמרין בלשונם. ופירוש כל אדם בלשונו שהוא שומע לאפוקי למדי שאינו אומר בלשון פרסי אם אינו שומעו אבל בכל לשון משמע בין שומע בין אינו שומע ובגמרא לא משמע הכי:

קרית שמע ותפלה. תימה אמאי שייר הלל וקידוש של שבת וברכת הפירות וברכת המצות וליכא למימר דלא נקט אלא דאורייתא דהא בפרק מי שמתו (ברכות דף כא.) משמע דתפלה וקרית שמע דרבנן ועד דהתם (דף כ:) משמע דקידוש דאורייתא והכי משמע נמי בריש מסכת נזיר (דף ג:) בשלמא מקרא מגילה איכא למימר להכי שייר דתנא בפ"ב דמגילה (דף יז.) הלועז ששמע אשורית יצא אלא הני אמאי שייר ונראה דהני נאמרים בכל לשון אפי' אינו שומע הלכך לא דמו להני דמתני' דנאמרין דוקא בלשונם:

אידהו

הדרן עלך מי שקינא

אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן: פָּרָשַׁת סוֹטָה, וּוִידּוּי מַעֲשֵׂר, קְרִיַּת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן. וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: מִקְרָא בִּכּוּרִים, וַחֲלִיצָה, בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, וּבִרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה, וּמִשּׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם. מִקְרָא בִּכּוּרִים כֵּיצַד? "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ". מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. חֲלִיצָה כֵּיצַד? "וְעָנְתָה וְאָמְרָה" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ", מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר, "וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה", עַד שֶׁתֹּאמַר בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה. בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן וּבָאוּ אֶל הַר גְּרִזִּים וְאֶל הַר עֵיבָל שֶׁבַּשּׁוֹמְרוֹן, שֶׁבְּצַד שְׁכֶם, שֶׁבְּאֵצֶל אֵלוֹנֵי מוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגו'", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "יַעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה". מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן שְׁכֶם, אַף אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר כָּאן שְׁכֶם. שֶׁשָּׁה שִׁבְטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִזִּים וְשִׁשָּׁה שִׁבְטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֶמְצַע. הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן וְהַלְוִיִּם אֶת הַכֹּהֲנִים, וְכָל יִשְׂרָאֵל מִכָּאן וּמִכָּאן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרָיו וְשֹׁפְטָיו עֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן" הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִזִּים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, "בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ, עוֹנִין "אָמֵן". הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה: "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין "אָמֵן", עַד שֶׁגּוֹמְרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת. וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עָלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן. שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּאֵר הֵיטֵב" וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים וּבָאוּ

ולנו

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לב עמוד ב

תוספות

איהו הוא דקא מכסיף נפשיה. תימה והא אמר בשמעתא קמייתא דמנחות (דף ג.) דבין זכרים לנקיבות לאו דעתייהו דאינשי ואמר רבי התם דווקא אמרי (הכי) דאין מעשיו מוכיחים מפני שסומכין השומעין על דבורו שהוא שוחט חטאת לשם עולה אבל בסתמא כי הכא ודאי מרגישים בדבר:

ליכסיף וליזיל כי היכי דליכפר ליה. וא"ת יחלוק כמו כן בקביעות מקום שהיתה כי היכי דליהוי ליה כפרה גמורה י"ל כיון שחלק הכתוב בדבר אחד שיש היכר בדבר מה צריך יותר. מ"ר:

ורבי שלא יקראנה למפרע מנליה. תימה דהכא משמע דבין רבי ובין רבנן אית להו דקריאת שמע דאורייתא וכן תנאי דפליגי התם בקורא את שמע ולא השמיע לאזנו וכן ב"ש וב"ה התם בפרק קמא דברכות (דף י:) דתנן בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא ובבקר יעמוד שנאמר בשכבך ובקומך וב"ה אומרים בשעה שבני אדם שוכבין אלמא דתרוייהו סבירא להו דקרא משתעי בק"ש וסתמא דגמרא נמי התם פריך תנא היכא קאי דקתני מאימתי תנא אקרא קאי דכתיב בשכבך ובקומך ותו בפ"ב (שם דף יג:) בפלוגתא דרבי זוטרא ורבי יאשיה דתניא והיו שלא יקראם למפרע הדברים על לבבך רבי זוטרא אמר עד כאן מצות כוונה מכאן ואילך מצות קריאה רבי יאשיה אומר עד כאן מצות קריאה מכאן ואילך מצות כוונה אמר מר רבי זוטרא וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות קריאה דכתיב לדבר בם ה"נ הא כתיב ודברת בם וכו' אמר מר רבי יאשיה וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות כוונה דכתיב על לבבכם ה"נ כתיב על לבבך אלא עד כאן מצות כוונה וקריאה מכאן ואילך כוונה בלא קריאה מ"ש עד כאן מצות כוונה וקריאה דכתיב ודברת בם ה"נ כתיב לדבר בם ההוא בדברי תורה כתיב מדקאמר ההוא בדברי תורה מכלל ודברת בם דוקא בק"ש ותו התם הפועלים שעשו מלאכה עם בעל הבית קורין ק"ש ומברכין לפניה ולאחריה ואוכלים ומברכין לאחריה שתים כיצד ברכה ראשונה כתיקנה שניה כולל בונה ירושלים בברכת הארץ ולא מברך הטוב והמטיב משום דמדרבנן היא דביבנה תקנוה מכלל דק"ש דחייב לקרות דאורייתא ובפרק מי שמתו (ברכות ד' כא.) בגמרא בעל קרי פריך סתמא דגמרא קריאת שמע דרבנן אהא דקאמר דק"ש וברכת המזון דאורייתא ותו אמרינן התם (דף כא. ע"ש) אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר מאי טעמא ק"ש מדרבנן ודוחק לומר דכל הני דמשמע מינייהו דמדאורייתא הוי אסמכתא בעלמא דאין שיטת הגמרא לדייק כל כך על אסמכתא רבי ורבנן ועוד דאמר לימא קסבר כל התורה בכל לשון נאמרה ואי הוי אסמכתא בעלמא לא הוה צריך למידק מיניה:

ורבנן סברי לה כמ"ד הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. תימה מאי דוחקיה למימר הכי הוה מצי למימר ורבנן תרתי שמעינן מיניה כדאמר בפרק הזה קורא (ברכות דף טו.) דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא רבי יוסי אומר לא יצא ומפרש בגמרא מ"ט דר' יוסי משום דכתיב שמע השמיע לאזניך ות"ק שמע בכל לשון שאתה שומע ואידך תרתי ש"מ:

כל

רש"י

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן. בְּבֵית מִלּוּם בְּגִלְגָּל וְשָׁם הֶקִימוּ אֶת הָאֲבָנִים: **גמ' ה"ג.** וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת, וּמֵהַאי קְרָא יָלִיף לָהּ בְּסִפְרֵי, וְל"ג וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה: **אֶל הָאִשָּׁה.** מִשְּׁמַע דְּבָרִים הַנִּבְנִסִין בְּלִבָּהּ שֶׁתְּהֵא מְבֹרֶרֶת בַּלָּשׁוֹן: **עַל מָה הִיא שׁוֹתָה.** כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל שֶׁאוֹמֵר לָהּ פְּרִיצוּת גָּרַם לָךְ שֶׁתִּשְׁתֶּה: **וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה.** בִּכְלֵי מְאוּס בְּמִקְדִּידָה שֶׁל חֶרֶשׁ: **וְעַל מָה נִטְמֵאת.** מִי הֱבִיאָהּ לִידֵי טֻמְאָה שְׁחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, כְּדֵי לְיַסֵּר אֶת הַנָּשִׁים שֶׁלֹּא יְקַלּוּ רֹאשָׁן עִם הָאֲנָשִׁים, שֶׁעֵל יְדֵי כָּךְ בָּאוֹת לִידֵי וְצָבְתָה בִּטְנָהּ: **וּבַמֶּה הִיא נִטְמָאָה.** מִשֶּׁמִּעִיגִין אוֹתָהּ הִלְכוֹת הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים, עַל אֵיזוֹ טֻמְאָה הֵן בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, שֶׁאִם נִטְמְאָה וְהִיא מְזִידָה וּבִרְצוֹן בְּדִקּוּהָ, וְאִם שׁוֹגֶגֶת כְּגוֹן אָמְרוּ לָהּ מֵת בַּעֲלִיךְ אוֹ אֲנוּסָה לֹא יַבְדְּקוּהָ: **וְכָל כָּךְ לָמָּה.** לָנוּ לְהוֹדִיעַ בְּהִלְכוֹת הַמַּיִם, בְּשִׁלְמָא הָנָךְ קַמַּיְיתָא מִשּׁוּם וְנִזְהַרוּ כָּל הַנָּשִׁים (וַיִּקְרָא כג), אֶלָּא הָךְ לָמָּה: **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז.** שֶׁאִם נִטְמֵאת בְּאֹנֶס אוֹ שׁוֹגֶגֶת וְלֹא נִבְדְּקָה, שֶׁלֹּא תְּהֵא סְבוּרָה אֵלּוּ נִטְמֵאתִי מִזִּידָה גַּם כֵּן לֹא הָיוּ בּוֹדְקִים אוֹתִי: **ה"ג.** וְדוּמֵי מַעֲשֵׂר מִנְּלָן דִּכְתִיב וְאָמַרְתָּ וְגוֹ', וְיָלִיף אֲמִירָה אֲמִירָה מִסּוֹטָה: א"ל רַב זְבִיד לְאַבַּיֵּי וְנֵילַף אֲמִירָה אֲמִירָה מִלְּוִיִּם, א"ל דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָּא מֵאֲמִירָה גְּרִידְתָּא, וְאֵין דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָּא מֵעֲנִיָּה וְאֲמִירָה: **שְׁבָחוּ.** לֹא עָבְרוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי (וַיִּקְרָא כו), הַיְינוּ שֶׁבַח עַצְמוֹ: **בְּקוֹל נָמוּךְ.** מִדְּלֹא כְּתִיב בֵּיהּ עֲנִיָּה: **וּגְנוּתוֹ.** כְּגוֹן אֲרַמִּי אוֹבֵד אֲבִי הַיְינוּ גְּנוּתוֹ, שֶׁמִּתְגָּדֵין שֶׁאֲבִיהֶן לָבָן הָאֲרַמִּי הָיָה רָשָׁע: **מִפְּנֵי מָה תִּקְנוּ.** שֶׁיֵּהָא אָדָם אוֹמֵר תְּפִלָּתוֹ בְּלַחַשׁ כִּדְאִשְׁתְּכַּחְנָא בְּחִנָּה וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע (שְׁמוּאֵל א ח): **שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה.** הַמִּתְגָּדִים בְּתִפְלָתָם עַל עֲבֵירוֹת שֶׁבְּיָדָם: **צָעֲרוּ.** צָרוֹת שֶׁעָבְרוּ עָלָיו, דְּהַיְינוּ צָרוֹת שֶׁעָבְרוּ עַל יִשְׂרָאֵל, צַעַר לְבָן הָאֲרַמִּי צַעַר מִצְרַיִם: **שֶׁהֲרֵי לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה.** לֹא קָבַע לִשְׁחִיטַת חַטָּאת מָקוֹם בְּפִנֵּי עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא יְבִינוּ שֶׁהִיא חַטָּאת וּמִתְבַּיֵּשׁ: **טָמֵא טָמֵא יִקְרָא.** כְּלוֹמַר סוּרוּ מֵעָלַיּוֹ שֶׁטָּמֵא הוּא: **וְהָאִיבָּא כו'.** כְּלוֹמַר וַהֲרֵי יֵשׁ סִימָנִים אֲחֵרִים לְהַכִּירָהּ: **לְמַעֲלָה מֵחוּט הַסִּיקְרָא.** דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא ז) עַל קַרְנוֹת וּבְעוֹלָה לֹא כְּתִב קַרְנוֹת, וְהוּא נוֹתֵן דָּמִים לְמַטָּה מֵחוּט הַסִּיקְרָא, וְכֵן שְׁאָר כָּל הַדָּמִים: **הָתָם** כֹּהֵן. לְחוּדֵיהּ הוּא דְּיָדֵע וְלֹא שְׁאָר כָּל הָעוֹלָם וְאֵין בֹּשֶׁת בְּכָךְ: **מִכַּפְיָא.** הַנִּקְבוּת שֶׁל נְקֵבָה: **בְּאַלְיָה.** בְּזָנָב וְלֹא נִקְבָה: **שְׁעִירָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר.** שֶׁאֵין לָהּ זָנָב וְנִקְבַת הַנִّקְבוּת: **דְּאִיבָּעְיָא לֵיהּ לַאֲתוּיֵי בְּשִׁבָּה.** אִם הָיָה לוֹ בֹּשֶׁת, שֶׁהֲרֵי כָּל הַחִטָּאוֹת שֶׁל יָחִיד רָצָה כִּשְׁבָּה רָצָה שְׂעִירָה חוּץ מֵחִטָּאת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁכְּתִיב בָּהּ עַז בַּת שָׁנָתָהּ בְּפָרֶשֶׁת שֶׁלַּח לְךָ אֲנָשִׁים: **הָתָם נַיְיתֵי וְנִיכְסִיף.** הַטִּיל עָלָיו הַכָּתוּב שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ שֶׁתְּהֵא לוֹ כַּפָּרָה מְעוֹנֶגֶת גְּדוֹל כָּזֶה: **כְּכַתְבָהּ.** בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: **הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ.** פְּלוּגְתָּא הִיא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (קף טו.):

לימא

מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי? אָמַר קְרָא: "וְהָיוּ" בַּהֲוָוֵיְיתָן יְהוּ. וְרַבָּנָן, אָמַר קְרָא "שְׁמַע", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ. וְרַבָּנָן נַמִּי, הָא כְּתִיב "וְהָיוּ"? הַהוּא, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמִפְרֵעַ. וְרַבִּי, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמִפְרֵעַ מִנְּלָיהּ? נָפְקָא לֵיהּ מִ"דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים", וְרַבָּנָן: "דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים" לֹא מַשְׁמַע לְהוּ. וְרַבִּי נַמִּי, הָכְתִיב "שְׁמַע"? הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ. וְרַבָּנָן סְבְרִי לְהוּ כְּמַאן דְּאָמַר: הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יָצָא. לֵימָא קָסְבַר רַבִּי,

כל

ביאורים למסכת סוטה דף לב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן, בבית מלונם בגילגל, והקימו שם את האבנים.

גמרא. הגמרא מביאה את הדרשות לדברים שנאמרים בכל לשון. שנינו במשנה שפָּרָשַׁת **סוֹטָה** נאמרת בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן** – מהיכן לומדים זאת. ומשיבה, **דִּכְתִיב, 'וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה',** ודורשים מזה **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר.**

אגב מה שלמדנו שהאשה צריכה להבין את דברי הכהן, מביאה הגמרא את הברייתא הבאה, **תָּנוּ רַבָּנָן, מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת** – מסבירים לסוטה בשפה שהיא מבינה, את הדברים הבאים, **עַל מַה הִיא שׁוֹתָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, עַל מַה נִּטְמֵאת, וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת.** ומפרשת הברייתא, **עַל מַה** – בגלל מה **הִיא שׁוֹתָה, עַל עֶסְקֵי קִינּוּי וְסִתִּירָה,** דהיינו שמסבירים לה, מה גרם לך להגיע לכך שמשקים אותך, פריצותך, שקינא לך בעלך ונסתרת, היא שהביאה אותך לזה. **וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, בְּמִקְדָּה שֶׁל חֶרֶשׂ** – מסבירים לה שישקוה בכוס של חרס, שהוא כלי מאוס. עוד מסבירים לה **עַל מַה נִּטְמֵאת** – שאם אכן נטמאה, מה הביאה לידי כך, **עַל עֶסְקֵי שְׁחוֹק וְיַלְדוּת** – קלות ראש. וכל ההסבר הזה נועד בשביל שיקחו הנשים מוסר שלא יקלו ראשן עם האנשים כדי שלא יגיעו על ידי זה לעונש הכתוב בסוטה שנטמאה, שנאמר בה 'וצבתה בטנה ונפלה ירכה'. וממשיכה הברייתא לבאר, **וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת, בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּמֵזִיד, בְּאוֹנֶס [אוֹ] בְּרָצוֹן** – מסבירים לה מהלכות המים המאררים, שבאיזה אופן הם יבדקו אותה, רק אם נטמאה במזיד וברצון, אבל אם היתה שוגגת, כגון שאמרו לה שמת בעלה, והיא חשבה שאינה אשת איש, או אם היתה אנוסה, לא יבדקוה המים. **וְכָל כָּךְ לָמָּה** – מדוע מרחיבים לה גם בהלכות אלו, הסיבה היא, **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מֵימֵי הַמָּרִים,** שאם נטמאה באונס או בשוגג, וישקוה, ותראה שהמים לא בדקוה, שלא תהא סבורה, אילו נטמאתי במזיד גם כן לא היו המים בודקים אותי.

שנינו במשנה **שׁוּיְדוּי מַעֲשֵׂר** נאמר בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן,** ומבארת, **דִּכְתִיב,** בוידוי מעשרות, **'וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת', וְיֵלִיף 'אֲמִירָה' מִסּוֹטָה** – דורשים גזירה שוה של 'אמירה' 'אמירה' מפרשת סוטה שגם בה כתוב לשון 'אמירה', שהפסוק בא להשוות את דין וידוי מעשר לזה של סוטה, שגם הוא יכול להאמר **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר.** שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב זְבִיד לְאַבָּיֵי, וְלֵילַף 'אֲמִירָה' מִלְּוִים** – אולי נלמד גזירה שוה של 'אמירה' מהברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל שנאמר בהם לשון 'אמירה', ונדרוש להיפך, **מַה לְּהַלָּן** בלוים, היה צריך לומר את הברכות והקללות **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ,** כפי שדורשת הגמרא לקמן, **אַף כָּאן** בוידוי מעשר יהיה חייב לאומרו **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.** ענה לו אביי, **דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָא** – לשון של 'אמירה' בלבד, **מֵאֲמִירָה גְּרִידְתָא** – מלשון של 'אמירה' בלבד, ולפיכך דורשים את דין וידוי מעשרות מסוטה, שהרי בשניהם כתוב לשון של 'אמירה' בלבד, **וְאֵין דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָא** – לשון של 'אמירה' בלבד, **מֵעֲנָיָה וַאֲמִירָה** – מלשון של ענייה ואמירה, ולכן לא דורשים את דין וידוי מעשרות, שנאמר בו לשון של 'אמירה' בלבד, מפרשת הלוים שבה כתוב 'וענו הלוים ואמרו'.

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר, אָדָם אוֹמֵר שֶׁכְּחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם, כלומר, ראוי שאדם המשבח את עצמו יאמר שבחו בקול נמוך, וכשמגנה עצמו, יאמר את גנותו בקול רם. ומנין למדים זאת, **שֶׁכְּחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ** לומדים **מִן וִידּוּי הַמַּעֲשֵׂר,** שאומר בו "לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי", דהיינו שבח עצמו, ואומרים אותו בקול נמוך שהרי בוידוי מעשר לא כתוב לשון 'ענייה' לחייב אמירה בקול רם. **גְּנוּתוֹ בְּקוֹל רָם** נלמד **מִמִּקְרָא בִּיכּוּרִים** שנאמר בו "וענית ואמרת וגו' ארמי עובד אבי וגו'", והיינו גנות, שמתוודים שאביהם לבן הארמי היה רשע וביקש לעקור את הכל, וצריך לאומרו בקול רם שנאמר 'וענית', שהוא לשון הרמת קול. מקשה על כך הגמרא, **וּגְנוּתוֹ,** האם צריך לאומרו **בְּקוֹל רָם, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מַה תִּקְּנוּ** שצריך אדם לומר את **הַתְּפִלָּה בְּלַחַשׁ,** הסיבה היא, **כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה** המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם, והדבר נלמד מהתורה, **שֶׁהֲרֵי לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה** – לא קבע הכתוב לשחיטת חטאת מקום נפרד לעצמו, אלא היא נשחטת היכן שנשחטת גם העולה, בצד צפון של העזרה, כדי שלא יבינו הרואים שהיא חטאת ולא יתביישו עוברי העבירה שהביאוה. נתבאר מזה, שאין לאדם לומר גנותו בקול רם, ולפיכך הגמרא מתקנת את הדברים, **לֹא תֵּימָא, גְּנוּתוֹ,** שכן לא על זה אמר רבי שמעון בן יוחאי שראוי לאומרו בקול, **אֶלָּא אֵימָא, צַעֲרוֹ,** רבי שמעון בן יוחאי התכוון שראוי לאדם לומר את צערו בקול כדי שידעו עליו הרבים, ולמדים זאת ממקרא ביכורים, שאומר 'ארמי עובד אבי' בקול, משום שמזכיר שם צרות שעברו על ישראל אצל לבן הארמי ובמצרים, **כְּדְתַנְיָא** כך גם בברייתא, שמזה שנאמר במצורע **'וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא',** כלומר, שהמצורע צריך להשמיע שהוא טמא ויסורו מעליו, לומדים גם, **שְׁצָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בּוֹ דָּבָר** מצער, **צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים.**

גּוּפָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מַה תִּיקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה, שֶׁהֲרֵי לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. מקשה הגמרא, **וְלֹא** – וכי לא עשתה תורה חילוק בין חטאת לעולה, **וְהָא אִיכָּא** חילוק בדיניהם לגבי הזאת **דָּמִים, שֶׁדַּם חַטָּאת** ניתן **לְמַעְלָה** מחוט הסיקרא שבמזבח, **וְדַם עוֹלָה** ניתן **לְמַטָּה** מחוט הסיקרא. מתרצת הגמרא, **הָתָם** בהזאת דם החטאת, רק **הַכֹּהֵן** הזורק את הדם, **הוּא דְּיָדֵע,** וחוץ ממנו אין אחרים שיודעים שהיא חטאת, וממילא אין החוטא מתבייש. הגמרא שבה ומקשה, **וְהָאִיכָּא** – הרי יש סימן אם זו חטאת או עולה, שהרי **חַטָּאת** באה רק **נְקֵבָה,** ואילו קרבן **עוֹלָה** יכול להיות רק **זָכָר,** אם כן הרואים ידעו שזו חטאת, למרות שנשחטת במקום שנשחטת גם העולה. מתרצת הגמרא, **הָתָם מִיכַּסְיָא בְּאַלְיָה** – הנקבות של הנקבה מכוסה על יד הזנב, ולכן לא ניכר שזו חטאת. שואלת הגמרא, **תִּינַח כַּבְשָׂה,** שיש לה זנב, אבל אם הביא **שְׂעִירָה** לחטאת שאין לה זנב, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר.** עונה הגמרא, **הָתָם, אִיהוּ דְּקָא מִיכַּסְיָיף נַפְשֵׁיהּ** – במקרה כזה, שהביא שעירה לחטאת, הרי שהוא זה שמבייש את עצמו, **דְּאִיכָּעֵי לֵיהּ לְאַיְתוּיֵי כַּבְשָׂה, וְקָא מַיְיתִי שְׂעִירָה** – שהיה צריך להביא בבשה אילו רצה שלא להתבייש, ובמקום זה הביא שעירה. שואלת הגמרא, **חַטָּאת דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – שמביא מי שנכשל בשוגג בעבודת כוכבים, **דְּלֹא סַגִּי דְּלָאו שְׂעִירָה** – שאי אפשר שלא להביא שעירה, שהרי נאמר בה "עז בת שנתה", **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר,** הרי רואים שהתורה לא דאגה שלא לבייש את עובר העבירה. עונה הגמרא, **הָתָם** בחטאת על עבודה זרה, **נִיכְסִיף וְנֵיזִיל, כִּי הֵיכִי דְּנִכַּפֵּר לֵיהּ** – כאן באמת הטיל עליו הכתוב שיתביש, כדי שתהא לו כפרה מעבירה גדולה כזו.

שנינו במשנה, **קְרִיַּת שְׁמַע** נאמרת בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן.** ומבארת, **דִּכְתִיב, "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל",** ודורשים מזה, שניתן לומר **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ.**

מביאה הגמרא מחלוקת בזה, **תָּנוּ רַבָּנָן, קְרִיַּת שְׁמַע** ניתן לקרא אותה רק **בִּכְתָבָה,** ולא בשפות אחרות, **דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּכָל לָשׁוֹן.** מבארת הגמרא **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי, אָמַר קְרָא** בפרשת 'ואהבת', **"וְהָיוּ** הדברים האלה וגו'", משמע **שֶׁכַּהֲוָיְיתָן יְהוּ** – דברי הקריאת שמע צריכים להיות כמו שהם, ולא בשפה אחרת. **וְרַבָּנָן** דורשים, **אָמַר קְרָא, 'שְׁמַע',** משמע **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ.** שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן נַמִּי, הָא כְּתִיב 'וְהָיוּ',** ומדוע אינם לומדים מזה כדברי רבי, לקרוא קריאת שמע כהוויתה בלשון הקודש. מתרצת הגמרא, **הַהוּא** – הם דורשים את הפסוק ההוא לדין אחר,

המשך בעמוד קנט

ביאורים למסכת סוטה דף לג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמְרָה ולפיכך יהא מותר לקרוא קריאת התורה בבית הכנסת בכל שפה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שרבי סובר שכל התורה רק בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, אם כן, 'וְהָיוּ' דְּכַתֵּב רַחֲמָנָא ללמד שקריאת שמע נאמרת רק בלשון הקודש בכתבה, לָמָּה לִי, הרי ודאי שאין לקוראה בלשון אחרת. דוחה הגמרא, יתכן שרבי סובר שהתורה נאמרה רק בלשון הקודש, ובכל זאת אִיצְטְרִיךְ את הדרשה של 'והיו', מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'שְׁמַע', והיה מקום לדרוש מזה כחכמים שאפשר לומר קריאת שמע בכל לשון, לכן כתבה התורה 'והיו' ללמד שלא נדרוש כך, אלא נדרוש מ'שמע' שצריך להשמיע לאוזנו.

וממשיכה הגמרא לברר, לֵימָא – האם נאמר שקָסָבְרֵי רַבָּנָן, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בִּלְשׁוֹן קוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שסוברים חכמים שבְּכָל לָשׁוֹן נאמרה, 'שְׁמַע' דְּכַתֵּב רַחֲמָנָא ללמד שאפשר לקרוא קריאת שמע בכל לשון, לָמָּה לִי, הרי ודאי שאפשר לקוראה בכל לשון. דוחה הגמרא, יתכן שחכמים סוברים שהתורה נאמרה בכל לשון, ובכל זאת אִיצְטְרִיךְ את הדרשה של 'שמע', מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'וְהָיוּ', והיה מקום לדרוש מזה כרבי שאפשר לומר קריאת שמע רק בלשון הקודש, לכן כתבה התורה 'שמע' ללמד שלא נדרוש כך, אלא נדרוש מ'והיו' שלא יקראנה למפרע בסדר הפוך.

שנינו במשנה שתְּפִלָּה נאמרת בכל לשון. מסבירה הגמרא שהמקור לדין זה הוא מסברא ולא צריך לימוד לזה, שהרי התפילה, בקשת רַחֲמֵי הִיא, ולכן, כָּל הֵיכִי דְּבָעֵי, מְצַלֵּי – בכל דרך שיכול לבקש בתפילה בכוונה, בה יתפלל, ואם יודע לכוון את ליבו בשפה מסויימת, שיתפלל בה.

מקשה הגמרא, וּתְפִלָּה, האם אכן נאמרת בְּכָל לָשׁוֹן, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, לְעוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צְרָכָיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַשּׁוֹאֵל צְרָכָיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, אֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִזְקָקִין לוֹ לסייעו, לְפִי שֶׁאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי. מתרצת הגמרא, לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד, הָא בְּצִבּוּר, מה שאמר רבי יהודה שאין להתפלל בארמית, נאמר לגבי יחיד המתפלל, כי הוא צריך שיסייעוהו מלאכי השרת, ואילו דברי משנתינו שתפילה נאמרת בכל לשון, נאמרו לגבי תפילת ציבור, והם אינם צריכים סיוע ממלאכי השרת.

מקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן, וְאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, וְהָתַנְיָא ברייתא הסותרת לזה, שפעם כשהלכו פרחי כהונה מבני בית חשמונאי להלחם עם יוונים לפני יום הכיפורים, ונמשכה מלחמתם גם ביום כיפור, ויוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שעבד עבודת היום של יום כיפור, שָׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר, 'נִצְּחוּ טַלְיָא דְּאָזְלוּ לְאַנָּחָא קְרָבָא לְאַנְטוֹכְיָא' – נצחו הצעירים שהלכו להילחם באנטוכיא. וכן למדנו עוד ברייתא, וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, שֶׁשָּׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר, 'בְּטֵילַת עֲבִידְתָּא דְּאָמַר שְׂנָאָה לְאַיְתָאָה עַל הֵיכְלָא – התבטל החייל שאמר השונא להביא על ההיכל, וְנָהֲרַג גַּסְקַלְגָּם מלך יון, וּבָטְלוּ גְּזֵירוֹתָיו', וְכָתְבוּ לעצמם השומעים ששמעו זאת משמעון הצדיק, איזו שעה היתה אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכִיוְּונוּ – ראו שהשעה שרשמו היתה מכוונת, שבדיוק אז אכן התבטל החייל, נהרג גסקלגס ובטלו גזירותיו, וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי הָיָה הבת קול אוֹמֵר, וזה סותר את דברי רבי יוחנן שמלאכי השרת אינם מכירים לשון ארמית. מתרצת הגמרא, אִי בָּעֵית אֵימָא, בַּת קוֹל שַׁאנִי – שונה ממלאכי השרת, שהמידה הממונה על ה'בת קול' יודעת שבעים לשון, דְּלַאשְׁמוּעֵי עֲבִידָא – משום שתפקידה להשמיע דברים, והיא עשויה להשתלח לפעמים לאנשי עמים שונים המבינים אחת מכל השפות. וְאִי בָּעֵית אֵימָא תירוץ אחר, במקרים האלו, מי שאמר את הבת קול בארמית, המלאך גַּבְרִיאֵל הָוָה, שהוא יודע את כל השפות, דְּאָמַר מַר, בָּא גַּבְרִיאֵל אל יוסף הצדיק וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן, כדי שפרעה ומצרים יקבלוהו למשנה למלך.

שנינו במשנה שבִּרְכַּת הַמָּזוֹן נאמרת בכל לשון, ומסבירה הגמרא שאין לזה דרשה, אלא כיוון שחייבה התורה לברך, דִּכְתִיב, 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ', ולא קבע הכתוב לשון מסויימת לברך בה, לכן אתה יכול לברך בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ.

שנינו במשנה ששְׁבוּעַת הָעֵדוּת נאמרת בכל לשון. הגמרא מסבירה מניין לומדים זאת, דִּכְתִיב, 'וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה', ולא נאמר 'והשביעוה באלה', משמע מכך, בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת.

שנינו במשנה ששְׁבוּעַת הַפִּקְדוֹן נאמרת בכל לשון. הגמרא מסבירה מניין לומדים זאת, אָתְיָא בגזירה שווה 'תֶּחֱטָא' 'תֶּחֱטָא' מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת.

הגמרא סיימה לעסוק בדברים הנאמרים בכל לשון, ועוברת לעסוק בחלק השני של המשנה, שם שנינו, וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, מִקְרָא בִּיכּוּרִים וַחֲלִיצָה כו' וממשיכה המשנה עַד מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד – מניין שבלשון הקודש, שנאמר בפרשת ביכורים, 'וְעָנִית וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ', וּלְהַלָּן בברכות וקללות של הר גריזים והר עיבל הוּא אוֹמֵר, 'וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל', ודורשים גזירה שוה של 'עניה ואמירה', מָה עֲנִיָּה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן אצל הלוים, נאמרה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן במקרא ביכורים, צריך לאומרו בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

שואלת הגמרא, וּלְוִיִּם גּוּפַיְיהוּ, מְנָלָן שאמרו את הברכות והקללות בלשון הקודש. עונה הגמרא, אָתְיָא בגזירה שוה 'קול' 'קול' מִמֹּשֶׁה, כְּתִיב הָכָא בלוים 'קוֹל רָם', וּכְתִיב הָתָם במתן תורה, 'מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל', מַה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ ניתנה התורה, אַף כָּאן בלוים, היו צריכים לומר בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

שנינו במשנה חֲלִיצָה כֵּיצַד – מניין שנאמרת בלשון הקודש, נאמר בחליצה 'וענתה ואמרה', ולהלן הוא אומר 'וענו הלוים ואמרו', מה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש. רבי יהודה אומר, 'וענתה ואמרה ככה' עד שתאמר בלשון הזה וְכוּ'. ממשיכה הגמרא לברר את שיטתם, שואלת הגמרא, וְרַבָּנָן שלמדו מגזרה שווה, הַאי 'כָּכָה' מַאי עָבְדֵי לֵיהּ – מה ילמדו מייתור תיבת 'ככה'. מתרצת הגמרא, חכמים מִיבְּעֵי לְהוּ – דורשים מתיבת 'ככה' לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב – דהיינו ממה שהסמיך הפסוק 'ככה' ל'יעשה', דורשים שרק דבר שהוא מעשה מעכב, דהיינו חליצה ורקיקה, אבל האמירה אינה מעכבת.

שואלת הגמרא, וְרַבִּי יְהוּדָה שלמד מתיבת 'ככה' שלשון הקודש מעכב, מהיכן ילמד הלימוד לדבר שהוא מעשה מעכב. מתרצת הגמרא, מִ'כֹּה' 'כָּכָה' – שהיתה התורה יכולה לכתב 'כה', דהיינו 'וענתה ואמרה כה יעשה לאיש', ולמה כתבה 'ככה', לדרוש לדבר שהוא מעשה מעכב. שואלת הגמרא, וְרַבָּנָן מה ילמדו מייתור התורה שכתבה 'ככה' ולא 'כה'. ומתרצת, 'כֹּה' 'כָּכָה' לֹא מַשְׁמַע לְהוּ לרבנן לדרוש, שכך דרך התורה לפעמים לכתוב 'ככה' ולא 'כה'.

הזמן שבו לומד תורה, הרי הוא מרחיב וממשיך אותו על כל היום כולו, עד שכל היום חדור בעניין זה.

ממאמר ל"ג בעומר, ה'תשל"ה

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לג עמוד א

רש"י

לֵיתָא קָסָבַר רַבִּי. מִדְּאִיצְטְרִיךְ קָרָא שֶׁתְּהֵא קְרִיאַת שְׁמַע בִּכְתָבָהּ: כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמְרָה. לִקְרוֹת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת: מִשּׁוּם דִּכְתִיב שְׁמַע. אִיצְטְרִיךְ וְהָיוּ דְּלֵא תִּדְרְשִׁיהּ לִקְרִיאַת שְׁמַע בְּכָל לָשׁוֹן אֶלָּא לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו: תְּפִלָּה. דְּקָתָנֵי מַתְנִי' בְּכָל לָשׁוֹן לֹא צָרִיךְ קְרָא, דְּהָא רַחֲמֵי נִינְהוּ, וְהַהוּא לִשְׁנָא דְּיָדֵע לִכְווּן לִבּוֹ לִיצְלֵי: יָחִיד. צָרִיךְ שֶׁיְּסַיְּיעוּהוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, צִבּוּר לֹא צְרִיכֵי לְהוּ דִּכְתִיב (מיכה ז) הֵן אֵל כַּבִּיר לֹא יִמְאָס, אֵינוֹ מוֹאֵס בִּתְפִלָּתָן שֶׁל רַבִּים: נָצְחוּ מַלְיָא דְּאָזְלוּ לְאַגְּחָא קְרָבָא בְּאַנְטוֹכְיָא. שֶׁהָלְכוּ פְּרָחֵי כְּהֻנָּה בְּנֵי בֵּית הַשְּׁמוֹנָאִי לְהִלָּחֵם עִם יְוָנִים לִפְנֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים וְנִלְחֲמוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְשָׁמַע יוֹחָנָן בַּת קוֹל כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵר עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים: עֲכִידְתָּא. חַיִל, לְשׁוֹן הֶעֱבִיד אֶת חֵילוֹ עֲבוֹדָה גְּדוֹלָה (יחזקאל כט): נַסְקַלְגָּם. שֵׁם מֶלֶךְ יָוָן: שֵׁאנִי בַּת קוֹל. שֶׁהִיא מִדָּה הַמְמֻנָּה עַל כָּךְ יוֹדַעַת שִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת: מִפְּנֵי שֶׁעֲשִׂיָּה לְהִשְׁמִיעַ וְהִיא מִשְׁתַּלַּחַת לְכָל הַלְּשׁוֹנוֹת פְּעָמִים לָזֶה וּפְעָמִים לָזֶה: דְּאָמַר מַר. לְקַמָּן בְּפֶרֶק (דף לז:): וְלִמְדוּ. לְיוֹסֵף שִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת: ה"נ. בְּרִכַּת הַמָּזוֹן דִּכְתִיב וּבֵרַכְתָּ, וְלֹא גְּרִסִינָן מְנָלָן, דְּלֵא בָּעֵיא קְרָא, דְּמַהֵיכָא תִּיתֵי דְּבָעִינָן לְשׁוֹן קֹדֶשׁ: בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהָיָה מְבָרֵךְ. לֹא קָבַע לוֹ הַכָּתוּב לְשׁוֹן: שְׁבוּעַת הָעֵדוּת מְנָלָן. דְּאִי לֹא כְּתַב קְרָא אֵיבָא לְמִימַר דְּבָעִינָן דּוּמְיָא דִּשְׁבוּעַת הַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: וְשָׁמְעָה. מִדְּלֵא כְּתִיב וְהִשְׁבִּיעוּהָ בְּאָלָה: יַעֲנוּ בְּקוֹל. בְּמִתַּן תּוֹרָה, וּבִלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ נִתְּנָה: לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעֻבָּב. בָּהּ, בְּגוּן חֲלִיצָה וּרְקִיקָה, דְּכֻלָּהּ מִשְׁמַע עִבּוּבָא דְּאָסוּר לְשַׁנּוֹת, וּסְמָכוֹ לֵיעֲשָׂה לוֹמַר שֶׁהַמַּעֲשֶׂה מְעֻבָּב: ור'

כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, "וְהָיוּ" דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ מִשּׁוּם דִּכְתִיב "שְׁמַע". לֵיתָא קָסָבְרֵי רַבָּנַן כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בִּלְשׁוֹן קוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּכָל לָשׁוֹן, "שְׁמַע" דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ מִשּׁוּם דִּכְתִיב "וְהָיוּ": תְּפִלָּה: רַחֲמֵי הִיא, כָּל הֵיכִי דְּבָעֵי, מְצַלֵּי. וּתְפִלָּה בְּכָל לָשׁוֹן? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה: לְעוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צָרְכָּיו בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּית, דְּאָמַר ר' יוֹחָנָן: כָּל הַשּׁוֹאֵל צָרְכָּיו בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי אֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת מְזַקְּקִין לוֹ, לְפִי שֶׁאֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי? לָא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד הָא בְּצִבּוּר. וְאֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי? וְהָתַנְיָא: יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שָׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: נִצְּחוּ מַלְיָא דְּאָזְלוּ לְאַגְּחָא קְרָבָא לְאַנְטוֹכְיָא. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק שֶׁשָּׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: בִּטֵּילַת עֲבִידְתָּא דְּאַמַּר שְׂנָאָה לְאַיְתָאָה עַל הֵיכָלָא וְנֶהֱרַג נַסְקַלְגָּם וּבָטְלוּ גְּזֵירוֹתָיו, וְכָתְבוּ אוֹתָהּ שָׁעָה וְכִיּוּנוּ וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי הָיָה אוֹמֵר! אִי בָּעֵית אֵימָא: בַּת קוֹל שָׁאנֵי, דִּלְאִשְׁמוּעֵי עֲבִידָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: גַּבְרִיאֵל הָוֶה, דְּאָמַר מָר, בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לְשׁוֹן: דִּכְתִיב "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ: שְׁבוּעַת הָעֵדוּת: דִּכְתִיב: "וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת: שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן: אָתְיָא "תֶּחֱטָא" "תֶּחֱטָא" מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת: וְאִלּוּ נֶאֱמָרִים בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: מִקְּרָא בִּיכּוּרִים וַחֲלִיצָה כו', עַד מִקְּרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל". מָה "עֲנִיָּה" הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּלְוִיִּם גּוּפֵיהוּ מְנָלַן? אָתְיָא "קוֹל" "קוֹל" מִמִּשֶׁה, כְּתִיב הָכָא "קוֹל רָם" וּכְתִיב הָתָם: "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל" מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. חֲלִיצָה כֵּיצַד וְרֶבֶנָן הַאי "כָּכָה" מַאי עֲבָדֵי לֵיהּ? מִיבָּעֵי לֵהּ, לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעֻבָּב. וְר' יְהוּדָה, מִ"כֹּה", "כָּכָה". רַבָּנַן, "כֹּה" "כָּכָה" לֹא מַשְׁמַע לֵהּ. ור'

כל התורה כולה בכל לשון נאמרה. פי' ר"ח הא פשיטא דבשעת מ"ת ניתנו למשה בלשון קודש והאי דקאמר הכא [בכל לשון] היינו אם ניתנה להעתיקה בלשון אחר או לא ומפירושו נשמע דלמ"ד לא ניתנה להעתיקה בלשון אחר לא ניתנה לקרוא כמו כן בלשון אחר דמי שהיה קורא אותה בלשון פרסי והיא כתובה לשון עברי כאילו היה קורא בעל פה כדאמרינן בפ' שני דמגילה (דף יח.) קראה תרגום לא יצא היכי דמי אילימא דכתיבא מקרא וקא קרי תרגום היינו על פה הוא לא צריכא דכתיבא תרגום וקא קרי תרגום ולא ידענא לפירושו היכי סלקא דעתיה למימר אליבא דרבי דבכל לשון ניתנה ליכתב אם כן הא דאמר רבי ק"ש בכתבה היינו בכל לשון שהרי בכל לשון ניתנה ליכתב אם כן היינו רבנן ותו תפשוט מיהא התם דאליבא דרבי בלשון הקודש נאמרה ותו מאי קמבעיא ליה והא פלוגתא היא בפ"ק דמגילה (דף ח:) תנן אין בין ספרים למזוזות ותפילין אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוזות אינן נכתבין אלא אשורית בלבד רשב"ג אומר אף ספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית בלבד וי"ל מהא דאמר רבי קרית שמע כבתבה ליכא למידק מיניה דאיכא למימר כבתבה המיוחד לה כשנכתבה יחידי כגון במזוזות ותפילין דב"ע מודו דבלשון הקודש והא דקאמר לימא קסבר רבי כל התורה בכל לשון נאמרה ה"פ ולית ליה דרשב"ג דאמר דוקא יוונית ולרבנן דאמרי בלשון הקודש לית להו דרבנן דאמרי ספרים נכתבים בכל לשון כך צריך לפרש לפי פירוש ר"ח:

ברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת. רש"י שיבש הגירסא דלא גרס מנלן ופי' משום דלא בעי קרא דמהיכא תיתי דליבעי לשון הקודש ומיהו נראה עיקר כגירסת הספרים דגרסי בהו מנלן דסד"א נילף ברכה מברכות הר גרזים דכתיב בהו אלה יעמדו לברך (דברים כז) מה להלן בלשון קודש אף כאן דהא בהאי ג"ש ילפינן בפירקין (לקמן דף לח.) ברכת כהנים דבלשון הקודש להכי כתיב וברכת את ה' כלומר מאחר שהברכה והשבח כלפי השכינה תוכל לברך בכל לשון שתרצה ומסתמא בלשון שאתה מכיר שתתן שבח להקב"ה בלבב שלם להנאתך והכי נמי איתא בירושלמי [דפרקין דאמר התם] וברכת כדי שיהא יודע למי מברך [ומשמע בפרק כיצד מברכין] (כלכות דף מ:) אפילו אמרה בלשון חול שלא כתיקונה יצא דומיא דבנימין רעיא כרך ריפתא בתר דכרך אמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא ואמר רב דיצא ידי ברכה ראשונה ומואמרת לפני ה' אלהיך דכתיב גבי וידוי [מעשר לא יליף דלא] דמי להאי דהכא כתיב את ה' אבל התם לפני ה' דלהכי כתיב לפני ה' דמשמע דבעזרה היה מתודה ולהכי איצטריך גזירה שוה דאמירה אמירה: **שבועת** העדות מנא לן. נראה לפרש אי לאו קרא הוה אמינא נילף קול קול ממשה להכי כתיב ושמעה דמשמע בכל לשון שהיא שומעת מדלא כתיב והשביעה בשבועת האלה אבל לפירוש רש"י דפי' אי לאו קרא הוה אמינא דומיא דשבועת הר גרזים והר עיבל שהיו בלשון הקודש אדרבה נילף משבועת סוטה שהיא בלשון חול ועוד נילף אלה אלה מסוטה דכתיב בה בשבועת האלה להכי אית לך למימר אי לאו דכתיב ושמעה לא הוה ידענא אי הוה לן למילף קול קול או אלה אלה: **אתיא** תחטא תחטא. נראה דהא גזירה שוה לאו דוקא נקט לה הכא דהא מהיכא תיתי דנבעי בלשון קודש שהיא דתחטא תחטא הוה משמע טפי דבכל לשון דהיה ילפינן מעילה מעילה מסוטה אלא אגב דילפינן בשבועות (דף לה.) בהא גזרה שוה דבתביעת ממון הכתוב מדבר נקט לה נמי הכא: **וענית** ואמרת ולהלן הוא אומר וענו הלוים ואמרו. תימה אדרבה לילף ואמרת לפני ה' אלהיך מואמרת לפני ה' אלהיך מוידוי מעשר דהא מדדמי ליה לילפינן ואם תאמר הכא עניה עניה גמיר הא לעיל פריך ונילף אמירה אמירה מלוים ומהדר דנין עניה ואמירה מעניה ואמירה ואין דנין עניה גרידתא מעניה גרידתא (ג"ל ולקן דנין אמירה גריקתא מעניה ואמירה): **אתיא** קול קול. אין לומר אדרבה נילף קול קול משבועת הפקדון דעניה וקול מעניה וקול גמיר ואין דנין עניה וקול מקול גרידא: **ורבי** יהודה מכה ככה. לא ידענא אי דריש ר' יהודה מכה ככה דכל האמור בפרשה אפילו קריאה מעכבא דאין לשנות מכל האמור דלהכי אהני כה ככה וממילא הוי לשון קודש נמי עיכובא דפרשה נאמרה בלשון קודש ותימה לומר כן דא"כ כמאן מרבותיו ס"ל לא כרבי אליעזר ולא כר' עקיבא דתרוייהו מודו דקריאה לא מעכבא ולא פליגי אלא ברקיקה (כימות דף קל:) דלר' אליעזר מעכבא כיון דהוי מעשה ולרבי עקיבא לא מעכבא מעשה באיש בעי' ואם אית לך למימר דרבי יהודה סבר דדוקא בלשון קודש מעכב אבל אם לא קראה כלל אינו מעכב גם הוא סברא תמוה שאם לא קראה כלל אינו מעכב ואם קראה בלשון חול מעכב ומסתברא טפי למימר דסבירא ליה דקריאה מעכב ופליג אתנא דמתניתין בפרק מצות חליצה (סט דף קל:) דקא סבר רבי יהודה לא נחלקו רבי עקיבא ורבי אליעזר בדבר זה והכי אמר בעלמא כגון בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת דף קל:) קלה:

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לג עמוד ב

תוספות

קל"ה:) גבי פלוגתא דב"ש וב"ה תמיה לרבי כיון דהטיל הכתוב ככה בין קריאה למעשה (נימא) דלעבכו תרוייהו ותו איכא למיתמה אדרבה הוה לן למימר אליבא דרבי יהודה אפילו אי לא הוה כתיב אלא כה דקריאה מעבבא ולא מעשה דהא שמעינן ליה בפ"ק דר"ה (דף ט:) דמקרא נדרש לפניו ולא לאחריו דאמור יובל אע"פ שלא שמטו אע"פ שלא תקעו יכול אע"פ שלא שילחו ת"ל היא דברי רבי יהודה ומפרש טעמא מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו ולא לפני פניו כלומר עיכובא דהיא נדרש דוקא אוקראתם דרור שלפניו ולא אושבתם איש אל אחוזתו של אחריו ולא אתקיעה שלפני פניו וי"ל דה"פ ורבי יהודה האי דמעשה מעבב מכה ככה דאי לא הוי כתיב אלא כה ה"א דדרשינן ליה דוקא אקריאה שלפניו להכי כתיב ככה יתירא למדרשיה נמי אמעשה שלאחריו:

מול הגלגל סמוך לגלגל. משמע מקום הרואה את הגלגל כדאמר (חולין קף יט:) ממול ערפו מול הרואה את העורף ולהכי אמר רבי אלעזר מול הגלגל והלא לא ראו את הגלגל ירושלמי מה מקיים ר"א הר גריזים והר עיבל שתי גבשושית היו עשוי וקראו זה הר גריזים וזה הר עיבל על דעתיה דרבי יהודה מאה ועשרים מיל הלכו באותו היום על דעת ר"א לא זזו ממקומם ותו בירושלמי דר' ישמעאל אומר כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר י"ד שנים נאמרו ז' שנים שביבשו ושבע שנים שחילקו ודכוותיה לא נאמר ברכות וקללות אלא לאחר י"ד שנים היתיב ר' חנינא קמיה ר' מנא והכתיב והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה א"ל אבנים הקימו אותם מיד ברכות וקללות לאחר י"ד שנים נאמרות:

וכשהחזירוהו למקומו. ואי קשה והא בדברי הימים (כ ה) כתיב וישאו הלוים את הארון תריץ דהאי אחד מכ"ד מקומות שנקראו הכהנים לוים דהא כתיב התם ויעלו את הארון ואת אהל מועד וגו' וכתיב העלו אותם הכהנים הלוים ופירוש הכהנים הארון והלוים אהל מועד וכליו וכתיב ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו וכתיב במלכים וישאו הכהנים את הארון וכתיב ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד וגו' וכתיב ויעלו אותם הכהנים והלוים אי נמי הכהנים נטלוהו ממקומו אשר נטה לו דוד ומסרוהו ללוים והלוים נשאו עד ההיכל והכניסוהו הכהנים לדביר הרי כל המקראות מקוימים ועל זה אמר רבי יוסי כשהחזירוהו למקומו:

יותר

רש"י

ר' יְהוּדָה הַאי. גְּזֵרָה שָׁוָה דַּעֲנִיָּה וַאֲמִירָה מַאי עָבִיד לֵיהּ: **עַנְיָה עַנְיָה גָּמִיר.** גְּזֵרָה שָׁוָה דַּעֲנִיָּה עַנְיָה לְמַד מִרַּבּוֹ, ג"ש דְּקוֹל קוֹל לֹא שָׁמַע, וְאֵין הָאָדָם דָּן גז"ש אא"כ קִבְּלָהּ: **כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כֹּה כָּכָה עַנְיָה וַאֲמִירָה.** בְּדָבָר הַתְּלוּי בְּדִבּוּר, אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן קֹדֶשׁ: **ה"נ כה כה תְּרֵכוּ.** כְּלוֹמַר לְעִנְיַן נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם אִיתְּמַר, דְּיָלְפִי לֵה רַבָּנָן לְקַמָּן (קף לח.) בְּגִזְרָה שָׁוָה, וְאַתָּא

1 ר' יְהוּדָה, הַאי "וְעָנָתָה וְאָמְרָה" מַאי עָבִיד לֵיהּ?
2 מִיבָּעֵי לֵיהּ לְאַגְמוּרֵי לַלְּוִיִּם, דִּבְלִשּׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ וְלֵילַף
3 "קוֹל" מִמּשֶׁה? "עֲנָיָה" "עֲנָיָה" גְּמִיר, "קוֹל" "קוֹל" לֹא
4 גְּמִיר. תַּנְיָא נַמִי הָכִי, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר
5 "כֹּה" "כָּכָה", "עֲנָיָה" וְ"אֲמִירָה" אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן
6 הַקּוֹדֶשׁ; "כֹּה" "כֹּה תְּבָרְכוּ" "כָּכָה" דְּחַלִּיצָה, "עֲנָיָה"
7 וַ"אֲמִירָה" דְּלְוִיִּם. בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ
8 יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן כּוּ': תָּנוּ רַבָּנָן: "הֵלֵא הֵמָּה בְּעֶבֶר
9 הַיַּרְדֵּן" מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. "אַחֲרֵי דֶּרֶךְ
10 מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ" מָקוֹם שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת, "בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי
11 הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה" אֵלּוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם
12 כּוּתִיִּים. "מוּל הַגִּלְגָּל" סָמוּךְ לַגִּלְגָּל, "אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה"
13 שְׁכֶם. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם
14 שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה אֵלּוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן
15 שְׁכֶם, אַף כָּאן שְׁכֶם. תַּנְיָא, אָמַר ר' אֶלְעָזָר בְּר' יוֹסֵי:
16 בְּדָבָר זֶה זִיַּפְתִּי סִפְרֵי כּוּתִיִּים. אָמַרְתִּי לָהֶם: זִיַּפְתֶּם
17 תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם. שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים
18 אֵלּוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם, אַף אָנוּ מוֹדִים שֶׁאֵלּוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם.
19 אָנוּ לְמַדְנוּהָ בִּגְזֵרָה שָׁוָה, אַתֶּם בַּמֶּה לְמַדְתֶּם? ר'
20 אֶלְעָזָר אָמַר: "הֵלֵא הֵמָּה בְּעֶבֶר הַיַّרְדֵּן" סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן,
21 דְּאִי מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ, הֲלֹא כְּתִיב "וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם
22 אֶת הַיַּרְדֵּן". "אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ" מָקוֹם שֶׁהַחַמָּה
23 שׁוֹקַעַת, "בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי", אֶרֶץ חִוִּי הִיא? "הַיֹּשֵׁב
24 בָּעֲרָבָה" וַהֲלֹא בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין? "מוּל
25 הַגִּלְגָּל" וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִّלְגָּל? ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב
26 אוֹמֵר: לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ בַּשְּׁנִיָּה,
27 כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶן בָּרִאשׁוֹנָה. "דֶּרֶךְ" בַּדֶּרֶךְ לְכוּ, וְלֹא
28 בִּשְׂדוֹת וּבְרָמִים. "הַיֹּשֵׁב" בַּיְּשׁוּב לְכוּ, וְלֹא בַּמִּדְבָּרוֹת.
29 "בָּעֲרָבָה" בָּעֲרָבָה לְכוּ, וְלֹא בְּהָרִים וּגְבָעוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן:
30 כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן? בְּכָל יוֹם אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר
31 שְׁנֵי דְגָלִים, וְהַיּוֹם נָסַע תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה אֲרוֹן
32 הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עֹבֵר לִפְנֵיכֶם". בְּכָל יוֹם וְיוֹם
33 לְוִיִּם נוֹשְׂאִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַיּוֹם נְשָׂאוּהוּ כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר:
34 "וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נִשְׂאֵי אֲרוֹן ה'" וְגוֹ'. תַּנְיָא, ר' יוֹסֵי אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת
35 נָשְׂאוּ כֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן: כְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן וּכְשֶׁהֶסִּיבוּ אֶת יְרִיחוֹ וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ.

וכיון

הַיַּרְדֵּן וְיִקְּיפוּ אֲחַר שְׁנֵי דְגָלִים. כִּדְכְתִיב בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא גַּבֵּי מַסְעוֹת דְּגָלִים: לִפְנֵיכֶם. מִשְׁמַע לִפְנֵי כֻּלְּכֶם: בְּכָל יוֹם הָיוּ הַלְּוִיִּם נוֹשְׂאִים. בְּנֵי קְהָת, כִּדְכְתִיב וּמִשְׁמַרְתָּם הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וגו' (במדבר ג:) וּכְשֶׁסִּבְּבוּ אֶת יְרִיחוֹ. כִּדְכְתִיב וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אֶל הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּ אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' וגו': וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ. בִּימֵי שְׁלֹמֹה לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, דִּכְתִיב וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן (מלכים ח ח), וְהַיְינוּ הֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁכְּשֶׁהָגְלָה בִּימֵי עֲלִי מִתּוֹךְ בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁל מִשְׁכַּן שִׁלֹה, שֶׁהַמִּשְׁכָּן נִקְבַּע בְּשִׁילֹה, וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ פְּלִשְׁתִּים לֹא הָיָה לוֹ מָקוֹם קָבוּעַ שֶׁהֲרֵי חָרַב מִשְׁכָּן שִׁילֹה וְנִשְׁתַּהֵא בְּבֵית אֲבִינָדָב, וּמִשָּׁם הֵבִיאוֹ דָּוִד לְסוֹף עֶשְׂרִים שָׁנָה לְבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם וּמִשָּׁם לְעִיר דָּוִד עַד שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָנָה לוֹ הַדְּבִיר לְפָנִים מִן הַהֵיכָל וְאַמָּה טְרַקְסִין חוּצָצַת בְּמָקוֹם הַפְּרוֹכֶת וְהוּא קְרוּי מְקוֹמוֹ הַמְיֻחָד כִּדְכְתִיב וַיְבִיאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' אֶל מְקוֹמוֹ אֶל דְּבִיר הַבַּיִת וגו' (מלכים ח:)

וכיון

ביאורים למסכת סוטה דף לג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יְהוּדָה** שלא למד מהגזירה שוה של 'וענתה ואמרה' 'וענו הלוים ואמרו' כרבנן שחליצה נאמרת רק בלשון הקודש, אלא למד זאת מתיבת 'ככה', **הַאי** 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה' **מַאי עָבֵיד לֵיהּ** – מה ילמד מהגזירה שוה הזו של 'עניה ואמירה'. מתרצת הגמרא, **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – צריך רבי יהודה את הגזירה שוה כדי **לְאַגְמוּרֵי** – ללמד מפרשת חליצה **לְלֵוִיִּם** שהברכות והקללות בהר גריזים ובהר עיבל **דְּבִלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** חייבים להאמר. ולא סובר כרבנן שלמדו לעיל דין זה מגזירה שוה 'קול' 'קול' ממשה. שואלת הגמרא, **וְלֵילַף** רבי יהודה גזירה שוה 'קול קול' **מִמֹּשֶׁה** כמו שלמדו רבנן.

מתרצת הגמרא, רבי יהודה **'עֲנִיָּיה עֲנִיָּיה' 'גָּמִיר,** 'קוֹל קוֹל' **לֹא גָּמִיר** – לא קיבל ללמוד גזירה שוה מרבו אלא 'ענייה ענייה', ואין אדם דן גזירה שוה אלא אם כן קבלה מרבו. מביאה הגמרא ראיה לתירוצה, **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה במצוות התלויות בדיבור, לשונות 'כה' 'כָּכָה' 'עֲנִיָּיה וַאֲמִירָה', **אֵינוֹ** יוצא ידי חובתו **אֶלָּא** בלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. ומפרטים היכן מצינו כן, 'כה' נאמר בתורה בפרשת נשיאת כפים של הכהנים **'כֹּה תְּבָרְכוּ',** ולומדים מתיבת 'כה' שדווקא בלשון הקודש, ואין צריך ללמוד מגזירה שוה 'ברכה ברכה' כמו שלמדו רבנן להלן. **'כָּכָה'** נאמר בתורה בפרשה **דְּחַלִּיצָה** וכדלעיל. **'עֲנִיָּיה וַאֲמִירָה'** נאמרה בתורה בפרשת ברכות וקללות **דְּלֵוִיִּם.** הרי לנו מפורש שרבי יהודה למד שברכות וקללות דלוים נאמרים בלשון הקודש ממה שכתבה התורה 'עניה ואמירה', ולא מגזרה שוה 'קול קול'.

שנינו במשנה **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד, כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** ובאו אל הר גריזים ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם שבאצל אלוני מורה, שנאמר 'הלא המה בעבר הירדן וגו'', ולהלן הוא אומר 'ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה', מה אלון מורה האמור להלן שכם, אף אלון מורה האמור כאן שכם **כו'.** כשהיו ישראל במדבר מעבר הירדן המזרחי, נאמרו להם סימני מקום הר גריזים והר עיבל שהם בעבר הירדן המערבי שהוא ארץ ישראל. ונחלקו רבי יהודה ורבי אלעזר בצורת הדרשות מן הפסוקים לדעת את מקומם המדויק.

תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפסוק "הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש בארץ הכנעני הישב בערבה מול הגלגל אצל אלוני מורה", ומבאר רבי יהודה **'הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן'** משמע **מֵעֵבֶר לַיַّרְדֵּן וְאֵילָךְ** – מרחק רב בתוך ארץ ישראל מערבה, רחוק מן הירדן, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.** וממשיך רבי יהודה לבאר את המשך הפסוק, **'אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ'** משמע רחוק ממקום שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת, דהיינו רחוק ממזרחו של ירדן, שבצד מזרח השמש זורחת, ו'מבוא השמש' לשון שהשמש באה משם, ו'אחרי' הוא לשון רחוק הרבה. והמשך הפסוק **'בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה'** מלמדנו שאֵלּוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם עכשיו כּוּתִּיִּים, שהושיב אותם סנחריב שם כשהגלה את עשרת השבטים. עוד ממשיך הפסוק **'מוּל הַגִּלְגָּל',** משמע סָמוּךְ לַגִּלְגָּל, מקום הרואה את הגלגל. והמשך הפסוק **'אֵצֶל אֵלוֹנֵי מוֹרֶה'** היא העיר שְׁכֶם, ולומדים זאת מגזירה שוה, שהרי **וְלִהַלָּן** – לעיל בספר בראשית **הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן** בספר בראשית, היא העיר שְׁכֶם, שהרי הפסוק אומר במפורש 'עד מקום שכם עד אלון מורה' משמע שהוא אותו מקום, **אַף כָּאן** בפסוק 'אצל אלוני מורה' היא העיר שְׁכֶם.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסִי, בְּדָבָר זֶה – על ידי גזירה שוה זו, **זַיִּפְתִּי סִפְרֵי כּוּתִּיִּים** – הוכחתי להם שספריהם מזוייפים, שמתברכים בלבבם שהר גריזים הוא המקום אשר יבחר ה', וכך **אָמַרְתִּי לָהֶם, זַיִּפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיָדְכֶם כְּלוּם,** ואין אתם יודעים היכן הר גריזים, אלא **שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים** שהוא אצל **אֵלוֹנֵי מוֹרֶה** הוא שְׁכֶם, **וְאַף אָנוּ מוֹדִים שֶׁאֵלוֹנֵי מוֹרֶה** הוא **שְׁכֶם,** אבל **אָנוּ לְמַדְנוּהָ כְּגֵזֵרָה שָׁוָה** כדלעיל, **וְאַתֶּם כַּמָּה לְמַדְתּוּם,** שהרי אינכם מודים בגזירה שוה שאינה מפורשת בתורה שבכתב. עד כאן דעת רבי יהודה, שהר גריזים והר עיבל הם בתוך ארץ ישראל, רחוק מערבה מן הירדן.

רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, שהר גריזים והר עיבל קרובים מאד לירדן, וכך מבאר את הפסוק **'הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן'** פירושו **סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן, דְּאִי** פירושו **מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ** – הרחק מן הירדן, כמו שאמר רבי יהודה, **הַלֹּא כְתִיב** בפרשת כי תבא "**וְהָיָה כַּעֲבֹרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן** תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל", משמע שתקימום בו ביום, אם כן רואים שהר עיבל היה סמוך לירדן. והמשך הפסוק לפי זה, שהר גריזים והר עיבל 'הלא המה **אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ'** פירושו רחוק מָקוֹם שֶׁהַחַמָּה שׁוֹקַעַת, דהיינו רחוק מהמערב, שבצד מערב השמש שוקעת, ו'מבוא השמש' לשון שהשמש באה לשם, ו'אחרי' הוא לשון רחוק הרבה. עד כאן תיאור מקום הר גריזים והר עיבל לדעת רבי אלעזר, ואומר שהמשך הפסוק כבר אינו מתאר את מקומם, שהרי הפסוק ממשיך **'בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי'** ושכם אינה בארץ הכנעני, אלא **אֶרֶץ חִוִּי הִיא,** כנאמר "שכם בן חמור החוי". והמשך הפסוק גם כן אינו מתאר מקומם שהרי ממשיך **'הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה'** – במישור, והם אינם בערבה, **וַהֲלֹא בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין.** וכן ההמשך אינו מתאר מקומם, שהרי ממשיך **'מוּל הַגִּלְגָּל', וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִّלְגָּל.** עד כאן דעת רבי אלעזר החולק על רבי יהודה. אם כן למה נאמרו הסימנים האלו שבסוף הפסוק, על זה **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ בַּשְּׁנִיָּה** – כשיכנסו לארץ ישראל כעת עם יהושע, **כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶן בָּרִאשׁוֹנָה,** בימי צאתם ממצרים בעמוד ענן לנחותם הדרך, כי כשימות משה לא ילך לפניהם ענן. על זה אומר להם הפסוק **'דֶּרֶךְ'** מבוא השמש' להורותם **שבַּיִּשּׁוּב לָכוּ וְלֹא בְּמִדְבָּרוֹת, 'בָּעֲרָבָה'** להורותם **שבָּעֲרָבָה** – במישור **לָכוּ וְלֹא בָּהָרִים וּגְבָעוֹת.**

תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן, בְּכָל יוֹם מאז שיצאו ממצרים היה **אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים,** כמבואר בפרשת במדבר, שהארון נסע אחרי דגל יהודה ודגל ראובן, **וְהַיּוֹם** שעברו בו את הירדן, **נָסַע תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עוֹבֵר לִפְנֵיכֶם",** משמע לפני כולכם. ועוד חילוק, **בְּכָל יוֹם וָיוֹם** מאז שיצאו ממצרים, הַלְוִיִּם בני קהת **נוֹשְׂאִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַיּוֹם** – כשעברו את הירדן **נְשָׂאוּהוּ כֹּהֲנִים,** שֶׁנֶּאֱמַר **"וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה'" וגו'.**

תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נָשְׂאוּ כֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן, ואלו הם, **כְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן** כדלעיל, **וּכְשֶׁהֵסִיבוּ אֶת יְרִיחוֹ** שבע פעמים כדי לכובשה, **וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ** בימי שלמה לבית קדשי הקדשים.

בכוחו של כל אחד מבני ישראל למלא הוראת חכמינו ז"ל (שהיא גם נתינת כוח) עשה תורתך קבע באופן שבמשך הזמן שקובע לתורה, הרי הוא במעמד ומצב שתורתו אומנתו.

ממאמר ל"ג בעומר, ה'תשל"ה

ביאורים למסכת סוטה דף לד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְכֵיוָן שֶׁנִּיטְּבְלוּ רַגְלֵי כֹּהֲנִים בַּמַּיִם כשנכנסו לתוך הירדן בשפה המזרחית, חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם שנעצרה זרימת הירדן במקום מעמד הכהנים, וכל המים שהגיעו לשם נעצרו ועלו זה על זה לגובה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּכְבוֹא נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן ורגלי הכהנים נושאי הארון נטבלו בקצה המים וְגוֹ' וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיּוֹרְדִים מִלְּמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד".

ומבררת הברייתא, וְכַמָּה גּוֹבְהָן שֶׁל מַיִם – לאיזה גובה נערמו המים. ומבארת, לגובה שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, כיון שגודל מחנה ישראל בחנייתו שנים עשר מיל על שנים עשר מיל, ועברו את הירדן כך כסדר חנייתן, אם כן שהו במעבר שיעור מהלך שנים עשר מיל עד שעלו האחרונים מהירדן, ובאותו זמן גם גבהו המים היורדים בירדן גובה שנים עשר מיל, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לרבי יהודה, לְדָבָרֶיךָ שגבהו המים שנים עשר מיל, קשה, האם אָדָם קַל לרוץ יותר ממים, אוֹ מַיִם קַלִּים לרוץ יותר מאדם, חֲוֵי אוֹמֵר ודאי שמַיִם קַלִּים לרוץ יותר מאדם, אִם כֵּן המים התאספו לגובה שנים עשר מיל עוד לפני שעברו ישראל מהלך שנים עשר מיל, ואחר כך חזרו למקומם, וּבָאִין המַּיִם שחוזרים למקומם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן אנשים שלא עברו עדיין. אֶלָּא סובר רבי אלעזר ברבי שמעון, מִלְּמַד שֶׁהָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין כִּיפִּין עַל גַּבֵּי כִּיפִּין – אולמות על גבי אולמות, יָתֵר מִשָּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל גובה, עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כִשְׁמוֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וָמָה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֶת אֲשֶׁר הוֹכִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָהֶם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אומרת הגמרא, וְאַף – וכמו כן מצינו אצל רָחָב הַזּוֹנָה, שׁאָמְרָה לְשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ שהם כלב ופינחס, לפני שעברו את הירדן "כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹכִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף מפניכם בצאתכם ממצרים" וְגוֹ', וּכְתִיב "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד רוּח באיש מפניכם" וְגוֹ', שהם עדיין היו מפחדים מקריעת ים סוף.

וממשיכה הברייתא, עוֹדָם נמצאים בַּיַּרְדֵּן, בעוד הכהנים עומדים שם והעם עוברים, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ, כמו שכתוב בפסוק "והכהנים נשאי הארון עומדים בתוך הירדן עד תום כל הדבר אשר צוה ה' את יהושע לדבר אל העם ככל אשר צוה משה את יהושע", הרי שיהושע דיבר אליהם בעודם עומדים בירדן, את אשר צוה אותו משה, וכך אמר להם, דְּעוּ עַל מָה – בשביל מה אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן, עַל מְנָת שֶׁתּוֹרִישׁוּ – שתכבשו אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר בתורה על ידי משה "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם" וְגוֹ', אִם אַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן לכבוש את ארץ כנען, מוּטָב, וְאִם לָאו בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתְיכֶם. שואלת הגמרא על לשון הברייתא, מַאי 'אוֹתְיכֶם'. ומשיבה, כוונת המילה 'אותיכם' היא, אוֹתִי וְאֶתְכֶם.

וממשיכה הברייתא, עוֹדָם נמצאים בַּיַּרְדֵּן, בעוד הכהנים עומדים שם כדלעיל, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ כמו שכתוב בפסוק "הָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', וּכְתִיב "לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם" וְגוֹ', הם האבנים שהקימו תחת מצב רגלי הכהנים לזכרון להיות סִימָן לְבָנִים לדורות שֶׁעָבְרוּ אָבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן.

וממשיכה הברייתא, עוֹדָם נמצאים בַּיַּרְדֵּן כדלעיל, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ כמו שכתוב בפסוק "שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלַּיְלָה" וְגוֹ', הם האבנים שהקימו בהר עיבל ובנו המזבח וקפלום וקבעום בגלגל. ומבררת הברייתא, יָכוֹל יקימו את האבנים בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן, ועונה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלַּיְלָה'. עד כאן הברייתא.

מספרת הגמרא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אַבָּא חֲלַפְתָּא וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן מַתְיָא וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי, שלשתם עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים שהקימו עם ישראל בירדן בימי יהושע, וְשִׁיעֲרוּם – אמדו את משקלם, ומצאו שכָּל אַחַת וְאַחַת מהן שְׁקוּלָה כְּאַרְבָּעִים סְאָה. וּגְמִירֵי – וידוע וקבלנו מרבותינו ומאבותינו, דִּטְעוּנָא דְּמַדְלֵי אִינִישׁ לְכַתְפֵּיהּ – שמשאוי שאדם מגביה על כתפו בלי סיוע של אחר, תִּילְתָּא דִּטְעוּנֵיהּ הָוֵי – זהו רק שליש ממה שיכול לישא כשאחר מסייע לו להעלות על כתפו, ואם האבנים ששיערו החכמים דלעיל היתה כל אחת כארבעים סאה ואותם אמר יהושע "הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו" שכל אחד ירים לבדו, מִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לָאֶשְׁכּוֹל שנשאו המרגלים מארץ ישראל למדבר בימי משה, והטעינו זה לזה על כתפם, שהיה פי שלש, דהיינו מאה ועשרים סאה. ומביאה הגמרא היכן מצינו שהאשכול היה גדול מאד, שֶׁנֶּאֱמַר "ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וַיְשָׂאוּהוּ בַמּוֹט בְּשְׁנָיִם", ומבררת הגמרא, מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר 'וישאוהו בַּמּוֹט' וכי אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבְּשְׁנָיִם, והרי כתוב במפורש 'וישאוהו' בלשון רבים, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – לצורך מה כתבה התורה 'בְּשְׁנָיִם', ועונה, ללמדנו שנשאו האשכול בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת, ולא במוט אחד.

ומפרשת הגמרא כיצד נשאו האשכול בשני מוטות, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, טוּרְטָנֵי – משאוי, וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי – ומשאוי תחת משאוי, דהיינו שני מוטות במרחק זה מזה אורכם מצפון לדרום, ארבעה נושאים כל אחד בקצה מוט, ותחתם שני מוטות במרחק זה מזה אורכם ממזרח למערב וארבעה נושאים כל אחד בקצה מוט, הָא כֵּיצַד, שְׁמֹנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכֹּל, אֶחָד נָשָׂא רִימּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאֵינָה, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם. ומבארת הגמרא, למה יהושע וכלב לא נשאו כלום, אִי בָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבִי – שהיו חשובים יותר משאר המרגלים, והמרגלים בעצמם לא נתנו להם לישא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה, לכן הם לא נטלו חלק בהבאת הפירות שמטרתה היתה להוציא דבה על הארץ, כשם שפירותיה משונים כך ישביה משונים וגבורים וגבוהים.

חוזרת הגמרא לבאר מחלוקת שבברייתא לעיל, שרבי יהודה הסובר שגבהו המים שנים עשר מיל, ורבי אלעזר ברבי שמעון הסובר שגבהו המים יתר משלש מאות מיל, פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא. חַד – רבי אמי או רבי יצחק נפחא אָמַר, לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה שגבהו המים שנים עשר מיל,

---

מצינו גם בנוגע למשה, שעניינו תורה, שיש אצלו גם עניין התפילה – תפילה למשה, אלא שהתפילה דמשה רבינו היא (לא תפילת עני, אלא) תפילת עשיר.

ממאמר ל"ג בעומר, ה'תשל"ה

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לד עמוד א

רש"י

וְכֵיוָן שֶׁנִּטְבְּלוּ כו'. בִּשְׁפַת מִזְרָחִית בִּבְנִיסָתָן לְתוֹכוֹ חָזְרוּ הַמַּיִם לְאַחוֹרֵיהֶם, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹרְדִין מִן הַכֹּהֲנִים וּלְמִטָּן אֶלָּא שָׁם עוֹמְדִים וְהַמַּיִם הַבָּאִים תָּמִיד נִגְבָּהִים וְעוֹלִין לְמַעְלָה כִּדְכְתִיב קָמוּ גַּל אֶחָד, וְהַכֹּהֲנִים עָמְדוּ שָׁם עַד שֶׁעָבְרוּ כֻּלָּם: כַּמָּה גָּבְהָן שֶׁל מַיִם. גָּרֹס: י"ב מִיל כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, וְהֵם עָבְרוּ כַּחֲנִיָּיתָם רֹחַב מַחֲנֵיהֶם עִבְרוּ יַחַד כְּמוֹת שֶׁהוּא רֹחַב שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, נִמְצָאוּ שֶׁלֹּא שֶׁהוּ בְּעִבְרָן אֶלָּא מְהַלֵּךְ שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל שֶׁל אֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם עַד שֶׁעָלוּ אַחֲרוֹנִים שֶׁל סוֹף הַמַּחֲנֶה וּכְנֶגְדָּן גָּבְהוּ הַמַּיִם: חֲיֵי אוֹמֵר מַיִם קַלִּים. לְרוּץ מִן הָאָדָם, וְא"כ שֶׁהַמַּיִם לֹא גָּבְהוּ אֶלָּא שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל וְחָזְרוּ לִמְקוֹמָם נִמְצָא שֶׁעֲדַיִין לֹא הִסְפִּיקוּ לֶעֱבוֹר וּבְאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן: כַּפִּין. אוּלֹמוֹת אַרוּכּוּלוֹ"ד: וְאַף רָחֹב אֶמְרָה לְשִׁלּוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ. קֹדֶם שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן שֶׁעַל קְרִיעַת יַם סוּף הָיוּ מִתְפַּחֲדִין עֲדַיִין: עוֹדֶם בַּיַּרְדֵּן אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ כו'. כִּדְכְתִיב וְהַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עוֹמְדִים בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן עַד תֹּם כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְדַבֵּר אֶל הָעָם, וְזֶהוּ הַדָּבָר דְּהָכִי כְּתִיב בְּמִשְׁנָה כִּי אִתָּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן וְהוֹרַשְׁתֶּם וְגוֹ', כְּלוֹמַר כְּשֶׁיַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן הַתְּנָה עִמָּהֶם עַל מִנַּת לְהוֹרִישָׁם: וְשׁוֹטְפִין אוֹתֵיכֶם. גַּרְסִינָן בַּבְּרַיְיתָא: הָרִימוּ לָכֶם וְגוֹ'. הֵם הָאֲבָנִים שֶׁהִקִּימוּ תַּחַת מַצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים לְזִכָּרוֹן לִהְיוֹת סִימָן לְבָנִים שֶׁעָבְרוּ אֲבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן: שָׁוֹא מַיִם מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב וְכו'. הֵם שֶׁהִקִּימוּ בְּהַר עֵיבָל וּבְנוּ הַמִּזְבֵּחַ וְקִפְּלוּם וְקִבְּעוּם בְּגִלְגָּל: דְּמַדְלֵי אִינִישׁ אַכַּתְפֵּיהּ. שֶׁהָאָדָם עַצְמוֹ מַגְבִּיהוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְאֵין אַחַר מְסַיְּעוֹ: תִּילְתָא דְּטַעוֹנְיָה הוּא. אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִישׁ מִשְּׂאוֹי שֶׁנּוֹשֵׂא כְּשֶׁמַּטְעִינוֹ אַחֵר, נִמְצָא שֶׁהָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶן נוֹשֵׂא מִשָּׂא ק"ר סְאִין: וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב. כַּמָּה הָיָה בְּאֶשְׁכּוֹל שֶׁנִּשְׂאוּהוּ שְׁמֹנֶה אֲנָשִׁים וְהָיוּ מְסַיְּעִין זֶה אֶת זֶה כְּשֶׁמַּרִימִין אוֹתוֹ עַל כְּתֵיפָן: מִמִּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשָּׂאוּהוּ אֵינִי יוֹדֵעַ שְׁבֻשָּׁנִים: אָמַר רַבִּי יִצְחָק מוּרְטָנֵי וְמוֹרְטָנֵי דְּמוֹרְטָנֵי. מִשְּׂאוֹי וּמִשְּׂאוֹי תַּחַת מִשְּׂאוֹי, שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים מְסַיְּעִין אֶת הָעֶלְיוֹנִים, וּבְכָל אֶחָד הָיוּ שְׁנֵי מוֹטוֹת. כֵּיצַד, שְׁנֵי מוֹטוֹת הוֹלְכִין זֶה אֵצֶל זֶה וְאַרְבָּעָה נוֹשְׂאִין אוֹתָם, וּשְׁנֵי מוֹטוֹת אֲחֵרִים וְאַרְבָּעָה בְּנֵי אָדָם נוֹשְׂאִין אוֹתָם וְהֵם בְּאֵלֶּכְסוֹן מִתַּחַת שְׁנַיִם הָעֶלְיוֹנִים, מוֹט אֶחָד לְרֹאשׁ הָאֶחָד וּמוֹט אֶחָד לְרֹאשׁ הַשֵּׁנִי וְהוֹלְכִין אֶלָּא דְּפִשִּׁיטָא לֵיהּ דְּרַמּוֹן וּתְאֵנָה סָגֵי בְּשִׁנְיָם, וְיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כֻּלּוֹם, פְּשׁוּ לְהוּ תְּמַנְיָא לְאִשְׁכּוֹל, וְאִם לָאו מִדְּרַשׁ הָרִאשׁוֹן הַמְלַמְּדֵנוּ דְּלָאו מוֹט אֶחָד קָאָמַר קְרָא לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִים לְכוֹיֵן שְׁמֹנֶה בְּנֵי אָדָם לְמִשָּׂאוּ, אֶלָּא דִּשְׁמָעִינָן מִנֵּיהּ דִּשְׁנֵי מוֹטוֹת הָיוּ, וְאִתָּא רַבִּי יִצְחָק לְאִשְׁמוּעִינָן דִּשְׁנֵי מִשָּׂאוֹת הָיוּ שָׁם וְכָל אֶחָד שְׁנֵי מוֹטוֹת: שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֲצָה. לְהָבִיא אִשְׁכּוֹל מִשְּׁנָה כְּזָה, שֶׁהַמַּרְגְּלִים לְרָעָה נִתְכַּוְּנוּ, לוֹמַר כֵּשֵׁם שֶׁפֵּירוֹתֶיהָ מְשֻׁנִּים כָּךְ יוֹשְׁבֶיהָ מְשֻׁנִּים וְגִבּוֹרִים וּגְבוֹהִים: לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. שֶׁאָמַר לֹא גָּבְהוּ הַמַּיִם אֶלָּא שְׁנַיִם עָשָׂר מִילִין כְּאֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם דֶּרֶךְ חֲנִיָּיתָם עָבְרוּ בַּיַּרְדֵּן כָּל רֹחַב מַחֲנֵיהֶם עָבְרוּ יַחַד, הִלְכָּךְ לֹא הָיָה אֹרֶךְ הַעֲבָרָה אֶלָּא שְׁנַיִם עָשָׂר מִילִין:

ולדברי

תוספות

יותר משלש מאות מיל. תימה לר"י והא ליכא מעיבא לארעא אלא תלתא פרסי וי"ל שהיו נגדשין והולכין למעלה מן העננים ירושלמי רבי לוי אומר עד לבו של רקיע תמן אמרינן עד בבל נאמר כאן הרחק ונאמר להלן מארץ רחוקה מבבל: **עודם** בירדן אמר להם יהושע. [ירושלמי] אמר ריש לקיש בירדן קיבלו עליהן את הנסתרות אמר להן יהושע אם אין אתם מקבלין את הנסתרות המים באין ושוטפין אתכם אמר רבי סימון ב"ר זביד ויאות תדע לך שהוא כן שהרי עכן חטא ורובם של סנהדרין נפלה בעי אמר ר' לוי ביבנה הותרה הרצועה יצתה בת קול ואמרה אין לכם עסק בנסתרות:

גמירי כל טונא. ירושלמי לא דמי ההוא דטעין מן ארעא אל ארכבותיה ומן ארכבותיה לכתיפיה לההוא דתלי ליה [מן ארעא על כתיפיה] ולא דמי ההוא דתלי ליה לההוא [דאוחרן טעין ליה]:

טורטני וטורטני דטורטני. פירש ר"ח דטורטני בלשון יון קנה של מאזנים וכיצד נשאוהו הביאו שני עמודים וסירגום בחבלים ונתנו האשכול על גבי חבלים ונתנו מוטות בחבלים בקצה העמודים המסורגים והאשכול נתן מוט א' מן הקצה מזה הראש וכיוצא בה בראש מקצה האחר נמצאו שתי מוטות בראש העמודים המסורגים בחבלים והאשכול נתון בחבלים ועל כל מוט מאלו המוטות שתי מוטות פחותין מהן מוט בראש זה ומוט בראש זה נמצאו ארבע מוטות בראשי שני מוטות הנתונים בראשי העמודים וכל מוט ומוט מאלו ד' מוטות היו טוענים אותן שני אנשים נמצאו שמנה סובלין את האשכול וזה פירוש טורטני וכו' כלומר מוטות ומוטות על מוטות ירושלמי כתיב איש אחד איש אחד למטה על דעתיה דרבי ישמעאל דו אומר לשונות ריבוי הן שנים עשר היו שמנה באשכול ארבעה בתאנים ורימונים ובנושאי כלים על דעתיה דרבי עקיבא דו אומר לשונות כפולים עשרים וארבעה היו ט"ז באשכול שמנה בתאנים ורימונים ונושאי כלים על דעתיה דרבי ישמעאל טורטרין על דעתיה דרבי עקיבא טורטרין וטורטרי טורטרין:

כחנייתן

וְכֵיוָן שֶׁנִּטְבְּלוּ רַגְלֵי כֹהֲנִים בַּמַּיִם חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְכוֹא נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן וגו' וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיֹּרְדִים מִלְּמַעְלָה קָמוּ גַּל אֶחָד" וְכַמָּה גוֹבְהָן שֶׁל מַיִם? שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. אָמַר לוֹ ר' אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן: לִדְבָרֶיךָ, אָדָם קַל אוֹ מַיִם קַלִּים? הֲוֵי אוֹמֵר מַיִם קַלִּים. אִם כֵּן בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן, אֶלָּא מִלְּמַד שֶׁהָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין כַּיִּפִּין עַל גַּבֵּי כַּיִּפִּין, יֶתֶר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל, עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאַף רָחָב הַזּוֹנָה אָמְרָה לְשִׁלּוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ "כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף" וּכְתִיב "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד" וְגוֹ'. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ: דְּעוּ עַל מָה אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן, עַל מְנָת שֶׁתּוֹרִישׁוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם" אִם אַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן מוּטָב, וְאִם לָאו, בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתְיכֶם. מַאי "אוֹתְיכֶם" אוֹתִי וְאֶתְכֶם. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ: "הָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" וּכְתִיב: "לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאָלוּן בָּנֶיךָ מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם" סִימָן לְבָנִים שֶׁעָבְרוּ אֲבוֹת אֶת הַיַّרְדֵּן. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ: "שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלַּיְלָה" יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלַּיְלָה". אָמַר ר' יְהוּדָה: אַבָּא חֲלַפְתָּא וְר' אֶלְעָזָר בֶּן מָתְיָא וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים וְשִׁיעֲרוּם כָּל אַחַת וְאַחַת שְׁקוּלָה כְּאַרְבָּעִים סְאָה. וּגְמִירִי דְּטַעוּנָא דְּמִדְּלֵי אִינִישׁ לְכַתְפֵּיהּ, תִּילְתָא דְּטַעוּנְיָה הָוֵי. וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לְאֶשְׁכּוֹל שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם" מִמִּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "בַּמּוֹט" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנָיִם? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּשְׁנָיִם"? בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת, אָמַר ר' יִצְחָק: טוּרְטָנֵי וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי. הָא כֵּיצַד? שְׁמֹנֶה נָשְׂאוּ אֶשְׁכֹּל, אֶחָד נָשָׂא רִימּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאֵנָה. יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כֻּלּוּם, אִי בְּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבִי, וְאִי בְּעֵית אֵימָא שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה פְּלִיגִי בָּהּ ר' אַמִּי וְר' יִצְחָק נַפְּחָא; חַד אָמַר: לְדִבְרֵי ר' יְהוּדָה,

כחנייתן

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לד עמוד ב

תוספות

כחנייתן עברו. י"ל הראשונים לעולם כשהיו מגיעין לשפת עבר השני לצד מערב היו הולכין למטה בירדן ועושין מקום מעמד לבאין אחריהם שהרי רוחב מחנה ישראל היה שנים עשר מיל ורוחב הירדן לא היה כ"א חמשים אמה ומיל הוא אלפים אמה וי"ל דדוקא באורך ורוחב חנייתן נכנסו בירדן אבל לאחר שנכנסו בירדן נמשכו זה אצל זה וצמצמו עצמן שאם לא תאמר כן אלא כדרך חנייתן עמדו בירדן אם כן לא עמדו כולם בירדן בשעה שהתנה יהושע עמהן שהרי אתה מוצא ברוחב שנים עשר מיל ת"פ רצועות רחבות חמשים אמה כרוחב הירדן ואורך כל רצועה י"ב מיל על רוחב נ' אמה ואם היה לך להקיף אותן ת"פ רצועות מדת ארכן זו אצל זו היה אורכו קרוב לאלף ות' (ומ') פרסאות באורך הירדן והירדן לא נברת כי אם עד ים הערבה ויוצא הוא ממערת פמייס שהוא בחלק דן כדאיתא בפ' מעשר בהמה (כתובות קף נה.) ואורך כל ארץ ישראל לא היה כ"א ת' פרסאות ועוד דהיאך היו יכולין לשמוע התנאים מפי יהושע אלא ע"כ בירדן לא היו עומדים כדרך חנייתן אלא מצומצמין ותימה לר"י נהי דדרך חנייתן עברו מ"מ הלא עמדו בירדן עד שגמר יהושע התנאים ונטלו האבנים ולא חזר לאיתנו עד שעברו כולן א"כ אותם נ' אמה של ירדן ושהות זה שעברו היו המים נגדשין ועולין יותר על י"ב מיל וי"ל אותו גודש שהיה מיותר על י"ב מיל לא הגיע לכלל גובה מיל ולהכי לא חשיב ליה: **בזה** אחר זה עברו. תימה א"כ אמאי תלי ליה ר' אלעזר בקלות המים והלא אינו תלויה אלא בעיכוב הערבתם וי"ל דבתרתי פליגי על מה שמשוה קלות האדם לקלות המים אמר זה אינו שאפילו אם היו עוברין דרך חנייתן היו המים נגדשין יותר מי"ג מיל והוא לא אמר אלא י"ב ועוד שבזה אחר זה עברו ועל זה תמיה רבי אם בזה אחר זה עברו מה קצבה שייך דקאמר שלש מאות שלפי חשבון גודל המים היו עוברים ברוחב חצי מיל שהוא אורך ג' מאות חסר י"ב כיצד שתעשה י"ב רצועות מי"ב מיל על י"ב מיל וכל רצועה ברוחב מיל ואורך י"ב מיל וכשתצרפם זו אצל זו באורך יהיה אורך קמ"ד מיל על רוחב מיל תחלוק רוחב הרצועות ותצרפנה לאורך יהיה אורך רפ"ח מיל על רוחב חצי מיל והא מנא ליה שכך עברו ונראה דלר"א בר שמעון לא עברו כלל דרך חנייתן שהרי בשעת חנייתן היו מפוחרים מפני שהיו נוטים אהליהם זה רחוק מזה כדרך חניית שיירות אבל כשעברו נמשכין כולן זה אצל זה ושמא לא היה כל ישראל כי אם ברוחב חצי מיל על חצי מיל וכשעברו זה אחר זה כדרך בני אדם העוברין דרך שביל אחד בעשרה בני אדם זה אצל זה יכול להיות כשיעור ס' ריבוא ששוהין בהעברתן כל כך:

מר סבר אדם קל. נראה דה"פ אע"פ שהדבר ידוע שמים קלים היינו דוקא כשהן יורדין בדי דרך מרוצתן אבל כאן שהיו נגדשין ועולין שיעור קלות מים ושיעור קלות אדם שוה: **אבותי** בקשו עלי רחמים. וא"ת והאמר בפרק מי שמתו (כתובות קף יח.) דמיתי לא ידעין מידי ומשמע במסקנא ואפילו אבות העולם יש לומר דעל ידי תפלה שזה מתפלל מודיעין להן שכך נתפלל והכי אמר בפרק שני דתענית (קף טז.) למה יוצאין לבית הקברות כדי שיבקשו עליהם מתים רחמים וכן בפרקי דחסידים בעובדא דרבי מנא דאשתטח אמערתא דאבוה: **ואמר** רב אויא ואיתימא רבה בר בר חנן שהלך להביא כבשים מחברון. אע"ג דמסיק בפרק שני דתמורה (קף יל:) דלאקרובי אזל מיהו שמעינן מיהת דשמן קניינא מדסלקא דעתך למימר שהלך להביא כבשים:

כַּחֲנַיֶּיתָן עָבְרוּ. לְדִבְרֵי ר' אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן, בְּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ. וְחַד אָמַר: בֵּין מָר וּבֵין מָר, כְּחֲנַיֶּיתָן עָבְרוּ. מָר סָבַר: אָדָם קַל, וּמָר סָבַר: מַיִם קַלִּים. "שֹׁלֵחַ לְךָ" מִדַּעְתְּךָ, וְכִי אֲנָשִׁים". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: "שֹׁלֵחַ לְךָ" מִדַּעְתְּךָ, וְכִי אָדָם זֶה בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ? וְהֵיכָנוּ דִּכְתִיב "וַיִּיטַב בְּעֵינֵי הַדָּבָר" וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: "בְּעֵינַי" וְלֹא בְּעֵינָיו שֶׁל מָקוֹם. "וַיְחַפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא: מְרַגְּלִים, לֹא נִתְכַּוְּנוּ אֶלָּא לִבּוּשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כְּתִיב הָכָא: "וַיְחַפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" וּכְתִיב הָתָם: "וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה". "וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם, לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר", אָמַר ר' יִצְחָק: דָּבָר זֶה מְסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ: מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ, וְאָנוּ לֹא עָלְתָה בְּיָדֵינוּ אֶלָּא אֶחָד: "סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל", "סְתוּר" שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "מִיכָאֵל" שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ מָךְ. אָמַר ר' יוֹחָנָן: אַף אָנוּ נֹאמַר "נַחְבִּי בֶּן יָפְסִי", "נַחְבִּי" שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "יָפְסִי" שֶׁפִּיסֵּעַ עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. "וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן" "וַיָּבֹאוּ" מִבָּעֵי לֵיהּ? אָמַר רָבָא: מְלַמֵּד שֶׁפִּירֵשׁ כֹּלֶב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת, אָמַר לָהֶן: אֲבוֹתַי! בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. יְהוֹשֻׁעַ כִּבֵּר בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ" יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְהֵיכָנוּ דִּכְתִיב: "וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ". "וְשָׁם אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי", "אֲחִימָן" מִיּוּמָן שֶׁבָּאָחִיו, "שֵׁשַׁי" שֶׁמֵּשִׂים אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחָתוֹת, "תַּלְמָי" שֶׁמֵּשִׂים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים. דָּבָר אַחֵר: "אֲחִימָן" בָּנָה עֲנָת, "שֵׁשַׁי" בָּנָה אֶלֶשׁ, "תַּלְמָי" בָּנָה תַּלְבּוּשׁ. "יְלִידֵי הָעֲנָק" שֶׁמְּעַנִּיקִין חַמָּה בְּקוֹמָתָן. "וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה", מַאי "נִבְנְתָה"? אִילִימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן קוֹדֶם לִבְנוֹ גָּדוֹל?! דִּכְתִיב: "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם" וְגוֹ'! אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבוּנָה עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן. וְאֵין לְךָ טְרָשִׁים בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יֶתֶר מֵחֶבְרוֹן, מְשׁוּם דְּקִבְרֵי בָּהּ שִׁיכְבֵי. וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל הָאָרָצוֹת יֶתֶר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּגַּן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יֶתֶר מִצּוֹעַן, דִּכְתִיב: "כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו" וַאֲפִילּוּ הָכִי חֶבְרוֹן מְבוּנָה אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן. וְחֶבְרוֹן טְרָשִׁים הָוֵי? וְהָא כְּתִיב: "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָּא", וְאָמַר רַב אָוִיָּא וְאִיתֵימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָן: שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. וְתַנְיָא אֵילִים מִמּוֹאָב, כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. מִינָּהּ, אַיְדֵי דִּקְלִישָׁא אַרְעָא, עָבְדָה רַעְיָא וְשָׁמֵן קִנְיָינָא. "וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ, וילכו

רש"י

וּלְדִבְרֵי ר"א בַּר שִׁמְעוֹן. דְּאָמַר יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל בְּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ אִישׁ אַחַר אִישׁ, נִמְצְאוּ שִׁשָּׁהוּ הַרְבֵּה הֵם לַעֲבוֹר, דְּאִי כַּחֲנַיֶּיתָן עָבְרוּ מִשּׁוּם קוֹלָא דְּמַיִם מֵאָדָם לֹא נִגְבְּהִין כָּל כָּךְ: מַיִם קַלִּים. הַרְבֵּה הֵם קַלִּים מִן הָאָדָם, וּמַר סָבַר אָדָם קַל לָרוּץ כְּמוֹ הַמַּיִם: מִדַּעְתְּךָ. אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה אוֹתְךָ. אֲבָל יִשְׂרָאֵל הֵם אוֹמְרִים לְךָ כִּדְכְתִיב (קְרִיאָה ח) וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וגו', אֲנִי אֵינִי מְעַבֵּב עַל יָדְךָ: כְּלוּם יַשׁ אָדָם. כְּלוֹמַר אִם הַקָּבָּ"ה צִוָּה כְּלוּם הָיָה אוֹמֵר לוֹ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שִׁסּוֹפוֹ לְבָא לִידֵי תְּקָלָה: לְבִשָּׁתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אוֹתָן (שְׁאֵילָה) שֶׁשָּׁאֲלוּ תְּחִלָּה שְׁלוּחֵי הַמְּרַגְּלִים: [לֹא עָלָה בְּיָדֵינוּ. אֵין אָנוּ יוֹדְעִין לִדְרוֹשׁוֹ]: סָתַר דְּבָרָיו. הִכְחִישׁ וְעָשָׂה שׁוֹנְאוֹ [שֶׁל הַקָּבָּ"ה] בְּדַאי: שֶׁעָשָׂה שׁוֹנְאוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה מַה. חִלֵּשׁ, כְּדַאֲמְרִי' לְקַמָּן אֲפִלּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם: שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו. וְלֹא אָמְרָן כְּמוֹת שֶׁהֵן: שֶׁפִּסֵּעַ. דִּלֵּג, שֶׁלֹּא אָמְרָן כַּאֲשֶׁר הֵם: יְהוֹשֻׁעַ. לֹא הִצְרִיךְ לֵילֵךְ, שֶׁכְּבָר בִּקֵּשׁ עָלָיו מֹשֶׁה רַחֲמִים: וְהֵיכָנוּ דִּכְתִיב וַעֲבָדִי כָּלֵב וגו'. וְהַבִּיאוֹתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה, וְהִיא חֶבְרוֹן כִּדְכְתִיב (יְהוֹשֻׁעַ יד) וַיִּתֵּן אֶת חֶבְרוֹן לְכָלֵב, ש"מ כָּלֵב הוּא דְּאָזִיל לְחֶבְרוֹן: מָיָמָן. גִּבּוֹר שִׁבָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁיֵּד הַיְּמִין חֲשׁוּבָה מִן הַשְּׂמֹאל: שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחִיתוֹת. שֶׁמְּקוֹם רַגְלָיו מְעֻמָּק בָּאָרֶץ מֵרֹב כָּבְדוֹ וּנְבַר שָׁם כְּגוּמָא וּכְשַׁחַת. וּלְשׁוֹן שִׁשִּׁי לֹא פּוֹרֵשׁ לָנוּ מֵאֵי דְּמֵי לְשַׁחִיתוֹת. וְנִרְאֶה לְשׁוֹן עַמּוּדֵי שֵׁשׁ, שֶׁהֵם כְּבֵדִים וּמְקוֹם מְעֻמָּדָם נִבָּר: תְּלָמִים. כְּתֶלֶם הַמִּתְרַשֵּׁה שֶׁמַּעֲלֶה הֶעָפָר וּמַעֲמִיק בָּאָרֶץ: שֶׁהָיוּ מַעֲנִיקִים אֶת הַחַמָּה בְּקוֹמָתָן. מֵרֹב גֹּבַהּ קוֹמָתָן דּוֹמִין כְּאִלּוּ צַוָּארָם נוֹקֵב וְעוֹנֵק בְּנֶקֶב שֶׁהַחַמָּה יוֹצֵאָה בּוֹ: לִבְנוֹ קָטָן. בְּנֵעֶן קְטַן הַבְּנִים שֶׁל חָם הָיָה, וּמִצְרַיִם שְׁנֵי לְבָנִים: מְבֻנָּה. לְשׁוֹן אִבֻּנָה מְמֻנָּה (כְּלִיסָ"יִא טז), כְּלוֹמַר מְיֻשֶּׁבֶת בְּפִירוֹת: מְרֻשִּׁים. סְלָעִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין פֵּירוֹת בְּאֶרֶץ לַחַה: דְּקִבְרֵי בָּהּ שְׁכִבֵי. לֹא גְּרַסִינָן מ"ט אֶלָּא ה"ק, וְתַדַּע דִּטְרָשִׁין הֵיא וְאֵינָהּ רְאוּיָה לְפֵירוֹת כְּכָל שְׁאָר הָאָרֶץ, לְפִיכָךְ יְחִידוּהָ לְקִבּוּרַת מֵתִים: כִּי הָיוּ בְּצֹעַן שָׂרָיו. שֶׁל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁשּׁוֹלְחִים אֶל פַּרְעֹה לַעֲזוֹר לוֹ עַל מֶלֶךְ אַשּׁוּר, אֵלְמָא פַּרְעֹה בְּצֹעַן יָתִיב וְשָׁם הוֹלְכִין לְבַקְּשׁוֹ: אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלֵּם אֶת נְדָרַי. אֵלְכָה נָּא בְּחֶבְרוֹן וְאֲשַׁלֵּם הַנֶּדֶר שֶׁנָּדַרְתִּי בְּגִשּׁוּר, כְּדִכְתִיב בְּתַרְיֵהּ כִּי נָדַר נָדַר עַבְדְּךָ בְּשִׁבְתִּי בְגִשּׁוּר, וּבְחֶבְרוֹן מַאי בְּעֵי וְהָלֹא לֹא הָיָה שָׁם הַמִּזְבֵּחַ כִּי אִם בְּגִבְעוֹן: לְהָבִיא כְּבָשִׂים לְעוֹלָה. דְּאָמַר מַר בְּמֹס' מְנָחוֹת כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן, אִלְמָא אֶרֶץ מַרְעֶה הָיְתָה: מְנֻבָּה. כְּלוֹמַר מִתְּשׁוּבָתְךָ אַתָּה מִסְתַּיְּעֵנִי, שֶׁלֹּא הָיְתָה חֲשׁוּבָה לְזָרֵע כִּשְׁאָר הָאָרֶץ מֵאַחַר שֶׁהִיא בַּת טְרָשִׁים כְּדַאֲמְרִי' בְּבָבָא מְצִיעָא בְּהַשּׂוֹכֵר (קף פ.) וְאִי אַרְעָא דְּמִזְדַּוְּקָא בְּגַרוּנְדִי וְהִיא שֶׁנִּיהֶם מְשֻׁלְּמִין: דְּקִלִּישָׁא אַרְעָא. עָפָר שֶׁל טְרָשִׁים דַּק וְקָלוּשׁ וּמוּעָט הוּא, וּמִתּוֹךְ כָּךְ לֹא הָיוּ חוֹרְשִׁים וְזוֹרְעִים אוֹתָהּ תְּבוּאָה מֵאֹכֶל אָדָם: וְעָבְדָה רַעְיָא. מִצְמַחַת וּמַעֲלָה עֲשָׂבִים וְאוֹכְלִים הַצֹּאן: וְשָׁמֵן קִנְיָינָא. הַמַּקְנֶה הַצֹּאן, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַצֹּאן לְהִשְׂבִּיחַ בְּאֶרֶץ יְבֵשָׁה וּטְרָשִׁים יוֹתֵר מֵאֶרֶץ לַחָה: וילכו

מלמד

ביאורים למסכת סוטה דף לד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אם כן כַּחֲנָיֵיתָן עָבְרוּ – לא עברו את הירדן בזה אחר זה, אלא כמו סדר חניתן, וְלִדְבָרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שגבהו המים יותר משלש מאות מיל, חייבים לומר שבָּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ, וארך זמן רב והספיקו המים להערם זה על גבי זה כדלעיל לגובה כה עצום. וְחַד – רבי אמי או רבי יצחק נפחא אָמַר, בֵּין מַר – רבי יהודה, וּבֵין מַר – רבי אלעזר ברבי שמעון, סוברים שכַּחֲנָיֵיתָן עָבְרוּ, אלא שמַר – רבי יהודה סָבַר אָדָם קַל לרוץ כמו המים, וכמו שעברו עם ישראל מהלך שנים עשר מיל, כך גם נערמו המים לגובה שנים עשר מיל, וּמַר – רבי אלעזר ברבי שמעון סָבַר מַיִם קַלִּים לרוץ יותר מן האדם, ואף שעם ישראל עברו מהלך שנים עשר מיל בלבד, המים נערמו באותו זמן לגובה רב של יותר משלש מאות מיל.

כיון שהזכירה הגמרא לעיל את מעשה המרגלים, ממשיכה לברר ממעשי המרגלים, ואחר כך תחזור לעניני קריעת הירדן ומעבר ישראל בו. נאמר בתחילת פרשת המרגלים "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מה שאמר לו ה' "שְׁלַח לְךָ", פירושו מִדַּעְתְּךָ, דהיינו אני איני מצוה אותך, רק ישראל בקשו ממך כמו שאמרו להם משה בספר דברים "ותקרבון אלי כולכם", ואני איני מעכב על ידך. ובודאי שלא ציוהו ה' על כך, והראיה וְכִי אָדָם זֶה בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ – והרי אדם לא בוחר לעצמו דבר רע, ואם כן בודאי ה' לא היה מצוה דבר שסופו לבוא לידי תקלה. ומבארת הגמרא, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב שאומר להם משה "וַיֵּיטַב בְּעֵינֵי הַדָּבָר", וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, יש לדייק לשון הפסוק "בְּעֵינַי" וְלֹא בְּעֵינָיו שֶׁל מָקוֹם.

עוד דורשת הגמרא מענין המרגלים, כתוב בהמשך הפסוק שם "ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ", אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, הבקשה שביקשו ישראל ממשה מלכתחילה שישלח מְרַגְּלִים, לֹא נִתְכַּוְּונוּ אֶלָּא לְבוֹשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, ויש ללמוד זאת מגזירה שוה, כְּתִיב הָכָא "וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" וּכְתִיב הָתָם "וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה" וְגוֹ', וכמו שם לשון "וחפרה" הוא לשון בושה, כפי שכתוב לגבי החמה, כך גם כאן "ויחפרו" הוא לשון בושה, שרצו לבייש את ארץ ישראל.

עוד כתוב בפרשת המרגלים, "וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר", אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ – מכל שם של מרגל ושם אביו, אפשר לדרוש את מהות מעשיהם, וְאָנוּ לֹא עָלְתָה בְּיָדֵינוּ לדרוש כל שמותם, אֶלָּא אֶחָד בלבד, והוא "סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל", וכך דרשנו, "סְתוּר" שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא – הכחיש את ה' ועשאו כביכול בדאי, "מִיכָאֵל" שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ כָּךְ – עשה את ה' כביכול חלש שאינו יכול להכניסנו לארץ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַף אָנוּ נֹאמַר לדרוש עוד שם מהמרגלים, והוא "נַחְבִּי בֶּן וָפְסִי", וכך נדרשנו, "נַחְבִּי" שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, ולא האמין במה שהעיד על הארץ שהיא טובה, "וָפְסִי" שֶׁפִּיסֵּעַ עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא – שדילג על מדותיו של ה' שנותן שכר טוב למאמינים בו.

עוד נאמר בפרשת המרגלים "וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן", ויש להקשות, "וַיָּבֹאוּ" מִבְּעֵי לֵיהּ, שהרי מדבר על המרגלים שהם רבים, וכמו שהתחיל הפסוק "ויעלו". אלא אָמַר רָבָא, מְלַמֵּד שֶׁפִּירֵשׁ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרֵי אָבוֹת, אָמַר לָהֶן כלב לאבות, אנא אֲבוֹתַי בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, ולכן אומר הפסוק "ויבא עד חברון" בלשון יחיד, שרק כלב הלך לשם. יְהוֹשֻׁעַ לא הלך, משום שלא היה צריך לזה, שכְּבָר בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ", הוסיף לו י' על שמו וקראו "יהושע", שהתפלל יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "וְעִבְדִי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וימלא אחרי והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורשנה" וְגוֹ', הרי שהובטחה לו אותה הארץ שבא שמה, והיא חברון, וכן נתקיים כמו שכתוב בספר יהושע "ויתן את חברון לכלב בן יפונה לנחלה".

עוד נאמר בפרשת המרגלים "וְשָׁם אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי וְגוֹ' ילידי הענק", דורשת הגמרא, "אֲחִימָן" נדרש שהוא מִיּוּמָן שֶׁבְּאֶחָיו – הגבור שבין הענקים, כמו שיד ימין חשובה מן השמאל. "שֵׁשַׁי" נדרש שֶׁמִּשֵּׁשִׁים אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחָתוֹת – שמחמת כובדו רגליו הם כעמודי שש ושוקעים בארץ וניכר שם כגומא וכבור שחת. "תַּלְמַי" נדרש שֶׁמִּשֵּׁשִׁים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים – מחמת כובדו דורס בארץ וחורץ כתלמי המחרישה. דָּבָר אַחֵר, אֲחִימָן בָּנָה את העיר עֲנָת, שֵׁשַׁי בָּנָה את העיר אָלֵשׁ, תַּלְמַי בָּנָה את העיר תַּלְבּוּשׁ. עוד יש לדרוש המשך הפסוק שם "יְלִידֵי הָעֲנָק", למה נקראו "ענק", על שם שֶׁמַּעֲנִיקִין חַמָּה בְּקוֹמָתָן – מרוב גובהם נראה כאילו החמה היא ענק היינו שרשרת, סביב לצוארם.

עוד נאמר בפרשת המרגלים "וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לפני צוען מצרים". שואלת הגמרא, מַאי "נִבְנְתָה". מנסה הגמרא לבאר, אִילֵימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ – אם נבאר הפסוק כפשוטו שהעיר חברון נבנתה שבע שנים לפני שנבנתה צוען מצרים. דוחה הגמרא, וכי אֶפְשָׁר אָדָם – היינו חם, בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן – כנען, שחברון בארץ כנען, קוֹדֶם שבונה לִבְנוֹ גָּדוֹל – מצרים, ומביאה הגמרא ראיה שמצרים היה יותר גדול מכנען, דִּכְתִיב "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם ופוט וכנען" וְגוֹ'.

מבארת הגמרא, אֶלָּא, שֶׁהָיְתָה חברון מְבוּנָה – מרובה ומיושבת בפירות, עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה – פי שבע מאשר כמות הפירות שבְּצוֹעַן. וכדי שנבין כמה הריבוי בפירות שבארץ ישראל, מתארת הגמרא, וְאֵין לְךָ טָרָשִׁים – סלעים, שאינם עושים פירות כקרקע לחה, בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָתֵר מֵחֶבְרוֹן, (מִשּׁוּם) וזו הסיבה דְּקָרֵי בָּהּ שִׁיכְּבֵי – שייחדוה לקבורת מתים, כי אינה ראויה לפירות, ולעומת זאת, וְאֵין לְךָ מְעוּלָה בְּכָל הָאֲרָצוֹת יָתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְאֵין לְךָ מְעוּלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יָתֵר מִצּוֹעַן, דִּכְתִיב "כִּי הָיוּ בְצוֹעַן שָׂרָיו" – שמלך ישראל שלח שריו לצוען לבקש מפרעה לעזור לו להלחם נגד מלך אשור, אם כן רואים שפרעה קבע מושבו בצוען, ובודאי משום שהיתה המשובחת ביותר, וַאֲפִילּוּ הָכִי – למרות שבחה העצום של צוען, העיר חֶבְרוֹן הפחות משובחת שבארץ ישראל, היא מְבוּנָה אֶחָד מִשִּׁבְעָה – פי שבע מאשר יש בְּצוֹעַן.

שואלת הגמרא, וְחֶבְרוֹן טְרָשִׁים הָוֵי – האם אכן חברון היא עיר עם אדמת טרשים שאינה מצמחת פירות, וְהָא כְּתִיב "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָּא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון, כי נדר נדר עבדך בשבתי בגשור" וְגוֹ', וְאָמַר רַב אַוְיָא וְאִיתֵימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָן, וכי בחברון זובחים, והרי אין שם מזבח, אלא ודאי שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן לעולה, אם כן רואים שחברון היא ארץ מרעה משובחת. וְתַנְיָא – גם בברייתא שנינו, שאֵילִים משובחים לוקחים מִמּוֹאָב, וּכְבָשִׂים משובחים לוקחים מֵחֶבְרוֹן, הרי שחברון ארץ משובחת היא, ולא טרשים.

מתרצת הגמרא, מִינָּהּ – אדרבה משאלתך וראיותיך אתה מסייעני שחברון היתה אדמת טרשים ולא חשובה לצמיחת פירות, אֵיידֵי דִּקְלִישָׁא אַרְעָא – שכיון שהארץ חלשה ומועטת, לא היו זורעים אותה להצמיח פירות למאכל אדם, אלא עָבְדָה רָעְיָא – מצמחת מעצמה עשבים הראוים לצאן למרעה, וְשָׁמֵן קִנְיָנָא – ובזה היה הצאן משמין, שכן דרך הצאן להשביח יותר באדמה יבשה וטרשים מאשר באדמה לחה.

עוד נאמר בפרשת המרגלים "וַיָּשׁוּבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מקץ ארבעים יום

ביאורים למסכת סוטה דף לה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, תיבת 'וילכו' מיותרת, שהרי כבר כתוב לפני כן 'וישובו', אלא **מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה** – לומדים בהקש זה מזה, **מַה בִּיאָה** – כשבאו המרגלים בחזרה מארץ ישראל, היו **בְּעֲצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה** – כשיצאו מהמדבר לארץ ישראל, היו **בְּעֲצָה רָעָה**, שמתחילה היתה כוונתם להוציא דבה על הארץ.

עוד נאמר בפרשת המרגלים, **"וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ** אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא" **וְגוֹ'**, שיבחו את הארץ, **וּכְתִיב** אחרי כן, שממשיכים לספר **"אֲפָס כִּי עַז הָעָם** היושב בארץ וגו'", **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** (סִימָן אֶמ"ת לְבַד"ו לְוֶ"ח) **מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, כָּל לָשׁוֹן הָרָע שֶׁאֵין בּוֹ דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ** – שלא מתחיל המספר בדברים אמתיים בתחילה, **אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ** – שמחזיקים אותו השומעים כשקרן, לכן גם המרגלים פתחו בשבח הארץ תחילה.

עוד נאמר בהמשך הפרשה שם **'וַיַּסֵּב כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה'**, שכלב בן יפונה השתיק את העם 'אל משה' דהיינו בדברים שדיבר על משה, וחשבו השומעים שרוצה לספר בגנותו, וכפי שמבאר זאת מיד רבה, **אָמַר רַבָּה, שֶׁהִסִּיתָן** כלב לבני ישראל שהקשיבו למרגלים, **בְּדְבָרִים** אחרים **פְּתַח** [דחזייה] – ראה כלב בן יפונה, **שִׁיהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתָּעֵי** – שרצה לדבר, **אָמְרִי לֵיהּ** המתלוננים, **דַּיָּן רֹאשׁ קְטִיעָה** – זה שראשו קטוע, שאין לו בנים ליטול חלק בירושת הארץ, **יָמֵל** – ידבר, בתמידה, והשתיקוהו בנזיפה. **אָמַר** כלב בלבו, **אִי מִשְׁתָּעֵינָא** – אם אדבר, **אָמְרִי כִּי מַיְלְתָא** – יאמרו גם עלי דברים, **וְחָסְמִין לִי** – וישתיקו אותי, לכן **אָמַר לָהֶן** כך, **וְכִי זוֹ בִּלְבָד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם**, וכשהתחיל לדבר בסגנון זה, **סָבְרֵי בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי** – סברו שרוצה לדבר בגנות משה, לכן **אִשְׁתִּיקוּ**, ואז **אָמַר לָהוּ**, אכן לא זו בלבד עשה לנו משה, אלא גם **הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן**, ולכן **אִם יֹאמַר** לנו משה **עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ**, וכי **לֹא נִשְׁמַע לוֹ**, בתמידה. וזה מה שהמשיך כלב **'עֹלֶה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ' וְגוֹ'**, שנעלה אף בסולמות לרקיע אם יצוה אותנו. וממשיך הפסוק, **'וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת' וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** כדי לסתור דברי כלב, וכנאמר בהמשך הפסוק **'כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ'**, ודורשים שלא התכוונו 'ממנו' שפירושו 'מאיתנו', אלא 'ממנו' שפירושו 'מאיתו', **אֵל תִּקְרֵי 'מִמֶּנּוּ' אֶלָּא 'מִמֶּנּוּ', כְּבִיכוֹל** רצו המרגלים לומר שאֲפִילּוּ **בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם** – משל למפקיד אצל חבירו ולא יכול לקחת פקדונו, חס ושלום כביכול הקדוש ברוך הוא לא יצליח להוציא האומות החזקות האלו מארץ ישראל.

עוד אמרו המרגלים **'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא', דָּרַשׁ רָבָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה** – שהראיתי להם כאילו היא ארץ אוכלת יושביה שמתים שם הרבה, **וְהֵם** – המרגלים **חָשְׁבוּ לָרָעָה**. ומבארת הגמרא, **אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ** – כל מקום שהגיעו המרגלים, **מֵת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ** – מת אדם חשוב מיושבי הארץ, **כִּי הֵיכִי דְּנִיטְרְדוּ וְלֹא לִשְׁאֲלוּ אַבַּתְרֵייהוּ** – כדי שיהיו האמוריים טרודים ולא ישאלו מידם המרגלים. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ** – ויש אומרים שאיוב מת באותה שעה, כדי שלא תגן זכותו עליהם, וזה מה שאמרו יהושע וכלב 'סר צלם מעליהם'. ממשיכה הגמרא, כיון שמתו האנשים דלעיל, **וְאִטְרִידוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּדָא** – והתעסקו כל האמוריים בהספד, והיה הדבר לטובה מאת ה', אך המרגלים **הֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה**, שהרבה אנשים מתים שם בכל מקום, לכן אמרו **'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא'**.

עוד תיארו המרגלים **"וְגַם רְאִינוּ בְּעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם" וְגוֹ'**, ומבארת הגמרא, **אָמַר רַב מִשַּׁרְשִׁיָא, הַמְרַגְּלִים שַׁקְרֵי הֲווּ** – שקרנים היו, והראיה היא, **בִּשְׁלָמָא** מה שאמרו **'וְגַם רְאִינוּ בְּעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים', לְחַיֵּי** – מובן, שהרגישו בעצמם כחגבים, **אֶלָּא** מה שאמרו **'וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם', מְנָא הֲווּ יָדְעֵי** – כיצד ידעו איך נראו בעיניהם של האמוריים, אלא ודאי שקרנים היו. דוחה הגמרא, **וְלֹא הִיא** – לא היו שקרנים בזה, שעל סמך מעשה אמרו כן, **כִּי הֲווּ מַכְּרֵי אֲכִילֵי** – כשהיו האמוריים מברים את האבלים בסעודה בחזרתם מבית הקברות, **תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַכְּרֵי** – היו מברים אותם תחת עצי ארזים, **וְכִי חָזִינְהוּ סָלְקוּ יָתְבֵי בְּאִילְנֵי** – כשראום המרגלים עלו וישבו על האילנות מרוב פחדם, **שְׁמָעֵי דְּקָאָמְרֵי** – ושמעום המרגלים מראש האילן שהיו האמוריים אומרים, **קָחֲזִינַן אִינְשֵׁי דְּדָמוּ לְרַמְצֵי בְּאִילְנֵי** – ראינו בעצים אנשים שדומים לנמלים.

עוד נאמר בפרשת המרגלים **"וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ** העם בלילה ההוא". **אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אוֹתוֹ הַיּוֹם** שחזרו המרגלים מארץ ישראל ובכו כל העדה, **[עֶרֶב] תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם יום זה בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת.**

עוד נאמר שם **"וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגֹּם אוֹתָם בָּאֲבָנִים" וּכְתִיב** בהמשך הפסוק **"וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד", אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, מְלַמֵּד שֶׁנִּטְּלוּ אֲבָנִים וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעֲלָה**, כביכול בטענה גם כלפי ה' יתברך, ודרשו כן מהסמיכות 'וכבוד ה'' ל'לרגום אותם באבנים'.

עוד נאמר שם **"וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה", אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשׁוּנָּה**, שהרי כתוב 'במגפה' ולא 'במגפה', משמע במגפה מיוחדת וראויה להם במדה כנגד מדה. ומהי המיתה המשונה, **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, דָּרַשׁ רַבִּי שִׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא, מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם** מתוך פיהם, **וְנָפַל** לשונם **עַל טִיבּוּרָם, וְהָיוּ תּוֹלְעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם** שנפלה, **וְנִכְנָסוֹת** התולעים **בְּטִיבּוּרָם, וּמִטִּיבּוּרָם** גם יצאו תולעים **וְנִכְנָסוֹת בְּלְשׁוֹנָם** שנפלה על טיבורם. **וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ** שהיא באה על לשון הרע.

חוזרת הגמרא לברייתא שעסקנו לעיל בעניין בקיעת הירדן ומעבר בני ישראל בו, שהכהנים עמדו במקומם עד שעברו כל העם לצד מערב, **וְכֵיוָן שֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן**, שבו הכהנים פסיעה לאחורים לצד מזרח, **וְחָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כַּעֲלוֹת** [כַּעֲלוֹת] **הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן, נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשׁוּבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו", נִמְצָא** שאחרי שחזרו הכהנים פסיעה לאחורידם ושבו מי הירדן בבתחילה, כעת **אָרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכֹהֲנִים מִצַּד אֶחָד** – מזרח, **וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אֶחָד** – מערב. ואז **נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו** הכהנים **וְעָבַר** באויר מעל הירדן לצד השני לשאר עם ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר, וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם"**. **וְעַל דָּבָר זֶה** שלא ידע אותו עוזא, **נֶעֱנַשׁ עוּזָּא שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחֹז אֶת הָאָרוֹן** כי שמטו הבָּקָר", **אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עוּזָּא, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא** הארון, וכדלעיל, **אַתָּה עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שיכול לישא, ועל כן טעה עוזא ששלח ידו לאחוז את הארון.

כיון שהוזכר מעשה עוזא, ממשיכה הגמרא לברר כמה פסוקים שנאמרו שם. **"וַיִּחַר אַף ה' בְּעוּזָּא וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל" וְגוֹ', רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר** נחלקו בביאור 'על השל'. **חַד אָמַר עַל עִסְקֵי שֶׁלּוֹ** – השגגה ששלח ידו לאחוז בארון, **וְחַד אָמַר שֶׁעָשָׂה צָרְכָּיו בִּפְנֵיו** – ו"של" הוא לשון דבר המוטל מלמעלה למטה.

עוד כתוב בפרשת עוזא, **'וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, אל תחשוב שעוזא איבד בחטאו את חלקו בעולם הבא, אלא **עוּזָּא בָּא לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים'**, ולומדים את עוזא מהארון, **מָה אָרוֹן לְעוֹלָם קַיָּים**, שהרי נגנז על ידי יאשיהו המלך, ונשמר לעתיד לבא, **אַף עוּזָּא בָּא לְעוֹלָם הַבָּא.**

המשך בעמוד קנו

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לה עמוד א

"וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ" אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה, מַה בִּיאָה בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה בְּעֵצָה רָעָה. "וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ" וּכְתִיב: "אֶפֶס כִּי עַז הָעָם", אָמַר ר' יוֹחָנָן (סימן אמ"ת לבד"ו לוי"ה) מִשּׁוּם ר' מֵאִיר: כָּל לָשׁוֹן הָרַע שֶׁאֵין בּוֹ דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ, אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ. "וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה" אָמַר רַבָּה: שֶׁהֱסִיתָן בִּדְבָרִים. פָּתַח יְהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתָּעֵי, אָמְרִי לֵיהּ: דֵּין רֵאשׁ קְטִיעָה יְמַלֵּל? אֲמַר אִי מִשְׁתָּעֵינָא, אָמְרִי בִּי מִילְּתָא וְחָסְמִין לִי. אָמַר לָהֶן: וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם? סָבְרִי בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי, אִישְׁתִּיקוּ. אָמַר לְהוּ: הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. אִם יֹאמַר "עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ" לֹא נִשְׁמַע לוֹ? "עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ". "וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל", אָמַר ר' חֲנִינָא בַּר פַּפָּא: דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ" אַל תִּקְרֵי "מִמֶּנּוּ" אֶלָּא מִמֶּנּוּ, כִּבְיָכוֹל אֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם. "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא" דָּרַשׁ רָבָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, וְהֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה. אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ, מֵת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ, כִּי הֵיכִי דְּנִיטְרְדוּ וְלֹא לִשְׁאֲלוּ אַבַּתְרַיְיהוּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ, וְאִטְרִידוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּידָא. הֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה, "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא". "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ" וְגוֹ'. אָמַר רַב מְשָׁרְשִׁיָּא: מְרַגְּלִים שַׁקְרֵי הָווּ, בִּשְׁלָמָא "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים" לְחַיֵּי, אֶלָּא "וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם", מְנָא הֲווּ יָדְעֵי? וְלָא הִיא, כִּי הָווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי, תּוּתֵי אַרְזֵי הָווּ מַבְרֵי, וְכִי חָזֵינְהוּ, סָלְקוּ יָתְבִי בְּאִילָנֵי, שָׁמְעֵי דְּקָאָמְרִי, קָחָזֵינַן אֱינָשֵׁי דְּדָמוּ לְקַמְצֵי בְּאִילָנֵי. "וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ" אָמַר רַבָּה אָמַר ר' יוֹחָנָן: אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת. "וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגּוֹם אֹתָם בָּאֲבָנִים" וּכְתִיב "וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד" אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא: מְלַמֵּד שֶׁנָּטְלוּ אֲבָנִים וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה, "וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה" אָמַר ר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשׁוּנָּה. אָמַר ר' חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, דָּרַשׁ ר' שֵׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא: מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם וְנָפַל עַל טִיבּוּרָם, וְהָיוּ תּוֹלָעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם וְנִכְנָסוֹת בְּטִיבּוּרָם, וּמִטִּיבּוּרָם וְנִכְנָסוֹת בִּלְשׁוֹנָם, וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ: וְכֵיוָן שֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן חָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּעֲלוֹת הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשֻׁבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו", נִמְצָא אָרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכֹהֲנִים מִצַּד אֶחָד, וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אַחֵר. נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבֹר וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם". וְעַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ עוּזָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחֹז אֶת הָאָרוֹן" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עוּזָּא, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא, עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? "וַיִּחַר אַף ה' בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל" ר' יוֹחָנָן וְר' אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: עַל עִסְקֵי שָׁלוּ, וְחַד אָמַר: שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו בְּפָנָיו, "וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" אָמַר ר' יוֹחָנָן: עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" מָה אָרוֹן לְעוֹלָם קַיָּים, אַף עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא. "וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה' פֶּרֶץ בְּעֻזָּה" אָמַר ר' אֶלְעָזָר: שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו כַּחֲרָרָה. אֶלָּא מֵעַתָּה, כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב "וַיִּחַר" הָכִי נַמִי? הָתָם כְּתִיב "אַף" הָכָא לֹא כְּתִיב "אַף". דָּרַשׁ רָבָא: מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ דָּוִד? מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תוֹרָה "זְמִירוֹת", שֶׁנֶּאֱמַר: "זְמִרוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהֶן "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ" אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן "זְמִירוֹת"?! הֲרֵינִי מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב: "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתַן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ" וְאִיהוּ אַתְיֵיהּ בַּעֲגָלְתָא. "וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בַּאֲרוֹן", מִשּׁוּם דְּרָאוּ "וַיַּךְ"? ר' אַבָּהוּ וְר' אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ, וְחַד אָמַר: מִילֵּי נַמִי אֲמוּר,

מאן

רש"י

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ. לא גַּרְסִינַן וּכְתִיב, [אֶלָּא] וַיֵּלְכוּ יְתֵירָא הוּא כֵּיוָן דִּכְתִיב [לְעֵיל] וַיָּשׁוּבוּ לֹא הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר אֶלָּא וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ': מַקִּישׁ הֲלִיכָתָן. שֶׁהָלְכוּ לָתוּר לְבִיאָתָן: אַף הֲלִיכָתָן בְּעֵצָה רָעָה. שֶׁמִּתְּחִלָּה לְהוֹצִיא דִּבָּה נִתְכַּוְּונוּ: אֵינוֹ מִתְקַיֵּים. שֶׁמַּחֲזִיקִין אוֹתָן הַשּׁוֹמְעִין כְּבַדָּאִין, לְפִיכָךְ אוֹמֵר דְּבַר אֱמֶת תְּחִלָּה כְּדֵי שֶׁיַּאֲמִינוּ, וְאַף מְרַגְּלִים לְכָךְ פָּתְחוּ בְּשֶׁבַח הָאָרֶץ תְּחִלָּה: וַיַּהַס. שִׁתְּקָן: אֶל מֹשֶׁה. בִּדְבָרִים, שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בְּמֹשֶׁה וְהָיוּ סְבוּרִים שֶׁבִּגְנוּתוֹ רוֹצֶה לְסַפֵּר: שֶׁהֱסִיתָם בִּדְבָרִים. כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזִיל: דְּחַזְיֵיהּ. כָּלֵב לִיהוֹשֻׁעַ שֶׁרָצָה לְדַבֵּר וְשִׁתְּקוּהוּ בִּנְזִיפָה וְאָמְרוּ לוֹ רֹאשׁ הַקָּטוּעַ יְדַבֵּר, מִי שֶׁרֹאשׁוֹ קָטוּעַ שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים לִטּוֹל חֵלֶק בָּאָרֶץ הוּא יְדַבֵּר בְּפָנֵינוּ: וְחָסְמִין לִי. מְשַׁתְּקִין אוֹתִי: עָלֹה נַעֲלֶה. אַף לַשָּׁמַיִם אִם יְצַוֶּה עָלֵינוּ: מִמֶּנּוּ. מִן הַקָּבָּ"ה: אַל תִּקְרֵי. לֹא גָּרֵס, שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ קְרִיָּיה בֵּין מִמֶּנּוּ הַנֶּאֱמָר עַל יָחִיד שֶׁנִּדְבָּרִים עָלָיו לְמִמֶּנּוּ שֶׁל רַבִּים שֶׁאוֹמְרִים עַל עַצְמָן: אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו. אִם הִפְקִידָם שָׁם: בַּעַל הַבַּיִת. אֲדוֹן הָעוֹלָם: אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה. שֶׁהֶרְאֵיתִיהָ לָהֶם כְּאוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ שֶׁמֵּתִים בָּהּ תָּדִיר: שְׁכִיב אִיּוֹב. שֶׁלֹּא תָּגֵן זְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר כָּלֵב סַר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם: ה"ג וְלָא הִיא כִּי הָווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי תּוּתֵי אַרְזֵי הָווּ מַבְרֵי. וְלֹא הָיוּ שַׁקְרָנִים בְּזֹאת (וְלֹא הָיוּ נִרְאִים בָּהֶן שַׁקְרָנִים) דְּאִינְהוּ שַׁמְעִינְהוּ לָאֱמוֹרִיִּים שֶׁקּוֹרִין אוֹתָן חֲגָבִים, דְּכִי הָווּ אֱמוֹרִיִּים מַבְרִין אֶת אֲבֵלֵיהֶם כְּשֶׁחוֹזְרִין מִן הַקֶּבֶר, כִּדְאָמַר לְעֵיל דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ שְׁכִיב חֲשִׁיבָא מִנַּיְיהוּ וּמַבְרִין לָאָבֵל סְעוּדָה לְנַחֲמוֹ תּוּתֵי אַרְזֵי הָווּ מַבְרֵי לְהוּ: וְכִדְחָזֵינְהוּ. וְהֵם יְרֵאִים לַעֲמוֹד לִפְנֵיהֶם סָלְקֵי וְיָתְבֵי בְּאִילָנֵי: וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה. (שַׁדֵּי) [שֶׁרָצוּ] לִרְגּוֹם אוֹתָם [וְקָאֵי] נַמִּי אַכְּבוֹד ה': בַּמַּגֵּפָה. מִדְּלָא קָרֵינַן בְּמַגֵּפָה מַשְׁמַע בִּמְיֻחֶדֶת וּרְאוּיָה לָהֶם בְּמִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ. שֶׁהִיא בָּאָה עַל לָשׁוֹן הָרַע כִּדְאַמְרִינַן בְּבַמֶּה מַדְלִיקִין (שַׁבָּת דַּף לג): וְכֵיוָן שֶׁעָלָה כוּ'. סֵיפָא דִּבְרַיְיתָא דִּלְעֵיל הִיא, אֶלָּא אַיְּדֵי דְּתָנָא בָּהּ וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לְאֶשְׁכּוֹל נָקַט לָהּ לְפָרָשַׁת מְרַגְּלִים הָכָא: שָׁבוּ הַמַּיִם לִמְקוֹמָם. שֶׁהַכֹּהֲנִים עָמְדוּ בִּמְקוֹמָם

תוספות

עַד שֶׁעָבְרוּ כָּל הָעָם, וּכְשֶׁעָבְרוּ נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וְנִמְשְׁכוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם פְּסִיעָה אַחַת, נִמְצְאוּ כֹּהֲנִים מִצַּד זֶה כוּ'. וְאע"ג דְּהַהוּא קְרָא דְּוַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר קָדִים, דְּמַשְׁמַע דְּהַאי נִתְּקוּ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים בָּעֵבֶר הַשֵּׁנִי כְּתִיב, לֹא הֲוֵי הָכֵי אֶלָּא אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר, דְּאִי כְּסִדְרָן כְּתִיב הָא נָפְקֵי לְהוּ מִן הַיַּרְדֵּן דִּכְתִיב וַיַּעֲבוֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם וְהָעָם עָלוּ, וְכֵיוָן דְּאָרוֹן וְהַכֹּהֲנִים עָלוּ וְעָבְרוּ אַחֲרֵיהֶם עַד שֶׁבָּאוּ לִפְנֵיהֶם הֲרֵי יָצְאוּ מִן הַיַּרְדֵּן וּמַאי תּוּ דְּקָאָמַר וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר עֲלוּ מִן הַיַּרְדֵּן, אֶלָּא אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר וְהַאי עֲלוּ מִן הַיַּרְדֵּן דְּקָאָמַר לְהוּ הָכֵי קָאָמַר לְהוּ, סַלְּקוּ רַגְלֵיכֶם לַאֲחוֹרֵיכֶם וְעוֹדְם בָּעֵבֶר הַמִּזְרָחִית, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשׁוּבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן אֶל מְקוֹמָם: נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר. וְהַיְינוּ קְרָא קַמָּא דִּכְתִיב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר [וַיַּעֲבוֹר] אֲרוֹן ה' וְגוֹ': עַל עִסְקֵי שָׁלוֹ. שְׁגָגָה שֶׁשָּׁגַג לֶאֱחוֹז בּוֹ: שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו. וְשַׁל לְשׁוֹן כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ (דְּבָרִים כח) וּבְשִׁלְיָתָהּ (שָׁם), דָּבָר הַמֻּטָּל מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה: הָאָרוֹן קַיָּים לְעוֹלָם. שֶׁהֲרֵי נִגְנַז כִּדְאָמַר בְּיוֹמָא (דַּף נג:) שֶׁגְּנָזוֹ יֹאשִׁיָּהוּ: חֲרָרָה. עוּגָה שֶׁאוֹפִין עַל פְּנֵי הַגֶּחָלִים: נֶעֱנַשׁ דָּוִד. שֶׁמֵּת עֻזָּא עַל יָדוֹ: זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי. כְּשֶׁהָיִיתִי בּוֹרֵחַ מִפְּנֵי אוֹיְבַי וְאָגוּר מִפְּנֵיהֶם הָיִיתִי מִשְׁתַּעֲשֵׁעַ בְּחֻקֶּיךָ וְהָיוּ לִי לִזְמִירוֹת לְשַׁעֲשׁוּעַי: הֲתָעִיף. לְשׁוֹן [כָּפוּל], וְכַפֶּלֶת מְתַרְגְּמִינַן וְתֵיעוּף (שְׁמוֹת כז) שֶׁאִם תַּכְפִּיל עֵינֶיךָ לִסְתּוֹם עַיִן בְּהֶסֵּחַ הַדַּעַת מֵהִסְתַּכֵּל בָּהֶן מִיָּד וְאֵינֶנּוּ: לֹא נָתַן. עֲגָלוֹת מֹשֶׁה לִבְנֵי קְהָת לְפִי שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם לָשֵׂאת בַּכָּתֵף, כִּי לֹא הָיוּ מְמֻנִּים אֶלָּא עַל דְּבַר קְדֻשַּׁת הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן [וְהַמְּנוֹרָה וּמִזְבַּח הַזָּהָב]: וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵּית שֶׁמֶשׁ. לֹא בְּהַךְ הַכָּאָה דְּדָוִד כְּתִיב אֶלָּא כְּשֶׁהֱבִיאוּהוּ הַפָּרוֹת מִפְּלִשְׁתִּים, וְאַיְּדֵי דְּאַיְירֵי בְּאָרוֹן נָקַט לָהּ: מִשּׁוּם דְּרָאוּ. וְנִסְתַּכְּלוּ בּוֹ וַיַּךְ, בִּתְמִיָּה: קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ. לֹא בָּטְלוּ מִמְּלַאכְתָּן לִכְבוֹדוֹ. וְהַאי רָאוּ לְשׁוֹן בִּזָּיוֹן, כְּמוֹ אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחוֹרֶת (שִׁיר א):

מאן

מלמד שמתו מיתה משונה. נראה דרעה במגפה דרש:

שלשה

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לה עמוד ב

מאן אמריך דאימריית, ומאן אתא עלך דאיפייסת. "ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש" ר' אבהו ור' אלעזר, חד אמר: שבעים איש היו, וכל אחד ואחד שקול כחמשים אלף. וחד אמר: חמשים אלף היו, וכל אחד ואחד שקול כשבעים סנהדרין. "ויהי כי צעדו נשאי ארון ה' ששה צעדים ויזבח שור ומריא" וכתיב "שבעה פרים ושבעה אילים"? אמר רב פפא בר שמואל: על כל פסיעה ופסיעה שור ומריא, על כל שש ושש פסיעות שבעה פרים ושבעה אילים. אמר ליה רב חסדא: אם כן, מילאת את כל ארץ ישראל במות? אלא אמר רב חסדא: על כל שש ושש פסיעות שור ומריא, על כל ששה סדרים של שש שש פסיעות, שבעה פרים ושבעה אילים. כתיב "כידון" וכתיב "נכון"? אמר ר' יוחנן: בתחילה כידון, ולבסוף, נכון: נמצאת אתה אומר, שלשה מיני אבנים היו: אחד שהקים משה באארץ מואב, שנאמר: "בעבר הירדן באארץ מואב הואיל משה באר" ולהלן הוא אומר "וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת", ואתיא "באר" "באר". ואחד שהקים יהושע בתוך הירדן, שנאמר: "ושתים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן". ואחד שהקים בגלגל, שנאמר: "ואת שתים עשרה האבנים האלה אשר לקחו". תנו רבנן: כיצד כתבו ישראל את התורה? ר' יהודה אומר: על גבי אבנים כתבוה, שנאמר: "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת" ואחר כך סדו אותן בסיד. אמר לו ר' שמעון: לדברייך היאך למדו אומות העולם תורה? אמר לו: בינה יתירה נתן בהם הקדוש ברוך הוא, ושיגרו נוטירין שלהן, וקילפו את הסיד והשיאוך. ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת, שהיה להן לילמד ולא למדו. ר' שמעון אומר: על גבי סיד כתבוה, וכתבו להן למטה "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל וגו'," הא למדתך שאם חוזרין בתשובה מקבלין אותן. אמר רבא בר שילא: מאי טעמא דרבי שמעון דכתיב "והיו עמים משרפות שיד" על עסקי סיד. ור' יהודה, כי סיד, מה סיד אין לו תקנה אלא שריפה, אף אומות העולם אין להם תקנה אלא שריפה. כמאן אזלא הא דתניא "ושבית שביו" לרבות כנענים שבחוצה לארץ, שאם חוזרין בתשובה מקבלין אותן? כמאן?

תוספות

שלשה מיני אבנים היו. ירושלמי ג' מיני אבנים הן אבני המלון ואבנים שהניחום יהושע תחת כפות רגלי הכהנים' ואיסטליות שנתן להם משה אמר רבי יצחק פשוט לן ארבעה מיני אבנים הוה אמר ר' סימון בר זבידא ויאמות אין תימר אבני המלון לשעה היו ונגנזו אין תימר אבנים שהקים יהושע תחת כפות רגלי הכהנים משוקעות הן במים אין תימר איסטליות שנתן להן משה כבר נכנסו עמהן לארץ אלא אם כן במה אנו קיימין באבנים שהקים יהושע להן על גב הירדן:

כיצד כתבו ישראל את התורה. בתוספתא רבי יהודה אומר על גבי המזבח כתבוה אבל בירושלמי תני על אבני המלון נכתבו דברי ר' יהודה ר' יוסי אמר על אבני מזבח נכתבו מאן דאמר על אבני המלון בכל יום ויום אומות העולם היו משלחין נוטירין ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון מ"ד על אבני המזבח לא לשעה היו ונגנזו [עוד הוא מעשה נסים נתן הקב"ה בינה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בע' לשון מ"ד על אבני המלון נכתבו ניחא ושדת אותם בסיד אלא] מאן דאמר על אבני המזבח [נכתבו מאי] ושדת בסיד בין כל אבן ואבן:

ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת. ואם תאמר תיפוק ליה דבשעת מתן תורה החזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה וי"ל דענוש זה גדול הוא שלאחר שהיתה כתובה בידם ולא רצו ללמוד ומיהו תימה והאמר פ"ק דמסכת ע"ז (קף ב:) דעדיין יש להן פתחון פה שיאמרו כלום כפית עלינו הר כגיגית כישראל וכל זמן שיש להן פתחון פה איך נתחתם גזר דינם:

לרבות כנענים שבחוצה לארץ. תימה היאך קבלוה לרחב שהרי היא היתה מכנענים שבתוכה כדאיתא בספרי בפרשת בהעלותך ומה אם מי שהיתה מעם שנאמר בו לא תחיה כל נשמה [על שקירבה עצמה כך קירבה המקום] וארחב קאי ואמרינן נמי במס' מגילה (קף יז:) שנתגיירה ונסבה יהושע והכא משמע דכנענים שבתוכה לדברי הכל שאין מקבלין אותן ושמא על פי הדיבור היה ואין לומר שקודם שהתחילו המלחמה היו מקבלין שהרי כתיבת התורה על גבי האבנים היה קודם שהתחילו במלחמה ואפילו הכי לא היו מקבלין אלא היושבים חוץ לגבול ישראל כמו שפרש"י ואי הוה מצינו למימר דאם היו חוזרין אז בתשובה בשעה שכתבו את התורה אפילו כנענים שבתוכה היו מקבלין ואפילו לר' יהודה ולמען אשר לא ילמדו אתכם לעשות קאי נמי אשבעה אומות והכי משמע נמי לשון הספרי בפרשת שופטים ושוטרים למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות [מלמד] שאם עושין תשובה אין נהרגין אין מקבלין אותן לא קתני אלא אין נהרגין משמע אותם שצוה הקב"ה לא תחיה כל נשמה אין נהרגין ולא נאמר לא תחיה כל נשמה אלא לאחר שהתחיל יהושע במלחמה שהרי יהושע שלח שלש פרוזטגמאות הרוצה להשלים ישלים להלהם ילחם אלמא אותן שהיו רוצין להשלים לא היה הורגן [וצריך לומר] אותן שהיו רוצין להשלים קודם שהתחיל במלחמה ראשונה ואף רחב קיבלה עליה קודם שהתחילו במלחמה ולא נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אלא באותן כנענים שחוץ לגבולים אם מקבלים אותם לאחר מכאן דרבי שמעון לא איצטריך למימר הא למדת שאם חוזרים בתשובה מקבלין אותן אלא אכנענים שבחוצה לארץ ולאחר שהתחילו במלחמה שדינם כדין [שאר] אומות שמקבלין מהן לעולם:

רש"י

מאן אמריך דאימריית. מי הכעיסך כשכעסתי ולא הצלתי את עצמך מן השביה, ועתה מי מפייסך כשנתפייסתי לבא מאליך: וכתיב שבעה פרים ושבעה אילים. בדברי הימים, והכי רישיה דקרא, ויהי בעזור האלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה', ויזבחו שבעה פרים ושבעה אילים: מלאת כל ארץ ישראל במות. מזבחות, דעל כל פסיעה מזבח: כתיב כידון. בדברי הימים כתיב ויבאו עד גרן כידון וישלח עזא וגו', ובשמואל כתיב גרן נכון: בתחלה. כשבא הארון שם געשה להם ככידון ההורג שהרג עזא: ולבסוף. לאחר שנשתהה שם ששה חדשים בבית עובד אדום נעשה נכון שהכין את ביתו דכתיב (שמו"ל ב ו) ויברך ה' את עובד אדום (אשתו ושמנה כלותיה) אשתו של עובד אדום ושמנה כלותיה ילדו ששה ששה בכרס אחד, והיינו דכתיב פעלתי השמיני כי ברכו אלהי' (תה"ל כו) וכתיב אח"כ ששים ושנים לעובד אדום. ושמעתי בשם ר' מנחם בר' חלבו, גרן נכון הוא גרן ארונה היבוסי, וא"כ הוא ה"ג, בתחלה נכון ולבסוף כידון כידון על שם המזבח שתחלתו בנוי וסופו חרב, וכידון לשון שבר וחרבן הוא כמו: יראו עניו כידו (איוב כא:): נמצאתך. סיפא דברייתא דלעיל הוא, אלא משום דתנא בה ועל דבר זה נענש עזא אפסקיה בכל הני: שהעמיד משה בעבר הירדן בערבות מואב. ותנא דברייתא כי קאי בארץ בנען קרי עבר המזרח עבר הירדן, וכי קאי בערבות מואב או בשאר המסעות קרי ארץ כנען עבר הירדן והוא עבר המערבי: בגלגל. לאחר שעברו מהן המזבח בהר עיבל ולגלגל קפלום והביאום לגלגל והקבעום שם: כיצד כתבו. על המזבח בהר עיבל: היאך למדו אמות העולם. העתיקום תורה, הלא לא נצטוו לכתבה בשבעים לשון אלא לבא ולמדה כל הרוצה, שלא יהא פתחון פה לאותם האמות לומר לא היה לנו מהיכן ללמדה: נוטירין שלהן. סופרים שלהם, והם קורין אותן נוטירין: והשיאוך. והעתיקוה, כלומר נטלוה משם ע"י העתקה: וכתבו מלמטה. בסוף הדף למען אשר לא ילמדו עוד וגו'. לעיל מניה כתיב כי החרם תחרימם, ודבר זה כתבו למשה להודיע לשבעה אמות היושבים חוץ מגבולי ישראל שלא נצטוו להחרימם, אלא אותן שבתוך גבולם נצטוו להחרים כדי שלא ילמדו אותנו מעשיהם המקולקלים, אבל אתם היושבים חוצה לה אם אתם חוזרין בתשובה נקבל אתכם, ושבתוכה אין מקבלין שמחמת יראה עושין, וה"ג לה בהדיא בתוספתא (פ"ח) אם אתם חוזרין בכם אנו מקבלים אתכם: מ"ט דר"ש. דאמר על גבי סיד כתבוה: על עסקי סיד. שהתורה נכתבה עליו והיתה מגלה לפניהם ולא למדוה: אלא שרפה. גיהנם, שכל זמן שאין מתגיירין והם קרויין עמים אין חלקם אלא משרפות הסיד: ה"נ ושבית שביו לרבות כנענים שבחו"ל. דקרא בחו"ל דכתיב, כי תצא למלחמה מארץ לחוצה לארץ, והכי תניא בספרי, כי תצא למלחמה במלחמת הרשות הכתוב מדבר, דכי תצא משמע בשתעלה על דעתך לצאת. ושבית שביו, לרבות כנענים שבתוכה, בא הכתוב להתיר כנענים שבחוצה לארץ ולקיים מהם יפת תאר שלא יהיו בכלל לא תחיה כל נשמה, דהאי ושבית קרא יתרא הוא:

כמאן

כמאן

ביאורים למסכת סוטה דף לה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מַאן אַמְרִיךְ (לְהָא) דְּאִימַּרְיֵיתְּ – מי הכעיסך כשכעסת ולא הצלת את עצמך מן השבייה, **וּמַאן אָתָא עָלָךְ דְּאִיפַּיְיסְתְּ** – ועתה מי מפייסך כשנתפייסת לבוא מאליך. והיתה אמירה זו דרך זלזול כביכול למה נתן ה' בידי פלשתים את הארון כשנלחמנו נגדם, ועתה לפתע שחררו ללא מאמץ מצידנו.

והמשך הפסוק שם בהכאת אנשי בית שמש על חטאם, "**וַיִּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ**", ויש כאן לשון סותרת 'שבעים איש' או 'חמישים אלף איש'. ובביאור הפסוק נחלקו אמוראים, **רַבִּי אַבָּהוּ וְרִבִּי אֶלְעָזָר. חַד אָמַר,** באמת המתים במגפה **שִׁבְעִים אִישׁ הָיוּ,** ומה שכתוב 'חמישים אלף איש' הוא משום **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כַּחֲמִשִּׁים אֶלֶף. וְחַד אָמַר,** באמת המתים במגפה **חֲמִשִּׁים אֶלֶף** איש **הָיוּ,** ומה שכתוב 'שבעים איש' הוא משום **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין.**

וחוזרת הגמרא לפרשת עוזא, אחרי מעשה עוזא, הכניס דוד את הארון לבית עובד אדום הגתי שלשה חדשים, ואחר כך העלהו לאהל קבע בעיר דוד בשמחה גדולה מאד. שואלת הגמרא, בספר שמואל נאמר "**וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה' שִׁשָּׁה צְעָדִים, וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא**", **וּכְתִיב** בספר דברי הימים, שגם שם מופיע ענין זה, "ויהי בעזר האלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה', ויזבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים**". הרי לנו סתירה, האם זבחו שור ומריא, או שבעה פרים ושבעה אילים.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב פַּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל, עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה** שהתקדמו עם הארון, זבחו **שׁוֹר וּמְרִיא, וְעַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.** שואלת הגמרא, **אָמַר** לֵיהּ **רַב חִסְדָּא** לרב פפא, **אִם כֵּן** שהקריבו על כל פסיעה ופסיעה, **מֵילְאתָּ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת** – מזבחות, שעל כל פסיעה ופסיעה עשו מזבח. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, עַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שׁוֹר וּמְרִיא, וְעַל כָּל שִׁשָּׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.**

שואלת הגמרא, **כְּתִיב** בפסוק בדברי הימים במעשה עוזא "ויבאו עד גורן **כִּידוֹן** וישלח עזא וגו'", **וּכְתִיב** בפסוק בשמואל במעשה עוזא "ויבאו עד גרן **נָכוֹן** וישלח עזא". ואם כן יש סתירה מה שם המקום, גורן 'כידון' או גורן 'נכון'. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִלָּה** נקרא שמו 'כִּידוֹן', לרמז שנתקע בהם ככידון שהרג את עוזא, **וּלְבַסּוֹף** לאחר ששהה שלשה חדשים בבית עובד אדום הגתי, נקרא שמו 'נָכוֹן', שהכין את ביתו, כמו שמבואר בנביא ובחז"ל כל הברכות שבאו עליו.

כעת חוזרת הגמרא לסוגיית הירדן ומעבר בני ישראל בו, שעסקנו לעיל. ממשיכה הברייתא דלעיל, **נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה מִינֵי אֲבָנִים הָיוּ, אֶחָד שֶׁהֵקִים מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר** בתחילת ספר דברים "**בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר** את התורה הזאת **וְגוֹ'**", **וּלְהַלָּן** בפרשת כי תבא, לגבי הקמת האבנים בהר עיבל, **הוּא אוֹמֵר** "**וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן** [**וְעַל הָאֲבָנִים**] **אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת** באר היטב **וְגוֹ'**", **וְאָתְיָא** – נלמד בגזירה שוה, '**בֵּאֵר**' '**בֵּאֵר**', כשם שלגבי 'באר' שבפרשת כי תבא, בענין האבנים שצוה משה להקים בהר עיבל, מוזכר שם הקמת אבנים, כך לגבי 'באר' שבתחילת ספר דברים, שהיה בארץ מואב היה שם הקמת אבנים. **וְאֶחָד שֶׁהֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר** "**וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן** תחת מצב רגלי הכהנים נשאי ארון הברית". **וְאֶחָד שֶׁהֵקִים** יהושע **בַּגִּלְגָּל** מאבני המזבח שבנו בהר עיבל, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ** מן הירדן הקים יהושע בגלגל **וְגוֹ'**".

תָּנוּ רַבָּנַן, כֵּיצַד כָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה על המזבח בהר עיבל, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַל גַּבֵּי אֲבָנִים כְּתָבוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת** באר היטב **וְגוֹ'**", **וְאַחַר כָּךְ סָדוּ אוֹתָן בְּסִיד,** שנאמר "והקמת לך אבנים גדולות ושדת אותם בשיד". **אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן** לרבי יהודה, **לְדָבָרֶיךָ** שסדו בסיד על הכתב, **הֵיאַךְ לָמְדוּ אוּמּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַזְּמַן** את **הַתּוֹרָה,** ואיך יקראוה שלא יהיה פתחון פה להם לומר לא היה לנו מהיכן ללומדה. **אָמַר לוֹ** רבי יהודה לרבי שמעון, **כֵּינָה יְתֵירָה נָתַן בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** לאומות, **וְשִׁינְּרוּ נוֹטְרִין** – סופרים **שֶׁלָּהֶן, וְקִילְּפוּ אֶת הַסִּיד וְהִשִּׁיאוּהָ** – והעתיקוה, **וְעַל דָּבָר זֶה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּינָם** של האומות לרדת **לְבֵאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶן לִלְמֹד וְלֹא לָמְדוּ.** כך ענה רבי יהודה לרבי שמעון. אך **רַבִּי שִׁמְעוֹן** חולק **וְאוֹמֵר, עַל גַּבֵּי סִיד** מלכתחלה **כְּתָבוּהָ,** ולא ממש על גבי האבנים, **וְכָתְבוּ לָהֶן** עבור אלה משבעה האומות שישבו מחוץ לגבול ישראל **לְמַטָּה** בסוף הדף "**לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל** תועבתם אשר עשו לאלהיהם **וְגוֹ'**". ומדייקת הגמרא, **הָא לָמְדָה, שֶׁאִם הָיוּ** האומות שמחוץ לגבול ישראל **חוֹזְרִין בַּתְּשׁוּבָה, הָיוּ מְקַבְּלִין אוֹתָן,** שלא נצטווינו להחרים אלא אותן שבתוך גבול ישראל כדי שלא ילמדונו ממעשיהם הרעים, ואף אם ישובו בתשובה זהו רק מיראה.

אָמַר רָבָא בַּר שִׁילָא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שאמר שכתבוה על גבי סיד, **דִּכְתִיב** 'וְהָיוּ **עַמִּים מִשְׂרְפוֹת סִיד**', ודורשים, 'והיו עמים משרפות' שנגזר דין העמים להשרף בגיהנם, **עַל עִסְקֵי 'סִיד'**, שהיתה התורה כתובה על גבי סיד וגלויה לפניהם ולא למדוה. **וְרַבִּי יְהוּדָה** לומד מן הפסוק הזה, **כִּי סִיד** – כמו סיד, **מָה סִיד אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה, אַף אוֹתָם הַכּוּתִים אֵין לָהֶם תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה** בגיהנם, כל זמן שאינם מתגיירים ממש, אך חזרתם בתשובה בעודם גויים אינה מועילה, שגם על העומדים חוץ לגבולין נאמר 'לא תחיה כל נשמה'.

שואלת הגמרא, **כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא** – כמי הולכת הברייתא דלהלן, שנאמר "כי תצא למלחמה על אויביך וגו' **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ** וראית בשביה אשת יפת תואר", ודורשים, **לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ,** שנוהג בהם דין אשת יפת תאר, **שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן,** ולא נאמר עליהם 'לא תחיה כל נשמה'.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שלישי עמ' ב

מ"ב), **שֶׁהָיָה שֶׁנִּתְקַוְּוצָה בַּשְּׁבִיעִית** – שניטלו ממנה בשנה השביעית באיסור, קוצים תלושים שהיו מפוזרים בה **תִּזָּרֵע לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית,** אין על מה לקונסו שלא יהנה ממה שעשה באיסור, משום שלא עשה עבודה חשובה. אבל אם **נִיטַּיְּיבָה** – נזדבלה השדה על ידי עגלות ומשאות של זבל, או **נִידַּיְּירָה** – נזדבלה על ידי דיר של בהמות שהעמידו שם למשך חודש או חדשיים כדי לזבלה, קונסים אותו שלא **תִּזָּרֵע לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית** משום שעשה עבודה חשובה בשביעית.

וְאָמַר (**רב אסי**) [**רַבִּי יוֹסִי**] **בְּרִבִּי חֲנִינָא, נָקְטִינַן** – מסורת מאבותינו, **הַטִּיבָה וָמֵת, בְּנוֹ זוֹרֵעָה** למוצאי שביעית. **אַלְמָא לְדִידֵיהּ קָנְסוּ רַבָּנַן,** ואילו **לְבַרֵיהּ לֹא קָנְסוּ רַבָּנַן.** וכמו כן לענין הצורם אוזן בכור לא קנסו את בנו אחריו.

הגמרא מביאה עוד קנס שלא קנסו את בנו: **אָמַר אַבָּיֵי נָקְטִינַן,**

ירמיה פרק־יד י־יח

י כֹּה־אָמַר יְהוָה לָעָם הַזֶּה כֵּן אָהֲבוּ לָנוּעַ רַגְלֵיהֶם לֹא חָשְׂכוּ וַיהוָה לֹא רָצָם עַתָּה יִזְכֹּר עֲוֹנָם וְיִפְקֹד
חַטֹּאתָם: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תִּתְפַּלֵּל בְּעַד־הָעָם הַזֶּה לְטוֹבָה: יב כִּי יָצֻמוּ אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֶל־רִנָּתָם
וְכִי יַעֲלוּ עֹלָה וּמִנְחָה אֵינֶנִּי רֹצֶם כִּי בַחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר אָנֹכִי מְכַלֶּה אוֹתָם: יג וָאֹמַר אֲהָהּ | אֲדֹנָי
יֱהוִה הִנֵּה הַנְּבִאִים אֹמְרִים לָהֶם לֹא־תִרְאוּ חֶרֶב וְרָעָב לֹא־יִהְיֶה לָכֶם כִּי־שָׁלוֹם אֱמֶת אֶתֵּן לָכֶם בַּמָּקוֹם
הַזֶּה: יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי שֶׁקֶר הַנְּבִאִים נִבְּאִים בִּשְׁמִי לֹא שְׁלַחְתִּים וְלֹא צִוִּיתִים וְלֹא דִבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם
חֲזוֹן שֶׁקֶר וְקֶסֶם (ואלול) וֶאֱלִיל (ותרמות) וְתַרְמִית לִבָּם הֵמָּה מִתְנַבְּאִים לָכֶם: טו לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
עַל־הַנְּבִאִים הַנִּבְּאִים בִּשְׁמִי וַאֲנִי לֹא־שְׁלַחְתִּים וְהֵמָּה אֹמְרִים חֶרֶב וְרָעָב לֹא יִהְיֶה בָּאָרֶץ הַזֹּאת בַּחֶרֶב
וּבָרָעָב יִתַּמּוּ הַנְּבִאִים הָהֵמָּה: טז וְהָעָם אֲשֶׁר־הֵמָּה נִבְּאִים לָהֶם יִהְיוּ מֻשְׁלָכִים בְּחֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם מִפְּנֵי
| הָרָעָב וְהַחֶרֶב וְאֵין מְקַבֵּר לָהֵמָּה הֵמָּה נְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם וְשָׁפַכְתִּי עֲלֵיהֶם אֶת־רָעָתָם: יז וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תֵּרַדְנָה עֵינַי דִּמְעָה לַיְלָה וְיוֹמָם וְאַל־תִּדְּמֶינָה כִּי שֶׁבֶר גָּדוֹל נִשְׁבְּרָה בְּתוּלַת
בַּת־עַמִּי מַכָּה נַחְלָה מְאֹד: יח אִם־יָצָאתִי הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה חַלְלֵי־חָרֶב וְאִם בָּאתִי הָעִיר וְהִנֵּה תַחֲלוּאֵי רָעָב
כִּי־גַם־נָבִיא גַּם־כֹּהֵן סָחֲרוּ אֶל־אֶרֶץ וְלֹא יָדָעוּ:

רש"י

(י) כן אהבו לנוע. כן כמה שגזרתי עליהם גולה במצרים ובבל אהבו שם להיות גולים לעבוד אליליהם הרחוקו׳: (יד) ואליל. ל׳ אל, דבר שאינו: (יז) נחלה מאד. ל׳ חולי: (יח) סחרו. סבבו לבקש הצלה: אל ארץ ולא ידעו. אל ארץ אחרת ולא היו יודעין בה עד הנה:

מצודת דוד

(י) לעם הזה. על העם הזה: כן אהבו לנוע. כמו שהם נעים עתה מפני הרעב לבקש מאכל בארצות אחרות כן אהבו מאז להיות נעים ולא חשכו רגליהם מללכת פעם למצרים פעם לאשור לבקש מהם עזרה וכאומר לכן ינועו גם עתה: לא רצם. אינו מרוצה להם והנה עתה יזכר את עוונם וישלם הגמול: (יא) לטובה. להיטיב עמהם: (יב) כי יצומו. אף כי עצמם יצומו לא ישמע אל תפלתם אשר יתפללו ביום הצום ואף אם יעלו עולה ומנחה אינני מרוצה להם כל עוד שאוחזים במעשיהם: כי בחרב. אלא אכלה אותם בחרב וכו׳: (יג) ואומר אהה. אמרתי אוי לי מדוע יכלו הלא אין להם אשם כי הנה נביאי השקר מטעים אותם ואומרים להם לא תראו חרב וכו׳ ולזה חושבים שמעשיהם מרוצים לה׳ ומהראוי להביא העונש על הנביאים ההם לבד: שלום אמת. שלום מתמיד ומתקיים: במקום הזה. כי לא תגלו ממנה: (יד) שקר וכו׳. ר״ל הלא יש להם דעת אשר המה מתנבאים בשקר כי מעולם לא שלחתים ולא צויתי אותם שום צוואה אף לא דברתי אליהם דבר מבלי שליחות וא״כ אין בידם לתת שום אות ומופת ובמה מחזיקים אותם לנביאים: חזון שקר. ר״ל אם כן היה לכם לדעת שהם מתנבאים אז בחזון שקר מה שראו בחלום הלילה בדמיונות כוזבות או במעשה הקסם מה שראו בכוכבים או מה ששמעו מן התרפים שהם דבר שאין בו ממש כלל או בערמת לבם יבדאו שקרים: (טו) לכן וכו׳. הואיל והנביאים מתנבאים מאחת מאלה: יתמו. יכלו מן העולם: (טז) מפני הרעב. אשר ימותו מפני הרעב והחרב: ואין מקבר. כי ירבו מאד ולא יספיקו לקברם: המה. הם יהיו מושלכים ונשיהם וכו׳: ושפכתי. אשלם להם גמול רעתם: (יז) הדבר הזה. והוא הן תרדנה עיני דמעה מבלי הפסק: כי שבר. רואה אני בנבואה כי שבר גדול וכו׳: בתולת בת עמי. קראה בתולה כי עוד לא כבשה שום מלך כבתולה שלא באה ברשות הבעל: נחלה מאד. כאובה ביותר: (יח) והנה חללי חרב. והנה מושלכים חללי חרב: והנה תחלואי רעב. שוכבים חולים מעקת הרעבון: כי גם נביא. ר״ל ובדין הוא כי עשו הרע כי גם נביא השקר וכהן הבעל סבבו מעיר אל עיר לנבאות להם ולא ידעו מה מדבר ה׳ כי נבאו בשקר:

מצודת ציון

(י) לנוע. מלשון נע ונד: חשכו. ענין מניעה כמו ולא חשכת (בראשית כב): רצם. מל׳ ריצוי: ויפקד. ענין זכרון: (יב) יצומו. ענין תענית: רנתם. ענין תפלה: (יג) אהה. ענינו כמו אוי: (יד) חזון. מראה החלום וכן הבין בכל חזון (דניאל א): וקסם. זה ראיית הכוכבים: ואליל. ענין דבר שאין בו ממש וכן רופאי אליל (איוב יג): ותרמית. ענין ערמה כמו כי שקר תרמיתם (תהלים קיט): (טו) יתמו. יכלו כמו תם הכסף (בראשית מז): (יז) תדמינה. ענין שתיקה והפסק כמו אל דמי לכם (ישעי׳ סב): בת עמי. עדת עמי: נחלה. מלשון חול: (יח) חללי. הרוגים: תחלואי. מל׳ חולי: סחרו. ענין סיבוב, ועל שם זה נקרא התגר בשם סוחר כי מסבב אחר הסחורה לקנותה:

קהלת פרק־ג יב־יז

יב יָדַעְתִּי כִּי אֵין טוֹב בָּם כִּי אִם־לִשְׂמֹוחַ וְלַעֲשׂוֹת טוֹב בְּחַיָּיו: יג וְגַם כָּל־הָאָדָם שֶׁיֹּאכַל וְשָׁתָה וְרָאָה
טוֹב בְּכָל־עֲמָלוֹ מַתַּת אֱלֹהִים הִיא: יד יָדַעְתִּי כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו אֵין
לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין לִגְרֹעַ וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו: טו מַה־שֶּׁהָיָה כְּבָר הוּא וַאֲשֶׁר לִהְיוֹת כְּבָר
הָיָה וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת־נִרְדָּף: טז וְעוֹד רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שָׁמָּה הָרֶשַׁע וּמְקוֹם
הַצֶּדֶק שָׁמָּה הָרָשַׁע: יז אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי אֶת־הַצַּדִּיק וְאֶת־הָרָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים כִּי־עֵת לְכָל־חֵפֶץ
וְעַל כָּל־הַמַּעֲשֶׂה שָׁם:

רש"י

(יב) ידעתי. עתה הואיל ונעלם עת הפקודה כי אין טוב בבריות כי־אם לשמוח בחלקו לעשות הטוב בעיני בוראו בעוד שהוא חי: **(יג) וראה טוב.** תורה ומצות: **(יד) ידעתי כי כל אשר עשה.** הקב"ה במעשה בראשית הוא ראוי להיות לעולם ואין לשנותו לא בתוספת ולא בגרעון, וכשנשתנה, האלהי' צוה ועשה שישתנה כדי שייראו מלפניו אוקיינוס פרץ גבולו בדור אנוש והציף שלישו של עולם והאלהים עשה שיראו מלפניו, שבעת ימים נשתנו הילוך חמה בדור המבול לזרוח במערב ולשקוע במזרח כדי שיראו מלפניו חמה חזר' לאחוריה עשר מעלות בימי חזקיהו ובימי אחז אביו נתקצר היום ונתרבה הלילה ביום מותו כדי שלא יהא נספד, כל זה כדי שיראו מלפניו לפיכך אין טוב לאדם לעסוק אלא במצותיו ולירא מלפניו: **(טו) מה שהיה כבר הוא.** מה שהיה מלפנינו כבר הוא עשוי וראינוהו או שמענוהו מאחרים שראוהו ויש לנו להעיד עליו שראינו שהקב"ה מבקש את הנרדפים, יעקב נרדף עשו רודף (מלאכי א) ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי, מצרים רודפים את ישראל מצרים טבעו בים וישראל הלכו ביד רמה: **ואשר.** עתיד להיות עוד באחרונה הוא דוגמת מה שכבר היה, כאשר בראשונה כן באחרונה, אין הקב"ה משנה מדותיו בעולם: **והאלהים יבקש את נרדף.** ליפרע מן הרודף לפיכך מה יתרונו של עושה הרעה באשר הוא עמל הרי סופו להשתלם: **(טז) מקום המשפט** וגו'. ראיתי ברוח הקודש מקום לשכת הגזית בירושלים שהיתה (ישעיה א) מלאתי משפט שמה ישפטו רשע כמו שנאמר (מיכה ג) ראשיה בשוחד ישפוטו וראיתי פורענותם: **מקום הצדק.** שער התווך שהיה מקום חיתוך הלכות שמה הרשע שם ישבו שרסכים רב סריס נרגל שראצר רב מג ונבוכדנצר וחיילותיו ודנין את ישראל ביסורים קשים ומשפטי מות: **שמה הרשע.** טעמו למעלה לומר שהוא שם דבר כמו הרשע (והיה ראוי לינקד בסגו"ל הרי"ש) אלא לפי שהוא סוף פסוק נהפך לינק"ד קמ"ץ גדול ואף על פי שבכל מקום לא מצינו לו עוד שמתהפך באתנחתא וסוף פסוק: **(יז) אמרתי אני בלבי** וגו'. לפיכך אני אומר את הכל שופט הקב"ה לאחר זמן ואף על פי שמתעכב הדבר סופו לבוא אל שעתו, כי שעה יש לכל חפץ אף לפורענות, ולפקודת הדין יש עת מתי יבא: **ועל כל המעשה.** שעשה האדם שם ישפטוהו בבא עת הפקודה, שם באותו העת ניתן זמן לכל המעשה להשפט עליו,

אבי חוטרי מילי ואבי דרי חושבנא:

מצודת דוד

(יב) ידעתי. ואני הנה השכלתי לדעת דרכי העולם ותועלותיו. והן ידעתי שאין טוב ומאושר בבני אדם, כי־אם מי שדרכו לשמוח ולעשות טוב חסד וצדקה בעוד שהוא חי: **(יג) וגם כל האדם.** אף מי שלא השכיל זאת מדעתו כי־אם טבעו הטה את לבבו שיאכל וישתה ולראות טוב, רוצה לומר לבחור לעשות צדקה וחסד עם ההון שקיבץ בעמל ויגיעה: **מתת.** רוצה לומר, זהו מתנה מן המקום ברוך־הוא אשר הוחק כן בטבעו: **(יד) הוא יהיה לעולם.** כזה השיעור שהגביל הוא: **עליו.** על זה והשיעור אין ביד מי להוסיף ואין ביד מי לגרוע ולהפחית ממנו: **והאלהים עשה.** אמנם מה שעשה האלהים בזה השיעור לא עשהו כן לכוונת תועלתו, כי־אם למען ייראו הבריות מלפניו ולא ימרו פיו, ורק בזה השיעור הוא מבוא אל היראה ולא בשיעור זולתו עם כי אנחנו לא נדעהו זהו מקוצר הדעת: **(טו) מה שהיה כבר הוא.** מה שהיה מאז כבר הוא עשוי ואין להשיב, רוצה לומר אם מי רדף אחר חבירו ועשה עמו רעה מה שעשה עשוי: **ואשר להיות.** וכן אשר עתיד להיות עוד באחרונה שירדוף מי אחר חבירו לעשות עמו רעה, כבר היה הגזירה טרם עשותו ויהיה הכח בידו להשלים חפצו: **והאלהים.** אבל עם כל זה האלהים יבקש את הנרדף ויפרע מן הרודף: **(טז) תחת השמש.** בזה העולם מקום שהשמש זורח: **מקום המשפט.** מקום המוכן לשבת שם לשפוט בין איש לרעהו: **שמה הרשע.** נתהפך להיות שמה מקום הרשע, כי ישבו שמה אנשי בליעל יחשבו לעשות תחבולות רשע: **ומקום הצדק.** מקום ישיבת אנשי הצדק שמה ישב גם הרשע ויסיתם אחרי דעת המשובש: **(יז) את הצדיק.** היושב שמה הנפתה אחרי דעת הרשע: **ואת הרשע.** המסית והמדיח: **ישפוט האלהים.** לשלם להם גמול רע זה כזה: **כי עת.** כי יבא עת תשלומין על כל רצון ועל כל המעשה הנעשה שם, רוצה לומר המקום ישלם גמול בין עשו מעשה רשע בפועל בין אם עדיין לא עשו כי־אם רצו לעשות ולא עלתה בידם:

מצודת ציון

(יג) מתת. מלשון מתנה: **(יז) חפץ.** רצון:

ו וְעַל זְדוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו — שָׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפְּרִין. וְעַל שְׁאָר עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה: הַקַּלּוֹת וְהַחֲמוּרוֹת, הַזְּדוֹנוֹת וְהַשְּׁגָגוֹת, הוֹדַע וְלֹא הוֹדַע, עָשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, כָּרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין — שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְכַפֵּר.

ז אֶחָד יִשְׂרְאֵלִים, וְאֶחָד כֹּהֲנִים, וְאֶחָד כֹּהֵן מָשׁוּחַ. מַה בֵּין יִשְׂרְאֵלִים לַכֹּהֲנִים וּלְכֹהֵן מָשׁוּחַ? אֶלָּא שֶׁדַּם הַפָּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁדַּם הַשָּׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל, כָּךְ דַּם הַפָּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים; כְּשֵׁם שֶׁוִּדּוּיוֹ שֶׁל שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל, כָּךְ וִדּוּיוֹ שֶׁל פַּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים.

פירוש ברטנורא

ו ועל זדון טומאת מקדש וכו'. סתמא דתלמודא נקיט לה: **שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ מכפר.** דכתיב (ויקרא ט"ז) ומפשעיהם לכל חטאתם, ופשעים אלו מרדים: **החמורות והקלות וכו'.** כולה מתניתין מפרשה בגמרא הכי, בין קלות בין חמורות בין שעשאן במזיד בין שעשאן בשוגג, אותן שעשאן בשוגג בין נודע לו ספיקן בין לא נודע לו ספיקן, כלומר בין נודע לו שבא לידו ספק חלב ואכלו בין שלא נודע לו שבא לידו ספק חלב. ואלו הן קלות, עשה ולא תעשה. ואלו הן חמורות, כריתות ומיתות ב"ד:

ז אחד ישראל ואחד כהנים. הכי קאמר, אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח מתכפרים בשעיר המשתלח בשאר עבירות, ואין חילוק ביניהם **אלא שדם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו:** כל מה ששעיר הפנימי מכפר על ישראל, דהיינו תליית ישראל על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף וזדון טומאת מקדש וקדשיו, וכן כפרת שעיר החיצון פרו של כהן גדול הקרב ביוה"כ מכפר על הכהנים: **ר"ש אומר כשם.** שאתה מודה

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ו

במשניות הקודמות למדנו, במה מתכפר אדם שנטמא ואכל בשוגג קדשים, או נכנס בשוגג למקדש, כשטומאתו עליו. משנתנו מוסיפה ללמד, במה מתכפר הטמא שאכל קדשים או נכנס למקדש במזיד. ואמנם כשהתרו בו, הריהו מתכפר בענש מלקות, אבל במשנתנו מדובר כשלא התרו בו.

וְעַל זְדוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו – מי שהיה טמא, ונכנס במזיד למקדש, או אכל במזיד קדשים, ולא התרו בו, כמו שבארנו לעיל, **שָׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים** – שעיר של יום הכיפורים, שדמו נזרק בקודש הקדשים על ידי הכהן הגדול, כמו שכבר בארנו במשנה ב, **וְיוֹם הַכִּפּוּרִים** – עצמו, שניהם **מְכַפְּרִין** – עליו, כשם שהם תולים על שגגת טומאת מקדש וקדשיו, שיש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף (**משנה ב**). בגמרא מבואר הטעם, שנאמר בשעיר הפנים (**ויקרא טז, טז**): "וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם", פשעים אלו המרדים, חטאות אלו השגגות. **וְעַל שְׁאָר עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה** – מי שעבר על שאר עבירות שבתורה: **הַקַּלּוֹת וְהַחֲמוּרוֹת** – בין על עבירות קלות, ובין על עבירות חמורות; **הַזְּדוֹנוֹת וְהַשְּׁגָגוֹת** – בין שעשאן במזיד ולא התרו בו, בין שעשאן בשוגג, **הוֹדַע וְלֹא הוֹדַע** – בגמרא מבואר: "אותן שעשאן בשוגג, בין נודע לו ספיקן, בין לא נודע לו ספיקן", כלומר כגון שנודע לו לפני יום הכיפורים, שבא לידו ספק חלב ואכלו, וחייב הוא להביא קרבן אשם תלוי, אלא שלא הביא עד יום הכיפורים, או כגון שלא נודע לו לפני יום הכיפורים שאכל ספק חלב; – כך מתפרשת משנתנו בגמרא, לפי ששנינו (**כריתות ו, ד**): "חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יום הכיפורים, חייבין להביא לאחר יום הכיפורים", שאין יום הכיפורים מכפר עליהם, ומכאן שאין לפרש "הודע". שנודע לו שגגתו. – ואילו הן הקלות שנזכרו לעיל במשנתנו? **עָשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה** – מי שעבר על מצוות עשה, כגון שלא הניח תפלין, או שעבר על מצוות לא תעשה, כגון שאכל בשר טריפה; ואילו הן החמורות שנזכרו לעיל? **כָּרֵתוֹת** – שעבר עבירה שחייבים עליה כרת, כגון שאכל חלב, **וּמִיתוֹת בֵּית דִּין** – שעבר עבירה שחייבים עליה מיתת בית דין, כגון שעשה מלאכה בשבת, – על כל העבירות הללו, **שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְכַפֵּר** – שנאמר בו (**ויקרא טז, כא-כב**): "וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי והתודה עליו את כל עוונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם, ונתן אותם על ראש השעיר ושילח ביד איש עתי המדברה. ונשא השעיר עליו את כל עוונותם אל ארץ גזרה". בגמרא מבואר, שמשנתנו היא לדעת רבי יהודה הנשיא, שכן שנינו בברייתא: "רבי אומר: על כל עבירות שבתורה, בין עשה תשובה, בין לא עשה תשובה, יום הכיפורים מכפר, חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בבשר, שאם עשה תשובה, יום הכיפורים מכפר; ואם לאו, אין יום הכיפורים מכפר". ברם, ההלכה היא (**לפי הרמב"ם**), שאין שעיר המשתלח מכפר על החמורות, אלא אם כן עשה תשובה, אבל אם לא עשה תשובה, אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות (**עיין רמב"ם הל' תשובה א, ב**).

באור משנה ז

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמדנו, במה מתכפרים הכהנים על עבירותיהם הקלות והחמורות, שעשו אותן במזיד ולא התרו בהן, או שעשו אותן בשוגג, וכן על טומאת מקדש וקדשיו; ונחלקו בזה תנאים, כפי שיבואר במשנה.

אֶחָד יִשְׂרְאֵלִים, וְאֶחָד כֹּהֲנִים, וְאֶחָד כֹּהֵן מָשׁוּחַ – בין ישראלים ובין כהנים ובין כהן המשוח בשמן המשחה, היינו הכהן הגדול (**עיין משנה מכות ב, ו**), כולם מתכפרים על עבירותיהם, כמבואר לעיל, בשעיר המשתלח. **מַה בֵּין יִשְׂרְאֵלִים לַכֹּהֲנִים וּלְכֹהֵן מָשׁוּחַ** – כלומר, אין בין ישראלים לכהנים, **אֶלָּא שֶׁדַּם הַפָּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו** – כבר בארנו במשניות הקודמות, שמביאים שלושה שעירים לחטאת ביום הכיפורים: א. שעיר שנעשה בפנים, והוא תולה על שגגת טומאת מקדש וקדשיו שיש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף, כמבואר במשנה ב; וכן הוא מכפר על זדון טומאת מקדש וקדשיו, כמבואר במשנה הקודמת. ב. שעיר שנעשה בחוץ, והוא מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, שאין בה ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה בסוף (משנה ג). ג. שעיר המשתלח, והוא מכפר על שאר עבירות, כמבואר במשנה הקודמת. נוסף על השעירים הללו מקריב הכהן הגדול פר לחטאת, כמו שכתוב (**ויקרא טז, ו**): "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו, וכפר בעדו ובעד ביתו", – ובא תנא קמא להשמיענו, שאמנם בשאר העבירות שווים הם הכהנים לישראלים, שהשעיר המשתלח מכפר עליהן; ומבואר בגמרא, שתנא קמא של משנתנו רבי יהודה הוא, הלומד מן הכתוב "וכפר את מקדש הקודש ואת אוהל מועד ואת המזבח יכפר, ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר" (**ויקרא טז, לג**), שהושוו כולן לכפרה אחת, שמתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות (**שבועות יג, ב**); אבל בטומאת מקדש וקדשיו שונים הם מישראלים, שעל ישראלים מכפרים השעירים, הפנימי והחיצון, כמו שבארנו לעיל, ואילו על הכהנים מכפר פר החטאת (**עיין "תוספות יום טוב"**). **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁדַּם הַשָּׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל** – בטומאת מקדש

פרק שני

א יְדִיעוֹת הַטֻּמְאָה שְׁתַּיִם, שֶׁהֵן אַרְבַּע: נִטְמָא וְיָדַע, וְנֶעְלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה, וְזָכוּר אֶת הַקֹּדֶשׁ; נֶעְלַם מִמֶּנּוּ הַקֹּדֶשׁ, וְזָכוּר אֶת הַטֻּמְאָה; נֶעְלְמוּ מִמֶּנּוּ זֶה וָזֶה, וְאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ וְלֹא יָדַע, וּמִשֶּׁאֲכַל יָדַע — הֲרֵי זֶה בְּעוֹלֶה וְיוֹרֵד. נִטְמָא וְיָדַע, וְנֶעְלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה, וְזָכוּר אֶת הַמִּקְדָּשׁ; נֶעְלַם מִמֶּנּוּ הַמִּקְדָּשׁ, וְזָכוּר אֶת הַטֻּמְאָה; נֶעְלְמוּ מִמֶּנּוּ זֶה וָזֶה, וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ וְלֹא יָדַע, וּמִשֶּׁיָּצָא יָדַע — הֲרֵי זֶה בְּעוֹלֶה וְיוֹרֵד.

ב אֶחָד הַנִּכְנָס לַעֲזָרָה וְאֶחָד הַנִּכְנָס לְתוֹסֶפֶת הָעֲזָרָה; שֶׁאֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת, אֶלָּא בְּמֶלֶךְ וְנָבִיא

פירוש ברטנורא

ברם השעיר הפנימי שמכפר על ישראל כפרתו בלא שום וידוי, שאין וידוי בשעיר הפנימי אלא בשעיר המשתלח, כך דם הפר בלא שום וידוי מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו. אייתר ליה וידויו של פר במקום וידוי של שעיר המשתלח לכפר על הכהנים בשאר עבירות, ואין להם כפרה בשעיר המשתלח:

ב א ידיעות הטומאה. נטמא וידע שנטמא. בשעת טומאה או אחרי כן: **נעלמה ממנו טומאה.** וע"י אותו העלם אכל קודש, הרי אחת. ונכנס למקדש, הרי שתים. דכתיב ונעלם ממנו והוא טמא, משמע שנתעלמה ממנו טומאה. ולפי שאינו חייב עליה אלא א"כ ידע בתחלה שנטמא ואח"כ נעלמה ממנו, משום הכי קרי לה ידיעות: **נעלם ממנו הקודש** או המקדש, ואכל קודש או נכנס למקדש, וזכור לטומאה. הרי שתים אחרות דלא כתיבי: **נעלם ממנו זה וזה.** אינו ממנין הידיעות, אלא הא קמשמע לן דאע"ג דבשעת אכילת קודש או כניסת מקדש אינו זכור לא לטומאה ולא לקודש, חייב קרבן עולה ויורד:

ב אחד הנכנס לעזרה. ראשונה: **ואחד הנכנס לתוספת.** שהוסיפו עליה אחרי כן: **שאין מוסיפין וכו'.** לפיכך היא קדושה כראשונה: **אלא במלך.** דאמר

משניות מבוארות – קהתי

וקדשיו, כמבואר לעיל, בלא שום וידוי. שהרי אין וידוי בשעיר הפנימי אלא בשעיר המשתלח, **כָּךְ דַּם הַפָּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים** – בטומאת מקדש וקדשיו בלא וידוי. ועל מה מכפר הוידוי שעל הפר? על הכהנים בשאר עבירות, שכן רבי שמעון סובר: **כְּשֵׁם שֶׁוִּדּוּיוֹ שֶׁל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל** – בשאר עבירות, כמבואר במשנה הקודמת, **כָּךְ וִדּוּיוֹ שֶׁל פַּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים** – בשאר עבירות, ואינם מתכפרים בשעיר המשתלח. בגמרא מבואר טעמו של רבי שמעון, שכתוב (**ויקרא טז, ז**): "ולקח את שני השעירים", מקיש הכתוב שעיר המשתלח לשעיר הנעשה בפנים, מה שעיר הנעשה בפנים אינו מכפר על הכהנים, על טומאת מקדש וקדשיו, שהרי כתוב בו (**ויקרא טז, טו**): "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם", אף שעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות. ברם, רבי יהודה סובר, שלא הקישם הכתוב אלא כדי שיהיו שווים במראה ובקומה ובדמים. לפי הגמרא (**יומא לו, ב**), היו שני וידויים על הפר, שכן כתוב בו פעמיים (**ויקרא טז, ז; יא**): "וכפר בעדו ובעד ביתו", ודרשו: בכפרת דברים הכתוב מדבר. מכאן מבואר בסוגייתנו (**גמרא שבועות יד, א**), שלדעת רבי שמעון שני הוידויים ומתן הדם, שלוש כפרות הן, שהכהנים מתכפרים בפר כנגד שלוש עבירות שישראל מתכפרים בשעירים: א. כנגד שעיר הנעשה בפנים, לתלות על שיש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף; ב. כנגד שעיר הנעשה בחוץ, לכפר על שאין בה ידיעה בתחילה ויש בה ידיעה בסוף; ג. כנגד שעיר המשתלח, לכפר על שאר עבירות. אבל לדעת רבי יהודה, בא וידוי ראשון לכפר על הכהן הגדול עצמו, והוידוי השני – לכפר על ביתו ואחיו הכהנים, "כדתנא דבי רבי ישמעאל: כך היא מידת הדין נוהגת – מוטב יבוא זכאי ויכפר על החייב, ואל יבוא חייב ויכפר על החייב" (לפיכך מתוודה וידוי ראשון עליו ועל ביתו, ולאחר שנעשה זכאי בוידוי, מתוודה עליו ועל אחיו, ולעולם שני הוידויים כפרה אחת היא. – **רש"י**).

יום שני

באור משנה א

לאחר שלמדנו בפרק הקודם מה מכפר על שגגת טומאת מקדש וקדשיו, וכן על זדון טומאת מקדש וקדשיו, בא פרקנו לבאר פרטי הדינים של "ידיעות הטומאה".

יְדִיעוֹת הַטֻּמְאָה שְׁתַּיִם, שֶׁהֵן אַרְבַּע – כמו ששנינו ובארנו לעיל (**פרק א משנה א**), כיצד? **נִטְמָא וְיָדַע** – שנטמא (**עיין "תוספות יום טוב"**), **וְנֶעְלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה** – ושכח אחר כך שנטמא, **וְזָכוּר אֶת הַקֹּדֶשׁ** – אבל ידע שהמאכל שהוא אוכל קודש הוא; הרי אחת בידיעות הטומאה. **נֶעְלַם מִמֶּנּוּ הַקֹּדֶשׁ** – או שלא ידע שהמאכל הוא קודש, **וְזָכוּר אֶת הַטֻּמְאָה** – אבל זכר, בשעה שאכל, שהוא טמא; הרי שתיים. **נֶעְלְמוּ מִמֶּנּוּ זֶה וָזֶה** – הטומאה והקודש, **וְאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ וְלֹא יָדַע** – שהוא טמא ושהמאכל קודש, **וּמִשֶּׁאָכַל יָדַע** – ולאחר שאכל נודע לו שאכל קודש בטומאה, **הֲרֵי זֶה** – כל אחד מאלו שנימנו, חייב **בְּעוֹלֶה וְיוֹרֵד** – קרבן עולה ויורד, כמו שבארנו במשנה ב בפרק הקודם, שהרי יש כאן ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתים. משנתנו מוסיפה "נעלמו ממנו זה וזה", להשמיענו, שאף בכגון זה חייב קרבן עולה ויורד. ברם, אין זה ממנין ידיעות הטומאה. **נִטְמָא וְיָדַע, וְנֶעְלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה** – כמבואר לעיל, **וְזָכוּר אֶת הַמִּקְדָּשׁ** – אבל ידע שזהו מקדש, כשנכנס לתוכו בטומאה, הרי שלוש בידיעות הטומאה. **נֶעְלַם מִמֶּנּוּ הַמִּקְדָּשׁ** – לא ידע שזהו מקדש, ונכנס לתוכו, **וְזָכוּר אֶת הַטֻּמְאָה** – אבל זכר שהוא טמא; הרי ארבע. **נֶעְלְמוּ מִמֶּנּוּ זֶה וָזֶה** – הטומאה והמקדש, **וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ וְלֹא יָדַע** – שהוא טמא ושזה מקדש, **וּמִשֶּׁיָּצָא יָדַע** – לאחר שיצא מבית המקדש נודע לו שנכנס למקדש בטומאה, **הֲרֵי זֶה בְּעוֹלֶה וְיוֹרֵד** – כל אחד מאלו חייב קרבן עולה ויורד, כפי שבארנו לעיל. – משנתנו מנתה את ארבע ידיעות הטומאה, ששתים מהן מפורשות בתורה: א. "נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור את הקודש". ב. "נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור את המקדש", שכן כתוב (**ויקרא ה, ב**): "ונעלם ממנו והוא טמא", ומשמע שנעלמה ממנו טומאתו. ועוד שתים, שחכמים דרשו אותן ממה שכתוב פעם שנייה (**שם שם, ג**): "ונעלם ממנו והוא ידע", והן: ג. "נעלם ממנו הקודש וזכור את הטומאה". ד. "נעלם ממנו המקדש וזכור את הטומאה".

הרמב"ם כותב: שינוי יש בשגגת טומאת מקדש וקדשיו, מה שאין כן בשאר כריתות, שכל הכריתות כיון ששגג, ונודע לו בסוף שחטא, אף על פי שלא היתה לו ידיעה בתחילה, הרי זה חייב חטאת; אבל בטומאת מקדש וקדשיו, אינו מביא קרבן עולה ויורד, עד שתהיה לו ידיעה לטומאה וידיעה לקודש או למקדש בתחילה, וידיעה לטומאה וידיעה לקודש או למקדש בסוף, והעלם בינתיים (כמבואר במשנתנו). ומניין שדין שגגת מקדש וקדשיו כך הוא? שהרי בשאר שגגות נאמר (ויקרא ד, כז-כח): "בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה, ואשם, או הודע אליו חטאתו אשר חטא" – כיון שידע בסוף, אף על פי שלא ידע בתחילה. ובטומאת מקדש וקדשיו נאמר (ויקרא ה, ג): "ונעלם ממנו והוא ידע ואשם" – מאחר שנאמר: "ונעלם ממנו", מכלל שהיתה שם ידיעה בתחילה, ונאמר: "והוא ידע ואשם" – הא למדת, שהוא צריך ידיעה בתחילה וידיעה בסוף, והעלם בינתיים (הל' שגגות יא, א).

באור משנה ב

במשנה הקודמת למדנו בענין הטמא שנכנס למקדש ולא זכר שהוא טמא, או שלא

וְאוּרִים וְתֻמִּים, וּבְסַנְהֶדְרִין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד, וּבִשְׁתֵּי תּוֹדוֹת וּבְשִׁיר. וּבֵית דִּין מְהַלְּכִין וּשְׁתֵּי תּוֹדוֹת אַחֲרֵיהֶם, וְכָל יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵיהֶם; הַפְּנִימִית נֶאֱכֶלֶת וְהַחִיצוֹנָה נִשְׂרֶפֶת. וְכָל שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בְּכָל אֵלּוּ, הַנִּכְנָס לְשָׁם — אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ.

ג נִטְמָא בָּעֲזָרָה וְנֶעְלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה, וְזָכוּר אֶת הַמִּקְדָּשׁ; נֶעְלַם מִמֶּנּוּ הַמִּקְדָּשׁ, וְזָכוּר לַטֻּמְאָה; נֶעְלַם מִמֶּנּוּ זֶה וְזֶה, וְהִשְׁתַּחֲוָה אוֹ שֶׁשָּׁהָה בִּכְדֵי הִשְׁתַּחֲוָאָה, בָּא לוֹ בָּאֲרֻכָּה — חַיָּב, בַּקְּצָרָה — פָּטוּר. זוֹ הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ,

פירוש ברטנורא

קרא (שמות כ"ח) ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו, קרא יתירא הוא למדרש לדורות. ובימי משה הוא מלך ונביא ואחיו כהן גדול והיו שם אורים ותומים ושבעים זקנים, אף לדורות כן: **ובשתי תודות.** בשני לחמי תודה. והיו נושאים אותן בהיקף סביב עד סוף הגבול שמקדשים, ושם אוכלים האחת ושורפים השניה, ועל פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת. והיינו דתנן הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת. ומנחמיה בן חכליה גמר, דכתיב ביה (נחמיה י"ב) ואעמידה שתי תודות גדולות: **ובשיר.** השיר שהיו אומרים ארוממך ה' כי דליתני (תהלים ל'). ובית שני אע"פ שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, הקדושה שקידש שלמה הבית בראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. ועבודה דנחמיה בן חכליה לזכר בעלמא הוה:

ג נטמא בעזרה. וידע שנטמא והשתחוה בהעלם זה כלפי פנים, אע"פ שלא שהה. או השתחוה כלפי חוץ, והוא דשהה כדי השתחואה. ושיעור השתחויה היא כדי שיקרא אדם פסוק זה בישוב, ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו להודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו. והוא פסוק בדברי הימים (ב' ז'): **או שבא לו בארוכה.** שיצא לו דרך ארוכה שיש קצרה ממנו לצאת, ואפילו לא שהה תחלה, חייב: **ובקצרה פטור.** היכא דלא השתחוה ולא שהה, ויצא לו דרך קצרה, פטור: **זו היא מצות עשה שבמקדש.** דיש כאן וישלחו מן המחנה כל טמא: **שאין חייבין עליה** בית דין, פר העלם דבר. שאם שגגו וטעו

משניות מבוארות – קהתי

ידע שזה מקדש. משנתנו ממשיכה באותו ענין, והיא באה ללמדנו תחומו של המקדש לגבי דינו של הטמא שנכנס לתוכו.

אֶחָד הַנִּכְנָס לַעֲזָרָה – בין שנכנס הטמא לעזרה שבחצר בית המקדש, היינו לעזרת ישראל, **וְאֶחָד הַנִּכְנָס לְתוֹסֶפֶת הָעֲזָרָה** – ובין שנכנס למקום שהוסיפו על העזרה אחרי כן, כגון בימי המלך יהושפט **(עיין פסחים צב, א)**, – הריהו חייב קרבן. **שֶׁאֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר** – ירושלים, להרחבת תחומיה, **וְעַל הָעֲזָרוֹת** – שבבית המקדש, **אֶלָּא בְּמֶלֶךְ וְנָבִיא וְאוּרִים וְתֻמִּים, וּבְסַנְהֶדְרִין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד** – כלומר על פיהם של כל אלו, שכולם יסכימו לכך (בענין אורים ותומים עיין באורנו למשנה סוטה ט, יב), שכן כתוב במשכן **(שמות כה, ט)**: "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו, וכן תעשו", ודרשו: כן תעשו לדורות, והרי בימי משה היה הוא מלך ונביא, ואהרן אחיו כהן גדול, שכתוב בו **(שמות כח, ל)**: "ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים והיו על לב אהרן", והיו שבעים זקנים **(גמרא ורש"י שבועות טז, א)**. ויש מפרשים שמשה עצמו הוא במקום סנהדרין של שבעים ואחד, כמו שבארנו במסכת סנהדרין פרק א משנה א. ברם, במשנה ההיא לא נזכרו מלך ונביא ואורים ותומים, שכן שנינו שם: "אין מוסיפין על העיר ועל העזרות, אלא על פי בית־דין של שבעים ואחד", משום שהמשנה ההיא אינה עוסקת אלא בענייני סנהדרין **(תוספות)**. אך ההלכה היא כמשנתנו, שאין מוסיפים על ירושלים או על העזרות אלא על פי המלך ועל פי נביא ובאורים ותומים ועל פי סנהדרין הגדולה, **וּבִשְׁתֵּי תּוֹדוֹת** – בגמרא מבואר: בשתי חלות חמץ של קרבן תודה, כמו שכתוב בחנוכת חומת ירושלים בימי עזרא ונחמיה **(נחמיה יב, לא)**: "ואעמידה שתי תודות גדולות ותהלוכות לימין מעל לחומה", ופירשו: שהן גדולות מחלות המצה הבאות עם קרבן התודה **(עיין ויקרא ז, יא-יג)**, ונושאים אותן מסביב למקום המתקדש, **וּבְשִׁיר** – שהלוויים מלווים את התודות בכינורות ובנבלים ובצלצלים, ושרים את המזמור "ארוממך ה' כי דליתני", ועוד מזמורים, כמפורש בגמרא **(שבועות טו, ב)**, **וּבֵית דִּין מְהַלְּכִין וּשְׁתֵּי תּוֹדוֹת אַחֲרֵיהֶם** – בגמרא מבואר: "בית דין מהלכין, ושתי תודות מהלכות, ובית דין אחריהם", כלומר שבית הדין מהלכין אחרי התודות, כמו שכתוב **(נחמיה יב, לב)**: "וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה", **וְכָל יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵיהֶם** – אחרי בית הדין, וכך הולכים עד שמקיפים את המקום המתקדש; **הַפְּנִימִית נֶאֱכֶלֶת** – בגמר הסיבוב אוכלים את חלת התודה, שנישאה בצד פנים, **וְהַחִיצוֹנָה נִשְׂרֶפֶת** – את החלה השנייה שורפים. בגמרא אמרו, שמצוות נביאים היא, שזו נאכלת וזו נשרפת **(שבועות טז, ט)**; אלא שנחלקו אמוראים **(בגמרא טו, ב)**, כיצד היו נושאים את החלות? אחד אומר: זו כנגד זו (שני כהנים נושאים אותן זה אצל זה **– רש"י**). ולדעתו "הפנימית" היא החלה שנישאה קרוב לחומה החדשה; ואחד אומר: זו אחר זו, ולדעתו "הפנימית" היא החלה השנייה שנישאה לפני בית הדין. כן אמרו בגמרא, שלא הביאו שתי תודות אלא כשהוסיפו על ירושלים, אבל כשהוסיפו על העזרה, "אין העזרה מתקדשת אלא בשיירי מנחה", והטעם הוא, כירושלים – מה ירושלים מתקדשת על ידי דבר הנאכל בה, ואם יוצא ממנה נפסל, אף העזרה מתקדשת על ידי דבר הנאכל בה, ואם יוצא ממנה נפסל **(שבועות טו, א)**. – וכיון שאין מוסיפים על העזרה אלא בכל אלו שנימנו במשנה, לפיכך קדושתה של תוספת העזרה כקדושת העזרה עצמה. **וְכָל שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בְּכָל אֵלּוּ** – כל תוספת שהוסיפו אותה בלא כל אלו, **הַנִּכְנָס לְשָׁם** – כשהוא טמא, **אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ** – קרבן כשנכנס בשוגג, או כרת כשנכנס במזיד, לפי שאין בתוספת זו קדושת בית המקדש. ברם, בית שני, אף על פי שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, נתקדש בקדושת הבית הראשון, שקדושה ראשונה, שקידש שלמה המלך את הבית הראשון, קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, וכל מה שעשו עזרא ונחמיה בתודות ובשיר, כפי שהזכרנו לעיל, לא היה אלא לזכר בלבד **(עיין גמרא שבועות טז, א)**.

יום שלישי

באור משנה ג

משנתנו ממשיכה בהלכות "ידיעות הטומאה", והיא באה ללמדנו פרטי דינים במי שנטמא בעזרה.

נִטְמָא בָּעֲזָרָה – שנכנס לעזרה כשהוא טהור, ונטמא בתוך העזרה, **וְנֶעְלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה** – ואחר כך שכח שנטמא, **וְזָכוּר אֶת הַמִּקְדָּשׁ** – אבל זכור הוא, שהמקום שעומד בו הוא בית המקדש; או **נֶעְלַם מִמֶּנּוּ הַמִּקְדָּשׁ** – ששכח שהוא בבית המקדש, **וְזָכוּר לַטֻּמְאָה** – אבל זוכר הוא שנטמא; או **נֶעְלַם מִמֶּנּוּ זֶה וְזֶה** – ששכח שהוא נטמא ושהוא בבית המקדש, **וְהִשְׁתַּחֲוָה** – כלפי פנים, לאחר שנעלמה ממנו הטומאה או נעלם ממנו המקדש, אף שלא שהה כדי שיעור השתחוואה, **אוֹ שֶׁשָּׁהָה בִּכְדֵי הִשְׁתַּחֲוָאָה** – שלא השתחוה כלל אלא ששהה בעזרה כדי שיעור השתחוואה, וכן אם השתחוה כלפי חוץ ושהה בכדי השתחוואה; – ושיעור השתחוואה הוא כדי שיקרא אדם בקצב בינוני (לא במהירות ולא באריכות) את הפסוק: "ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו להודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו" **(דברי הימים ב ז, ג)**; או שהוא **בָּא לוֹ בָּאֲרֻכָּה** – שיכול היה לצאת מן העזרה בדרך קצרה, ויצא בדרך ארוכה, ואפילו לא שהה תחילה קודם שיצא, – בכל אלו **חַיָּב** – קרבן עולה ויורד, כדין

שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ.

ד **וְאֵיזוֹ הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁבִּנְדָּה, שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ? הָיָה מְשַׁמֵּשׁ עִם הַטְּהוֹרָה, וְאָמְרָה לוֹ: נִטְמֵאתִי, וּפֵרַשׁ מִיָּד — חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁיְּצִיאָתוֹ הֲנָאָה לוֹ כְּבִיאָתוֹ.**

ה **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַ"שֶּׁרֶץ... וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ"** (ויקרא ה, ב) — **עַל הֶעְלֵם שֶׁרֶץ חַיָּב, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הֶעְלֵם מִקְדָּשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא"** (שם) — **עַל הֶעְלֵם טֻמְאָה חַיָּב, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הֶעְלֵם מִקְדָּשׁ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: "וְנֶעְלַם... וְנֶעְלַם" שְׁתֵּי פְּעָמִים** (שם שם, ב-ג), **לְחַיֵּב עַל הֶעְלֵם טֻמְאָה וְעַל הֶעְלֵם מִקְדָּשׁ.**

פירוש ברטנורא

בהוראה זו, והורו לו שיצא בארוכה, אין מביאין על שגגת הוראה זו פר העלם דבר של צבור:

ד **ואיזו הוא מצות עשה שבנדה.** שדומה לזו שבמקדש, שאירע לו הטומאה משבא בהיתר לידי כניסה אם שגגו ב"ד בהוראה זו חייבים עליה פר העלם דבר: **היה משמש עם הטהורה.** שנכנס בהיתר ואמרה לו נטמאתי עכשיו, ופירש מיד בקושי האבר, חייב. אלא יעמוד בלא דישה עד שימות האבר ויפרוש בלא קושי. וזהו העשה שבנדה:

ה **ר' אליעזר אומר השרץ ונעלם.** דאמר קרא (ויקרא ה') או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו, וקרא יתירה הוא, דהא לעיל כתיב או נפש אשר תגע בכל דבר טמא, ושרץ בכלל דבר טמא הוא, אלא ללמדך שאם ידע שנטמא ודאי ואינו יודע אם בשרץ אם בנבילה אינו חייב קרבן אם אכל קודש עד שתהיה לו ידיעה בתחלה אם בשרץ נטמא או בנבילה נטמא. ור"ע סבר, דכיון דידע ודאי שנטמא אע"ג דלא אתברירא ליה הטומאה שנטמא אם בשרץ או בנבלה, חייב. ותרווייהו פטרי על העלם מקדש. ור' ישמעאל מחייב. והלכה כרבי ישמעאל:

משניות מבוארות – קהתי

טמא שנכנס למקדש. אבל **בַּקְּצָרָה** — שלא השתחוה ולא שהה בעזרה בכדי השתחוואה לאחר שנטמא, אלא יצא מיד מן העזרה בדרך הקצרה, **פָּטוּר** — מלהביא קרבן, שלא עבר כל עבירה. **זוֹ הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ** — לומר למי שנטמא בעזרה, שיצא משם בדרך הקצרה, שנאמר **(במדבר ה, ב):** "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש". **שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ** — שאין בית דין חייבין עליה פר העלם דבר של ציבור; שכן אם שגגו בית דין בהוראה והתירו בטעות דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, ורוב העם הלך ועשה על פי הוראתם זו, ואחר כך נודע לבית דין שטעו, אומרת התורה **(ויקרא ד, יב):** "והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת"; קרבן זה נקרא "פר העלם דבר של ציבור", — ובאה משנתנו להשמיע, שאם טעו בית דין, והורו שמותר לטמא לצאת בארוכה, אינם חייבים על שגגת הוראה זו פר העלם דבר של ציבור. וכך שנינו במסכת הוריות **(פרק ב משנה ד):** "אין חייבין (פר העלם דבר של ציבור) על עשה ועל לא תעשה שבמקדש" — "על עשה" כפי שלמדנו במשנתנו; "ועל לא תעשה" כגון בטמא שאסור לו להיכנס לבית המקדש, משום שנאמר **(במדבר ה, ג):** "ולא יטמאו את מחניהם"; וכן נאמר ביולדת **(ויקרא יב, ד):** "ואל המקדש לא תבוא", והורו בית דין בטעות להתיר האיסור. הטעם הוא, לפי שאין בית דין מביאים פר אלא על העלם דבר, שהיחיד חייב על שגגתו חטאת קבועה, אבל טומאת מקדש אין שגגתה חטאת קבועה אלא קרבן עולה ויורד.

באור משנה ד

בהמשך המשנה (הוריות ב, ד), שהבאנו בסוף המשנה הקודמת, שנינו: "אבל חייבין (בית דין פר העלם דבר של ציבור) על עשה ועל לא תעשה שבנדה"; ולאחר שעסקנו במשנה הקודמת בפירוש הרישא של המשנה שבמסכת הוריות, מוסיפה משנתנו לפרש גם את הסיפא של המשנה ההיא.

וְאֵיזוֹ הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁבִּנְדָּה — שדומה למצוות עשה שבטומאת מקדש, **שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ** — בית דין פר העלם דבר של ציבור, אם טעו בהוראתם? **הָיָה מְשַׁמֵּשׁ עִם הַטְּהוֹרָה** — עם אשתו הטהורה, שלא היתה נידה, **וְאָמְרָה לוֹ: נִטְמֵאתִי** — נעשיתי נידה, **וּפֵרַשׁ מִיָּד** — ממנה, **חַיָּב** — כרת, כשאר בועל נידה, אם הוא מזיד, וקרבן חטאת אם הוא שוגג, **מִפְּנֵי שֶׁיְּצִיאָתוֹ** — פרישתו ממנה, **הֲנָאָה לוֹ כְּבִיאָתוֹ** — אלא ימתין עד שימות האבר ואז יפרוש ממנה. וזהי מצוות עשה שבנידה, שנאמר **(ויקרא טו, כד):** "ותהי נדתה עליו", ודרשו: אפילו בשעת נידתה תהא עליו **(גמרא);** ואם טעו בית דין והורו שמותר לו לפרוש מיד, חייבים הם להביא פר העלם דבר של ציבור.

יום רביעי

באור משנה ה

בענין ידיעות הטומאה כתוב בתורה (ויקרא ה, ב): "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה או בנבלת שרץ טמא, ונעלם ממנו והוא טמא". ובאה משנתנו להשמיע, שנחלקו תנאים בדיני טומאת מקדש וקדשיו, על פי מדרש הכתוב הזה, כפי שיבואר.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַ"שֶּׁרֶץ... וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ" — כיון שנאמר: "או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו", הרי בא הכתוב ללמדנו: **עַל הֶעְלֵם שֶׁרֶץ חַיָּב** — אם ידע תחילה שנטמא בשרץ, ואחר כך נעלמה ממנו טומאתו זו, ונכנס למקדש בטומאה, הריהו חייב קרבן עולה ויורד, **וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הֶעְלֵם מִקְדָּשׁ** — אבל אם ידע שנטמא ונעלם ממנו מקדש, אינו חייב קרבן. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא"** — כתוב זה בא ללמדנו: **עַל הֶעְלֵם טֻמְאָה חַיָּב** — אם ידע בתחילה שנטמא, ונעלמה ממנו טומאתו, ונכנס למקדש כשהוא טמא, הריהו חייב קרבן, **וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הֶעְלֵם מִקְדָּשׁ** — אבל אם ידע שנטמא ונעלם ממנו מקדש, אינו חייב. בגמרא מבואר, שרבי אליעזר ורבי עקיבא נחלקו ביניהם כדלקמן: רבי אליעזר סובר, שאינו חייב על העלם טומאה, אלא אם כן ידע בתחילה שנטמא בשרץ, או שנטמא בנבילה. אבל אם בתחילה לא ידע אלא שנטמא, ולא ידע במה נטמא, בשרץ או בנבילה, הרי זה פטור. ורבי עקיבא סובר, שאם רק ידע בתחילה שנטמא, אף על פי שלא היה ברור לו במה נטמא, בשרץ או בנבילה, הרי זה חייב קרבן על העלם טומאה, אם נכנס למקדש או אכל קודש. כך היא דעת חזקיה **(בגמרא יח, ב);** אבל לדעת ר' יוחנן **(שם יט, א),** לא נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא אלא ב"משמעות דורשים", ולשניהם די אם ידע שנטמא, אף על פי שלא ידע במה. מכל מקום (אף לדעת חזקיה) שניהם מודים שאינו חייב על העלם מקדש, כמו שבארנו לעיל. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: "וְנֶעְלַם...וְנֶעְלַם" שְׁתֵּי פְּעָמִים** — פעמיים כתוב "ונעלם" בפרשת ידיעות הטומאה **(ויקרא ה, ב-ג):** בפסוק ב כתוב: "ונעלם ממנו והוא טמא ואשם", ואחר כך בפסוק ג כתוב: "ונעלם ממנו והוא ידע ואשם". מכאן שבא הכתוב **לְחַיֵּב עַל הֶעְלֵם טֻמְאָה וְעַל הֶעְלֵם מִקְדָּשׁ** — שבין אם נעלמה ממנו טומאתו, ובין אם זכר שנטמא, אלא שנעלם ממנו מקדש, ונכנס לתוכו כשהוא טמא, הרי זה חייב קרבן, כמו ששנינו במשנה א. והלכה כרבי ישמעאל.

פרק שלישי

א שְׁבוּעוֹת שְׁתַּיִם, שֶׁהֵן אַרְבַּע: שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל, וְשֶׁלֹּא אֹכַל; שֶׁאָכַלְתִּי, וְשֶׁלֹּא אָכַלְתִּי. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל, וְאָכַל כָּל שֶׁהוּא — חַיָּב; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָא: הֵיכָן מָצִינוּ בְּאוֹכֵל כָּל שֶׁהוּא, שֶׁהוּא חַיָּב, שֶׁזֶּה חַיָּב? אָמַר לָהֶן רַבִּי עֲקִיבָא: וְכִי הֵיכָן מָצִינוּ בִּמְדַבֵּר וּמֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁזֶּה מְדַבֵּר וּמֵבִיא קָרְבָּן? שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל, וְאָכַל וְשָׁתָה — אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל וְשֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה, וְאָכַל וְשָׁתָה — חַיָּב שְׁתַּיִם.

ב שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל, וְאָכַל פַּת חִטִּין וּפַת שְׂעוֹרִין וּפַת כֻּסְּמִין — אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל פַּת חִטִּין וּפַת שְׂעוֹרִין וּפַת כֻּסְּמִין, וְאָכַל — חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

ג שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה, וְשָׁתָה מַשְׁקִין הַרְבֵּה — אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ,

פירוש ברטנורא

ג א שבועות שתים. שאוכל ושלא אוכל. הם השתים המפורשות, דכתיב (ויקרא ה׳) להרע או להיטיב, דמשמע להבא. לא אוכל, להרע. אוכל, להיטיב: **שאכלתי ושלא אכלתי.** הם השתים הנוספות ממדרש חכמים: **מדבר ומביא קרבן.** בשביל בטול דבורו. וכיון דמשום בטול דבורו הוא, אף זה בטול דבורו הוא. שהאומר לא אוכל, דעתו לאסור עצמו בכל שהוא: **שבועה שלא אוכל ואכל ושתה.** אע״ג דשתייה בכלל אכילה אינו חייב אלא אחת, דהוי ליה כאוכל וחוזר ואוכל בהעלם אחד: **שלא אוכל ושלא אשתה.** הוו להו שתי שבועות. ואע״ג דמכי אמר לא אוכל אתסר ליה בשתיה, דשתיה בכלל אכילה, וכי הדר ואמר תו לא אשתה הוה לן למימר דאין שבועה חלה על שבועה, שאני הכא, כיון דאמר ברישא לא אוכל והדר אמר לא אשתה גלי דעתיה דהך אכילה דאמר ברישא אכילה גרידתא היא:

ב חייב על כל אחת ואחת. מדקאמר פת פת על כל מין ומין, שמע מינה לחלק. דאי לאסור עליו מינים הללו ותו לא, הוה ליה למימר פת חטים וכן של שעורים וכן של כוסמין:

ג שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש. בגמרא מוקי לה כגון שהיה חברו מסרב בו ואומר לו בא ושתה עמי יין ושמן ודבש. היה לו לומר שבועה שלא

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

החל בפרקנו ועד סוף המסכת נישנים דיני שבועות, שהם עיקר המסכת, כמו שכבר הזכרנו בהקדמה לבאור משנה ב בפרק א. פרק זה עוסק בדיני שבועת ביטוי ושבועת שוא. ענייני שבועות אלו בארנו בהקדמה למשנה א פרק א, וכן בבאור משנה א שם. משנתנו מתחילה לבאר פרטי הדינים של שבועת ביטוי.

שְׁבוּעוֹת שְׁתַּיִם, שֶׁהֵן אַרְבַּע – ששנינו לעיל פרק א משנה א, כיצד? האומר: **שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל** – כלומר נשבע אני שאוכל היום, **וְשֶׁלֹּא אֹכַל** – או שאמר: שבועה שלא אוכל היום; שתי השבועות הללו, שהן על העתיד, מפורשות הן בתורה, שנאמר (**ויקרא ה, ד**): ״או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב״, ומשמע: להרע או להיטיב להבא. וחכמים דרשו מריבוי הכתוב, כמבואר להלן (**משנה ה**), והוסיפו עוד שתי שבועות ביטוי, שהן על העבר, כגון: **שֶׁאָכַלְתִּי** – האומר: שבועה שאכלתי, **וְשֶׁלֹּא אָכַלְתִּי** – או שאמר: שבועה שלא אכלתי; הרי אלו ״שבועות שתים שהן ארבע״, שעליהן נאמר (**שם שם, ה**): ״והיה כי יאשם לאחת מאלה והתודה אשר חטא עליה, והביא את אשמו״... דהיינו שחייב להביא קרבן עולה ויורד; ואם עשה במזיד, חייב מלקות. **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל** – מי שנשבע ואמר: שבועה שלא אוכל היום, **וְאָכַל כָּל שֶׁהוּא** – אפילו פחות מכזית, **חַיָּב** – מלקות אם הוא מזיד, וקרבן אם הוא שוגג. **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – הסובר, שאפילו אכל כל שהוא עבר על שבועתו. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים – **לְרַבִּי עֲקִיבָא: הֵיכָן מָצִינוּ בְּאוֹכֵל כָּל שֶׁהוּא, שֶׁהוּא חַיָּב, שֶׁזֶּה חַיָּב** – והלא בכל איסורי אכילה אין אדם חייב עד שיאכל כזית?! **אָמַר לָהֶן רַבִּי עֲקִיבָא: וְכִי הֵיכָן מָצִינוּ בִּמְדַבֵּר וּמֵבִיא קָרְבָּן** – שיהא אדם חייב קרבן משום שביטל את דיבורו אף על פי שלא עשה מעשה, ואף לא חטא בשעת דיבורו? **שֶׁזֶּה מְדַבֵּר וּמֵבִיא קָרְבָּן** – והרי זה, הנשבע שלא יאכל, מביא קרבן על שביטל דברי שבועתו! וכיון שאינו חייב אלא משום ביטול דיבורו, לפיכך אפילו אכל כל שהוא, הרי ביטל דיבורו, שכל האומר ״לא אוכל״, דעתו לאסור עצמו בכל שהוא (**רש״י**). האומר: **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל, וְאָכַל וְשָׁתָה** – בהעלם אחד, **אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת** – משום שבועה אחת בלבד, ואף על פי ששתיה בכלל אכילה היא, והרי זה כאילו גם נשבע שלא ישתה, מכל מקום דינו כאילו אכל וחזר ואכל בהעלם אחד, ולא עבר אלא על שבועה אחת. בגמרא אמרו: ״שבועה שלא אוכל, ושתה – חייב״, שהשתייה בכלל אכילה היא; ושני טעמים בדבר: א. משום סברא, שכן אומר אדם לחברו: בוא ונטעם (ונאכל) משהו, ונכנסים ואוכלים ושותים. ב. משום שכתוב (**דברים יד, כג**): ״ואכלת לפני ה׳ א־להיך... מעשר דגנך תירושך ויצהרך״, וכן כתוב (**שם שם, כו**): ״ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר... ואכלת שם״. אבל האומר: **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל וְשֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה** – שפירט בשבועתו גם אכילה וגם שתיה, **וְאָכַל וְשָׁתָה** – אפילו בהעלם אחד, **חַיָּב שְׁתַּיִם** – ואף על פי שכשאמר ״שלא אוכל״ נאסר כבר בשתיה, כמו שבארנו לעיל, וכשהוא מוסיף ואומר ״ושלא אשתה״, הרי זו שבועה בתוך שבועה, ושנינו (**נדרים ב, ג**): ״אין שבועה בתוך שבועה, כיצד? שבועה שלא אוכל, שבועה שלא אוכל – ואכל, אינו חייב אלא אחת״ – כאן שונה הדבר, שהואיל ופירט ואמר ״ושלא אשתה״, הרי גילה דעתו שלא נתכוון בדבריו הראשונים, ״שלא אוכל״, אלא לאכילה בלבד, ולכן יש כאן שתי שבועות מיוחדות. אחת על האכילה, ואחת על השתיה, ואם אכל ושתה אפילו בהעלם אחד, חייב שתי חטאות אם הוא שוגג, ושתי פעמים מלקות אם הוא מזיד.

יום חמישי

באור משנה ב

משנתנו ממשיכה בדיני שבועת ביטוי, ולאחר שלמדנו במשנה הקודמת בענין אכילה ושתיה, מוסיפה משנתנו ללמד במיני מאכלים שונים, כפי שיבואר.

האומר: **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל, וְאָכַל פַּת חִטִּין וּפַת שְׂעוֹרִין וּפַת כֻּסְּמִין** – בהעלם אחד, **אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת** – חטאת אחת אם הוא שוגג, ומלקות אחת אם הוא מזיד, שכן בשבועתו כלל כל מיני מאכלים. אבל אם אמר: **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל פַּת חִטִּין וּפַת שְׂעוֹרִין וּפַת כֻּסְּמִין** – שפירט בדברי שבועתו מיני פת שונים, **וְאָכַל** – מכל המינים הללו, אפילו בהעלם אחד, **חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** – על כל פת ופת. בגמרא מבואר, שהואיל ופירט ואמר ״פת, פת״ על כל מין ומין, גילה דעתו ששבועות חלוקות הן ולכן חייב על כל אחת ואחת.

באור משנה ג

במשנה הקודמת למדנו בענין שבועת ביטוי לגבי מיני מאכלים שונים. משנתנו מוסיפה ללמד באותו ענין לגבי משקאות שונים.

האומר: **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה, וְשָׁתָה מַשְׁקִין הַרְבֵּה** – מיני

וְשָׁתָה – חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

ד שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל; וְאָכַל אֹכָלִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה, וְשָׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִּיָּה – פָּטוּר. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל; וְאָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים – חַיָּב; רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר. אָמַר: קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי אִם אָכַלְתִּי הַיּוֹם; וְהוּא אָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים – הֲרֵי אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה.

ה אֶחָד דְּבָרִים שֶׁל עַצְמוֹ, וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁל אֲחֵרִים, וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַמָּשׁ, וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ. כֵּיצַד? אָמַר: שְׁבוּעָה שֶׁאֶתֵּן לְאִישׁ פְּלוֹנִי, וְשֶׁלֹּא אֶתֵּן; שֶׁנָּתַתִּי, וְשֶׁלֹּא נָתַתִּי; שֶׁאִישַׁן, וְשֶׁלֹּא אִישַׁן; שֶׁיָּשַׁנְתִּי, וְשֶׁלֹּא

פירוש ברטנורא

אשתה עמך ותו לא, דכי אשתבע, אמאי דמסרב בו אשתבע, יין ושמן ודבש למה לי, שמע מינה לחלק:

ד ואכל נבילות חייב. דראויין לאכילה הן אי לאו דרחמנא אסרינהו: **ר' שמעון פוטר.** דמושבע ועומד הוא עליהם. ופלוגתא דר' שמעון ותנא קמא בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים, כגון באומר שבועה שלא אוכל שחוטות וטריפות. ת"ק סבר מגו דחיילא שבועה אשחוטות חיילא נמי אטריפות. דאיסור חל על איסור באיסור כולל. ור' שמעון סבר אין איסור חל על איסור באיסור כולל. ואין הלכה כר' שמעון: **אשתו אסורה.** שהרי אכל אוכלים. ואפילו לר' שמעון. דטעמא דפטור בקמייתא לאו משום דלאו בני אכילה נינהו, אלא שאין שבועה חלה על דבר איסור:

ה ואחד דברים של אחרים. כדמפרש שאתן לפלוני: **שאין בהן ממש.** תרי גווני משמע, כגון שינה, ומשמע שאין בהם הנאה כגון שאזרוק צרור לים:

משניות מבוארות – קהתי

משקאות שונים, בהעלם אחד, **אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת** – שלא עבר אלא על שבועה אחת, לפי שכלל בשבועתו כל מיני משקאות. אבל האומר: **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ** – בגמרא מבואר, כגון שהיה חברו מפציר בו, שיבוא וישתה עמו יין ושמן ודבש, ונשבע ואמר: "שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש", ובכגון זה אין לומר שפירט מיני משקאות אלו בשבועתו, כדי להתיר לעצמו מיני משקאות אחרים, שהואיל וחברו לא הזמינו אלא לשתות עמו יין ושמן ודבש, יכול היה לומר "שבועה שלא אשתה", ולא היה צריך לפרט בשבועתו כל משקה ומשקה, וכיון שפירט גילה דעתו, שנשבע על כל משקה ומשקה בפני עצמו; הלכך אם עבר **וְשָׁתָה** – יין ושמן ודבש, **חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** – שעבר על שלוש שבועות, וחייב עליהן שלושה קרבנות אם הוא שוגג, ושלוש פעמים מלקות אם הוא מזיד.

יום ששי

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד במי שנשבע שלא יאכל, ואכל דברים שאינם ראויים לאכילה, או שאכל דברים האסורים מן התורה באכילה.

האומר: **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל; וְאָכַל אֹכָלִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה** – כמו שנבאר להלן, **וְשָׁתָה** – או שתה – **מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִּיָּה, פָּטוּר** – שלא עבר על שבועתו, לפי שהנשבע שלא יאכל, אינו מתכוון אלא למאכלים הראויים לאכילה, ולמשקים הראויים לשתיה. אמר: **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל; וְאָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים** – דברים האסורים באכילה מן התורה, **חַיָּב** – שאף על פי שמושבע ועומד מהר סיני שלא לאכלם, מכל מקום חלה עליהם שבועתו, וכשאכל אותם, חייב אף משום שבועת ביטוי. **רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר** – שסובר רבי שמעון: אין שבועה חלה על דברים, שאדם מושבע ועומד עליהם מהר סיני שלא לאכלם, ולכן כשאכל דברים האסורים, אינו חייב עליהם משום שבועת ביטוי. לפי מסקנת הגמרא (**שבועות כד, א. עיין רש"י דבור המתחיל "אלא כדרבא"**) מתפרשת משנתנו, שבין ברישא ובין בסיפא מדובר במי שאמר סתם: "שבועה שלא אוכל", דהיינו שלא פירש בשבועתו אילו דברים שלא יאכל, וסובר תנא קמא, ששבועה זו אינה כוללת דברים שאינם ראויים לאכילה, כגון עפר. ברם, כוללת היא אף דברים האסורים מן התורה באכילה, לפי שמצד עצמם ראויים הם לאכילה. ואמנם הלכה היא, שאין איסור חל על איסור, אבל כיון ששבועתו כוללת גם דברים המותרים וגם דברים האסורים, הרי מתוך שחלה שבועתו על דברים המותרים, חלה אף על דברים האסורים, שכן באיסור כולל, לדעת תנא קמא, איסור חל על איסור. ורבי שמעון סובר, שאף באיסור כולל אין איסור חל על איסור, ולכן אין שבועתו חלה על דברים האסורים. – בארנו את המשנה לפי פירוש רש"י. אבל הר"ן והרמב"ם ואחרים אינם מפרשים כרש"י, אלא כפי שאמרו בגמרא בתחילת הסוגייה (**שבועות כג, ב**): "רישא בסתם וסיפא במפרש", כלומר שברישא מדובר אמנם באומר סתם: "שבועה שלא אוכל", אבל אין שבועה זו כוללת אף דברים האסורים מן התורה באכילה, שאף אלו הם אוכלים שאינם ראויים לאכילה, ולכן אם אכל נבלות וטרפות, שקצים ורמשים, אינו חייב עליהם משום שבועתו. ברם, בסיפא מדובר "בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים", דהיינו כגון שאמר במפורש: "שבועה שלא אוכל נבלות ושחוטות", ובכגון זה איסור כולל הוא, שנחלקו תנא קמא ורבי שמעון, אם חל בו איסור על איסור, אם לאו, כמו שבארנו לעיל. והלכה כתנא קמא. **אָמַר: קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי** – ביטוי של נדר הוא (**עיין משנה נדרים א, ב**), כלומר: תהא אשתי אסורה בנדר ליהנות משלי (ומדובר כאן בדברים שאינו משועבד לה). **אִם אָכַלְתִּי הַיּוֹם; וְהוּא אָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים** – ואין זה מנדרי שגגות שמותרים (**עיין משנה נדרים ג, ב**), שכן מדובר כאן בכגון שידע בשעת השבועה שאכל את הדברים הללו (**"תוספות יום טוב"**), **הֲרֵי אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה** – ליהנות משלו, כפי שנדר; שהואיל ואכל אותם קודם שנדר, הרי גילה דעתו, שמחשיבם כדברים הראויים לאכילה; ואפילו רבי שמעון שפוטר לעיל בשבועת ביטוי, מודה בזה שאשתו אסורה, שלא פטר בשבועת ביטוי אלא משום שאין איסור חל על איסור, ולא משום שאינם ראויים לאכילה, וכיון שאכלם, נדרו קיים.

באור משנה ה

משנה זו באה לפרט באלו דברים נוהגת שבועת ביטוי. כן באה המשנה להשמיענו מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא, אם חייבים קרבן על שבועת ביטוי לשעבר.

אֶחָד דְּבָרִים שֶׁל עַצְמוֹ – שבועת ביטוי נוהגת בין בדברים הנוגעים לנשבע עצמו, כגון שיאכל או שלא יאכל, כמו שלמדנו במשניות הקודמות, **וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁל אֲחֵרִים** – ובין בדברים הנוגעים לאחרים, כמבואר להלן, **וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַמָּשׁ, וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ** – בין לגבי דברים שיש בהם ממש, ובין לגבי דברים שאין בהם ממש, כמו שהמשנה מפרשת והולכת. **כֵּיצַד** – נוהגת שבועת ביטוי בדברים של אחרים ובדברים שאין בהם ממש? **אָמַר: שְׁבוּעָה שֶׁאֶתֵּן לְאִישׁ פְּלוֹנִי** – מתנה, **וְשֶׁלֹּא אֶתֵּן** – או שאמר: שבועה שלא אתן לאיש פלוני; **שֶׁנָּתַתִּי, וְשֶׁלֹּא נָתַתִּי** – או שנשבע על שעבר, ואמר: שבועה שנתתי לאיש פלוני, או: שבועה שלא נתתי; זוהי שבועת ביטוי בדברים של אחרים. **שֶׁאִישַׁן, וְשֶׁלֹּא אִישַׁן** – אמר: שבועה שאישן, או: שבועה שלא אישן; וכן הנשבע על שעבר: **שֶׁיָּשַׁנְתִּי, וְשֶׁלֹּא יָשַׁנְתִּי** – זוהי שבועת ביטוי בדבר שאין בו ממש. וכן הנשבע: **שֶׁאֶזְרֹק צְרוֹר לַיָּם, וְשֶׁלֹּא** – או שלא

יָשַׁנְתִּי; שֶׁאֲזַרְק צְרוֹר לַיָּם, וְשֶׁלֹּא אֲזַרְק; שֶׁזָּרַקְתִּי, וְשֶׁלֹּא זָרַקְתִּי. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל הֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה, ד): "לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב". אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: אִם כֵּן, אֵין לִי אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הֲרָעָה וַהֲטָבָה; דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן הֲרָעָה וַהֲטָבָה מִנַּיִן? אָמַר לוֹ: מֵרִבּוּי הַכָּתוּב. אָמַר לוֹ: אִם רִבָּה הַכָּתוּב לְכָךְ, רִבָּה הַכָּתוּב לְכָךְ.

ו נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה, וְלֹא בִּטֵּל — פָּטוּר; לְקַיֵּם, וְלֹא קִיֵּם — פָּטוּר; שֶׁהָיָה בַּדִּין שֶׁיְּהֵא חַיָּב, כְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא: מָה אִם הָרְשׁוּת שֶׁאֵינוֹ מֻשְׁבָּע עָלֶיהָ מֵהַר סִינַי, הֲרֵי הוּא חַיָּב עָלֶיהָ — מִצְוָה שֶׁהוּא מֻשְׁבָּע עָלֶיהָ מֵהַר סִינַי, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא חַיָּב עָלֶיהָ? אָמְרוּ לוֹ: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁבוּעַת הָרְשׁוּת, שֶׁכֵּן עָשָׂה בָּהּ לָאו כֹּהֵן, תֹּאמַר בִּשְׁבוּעַת מִצְוָה שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ לָאו כֹּהֵן, שֶׁאִם נִשְׁבַּע לְבַטֵּל וְלֹא בִּטֵּל — פָּטוּר.

פירוש ברטנורא

מריבוי הכתוב. לכל אשר יבטא האדם. ופלוגתא דר' עקיבא ור' ישמעאל, דר"ע דריש בכל התורה רבויי ומעוטי, ורבי ישמעאל דריש כללי ופרטי. ר"ע דריש או נפש כי תשבע ריבה, להרע או להיטיב מיעט, לכל אשר יבטא חזר וריבה, ריבה ומיעט וריבה, ריבה הכל. מאי ריבה, ריבה כל מילי לשעבר כלהבא. ומאי מיעט, מיעט דבר מצוה. ור' ישמעאל דריש, או נפש כי תשבע כלל, להרע או להטיב פרט, לכל אשר יבטא חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש להבא, אף כל להבא. והלכה כר"ע:

ו נשבע לבטל את המצוה וכו' פטור, משום שבועת ביטוי. אבל לוקה הוא משום שבועת שוא: **שהיה בדין שיהיה חייב כדברי רבי יהודה בן בתירא.** כלומר שאילו לדברי ר' יהודה בן בתירא הוא חייב משום שבועת ביטוי, שהיה ר' יהודה בן בתירא אומר מה אם הרשות וכו': **שלא עשה בה לאו כהן.** וקרא כתיב להרע או להטיב, דמשמע דבר שיש בו הן ולאו. ואין הלכה כר' יהודה בן בתירא:

משניות מבוארות – קהתי

– **אֲזַרְק;** או שנשבע על שעבר: **שֶׁזָּרַקְתִּי, וְשֶׁלֹּא זָרַקְתִּי** – אף זו שבועת ביטוי בדבר שאין בו ממש, שאין לאדם כל תועלת וכל הפסד בזריקת צרור לים. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל הֶעָתִיד לָבֹא** – רבי ישמעאל חולק על מה ששנינו בתחילת מסכתנו: "שבועות שתים שהן ארבע", והוא סובר, שאין אדם חייב משום שבועת ביטוי אלא אם כן נשבע על העתיד, **שֶׁנֶּאֱמַר: "לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב"** – ומשמעו: להבא. **אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: אִם כֵּן** – אם אתה לומד חיוב שבועת ביטוי ממשמעות הכתוב "להרע או להיטיב", **אֵין לִי** – לחייב משום שבועת ביטוי, **אֶלָּא** לגבי **דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הֲרָעָה וַהֲטָבָה** – כמו שכתוב: "להרע או להיטיב", **דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן הֲרָעָה וַהֲטָבָה מִנַּיִן** – שחייב בהם משום שבועת ביטוי? **אָמַר לוֹ** – רבי ישמעאל לרבי עקיבא: **מֵרִבּוּי הַכָּתוּב** – שנאמר **(שם):** "לכל אשר יבטא האדם בשבועה", **ובא כתוב זה לרבות** דברים שאין בהם הרעה והטבה, שאף בהם יש חיוב משום שבועת ביטוי. **אָמַר לוֹ** – רבי עקיבא לרבי ישמעאל: **אִם רִבָּה הַכָּתוּב לְכָךְ, רִבָּה הַכָּתוּב לְכָךְ** – כשם שנלמדים דברים שאין בהם הרעה והטבה מריבוי הכתוב, כך נלמדות מריבוי הכתוב אף שבועות על העבר. בברייתא בגמרא מבואר, שרבי עקיבא דורש את הכתוב במידה של "ריבוי ומיעוט": "או נפש כי תשבע" – ריבה, "להרע או להטיב" – מיעט, "לכל אשר יבטא האדם בשבועה" – חזר וריבה; ריבה ומיעט וריבה – ריבה הכל (בין דברים שאין בהם הרעה והטבה, ובין שבועות על העבר). ומה מיעט (הכתוב)? מיעט דבר מצוה, שאם נשבע לבטל או לקיים דבר מצוה, אינו חייב משום שבועת ביטוי, כפי שנלמד במשנה הבאה. ורבי ישמעאל דורש את הכתוב הזה במידה של "כלל ופרט וכלל", שאין אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש להבא, "להרע או להיטיב", אף כל להבא, והרי הכלל בא לרבות אפילו דברים שאין בהם הרעה והטבה, והפרט בא למעט שבועות על העבר **(עיין גמרא שבועות כו, א).** והלכה כרבי עקיבא.

שבת קודש

באור משנה ו

כבר הזכרנו במשנה הקודמת, שמשנתנו באה ללמד, שאין שבועת ביטוי חלה על דבר מצוה.

נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה – שלא לקיים מצוות עשה, כגון שלא יניח תפילין; או לעבור על "לא תעשה", כגון שיאכל טרפות, **וְלֹא בִּטֵּל** – את המצוה כפי שנשבע, **פָּטוּר** – משום שבועת ביטוי; בפירוש המשניות להרמב"ם מבואר הטעם, לפי שאמרה התורה: "להרע או להיטיב", ומכאן שאין אדם חייב משום שבועת ביטוי אלא "על דבר שאי אפשר בו שייטיב במקום להרע, או ירע במקום להיטיב, והם דברי רשות", כלומר שאילו בדבר מצוה כשיישבע "להיטיב" ולאכול דבר איסור, הוא מירע לנפשו; וכשנשבע "להרע" שלא לאכול חמץ בפסח, הוא מיטיב לנפשו **("תוספות יום טוב").** ברם, לוקה הוא משום שבועת שוא. **לְקַיֵּם** – נשבע לקיים את המצוה, **וְלֹא קִיֵּם** – אותה, **פָּטוּר** – משום שבועת ביטוי, שאין שבועת ביטוי חלה על דבר מצוה; ואף משום שבועת שוא אינו חייב, שכן מותר לו לאדם לזרז את עצמו בשבועה, כדי לקיים את המצוה **(גמרא נדרים ח, א).** ובאה המשנה להשמיענו דין זה, שהנשבע לקיים את המצוה ולא קיים, פטור, לפי **שֶׁהָיָה בַּדִּין** – שאפשר היה ללמוד בקל וחומר, **שֶׁיְּהֵא חַיָּב** – משום שבועת ביטוי, **כְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, שכן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא: מָה אִם הָרְשׁוּת** – שבועת הרשות, דהיינו שנשבע לעשות דבר שהוא רשות ולא מצוה, **שֶׁאֵינוֹ מֻשְׁבָּע עָלֶיהָ מֵהַר סִינַי** – לעשותה, וכיון שנשבע שבועת ביטוי, **הֲרֵי הוּא חַיָּב עָלֶיהָ** – על שבועתו זו, אם לא קיימה, **מִצְוָה** – שבועה בדבר מצוה, **שֶׁהוּא מֻשְׁבָּע עָלֶיהָ מֵהַר סִינַי** – לקיימה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא חַיָּב עָלֶיהָ** – משום שבועתו? והרי קל וחומר הוא! **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי יהודה בן בתירא: **לֹא** – אין זה קל וחומר. **אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁבוּעַת הָרְשׁוּת** – שחייב עליה, **שֶׁכֵּן עָשָׂה בָּהּ** – הכתוב, **לָאו כֹּהֵן** – שבין אם נשבע לעשות את הדבר ולא עשאו, ובין אם נשבע שלא לעשות את הדבר ועשאו, הריהו חייב משום שעבר על שבועתו, **תֹּאמַר בִּשְׁבוּעַת מִצְוָה** – שאם נשבע לקיים את המצוה ולא קיים, יהא חייב משום שבועתו? **שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ לָאו כֹּהֵן** – שהרי בשבועת מצוה אין דינו של ה"לאו" כדינו של ה"הן", **שֶׁאִם נִשְׁבַּע לְבַטֵּל** – את המצוה, **וְלֹא בִּטֵּל** – אותה, **פָּטוּר** – אף לדעתך, לפי שמושבע ועומד מהר סיני לקיים את מצוות התורה; וכיון שאין שבועת ביטוי חלה על ביטולה של מצוה, אף על קיומה של מצוה אינה חלה, שהרי כתוב: "להרע או להיטיב", ומשמע: דבר שיש בו הן ולאו, כמו שבארנו לעיל.

ז שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל כִּכָּר זוֹ, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה — וַאֲכָלָהּ, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. זוֹ הִיא שְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת, וְעַל שִׁגְגָתָהּ קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד. שְׁבוּעַת שָׁוְא — חַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת, וְעַל שִׁגְגָתָהּ פָּטוּר.

פירוש ברטנורא

ז שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה. טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה הוא דאינו חייב אלא אחת, שאין שבועה חלה על שבועה. אבל אמר תחלה שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל ואכלה כולה חייב שתים, דכי אמר שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל כולה וכי הדר אמר שלא אוכל כיון שאכל ממנה כזית חייב, הלכך השבועה האחרונה חיילא, ומחייב כי אכיל מינה כזית, וכי הדר אכל כולה מחייב משום שבועה ראשונה: **שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה.** אע"ג דמשבועה שלא אוכלנה שניה שמעינן דאין שבועה חלה על שבועה, תנא לן שבועה שלישית לאשמועינן דחיובא הוא דליכא אשבועות בתרייתא, הא שבועות הן ולא יצאו לבטלה, ואם ימצאו מקום יחולו, שאם נשאל לחכם על הראשונה עלתה שניה תחתיה ונאסר בדבר משום שבועה שניה, וכן אם נשאל על השתים חלה השלישית. לפי שהחכם עוקר הנדר מעיקרו והוי כמי שלא נדר וחלה השניה למפרע, שהרי הראשונה כמי שאינה הואיל ונשאל עליה, וכן כשנשאל על השתים הרי כאילו אינם וחלה השלישית למפרע:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ז

משנה זו באה ללמדנו במי שנשבע שבועת ביטוי וחזר על שבועתו כמה פעמים. האומר: **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל כִּכָּר זוֹ,** וחזר ואמר: **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה** – שלאחר שאמר שבועתו הראשונה בלשון "שלא אוכל כיכר זו", הוסיף ונשבע בלשון "שלא אוכלנה", וחזר על שבועתו זו פעמיים; – ויש הבדל בין הלשונות הללו, שהאומר: שבועה שלא אוכל כיכר זו, כיון שאכל ממנה כזית, חייב; ואילו האומר: שלא אוכלנה, אינו חייב עד שיאכל את כולה; – לפיכך אם עבר על שבועותיו אלו, **וַאֲכָלָהּ** – ואכל את כל הכיכר, **אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת** – משום שבועה אחת, שהואיל ונשבע תחילה שלא יאכל מהככר אפילו כזית, הרי שבועתו השנייה, שלא יאכל כל הכיכר, כלולה בתוך שבועתו הראשונה, ואין שבועה חלה על שבועה (שמאחר שנשבע עליה שבועה ראשונה, נאסרת עליו, וכשחוזר ונשבע, הרי זה נשבע לקיים את המצוה, ושנינו: נשבע לקיים את המצוה, ולא קיים, פטור. – **רש"י שבועות ד, א**). ברם, אם אמר תחילה: שבועה שלא אוכלנה, ואחר כך אמר: שבועה שלא אוכל כיכר זו, ואכל את כולה, חייב שתיים, שכן משאכל ממנה כזית נתחייב משום שבועתו השנייה, וכשגמר לאכול כולה, נתחייב משום שבועתו הראשונה (**גמרא שבועות כז, ב**).

ולמה נקטה המשנה גם שבועה שלישית? בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיענו, שאמנם אין חיוב על השבועות הנוספות, אבל לא יצאו לבטלה, שאם נשאל לחכם על שבועתו הראשונה והתירה לו, הריהו נאסר בכיכר משום שבועתו השנייה, וכן אם נשאל על שתי השבועות הראשונות, חלה השבועה השלישית; שכן החכם עוקר הנדר מעיקרו, והוא הדין לשבועת ביטוי, וכשנשאל על שבועתו הראשונה, הרי זה כאילו לא נשבע שבועה זו, וחלה שבועתו השנייה למפרע; וכן כשנשאל על השתיים, חלה השלישית למפרע (**עיין רש"י; ברטנורא**). **זוֹ הִיא שְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת, וְעַל שִׁגְגָתָהּ קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד** – שאם עבר על השבועה במזיד, הריהו חייב מלקות; ואם היה שוגג, חייב להביא קרבן עולה ויורד, כמבואר בפרק א משנה ב. בגמרא מבואר, שהמשנה באה כאן להשמיענו, שאין אדם חייב מלקות אלא במי שנשבע שלא יאכל, ואכל, כפי שמדובר ברישא של משנתנו. אבל הנשבע שיאכל ולא אכל, אינו לוקה, לפי שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה (**שבועות כא, ב**). **שְׁבוּעַת שָׁוְא** – כפי שיבואר עניינה במשנה הבאה, **חַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת** – אם היה מזיד, הריהו לוקה, **וְעַל שִׁגְגָתָהּ פָּטוּר** – אם היה שוגג פטור לגמרי.

אגרות קודש

ב"ה, ז' אייר, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מה' אמור אשר קרא שם בנם הנולד להם... שי'. הנה יה"ר מהשי"ת שכשם שהכניסוהו לברית כן יכניסוהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

ומה שכותב בענין סגולה, הנה יבדקו המזוזות בביתם שיהיו כולן כשרות וכן את התפילין שלו, ובודאי מניח או עכ"פ יניח מעתה תפילין דרבנו תם ובמילא יבדוק גם אותם, והוא וזוגתו שיחיו יפרישו בכל יום שני וחמישי בבקר איזה פרוטות לצדקה נוסף על מה שבודאי זוגתו תחי' מפרישה לצדקה קודם הדלקת הנרות בכל עש"ק וערב יום טוב. והרי צדקה סגולה היא שמגינה בפני כל וכמ"ש וילבש צדקה כשריון וידוע דרז"ל על זה שנתבארה גם כן באגרת הקדש לרבנו הזקן סי' ג'. והשי"ת יזכהו לבשר טוב תכה"י.

בברכת מז"ט.

רש"י

גם אלה — אלו הרשעים הנידונין בגיהנם. **ביין שגו** — כלומר: אף הם עשו כהם, לפיכך דנם. **פקו פליליה** — לגיהנם נשפטו. **אלי אלי למה עזבתני** — במזמור "אילת השחר" הוא. **על אונם** — [אף על פי] שאני באה אליו מאלי — אונס הוא. **הצילה מחרב נפשי** — באותו מזמור הוא. **אמתה של בת פרעה** — "ותשלח את אמתה ותקחה" (שמות ב). **בשיני רשעים** — עוג מלך הבשן, במסכת ברכות פרק "הרואה" (נד, ב): [שעקר הר בת שלש פרסי להשליכו על ישראל ונתנו על ראשו, ושלח הקדוש־ברוך־הוא נמלים ונקבוהו, ונכנס בצוארו. ביקש לשומטו — ונשתרבבו שיניו לכאן ולכאן]. **אל תקרי שברת אלא שרבבת** — גרסינן. ומשיני רשעים נפיק להאי דרשה, דליכתוב קרא "ושן רשע" אלא יו"ד דשיני, ויו"ד מ"ם דרשעים הרי ששים. **ולא דבר שחוצץ במלכות** — בנין הבית שהוא באמצע של עולם, כדאמרינן בסדר יומא (נד, ב): אבן שתיה שממנה נשתת העולם.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף יד ע"ב: הגמרא דורשת את הפסוק שאחריו: **אָמְרָה מִדַּת הַדִּין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מַה נִּשְׁתַּנּוּ אֵלּוּ מֵאֵלּוּ** - אומות העולם מישראל שזוכים לעטרה לראשם אם יש בהם מדות הללו, והלא גם בין אומות העולם ישנם כאלו שיש להם מדות אלו. **אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יִשְׂרָאֵל עָסְקוּ בַּתּוֹרָה, אוּמּוֹת הָעוֹלָם לֹא עָסְקוּ בַּתּוֹרָה. אָמַר לֵיהּ** מדת הדין, אם כן מובן שגם הרשעים בישראל שנידונים לגיהנם הוא משום שלא עסקו בתורה, ובמקום לעסוק בתורה **'גַּם אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגוּ וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ'** (ישעיה כח ז) כאומות העולם, ולפיכך **'פָּקוּ פְּלִילִיָּה'** - הם נשפטו לגיהנם.

הגמרא מבארת את המשמעות של 'פקו פליליה'. אומרת הגמרא: **אֵין** הפירוש של **'פָּקוּ' אֶלָּא גֵּיהִנָּם, שֶׁנֶּאֱמַר** אצל אביגיל כשביקשה מדוד שלא יהרוג את נבל בעלה (שמואל א' כה לא), **'וְלֹא תִהְיֶה זֹאת לְךָ לִפּוּקָה'** - הזהירה אותו שלא יהיה לו מעשה זה למכשול, שירד עבורו לגיהנם. **וְאֵין 'פְּלִילִיָּה' אֶלָּא דַּיָּינִין, שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי המכה אשה ויצאו ולדותיה שמשלם דמי ולדות (שמות כא כב), **'וְנָתַן בִּפְלִילִים'** - כמה שישיתו עליו הדיינים. ואם כן 'פקו פליליה' היינו נשפטו לגיהנם.

הגמרא חוזרת לבאר את פסוקי המגילה: 'וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת **וַתַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית', אָמַר רַבִּי לֵוִי,** ממה שלא נאמר 'ותבא ותעמוד', יש לבאר ש'ותעמוד' הוא מלשון הפסקה, והכוונה שפסקה ונסתלקה רוח הקודש שליוותה אותה, **שכֵּיוָן שֶׁהִגִּיעָה לְבֵית הַצְּלָמִים** - לבית עבודה־זרה של אחשורוש, **נִסְתַּלְּקָה הֵימֶנָּה שְׁכִינָה.** כיון שראתה כך, **אָמְרָה 'אֵלִי אֵלִי לָמָה עֲזַבְתָּנִי'** (תהלים כב ב), **שֶׁמָּא אַתָּה דָּן** אותי **עַל** כניסתי לבית הצלמים ב**שׁוֹגֵג, כְּמֵזִיד**, וְעַל ביאתי אל אחשורוש מ**אוֹנֶס,** אתה דן אותי כְּאילו באתי בְּ**רָצוֹן,** שהרי אף שאני באה אליו בלי שקרא לי, זה מחמת אונס. **אוֹ שֶׁמָּא** רוח הקודש הסתלקה ממני **עַל שֶׁקְּרָאתִיו** לאחשורוש **כֶּלֶב, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם כב כא) **'הַצִּילָה מֵחֶרֶב נַפְשִׁי מִיַּד כֶּלֶב יְחִידָתִי',** מיד **חָזְרָה וּקְרָאַתּוּ** לאחשורוש **אַרְיֵה, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם כב כב) **'הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי אַרְיֵה'. 'וַיְהִי כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשָׁה מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִזְדַּמְּנוּ לָהּ** [-לאסתר] **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֶחָד שֶׁהִגְבִּיהַּ אֶת צְוָארָהּ** כדי ליפותה, **וְאֶחָד שֶׁמָּשַׁךְ חוּט שֶׁל חֶסֶד עָלֶיהָ, וְאֶחָד שֶׁמָּתַח אֶת הַשַּׁרְבִיט** מהמלך עד אסתר, כדי שתגע בראשו. מבארת הגמרא: **וְכַמָּה** אמות מתח המלאך את השרביט. **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, שְׁתֵּי אַמּוֹת הָיָה** השרביט **וְהֶעֱמִידוֹ** המלאך **עַל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה** אמות. **וְאָמְרֵי לָהּ,** שהעמידו **עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה** אמות. **וְאָמְרֵי לָהּ עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע** אמות. **בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** - בברייתא שנו, שהעמידו **עַל שִׁשִּׁים** אמות. **וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּאֲמָתָהּ** [-בידה] **שֶׁל בַּת פַּרְעֹה,** ששלחה ידה למשות את משה מהיאור, והתארכה ידה ששים אמות. **וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּשִׁינֵי רְשָׁעִים** - עוג מלך הבשן, שעקר הר להשליך על ישראל, ונקבוהו נמלים, ונכנס ההר בצוארו, וכשביקש לשמטו, התארכו שיניו ששים אמות וננעצו בהר, ולא היה יכול להוציאו. ואסמכתא לכך ששיניו של עוג התארכו, **דִּכְתִיב** (תהלים ג ח) **'שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ', וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אַל תִּקְרֵי 'שִׁבַּרְתָּ' אֶלָּא שֶׁרִיבַּבְתָּ** - הגדלת. דעה נוספת כמה התארך השרביט: **רַבָּה בַּר עוּפְרָן אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁשָּׁמַע מֵרַבּוֹ וְרַבּוֹ מֵרַבּוֹ,** שאורך השרביט הגיע **לְמֵאָתַיִם** אמות.

'וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה מַה לָּךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה **וּמַה בַּקָּשָׁתֵךְ עַד חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתֵעָשׂ'.** כוונתו היתה, שיתן לה רק עד **חֲצִי הַמַּלְכוּת, וְלֹא כָּל הַמַّלְכוּת.** וְעוד רצה לרמוז לה, **שלֹא** יתן לה **דָּבָר שֶׁחוֹצֵץ לַמַּלְכוּת** - שנמצא באמצע העולם, וחוצה את המלכות. **וּמַאי נִיהוּ** - ומהו, זה **בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.**

מי שתורתו אומנתו צריך לענין התפילה במיוחד, תפילה מיוחדת כיוון שזהו עניין עמוק יותר שבו נוגע עניין התפילה יותר מאשר אצל אחרים.

ממאמר ל"ג בעומר, ה'תשל"ה

המשך ביאור למס' בכורות ליום חמישי עמ' ב

בעליו לבית המקדש ומקריבו, ואם נפל בו מום, אין מקריבים אותו, אלא הרי הוא של הבעלים כשאר חולין. ובהמה שהיא ספק מעשר, אינה נאכלת אלא אם כן נפל בה מום. המשנה עוסקת בנאמנות של אדם לומר על מום שנפל מעצמו.

הַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל מוּמֵי מַעֲשֵׂר, היינו להעיד שנפלו המומים מעצמם בבהמה של מעשר.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע שונה דין מעשר מבכור. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מהו הטעם שכולם נאמנים לומר שנפל המום במעשר מעצמו. משיבה הגמרא: במעשר אין לנו לחשדו שהוא הטיל את המום, כיון **דְּאִי בָּעֵי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא מֵעִיקָּרָא** – שאם היה רוצה היה מטיל בו מום מתחילה, קודם שעישר את הבהמות. שואלת הגמרא: וכי **מִי יָדַע הַי נָפִיק** – האם יודע אדם איזו בהמה תצא בעשירי, שהיא תהיה המעשר, שיטיל בה מום מתחילה. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לומר, שאותה בהמה שהטיל בה מום **מַפִּיק לֵיהּ בְּרֵישׁ עֲשָׂרָה** – יכול הוא לגרום שתצא עשירית, אין זה יתכן, שהרי **'לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע' אָמַר רַחֲמָנָא** – אמרה התורה (ויקרא כז לג) בפרשת מעשר בהמה, ופירושו הוא, שלא יברור איזו בהמה תצא העשירית. מיישבת הגמרא: **אֶלָּא,** הטעם הוא משום **דְּאִי בָּעֵי** – שאם היה רוצה שלא יהיה צריך להמתין עד שיפול בו מום, **שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּכוּלֵּיהּ עֲדָרֵיהּ** – היה מטיל מום בכל עדרו קודם שעישר אותו, שבכך כל בהמה שתצא עשירית תהיה בעלת מום, וכיון שלא עשה כן, ודאי לא איכפת לו להמתין עד שיפול מום בבהמת המעשר, ולכן אינו חשוד להטיל בה מום.

משנה

המשנה דנה באופן שיש מום שידוע שהוא מום קבוע האם צריך מומחה להתירו: **בְּכוֹר שֶׁנִּסְמֵית עֵינוֹ, וּבְכוֹר שֶׁנִּקְטְעָה יָדוֹ, וּבְכוֹר שֶׁנִּשְׁבְּרָה רַגְלוֹ,** שמומים הללו ידוע לכל שמום קבוע הוא, **הֲרֵי בְכוֹר זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת** – אנשים שאינם חכמים, אלא שהם קצת בני תורה. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֲפִילּוּ** אם **יֵשׁ שָׁם** סנהדרין קטנה של **עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה** דיינים הסוברים שיש להתיר את הבכור, **אֵינוֹ נִשְׁחָט אֶלָּא עַל פִּי מוּמְחֶה** שקיבל רשות מהנשיא להתיר בכורות במומם.

גמרא

קדושת בכור נוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ, אולם בכור שנולד בחוץ לארץ, אף בזמן בית המקדש, לא היו מקריבים אותו לכתחילה, אלא ממתינים עד שיפול בו מום במקומו.

הגמרא דנה איך מתירים בכור בחוץ לארץ: **רַבִּי שְׁמֵלַאי וְרַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה תַּרְוֵיהוּ** – שניהם **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמְרִי** – אמרו בשם רבי יהושע בן לוי, **וְאָמְרִי לַהּ** – ויש שאמרו שדין זה **רַבִּי שְׁמֵלַאי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, תַּרְוֵיהוּ, מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה אָמְרִי, הַתֶּרֶת בְּכוֹר** שנפל בו מום **בְּחוּצָה לָאָרֶץ,** נעשה **עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת. אָמַר רָבָא, וּבְמוּמִין מוּבְהָקִין** שברור לכל שמומים קבועים הם, בזה הוא שאמרו שמתירים בכור בחוץ לארץ על פי שלשה בני הכנסת, אבל מומים שאינם מובהקים, אף בחוץ לארץ אין מתירים אלא על פי מומחה.

שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה השמיענו רבא במה שאמר שרק מומים מובהקים מתירים שלשה בני הכנסת בחוץ לארץ, **תְּנִינָא** – הרי שנינו כן במשנה, **בְּכוֹר שֶׁנִּסְמֵית עֵינוֹ וּבְכוֹר שֶׁנִּקְטְעָה יָדוֹ וּבְכוֹר שֶׁנִּשְׁתַּבְּרָה רַגְלוֹ, הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת,** הרי שאין שלשה בני הכנסת מתירים אלא בכור שיש בו מום מובהק. וודאי המשנה מדברת בבכור בזמן הזה, שהרי לעיל (לה.) הביאה המשנה מעשה בבכור שהיה שערו מגודל, מפני שהמתינו עד שיפול בו מום, משום שלא היו יכולים להקריבו, ומן הסתם שכל המשניות מדברות בבכור בזמן הזה, ובכור בזמן הזה דינו שוה לבכור בחוץ לארץ, ששניהם אינם עומדים להקרבה, ואם כן כבר מהמשנה אנו יודעים שכל בכור שאינו קרב שלשה בני הכנסת מתירים אותו רק במום קבוע.

מתרצת הגמרא: **אִי מִמַּתְנִיתִין** – ממה שנאמר במשנה, לא היינו יודעים את דברי רבא, **דַּהֲוָה אָמִינָא, שִׁבְחוּצָה לָאָרֶץ** שלשה בני הכנסת מתירים **אֲפִילּוּ מוּמִין שֶׁאֵין מוּבְהָקִין, וְהַאי דְּקָתָנֵי** – ומה שנאמר במשנה מומים **מוּבְהָקִין,** אין זה אלא **לְהוֹדִיעֲךָ** את **כֹּחוֹ** [–חידושו] **דְּרַבִּי יוֹסֵי,** שאמר שאפילו במומים מובהקים אין הבכור נשחט אלא על פי מומחה, אבל חכמים סוברים ששלשה בני הכנסת מתירים אפילו מומים שאינם מובהקים, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו רבא, שאין הדבר כן, אלא אף בחוץ לארץ אין שלשה בני הכנסת מתירים אלא מומים מובהקים.

הגמרא מבארת שאין בני הכנסת מתירים בכור אלא במקום שאין מומחה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, סָפֵק** אם אמר כן רב ירמיה **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, סָפֵק** אם אמר כן **מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל, שְׁלֹשָׁה** שאינם מומחים **מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין** חכם **מוּמְחֶה** ומופלג בחכמה, במומים מובהקים.

שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה השמיענו רב [או שמואל] בזה, **תְּנִינָא** – הרי כבר שנינו דין זה במשנה, שבכור שיש בו מום מובהק, **הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת.** מתרצת הגמרא: **אִי מִמַּתְנִיתִין** – ממה שנאמר במשנה, לא היינו יודעים את דברי רב [או שמואל], כיון **דַּהֲוָה אָמִינָא,** שהמשנה מדברת **בְּמָקוֹם** שיש **מוּמְחֶה,** שאף במקום שיש מומחה, שלשה בני הכנסת מתירים את הבכור, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו רב [או שמואל], שאין הדבר כן, אלא **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה, אֵין** – כן מתירים מומים מובהקים על פי שלשה, **וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מוּמְחֶה, לֹא** מתירים אפילו מומים מובהקים על פי שלשה.

מביאה הגמרא פסק בדבר זה: **אָמַר רַב חִיָּיא בַּר עַמְרָם, שְׁלֹשָׁה** שאינם מומחים, **מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר** במומים מובהקים **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה.** דין נוסף אמר רב חייא בר עמרם, **שְׁלֹשָׁה** שאינם חכמים **מַתִּירִין אֶת הַנֶּדֶר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם,** אבל במקום שיש חכם, אין שלשה מתירין את הנדר.

מבארת הגמרא: הדין הראשון שאמר רב חייא בר עמרם **שְׁשְׁלֹשָׁה** שאינם חכמים **מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר** במומים מובהקים **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה,**

אדם לעמל יולד, שלכן צריך להיות עניין של מעשה, ועד למעשה שהוא מלשון מעשין על הצדקה, שהוא עניין של כפייה והכרח, שאז הרי זה נקרא בשם עמל.

ממאמר ל"ג בעומר, ה'תשל"ה

אבל **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִישׂוֹם מֵחַיִּים** – שאר חלקי הבהמה, שאינם נשומים במכירתה מחיים, כגון עורה, **לֹא** גָּזוּר רַבָּנָן עליהם, ולכן גם אם הבהמה שייכת לאדם גדול הוא יכול למכור את בשרה בהבלעת דמיו במחיר שאר חלקיה המותרים במכירה, **וּבְיַתְמֵי אוֹקְמוּהָ רַבָּנָן אַדְּאוֹרַיְיתָא** – ובבהמה השייכת ליתומים, שאינם יכולים לאכול את כל בשר המעשר, משום השבת אבידה העמידו חכמים את הדבר על דין תורה, והתירו להם למכרו כדרכו כדי שלא יפסידו.

הגמרא מביאה את דבריו של אמורא נוסף שסבר שמדאורייתא מותר למכור בשר מעשר בהמה: **וְאַף רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק סָבַר לַהּ לְהָא דְּרָבָא** שמדאורייתא מותר למכור מעשר בהמה לאחר שחיטה. ומביאה הגמרא היכן מצינו סברא זו בדברי רב שמואל בר רב יצחק, **דְּאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, מִנַּיִן לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה שֶׁל יְתוֹמִים** שנשחט **שֶׁמּוֹכְרִים אוֹתוֹ כְּדַרְכּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי פסולי המוקדשין (דברים יב טו), 'רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר בְּבִרְכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ', ומפורש בפסוק שהברכה שיהיה לך בזה היא רק כשתזבח ואכלת, והיינו לאחר שחיטה, **אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ בְּרָכָה מֵחַיִּים** – שאסור להנות ממנו כשהוא חי **אֶלָּא לְאַחַר שְׁחִיטָה**, כשנעשה 'בשר', **הֱוֵי אוֹמֵר זֶה מַעֲשַׂר בְּהֵמָה**, שהרי שאר קדשים כשנופל בהם מום יכול לפדותם ולמכרם כשהם בחיים, ונמצא שיש לו הנאה מהם כבר בחייהם, ורק מעשר בהמה שאסור למכרו, אין ממנו הנאה אלא לאחר שחיטה, וההנאה המדוברת כאן היא הנאת מכירה, שזו היא ההנאה שיש לו בבהמה מחיים, ועל הנאה זו נאמר שמותר להנות ממנו במכירתו אחר שחיטה, ומכאן שמן התורה יכול למוכרו.

הגמרא חוזרת לדון באיזה אופן הותרה מכירת הבשר על ידי הבלעת דמיו בדבר הנמכר עמו. מסתפקת הגמרא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לְהַבְלִיעוֹ בַּעֲצָמוֹת** – האם מותר לאדם גדול למכור בשר מעשר על ידי הבלעת דמיו במחיר העצמות שבו, שהם לא נאסרו במכירה. מביאה הגמרא ששנים הורו בנידון זה: **רַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי, חַד אָמַר מַבְלִיעוֹ** – מותר למכרו בהבלעה זו, **וְחַד אָמַר אֵין מַבְלִיעוֹ** – אסור למכרו בהבלעה זו. ומוסיפה הגמרא: **וְלֹא פְּלִיגִי** – רבי חייא ורבי שמעון ברבי לא נחלקו בהוראותיהם, אלא **הָא** – זה שאסר להבליע, אמר את הדין **בְּדַקָּה** – בבשר בהמה דקה, שעצמותיה אינם ראויים לשימוש, ואינם נמכרים, וניכר שהתשלום ניתן בעד הבשר ולא בעד העצמות. ואילו **הָא** – זה שהתיר להבליע, אמר את הדין **בְּגַסָּה** – בבשר בהמה גסה, שעצמותיה ראויים לעשיית כלים, וכשהם נמכרים עם הבשר ניתן להבליע את דמי הבשר בדמיהם.

הגמרא מבארת את הוראות האמוראים באופן נוסף: **וְאִיבַּעְיָא אֵימָא, אִידִי וְאִידִי** – זה וזה, היינו רבי חייא ורבי שמעון ברבי, שניהם הורו את הדין **בְּבַהֲמָה גַּסָּה, וְלֹא פְּלִיגִי, אֶלָּא מַר כִּי אַתְרֵיהּ וּמַר כִּי אַתְרֵיהּ** – זה הורה להתיר כיון שמנהג מקומו היה לעשות כלים מעצמות בהמה גסה, וכיון שכן הם נמכרים וניתן להבליע את דמי הבשר במחירם, ואילו האחר הורה לאסור, כיון שמנהג מקומו היה שלא לעשות כלים מעצמות ולא נמכרו במקום זה עצמות אפילו של בהמה גסה, וניכר שהתשלום ניתן בעד הבשר ולא בעד העצמות.

הגמרא שבה לבאר את מקור האיסור למכור מעשר בהמה: **גּוּפָא, בַּכְּבוֹר הוּא אוֹמֵר** (במדבר יח יז) 'אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז לֹא (יפדה) [תִּפְדֶּה']', ומשמע שרק הבעלים אינם יכולים לפדות אותו, אבל אחר שבא לידי הכהן, הרי הוא שלו **וְנִמְכָּר** – ויכול למכרו לאחרים כשהוא חי, ואילו **בַּמַּעֲשֵׂר** בהמה **נֶאֱמַר** (ויקרא כז לג) 'יִהְיֶה קֹדֶשׁ **לֹא יִגָּאֵל, וְאֵינוֹ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט וְלֹא תָּם וְלֹא בַּעַל מוּם**, הרי ש'לא יגאל' מלמד שיש בו איסור מכירה. מבררת הגמרא: **מִנָּא הָנֵי מִילֵּי**, ומהיכן המשמעות שב'לא יגאל' נאמר איסור מכירה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב חִינְנָא אָמַר רַב, וְכֵן אָמַר רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, דין זה נלמד בגזירה שוה, **נֶאֱמַר** (שם) 'לֹא יִגָּאֵל' **בְּמַעֲשַׂר** בהמה, **וְנֶאֱמַר** (שם פסוק כח) 'לא יִמָּכֵר **וְלֹא יִגָּאֵל' בַּחֲרָמִים** – לגבי המחרים מרכושו לכהנים, **מַה לְּהַלָּן** – לגבי חרמים נאמר גם איסור **מְכִירָה עִמּוֹ** – יחד עם איסור גאולה, **אַף כָּאן** – לגבי מעשר בהמה, יש גם איסור **מְכִירָה עִמּוֹ.**

הגמרא מבררת את דרשת גזירה שוה זו: **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ** – צריך שתיבות 'לא יגאל' יהיו פנויות, וכל שנכתבו הרי זה לדרשת גזירה שוה זו, **דְּאִי לֹא מִפְּנֵי** – שאם אינן פנויות, **אִיכָּא לְמִיפְרַךְ** – יש לפרוך ולומר שאין לדרשם בגזירה שוה ללמוד מן חרמים על מעשר, שהרי **מַה לַּחֲרָמִים** שחמור דינו יותר **שֶׁכֵּן חָלִים עַל הַכֹּל** – שחרם חל אפילו אם החרים קדשים, אולם מעשר בהמה אינו חל אלא על החולין. אומרת הגמרא: **לָאוֵי** – אכן באמת תיבות הללו **אַפְּנוּיֵי מִפְּנֵי** – פנויות הן לדרשה, שהרי **לֹא יֹאמַר** 'לֹא יִגָּאֵל' **בַּחֲרָמִים, וְיִגְמַר** – ונלמד את איסור הפדיון בהם **מִמַּעֲשַׂר** בהמה, **מַה מַּעֲשַׂר** בהמה **קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל, אַף חֲרָמִים קָדוֹשִׁים וְאֵינָם נִגְאָלִין**, ואם כן 'לֹא יִגָּאֵל' **דְּכָתַב רַחֲמָנָא** אצל חרמים **לָמָּה לִי**, בהכרח **לְאַפְּנוּיֵי** – להפנותו לדרוש גזירה שוה, וללמוד שגם מעשר בהמה אסור במכירה כמו חרמים.

דוחה הגמרא: **אִיכָּא לְמִיפְרַךְ** – יש לפרוך, ולומר שתיבות 'לא יגאל' בחרמים נצרכות ללמדנו שאסור לפדותם, ואי אפשר ללמוד דין זה ממעשר בהמה, כי **מַה לַּמַּעֲשַׂר** בהמה שדינו חמור, **שֶׁכֵּן קָדוֹשׁ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו** – שאם יצא התשיעי מהדיר וקרא לו 'עשירי', וכשיצא העשירי מהדיר קראו 'תשיעי', ואת היוצא אחד עשר קרא 'עשירי' שלשתם מקודשים. ואין ללמוד ממנו לאסור פדיון בחרם, שהרי אינו אוסר אלא מה שהחרים ברצונו. וכיון שאי אפשר ללמוד איסור פדיון חרמים ממעשר בהמה, נמצא שתיבות 'לא יגאל' האמורות בחרמים אינם פנויות ללמד גזירה שוה מחרמים למעשר.

אֶלָּא – יש טעם אחר לכך שתיבות 'לא יגאל' בחרמים פנויות לדרוש גזירה שוה, **שֶׁלֹּא יֹאמַר** הכתוב 'לֹא יִגָּאֵל' **בַּחֲרָמִים, וְיִגְמַר** – ונלמד את איסור הפדיון בהם **מִבְּכוֹר, מַה בְּכוֹר קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל, אַף חֲרָמִים קָדוֹשִׁין וְאֵינָן נִגְאָלִין**, ואם כן 'לֹא יִגָּאֵל' **דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי**, בהכרח **לְאַפְּנוּיֵי** – להפנותו לדרוש גזירה שוה, וללמוד שגם מעשר בהמה אסור במכירה כמו חרמים.

דוחה הגמרא: **אִיכָּא לְמִיפְרַךְ** – יש לפרוך, ולומר שתיבות 'לא יגאל' בחרמים נצרכות ללמדנו שאסור לפדותם, ואי אפשר ללמוד דין זה מבכור, כי **מַה לַּבְּכוֹר** שדינו חמור **שֶׁכֵּן קְדוּשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם** – מיד בצאתו מרחם אמו חלה עליו קדושת בכור, ואין ללמוד ממנו לאסור פדיון בחרמים, שהרי אין קדושתו מרחם. וכיון שאי אפשר ללמוד איסור פדיון חרמים מבכור, נמצא שתיבות 'לא יגאל' האמורות בחרמים אינם פנויות ללמד גזירה שוה מחרמים למעשר.

אֶלָּא – ניתן לומר שתיבות 'לא יגאל' האמורות במעשר בהמה, הן התיבות הפנויות לדרוש גזירה שוה, **שֶׁלֹּא יֹאמַר** הכתוב 'לֹא יִגָּאֵל' **בְּמַעֲשַׂר** בהמה, **וְיִגְמַר** – וילמד מעשר בהמה שאסור למכרו בגזירה שוה 'הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה' **מִבְּכוֹר**, שבשניהם נאמרה לשון העברה, במעשר נאמר (ויקרא כז לב) 'וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֵּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ', ובבכור נאמר (שמות יג יב) 'וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רָחֶם לה', וכך נלמד, **מַה** – כשם **שבְּכוֹר קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל, אַף מַעֲשַׂר קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל**, ואם כן 'לֹא יִגָּאֵל' **דְּכָתַב רַחֲמָנָא בְּמַעֲשַׂר** בהמה **לָמָּה לִי**, בהכרח

המשך בעמוד רכא

רש"י

ושאינו נישום מחיים — כגון העור והגידין, שחשיבות שום דמי הבהמה אינו בשביל העור. הלכך בהבלעה שרי אפילו דגדול. וביתמי, משום השבת אבידה — אוקמוה אדאורייתא, דלאחר שחיטה מוכרו כדרכו. **סבר לה להא דרבא** — דמעשר לאחר שחיטה, דאורייתא שרי למכור. **רק בכל אות נפשך** — מוקמינן בספרי דבפסולי המוקדשין מישתעי, וכתיב: "תזבח ואכלת".

איזהו דבר שאין בו ברכה מחיים — שאין נהנין מהם מחיים. דהא שאר קדשים, אם נפל בהן מום — פודן, ויכול למוכרן מחיים לכל מי שירצה. **אלא זה מעשר בהמה** — דכתיב ביה "לא יגאל", דאינו נמכר מחיים. וכתב דלאחר זביחה איכא ברכה, וההוא ברכה — מכירה היא, דדומיא דברכה שאסר לך מחיים התיר לך לאחר שחיטה, ומה ברכה היתה ראויה בו מחיים — מכירה. אלמא, לאחר שחיטה נמכר מדאורייתא, והא דתני: אינו נמכר שחוט — דרבנן הוא. הילכך ביתמי מוקמינן אדאורייתא. **מהו להבליע** — דמי בשר מעשר בהמה של גדול, עם דמי העצמות. **דקה** — אין העצמות ראויים לכלום, ואין מבליעין. **גסה** — ראויין העצמות לקתתא דנגרי וחצינין, ומבליעין. **באתריה דמר** — עושין כלים מעצמות. ובאתריה דמר אין עושין כלים מעצמות, ואין מבליעין. **מנא הני מילי** — דמעשר אינו נמכר דמאי משמע מכירה מ"לא יגאל" **בחרמים** — כתיב (ויקרא כז): "לא ימכר ולא יגאל כל חרם קדשים" וגו'. **מפני** — שצריך שיהו תיבות הללו "לא יגאל" מופנין לדרשא זו. **שכן חלין על הכל** — שאם החרים את הקדשים — חל חרם עליהן. ונותן לכהן כפי טובת הנאה שיש לו בהן, כדאמר בערכין בפרק "המקדיש שדהו" (כח,ב). תאמר במעשר שאינו חל אלא על החולין ועוד, חרם חל על כל העדר, ומעשר אינו אלא עשירי. **איכא למיפרך** — דאיצטריך "לא יגאל" דחרמים. דממעשר לא גמירי, דמה למעשר שכן קדש לפניו ולאחריו, שאם קרא לעשירי "תשיעי" ולתשיעי "עשירי" ולאחד עשר "עשירי" — שלשתן מקודשים. **דאיכא למיפרך** — במעשר, כדפרכינן גבי חרמים: מה לבכור שכן קדושתו מרחם, תאמר במעשר שאין קדושתו מרחם ולהכי איצטריך "לא יגאל" דמעשר. **והעברת קרא יתירא הוא** — ומופנה לגזירה שוה, ללמד "העברה" "העברה" על מעשר שלא יגאל, ואין משיבין עליה. הילכך "לא יגאל" דמעשר מופנה הוא. ומאי טעמא האי קרא יתירא דמצי למכתב "כל פטר רחם לה'", כדכתיב קרא אחרינא (שמות יג): "כל פטר רחם לה'", "והעברת" למה לי שמע מינה: קרא יתירא הוא. **בכור נמי נילף גאולה מחרמים** — דלא ימכר. דאף על גב דלא כתב בבכור גאולה — כתב ביה פדייה (שם), והיא היא. **גאולה דמעשר מפני** — כדאמרן, הלכך דיינינן ליה גזירה שוה מחרמים. אבל פדייה דבכור לא מפני, דאיצטריך לגופיה, ולאגמורי נמי אמעשר בהעברה העברה. **ומאי חזית** — דפדייה דבכור לגופיה ולאגמורי אמעשר, ו"לא יגאל" דמעשר לאפנויי ולמיגמר גזירה שוה מחרמים אימא: "לא יגאל" דמעשר — לגופיה, דלא יפדה, ולאגמורי אבכור ב"העברה" "העברה". ודבכור — לאפנויי, ולמיגמר גזירה שוה מחרמים דאסור במכירה! **ונילף לרבויי** — בדין חרמים, דגאולה כתב ביה כמו בחרמים, ולמעוטי בכור דפדייה כתב ביה. **לא יגאל דחרמים לא צריך** — ולא משום דגמר מבכור. אלא מסברא נפקא לן דאינו בפדייה. **הקדש נינהו** — ואינו בפדייה, ולא דמי לקדשי מזבח. **חולין נינהו** — ויכול למוכרן כהן לכל מי שירצה. **לך יהיה** — ברשות כהן הן, כשאר ממונו.

תוספות

דלא יאמר לא יגאל בחרמים וגמר ממעשר מה מעשר קדוש ואינו נגאל — ואם תאמר: דילמא הוה ילפינן מהקדש דתפדהו ויש לומר: דלחומרא ילפינן. אי נמי, משום דבחרמים כתיב "לא ימכר" ומוקמינן בהו לא יגאל. **הוא** ולא בכור — רבא נמי, דמשני בסמוך ש"לא ימכר" בחרמים לא צריך, אית ליה נמי "הוא" ולא בכור, כדמוכח בפרק קמא דתמורה (ה,ב) גבי אי עביד לא מהני, דאי לאו "הוא" הוה ילפינן בכור העברה העברה ממעשר. ואביי נמי, דמוקי בפרק קמא דתמורה "הוא" — בהדייתו יהא, מכל מקום הוה דריש "הוא" — ולא בכור, מדסמך ליה "הוא" ל"קדש קדשים", דמשמע: הוא — בקדושתו יהא. **רבא** אמר לא יגאל דחרמים לא צריך — כך כתוב בספרים. ורש"י גרס: "לא ימכר", משום דדייק: דאיתנהו היכא? אי בי בעלים — הקדש נינהו. ואי ב"לא יגאל" קאמר — והא קדשי בדק הבית נגאלין. ורבינו תם מפרק ד"הקדש נינהו" קאמר — היינו אפילו נפדו, ד"קדש קדשים" משמע ליה קדושת הגוף עד בואו ליד כהן. ומיהו, קשיא לרבי: דבפרק קמא דתמורה (ה,ב) משמע דמוכחינן דאין מועיל פדיון, מ"הוא" — בהדייתו יהא, לאביי דאי עביד מהני. ולרבא דאמר: לא מהני — נפיק מ"לא יגאל" גופיה. ואם כן, היכי הוה דייק הכא ד"לא יגאל" לא צריך משום דאי בי בעלים הקדש נינהו אפילו נפדו? הוא גופה מ"לא יגאל" נפקא ליה לרבא! ועוד קשיא אחרת שהקשה רש"י, הא דקאמר: אם אינו ענין לחרמים תנהו ענין למעשר, מאי צריך מעשר ל"לא יגאל" דחרמים? הא בגופה כתב. ואי משום "לא ימכר" בקנייה — הכי הוה ליה למימר: ואם אינו ענין לגאולה, דבגופה כתב, תנהו ענין למכירה. אי נמי, יאמר: "לא יגאל" דחרמים למה ליי? שמע מינה לאפנויי.

[שייך לעמוד ב] **הא** לאחר שחיטה נגאל הא בעי העמדה והערכה — תימה: לוקמה במפרכסת, דהרי היא כחיה לכל דבריה. כדאמר בפרק שני דחולין (ל,א): מדמי פסח מי אדהי? הא תנא: שחט בה שנים או רוב שנים כו'! ויש לומר: דשמא זו היתה חשובה כחיה אף לענין תמורה. והרב רבי שמעון מנייביל"א זכר צדיק לברכה היה מפרש: דהכא, דנגמרה השחיטה בהלכתה — לא חשיבא מפרכסת כחיה. והכל פירשתי ב"מרובה" (בבא קמא עו,א) בשמעתין דפרה מטמאה טומאת אוכלין.

פסק

דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִישׁוֹם מֵחַיִּים - לָא גְּזוּר רַבָּנַן, וּבְיִתְמֵי אוֹקְמוּהָ רַבָּנַן אַדְּאוֹרַיְיתָא. וְאַף רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק סָבַר לָהּ לְהָא דְּרָבָא. דְּאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: מִנַּיִן לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה שֶׁל יְתוֹמִים שֶׁמּוֹכְרִים אוֹתוֹ כְּדַרְכּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר", אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ בְּרָכָה מֵחַיִּים אֶלָּא לְאַחַר שְׁחִיטָה - הֱוֵי אוֹמֵר זֶה מַעֲשַׂר בְּהֵמָה. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לְהַבְלִיעוֹ בָּעֲצָמוֹת רַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי, חַד אָמַר: מַבְלִיעוֹ, וְחַד אָמַר: אֵין מַבְלִיעוֹ. וְלָא פְּלִיגִי, הָא - בְּדַקָּה, הָא - בְּגַסָּה. וְאִיבַּעְיָא אִימָּא: אִידִי וְאִידִי בְּגַסָּה, וְלָא פְּלִיגִי, מָר כִּי אַתְרֵיהּ, וּמָר כִּי אַתְרֵיהּ. גּוּפָא: בְּבְכוֹר הוּא אוֹמֵר: "לֹא יִפָּדֶה", וְנִמְכָּר; בְּמַעֲשַׂר נָאֱמַר: "לֹא יִגָּאֵל", וְאֵינוֹ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט, וְלֹא תָּם וְלֹא בַּעַל מוּם. מִנָּא הָנֵי מִילֵּי אָמַר רַב חִינָּנָא אָמַר רַב, וְכֵן אָמַר רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נָאֱמַר "לֹא יִגָּאֵל" בְּמַעֲשַׂר, וְנֶאֱמַר "וְלֹא יִגָּאֵל" בַּחֲרָמִים, מַה לְּהַלָּן - מִכְּירָה עַמּוֹ, אַף כָּאן - מִכְּירָה עַמּוֹ. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: מָפְנֵי, דְּאִי לָא מָפְנֵי - אֵיכָא לְמִפְרַךְ: מַה לַּחֲרָמִים, שֶׁכֵּן חָלִים עַל הַכֹּל! לָאֵי אַפְנוּיֵי מָפְנֵי; לֹא יֹאמַר "וְלֹא יִגָּאֵל" בַּחֲרָמִים, וְיִגְמֹר מִמַּעֲשַׂר, מַה מַּעֲשַׂר קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל - אַף חֲרָמִים קְדוֹשִׁים וְאֵינָם נִגְאָלִין, "וְלֹא יִגָּאֵל" דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי לְאַפְנוּיֵי. - אֵיכָא לְמִיפְרַךְ: מַה לְּמַעֲשַׂר - שֶׁכֵּן קָדוֹשׁ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו! אֶלָּא, לֹא יֹאמַר "לֹא יִגָּאֵל" בַּחֲרָמִים, וְיִגְמֹר מִבְּכוֹר, מַה בְּכוֹר קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל - אַף חֲרָמִים קְדוֹשִׁין וְאֵינָן נִגְאָלִין, "לֹא יִגָּאֵל" דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי לְאַפְנוּיֵי. - אֵיכָא לְמִיפְרַךְ: מַה לִּבְכוֹר - שֶׁכֵּן קְדוּשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם! אֶלָּא, לֹא יֹאמַר "לֹא יִגָּאֵל" בְּמַעֲשַׂר, וְיִגְמֹר הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִבְּכוֹר, מַה בְּכוֹר קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל - אַף מַעֲשַׂר קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל, "לֹא יִגָּאֵל" דִּכְתַב רַחֲמָנָא בְּמַעֲשַׂר לָמָּה לִי לְאַפְנוּיֵי.

- וְאַכַּתִּי, בְּמַעֲשַׂר נַמִּי לָא מָפְנֵי, דְּאֵיכָא לְמִיפְרַךְ כִּדְפָרְכִינַן! - "וְהַעֲבַרְתָּ" קְרָא יְתֵירָא הוּא. - בְּכוֹר נַמִּי, נֵילַף גְּאוּלָּה גְּאוּלָּה מֵחֲרָמִים! - דְּמַעֲשַׂר מָפְנֵי, דִּבְכוֹר לָא מָפְנֵי. - וּמַאי חָזֵית דְּ"לֹא תִּפְדֶּה" דִּבְכוֹר לְגוּפֵיהּ, וּדְמַעֲשַׂר לְאַפְנוּיֵי וְאֵימָא: דְּמַעֲשַׂר לְגוּפֵיהּ, דִּבְכוֹר לְאַפְנוּיֵי! - דָּנִין גְּאוּלָּה מִגְּאוּלָּה, וְאֵין דָּנִין פְּדִיָּיה מִגְּאוּלָּה. - מַאי נָפְקָא מִינַּהּ הָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "וְשָׁב הַכֹּהֵן" "וּבָא הַכֹּהֵן" - זוֹ הִיא שִׁיבָה זוֹ הִיא בִּיאָה! - הָנֵי מִילֵּי - הֵיכָא דְּלֵיכָּא דְּדָמֵי לֵיהּ, אֲבָל אִיכָּא דְּדָמֵי לֵיהּ - מִדְּדָמֵי לֵיהּ יָלְפִינַן. - וְלֵילַף בְּכוֹר הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִמַּעֲשַׂר, דְּהָא מַעֲשַׂר נַמִּי גְּמַר גְּאוּלָּה גְּאוּלָּה מֵחֲרָמִים! - מִיעֵט רַחֲמָנָא גַּבֵּי חֲרָמִים "הוּא" - הוּא וְלֹא בְּכוֹר. - וְאֵימָא: "הוּא" - וְלֹא מַעֲשַׂר! - מַעֲשַׂר גְּאוּלָּה כְּמוֹתוֹ. רָבָא אָמַר: "לֹא יִגָּאֵל" דַּחֲרָמִים לָא צְרִיךְ; דְּאִיתְנְהוּ הֵיכָא אִי בֵּי בְעָלִים - הֶקְדֵּשׁ נִינְהוּ, אִי בֵּי כֹהֵן - חוּלִּין נִינְהוּ. דְּתַנְיָא: חֲרָמִים, כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּבֵית בְּעָלִים - הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ לְכָל דִּבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'", נְתָנָן לַכֹּהֵן - הֲרֵי הֵן כְּחוּלִּין לְכָל דִּבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה"; "לֹא יגאל"

תוספות

פסק מתניתין מני רבי עקיבא היא — ואומר רבינו יצחק: דהלכתא כבית הלל דמתניתין, דשרו במתניתין ומחלוקת בברייתא, דאסרי ופליגי ארבי עקיבא. דהוי סתם במתניתין ומחלוקת בברייתא, דהוי הלכתא כסתם דמתניתין, כדאיתא ב"החולץ" (יבמות מב,ב). וכל שכן דהכא דסתם לן כלשון (ברייתא) [בית הלל], דעדיף משאר סתמי כדאיתא בסוף שבת (קנז,א). והא דפרישנא בסמוך טעמא דרבי עקיבא מדכתיב "כצבי וכאיל", ואמרינן דאידך מוקים לה כרבי אלעזר הקפר, פירוש: דדריש בריש פרק שני דחולין (כח,א): מה פסולי המוקדשים בשחיטה אף צבי ואיל בשחיטה, ועוף אין לו שחיטה אלא מדברי סופרים. משמע דרבי עקיבא לית ליה דרבי אלעזר הקפר, אלא סבר לה כרבי, דדריש שחיטה מ"וזבחת כאשר צויתיך", מלמד שנצטוה משה על רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה. דלמא הכי קיימא לן כרבי. ואף על גב דרבי יוסי בר חנינא בגזיר בפרק "מי שאמר" (כט,א) סובר דאין שחיטה לעוף מן התורה — אין ראיה ממנו שיהא הלכה כן, דתנא הוא כדמוכח התם. ועוד, דרבי עקיבא מצי סבר כרבי אלעזר הקפר, וגמר חד מ"צבי" וחד מ"איל" כדפרישית לעיל בפרק שני (טו,א) גבי מה צבי ואיל פטורין מן הבכורה כו'. ובהלכות גדולות משמע שרוצה לפסוק כבית הלל דברייתא. ומשמע נמי דמדרבנן היא דפליגי ארבי עקיבא. דפירשו שהחלב מותר לגוי משום דאיתקש פסולי המוקדשים לאיל וצבי, והבשר אסור להאכילו לגוי מדרבנן. ואין להביא ראיה דאסור לגוי משום דקיימא לן כההוא דרשא: "ואכלת" ולא לכלביך, והוא הדין לגוי, כדמוכח בפרק "כל שעה" (פסחים כט,א). דאשכחן כמה סתמי כהך דאיתא הכא: בפרק "הלוקח בהמה" (בכורות כא,ב) לעיל גבי חררת דם, דתנן: יקבר. ובפרק "עד כמה" (שם כח,א): מי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו הרי זה יקבר. ולקמן בפרקין (לז,א): השוחט את הבכור ונודע (עד) שלא הראהו כו' הבשר יקבר. ובפרק "בהמה המקשה" (חולין סט,ב) גבי יצא רובו: הרי זה יקבר. אבל היך אין ראיה, דשפיר אתיא כרבי עקיבא, דהא לרבי עקיבא גופיה שמעינן ליה בפרק "טבול יום" (זבחים קג,ב וקד,א) דאמר: מדבריו למדנו שהשוחט את הבכור ונמצא טריפה — שיאותו הכהנים בעורו. משמע דבשרם אסור בהנאה. והיינו טעמא, כדפרישנא לעיל בפרק שני (יד,א) גבי קדשים שקדם מום קבוע להקדשן, דהיכא דשרי לישראל הוא דאיתקש לצבי ואיל, ושרי אפילו לגוי, ולא איתסר מ"ואכלת" ולא לכלביך. אבל היכא דאסור לישראל — לא איתקש לצבי ואיל. הילכך, בכור שמת, או נשחט בלא התרה, או הותר ונמצא טריפה — טעון קבורה, כדמוכח הני סתמי. ואפילו רבי עקיבא מודה, כדאמר בפרק "טבול יום" (זבחים קד,א). ואף רבי עקיבא לא אמר שיהא העור מותר אפילו בגבולין אלא כשהתירו מומחה, אבל לא התירו מומחה — לא. ובטריפה נמי, ואף על גב דשרי רבי עקיבא העור — אין הלכה כמותו, כדמסקינן התם: והלכתא כחכמים, דאמרי אין "לא ראיתי" ראיה, אלא יצא לבית השריפה. ומיהו, לדידן לא בעי שריפה, דהתם במקדש הוא דבעי שריפה, דבמקדש קאי. ומאי שכתוב שם בספרים: "והלכתא כחכמים, בשר בקבורה והעור בשריפה", פירש שם רש"י דלא גרס ליה, דרבנן דאמרי בעור "אלא יצא לבית השריפה" — לאו אדרבי עקיבא קיימי, דאיירי בבכור בגבולין, אלא אדרבי חנינא, דאיירי בקדשי המקדש. ומיהו, קשיא בברייתא דלקמן בשמעתין (לג,א) גבי שתי חטאות אחת תמימה ואחת בעלת מום, דקאמר רבי אלעזר ברבי שמעון: אפילו בשר בעלת מום בקדרה, ונזרק דמה של תמימה — אסורה. וקתני עלה בתמורה בפרק "ולד חטאת" (כד,א): יוצא לבית השריפה. והשתא, מאיזה טעם היא בשריפה? כל עיקר פסולה לא הוי אלא משום דהויא כחטאת שכפרו בעליה דמתה, וחטאות המתות דינם [בקבורה] כשמתו! ואי משום דכי נשחטו הויא ליה בעין קדשים פסולים שנפסלו אחר שחיטה, שיוצאים לבית השריפה — הא בבכור תנן: (דסבר) [יקבר] כשנשחט שלא על פי מומחה. וכשנמצא טריפה הוי בקבורה כדפרישית! ושמא יש לחלק בין בזמן הזה לזמן בית המקדש. ואם היינו מחלקים בין נשחט שלא על פי מומחה, לשאר פסול שאירע אחר שחיטה — היתה מיושבת גירסת הספרים דזבחים. אלא שנגרוס אפכא: "והלכתא כחכמים, בשר בשריפה ועור בקבורה". ובזמן הזה הוא דקאמר, שלא החמירו על העור לשורפו כמו הבשר. ואם תאמר: מאי שנא הא במסכת ערלה (פרק ג משנה ג) ומייתי לה בפרק שני דתמורה (לד,א): האורג מלא הסיט מצמר הבכור — ידלק הבגד. ובכל הנך שהבאתי משמע דדינו של בכור בקבורה! ואין לחלק בין שער לשער. דכהאי גוונא פריך משער נזיר ופטר חמור, דתנן התם: יקבר, ובמסכת ערלה (שם) תנן: בשער ובפטר חמור ידלק. ואין נראה לדחות, דהתם פריך משום דמשמע ליה מתניתין התם דקתני שער נזיר ופטר חמור, דקאי "שער" אתרוייהו. ועוד, תניא נמי בתוספתא: התולש צמר מבכור תם, והניחו בחלון, אף על גב שנולד לו מום לאחר מכאן, ושחטו — הרי זה יקבר. ויש לומר: דאיכא לשנויי הכא כדמשני התם אפטר חמור: כאן בשק, כאן בשער. פירוש: שער ממהר לבלות, וסגי ליה בקבורה. אבל אם עשה ממנו בגד — חיישינן שמא יוציאוהו אחר שנקבר, ובעי שריפה. ואיכא דמשני התם ומוקי לה כרבי יהודה, דאמר: אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברים — רשאי.

הני

יִגָּאֵל" דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי אִם אֵינוֹ עֵנְיָן לַחֲרָמִים - תְּנֵהוּ עֵנְיָן לְמַעֲשֵׂר. - אֵימָא: תְּנֵהוּ עֵנְיָן לְבְכוֹר! - מַעֲשֵׂר - גְּאוּלָּה כְּמוֹתוֹ. רַב אַשִׁי אָמַר: "לֹא יִגָּאֵל" דְּמַעֲשֵׂר - לֹא יִמָּכֵר הוּא. אָמַר רַב אַשִׁי: מְנָא אָמִינָא לָהּ דִּכְתִיב: "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל", אֵימָתַי עוֹשֶׂה תְּמוּרָה - מֵחַיִּים, אֵימָתַי אֵינוֹ נִגְאָל - מֵחַיִּים, הָא לְאַחַר שְׁחִיטָה - נִגְאָל; הָא בָּעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה! אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ: "לֹא יִגָּאֵל" - לֹא יִמָּכֵר הוּא. - הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר - אֲנַן הָכִי קָאָמְרִינַן: מִי אִיכָּא דְּמַחַיִּים לָא מִיפְּרִיק, וּלְאַחַר שְׁחִיטָה מִיפְּרִיק - אַלְמָה לָא מֵחַיִּים, דְּאַלִּימָא קְדוּשָּׁתֵיהּ - לָא מִיפְּרִיק; לְאַחַר שְׁחִיטָה, דַּאֲקִיל לֵיהּ קְדוּשָּׁתֵיהּ - מִיפְּרִיק! - וְלָא כָּל דְּכֵן הוּא וּמַה מֵחַיִּים, דְּאִלִּים לְמִיתְּפַּס פִּדְיוֹנוֹ - לָא מִיפְּרִיק; לְאַחַר שְׁחִיטָה, דְּלָא אַלִּים לְמִיתְּפַּס פִּדְיוֹנוֹ - מִיפְּרִיק אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ: "לֹא יִגָּאֵל" - לֹא יִמָּכֵר הוּא. - וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "לֹא יִמָּכֵר"! - אִי כְּתַב רַחֲמָנָא "לֹא יִמָּכֵר", הֲוָה אָמִינָא: אִיזְדַּבּוּנֵי הוּא דְּלָא מִזְדַּבַּן - דְּקָא עָבִיד עוּבְדִין דְּחוֹל, אֲבָל אִיפְּרוּקֵי - מִיפְּרִיק, דְּהָא עָיְילִי דָּמָיו לַהֶקְדֵּשׁ; לְהָכִי כְּתַב רַחֲמָנָא "לֹא יִגָּאֵל" - דְּלָא אִיזְדַּבּוּנֵי מִיזְדַּבַּן, וְלָא אִיפְּרוּקֵי מִיפְּרִיק. מִשְּׁנָה בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: לֹא יִמָּנֶה יִשְׂרָאֵל עִם הַכֹּהֵן לִבְכוֹר, וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין, וַאֲפִילּוּ גּוֹי. גְּמָרָא מַתְנִיתִין מָנִי רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּתַנְיָא: בְּכוֹר, אֵין נִמְנִין עָלָיו אֶלָּא חֲבוּרָה שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים, דִּבְרֵי בֵית שַׁמַּאי. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֲפִילּוּ זָרִים. רַבִּי עֲקִיבָא מַתִּיר אֲפִילּוּ גּוֹי. מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי דִּכְתִיב: "וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ" וגו', מַה הָתָם - כֹּהֲנִים אִין, יִשְׂרָאֵל לָא, אַף הָכָא - כֹּהֲנִים אִין, יִשְׂרָאֵל לָא.

ובית

תנהו ענין למעשר — למכירה. **מסתברא דאמעשר שדינן ליה שכן גאולה כמותו** — כך שמעתי. ויש לי הרבה להשיב: חדא, דקאמר "אי בבעלים הקדש ניגנהו". והרי הקדש בר פדייה, שהרי קדשי בדק הבית נפדין כקדשי מזבח, כדכתיב: "ואם המקדיש יגאל את ביתו". ובעל כרחיך איצטריך למכתב בחרמים "לא יגאל"! ועוד, דקאמר "תנהו ענין למעשר". ומה לנו להביא "לא יגאל" אמעשר הרי כבר נאמר בו "לא יגאל". ואם למכירה קאמר, היה לו עוד לומר: אם אינו ענין לגאולה תנהו ענין למכירה. אי נמי, הוה ליה למימר: "לא יגאל" דחרמים למה לי שמע מינה לאפנויי ולדון גזירה שוה, דמה כאן מכירה עמו — אף מעשר מכירה עמו! הילכך מדומה לי דהכי מיבעי לך למיגרס: אמר רבא "לא ימכר" דחרמים לא צריך. והכי פירושה: רבא אמר, בלא גזירה שוה נפקא לן במעשר דאינו נמכר, ד"לא ימכר" דחרמים לא צריך. הקדש נינהו — והקדש אין הרשות ביד בעלים למוכרו לאחרים, אלא לגזבר נמסר. והכא נמי, כל כמה דאיתנהו ביד בעלים לא מודבן. חולין נינהו — ונמכרין. תנהו ענין למעשר — דלא ימכר. וכן עיקר. **מנא אמינא לה** — מדלא אסר ליה אלא מחיים. דאי גאולה בבעלים דוקא, ולמידק: הא לאחר שחיטה — נגאל, ותופס את דמיו. **העמדה והערכה בעי** — אלא ודאי ליתיה בתורת פדיון כלל, ואינו קדוש לתפוס את דמיו בקדושה. והאי "לא יגאל" — לא ימכר הוא, ומשום דעביד ביה עובדא דחול קאסר ליה רחמנא. הילכך, מחיים דחמירא קדושתיה — אסור, לאחר שחיטה דאקלישא קדושתיה, דהא נשחט בחוץ לאכילת זרים — שרי למכור. גאולה משמע בבעלים, ותופס ליה פדיונו, דאי אין תופס פדיונו — למה להו לבעליו לפדותו אלא לאו שמע מינה: לא ימכר, משום עובדין דחול קאסר ליה קרא. **להכי כתב לא יגאל** — דמדאפיק מכירה בלשון "גאולה", שמע מינה דלא איזדבוני מיזדבן הוא ולא אפרוקי מיפריק. ובגאולה גרידתא ליכא לאוקמה, דאם כן לא מצינן למידק: הא לאחר שחיטה נגאל. **משנה לא ימנה** — אפילו אם זימן כהן אורח ישראל על הבכור בעל מום, לא יאכל עמו. **גמרא מתניתין** — דשרי גוי באכילת בכור, מני רבי עקיבא היא, דמתיר. אליבא דבית הלל קאמר רבי עקיבא, דבית הלל מתירין אפילו גוי. **מה בחזה ושוק כהנים אין ישראל לא** — דכתיב: "ואתה ובניך ובנותיך אתך".

יְגָאֵל' דְּכָתַב רַחֲמָנָא בחרמים **לָמָּה לִי, אִם אֵינוֹ עָנְיָן** – אם אינו נצרך **לַחֲרָמִים, תְּנֵהוּ עָנְיָן לְמַעֲשֵׂר** – תלמד ממנו לאסור מכירת מעשר בהמה.

שואלת הגמרא: מנין שיש ללמוד ממנו לאסור מכירת מעשר בהמה, **אֵימָא** – אולי אמור **תְּנֵהוּ עָנְיָן לְבְכוֹר** – ללמוד ממנו לאסור מכירת בכור. משיבה הגמרא: **מַעֲשֵׂר גְּאוּלָּה כְּמוֹתוֹ** – עדיף ללמוד מעשר בהמה מחרמים, יותר מאשר בכור, כיון שבמעשר בהמה נאמר לשון 'גאולה' כמו בחרמים.

הגמרא מביאה טעם נוסף לאיסור מכירת מעשר בהמה: **רַב אַשִּׁי אָמַר,** יש ללמוד את איסור מכירת מעשר בהמה מהכתוב בו, **'לֹא יִגָּאֵל' דְּמַעֲשֵׂר** – האמור במעשר בהמה, ומשמעו **לֹא יִמָּכֵר הוּא.**

אָמַר רַב אַשִּׁי, מְנָא אֲמִינָא לַהּ לומר דבר זה, **דִּכְתִיב** לגבי הממיר מעשר בהמה על בהמה אחרת (ויקרא כז לג) **'וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל',** ומשמעו שקדושתו נתפסת על בהמה אחרת, ואינו יכול לפדות לא את המעשר ולא את תמורתו, ויש ללמוד מפסוק זה, **אִימָתַי עוֹשֶׂה תְּמוּרָה** – מתי חלה תמורת מעשר על בהמת חולין, רק **מֵחַיִּים,** שאז היא בקדושתה החמורה, ואם כן הוא הדין לענין איסור גאולתו, **אִימָתַי אֵינוֹ נִגְאָל** – מתי אסור לגאול מעשר בהמה, רק **מֵחַיִּים,** שקדושת הבהמה חמורה, **הָא לְאַחַר שְׁחִיטָה** שהוקלשה קדושתה, **נִגְאָל** – מותר לגאלו, ואם נאמר שהפסוק 'לא יגאל' מדבר על פדיון, שאחר שחיטה הוא חל, ודמי הפדיון נתפסים בקדושת המעשר, קשה, איך פודים אותו לאחר שחיטה, **הָא בְּעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה** – והרי כשפודים בהמה צריך הכהן להעריכה כשהיא עומדת על רגליה, וכיון שנשחטה איך יפדוה. **אֶלָּא, שָׁמַע מִינָּה** ש'**לֹא יִגָּאֵל'** האמור במעשר בהמה אין משמעו שאסור לפדותו, ואין קדושתו תופסת את דמיו, אלא **לֹא יִמָּכֵר הוּא.**

מקשה הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה** – שהצורך בהעמדה והערכה הוא גם לפדיון קדשים העומדים להקרבה, ואם כן שייך איסור 'לא יגאל' במעשר בהמה, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בִּכְלָל** חיוב **הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איך נבאר למה הוצרכה התורה לומר איסור 'לא יגאל' במעשר בהמה. מתרצת הגמרא: **אֲנַן הָכִי קָאָמְרִינַן** – כך כוונתנו לומר, **מִי אִיכָּא דְּמֵחַיִּים לֹא מִיפְּרִיק וּלְאַחַר שְׁחִיטָה מִיפְּרִיק** – וכי יש דבר שבהיותו בחיים אינו נפדה ואחר שנשחט ניתן לפדותו, וכיון שמעשר אינו נפדה מחיים, ודאי שאינו נפדה לאחר שחיטה, ובהכרח שהאיסור 'לא יגאל' שנאמר על אחר שחיטה הוא על מכירתו ולא על פדיונו.

מקשה הגמרא: **אַלְּמָה לֹא** – וכי למה לא נחלק בין פדייתו מחיים ולאחר מיתה, והרי יש לומר שרק **מֵחַיִּים דְּאַלִּימָא קְדוּשָּׁתֵיהּ לֹא מִיפְּרִיק** – כיון שקדושתו חזקה, אינו נפדה, אבל **לְאַחַר שְׁחִיטָה דְּאַקִּיל לֵיהּ קְדוּשָּׁתֵיהּ מִיפְּרִיק** – כיון שהוקלשה קדושתו, חל בו פדיון. וכיון שיש בו פדיון אחר שחיטה הרי ניתן להעמיד שהלאו של 'לא יגאל' נאמר לאסור פדיון ולא על מכירה. מתרצת הגמרא: **וְלֹא כָּל דְּכֵן הוּא** – וכי אין זה קל וחומר, שמעשר אינו נפדה לאחר שחיטה, והרי יש ללמוד כך, **וּמַה מֵחַיִּים דְּאַלִּים לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנוֹ לֹא מִיפְּרִיק** – אם בהיותו בחיים כשקדושתו חזקה, ויכולה לתפוס את דמיו, מכל מקום אינו נפדה, **לְאַחַר שְׁחִיטָה דְּלֹא אַלִּים לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנוֹ מִיפְּרִיק** – וכי לאחר שחיטה שאין קדושתו חזקה, ואין הדמים נתפסים בה, האם נאמר שיוכל לפדותו, **אֶלָּא,** כיון שמעשר אינו נפדה מחיים, ודאי שאינו נפדה לאחר שחיטה, ואם כן **שְׁמָע מִינָּה** שהאיסור **'לֹא יִגָּאֵל'** שנאמר על אחר שחיטה הוא **לֹא יִמָּכֵר הוּא** – על מכירתו נאמר ולא על פדיונו.

מקשה הגמרא: אם כן שהאיסור 'לא יגאל' משמעו על מכירת המעשר ולא על פדיונו, למה כתבה התורה 'לא יגאל', **וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'לֹא יִמָּכֵר'.** מתרצת הגמרא: **אִי כְּתַב רַחֲמָנָא 'לֹא יִמָּכֵר', הֲוָה אָמֵינָא אִיזְדַּבּוּנֵי הוּא דְּלֹא מִזְּדַבֵּן** – שהאיסור הוא רק שלא למכרו ומשום **דְּקָא עָבִיד עוֹבְדִין דְּחוֹל** – שהוא עושה במעשר מעשה חולין, **אֲבָל אִיפְּרוּקֵי מִיפְּרִיק** – לענין פדיון ניתן יהיה לפדותו, **דְּהָא עָיְילִי דָּמָיו לְהֶקְדֵּשׁ** – משום שדמיו נתפסים בקדושתו והולכים להקדש. **לְהָכִי כְּתַב רַחֲמָנָא** את האיסור בלשון **'לֹא יִגָּאֵל',** כדי ללמד **דְּלֹא אִיזְדַּבּוּנֵי מִיזְדַּבֵּן וְלֹא אִיפְּרוּקֵי מִיפְּרִיק** – שאסור למכרו ואסור אף לפדותו.

משנה

משנתינו עוסקת בדין בכור בעל מום למי הוא מותר באכילה: **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, לֹא יִמְּנָה** [–יוזמן] **יִשְׂרָאֵל עִם הַכֹּהֵן לַבְּכוֹר** בעל מום לאוכלו עמו, **וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין** למנות ישראל לאכול מן הבכור **וַאֲפִילּוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים.**

גמרא

הגמרא מבארת שדעת בית הלל כפי שהובאה במשנה היא כשיטת רבי עקיבא. שואלת הגמרא: **מַתְנִיתִין** שאמרה שלפי בית הלל מותר להאכיל את הבכור אפילו לעובד כוכבים **מַנִּי.** משיבה הגמרא: **רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּתַנְיָא, בְּכוֹר אֵין נִמְנִין עָלָיו** לאוכלו **אֶלָּא חֲבוּרָה שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים,** יכולים להימנות עליו לאוכלו **אֲפִילּוּ זָרִים, וְרַבִּי עֲקִיבָא מַתִּיר** לדעת בית הלל **אֲפִילּוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים.**

הגמרא מבררת את טעמי המחלוקת. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי** שאסרו לישראל לאכול מבשר הבכור. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** (במדבר יח יח) לגבי בשר בכורות שור כשב ועז **'וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לְךָ וגו'** כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה', ומהיקש זה של בכור לחזה ושוק יש ללמוד **מָה הָתָם** בחזה ושוק **כֹּהֲנִים אִין** – אוכלים אותם אך **יִשְׂרָאֵל לֹא** – אינם אוכלים אותם, כמו שנאמר (ויקרא י יד) לאהרן ובניו 'וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכֵלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אִתָּךְ' ומשמע שאין זרים אוכלים אותם, **אַף הָכָא** בבכור **כֹּהֲנִים אִין יִשְׂרָאֵל לֹא.**

בעניין העמל דקדושה גופא יש ג' אופנים . . עמל מלאכה (דקאי על מלאכת הבירורים), עמל שיחה (עבודת התפילה, כמאמר רבותינו ז"ל אין שיחה אלא תפילה...), ועמל תורה . . וכל ג' עניינים אלו צריכים להיות בעבודת כל אחד מישראל.

ממאמר ל"ג בעומר, ה'תשל"ה

מבארת הגמרא: **וּבֵית הִלֵּל** שמתירים אכילת בכור לישראל, לדעתם, **הָנֵי מִילֵּי** שהוקש בכור לחזה ושוק, אינו אלא בבכור **תָּם, אֲבָל** בבכור **בַּעַל מוּם כְּתִיב** (דברים טו כב) 'הַטְּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּיו' (**יאכלנו**) ומעתה יש ללמוד מקל וחומר שהבכור נאכל לזרים, **וּמַה** אדם **טָמֵא שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים קַלִּים אוֹכֵל בַּבְּכוֹר** [כמפורש בפסוק הנזכר לעיל], **זָר שֶׁאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים קַלִּים אֵינוֹ דִּין שֶׁיֹּאכַל בַּבְּכוֹר.**

דוחה הגמרא: **אִיבָּא לְמִיפְרַךְ, מַה לְּטָמֵא שֶׁכֵּן הוּתַּר מִכְּלָלוֹ בַּעֲבוֹדַת צִבּוּר** – מהכלל שאסר טמא בקדשים יצא והותר טמא לעבוד במקדש בקרבן ציבור כאשר אין כהן טהור, אבל זר לעולם אסור לעבוד במקדש, ואם כן טמא קל מזר, וממילא אי אפשר ללמוד מטמא לזר בקל וחומר להתירו באכילת בכור.

מבארת הגמרא: **וּבֵית הִלֵּל** שלומדים את הקל וחומר, סוברים שאינה פירכא, **אָטוּ בַּעֲבוֹדָה קָאָמַר, בְּאַכִּילָה קָאָמְרִינַן, אֲכִילַת זָר עָדִיף** – וכי בענין עבודה דיברנו שנאמר שטמא עדיף מזר כמו שמצאנו שהוא מותר בעבודה בציבור, והלא בענין אכילת קדשים דיברנו ובענין זה מצאנו לגבי קדשים קלים שזר עדיף מטמא, שהזר אוכל והטמא אינו אוכל, ולכן יש ללמוד קל וחומר שהזר אוכל אף בבכור.

שנינו בברייתא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא מַתִּיר אֲפִילּוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.**

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא.** משיבה הגמרא: משום שבבכור נאמר (דברים טו כב) 'בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי וְכָאַיָּל', ויש ללמוד מכך **מַה צְּבִי וְאַיָּל מוּתָּר** להאכילם **לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אַף** (**פסולין**) [**בְּכוֹר**] **מוּתָּר לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.**

מבארת הגמרא: **וְאִידָּךְ** – ותנא קמא שסובר שלא התירו בית הלל את הבכור אלא לזרים ולא לעובדי כוכבים, ולא דרשו מ'צבי ואיל' להתירו אף לעובדי כוכבים, טעמו כך, **תְּלָתָא צְבִי וְאַיָּל כְּתִיבִי, חַד לְכִדְרַבִּי יִצְחָק** (**וחד לכדרבי**) [**וְרַבִּי**] **אוֹשַׁעְיָא** שהמרביע שור פסולי המוקדשין או המנהיג שור פסולי המוקדשין, לוקה משום כלאים, כיון שנחשבים כשני גופים, **וְחַד לְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר** הַקַּפָּר שדרש מהיקש זה 'מה פסולי המוקדשין בשחיטה, אף צבי ואיל בשחיטה', **וְאִידָּךְ** – והפסוק האחרון נדרש ללמד **מַה צְּבִי וְאַיָּל פְּטוּרִים מִן הַבְּכוֹרָה אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה.** ולא נותר פסוק 'צבי ואיל' מיותר ללמדנו להתיר את הבכור לעובדי כוכבים.

הגמרא מבארת דין האכלת בכור לנדות: **תָּנוּ רַבָּנַן, בְּכוֹר אֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ לִנְדוֹת דִּבְרֵי בֵית שַׁמַּאי, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ לִנְדוֹת.**

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי.** משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** (במדבר יח יח) 'וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין' **מָה הָתָם נִדּוֹת לֹא** אוכלות בחזה ושוק, שהרי הן טמאות וטמא שאכל את הקדש חייב בכרת, **אַף הָכָא** בבכור, **נִדּוֹת לֹא** אוכלות.

הגמרא מבארת תשובות בית הלל ובית שמאי אלו לאלו: **וּבֵית הִלֵּל** סוברים, **הָנֵי מִילֵּי** שהוקש בכור לחזה ושוק אינם אלא בבכור **תָּם, אֲבָל** בבכור **בַּעַל מוּם** נאמר **שֶׁהַטְּמֵא וְהַטָּהוֹר** (**אכלה**) [**יַחְדָּיו יֹאכְלֶנּוּ**].

וּבֵית שַׁמַּאי שאינם לומדים מ'הַטְּמֵא וגו' יֹאכְלֶנּוּ' להתיר לנדות לאכול בבכור, סוברים, **הָנֵי מִילֵּי** שהותר לטמא לאוכלו, אינם אלא **הֵיכָא דְּאִין טוּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ** כגון נטמא במת או בשרץ, **אֲבָל הֵיכָא דְּטוּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ** כגון נדות, **לֹא** לומדים משם להתיר לאכול בבכור. והחילוק בין טומאה היוצאה מגופו לשאינה יוצאה מגופו, הוא משום **דְּאַשְׁכַּחַן דְּפַלִּיג רַחֲמָנָא בֵּין טוּמְאָה שֶׁיּוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ לְבֵין שֶׁאֵין טוּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ** לגבי אכילת קדשים, **דִּתְנַן** (פסחים צח:) **הַפֶּסַח שֶׁבָּא בְּטוּמְאָה** מחמת שהיו רוב הציבור טמאים בטומאת מת, **לֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָבִים וּמְצוֹרָעִין וְזָבוֹת וְנִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת,** אף שלטמאי מתים הוא נאכל, הרי שיש חילוק בין טומאה היוצאת מגופו לטומאה שאינה מגופו.

וּבֵית הִלֵּל שמתירים אכילת בכור אף למי שטומאה יוצאת מגופו, סוברים, **הָתָם הוּא** בענין קרבן פסח, זבים אסורים לאכול, משום **דְּגַלֵּי רַחֲמָנָא** בפירוש שלא הותרה אכילת קרבן פסח בטומאה אלא רק לטמא מת, שנאמר (במדבר ט י) 'אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח' ומלשון 'אִישׁ' לומדים שרק איש יחיד שטמא בזמן פסח ראשון אינו עושה אז את הפסח אלא נדחה לעשותו בפסח שני, אך ציבור אינם נדחים לפסח שני אלא עושים את הראשון בטומאה ואוכלים ממנו, וכל זה בטומאת מת ולא בטומאת זיבה שנאמר 'טמא לנפש', ולכן זבים הטמאים בטומאה היוצאת מגופם אינם אוכלים אף כאשר הפסח בא בטומאה, **אֲבָל הָכָא** בבכור, **'טָמֵא' סְתָמָא כְּתִיב** – התורה סתמה וכתבה 'טמא' בלא לפרט על איזו טומאה דיברה, ועל כן **לֹא שְׁנָא** בין טומאה מגופו לשאינה מגופו וכל טמא אוכלו.

הגמרא מבארת דין הפשטת עור הבהמה דרך הרגלים ביום טוב ובבכור ובפסולי המוקדשין: **תָּנוּ רַבָּנַן, אֵין מַרְגִּילִין** – לא מפשיטים את עור הבהמה כולו שלם דרך הרגלים כלפי הראש **בְּיוֹם טוֹב. וּכְיוֹצֵא בּוֹ אֵין מַרְגִּילִין בַּבְּכוֹר** ואפילו בעל מום, **וְלֹא בְּפִסּוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין.**

שואלת הגמרא: **בְּשֶׁלְּמָא** לגבי **יוֹם טוֹב** אין לעשות כן, משום **דְּקָא טָרַח טִירְחָא דְּלֹא חָזֵי לֵיהּ** – שאינה נצרכת לו ליום טוב. **אֶלָּא** האיסור להרגיל **בַּבְּכוֹר, מַאן תַּנָּא.**

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא, בֵּית שַׁמַּאי הִיא דְּאָמַר** שבכור בעל מום **אֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ לְנִדּוֹת** משום שעדיין בקדושתו הוא עומד כמו תם, לכן אין מרגילין בבעל מום כמו שאין מרגילים בתם משום בזיון קדשים, שמחמת הפשטה כזו נפגם ונחתך הבשר.

שואלת הגמרא עוד: מה שנאמר בברייתא **וְלֹא** מרגילין **בְּפִסּוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין, מַאן תַּנָּא.**

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא** הסובר לגבי פסולי המוקדשין שגם לאחר שנשחטו עומדים בקדושתם, ולכן אסור להפשיטם בדרך זו מחמת בזיון הבשר שנחתך ונפסד על ידי הפשטה זו. ומצאנו שכך דעתו שקדשים שהוממו ונשחטו עדיין עומדים בקדושתם, **דְּתָנֵן** בברייתא, **הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי חַטָּאוֹת** שהפרישן מתחילה לאחריות שאם תאבד האחת יתכפר בחבירתה, וכעת **אַחַת** מהן **תְּמִימָה וְאַחַת** נעשתה **בַּעֲלַת מוּם, תְּמִימָה תִּקָּרֵב** לכפר על חטאו **וּבַעֲלַת מוּם תִּיפָּדֶה,** ודמיה ילכו לשופרות שמהם מקריבים נדבות. ואם **נִשְׁחֲטָה בַּעֲלַת מוּם** לאחר שנפדתה, **אִם** נשחטה **עַד שֶׁלֹּא נִזְרַק** [–לפני זריקת] **דָּמָהּ שֶׁל תְּמִימָה,** בעלת המום **מוּתֶּרֶת** באכילה ואפילו לאחר זריקת דם התמימה, שכיון שכבר היה לה היתר שחיטה ואכילה לפני הזריקה שוב אין בה קדושה. אך **אִם** נשחטה **מִשֶּׁנִּזְרַק** [–לאחר שנזרק] **דָּמָהּ שֶׁל תְּמִימָה** לכפרה, הרי זו **אֲסוּרָה** אפילו בהנאה, משום שהיא חטאת שנתכפרו בעליה באחרת, שהלכה למשה מסיני שהולכת למיתה. **רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִילּוּ** אם נשחטה בעלת המום וכבר נמצא **הַבָּשָׂר בַּקְּדֵירָה** וְרַק אז **נִזְרַק דָּמָהּ שֶׁל תְּמִימָה, אֲסוּרָה** הבעלת מום בהנאה, משום שאפילו לאחר פדיון ושחיטה עדיין היא עומדת בקדושתה, ולכן היא נחשבת כחטאת שנתכפרו בעליה באחרת שהיא אסורה.

הגמרא מבארת מדוע העמיד רב חסדא את הרישא של הברייתא בבית שמאי ואת הסיפא ברבי אלעזר ברבי שמעון. מקשה הגמרא: **וְרַב חִסְדָּא,** לוֹקְמָהּ [–שיעמיד] את הברייתא **בּוּלָּהּ בְּבֵית שַׁמַּאי,** שכמו שהחמירו בבכור כך החמירו בשאר פסולי המוקדשין.

מתרצת הגמרא: רב חסדא לא העמיד גם את סוף הברייתא בבית שמאי, משום שיש להסתפק **דִּלְמָא עַד כָּאן לֹא קָאָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי** לגבי קרבן שהומם ונשחט שקדושתו עליו ולא פקעה מחמת מומו ושחיטתו, **אֶלָּא בְּבְכוֹר,** דִּקְדוּשָׁתוּ מֵרֶחֶם ולא על ידי נדר פיו, **אֲבָל פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין דְּאִין קְדוּשָׁתוּ מֵרֶחֶם, לֹא** יֹאמרו שקדושתו עליו, ולכן העמיד דין זה ברבי אלעזר ברבי שמעון.

רש"י

הני מילי בכור תם — איתקש לחזה ושוק, דהא קרא בתם קמשתעי, דכתיב לעיל מיניה: "את דמם תזרוק". אבל בעל מום כתיב בפרשת "כל הבכור" (דברים טו): "הטמא והטהור יחדו". **זר שאוכל בקדשים קלים** — שלמים ומעשר ופסח. **בעבודת צבור** — דאם אין כהן טהור באותו בית אב — עושה טמא עבודת צבור, דכתיב: "במועדו" — ואפילו בשבת, ואפילו בטומאה. **באכילת זר** — קמיירי. ובאכילה — זר עדיף מטמא, כדאמרן, בקדשים קלים. דלא משכחת אכילה דכהן טמא מותר בה, וזר אסור בה. **ואידך** — תנא קמא אליבא דבית הלל, אמר לך: תלתא "צבי ואיל" כתיבי ב"ראה אנכי", חד — לכדרבי יצחק ורבי אושעיא, ולא נתפרש לנו היכן. **לכדרבי אלעזר הקפר** — בשחיטת חולין בפרק שני (כח,א). **מה התם** — חזה ושוק — נדות לא, דטמא שאכל את הקדש חייב בכרת. **הפסח שבא בטומאה** — שנטמאו רוב צבור במת, ועשו פסח בטומאה — לא יאכלו ממנו זבים וזבות, אף על גב דאכלי ליה טמאי מתים. אלמא, שני לן בין טומאה היוצאה מגופו לטומאה שאינה יוצאה מגופו. **התם** — הוא דזבין לא יאכלו, משום דבהדיא גלי רחמנא טמא נפש מותרין, ותו לא. דכתיב (במדבר ט): "איש כי יהיה טמא לנפש" וגו', ומינה דייקינן: איש נדחה לפסח שני, ולא צבור, ובטמא נפש הוא דגלי רחמנא "איש" ולא צבור, אבל טומאת זבות — כדקיימי קיימי. אבל הכא בבכור — סתמא כתב רחמנא "הטמא והטהור". **אין מרגילין בבכור** — ואפילו בעל מום, להפשיטו דרך הרגלים כל העור שלם, לעשות ממנו מפוח לנפחים, או למוכרי דבש ושמן, שנותנין אותו בעורות כבשים המפשיטין שלימים. **ולא בפסולי המוקדשין** — אף על פי שנפדו ושחטן לאכילה. **דלא חזי ליה** — ביום טוב. **בית שמאי היא** — דסברי: בכור בעל מום בקדושתו קאי אפילו לאחר שחיטה, כתם. וכי היכי דתם אין מרגילין משום בזיון דקדשים, דפוגם הבשר, דמתיירא לחתוך העור וחותך הבשר — בבעל מום נמי אין מרגילין. **רבי אלעזר ברבי שמעון** — דמחמיר בפסולי המוקדשין, דאמר: אפילו לאחר שחיטה בקדושתייהו קיימי. **שתי חטאות** — שהפרישן לאחריות, שאם תאבד האחת — יתכפר בחבירתה, ונפל מום באחת. **תמימה תקרב** — לחטאתו. **בעלת מום תפדה** — ודמיה לנדבת שופרות. **נשחטה בעלת מום** — אחר פדיונה. **אם עד שלא נזרק דמה של תמימה** — נשחטה. **מותרת** — באכילה, ואף על גב שנזרק דם התמימה קודם שתיאכל בשר בעלת מום. דסבירא לן דמאחר שבאת לכלל היתר זביחה — שוב אין בה קדושה בבעלת מום. **אם משנזרק דמה של תמימה נשחטה אסורה** — אפילו בהנאה, דהויא לה חטאת שכיפרו בעליה. ולמיתה אזלא, דזו היא אחת מחמש חטאות מתות. **אפילו בשר בקדירה כו' אסורה** — בשר בעלת מום. דסבירא ליה: אפילו לאחר שחיטה בקדושתייהו קיימי, וחטאת שכיפרו בעליה מיקריא. **לוקמה כולה בבית שמאי** — דקא סלקא דעתך דכי היכי דמחמרי בית שמאי בשאר פסולי המוקדשין.

ורבי

ובית הלל תם כו' — אף על גב דהאי קרא מיירי נמי בבעל מום, בין לרב בין לדבי רב דלעיל בריש "עד כמה" (בכורות כח,א), ובין לרבי ישמעאל בין לרבי עקיבא דפרק "איזהו מקומן" בסופו (זבחים נז,א), ובין לרבי ישמעאל ובין לרבי יוסי הגלילי דבריש "בית שמאי" (שם לז,א), או "מבשרם" דמשמע אחד תם ואחד בעל מום, או מ"יהיה (לו) [לך]" דדרש: לימד על הבכור בעל מום שנותנו לכהן. מכל מקום, אתי קל וחומר ומפיק מהיקשא, ונאכל לזרים, מאחר דמתוקמא היקשא ד"כחזה התנופה" בתם. ובכי האי גונא אשכחן בפרק קמא דזבחים (י,ב) גבי אשם שנכנס דמו פסול — לא מצית אמרת, קל וחומר מעולה. אף על גב דרבנן אית להו היקישא ד"חטאת באשם" למלתא אחריתי, כדמוכח סוגיא התם. ובפרק קמא דקדושין (יד,א) אתי קל וחומר ומפקא מגזירה שוה, בגמרא "ובמיתת היבום", גבי וכל היכא דכתיב (חוקה) [עיכובא] לא דרשינן קל וחומר. ובשמעתין דמצות עשה שהזמן גרמא [שם לד,ב] גבי טפלים חייבין נשים לא כל שכן. והא דלקמן דריש פרק תשיעי (נג,ב) דדרשינן מהיקשא ד"עשר תעשר" — מקיש בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן מן החדש על הישן לא, ומפקא מקל וחומר דבשים ועזים שהם כלאים זה בזה מתעשרים מזה על זה חדש וישן כו' — התם לא מיתוקמא היקשא אי אתית למידן קל וחומר. ואף על גב דלרבי יוסי ברבי יהודה צריכי היקשא, לבדאמר בההוא פירקא [שם נט,א], דמה מעשר ניטל באומד ובמחשבה וכו', וצריכא נמי לבדדרשינן בזבחים בסוף פרק "בית שמאי" (מה,א) קדשי גוים אין חייבין, מכל מקום, עיקר אתיא היקש ל"שנה שנה". והא דב"כל הבשר" (חולין קטז,א) איכא מאן דאמר דבשר בחלב אסור באכילה ומותר בהנאה מגזירה שוה ד"קדש" "קדש", ואיכא למאן דאסר אף בהנאה מקל וחומר — לא קשיא מידי אההיא דקדושין (נו), כדפרשינן בקדושין. **חד** לכדרבי יצחק ורבי אושעיא — פירש בקונטרס דלא אתפרש. ורבינו חננאל מפרש דהיינו ההיא דפרק שני דמכות (כב,א): המרביע שור פסולי המוקדשין והמנהיג שור פסולי המוקדשין — לוקה, גוף אחד הזן ועשאן הכתוב שני גופין. פירוש: שהשור בפני עצמו נחשב כצבי ובאיל, דהיינו שני מינין. ולא כמו שרגילין לפרש שם, שקצת הוא בקדשים וקצת הוא בחולין. אלא מ"צבי ואיל" נפקא, כדקאמר הכא. **אין** מאכילין אותו לנדות — הוא הדין לבעל קרי. דלא שרו רק לטומאה שהותרה בפסח, כדמוכח בסמוך. **דתניא** היו לפניו שתי חטאות כו' — ברייתא בתמורה בפרק "ולד חטאת" (כד,א). ומיירי כשהפרישן שתי חטאות לאחריות, והרי עתה אחת תמימה ואחת בעלת מום, שבמשנה: [קרבה שניה עד] שלא נשחטה ראשונה — תמות, שכבר כפרו בעליה. ויש לתמוה: דבברייתא אסרי רבנן בעלת מום כשנשחטה לאחר זריקת דם של תמימה, ובמשנה שרי. ורבי אלעזר ברבי שמעון אסר בברייתא בכל ענין, ובמשנה שרי כשנשחטה קודם לכן! ואומר רבי: דבמשנה מיירי שהפריש פרה בעלת מום וחיללה על התמימה. שכל קדושה של בעלת מום נבטלה בתמימה, ותפסה קדושתה — ולכך מותרת הבעלת מום לרבנן בכל ענין, דלא דמיא לחטאת שכיפרו בעליה. ורבי אלעזר ברבי שמעון מחלק בין נשחטה קודם זריקה לנשחטה לאחר זריקה. אבל הכא מיירי שהתמימה באה על ידי קדושת עצמה, ולא חילל הבעלת מום עליה כי אם על דמים, ואין נראה כאילו פקע קדושה שלה, כיון דאין התמימה באה מכחה. הלכך, לרבנן נזרק דמה לפני שחיטה — הבעלת מום אסורה, דדמיא לחטאת שכפרו בעליה. ולרבי אלעזר ברבי שמעון אסורה בכל ענין, דדמיא לחטאת שכפרו בעליה.

תוספות

ובית הלל: הני מילי - תם, אבל בעל מום - כתיב: "הטמא והטהור יחדיו יאכלנו"; ומה טמא שאינו אוכל בקדשים קלים - אוכל בבכור, זר שאוכל בקדשים קלים - אינו דין שיאכל בבכור - איכא למיפרך: מה לטמא - שכן הותר מכלל בעבודת צבור! - ובית הלל: אטו בעבודה קאמר באכילה קאמרינן, אכילת זר עדיף. "ורבי עקיבא מתיר ואפילו גוים". מאי טעמא דרבי עקיבא "כצבי וכאיל", מה צבי ואיל מותר לגוי - אף פסולין מותר לגוי. - ואידך: תלתא "צבי ואיל" כתיבי, חד לכדרבי יצחק, וחד לכדרבי אושעיא, וחד לכדרבי אלעזר הקפר. ואידך, מה צבי ואיל פטורים מן הבכורה - אף פסולי המוקדשין פטורין מן הבכורה. תנו רבנן: בכור אין מאכילין אותו לנדות, דברי בית שמאי. ובית הלל אומרים: מאכילין אותו לנדות. מאי טעמא דבית שמאי דכתיב: "ובשרם יהיה לך", מה התם נדות לא - אף הכא נדות לא. - ובית הלל: הני מילי - תם, אבל בעל מום - הטמא והטהור אכלה. - ובית שמאי: הני מילי היכא דאין טומאה יוצאה עליו מגופו, אבל היכא דטומאה יוצאה עליו מגופו - לא. דאשכחן דפליג רחמנא בין טומאה יוצאה עליו מגופו, לבין שאין טומאה יוצאה עליו מגופו, דתנן: הפסח שבא בטומאה - לא יאכלו ממנו זבים ומצורעין וזבות ונדות ויולדות. - ובית הלל: התם הוא דגלי רחמנא "טמא נפש", אבל הכא "טמא" סתמא כתיב, לא שנא. תנו רבנן: אין מרגילין בבכור ולא בפסולי המוקדשין. בשלמא יום טוב - דקא טרח טירחא דלא חזי ליה. אלא בבכור, מאן תנא אמר רב חסדא: בית שמאי היא, דאמר אין מאכילין אותו לנדות. "ולא בפסולי המוקדשין". מאן תנא אמר רב חסדא: רבי אלעזר ברבי שמעון היא. דתנן היו לפניו שתי חטאות, אחת תמימה ואחת בעלת מום, תמימה - תקרב, בעלת מום - תיפדה. נשחטה בעלת מום, אם עד שלא נזרק דמה של תמימה - מותרת, אם משנזרק דמה של תמימה - אסורה. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: אפילו בשר בקדירה. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: אפילו לאחר שחיטה בקדושתייהו קיימי, וחטאת שכיפרו בעליה מיקריא. לוקמה כולה בבית שמאי! - דלמא, עד כאן לא קאמרי בית שמאי אלא בבכור, דקדושתו מרחם, אבל פסולי המוקדשין, דאין קדושתו מרחם - לא.

ולוקמה

תוספות

בכור שאחזו דם כו׳ — נזקק במאי פליגי. **להביא** נותק אחר כורת — פירש בקונטרס: דאם כרת האחד את הביצים ועדיין הם בכיס, ובא חבירו ונתקן מן הכיס והשליכן — שניהם חייבים. וקשיא לרבי: דלקמן בפרק "על אלו מומין" (לט,ב) משמע דנתוק וכרות איתנהו לביצים, בסוף גמרא דחוטין החיצוניות שנפגמו. דקאמר: נתוק וכרות לא הוי מומין, דהא איתנהו. ובההיא שמעתא פירש רש"י: נתוק — ביד לגמרי, אלא שעדיין תלוין בכיס. כרות — בסכין, ועדיין תלוין בכיס ומעורין קצת. דכרות הוי בציר מנתוק, כדאמר בפירקין דלעיל: להביא נותק אחר כורת. עד כאן לשונו.

בעל מום מעיקרו פשיטא דיקלא בעלמא הוא — תימה: לימא דלבבור איצטריך, שיש בו קדושת הגוף ואין לו פדיון! ויש לומר: דניחא לאשכוחי דאיצטריך כל הקדשים. דהכי נמי מצי למימר דאיצטריך לזמן הזה, דלא עבר משום מטיל מום אפילו בתם. ואפילו למאן דמחייב למטיל מום בבעל מום — בזמן הזה גרע, כדקאמר בפרק קמא דעבודה זרה (יג,ב): ולא לדמיה חזי. אלא משכח שפיר דאיצטריך אפילו בזמן בית המקדש. ומיהו, אף על גב דפרישית דבזמן הזה גרע ממטיל מום בבעל מום — אין לתמוה מהא דפסקינן לקמן הלכה כרבי שמעון דברייתא, דשרי להטיל מום בבעל מום, והתם במסכת עבודה זרה (שם) אסר רבא לקדשים בזמן הזה לנשר פרסותיה, משום דנראה כמטיל מום בקדשים. דאף על גב דמטיל מום בבעל מום שרי מדאורייתא, מכל מקום מדרבנן מיהא אסור. ולא שרינן הכא אלא משום הקזה.

אחד

ורבי אלעזר ברבי שמעון — דמחמיר בפסולי המוקדשין לאחר שחיטה, מי לית ליה הא דתנן נמכרין באיטליז אלמא, לאו בקדושתייהו קיימי, ומשום האי רווחא דהקדש, דכיון דזימנין דטפי ופריק מעיקרא, כדאמרן, שרי ליה מר. הכי נמי לישרי להרגיל משום רווחא דהקדש, דכיון דימכור העור ביוקר — טפי ופריק מעיקרא! **פגם בבשר** — וליכא רווחא בבשר כולי האי, שהרי מחתך את הבשר ופושטה עם העור. **במערבא אמרי** — לעיל קאי. כלומר, לעולם דברי הכל היא דאסור להרגיל, דבזיון גדול הוא, שנראה כעובד עבודה בקדשים, שמוכרין העור לצורך מפוח כשהוא עדיין על הקדשים. **שמא יגדל עדרים עדרים** — כלומר, דברי הכל אסור להרגיל. דאי שרית ליה — אתי לשהוייה מלשחוט עד שימצא בני אדם המבקשים עורות שלימים, ובין כך ובין כך יגדל עדרים מפסולי המוקדשין, ואתי בהו לידי תקלה לגיזה ועבודה. **משנה שאחזו דם** — אפינדר"ר. **אפילו מת** — אם לא יקיזוהו. **אין מקיזין לו את הדם** — ואפילו במקום שאין עושין מום, דיכול לחזור ולהתרפאות המכה. והכי מפרש בפרק קמא דפסחים [יא,א]: מתוך שאדם בהול על ממונו, אי שרית ליה במקום שאין עושה בו מום — אתי למיעבד במקום שעושה בו מום. **יקיז ובלבד שלא יעשה מום** — שלא יחתוך ושלא יפגום את אזנו ואת ניב שפתיו, שאין עתיד לחזור ולהתרפאות. דסברי רבנן: כל שכן אי לא שרית ליה במקום שאין עושה מום, אתי למיעבד במקום מום. **לא ישחט עליו** — במום הזה, הואיל והטילו, עד שיפול בו מום אחר. **יקיז אף במקום שעושה מום** — דסבר רבי שמעון: דבר שאין מתכוין מותר. **גמרא וחכמים אומרים יקיז אף במקום שעושה מום** — אם צריך להקיז מאותו אבר, ולא יניחנו שימות. **תורפה** — במקום גילוי, ואינו משומר. **רבי יהושע אומר כו׳** — מעבשיו אינה ראויה לאכילה — שמא טמאה היא, ולא לזילוף — שמא טהורה ואסור לאבדה. הלכך יגלנה, ותיטמא, ותהא ראויה לזילוף. **רבי מאיר** — דאוסר לקלקלו, ומתיר לתקנו אם יכול לעשותו בלא מום, קאמר דיקיז שלא ימות — כרבי אליעזר, דאסור לגרום לה טומאה, אלא מצניעה שלא תיטמא. **ורבנן** — דשרו להטיל מום קודם שימות, כדי שיראה לאכילה — כרבי יהושע, דאמר: יגרום לה טומאה כדי שיראה לזילוף. ורבי יהודה, דאמר: אף על גב דמית ואזיל לאיבוד, לא יקלקלנו ולא יתקננו — כרבן גמליאל, דאמר: לא יתקננה ולא יקלקלנה. **דקעביד בידים** — שמטיל בו מום. הלכך ימות מעצמו, ולא יטיל בו מום. **דגרמא בעלמא** — שמניחה במקום התורפה וגורם לה טומאה. **כרבי יהושע סבירא ליה** — דמתיר שיגרום לה טומאה ותהא ראויה לזלוף, משיניחנה ולא תהא ראויה לבלום. **אלא שמא יבא אליהו** — ויאמר שלא נגעה בה טומאה. **הכל מודים** — רבנן נמי, אף על גב דפליגי בבכור שאחזו דם, דלא הוי המקיז דם מטיל מום בבעל מום, דאין לך בעל מום גדול הימנו, שהרי ימות — כולהו מודו במנחות, שהמחמץ אחר מחמץ, כגון אם לש האחד בחימוץ ואפאה אחר — שניהם חייבין, דכתיב (ויקרא ו): "לא תאפה חמץ" ו"לא תעשה חמץ" (שם ב), ודרשינן במנחות (נה,ב): אפייה בכלל בל תעשה חמץ, למה יצאת מה אפייה מיוחדת שהיא מעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה — אף כל מעשה יחידי. **מסרם אחר מסרם** — בבהמת חולין נמי, אם כרת האחד הביצים ועדיין הם בכיס, ובא חבירו ונתקן מן הכיס והשליכן — שניהם חייבין. **אם על כורת חייב** — דכתיב בתריה: "ובארצכם לא תעשו". **על נותק** — שנותקו ומשליכו, לא כל שכן **בבעל מום** — כגון האי בכור שאחזו דם. **כל מום לא יהיה בו** — וקרי ביה "לא יְהִיֶה בו", שלא יטיל מום. ומדהוה ליה למיכתב "מום", וכתיב "כל מום" — לרבות אפילו בעל מום, שלא יטיל בו מום אחר. **ורבנן סברי** — דרשינן כוליה קרא "תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו", דמשמע: תמים הראוי לרצון אמרתי לך דכל מום לא תטיל בו, אבל בעל מום — לא.

וְלוֹקְמָהּ כּוּלָּהּ כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן! - דִּילְמָא עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הָתָם, אֶלָּא פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין - דְּאַלִּימִי לְמִיתְּפַס פִּדְיוֹנוֹ, אֲבָל בְּכוֹר דְּלָא אַלִּים לְמִיתְּפַס פִּדְיוֹנוֹ - לָא. וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ כָּל פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין נִמְכָּרִין בְּאִיטְלִיז וְנִשְׁקָלִין בְּלִיטְרָא אַלְמָא: דְּכֵיוָן דְּאִיכָּא רְוָוחָא לְהֶקְדֵּשׁ - שָׁרֵי לָהּ! אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: מַה שֶּׁמַּשְׁבִּיחַ בָּעוֹר - פָּגַם בַּבָּשָׂר. בְּמַעֲרָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּינָא אָמְרִי: מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה בְּקָדָשִׁים. רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין אוֹמֵר: גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִגְדַּל מֵהֶן עֲדָרִים עֲדָרִים. **משנה** בְּכוֹר שֶׁאֲחָזוֹ דָּם, אֲפִילּוּ מֵת - אֵין מַקִּיזִין לוֹ דָּם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יַקִּיז, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בּוֹ מוּם, וְאִם עָשָׂה בּוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׁחֵט עָלָיו. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יַקִּיז, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ מוּם. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: בְּכוֹר שֶׁאֲחָזוֹ דָּם - מַקִּיזִין לוֹ אֶת הַדָּם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂים בּוֹ מוּם, וְאֵין מַקִּיזִין לוֹ אֶת הַדָּם בְּמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ מוּם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף בְּמָקוֹם שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ מוּם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשָּׁחֵט עַל אוֹתוֹ הַמּוּם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף נִשְׁחָט עַל אוֹתוֹ הַמּוּם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִילּוּ מֵת - אֵין מַקִּיזִין לוֹ אֶת הַדָּם. מַתְנִי לֵיהּ רַבִּי אֱלִעֶזֶר לִבְרֵיהּ, וְאָמְרִי לָהּ רַבִּי חִיָּא לִבְרֵיהּ: כְּמַחֲלוֹקֶת כָּאן, כָּךְ מַחֲלוֹקֶת בְּחָבִית שֶׁל תְּרוּמָה. דִּתְנַן: חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנּוֹלַד בָּהּ סְפֵק טוּמְאָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם הָיְתָה בִּמְקוֹם הַתּוּרְפָּה - יַנִּיחֶנָּה בִּמְקוֹם הַמּוּצְנָע, אִם הָיְתָה מְגוּלָּה - יְכַסֶּנָּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אִם הָיְתָה מוּנַּחַת בִּמְקוֹם הַמּוּצְנָע - יַנִּיחֶנָּה בִּמְקוֹם הַתּוּרְפָּה, אִם הָיְתָה מְכוּסָּה - יְגַלֶּנָּה. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא יְחַדֵּשׁ בָּהּ דָּבָר. רַבִּי מֵאִיר - כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְרַבָּנַן - כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְרַבִּי יְהוּדָה - כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל. - מִמַּאי דִּילְמָא עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר הָתָם - דְּקָא עָבֵיד בְּיָדַיִם, אֲבָל הָכָא דִּגְרָמָא - כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סְבִירָא לֵיהּ! וְעַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם אֶלָּא שֶׁמָּא יָבֹא אֵלִיָּהוּ וִיטַהֲרֶנָּה, אֲבָל הָכָא, דְּאִי שָׁבִיק לֵיהּ מָיֵית - כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ! וְעַד כָּאן לָא קָאָמְרִי רַבָּנַן הָכָא - דְּאִי שָׁבִיק לֵיהּ מָיֵית, אֲבָל הָתָם, שֶׁמָּא יָבֹא אֵלִיָּהוּ וִיטַהֲרֶנָּה - כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סְבִירָא לְהוּ! וְעַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה הָכָא - דְּקָא עָבֵיד בְּיָדַיִם, אֲבָל הָתָם, דִּגְרָמָא - כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סְבִירָא לֵיהּ! וְעַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָתָם - דְּשֶׁמָּא יָבֹא אֵלִיָּהוּ וִיטַהֲרֶנָּה, אֲבָל הָכָא, דְּאִי שָׁבִיק לֵיהּ מָיֵית - כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ! וְעוֹד: הָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי, וְהָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי. דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַכֹּל מוֹדִים בְּמִחַמֵּץ אַחַר מְחַמֵּץ - שֶׁהוּא חַיָּיב, דִּכְתִיב: "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ" וְ"לֹא תֵעָשֶׂה"; בְּמִסְרָם אַחַר מְסָרָם - שֶׁהוּא חַיָּיב, דִּכְתִיב: "וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת", אִם עַל כּוֹרֵת חַיָּיב, עַל נוֹתֵק לֹא כָּל שֶׁכֵּן אֶלָּא לְהָבִיא נוֹתֵק אַחַר כּוֹרֵת שֶׁהוּא חַיָּיב; לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּמַטִּיל מוּם בְּבַעַל מוּם, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", וְרַבָּנַן סָבְרִי: "תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן". וְרַבִּי מֵאִיר, הַאי "תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן" מַאי עָבֵיד לֵיהּ - מִיבְּעֵי לֵיהּ לְמַעוּטֵי בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ. - בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ - פְּשִׁיטָא, דִּיקְלָא בְּעָלְמָא הוּא! אֶלָּא לְמַעוּטֵי פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין לְאַחַר פְּדִיוֹנָן; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְינָא: הוֹאִיל וַאֲסִירִי בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה - בְּמוּמִין נַמִּי לִיתַּסְרוּ, קָא מַשְׁמַע לָן. וְרַבָּנַן נַמִּי, הָכְתִיב: "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ"! - לְגִרְמָא הוּא דְּאָתֵי, דְּתַנְיָא: "מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ" - אֵין לִי אֶלָּא

מקשה הגמרא: **וְלוֹקְמָהּ** – שרב חסדא יעמיד את הברייתא **כּוּלָּהּ** – גם את האיסור להרגיל בבכור, **כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** הסובר שגם לאחר שנשחטו פסולי המוקדשין עדיין הם עומדים בקדושתם, ושמטעם זה אין להפשיט כך את הבכור. מתרצת הגמרא: רב חסדא לא העמיד את האיסור להרגיל בבכור כרבי אלעזר ברבי שמעון, משום שיש להסתפק **דִּילְמָא עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שקדושתם עליהם אף לאחר שחיטתם **הָתָם אֶלָּא בִּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין, דְּאַלְיֵמֵי לְמִיתְּפַס פִּדְיוֹנָן** – כיון שקדושתם חזקה להתפיס קדושה בדמי הפדיון כאשר הם נפדים לצאת לחולין, **אֲבָל בְּכוֹר דְּלָא אַלִּים לְמִיתְּפַס פִּדְיוֹנוֹ** – שאין קדושתו חזקה להתפיס קדושה במעות, כמו שנאמר (במדבר יח יז) 'אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר וגו' לא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם', **לֹא** אמר רבי אלעזר ברבי שמעון שאף לאחר שחיטה קדושתו עליו, ולכן את הברייתא שאסרה להרגיל בבכור אי אפשר להעמיד כמותו אלא כבית שמאי.

הגמרא מבררת האם רבי אלעזר ברבי שמעון חולק על משנתנו. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** המחמיר בפסולי המוקדשין לאחר שנשחטו וסובר שעדיין עומדים בקדושתם, האם **לֵית** לֵיהּ מה ששנינו במשנה לעיל (לא.) **שְׁכָל פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין נִמְכָּרִין בָּאִיטְלִיז וְנִשְׁקָלִין בְּלִיטְרָא, אַלְמָא דְּכֵיוָן דְּאִיכָּא רִווּחָא לְהֶקְדֵּשׁ שָׁרֵי לָהּ** – שכיון שיש ריווח להקדש בכך שימכרו באיטליז וישקלו בליטרא שעל ידי כך יפדו אותם בסכום יותר גבוה [כיון שיוכלו אחר כך למוכרם באיטליז ביוקר], התירו זאת והחשיבום לענין הריווח להקדש שאינם עומדים בקדושתם, ואם כן מטעם זה יש לו להתיר גם כן להרגיל בפסולי המוקדשין, משום שעל ידי כך יהיה ריווח להקדש שיוסיפו בדמי פדיונם כיון שידעו שיוכלו להפשיטו כך ולמכור את העור השלם ביוקר.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא,** רבי אלעזר ברבי שמעון סובר שאין להתיר להרגיל, משום **שֶׁמַּשְׁבִּיחַ בָּעוֹר פָּגַם בַּבָּשָׂר** – אין כאן ריווח כל כך, משום שכנגד זה ששוה העור יותר מחמת שהוא שלם, הבשר שוה פחות, מפני שבהפשטה כזו חותכים מן הבשר ופושטים אותו עם העור, ולכן לא התיר לעשות כן.

הגמרא חוזרת עתה לנידון לעיל (ע"א) כמי סוברת הברייתא שאסרה להפשיט את העור של פסולי המוקדשים בשלימות דרך הרגלים. לעיל הובאה דעת רב חסדא שהעמיד הברייתא כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, כעת מביאה הגמרא דעות אחרות: **בְּמַעֲרָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּינָא אָמְרִי,** שכולם מודים לדין הברייתא שאסרה להרגיל בפסולי המוקדשין, **מִפְּנֵי** שהוא בזיון גדול, **שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה בְּקָדָשִׁים,** שהלא מכינים את העור לעשות ממנו מפוח בעודו על בשר הקדשים.

רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין אוֹמֵר שטעם האיסור הוא, **גְּזֵירָה שֶׁמָּא יְגַדֵּל מֵהֶן עֲדָרִים עֲדָרִים** – אם נתיר לו להרגיל אותם, יש לחשוש שמא ימתין מלהפשיטם עד שיזדמנו לו קונים הרוצים לקנות עורות שלימים, ובין כך ובין כך יעבור זמן ויגדל מהם עדרים עדרים, ושמא יכשל בגזיזת צמרם או בעבודה בהם.

משנה

המשנה עוסקת בדין הקזת דם לריפוי בכור בהמה כשעל ידי כן יעשה בו מום או יתכן שיעשה בו מום, ובדין היתר הבכור לשוחטו ולאוכלו כאשר הקיז את דמו ונעשה בו מום:

בְּכוֹר בהמה **שֶׁאֲחָזוֹ דָּם** – שנתרבה הדם בגופו והוא חולי שמסתכן מחמתו, וצריך להוציא ממנו מעט מדמו על ידי הקזה כדי שיתרפא, **אֲפִילּוּ מֵת** אם לא נקיז את דמו, **אֵין מַקִּיזִין לוֹ דָּם,** ואפילו במקום שלא נעשה מום קבוע על ידי ההקזה, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה,** וטעמו, שמתוך שאדם בהול על ממונו, אם נתיר לו להקיז במקום שלא נעשה מום יבוא להקיז אף במקום שנעשה מום. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יַקִּיז, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בּוֹ מוּם** – שלא יחתוך ושלא יפגום את אזנו ואת שפתו העליונה. שמום כזה אינו מתרפא, וטעמם, שמתוך שאדם בהול על ממונו, כל שכן שאם לא נתיר לו כלל אף במקום שאין נעשה מום, שיבוא להקיז אף במקום שנעשה מום. **וְאִם עָשָׂה בּוֹ מוּם** בהקזה זו, **הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחֹט עָלָיו** הואיל והוא הטילו, וימתין עד שיפול בו מום אחר. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, יַקִּיז אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ מוּם,** משום שהוא אינו מתכוין בהקזה זו להטיל בו מום אלא לרפאותו, וסובר רבי שמעון שדבר שאינו מתכוין מותר.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין בכור שאחזו דם: **תָּנוּ רַבָּנָן, בְּכוֹר שֶׁאֲחָזוֹ דָּם, מַקִּיזִין לוֹ אֶת הַדָּם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂים בּוֹ מוּם, וְאֵין מַקִּיזִין לוֹ אֶת הַדָּם בְּמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ מוּם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** מקיזין **אַף בְּמָקוֹם שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ מוּם** – אם צריך להקיז מאבר שלא יתרפא ממכת ההקזה, יקיז ממנו ולא יניחנו שימות, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁחֹט עַל אוֹתוֹ הַמּוּם** אלא ימתין מלשוחטו עד שיפול בו מום אחר. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף נִשְׁחָט עַל אוֹתוֹ הַמּוּם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ מֵת** אם לא יקיזו את דמו, **אֵין מַקִּיזִין לוֹ אֶת הַדָּם.**

הגמרא משוה מחלוקת זו למחלוקת בענין שימור תרומה מטומאה: **מַתְנִי לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר לִבְרֵיהּ, וְאָמְרִי לָהּ רַבִּי חִיָּיא לִבְרֵיהּ, כְּמַחֲלוֹקֶת כָּאן** לענין הקזת דם בבכור, **כָּךְ מַחֲלוֹקֶת בְּחָבִית שֶׁל תְּרוּמָה** לענין שימורה מטומאה. **דִּתְנַן** (תרומות פ"ח מ"ח), **חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנּוֹלַד בָּהּ סְפֵק טוּמְאָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם הָיְתָה מוּנַחַת בִּמְקוֹם הַתּוּרְפָּה** – גלוי שאינו משומר, יקחנה משם **וַיַּנִּיחֶנָּה בְּמָקוֹם הַמּוּצְנָע** כדי שלא תיטמא, וכן **אִם הָיְתָה מְגוּלָּה, יְכַסֶּנָּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,** כיון שכבר אינה ראויה לאכילה שמא טמאה היא, וכן אינה ראויה אפילו לזילוף בבית לריח טוב שמא עדיין טהורה היא ואסור לאבדה, **אִם הָיְתָה מוּנַחַת בְּמָקוֹם הַמּוּצְנָע, יַנִּיחֶנָּה בְּמָקוֹם הַתּוּרְפָּה, וְאִם הָיְתָה מְכוּסָּה, יְגַלֶּנָּה,** אולי יבוא אדם טמא ויגע בה או יפול בה שרץ, כדי שתיטמא בודאות ותהיה ראויה לזילוף. **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לֹא יְחַדֵּשׁ בָּהּ דָּבָר** – לא יעבירנה ממקומה לתקנה או לקלקלה, ולא יגלה או יכסה אותה.

מבארת הגמרא את הדמיון בין המחלוקות בבכור ובתרומה: **רַבִּי מֵאִיר** שאסר לגבי בכור לקלקלו על ידי הקזת דמו במקום שעושה בו מום, והתיר לתקנו אם אפשר להקיז במקום שאינו עושה מום כדי שלא ימות, סבר **כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שאסר לגבי חבית לגרום לה טומאה, ואמר שיניחנה במקום מוצנע ויכסנה כדי שלא תיטמא. **וְרַבָּנָן** שהתירו להקיז דם בבכור אף במקום שעושה בו מום כדי שלא ימות אלא יהיה אפשר לשחטו ולאכלו, סוברים **כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** שאמר שיגרום טומאה לחבית כדי שתהיה ראויה לזילוף ולא תשאר כך בספק שאינה ראויה לא לאכילה ולא לזילוף. **וְרַבִּי יְהוּדָה** שאסר להקיז דם הבכור כלל, לא לקלקלו ולא לתקנו, אף שימות וילך לאיבוד, סובר **כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל** שאמר לגבי חבית שלא יעשה עמה דבר, לא יתקננה ולא יקלקלנה.

הגמרא דוחה את ההשוואה בין המחלוקות בבכור ובתרומה: **מִמַּאי** להשוות את המחלוקות, **דִּילְמָא עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר הָתָם** בבכור, שאין להקיז את דמו במקום שעושה מום אף שבכך הוא הולך לאיבוד, משום **דְּקָא עָבִיד** את המום **בִּידַיִם,** לכן אמר שימות מעצמו והוא לא יטיל בו מום בידיו, **אֲבָל הָכָא** בחבית **דִּגְרָמָא** – שאינו מטמאה בידים ממש, שמא **כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סְבִירָא** לֵיהּ שאמר שמוטב להניחה במקום גלוי ולגלותה ותהא

המשך בעמוד רנ

אֶלָּא שֶׁלֹּא יִתֵּן בּוֹ מוּם בידים ממש, **וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יָבִיא דְּבִילָה** – תאנים מיובשות דרוסות בעיגול **וּבְצַק וְיַנִּיחֶנָּה עַל הָאוּזֶן** של הבהמה **כְּדֵי שֶׁיָּבֹא כֻּלָּהּ וְיֹאכְלֶנָּה** ובעת אכילתו יפצע את אוזנה ויעשנה בעלת מום, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'כָּל מוּם'**, ויש ללמוד מריבוי זה שנאסר **אֶחָד מוּם וְאֶחָד כָּל מוּם** – בין עשיית מום בידים ובין עשיית מום בדרך גרמא.

הגמרא מבארת שגם מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע לענין חבית שיש בה תרומה שהיא ספק טמאה, האם צריך לשומרה מטומאה, תלויה בדרשות הפסוקים: וכן **הָכָא** לגבי חבית, **בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, וְכֵן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ**, כתוב בתורה (במדבר יח ח) בענין מתנות כהונה 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ **אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי'**, ומפסוק זה לומדים שיש דין שימור בתרומה שלא תטמא, ובדין שימור זה נחלקו, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר,** שכיון שקוראים 'תְּרוּמֹתָי' בלשון רבים, יש ללמוד **שִׁבְשָׁתֵי תְּרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר,** והן, **אַחַת תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאַחַת תְּרוּמָה תְּלוּיָה** – שספק אם נטמאה ודינה [אם לאוכלה או לשורפה] תלוי ועומד, **וְאָמַר רַחֲמָנָא עָבִיד לֵהּ שִׁימּוּר,** ולכן לדעתו צריך לשמור את החבית שנולד בה ספק טומאה ולהניחה במקום המוצנע ולכסותה. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** סבר, שכיון שלפי המסורת של כתיבת התורה **'תְּרוּמָתִי' כְּתִיב** בכתיב חסר [בלי וא"ו], אף שבאמת נקרא 'תְּרוּמֹתָי', מכל מקום מכך שהכתיבה היא 'תְּרוּמָתִי' בלשון יחיד, נראה שבאה התורה ללמדנו בכך, שחיוב שימור נאמר רק על תרומה אחת ולא על שתים, ואם כן יש לנו להעמיד ציווי זה בתרומה טהורה, אך בתרומה תלויה אין חיוב שימור ולכן לדעתו מותר להניח תרומה תלויה במקום התורפה או להסיר את כיסויה.

הגמרא דוחה ביאור זה במחלוקתם בענין חבית. מקשה הגמרא: **לְמֵימְרָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא** – שהדינים הנלמדים מן הפסוקים הם לפי אופן קריאתם ולא לפי אופן כתיבתם, כמו שכאן ביארה הגמרא שלדעתו של רבי אליעזר אף שלפי הכתיבה 'תרומתי' בכתיב חסר נאמר ציווי זה בלשון יחיד 'תְּרוּמָתִי', מכל מקום מאחר שלפי הקריאה ציווי זה אמור בלשון רבים 'תְּרוּמֹתָי', אנו לומדים שדין השימור נאמר על שתי תרומות, **וּרְמִינְהִי** מדרשתו של רבי אליעזר במקום אחר, ששם דרש דין מפסוק לפי המסורת ולא לפי המקרא.

הגמרא מביאה את דרשתו של רבי אליעזר: נאמר בתורה בפרשת אמה העבריה שנמכרה על ידי אביה (שמות כא ח) 'אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר לוֹ יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ, לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לִמְכָרָהּ **בְּבִגְדוֹ בָהּ**', וכיון שלפי הקריאה משמעות התיבה 'בְּבִגְדוֹ' היא מלשון בֶּגֶד, נלמד שכֵּיוָן שֶׁיֵּעֵד האדון את אמתו העבריה ונשאה **וּפֵרַשׁ** את **טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ** – ופירש כנפי בגדו עליה, אפילו אם לאחר מכן גירשה בגט, **שׁוּב אֵינוֹ רַשַּׁאי** האב **לִמּוֹכְרָהּ** לאמה, דהיינו שאב אינו יכול למכור את בתו לאמה לאחר שהיתה מקודשת לאיש, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** מאחר שכתוב 'בְּבִגְדוֹ' בכתיב חסר ללא יו"ד, הרי לפי מסורת הכתיבה נאמר כאן לשון בגידה [ולא לשון בֶּגֶד], ולכן אף שבאמת אנו קוראים 'בְּבִגְדוֹ', מכל מקום מכך שמהכתיבה משמע לשון בגידה אנו לומדים שכֵּיוָן **שֶׁבָּגַד בָּהּ** אביה שמכרה לשפחות לאדון זה, **שׁוּב אֵינוֹ רַשַּׁאי לִמּוֹכְרָהּ,** דהיינו שאב אינו יכול למכור את בתו לאמה לאחר שכבר מכר אותה פעם אחת לאמה, לא מכרה אלא השיאה ונתגרשה או נתאלמנה, יכול למוכרה לאמה.

הרי מבואר שרבי אליעזר סובר שדורשים לפי המסורת של הכתיבה [מלשון בגידה] ולא לפי אופן הקריאה [מלשון בֶּגֶד], ואם כן אין לפרש שלגבי תרומה דורש רבי אליעזר את מה שכתוב 'תרומתי' לפי הקריאה 'תְּרוּמֹתָי'.

מאחר שנדחה הביאור הקודם לטעם מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע בענין שימור תרומה תלויה, מביאה הגמרא ביאור אחר. מבארת הגמרא: **אֶלָּא הָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי** – מחלוקתם כאן בשימור חבית שבה תרומה תלויה היא בכך, בפסוק (במדבר יח ח) כתוב 'וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי', **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר,** שציותה בזה התורה שתרומה **הָרְאוּיָה לְךָ** לאכילה, והיינו שהיא טהורה, **שְׁמוֹר** אותה, **וְאילו** תרומה **שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְךָ** לאכילה, והיינו שהיא ספק טמאה, **לֹא תִּשְׁמוֹר,** ולכן לדעתו מניחה במקום התורפה או מסיר את כיסויה, **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** סבר, **הָא נַמִּי** התרומה התלויה **רְאוּיָה הִיא** ונכללת ב'לְךָ', משום **שֶׁשָּׁמָא יָבוֹא אֵלֵיהוּ וִיטַהֲרֶנָּה** ויתירנה באכילה, ולכן לדעתו יש לשומרה ולהניחה במקום המוצנע ולכסותה.

הגמרא פוסקת הלכה במחלוקת התנאים לגבי בכור שאחזו דם: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.**

הגמרא מבררת לאלו מדברי רבי שמעון התכוין שמואל לפסוק הלכה כמותם: **מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק** על מימרא זו של רב יהודה בשם שמואל, **הֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן** – לאלו דברים של רבי שמעון כיון שמואל שהלכה כמותו, **אִילֵימָא** שהכוונה לדברי **רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּמַתְנִיתִין** (לעיל לג) שאמר שבכור שאחזו דם מותר להקיז לו דם אף שהוא עושה בו מום משום שאין כוונתו להטיל בו מום אלא לרפאותו, אבל לשוחטו לאחר מכן מחמת שנעשה בעל מום בהקזה לא התיר, יהיה קשה על כך וכי **עַד הַשְּׁתָּא לֹא אַשְׁמְעִינַן** – עד עתה לא השמיענו שמואל הלכה זו **שֶׁדָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין מוּתָּר, וְהָא רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה** שדבר שאינו מתכוין אסור, **וְרַב חֲנִין בַּר אַשִׁי אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שדבר שאינו מתכוין מותר, **וְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין מַתְנִי בְּלָא גַּבְרֵי** – שנה מימרות אלו בלי שמותם של רב חייא ורב חנין, אלא עם שמותם של רב ושמואל בלבד, וכך שנה, **רַב אָמַר, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.** הרי שכבר הודיע שמואל את דעתו שהלכה כרבי שמעון בענין דבר שאינו מתכוין, ולמה חזר והשמיענו כן לענין משנתינו. מסיקה הגמרא: **אֶלָּא** ודאי שמואל כיון לדברי **רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּבָרַיְיתָא** שמותר אף לשחוט על מום זה שנעשה בו בשעת הקזת הדם, ועליהם אמר שהלכה כמותו.

מוסיפה הגמרא: **וְרַב שֵׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי מַתְנִי לָהּ בְּהֶדְיָא** – שנה בפירוש **'אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּבָרַיְיתָא'.**

משנה

המשנה עוסקת בדין מי שהטיל מום בבכור בכוונה, במה קנסוהו על שעבר איסור: **הַצּוֹרֵם** – הפוגם **אוֹזֶן בַּבְּכוֹר** בכוונה ועשאו בעל מום, **הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחוֹט** את הבכור הזה **עוֹלָמִית** אפילו יפול בו מום אחר מעצמו, **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** על מום זה שעשה הוא, לא ישחוט משום קנס, אבל אם **נוֹלַד בּוֹ מוּם אַחֵר** מעצמו לאחר מכן, **יִשְׁחוֹט עָלָיו.**

גמרא

הגמרא מבררת את שיטת רבי אליעזר לגבי קנס לעולם. מקשה הגמרא: **וּמִי קָנֵים** – איך יתכן שקונס **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** את העושה איסור כדי להתיר דבר האסור לו, שלא יהיה מותר לו דבר זה **לְעוֹלָם** אף אם לאחר מכן יולד היתר אחר, כמו במשנתינו שקונס רבי אליעזר למי שהטיל מום בכוונה, שאפילו אם אחר כך יולד מום אחר מעצמו לא ישחטנו, **וּרְמִינְהִי** ממה ששנינו (נגעים פ"ז מ"ה) בענין איסור קציצת נגע צרעת, **מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּהֶרֶת** – נגע המטמא אדם בטומאת צרעת, ואינו נטהר ממנה אלא כשתתרפא ותקטן משיעור גריס או שתפרח בכולו,

רש"י

ורבי יהודה סבר כרבי מאיר, ומיהו גזר מקום שאין עושין בו מום אטו מקום שעושין בו מום. **מעיקרו** — קודם שהקדישה היה בו מום. **כמומו נמי ליתסרו** — להטיל בו מום. [עד כאן שייך לעמוד הקודם]. **עביד לה שימור** — דכתיב: "משמרת". **כיון שפירש טליתו עליה** — שיעדה אדון לאמה העבריה, ונשאה ופירש כנפיו עליה — שוב אין האב רשאי למוכרה, אפילו גירשה אדון, דאין אדם מוכר בתו לשפחות אחר אישות. וקיימא לן בפרק קמא דקדושין (יח,ב) דרבי אליעזר סבר יש אם למסורת, "בבְגדו בה" כתיב בלא יו"ד, וזהו לשון בגידה, כשאר תיבות הכתובות בלא יו"ד, שאתה קוראן חטף קמץ, כמו (בראשית לט) "כשְמעו". **כיון שבגד בה** — אביה, שמכרה לשפחות — שוב אינו רשאי למוכרה, דאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות. אבל לאחר אישות מצי לזבונה. ואמרינן התם דרבי עקיבא סבר יש אם למקרא, "בבגדו" קרינא. ויש שמשבשין השמועה במסכת קדושין, וגורסין: רבי אליעזר סבר יש אם למקרא ורבי עקיבא סבר יש אם למסורת. וטעות הוא בידם, דאם כן מאי מקשי הכא בבכורות. **ר"ש** — דאמר במתניתין יקיז אף על פי (שיש בו) [שהוא עושה] מום, ולא קאמר דישחט עליו. **הלכה כרבי יהודה** — במסכת שבת (כב,א) דאמר: דבר שאין מתכוין אסור. **הלכה כרבי שמעון** — ולמה ליה תו לאשמועינן הכא **בלא גברי** — בלא רב חייא ורב חנן. **דברייתא** — דאמר: אף ישחט על אותו המום. כיון דלא היה דעתו להטיל בו מום כדי להתירו, אלא כדי שלא ימות — לא קנסינן ליה. **משנה הצורם** = הפוגם, אנקרני"ר בלעז. ובכהן קא מיירי. **גמרא** ומי קנים רבי אליעזר לעולם — שלעולם לא יהא מותר.

ונקצצה

אֶלָּא שֶׁלֹּא יִתֵּן בּוֹ מוּם. מִנַּיִן שֶׁלֹּא יָבִיא דְּבֵילָה וּבָצָק וְיַנִּיחֶנָּה עַל הָאוֹזֶן, כְּדֵי שֶׁיָּבֹא כֶּלֶב וְיֹאכְלֶנָּה תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל מוּם" - אֶחָד מוּם, וְאֶחָד כָּל מוּם. הָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, וְכֵן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: "וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי", רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: בִּשְׁתֵּי תְּרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאַחַת תְּרוּמָה תְּלוּיָה; וְאָמַר רַחֲמָנָא, עָבֵיד לָהּ שִׁימּוּר. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ - "תְּרוּמָתִי" כְּתִיב. לְמֵימְרָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר יֵשׁ אֶם לַמִּקְרָא וּרְמִינְהִי: "בִּבְגְדוֹ בָהּ" - כֵּיוָן שֶׁפֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ, שׁוּב אֵינוֹ רַשַּׁאי לְמוֹכְרָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁבָּגַד בָּהּ, שׁוּב אֵינוֹ רַשַּׁאי לְמוֹכְרָהּ! אֶלָּא הָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: הָרְאוּיָה לְךָ - שְׁמוֹר, וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְךָ - לֹא תִּשְׁמוֹר. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - הָא נַמִי רְאוּיָה הִיא, שֶׁמָּא יָבוֹא אֵלֶיהָ וִיטַהֲרֶנָּה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן אִילֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּמַתְנִיתִין - עַד הָשְׁתָּא לָא אַשְׁמַעִינַן שְׁמוּאֵל דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין מוּתָּר וְהָא רַבִּי חִיָּיא בַּר אַשִּׁי אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְרַב חָנִין בַּר אַשִּׁי אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. וְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין מַתְנֵי בְּלָא גַּבְרֵי; רַב אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן! אֶלָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּבְרַיְיתָא. וְרַב שֵׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי מַתְנֵי לָהּ בְּהֶדְיָא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּבְרַיְיתָא. **מִשְׁנָה** הַצּוֹרֵם אוֹזֶן בִּבְכוֹר - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחוֹט עוֹלָמִית, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: נוֹלַד בּוֹ מוּם אַחֵר - יִשְׁחוֹט עָלָיו. **גְּמָרָא** וּמִי קָנֵים רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְעוֹלָם וּרְמִינְהִי: מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּהֶרֶת

ונקצצה

תוספות

אחד מום ואחד כל מום — ואפילו הני תנאי דלא דרשי "כל" בפרק "אלו עוברין" (פסחים מג,ב), אפשר דהכא דרשי, שיש ענין, כדפירשתי התם. **אחת** תרומה טהורה ואחת תרומה תלויה — ואם תאמר: דבפרק "במה מדליקין" (שבת כה,א) אמרינן: ואחת טמאה, ואמר רחמנא: שלך תהא להסקה תחת תבשילך, והיכי נפקי מקרא שלש תרומות, טהורה וטמאה ותלויה? ויש לומר: משום דכתיב "נתתי לך משמרת תרומתי", דקאי "תרומתי" א"לך" וא"משמרת". ד"לך" שייך אטמאה, לרבוייה להיתר הנאה, ו"משמרת" שייך בתלויה, דבעיא שימור. **ורבי** יהושע תרומתי כתיב — ואם תאמר: לרבי יהושע, כיון דלא איירי קרא בשתי תרומות, מנליה דטמאה שריא בהנאה? ויש לומר: דנפק משאר דרשות דהתם בפרק "במה מדליקין" (שבת כה,א): ממנו אי אתה מבעיר כו', או מ"לו" ולא לאורו — מכלל דבת אורו הוא.

ורמינהו בבגדו בה כו' — פירש בקונטרס, דגרס: כיון שפירש טליתו עליה שוב אינו רשאי למוכרה, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר: כיון שבגד בה כו'. ובפרק קמא דקדושין (יח,ב) הביא ראיה מן המכילתא דגרס בדברי רבי עקיבא "כיון שפירש טליתו", ודרבי אליעזר ליתא התם. וברוב ספרים ישנים גרסינן איפכא כאן ובקדושין (שם). ועוד, דלגירסת הקונטרס מקדים דברי רבי עקיבא לדברי רבי אליעזר שהיה רבו. ועוד, כתוב ברוב ספרים: "בבגדו בה" "בבגדו בה" תרי זימני, כיון שפירש טליתו. ועוד, היכי משמע ליה לרבי אליעזר המסורת לשון בגידה משום דכתיב "בבגדו" בלא יו"ד? הכי נמי לא כתיב בוי"ו! ואף על גב דבלא וי"ו אתה קורא חטף קמץ, כדפירש בקונטרס "כשְמעו" "כשְמעם" (בראשית לד) "באְמרם" (אסתר ז) "בעְברם" (מלכים ב ב), הכי נמי כי הוי לשון בגד וטלית, אין רגילות לכתוב יו"ד באמצע של פעולה! ועוד, בהדיא שמעתין בקדושין בסמוך כתוב בכל הספרים ישנים: ולרב נחמן בר יצחק דאמר מעות הראשונות לקדושין נתנו, במאי מוקים לה — כרבי עקיבא דאמר: לשפחות אחר שפחות הוא דלא מצי למזבן, אבל לשפחות אחר אישות מצי מיזבן ליה. ולפירוש הקונטרס צריך להגיה "רבי אליעזר". ונראה לרבינו תם דגרסינן: כיון שפירש טליתו כו' דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר: כיון שבגד. והשתא הוי לשון בגידה. דאי לשון בגד וטלית — הוי לן למקרי "בבֵגדו" בציורי. ואף על גב דקרינן "ותתפשהו בבגדו" (בראשית לט), דשאני הכא דאיכא למיטעי. והמסורת משמע טפי לשון בגד וטלית מלשון בגידה, מדכתיב "בבגדו" בלא יו"ד. ולכך אומר הברייתא תרי זימני בבגדו כיון שפירש טליתו כו', היה לך לכתוב "בביגדו" ביו"ד דלא ליתי למיטעי, וכתיב "בבגדו" בלא יו"ד, לומר: כיון שפירש כו'. ובמכילתא שגורס: שפירש טליתו דברי רבי עקיבא — הסופר חיסר ודילג רבי אליעזר, וגם כל מילתיה דרבי עקיבא. ובדרב נחמן בר יצחק גרסינן "מוקי לה כרבי עקיבא", כמו שכתוב בכל הספרים ישנים. וקצת קשיא, הא דפריך התם בקדושין: אלא דקידשה אביה מי מצי מזבן לה? והא אין אדם מוכר בתו לשפחות אחר אישות! בהך קושיא אליביה דרבי אליעזר, דשמותי הוא! ויש לומר: דפשיטא לן שכן הלכה, משום דרבנן דרבי שמעון, ורבי שמעון גופיה דהתם, דקיימי כוותיה, ואמרי: אבל לא לשפחות אחר אישות. **אילימא** רבי שמעון דמתניתין עד השתא לא אשמעינן שמואל דבר שאין מתכוין מותר — תימה: אטו מי שרי רבי שמעון משום דאין מתכוין? הא אפילו במקום שאי אפשר שלא יעשה מום נמי שרי, [אף על גב] דעושה מום במתכוין, כדאמר לעיל דבקראי פליגי. ושרי, משום דכתיב (ויקרא כב): "תמים יהיה לרצון", אבל מטיל בבעל מום שרי. ובפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות נו,ב) מפרש גמי טעמייהו מקראי. ולפירוש הקונטרס דלעיל בפרק "הלוקח בהמה" (כה,א), גבי שתי שערות של פרה שעיקרן מאדים וראשן משחיר, וקאמר רבי יוסי בן המשולם: גוזז במספרים ואינו חושש. ופירש בקונטרס דחשיב אין מתכוין, משום דאין מתכוין לגיזה, אלא לתקן את הפרה — ניחא נמי הכא, דאין מתכוין משום הטלת מום, אלא משום רפואה. ולהכי פריך: אמאי איצטריך ליה לשמואל לפסוק דברי שמעון? דאפילו הוה אסר מטיל מום בבעל מום — הוי שרי הכא, משום דאין אלא לרפואה, ושמואל אית ליה דבר שאין מתכוין מותר. ומיהו אי אפשר לקיים פירוש הקונטרס, כדפרישית לעיל בפרק "הלוקח בהמה" (שם). ונראה לפרש הכא דבתרתי פליגי, דבברייתא פליגי במטיל מום בבעל מום, שאחזו דם ביותר ואי אפשר לו להתרפאות בלא הקזה שלא ימות, כדאמר לעיל דאי שביק ליה מיית — דאז חשיב מום. ואפילו לא מיית נמי, כיון שלעולם לא יצא מאחזות דם אם לא יקיזנו במקום שעושה מום — חשיב כבעל מום. והשתא רבי מאיר אסר במקום שעושה מום — דקסבר כו' "לא יהיה בו" — אפילו בבעל מום. וחכמים שרו משום דכתיב: "תמים יהיה לרצון", ובלבד שלא ישחט על אותו מום, דגזר אטו היכא דלא מיית בלא עשיית מום, דחשיב כתם, או אטו היכא דיכול להתרפאות בהקזה במקום שאין אתה עושה מום. ורבי שמעון שרי אף לשחוט, דלא גזר. ורבי יהודה אסר אף במקום שאין עושה מום, כדמפרש בפרק קמא דפסחים (יא,ב): דמתוך שאדם בהול על ממונו, אי שרית במקום שאין עושה מום אתי למיעבד במקום שעושה מום. ובמתניתין היא פלוגתא אחרת, דרבי יהודה קאמר: בבור שאחזו דם, אפילו מת, אין מקיזין בשום ענין, כדפרישית. וחכמים אומרים: יקיז, פירוש: בין מת בין לא מת, ובלבד שלא יעשה בו מום, כלומר, שיזהר בהקזתו שלא יוכל לבא לידי מום בשיקיז סמוך לאוזן או לניב שפתים או לחוטם. דקסבר דבר שאין מתכוין אסור. והיכא דלא מיית, דלא חשיב בעל מום — אסור. רבי שמעון אומר: יקיז אף על פי שהוא עושה מום — שהוא יכול לבא לידי עשיית מום, דדבר שאין מתכוין מותר. ולשון המשנה משמע ליה כמו שפירשנו, מדלא נקט "מקום שעושה בו מום" ו"מקום שאין עושה בו מום", כדנקיט בברייתא. ואם תאמר: וכיון דאחזות דם חשיב כמום שאין יכול להתרפאות בלא עשיית מום, אם כן לשחוט עיליהו! ויש לומר: דמדרבנן אסור, דאתי לאיחלופי בתם. אי נמי, חשיב כמו [מום] עובר, שיש לו רפואה.

ומי קנים רבי אליעזר לעולם ורמינהו מי שהיתה לו — כמה שמעתתא מוכחא דצורם אוזן של בכור קנסא הוא. ובסמוך נמי קאמר: בהאי מומא קנסוה רבנן. ואפילו לרבא דאמר בפרק קמא דתמורה (ד,ב): מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד — לא מהני, מכל מקום הכא שרי האי בכור מדאורייתא, דהאי יש בו מום. והאי גברא שהור, דהא אין בו נגע כלל. ואם תאמר: דבספרי בפרשה "ראה אנכי" תניא: רבי אליעזר אומר כו' המטיל מום בבכור ואוכלו עובר, שנאמר: "לא תאכל כל תועבה". אלמא דמדאורייתא אסור! ויש לומר: דבסמוך אשכחן ליה קנסא

תוספות

לרבנן דסברי כאחרים, דדרשי התם: בפסולי המוקדשין הכתוב מדבר, או בבישול בשר בחלב, כדקאמר בפרק "כל הבשר" (חולין קיד,ב). ואין לאסור שחיטה על אותו מום מ"לא תאכל כל תועבה" כמו בשר בחלב ובלאי זרעים ומעשה שבת, שיש לחלק. ואם תאמר: ולרבי אליעזר דלא מפליג, מאי פריך עליה מבהרת? דגבי צורם אוזן בבכור, דאסור מדאורייתא עד שיולד מום אחר — יש לנו לקנסו כשנולד בו מום. אבל קוצץ בהרת, דמדאורייתא טהור מיד שנקצץ עד שיולד נגע אחר! ויש לומר: דאפילו הכי לא היה לנו לקנוס במום עולמית, אלא עד מום שלישי או רביעי. אי נמי, נהי דאי יתיר רבי אליעזר לשחוט במום אחר אין כאן קנס, מכל מקום לא היה לנו לקנוס במום שלא עשה בו עבירה, כי היכי דלא קניס בנגע אחר. אי נמי, דספרי — אסמכתא בעלמא הוא.

עד שתפרח בכולו — בכל הספרים [כתוב] "עד שתתמעט בהרתו מכגריס". אבל במסכת נגעים ליתיה, כדפירש בקונטרס. ואומר רבי, דאי גרסינן ליה, הכי פירושו: שאם קצצה ונעשה בכגריס, ומה ששייר נתרפא מקצתו מעצמו, שאפילו היה בו מה שנקצצה לא היה בו כגריס. **מקמייתא** טהר ליה לבתרייתא נטרין ליה שבעת ימי המשתה — ואם תאמר: והא בעי תגלחת וצפרים, ואסור בתשמיש המטה כל ימי ספורו! ויש לומר: כגון שלא היה אלא מצורע מוסגר. אי נמי, אפילו מוחלט. נהי דכי קצץ טמא מדרבנן, מכל מקום שרי לעשות תגלחת וצפרים ולמנות ימי ספורו וליטהר מן התורה. ומיהו, כפרתו אי אפשר להביא, דאינו יכול להכניס ידיו לבהונות כל זמן דטמא מדרבנן, כדאמר (פסחים צב,א): אף על פי שאין טבול יום אחר נכנס — זה נכנס. דלא התירו אלא משום פסח. **בעא** מניה רבי ירמיה מרבי זירא צורם אוזן בכור ומת מהו שיקנסו בנו אחריו — בפרק "השולח" (גיטין מד,א) נקט תחלה הבעיא דמוכר עבדו, ובמועד קטן בפרק "מי שהפך" (יב,ב) נקט בכוונן מלאכתו. ובכל דוכתי עביד "אם תימצי לומר" מאידך, ואבולהו פשיט "תניתוה" משדה שנתקוצה. ואומר רבי: דשלשתם שאל בבת אחת, והתלמוד קבע כל אחת במקומה כפי מה ששייכא. ויש ספרים שכתוב במועד קטן: "בעא מיניה רבא מרב נחמן". אבל ברוב הספרים גרסינן: "רבי ירמיה מרבי זירא", כמו כאן ובגיטין.

אם תמצא לומר מוכר עבדו לגוים ומת קנסו בנו אחריו דכל יומא מפקע ליה ממצות — אכתי הוה מצי למימר: דאפילו תימצי לומר התם לא קנסו, (דדלמא) הכא קנסו, משום דאיכא איסורא דאורייתא. דכי האי גוונא איכא בפרק "השולח", גבי בעיא דמוכר עבדו, ובמועד קטן גבי בעיא דכוון מלאכתו במועד, דקאמר: אם תימצי לומר בצורם קנסו משום דאיכא אסורא דאורייתא. ובגיטין נמי הוה מצי למינקט: אם תימצי לומר לא קנסו — הכא קנסו משום הפקעת מצות דכל יומא ויומא (כמו) בעבד. ובמועד קטן נמי נקט חד טעמא בצורם, וטעמא אחרינא במוכר עבדו, והוה מצי למימר חד טעמא בתרוייהו — דאם תימצי לומר בצורם ובמוכר דקנסוה משום דעבדיה לאיסורא, אבל כוון מלאכתו לא עבד לאיסורא.

שנתקווצה — פירש בקונטרס: שנטל קוצים ממנה, שהיו תולשין ומפוזרין בה. והדין עמו, דאי אפשר לומר בקוצים שהיו מחוברים, דאם כן — לא תזרע, דאיכא איסורא דאורייתא בנטילתם, שמייפה את הקרקע, כדאמר שבת פרק "הבונה" (קג,א) גבי [התולש עולשין והמזרד זרדים], דבארעא דיליה חייב (בכל דיליה חייב) בכל שהוא משום דאיכא יפוי הקרקע, דאפילו מתכוין לצורך דבר אחר. והכא נמי איכא יפוי קרקע בשתולש קוצים לחורשה לזריעה. וכן משמע בירושלמי על המשנה: תמן אסורים כשנטלו קוציה. משמע דמוקי לה בתלושין. **ניטייבה** — בירושלמי מפרש: איזהו טיוב — כל העם פעם אחת חורשין, והוא חורש שתי פעמים. **הטיבה** ומת בנו זורעה — אם האי טיוב מדרבנן, קשה: היכי פשיט צורם אוזן בכור דאורייתא? ואם הוא נמי דאורייתא, קשה בגיטין (מד,ב) דפשיט מיניה גבי עבד (עברי). לימא שאני הכא דחמיר משום דמפקע ליה ממצות! ויש לומר: דקסבר שראוי להחמיר בשביעית יותר מכולם, כדאמר בקדושין (ב,א): כמה קשה אבקה של שביעית.

ונקצצה — שלא נתכוין לקצצה. **לכשיולד לו נגע אחר** — שהרי הוא עבשיו טמא ומנוגע. **יטהר מן הראשונה** — והולכין אחר זו, ואם ירפא מזו — טהור מכולם, דאיגלאי מילתא דאי (נמי) הוי קמייתא — מיתסי נמי כי האי. **עד שתפרח בכולו** — נגע האחרון. וליכא למיחש למידי, דהא אי הוה ביה קמא — השתא נמי הוה טהור, כדכתיב (ויקרא יג): "וכבסתה הצרעת את כל עור הנגע" וגו'. **או עד שתתמעט בהרתו הראשונה מכגרים** — קודם שקצצה. אבל אי בשעה שקצצה הוה ביה שיעור נגע — אין לו טהרה עולמית, דקנסינן ליה לעולם. **בממונו אתי ליה למיעבד** — ממה נפשך. דסבר: אטיל בו מום, ואם יתירוהו לי בכך — הרי נשברתי, ואם לאו — מה הפסדתי אם אמתין למום אחר בלאו הכי נמי הייתי ממתין עד שיפול מום. הלכך קנסינן ליה אפילו יפול בו מום אחר, כי היכי דלא ליתי וליעביד. **בגופו מי איכא למימר** — דמנחיה לספיקא וליקוץ, אי לא קנסינן ליה לעולם הא ודאי לא עביד, דחייש שמא נגע אחר לא יוולד לו לעולם, ולא אטהר לעולם. ואפילו אם יוולד — מה אהני לו בקציצה הרי הוא נגוע בבתחלה. מוטב לו להניח את זה, שמא ירפא. **בהאי מומא** — לא מישתרי ליה, עד שיוולד לו אחר. **בהאי קציצה** — וכיון דהך קציצה אינה מועלת לטהרו, נמצא טמא עולמית. דחשבינן לנגע כמאן דאיתיה, דמי יימר דאי הוה ביה הוה מיתסי. **יטהר תנן** — דמשמע: מיד כשיוולד בו נגע אחר — יטהר מן הראשונה. **או ויטהר תנן** — דמשמע: כשיוולד נגע אחר, ויטהר ממנו מן האחרון — אז יטהר מן הראשון. **למאי נפקא מינה** — הא אי נמי "יטהר" תנן — הא טמא הוא מן האחרון עד שתרפא (ממה נפשך), וממה נפשך טומאה שייכא ביה! **לחתן שנולד בו נגע** — דנגע האחרון נולד לו בימי חתנות. **נותנין לו** — שלא יראה כהן את הנגע. דכל במה דלא חזי ליה כהן ולא מטמא ליה — לא הוי טמא, דבכהן תלא רחמנא. **לאיצטליתו** — טליתו, אם נולדו בה נגעי בגדים. **מקמייתא נוהר ליה** — מיד כשנולד זה. ומזה אינו טמא, דנטרינן ליה יומי דחתונה, או של רגל לכל אדם. אלא אי "ויטהר" תנן, סוף סוף לא מהני ליה מידי הא דנטרינן ליה, דאינו טהור מראשונה עד שתתרפא אחרונה. **ומת** — הצורם. מהו לקנוס בנו אחריו, שלא יאכל מאותו בכור עולמית **אם תימצי לומר** — במסכת גיטין, דהמוכר עבדו לגוי, דקיימא לן: קונסין אותו לפדותו עד עשרה בדמיו, ומיבעיא לן התם: אם מת המוכר, מהו לקנוס בנו אחריו. אם תימצי לומר ולמיפשט בהדיא דקונסין — התם דינא הוא, דכל יומא מפקע ליה ממצות. **ואם תימצי לומר** — הא דאמרינן במועד קטן (יב,ב): המכוין מלאכתו במועד, דמניח כרמו לבצור, ואומר: במועד אבצירנה, שהרי דבר האבוד הוא והתירוהו חכמים במועד — תאבד ולא יבצרנה, הואיל ולכך נתכוין. ומיבעיא לן התם: אם מת קודם המועד, מהו לקנוס בנו אחריו ולא יבצרנה במועד. ואם תימצי לומר: התם הוא דלא קנסינן לבנו, דהא לא עביד אביו איסורא, דהא מת קודם המועד. **אבל הכא** — עבד איסורא, דמטיל מום בקדשים. **לממוניה** — לבכור. **שנתקווצה** — שנטל קוציה ממנה, שהיו תולשין ומפוזרין בה. **תזרע למוצאי שביעית** — דליכא למיקנס מידי, דהא לא עבד בשביעית עבודה חשובה. **ניטייבה** — נזדבלה על ידי עגלות ומשואות של זבל. **נידיירה** — על ידי דיר בהמות, שמעמידין ומשכיבין אותה חדש או חדשים כדי לזבלה. **לא תזרע** — דקנסינן, דעבד עבודה חשובה בשביעית.

וְנִקְצְצָה - טָהוֹר. קְצָצָהּ מִתְכַּוֵּין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לִכְשֶׁיִּוָּלֵד לוֹ נֶגַע אַחֵר יִטְהַר הַיְּמִנּוּ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכוּלּוֹ, אוֹ עַד שֶׁתִּתְמַעֵט בַּהֲרָתוֹ מִכְּגָרִים! רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: כִּי קָנֵים רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - בְּמָמוֹנוֹ, בְּגוּפוֹ לָא קָנֵים; מָמוֹנוֹ - אִיכָּא לְמֵימַר דְּאָתֵי לְמֶעֱבַד, גּוּפוֹ - מִי אִיכָּא לְמֵימַר דְּאָתֵי לְמֶעֱבַד אָמַר רָבָא: דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אַדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר קַשְׁיָא, דְּרַבָּנַן אַדְּרַבָּנַן לָא קַשְׁיָא אֶלָּא, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אַדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָא קַשְׁיָא - כִּדְשַׁנְּיָנָן. רַבָּנַן אַדְּרַבָּנַן נַמִּי לָא קַשְׁיָא, הָכָא בְּמַאי דַּעֲבַד קַנְסוּהּ, הָכָא בְּמַאי דַּעֲבַד קַנְסוּהּ; בְּמַאי אִיכַּוֵּין, לְמִישַׁרְיֵיהּ - בְּהַאי מוּמָא, בְּהַאי מוּמָא קַנְסוּהּ רַבָּנַן, דִּבְהַאי מוּמָא לָא לִישְׁתְּרִי לֵיהּ. וְהָכָא בְּמַאי דַּעֲבַד קַנְסוּהּ, אִיכַּוֵּין לְטַהֲרֵי נַפְשֵׁיהּ בְּהַאי קְצִיצָה - בְּהַאי קְצִיצָה קַנְסוּהּ רַבָּנַן. בָּעֵי רַב פַּפָּא: "יִטְהַר" תְּנַן, אוֹ "וְיִטְהַר" תְּנַן לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְחָתָן שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע. דִּתְנַן: חָתָן שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע - נוֹתְנִין לוֹ שִׁבְעָה יָמִים לוֹ וּלְאִצְטְלִיתוֹ וְלִכְסוּתוֹ, וְכֵן בָּרֶגֶל - נוֹתְנִין לוֹ כָּל יְמֵי הָרֶגֶל. אִי אָמַרְתְּ "יִטְהַר" תְּנַן - מִקַּמַּיְיתָא טָהַר לֵיהּ, לְבַתְרַיְיתָא נָטְרִין לֵיהּ שִׁבְעָה יְמֵי מִשְׁתֶּה. אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ "וְיִטְהַר" תְּנַן, סוֹף סוֹף כִּי לָא מִטַּמְּיָא לְבַתְרַיְיתָא, הָא מִיטַּמֵּא וְקָאֵי מִקַּמַּיְיתָא. מַאי תֵּיקוּ. בָּעֵי מִינֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא: צוֹרֵם אוֹזֶן בִּבְכוֹר, וּמֵת, מַהוּ לְקָנוֹס בְּנוֹ אַחֲרָיו אִם תִּימְצֵי לוֹמַר: מוֹכֵר עַבְדּוֹ לְגוֹיִם וּמֵת קָנְסוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו - דְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא מַפְקַע לֵיהּ מִמִּצְוֹת. אִם תִּימְצֵי לוֹמַר: כְּוִון מְלַאכְתּוֹ בַּמּוֹעֵד וּמֵת לֹא קָנְסוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו - מִשּׁוּם דְּלָא עָבְדָא לְאִיסּוּרָא. הָכָא מַאי לְדִידֵיהּ קָנְסוּ רַבָּנַן - וְהָא לֵיתֵיהּ, אוֹ דִּלְמָא לְמָמוֹנֵיהּ קָנְסוּ רַבָּנַן - וְהָא אִיתֵיהּ אֲמַר לֵיהּ, תְּנִיתוּהָ: שָׂדֶה שֶׁנִּתְקַוְּוָצָה בַּשְּׁבִיעִית - תִּזְרַע לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית; נִיטַּיְיבָה, נִידַּיְירָה - לֹא תִּזְרַע לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וְאָמַר רַב אַסִּי בְּרַבִּי חֲנִינָא: נָקְטִינַן, הֵטִיבָה וּמֵת - בְּנוֹ זוֹרְעָהּ. אַלְמָא: לְדִידֵיהּ קָנְסוּ רַבָּנַן, לְבְרֵיהּ לָא קָנְסוּ רַבָּנַן. אָמַר אַבַּיֵּי: נָקְטִינַן,

וְנִקְצָצָה הבהרת שלא בכוונה, **טָהוֹר**, כיון שאין בו עוד נגע. אך אם **קְצָצָה** **בְּמִתְכַּוֵּין** כדי שיטהר, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר**, רבנן קנסוהו על כך שקצצו באיסור, שיהיה טמא מחמת הנגע שהיה בו ולא תועיל לו קציצתו, **וּלְכְשֶׁיִּוָּלֵד לוֹ נֶגַע אַחֵר יִטְהַר הֵימֶנּוּ** – גם מהנגע הראשון, משום שמתברר שאף אם לא היה קוצץ את הראשון היה מתרפא ממנו כמו שהתרפא מן השני. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** קונסים אותו שישאר בטומאתו **עַד שֶׁתִּפְרַח** הבהרת של הנגע השני, **בְּכוּלּוֹ** – בכל גופו, שאז אף אם היה בו עדיין הנגע הראשון היה נטהר, **אוֹ** – ואם לא תפרח בכולו, הרי הוא בטומאתו **עַד** – אלא רק באופן שֶׁקודם הקציצה, **תִּמְעַט** – התמעטה **בַּהֲרָתוֹ מִכַּגְּרִים.**

הגמרא מיישבת את דעת רבי אליעזר: **רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ, כִּי קָנֵים רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שלעולם לא תהא תקנה לדבר שנתקן באיסור, דווקא **בְּמָמוֹנוֹ,** וכמו בבכור שבמשנתינו, אבל **בְּגוּפוֹ** וכמו בצרעת, **לֹא קָנֵים.** וטעם החילוק הוא, **מָמוֹנוֹ אִיכָּא לְמֵימַר דְּאָתֵי לְמֵיעְבַּד** – בבכור יש לחשוש שאם לא נקנוס אותו שלא יהיה לו היתר לעולם, אלא רק נאמר שאין לו היתר על ידי המום שהטיל בו בכוונה, לא ימנע מלהטיל בו מום, כיון שיאמר לעצמו, אטיל בו מום, ואז אם יתירו לי מחמת המום הרי הרווחתי, ואם יקנסו אותי שלא יועיל המום שהטלתי גם כן לא הפסדתי, שהרי ממילא היה עלי להמתין למום שיפול מעצמו, ולכן אמר רבי אליעזר שקונסים אותו שלא יועיל לו אפילו מום אחר שיפול בו מעצמו. אבל **גּוּפוֹ** – בצרעת, **מִי אִיכָּא לְמֵימַר דְּאָתֵי לְמֵיעְבַּד** – וכי יש לחשוש שאם לא יקנס לעולם יבוא לקצוץ את בהרתו במחשבה שלא יפסיד מכך, הלא בודאי שלא יעשה כן, משום שכיון שאם יקצוץ את הנגע נקנוס אותו שישאר בטומאתו עד שיולד בו נגע אחר ויטהר ממנו, הוא יחשוש שמא לא יולד בו נגע אחר וישאר בטומאתו לעולם, ואפילו יולד, הרי יצטרך להמתין לרפואתו כמו שעכשיו הוא צריך להמתין ונמצא שלא הרוויח כלום מקציצת הבהרת, ובודאי טוב לו להניח את נגעו ולצפות שירפא, ולכן אין צורך לקונסו לעולם.

הגמרא מבררת את שיטת רבנן לגבי קנס לעולם. מקשה הגמרא: **אָמַר רָבָא,** וכי **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אַדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר קַשְׁיָא** הסתירה שהקשתה הגמרא לעיל (ע"א) בדעתו, **דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן לֹא קַשְׁיָא,** סתירת דבריהם, שבבכור לא קנסוהו לעולם ובבהרת קנסוהו לעולם.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אַדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לֹא קַשְׁיָא, כְּדְשַׁנְיָנַן** – כמו שתירצנו לעיל. **רַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן נַמִּי לֹא קַשְׁיָא,** משום שיש לחלק, **הָכָא בְּמַאי דְּעָבַד קָנְסוּהָ, הָכָא בְּמַאי דְּעָבַד קָנְסוּהָ** – בכל מקום קנסו אותו במה שעשה, שיחשב כאילו הדבר לא נעשה. כלומר, בבכור, **בְּמַאי אִיכַּוֵּין לְמִישְׁרֵיהּ** – במה התכוין להתירו לשחיטה, **בְּהַאי מוּמָא, וּלְפִיכָךְ בְּהַאי מוּמָא קָנְסוּהָ רַבָּנָן דִּבְהַאי מוּמָא לֹא לִישְׁתְּרֵי לֵיהּ** – שהמום ההוא לא יועיל לו וכאילו אין בו מום, אך כאשר יפול בו מום אחר יהיה מותר על ידי המום השני. **וְהָכָא** בבהרת, **בְּמַאי דְּעָבַד קָנְסוּהָ,** שהוא **אִיכַּוֵּין לְטַהוֹרֵי נַפְשֵׁיהּ בְּהַאי קְצִיצָה, וּלְפִיכָךְ בְּהַאי קְצִיצָה קָנְסוּהָ רַבָּנָן** שיחשב כאילו לא נקצצה, וכיון שכן הוא נשאר בטומאתו לעולם, שהרי מי אומר שאם היתה נשארת בו היה נרפא ממנה.

הגמרא מסתפקת בדברי רבי אליעזר לגבי בהרת, מתי הוא נטהר מהנגע הראשון: **בְּעֵי רַב פָּפָּא,** מה שאמר רבי אליעזר שכאשר קצץ את בהרתו, רק לכשיולד לו נגע אחר 'יטהר' ממנו, האם 'יִטָּהֵר' בלי וא"ו **תְּנַן** כלומר, שמיד כאשר יולד בו נגע אחר יטהר מן הראשון ואינו זקוק לטהרה אלא מן הנגע השני, **אוֹ** 'וְיִטָּהֵר' **תְּנַן,** כלומר שלאחר שיטהר גם מן הנגע השני אז יטהר מן הראשון, ולא מיד כאשר יולד הנגע השני יטהר מן הראשון.

שואלת הגמרא: **לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ,** הלא בכל אופן הוא טמא מחמת הנגע השני עד שיתרפא ממנו. משיבה הגמרא: הדין היוצא מספק זה הוא **לְחָתָן שֶׁנִּרְאָה בּוֹ הַנֶּגַע** השני בזמן שהוא חתן. **דִּתְנַן** במסכת נגעים (פ"ג מ"ב), **חָתָן שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע,** בין נגעי אדם ובין נגעי בגדים, **נוֹתְנִין לוֹ שִׁבְעָה יָמִים** של ימי חתונתו שלא יראה בהן הכהן את הנגע, **לוֹ** – אם הנגע נראה בבשרו, **וּלְאַצְטְלִיתוֹ וְלִכְסוּתוֹ** – אם הנגע נולד בטליתו או בבגדו. **וְכָן** מי שנולד לו נגע **בָּרֶגֶל** – באחד משלשת הרגלים, **נוֹתְנִין לוֹ כָּל יְמֵי הָרֶגֶל.**

מבארת הגמרא את הדין היוצא מספיקו של רב פפא: **אִי אָמְרַת יִטָּהֵר תְּנַן,** והוא טהור מן הנגע הראשון מיד בלידת הנגע השני, אם כן מיד כשנולד לו נגע שני בימי חתונתו **מְקַמַּיְיתָא טָהֵר לֵיהּ** – מן הנגע הראשון הוא נטהר, ואילו **לְבַתְרַיְיתָא** – לראיית הנגע השני, **נָטְרִין לֵיהּ** – ממתינים לו במשך **שִׁבְעָה יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה,** ועד סופם אינו טמא מחמתו, וממילא בימי חתונתו הוא טהור. **אֶלָּא אִי אָמְרַת וְיִטָּהֵר תְּנַן,** ואינו טהור מן הראשון עד שיטהר מן השני, אם כן **סוֹף סוֹף כִּי לֹא מִטַּמֵּית לְבַתְרַיְיתָא, הָא מִיטַּמֵּא וְקָאֵי מִקַּמַּיְיתָא** – אמנם אינו טמא מחמת הנגע השני במשך שבעת ימי חתונתו, אך עדיין הוא טמא מחמת הנגע הראשון עד שיטהר מן השני, ולא מועילה לו כלום ההמתנה מלראות את נגעו בימי חתונתו.

חוזרת הגמרא לשאול: **מַאי** – מה הדין באופן כזה התלוי בספק. משיבה הגמרא: **תֵּיקוּ.**

הגמרא דנה האם קונסים גם את בנו של המטיל מום בבכור: **בְּעֵי מִינַּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא, צוֹרֵם אוֹזֶן בַּבְּכוֹר** ועשאו בעל מום, שאמר רבי אליעזר במשנתינו (לעיל ע"א) שקונסים אותו שאין היתר לבכור זה לעולם, **וָמֵת** האדם הצורם, **מַהוּ לְקָנוֹס בְּנוֹ אַחֲרָיו,** שמא רק אותו קנסו ולא את בנו, ועל ידי מום אחר שיפול בו יהיה מותר לשוחטו ולאוכלו.

ספק נוסף דומה לזה יש לגבי המוכר את עבדו כנעני לעובד כוכבים, שיש בכך איסור וקנסוהו (גיטין מד.) לפדותו מהקונה אפילו ביוקר עד כפול עשרה מדמיו, האם כאשר מת המוכר קנסו כך גם את בנו של המוכר לפדותו ביוקר.

עוד ספק דומה לזה יש לגבי המכוין את מלאכתו שתהיה בחול המועד דבר האבד, מה הדין כאשר אדם כיון מלאכתו למועד ומת, האם גם בנו אינו יכול לעשותה במועד.

רבי ירמיה מבאר מדוע גם אם יפשט הספק בעבד או במועד, לא תהיה מהם ראיה לגבי בכור: **אִם תִּימְצֵי לוֹמַר** שהמוֹכֵר **עַבְדוֹ לְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וָמֵת** המוכר, **קָנְסוּ** את **בְּנוֹ אַחֲרָיו,** יש לחלק ששם דווקא קנסו את בנו של המוכר משום **דְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא מַפְּקַע לֵיהּ מִמִּצְוֹת** – שבכל יום ויום העובד כוכבים מונע את העבד מלקיים את המצוות שהוא חייב בהן, לכן ראוי להחמיר גם על הבן שיפדהו להצילו מביטול מצוות, אבל בצורם עדיין יש להסתפק שמא לא קנסו את בנו.

וכן **אִם תִּימְצֵי לוֹמַר** שאדם שכִּוֵּון את **מְלַאכְתּוֹ** לעשותה **בַּמּוֹעֵד, וָמֵת, לֹא קָנְסוּ** את **בְּנוֹ אַחֲרָיו** ומותר לבן לעשות את המלאכה בחול המועד כדין מלאכה שהיא דבר האבד, יש לחלק ששם ראוי שלא לקנוס את הבן **מִשּׁוּם דְּלֹא עֲבָדָהּ לְאִיסּוּרָא** – שאביו לא עשה שום איסור, שהלא הוא מת לפני שעשה מלאכה במועד, אבל **הָכָא** בבכור שעשה האב איסור כאשר צרם אוזן הבכור ועבר על איסור הטלת מום בקדשים, **מַאי,** האם **לְדִידֵיהּ קָנְסוּ רַבָּנָן וְהָא לֵיתֵיהּ,** שהלא מת, ואילו את בנו לא קנסו, **אוֹ דִּלְמָא לְמָמוֹנֵיהּ קָנְסוּ רַבָּנָן וְהָא אִיתֵיהּ,** כלומר את הבכור הזה קנסו שלא יהיה לו היתר עולמית, והוא קיים, ולכן אף שהוא עצמו כבר מת וירשו בנו, אין לבכור זה היתר לעולם.

אָמַר לֵיהּ רבי זירא לרבי ירמיה, **תְּנִיתוּהָ** במסכת שביעית (פ"ד

המשך בעמוד קעט

שאדם **שטִימֵּא טְהָרוֹת** של חבירו והזיקו בזה **וָמֵת, לֹא קָנְסוּ** את **בְּנוֹ אַחֵרָיו** לשלם את הנזק הזה. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** אין הבן מחויב בזה. משיבה הגמרא: כיון **שֶׁהֵיזֵק שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר, לֹא שְׁמִיהּ הֵיזֵק** – אינו נחשב נזק שיתחייב עליו המזיק לשלמו מדין חיוב מזיק מדאורייתא, וכאן אין הנזק ניכר, שהלא הטהרות מונחות לפנינו ואין הנזק של הטומאה ניכר בהם, וחיובו של המזיק עצמו לשלם אינו אלא משום **קְנָסָא דְּרַבָּנָן**, ולכן **לְדִידֵיהּ** שהזיק בעצמו **קָנְסוּ רַבָּנָן**, אבל **לְבָרֵיהּ** – את בנו **לֹא קָנְסוּ רַבָּנָן.**

משנה

המשנה מביאה מעשים שהטילו מום בבכור ומבארת מתי הותר להשחט ומתי לא: **מַעֲשֶׂה בְּבכור זָכָר שֶׁל רְחֵלִים זָקֵן וּשְׁעָרוֹ מְדוֹלְדָּל** – תלוי מסביבו, משום שלא נגזז מעולם כדין בכור האסור בגיזה, **וְרָאָהוּ קַסְדּוֹר** [–ממונה] **אֶחָד** גוי, **וְאָמַר מַה טִּיבוֹ שֶׁל זֶה** שהניחו אותו להזקין כל כך ולא שחטוהו עד עכשיו. **אָמְרוּ לוֹ, בְּכוֹר הוּא וְאֵינוֹ נִשְׁחָט אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ מוּם.** כששמע זאת **נָטַל פִּיגוֹם** [–רומח] **וְצָרַם** [–פגם] את **אָזְנוֹ** ועשאו בעל מום. **וּבָא הַמַּעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְהִתִּירוּ** לשוחטו, משום שודאי לא היתה כוונתו של הגוי הזה להתירו, שהרי לא ידע שעל ידי המום שיטיל בו ישחט, אלא חשב שיהיה לו היתר להשחט רק כאשר יפול בו מום מאליו ולא על ידי אדם. **וְאַחַר שֶׁהִתִּירוּ הָלַךְ** הקסדור **וְצִירֵם אָזְנֵי בְּכוֹרוֹת אֲחֵרִים** כדי להתירם כמו את הראשון, **וְאָסְרוּ** חכמים לשחוט את שאר הבכורות מחמת מומים אלו.

המשנה מביאה מעשה נוסף באותו ענין: **פַּעַם אַחַת הָיוּ תִּינוֹקוֹת** בני ישראל **מְשַׂחֲקִין בַּשָּׁדֶה, וְקָשְׁרוּ זַנְבֵי טְלָאִים זֶה בָּזֶה,** ומחמת כן **נִפְסְקָה זְנָבוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם** ונעשה בכך בעל מום, **וַהֲרֵי** [–ונמצא שבעל הזנב החתוך] **הוּא בְּכוֹר, וּבָא הַמַּעֲשֶׂה** הזה **לִפְנֵי חֲכָמִים וְהִתִּירוּ** כיון שלא לכך היתה כוונת התינוקות. **רָאוּ** התינוקות **שֶׁהִתִּירוּ, הָלְכוּ וְקָשְׁרוּ זַנְבוֹת בְּכוֹרוֹת אֲחֵרִים** כדי שיפסק זנבם ויהיו בעלי מום וישחטו, **וְאָסְרוּ** חכמים לשחוט אותם בכורות כיון שנעשה בהם המום בכוונה להתירם.

אומרת המשנה: **זֶה הַכְּלָל, כֹּל שֶׁהוּא לְדַעָתוֹ** – בכל אופן שמטיל המום הטילו בכוונה להתירו בשחיטה, **אָסוּר** לשוחטו על אותו מום, ובכל אופן שהטילו **שֶׁלֹּא לְדַעָתוֹ** – שלא בכוונה להתירו, **מוּתָּר** לשוחטו על אותו מום.

גמרא

שנינו במשנה: שפעם אחת נטל קסדור פיגום וצרם אוזן בכור והתירוהו חכמים, **וּפַעַם אַחֶרֶת הָיוּ כו'** תינוקות משחקין בשדה וקשרו זנבי טלאים זה בזה ונפסקה זנבו של אחד מהם, והרי הוא בכור, ובא מעשה לפני חכמים והתירו.

הגמרא מבארת מדוע צריכה המשנה להביא שני מקרים שדינם שווה. אומרת הגמרא: **וּצְרִיכָא** להביא שני מעשים אלו בקסדור ובתינוקות אף ששניהם מלמדים אותנו שאם הוטל המום שלא בכוונה להתירו הרי הוא מותר, ולא די להביא רק מעשה אחד, משום **דְּאִי אַשְׁמְעִינַן** רק שבכור ראשון שהוטל בו מום על ידי **עוֹבֵד כּוֹכָבִים** מותר, היינו אומרים שכך הדין משום **דְּלֹא** חששו שמחמת היתר זה **אָתֵי לְמִיסְרַךְ** – יתרגל הגוי הזה לעבור על איסור הטלת מום בקדשים מכאן ואילך, כיון שמכך שיתרגל הגוי לעשות איסורים לא איכפת לנו שהרי רגיל הוא לעבור על איסורים. **אֲבָל** כאשר נעשה המום על ידי **קָטָן** ישראל, **דְּאָתֵי לְמִיסְרַךְ** – שיש חשש שאם נתיר את הבכור הוא יתרגל בכך ויבוא להטיל מום בקדשים גם לאחר שיגדל, **אֵימָא לֹא** התירו את הבכור שהטיל בו מום.

וְכן להיפך, **אִי אַשְׁמְעִינַן** רק שבכור ראשון שהוטל בו מום על ידי **קָטָן** מותר, היינו אומרים שהוא **מִשּׁוּם דְּלֹא אָתֵי לְאִיחַלּוּפֵי בְּגָדוֹל** – שהרואה שהתירו חכמים בכור מחמת מום שבא על ידי קטן לא יטעה לומר שגם כאשר הוטל מום על ידי גדול יהיה מותר, משום שיודעים שאין להשוות קטן שאין בו דעת לגדול, **אֲבָל** כאשר נעשה מום על ידי **עוֹבֵד כּוֹכָבִים** גדול, **דְּאָתֵי לְאִיחַלּוּפֵי בְּגָדוֹל** – שאז יש חשש שהרואה יטעה לומר שגם כאשר ישראל גדול הטיל מום מותר, **אֵימָא לֹא** התירו.

מסיימת הגמרא: **צְרִיכָא** המשנה להשמיע דין זה בין בעובד כוכבים ובין בתינוקות.

הגמרא מביאה מחלוקת כאשר אמר ישראל לגוי 'בכור זה מותר אם נַעֲשָׂה בו מום': **אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב קְטִינָא, לֹא שָׁנוּ** במשנה שהבכור מותר על ידי המום שהטיל בו הגוי, **אֶלָּא דְּאָמַר לֵיהּ** הישראל לגוי 'זה בכור שלא יהיה מותר בשחיטה **אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ מוּם', שמשמע מלשון זו שלא יהיה מותר אלא כאשר** יפול בו מום ממילא, שאז יש להתיר מחמת המום שהטיל בו הגוי לאחר ששמע כן, משום שאין לומר שמתוך מה שאמר לו הבין שטוב לו שיפיל בו מום. **אֲבָל אִם אָמַר לֵיהּ** הישראל לגוי 'זה בכור שלא יהיה מותר בשחיטה אלא **אִם** כן **נַעֲשָׂה בּוֹ מוּם', שמשמע מלשון זו שיהיה היתר לבכור על ידי מום שיעשה בו על** ידי אדם, אין מתירים את הבכור מחמת המום שהטיל בו הגוי ששמע כן, משום שהישראל הזה הוא **כְּמַאן דְּאָמַר לֵיהּ זִיל עֲבִיד בֵּיהּ מוּמָא דְּמִי** – כאילו אמר לו לך והטל בו מום.

אָמַר רָבָא, מִכְּדֵי מִמֵּילָא הוּא – הרי בכל אופן אין מתירים את הבכור אלא באופן שהגוי לא ידע שהבכור יהיה מותר על ידי המום שיטיל בו, ולא התכוין להתירו, ואם כן, כאשר הגוי אינו יודע שהבכור יהיה מותר על ידי המום שיטיל בו, **מַה לִּי 'הָיָה' מַה לִּי 'נַעֲשָׂה'**, הלא כיון שאינו יודע שהבכור יהיה ניתר על ידי המום שיטיל בו, בודאי אינו סבור שמתכוונים לומר לו לך והטל בו מום. **אֶלָּא**, ודאי כשאומרים לו **'נַעֲשָׂה', נַמִּי מִמֵּילָא הוּא** – גם כן סבור הוא שאומרים לו רק שאם יפול בו מום מאיליו יהיה מותר לשוחטו, **וְלֹא שָׁנָא** באיזה לשון אומרים לו, ובין שאמרו לו 'היה' ובין שאמרו לו 'נעשה', אם הלך והטיל בו מום בלא שידע שיותר, מותר לשוחטו על אותו מום.

שנינו במשנה: **זֶה הַכְּלָל, כֹּל שֶׁהוּא לְדַעָת, אָסוּר.** הגמרא מבררת מה בא כלל המשנה לרבות. שואלת הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי מַאי** – מה בא כלל זה לרבות לאסור יותר מהמבואר במשנה. משיבה הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי גְּרָמָא** – לאסור אופן שיגרמו לבכור שיוטל בו מום, כגון שיניחו לו בצק או תאנה מיובשת על אוזנו כדי שיבוא הכלב לאוכלם וינשוך באוזנו ויעשהו בעל מום.

שנינו במשנה: כל שהוא **שֶׁלֹּא לְדַעָת,** מותר. הגמרא מבררת מה בא כלל זה לרבות. מבארת הגמרא: כלל זה בא **לְאִיתּוּיֵי** להיתר, אופן של **מֵסִיחַ לְפִי תּוּמוֹ,** כלומר, שלא שאלם הקסדור מה טיבו וענו לו שהוא בכור שאסור בשחיטה אם אין בו מום, אלא הם עצמם דיברו לפי תומם ואמרו לו שלא ישחט בכור זה לעולם אלא אם יפול בו מום, ולא התכוונו שישמע הקסדור ויטיל בו מום.

משנה

המשנה מביאה אופן שיש להתיר בכור על ידי מום שהטיל בו אדם: אם **הָיָה** איל **בְּכוֹר** מנגח, **רִדְפוּ** לאדם כדי לנגוח בו, **וּבְעָטוֹ** האדם **וְנַעֲשָׂה בּוֹ מוּם, הֲרֵי זֶה שׁוֹחֲטִין עָלָיו** ואפילו אם אדם זה הוא כהן החשוד להטיל מום בבכור כדי להתירו לו, מפני שכוונתו היתה רק להציל את עצמו ולא להטיל בו מום.

המשך בעמוד רכ

רש"י

טימא טהרותיו של חכירו ומת לא קנסו בנו אחריו — לשלם, אף על גב דלדידיה קנסו, כדאמרינן בפרק "ארבעה אבות נזיקין" (בבא קמא ד,ב). **שאינו ניכר** — שהרי טהרות מונחות לפניו, ואין היזק ניכר בהן. **לא שמיה היזק** — לחיוביה אפילו לדידיה מדאורייתא. **משנה ושערו מדולדל** — לפי שלא היה נגזז מעולם. **קסדור** = ממונה. **מה טיבו של זה** — שהניחוהו להזקין כל כך. **פיגום** = רומח. **והתירו** — שהרי אין לומר שהגוי הזה להתירו נתכוון, שהרי אינו יודע שעל ידי מום שיעשה בו ישחט אלא אם כן נפל מאליו. **כל שהוא לדעת** — שלהטיל מום נתכוון להתירו. **גמרא דאי אשמעינן גוי** — דהתירו בכור ראשון על ידו, משום דליכא למימר: אתי האי גוי למיסרך, ללמד להטיל מום בקדשים. דסיכריכיה דגוי לא איכפת לן, שהרי נהוג הוא באיסורא. **ולא אתי לאיחלופי בגדול** — דמאן דחזי דהתירו חכמים במום הבא לו על ידי תינוקות, לא אתי למימר: אי שדי גדול מומא — מישתרי, דגדול בקטן לא מיחלף. **לא שנו** — דמותר הבכור על ידי הגוי. **אלא דאמרו ליה** — לקסדור: "אינו נשחט אלא אם כן היה בו מום", דמשמע — שיפול בו מום ממילא. דליכא למימר דמדבריהם למד גוי דניחא להו שיפיל בו מום. **נעשה** — משמע על ידי אדם. **ממילא הוא** — שלא היה יודע הגוי שיהא מותר על ידו, ולא להתיר נתכוין. **גרמא** — אם הניח בצק ודבילה על גבי אוזן הבכור, כדי שיבא הכלב ויטלנו. **מסיח לפי תומו** — שלא שאלם קסדור מה טיבו. אלא הם עצמן מסיחין לפי תומם, ואומרים: ראה לא ישחט זה לעולם אלא על ידי מום. ולא נתכוונו לכך שיטיל בו מום. **משנה היה בכור** — איל מנגח רודפו לאדם לנגחו, ובעטו אדם לבכור ועשה בו מום. **ישחט עליו** — ואפילו כהן, לפי שלהצלתו נתכוין. **גמרא צעריה** — מה שרדפו. **קודם שיצא לאויר העולם** — דבכור אינו קדוש עד שתקדשו רחם. **גדיא באודניה** — גדי אזניו ארוכות, וקודם שיצא כל ראשו נראין אזניו, ויכול להטיל מום. דכל זמן שלא יצא כל ראשו אינו כילוד. **אימרא בשיפתיה** — ששפתיו נראין תחלה. ואזניו קשורות, ואינן נראות עד שיצא כל ראשו. **צדעיו** — טונפל"ש. **אכיל ולא מיחזי** — אם לבכור יש לו מום בתוך פיו, וכי אכיל לא מיחזי, אפילו הכי, כי פעי מיחזי — הוי מום שבגלוי ונשחט עליו, דאמרינן בפירקין דלקמן (לז,א) דאינו נשחט אלא על מום שבגלוי. **פעי** — צועק, ופותח פיו הרבה. **חוטין החיצונות** — ככי דשיני, שקורין ינציב"ה. החיצונות — אותם שלפנים כנגד חוטמו. שניטל — שנפגמו מהם מעט. **או שנגממו** — שנחתכו ברחבן מלמעלה בעומק ולא חיסרו כלום — הוי מום, הואיל ונראו אותן חוטין. **פנימיות** — שהשיניים הגדולות קבועות בהן, שקורין מיישיליר"ש. **שנעקרו** — לגמרי, הוי מום, כדמפרש ואזיל: הואיל וכי פעי מיחזי. אבל פגימה או גימום אינו ניכר בהם, שהרי חבואות בפה. **מאי טעמא** — הוי פנימיות מום אפילו בעיקרה. **משנה הראויין לבא על ידי אדם** — שיש לומר אדם הטילו בו, כגון נסמית עינו, נקטעה ידו, נסדקה אזנו. **רועי ישראל נאמנין** — דנחשדו בדבר. ובגמרא מפרש מאי קרי "רועי ישראל" ומאי קרי "רועי כהנים". האי דנקט "ראויין לבא בידי אדם" — לפי שיש מומין שאין ראויין לבא בידי אדם, כגון בעל חמש רגלים, או עינו אחת גדולה כשל עגל, או קטנה כשל אווז, דהוי מום שאין אדם נחשד עליו. דרבן שמעון בן גמליאל ורבי מאיר מפרש בגמרא. **גמרא חד אמר** — מתניתין דקתני: רועי ישראל נאמנין — אפילו הן עומדים בבית הכהנים שהבכור שלהם. **ללגימא לא חיישינן** — דליחשדיה שמא על ידי אדם בא לו בכוונה, ורועה זה משקר, ובא להתירו כדי שישחטו רבו כהן ויאכילנו ממנו עמו. **והא דקתני רועי כהנים אין נאמנין** — הכי קאמר: רועים שהן כהנים אין נאמנין, אם הבכור ביד ישראל. דנחשד האי כהן רועה שהוא עצמו הטילו בו. [המשך בעמוד הבא].

תוספות

גדיא באודניה — כשרואה שמיעוט הראש בחוץ — יכול להטיל מום באוזן, ואין לו לחוש מרישא האוזן שמא יצא רוב הראש וחזר. דמתוך שאזני הגדי גדולות, דרך אזנים לצאת במיעוט הראש. אימרא בשפוותיה — אבל באזניה לא, ויש לו לחוש שמא יצא רוב הראש וחזר. **איכא** דאמרי אימרא נמי באודניה [אימור] דרך צדעין נפק — כיון שרואה עכשיו מיעוט אוזן — אין לומר שמא יצא ראשו ורובו וחזר. והא "אימר" במו ודאי, כמו "חיישינן שמא חוץ לחומה לנו" דפרק "השואל" בשבת (קנא,א), ו"דחיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו" דפרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין לב,א). ורבא דהכא סבירא ליה כרב חסדא דפרק "בהמה המקשה" (חולין סט,ב). דלרב הונא דאמר התם: יצא שליש ומכרו לגוי, ויצא שליש אחר — קדוש, ולא חלה המכירה כלל, כיון דנפק לבסוף רובא, דאיתגלי מילתא דלמפרע קדוש. אם כן הכא נמי, שיצא רוב אחרי כן — איגלאי מילתא דהוה קדוש מעיקרא, ונתחייב ממה שמטיל מום בבכור. ואיכא לאוקמי הא דרב יהודה אליבא דרב הונא בשלא יצא כלל. וסוגיא נמי דריש "כיצד מערימין" (תמורה כד,ב) דמוקי דרב יהודה בזמן הזה ולא חזי להקרבה. ופריך: אי בזמן הזה מאי למימרא? ומשני: מהו דתימא נגזר דילמא נפיק רוב ראשו וקא שדי מומא, קא משמע לן. דהיא נמי דלא כרב הונא, דלדידיה במיעוט ראשו נמי איכא איסורא, ולא הוה ליה למינקט רוב ראשו. ועוד, התם דקאמר ליה רב עמרם לרב ששת: אמר על הבכור עם יציאת רובו "יהא עולה", עולה הוי או בבור הוי — נמי דלא כרב הונא. דמשמע דפשיטא דקודם יציאת רובו יכול להפקיע קדושת בכור. אם לא נחלק בין מכירה להנך.

טִימֵּא טָהֳרוֹת וּמֵת - לֹא קָנְסוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו, מַאי טַעְמָא הֵיזֵק שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר - לָא שְׁמֵיהּ הֵיזֵק, קְנָסָא דְּרַבָּנַן; לִדִידֵיהּ - קָנְסוּ רַבָּנַן, לְבָרֵיהּ - לָא קָנְסוּ רַבָּנַן. **משנה** מַעֲשֶׂה בְּזָכָר שֶׁל רְחֵלִים זָקֵן וּשְׁעָרוֹ מְדוּלְדָּל, וְרָאָהוּ קַסְטוֹר אֶחָד, וְאָמַר: מַה טִּיבוֹ שֶׁל זֶה אָמְרוּ לוֹ: בְּכוֹר הוּא, וְאֵינוֹ נִשְׁחָט אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ מוּם. נָטַל פִּיגּוֹם וְצָרַם אָזְנוֹ, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְהִתִּירוּ. וְאַחַר שֶׁהִתִּירוּ, הָלַךְ וְצֵירֵם בְּאָזְנֵי בְּכוֹרוֹת אֲחֵרִים, וְאָסְרוּ. פַּעַם אַחַת הָיוּ תִּינוֹקוֹת מְשַׂחֲקִין בַּשָּׂדֶה, וְקָשְׁרוּ זַנְבֵי טְלָאִים זֶה בְּזֶה, וְנִפְסְקָה זְנָבוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם וַהֲרֵי הוּא בְּכוֹר, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְהִתִּירוּ. רָאוּ שֶׁהִתִּירוּ, הָלְכוּ וְקָשְׁרוּ זַנְבוֹת בְּכוֹרוֹת אֲחֵרִים, וְאָסְרוּ. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא לְדַעְתּוֹ - אָסוּר, שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ - מוּתָּר. **גמרא** "פַּעַם אַחֶרֶת הָיָה" כו'. וּצְרִיכָא, דְּאִי אִשְׁמַעִינַן גּוֹי - דְּלָא אָתֵי לְמִיסְרַךְ, אֲבָל קָטָן דְּאָתֵי לְמִיסְרַךְ - אֵימָא לָא. וְאִי אִשְׁמוּעִינַן קָטָן - מִשּׁוּם דְּלָא אָתֵי לְאִיחְלוּפֵי בְּגָדוֹל, אֲבָל גּוֹי דְּאָתֵי לְאִיחְלוּפֵי בְּגָדוֹל - אֵימָא לָא, צְרִיכָא. אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב קְטִינָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא דַּאֲמַרוּ לֵיהּ "אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ מוּם", אֲבָל אִם אֲמַרוּ לֵיהּ "אִם נַעֲשָׂה בּוֹ מוּם" - כְּמַאן דַּאֲמַרוּ לֵיהּ "זִיל עֲבֵיד בֵּיהּ מוּמָא" דְּמִי. אֲמַר רָבָא: מִכְּדֵי מִמֵּילָא הוּא, מַה לִּי "הָיָה", מַה לִּי "נַעֲשָׂה" אֶלָּא "נַעֲשָׂה" נַמִּי מִמֵּילָא הוּא, וְלָא שְׁנָא. "זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁהוּא לְדַעַת אָסוּר". לְאִיתּוּיֵי מַאי לְאִיתּוּיֵי גְּרָמָא. "שֶׁלֹּא לְדַעַת" - לְאִיתּוּיֵי מִסֵּיחַ לְפִי תּוּמּוֹ. **משנה** הָיָה בְּכוֹר רִדְפוֹ, בְּעָטוֹ וְעָשָׂה בּוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֲטִין עָלָיו. **גמרא** אָמַר רַב פַּפָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁבְּעָטוֹ בִּשְׁעַת רְדִיפָה, אֲבָל לְאַחַר רְדִיפָה - לֹא. - פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתִימָא צַעֲרֵיהּ הוּא דְּמִדְּכַר - קָא מַשְׁמַע לָן. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב פַּפָּא: לָא תֵּימָא בִּשְׁעַת רְדִיפָה - אִין, אֲבָל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת רְדִיפָה - לָא. אֶלָּא אֲפִילּוּ לְאַחַר רְדִיפָה - נַמִּי; מַאי טַעְמָא - צַעֲרֵיהּ דְּמִדְּכַר. אָמַר רַב יְהוּדָה: מוּתָּר לְהַטִּיל מוּם בְּבְכוֹר קוֹדֶם שֶׁיֵּצֵא לַאֲוִיר הָעוֹלָם. אָמַר רָבָא: גְּדָיָא - בְּאוּדְנֵיהּ, אִימְרָא - בְּשִׂפְוָותֵיהּ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אִימְרָא נַמִּי בְּאוּדְנֵיהּ, אֵימּוֹר דֶּרֶךְ צִדְעָיו נִפַּק. אָמַר רָבָא: אָכַל וְלָא מְיַחֲזֵי - פָּעֵי וּמְיַחֲזֵי - הֲוֵי מוּמָא. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן תָּנְיָא: הַחוּטִין הַחִיצוֹנוֹת - שֶׁנִּפְגְּמוּ וְשֶׁנְּגְמְמוּ, הַפְּנִימִיּוֹת - שֶׁנֶּעֱקְרוּ; מַאי טַעְמָא, לָאו מִשּׁוּם דְּכִי פָּעֵי מְיַחֲזֵי אָמַר רַב פַּפָּא: רָבָא נַמִּי טַעְמָא דְּמַתְנִיתִין מְפָרֵשׁ; מַאי טַעְמָא נֶעֱקְרוּ הֲוֵי מוּמָא - מִשּׁוּם דְּכִי פָּעֵי מְיַחֲזֵי. **משנה** כָּל הַמּוּמִין הָרְאוּיִין לָבֹא בִּידֵי אָדָם, רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל - נֶאֱמָנִין, רוֹעִים כֹּהֲנִים - אֵינָן נֶאֱמָנִין. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: נֶאֱמָן הוּא עַל שֶׁל חֲבֵירוֹ, וְאֵין נֶאֱמָן עַל שֶׁל עַצְמוֹ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוּ וְלֹא מְעִידוּ. **גמרא** רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל בֵּי כֹהֲנִים - נֶאֱמָנִין, לְלִגְימָא לָא חָיְישִׁינַן. רוֹעֵי כֹהֲנִים בֵּי יִשְׂרָאֵל - אֵין נֶאֱמָנִין, מֵימַר אָמַר: כֵּיוָן דְּקָא טָרְחָנָא בֵּיהּ - לָא שָׁבֵיק לִדִידִי וְיָהֵיב לְאַחֲרִינִי. וְהוּא הַדִּין כֹּהֵן לְכֹהֵן, דְּחָיְישִׁינַן לְגוֹמְלִין. וַאֲתָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמֵימַר: נֶאֱמָן הוּא עַל שֶׁל חֲבֵירוֹ, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל שֶׁל עַצְמוֹ. וַאֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר: הַחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוּ וְלֹא מְעִידוּ. וְחַד אָמַר: רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵן כֹּהֲנִים נֶאֱמָנִין,

[שייך

מֵימַר אָמַר: לָא שָׁבִיק צוּרְבָא מַרְבָּנַן וְיָהֵיב לְדִידִי. רוֹעֵי כֹּהֲנִים וְהֵן יִשְׂרָאֵל אֵינָן נֶאֱמָנִין - דְּחָיְישִׁינַן לְלִגְימָא, וְכָל שֶׁכֵּן כֹּהֵן לְכֹהֵן - דְּחָיְישִׁינַן לְגוֹמְלִין וְחָיְישִׁינַן לְלִגְימָא. וַאֲתָא רַבָּן שִׁמְעוֹן לְמֵימַר: נֶאֱמָן עַל שֶׁל חֲבֵירוֹ וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל שֶׁל עַצְמוֹ. וַאֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר: הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵן כֹּהֲנִים נֶאֱמָנִין - הַיְינוּ דַּאֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר: הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר רוֹעֵי כֹּהֲנִים בֵּי יִשְׂרָאֵל אֵין נֶאֱמָנִין, מַאי אֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְאַשְׁמוּעִינַן הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא! - אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קְפוֹסַאי. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קְפוֹסַאי אוֹמֵר: בְּכוֹר בֵּי כֹהֵן - צָרִיךְ שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק לְהָעִיד עָלָיו. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֲפִילּוּ בְּנוֹ, אֲפִילּוּ בִּתּוֹ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ עֲשָׂרָה וְהֵן בְּנֵי בֵיתוֹ - אֵין מְעִידִין עָלָיו. כְּמַאן אֲזָלָא הָא דְּאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב קְטִינָא: סֵפֵק בְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד בֵּי יִשְׂרָאֵל - צָרִיךְ שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק לְהָעִיד עָלָיו כְּמַאן - כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קְפוֹסַאי. רַב נַחְמָן אָמַר: בְּעָלִים מְעִידִין עָלָיו. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, מַעֲשֵׂר לְרַבִּי מֵאִיר מִי מֵעִיד עָלָיו - מַעֲשֵׂר וַדַּאי מְהֵימַן, דְּאִי בָּעֵי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּכוּלֵּיהּ עֲדָרֵיהּ! - אֶלָּא: סֵפֵק בְּכוֹר, לְרַבִּי מֵאִיר מִי מֵעִיד עָלָיו וְכִי תֵּימָא: הָכִי נַמִי דְּלֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא - וְהָתְנַן, שֶׁהָיָה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל שֶׁחֲלִיפָיו בְּיַד כֹּהֵן - פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת, וְרַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב! אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: בְּעָלִים מְעִידִין עָלָיו; כֹּהֲנִים הוּא דַּחֲשִׁידִי אַמּוּמֵי, יִשְׂרָאֵל - לָא חֲשִׁידִי אַמּוּמֵי. אִיתְּמַר, רַב נַחְמָן אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. רָבָא אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. וּמִי אָמַר רָבָא הָכִי וְהָאָמַר רָבָא: בְּעָלִים עוֹמְדִים עַמָּנוּ בַּחוּץ, נִכְנָס שָׁלֵם וְיָצָא חָבוּל - מְעִידִין עָלָיו! - אֵימָא: כָּל בְּעָלִים עוֹמְדִים, וְלָא חָיְישִׁינַן. - אִי הָכִי, מַאי לְמֵימְרָא - מַהוּ דְּתֵימָא: נִיחוּשׁ לְחַשְׁדָא, קָא מַשְׁמַע לָן. וְהִלְכְתָּא כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. וְדַוְקָא בְּנוֹ וּבִתּוֹ, אֲבָל אִשְׁתּוֹ - לָא; מַאי טַעֲמָא אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ דָּמֵי. אֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי: לְרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ, וְקָאָמַר רַבִּי מֵאִיר: הֶחָשׁוּד לְדָבָר אֶחָד - חָשׁוּד לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, כֹּהֲנִים הָכִי נַמִּי דְּלָא דַּיְינֵי דִּינָא וְהָכְתִיב: "וְעֵל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נָגַע"! אימר

תוספות

מימר אמר לא שביק צורבא מדרבנן ויהיב לדידי — והא דאמר לעיל בסוף פרק שני (יח,ב): בחצר בעל הבית ורועה כהן, דלרבי טרפון אקנויי מקני ליה מקום בחצירו. ואפילו רבי עקיבא לא פליג אלא משום דאית [ליה] פסידא לא מקנה [ליה] מידעם — התם איירי במכירי בהונה, או שאוהבו ורגיל ליתן לו.

איכא בינייהו דרבי יהושע בן קפוסאי — דתנא קמא סבר כוותיה. דדווקא רועי כהנים, בין בי ישראל בין בי כהנים — אינם נאמנים, כדאמר תעמא. אבל שני כהנים מן השוק — נאמנים. ולרבי מאיר אפילו שנים מן השוק אין נאמנין. דלית ליה כרבי יהושע בן קפוסאי, דקסבר רבי מאיר: החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו. ושנים מן השוק דקאמר רבי יהושע בן קפוסאי — בכהנים איירי, דישראל אפילו חד מהימן. ולרבי מאיר, כל היכא דאסור — אפילו שנים אין נאמנין, כדאמר בסמוך: ספק בכור לרבי מאיר מי מעיד עליו. **וכי** תימא דלית להו תקנתא כו' — הוה מצי למימר דחלקנו בין חבר לעם הארץ, כרבי יהושע דלקמן. וכן בסמוך, דפריך: כהני הכי נמי דלא דייני דינא. אי נמי, רבי יהושע עצמו חזור בו, דקאמר לרבן גמליאל: היאך החי יכול להכחיש את החי. ופירש שם בקונטרס שרוצה לומר: ודאי אמרתי וחזור אני בו. ומידהו, מסתברא דמשום כבוד דרבן גמליאל הוא דקאמר הכי. כי ההיא דתפלת ערבית (ברכות כז,ב) שאמר כמו כן, אף על פי שלא היה חוזר בו מה שאמר תחלה רשות. דהכי פסק רב התם: הלכה כדברי האומר רשות.

אלא לאו שמע מינה בעלים מעידין עליו — תימה: ורב חסדא דבעי לעיל שנים מן השוק בספק בכור בי ישראל, תקשי ליה: לרבי מאיר מי מעיד עליו, כיון דישראל נמי חשידי? ויש לומר: דהוה משני כדפרישית, דחלקנו בין חבר לעם הארץ. אי נמי, יאמר רב חסדא: ספק בכור, לא יחמיר רבי מאיר שלא יהו שנים מן השוק נאמנים.

ניחוש לחשדא — שיחשדו שמא נשאר אחד מן הבית.

כהני הכי נמי דלא דייני דינא — לרבא דאמר בפרק "זה בורר" (סנהדרין כז,א): אוכל נבילות להכעיס שהוא רע לשמים, אינו חשוד להיות רע לבריות — לא פריך מידי. אבל לאביי התם פריך שפיר. ועוד יש לפרש: לרבא, דמשמע ליה שיש לכהנים להיות בשרים לכל (זמן) דין שבעולם ולכל הוראה, כדכתיב (דברים כא): "כל ריב וכל נגע". ועוד היה יכול להקשות: היאך מותר לאכול משחיטתו, והיאך בשרים על כל קרבנות כולם? ועוד, בלא בכור נמי יכול להקשות לרבי מאיר, מטעם דנחשדו כהנים על השביעית, כדאמרינן בפרק "זה בורר" (סנהדרין כו,א).

אימר

[שייך לעמוד הקודם] דמימר אמר לא שביק לדידי ויהיב ליה לכהן אחרינא. **והוא הדין כהן לכהן** — כלומר, ומסברא נפקא לן דכהן רועה אינו נאמן להעיד על הבכור של כהן אחר. דחיישינן לגומלין, דסבר: אעידנו עכשיו, והוא יגמול לי, כשיתן לי ישראל בכור תם ואטיל בו מום, ויבא כהן זה ויעידני שמאליו נפל בו מום. **על של חבירו** — בין רבו בין אחר. דלא נחשדו כהנים אלא על הבכור עצמו שכבר נתנו לו ישראל. **החשוד על הדבר** — דהיינו כהנים, שנחשדו על הבכורות. **לא דנו ולא מעידו** — ולקמיה פריך: רבי מאיר היינו תנא קמא. **וחד אמר** — מתניתין דקתני "רועי ישראל נאמנין", הכי קאמר: רועי בהמות ישראל, אף על פי שהן כהנים הרועין — נאמנין, דמה לו לשקר. [עד כאן שייך לעמוד הקודם]. **מימר אמר לא שביק** — האי ישראל, כהן צורבא מרבנן, ויהיב לי לדידי. דסתם רועה עם הארץ הוא. **רועי כהנים** — רועי בהמות של כהנים, אף על פי שהרועים ישראל — אין נאמנין להעיד על בכורו של רבו כהן, דחיישינן ללגימא. וכל שכן רועי כהן ובהמות של רבן כהן — אין נאמנין, דחיישינן לגומלין וללגימא. **על של חבירו** — אבהן לכהן קאי. וקאמר דנאמן הכהן הרועה על של רבו, דלא חיישינן לא לגומלין ולא ללגימא. **החשוד על הדבר** — כהנים חשודים על הבכורות. **לא דנו ולא מעידו** — ופליג אדרבי שמעון דשרי אפילו כהן לכהן, ופליג אדתנא קמא דאמר: רועי בהמות ישראל ואפילו הן כהנים — נאמנין, והרועים כהנים אין נאמנין. היינו **תנא קמא** — דהאמר תנא קמא נמי דכהן אינו נאמן. **איכא בינייהו** — דרבי יהושע בן קפוסאי. **צריך שנים מן השוק** — שנים כל שהן, ואפילו כהנים. אבל כהנים שבביתו — לא. תנא קמא אית ליה דרבי יהושע בן קפוסאי. דקאמר תנא קמא: רועי כהנים, בין בי ישראל בין בי כהנים, כדפרישית טעמא — אין נאמנין, אבל כהנים דעלמא — נאמנין, ואפילו אבכורות דכהנים. ולא חיישינן לגומלין אלא ברועה דקאי גביה, וסבר: אעיד את רבי, והוא יעידני בשיתן לי ישראל בעלמא בבור. ורבי מאיר לית ליה דרבי יהושע לגמרי, דכיון דנחשדו כהנים על הבכור — לא דן ולא מעיד, אפילו כהן דשוק, ואפילו הבכור ביד ישראל. **ואפילו בנו ובתו** — רבן שמעון לטעמיה, דאמר: נאמן הוא על של חבירו. ואביו היינו נמי חבירו, דאין כהן נחשד אלא על של עצמו. **אפילו עשרה והן בני ביתו אין מעידין** — אבל מן השוק — עד אחד נאמן, דלרבי יהושע צריך שנים מן השוק. **ספק בכור דשל ישראל הוא** — כגון רחלה שלא ביכרה, וילדה שני זכרים, דאמרינן בפרק שני (בכורות יז,א): אחד לו ואחד לכהן. ואת שלו הוי ספק שמא יצא ראשון, וירעה עד שיומם, ואובלו ישראל. **צריך שנים מן השוק להעיד עליו** — שלא הוטל בו מום בבוונה. **כרבי יהושע** — דכי היכי דבכור בי כהנים בעי שנים מן השוק להעיד עליו — הכי נמי ספק בכור ביד ישראל. **רב נחמן אמר ספק בכור ביד ישראל אפילו בעליו ישראל נאמן** — דכהנים נחשדו על הבכורות, ולא ישראל, ואפילו על ספק בכור שנאכל להם. **דאי לא תימא הכי** — אלא בעלים חשודים עליו, אם כן הוי ישראל חשוד על המומין. **מעשר לרבי מאיר** — מי מעיד על מומו הא אמר רב מאיר: החשוד על הדבר לעצמו אינו מעיד לאחרים, כדחזינן רבי מאיר פוסל אפילו כהנים דשוק! **מעשר** — בתמיה, הא ודאי מהימן אפילו בעליו, דהא אי בעי, הוי שדי ביה מומא בהיתר בכוליה עדריה קודם שיעשר, דאכתי לא קדשא חד מינייהו! **אלא הכי פריך** — ספק בכור לרבי מאיר, אי בעלים חשודים עליה, נמצאו ישראל חשודים על ספק בכור. וכל שכן כהנים, דהא אי דוה נמי בבהמות עדר כהן ספק בכור הנולד בעדרו — בעי אמתוני עד שיומם, דכהנים לא נפטרו מבכור בהמה טהורה בפרק שני (בכורות יג,א), ואם כן מי מעיד עליו **לית ליה תקנתא** — לרבי מאיר. **שחליפיו ביד כהן** — כגון האי ספק בכור שהכהן נטל (את אחיו) — פטור ישראל מן המתנות דזרוע ולחיים וקיבה, דעשו שאינו זוכה כזוכה, כדאמרן בפרק שני (שם יח,א). ורבי מאיר מחייב, ומדמחייב ליה רבי מאיר במתנות — מכלל דבר אכילה הוא. **הלכה כרבן שמעון** — דאפילו בנו ובתו. **כהן בעליו** — של בכור עמנו עומד בחרץ, ונכנס הבכור שלם בבית, ויצא חבול — מעידין עליו אותם שבבית שמאליו נפל בו. אלמא, אין נחשד אלא כהן בעל הבית שהבכור שלו, כרבן שמעון. **אימא כל בעליו** — בניו ובני ביתו עומדין עמנו בחרץ, ומעיד עליו רועה שהיה בבית. **פשיטא** — הואיל וכל בעליו עמנו, מי יטילנו כו'. **מהו דתימא ניחוש לחשדא** — דרועה גופיה הטילו בו. לישנא אחרינא: אימא כל בעלים עמנו — כלומר, אי אמרי סהדי: כל בעליו של בכור, דהיינו הוא ובני ביתו, היו עמנו בחרץ, ונכנס הבכור שלם בבית, ויצא חבול — מעידין. כלומר, עדותן עדות, ושרי, הואיל ולא היה איש בבית. ניחוש לחשדא — שמא הם גרמו לו מתחלה, שהניחו לו דבילה על האזן. אי נמי, עשו לו גומא ונפל שם.

מֵימַר אָמַר – אומר לעצמו, הרי בעל הבכור לֹא שָׁבִיק צוּרְבָּא מֵרַבָּנָן וְיָהִיב לְדִידֵי – לא יעזוב מליתן את הבכור לתלמיד חכם ויתננו לי שאני עם הארץ. ולכן אין לחשוש שיעיד עליו לשקר בחינם. אבל רוֹעֵי בהמות של כֹּהֲנִים וְהֵן [–הרועים] יִשְׂרָאֵל, כלומר אפילו הרועים ישראלים, אִינָן נֶאֱמָנִין, דְּחָיְישִׁינַן לְלִגְימָא – משום שאנו חוששים שישראל זה מעיד בשקר כדי להתירו בחושבו שהכהן יזמינו לאכול עמו מבשר הבכור. וְכָל שֶׁכֵּן כֹּהֵן לְכֹהֵן [דְּלֵא], דְּחָיְישִׁינַן לְנוֹמְלִין וְחָיְישִׁינַן לְלִגְימָא – שיש לחשוש שהוא משקר מחמת שתי סיבות, גם כדי שלמחר יגמול לו הכהן בעל הבכור הזה ויעיד על בכור של הכהן הרועה [שיקבל מישראל] להתירו, וגם כדי שבעל הבכור יזמינו לאכול עמו מבשר הבכור. וַאֲתָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בן גמליאל לְמֵימַר שנֶאֱמָן הוא הכהן להעיד עַל בהמות שֶׁל חֲבֵירוֹ ואדונו הכהן משום שלא חוששים לא לגומלין ולא ללגימא, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל שֶׁל עַצְמוֹ שמא הוא משקר כדי להתירו. וַאֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר שהֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ, וכיון שהכהנים חשודים על הבכורות, אין כהן נאמן להעיד כלל בענין זה.

הגמרא מבררת במה נחלקו תנא קמא ורבי מאיר לפי הפירוש הראשון. מקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר שכוונת תנא קמא שרוֹעֵי בהמות של יִשְׂרָאֵל וְהֵן [–הרועים] כֹּהֲנִים, נֶאֱמָנִין [הפירוש השני הנזכר לעיל], הַיְינוּ דַּאֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר שהֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ ואין הרועה הכהן נאמן להעיד על בהמות הישראל. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שכוונת תנא קמא רוֹעֵי כֹּהֲנִים בֵּי יִשְׂרָאֵל – שכהנים הרועים בהמות של ישראל, אֵין נֶאֱמָנִין, כלומר שאין הכהן מעיד אפילו לאחרים [הפירוש הראשון הנזכר לעיל], אם כן מַאי אֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְאַשְׁמוּעִינַן, הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא. מתרצת הגמרא: לפירוש זה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ בין דעות תנא קמא ורבי מאיר את דינו דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָפוֹסַאי המבואר להלן. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָפוֹסַאי אוֹמֵר, בְּכוֹר הנמצא בֵּי כֹּהֵן – בבית כהן, צָרִיךְ שיבואו שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק לְהָעִיד עָלָיו שהמום נפל בו מעצמו, ואפילו אם אותם שנים הם כהנים, אך כהנים שבביתו אינם נאמנים. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֲפִילּוּ בְּנוֹ וַאֲפִילּוּ בִּתּוֹ של הכהן בעל הבכור נאמנים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֲפִילּוּ עֲשָׂרָה אנשים וְהֵן בְּנֵי בֵיתוֹ, אֵין מְעִידִין עָלָיו משום שכל בני ביתו של הכהן חשודים להטיל מום בבכור כדי שיאכלו ממנו עם בעל הבית, אבל כאשר העד הוא מהשוק, אפילו אחד מעיד ואין צריך שנים. כאשר יש ספק על בהמת ישראל האם היא קדושה בקדושת בכורה או לא, ונפל בה מום, דינה כדין כל ספק ממון שהמוציא מחבירו עליו הראיה, וכיון שאין יכול כהן להוציאה מיד בעליה הישראל, אוכלה הישראל.

הגמרא מביאה מחלוקת מי מעיד על ספק בכור הנמצא ביד ישראל, שהומם מאליו. מבררת הגמרא: כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב קְטִינָא, שספק בְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד בֵּי יִשְׂרָאֵל ודינו שהישראל אוכלו כאשר הוא בעל מום, צָרִיךְ שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק לְהָעִיד עָלָיו שנפל בו המום מעצמו ולא הוטל בו בכוונה, משום שבעליו חשוד שהטיל בו מום כדי להתירו לו, כְּמַאן, כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָפוֹסַאי שאמר שעל בכור הנמצא בבית כהנים צריכים להעיד שנים מהשוק, וכך גם על ספק בכור הנמצא בבית ישראל, צריכים להעיד שנים מהשוק.

רַב נַחְמָן אָמַר, ספק בכור הנמצא בבית ישראל, הַבְּעָלִים מְעִידִין עָלָיו ואין חושדים שהם משקרים משום שלא נחשדו בהטלת מום אלא כהנים אך ישראלים לא נחשדו בזה ואפילו באופן שאוכלו הישראל כגון ספק בכור. וראיה לכך, דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי, אלא תאמר שכל אדם שהבהמה תהיה שלו אם נפל בה מום אינו נאמן להעיד שהמום נפל מעצמו, יקשה, מַעֲשֵׂר בהמה לְרַבִּי מֵאִיר מִי מֵעִיד עָלָיו שהמום נפל בו מעצמו ואינו קדוש להיקרב, הרי כל אדם שעישר בהמותיו, כיון שהוא בעליו של המעשר הוא חשוד להטיל במעשרו מום, ולדעת רבי מאיר כל החשוד על דבר הנוגע לו, אינו מעיד עליו אפילו לאחרים, כמו שראינו לעיל שפסל את כל הכהנים מלהעיד על הבכור, אם כן אין מי שיעיד על מום במעשר, כיון שכל הישראלים חשודים.

הגמרא מבררת את ראיית רב נחמן. תמהה הגמרא: מַעֲשֵׂר – וכי על מעשר בהמה יש מקום לשאול הכיצד נאמן בעליו שנפל בו מום מאליו, הרי במעשר בהמה וַדַּאי הבעלים מְהֵימָן, משום דְּאִי בָּעֵי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּכוּלֵּיהּ עֲדָרֵיהּ – שאם היה רוצה הבעלים להתירו לעצמו, היה יכול לעשות זאת בהיתר, דהיינו להטיל מום בכל עדרו קודם שמונה אותם שעדיין לא קדש העשירי ואינו מטיל מום בקדשים, וכיון שיכל לעשות כן, הרי הוא נאמן לומר שמום זה נפל מעצמו.

הגמרא מיישבת שרב נחמן הוכיח באופן אחר: אֶלָּא, ראיית רב נחמן שהבעלים הישראל נאמן להעיד על ספק בכור, אינה ממעשר בהמה אלא מספק בכור עצמו, וכך הוא הוכיח, אם תאמר שבעליו הישראל של ספק בכור חשוד, יקשה, סְפֵק בְּכוֹר לְדעת רַבִּי מֵאִיר הסובר שהחשוד על הדבר אינו יכול להעיד עליו אפילו לאחרים, מִי מֵעִיד עָלָיו, הרי אם נאמר שגם ישראלים חשודים עליו כאשר הם בעליו, אם כן נעשו כל ישראל חשודים בדבר אפילו כאשר אין הספק בכור שלהם ולא יוכלו להעיד עליו. אלא ודאי מוכח שרק כהנים חשודים להטיל מום ואילו ישראלים אינם חשודים בזה כלל.

מוסיפה הגמרא לבאר: וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי דְּלֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא – וכי תאמר שאין ראיה מספק בכור לדעת רבי מאיר, משום שלדעתו באמת אין לו היתר כיון שאין מי שיעיד עליו מאחר שכל ישראל חשודים בדבר, וְהָתְנַן (לעיל יח:), שֶׁהָיָה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כֹּל שֶׁחֲלִיפָיו בְּיַד כֹּהֵן פְּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת – בכל אופן שיש ספק בכור ביד ישראל וכנגדו נטל הכהן ספק בכור אחר, כגון שנולדו שני זכרים ואין ידוע איזה מהם הוא הבכור, שהדין הוא שנוטל הכהן אחד מהם והשני נשאר לישראל, פטור הישראל מלתת מאותו שבידו מתנות כהונה [זרוע ולחיים וקיבה] לכהן, משום שעשו את הכהן שקיבל את הבהמה שנתערבבה בבהמה זו, כאילו זכה בבהמה זו. וְרַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב את הישראל ליתן מן הספק בכור הנמצא בידו מתנות כהונה. הרי שרבי מאיר סובר שלספק בכור שהומם יש היתר אכילה, שאם לא כן לא היה מחייב לתת ממנו זרוע לחיים וקיבה לכהן, ואם כן אי אפשר לומר שאין לו תקנה מחמת שאין מי שיעיד על מומו שנפל בו מאליו, אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ שבְּעָלִים ישראלים של ספק בכור מְעִידִין עָלָיו, ואם כן מוכח שדווקא כֹּהֲנִים הוּא דַּחֲשִׁידִי אַמּוּמֵי אבל יִשְׂרָאֵל לֹא חֲשִׁידִי אַמּוּמֵי.

הגמרא מביאה מחלוקת כמי ההלכה בענין עדות בני הבית: אִיתְּמַר, רַב נַחְמָן אָמַר, הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שבכור הנמצא בבית כהן ונפל בו מום, אפילו בנו ובתו של הכהן מעידים עליו שנפל מעצמו. אך רָבָא אָמַר, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי שאפילו עשרה אנשים מבני ביתו של הכהן אינם מעידים עליו משום שהם חשודים להטיל מום בבכור כדי שיאכלו ממנו עם בעל הבית.

הגמרא מבררת את דעת רבא. מקשה הגמרא: וּמִי אָמַר רָבָא הָכִי שהלכה כרבי יוסי שאין בני הבית נאמנים להעיד על הבכור שבבית כהן שהמום נפל בו מאליו, וְהָאָמַר רָבָא, שכאשר בְּעָלָיו של הבכור עוֹמֵד עִמָּנוּ בַּחוּץ, ונִכְנַס הבכור לבית שָׁלֵם וְיָצָא חָבוּל, שבאופן כזה ידוע לנו שלא הבעלים הטילו בו את המום אלא נפל מאליו, מְעִידִין עָלָיו אותם שבבית, הרי שרק בבעלים עצמו חושדים ולכן די שהוא יהיה עמנו, אך בשאר בני הבית אין

המשך בעמוד יא

תירץ אביי, אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר שהכהנים חשודים להטיל מום בבכורות, הוא רק לַחֲשַׁשָּׁא, אך לְאַחְזוּקֵינְהוּ מִי אָמַר – וכי אמר שהם מוחזקים להיות חשודים בזה, ומה שאמר רבי מאיר שהחשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה הוא כאשר האדם מוחזק לנו שהוא עובר על דבר אחד.

הגמרא מבררת האם עד מפי עד נאמן לומר שהמום נפל מאליו: אִיבַּעְיָא לְהוּ, עֵד מִפִּי עֵד מַהוּ לְעֵדוּת בְּכוֹר, האם מקבלים את עדותו להתיר את הבכור לשחיטה ואכילה. אומרת הגמרא: רַב אַסִּי אָסַר, וְרַב אַשִּׁי שָׁרֵי. אָמַר לֵיהּ רַב אַסִּי לְרַב אַשִּׁי, וְהָא תָּנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה, שאין עֵד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר אֶלָּא לְעֵדוּת הָאִשָּׁה – להעיד על בעל אשה שהלך למדינת הים שמת, ומדוע התרת את הבכור על ידי עד מפי עד. השיב לו רב אשי: תְּנֵי – כך יש לשנות את הברייתא ההיא, אין עד מפי עד כשר אֶלָּא לְעֵדוּת שֶׁהָאִשָּׁה כְּשֵׁרָה לָהּ בְּלִבָּהּ, וכיון שלגבי עדות על מום הבכור שנפל מאליו מועילה עדות אשה מועילה אף עדות של עד מפי עד.

רַב יֵימַר אָכְשַׁר עֵד מִפִּי עֵד בְּבְכוֹר כדעת רב אשי. קָרֵי עֲלֵיהּ מְרֵימַר בלשון גנאי, יֵימַר שָׁרֵי בּוּכְרָא – יימר מתיר הבכורות, משום שסבר מרימר כרב אסי שאין עד מפי עד כשר בבכור.

פוסקת הגמרא: וְהִלְכְתָּא, שעֵד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר לְעֵדוּת בְּכוֹר.

הגמרא דנה בנאמנות כהן בעל בכור כאשר לא ידענו שזה בכור: אָמַר רַבִּי אִילְעָא, לֹא הָיוּ מוּחְזָקִין בּוֹ בטלה זה שֶׁהוּא בְּכוֹר וּבָא אֶחָד – כהן שהוא בעל הבכור, וְאָמַר שֶׁהוּא בְּכוֹר וּמוּמוֹ עָמוֹ – שלא הוטל בו המום בכוונה, נֶאֱמָן, משום שפיו הוא זה שאמר לנו שטלה זה בכור ואסרו בשחיטה ללא מום ופיו הוא זה שהתירו כשאמר שהמום נפל בו שלא בכוונה.

מקשה הגמרא: מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר, והלא זה כבר תְּנִינָא (כתובות כב.) שהָאִשָּׁה שלא היתה בחזקת אשת איש, שֶׁאָמְרָה אִשֶּׁת אִישׁ הָיִיתִי וקיבלתי גט וּגְרוּשָׁה אֲנִי כעת, נֶאֱמֶנֶת, משום שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר אותה להנשא כשאמרה שהיתה אשת איש, הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר אותה כשאמרה שהתגרשה.

מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא, הָתָם הוּא נאמנות מדין הפה שאסר הוא הפה שהתיר, משום דְּאִי בָּעְיָא לֹא אָמְרָה – שאם היתה רוצה לא היתה אומרת כלום והיינו מתירים אותה להינשא כיון שהיינו מעמידים אותה בחזקת פנויה, ולכן גם כאשר אמרה שהיתה אשת איש אנו מאמינים לה שהתגרשה. אֲבָל הָכָא דְּלֹא סָגֵי דְּלֹא אָמַר – בבכור לא היה יכול לשתוק ולא לומר שהוא בכור, שהרי היה צריך לבוא אל החכם להורות לו האם מום זה קבוע הוא או עובר, דְּקָדָשִׁים בַּחוּץ לֹא אָכִיל – שהרי לא נחשדו הכהנים אלא להטיל מום בבכור שאין בזה אלא לאו, אך אינם חשודים לאכול בכור תם בחוץ שיש בשחיטתו איסור חמור של שחיטת קדשים בחוץ שעונשו בכרת, וכיון שכן, אִימָּא לֹא הַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא. קָא מַשְׁמַע לָן רבי אילעא, דְּאִי מִשּׁוּם הָכִי – הצורך להראותו לחכם, הָוָה שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא דְּנִיכָּר וְאָכִיל לֵיהּ – היה מטיל בו מום שניכר שהוא מום קבוע ושוב לא היה צריך לבוא אל החכם ולומר לו שזה בכור, שהרי אין ידוע לאף אדם אחר שהוא בכור ואין בו משום קדשים בחוץ כיון שהטיל בו מום הניכר, ולכן יש לנו להאמינו כאשר הוא אומר טלה זה בכור הוא ומומו נפל בו מאליו.

מַתְקִיף לָהּ מַר בַּר רַב אַשִּׁי על דינו של רבי אילעא, מַאי שְׁנָא מַהֲהוּא גְּבָרָא דְּאוֹגַר לֵיהּ חֲמָרָא לְחַבְרֵיהּ – שהשכיר חמור לחבירו וְאָמַר לֵיהּ הבעלים לשוכר, לֹא תֵּיזִיל בְּאוֹרְחָא דְּנַהַר פְּקוֹד דְּאִיכָּא מַיָּא – אל תלך בדרך של המקום ששמו נהר פקוד כיון ששם יש נהר של מים ויש בזה סכנה לחמור, זִיל בְּאוֹרְחָא דְּנָרֵשׁ דְּלֵיכָּא מַיָּא. אֲזַל בְּאוֹרְחָא דְּנַהַר פְּקוֹד וּמִית חֲמָרָא, וַאֲתָא וְאָמַר לֵיהּ והודה לפניו בְּאוֹרְחָא דְּנַהַר פְּקוֹד אַזְלִי, וּמִיהוּ מַיָּא לֹא הֲווּ – לא היו שם מים ולא מחמתם מת החמור. וְאָמַר רָבָא, מַה לּוֹ לְשַׁקֵּר ולומר שלא היו מים בנהר פקוד, הרי אִי בָּעֵי להיפטר מלשלם בטענת שקר, אָמַר בְּאוֹרְחָא דְּנָרֵשׁ אַזְלִי, והיה נפטר, ולכן אף עכשיו שהוא מודה שהלך בדרך של נהר פקוד נאמן לומר שלא היו שם מים ופטור מלשלם. וְאָמַר אַבָּיֵי, מַה לּוֹ לְשַׁקֵּר בִּמְקוֹם עֵדִים לֹא אָמְרִינַן – לא מאמינים לאדם על טענתו כאשר יש עדים הסותרים את טענתו אף כאשר היה יכול לטעון טענת שקר שהיתה מתקבלת, וכיון שידוע לכל שכל הזמן יש מים בנהר פקוד לא מועיל לו מה שהיה יכול לשקר ולומר שהלך בדרך נרש, כיון שדבריו עכשיו שבנהר פקוד לא היו מים הם כמו נגד עדים. ואם כן גם כאן בבכור שהכהנים חשודים להטיל מום בבכור, הרי אנו כעדים שהוא הטילו ולא יועיל דין הפה שאסר הוא הפה שהתיר בכדי להאמינו שלא הטיל בו את המום בכוונה.

מתרצת הגמרא: הָכִי הַשְׁתָּא, הָתָם וַדַּאי אִיכָּא מַיָּא – שם הננו כמעידים שודאי שיש מים כל הזמן בנהר פקוד ולכן אינו נאמן, אבל (התם) [הָכָא] וַדַּאי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא – וכי ידוע לנו שהכהן הזה הטיל בו את המום, והלא חֲשָׁשָׁא הוּא וּבִמְקוֹם חֲשָׁשָׁא אָמְרִינַן מַה לּוֹ לְשַׁקֵּר, ולכן כאן מאמינים לו כיון שאילו רצה לשקר היה יכול שלא לומר שהוא בכור.

יָתִיב רַבִינָא וְקָאָמַר לְהַאי שְׁמַעְתָּא בְּלֹא גַּבְרָא – בלא להזכיר את שמו של רבי אילעא, אָמַר לֵיהּ רָבָא זוּטֵי לְרַבִינָא, אֲנַן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אִילְעָא מַתְנִינַן לָהּ – אצלנו אמרו דין זה בשמו של רבי אילעא.

הגמרא מבררת האם רק כהן עם הארץ חשוד בהטלת מום בבכור, או גם כהן תלמיד חכם. מספרת הגמרא: רַבִּי צָדוֹק שהיה כהן, הָוָה לֵיהּ בּוּכְרָא תם, רְמָא לֵיהּ שְׁעָרֵי – נתן לפניו שעורים בְּסַלֵּי ([נסריה כיילי ערוכה) [נְצָרִים – בתוך סלים העשויים מענפים שֶׁל] עֲרָבָה קְלוּפָה שהם דקים וחדים, כַּהֲדֵי דְּקָאָכִיל אִיבְּזַע שִׁיפְתֵּיהּ – נקרעו שפתיו מהנצרים ונעשה בעל מום. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לשאול מה דינו. אָמַר לֵיהּ רבי צדוק לרבי יהושע, כְּלוּם חִילְּקָנוּ בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ שרק כהנים עמי הארץ חשודים בכך ולא כהנים תלמידי חכמים, וכיון שאני חבר אהיה נאמן או שגם אני חשוד כמו כהן עם הארץ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הֵן – אכן חילקנו ואינך חשוד. לאחר מכן אֲתָא רבי צדוק לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל לשואלו על כך, אָמַר לֵיהּ רבי צדוק לרבן גמליאל, האם חִילְּקָנוּ בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ ואהיה נאמן לומר שלא הטלתי בבכורי את המום בכוונה. אָמַר לֵיהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל, לֹא חילקנו ואינך נאמן. אָמַר לֵיהּ רבי צדוק לרבן גמליאל, וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר לִי הֵן – שכן חילקנו ואני נאמן. אָמַר לוֹ רבן גמליאל לרבי צדוק, הַמְתֵּן עַד שֶׁיַּעֲלוּ ויכנסו בַּעֲלֵי תְּרוּמִין – התלמידי חכמים לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ התלמידי חכמים לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, עָמַד הַשּׁוֹאֵל – רבי צדוק וְשָׁאַל, כְּלוּם חִילְּקָנוּ בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לשואל, לָאו. אָמַר לֵיהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל לרבי יהושע, וַהֲלֹא מִשְּׁמֶךָ אָמְרוּ לִי הֵן – שאמרת שכן חילקנו, יְהוֹשֻׁעַ עָמוֹד עַל רַגְלֶיךָ וְיָעִידוּ בְּךָ. עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר הֵיאַךְ אֶעֱשֶׂה כעת שאיני יכול להכחיש את דברי רבי צדוק, שכן אִילְמָלֵי אֲנִי חַי וְהוּא מֵת, יָכוֹל הַחַי לְהַכְחִישׁ אֶת הַמֵּת – אם רק אני הייתי חי והוא היה כבר מת הייתי יכול לומר שלא אמרתי לו שחילקנו, אך עַכְשָׁיו שֶׁאֲנִי חַי וְהוּא חַי, הֵיאַךְ חַי יָכוֹל לְהַכְחִישׁ אֶת הַחַי, אלא מודה אני שאמרתי לו שחילקנו, ועכשיו הנני חוזר בי ואומר שלא חילקנו. וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל (עומד) [יוֹשֵׁב] וְדוֹרֵשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עוֹמֵד עַל רַגְלָיו כפי שציוהו רבן גמליאל, עַד שֶׁרִינְּנוּ כָּל הָעָם שאין לרבן גמליאל לצער כך

המשך בעמוד סד

רש"י

לאחזוקינהו — בחשודים מי אמר רבי מאיר חשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה כולה — היכא דמוחזק לן דעובר על דבר אחד. **לעדות בכור** — להעיד שלא הטיל בו מום זה בכוונה. **לעדות אשה** — שמת בעלה במדינת הים. **תני אלא לעדות שאשה כשרה** — ובעדות בכור נמי אשה כשרה, דאמרינן: הלכתא כרבן שמעון, ואפילו בתו. **יימר שרי בוכרא** — יימר המתיר בכורות, לשון גנאי. **לא היו מוחזקין** — בטלה שהוא בכור, ובא כהן בעליו ואמר: בכור הוא זה ומומו עמו, שלא הוטל מום זה בכוונה. ואתי לאחוויי לחכם אי קבוע הוא אי עובר הוא. **נאמן** — דהפה שאסר ואמר: בכור הוא, התיר ואמר: מומו עמו. **אשת איש הייתי** — ולא היינו מוחזקין בה שהיא אשת איש מעולם. **נאמנת** — ומותרת להנשא. **דאי בעיא לא אמרה** — כלומר, אי הוה חשידא להינשא בחיי בעלה בלא גירושין — הוה שתקה ולא אמרה אשת איש הייתי, דהא בפנויה מחזקינן לה. **אבל הכא בבכור דלא סגיא דלא אמר** — בכור הוא, דלימא ליה חכם מום קבוע הוא או עובר. דקדשים תמימים אין הכהן נחשד לאכול בחוץ, דבר כרת הוא. אבל נחשד להטיל בו מום, דלאו בעלמא הוא, ולא יהא נאמן. קא משמע לן דנאמן. **דאם כן** — דהוה הטיל בו מום — הוה שדי ביה מום הניכר אפילו לעם הארץ שהוא מום, ותו לא הוה בעי למיתי קמן ולמימר בכור הוא, דהא אין אדם אחר יודע שהוא בכור. ובקדשים בחוץ נמי ליכא לספוקיה, דהא מום ניכר שדא ביה. והיכא דאנן יודעין שהוא בכור ליכא למימר הכי, דבעל כרחך אתי לקמן. דאי הוה שחיט ליה בלא מומחה, כיון דכולי עלמא ידעי שהוא בכור — הוו חשדי ליה. **במקום עדים** — דאנן סהדי דכל שעתא איכא מיא. והכא נמי, כיון דאנן סהדי דכהנים חשודים על המומין — לא נימא "מה לי לשקר". **הכא ודאי שדא ביה מומא** — בתמיה. **להא שמעתא** — דרבי אילעאי. **בלא גברי** — בסתמא אמר ליה: לא היו מוחזקין בו שהוא בכור בו'. **כלום חילקנו בין כהן חבר לכהן עם הארץ** — ומי חשדינן אנא למישדי ביה מומא בבוונה ככהן עם הארץ הן — חלקנו, ולא חשידת. **בעלי תריסין** = מגינים. תלמידי חכמים הנלחמים במלחמה של תורה. **היאך אעשה** — יכול להכחישו. **אילמלי אני חי והוא מת** — הייתי יכול להכחישו, ולומר: לא אמרתי. **היאך יכול החי להכחיש את החי** — ודאי כך אמרתי, וחזורני בי. **עמוד ועמד** — שתוק, ושתק. **משנה הראיתי בכור זה** — לחכם, ואמר לי שמום קבוע הוא. ושותקו, ובלבד שיהו לו עדים שלא הטילו בו. **גמרא נאמן הכהן לומר** — לחכם: בכור זה נתן [לי] ישראל במום זה שבו. **דעבידא לאיגלויי** — דאתי חכם ואמר לא התרתיו לך. **לא** — לעולם אימא לך: מילתא דעבידא לאיגלויי משקרי אינשי. והכא, היינו טעמא דמהימן — דלא חשידי כהני לאכול קדשים תמימים בחוץ. הלכך, אי לאו דשרי ליה חכם — לא הוה אמר שרא ליה, ושחיט ליה בלא התרת מומחה. **אבל הכא** — דקא מחוי ליה לחכם, ואמר: במום [זה] נתן לי ישראל, כדי שלא יצטרך להביא עדים שמאליו נפל בו. כיון דחשידי כהני להטיל מום ולמימר נפל מאליו — חשידי נמי להטיל מום ולמימר ישראל נתנו לי במומו. **קח לי ממי שהוא נאמן** — שאינו לוקח פירות מעם הארץ, או ממי שלוקח מעם הארץ ומעשר דמאי מעשר קודם שימכרם. **אין שליח זה נאמן** — לומר שמנאמן לקחתיו.

תוספות

אימר דאמר רבי מאיר לחששא כו' — מתוך הלשון משמע דאליבא דרבי מאיר קאמר, ולא סבירא לן כוותיה, אלא אפילו במוחזק עובר על דבר אחד — לא הוי חשוד על כל התורה כולה. ואף על גב דבפרק "זה בורר" (סנהדרין כז,א) אמר אביי: עבריין אוכל נבילות להכעיס פסול לעדות, ומוקים לה כרבי מאיר, וקיימא לן כוותיה דהוא מיע"ל קג"ם — היינו דוקא לענין עדות, דרחמנא אמר "אל תשת רשע עד", אבל בשאר מילי לא חשיד. ומיהו, רבי מאיר דקאמר התם: עד זומם פסול לכל התורה כולה — הכי נמי הוה מצי למינקט אחד משאר דברים. ולא נקט עד זומם אלא לאפוקי מדרבי יוסי, דאפילו עד זומם נמי מכשר לדיני נפשות, כשהוזם בדיני ממונות. **ואמר** רבא מה לו לשקר — "רבה" גרסינן, שהיה רבו של אביי. ולא רבא, דרבא אית ליה בהדיא בחזקת הבתים דמה לו לשקר במקום עדים לא אמרינן דאמר דאביי ורבא לא סבירא להו הא דרב חסדא כו'. **כא** לפני רבן גמליאל אמר ליה לאו — והלכה כן הוא, דאין חילוק בין חבר לעם הארץ. דבפרק בתרא דיומא (עח,א) גבי רבי יוסי בן זימרא דכהן הוה, ומיבעיא ליה אי הלכה כרבי מאיר דאמר: חשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו, אי כרבן שמעון בן גמליאל דאמר: נאמן על של חבירו. שמע מינה דלרבי מאיר לא היה מתיר, אף על פי שהיה חבר. **עמד** השואל ושאל — בפרק "נערה" בנדרים בירושלמי דריש מדכתיב "ועמדו שני האנשים" בוי"ו, דשואל הלכות ואגדות צריך לעמוד. **עמוד** על רגליך ויעידו בך — לא גרסינן "ויעידו בך", לא כאן ולא בפרק "תפלת השחר" ברישיה (ברכות כז,ב). דמה עדות שייך כאן. אלא בסנהדרין בריש פרק "כהן גדול" (יט,א) גרסינן ליה, גבי עובדא דינאי, ואגב פשטא דהתם נכתב כאן. **היאך** הדי יכול להכחיש הדי — כלומר, סבור הייתי להעלים, ואיני יכול. ובקונטרס פירש: דודאי כך אמרתי, וחזורתי בי. ואי אפשר כן, דבפרק "תפלת השחר" (ברכות כז,ב) פסק שם הלכה כמותו. **רבי** חוצפית המתורגמן — מעשרה הרוגי מלכות. והלכתא

אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר - לַחֲשָׁשָׁא, לְאַחֲזוּקֵינְהוּ מִי אָמַר אִיבַּעְיָא לְהוּ: עֵד מִפִּי עֵד, מַהוּ לְעֵדוּת בְּכוֹר רַב אַסִי אָסַר, וְרַב אַשִׁי שָׁרֵי. אָמַר לֵיהּ רַב אַסִי לְרַב אַשִׁי, וְהָא תָּנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה: אֵין עֵד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר אֶלָּא לְעֵדוּת הָאִשָּׁה! - תְּנֵי: אֶלָּא לְעֵדוּת שֶׁהָאִשָּׁה כְּשֵׁרָה לָהּ בִּלְבַד. רַב יֵימָר אַכְּשֵׁר עֵד מִפִּי עֵד בְּבְכוֹר, קָרֵי עֲלֵיהּ מָרֵימָר: "יֵימָר שָׁרֵי בּוּכְרָא". וְהִלְכְתָא: עֵד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר לְעֵדוּת בְּכוֹר. אָמַר רַבִּי אֶילְעָא: לֹא הָיוּ מוּחְזָקִין בּוֹ שֶׁהוּא בְּכוֹר, וּבָא אֶחָד וְאָמַר שֶׁהוּא בְּכוֹר וּמוּמוֹ עִמּוֹ - נֶאֱמָן. - מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר תָּנֵינָא: הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה "אִשֶּׁת אִישׁ הָיִיתִי וּגְרוּשָׁה אֲנִי" - נֶאֱמֶנֶת, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר! - מַהוּ דְּתִימָא: הָתָם הוּא, דְּאִי בָּעְיָא לָא אָמְרָה. אֲבָל הָכָא, דְּלָא סַגְיָא דְּלָא אָמַרָה, דְּקָדָשִׁים בַּחוּץ לָא אָכִיל - אֵימָא: לָא הַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא, קָא מַשְׁמַע לָן, דְּאִי מִשּׁוּם הָכִי - הָוָה שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא דְּנִיכָּר, וְאָכִיל לֵיהּ. מַתְקִיף לָהּ מָר בַּר רַב אַשִׁי: מַאי שְׁנָא מֵהָהוּא גַּבְרָא דְּאוֹנֵר לֵיהּ חַמְרָא לְחַבְרֵיהּ, וַאֲמַר לֵיהּ: לָא תֵּיזִיל בְּאוֹרְחָא דְּנַהַר פְּקוֹד, דְּאִיכָּא מַיָּא, זִיל בְּאוֹרְחָא דְּנַרֵשׁ, דְּלֵיכָּא מַיָּא. אֲזַל בְּאוֹרְחָא דְּנַהַר פְּקוֹד וּמִית חַמְרָא, וַאֲתָא וַאֲמַר לֵיהּ: בְּאוֹרְחָא דְּנַהַר פְּקוֹד אֲזַלִי, וּמִיהוּ מַיָּא לָא הָווּ. וַאֲמַר רָבָא: מַה לוֹ לְשַׁקֵּר אִי בָּעֵי אֲמַר: בְּאוֹרְחָא דְּנַרֵשׁ אֲזַלִי. וַאֲמַר אַבָּיֵי: "מַה לוֹ לְשַׁקֵּר" בִּמְקוֹם עֲדָדִים לָא אָמְרִינַן. - הָכִי הָשְׁתָּא! הָתָם - וַדַּאי אִיכָּא מַיָּא הָתָם, וּדְאִישְׁדֵּי בֵּיהּ מוּמָא - חָשְׁשָׁא הוּא, וּבִמְקוֹם חֲשָׁשָׁא אָמְרִינַן "מַה לוֹ לְשַׁקֵּר". יָתֵיב רָבִינָא וְקָאָמַר לְהַאי שְׁמַעְתָּא בְּלָא גַּבְרָא, אָמַר לֵיהּ רָבָא זוּטִי לְרָבִינָא: אֲנַן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֶילְעָא מַתְנִינַן לָהּ. רַבִּי צָדוֹק הֲוָה לֵיהּ בּוּכְרָא, רְמָא לֵיהּ שַׁעֲרֵי בְּסַלֵּי, בַּהֲדֵי דְּקָאָכִיל אִיבְּזַע שִׁיפְתֵּיהּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לֵיהּ: כְּלוּם חִילַּקְנוּ בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הֵן. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל, אָמַר לֵיהּ: חִילַּקְנוּ בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ אָמַר לֵיהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: לֹא. אָמַר לֵיהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: וַהֲלֹא מִשְּׁמְךָ אָמְרוּ לִי הֵן: יְהוֹשֻׁעַ, עֲמוֹד עַל רַגְלֶיךָ וְיָעִידוּ בְּךָ! עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר: הֵיאָךְ אֶעֱשֶׂה אִילְמָלֵי אֲנִי חַי וְהוּא מֵת - יָכוֹל הַחַי לְהַכְחִישׁ אֶת הַמֵּת, עַכְשָׁיו שֶׁאֲנִי חַי וְהוּא חַי - הֵיאָךְ חַי יָכוֹל לְהַכְחִישׁ אֶת הַחַי וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל עוֹמֵד וְדוֹרֵשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עוֹמֵד עַל רַגְלָיו, עַד שֶׁרִינְּנוּ כָּל הָעָם וְאָמְרוּ לְחוּצְפִּית הַמְּתוּרְגְּמָן: עֲמוֹד, וְעָמַד. **מִשְׁנָה** נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר: "הֶרְאֵיתִי בְּכוֹר זֶה, וּבַעַל מוּם הוּא". **גְּמָרָא** אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר: "בְּכוֹר זֶה נָתַן לִי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמוֹ", מַאי טַעְמָא כָּל מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִינַּגְלוּיֵי - לָא מְשַׁקְּרֵי בָּהּ אֱינָשֵׁי. אָמַר רַב אַשִׁי, אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא: נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר: "הֶרְאֵיתִי בְּכוֹר זֶה, וּבַעַל מוּם הוּא"; מַאי טַעְמָא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן: כָּל מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִינַּגְלוּיֵי לָא מְשַׁקְּרֵי בָּהּ אֱינָשֵׁי - הָתָם הוּא, דְּקָדָשִׁים בַּחוּץ לָא אָכִיל. אֲבָל הָכָא, כֵּיוָן דַּחֲשִׁידִי - חֲשִׁידִי. מִתִּיב רַב שֵׁיזְבִי: הָאוֹמֵר לְמִי שֶׁאֵין נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשֵׂר: "קַח לִי מִמִּי שֶׁהוּא נֶאֱמָן", אוֹ: "מִמִּי שֶׁהוּא מְעַשֵּׂר" אֵינוֹ נֶאֱמָן; אַמַּאי נַיְמָא: כָּל מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִינַּגְלוּיֵי, לָא מְשַׁקְּרֵי בָּהּ אֱינָשֵׁי! שָׁאנֵי הָתָם,

תוספות

והלכתא אפילו כלישנא קמא — ואף על גב דהכא פסקינן דמילתא דעבידא לאגלויי לא משקר, מכל מקום לא הימניה לעד אחד אלא משום דדייקא ומנסבא. אי נמי, דלמא ביון דרחמא לה לא דייקא. ולמאן דאמר הכא: אינו נאמן אפילו במילתא דעבידא לאיגלויי, יש לחלק בין האי כהן לעד. אי נמי, גבי אשה הקילו משום עיגונא, ועוד דדייקא. **חזייה** בשקריה — פירוש: ראהו והכיר בו. ד"בשקריה" הוא לשון הכרה, כמו "מאן דבעל גויה דמשכח ליה ערלתיה ולא מבשקר ליה" בפרק "עושין פסין" (עירובין יט,א), וכמו "חלף קמייהו ולא בשקריה" בפרק בתרא דיבמות (קב,א). ובקונטרס לא פירש כן.

משום כבודו דחכם — כדאמר לקמן: שלשה מתירין את הבכור במקום שאין מומחה, ובמקום שיש מומחה — לא. **פסק** — אבל הא פשיטא, דבלא התרה אינו נשחט אפילו יש בו מום מובהק, אלא על פי שלשה או מומחה. **על** כבודו דחכם לא עבר איסורא עבד — ואם תאמר: מהאי טעמא לישתרו בלא עדות כל בכורות שהכהנים מביאין לפנינו שיש בהם מום מובהק! ויש לומר: דשאני כהן, שירא לאוכלו בלא התרת חכם, פן יתגלה הדבר מתוך כך שהטיל בו מום. אבל האי ישראל — אין לומר שמביא לפני חכם פן יודע שרוצה לאוכלו ולגזולו לכהן, שהרי גם עתה בשביל כך לא יתברר שלא יאכלנו הוא עצמו. **התרת** בכור בחוצה לארץ על פי שלשה בני הכנסת — ממתניתין לא שמעינן ליה, דאיכא לאוקמה בזמן הזה. אבל בזמן שבית המקדש קיים — הוה ליה למיגזר חוצה לארץ אטו ארץ ישראל, שלא להקל להתיר על פי שלשה בני הכנסת. ועוד, משום דאיכא למאן דאמר בתמורה פרק "אלו קדשים" (כא,א) דבכורות חוצה לארץ, אם באו תמימים — יקרבו. **תנינא** הרי זה ישחט כו' — הא דלא משני הכא: לאפוקי מדרבי יוסי אף על גב דנימוקו עמו, כדאמר בסמוך — משום דאם כן הוה ליה לרב יהודה למימר: הלכה כרבנן, או: אין הלכה כרבי יוסי. אבל רבי חייא דבסמוך נקט שני דברים מענין אחד, התרת בכור והתרת נדרים. **במקום** שיש מומחה לא — לאו דוקא מומחה שהמחוהו בית דין, דהא על רב אשי דלעיל אמרינן דאתיוה לקמיה ההוא שרוע משום כבודו דחכם. וכל מופלג בחכמה ומומחה ראוי להתיר בכור ונדר ביחידי, כדמשמע מדרב אשי דלעיל. ובפרק קמא דנדרים (ח,ב) גבי רבינא דהוה ליה נדרא לדביתהו ואתא לקמיה דרב אשי וכו' וקאמר: שמע מינה תלת כו' ויחיד מומחה שרי שמתא, משמע קצת דיחיד מומחה הוי כרב אשי. וכן ההיא דבפרק קמא דסנהדרין (ה,ב): אלא אם כן היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי — לאו דוקא מומחה הנסמך כו', כדאמר רב נחמן התם: כגון אנא דן דיני ממונות. **פסק** — ומיהו בזמן הזה אין נראה שיהא שום אדם חשיב מומחה, להתיר בכור ונדר ביחידי, ולדון דיני ממונות. **שלשה** מתירין את הנדר במקום שאין חכם — בענין זה דפרק קמא דנדרים (ח,ב) [דאמרינן]: לא שרי ליה לאיניש למישרי נדרא באתרא דרביה. ומיהו, ההיא, אפילו יש שם מומחה אחר — אין לאותו מומחה להתיר במקום רבו, כמו רבינא במקום רב אשי.

מפירין

דאית ליה לאשתמוטי — ולמימר: אי לדידך לא מהימן, אנא הוה חשיבנא ליה מהימן. הלכך לא מירתת מעיקרא. **מאיש פלוני** — דהזכיר לו משלח שם הנאמן — הרי זה נאמן השליח, דחייש שמא יתבעני ונמצאתי משקר. והך סיפא ודאי מסייעא ליה לרב יהודה, דמילתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה אינשי. **התם כיון דאיכא תובע מירתת** — כלומר, מהא לא תסייעיה. דהתם מירתת שליח, כיון דחזי דקפיד משלח להזכיר שם האיש, סבר ודאי יתבענו. אבל גבי בכור לא מירתת האי כהן, דסבר: מי ירחה לחפש אחר דברי, ולישאל לאותו ישראל אם נתנו לי במומו. **מנא ליה ליהודה הא** — דאמרן לעיל: נאמן כהן לומר "בכור זה נתן לי ישראל במומו". **אנא בגידול קבעתה** — אני שניתיה לגידול, והוא שנאה לרב יהודה. והכי אמרי לגידול: נאמן ישראל לומר כו'. לישנא אחרינא: בגידול קבעתה — לחכם אחד גדול שניתיה. **בקמן** — שהיה קטן הטלה כשנתנו לו. **מהו דתימא לא קים ליה בגויה** — דמשום דהגדיל הטלה אינו מכירו. ושמא אחר הוא, והאי כהן הטיל בו מום. **כלישנא בתרא** — נאמן ישראל. **כלישנא קמא** — דאפילו הכהן נאמן. והלכתא אפילו כלישנא קמא. **יומא חד חלש** — רפרם בעיניה. **אייתיה** — האי כהן לבוכרא קמיה, למיחזי אם מום קבוע הוא. וסבר ההוא כהן: השתא חייש בעיניה, ולא יכיר שזה הוא שנתן לי בלא מום. **ארפסינהו לעיניה** — פתח עינו בכח. **חזייה בשקריה** — שהכיר שהוא נתנו לו בלא מום. **לא חש רפרם למילתא** — למימר דלא יהיה עוד כהן נאמן לומר "בכור זה נתנו לי ישראל במומו". **האי הוא דחציף** — שהרי הוא החזיק עצמו כחצוף לשני דברים: אחד — שהטיל בו מום, ועוד — דהיה לו להראותו לחכם אחר, והראהו לזה עצמו שנתנו לו. **שרוע** — עינו אחת גדולה ואחת קטנה. **אי כהן אי ישראל הוא** — שלא היה מכיר בזה אם כהן אם ישראל. ואמר: ואפילו הוא כהן וחשוד על הבכור — אין כאן חשדא, שהרי כך נולד. **אלא אם כן כהן עמו** — דשמא אם יאמר לו קבוע — ישחטנו ויאכל הוא. דביון דקבוע הוא — הרי הוא נאכל לכל אדם, אלא שגזילת כהן הוא. והאי לא חייש לגזילה, ואכיל ליה. **הכי השתא התם** — גבי שאר מומין שאין מובהקין, איכא למיחשדיה לישראל שמא יגזול את הכהן, ואף על גב דאדם כשר הוא בהא מילתא דלא בעי לשוחטו אלא על פי מומחה. דנהי דקדשים בחוץ לא אכיל, דבכרת הוא השוחט קדשים בחוץ, מיהו, אגזילה דכהן, דלאו בעלמא — חשיד. **איסורא עבד** — בתמיה, ודאי לא יגזול! **משנה הכל נאמנין על מומי מעשר** — להעיד שמאליו נפל בו. ובספק מעשר קאמר, כגון קרא לתשיעי "עשירי", דאמרינן בפרק אחרון (בכורות נט,א): אינו נאכל, ואין לו תקנה אלא במום. **מי ידע הי נפיק** — בפתח עשירי, שיטיל בו מום מעיקרא **בריש עשרה** — כלומר, בעשירי. **משנה שנסמית עינו** — דהוי מום מובהק. **בני הכנסת** — שאינן חכמים. **גמרא בחוצה לארץ** — שאינו ראוי להקריב, ואפילו בזמן בית המקדש, במסכת תמורה (כא,ב). **ספק** — אמרה לי רבי ירמיה משמיה דרב, ספק אמרה לי משמיה דשמואל. **שלשה מתירין את הבכור כו'** — במומין מובהקין.

לאפוקי

דְּאִית לֵיהּ לְאִשְׁתְּמוּטֵי. סֵיפָא וַדַּאי מְסַיְּיעָא לֵיהּ: "מֵאִישׁ פְּלוֹנִי" - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן. - הָתָם, כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ תּוֹבֵעַ - מִירְתַּת. אֲמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: מְנָא לֵיהּ לִיהוּדָה הָא אָנָא בְּגִידּוּל קְבַעְתֵּיהּ, וְגִידּוּל קָבֵע בְּדִידֵיהּ. וְהָכִי אָמְרֵי לֵיהּ: נֶאֱמָן יִשְׂרָאֵל לוֹמַר "בְּכוֹר זֶה נְתָתִי לַכֹּהֵן בְּמוּמוֹ". - יִשְׂרָאֵל, פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיךְ, בְּקָטָן וְהִגְדִּיל; מַהוּ דְּתִימָא: לָא קִים לֵיהּ - קָא מַשְׁמַע לָן. בְּסוּרָא מַתְנוּ כְּלִשָּׁנָא בַּתְרָא, בְּפוּמְבְּדִיתָא כְּלִשָּׁנָא קַמָּא, וְהִלְכְתָא: אֲפִילּוּ כְּלִשָּׁנָא קַמָּא. רַפְרַם בְּפוּמְבְּדִיתָא הֲוָה לֵיהּ בּוּכְרָא, וְיַהֲבֵיהּ לֵיהּ לְכֹהֵן בְּלָא מוּמָא, אֲזַל שְׁדָא בֵּיהּ מוּמָא. יוֹמָא חַד חֲלַשׁ בְּעֵינֵיהּ, אַיְיתֵיהּ לְקַמֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ: בְּכוֹר זֶה נָתַן לִי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמוֹ. אַרְפְּסִינֵיהּ לְעֵינֵיהּ, חֲזֵיהּ בִּשְׁקָרֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ: לָאו אֲנָא דִּיהִיבְתֵּיהּ לָךְ וַאֲפִילּוּ הָכִי לָא חָשׁ לֵהּ לְמִילְּתָא; הַאי הוּא דַּחֲצִיף, כּוּלֵּי עָלְמָא לָא חֲצִיפִי. הַהוּא שָׁרוּעַ דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי. אֲמַר: לְמַאי נִיחוּשׁ לֵיהּ אִי כֹּהֵן הוּא, אִי יִשְׂרָאֵל הוּא - הֲרֵי בְּכוֹר וּמוּמוֹ עִמּוֹ. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: וְדִלְמָא יִשְׂרָאֵל הוּא, וְאָמַר רַב יְהוּדָה: אֵין רוֹאִין בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל אֶלָּא אִם כֵּן כֹּהֵן עִמּוֹ! אֲמַר לֵיהּ: הָכִי הָשְׁתָּא! הָתָם, נְהִי דְּקָדָשִׁים בַּחוּץ לָא אָכֵיל - אַמְמוֹנֵיהּ דְּכֹהֵן חַשִׁיד. הָכָא, מִכְּדֵי יָדַע דְּהַאי מוּם מוּבְהָק הוּא, מַאי טַעְמָא אַתְיוּהּ קַמֵּיהּ רַבָּנַן - מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּחָכָם; עַל כְּבוֹדוֹ דְּחָכָם לָא עָבֵיד, אִיסּוּרָא עָבַד **משנה** הַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל מוּמֵי מַעֲשֵׂר. **גמרא** מַאי טַעְמָא דְּאִי בְּעֵי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא מֵעִיקָּרָא. - מִי יָדַע הֵי נָפִיק וְכִי תֵּימָא: מַפִּיק לֵיהּ בְּרֵישׁ עֲשָׂרָה - "לֹא יִבָּקֵר בֵּין טוֹב לָרָע" אֲמַר רַחֲמָנָא! אֶלָּא, דְּאִי בְּעֵי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּכוּלֵּי עֲדָרֵיהּ. **משנה** בְּכוֹר שֶׁנִּסְמֵית עֵינוֹ וְשֶׁנִּקְטְעָה יָדוֹ וְשֶׁנִּשְׁבְּרָה רַגְלוֹ - הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁם עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה - אֵינוֹ נִשְׁחָט אֶלָּא עַל פִּי מוּמְחֶה. **גמרא** רַבִּי שַׁמְלַאי וְרַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה, תַּרְוַיְיהוּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמְרִי; וְאָמְרִי לַהּ: רַבִּי שַׁמְלַאי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי תַּרְוַיְיהוּ מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה אָמְרִי: הַתָּרַת בְּכוֹר בְּחוּצָה לָאָרֶץ - עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת. אָמַר רָבָא: וּבְמוּמִין מוּבְהָקִין. - מַאי קָא מַשְׁמַע לָן תָּנֵינָא: בְּכוֹר שֶׁנִּסְמֵית עֵינוֹ וְשֶׁנִּקְטְעָה יָדוֹ וְשֶׁנִּשְׁתַּבְּרָה רַגְלוֹ - הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת! - אִי מִמַּתְנִיתִין, הָוָה אָמִינָא: בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אֲפִילּוּ מוּמִין שֶׁאֵין מוּבְהָקִין, וְהַאי דִּקְתָנֵי מוּבְהָקִין - לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי יוֹסֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, סָפֵק מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב סָפֵק מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל: שְׁלֹשָׁה מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה. - מַאי קָא מַשְׁמַע לָן תָּנֵינָא: הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת! - אִי מִמַּתְנִיתִין, הָוָה אָמִינָא: בְּמָקוֹם מוּמְחֶה; קָא מַשְׁמַע לָן: בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה - אִין, בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מוּמְחֶה - לָא. אָמַר רַב חִיָּיא בַּר עַמְרָם: שְׁלֹשָׁה מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה, שְׁלֹשָׁה מַתִּירִין אֶת הַנֶּדֶר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם. שְׁלֹשָׁה מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה

לאפוקי

כיון **דְּאִית לֵיהּ לְאִשְׁתַּמּוּטֵי** – שיכול הוא להשתמט ממשלחו, ואף אם יתברר שקנה אצל מי שאינו נאמן, יכול הוא לומר, שאף שאתה סבור שאינו נאמן, אני אמרתי שקניתי אצל מי שהוא נאמן, כיון שאני סבור שנאמן הוא.

הגמרא רוצה להביא ראיה לדברי רב מסוף דברי המשנה. אומרת הגמרא: **סֵיפָא, וַדַּאי מְסַיְּיעָא לֵיהּ** – יש להביא ממנה ראיה לדברי רב. ששנינו בסיפא, שאם אמר המשלח למי שאינו נאמן על המעשר, שיקנה לו פירות **מֵאִישׁ פְּלוֹנִי,** שהזכיר המשלח את שם האיש שיקנה אצלו, **הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן** השליח לומר שקנה אצלו, שכיון שהוא דבר שעתיד להתגלות, הוא חושש שימצא שקרן. ויש מכאן ראיה לדברי רב שכל דבר שעתיד להתגלות אין בני אדם משקרים בו.

דוחה הגמרא: אין להביא ראיה משם לדברי רב, שיש לומר **דְּהָתָם** – ששם הוא נאמן, **כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ** [–שיש לו] **תּוֹבֵעַ** – שכיון שהוא רואה שמקפיד המשלח להזכיר שם של פלוני שיקנה דווקא אצלו, מבין הוא שודאי ישאל המשלח מאותו פלוני אם קנה שלוחו אצלו, **וּמִירְתָּת** – וירא הוא לומר שקנה אצלו אם לא קנה, שיודע בודאי שיתגלה שקרו, אבל בדין של רב שאומר הכהן שבכור זה נתן לי הישראל כשהיה בו מום, יש לומר שכיון שסבור הכהן שלא יהיה מי שיטרח לשאול אצל הישראל אם דבריו אמת, אין לומר שודאי אינו משקר.

רב ירמיה תמה מנין שמע רב יהודה דין זה: **אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, מְנָא לֵיהּ** – מנין לו **לִיהוּדָה הָא** – דין זה, שנאמן הכהן לומר שבכור זה נתן לו הישראל כשכבר היה בו מום, הרי דין זה **אֲנָא בְּגִידּוּל קָבַעְתֵּיהּ** – אני שניתי אותו לחכם ששמו גידול, **וְגִידּוּל קָבַע בְּדִידֵיהּ** – שנה אותו לרב יהודה, **וְהָכִי אַמְרִי לֵיהּ** – וכך אני אמרתי לגידול, **נֶאֱמָן יִשְׂרָאֵל לוֹמַר בְּכוֹר זֶה** אני **נָתַתִּי** אותו **לַכֹּהֵן בְּמוּמוֹ** – כשכבר היה בו מום, אבל לא אמרתי שנאמן הכהן לומר שמסר לו הישראל כשהיה בו מום.

תמהה הגמרא על דברי רב ירמיה: וכי האם דינו של רב נאמר לענין **יִשְׂרָאֵל,** שנאמן הוא לומר נתתי בכור זה לכהן במומו, הלא **פְּשִׁיטָא** – פשוט הוא דין זה, ומפני מה לא יהיה ישראל נאמן לומר שנתנו לכהן במומו. ומדוע הוצרך רב להשמיענו.

משיבה הגמרא: **לֹא צְרִיךְ** – לא הוצרך רב להשמיענו דין זה, אלא **בְּאוֹפֶן** שהיה הבכור טלה **קָטָן** כשמסרו הישראל לכהן, **וְהַגְדִּיל, מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, שכיון שהגדיל הבכור **לֹא קִים לֵיהּ** – אין הישראל מכירו, ויש לחשוש שמא אין זה הבכור שמסר ישראל זה לכהן אלא בכור אחר הוא, שהטיל בו הכהן מום, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו רב שאין הדבר כן, אלא שאף אם מסר הישראל את הבכור לכהן כשהיה קטן, אף לאחר שהגדיל נאמן לומר שמסרו לו כשהיה בו מום.

מביאה הגמרא חילוק בין המקומות כיצד שנו את שמועתו של רב: **בְּסוּרָא מַתְנוּ** – שנו את דברי רב **כְּפִי הִלְשְׁנָא בַּתְרָא** – הלשון האחרון בדבריו, וכפי שאמר רב ירמיה, שאמר רב שנאמן ישראל לומר שנתן בכור זה לכהן כשהיה בו מום, **וּבְפוּמְבְּדִיתָא** שנו את דברי רב **כְּפִי הִלְשְׁנָא קַמָּא** – לשון הראשון בדבריו, שאמר רב יהודה בשם רב, שאפילו הכהן נאמן לומר שבכור זה מסר לו הישראל כשהיה בו מום. **וְהִלְכְתָא** – וההלכה היא כדברי רב, **וַאֲפִילּוּ כִּלְשְׁנָא קַמָּא** – כפי הלשון הראשון בדברי רב, שגם הכהן נאמן לומר שבכור זה מסר לי הישראל כשהיה בו מום.

רַפְרָם שמקומו היה **בְּפוּמְבְּדִיתָא, הָוָה לֵיהּ בּוּכְרָא** – היה לו בכור, **וְיַהֲבֵיהּ לֵיהּ** – ונתן אותו **לַכֹּהֵן, בְּלָא מוּמָא** – כשלא היה בו מום, **אֲזַל** – הלך הכהן, **שְׁדָא בֵּיהּ מוּמָא** – והטיל בו מום, **יוֹמָא חַד, חֲלַשׁ בְּעֵינֵיהּ** – היה חולה רפרם בעינו, **אֵיתֵיהּ לְקַמֵּיהּ** – הביא הכהן את הבכור לפני רפרם, שסבר הכהן, שכיון שיש לרפרם חולי בעינו, לא יכיר שזה הוא הבכור שהוא נתן לו. **אָמַר לֵיהּ** הכהן לרפרם, **בְּכוֹר זֶה נָתַן לִי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמוֹ** – כשהיה בו כבר מום, **אַרְפְּסִינֵיהּ לְעֵינֵיהּ** – פתח רפרם את עינו בכח, **חַזְיֵיהּ בְּשִׁקְרֵיהּ** – ראה אותו והכיר בו שמשקר הוא, שבכור זה שהביא לפניו, הוא אותו הבכור שהוא נתן לו, **אָמַר לֵיהּ** רפרם לכהן, **לָאו אֲנָא דִּיהִיבְתֵּיהּ לָךְ** – האם לא אני הוא זה שנתן לך בכור זה. **וַאֲפִילּוּ הָכִי** – ואף על פי כן, **לֹא חָשׁ לָהּ לְמִילְּתָא** – לא חשש רפרם מחמת מעשה זה לומר שלא יהיו הכהנים נאמנים לומר שישראל מסר להם בכור זה כשכבר היה בו מום, כיון **דַּהַאי הוּא דַּחֲצִיף** – שכהן זה שאמר שישראל מסר לו כשהיה בו מום, כהן חצוף הוא, שלא די שהטיל בו מום, עוד החציף לבוא ולהראות את הבכור למי שנתן לו את הבכור, אבל **כּוּלֵּי עָלְמָא** – שאר הכהנים, **לֹא חֲצִיפִי** – אינם חצופים, ונאמנים לומר שישראל מסר להם בכור זה כשהיה בו מום.

הגמרא מבארת שמום שידוע שהוא מלידת הבכור, יכול החכם לראותו בלא לבדוק אם מי שמראה אותו הוא ישראל או כהן: **הַהוּא שָׁרוּעַ** – אותו בכור שהיה בו מום שעינו אחת גדולה ועינו אחת קטנה, **דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי** – שבא לפני רב אשי, **אָמַר** רב אשי, **לְמַאי נִיחוּשׁ לֵיהּ** – לאיזה דבר יש לנו לחשוש, שמחמת כך לא נראה את המום, הרי בין **אִי** – אם מי שמראהו לחכם **כֹּהֵן הוּא,** ובין **אִי** [–אם] **יִשְׂרָאֵל הוּא,** יכול אני לראותו, שהרי אפילו אם כהן הוא, שחשוד להטיל מום בבכור, **הֲרֵי בְּכוֹר וּמוּמוֹ עָמוֹ** – בכור זה ודאי הוא בכור שהיה בו מום קודם שניתן לכהן, שהרי מום זה ודאי הוא משעת לידתו.

אָמַר לֵיהּ רַבִּינָא לְרַב אַשִׁי, וְדִלְמָא – ושמא מי שמראה בכור זה, **יִשְׂרָאֵל הוּא, וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אֵין רוֹאִין בְּכוֹר** של **יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא אִם כֵּן** בא **כֹּהֵן עָמוֹ** לחכם, שאם יתיר החכם, יתן לכהן זה את הבכור, שאם לא כן יש לחשוש שאם יאמר החכם לישראל שמום קבוע הוא, ואין בו איסור לשוחטו, ישחטנו ויאכלנו הישראל בעצמו, ולא יתננו לכהן, שהרי אין איסור באכילתו, שהבכור נאכל לכל אדם, ואם אינו נותן לכהן את הבכור אין בכך אלא רק גזילת הכהן, ושמא ישראל זה, אינו חושש לגזילה.

אָמַר לֵיהּ – השיב רב אשי לרבינא, **הָכִי הַשְׁתָּא** – וכי כך נראה בעיניך עתה, שיש לומר כן, הרי **הָתָם** – שם בשאר המומים שרואה החכם, יש לחשוש לכך, משום **דִּנְהִי דְּקָדָשִׁים בַּחוּץ לֹא אָכִיל** – שאמנם אדם כשר הוא לענין זה שאינו עובר על איסור של שחיטת קדשים בחוץ, שהוא איסור חמור שחייבים עליו כרת, ומשום כך בא לחכם לשאול אם מום קבוע הוא או לא, אבל **אַמְּמוֹנֵיהּ דְּכֹהֵן חֲשִׁיד** – על גזילת ממונו של הכהן, שלא לתת לו את הבכור, שאין זה אלא איסור לאו, חשוד הוא, אבל **הָכָא** באותו אדם שבא להראות את הבכור השרוע, **מִכְּדֵי** – הרי **יָדַע** הישראל **דְּהַאי** – שמום זה, **מוּם מוּבְהָק הוּא,** שודאי מתיר הוא את הבכור באכילה, **וּמַאי טַעְמָא אַתְיוּהַּ קַמֵּיהּ דְּרַבָּנָן** – ומדוע הביאו לפני החכם לשאול עליו, ודאי עשה כן **מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּחָכָם,** שבמקום שיש מומחה, אין שלשה שאינן מומחים מתירים את הבכור, וכי אם **עַל כְּבוֹדוֹ דְּחָכָם לֹא (עביד) [עָבַר]** – אם אינו עובר על איסור קל של לאכול בכור בלי להראותו לחכם, שאינו אלא משום כבודו של החכם, האם **אִיסּוּרָא עָבַד** – יעשה איסור גדול יותר, ולא יתן את הבכור לכהן, ויעבור משום גזל, אלא ודאי לא יגזול את הכהן, ויתן לו את הבכור, ומשום כך אף אם ישראל הוא, יכול אני לראות את המום.

משנה

צריך אדם להפריש מעשר מן הבהמות שנולדו לו בעדרו כל שנה, והוא הנקרא 'מעשר בהמה'. דין מעשר בהמה, מעלהו

המשך בעמוד קצא

הוא **לְאַפּוּקֵי** – להוציא **מִדְּרַבִּי יוֹסֵי** – ממה שאמר רבי יוסי במשנה, שאין בכור נשחט אלא על פי מומחה.

והדין השני שאמר רב חייא בר עמרם, **שִׁלְשָׁה מְפִירִין אֶת הַנֶּדֶר, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם,** הוא **לְאַפּוּקֵי** – להוציא **מִדְּרַבִּי יְהוּדָה** – ממה שאמר רבי יהודה, **דְּתַנְיָא, חֲפָרַת נְדָרִים בִּשְׁלֹשָׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** צריך שיהיה לפחות **אֶחָד מֵהֶם חָכָם,** והשמיענו רב חייא בר עמרם שהלכה כחכמים, ששלשה, אף אם אין אחד מהם חכם, מתירים את הנדר.

הגמרא מבארת מי נקרא חכם בדברי רב חייא: רב חייא אמר, **שבְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם** שלשה מתירים את הנדר, ומבואר מדבריו, שבמקום שיש חכם, אין צריך שלשה כדי להתיר את הנדר, אלא החכם לבדו מתיר את הנדר. מבררת הגמרא: **כְּגוֹן מַאן** – כמו מי צריך להיות החכם כדי להתיר את הנדר ביחיד. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן, כְּגוֹן אֲנָא** – אני, כלומר חכם כמותי.

הגמרא מבארת את דעת רבי יהודה. שנינו בברייתא: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** שהשלשה שמתירים את הנדר, צריך שיהיה לכל הפחות **אֶחָד מֵהֶן חָכָם.** שואלת הגמרא: **מִכְּלָל** – משמע מזה שסובר רבי יהודה, **דְּהָנָךְ** – שהשנים האחרים די שיהיו **כָּל דְּהוּ** – כל שהם, כלומר אפילו עמי הארץ ראויים להצטרף, וקשה, שעמי הארץ ודאי אין יכולים להצטרף לשלשה, שהרי הם כמי שאינם.

מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִינָא,** מה שאמר רבי יהודה שאחד מהם חכם, אין הכוונה שהשנים האחרים אין צריך שיהיו חכמים כלל וכלל, אלא די שיהיו בדרגה **דְּמִסְתַּבְּרִי לֵיהּ וְסָבַר** – שכשמלמדים אותם הלכות נדרים, למדים הם ומבינים מה שלמדום, ואותו אחד שהוא חכם ילמד את השנים הנוספים.

שנינו במשנה: **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה כו'** אינו נשחט אלא על פי מומחה.

אָמַר רַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט שכן היא ההלכה, שהרי בכל מקום הכלל הוא **שְׁיָחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים.** משיבה הגמרא: הוצרך רב להשמיענו שהלכה כרבי יוסי, **דְּמַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, שאף שבכל מקום הלכה כרבים כאן ההלכה כרבי יוסי, כיון **שנְּמוּכוֹ** [–טעמו] **עִמּוֹ,** שהיה רבי יוסי מביא תמיד טעם לדבריו, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו רב שאין אומרים כן אלא הלכה כחכמים.

לעיל (לה:) אמר רב ירמיה בר אבא, ששלשה שאינם מומחים מתירים את הבכור במקום שאין מומחה, והסתפק רב יהודה, אם רב ירמיה אמר דין זה בשם רב או בשם שמואל, ועתה רוצה הגמרא לפשוט שרב ירמיה אמר כן בשם שמואל. אומרת הגמרא: **תִּפְשׁוֹט מֵהָא** – יש לך לפשוט מדברי רב אלו, **דְּהַהִיא קַמַּיְיתָא** – שאת המימרא הראשונה שאמר רב ירמיה בר אבא (לעיל לה:), ששלשה מתירים את הבכור במקום שאין מומחה, **מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל אִיתְּמַר** – אמר כן בשמו של שמואל, **דְּאִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב** – שהרי אם אמר כן בשם רב, קשה, **תַּרְתֵּי לָמָּה לִי** – למה הוצרך רב להשמיענו שאין הלכה כרבי יוסי, הרי אנו כבר יודעים שהוא פוסק כחכמים, ממה שאמר, ששלשה מתירים את הבכור, שדין זה הוא כדעת חכמים. דוחה הגמרא: יש לומר שאף רבי ירמיה בר אבא אמר דין זה בשם רב, ואמנם לא אמר רב את שתי המימרות הללו אלא רק מימרא אחת, **וחָדָא מִכְּלָל דַּחֲבֵירְתָּהּ אִיתְּמַר** – והמימרא השניה נלמדה מתוך המימרא הראשונה, ונאמרה אף היא בשם רב, אבל לא אמר אותה רב כצורתה. כלומר, שרב אמר ששלשה מתירים את הבכור, ומזה למדו שסובר רב שאין הלכה כרבי יוסי.

משנה

המשנה דנה במי שעבר ושחט בכור שלא התירו חכם, ומכר את בשרו לאחרים: **הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר** שהיה בו מום, ומכר את בשרו לאחרים, **וְנוֹדַע שֶׁלֹּא הֶרְאָהוּ** לחכם, כדי שיתיר את מומו קודם ששחטו, ונמצא שמכר בשר בכור שיתכן שלא היה בו מום קבוע. **מַה שֶּׁאָכְלוּ** הלוקחים, הרי כבר **אָכְלוּ,** וְקנסו את המוכר **שיַּחֲזִיר לָהֶם** את **הַדָּמִים,** כיון שנתן להם דבר האסור. **וּמַה שֶּׁלֹּא אָכְלוּ** הלוקחים, **הַבָּשָׂר יִקָּבֵר,** כיון שבשר בכור תם אסור בהנאה, **וְיַחֲזִיר** להם **אֶת הַדָּמִים.**

מוסיפה המשנה דין זה אף במי שמאכיל בשר טריפה: **וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וּמְכָרָהּ** לאחרים, **וְנוֹדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה, מַה שֶּׁאָכְלוּ** הלוקחים, **אָכְלוּ,** וצריך המוכר להחזיר להם את הדמים, **וּמַה שֶּׁלֹּא אָכְלוּ, הֵם** [–הלוקחים] **יַחֲזִירוּ לוֹ אֶת הַבָּשָׂר,** שהבשר מותר בהנאה, שיכול הוא למוכרו לגויים, **וְהוּא** [–המוכר] **יַחֲזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים.** ואם **מְכָרוּהוּ** הלוקחים **לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אוֹ שהִטִּילוּהוּ לַכְּלָבִים,** מכיון שלא גרם המוכר ללוקחים שום איסור, אינו צריך להחזיר להם את כל הדמים, אלא **יְשַׁלְּמוּ** לו רק **דְּמֵי טְרֵפָה** – כפי השווי של בשר טריפה, והיינו, שצריך הוא להחזיר להם את ההפרש שיש בין מה ששילמו לו, לבין דמי בהמה טריפה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא שרבי שמעון בן אלעזר חולק על הדין המבואר במשנה: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הַמּוֹכֵר בָּשָׂר לַחֲבֵירוֹ, וְנִמְצָא** שהוא **בָּשָׂר** של **בְּכוֹר** שלא היה בו מום קודם ששחטו. או שמכר לו **פֵּירוֹת, וְנִמְצְאוּ** שהם **טְבָלִים** – פירות שלא ניטלו מהם תרומה ומעשרות. או שמכר לו **יַיִן, וְנִמְצָא** שהוא **יַיִן נֶסֶךְ.** בכל אלו **מַה שֶּׁאָכְלוּ** הלוקחים, **אָכְלוּ, וְיַחֲזִיר לָהֶם** המוכר **אֶת הַדָּמִים,** שכיון שהאכילם איסור, קנסו אותו שיחזיר להם את המעות. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר,** לא בכל הדברים האסורים שנמכרו צריך להחזיר ללוקח את כל הדמים, אלא אם מכר **דְּבָרִים שֶׁהַנֶּפֶשׁ קָצָה** [–מואסת] **בָּהֶן, יַחֲזִיר לָהֶן אֶת כל הַדָּמִים,** שכיון שהנפש מואסת בהם, כשנודע להם, אין להם שום הנאה ממה שאכלו. **וְאם** מכר דברים **שֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ קָצָה** [–מואסת] **בָּהֶם,** כיון שנהנו הלוקחים מן האיסורי הנאה, אינו צריך להחזיר להם את כל הדמים, אלא **יְנַכֶּה לָהֶם אֶת הַדָּמִים,** ויחזיר להם את ההפרש שיש בין הדמים שהם נתנו, לשווי ההנאה שהיתה להם. שסובר רבי שמעון בן אלעזר, שלא קנסו חכמים שיהיה צריך המוכר להחזיר את כל הדמים, אלא צריך הוא להחזיר כפי הדין. ואמנם אין הלוקחים צריכים ליתן לו את כל הדמים, כיון שמכר להם דבר שהוא איסור הנאה, אבל צריכים הם ליתן לו כפי מה שנהנו ממה שמכר להם. **וְאֵלּוּ הֵן דְּבָרִים שֶׁהַנֶּפֶשׁ קָצָה** [–מואסת] **בָּהֶן, נְבֵילוֹת וּטְרֵיפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. וְאֵלּוּ הֵן דְּבָרִים שֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ קָצָה** [–מואסת] **בָּהֶן, בְּכוֹרוֹת** שלא היה בהם מום, **טְבָלִים** – פירות שלא הפרישו מהם תרומה ומעשרות, **וְיַיִן נֶסֶךְ.**

אף שסובר רבי שמעון בן אלעזר שצריך לשלם למוכר כפי מה שנהנה ממה שמכר לו, מכל מקום אין צריך לשלם אלא כשהיה למוכר הפסד במה שמכר לו, שאם לא היה מוכר לו היה יכול המוכר להנות ממנו, שאם לא היה יכול להנות ממנו, אין הלוקח צריך לשלם לו כלום, כיון שיכול לומר לו, לא הפסדתי לך כלום. מבארת הגמרא, מה ההפסד שנגרם למוכר בכל אחד מהדברים שמבוארים בברייתא. שואלת הגמרא: **בְּכוֹר [יְנַכֶּה],** וכי כשמכר לו בכור, הדין הוא שרק מנכה הלוקח מהדמים, אבל נוטל המוכר מקצת מהדמים, **וְלֵימָא לֵיהּ** – הלא יכול לומר הישראל הלוקח לכהן שמכר לו, **מַאי אַפְסַדְתָּךְ** – איזה הפסד נגרם לך במה שנהניתי ממך, הרי אף אם היה הבכור נשאר אצלך, היה אסור בהנאה וחייב קבורה. משיבה הגמרא: **לֹא**

המשך בעמוד קנא

לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יוֹסֵי; שְׁלֹשָׁה מְפִירִין אֶת הַנֵּדֶר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם - לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא: הֲרֵי נְדָרִים בִּשְׁלֹשָׁה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֶחָד מֵהֶם חָכָם. "בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם" - כְּגוֹן מַאן אָמַר רַב נַחְמָן: כְּגוֹן אֲנָא. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֶחָד מֵהֶן חָכָם" - מִכְּלָל דְּהָנַךְ כָּל דְּהוּ אָמַר רָבִינָא: דְּמִסְתַּבְּרִי לֵיהּ וְסָבַר. "רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה" כּוּ'. אָמַר רַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. - פְּשִׁיטָא, יָחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים! - מַהוּ דְּתֵימָא: נְמוּקוֹ עִמּוֹ, קָא מַשְׁמַע לָן. תִּפְשׁוּט מֵהָא, דְּהָךְ קַמָּיְיתָא מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל אִיתְּמַר, דְּאִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב - תַּרְתֵּי לָמָּה לִי - חָדָא מִכְּלָל דַּהֲבִירְתֵּהּ אִיתְּמַר. **מִשְׁנָה** הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר וְנוֹדַע שֶׁלֹּא הֵרְאָהוּ - מַה שֶּׁאָכְלוּ אָכְלוּ, וְיַחֲזִיר לָהֶם הַדָּמִים. וּמַה שֶּׁלֹּא אָכְלוּ - הַבָּשָׂר יִקָּבֵר, וְיַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וּמְכָרָהּ, וְנוֹדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה - מַה שֶּׁאָכְלוּ אָכְלוּ, וּמַה שֶּׁלֹּא אָכְלוּ - הֵם יַחֲזִירוּ לוֹ אֶת הַבָּשָׂר, וְהוּא יַחֲזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים. מִכְּרוּהוּ לַגּוֹיִם אוֹ הִטִּילוּהוּ לַכְּלָבִים - יְשַׁלְּמוּ דְּמֵי טְרֵפָה. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: הַמּוֹכֵר בָּשָׂר לַחֲבֵירוֹ וְנִמְצָא בְּשַׂר בְּכוֹר, פֵּירוֹת וְנִמְצָא טְבָלִים, יַיִן וְנִמְצָא יַיִן נֶסֶךְ - מַה שֶּׁאָכְלוּ אָכְלוּ, וְיַחֲזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: דְּבָרִים שֶׁהַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶן - יַחֲזִיר לָהֶן אֶת הַדָּמִים, וְשֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶם - יְנַכֶּה לָהֶם אֶת הַדָּמִים. וְאֵלּוּ הֵן דְּבָרִים שֶׁהַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶן: גְּבִילוֹת וּטְרֵיפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. וְאֵלּוּ הֵן דְּבָרִים שֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶן: בְּכוֹרוֹת, טְבָלִים, וְיַיִן נֶסֶךְ. - בְּכוֹר - וְלֵימָא לֵיהּ: מַאי אִפְּסַדְתָּךְ - לָא צְרִיכָא, כְּגוֹן דְּזָבֵין לֵיהּ מִמְּקוֹם מוּמָא, דְּאָמַר לֵיהּ: אִי לָאו דַּאֲכַלְתְּ, הָוָה מַחֲזֵינָא לֵיהּ וְשָׁרֵי נִיהֲלֵיהּ, כְּרַבִּי יְהוּדָה. טְבָלִים - הָוָה מְתַקֵּינְנָא לְהוּ, וַאֲכַלְנָא לְהוּ. יַיִן נֶסֶךְ - עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבֶת, וּכְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. דִּתְנַן: יַיִן נֶסֶךְ שֶׁנָּפַל לַבּוֹר - כּוּלּוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: יִמְכֹּר כּוּלּוֹ לְגוֹיִם חוּץ מִדְּמֵי יַיִן נֶסֶךְ שֶׁבּוֹ.

הדרן עלך כל פסולי המוקדשין

עַל אֵלּוּ מוּמִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר: נִפְגְּמָה אָזְנוֹ מִן הַחַסְחוּס, אֲבָל לֹא הָעוֹר. נִסְדְּקָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חִסְּרָה. נִיקְּבָה מִלֹּא כַרְשִׁינָה, אוֹ שֶׁיָּבְשָׁה. אֵיזֶהוּ יָבֵשָׁה כָּל שֶׁתִּנָּקֵב וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה טִיפַּת דָּם. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם אוֹמֵר: יָבֵשָׁה - שֶׁתֵּהֵא נִפְרֶכֶת. **גְּמָרָא** אַמַּאי פִּסֵּחַ וְעוֹר כְּתִיב! - כְּתִיב נַמִי: "כִּי יִהְיֶה בּוֹ מוּם". - וְאֵימָא: "כִּי יִהְיֶה בּוֹ מוּם" - כְּלָל, "פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר" - פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט - אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט; פִּסֵּחַ וְעוֹר - אִין, מִידֵי אַחֲרִינָא - לָא! - "כָּל מוּם רַע" חָזַר וְכָלַל; כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל - אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ - מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין, אַף כֹּל - מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין. - וְאֵימָא: מַה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ - מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וּבוֹטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ וְאֵינוֹ חוֹזֵר, אַף כֹּל - מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי, וּבוֹטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹזֵר. אֶלָּמָּה תְּנַן: נִפְגְּמָה אָזְנוֹ מִן הַחַסְחוּס וְלֹא מִן הָעוֹר - "כָּל מוּם רַע" - רִיבּוּיָא הוּא. - אִי הָכִי, מוּמִין שֶׁבַּסֵּתֶר נַמִי! אֶלָּמָּה תְּנַן: חוּטִין הַחִיצוֹנוֹת שֶׁנִּפְגְּמוּ, וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁנִּעְקְרוּ;

רש"י

לאפוקי מדרבי יוסי — דמתניתין. במקום שאין חכם — הא יש חכם — הוא לבדו מתירו. כגון מאן — הוי אותו חכם. מכלל דהני תרי כל דהו — בתמיה. כלומר, אפילו עמי הארץ השנים ועמי הארץ היאך רואיין להצטרף דמסברי להו — טעמי הלכות נדרים, וסברי. ואותו חכם ילמד את השנים. מהו דתימא — הא קיימא לן במסכת גיטין (סז,א): רבי יוסי נימוקו עמו, ותיהוי הלכתא כוותיה. נימוקו = טעמו. שהיה מביא טעם לדבריו כל שעה. תפשוט מהא — דאמר רב חננאל משמיה דרב אין הלכה כרבי יוסי, תפשוט דהך קמייתא דאמר רב יהודה לעיל ספק משמיה דרב ספק משמיה דשמואל: שלשה מתירין את הבכור — תפשוט: משמיה דשמואל איתמר. דאי משמיה דרב — תרתי למה ליה למימר לרב תרתי זימני דשלשה מתירין את הבכור, ואין הלכה כרבי יוסי משנה השוחט את הבכור — ומכר מבשרו. ונודע שלא הראהו — לחכם. מה שאכלו — הלוקחים, אכלו. ויחזיר להם הדמים — משום קנס, דאיסור ספק הוי. הבשר יקבר — דבבור תם אסור בהנאה. מכרוהו — הלוקחים לגוים, הואיל ולא גרם להו איסורא — ישלמו לו דמי בשר טריפה בזול, והוא יחזיר להם המותר. גמרא קצה = מואסת, כמו "ואקוץ בם" (ויקרא כ). יחזיר להם כל הדמים — דכל מה שאכלו אינו נהנה להם משעה שנודע להם. ינכה — והוא יטול קצת בתמיה. ולימא ליה — ישראל לכהן שמכר: מה אפסדתך הלא אם היה הבשר בידך היה טעון קבורה, שהרי תם שחטתו! כגון דזבין ליה — כהן השוחט, מקום המום לישראל. דאמר ליה — כהן: אם היה בידי, הוה מחזינא ליה כמו שהוא שחוט. כרבי יהודה — דאמרינן בפרק "עד כמה" (בכורות כח,א): השוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו, רבי יהודה מתיר. טבלים — אמאי יטול קצת לימא ליה מוכר ללוקח: אי לאו דאכלתנהו, הוה מתקננא להו! יין נסך — אמאי יטול קצת [ומשני]: כגון דלא זבין ליה יין נסך גופיה, אלא עירבו עם יין כשר, ומכרן. לימא ליה: אי הדרתיה ניהלי, הוה מזביננא ליה לגויים חוץ מדמי יין נסך שבו.

הדרן עלך כל פסולי המוקדשין

על אלו מומין. החסחום — תנוך האוזן שקורין טנדרי"ן. אבל לא מן העור — דהדר בריא, ולא הוי מומא. והאי עור היינו אליה רכה של אוזן. פגמה — אינה בלא חסרון. אבל סדק משמע נמי בלא חסרון. נפרכת — כשממשמשין בה. גמרא ואמאי פסח ועור כתיב — שישחוט בכור עליהן, ומידי אחרינא לא. דכתיב: "וכי יהיה בו מום פסח ועור", וסמיך ליה: "בשעריך תאכלנו", דהיינו בלא הקרבה. ומשני: כתיב נמי כי יהיה בו מום — דמשמע נמי מומין אחרינו. ובטל נמי ממלאכתו — כגון פסח — בטל מהילוך, ועור — בטל מראייה. אלמה תנן נפגמה אזנו — הוי מום הא אינה בטילה משמיעה! ריבויא היא — דכתיב: "כל". ולא דרשינן ליה בכלל ופרט. אי הכי — דריבויא הוא, מומין שבסתר נשחוט נמי עליידהו. חוטין = ייצב"ש. חיצונות — שבאמצע הפה. שנפגמו — שחסרו מעט. שנגממו — שנחתכו בסכין ברוחבו, ולא חיסרו אלא כעין סדק. הפנימיות — מונשליר"ש.

תוספות

מפירין את הנדר — לישנא דקרא נקט, אבל גבי חכם שייך לשון התרה. וכן ב"המובר את הספינה" (בבא בתרא עד,א) גבי בת קול, דקאמר: "ועבשיו שנשבועתי מי מפר לי". רבי יהודה אומר אחד מהם חכם מכלל דהנך כל דהו אמר רבינא דמסברי להו וסברי — כך כתוב ברוב הספרים. ויש ספרים דגרסי: "כגון מאן? אמר רב נחמן: כגון אנא". משמע מתוך לשון הקונטרס שכך גריס. וקשה: היכי פריך עלה "מכלל דהנך כל דהו"? אימא: לא, אלא שפחותים מדרב נחמן! ואם תאמר: לאידך גירסא נמי, מנא ליה "כל דהו"? דלמא, מכלל דהנך פחותים מממוחמה, אבל כל דהו לא! ויש לומר: דפשיטא ליה דחכם דרבי יהודה לאו כחכם דלעיל, דאיירי במומחה. דאפילו רבי יהודה מודה דיחיד מומחה מתיר את הנדר. וכאן דלא איירי במומחה — מה שיעור נותן לאינך? ומיהו קשה: דאם כן, מנא ליה דאתי לאפוקי מדרבי יהודה? כיון דרבי יהודה לא איירי במומחה, דלמא רבי חייא בר אבא מודה דבעינן אחד מהם כחכם דרבי יהודה? ודוחק לומר ד"שלשה מפירין את הנדר" משמע ליה שלשתן שוין.

ויין נסך — אף על גב דבפרק שלישי דהוריות (יא,א) קאמר דסתמו הוי אפיקורוס ביין נסך כמו בנבילות, מכל מקום לא חשיב נפש קצה בו. ועוד, דהכא מסקינן על ידי תערובות.

הדרן עלך פסולי המוקדשין

מן החסחוס — לשון תנוך הוא, כמו "ראשי כנפים והחסחיין" בפרק "כיצד צולין" (פסחים פד,א). ו"בדל האוזן" מתרגם: חסחוס דאודנא (עמוס ג).

מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ואינן חוזרין — כהאי גוונא דרשינן בפרק קמא דקדושין (כד,ב) גבי שן ועין. ואם תאמר: ומאי טעמא לא הוי הכא מומא כשנפלה שינו, כיון דחשיב מום שבגלוי ואינו חוזר? דלקמן בפרק "מומין אלו" (מד,א) לא פסלינן ניטלו שיניו גבי אדם אלא משום מראית העין, דאינו שוה בזרעו של אהרן — מכלל דבבהמה כשר. ואפילו גבי אדם לא מיפסל בשן אחד. ודוקא בחוטין החיצונות שנפגמו ושנגממו ובפנימיות שנעקרו, יצ"ש בלעז כדפירש בקונטרס, קאמר בסמוך גבי בהמה דהוי מום, אבל ניטלו שינים לא! ויש לומר: דשאני גבי עבד, דגלי קרא. אבל הכא, שכך דרך שהשינים נופלות מחמת זקנה — לא הוי כעין פסח ועור. ומיהו, צריך טעם אחר, דהכי נמי עיניו מחמת זקנה. ואם תאמר: מאי שנא דהכהנו על אזנו וחרשו חשיב מום התם, ועבד יוצא לחירות, דהוי מום שבגלוי ואינו חוזר. ולקמן בפרק "אלו מומין" (מה,ב) תנן: חרש שוטה (וקטן) פסולין באדם וכשרין בבהמה. באדם לא מיפסלי אלא משום דאינו שוה בזרעו של אהרן, כדמפרש לקמן בין חרש בידי אדם לחרש בידי שמים! ויש לומר: דגבי עבד גלי רחמנא דבדבר קל חשיב מום לצאת בו לחירות, שמשתחרר בשינו.

תוספות

נעקרו אין נפגמו ונגממו לא — הוי מצי לאתויי מההיא דלקמן, דקא חשיב בהדיא גבי: "ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה" — חוטין הפנימיות שנפגמו ונגממו. אלא ניחא לאתויי מדיוקא דרישא, דמוכח דאף על גב דבחיצוניות הוי מום שבגלוי, בפנימיות לא הוי מום.

השתא מיפרק לא פרקינן עילויה כו' — ואם תאמר: להאי שנוייא קמא, דנפיק מום עובר מקל וחומר, "פסח ועור" מאי אהני ליה? ויש לומר: דקסבר השתא, דאי לא כתיב "פסח ועור", קמרבינן מ"כל מום רע" מום עובר. והוה אמינא דאתא לאפוקי מקל וחומר, ולא ממעטינן נמי מ"מום רע" מומין שבסתר. **לרבות** כל דבר שנלקח ביד — בפרק קמא דקדושין (כא,ב) מפרש: משום דדריש ריבויי ומיעוטי, "ולקחת" — ריבה, "מרצע" — מיעט, "ונתת באזנו" — חזר וריבה, מאי רבי — רבי כל מילי, מאי מיעט — מיעט סם. ותימה: דמ"ולקחת" מרבינן כל דבר הנלקח ביד. ואם סם לא מקרי נלקח ביד — למה לי ריבה ומיעט וריבה? מלשון "ולקחת" לחוד לא מתרבי אלא דבר הנלקח ביד! ויש לומר: דמלשון "ולקחת" לא דריש. אלא הכי קאמר: לרבות כל דבר הנלקח ביד, משום דדרשינן ריבויי ומיעוטי. **כאן** לשחוט כאן לפסול — מדפסיל כהן משמע דהוי מום דאורייתא. ושמא האי דאין שוחטין — משום דאין ניכר יפה, וגזרינן אטו מומין שבסתר. אי נמי, האי דמפסיל כהן — משום דאינו שוה בזרועו של אהרן. אי נמי, מום עובר הוא, ובעינן שלא יפסל אפילו לפי שעה, משום דכתיב "ושבו אל משפחתו", דדרשינן בקדושין (שם) — למותר שבמשפחתו. **כדי** שינטל מן החי וימות — ובבמלא מקדח וימות לבית שמאי, כדקאמר בפרק קמא דעירובין (ז,א): וכן לטרפה, ומשמע דאתרוייהו קאי, אשדרה ואגולגלת. אלא בית הלל אתו למימר דשיעורו כמלא מקדח הוי טפי מכדי שינטל מן החי וימות לדידהו. ורבינו תם נמי, דמפרש דלא קאי "וכן לטרפה" אגולגלת, מדלא פריך בריש "אלו טריפות" (חולין מב,ב): והאיכא כמה חסרון בגולגלת, כדפריך מחסרון בשדרה, משום דבנקיבת הקרום הוי טריפה בלא חסרון. והא דקרי בעירובין (ז,א) שדרה וגולגלת תרי חומרי דסתרי אהדדי — משום דהוו פליגי גבי טריפות דאדם, דאית ליה מזלא ואית ליה טפי חיות, ולא מיטרף בנקיבת קרום בלא חסרון עמו. מכל מקום לפירושו נמי צריך לומר כן כמו שפירשנו, דבשיעורא דבית שמאי יתומות (לבית שמאי), כמו לבית הלל בשיעורא דידהו. ומיהו, מה שמדקדק רבינו תם מדלא פריך בריש "אלו טריפות" (חולין מב,ב) מחסרון דגולגולת — לאו פירכא הוא. דמצינן למימר דטריפות של חסרון לא הוי אלא משום דסופו של קרום לינקב, כמו ריאה דדמיא לדיותא ולכוחלא (שם מז,ב). ועוד קשה, לפי שמחלק בין דאדם לטרפות דבהמות, דבריש "אלו טריפות" (שם מג,א) מדמי להו, דפריך להו מאיזב: "ישפוך לארץ מרירתי", ועדיין איזב קיים. ומיהו, הוה יכול רבינו תם לפרש דלא מטעם מזלא חשיב טריפה בבהמה טפי מאדם. אלא כגון דניקב קרום של מוח העליון ולא התחתון, ובבהמה קרום התחתון רך ואין מגין על המוח, אבל באדם התחתון קשה ומגין — משום הכי בעי חסרון עם נקיבת העליון. אבל בדבר ששוין בזה ובזה — אין לחלק ביניהם כלל.

רש"י

מום רע לא מיקרי — אלא בגלוי, שמנוולו. **אי הכי** — ד"כל מום" ריבויא הוא. **השתא מיפרק לא פרקינן עליהו** — פסולי המוקדשין. **מישחט שחיטנה עלייהו** — בבור בחוץ. **כשהוא אומר** — פסוק אחר: "ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך". **אם כן** — דבעל מום עובר נמי נפדין, "פסח ועור" מאי אהני ליה דמשמע מומין קבועין ולא עוברין. **בידי שמים** — שנולד עמו. **שתחגור** — שתעבב בה צפורן, אם בודקין בבדיקת סכין. **אלא דתנא קמא ורבי יוסי** — דכרשינה אינה גדולה מעדשה אלא מעט. **הסול** = קיסם שראשו חד, שקורין ברוק"א. **סירא** = קרן. **מקדח** = טריבל"א. **מכתב** = עט ברזל. **אף כל של מתכת** — ובפרק קמא דקדושין מפרש פלוגתייהו, דרבי דריש כללי ופרטי, ורבי יוסי דריש ריבויי ומיעוטי. **בריבי** = אדם גדול. **במילת** = אליה. **היאך הוא עושה בעל מום** — הא הדר בריא! **הא אין רוצעין** — בניחותא. הא ודאי אין רוצעין אלא בגובה של אוזן, שהוא סחוס. ומכל מקום קשיא, דקתני הכא דמן הרציעה נעשה בעל מום, וקאמר רבי יוסי ברבי יהודה דרציעה ישנה במחט, דלא הוי כעדשה! **כאן לשחוט כאן לפסול** — יש מומין הרבה בבכור שפוסלים אותו ליקרב על גבי מזבח, ואין מכשירין אותו לישחט, כדתנן: אלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה כו'. **הינדא** — בלשון זה היו מכירין. ובלשון לעז ויצ"א. **כרשינה** — העומד בנקב בדוחק, ואף על פי שאינה נכנסת (עמו) ויוצאת בו, הוי מום. או דלמא לא הוי מום עד שיהא הנקב רחב שכרשינה תהא נכנסת ויוצאת בו. **כיוצא בה שמעתי** — מסיפא נפקא לן, דקאמר: מקדח וחיסומו שנינו, דהיינו נכנס ויוצא. **השדרה והגולגלת** — שלימין מטמאין באהל, ושאר עצמות אין מטמאין באהל. וכמה יחסרו ולא יטמאו הכי גרסינן: **ויתיב רב חסדא וקמיבעיא ליה. ואיתמר רב ספרא אמר שמעתא אמר ליה** — רב תחליפא לרב חסדא, דהכי אתנייה שמואל. **וסימניך** — שלא תטעה מי אמר שמעתא ומי מתניתא — "תני רב יהודה בר שמואל", דאשכחן מקומות הרבה בתלמוד דאיירי רב שמואל בר יהודה בלשון מתניתא; "תני רב שמואל בר יהודה" במסכת עבודה זרה, רפואות ד"אין מעמידין" (כח,ב). **ואמר ליה** — רב חסדא לרב תחליפא. **אם כן** — בדבית הלל בסלע אמר, עשית בית שמאי ובית הלל אחד. **מאור** — חלון שלא נעשה בידי אדם, שנפל הכותל מאליו מעט בין בית לבית. **שיעורו** — להביא טומאה מבית זה לבית זה. **כמלא אגרוף גדול** — דכיון דלא נעשה בידי אדם, בציר מהכי לא חשיב. **בן אבטיח** — שם האיש בעל בשר. **וישנו** — לאותו אגרוף. **של לשכה** — שמונח בלשכה, לקדוח את הצריך לבדק הבית. **כפונדיון האיטלקי וכסלע נירונית** — כלומר, לזה ולזה דומה. **וישנו** — לאותו סלע ולאותו פונדיון.

נֶעֱקָרוּ - אֵין, נִפְגְּמוּ וְנִגְמְמוּ - לָא! - בְּעֵינָא "מוּם רָע", וְלֵיכָּא. - אִי הָכִי, מוּם עוֹבֵר נַמִי! אַלְּמָה תְּנַן: וְלֹא מִן הָעוֹר - מוּם עוֹבֵר סְבָרָא הוּא: הָשְׁתָּא מִיפְּרַק לָא פָּרְקִינָן עֲלָיְיהוּ - מִשְׁחָט שָׁחֲטִינַן עֲלָיְיהוּ דְּתַנְיָא: "וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבַּן לַה'" - בְּבַעֲלֵי מוּמִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בְּבַעֲלֵי מוּמִין שֶׁנִּפְדּוּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּבְהֵמָה טְמֵאָה מַמָּשׁ! כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה" - הֲרֵי בְּהֵמָה טְמֵאָה אָמוּר, הָא מַה אֲנִי מְקַיֵּים "אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה" הֲוֵי אוֹמֵר: זֶה בַּעֲלֵי מוּמִין שֶׁנִּפְדּוּ. יָכוֹל יִפְּדוּ עַל מוּם עוֹבֵר תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבַּן לַה'" - מִי שֶׁאֵינָה קְרִיבָה כָּל עִיקָּר, יָצְתָה זוֹ שֶׁאֵינָה קְרִיבָה הַיּוֹם אֶלָּא לְמָחָר. אִיבַּעְיָא אֵימָא: אִם כֵּן, פִּסֵּחַ וְעוֹר לָמָּה לִי "נִסְדְּקָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָסְרָה". תְּנוּ רַבָּנַן: הַסָּדָק - כָּל שֶׁהוּא, הַפְּגִימָה - בֵּין בִּידֵי אָדָם בֵּין בִּידֵי שָׁמַיִם. מִכְּלָל דְּסֵדֶק בִּידֵי שָׁמַיִם לָא אֶלָּא: סֵדֶק וּפְגִימָה - בֵּין בִּידֵי שָׁמַיִם בֵּין בִּידֵי אָדָם. וְכַמָּה שִׁעוּר פְּגִימָה כְּדֵי שֶׁתִּתְחַגּוֹר בָּהּ צִיפּוֹרֶן. "נִקְבָּה מְלֵא" וכו'. תְּנוּ רַבָּנַן, כַּמָּה נְקִיבַת הָאוֹזֶן - מְלֵא כַּרְשִׁינָה. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּכַעֲדָשָׁה. וְאֵיזוֹ הִיא יְבֵשָׁה - שֶׁאֵם תִּינָּקֵב וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה טִיפַּת דָּם. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲמִשּׁוּלָּם אוֹמֵר: יְבֵשָׁה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נִפְרֶכֶת. תָּנָא: קְרוּבִין דִּבְרֵיהֶן לִהְיוֹת שָׁוִין. דִּבְרֵיהֶן דְּמַאן אִילֵימָא דְּתַנָּא קַמָּא וְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲמִשּׁוּלָּם - טוּבָא אִיכָּא! אֶלָּא דְּתַנָּא קַמָּא וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. כַּעֲדָשָׁה אִין, בְּצִיר מִכַּעֲדָשָׁה לָא וּרְמִינְהִי: "מַרְצֵעַ" - אֵין לִי אֶלָּא מַרְצֵעַ, מְנַיִן לְרַבּוֹת הַסּוֹל וְהַסִּירָה וְהַמַּחַט וְהַמַּקְדֵּחַ וְהַמַּכְתֵּב תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלָקַחְתָּ" - כָּל דָּבָר שֶׁנִּלְקָח בְּיָד, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אוֹמֵר: "מַרְצֵעַ" - מַה מַּרְצֵעַ מְיוּחָד שֶׁל מַתֶּכֶת, אַף כֹּל - שֶׁל מַתֶּכֶת; וְקָתָנֵי סֵיפָא: אָמַר רַבִּי, יוּדָן בְּרַבִּי הָיָה דּוֹרֵשׁ: כְּשֶׁהֵן רוֹצְעִין - אֵין רוֹצְעִין אֶלָּא בַּמִּילָּת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין עֶבֶד עִבְרִי כֹּהֵן גֵּרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה בַּעַל מוּם; וְאִם תֹּאמַר: בַּמִּילָּת הָיוּ רוֹצְעִין, הֵיאָךְ עֶבֶד כֹּהֵן נַעֲשָׂה בַּעַל מוּם הָא אֵין רוֹצְעִין אֶלָּא בְּגוּבֹהּ שֶׁל אוֹזֶן. אָמַר רַב חָנָא בַּר קְטִינָא: לָא קַשְׁיָא, כָּאן - לְשַׁחוֹט, כָּאן - לִפְסוֹל. מַאי כַּרְשִׁינָה אָמַר רַב שֵׁרֵבְיָא: הִינְדָא. בְּעָא מִינֵּיהּ רַב הוֹשַׁעְיָא מֵרַב הוּנָא רַבָּה: כַּרְשִׁינָה הַנִּכְנֶסֶת וְיוֹצֵאת, אוֹ כַּרְשִׁינָה הָעוֹמֶדֶת אָמַר לוֹ: זוֹ לֹא שָׁמַעְתִּי, כַּיּוֹצֵא בָהּ שָׁמַעְתִּי. דִּתְנַן: הַשִּׁדְרָה וְהַגּוּלְגֹּלֶת שֶׁחָסְרוּ; כַּמָּה חֶסְרוֹן בַּשִּׁדְרָה וְלֹא יְהֵא מְטַמֵּא בְּאֹהֶל בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי חוּלְיוֹת, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: חוּלְיָא אַחַת. וּבַגּוּלְגֹּלֶת - בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כִּמְלֹא מַקְדֵּחַ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל מִן הַחַי וְיָמוּת. וְיָתֵיב רַב חִסְדָּא וְקָמִיבַּעְיָא לֵיהּ: "כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל מִן הַחַי" - וְכַמָּה אָמַר לֵיהּ רַב תַּחֲלִיפָא בַּר אֲבוּדִימִי, הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּסֶלַע. וְאִיתְּמַר, רַב סַפְּרָא אָמַר: שְׁמַעְתְּתָא אָמַר לֵיהּ, וְרַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה אָמַר: מַתְנִיתָא אָמַר לֵיהּ, וְסִימָנֵיךְ: "תָּנֵי רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה". וַאֲמַר לֵיהּ: אִם כֵּן, עֲשִׂיתָה דִּבְרֵי בֵית שַׁמַּאי וְדִבְרֵי בֵית הִלֵּל אֶחָד! דִּתְנַן: מָאוֹר שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בִּידֵי אָדָם שִׁיעוּרוֹ מְלֹא אֶגְרוֹף גָּדוֹל, וְזֶהוּ אֶגְרוֹפוֹ שֶׁל בֶּן אֲבַטִּיחַ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וְיֶשְׁנוֹ כְּרֹאשׁ גָּדוֹל שֶׁל אָדָם. נַעֲשָׂה בִּידֵי אָדָם שִׁיעוּרוֹהוּ כִּמְלֹא מַקְדֵּחַ גָּדוֹל שֶׁל לִשְׁכָּה, שֶׁהוּא כְּפוּנְדְּיוֹן שֶׁל הָאִיטַלְקִי, וּכְסֶלַע נֵירוֹנִית, וְיֶשְׁנוֹ

מדייקת הגמרא: **נְעֲקָרוּ, אִין** – הרי זה מום, אבל אם רק **נִפְגְּמוּ וְנִגְמְמוּ, לֹא** – אין זה מום, ולמה אינם בכלל ריבוי הכתוב שכל מום מתיר. מתרצת הגמרא: כדי להתיר בכור **בְּעַיְנָא מוּם רָע** – מום גלוי שיש גנאי לבהמה, **וְלֵיכָּא** – וחניכיים, כיון שהם בתוך הפה אין גנאי לבהמה. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שכל מום שיש בו גנאי מתיר, למה צריך דווקא מום קבוע, והרי **בְּמוּם עוֹבֵר נַמִי** – גם יש גנאי לבהמה, **אַלְמָה תְּנַן** – ולמה שנינו במשנה **וְלֹא מִן הָעוֹר** – שעור האוזן שנפגם אינו מתיר, משום שהוא מום עובר. מתרצת הגמרא: **מוּם עוֹבֵר סְבָרָא הוּא** שאינו מתיר בכור, **הַשְׁתָּא מִיפְּרַק לֹא פְּרִקִינַן עָלֵיהּ** – כיון שאף לא פודים בהמת קדשים על מום זה, **מִשְׁחַט שָׁחֲטִינַן עָלֵיהּ** – וכי נתיר לשחוט בכור על ידי מום זה.

הגמרא מביאה מקור שאין פודים בהמת קדשים במום עובר: **דְּתַנְיָא,** כתוב לגבי פדיון בהמת הקדש (ויקרא כז יא) 'וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה'', בְּבַעֲלֵי מוּמִין הַכָּתוּב [–'בהמה טמאה'] מְדַבֵּר, שכיון שאינם ראויים להקרבה, הרי הם כבהמה טמאה, ועל כך נאמר (שם כז יב) 'והעריך הכהן אתה', לומר שאפשר לפדותה, אַתָּה אוֹמֵר בְּבַעֲלֵי מוּמִין שֶׁנִּפְדּוּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ מדבר אֶלָּא בְּבְהֵמָה טְמֵאָה מַמָּשׁ, וכגון שהקדישה לבדק הבית, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לגבי בהמה טמאה (שם כז כז) 'וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה ופדה בערכך', הֲרֵי פדיון בְּהֵמָה טְמֵאָה אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים 'בהמה טמאה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה', הֲוֵי אוֹמֵר זֶה בַּעֲלֵי מוּמִין שֶׁנִּפְדּוּ. יָכוֹל יִפָּדוּ אפילו עַל מוּם עוֹבֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה'', ומשמע רק מִי שֶׁאֵינָהּ קְרֵיבָה כָּל עִיקָּר, נפדית, יָצְתָה בהמה זו, שֶׁאֵינָהּ קְרֵיבָה הַיּוֹם אֶלָּא לְמָחָר [–לאחר זמן], לאחר שיתרפא המום, שאי אפשר לפדותה.

הגמרא מתרצת באופן נוסף למה אין שוחטין בכור על מום עובר: **אִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה אמור, **אִם כֵּן,** שגם מום עובר נחשב מום, 'פִּסֵּחַ וְעִוֵּר' שהם מומים קבועים לָמָּה לִי – למה נאמרו, והרי די במום עובר, ובהכרח שאין שוחטין בכור על מום עובר. שנינו במשנה: **נִסְדְּקָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָסְרָה.**

הגמרא מביאה ברייתא במומים שנעשו בידי שמים: **תָּנוּ רַבָּנָן,** הַסֶּדֶק באוזן פוסל בְּכָל שֶׁהוּא, הַפְּגִימָה פוסלת בֵּין שנעשתה בִּידֵי אָדָם, בֵּין שנעשתה בִּידֵי שָׁמַיִם, וכבר בלידתו היתה אזנו פגומה. מבררת הגמרא: מִכְּלָל, דְּסֶדֶק שנעשה בִּידֵי שָׁמַיִם, לֹא פוסל, שהרי רק בפגימה שנינו שפוסלת בידי שמים. דוחה הגמרא: אֶלָּא כך תגיה את דברי הברייתא, סֶדֶק וְגַם פְּגִימָה פוסלים בֵּין בִּידֵי שָׁמַיִם בֵּין בִּידֵי אָדָם, וְכַמָּה שִׁיעוּר פְּגִימָה, כְּדֵי שֶׁתַּחְגּוֹר בָּהּ צִיפּוֹרֶן – שהצפורן מתעכבת במקום הפגימה. שנינו במשנה: **נִקְּבָה מְלֹא וכו' כרשינה.**

הגמרא מביאה ברייתא בשיעור הנקב: תָּנוּ רַבָּנָן, כַּמָּה שיעור נְקִיבַת הָאוֹזֶן המתיר בכור לשחיטה, מְלֹא כַּרְשִׁינָה – גרגיר של מין קטנית. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּכַעֲדָשָׁה. וְאֵיזוֹ הִיא 'יְבֵשָׁה', אם התייבשה עד כדי שֶׁאִם תִּינָּקֵב וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה טִיפַּת דָּם. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְּשוּלָּם אוֹמֵר, שיעור יְבֵשָׁה עד כְּדֵי שֶׁתְּחֵא נִפְרֶכֶת אם ימשמשו בה.

תְּנָא – שנינו בברייתא, קְרוֹבִין דִּבְרֵיהֶן לִהְיוֹת שָׁוִין. מבררת הגמרא: דִּבְרֵיהֶן דְּמַאן – על דברי איזה תנאים אמרה זאת הברייתא. אִילֵימָא על מחלקותם דְּתַנָּא קַמָּא וְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְּשוּלָּם בשיעור של 'יבשה', הלא טוּבָא אִיכָּא – הרי יש ביניהם חילוק רב. אֶלָּא כוונת הברייתא על מחלקותם דְּתַנָּא קַמָּא וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה בשיעור 'נקיבת האוזן', אם כעדשה או כמלא כרשינה, ועל זה שנינו בברייתא 'קרובין דבריהן להיות שוין', כי הכרשינה אינה גדולה הרבה מהעדשה.

מקשה הגמרא סתירה בדברי רבי יוסי ברבי יהודה: רבי יוסי ברבי יהודה אומר, ששיעור נקב כַּעֲדָשָׁה, אִין – נחשב מום. [–פחות] מִכַּעֲדָשָׁה לֹא נחשב מום. מקשה הגמרא: וּרְמִינְהִי – והרי שנינו בברייתא על הפסוק האמור בעבד עברי הנרצע (דברים טו יז) 'ולקחת את המַרְצֵעַ ונתת באזנו ובדלת', אֵין לִי – איני יודע מפסוק זה אֶלָּא שניתן לרצוע בְּמַרְצֵעַ – כלי ברזל דק וראשו חד, מִנַּיִן לְרִבּוֹת רציעה על ידי הַסּוֹל – קיסם חד מעץ, וְהַסִּירָה – קוץ, וְהַמַּחַט, וְהַמַּקְדֵּחַ, וְהַמַּכְתֵּב – עט ברזל, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טו יז) 'וְלָקַחְתָּ אֶת הַמַּרְצֵעַ', מכאן שניתן לרצוע בְּכָל דָּבָר שֶׁנִּלְקַח בַּיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אוֹמֵר, כיון שנאמר 'מַרְצֵעַ', אין לרבות מ'ולקחת' אלא רק דבר הדומה למרצע, מַה מַּרְצֵעַ מְיוּחָד שהוא שֶׁל מַתֶּכֶת, אַף כֹּל דבר שרוצעים בו עבד עברי, צריך להיות שֶׁל מַתֶּכֶת, וסול וסירה אינם של מתכת, ואינם כשרים לרציעה. וְקָתָנֵי בְּסֵיפָא של ברייתא זו, אָמַר רַבִּי, יוּדָן בְּרַבִּי הָיָה הוֹרֵשׁ, כְּשֶׁהֵן רוֹצְעִין את העבד, אֵין רוֹצְעִין בתנוך האוזן, שהוא חלק הסחוס, אֶלָּא בַּמִּילֶת – באליה, שהוא החלק הרך בתחתית האוזן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הרי קבלנו מרבותינו שאֵין עֶבֶד עִבְרִי כֹּהֵן נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּעַל מוּם, ונפסל לעבוד במקדש, וְאִם תֹּאמַר בַּמִּילֶת – באליה של האוזן הָיוּ רוֹצְעִין, הֵיאָךְ עֶבֶד כֹּהֵן נַעֲשֶׂה בַּעַל מוּם, והרי שנינו במשנה שפגימה בעור האוזן אינה מום, הָא – אלא ודאי אֵין רוֹצְעִין אֶלָּא בְּגוּבַהּ שֶׁל אוֹזֶן. וכיון ששנינו שרציעה עושה מום, ורבי יוסי ברבי יהודה אמר שאפשר לרצוע במחט, הרי שאף נקב של מחט שאינו כעדשה עושה מום, ואיך אמר רבי יוסי ברבי יהודה לגבי בכור שרק נקב כעדשה עושה מום.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב חִנָּא בַּר קְטִינָא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן ששנינו שרק נקב כעדשה עושה מום, מדובר במום המתיר את הבכור לִשְׁחוֹט ולאכלו בלא הקרבה. וְכָאן – ובברייתא ששנינו שגם נקב של מחט עושה מום, מדובר במום הבא לִפְסוֹל את הכהן לעבודה.

מבררת הגמרא: מַאי 'כַּרְשִׁינָה', אָמַר רַב שֵׁרֶבְיָא, היא מין הנקרא בזמננו 'הִינְדָּא'.

בְּעָא מִינֵּיהּ רַב הוֹשַׁעְיָא מֵרַב הוּנָא רַבָּה, שיעור כרשינה שאמרו הוא כגודל כַּרְשִׁינָה הַנִּכְנֶסֶת וְיוֹצֵאת בנקב ברווח, אוֹ כִּכַּרְשִׁינָה הָעוֹמֶדֶת בו בדוחק, ואינה נכנסת ויוצאת. אָמַר לוֹ רב הונא רבה, זוֹ לֹא שָׁמַעְתִּי, אבל בנידון כַּיּוֹצֵא בָהּ שָׁמַעְתִּי – על ענין הדומה לו שמעתי שצריך שיהיה נכנס ויוצא. דְּתַנָּן (אהלות פ"ב מ"ג) לגבי חלקי המת המטמאים באהל הַשִּׁדְרָה וְהַגּוּלְגֹּלֶת שֶׁחָסְרוּ, כַּמָּה יהיה הַחֶסְרוֹן בַּשִּׁדְרָה וְלֹא יַהֲא מְטַמֵּא בְּאֹהֶל, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, בחסרו שְׁתֵּי חוּלְיוֹת, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, בחסר חוּלְיָא אַחַת. וְמה הוא שיעור החסרון בַּגּוּלְגֹּלֶת שלא תטמא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אם חסר כְּמִלֹּא כניסת מַקְדֵּחַ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, כְּדֵי שֶׁאם יִנָּטֵל כך מִן הַגּוּלגולת של אדם חַי, וְיָמוּת מחמת חסרון זה. וְיָתֵיב – וישב רַב חִסְדָּא וְקָמִיבַעְיָא לֵיהּ, שיעור זה של 'כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל מִן הַחַי' וְכַמָּה הוא גודלו. אָמַר לֵיהּ רַב תַּחְלִיפָא בַּר אֲבוֹדִימִי לרב חסדא, הָכִי [–כך] אָמַר שְׁמוּאֵל, שיעורו כְּמִטְבַּע סֶלַע. וְאִיתְּמַר בבית המדרש, רַב סַפְרָא אָמַר, שְׁמַעְתְּתָא אָמַר לֵיהּ – בלשון שמועה אמר זאת רב תחליפא, וְרַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה אָמַר, מַתְנִיתָא אָמַר לֵיהּ – בלשון משנה אמר זאת רב תחליפא. וְסִימָנֵיךְ – והרי לך סימן שלא תטעה מי אמר כך ומי אמר כך, מזה ש'תָּנֵי רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה', שבהרבה מקומות בש"ס רב שמואל בר יהודה שונה בלשון משנה.

וְאָמַר לֵיהּ רב חסדא לרב תחליפא, אִם כֵּן, ששיעור 'כדי שינטל מן החי' הוא כסלע, הרי עָשִׂיתָ את דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי שאמרו במלא מקדח, וְדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל שאמרו בסלע, כדבר אֶחָד, שהרי

המשך בעמוד ע

כְּמֹלֵא נֶקֶב שֶׁל עוֹל – כנקב שעושים בעול, ותוקעים בו יתד לקשור רצועות העול, הרי ששיעור מקדח הוא כסלע, ובמה נחלקו בית שמאי ובית הלל.

אִישְׁתִּיק – שתק רב תחליפא, משום שלא היה לו מה להשיב. **וְאָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא, שֶׁמָּא** שיעור כ'מלא מקדח' שאמרו בית שמאי לגבי חסרון גולגולת המת, 'מַקְדֵּחַ וְחִיסּוֹמוֹ' שָׁנִינוּ – שלאחר שקדח מצדד את המקדח להרחיב את הנקב, כדי שיכנס המקדח ויצא בריוח, ונקרא 'חיסום' משום שנוטל את מה שחסם את הנקב. ושיעור מקדח וחיסומו הוא יותר מסלע, ונמצא שבית שמאי שאמרו ששיעור החסרון בגולגולת הוא כמקדח החמירו מבית הלל שאמרו ששיעורו הוא בסלע. **וְאָמַר לֵיהּ רַב תַּחֲלִיפָא, לֹא תֵּימָא** 'שֶׁמָּא מקדח וחיסומו שנינו', **אֶלָּא** 'וַדַּאי מַקְדֵּחַ וְחִיסּוֹמוֹ'. מעתה נפשט ספיקו של רב הושעיא, שכאשר קבעו שיעור מסוים לנקב, הכוונה שיהיה נכנס ויוצא בו בריוח, והוא הדין לגבי שיעור נקב בכרשינה הנחשב מום, הכוונה שתהיה כרשינה נכנסת ויוצאת בו.

וְצָרִיךְ לְהַתָּלוֹת עָלֶיהָ – ואתה יכול לסמוך על זה, **כְּחִזְקִיָּה אֲבִי עַקֵּשׁ** שמצינו שסמך על עדותו, כי לא היה אף תלמיד חולק עליו, **כְּדִתְנַן** לגבי טומאת כלי חרס, **זוֹ עֵדוּת הֵעִיד חִזְקִיָּה אֲבִי עַקֵּשׁ לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל בִּיבְנֶה, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן, כֹּל כְּלֵי שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ** [–בית קיבול], **בִּכְלִי חֶרֶס, אֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם לַחֲלִיקָה** – אין חילוק בין החלק שמשתמשים בו שנחשב 'תוכו', לאחוריו שאינו עומד לשימוש שנחשב 'גבו', ולכן אם **נִטְמָא** – נגעה טומאה **בְּתוֹכוֹ, נִטְמָא** גם **גַּבּוֹ**, ואם **נִטְמָא גַּבּוֹ, נִטְמָא** גם **תּוֹכוֹ**. מקשה הגמרא: והלא טומאת **כְּלִי חֶרֶס בְּ'תוֹכוֹ'** **תָּלָה רַחֲמָנָא,** שנאמר (ויקרא יא לג) 'וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ', שרק אם נטמא מתוכו נטמא, ואם כן, אם **אִית לֵיהּ** – יש לכלי **תּוֹךְ, אִיטַּמֵּי לֵיהּ** – הכלי נטמא, אבל אם **לֵית לֵיהּ תּוֹךְ, לֹא אִיטַּמֵּי לֵיהּ** – אינו נטמא, ואיך העיד שכלי חרס שאין לו תוך נטמא.

אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אָבִין, הָכִי קָאָמַר חזקיה, **כֹּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי חֶרֶס,** הרי **כְּנֶגְדּוֹ** – כלי הדומה לו שאין לו תוך **בִּכְלִי שֶׁטַּף** – בכלי עץ שטהרתו בשטיפה, דהיינו טבילה במקוה, **אֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם לַחֲלִיקָה** – אין חילוק בין תוכו לאחוריו, ולכן אם **נִטְמָא תּוֹכוֹ** – שנגעה טומאה בתוכו, **נִטְמָא גַּבּוֹ, וְאִם נִטְמָא גַּבּוֹ נִטְמָא תּוֹכוֹ.**

שואלת הגמרא: **לָמָּה לִי לְמִיתְּלֵיהּ** – למה הוצרך חזקיה לתלות דין כלי שטף **בִּכְלִי חֶרֶס, נִימָא** – היה לו לומר 'כֹּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ **בִּכְלִי שֶׁטַּף, אֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם לַחֲלִיקָה**', ולא להזכיר כלל כלי חרס. משיבה הגמרא: **הָא קָא מַשְׁמַע לָן,** שכלי שטף **דְּיֵשׁ לוֹ תּוֹךְ, הֲרֵי הוּא כִּכְלִי חֶרֶס, מַה כְּלִי חֶרֶס,** אם **נִטְמָא תּוֹכוֹ נִטְמָא גַּבּוֹ. אַף כְּלִי שֶׁטַּף,** אם **נִטְמָא תּוֹכוֹ נִטְמָא גַּבּוֹ, לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ, לֹא נִטְמָא גַּבּוֹ.**

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא כְּלֵי חֶרֶס גַּלֵּי בֵּיהּ רַחֲמָנָא** שיקבל טומאה רק **מתּוֹכוֹ, אֶלָּא כְּלִי שֶׁטַּף, מִי גַּלֵּי בֵּיהּ רַחֲמָנָא** שיקבל טומאה רק **מתּוֹכוֹ,** ולמה אם לא נטמא מתוכו לא נטמא גבו. מתרצת הגמרא: **אִי בְּטוּמְאָה דְּאוֹרַיְיתָא** – אילו היה הנידון על קבלת טומאה מן התורה, **הָכִי נַמִּי** – ודאי שכלי שטף מקבל טומאה מגבו, בין אם יש לו תוך בין אם אין לו, ולא היה חזקיה צריך ללמדנו שאין חילוק בין אחוריו לתוכו, אולם **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן בדברי חזקיה מדובר **בְּטוּמְאַת מַשְׁקִין** – במשקים שקיבלו טומאה שמטמאים כלי רק **מִדְּרַבָּנָן,** ודין טומאתם הוא **כִּדְתְנַן** (חגיגה כו:), **כְּלִי שֶׁנִּטְמָא אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין** טמאים, רק **אֲחוֹרָיו טְמֵאִין,** אבל **תּוֹכוֹ, אָזְנוֹ** – תחתיתו העשויה כבית קיבול הפוך, **אָזְנוֹ** – ידיות עגולות שבצידיו, **וְיָדָיו** – ידיות ארוכות שלו, **טְהוֹרִין,** אבל אם **נִטְמָא תּוֹכוֹ, כּוּלּוֹ טָמֵא,** וטומאתו מדרבנן, **דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא אֵין אוֹכֶל מִטַּמֵּא כְּלִי וְאֵין מַשְׁקֶה מִטַּמֵּא כְּלִי, וְרַבָּנָן הוּא דְּגָזְרִי** שאם נגע משקה טמא בכלי יטמאו, **מִשּׁוּם מַשְׁקֶה** [–רוק וזוב] **זָב וְזָבָה** שהוא אב הטומאה שמטמא מן התורה, וחששו חכמים שאם יראו שאין כלי נטמא ממשקה, לא יטמאו גם כלי שנגע בו משקה זב וזבה. **וְהִלְכָּךְ שַׁוְיוּהָ רַבָּנָן** – ולכן דימו דינו של כלי שטף הנטמא במשקין להיות **כְּטוּמְאָה** דאורייתא **דִּכְלֵי חֶרֶס** שאם נטמא תוכו נטמא גבו, אך אם נטמא גבו לא נטמא תוכו, **וְלֹא שַׁוְיוּהָ רַבָּנָן** להיות **כְּטוּמְאָה דְּאוֹרַיְיתָא דְּנַפְשֵׁיהּ** – כדין טומאה דאורייתא של כלי שטף עצמו, שגם אם נטמא גבו נטמא תוכו, משום **דַּעֲבִדוּ רַבָּנָן הֶיכֵּירָא כִּי הֵיכִי דְּלֹא לִישְׁרוֹף עָלֵיהּ תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים** – חכמים עשו היכר שידע שטומאת משקין מדרבנן היא, ולא יבא בטעות לשרוף תרומה וקדשים שנטמאו בו, כפי שנוהגים בתרומה וקדשים שנטמאו בטומאה של תורה. ובא חזקיה להשמיענו שכלי שטף שאין לו תוך אין לו חליקה, וגם אם נטמא גבו ממשקין, נטמא תוכו.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי,** שחששו חכמים לעשות היכר, **אֵין לוֹ תּוֹךְ נַמִּי לֶיעֱבֵיד נַמִּי הֶיכֵּירָא** – גם בכלי שטף שאין לו תוך יש לעשות היכר, שאם נטמא אחוריו לא יטמא תוכו, ולמה אמר חזקיה שאם אין לו תוך ונטמא גבו נטמא אף תוכו. מתרצת הגמרא: **כֵּיוָן דְּעֲבִדוּ הֶיכֵּירָא** – כיון שעשו היכר **בְּיֵשׁ לוֹ תּוֹךְ, יְדִיעַ דְּאֵין לוֹ תּוֹךְ דְּרַבָּנָן** – ממילא ידוע שגם אם נגעו משקין באין לו תוך, טומאתו רק מדרבנן, ואין צורך לעשות גם בו היכר.

מקשה הגמרא: **וְאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי שֶׁטַּף דְּאוֹרַיְיתָא בַּר קַבּוּלֵי טוּמְאָה הוּא** – וכי כלי שטף שאין לו תוך מקבל טומאה מן התורה, שלכך הוצרכו לגזור בו טומאת משקין, והרי **דּוּמְיָא דְּשָׂק בָּעֵינַן** – כלי שטף מקבל טומאה רק אם הוא דומה לשק, **מַה שָּׂק מִיטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן, אַף כֹּל** כלי מקבל טומאה, אם הוא **מִיטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן,** והיינו שיש לו תוך, אבל אם אין לו תוך אינו מקבל טומאה דאורייתא. מתרצת הגמרא: חכמים גזרו טומאת משקים בכלי שאין לו תוך, רק **בְּהָנָךְ דַּחֲזוּ לְמִדְרְסוֹת** – בכלים שראויים לשמש במדרס, כגון כסא וספסל של עץ או עור שמקבלים טומאה דאורייתא במדרס הזב גם אם אין להם תוך.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שטומאת משקים נגזרה על כלים שאין להם תוך הראויים לשמש במדרס, **חֶרֶס נַמִּי** – יש לגזור כן גם על כלי חרס שאין לו תוך, שראוי למדרס ומקבל טומאה דאורייתא. מתרצת הגמרא: **אֵין** טומאת **מִדְרָס בִּכְלִי חֶרֶס,** כי אם ישב עליו אדם ישבר.

הגמרא חוזרת ומביאה תירוץ נוסף על קושיית רב חסדא על רב תחליפא: **רַב פַּפָּא אָמַר,** מה ששנינו ששיעור מקדח של לשכה הוא כסלע נירונית, בשיעור **מַקְדֵּחַ גָּדוֹל שָׁנִינוּ,** שהרי המשנה הדגישה ששיעורו גדול, **מִכְּלָל** ששיעור **דְּמַקְדֵּחַ סְתָם** הוא **זוּטְרָא נַמִּי** – יותר קטן **מִכַּסְּלַע,** ונמצא ששיעור 'מלא מקדח' סתם שקבעו בית שמאי בחסרון גולגולת, הוא קטן משיעור סלע שקבעו בית הלל.

מקשה הגמרא: **הָנִיחָא לְרַבִּי מֵאִיר, אֶלָּא לְרַבָּנָן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – אולם מה יש ליישב לפי דברי חכמים, **דִּתְנַן** בסיפא של אותה משנה שבה נחלקו בית הלל ובית שמאי, **בְּאֵיזֶה מַקְדֵּחַ אָמְרוּ** בית שמאי שהוא שיעור החסרון בגולגולת, **בְּמִקְדַּח קָטָן שֶׁל רוֹפְאִים,** שבו הם קודחים את הראש לרפא את המכה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּמִקְדַּח גָּדוֹל שֶׁל לִשְׁכָּה,** הרי שלחכמים שיעורם של בית שמאי הוא במקדח גדול, ועל שיעור זה שנינו שהוא כסלע נירונית, ושוב קשה במה נחלקו עמם בית

המשך בעמוד סז

רש"י

כמלא נקב של עול — שעושין בו נקב, ותוקעין בו יתד לקשור רצועות העול. אלמא מקדח הוי כסלע, ומאי איכא בין בית שמאי ובין בית הלל **אישתיק** — רב תחליפא. **ואמר ליה רב חסדא שמא מקדח** — דקאמר בית שמאי בגולגולת — מקדח וחיסומו שנינו, דלאחר שנעשה החור מצددין את המקדח ונוטל מצידי הנקב, ומרחיבין את הנקב כדי שיכנס מקדח ויוצא בריוח. והיינו "חיסום" — שנוטל מה שחיסם וסותם את הנקב ואינו מניח ליכנס המקדח ברוחב. ומקדח וחיסומו הוי יותר מסלע. **אמר ליה רב תחליפא** — לרב חסדא: לא תימא "שמא", אלא אימא: ודאי מקדח וחיסומו שנינו. **וצריך אתה להתלות עליה** — כלומר, יכול אתה לסמוך על דבר זה. **כחזקיה אבי עקש** — שנסמך על עדותו, שלא היה תלמיד חולק עליו. **אין לו אחוריים לחליקה** — שאין אחוריו חלוקים מתוכו. דלא אמרינן: אם נטמא גבו — גבו טמא ותוכו טהור. אלא, אם נטמא גבו — נטמא תוכו. אותו צד שמשתמשין בו קרי "תוך", אף על גב דאין לו בית קיבול. וקפריך: **כלי חרס כתוכו תלה רחמנא** — דאין מטמא אלא מתוכו, דכתיב "וכל כלי חרס אשר יפול מהם אל תוכו" וגו'. **כנגדו בכלי שטף** — כלומר, דכוותיה בכלי שטף שאין לו נמי תוך — אין לו אחוריים. ולקמן מפרש לה. כלי שטף = כלי עץ, דכתיב (ויקרא טו) "וכל כלי עץ ישטף במים". ולקמיה פריך: וכי אין לו תוך, מי מקבל פשוטי כלי עץ טומאה ואיכא דאמרי: כלי שטף היינו כלי מתכות. וטעות הוא בידם, דאם כן, אמאי פריך לקמן "מי מקבלי פשוטי כלי שטף טומאה" לאו פירכא היא, דודאי פשוטי כלי מתכות טמאים! **הא קא משמע לן כו'** — להבי תלייה לבלי שטף בכלי חרס, דהיכא דיש לו תוך — נטמא תוכו נטמא גבו. **אי בטומאה דאורייתא הכי נמי** — דפשיטא לן שאם נטמא גבו נטמא תוכו, בין יש לו תוך בין אין לו תוך. והכא במאי עסקינן, דביש לו תוך נטמא גבו לא נטמא תוכו, ובאין לו תוך איצטריך לאשמועינן דנטמא תוכו נטמא גבו נטמא גבו נטמא תוכו — בטומאה דרבנן, כלי שנטמאו אחוריו במשקין טמאין. **תוכו אוגנו** — דהיינו בית קיבול התחתון שיושב עליו. לישנא אחרינא: אוגנו = שפתו. **אזנו** — זהו מה שעושין בחביות של חרס לבית אחיזה, שקורין מנשי"ז. **ידיו** — כגון כלי חרס שעושין לו זנב לאחוריו. **דמדאורייתא** — אין אוכלין ומשקין מטמאין כלי, בפרק קמא דפסחים (יח,א). **משום משקה דוב וזבח** — כגון רוקו וזובו, דהוי אב הטומאה, ומטמא כלי מדאורייתא, אפילו אדם, דכתיב (ויקרא טו): "ובי ירוק הזב" וגו'. **הלכך שויוה רבנן** — לכלי שטף הנטמא במשקין. **דכלי חרס** — דאורייתא, דאם נטמא גבו — לא נטמא תוכו. **ולא שויוה רבנן כטומאה דאורייתא דנפשיה** — דכלי שטף.

כְּמְלֹא נֶקֶב שֶׁל עוֹל! אִישְׁתִּיק. וַאֲמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: שֶׁמָּא מִקְדַּח וְחִיסּוּמוֹ שָׁנִינוּ וַאֲמַר לֵיהּ רַב תַּחֲלִיפָּא: לָא תֵּימָא "שֶׁמָּא", אֶלָּא: וַדַּאי מִקְדַּח וְחִיסּוּמוֹ; צָרִיךְ לְהִתָּלוֹת עָלֶיהָ כְּחִזְקִיָּה אֲבִי עִקֵּשׁ. דִּתְנַן, זוֹ עֵדוּת הֵעִיד חִזְקִיָּה אֲבִי עִקֵּשׁ לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּיַבְנֶה, שֶׁאָמַר מֹשֶׁה רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן: כָּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי חֶרֶס - אֵין לוֹ אֲחוֹרִים לַחֲלִיקָה; נִטְמָא תּוֹכוֹ - נִטְמָא גַּבּוֹ, נִטְמָא גַּבּוֹ - נִטְמָא תּוֹכוֹ. - כְּלִי חֶרֶס, בְּתוֹכוֹ תָּלָה רַחֲמָנָא, אִית לֵיהּ תּוֹךְ - אִיטַּמֵּי לֵיהּ, לֵית לֵיהּ תּוֹךְ - לָא אִיטַּמֵּי לֵיהּ! אֲמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אָבִין, הָכִי קָאָמַר: כָּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי חֶרֶס - כְּנֶגְדּוֹ בִּכְלִי שֶׁטֶף אֵין לוֹ אֲחוֹרִים לַחֲלִיקָה; נִטְמָא תּוֹכוֹ - נִטְמָא גַּבּוֹ, נִטְמָא גַּבּוֹ - נִטְמָא תּוֹכוֹ. - לְמָה לִי לְמִיתְלֵייהּ בִּכְלִי חֶרֶס נֵימָא: כָּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי שֶׁטֶף - אֵין לוֹ אֲחוֹרִים לַחֲלִיקָה! - הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּיֵשׁ לוֹ תּוֹךְ הֲרֵי הוּא כִּכְלִי חֶרֶס: מַה כְּלִי חֶרֶס, נִטְמָא תּוֹכוֹ - נִטְמָא גַּבּוֹ, לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ - לֹא נִטְמָא גַּבּוֹ; אַף כְּלִי שֶׁטֶף, נִטְמָא תּוֹכוֹ - נִטְמָא גַּבּוֹ, לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ - לֹא נִטְמָא גַּבּוֹ. - בִּשְׁלָמָא כְּלִי חֶרֶס - גַּלֵּי בֵּיהּ רַחֲמָנָא "תּוֹכוֹ", אֶלָּא כְּלִי שֶׁטֶף, מִי גַּלֵּי בֵּיהּ רַחֲמָנָא "תּוֹכוֹ" - אִי בְּטוּמְאָה דְּאוֹרַיְיתָא - הָכִי נַמִּי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּטוּמְאַת מַשְׁקִין דְּרַבָּנַן. דִּתְנַן: כְּלִי שֶׁנִּטְמְאָ אַחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין - אֲחוֹרָיו טְמֵאִין, תּוֹכוֹ אֲגֻנּוֹ וְיָדָיו טְהוֹרִין; נִטְמָא תּוֹכוֹ - כּוּלּוֹ טָמֵא. דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא אֵין אוֹכֶל מְטַמֵּא כְּלִי, וְאֵין מַשְׁקֶה מְטַמֵּא כְּלִי, וְרַבָּנַן הוּא דְּגָזוּר מִשּׁוּם מַשְׁקֶה זָב וְזָבָה. הִלְכָּךְ, שְׁוִיוּהּ רַבָּנַן כְּטוּמְאָה דִּכְלִי חֶרֶס, וְלָא שָׁוְיוּהּ רַבָּנַן כְּטוּמְאָה דְּאוֹרַיְיתָא דְּנַפְשֵׁיהּ; עֲבַדוּ רַבָּנַן הֵיכֵּירָא כִּי הֵיכִי דְּלָא לִישְׁרוֹף עָלֵיהּ תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים. - אִי הָכִי, אֵין לוֹ תּוֹךְ נַמִּי, לִיעֲבִיד נַמִּי הֵיכֵּירָא! - כֵּיוָן דַּעֲבַדוּ הֵיכֵּירָא בְּיֵשׁ לוֹ תּוֹךְ, יְדִיעַ דְּאֵין לוֹ תּוֹךְ - דְּרַבָּנַן. - וְאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי שֶׁטֶף, דְּאוֹרַיְיתָא בַּר קַבּוּלֵי טוּמְאָה הוּא דִּומְיָא דְּשַׁק בָּעֵינַן, מַה שַּׁק מִיטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן - אַף כֹּל מִיטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן! - בְּהָנָךְ דַּחֲזוּ לְמִדְרָסוֹת. - אִי הָכִי, חֶרֶס נַמִּי! - אֵין מִדְרָס בִּכְלִי חֶרֶס. רַב פַּפָּא אָמַר: "מַקְדַּח גָּדוֹל" שָׁנִינוּ, מִכְּלָל דְּמַקְדַּח סְתָם - זוּטְרָא נַמִּי מִכְּסֶלַע. - הָנִיחָא לְרַבִּי מֵאִיר, אֶלָּא לְרַבָּנַן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר דְּתִנְנַן: בְּאֵיזֶה מַקְדַּח אָמְרוּ - בְּקָטָן שֶׁל רוֹפְאִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּגָדוֹל שֶׁל לִשְׁכָּה! - וּלְרַבִּי מֵאִיר מִי נִיחָא הֲוָה לֵיהּ מִקּוּלֵּי בֵּית שַׁמַּאי וּמֵחוּמְרֵי בֵּית הִלֵּל; וַאֲנַן, דְּתִנַּן - תְּנַן, דְּלָא תְּנַן - לָא תְּנַן! אָמַר רַב נַחְמָן: סֶלַע גֵּירוֹנִית שָׁנִינוּ כְּמַקְדַּח גָּדוֹל, סֶלַע סְתָם - זוּטְרָא מִמַּקְדַּח סְתָם. **מִשְׁנָה הָרִים שֶׁל עַיִן שֶׁנִּיקַּב, שֶׁנִּפְגַּם, שֶׁנִּסְדַּק; הֲרֵי בְּעֵינוֹ דַּק, תִּבְלוּל, חִלָּזוֹן, נָחָשׁ, עָצָב. אֵיזֶהוּ תִּבְלוּל - לָבָן הַפּוֹסֵק בַּסִּירָא וְנִכְנָס בַּשָּׁחוֹר. שָׁחוֹר נִכְנָס בַּלָּבָן - אֵינוֹ מוּם. **גְּמָרָא**

תוספות

צריך אתה לתלות כחזקיה שהוא אבי עקש — פירוש: צריך אתה לטרוח כדי ליישב הדבר. שאין לשבשה מכח קושיא, כי ברור לי שכך אמר שמואל. כמו עדות חזקיה אבי עקש, שלא היה לשון דבריו מיושב, ומתרץ ליה בסמוך. **כנגדו** בכלי שטף כו' — בכלי עץ נופל לשון זה, דכתיב בהו "וכל [כלי עץ ישטף במים]", כדפירש בקונטרס. ומצינו למימר נמי דכלי מתכות כמו כן מיקרו כלי שטף, משום דכתיב בהו "ומורק ושוטף במים". והא דפריך לקמן: ואין לו תוך בכלי שטף מדאורייתא בר קבולי טומאה היא, דומיא דשק בעינן — פשיטא ליה דאיירי נמי בכלי עץ בכל הנהו דמיקרו כלי שטף, מדלא נקט "כלי מתכות".

אין לו אחורים לחלוקה נטמא — "תוך" קרי אותו צד שרגילין להשתמש בו.

הרי הוא ככלי חרס נטמא תוכו נטמא גבו — על כרחו לטמא אחרים קאמר, דלא נפקא מינה מידי למילתא אחריתי. וקשה מכאן לגירסת רבינו שמואל דשבת (טז,א), דמשמע דכלי חרס אין מטמאין מגבייהו כלל. ובסוף פרק קמא דחולין (כד,א), דאמרינן דאור כלי חרס טמא [וגבו טהור] — היינו דלא מקבל טומאה מגבו, אבל מטמא אחרים מגבו, כדתניא בתורת כהנים: מרובה מדת לטמא ממדת ליטמא, שמטמא אחרים מאחוריו ואינו מיטמא מאחוריו. ועוד אמרינן בפרק "המפלת" (נדה כו,א) דאבן היוצא מן התנור טפח, דחשיב יד להוציא טומאה, דלא עדיפא מגב. ואין לומר דעדיפא, ואיירי אפילו להכניס. דהתניא בתוספתא דאין טומאה לכלי חרס אלא מאוירו ובהיסטו. ועוד, דדרשינן: הא יש צמיד פתיל עליו — טהור. ומי לא עסקינן דיחדינהו לאשתו נדה? ואף על גב דבריש סוגיא ד"העור והרוטב" (חולין קיח,א), משמע דסבר התלמוד דיד כל תנור להכניס ולהוציא, ועדיף מגבו, במסקנא צרכינן למימר הכי. **בהנך** דחזו למדרסות — אבל שאר פשוטי כלי עץ — טהורים, ודינם פירשתי בפרק "המוכר את הבית" (בבא בתרא סו,א) ובפרק "בכל מערבין" (עירובין לא,א).

וסימניך

משום דעבדו רבנן היכירא להקל בטומאת משקין, כי היכי דלא נשרוף עליה תרומה וקדשים, אלא חולין. ואי קשיא: אמאי לא גזור בכלי חרס טומאת משקין לאחוריו תריץ: משום דהתם ליכא למיגזר משום משקה, דהא אפילו נגעו משקה זב וזבה מאחוריו — לא מקבלי טומאה, אלא מתוכו. ואי משום דכתיב "וכלי חרס אשר יגע בו הזב" וגו', ההוא מפורש (במסכת נדה) (דף מב) דבהסיט מישתעי, דאיזהו מגעו שהוא כבולו — הוי אומר זה היסט. **ואין לו תוך בכלי שטף דאורייתא בר קבולי טומאה הוא** — דאיצטריך רבנן למיגזר בהו משקין ועוד, דאמרן לעיל: "אי בטומאה דאורייתא הכי נמי", לא איצטריך לאשמועינן, דאין לו אחורים לחליקה. **דומיא דשק בעינן** — דכתיב (ויקרא יא): "מכל כלי עץ או בגד או עור או שק" — איתקש כלי עץ לשק. **מלא וריקן** — דיש לו בית קיבול. **בהנך דחזו למדרסות** — כגון כסא וספסל, דמקבלי טומאה על ידי מדרס. **אי הכי בכלי חרס נמי** — נגזור טומאה באין לו תוך, בהנך דחזו למדרסות! **אין מדרס בכלי חרס** — שישבר אם אדם יושב עליו. **רב פפא אמר** — הא דאמרת: עשית בית שמאי ובית הלל אחד — לאו פירכא היא. **דמקדח גדול שנינו** — במשנה ד"מאור העשוי בידי אדם". דמקדח גדול דהוי כסלע נירונית, אבל מקדח סתם — בציר מסלע, ובית שמאי במקדח סתם קאמרי. **באיזה מקדח אמרו** — בית שמאי בגולגולת "כמלא מקדח" בקטן של רופאים, שקודרין בו את הראש לתקן את המכה. **הניחא לרבי מאיר כו' ותו אפילו לרבי מאיר מי ניחא** — אם כן, דשיעורא דבית שמאי זוטר — הוה ליה מקולי בית שמאי. דהיינו קולא, דבשיעורא זוטא כי האי פרחה לה טומאת גולגולת. **ואנן שית תנן** — בעדיות (פרק ה משנה א): ששה דברים מקולי בית שמאי, "שב" לא תנן. **סלע נירונית שנינו** — דהוי במקדח גדול. אבל "כסלע" דקאמרי בית הלל — זוטר אפילו ממקדח קטן של רופאים. הלכך, אפילו לרבי מאיר שיעורא דבית שמאי נפיש. **משנה** **רים של עין** — מפרש בגמרא. **הרי בעינו דק** — כלומר, הרי שיש בעינו דק, וטייל"א. **תבלול** — מפרש מאי היא. **חלזון** — חולי היא שקורין לימו"ן. **נחש** — מפרש בגמרא. **(ועצב)** — מיי"ל. **לבן הפוסק בסירא** — סירא היינו שורה שבעין סביב לשחור. שחור הוא שקורין פרוניל"א, שמשם מראית העין באה. ואם חוט של לבן יוצא מן הלבן, ופוסק אותה שורה, ונכנס בשחור — הוי מום. **שחור ונכנס בלבן** — אם חוט השחור יוצא מן השחור, ופוסק בסירא, ונכנס בלבן. **אינו מום** — שאין מומין בלבן. דלאו עין הוא, אלא שומן העין. **גמרא**

מאי

תורא

תוספות

וסימניך ברקא — משמע דהוי מום קבוע. ותימה: דבפרק "מי שאחזו" (גיטין סט,א) יש רפואות לברקא, ובפרק "המוציא יין" (שבת עח,א) נמי אמרינן: כוחלין לברקותא! ויש לומר: דדהתם מיירי בממשמשין ובאין, קודם שנקבעו. וכן נמי [צריך] לתרץ אקושיא אחריתי, דדהתם בפרק "המוציא יין" קתני (שם): דם — כדי לכחול עין אחת, שכך כוחלין (ליחוור) [ליארוד]. ובתוספתא (שבת פרק ט) גרסינן להו. ובתוספתא במכילתין (פרק ד) כתוב "יאור" במקום "חורוור", משמע דהכל אחד. וחורוור הקבוע חשיב לקמן מום! ומיהו, איכא למימר דבשבת מיירי באותו שאינו קבוע. ועוד יש לתרץ, דהיכא דאין מתרפא מאליו — חשיב מום. והא דקאמר לקמן גבי מים הקבועים, דאם עובר כשמאכילין אותו לח ויבש של גשמים לא הוי קבוע — אין זו רפואה ממש, אלא בדיקה ונסיון אם הם קבועים אם לאו. אבל רפואה גמורה יכולה להעביר מום קבוע. תדע, דלקמן (לט,ב) אמרינן גבי נפגם הזוזן: נפגם — ולא ניטל, דניטל חוזר לאיתנו יותר. וכשנפגם נמי — הוי יכול ליטלו. ומיהו, יש לומר: דכי נפגם תחלה — אין לו תקנה. וקצת יש לדקדק מילפת, דכתיבא באורייתא והוי מום כדלקמן (מא,א), והיא חזזית המצרית. ובבבא קמא בפרק "מרובה" (פ,ב) משמע דיש לה רפואה, כדאמרינן: מתריעין על החיכוך בשבת, ומוקי לה בחזזית המצרית, דלח מבחוץ ויבש מבפנים. ומיהו, יש לפרש: דהא שמתריעין — לאו שתתרפא, אלא שלא תוסיף. דמה נפשך אין לה רפואה, דאמרינן לקמן שמלפפת והולכת עד יום המיתה, וכתיב נמי: "אשר לא תוכל להרפא". ומיהו, יש לדקדק מיבלת, דכתיבא, והויא מום, כדלקמן. ותנן בפרק "המוצא תפילין" (עירובין קג,א): חותכין יבלת במקדש. וכן חותכין יבלת בפסח (פסחים סה,ב). אלמא יש לה רפואה בחתיכה, וחשיב מום! ואין להעמידה דלית בה עצם. דתלתולי בעלמא הוא, כדלקמן. ומיהו, יש להעמידה ביבלת שבעין, ודלית ביה שער — דאין שוחטין עלה, לא במקדש ולא במדינה. ואף על גב דאמרינן בעירובין (שם): לחה ויבשה, יד וכלי, הכל שייך ביבלת שבעין. **אם** קודם מעשה אמרה שומעין לו — אומר רבינו תם דלא אמרינן הכי אלא היכא דצריך לאותה הוראה, כי הכא. וביבמות בפרק "הערל" (עו,א) גבי חגר חרב כישמעאל, ובפרק "נושאין על האנוסה" (יבמות צח,א) גבי גר נושא אשת אחיו מאמו, ובריש "עשרה יוחסין" (קדושין ע,ב) גבי עובדא דרב יהודה, דכל דאמר "מבית חשמונאי אתינא" עבדא הוא, שהיה נראה לרב יהודה שאומר כן לפי שהקניטו. **יצא** מחלב עינימו — לפי הדרשה לָבָן שבעין קורין חֶלֶב, כדפירש בקונטרס ששם שומן העין, ורוצה לומר — שיצא הרשע לתרבות רעה מרוב שומן שבעין. אבל פשטיה דקרא רוצה לומר שיוצא העין ובולט לחוץ, מרוב שומן שבתוכו.

שידהו

מַאי חָרִים אָמַר רַב פַּפָּא: תּוּרָא בָּרָא דְּעֵינָא. "דַּק תְּבַלּוּל". תָּנוּ רַבָּנַן: דַּק מְשׁוּקָע - הֲרֵי זֶה מוּם, צָף - אֵינוֹ מוּם. וְהָתַנְיָא אִיפְּכָא - לָא קַשְׁיָא, הָא בַּשָּׁחוֹר, הָא בַּלָּבָן. - וְהָא אֵין מוּמִין בַּלָּבָן! אֶלָּא, הָא - בְּדוֹק לָבָן, הָא - בְּדוֹק שָׁחוֹר. דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, סָח לִי יֹאשִׁיָּה דְּמִן אוּשָׁא: דַּק שָׁחוֹר מְשׁוּקָע - הֲרֵי זֶה מוּם, צָף - אֵינוֹ מוּם; דַּק לָבָן מְשׁוּקָע - אֵינוֹ מוּם, צָף - הֲרֵי זֶה מוּם. וְסִימָנֵיךְ: בַּרְקָא. "חִלָּזוֹן נָחָשׁ וְעָצָב". אִיבַּעְיָא לְהוּ: חִלָּזוֹן הוּא נָחָשׁ, אוֹ דִּלְמָא: חִלָּזוֹן אוֹ נָחָשׁ תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, סָח לִי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן אֶלְעָזָר: זָקֵן אֶחָד הָיָה בִּשְׁכוּנָתֵינוּ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי לְקָרְנֵיָא שְׁמוֹ, וּמִיָּמֵי לֹא עֲבָרְתִּי לְפָנָיו. פַּעַם אַחַת עָבַרְתִּי לְפָנָיו, אָמַר לִי: שֵׁב בְּנִי, שֵׁב! חִלָּזוֹן זֶה - מוּם קָבוּעַ לְשִׁחוּט עָלָיו, וְזֶהוּ נָחָשׁ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: אֵין אָדָם רוֹאֶה מוּמִין לְעַצְמוֹ - אֲבָל מוֹרֶה הֲלָכָה לְתַלְמִידִים, וְתַלְמִידִים מוֹרִין לוֹ. וְהָאָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב הוּנָא: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמּוֹרֶה הֲלָכָה וּבָא, אִם קוֹדֶם מַעֲשֶׂה אֲמָרָהּ - שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאִם לָאו - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ! - אֵיהוּ נַמִי, מוֹרֶה וּבָא הֲוָה מֵעִיקָּרָא. "אֵיזֶהוּ תִּבְלּוּל - לָבָן הַפּוֹסֵק אֶת הַסִּירָא". מַתְנִיתִין מָנֵי רַבִּי יוֹסֵי הִיא, דְּתַנְיָא: לָבָן וְנִכְנָם בַּשָּׁחוֹר, שָׁחוֹר וְנִכְנָם בַּלָּבָן - הֲרֵי זֶה מוּם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לָבָן וְנִכְנָם בַּשָּׁחוֹר - הֲרֵי זֶה מוּם, שָׁחוֹר וְנִכְנָם בַּלָּבָן - אֵינוֹ מוּם, שֶׁאֵין מוּמִין בַּלָּבָן. אָמַר רַב: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי דִּכְתִיב: "יָצָא מֵחֵלֶב עֵינִימוֹ", תַּרְבָּא דְּעֵינָא אִיקְּרֵי, עֵינִימוֹ סְתָמָא לָא אִיקְּרֵי. וְרַבִּי מֵאִיר מַאי טַעְמֵיהּ מַה לְּשׁוֹן "תְּבַלּוּל" - דָּבָר הַמְבַלְבֵּל אֶת הָעֵינַיִם.

משנה חֲוַרְוּר וְהַמִּים הַקְּבוּעִין. אֵיזֶהוּ חֲוַרְוּר הַקָּבוּעַ - כָּל שֶׁשָּׁהָה שְׁמוֹנִים יוֹם. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אָמַר: בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים יוֹם. וְאֵלּוּ הֵן מַיִם הַקְּבוּעִין: אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל גְּשָׁמִים, לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל שִׁלְחִים, אוֹ אָכַל הַיָּבֵשׁ וְאַחַר כָּךְ הַלַּח - אֵינוֹ מוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל הַלַּח וְאַחַר כָּךְ הַיָּבֵשׁ. **גמרא** מַתְנִיתִין מָנֵי רַבִּי יְהוּדָה הִיא. דְּתַנְיָא: חֲוַרְוּר קָבוּעַ - אַרְבָּעִים יוֹם, וּמַיִם הַקְּבוּעִים - שְׁמוֹנִים יוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֲוַרְוּר - שְׁמוֹנִים יוֹם. וְאֵלּוּ הֵן מַיִם הַקְּבוּעִים: אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל בֵּית הַשִּׁלְחִין, אוֹ שֶׁאָכַל יָבֵשׁ וְאַחַר כָּךְ אָכַל הַלַּח - אֵין מוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל יָבֵשׁ אַחַר הַלַּח. וֶיֶשְׁנוֹ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים. - וְהָא תַּרְוַיְיהוּ תְּנַנְהִי: אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל גְּשָׁמִים, לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל בֵּית הַשִּׁלְחִין! - חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל גְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה מוּם, בֵּית הַשִּׁלְחִין - אֵינוֹ מוּם. וְהַגְּשָׁמִים נַמִי, אָכַל יָבֵשׁ וְאַחַר כָּךְ אָכַל לַח - אֵינוֹ מוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל יָבֵשׁ אַחַר הַלַּח. וֶיֶשְׁנוֹ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים. אִינִי וְהָתַנְיָא, וְהָא רַב אִידִי בַּר אַבִּין אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אָשֵׁיאן: אֲדָר וְנִיסָן - לַח, אֱלוּל וְתִשְׁרֵי - יָבֵשׁ! - אֵימָא: אֲדָר וַחֲצִי נִיסָן - לַח, אֱלוּל וַחֲצִי תִּשְׁרֵי - יָבֵשׁ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: לַח בִּזְמַן לַח וְיָבֵשׁ בִּזְמַן הַיָּבֵשׁ, אוֹ דִּלְמָא: לַח וְיָבֵשׁ בִּזְמַן הַלַּח תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב אִידִי בַּר אַבִּין אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אָשֵׁיאן: אֲדָר וְנִיסָן - לַח, אֱלוּל וְתִשְׁרֵי - יָבֵשׁ. - דִּלְמָא פִּירֵי דְּאֱלוּל וְתִשְׁרֵי מַאֲכִילְנָא לֵיהּ בַּאֲדָר וְנִיסָן! וְכַמָּה מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מִשּׁוּם רַבִּי פִּנְחָס בֶּן עֲרוֹבָא: כִּגְרוֹגֶרֶת. אָמַר רָבָא, בָּעֵי בְּמַעֲרָבָא: כִּגְרוֹגְרוֹת בְּסְעוּדָה רִאשׁוֹנָה,

רש"י

תורא ברא דעינא — שורה חיצונה של עין. היינו בת עין, המכסה את העין. **דק משוקע** — דק המשקע את העין — הרי זה מום. **הא בשחור הא בלבן** — השתא קא סלקא דעתך דמוקים חדא בשחור של עין, וחדא בלבן של עין. **וסימניך ברקא** = מיילי"א. דהוי לבן וצף, והוי מום. הכא נמי סימן זה יהא לך בדוק, דלבן וצף הוי מום. **ברקא** — כגון "השוכר את החמור והבריקה" (בבא מציעא עח,א). **זקן אחד** — כהן היה. **לא עברתי לפניו** — שגדול הדור היה. **חלזון זה** — בכור היה לו לאותו זקן, והיה לו חלזון בעינים. **שמורה הלכה** — הלכה חדשה שלא שמענוה מאחר. **קודם מעשה** — קודם שבא מעשה ההלכה בידו. **שומעין לו** — ועושין מעשה. **אין שומעין לו** — דבשביל המעשה אומרה. והכא, מאן ציית ליה במאי דאמר דמום קבוע הוא **מתניתין** — דקתני: אין מום בלבן — רבי יוסי היא. **יצא מחלב עינימו** — יצא רשע לתרבות רעה מרוב שומן שבעינו. ושומן העין — בלבן הוא. **דבר המבלבל** — שפוסק הסירא, ומערב השחור והלבן. כל היכי דעבר הוי מבלבל. **משנה** חורוור — חולי הוא, שיש טיפין לבנות בעין. **הקבועים** — אתרוייהו [קאי], אחורוור ואמים. **בודקין שלש פעמים בתוך שמונים יום** — ואם לא בדקוהו, אף על פי שמום נמצא שם ביום שמונים — לא הוי מום, דשמא בינתים הלך לו וחזר, שכן דרכו. **מים** — שעיניו נוטפות מים. **אלו הם המים הקבועין** — כלומר, במאי ידעינן אי קבועין הן אי עוברים **אכל לח ויבש של גשמים** — אם האכילוהו לרפואה תבן ומספוא שקורין פיצ"א. **לח** — הגדל בניסן, ויבש — הגדל בתשרי, כדמפרש בגמרא. והאכילוהו ביחד לח ויבש של גשמים — הגדל בשדה בית הבעל, דסגי ליה בגשמים. **או לח ויבש של שלחים** — קרקע שצריכה להשקות. או שלא אכל לח ויבש ביחד אלא **אכל יבש ואחר כך אכל לח** — לרפואה, אין זו דרך רפואה. אף על פי שלא נתרפא בכך — אינו מום, עד שיאכל יבש אחר הלח, דזו היא דרך רפואתו, ואם לא נתרפא — הוי מום. **גמרא מתניתין** — דקתני: חורוור קבוע שמונים יום — רבי יהודה היא. **אכל לח ויבש** — של בית הבעל, שאין צריך להשקותה — ההוא הוי רפואה. **ולא לח ויבש של שלחין** — דלא הוי רפואה, ולא בדקנא ביה. **או שאכל יבש** — של בית הבעל, ואחר כך לח — אינו נבדק בכך, דאין זו דרך רפואה. **וישנו שלשה חדשים** — דשלשה חדשים בדקינן ליה בהכי. **הרי זה מום** — אם לא נתרפא בכך. **והאנן תרוייהו תנן** — דבין של בית הבעל בין של שלחין, ואי אכיל יבש אחר הלח — מסי, ובדקינן. ומתניתין כרבי יהודה אוקימתא! **חסורי מחסרא** — מתניתין. **לח בזמן לח** — מספוא הגדל באדר וניסן מאכילין אותו באדר וניסן. **ויבש ביבש** — מספוא הגדל באלול ותשרי מאכילין אותו בתשרי, דלא שחטי ליה עד שיעברו כל ימי הקיץ, ויבדק בשניהם. **תא שמע** — דלח בזמן לח ויבש בזמן יבש. **וכמה מאכילין אותו** — בכל יום. **בסעודה ראשונה** — שאוכל בכל יום, יהבינן ליה מן הרפואה כגרוגרות.

גמרא

שנינו במשנה: הריס של עין. מבארת הגמרא: **מאי** – מהו 'הָרִים'. **אָמַר רַב פַּפָּא, תּוֹרָא בָּרָא דְּעֵינָא** – השורה החיצונית של העין, והוא העור המכסה את העין.

שנינו במשנה: **דַּק תְּבַלּוּל.**

הגמרא מביאה ברייתא המבארת איזה 'דק' נחשב מום: **תָּנוּ רַבָּנָן, דַּק מְשׁוּקָּע** – קרום שגורם שהעין תראה כשקועה, **הֲרֵי זֶה מוּם,** אולם קרום **צָף** – שניכר שהוא על גבי העין, **אֵינוֹ מוּם.**

מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא אִיפְּכָא** – והרי שנינו בברייתא להיפך, שדק משוקע אינו מום, וצף הוא מום. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא בַּשָּׁחוֹר** – מה ששנינו שדק משוקע נחשב מום, הוא בחלק השחור שבעין, וצף שם אינו מום. **הָא בַּלָּבָן** – ומה ששנינו שדק משוקע אינו מום, הוא בחלק הלבן שבעין, ושם קרום צף נחשב מום.

מקשה הגמרא: איך יתכן שצף בחלק הלבן נחשב מום, **וְהָא אֵין מוּמִין בַּלָּבָן** של העין. **אֶלָּא, הָא** – מה ששנינו שדק משוקע אינו מום, הוא **בְּדוֹק לָבָן** – כשצבע הקרום לבן, **הָא** – ומה ששנינו שדק משוקע נחשב מום, הוא **בְּדוֹק שָׁחוֹר** – כשצבע הקרום שחור, **דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, סָח לִי [רַבִּי] יֹאשִׁיָּה דִּמִּן אוּשָׁא, דַּק שָׁחוֹר מְשׁוּקָּע, הֲרֵי זֶה מוּם,** וכשהוא **צָף, אֵינוֹ מוּם,** אבל **דַּק לָבָן מְשׁוּקָּע, אֵינוֹ מוּם,** ואם הוא **צָף, הֲרֵי זֶה מוּם,** הרי שהחילוק הוא בצבעו של הדק אם הוא שחור או לבן.

וְסִימָנְךָ – והסימן לזכור באיזה אופן נחשב מום, הוא **בַּרְקָא** – דבר מבריק, שהוא צף ולבן, וקרום כזה נחשב מום, אבל קרום שחור הצף אינו מום.

שנינו במשנה: **חִלָּזוֹן נָחָשׁ וָעֶצֶב.**

הגמרא דנה בביאור דברי המשנה 'חלזון נחש': **אִיבַּעְיָא לְהוּ,** כוונת המשנה ש'חִלָּזוֹן' **הוּא** 'נָחָשׁ', **אוֹ דִּלְמָא** – או שמא 'חִלָּזוֹן' **אוֹ** 'נָחָשׁ'. **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, סָח לִי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן אֶלְעָזָר,** כהן זָקֵן אֶחָד הָיָה בִּשְׁכוּנָתֵינוּ, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי לָקוֹנְיָא שְׁמוֹ, וּמִיָּמַי לֹא עָבַרְתִּי לְפָנָיו,** כי גדול הדור היה, **פַּעַם אַחַת עָבַרְתִּי לְפָנָיו, אָמַר לִי, שֵׁב בְּנִי שֵׁב,** והראה לי את בכורו שיש לו חלזון בעינים, ואמר לי **חִלָּזוֹן זֶה הוּא מוּם קָבוּעַ לִשְׁחוֹט עָלָיו, וְזֶהוּ 'נָחָשׁ' שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים,** הרי שחלזון הוא נחש.

מוסיפה הגמרא ואומרת: **וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ** חכמים **אֵין אָדָם רוֹאֶה מוּמִין לְעַצְמוֹ** – בבכור שלו, **אֲבָל** יכול הוא להיות **מוֹרֶה הֲלָכָה לַתַּלְמִידִים,** מה נחשב מום לפסול בכור, **וְתַלְמִידִים** רואים את בכורו, והם **מוֹרִין לוֹ** – לרבם לפי מה שלמדו ממנו, ולכן קרא לרבי יוחנן בן אלעזר כדי שיתיר לו את הבכור.

מקשה הגמרא: **וְהָאָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב הוּנָא, כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמּוֹרֶה הֲלָכָה וּבָא** – מחדש דין שלא שמענו קודם מאחר, **אִם קוֹדֶם** שבא **מַעֲשֶׂה לִידוֹ אֲמָרָהּ, שׁוֹמְעִין לוֹ,** ועושים מעשה על פיו, **וְאִם לָאו** – ואם אמרה רק לאחר שבא מעשה לפניו להורות בו הלכה למעשה, **אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ,** כי יתכן שאמר כך מפני המעשה שבא לפניו, וכאן, רבי שמעון בן יוסי הורה שהחלזון שבעין בכורו הוא מום, לאחר שבא מעשה לידו, ואיך פסקו על פיו. מתרצת הגמרא: **אִיהוּ נַמִּי** – גם הוא, רבי שמעון בן יוסי, **מוֹרֶה וּבָא הֲוָה מֵעִיקָּרָא** – הורה הוראה זו קודם שנפל מום זה בבכורו, ועל פי הוראתו הקודמת התיר תלמידו את בכורו כעת.

שנינו במשנה: **אֵיזֶהוּ תְּבַלּוּל לָבָן הַפּוֹסֵק אֶת הַסִּירָא,** אבל שחור הנבנס בלבן, אינו מום.

דנה הגמרא: **מַתְנִיתִין מַנִּי** – כדעת מי שנויה משנתינו, ששחור הנבנס בלבן, אינו מום. **רַבִּי יוֹסֵי הִיא, דְּתַנְיָא,** חוט **לָבָן וְנִכְנָס בַּשָּׁחוֹר,** או חוט **שָׁחוֹר וְנִכְנָס בַּלָּבָן, הֲרֵי זֶה מוּם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לָבָן וְנִכְנָס בַּשָּׁחוֹר, הֲרֵי זֶה מוּם,** אבל **שָׁחוֹר וְנִכְנָס בַּלָּבָן, אֵינוֹ מוּם,** משום **שֶׁאֵין מוּמִין בַּלָּבָן.**

אָמַר רַב, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי שאין מומין בלבן, **דִּכְתִיב** (תהלים עג ז) 'יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵימוֹ', ומשמעו שהרשע יוצא לתרבות רעה מרוב שומן הניכר בעיניו, ושומן זה הוא הלבן שבעין, וחלק זה **תַּרְבָּא דְּעֵינָא אִיקְּרֵי** – נקרא שומן העין, **'עֵינֵימוֹ' סְתָמָא לֹא אִיקְּרֵי** – ואינו נקרא סתם 'עין', כי רק החלק השחור הוא גוף העין, ולכך אינו בכלל מומי העין. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי מֵאִיר** האומר שיש מומין בלבן, **מַאי טַעְמָא,** והרי אינו גוף העין. מבארת הגמרא: **מַה לְּשׁוֹן 'תְּבַלּוּל' דָּבָר הַמְבַלְבֵּל אֶת הָעֵינַיִם** – חוט העובר בין שני חלקי העין, ופוסק את העיגול המקיף את החלק השחור, ולכן אף אם עובר מהשחור ונכנס בלבן, הרי הוא מבלבל, ונחשב מום.

משנה

המשנה מפרטת עוד מומים שבעין: **חַוַּרְוָר** – חולי העין, שנראה טיפות לבנות בעין, **וְהַמַּיִם** – או מים הזולגים תדיר מהעין, **הַקְּבוּעִין** – אם הם קבועים, הם מומים. מבארת המשנה: **אֵיזֶהוּ חַוַּרְוָר הַקָּבוּעַ, כֹּל שֶׁשָּׁהָה שְׁמוֹנִים יוֹם** – אם היה בעין במשך שמונים יום. **רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אָמַר, בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים יוֹם,** ואם נמצא הרי הוא קבוע ונחשב מום. אבל אם לא בדקו ונמצא ביום השמונים אינו מום, כי שמא חלף וחזר. **וְאֵלּוּ הֵן מַיִם הַקְּבוּעִין** – וכיצד יודעים אם המים קבועים, **אֲכָל** לרפואה תבן **לַח** הגדל בניסן **וְיָבֵשׁ** הגדל בתשרי, **שֶׁל גְּשָׁמִים** – שגדלו בשדה שהשקייתה מגשמים, או שאכל תבן **לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל בֵּית הַשְּׁלָחִים** – שגדלו בשדה שצריכים להשקותה, **אוֹ** שלא אכל לח ויבש יחד, אלא **אָכַל הַיָּבֵשׁ וְאַחַר כָּךְ הַלַּח,** בכל אופנים אלו **אֵינוֹ** מוכח שהמים הם **מוּם,** כי אין דרך רפואתו **עַד שֶׁיֹּאכַל הַלַּח וְאַחַר כָּךְ הַיָּבֵשׁ,** ואם בכל אופן עיניו זולגות, הרי זה מום.

גמרא

שנינו במשנה: איזהו חורוור הקבוע, כל ששהה שמונים יום. **מַתְנִיתִין מַנִּי, רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא, חַוַּרְוָר קָבוּעַ** הוא אם שהה בעין **אַרְבָּעִים יוֹם, וּמַיִם הַקְּבוּעִים** הם כל שזלגו מהעין במשך **שְׁמוֹנִים יוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חַוַּרְוָר** נחשב קבוע אם שהה **שְׁמוֹנִים יוֹם, וְאֵלּוּ הֵן מַיִם הַקְּבוּעִים,** אם **אָכַל** תבן **לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל בֵּית הַשְּׁלָחִין, אוֹ שֶׁאָכַל יָבֵשׁ וְאַחַר כָּךְ אָכַל הַלַּח, אֵין זֶה מוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל יָבֵשׁ אַחַר הַלַּח, וְיֶשְׁנוֹ** – וישנה לבדיקה זו במשך **שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים.**

מקשה הגמרא: למה לא אמר רבי יהודה בברייתא שגם אם אכל לח ויבש של גשמים אינו מום, **וְהָא תַּרְוַיְיהוּ תְּנַנְהִי** – והרי במשנה שנינו שבין **אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל גְּשָׁמִים,** ובין אכל **לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל בֵּית הַשְּׁלָחִין** אינו מום, וכיון שהעמדנו את המשנה כרבי יהודה, אף בברייתא היה ראוי לשנות כן. מתרצת הגמרא: **חַפּוּרֵי מִיחַפַּרְא וְהָכִי קָתָנֵי** – יש ללמוד את המשנה כאילו חסירה, וכך יש לשנות בה, **אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל גְּשָׁמִים,** אם לא התרפא באכילתם **הֲרֵי זֶה מוּם,** אבל אכל לח ויבש **בֵּית הַשְּׁלָחִין, אֵינוֹ מוּם. וְדִגְשָׁמִים נַמִּי** – וגם אם אכל של גשמים, אם **אָכַל יָבֵשׁ וְאַחַר כָּךְ אָכַל לַח, אֵינוֹ מוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל יָבֵשׁ אַחַר הַלַּח,** כי רק באופן זה נעשית רפואתו, ואם לא התרפא סימן הוא למום, וכיון שנתבאר שבאוכל לח ואחר כך יבש בשל גשמים הרי זה מום, לכן לא אמרה הברייתא שגם האוכל לח ויבש של גשמים אינו מום.

שנינו בברייתא: **וְיֶשְׁנוֹ שֶׁלֹּשָׁה חֳדָשִׁים.** מקשה הגמרא: **אִינִי** – האם כך הוא, **(וְהָתַנְיָא) וְהָא רַב אִידִי בַּר אָבִין אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַשִּׁיאָן,** מאכילים את הבכור בחדשי **אֲדָר וְנִיסָן** תבן **לַח,**

המשך בעמוד יט

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת מה הדין כאשר בעטו לאחר זמן ולא בזמן שרדף אחריו: **אָמַר רַב פַּפָּא, לֹא שָׁנוּ** במשנה שבכור שנעשה בעל מום מחמת בעיטת הנרדף על ידו מותר, **אֶלָּא כְּשֶׁבְּעָטוֹ בְּשִׁעַת רְדִיפָה,** שאז לא בעט אלא כדי להציל את עצמו, **אֲבָל** אם בעט בו **לְאַחַר רְדִיפָה** – לאחר שכבר ניצל מרדיפתו, **לֹא** – אין הבכור ניתר מחמת המום שנעשה בו בבעיטה, מפני שאז כוונתו היתה להטיל בו מום, שהרי לא היה צריך לבעוט בו כדי להינצל ממנו.

מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא.** מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא צַעֲרֵיהּ הוּא דְּמִדְּכַר** – היינו אומרים שגם באופן שבעט בו לאחר רדיפה לא היתה כוונת הבועט להטיל בו מום אלא שנזכר במה שציערו איל זה כאשר רדף אחריו ולכך בעט בו, ונתירנו על ידי מום זה, **קָא מַשְׁמַע לָן** רב פפא שלא אומרים כן ואין להתירו.

אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב פַּפָּא, לֹא תֵּימָא בְּשִׁעַת רְדִיפָה אִין, אֲבָל שֶׁלֹּא בְּשִׁעַת רְדִיפָה לֹא – אל תאמר שרק כאשר בעטו לבכור בשעת רדיפה אנו מתירים אותו, אבל כשבעטו לאחר רדיפה אינו מותר, **אֶלָּא אֲפִילּוּ** כאשר בעטו **לְאַחַר רְדִיפָה, נַמִּי** הוא מותר.

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא.** משיבה הגמרא: **צַעֲרֵיהּ [הוּא] דְּמִדְּכַר** – הבועט נזכר במה שציערו איל זה כאשר רדף אחריו ולכך בעט בו ולא בכדי להתירו, ולכן יש להתירו.

הגמרא מביאה ומבארת היתר הטלת מום בבכור לפני שנולד: **אָמַר רַב יְהוּדָה, מוּתָּר לְהָטִיל מוּם בַּבְּכוֹר קוֹדֶם שֶׁיֵּצֵא לָאֲוִיר הָעוֹלָם,** כדי שיהיה מותר לשוחטו ולא יצטרכו להמתין עמו עד שיפול בו מום. וטעם ההיתר הוא כיון שאין הבכור קדוש בעודו ברחם אלא רק בלידתו מתקדש, שנאמר (דברים טו יט) 'כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד', ורק מעת שמתקדש חל איסור להטיל בו מום.

אָמַר רָבָא, גַּדְיָא בְּאוּדְנֵיהּ – בבכור של גדי עזים יכול להטיל בו מום באוזנו לפני שיצא רוב ראשו ויחשב כילוד וקדוש, כיון שאזניו ארוכות ויוצאות ונראות לפני רוב ראשו. **אִימְּרָא בְּשִׁפְוָותֵיהּ** – בבכור של שה כבשים יכול להטיל מום לפני לידתו בשפתיו כיון שהן נראות בתחילת לידתו, אך באוזניו שהן קצרות אינו יכול להטיל מום לפני שיצא רוב ראשו.

אִיכָּא דְּאָמְרִי, אִימְּרָא נַמִּי בְּאוּדְנֵיהּ – גם בבכור של שה יכול להטיל מום באוזנו, **אֵימּוֹר דֶּרֶךְ צְדָעָיו נָפֵק** – אנו אומרים שהוא יוצא דרך צידי ראשו ונראית אזנו קודם שיצא רוב ראשו.

מום המתיר בכור לשחיטה הוא רק מום גלוי כמו פיסח ועיור, כ**כתוב בתורה** (דברים טו כא–כב) 'וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוּם פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם רָע לֹא תִזְבָּחֶנּוּ לַה' אֱלֹהֶיךָ. בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ'. הגמרא מבארת אלו מומים בתוך הפה נחשבים גלויים: **אָמַר רָבָא,** בכור שנפל מום בתוך פיו, **אָכַל וְלֹא מִיחֲזֵי** – כאשר הוא אוכל שפותח את פיו מעט לא רואים את המום, אבל **פָּעֵי וּמִיחֲזֵי** – כאשר הוא פותח את פיו הרבה לצעוק נראה המום, **הָוֵי מוּמָא** ואין צריך שיראה המום בעת אכילתו.

מקשה הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן,** הרי **תְּנִינָא** במשנה (לקמן לט.) כשמנתה את המומים בבכור, **הַחוּטִין הַחִיצוֹנוֹת** – החניכיים הקדמיות שתחת החוטם, **שֶׁנִּפְגְּמוּ** – שנחסר מהם מעט, **וְשֶׁנִּגְמְמוּ** – או שנחתכו ברחבן מלמעלה כעין סדק ולא נחסר מהם כלום, הרי זה מום כיון שמומים הללו גלויים ונראים. וכן החוטין **הַפְּנִימִיּוֹת** – החניכיים האחוריות שהשיניים הגדולות [הטוחנות את האוכל] קבועות בהם, **שֶׁנֶּעֱקְרוּ** לגמרי ממקומם, הרי אלו מומים. מפרשת הגמרא את קושייתה על רבא: **מַאי טַעְמָא** שאפילו עקירת חניכיים הפנימיות נחשבת מום, **לָאו מִשּׁוּם דְּכִי פָּעֵי מִיחֲזֵי** שכאשר הבכור פותח פיו לצעוק החסרון ההוא נראה אף שאינו נראה כאשר הוא פותח פיו מעט רק כדי לאכול. ואם כן לשם מה הוצרך רבא לומר את דבריו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא, רָבָא נַמִּי טַעְמָא דְּמַתְנִיתִין מְפָרֵשׁ** – רבא בא רק לפרש את טעם דין המשנה הזו, **מַאי טַעְמָא נֶעֱקְרוּ הָוֵי מוּמָא** אף שאין המום נראה מבחוץ בשעה שפותח פיו לאכול, **מִשּׁוּם דְּכִי פָּעֵי מִיחֲזֵי** ודי בזה להיחשב מום גלוי המתיר את הבכור.

משנה

כדי להתיר בכור להשחט וליאכל צריך שיהיה בו מום, אך להטיל בו מום אסור מדאורייתא כמו שדרשו (לעיל לג:) מן הכתוב (ויקרא כב כא) 'כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ', וכאשר עבר אדם והטיל מום בבכור קנסו חכמים שלא לשוחטו כמבואר במשנה לעיל (לד.).

משנתינו עוסקת בנאמנות האדם לומר שהמום נפל מעצמו ולא בידי אדם: **כָּל הַמּוּמִין הָרְאוּיִין לָבֹא בִּידֵי אָדָם** – שאדם יכול לעשותם, ואינם נעשים בידי שמים כמו רגל נוספת או שינוי בגודל האברים, **רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל נֶאֱמָנִין** לומר שנעשו מעצמם ולא על ידי אדם, אבל **רוֹעִים כֹּהֲנִים** אֵינָן **נֶאֱמָנִין,** כיון שהם חשודים שהם הטילו את המום בעצמם. ובגמרא תתבאר כוונת המשנה מי הם רועי ישראל ומי הם רועי כהנים, והטעמים מדוע הם נאמנים או אינם נאמנים. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, נֶאֱמָן הוּא** – כהן, להעיד **עַל** בכור **שֶׁל חֲבֵירוֹ** שהמום נפל בו מעצמו ולא בידי אדם, **וְאֵין נֶאֱמָן** להעיד כן **עַל** בכור **שֶׁל עַצְמוֹ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָנוּ וְלֹא מְעִידוּ,** ולכך אין כהן נאמן להעיד כלל בענין זה לא על בכור של עצמו ואף לא על של חבירו.

גמרא

הגמרא מבארת מי הם רועי ישראל ורועי כהנים שבמשנה ומדוע הם נאמנים או אינם נאמנים. אומרת הגמרא: **רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר** שהמשנה שאמרה **רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל,** כוונתה לרועים ישראלים, שאפילו כשהם **בֵּי כֹּהֲנִים** – רועים בבית הכהנים את בהמות הכהנים, **נֶאֱמָנִין** הם להעיד על הבכור של הכהנים שהמום שבו נפל מעצמו ולא בידי אדם. והטעם שנאמנים הוא משום **שֶׁלְּגִימָא** [–לטעימה] **לֹא חָיְישִׁינַן** – איננו חוששים וחושדים שישראל זה העובד אצל הכהן מעיד בשקר שמום זה נפל מעצמו כדי להתירו בכדי שאדונו הכהן יזמינו לאכול עמו מבשר הבכור. ומה שאמרה המשנה **רוֹעֵי כֹּהֲנִים** אין נאמנין, כוונתה שרועים כהנים הרועים **בֵּי יִשְׂרָאֵל** – בבית ישראל את בהמות ישראל, **אֵין נֶאֱמָנִין** להעיד על בכור של ישראל שהמום שבו נפל מעצמו ולא בידי אדם, כיון שהכהן הרועה חשוד שהוא עצמו הטיל בו את המום, שכן **מֵימַר אָמַר** – אומר הוא לעצמו **כֵּיוָן דְּקָא טָרְחִנָא בֵּיהּ לֹא שָׁכִיק לְדִידִי וְיָהִיב לְאַחֲרִינֵי** – כיון שאני טורח בבכור לא יעזוב אותי הישראל ויתן אותו לכהנים אחרים אלא יתננו לי. **וְמִסתבר שהוּא הַדִּין** שכֹּהֵן רועה אינו נאמן להעיד לְכֹהֵן אחר על בכורו שהמום שבו נפל מאליו, משום **דְּחָיְישִׁינַן לְגוּמְלִין** – שחוששים שאומר הרועה הכהן, אעיד היום על הבכור של כהן זה שנפל בו המום מעצמו והוא מותר, כדי שלמחר כשיתן לי ישראל בכור תם ואטיל בו מום, יגמול לי הכהן הזה ויעיד על שלי שמאליו נפל בו המום. **וַאֲתָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמֵימַר** שכהן **נֶאֱמָן הוּא** להעיד **עַל** בכור **שֶׁל חֲבֵירוֹ** כהן בין שהוא רבו ובין שהוא סתם אדם משום שלא חוששים לגומלין, **וְאֵינוֹ נֶאֱמָן** הכהן להעיד **עַל** בכור **שֶׁל עַצְמוֹ** משום שיש לחשוד שהטיל בו מום בעצמו ומשקר כדי להתירו. **וַאֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר שֶׁהֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָנוּ וְלֹא מְעִידוּ,** ולכן כהן בכל אופן אינו נאמן להעיד בענין זה כיון שהוא חשוד להטיל מום בבכור.

וְחַד אָמַר, שכוונת המשנה היא שרוֹעֵי בהמות של **יִשְׂרָאֵל וְהֵן** [–הרועים] **כֹּהֲנִים,** כלומר אפילו אם הם כהנים, הרי הם **נֶאֱמָנִין** להעיד שהמום שבו נפל מעצמו, משום שלרועה עצמו לא תהיה תועלת מכך שהוא ישקר, והוא

המשך ביאור למס' בכורות ליום ראשון עמ' א

לְאַפְּנוּיֵי – להפנותו לדרוש גזירה שוה, וללמוד שגם מעשר בהמה אסור במכירה כמו חרמים.

מקשה הגמרא: **וְאַכַּתִּי** – והרי עדיין 'לא יגאל' האמור **בְּמַעֲשֵׂר נַמִּי לֹא מִפְּנֵי** – אינו פנוי לדרשה, **דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ** את הלימוד למעשר בהמה **כִּדְפָרְכִינַן** לעיל את הלימוד מבכור לחרמים, שהרי בכור דינו חמור שהוא קדוש מיד בצאתו מרחם אמו, וכיון שאי אפשר ללמוד איסור פדיון מעשר בהמה מבכור, נמצא שתיבות 'לא יגאל' האמורות במעשר בהמה אינם פנויות ללמד גזירה שוה מחרמים. מתרצת הגמרא: **'וְהַעֲבַרְתָּ'** האמור בבכור **קְרָא יְתֵירָא הוּא** – תיבה מיותרת היא, שהרי היה די לכתוב 'כל פטר רחם לי', ולכן הוא מופנה לדרוש ממנו גזירה שוה 'העברה העברה' למעשר בהמה שלא יגאל, וכיון שלימוד זה נדרש מפסוק מופנה, אין משיבין עליו לפורכו, ונמצא שהנאמר 'לא יגאל' במעשר מופנה ללמוד גזירה שוה מחרמים לאסור בו גם מכירה.

מקשה הגמרא: אם כך שיש ללמוד מחרמים לאסור במכירה, **בְּכוֹר נַמִּי** יהיה אסור במכירה, שכן **גַּיְלַף** – נלמדנו בגזירה שוה **'גְּאוּלָה גְּאוּלָה' מֵחֲרָמִים,** ואף שלא נאמר בבכור לשון גאולה, הרי כתוב בו (במדבר יח יז) 'לא תפדה' ופדיה היינו גאולה. מתרצת הגמרא: **דְּמַעֲשֵׂר מִפְּנֵי** – 'לא יגאל' האמור במעשר הרי הוא מופנה, וניתן לדרשו בגזירה שוה מחרמים, ואילו 'לא יגאל' **דִּבְכוֹר לֹא מִפְּנֵי** – אינו מופנה לדרוש גזירה שוה, כיון שהוא נצרך ללמד על עצמו איסור פדיה בבכור, וכמו כן ללמד בגזירה שוה לאסור פדיה במעשר בהמה, ולכן אי אפשר לדרשו בגזירה שוה מחרמים לאסור מכירת בכור.

שואלת הגמרא: **וּמַאי חָזֵית** – ומה ראית לומר **דְּ'לֹא תִפְדֶּה' דִּבְכוֹר** נצרך **לְגוּפֵיהּ** – ללמד שאסור לפדות את הבכור עצמו, ואינו פנוי לדרשה, **וּדְמַעֲשֵׂר לְאַפְּנוּיֵי** – ואילו ה'לא יגאל' האמור במעשר בהמה הוא מופנה לדרשו בגזירה שוה מחרמים, **וְאֵימָא** – ואולי תאמר להיפך, **דְּמַעֲשֵׂר לְגוּפֵיהּ** – שה'לא יגאל' האמור במעשר בהמה נצרך ללמד שאסור לפדות את המעשר עצמו, וגם ללמד לאסור מכירה בבכור בגזירה שוה של 'העברה העברה', ואילו **דִּבְכוֹר לְאַפְּנוּיֵי** – ה'לא תפדה' האמור בבכור הוא מופנה לדרשו בגזירה שוה מחרמים, ולאסרו במכירה.

משיבה הגמרא: **דָּנִין** ללמוד גזירה שוה של לשון **'גְּאוּלָה'** האמור במעשר בהמה **מִלְּשׁוֹן 'גְּאוּלָה'** הדומה לו, האמור בחרמים, **וְאֵין דָּנִין** לשון **'פְּדִיָּה'** האמור בבכור **מִלְּשׁוֹן 'גְּאוּלָה'.** שואלת הגמרא: **מַאי נָפְקָא מִינָּהּ** – מה החילוק בין הלשונות, והרי משמעותם שוה, ולמה עדיף ללמוד גזירה שוה מלשון גאולה ללשון גאולה יותר מאשר ללשון פדיה, **הָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – והרי שנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל ללמוד גזירה שוה בין שני פסוקים האמורים בענין נגעי בתים, שבפסוק אחד כתוב **'וְשָׁב הַכֹּהֵן'** (ויקרא יד לט) ובפסוק שני כתוב **'וּבָא הַכֹּהֵן'** (שם פסוק מד) ודורשים גזירה שוה מתיבת 'שב' לתיבת 'בא', ואף שהתיבות אינן דומות כלל, כיון שמשמעותם שוה כיון שזו **הִיא שִׁיבָה זוֹ הִיא בִּיאָה** – שיבה וביאה שניהם עניינם שהכהן הולך מביתו לבית המנוגע, הרי שלומדים גזירה שוה בין שתי לשונות שונים שמשמעותם שוה, ולמה לא נלמד גזירה שוה בין לשון פדיה לגאולה, והרי שניהם משמעותם פדיה. מיישבת הגמרא: **הָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו שניתן ללמוד גזירה שוה אף כאשר התיבות אינן שוות, אינם אלא **הֵיכָא דְּלֵיכָא דְּדָמֵי לֵיהּ** – במקום שאין לשון הדומה לו, שאז דורשים גזירה שוה מלשון שונה שמשמעותה שוה, **אֲבָל אִיכָּא דְּדָמֵי לֵיהּ** – כשיש לשון דומה לו, **מִדְּדָמֵי לֵיהּ יָלְפִינַן** – דורשים גזירה שוה מהלשון הדומה לו, ולא מלשון שונה, ולכן כשבאים ללמוד גזירה שוה מלשון גאולה האמור בחרמים, יש לנו יותר לדורשה למעשר בהמה שנאמר בו לשון גאולה, ולא לדורשה לבכור שנאמר בו לשון פדיה.

שואלת הגמרא: **וְלֵילַף** – ונלמד **בְּכוֹר** בגזירה שוה **'הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה' מִמַּעֲשֵׂר,** שיהא אסור הבכור במכירה, **דְּהָא מַעֲשֵׂר נַמִּי** אסור במכירה, שכן **גָּמַר** – נלמד בגזירה שוה **'גְּאוּלָה גְּאוּלָה' מֵחֲרָמִים.** מיישבת הגמרא: **מִיעֵט רַחֲמָנָא גַּבֵּי חֲרָמִים** בכך שאמרה התורה (ויקרא כז כח) 'קדש קדשים **הוּא'** ומשמע שדווקא **הוּא** – חרם, קדוש ואינו נמכר, **וְלֹא בְּכוֹר,** שמותר למכרו.

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא** שכוונת הפסוק למעט **הוּא** – חרם, קדוש ואינו נמכר, **וְלֹא מַעֲשֵׂר** בהמה, ונלמד שמותר למכור מעשר בהמה, ואם כן ניתן ללמוד לבכור שאסור במכירה. משיבה הגמרא: **מַעֲשֵׂר גְּאוּלָה כְּמוֹתוֹ** – עדיף ללמוד מעשר בהמה מחרמים, כיון שבמעשר בהמה נאמר לשון 'גאולה' כמו בחרמים, ואת המיעוט מ'הוא' יש לדרוש לבכור שלא נאמרה בו לשון 'גאולה' אלא לשון פדייה.

הגמרא מביאה מקור אחר לאיסור מכירת מעשר בהמה: **רָבָא אָמַר,** יש ללמוד את איסור מכירת מעשר בהמה מהכתוב בחרמים, שהרי **'לֹא יִגָּאֵל' דַּחֲרָמִים לֹא צָרִיךְ** לכותבו, כיון שגם אם לא נכתב, הרי אין אופן שאפשר לפדות חרם, **דְּאִיתַנְהוּ הֵיכָא** – שהרי היכן נמצאים הדברים שהוחרמו, **אִי בֵּי בְעָלִים** – אם הם נמצאים בבית הבעלים, הלא **הֶקְדֵּשׁ נִינְהוּ,** ואין המקדיש יכול לפדותו כרצונו, אלא צריך ליתנו לכהנים, ואילו **אִי בֵּי כֹּהֵן** – אם הם נמצאים בבית הכהן, **חוּלִּין נִינְהוּ** – הרי הם כבר חולין, ואין צורך לפדותם, אלא הכהן מוכרם למי שירצה, **דְּתַנְיָא** בברייתא (תוספתא ערכין פ"ד הי"א), **חֲרָמִים, כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּבֵית בְּעָלִים, הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ לְכָל דְּבָרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא כז כח) **'כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה', נִתָּנָן לַכֹּהֵן, הֲרֵי הֵן כְּחוּלִּין לְכָל דְּבָרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר יח יד) **'כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה',** ומשמע שנתנו לכהן להיות ברשותו כשאר ממונו, והרי הם כחולין, ואם כן **'לֹא**

נוסף על עמל תורה, צריך להיות אצלו גם עמל מלאכה . . כיוון שלימוד התורה צריך להיות באופן דללמוד וללמד לשמור ולעשות, ללמוד על מנת לעשות, שזהו עניין עמל מלאכה.

ממאמר ל"ג בעומר, ה'תשל"ה

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **ט** ...וַאֲפִלּוּ בִּלְבָנִים לֹא הִתִּירוּ אֶלָּא כְּשֶׁאֵין לוֹ בֶּגֶד אַחֵר מְקֻפָּל לְהַחֲלִיף הַיּוֹם, שֶׁאָז הִתִּירוּ לוֹ מִשּׁוּם כְּבוֹד
2 שַׁבָּת[110] שֶׁלֹּא יֵלֵךְ בִּבְגָדִים מְקֻמָּטִים, אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ בֶּגֶד אַחֵר מְקֻפָּל[פז] - אָסוּר לְקַפֵּל אֶת זֶה, מִשּׁוּם
3 שֶׁעַל־כָּל־פָּנִים נִרְאֶה קְצָת[פח] כְּמִתַּקֵּן כְּלִי בְּשַׁבָּת[פט־צ].
4 וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁלְּקַפֵּל שֶׁלֹּא כְּסִדָּר קִפּוּלוֹ הָרִאשׁוֹן - מֻתָּר בְּכָל עִנְיָן, אַף (לְצֹרֶךְ מָחָר), וּבִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם,

ביאורי הלכה

פז] אחר מקופל - שיש לו בגד אחר של שבת, אבל אם יש לו רק בגדי חול - רשאי לקפלו[111].

פח] נראה קצת - בגד שאינו צריך כל־כך ליישור, אינו נראה כל־כך כמתקן כלי.

פט] כלי בשבת - מותר לתלות מכנסיו על וו, ואם הם מתקפלין מאליהם, לית לן בה[112], וכן מותר לקפל בגד שבדעתו לתלותו על מתלה או משענת כסא וכיוצא־בזה ולא להניחו כך מקופל[113].

צ] כלי בשבת - מותר לקפל ממחטות ניירות (אפילו נייר קשה) ומפיות נייר בצורות שונות לצורך קישוט השלחן או כחלק ממשחק[114], וכן מותר לקפל או ליישר דפי נייר[115] בשבת[116], אך אם יוצרים מנייר קשה (קרטון) על ידי קיפולו כלי קיבול, צעצוע (כמו צורת כובע, אוניה או מטוס) או עטיפת ספר וכיוצא־בזה כל שיש לו קיום - יש להחמיר[117].

ציונים והוספות

110) לעיל סי' רסב ס"ג: חייב כל אדם להשתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת כפי יכולתו שצריך לכבד השבת בכסות נקיה... ובדברי קבלה נאמר וכבדתו מעשות דרכיך, ודרשו חכמים וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול שיחליפנו באחר (שהוא נאה ממנו).

111) בדי השולחן שם ס"ק ו: דאם התירו לקפל שלא ילך בבגד מקומט, כל־שכן דמותר לקפל שלא ילך בבגד חול, דבגד חול הוא יותר גנאי לשבת מבגד של שבת מקומט, והתוס' נסתפקו רק ביש לו בגד אחר שאינו יפה כזה, אבל לא בבגד של חול.

112) שש"כ פט"ו אות מח.

113) בדי השולחן סי' קטו ס"ק ח: והנה המנהג כשפושטין בגד העליון מקפלין אותו לשלשה או לארבעה באורכו ותולין אותו כך, נראה דאין זה קיפול כלל, דקיפול לא הוי רק כשמניח הבגד על קיפולו, שהקיפול מתקיים והקמטים מתפשטים, אבל כשתולין הבגד אח"כ אין קיום לקיפול, שהבגד נפתח קצת ואינו מונח על קיפולו, ואין זה מועיל כלל לפשיטת הקמטים, כ"נ ליישב המנהג.

114) בכמה אחרונים כתבו להימנע מקיפולי נייר קשה או מקיפול ממחטות לקישוט כפי שהחמירו בקיפולי כלים (שש"כ פט"ז סעי' כ"א), וכנראה שנמשכו אחר הבנת המשנ"ב שעצם הקיפול נראה כמתקן כלי, אך בשוע"ר משמע בבירור שהקיפול לא אסור אלא יישור הקמטים, וגם זה לא אסור אלא מפני שהיישור מתקן ומועיל לבגד שלא יינזק אם יישאר מקומט (שלכן יש לחלק בין בגד חדש ולבן שהיישור פחות מועיל לו לישן וצבעוני שהיישור נחוץ לו יותר), ולא מצד שעושים אותו ראוי ונאה ללבישה כשהוא מיושר, דאם כן היה לו לחלק בין מקפיד או לא, או לתלות זאת בדרך האומנים, ומה שכתוב בסעיף הקודם שיהיו מהודרים עליו, היינו טעם ההיתר ולא האיסור, ועכ"פ בקיפול מפיות וניירות אין יישור ואין מכשירים אותם לשום שימוש שלא ראויים לו.

115) בין נייר העומד להזרק, בין נייר שאינו עומד להזרק כמו קיפול או יישור קצות דפי ספרים.

116) אין ביישור נייר שום תיקון והכשרת כלי לשימוש, אך אם הוא מקומט ביותר ועל מנת ליישרו ולהכשירו לכתיבה צריך להיעזר בכלי כלשהו או בקריעה והדבקה וכיו"ב יש להחמיר (כדלהלן לעניין יצירת כלי מנייר), אך קיפול דף מודפס המיועד לקיפול, ולדוגמה דפי ברכת המזון או קריאת התורה הבאים מבית הדפוס על מנת לקפלם - אסור לקפלם אף אם אינו נחשב לכלי, כיון שיש בזה משום "דרך האומנים" (ראה גם מאור השבת ח"ד (מכתבי הגרי"י פישר זצ"ל, י"ד) ושם הוסיף שמותר לקפלם סתם כדי להכניסם לכיסו, בלי שימת לב למקום המיועד לקיפול בדווקא), ואם צריכים לקפלם בשבת יש לעשות זאת ללא דיוק על המקום המיועד לקיפול.

117) טעם החומרא אינו מצד הלכה דידן העוסקת ב"נראה כמתקן כלי", אלא משום שייתכן שהוא מתקן כלי ממש כמיישר מחט שנתעקמה (סי' שמ סי"ח), וראה להלן סי' שיד סי"א שיש משום עשיית כלי גם בכלי שאינו עשוי לקיום ממושך, אלא שצ"ע אם בקיפול נייר או קרטון גרידא נחשב כתיקון והכשרת כלי לשימוש, ועכ"פ יש להקל ביצירת כלי מדפי נייר רגילים (לא קרטון) שאין קיפולם נחשב כהכשרת כלי ללא חיתוך או הדבקה, וכן בדבר חד פעמי שזורקים אותו מיד שספק אם נחשב כלל לכלי (ראה שש"כ פכ"ח סעי' י"ח).

1 **וְהוּא בֶּגֶד יָשָׁן וְצָבוּעַ, וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲלִיף, לְפִי שֶׁאֵין לְקַפּוֹל זֶה שׁוּם קִיּוּם** צא**, וְאֵין כָּאן שׁוּם תִּקּוּן כְּלִי כְּלָל** צב**.**
2 **וְנִרְאִין דְּבָרָיו** צג**:**

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, סוף סעיף ט:

ביאורי הלכה

צא] שום קיום - אף שמיישר הבגד ונראה קצת כמתקן כלי, כיון שתוצאות מעשיו לא יהיו ניכרים לאחר זמן - אין הוא בגדר מתקן כלי[118].

צב] כלל - מותר לקפל בגדים שאין קיפולם ניכר בהם, כגון בגדים עשויים גומי או ניילון (פלאסטיק) או דברי סריגה וגרביים, מגבות עבות וכיוצא־בזה[119], והוא הדין לבגדים שאין מקום קבוע לקיפולם[120].

צג] ונראין דבריו - מותר לקפל טלית או מפת שולחן לאחר השימוש בה שלא על סדר קיפולה הראשון, ויש אנשי מעשה המחמירים אפילו שלא כסדר קיפולו הראשון[121].

ציונים והוספות

118) יש שפירשו שבמוצאי שבת עליו לפתוח את הקפלים ולקפל שוב, וזהו הפירוש שאין לקיפול שום קיום, אך בפשטות פירוש הדברים הוא שכשמקפל על הקיפול הראשון מחזקו, וכיון שגם בעתיד ימשיך לקפל כך - מעשהו יהיה ניכר לזמן רב, משא"כ כשמקפל באופן חד פעמי (ראה שו"ת הר צבי ט"ל הרים - בונה סי' א: משמע (מדברי התהלה לדוד) שדין מיוחד הוא במלאכת מכה בפטיש, שאם אינו עשוי לקיום כלל מותר לכתחילה... ונראה להסביר את הדברים משום שכל מהותו של מכה בפטיש הוא גמר המלאכה, ולכן... כיון שהוא לשעה... אין כאן גמר מלאכה, וראה בסי' שא קו"א ס"ק ח שמפרש שיטת רש"י באיסור קיפול בגד משום תיקון כלי דווקא כשכוונתו שיישאר כך לעולם (מהא דהעמיד שיטת מהרי"ל כרש"י, משמע שפירש רש"י שלא כפי שפירשו אחרים שהאיסור דווקא כשקושר בחוטים).

119) כן הוא בכמה אחרונים, ונלמד בכל־שכן מהמובא להלן מבדי השולחן להתיר אפילו בבגד שניכר קיפולו אלא שאין מקום קבוע לקיפולו.

120) בדי השולחן סי' קטו ס"ק ז: שלכאורה היה אפ"ל דדוקא ביש מקום קבוע בבגד לקיפול, אז כשמקפלו באופן אחר לא הוי תיקון, אבל בגד שאין בו מקום קבוע לקיפול, בכל אופן שמקפלו יהיה אסור, אבל בכלכלת שבת מפורש דאם אין בהבגד מקום קבוע לקפלו שם - מותר, והנה בבגדים שלנו על הרוב אין מקום קבוע לקיפול, רק במכנסים חדשים שהאומן מקפלם וכובשים אח"כ במכבש (שקורין פרעס) והדרך לדקדק לקפלם אח"כ על אותו הקיפול הראשון, שלא ילך קיפולו שהוא נוי להבגד, ובש"ק בודאי אסור. ע"כ.

וראה לעיל שיש מקום להקל בעניין תליית מכנסיים על ידי שאוחזם בקצוותיהם כך שמתיישרים לפי הקיפול ותולה כך על המתלה יש מקום להקל.

121) בדי השולחן סי' קטו ס"ק ח: כן ראיתי נוהגין, והטעם עפ"י מש"כ המחהש"ק דמי שרוצה להחמיר על עצמו ודאי עדיף, גם י"ל דחששו מפני ע"ה הרואה שמקפלין ולא ידע שהקיפול הוא שלא כסדר הראשון ויבוא לקפל כסדר קיפולו הראשון, ועי' סי' ש דמהרי"ל הוי מקפל הטלית במו"ש, ואין משם ראי' דאולי הי' מקפלו בשבת שלא כסדר קיפולו ובמו"ש היה מתקנו על סדר קיפולו, ע"כ.

הנה מה שכתב שאין ראיה מסימן ש' שמהרי"ל היה מקפל הטלית, יש להביא ראיה מסי' יד ס"ט שהמתעטף בטלית חבירו של מדעתו בשבת אין צריך לקפלה כלל אפילו שלא על סדר קיפולה הראשון, ומשמע שאף שאין איסור בדבר, מכל־מקום יש בזה מקום להחמיר.

אמנם, לטעם שכתב בדי השולחן שמא יבואו לקפל על קיפולו הראשון, סתר את דבריו בס"ק ז (הובאו לעיל) להתיר קיפול בדברים שאין להם מקום קבוע לקיפול, והרי יש חשש שיבואו לקפל גם בגדים שיש להם מקום קבוע לקיפול, ויתירה מזו הרי אפילו לדיעה המחמירה התירו כשאין לו בגד להחליף ולא חששו מעם הארץ שיבוא לקפל גם כשיש לו בגד להחליף, או שיקפל בגד צבעוני וישן, ובפשטות, טעם המחמירים הוא משום שסוברים כדיעה הראשונה האוסרת גם דבר שאין לו קיום, או הסוברת שיישור בגד הוא דבר שיש לו קיום.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות תפילין – לפי לוח "רב יומי"

1 **א** גדול שכר מצות תפילין וכל מי שאינו מניחן הרי הוא
2 בכלל פושעי ישראל בגופן ואף אם נמנע מפני שצריכים
3 גוף נקי ושמא לא יזהר בקדושתן עבירה היא בידו שבשעת
4 קריאת שמע ותפלה עכ"פ בקל יוכל ליזהר ושנו חכמים
5 ליום הדין אם יהיה זכאי במצות תפילין כף זכות מכרעת
6 ואם פשע בהן כף חובה מכרעת שאין לך גדולה בכל מצות
7 עשה שבתורה יותר ממצות תפילין שהוקשה כל התורה
8 כולה לתפילין שנאמר למען תהיה תורת ה' בפיך לכך צריך
9 כל אדם שיהא זהיר במצות תפילין וכל הזהיר בהן מאריך
10 ימים:
11 **ב** מצותן להיות עליו כל היום אבל מפני שצריכין גוף נקי
12 שלא יפיח בהן וצריך שלא יסיח דעתו מהם על דרך
13 שנתבאר בסי' כ"ח ואין כל אדם יכול ליזהר בזה נהגו שלא
14 להניחן כל היום ומכל מקום צריך כל אדם ליזהר בהן

להניחן בשעת קריאת שמע ותפלה (שהרי באותה שעה בע"כ הוא נזהר מהפיח והיסח הדעת בענין שנתבאר בסי' כ"ח):

ג קטן היודע לשמור תפילין בטהרה שלא יפיח בהן ושלא לישן בהם ושלא יכנס בהן לבית הכסא אפילו לקטנים חייב אביו לקנות לו תפילין לחנכו במצות ויש מי שאומר שקטן זה הוא בן י"ג שנה ויום א' אלא שלא הביא ב' שערות אבל פחות מכן אין בו דעת לשמור תפיליו ואין מחנכין אותו בהן וכן נהגו במדינות אלו מקדם ועכשיו נוהגים לחנכו ב' וג' חדשים קודם הזמן:

חלק א' סימן לז זמן הנחת התפילין:

א חולה מעיים פטור מן התפילין אפילו אין לו צער ואפילו הולך בשווקים וברחובות מפני שאין יכול ליזהר בהן היטב לשמור את עצמו בנקיות ואין לו להחמיר על עצמו בזה אלא בשעת קריאת שמע ותפלה והוא שנראה לו שיכול להעמיד את עצמו בגוף נקי (וכיצד יעשה מי שאינו יכול להשמר את עצמו מהפיח בשעת התפלה יתבאר בסי' פ'):

ב אבל שאר חולה אם מצטער בחליו ואין דעתו מיושבת עליו מפני צערו פטור מפני שאסור להסיח דעתו מהן ואם לאו חייב אף על פי שהוא חולה:

ג נשים ועבדים כנענים פטורים מתפילין מפני שהוא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי שבת ויום טוב אינן זמן תפילין ואם רצו הנשים להחמיר על עצמן ולהניחן מוחין בידן מפני שאינן יודעות לשמור את עצמן בנקיות:

* * *

ד המניח תפילין צריך ליזהר מהרהור תאות האשה ואם אי אפשר לו בלא הרהורים טוב שלא להניחם והוא שידוע לו בודאי שאי אפשר שלא יהרהר אבל מספק לא ימנע ממצות תפילין:

ה אבל ביום ראשון של אבילות דהיינו ביום הקבורה אסור להניח תפילין מפני שהתפילין נקראין פאר שנאמר פארך חבוש עליך ואבל מעולל בעפר קרנו ואין נאה לתת פאר תחת אפר אבל ביום הב' חייב בתפילין שעיקר המרירות אינו אלא יום אחד שנאמר ואחריתה כיום מר ומכל מקום לא יניח עד אחר הנץ החמה שאז כבר עבר מקצת זמן הראוי להנחת תפילין ואמרינן מקצת היום ככולו כמ"ש בי"ד סי' שפ"ח וכיון שהניח שוב אינו חולץ אפילו באו פנים חדשות דהיינו מנחמים חדשים שלא היו אתמול אבל לכתחלה לא יניח בפניהם עד שילכו להם (ודין תפילין בט' באב יתבאר בסי' תקנ"ה):

ו חתן ושושביניו וכל בני החופה בשעת המשתה פטורים מפני שמצוי בהן שכרות וקלות ראש ואע"פ שחייבין בקריאת שמע קורין קריאת שמע בלא תפילין וכן פטורין מן התפלה לפי שמתוך שמחת לבם לא יוכלו לכוין משא"כ בקריאת שמע שמצות כוונתה אינו אלא בפסוק ראשון בדיעבד ובקל יוכלו ליישב דעתם לכוין בפסוק ראשון והשאר יאמרו בלא כוונה ועכשיו שאין אנו מכוונים כל כך בתפלה גם בלא שמחת נישואין אין לחתן ולכל בני החופה לפטור את עצמן מהתפלה מחמת חסרון כוונה וכן נוהגין שמפסיקין המשתה כשמגיע זמן תפלה ונוהגין גם כן להניח תפילין שכיון שמפסיקין המשתה ועומדים ומתפללים שוב אין לחוש לקלות ראש בשעת התפלה משא"כ בדורות הראשונים שלא היו מפסיקין המשתה כדי להתפלל והיו קורין קריאת שמע בתוך המשתה היו פטורין מתפילין שמא יבואו בהן לידי קלות ראש שהוא מצוי בשעת המשתה ויש אומרים שחתן ושושביניו וכל בני החופה העוסקים במשתה נקראים עוסקים במצוה לענין שפטורין משאר מצות לכן הם פטורים ג"כ מקריאת שמע ואצ"ל מן התפלה ומן התפילין אפילו בזמן הזה והמקיל כסברא זו לא הפסיד אע"פ שנוהגין כסברא הראשונה ולכן בימות הקיץ שלפעמים סעודת הנשואין היא נמשכת עד הבוקר פטורין מכולם ובלבד שיהא החתן מיסב עמהם שאז היא מצוה לסברא האחרונה:

* * *

ז כותבי סת"ם בשעה שעוסקין במלאכתן וכן תגריהם ותגרי תגריהם שהם לוקחין כדי להוציאן למוכרן למי שצריך להם ואין כוונתם כדי להשתכר וכן כל העוסקים במלאכת שמים פטורין מהנחת תפילין כל היום זולת בשעת קריאת שמע ותפלה כדי לקבל [עליו] עול מלכות שמים שלימה וגם שלא יעידו עדות שקר בעצמם במה דברים אמורים כשאינם עוסקים במלאכתם בשעת קריאת שמע אבל אם הם עוסקים א"צ להפסיק משום קריאת שמע ותפלה אפילו אם יעבור זמנם אלא שלכתחלה אסורים להתחיל משהגיע סמוך לזמן קריאת שמע (עיין סי' ע"ב) אבל אם התחילו קודם לכן או אפילו התחילו באיסור אין צריך להפסיק לקריאת שמע אף על פי שיש להם שהות לעסוק במלאכתם אחר קריאת שמע וקריאת שמע היא מצוה עוברת אף על פי כן כל העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת אפילו אפשר לו לקיים שתיהן לפי שכל שעוסק במלאכתו של מקום לא חייבתו תורה לטרוח ולקיים מצות אחרות אף על פי שאפשר לו ולכן המשמר את המת פטור מתפילין ומקריאת שמע ומתפלה ומכל המצות אע"פ שיכול לקיים כל המצות וכן החופר קבר למת פטור מכולם אע"פ שנח מעט שגם בשעת נוחו נקרא עדיין עוסק במצוה שעל ידי כך יתחזק כחו לחזור ולחפור ולכן הוא פטור אז אע"פ שיכול אבל מי שלבוש בתפילין אע"פ שמקיים מצוה אינו נקרא עוסק במצוה להפטר מכל המצות אלא בשעה שלובשן אבל לא אח"כ כשהולך בהן כל היום וכן מי שמצא אבידתו של חבירו ומשמרה בתיבתו אע"פ שמקיים מצוה אינו נקרא עוסק במצוה להפטר מכל המצות כל זמן היותה בתוך תיבתו וכן כל כיוצא בזה ואפילו כשעוסק במצוה אחת ונזדמנה לו מצוה אחרת ויכול לעשות שתיהן כאחת בלא שום טורח מהיות טוב אל תקרא רע ויצא ידי שתיהן ולא אמרו שכל העוסק במצוה פטור מן המצוה אלא כשצריך לטרוח טירחא בעשיה האחרת טורח אחר אבל לא כשטורח אחד לשתיהן וכדרכו במצוה הראשונה יכול לצאת ידי שתיהן:

* * *

ח המצטער אפילו מצטער מפני הצינה וכן כל מי שאין דעתו מיושבת ונכונה עליו ואי אפשר לו ליישב דעתו פטור מן התפילין מפני שאסור להסיח דעתו מן התפילין אבל אם אפשר לו ליישב דעתו חייב ליישב דעתו ולהניחן שהרי אבל חייב מיום ב' ואילך אע"פ שמצטער ואין דעתו מיושבת מפני שיש לו ליישב דעתו ושלא להצטער:

ט הקורא בתורה פטור מהנחת תפילין כל היום דהיינו שא"צ להפסיק מלימודו להניחם (זולת) בשעת קריאת שמע ותפלה כדי לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה ואע"פ שכל מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים חייב להפסיק כדי לעשותה כמו שיתבאר בי"ד סימן ר"מ מ"מ בתפילין נאמר בהן לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך וזה שכבר יש תורת ה' בפיהו א"צ לאות ולזכרון ואם רצה להפסיק ולהניחן יכול ג"כ לברך עליהם שאע"פ שפטור מלהפסיק בשבילן מ"מ כיון שרוצה להפסיק מלימודו הרי הוא חייב בתפילין מיד שמפסיק:

י לא יחלוץ תפיליו בפני רבו שמזלזל הוא בכבודו שמגלה ראשו בפניו אלא יפנה לצד אחר מפני אימתו ויחלוץ שלא בפניו:

יא היה צריך לתפילין ולמזוזה ואין ידו משגת לקנות שניהם תפילין קודמין מפני שהם חובת הגוף ועכשיו שאין מניחים תפילין אלא בשעת קריאת שמע ותפלה אם אפשר לו לשאול תפילין מאחרים לקריאת שמע ותפלה מזוזה קודמת שאי אפשר בשאלה (מנודה אם מותר בתפילין יתבאר בי"ד סי' של"ד):

חלק א' סימן לח מי הם החייבים בתפילין והפטורים:

* * *

א תפילין שכתבן עבד כנעני או אשה או קטן אפילו הוא בן י"ג שנים אלא שאינו ידוע בודאי שהביא ב' שערות ועדיין אינו בן י"ח שנה שנוכל לומר מן הסתם הביא כבר ב' שערות או שכתבן נכרי או כותי אפילו כתבן בפירוש לשמן או שכתבן ישראל מומר לכל התורה אפילו לתיאבון או אפילו לעבירה אחת אלא שאינה לתיאבון אלא מפני שאינו חושש עליה כלל כגון שיש לפניו היתר ואיסור ומניח ההיתר ואוכל את האיסור או שכתבן מסור אפילו הוא מסור לתיאבון פסולין מפני שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה דהיינו שמוזהר עליה ומאמין בה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה ועבד ואשה ונכרי אינן מוזהרין על קשירה וקטן אף על פי שמוזהר על הקשירה מדברי סופרים לחנכו במצות אינו מוזהר עליה מן התורה (וגם מדברי סופרים אין האזהרה אלא על אביו כמו שיתבאר בסי' שמ"ג) ומומר ומסור אע"פ שהן מוזהרין עליה מ"מ כיון שפרקו עול בודאי אינם מאמינים במצוות.

ויש אומרים שפסול המומר לעבירה אחת מפני שאינו חושש עליה והמסור הוא מדברי סופרים שהחמירו עליהם חכמים לעשותם כנכרים הואיל ופרקו מעליהם עול מצוה אבל מומר לכל התורה כולה אפילו לתיאבון פסול מן התורה לדברי הכל שהרי הוא כנכרי לכל דבריו כיון שיצא מן הכלל ואפילו אם אינו אלא מומר לעבודה זרה או לחלל את השבת בפרהסיא הוא כנכרי לכל דבריו כמ"ש בי"ד סי' ב' וכן אם הוא מומר להכעיס אפילו לדבר אחד לבד הרי הוא כנכרי לכל התורה כמ"ש בי"ד שם ומי שאינו מניח תפילין אפילו אינו עושה להכעיס פסול מן התורה לדברי הכל שהרי אינו בקשירה והוא שאינו מניחן מפני שאינו חושש עליהם כלל אבל אם אינו מניחן לתיאבון כגון שהולך אחר עסקיו כשר לכתוב ואצ"ל מי שאינו מניחן מפני שאין יכול להניחן כגון שנקטעה ידו השמאלית שכשר לכתוב שהרי מוזהר הוא על התפילין ומאמין במצותן אלא שאינו יכול להניחן מחמת אונסו:

ב גר שחזר לדתו מחמת יראה וכותב תפילין לשמן יש מכשירים ויש פוסלים מפני שאינו בקשירה שהרי אפשר לו להניח תפילין בצנעא ואינו מניח ויש להחמיר כדבריהם בשל תורה:

* * *

ג כל שפסול לכותבן פסול לכל תיקון עשייתן כשעושה מעשה בגוף התפילין כגון לעשות חיפוי הבתים או לתפרן אבל לעבדן כשר אפילו נכרי אם מעבד לשמו כמו שנתבאר בסימן ל"ב ואם אחד מהפסולין חפן בבתים או תפרן פסולין מפני השי"ן של שם שבבתים של ראש שהוא בכלל חפוי ותפירה אבל אם גרר דבק שבין אות לאות או עשה שאר תיקון כשר בדיעבד וה"ה אם תפר ספר תורה:

ד תפילין שכתבן מין דהיינו האדוק לעבודה זרה ישרפו שסתם מחשבת מין לעבודה זרה:

ה נמצאו ביד מין ואינו ידוע מי כתבן יגנזו מספק שמא הוא כתבן אבל אין שורפין מספק:

ו נמצאו ביד נכרי ואין ידוע מי כתבן כשרים אפילו להמחמירים בספר תורה שנמצא ביד נכרי וחוששים שמא הוא כתבם כמ"ש בי"ד סי' רפ"א לפי שבספר תורה יש לחוש שמא כתבו לעצמו להתלמד בו אבל תפילין אין דרכן לכתבן ובודאי באו לידו מישראל ואינו דומה למין דלעיל בסעיף ה' שהמין הוא יודע לכתוב ויש לחוש שמא אירע מקרה שכתב גם תפילין אע"פ שאין לו צורך בהן אבל סתם נכרים אינם יכולים לכתוב אלא שבספר תורה חיישינן שמא אירע אחד שיודע לכתוב וכתב ספר תורה כדי להתלמד בתוכה אבל אין לחוש כל כך שמא אירע אחד שיודע לכתוב ואירע שכתב גם תפילין שאין לו צורך בהם:

ז אין לוקחין ספרים תפילין ומזוזות מן הנכרי יותר מכדי דמיהם הרבה בכדי שלא להרגילם לגנבן ולגזלן אבל מחוייבים לקנותן מהם מעט יותר מכדי דמיהן שלא יזלזלו בהן ולא יאמר להנכרי שימכרם בדבר מועט מאד פן יכעוס הנכרי וישליכם לאיבוד:

ח אין לוקחין תפילין אלא מן המומחה שבקי בחסירות ויתירות אבל לא ממי שאינו מומחה אע"פ שהוא רוצה לבדקן לפי שיש לחוש שמא יתעצל בבדיקתן מפני שטורח הוא לו להסיר התפירה ולחזור ולתופרן:

ט לקח ממי שאינו מומחה בודק בחסירות ויתירות ואין

לחוש שמא עיבדן שלא לשמן מפני שהכל בקיאים בזה ואין צריך לבדוק כולן אלא אפילו לקח ממנו מאה קציצות די שיבדוק ג' קציצות ב' של ראש ואחד של יד או ב' של יד ואחד של ראש אם מצאן כשרות הוחזק זה האיש והרי כולן כשרות ואין השאר צריכין בדיקה ואם לקח צבתים צבתים חזקתן שמסופרים הרבה הם לוקחים לפיכך צריך לבדוק מכל צבת ב' של ראש ואחד של יד או ב' של יד ואחד של ראש:

* * *

י המוכר תפילין ואומר שהיו של אדם גדול נאמן שעד אחד נאמן באיסורין ושוב א"צ בדיקה שחזקה על חבר שלא הוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן:

יא תפילין שהוחזקו בכשרות פעם אחת א"צ בדיקה לעולם מן הדין שכל זמן שחיפוין שלם הרי הן בחזקתן ואין חוששין שמא נמחקה אות מתוכן או נקבה ומכל מקום נכון לבודקן מפני שמתקלקלים מן הזיעה ואם אין מניחן אלא לפרקים צריכים בדיקה פעמים בשבע שנים שיש לחוש שמא נתעפשו וכן אם נקרע החיפוי צריכין בדיקה וכן אם נשרו במים ואם אין לו מי שיודע לבדקן ולחזור ולתפרן יניחן כך בלא בדיקה שלא יתבטל ממצות תפילין:

חלק א' סימן לט מי הם הכשרים לכתוב תפילין ולקנות מהם:

א אסור לתלות תפילין על היתד בין ברצועות והבתים תלוים למטה בין בבתים והרצועות תלויות למטה מפני שהוא דרך בזיון ומכל מקום באקראי בעלמא שאוחז התפילין בידו והרצועות תלויות למטה אין להקפיד אבל אם התפילין תלוים אסור אפילו באקראי בעלמא ואין בכלל זה מה שהתפילין של ראש תלויה באויר ומחזיקין ביד ברצועות ומשימין על הראש כי זהו צורך הנחתן:

ב כשהן בכיסן מותר לתלותן אבל ספר תורה אסור לתלותה אפילו בכיסה וסידורים הקבועים בלוחות שבהן שלשלת של כסף אסור לתלותן בה שהלוחות אינן דומות לכיס לפי שהן מחוברות לסידור והרי הן כסידור עצמו:

ג בית שיש בו תפילין אסור לשמש בו מטתו עד שיוציאן או שיעשה לפניהם מחיצה גבוה י' טפחים אע"פ שהן מגולין או שיכסן ב' כיסוין כלי בתוך כלי והוא שאין הב' מיוחד להם או שהחיצון מיוחד להם והפנימי אין מיוחד להם ואצ"ל אם שניהם אינן מיוחדים להם אבל אם שניהם מיוחדים ואפילו מאה שהם מיוחדים להם חשובים ככלי אחד אע"פ שאין מניחין לעולם התפילין כמו שהן בתוך החיצון אלא מניחין אותו בתוך הפנימי והפנימי בתוך החיצון לפיכך אותן המניחין כיס התפילין והטלית לתוך כיס גדול הרי גם כיס הגדול נקרא כליין המיוחד להן וצריך עוד כלי על גביו אך אם כיס התפילין מחובר למעלה על כיס הגדול הרי צד הב' של כיס הגדול אינו נקרא כליין ומועיל להן אם הפכו:

ד אם פירש טלית על גבי כיס של תפילין שמונח אף על פי שאינה כרוכה תחתיו מלמטה מותר:

חלק א' סימן מ דין איך לנהוג בקדושת התפילין:

'לקוטי תורה' פרשת בהר – הפרשה החסידית

ביאור הנ"ל[1]

ביאור הַדְּבָרִים עַל פָּסוּק "אֶת שַׁבְּתוֹתַי כו'":

עִנְיָן "**תִּשְׁמֹרוּ**" וְ"**תִּירָאוּ**" יוּבָן בְּהַקְדִּים עִנְיָן בְּחִינַת '**שֵׁם**', שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[2]: "עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם הָיָה הוּא **וּשְׁמוֹ** לְבָד".

כִּי הִנֵּה הַשֵּׁמוֹת הֵם הַמְחַבְּרִים הָאוֹרוֹת עִם הַכֵּלִים. פֵּירוּשׁ: עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל שֵׁם הָאָדָם, שֶׁבּוֹ וְעַל יָדוֹ הוּא פּוֹנֶה לְקוֹרְאֵי בִשְׁמוֹ, אֲבָל כְּשֶׁהוּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁמוֹ כְּלָל. נִמְצָא, עִנְיָן בְּחִינַת הַשֵּׁם הוּא, שֶׁבּוֹ וְעַל יָדוֹ מַמְשִׁיכִים אוֹתוֹ שֶׁיִּהְיֶה נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה. כְּמוֹ כֵן יוּבָן לְמַעְלָה, עִנְיָן הַשֵּׁמוֹת הוּא, שֶׁהֵם הַמְחַבְּרִים הָאוֹרוֹת עִם הַכֵּלִים.

(וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל צִבְאוֹת", בְּפָרָשַׁת בֹּא (תּוֹרָה אוֹר ס, א), דְּשָׁם נִתְבָּאֵר, דִּשְׁאָר הַשֵּׁמוֹת מִלְּבַד שֵׁם הֲוָיָה הֵם בְּהַכֵּלִים **דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת**.

אַךְ מְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[3] בְּשֵׁם הַבַּעַל שֵׁם־טוֹב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן: דְּאֵין רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁהַשֵּׁמוֹת הֵן הַכֵּלִים עַצְמָן, דְּהָא הַכֵּלִים הֵם הַמִּדּוֹת, וְהַשֵּׁם קָאֵי לְהַבּוֹרֵא עַצְמוֹ, שֶׁהוּא עַצְמוֹ כִּבְיָכוֹל נִקְרָא "אֵל". וּכְמַאֲמָר[4]: "אֵלָיו וְלֹא לְמִדּוֹתָיו".

אֶלָּא מַה שֶּׁכָּתוּב שֶׁ"הַשֵּׁמוֹת הֵן בְּהַכֵּלִים", פֵּירוּשׁ: שֶׁהֵם הַחִיּוּת וְהַהֶאָרָה מֵאוֹר אֵין־סוֹף הַמְלוּבָּשׁ בְּהַכֵּלִי וּמְחַיֶּה אֶת

---

1. (נֶאֱמַר תקע"א).

2. (פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פֶּרֶק ג).

3. (רְאֵה גַּם לְקַמָּן נא, ג. מַאֲמָרֵי אַדְמוּר הַזָּקֵן עִנְיָנִים חֵלֶק ב עַמּוּד תפד. וְשָׁם נִסְתָּם. אוֹר הַתּוֹרָה שְׁמוֹת עַמּוּד קו. יִתְרוֹ עַמּוּדִים תתמט־נ. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ט עַמּוּד ערה).

4. (פַּרְדֵּס שַׁעַר ל"ב, פֶּרֶק ב בְּשֵׁם הַסִּפְרֵי. נתבאר בארוכה ב"שרש מצות התפלה" פרק ז ואילך – דרך מצותיך ע' קיז).

הַכְּלִי. כִּי הַכֵּלִים יֵשׁ בָּהֶן חַיּוּת מֵאוֹר אֵין־סוֹף מִלְּבַד הָאוֹר הַמְלוּבָּשׁ בָּהֶם, וְזֶהוּ עִנְיָן שְׁאָר הַ"שְּׁמוֹת שֶׁאֵינָן נִמְחָקִין". אָמְנָם שֵׁם הֲוָיָה הוּא הַמַּשְׁכַּת הָאוֹר בְּהַכְּלִי, שֶׁמְּחַבֵּר וּמַמְשִׁיךְ הָאוֹר בְּהַכְּלִי)

וְהִנֵּה, עִנְיָן הַשֵּׁמוֹת לְמַעְלָה, הֵם בְּחִינַת **הָאוֹתִיּוֹת** ע"ב, ס"ג – מִילּוּי יוּדִי"ן, מִילּוּי הֵהִי"ן כו'[5].

וְהִנֵּה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל לְמַטָּה, אַף שֶׁהִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת הוּא מִן הַשֵּׂכֶל, עִם כָּל זֶה אֵין מַהוּת הָאוֹתִיּוֹת מֵעֵרֶךְ מַהוּת הַשֵּׂכֶל כְּלָל. שֶׁהַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ הוּא מַהוּת הַשִּׂכְלָה, וְהַהַשְׂכָּלָה מְעוֹרֵר אֶת הַמִּדּוֹת, לִהְיוֹת מִתְאַוֶּה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל לְמַה שֶׁהַשֵּׂכֶל מוֹרֶה שֶׁהוּא טוֹב. וְנִמְצָא שֶׁהַמִּדּוֹת יֵשׁ לָהֶם שַׁיָּיכוּת מַמָּשׁ לְהַשֵּׂכֶל, וּמִתְאַחֲדִים זֶה עִם זֶה. אֲבָל אֵין כֵּן הָאוֹתִיּוֹת, שֶׁהֵם רַק לְבוּשִׁים לְהַשֵּׂכֶל.

(וּכְמוֹ הַלְּבוּשׁ, שֶׁאֵינוֹ מִתְאַחֵד כָּל כַּךְ עִם הַמְלוּבָּשׁ בּוֹ, ו"כַּלְבּוּשׁ תַּחֲלִיפֵם וְיַחֲלֹפוּ" (תְּהִלִּים קב, כז). אֲבָל הִתְאַחֲדוּת הַמִּדּוֹת עִם הַשֵּׂכֶל הוּא כְּמוֹ הִתְאַחֲדוּת הַגּוּף עִם הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהָיוּ לַאֲחָדִים מַמָּשׁ. וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהָאוֹתִיּוֹת הֵם בְּחִינַת דּוֹמֵם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמִּדּוֹת[6])

דְּהַיְינוּ, שֶׁמִּכָּל מָקוֹם אִי אֶפְשָׁר לִתְפּוֹס אֶת הַשֵּׂכֶל רַק עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת, וְהֵם בְּחִינַת **לְבוּשִׁים הַפְּנִימִיִּים**. שֶׁגַּם הַמִּדּוֹת שֶׁבָּאָדָם אֵין מְקַבְּלִים שֶׁפַע הַשֵּׂכֶל לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בְּמִדָּה אֶלָּא עַל יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת, שֶׁדְּרֵי מַחְשָׁבָה שֶׁחוֹשֵׁב הַשֵּׂכֶל הוּא בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת.

(וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן עִנְיָן הַשֵּׁמוֹת לְמַעְלָה: כְּמוֹ שֵׁם ע"ב דְּיוּדִי"ן הוּא הַמֵּבִיא אוֹר דְּחָכְמָה שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ בִּכְלִי הַחָכְמָה – כְּמוֹ שֶׁהָאוֹתִיּוֹת מְחַבְּרִים הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל)

וְהִנֵּה, עַל פִּי זֶה יוּבָן מְעַט מַה שֶּׁכָּתַב ב"עֵץ חַיִּים" בְּעִנְיָן הַצִּמְצוּם[7] שֶׁהָיָה בְּאוֹר אֵין־סוֹף וְנִשְׁאַר "מָקוֹם פָּנוּי" (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּשַׁעַר עִגּוּלִים וְיוֹשֶׁר, עֵנַף ב'), וְאִיתָא ב"אוֹצְרוֹת חַיִּים" בִּתְחִלָּתוֹ בַּהַגָּהָה:

דְּמַה שֶּׁאָמְרוּ 'מָקוֹם פָּנוּי וְחָלָל', הוּא לָאו דַּוְקָא, כִּי נִשְׁאַר שָׁם **רְשִׁימוּ** מֵהָאוֹר, אֲבָל לְגַבֵּי הָאֵין־סוֹף נִקְרָא 'חָלָל'.

וּב"עֵץ חַיִּים" אֵינוֹ מְבוֹאָר עִנְיָן הָ'רְשִׁימוּ', רַק בְּסֵפֶר "עֵמֶק הַמֶּלֶךְ"[8] בֵּיאֵר זֶה, שֶׁהוּא בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת, "רל"א[9] שְׁעָרִים פָּנִים וְאָחוֹר כו'"[10]. וְהַיְינוּ, שֶׁהַצִּמְצוּם הָיָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה גִּילּוּי הָאוֹר אֵין־סוֹף עַל יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת. וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב ב"עֵץ חַיִּים": "שֶׁהָאוֹר **נִסְתַּלֵּק**", וּפֵירוּשׁ, דְּאִיךְ שַׁיָּיךְ "נִסְתַּלֵּק" – כִּי אֵינוֹ בְּגֶדֶר מָקוֹם? וְעוֹד, דַּהֲלֹא "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא" (יִרְמְיָה כג, כד) כְּתִיב!

אֶלָּא דְּרוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁהוּא בְּבְחִינַת **הֶעְלֵם** וְאֵינוֹ מִתְגַּלֶּה עַל יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת. וְלֹא כְּמוֹ קוֹדֶם הַצִּמְצוּם שֶׁהָיָה נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה הָאוֹר עַל יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת, רַק הָאוֹתִיּוֹת לְבָד נִשְׁאָרִים בְּלִי גִּילּוּי הָאוֹר, וְזֶהוּ עִנְיָן הָ'רְשִׁימוּ' כו'.

דְּהִנֵּה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל לְמַטָּה, הֲרֵי הָאוֹתִיּוֹת מַהוּתָן וְעַצְמוּתָן אֵינָן עֲרוּכִין לְמַהוּת הַשֵּׂכֶל, רַק שֶׁהֵם כְּמוֹ לְבוּשׁ לְבָד, וּיכוֹלִים לְהָבִין עַל יָדָם הַשֵּׂכֶל. וְהַיְינוּ מִי שֶׁהוּא חָכָם. אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ חָכָם, וְאֵין לוֹ לֵב לְהָבִין הַשֵּׂכֶל, רַק מִכָּל מָקוֹם תּוֹפֵס וּמַשִּׂיג הָאוֹתִיּוֹת לְבָד, הֲרֵי הַשֵּׂכֶל הוּא בְּבְחִינַת הִסְתַּלְּקוּת מִמֶּנּוּ לְגַמְרֵי, הַיְינוּ בְּבְחִינַת הֶעְלֵם. וְאַף עַל פִּי שֶׁתּוֹפֵס הָאוֹתִיּוֹת, הֲרֵי הֵם מִצַּד עַצְמָן אֵינָן שַׁיָּיכִים לְמַהוּת הַשֵּׂכֶל כְּלָל, אִם כֵּן הַשֵּׂכֶל הוּא בְּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהִסְתַּלְּקוּת מִמֶּנּוּ, וּמַה שֶּׁתּוֹפֵס הָאוֹתִיּוֹת זֶהוּ כְּמוֹ רְשִׁימוּ בִּלְבָד.

וְיוּבָן זֶה יוֹתֵר[11]: כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּ'דִּיבּוּר' תּוֹסֶפֶת, שֶׁהַשִּׂכְלַת ר"י[12] בַּעַל הַתּוֹסֶפֶת נִכְתְּבָה בְּדִיוּ וּנְיָיר, הֲרֵי אֵין הַדִּיוּ וּנְיָיר מֵעֵרֶךְ מַהוּת הַשִּׂכְלַת ר"י הַמּוּנָּחַת וּמְיוּחֶדֶת עִמּוֹ בְּגִנְזֵי מְרוֹמִים; רַק שֶׁהֶחָכָם וְהַלּוֹמֵד יוּכָל לְהָבִין וְלַעֲמוֹד עַל הַהַשְׂכָּלָה עַל יְדֵי אֶמְצָעוּת הָאוֹתִיּוֹת, (וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהוּא חָכָם וְיֵשׁ לוֹ לֵב לְהָבִין מִצַּד עַצְמוֹ) עִם הֱיוֹתָן גַּשְׁמִיִּים בְּדִיוּ וּנְיָיר. אָכֵן מִי שֶׁאֵינוֹ חָכָם לֹא יָבִין כְּלוּם מֵהַהַשְׂכָּלָה. וְאַף שֶׁתּוֹפֵס הָאוֹתִיּוֹת הֵיטֵב, מִכָּל מָקוֹם הַהַשְׂכָּלָה הִיא בְּהֶעְלֵם וְהִסְתַּלְּקוּת מִמֶּנּוּ, כֵּיוָן שֶׁאֵין הַהַשְׂכָּלָה מֵעֵרֶךְ מַהוּת הָאוֹתִיּוֹת מִצַּד עַצְמָן.

וְכָךְ עַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן הַנִּמְשָׁל לְמַעְלָה בְּעִנְיָן הַצִּמְצוּם, שֶׁנִּסְתַּלֵּק הָאוֹר לִהְיוֹת בִּבְחִינַת הֶעְלֵם, הַיְינוּ שֶׁלֹּא נִיתַּן לִהְיוֹת גִּילּוּי הָאוֹר עַל יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת.

(כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל לְמַטָּה, שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת לֹא יוּבָן הַשֵּׂכֶל כְּלָל רַק לְמִי שֶׁהוּא חָכָם וּמֵבִין מִצַּד רוּחַ חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ,

---

5. (מִנְיָן אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ"ה בְּמִילּוּי יוּדִי"ן (יוּ"ד, הֵ"י, וָ"ו, הֵ"י) – ע"ב. בְּמִילּוּי (הַוּא"ו לְבַד ב)אַלְפִּי"ן (יוּ"ד, הֵ"י, וָא"ו, הֵ"י) – ס"ג. בְּמִילּוּי (הַוּא"ו וְהַהֵ"א ב)אַלְפִּי"ן (יוּ"ד, הֵ"א, וָא"ו, הֵ"א) – מ"ה. בְּמִילּוּי הֵהִי"ן (יוּ"ד, הֵ"ה, וָ"ו, הֵ"ה) – ב"ן).

6. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית עַל פָּסוּק "וַיִּיצֶר כו'" (תּוֹרָה אוֹר ג, ד). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּכ"ה בְּכִסְלוֹ" בְּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב גַּבֵּי "חוֹמַת בַּת צִיּוֹן" (תּוֹרָה אוֹר כט, א־ב).

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר מֵעִנְיָן לְבוּשׁ וְגוּף, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֱמְרוּ" (תּוֹרָה אוֹר ע, ד וְאֵילֶךָ).

7. (רְאֵה לְקַמָּן נא, ב וְאֵילֶךָ).

8. (שַׁעַר א שַׁעֲשׁוּעֵי הַמֶּלֶךְ סוֹף פֶּרֶק ב).

9. (עַל פְּסוּק סֵפֶר יְצִירָה פֶּרֶק ב מִשְׁנָה ד וְאֵילֶךָ).

10. (וְעַיֵּין מִזֶּה גַּם כֵּן בְּ"זֹהַר הָרָקִיעַ", בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית עַל דַּף ט"ו. וּבְ"מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ" שָׁם. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר לְקַמָּן עַל פָּסוּק "אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר", בְּעִנְיָן "הָאוֹתִיּוֹת שְׁאָלוּנִי כו'" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים לג, ג וְאֵילֶךָ)).

11. (רְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ג עַמּוּד פ).

12. (רַבִּי יִצְחָק בֶּן שְׁמוּאֵל הַזָּקֵן מִדְּמִפְּיֶיר, צָרְפַת מִבַּעֲלֵי הַתּוֹסְפוֹת).

אֲבָל הֲרֵי יֵשׁ מִי שֶׁתּוֹפֵס הָאוֹתִיּוֹת לְבַד וְאֵינוֹ מֵבִין הַשֵּׂכֶל כְּלָל. וְכַךְ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל לְמַעְלָה, הַצִּמְצוּם הוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה גִּילוּי הָאוֹר רַק הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן).

וְזֶהוּ צִמְצוּם עָצוּם, שֶׁהָאוֹר אֵין־סוֹף נִסְתַּלֵּק, שֶׁהֲרֵי הוּא בְּבְחִינַת הֶעְלֵם מַמָּשׁ, רַק רְשִׁימוּ נִשְׁאָר וְהוּא עִנְיָן הָאוֹתִיּוֹת, וְאוֹתָן הָאוֹתִיּוֹת הֵן הַנִּקְרָאִים שֵׁמוֹת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב שָׁם בְּ"עֵמֶק הַמֶּלֶךְ"[13]: שֵׁם ס"ג וְכוּ', וּמִיּוּ"ד אַחֲרוֹנָה שֶׁבְּשֵׁם ס"ג נִתְהַוָּוה עוֹלָם הַתֹּהוּ. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר בְּרֵאשִׁית דַּף ט"ו: "בָּקַע וְלֹא בָּקַע כוּ'".

(וּבְבֵיאוּר הָ"אדְּרָא" מֵהָאֲרִיז"ל עַל מַה שֶׁכָּתוּב שָׁם דַּף קכ"ח, סוֹף עַמּוּד ב': "תָּי"ו רְשִׁים רְשִׁימוּ לְעַתִּיק יוֹמִין כוּ'". וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

מָצָאתִי כָּתוּב מֵהָרַב זִכְרוֹנוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם־הַבָּא:

הִנֵּה כִּבָר יָדַעְתָּ, כִּי תּוֹךְ בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה שֶׁבַּמַּאֲצִיל[14] נַעֲשָׂה מְצִיאוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת. וּכְאֵלּוּ נֹאמַר דֶּרֶךְ מָשָׁל, 'מַלְכוּת־שֶׁבְּמַלְכוּת שֶׁבְּאֵין־סוֹף', עִם הֱיוֹת שֶׁאֵין צוֹדֵק חַס וְשָׁלוֹם שׁוּם תּוֹאַר וּסְפִירָה בְּאֵין־סוֹף. נִמְצָא, שֶׁהַתָּי"וּ, אַחֲרוֹנָה שֶׁבְּכָל הָאוֹתִיּוֹת, הִיא הֶאֱצִילָה הַכֹּל.

וּמִכָּאן הַשּׁוֹרֶשׁ שֶׁגַּם בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, מַלְכוּת־דְּאַ"ק יוֹרֶדֶת וְנַעֲשָׂה עַתִּיק בְּרֹאשׁ אֲרִיךְ־אַנְפִּין. וְהוּא ת' שֶׁבְּסוֹף אוֹתִיּוֹת אַ"ק. וְזֶהוּ 'תָּי"ו רְשִׁים רְשִׁימוּ לְעַתִּיק יוֹמִין'. וְלָכֵן הָאוֹתִיּוֹת מַתְחִילִים בְּתשר"ק, שֶׁהֵם בְּסוֹד 'חוֹתָם הַמִּתְהַפֵּךְ'. וְהָבֵן זֶה מְאֹד.

עַד כָּאן מָצָאתִי כָּתוּב בְּשֵׁם הָרַב זִכְרוֹנוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ שָׁם.

וּלְפִי מַה שֶּׁכָּתוּב כָּאן מוּבָן, כִּי גַּם כְּלָלוּת הָאוֹתִיּוֹת כּוּלָּם הֵם רַק בְּחִינָה הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנָה, אֶלָּא שֶׁהַתָּי"וּ הִיא גַּם כֵּן בְּחִינָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁבְּהָאוֹתִיּוֹת, וְהִיא הֶאֱצִילָה הַכֹּל. וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב: "דֶּרֶךְ מָשָׁל מַלְכוּת־שֶׁבְּמַלְכוּת כוּ'". וְזֶהוּ "תָּי"ו רְשִׁים רְשִׁימוּ כוּ'") :

ב. וּמֵעַתָּה יוּבָן עִנְיָן **"בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ"**:

וּמְבוֹאָר לְמַעְלָה הַפֵּירוּשׁ: שֶׁכָּל בְּחִינוֹת הַ"קְדוֹשִׁים" שֶׁבְּרוּם הַמַּעֲלוֹת בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים, הִתְהַוּוּתָן הוּא רַק מִבְּחִינַת **"שִׁמְךָ"**, שֶׁהֵם אֵינָן עֲרוּךְ לְמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, וְהֵם בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן. וְקָאֵי גַּם כֵּן עַל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁ"עָלוּ בְּמַחְשָׁבָה", שֶׁהוּא בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת, שֶׁנִּקְרָא "שִׁמְךָ" כוּ'.

וְהָעִנְיָן:

כִּי "קָדֵשׁ" הַיְינוּ בְּחִינַת חָכְמָה, שֶׁהִיא הַנִּקְרֵאת "קֹדֶשׁ"[15]. וּפֵירוּשׁ **"קְדוֹשִׁים"** – לְשׁוֹן רַבִּים, וּכְמַאֲמָר: "וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה", הַיְינוּ כִּי יֵשׁ בְּחִינַת חָכְמָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, הַיְינוּ: חָכְמָה־דַאֲצִילוּת, חָכְמָה־דַעֲקוּדִים, חָכְמָה־דְאַ"ק, וְעוֹד לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אַ"ק. נִמְצָא, יֵשׁ מַדְרֵיגוֹת הַרְבֵּה מְאֹד בְּחִינַת חָכְמָה זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה. וְזֶהוּ "קְדוֹשִׁים" לְשׁוֹן רַבִּים;

וְהִתְהַוּוּתָן נִקְרָא **"בּוֹרֵא** קְדוֹשִׁים" – שֶׁהֵם בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן. כִּי לְגַבֵּי עַצְמוּת הַמַּאֲצִיל נִקְרָאִים בְּשֵׁם בְּרִיאָה מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה אֵין קֵץ מִכָּל בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנוֹת שֶׁבִּבְחִינַת חָכְמָה[16]. רַק שֶׁנִּמְשְׁכוּ וְנִתְהַוּוּ מִבְּחִינַת הָרְשִׁימוּ, שֶׁהֵם הָאוֹתִיּוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ אַחַר שֶׁנִּסְתַּלֵּק מֵהֶן הָאוֹר אֵין־סוֹף כַּנַּ"ל. וְזֶהוּ שֶׁבְּרִיאַת כָּל בְּחִינַת הַ"קְדוֹשִׁים" הוּא רַק מִבְּחִינַת "שִׁמְךָ", שֶׁהוּא בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים"[17]: שֶׁאַ"ק נִקְרָא **אָדָם־דִּבְרִיאָה.** הֲגַם שֶׁבְּרִיאָה הוּא לְמַטָּה מְאֹד, שֶׁהֵם בְּחִינַת נִפְרָדִים, שֶׁלְּמַטָּה גַּם מִבְּחִינַת עוֹלָם הָאֲצִילוּת, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (בְּרֵאשִׁית ב, י): "וּמִשָּׁם יִפָּרֵד כוּ'"; אָמְנָם לְגַבֵּי עַצְמוּת הַמַּאֲצִיל, גַּם אַ"ק – אָדָם־דִּבְרִיאָה יֶחָשֵׁב.

כִּי **אֲצִילוּת** נִקְרָא **אָדָם־דַּעֲשִׂיָּיה** – "כּוּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ" (תְּהִלִּים קד, כד), לִהְיוֹת שֶׁאֲצִילוּת הוּא בְּחִינַת כֵּלִים: מִדַּת הַחֶסֶד, מִדַּת הַדִּין – בְּחִינַת מִדָּה וּגְבוּל כוּ', וְיֵשׁ בָּהֶם הִתְחַלְקוּת: חֶסֶד בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּגְבוּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[18], וְהִתְכַּלְּלוּת חֶסֶד וּגְבוּרָה כוּ' – לָכֵן נִקְרָא עֲשִׂיָּיה;

וְעוֹלָם הָעַקּוּדִים, שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת הִתְחַלְקוּת עֲדַיִין, אֶלָּא כָּל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת הֵם "עַקּוּדִים בִּכְלִי אֶחָד" – נִקְרָא **אָדָם־דִּיצִירָה**[19];

וְאַ"ק, שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַּם מֵעַקּוּדִים, כִּי עֲקוּדִים הֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת מַמָּשׁ אֶלָּא שֶׁעַקּוּדִים בִּכְלִי אֶחָד, אֲבָל אַ"ק הוּא לְמַעְלָה מִזֶּה, אֶלָּא אַף עַל פִּי כֵן הֲרֵי הוּא מָקוֹר לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת, וְסוֹף כָּל סוֹף יִתְהַוֶּה מִמֶּנּוּ בְּחִינַת אֲצִילוּת, לָכֵן נִקְרָא **אָדָם־דִּבְרִיאָה,** שֶׁלְּגַבֵּי הַמַּאֲצִיל גַּם הוּא נִקְרָא בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן[20]. :

13. (רְאֵה לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים ט, ב. אוֹר הַתּוֹרָה קְדוֹשִׁים (וַיִּקְרָא בְּרֵךְ ד) עַמּוּד א'סד. הֶמְשֵׁךְ תרס"ו עַמּוּד שדמ. וְשָׁם נִסְמָן).

14. (רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיֵּלֶךְ" תרס"ו עַמּוּד קמו).

15. (מְאוֹרֵי אוֹר בְּעֶרְכּוֹ).

16. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" חֵלֶק ב', פֶּרֶק ט'.

17. (שַׁעַר ב' עֲנַף ב' וְרֵישׁ שַׁעַר ג').

18. (רְאֵה תּוֹרָה אוֹר י, ג).

19. (וְכֵן הוּא בְּ"זֹהַר הָרָקִיעַ" בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, בְּדַף ט"ו, בְּפֵרוּשׁ מֵהָרַב רַבִּי מֵאִיר פָּאפּרוֹש עַל מַאֲמָר "בְּרֵישׁ הוּרְמְנָתָא כוּ'", שֶׁכָּתַב כֵּן עַל שֵׁם הָרַב זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה).

20. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "תִּקְעוּ", גְּבֵי "עָלָה בְּמַחְשָׁבָה לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין כוּ'", שֶׁמָּשׁ וּמָגֵן כוּ'" (לְקַמָּן רֹאשׁ הַשָּׁנָה נה, א). עַיֵּן שָׁם).

וְעַל פִּי זֶה יוּבָן גַּם כֵּן עִנְיָן יְרִידַת הַנְּשָׁמוֹת בַּגּוּפִים, שֶׁהוּא צוֹרֶךְ עֲלִיָּיה, הֲגַם כִּי גַּם מִקּוֹדֶם יְרִידָתָן גָּבְהוּ מְאֹד דַּרְכֵּיהֶן, שֶׁ"עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה" – רַק מִי שֶׁנִּשְׁמָתוֹ מִבְּרִיאָה הַיְינוּ מִבְּחִינַת מַחֲשָׁבָה־דִבְרִיאָה, וּמִי שֶׁנִּשְׁמָתוֹ מִיְּצִירָה הַיְינוּ מִמַּחֲשָׁבָה־דִיְּצִירָה כו', וְשֶׁנִּשְׁמָתוֹ מֵאֲצִילוּת הַיְינוּ גַּם כֵּן מִמַּחֲשָׁבָה־דַאֲצִילוּת.

וְס' רִבּוֹא נְשָׁמוֹת הֵן ס' רִבּוֹא אוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. הֲגַם שֶׁבִּכְתָב אֵין נִמְצָא ס' רִבּוֹא אוֹתִיּוֹת בַּתּוֹרָה, הַיְינוּ מִפְּנֵי 'אוֹתִיּוֹת הַמֻּשָּׁךְ', שֶׁהֵם אוֹתִיּוֹת אַחֵר"י שֶׁבִּכְלַל הַנִּקּוּדוֹת, שֶׁאֵינָן בִּכְתָב אֶבָל יֶשְׁנָן בְּמַחֲשָׁבָה, אַךְ אֵיזוֹ מֵהַנִּקּוּדוֹת הֵם? – אֵינוֹ יָדוּעַ כו'.

(פֵּירוּשׁ: שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ דְּאִיתָא בַּגְּמָרָא בִּכְתוּבוֹת דַּף ס"ט, עַמּוּד ב'[21]: 'יְנָחֵם' כְּתִיב, וּפֵירַשׁ רַשֵׁ"י:

אֵין לְךָ לוֹמַר פַּתְּ"ח בְּשׁוּם אוֹת, אֶלָּא אִם כֵּן אַלֶּ"ף אוֹ הֵ"א סְמוּכִין לוֹ, אוֹ עַל פִּי הַנִּקּוּדָה שֶׁתַּחְתֶּיהָ, וְהִיא בָּאָה בִּמְקוֹם אוֹת, כְּאִלּוּ כָּתוּב 'יְנַאֲחֵם'. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

הֲרֵי שֶׁהַנִּקּוּדָה שֶׁתַּחְתֶּיהָ בָּאָה בִּמְקוֹם אוֹת, כְּאִלּוּ כָּתוּב אַלֶּ"ף אוֹ הֵ"א. וְכֵן בְּוָי"ו וְיוּ"ד. וְלָכֵן עִם חֶשְׁבּוֹן אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ שֶׁהָיוּ צְרִיכִים לִהְיוֹת, רַק שֶׁנִּקּוּדוֹת בָּאוּ בִּמְקוֹמָן, יֵשׁ שִׁשִּׁים רִבּוֹא אוֹתִיּוֹת בַּתּוֹרָה, וְאֵיזוֹ מֵהַנִּקּוּדוֹת הוּא? – אֵינוֹ יָדוּעַ לָנוּ).

וְהִנֵּה לְהָבִין עִנְיָן הַ"יְרִידָה צוֹרֶךְ עֲלִיָּיה" – לְמַעְלָה מִבְּחִינַת שֶׁ"עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה", יוּבָן בְּהַקְדִּים עִנְיָן הַשַּׁבָּת, שֶׁיֵּשׁ **שַׁבָּת־עִילָּאָה וְשַׁבָּת־תַּתָּאָה.**

וְהַיְינוּ, מַה שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית ב, ב): "וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר **עָשָׂה**", שֶׁהִיא הַשְּׁבִיתָה מִבְּחִינַת עֲשִׂיָּיה – זֶהוּ **שַׁבָּת־תַּתָּאָה.** וּמַה שֶׁכָּתוּב עוֹד אַחַר כָּךְ (שָׁם, ג): "כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ, אֲשֶׁר **בָּרָא**" – זֶהוּ **שַׁבָּת־עִילָּאָה.**

וְהָעִנְיָן, כִּי שַׁבָּת הוּא בְּחִינַת עֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת: עֲשִׂיָּיה – בִּיצִירָה, וִיצִירָה – בִּבְרִיאָה, וּבְרִיאָה – בַּאֲצִילוּת כו', עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, שֶׁגַּם אַ"ק עוֹלֶה בַּמַּאֲצִיל הָעֶלְיוֹן.

כִּי הַשַּׁבָּת הוּא עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל אָדָם שֶׁשּׁוֹבֵת וְנָח מֵאֵיזוֹ מְלָאכָת עֲבוֹדָה, שֶׁבִּשְׁעַת הַמְּלָאכָה נִתְלַבֵּשׁ הַשֵּׂכֶל וְנִשְׁפָּל בַּעֲשִׂיַּית הַמְּלָאכָה, וּכְשֶׁפּוֹסֵק מִמֶּנָּה, חוֹזֵר שִׂכְלוֹ לְאֵיתָנוֹ, וְעוֹלֶה לְמַעְלָה לְהַשְׂכִּיל עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל שֶׁבְּהַמְּלָאכָה, שֶׁנִּקְרָא "מִילִּין דְּהֶדְיוֹטָא" כו'. וְכַךְ עַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן לְמַעְלָה עִנְיָן הָעֲלִיָּיה בְּשַׁבָּת עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת.

אַךְ הִנֵּה, עֲלִיָּיה שֶׁעַד אֲצִילוּת, הַיְינוּ **עֲלִיַּית בִּי"עַ בַּאֲצִילוּת**, נִקְרָא **שַׁבָּת־תַּתָּאָה.** וְעִנְיָן עֲלִיָּיה זוֹ הוּא, כִּי הִנֵּה עִם הֱיוֹת שֶׁהָאֲצִילוּת אֵינוֹ בְּעֶרֶךְ עַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף מַמָּשׁ, מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי הוּא אֱלֹהוּת מַמָּשׁ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּי"עַ הֵם נִפְרָדִים מַמָּשׁ וּבַעֲלֵי גְּבוּל, עַד שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בְּחִירָה[22] לַעֲשׂוֹת חַס־וְשָׁלוֹם הֵפֶךְ רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ. וּכְמַאֲמַר רַז"ל בְּמַס"ט: "דְּמָחוּ לֵיה שִׁתִּין פּוּלְסֵי דְנוּרָא כו'"[23]. וְאֵינָן בְּעֶרֶךְ הָאֲצִילוּת. וְלָכֵן עֲלִיָּיתָם בַּאֲצִילוּת הִיא עֲלִיָּיה עֲצוּמָה וְנִפְלָאָה, שֶׁהַנִּבְרָא עוֹלֶה וְנִכְלָל בַּבּוֹרֵא, שֶׁיִּהְיֶה מִתְלַבֵּשׁ בּוֹ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

(שֶׁבַּאֲצִילוּת מְלוּבָּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּכֵלִים דַּאֲצִילוּת, שֶׁהַקַּו מִסְתַּיֵּים בַּאֲצִילוּת – כַּךְ עַל דֶּרֶךְ זֶה, כְּשֶׁעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּבִי"עַ מִתְעַלִּים בַּאֲצִילוּת, הֲרֵי מְלוּבָּשׁ בָּהֶן אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ)

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי הַבִּיטּוּל. כִּי בְּבִי"עַ הֵם בְּחִינַת "**יֵשׁ** מִי שֶׁאוֹהֵב"; מִיכָאֵל בְּאַהֲבָה, גַּבְרִיאֵל בְּיִרְאָה; "זָעוֹת מִחִיל כִּסָּא כו'"[24]. אֲבָל יֵשׁ בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵאַהֲבָה־וְיִרְאָה, וְהַיְינוּ בְּחִינַת הַבִּיטּוּל. כִּי אַבְרָהָם הוּא בְּחִינַת אַהֲבָה[25], אֲבָל מֹשֶׁה – "וְנַחְנוּ **מָה**" (יִתְרוֹ טז, ז), הַיְינוּ בְּחִינַת בִּיטּוּל, "כְּבַד פֶּה" (שְׁמוֹת ד, י). וְלָכֵן "מֹשֶׁה מִלְּגָאו וְיַעֲקֹב מִלְּבַר"[26].

וּמִזֶּה יוּבָן לָמָּה גַּם כֵּן הַבְּחִינָה מַה שֶׁבְּכָל יוֹם יֵשׁ הָאָרַת שַׁבָּת הוּא בְּחִינַת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה, מִשּׁוּם כִּי תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה – כְּרִיעוֹת וְהִשְׁתַּחֲוָואוֹת – זֶהוּ בְּחִינַת בִּיטּוּל, "קוֹל דְּמָמָה דַקָּה כו'" (מְלָכִים א' יט, יב). (וְלָכֵן שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה בַּאֲצִילוּת, דְּהַיְינוּ עַל דֶּרֶךְ בְּחִינַת שַׁבָּת).

וַעֲלִיּוֹת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁל כָּל הַיּוֹם הוּא עַל יְדֵי הַתְּפִלָּה. הֲגַם שֶׁהַתּוֹרָה הִיא לְמַעְלָה מִתְּפִלָּה, מִכָּל מָקוֹם, לִהְיוֹתָהּ נִשְׁפָּלָה בְּקוֹל גַּשְׁמִי, לָכֵן צְרִיכָה לְהִתְעַלּוֹת עַל יְדֵי הַתְּפִלָּה – "עוֹלַת תָּמִיד" כו'.

וְכָל זֶה נִקְרָא שַׁבָּת־תַּתָּאָה. וְזֶהוּ בְּקַבָּלַת **שַׁבָּת** – שֶׁמּוֹסִיפִים מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ,

21. ("מִנַּיִן לְאָבֵל שֶׁמְּיַסֵּב בְּרֹאשׁ? שֶׁנֶּאֱמַר (אִיּוֹב כט, כה): "אֶבְחַר דַּרְכָּם וְאֵשֵׁב רֹאשׁ, וְאֶשְׁכּוֹן כְּמֶלֶךְ בְּגְדוּד כַּאֲשֶׁר אֲבֵלִים יְנַחֵם" – יְנַחֵם אֲחֵרִים מִשְּׁמָעוֹ! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: יְנַחֵם כְּתִיבוֹ")

22. (רְאֵה תָּנְיָא פֶּרֶק לט. סִדּוּר עִם דַּא"ח עג, ד. אוֹר הַתּוֹרָה נ"ך כְּרַךְ א' עַמּוּד תרסא. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ג חֵלֶק ב עַמּוּד תמ בְּשׁוּלֵי הַגִּלָּיוֹן. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ" תשי"ב (תּוֹרַת מְנַחֵם חֵלֶק ד) בְּתְחִילָתוֹ. אִגְּרוֹת קֹדֶשׁ כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמו"ר חֵלֶק יד עַמּוּד קמז).

23. (הֹלְקוּ אוֹתוֹ שִׁשִּׁים מַלְקוֹת בְּמִקְלוֹת שֶׁל אֵשׁ. חֲגִיגָה טו, א).

24. (פִּיּוּט "וְהַחַיּוֹת" בְּמוֹסַף לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה).

25. (רְאֵה אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן יג. זֹהַר חֵלֶק א לך לך פה, א. חֵלֶק ג וארתחנן רסג, ב. רסז, א).

26. (תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן יג דַּף כט, א. וּרְאֵה לְקַמָּן וְאֶתְחַנַּן ה סוֹף עַמּוּד ב).

וְלָכֵן ג׳ פְּעָמִים "הָבוּ" – כְּנֶגֶד ג׳ עוֹלָמוֹת בִּי"ע, עַד "הִשְׁתַּחֲווּ לַה׳ **בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ**" (תְּהִלִּים כט, ב) הוּא **בְּחִינַת אֲצִילוּת**. וְלָכֵן – רָאשֵׁי תֵּיבוֹת "קַבָּלָה", הַיְינוּ "קַבָּלַת שַׁבָּת", שֶׁהוּא עֲלִיַּית בִּי"ע בַּאֲצִילוּת. (וְגַם קַבָּלָה הִיא בַּאֲצִילוּת[27])

וְיֵשׁ בּוֹ מַחְלוֹקֶת הַפּוֹסְקִים אִם הוּא אָסוּר בִּמְלָאכָה מִדְּאוֹרַיְיתָא.

וְאַחַר כַּךְ, **בִּכְנִיסַת לֵיל שַׁבָּת מַמָּשׁ**, מַתְחִיל **עֲלִיּוֹת הָאֲצִילוּת**: עַרְבִית הוּא עֲלִיַּית הַמַּלְכוּת, "חֲקַל תַּפּוּחִין כו׳". וְאַחַר כַּךְ בַּיּוֹם הוּא עֲלִיּוֹת הַז"א וְאַבָּא־וְאִימָּא, עַד שֶׁגַּם אַ"ק עוֹלֶה עֲלִיָּיה עֲצוּמָה בַּמַּאֲצִיל הָעֶלְיוֹן. שֶׁהֲרֵי גַּם אַ"ק הוּא בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן.

(וּכְמוֹ שַׁבָּת־תַּתְּאָה הוּא עֲלִיּוֹת בִּי"ע בַּאֲצִילוּת, כַּךְ גַּם כֵּן שַׁבָּת־עִילָּאָה הַיְינוּ עֲלִיּוֹת בִּי"ע־דַּאֲצִילוּת. שֶׁהֲרֵי הַחָכְמָה נִקְרָא "אֲשֶׁר **בָּרָא**" – בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן, "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא" (אִיּוֹב כח, יב). וַעֲלִיָּיתָהּ – בִּבְחִינַת כֶּתֶר, שֶׁהוּא אֲצִילוּת־שֶׁבַּאֲצִילוּת. וְכַךְ הָעֲלִיּוֹת עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, עַד שֶׁגַּם אַ"ק שֶׁנִּקְרָא אָדָם־דִּבְרִיאָה וַעֲלִיָּיתוֹ הוּא בַּאֲצִילוּת, הַיְינוּ בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

כִּי בִּכְלָלוּת הָעוֹלָמוֹת – שֶׁאַ"ק נִקְרָא בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן כו׳, הִנֵּה אֲצִילוּת אֵינוֹ אֶלָּא בְּחִינַת אוֹר אֵין־סוֹף. פֵּירוּשׁ: הַגִּילּוּי מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. כִּי אֲצִילוּת – מִלְּשׁוֹן "וַיָּאצֶל" (בְּהַעֲלוֹתְךָ יא, כה), שֶׁהוּא הַפְרָשַׁת הָאָרָה כו׳[28]. נִמְצָא דֶּרֶךְ כְּלָל – שַׁבָּת הוּא בְּחִינַת אֲצִילוּת).

וְזֶהוּ "כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ, אֲשֶׁר **בָּרָא** אֱלֹקִים **לַעֲשׂוֹת**" (בְּרֵאשִׁית ב, ג), פֵּירוּשׁ: "אֲשֶׁר **בָּרָא**" הַיְינוּ אַ"ק, שֶׁנִּקְרָא אָדָם־דִּבְרִיאָה; "**לַעֲשׂוֹת**" הַיְינוּ אָדָם־דַּאֲצִילוּת, שֶׁנִּקְרָא אָדָם־דַּעֲשִׂיָּיה, שֶׁאַ"ק הוּא מָקוֹר וְשֹׁרֶשׁ לַאֲצִילוּת כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל. וְזֶהוּ בְּחִינַת שַׁבָּת־עִילָּאָה. וְשַׁבָּת־תַּתְּאָה הוּא מַה שֶׁכָּתוּב (שָׁם, ב): "וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר **עָשָׂה**".

(וְהֶגֶם שֶׁאֲצִילוּת נִקְרָא עֲשִׂיָּיה, וְשַׁבָּת־תַּתְּאָה הוּא רַק עֲלִיּוֹת בִּי"ע. אַךְ בֶּאֱמֶת, גַּם לֵיל שַׁבָּת, שֶׁאָז עֲלִיּוֹת הַמַּלְכוּת־דַּאֲצִילוּת, הוּא גַּם כֵּן שַׁבָּת־תַּתְּאָה. וְלָכֵן "וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר **עָשָׂה**" זֶהוּ שַׁבָּת־תַּתְּאָה, כִּי הַמַּלְכוּת הִיא עֲשִׂיָּיה־שֶׁבַּאֲצִילוּת. וְ"שַׁבְּתָא דִּיוֹמָא" – עֲלִיַּית זָ"א וְחָכְמָה כו׳ – זֶהוּ הַתְחָלַת שַׁבָּת־עִילָּאָה, "מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר **בָּרָא**", שֶׁהוּא בְּרִיאָה־דַּאֲצִילוּת כַּנַ"ל.

27. וְעַיֵּן בַּ"מְבוֹא שְׁעָרִים", שַׁעַר שְׁלִישִׁי, חֵלֶק שֵׁנִי, סוֹף פֶּרֶק ט"ו, בְּעִנְיַן עֲלִיָּה זוֹ דִּבְרִיאָה כו׳. עַיֵּן שָׁם.

28. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בַּבִּיאוּר עַל פָּסוּק "אֵלֶּה מַסְעֵי" (לְעֵיל מַסְעֵי צה, א).

וּבַזֹּהַר בְּרֵאשִׁית דַּף ה׳, עַמּוּד ב׳: '**שַׁבְּתוֹתַי**' דָּא שַׁבָּת־עִילָּאָה וְשַׁבָּת־תַּתְּאָה כו׳, '**אֶת**' לְאַסְגָּאָה תְּחוּם שַׁבָּת כו׳.

– יֵשׁ לוֹמַר: שַׁבָּת־עִילָּאָה וְתַתְּאָה – יוֹם שַׁבָּת וְלֵיל שַׁבָּת. וְ"אֶת – לְאַסְגָּאָה", הַיְינוּ מַה שֶׁמּוֹסִיפִים מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, שֶׁהוּא עֲלִיַּית בִּי"ע בַּאֲצִילוּת. וּבְ"מְקַדֵּשׁ מֶלֶךְ" שָׁם פֵּירֵשׁ שַׁבָּת עִילָּאָה וְתַתְּאָה – עַתִּיק וְזָ"א כו׳) :

ג. וְהִנֵּה, בֵּיאוּר עִנְיַן **שַׁבָּת־תַּתְּאָה** יוּבָן מִמִּצְוַת **שְׁבִיעִית**, שֶׁנִּקְרָא (פְּרֶשְׁתֵּנוּ כה, ד): "**שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן**", שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּם כֵּן בְּחִינַת עֲלִיּוֹת, אֶלָּא שֶׁאֵין הָעֲלִיּוֹת רַק מִבִּי"ע לַאֲצִילוּת. וְלָכֵן נֶאֱמַר (שָׁם, ב): "וְשָׁבְתָה **הָאָרֶץ**", שֶׁאֵין שְׁבִיתָה בִּשְׁבִיעִית אֶלָּא לְמַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת, שֶׁהוּא מָקוֹר דְּבִי"ע לְבַד. וְלָכֵן לֹא נֶאֱסַר רַק עֲבוֹדַת הָאָרֶץ. אֲבָל מֵאֲצִילוּת וּלְמַעְלָה אֵין שׁוּם עֲלִיָּיה[29].

וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ בּוֹ בְּחִינָה שֶׁאָדָם וּבְהֵמָה שָׁוִין, דְּהַיְינוּ לְעִנְיַן מִצְוַת בִּיעוּר בִּשְׁבִיעִית. שֶׁהוּא מִצְוָה לְבָעֵר פֵּירוֹת שְׁבִיעִית מִן הַבַּיִת כְּשֶׁכָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (פְּרֶשְׁתֵּנוּ כה, ו־ז): "לְךָ [. .] וּלְבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכוֹל" – כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת מִן הַשָּׂדֶה אַתָּה אוֹכֵל מִמַּה שֶׁבַּבַּיִת. כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה חַיָּיב לְבָעֵר אוֹתוֹ הַמִּין מִן הַבַּיִת[30] כו׳.

וְהָעִנְיָן:

כִּי אָדָם וּבְהֵמָה יֵשׁ גַּם בְּבִי"ע: "פְּנֵי שׁוֹר" "וּפְנֵי אַרְיֵה" – "חַיָּה בִּבְכָלַל בְּהֵמָה"[31], (וְיֵשׁ גַּם כֵּן בְּחִינַת "פְּנֵי אָדָם"). וְ"הַחַיּוֹת נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא", כִּמְשֹׁל הַמֶּרְכָּבָה, שֶׁמַּגְבַּהַּת הָרוֹכֵב לְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ בְּעַצְמוֹ כו׳, כִּי שָׁרְשָׁן מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ, אֶלָּא שֶׁנִּפְלוּ. אֲבָל לְאַחַר שֶׁמִּתְבָּרֵר הַטּוֹב מֵהָרָע (וְחַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה הֵם לְאַחַר הַבֵּירוּר), הֵם מַעֲלִים לְשָׁרְשָׁן לְתֹהוּ. וְלָכֵן עַל יְדֵי עֲלִיָּיתָן מִבִּי"ע לַאֲצִילוּת בִּשְׁנַת הַשְּׁבִיעִית (שֶׁאָז הוּא עֲלִיַּית בְּרִיאָה לַאֲצִילוּת) אֲזַי אָדָם וּבְהֵמָה שָׁוִין, כִּי אֲצִילוּת הוּא בְּחִינַת מַקִּיף לְגַבֵּי בְּרִיאָה וּבְחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' דְּבִי"ע.

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּפֵירוּשׁ "**אֲדוֹן עוֹזֵנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ**" כו׳[32]: "**אֲדוֹן עוֹזֵנוּ**" הוּא בְּחִינַת מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת שֶׁנַּעֲשֵׂית עַתִּיק לִבְרִיאָה, וְזֶהוּ "**צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ**", הַיְינוּ בְּחִינַת מַקִּיף לִבְרִיאָה. "**מָגֵן** [. .] מִשְׂגָּב" הַיְינוּ מַקִּיף לִיצִירָה וְלַעֲשִׂיָּיה כו׳. וְלָכֵן אָדָם וּבְהֵמָה דִּבְרִיאָה, עִם

29. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" (לְהָאֲרִיז"ל), בְּטַעֲמֵי מִצְוֹת פָּרָשַׁת בְּהַר.

30. (תּוֹרַת כֹּהֲנִים עַל הַפָּסוּק. פְּסָחִים נב, ב. וְעוֹד – הוּבָא בְּרַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק).

31. (בָּבָא קַמָּא יז, ב).

32. (נוֹסַח בִּרְכַּת יוֹצֵר אוֹר. רְאֵה לְקַמָּן שִׁלֵּחַ לט, ד. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

הֱיוֹת שֶׁאֵין עֲרוֹךְ בְּחִינַת בְּהֵמָה לְגַבֵּי בְּחִינַת אָדָם, מִכָּל מָקוֹם לְגַבֵּי אֲצִילוּת שְׁנֵיהֶן שָׁוִין מַמָּשׁ.

(וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּעִנְיָן מֹשֶׁה, שֶׁמַּמְשִׁיךְ הַדַּעַת לְבֵי"ע, לְפִי שֶׁאָדָם וּבְהֵמָה דִּבְרִיאָה שָׁוִין לְגַבֵּי דַּעַת דְּמֹשֶׁה כו'[33].

וְאֶפְשָׁר – עַל דֶּרֶךְ זֶה בְּקִידּוּשׁ דְּלֵיל שַׁבָּת, שֶׁמַּמְשִׁיכִים הַדַּעַת לְנוּקְבָא, שֶׁהוּא מָקוֹר דְּבֵי"עַ, בִּכְלָל זֶה שֶׁיּוּמְשָׁךְ הַדַּעַת אֲפִילוּ לַנִּשְׁמוֹת שֶׁלָּנוּ – בְּחִינַת בְּהֵמָה דְּבֵי"עַ, מִטַּעַם הַנַּ"ל דְּאָדָם וּבְהֵמָה שָׁוִין לְגַבֵּי הַמַּקִּיף, 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' כו').

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן עִנְיָן שַׁבַּת־תַּתְּאָה, שֶׁהוּא עֲלִיַּת בְּי"עַ לַאֲצִילוּת, שֶׁהוּא עֲלִיָּה עֲצוּמָה כו' כַּמּוּבָן.

וְהִנֵּה לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה גִּילּוּי הַסּוֹבֵב, שֶׁהוּא בְּחִינַת עַצְמוּת הָאוֹר, מְקוֹר כָּל הַמַּקִּיפִים, וְהוּא אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַקַּו כו', וְעַתָּה הוּא בְּהֶעְלֵם. וְלֹא שֶׁסּוֹבֵב מִלְּמַעְלָה, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִרְמְיָה כג, כד): "הֲלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא", רַק שֶׁהוּא נֶעְלָם מִכֹּל כו'.

וְזֶהוּ "אֶת **שַׁבְּתוֹתַי**" – פֵּירוּשׁ: ב' הַשַּׁבָּתוֹת – **שֶׁלִּי** הֵם, כִּי גַּם שַׁבַּת־תַּתְּאָה, שֶׁהוּא בִּיטּוּל וְהִתְכַּלְּלוּת בַּאֲצִילוּת נִקְרָא 'שַׁבַּת שֶׁלִּי', כִּי בְּי"עַ לְגַבֵּי אֲצִילוּת – אֵין עֲרוֹךְ כַּנַּ"ל (מֵעִנְיָן אָדָם וּבְהֵמָה כו'. וְלָכֵן אָנוּ מְצֻוִּין בְּשַׁבָּת עַל שְׁבִיתַת בְּהֵמָה מִדְּאוֹרַיְיתָא[34]).

וְעַל זֶה נֶאֱמַר "**תִּשְׁמֹרוּ**": שֶׁאַתֶּם מוּטָל עֲלֵיכֶם רַק לִשְׁמוֹר מַה שֶּׁ**נּוֹתְנִים** לָכֶם, כְּעִנְיָן "**מַתָּנָה** טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי כו'"[35]. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי הַשְּׁמִירָה מִכָּל דְּבָרִים הַמּוֹנְעִים הַגִּילּוּי, וַאֲפִילּוּ עֲוֹנוֹת שֶׁאָדָם דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו, כְּגוֹן שֶׁקֶר וְגַסּוּת[36]. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.

וְגַם פֵּירוּשׁ "**תִּשְׁמֹרוּ**", הַיְינוּ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כִּמְשֹׁל הַשְּׁמִירָה, שֶׁהִיא **מִבַּחוּץ** – כַּךְ הִנֵּה הִתְגַּלּוּת זוֹ הוּא רַק בְּבְחִינַת אוֹר מַקִּיף, וְשֹׁרֶשׁ כָּל הַמַּקִּיפִים – מֵהָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַקַּו, **וְשַׁבָּת** – בְּחִינַת **מַקִּיף**, וַאֲפִילּוּ שַׁבַּת־תַּתְּאָה (הוּא מֵאִיר בִּבְחִינַת מַקִּיף, וְלֹא בְּגִילּוּי מַמָּשׁ בַּנֶּפֶשׁ. וְהַיְינוּ מִטַּעַם הַנַּ"ל, דְּשֹׁרֶשׁ כָּל הַמַּקִּיפִים הוּא מֵהַמַּקִּיף עֶלְיוֹן, 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' כו'.) **וְתוֹרָה** – בְּחִינַת אוֹר **פְּנִימִי**, כְּדִלְקַמָּן.

וְיוּבָן עִנְיָן מַקִּיף, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּשֶׁאָדָם חוֹשֵׁב אֵיזֶה דָּבָר בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, הֲרֵי אוֹתוֹ דָּבָר מוּקָף בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ מַקֶּפֶת הַדָּבָר הַהוּא כּוּלּוֹ, וְאַף עַל פִּי כֵן אֵין אוֹתוֹ דָּבָר מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְפָּעֵל עַל יְדֵי זֶה.

וְהִנֵּה לְמַעְלָה גַּם כֵּן כְּתִיב (יִרְמְיָה יז, י): "אֲנִי ה' חוֹקֵר לֵב בּוֹחֵן כְּלָיוֹת", וְתַעֲלוּמוֹת הָאָדָם נִגְלוּ לְפָנָיו. וְהִנֵּה, מַחְשַׁבְתּוֹ וְדִעְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיּוֹדֵעַ אֶת כָּל הַנִּבְרָאִים, מַקֶּפֶת אוֹתָן בְּפוֹעֵל מַמָּשׁ. וְהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא יוֹדֵעַ הֶעְתִּיד כְּמוֹ הֶעָבָר, וְאַף עַל פִּי כֵן אֵין יְדִיעָה זוֹ מַכְרַחַת הָאָדָם, וְיֵשׁ לוֹ בְּחִירָה לְטוֹב אוֹ לְהֵפֶךְ חַס וְשָׁלוֹם, לְהַרְהֵר רַע כו'. וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁיְּדִיעָה זוֹ אֵין נִמְשָׁךְ מִמֶּנָּה הַשְׁפָּעָה וְגִילּוּי בְּהָאָדָם, רַק מַקִּיף אוֹתוֹ.

(וְעַל דֶּרֶךְ מָשָׁל – כְּמוֹ שֶׁמַּחְשֶׁבֶת הָאָדָם אֵין גּוֹרֵם הִתְפַּעֲלוּת וְשִׁינּוּי בַּדָּבָר שֶׁמַּקִּיף בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ כַּנַּ"ל.

הֲגַם "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם" (יְשַׁעְיָה נה, ח) כְּתִיב, שֶׁמַּה שֶׁמַּחְשֶׁבֶת הָאָדָם מוּקָף בָּהּ אֵיזֶה דָּבָר, אֵין הַדָּבָר הַהוּא מוּקָף בָּהּ בְּפוֹעֵל מַמָּשׁ, רַק בִּדְמְיוֹן מַחְשֶׁבֶת הָאָדָם וְדַעְתּוֹ, וְלָכֵן אֵין הַדָּבָר הַהוּא מִתְפָּעֵל וּמִשְׁתַּנֶּה עַל יְדֵי מַקִּיף זֶה, שֶׁהֲרֵי אֵין יְכוֹלֶת בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ לְנִגּוּעַ בְּהַדָּבָר כו' – אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ: "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם", הֲרֵי מַחְשַׁבְתּוֹ וְדַעְתּוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ אֶת הַנִּבְרָא מַקֶּפֶת כָּל נִבְרָא בְּפוֹעֵל מַמָּשׁ[37].

מִכָּל מָקוֹם כְּתִיב (שְׁמוּאֵל א' ב, ג): "כִּי אֵל **דֵּעוֹת**" – שֶׁיֵּשׁ **ב' בְּחִינוֹת דַּעַת**:

הָא' – בְּחִינַת דַּעַת־עֶלְיוֹן, שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר רַק בִּבְחִינַת מַקִּיף, וְלָכֵן אַף שֶׁמַּקִּיף בְּפוֹעֵל מַמָּשׁ, מִכָּל מָקוֹם אֵין יְדִיעָה וּמַקִּיף זֶה מַכְרִיחַ הַבְּחִירָה, וְזֶהוּ יְכוֹלֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, לִהְיוֹת יְדִיעָתוֹ זוֹ שֶׁבִּבְחִינַת דַּעַת עֶלְיוֹן רַק בִּבְחִינַת מַקִּיף מֵרָחוֹק, עַד שֶׁלֹּא יִתְפָּעֵל מִמֶּנָּה הָאָדָם, וְלֹא תִּגְרוֹם לוֹ שׁוּם הֶכְרֵחַ כְּלָל מַמָּשׁ, עַל דֶּרֶךְ שֶׁאֵין מַחְשֶׁבֶת הָאָדָם גּוֹרֵם הִתְפַּעֲלוּת בָּאֶבֶן שֶׁמְּצַיֵּיר בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ.

וְאַף שֶׁמַּחְשֶׁבֶת הָאָדָם אֵינָהּ מַקִּיף בֶּאֱמֶת כְּלָל רַק בִּדְמְיוֹן לְבַד, אֲבָל יְדִיעַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא הוּא מַקִּיף בְּפוֹעֵל מַמָּשׁ, מִכָּל מָקוֹם יָכוֹל הוּא שֶׁגַּם מַקִּיף זֶה שֶׁבְּפוֹעֵל לֹא יִגְרוֹם הִתְפַּעֲלוּת. וְזֶהוּ שֶׁמִּכָּל מָקוֹם אֵינוֹ רַק בִּבְחִינַת מַקִּיף דַּיְיקָא).

וְיֵשׁ בִּבְחִינָה לְמַטָּה מִזּוֹ שֶׁמִּשָּׁם נִמְשָׁךְ הַהַשְׁפָּעָה בִּפְנִימִיּוּת לְהָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁשּׁוֹאֵל הַמַּלְאָךְ[38]: "טִפָּה זוֹ, מַה תְּהֵא עָלֶיהָ? חָכָם וְכו'". נִמְצָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן בּוֹ חָכְמָה, הֲרֵי נִמְשָׁךְ בִּבְחִינָה זוֹ בִּפְנִימִית לִהְיוֹת חָכָם.

אֲבָל בִּבְחִינַת דַּעַת עֶלְיוֹן הוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף, וְלָכֵן אֵינוֹ מַכְרִיחַ הַבְּחִירָה כו'.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן עִנְיָן שַׁבָּת, שֶׁמֵּאִיר עַל הָאָדָם בִּבְחִינָה עֶלְיוֹנָה מְאֹד, וְהַיְינוּ בִּבְחִינַת מַקִּיף כו'. :

33. עַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה עַל פָּסוּק "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים" (תּוֹרָה אוֹר מִשְׁפָּטִים עה, ד. עו, ב).

34. (עֲבוֹדָה זָרָה טו, ב).

35. ("וְשַׁבָּת שְׁמָהּ, וְאֲנִי מְבַקֵּשׁ לִיתְּנָהּ לְיִשְׂרָאֵל". שַׁבָּת י, א. בֵּיצָה טז, א).

36. (רְאֵה תֵּנְיָא אַגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה פֶּרֶק ז).

37. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" פֶּרֶק מ"ח.

38. (נִדָּה טז, ב).

ד. וּמִכָּל מְקוֹם צָרִיךְ עִיּוּן אִם הַמָּשָׁל דְּ'מַקִּיף דִּידִיעָה' מְכֻוָּן לְעִנְיָן הַמְשָׁכַת הַמַּקִּיף בְּשַׁבָּת.

כִּי הִנֵּה, עִנְיָן הַיְּדִיעָה, שֶׁאֵינוֹ גּוֹרֵם שׁוּם הִתְפַּעֲלוּת וְהֶכְרֵחַ בְּהַבְּחִירָה, צָרִיךְ לוֹמַר דְּהַיְינוּ מִשּׁוּם שֶׁהוּא בְּחִינַת הַמַּקִּיף **שֶׁמֵּרְחוֹק, כִּי יֵשׁ ב' בְּחִינוֹת מַקִּיפִים:**

הָא': שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַקִּיף וְאֵינוֹ מֵאִיר בִּפְנִימִיּוּת, עִם כָּל זֶה נִמְשָׁךְ הִתְפַּעֲלוּת מִמֶּנּוּ. כְּמוֹ שֶׁהָאָדָם מִתְפָּעֵל כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר, מִשּׁוּם הַמַּקִּיף דְּ"אַכָּל בֵּי עֲשָׂרָה שְׁכִינְתָּא שָׁרְיָא"[39], וְזֶה נִקְרָא **מַקִּיף הַקָּרוֹב** שֶׁמֵּאִיר בְּהָאוֹר פְּנִימִי.

הַב': **מַקִּיף הַכְּלָלִי**, שֶׁמַּקִּיף בְּהַשְׁוָוְאָה אַחַת, וְאֵינוֹ מֵאִיר בִּפְנִימִי כְּלָל, וְלֹא נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ הִתְפַּעֲלוּת[40].

וְאִם כֵּן, הַיְּדִיעָה שֶׁאֵינָהּ מַכְרַחַת הַבְּחִירָה כְּלָל, הַיְינוּ מִשּׁוּם שֶׁהוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף **הַמּוּבְדָּל** – וּבְשַׁבָּת הֲרֵי יֵשׁ "נְשָׁמָה יְתֵירָה"[41], שֶׁהוּא **הִתְגַּלּוּת** מִבְּחִינַת הָרָצוֹן עֶלְיוֹן?[42]

וְלָכֵן אֶפְשָׁר, כִּי שַׁבָּת־תַּתְּאָה וְשַׁבָּת־עִילָּאָה, עִם הֱיוֹת שְׁנֵיהֶם בְּחִינַת מַקִּיף, כַּנַ"ל בְּפֵירוּשׁ "שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ", מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹמַר **שַׁבָּת־תַּתְּאָה** הוּא **מַקִּיף הַקָּרוֹב**, וּמִמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ הָאָרָה וְהִתְפַּעֲלוּת כו'. **וְשַׁבָּת־עִילָּאָה** הוּא **מַקִּיף הָעֶלְיוֹן** – מַקִּיף לַמַּקִּיף כו'.

וְגַם בְּמָקוֹם אַחֵר נִתְבָּאֵר, שֶׁבְּשַׁבָּת נִכְנָסִים הַמַּקִּיפִים דְּחוֹל בִּבְחִינַת פְּנִימִים וְנִמְשָׁכִים מַקִּיפִים עֶלְיוֹנִים יוֹתֵר.

וְגַם נִתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[43] **בְּפֵירוּשׁ "וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת"** (תשא לא, טז), שֶׁעַל יְדֵי "וְשָׁמְרוּ [. .] אֶת הַשַּׁבָּת" נִמְשָׁךְ כֹּחַ וְעוֹז שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת הַבָּא אַחַר כָּךְ.

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְסוּסָתִי" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים יא, ד), בְּעִנְיָן "טַלָּא דְנָטִיף מֵעַתִּיקָא" בְּג' סְעוּדוֹת דְּשַׁבָּת, שֶׁמִּזֶּה נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לְאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא כו'.

וְהִנֵּה מִכָּל זֶה יוּבָן עִנְיָן יְרִידַת הַנִּשְׁמוֹת צוֹרֶךְ עֲלִיָּיה, וְעִיקָּר הָעֲלִיָּיה – לָעָתִיד־לָבֹא, "לְיוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת"[44].

וְהָעִנְיָן:

כִּי הַנִּשְׁמוֹת שָׁרְשָׁן מִבְּחִינַת מַחְשָׁבָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת בְּרִיאָה, וְהָעֲלִיָּיה – בְּבְחִינַת אֲצִילוּת, וְכַנַ"ל דִּשַׁבָּת הוּא עֲלִיַּית בְּרִיאָה בַּאֲצִילוּת, וְעִיקַּר הָעֲלִיָּיה – בְּחִינַת שַׁבָּת־עִילָּאָה.

וְזֶהוּ עִנְיָן הַגִּילוּי שֶׁלָּעָתִיד־לָבֹא: כִּי הִנֵּה שֹׁרֶשׁ הַנִּשְׁמוֹת הוּא מִבְּחִינַת אַ"ק, כִּי "עָלָה בְּמַחְשָׁבָה" הַיְינוּ בְּחִינַת אַ"ק, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, וִירִידָתָן מִשָּׁם – "יְרִידָה צוֹרֶךְ עֲלִיָּיה", הַיְינוּ בְּחִינַת שַׁבָּת־עִילָּאָה, שֶׁהוּא עֲלִיּוֹת עַד שֶׁאַ"ק שֶׁנִּקְרָא אָדָם־דִּבְרִיאָה עוֹלֶה בַּאֲצִילוּת שֶׁהִיא גִילוּי אוֹר אֵין־סוֹף מַמָּשׁ. אַךְ עַכְשָׁיו הַגִּילוּי רַק בִּבְחִינַת מַקִּיף, וְהוּא בְּחִינַת סוֹבֵב, אֲבָל לָעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה הִתְגַּלּוּת הַמַּקִּיף בִּבְחִינַת גִּילוּי מַמָּשׁ כו'.

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל" (לְעֵיל צו ז, ג. ח, ד), מֵעִנְיָן הַנִּשְׁמוֹת הַחֲדָשׁוֹת שֶׁיּוּמְשְׁכוּ לָעָתִיד־לָבֹא מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' מַמָּשׁ, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶקּוֹ, וְיִתְעַטְּרוּ בָהֶן נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים לָעָתִיד־לָבֹא. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר הַ"גִּלְגּוּלִים" פֶּרֶק ז', שֶׁזֶּה יִהְיֶה בָּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי שֶׁהוּא שַׁבָּת־עִילָּאָה מַמָּשׁ.

וְהִנֵּה לִכְאוֹרָה צָרִיךְ עִיּוּן לְקַשֵּׁר דְּרוּשׁ זֶה, דַּעֲלִיַּית שַׁבָּת הוּא אֲפִילּוּ בְּאַ"ק, שֶׁגַּם אַ"ק עוֹלֶה כו', עִם מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית" (לְעֵיל תַּזְרִיעַ כב, א), דְּאַ"ק הוּא לְמַעְלָה מֵהֲעֲלִיּוֹת דְּשַׁבָּת כו'. עַיֵּין שָׁם.

אַךְ בֶּאֱמֶת לֹא קָשֶׁה מִידֵי. שֶׁהֲרֵי גְּדוֹלָה מִזּוֹ מְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[45], דַּאֲפִילּוּ הַבִּינָה נִקְרָא "**מִמְּחֶרֶת** הַשַּׁבָּת" (אֱמוֹר כג, יא), **פֵּירוּשׁ:** שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת שַׁבָּת, כִּי "שַׁבָּתָא דְּלֵילְיָא" וְ"שַׁבָּתָא דְּיוֹמָא" הֵם זוֹ"נ, וּבִינָה הִיא לְמַעְלָה מִזֶּה כו' – וּבְמָקוֹם אַחֵר מָצִינוּ בַּזֹּהַר דְּשַׁבָּת הוּא **בִּינָה**, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר (חֶלֶק ב': דַּף ס"ג, ב' וְדַף פ"ח, א').

אֶלָּא וַדַּאי הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּכַמָּה בְּחִינוֹת יֵשׁ בְּשַׁבָּת: שֶׁיֵּשׁ בְּחִינָה בְּשַׁבָּת שֶׁבִּינָה נִקְרָא לְגַבֵּי בְּחִינָה זוֹ "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת" וְהַיְינוּ **שַׁבָּת סְתָם.** אֲבָל יֵשׁ בְּחִינָה בְּשַׁבָּת שֶׁנִּקְרָא (תִּשָּׂא לא, טו): "**שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן**", וְזֶהוּ בְּחִינַת בִּינָה. וְזֶהוּ דֶּרֶךְ פְּרָט **בַּאֲצִילוּת עַצְמוֹ.**

וּכְמוֹ כֵּן יוּבָן **בִּכְלָלוּת הָעוֹלָמוֹת**, שֶׁיֵּשׁ בְּחִינוֹת בְּשַׁבָּת שֶׁלְּגַבֵּי זֶה נִקְרָא אַ"ק – לְמַעְלָה מֵעֲלִיּוֹת דְּשַׁבָּת, וְיֵשׁ עוֹד בְּחִינַת שַׁבָּת שֶׁשַּׁיָּיךְ גַּם בְּאַ"ק. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר, שֶׁבְּשַׁבָּת נֶאֱמַר ב' בְּחִינוֹת – "מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר **בָּרָא**", ו"מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר **עָשָׂה**": אֲשֶׁר בְּחִינַת הַשַּׁבָּת "מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר **עָשָׂה**", אָדָם־דַּאֲצִילוּת שֶׁנִּקְרָא עֲשִׂיָּה, וְאַ"ק שֶׁכּוֹלֵל אַבִּי"עַ בְּהַשְׁוָוְאָה אַחַת – הוּא לְמַעְלָה מֵעֲלִיּוֹת זוֹ דְּשַׁבָּת. אֲבָל בְּחִינַת שַׁבָּת "מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר **בָּרָא** [. .] לַעֲשׂוֹת" – זֶהוּ שַׁיָּיךְ גַּם בְּאַ"ק וְכַנַ"ל.

---

39. (סַנְהֶדְרִין לט, א. וּרְאֵה בְּרָכוֹת ו, א).

40. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר כָּל זֶה סוֹף פָּרָשַׁת שְׁמוֹת, בַּ"בֵּיאוּר עַל פָּסוּק "הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ כו'" (תּוֹרָה אוֹר נד, ג).

41. (בֵּיצָה טז, א).

42. (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר – עַל פָּסוּק "וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה כו'" (תּוֹרָה אוֹר פז, ד. פח, ב)).

43. (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה: שְׁמוֹת כְּרַךְ ו עַמּוּד א'תתקנה. בְּמִדְבָּר כְּרַךְ ב', הוֹסָפוֹת עַמּוּד 98).

44. (סוֹף תָּמִיד).

45. (רְאֵה לְעֵיל אֱמוֹר לו, ב).

(וְעַיֵּין בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" (לְהָאֲרִיז"ל), פָּרָשַׁת קְדוֹשִׁים, עַל פָּסוּק "אֶת שַׁבְּתוֹתַי": ב' שַׁבָּתוֹת – הֶדֵר הָעֶלְיוֹן כו', וְהוּא יְסוֹד־דְּאַ"ק שֶׁהוּא פְּנִימִיּוּת אַ"ק, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית" (לְעֵיל תַּזְרִיעַ כא, ג ואילך), אַלְמָא דְּשַׁבָּת עֵילָּאָה זֶה שַׁיָּיךְ בִּפְנִימִיּוּת אַ"ק כו'.

וְעַיֵּין "פְּרִי עֵץ חַיִּים" בַּהַקְדָּמָה לְשַׁעַר הַשַּׁבָּת פֶּרֶק ד': "וְכֵן עוֹלִין כּוּלָּן עַד אַ"ק".

וְעַיֵּין בְּ"טַעֲמֵי מִצְוֹת" פָּרָשַׁת בְּהַר בִּתְחִלָּתוֹ: "עַד הַמַּאֲצִיל הָעֶלְיוֹן, פֵּירוּשׁ: אֲפִילוּ אֲרִיךְ כו', כָּל הַנֶּאֱצָלִים כּוּלָּן כו'".

וְצָרִיךְ עִיּוּן בְּ"סֵפֶר הַגִּלְגּוּלִים" סוֹף פֶּרֶק י"ז[46] :

ה. "וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ" (פָּרָשָׁתֵנוּ כו, ב):

פֵּירוּשׁ: "**מִקְדָּשִׁי**" קָאֵי עַל **הַתּוֹרָה**, כְּמַאֲמַר רַז"ל[47]: "מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא ד' אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה". וְהַתּוֹרָה הִיא בְּחִינַת **אוֹר פְּנִימִי**, וְלָכֵן נֶאֱמַר עַל זֶה "**תִּירָאוּ**", כִּי הִיְרָאָה נִמְשֶׁכֶת עַל יְדֵי הַגִּילּוּי מִקָּרוֹב.

(וּכְמוֹ "וַיַּרְא הָעָם וַיָּנוּעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחוֹק" (יִתְרוֹ כ, יד), דְּהַיְינוּ כְּדֵי לָנוּחַ מְעַט מֵהִיְרָאָה הַגְּדוֹלָה שֶׁמִּקָּרוֹב, וּבְקְרִיעַת יַם־סוּף, עַל יְדֵי הַגִּילּוּי "**וַיִּרְא** יִשְׂרָאֵל כו' – **וַיִּירְאוּ** הָעָם כו'" (בְּשַׁלַּח יד, לא))

וּבְשַׁבָּת, שֶׁהוּא אוֹר מַקִּיף, נֶאֱמַר "**תִּשְׁמֹרוּ**", וְאוֹמֵר הַטַּעַם (פָּרָשָׁתֵנוּ שָׁם): "**אֲנִי הַוָיָה**" פֵּירוּשׁ: "אֲנִי" אוֹתִיּוֹת 'אַיִן'[48], עַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף "דְּלֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ"[49] – הוּא "הַוָיָה", וַהֲוָיָה הוּא הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ בְּאוֹר פְּנִימִי:

כִּי **יוֹ"ד** – צִמְצוּם, וְהוּא בְּחִינַת **חָכְמָה**. שֶׁלְּהִיוֹת הִתְהַוּוּת הַחָכְמָה מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הוּא עַל יְדֵי צִמְצוּם, שֶׁנִּשְׁאָר רִשִׁימוּ, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר לְעֵיל; וְאַחַר כָּךְ **ה'** – **בִּינָה**, הַרְחָבַת הַשֵּׂכֶל כו'. וַהֲרֵי גַּם אוֹר זֶה הַמֵּאִיר בִּבְחִינַת אוֹר פְּנִימִי הוּא מֵאוֹר אֵין־סוֹף (הוּא בְּחִינַת הַקַּוִּ, שֶׁהָ'אוֹר מֵעֵין הַמָּאוֹר'[50]), וְכוֹלָּא חַד, וְלָכֵן "וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ כו'"[51].

וְאֶפְשָׁר לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן הַסְּמִיכוּת "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ" (יִתְרוֹ כ, יא) לְ"זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַׁّבָּת" (שָׁם, ז); וְכֵן בְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים (יט, ג): "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ, וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ".

וְהוּא עַל דֶּרֶךְ בְּרֵעִיָא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת קְדוֹשִׁים דַּף פ"ב, עַמּוּד א': "וְדָא אִיהוּ תּוֹרַת ה' כו', וְדָא אִיהוּ כָּבוֹד דְּאַבָּא וְאִימָּא כו'". שֶׁתּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב נִקְרָא "מוּסַר אָבִיךָ" (מִשְׁלֵי א, ח), וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה נִקְרָא "תּוֹרַת אִמֶּךָ" (שָׁם).

וְהַתּוֹרָה הִיא אוֹר פְּנִימִי, וְשַׁבָּת אוֹר מַקִּיף. וְכוֹלָּא חָד וְכִנַּ"ל.

וּבְפֵירוּשׁ וְעִנְיָן שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרָא "מִקְדָּשִׁי", הַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" פֶּרֶק נ"ב: שֶׁהַתַּלְמוּד נִמְשָׁךְ מֵהֵיכַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים דִּבְרִיאָה, שֶׁבּוֹ מִתְלַבֵּשׁ מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת. וְלָכֵן נִקְרָא 'אוֹר פְּנִימִי' – בְּחִינַת אֲצִילוּת הַנִּמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בִּבְרִיאָה. אֲבָל שַׁבָּת – בְּרִיאָה עוֹלָה בַּאֲצִילוּת מַמָּשׁ, וְלָכֵן נִקְרָא 'אוֹר מַקִּיף', וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם כֵּן 'שַׁבָּת־עֵילָּאָה'.

וּמִכָּל מָקוֹם כּוּלָּא חָד. וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר כִּסֵּא הַכָּבוֹד:

דְּהֵיכָל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא בְּחַבַּ"ד דִּבְרִיאָה, וְנִשְׁמַת הֵיכַל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא אוֹרוֹת הַמִּתְנוֹצְצִים מִכֶּתֶר חָכְמָה־בִּינָה דַּאֲצִילוּת כו'. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר.

וְהִנֵּה, עַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּעִנְיָן "תִּקָּנָתָ שַׁבָּת" שֶׁבְּמוּסָף שַׁבָּת, דְּאִיתָא בְּ"פְּרִי עֵץ חַיִּים" שַׁעַר הַשַּׁבָּת פֶּרֶק כ':

שֶׁהוּא מְיוּסָד עַל סֵדֶר תשר"ק, וְהוּא הָאֲרַת כ"ב אִתְּוָון הַמְּאִירִין בְּמוֹחָא־עִילָּאָה מִתַּתָּא לְעֵילָּא, בְּסוֹד מַה שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר: "תְּי"ו רְשִׁים רְשִׁימוּ לְעַתִּיק־יוֹמִין דְּלֵית דִּכְוָותֵיהּ"[52].

וְעַיֵּין עוֹד בְּעִנְיָן הָאוֹתִיּוֹת – בְּהֶרְמַ"ז רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא, בְּעִנְיָן "וּפַרְחִין גּוֹ אֲוִירָא", שֶׁהוּא עִנְיָן תּוֹסֶפֶת אוֹר אֶל הָאוֹתִיּוֹת מֵאֲוִירָא דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין כו'.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ לוֹמַר גַּם כָּאן, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן תשר"ק שֶׁבְּמוּסָף – בְּחִינַת תּוֹסֶפֶת אוֹר אֶל הָאוֹתִיּוֹת: שֶׁהֵם בְּזוּ"ן, כִּי "אַתְוָון בֵּינוֹנִין" – בְּז"א, וְ"אַתְוָון זְעִירִין" – בְּמַלְכוּת, וְעַתָּה בְּמוּסָף שַׁבָּת נִמְשָׁךְ לָהֶם תּוֹסֶפֶת אוֹר מֵהַכֶּתֶר, וְלָכֵן נִמְשָׁךְ זֶה עַל יְדֵי בְּחִינַת מַלְכוּת־דְּאַ"ק שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יָדוֹ, וְזֶהוּ "תְּי"ו רְשִׁים רְשִׁימוּ כו'"[53].

---

46. וְעַיֵּין בְּ"מָבוֹא שְׁעָרִים", שַׁעַר ג', חֵלֶק ב', סוֹף פֶּרֶק ט"ו.

47. (בְּרָכוֹת ח, א, וְשָׁם: "מִיּוֹם שֶׁחָרַב").

48. (רְאֵה פַּרְדֵּס שַׁעַר הַטְּעָמִים פֶּרֶק א. שַׁעַר אִם הָאַיִן סוֹף הוּא הַכֶּתֶר פֶּרֶק א. שִׁעוּר קוֹמָה – לְהָרַמַ"ק – סָעִיף ז (ז, ג) בְּסוֹפוֹ. לְקַמָּן בַּמִּדְבָּר יח, ג).

49. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א).

50. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן כ) דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אֵיהוּ וְחַיּוֹהִי".

51. (וְעַיֵּין בְּתִּקּוּנֵי זֹהַר רֵישׁ תִּיקּוּן כ"ד.

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִّתְבָּאַר מַעְנְיָן הַצִּמְצוּם דְּיוּ"ד, עַל פִּי הַמַּאֲמָר – זֹהַר חֵלֶק ג', אַחֲרֵי, דַּף ע"ט, עַמּוּד ב' – "הָבִיאוּ עָלַי כַּפָּרָה" (בַּאוּרֵי הַזֹּהַר עַמּוּד עו, ג)).

52. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה בְּבִיאוּר הָאִדְּרָא מַהָאֲרִיז"ל (נִדְפַּס בְּסֵפֶר "קוֹל בְּרָמָה"), בְּדַף קכ"ח, סוֹף עַמּוּד ב', גַּבֵּי "תָּי"ו רְשִׁים רְשִׁימוּ כו'".

53. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בַּבִּיאוּר עַל פָּסוּק "וְהֵנִיף הַכֹּהֵן אוֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּכּוּרִים כו'" (לְעֵיל אֱמוֹר לז ג וְאֵילֶךְ).

וְהִנֵּה, לְפִי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר שֶׁבְּשַׁבָּת יֵשׁ עֲלִיָּיה עוֹד עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, שֶׁגַּם אַ"ק עוֹלֶה בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, אִם כֵּן מִמֵּילָא מוּבָן, שֶׁגַּם בָּזֶה יִתְפָּרֵשׁ גַּם כֵּן עִנְיָן הַנַּ"ל, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב הָאֲרִיזַ"ל שֶׁ"הַתְּיִ"וּ הוּא בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה שֶׁבַּמַּאֲצִיל אֲשֶׁר הִיא הֶאֱצִילָה הַכֹּל כו'". וּבְסֵפֶר "עֵמֶק הַמֶּלֶךְ" שַׁעַר הַשֵּׁנִי פֶּרֶק ז' כָּתַב גַּם כֵּן בְּעִנְיָן הַתְּיִ"וּ כו'.

וְהִנֵּה מְבוֹאָר לְמַעְלָה בְּעִנְיָן "בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ": שֶׁהִתְהַוּוּת אַ"ק, וַאֲפִילּוּ בְּחִינַת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵאַ"ק, הוּא מִן הָרְשִׁימוּ שֶׁנִּשְׁאָר אַחַר הַצִּמְצוּם וְהִסְתַּלְּקוּת הָאוֹר כו', וּבְשַׁבָּת הוּא עֲלִיַּית אַ"ק בְּאוֹר אֵין־סוֹף, שֶׁהוּא מַה שֶּׁנִּסְתַּלֵּק בִּבְחִינַת הֶעְלֵם מֵאִיר בּוֹ בְּגִילּוּי כַּנַּ"ל – וְזֶהוּ שֶׁעֲלִיָּיה זוֹ הוּא עַל יְדֵי תְּיִ"וּ, כִּי "תְּיִ"וּ רְשִׁים רְשִׁימוּ כו'", וְעַל דֶּרֶךְ הַנַּ"ל בְּשֵׁם הָאֲרִיזַ"ל.

וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים תשר"ק דְּ"תִקַּנְתָּ שַׁבָּת" בְּמוּסָף: שֶׁמּוּסַף שַׁבָּת הוּא תּוֹסֶפֶת הַקְּדוּשָׁה[54]. וְזֶהוּ עִנְיָן "עוֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ" (פִּנְחָס כח, י), שֶׁהַשַּׁבָּת עַצְמוֹ עוֹלֶה "בְּשַׁבַּתּוֹ", וְהוּא בְּחִינַת שַׁבָּת־עִילָּאָה, שֶׁהֶעֱלָיָיה עַד אֵין־סוֹף כו'.

וְהִנֵּה, לְהָבִין עוֹד עִנְיָן שַׁיָּיכוּת בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת בְּאוֹר אֵין־סוֹף, הִנֵּה מְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ כו'" (תְּבוֹא מב, ג וְאֵילָךְ), הַחִילּוּק בֵּין אוֹר לְשֶׁפַע:

שֶׁהַהֶאָרָה הִיא, שֶׁלֹּא נֶחְסַר כֹּל עַל יְדֵי זֶה בְּהַמָּקוֹר שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ הַהֶאָרָה. וְכַךְ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, אוֹתִיּוֹת מַחְשָׁבָה וְדִבּוּר שֶׁבָּאָדָם, הֵם רַק הֶאָרָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִנַּפְשׁוֹ וְנִשְׁמָתוֹ, שֶׁאֵין תּוֹפְסִים מָקוֹם כְּלָל, וְאֵין שִׁינּוּי וְגֵירָעוֹן כְּלָל בְּנַפְשׁוֹ מֵחֲמַת הַמַּחְשָׁבוֹת, וּיכוֹלָה הִיא לַחְשׁוֹב מַחֲשָׁבוֹת אֵין קֵץ – כַּךְ הַהֶאָרָה הַנִּמְשֶׁכֶת מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת הוּא רַק הֶאָרָה וְהִתְפַּשְׁטוּת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, וְכוֹלָא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב, וְאֵין תּוֹפֵס מָקוֹם כְּלָל נֶגְדּוֹ, וְאֵין בּוֹ שׁוּם שִׁינּוּי חַס וְשָׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מַלְאָכִי ג, ו): "אֲנִי הַוְיָה לֹא שָׁנִיתִי", וְ"אַתָּה הוּא קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם כו'". וְלָכֵן נִקְרָא הַהֶאָרָה הַנִּמְשֶׁכֶת מֵהָאוֹר אֵין־סוֹף בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת".

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב גַּם כֵּן[55]: "תּוֹךְ בְּחִינָה **אַחֲרוֹנָה** שֶׁבַּמַּאֲצִיל כו'", רוֹצֶה לוֹמַר: שֶׁגַּם בְּהֶאָרָה זוֹ יֵשׁ כַּמָּה בְּחִינוֹת. וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל שֶׁיֵּשׁ בַּמַּחְשָׁבָה גַּם כֵּן כַּמָּה בְּחִינוֹת – יֵשׁ מַחְשָׁבָה בְּעָלְמָא, שֶׁהוּא בְּחִינַת חִיצוֹנִית לְגַבֵּי מַחְשָׁבָה עֲמוּקָה שֶׁהִיא פְּנִימִית כו'; וְהָעוֹלָמוֹת נִמְשְׁכוּ מִבְּחִינָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁבְּהֶאָרָה וּמַחְשָׁבָה כו'[56].

אַךְ עַל כָּל בְּחִינוֹת מַחְשָׁבָה שֶׁלְּמַעְלָה כְּתִיב (יְשַׁעְיָה נה, ח): "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם", שֶׁמַּחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל הָאָדָם מַלְבֶּשֶׁת אֶת הַנְּשָׁמָה וּמַקִּיפָהּ מִכָּל צַד כו', מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֲצִלּוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁאֵין הַמַּחְשָׁבָה מַלְבִּישָׁתוֹ וּמַקִּיפָתוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ רָם וְנִשָּׂא מִזֶּה, וְהוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל כו'[57]. :

54. כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בַּ"פַּרְדֵּס", בְּעָרְכֵי הַכִּינּוּיִים בְּעֵרֶךְ מוּסָף.

55. (בְּבִיאוּר הָאִדְּרָא רַבָּא מֵהָאֲרִיזַ"ל שָׁם).

56. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כּוּלָּהּ" (לְעֵיל בְּהַעֲלוֹתְךָ לו, א)).

57. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רָנִי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן כו'" (תּוֹרָה אוֹר מִקֵּץ לו, א). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "צְאֶינָה וּרְאֶינָה" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים כד, ד וְאֵילָךְ)).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(מב) **אך** מעתה יש להבין למה או' שמע ישראל דוקא מה שייך יחוד' זה לישראל דוקא כו' והנה יש להקדים לזה שיש עוד בחי' ומדריגה רביעית שלמעלה מג' מדריגות דמחשבה דו"מ הנ"ל והיינו בחי' גדלות המחשבה העצמי' שלמעל' מבחי' דיבור שבמחשבה שנק' גדלות הדיבור לבד כנ"ל והענין הוא שבחי' מחשבה העצמית הנ"ל הוא הנקרא מחשבת שכל עיוני' כו' כי הנה מבואר במ"א שיש במחשב' ב' מדריגות הא' בחי' מחשבה שבאה בבחי' אותיות גם שהיא מחשבה עצמיות כמו לחשב איזה ענין חכמה או מו"מ גם שאינו בשביל דיבור כלל וכלל אבל כאשר בא באותיות אין זה בחי' עצם כח פנימיות המחשבה כמו שהיא מתאחדת בשכל שהיא ממהות השכל ממש בלא בחי' אותיות כלל והיינו הנקרא מחשבת שכל שזהו בחי' מחשבה עיונית בעיון השכל הבא במחשבה לחשוב אור אותו השכל והסברא שאז גם במחשבה זו שחושב את השכל אין בה בחי' אותיות עדיין כלל וכלל רק מחשבת עיון שכלי לבד כידוע והוא בחי' גדלות המחשבה העצמית כמו שהיא טרם בואה לבחי' קטנו' האותיות שכולל כל מה שצריך להביא המחשבה באותיות ע"ד דוגמא מבחי' מחשבה בסקירה א' הנקרא דיבור שבמחשבה שכולל כל צירופי אותיו' הדיבור

כנ"ל כך בחי' מחשבה שכל עיוני' הנ"ל הרי בסקיר'
אחת כוללת כל מה שצריך לחשוב אותה בבחי' אותיו'
המחשב' משך זמן מה כו' כידוע וצמצום זה דמחשב'
עיונית לבא באותיות המחשבה העצמית ה"ז יותר
מצמצום המחשבה העצמי' לצמצם א"ע לבחי'
מחשבה כללית שכולל רק בשביל הדיבור שנקרא
דיבור שבמחשבה הנ"ל וד"ל. ומעתה בחי' גדלות
המחשבה בענין ודוגמא א' עם גדלות הדיבור כו' דכמו
שגדלות הדיבור כלל לגבי פרט בשביל הדיבו' כך
גדלות המחשבה העיונית בחי' כלל לגבי פרט אותיות
המחשבה העצמיית ולפ"ז יובן שכמו בדיבור
שבמחשבה שנקרא מאמר פתוח לבא בדיבור עלמין
דאתגליין יש כלל ופרט ומאמר אחד הכוללם יחד הוא
בחי' מחשבה א' הנ"ל כך בבחי' המחשבה העצמית
שנק' מאמר סתום מפני שאין בא לבחי' דיבור בגילוי
לעולם ונקרא עלמין סתימין לעולם כו' הרי יש בו ג"כ
בחי' כלל ופרט והוא בחי' מאמר הכללי דהיינו בחי'
גדלות המחשבה שנקרא מחשב' שכל העיונית והוא
כולל כל מה שצריך לבא באותיות המחשבה העצמי'
דרך פרט כו' וד"ל ולפ"ז יובן דמה שאמרו ז"ל
בראשית נמי מאמר הוא קאי גם על בחי' מאמר סתום
הזה דבחי' גדלות המחשב' הנקרא מחשבת עיון השכל
כו' דאע"פ שכלל הוא לכלול כל פרטי מאמרות
הסתומים במחשבה העצמית שמהם נבראו עלמין
סתימין (כמו ביוד נברא העוה"ב ביוד שבמחשבה
העצמי' דוקא וכמ"ש במ"א) מ"מ נמי מאמר הוא
דרבות' קאמר דהגם שלכאורה בראשית שהוא בחי'
אור החכמה המתאחד במחשבה עיונית שאינה בבחי'
אותיות כלל לא נקרא מאמר כלל כי בחי' המאמר הוא
בא בבחי' אותיות עכ"פ אבל מ"מ רבותא קאמר
דבראשית זה נמי מאמר הוא כו' והיינו לפי שבא לכלל
בחי' השפעה למטה על כל פנים גם שבא בבחי' כלל
לפרט לכלול ריבוי כל צירופי אותיות דמחשבה ה"ז
מ"מ נקרא מחשבה אחת מצומצמת לבד לגבי עצם אור
השכל כמו שהוא טרם בואו להתלבש בבחי' מחשבה
זאת בחי' מחשבת עיון הנקרא מחשבת שכלי כו' כי
הרי עצם אור השכלי כמו שהוא הרי הוא פשוט והיולי
ויכול להתלבש בכמה מיני אופני מחשבות עיונית כך
או כך כו' כמו שהמחשבה עיוני' מתלבשת בכמה
אופני צירופי אותיות המחשבה כו' וד"ל. וא"כ גם
מאמר זה הסתו' הכללי שנקרא מחשבה עיונית נמי
בחי' מאמר עכ"פ מאחר שהוא מקור לאותיות
המחשבה וכלל אצטריך לפרט כו' וכנ"ל בדיבור
שבמחשבה לגבי עצמות המחשבה אלא ששם פי'
דבראשית נמי מאמר בבחי' מאמר פתוח להיותו מקור
ודיבור הבא בגילוי ומקור של אותיות המחשבה
העצמי שנשאר בהעלם המחשבה ולא באי' להיות
מקור לדיבור הוא בבחי' מאמר סתו' הכללי אבל עכ"פ
נקרא מאמר משא"כ בחי' אור השכל עצמו שהוא
פשוט והיולי בלתי בא בהרכבת המחשבה העיונית
הנ"ל כלל אינו נקרא גם בחי' כלל לפרטי המחשבות
עיונית שמתלבש בהן אח"כ ע"כ לא נקרא בשם מאמר
כלל גם לא בבחי' מאמר סתום כמו המחשבה העיונית
כו' וד"ל. וזהו שאמרו דבראשית בבי"ת דוקא נמי
מאמר הוא אבל לא בחינת ראשית דחכמה עצמה אלא
רק בבי"ת דראשית שהוא בחי' אור החכמה שמלובש
בבחי' בינה בחיצונית שהוא בחי' תבונה וז"ש בחכמה
יבנה בית כו' בי"ת דבראשית כו' וכמ"ש כונן שמים
בתבונה כו' וד"ל (אך לפי מ"ש בזהר בפ' בראשית
ברא אלקים כו' דאבא אמר לאימא הרי גם מה שנמשך
מן החכמ' במחשב' דבינה נקרא ג"כ מאמר דאבא
עכ"פ וא"כ גם בחי' ראשית דחכמה עצמה נקרא מאמר
אלא שאין זה מצד עצמו רק בשביל שצריך לבא לידי
בחינת אמירה שהוא מה שאמר לאימא כו' וכמ"ש
אתה האמרת פועל יוצא כו' וזהו שאמר אבא לאימא
כו' במע"ב היינו בשביל התורה שנקרא ראשית דרכו
ובשביל ישראל שנקרא ראשית תבואתו כו' דהיינו בחי'
עצם כח החכמה עילאה כמו שהיא טרם בואה לבחי'
מאמר לאמר לאמא כו' וד"ל). וזהו שאמרו ישראל
עלה במחשבה א"א לומר שהכונה רק על בחי' מחשבה
שבדיבור שהוא דיבור שבמחשבה דהיינו ענין א' עם
המאמר והמשמעות שעלו במחשבה שקודם לדיבור
לגמרי אלא גם על בחי' גדלות המחשבה שנקרא
מחשבה עיונית מאמר סתום הכללי דבראשית ג"כ עלו
למעלה ממנה והוא בעצמות החכמה כו' כנ"ל וזהו
כמ"ש במדרש ע"פ אחור וקד' צרתני אחור למע"ב
במאמר האחרון דנעשה אדם אבל נשמתו קדם
למאמרות הסתומים ג"כ וכמארז"ל במי נמלך בנשמות
של צדיקים במי נמלך בעצם חכמתו כו' וכן אמרו ז'
דברים קדמו לעולם תורה ותשובה כו' ומחשבתן של
ישראל קדמה לכולן וזהו בחי' מחשבה סתימאה בחי'
חכמה סתימאה שלא בא לידי גילוי במאמר דאבא
לאימא כו' וזהו בשביל ישראל שנקר' ראשי' ישראל
לי ראש כו' וד"ל. וזהו שאומר שמע ישראל דוקא
דיחוד זה דאו"א ה' אלקינו כו' בישראל זה שעלה
במחשבה סתימאה תליא וד"ל (וז"ש בזוהר דאית
מחשבה ואית מחשבה כו' דמחשבה עיונית שרשה
בחכמה הגלוי' אבל מחשבה סתימאה היינו בבחי'
חכמה ושכל הנעלם מכל רעיון המחשבה העיונית כו'
וד"ל). והנה באמת אין ערוך כלל בין בחי' מחשבה

העיונית הנ"ל גם שנקרא גדלות המחשבה שבלא אותיות עדין כו' לגבי עצמות כח המחשבה ההיולית שבכחה העצמית כלול כמה מיני' של מחשבו' פרטיו' עיוני' כי לעיין במחשבה עיונית דרך פרט בשכל וסברא פרטי ה"ז רק בחי' הארה פרטית מעצמות כח המחשבה ההיולית כו' ועיקר ההפרש הוא שבחי' מחשבה פרטיות העיונית הרי היא בחינת מקור למקור למציאת הדיבור בפרט האחרון אבל עצם כח המחשב' ההיולי' הנ"ל טרם בואה בפרט מחשבה עיונית שכלי' אינו נקרא גם מקור למקור כו' לדיבור. ועד"ז יובן ג"כ באור השכל העצמי ההיולי שאנו רואים ג"כ שאין ערך גם למחשבה העיונית עמו כלל וכלל ומכ"ש לבחי' אותיות המחשבה המגבילי' אור עצם השכל ומעלימים אותו לגמרי כו' שהרי אנו רואים ששכל וסברא אחת היולית ופשוטה בלתי מורכבת עדיין במחשבה עיונית הנ"ל הרי אופן השכלתה והבנתה באה בעיון המחשבה העיונית בכמה מיני אופנים שונים מאד והכל אינו רק שכל וסברא אחת לבד רק שיחשב במחשבת עיון בכמה אופנים שונים כו' וא"כ הרי גם בחי' מחשבה עיונית הנ"ל אינו רק בחינת לבוש שיחליף כמ"ש כלבוש תחליפם כמו שפושט ולובש ופושט כו' וכמו אותיות המחשבה ממש לגבי בחי' גדלות המחשבה הנק' מחשבה עיונית שבודאי הן בחי' לבוש שהרי אנו רואים שמחשבה עיוני' שבלא אותיות עדיין מתלבש' בכמה מיני צירופי אותיות המחשבה לפעמים כך ולפעמי' כך והכל מחשבה שכל עיונית אחת כו' וכמ"כ מחשבה פרטי' של מחשבה עיונית כשצריך לבא בדיבור שנק' דיבור שבמחשבה הנ"ל וכן מדיבור שבמחשב' הנ"ל כשבא בהתחלקות אותיות וצירופים שונים כו' עד בחי' לבוש האחרון יותר שהוא התחלקות צירופי הדיבור עצמו כו' וד"ל. והנה יש עוד ענין א' בענין הבדלת ערך המדריגה ממחשבה לשכל עצמו שהשכל מצד עצמו כמו שהוא הרי הוא פשוט והיולי הרי אין בו מדה וגבול להגבילו כו' משא"כ כשנעשה השכל בבחי' הרכבה ונקרא שכל מורכב ולא שכל פשוט והוא כאשר מתצמצם ובא בהרכבה במחשבה עיונית הנ"ל שאז אין השכל כמו שהוא בבחי' עצמותו ממש כו' ואז יש בו בחי' מדידה ושיעור וגבול המגביל אורו והוא שמתגלה ונראה למשיגי' אותו רק לפי אופן הגבל' מהות המחשבה העיונית (כמו ביד הנביאים אדמה שזהו במחשבה דשכל וח"ע מה שא"כ בבחי' ח"ע ומהותה דמשה שנאמר בו פא"פ כו' בבחי' ראיה דח"ע עצמה כו') והוא הטעם שהמחשבה עיונית בהכרח באה לידי התחלקות אותיות המחשבה שהוא בחי' מדידה ושיעור גבולי ממש ומכ"ש מהתחלקות זו להתחלקות המחשבה בדיבור כו' אבל כשהשכל פשוט כמו שהוא בעצמותו בלתי הרכבה כלל (ונקרא שכל הנעלם מכל רעיון שבמחשבה העיונית כו' אז אין בו בחי' מדידה ושיעור מאחר שאינו גם בחי' מקור למקור ההתחלקות של האותיות מפני היותו פשוט בתכלי' בלתי מורכב כלל וכלל כו' וד"ל). וכך יובן למעלה בענין דלי"ת רבתי הנ"ל שזהו בחינ' גדלות הדיבור שבמחשבה הנ"ל שבו נכללים ביחוד אמיתי ז' רקיעים וד' סטרין שבדיבור כו' ועד"ז גם בחינת גדלות הדיבור הזה נכלל במחשבה העצמית שנקרא גדלות המחשבה שהיא מחשבה העיונית הנ"ל וגם מחשבה העיונית הנ"ל נכללת ביחוד אמיתי בעצם אור החכמה הפשוט והיולי (או בעצם כח המחשבה ההיולית כנ"ל) שאין שם בחי' מדידה ושיעור כלל להיותו למעלה גם מבחינת מקור של ההתחלקות כו' מפני שהוא אחד פשוט בתכלית בלתי מורכב כלל וכלל כו' והיינו אח"ד א"ח דלי"ת כו' הוא אחד פשוט כו' וד"ל. וזהו מ"ש בס"י לפני אחד מה אתה סופר פי' לפני בחינת א"ח דלי"ת הנ"ל שזהו בבחינ' העצמות הפשוט דאא"ס שבח"ע הפשוטה בלתי מורכב עדיין בע"ס אורות וכלים מכלים שונים שהן התחלקות צירופי אותיות כנ"ל מה אתה סופר שם בבחי' התחלקות כו' מאחר שהוא בחינת אחד פשוט בתכלית הפשיטות והוא לפני אח"ד דק"ש שנקרא א"ח דל"ת שאליו נעשה היחוד באמרו ה' אלקינו הוי"ה אחד כלומר א"ח דלי"ת הוא אחד פשוט משום דאיהו עם חיוהי וגרמוהי חד ממש וכמ"ש במ"א וד"ל:

חזינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

ד) **ועפ"י** דברינו אלה יובן ג"כ ענין ב' מיני חותמות הנ"ל ע"ד הקבלה למעלה בהעלאות והמשכות שבעולמות העליונים, והנה צריך להקדים תחלה שיש ב' בחי' בהעלאה הא' הוא הנק' בכהאריז"ל עליות העולמות וכמש"ש בסוד השבת שעולם התחתון עולה ומלביש את אור עולם העליון

ע"ש בארוכה, והב' הוא הנק' בכהאריז"ל העלאת מ"ן
והיינו שהתחתון עולה ונכלל ונבלע בהעליון והיינו
שז"א עולה להיות בבחי' עיבור בבטן אימא להיות
תלת כלילן גו תלת וה"ז היפך הענין הנק' עליות
העולמות שהתחתון מלביש את העליון ואור העליון
מתלבש בו ומוקף ממנו וכאן נהפוך הוא שהתחתון
נכלל בתוכיות העליון ומוקף ממנו, ונודע שכל זה הוא
רק משל לשכך האוזן במה שהיא יכולה לשמוע כי
אין שם גדר מקום ומדה גשמיות לומר שזה עולה
ממקום למקום או שמלביש את העליון או שנכלל
והעליון מקיפו בגשמיו' ח"ו כדבר המוקף בדבר הס
מלהזכיר, והעלי' היא עליית המעלה אמנם בחי' הנק'
עליות העולמות שהתחתון מלביש להעליון היינו שכח
התחתון מאיר בגילוי אלא שמלובש בו שפע העליון
ד"מ כשאוהב איזה דבר מחמת טעם וסיבה הרי
האהב' היא בגילוי בוערת כאש עזה נראית לעין
הרואה ושפע השכל מלובש ומאיר בו ומחייהו מ"מ
אינו נראה וניכר כ"כ כמו שהאהבה נראית וניכרת,
משא"כ בחי' הנק' מ"ן שהתחתון נכלל בהעליון היינו
שבגילוי הוא אור העליון הוא הנראה וניכר אלא
שכלול בו כחו של התחתון וכמו עד"מ התכללות כח
המרעיב וכח הדוחה בכח השכל בעת תגבורת
המחשבה בעיון המושכל שאינן יכולין לפעול פעולתם
להיות כי נכללו בכח השכל ובטלים בו ואין נגלה
וניכר אלא השכל וזה כלול ובטל בו בתכלית, והרי
ב' מינים אלו הם הפכים שבראשון התחתון בבחי' יש
וכנגדו באופן השני וכבר נת' זה בדרוש ענין המילויים
ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן ההפרש בין התלבשות להתכללות
ע"ש שנתבאר בתכלית הביאור, והנה בחי' ההעלאה
ראשונה הנק' עליות העולמות זו העלי' של התחתון
נקרא בשם בליטה כמו בליטת אותיות החותם אחר
שהוא עולה מלמטה ויוצא ממקומו למקום נעלה יותר
עד"מ ולפי שההעלאה היא בבחי' יש להלביש
בהלבשה כענין הרצוא ברשפי אש שיש מי שאוהב
ע"כ רוח אייתי רוח מעולם העליון בתחתון ג"כ בבחי'
העלם וצמצום והוא בחי' התלבשות אור העליון
שמתלבש בתחתון בבחי' לבוש ונק' המשכה זו
שמלמעלה בשם שקיעה כמשל אותיות השוקעים
ומכוסים ואינן נגלים כ"כ וע"ד שנת"ל בענין
התלבשות אורות בכלים ע"י עסק התורה ומצות
וכמ"ש אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (יחזקאל כ'
י"א) שימשיך חיות מאא"ס ב"ה בכלים מכלים שונים
וזוהי ענין חותם הראשון אשר מבליטה דלמטה נעשה
שקיעה מלמעלה והוא ענין תש"י שהם בחי' המשכות
ובליטת מוחי' דנוק' הנמשכים לה ע"י עלייתה מבי"ע
בשחרית ועומדת בזרוע שמאלי דז"א ומלבישתו
ונמשך לה מוחי' אח"כ וענין עליי' זו הוא ע"ד הנ"ל
בבחי' עליות העולמות וכמ"ש במ"א ע"פ למען יזמרך
כבוד ולא ידום (תלים ל' י"ג) נהורא תתאה קרי תדיר
ולא שכיך לנהורא עלאה. ולכן מבואר בפע"ח שכוונת
הנחת תש"י לתקן עולם הבריאה ולהעלותו שבבריאה
הם השרפים שעבודתם ברשפי אש והתלהבות וכ"ה
חלק התפלה שכנגד עולם הבריאה הוא מיוצר עד
שמ"ע והעיקר בו הוא להגיע לבחי' אהבה בק"ש
כמשנת"ל ונק' תפלה מיושב כי באשה קראו מושב
(פסחים ג' א') וכמ"ש וישב ה' מלך לעולם (תלים
כ"ט י') והיינו שבחי' המשכה הבאה מלמעלה באה
בהתלבשות אורות בכלים והיינו בק"ש שיש בה רמ"ח
תיבין בנין רמ"ח אברים וכידוע במנין האיברים
במשנה דגם בראש יש כמו שאמרו ט' בראש כו'
(אהלות פ"א מ"ה) והם בחי' כלים למוחי' ועד"ז
נעשה רמ"ח כלים לאורות והן רמ"ח תיבין וזשרז"ל
לך לאות ולא לאחרים לאות (מנחות ל"ז ב') שתש"י
צ"ל במקום מכוסה לפי שהמשכות המוחי' נקרא
חותם שוקע כנ"ל, אבל בחי' העלאה שני' שנת"ל
הנק' מ"ן שהז"א בבחי' עיבור בבטן אי' זהו ענין
חותם השני שהוא בבחי' שקיעה מלמטה דהיינו בחי'
הביטול במציאות ממש מכל וכל ואינו נחשב ליש
ודבר כלל אלא כלול ונבלע ממש במקור מקומו וכנ"ל
במשל מביטול והתכללות כח התחתון בעליון ממנו
עד שאינו פועל פעולתו כלל וכאילו אינו במציאות,
שכך הוא ענין העיבור שהז"א כלול ממש באי' ואינו
נראה כלל עד"מ עיבור הולד בבטן האם שצפון שם
וכענין התכללות המדות בשכל בעומק העיון
וההתבוננות, ולזאת ההמשכה מלמעלה באה בבחי'
בליטה דייקא והוא ענין לידת המוחי' דז"א שהם
המשכת מוחי' חדשים לגמרי וגילוי א"ס ב"ה בלי
לבוש המעלים וכמשנת"ל פ"א, וזהו מ"ש האריז"ל
שלצורך לידת המוחי' דגדלות דז"א הוצרך להיות
בחי' עיבור שני שלכאורה אינו מובן איך אחרי שנולד
יחזור להיות בעיבור וכמש"ש בשם הזהר בתר דיינקת
לון אתעברת מינייהו אך הענין לפי שהמשכת מוחי'
אלו הם גילוי גדול מאא"ס בלי לבוש לזה א"א כ"א
ע"י שמתחלה יהי' ההעלאה בביטול אמיתי וע"י
הביטול הזה יתגלה הארת אא"ס ב"ה שאינו שורה
אלא במקום שבטל אליו ית' וז"ס חותם הב'
שמשקיעה דלמטה נעשה בליטה מלמעלה, וזהו ענין
יצ"מ היציאה ממיצר מי דבינה ולידת המוחי', וזהו
ענין תש"ר שהיא בליטת המוחי' דז"א שבאים אחרי
עיבור השני דז"א שנכנס בעיבור בבטן אי' וז"ס כ"א

אזכרות שבתפילין כמ"ש בפ"א דהיינו ע"י השקיעה
והביטול כנ"ל, (משא"כ מוחי' דנוק' אינן באים ע"י
עיבור ב' מטעם הנ"ל שהוא בחי' חותם שוקע שבא
ע"י בליטה דלמטה בחי' התלבשות ועליי' בלבד) וז"ס
שנא' בפע"ח שכוונת הנחת תש"ר הוא תיקון בבחי'
אצילות ששם הוא בחי' הביטול אמיתי כידוע בענין
ואחר האש קול דממה דקה (מ"א י"ט י"ב) דתמן
מלכא קאתי שר"ל על עולם האצי' דתמן מקנן אבא
כח מה כמ"ש במ"א, וחלק התפלה שכנגדו הוא בחי'
שמו"ע תפלה מעומד כמשתחווה לפני המלך וכמ"ש
בחנה וקולה לא ישמע (שמ"א א' י"ג) וכל המשמיע
קולו כו' (ברכות כ"ד ב') לפי שאז צ"ל תכלית
הביטול בלתי הרגשה מעצמו אחר שנגש לפני המלך
ממש, וגורם עי"ז המשכה בבחי' בליטה מלמעלה
בחי' גילוי אור שאינו מלובש בכלי (עד שגם למטה
יכול להיות שינוי הטבע כו' כמש"ל) והוא ענין וימינו
תחבקני דהיינו בחי' חיוורתי חסד דע"י שמתפשט עד
למטה שז"ס הרצועות דתליין על לבא והיינו שתש"ר
צ"ל מגולים דוקא כמ"ש וראו כו' (דברים כ"ח יו"ד)
ולא יכנף (ישעי' ל' כ') וע"ז כיוונו רז"ל לע"ל הקב"ה
מוציא חמה מנרתיקה (ע"ז ג' ב') כי חמה נק' בחי'
ז"א שיתגלו אורותיו בגילוי רב ועצום ועד"ז הוא ענין
הל"ת בבחי' ביטול והנחת עצמותו לא תאכל חלב
וגורם מלמעלה בחי' בליטה כנ"ל:

מצות תפילין

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ועפ"ז יובן מ"ש מאל אביך ויעזרך שארז"ל דמות
דיוקנו של אביו נראה לו בחלון והיינו כי
יעקב הי' בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה
כו' שת"ת עולה עד הכתר שהוא בחי' ע"י וא"א, וזהו
מזה נמשך הכח ליוסף לעמוד בנסיון שלשון אל הוא
לשון כח מל' ואת אילי הארץ לקח ל' כח ויכולת,
והיינו שהכח והיכולת של יוסף לעמוד ולכבוש את
יצרו נמשך מבחי' אביך שהי' מרכבה למדת הת"ת
שעולה עד א"א, וע"י שעשה ועמד בנסיון בפועל ממש
המשיך מבחי' א"א לז"א כו'. או י"ל מאל אביך ע"פ
משארז"ל ע"פ ויקרא לו אל אלקי ישראל הקב"ה
שהוא אלקי ישראל קרא ליעקב אל, ונת' מזה במ"א
ע' בד"ה והחרים בסופו, אל הוא ל"א נתיבות מל"ב
נתיבות חכ' כי על נתי' הל"ב נא' נתיב לא ידעו עיט
וגו', ויו"ד פעמים ל"א הם ש"י הוא בחי' ש"י עולמות
דא"א קנה חכ' קנה בינה והם מחצה מתר"ך שעולה
ב"פ יש ישיש כמ"א במ"א. ונמצא כי לפי ב' הפי'
הכוונה על בחי' א"א מחצה התחתון דכתר, וזהו מאל
אביך, ויעזרך בהוה ועתיד, כי אל תאמין בעצמך, וגם
כי כל צדיק בעלייתו לבחי' הגבוה יותר צריך להיות
בבחי' אתכפי' ואתהפכא בכל רגע בדקות, וכמ"ש
בזהר מאן דלא טעים מרירא למיתקא עד דלא יתא
להכא לית לון חולקא כו' ולגבי עולם היותר עליון
העבודה בעולם שהוא בבחי' גשם עדיין, ואי לזאת
צריך לעזר וסיוע גם כשכבר כבש את יצרו כו'.
ועפ"פ הקדמה זו יובן ענין נט"י לסעודה ע"פ פי'
מהרי"ק, דהנה צ"ל משארז"ל פתח במזבח
וסיים בשולחן עכשיו שולחנו של אדם מכפר עליו,
דהיתכן שהשולחן יהי' במקום מזבח הכפרה, אך הנה
באמת צ"ל האיך המזבח מכפר שע"י שמקריבין
הבהמה על המזבח יתכפר על נפש האדם, והרי האדם
גבוה במעלה שהוא מדבר והבהמה היא בע"ח, והגם
שנת' במ"א בענין אדם כי יקריב מכם ולא נא' אדם
מכם כו' זהו בעבודה בנפש האדם אבל בגשמיות
בפו"מ הי' מקריבין הבהמה ע"ג המזבח, והאיך עי"ז
יתכפר נפש החוטא. אך הענין הוא דכתי' אחור וקדם
צרתני, אחור למע"ב וקדם למע"ב, כמ"ש באריכות
בדרושי ראשי המטות, שכל העולם כולו לא נברא אלא
לצוות לזה, ומ"מ כשחטא אדם אומרי' לו הרי יתוש
קדמך פי' שקדמך במעלה ומדריגה להיותו מבחי'
התהו שקדם לתיקון, וכשהוא מקיים רצון עושהו ה"ה
במעלה יתירה מהאדם החוטא ועובר על רצון עושהו,
שע"י החטא ועון נשפל ונגרע נפש האדם עד שהוא
גרוע יותר גם מיתוש, ולכן ע"י שעושה תשובה ומביא
קרבן והקרבן נכלל באש שלמטה ואש שלמעלה עד
שמגיע לשורשו בחי' פני שור שבמרכבה, ואז ע"י
אכילת לחמי לאישי הם השרפי' שנקר' אישי' הם
מגביהי' את הכסא עם בחי' אדם שעל הכסא לבחי' כי
לא אדם הוא, כמ"ש במ"א בענין והחיות נושאות את
הכסא, אז נמשך מבחי' אוא"ס דכי לא אדם הוא ששם

אינו תופס מקום כלל שיומשך בחי' סליחת העוונות כו'. וז"ע המזבח כפרה שמכפר על נפש החוטא.

ועד"ז יובן ענין שולחנו של אדם מכפר עליו, דהנה צ"ל הלא האדם הוא מדבר שהוא מעלה יתירה על בחי' דצ"ח איך הוא מקבל חיות מצומח וחי, והצומח וחי אינם צריכי' לו והוא צריך להם שבלעדם א"א לו לחיות, וה"ז פלאי, הוא עצמו גבוה יותר וכל חיותו תלוי בצומח וחי דברי' נמוכי' ממנו, ואם מפני דכתי' כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם אלא על כל מוצא פי ה' יחי' האדם, הרי גם באדם יש מוצא פי הוי', ומאי אולמא דמוצא פי הוי' שבמאכל ממוצא פי ה' דבהאדם כו'. אלא זהו מטעם הנ"ל שבקרבנות שהאדם הוא מבחי' התיקון ודצ"ח הם מתהו שקדם לתיקון אלא שנפל בשבה"כ, וע"י שאוכל מאכל לשם שמים ה"ה מגביה את המאכל מנפילתו וגשמיותו, ונמצא כי המאכל צריך להאדם, וכשהאדם מגביה את המאכל אז המאכל נותן חיות באדם, להיות כי בשורשו הנה הוא באמת גבוה יותר וכנ"ל, אמנם הנה זהו כשאוכל לשם שמים דהיינו שבכח האכילה ילמוד ויתפלל, ובאכלו יכוון להגביה הניצוץ אשר בזה בכח צמיחתו, ויקרא גם בגלגול כמ"ש בכתהאריז"ל, וכענין דכתי' באלי' וילך בכח האכילה ארבעי' [יום], דהגם שיפלא בעינינו איך ישבע האדם מאכילה אחת ארבעי' יום, מ"מ הנה גם זה מקרא מלא שבכח האכילה דוקא הלך מ' יום, ומשמע אם לא הי' אוכל לא הי' יכול להלוך מ' יום בלא אכילה, והיינו שזימן לו הקב"ה ניצוץ גדול שהחי' אותו ארבעי' יום, כי השובע הוא לפי ערך הניצוץ אשר בו כו'.

המזבח עץ שלש אמות (ג)

בס"ד. ש"פ אמור, ל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

ג) ומֵעַתָּה צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיָן "וְדֶרֶךְ חַיִּים".

הִנֵּה[80] כְּתִיב[81]: "וְשַׁמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה", וְאָמְרוּ רַז"ל קִדּוּשִׁין דַּף ל' עַמּוּד ב: "וְשַׁמְתֶּם – סַם תָּם, נִמְשְׁלָה הַתּוֹרָה לְסַם חַיִּים כו', בָּרָאתִי יֵצֶר הָרָע וּבָרָאתִי לוֹ תּוֹרָה תַּבְלִין כו'".

וּבְעֵירוּבִין דַּף נ"ד עַמּוּד א: "נָתַן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל סַם חַיִּים לְכָל גּוּפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[82]: "וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא".

וְעִנְיָן לְשׁוֹן "סַם חַיִּים" מְבוֹאָר בַּזֹּהַר חֵלֶק ג רֵישׁ פָּרָשַׁת חֻקַּת דַּף קע"ט סוֹף עַמּוּד ב, גַּבֵּי "וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם וְחָיוּ"[83]:

"מַאן דְּאָחִיד סָמָא דְּמוֹתָא, אִי לֹא יְעָרַב בֵּיהּ סָמָא דְּחַיֵּי כו', וְעַל דָּא 'וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם וְחָיוּ וְלֹא יָמוּתוּ', בְּגִין דְּסָמָא דְּחַיֵּי מְעָרַב בַּהֲדֵיהּ כו', בְּגִינֵי כָּךְ 'וְזֹאת הַתּוֹרָה[84] כו'"[85].

וְהָעִנְיָן, דְּהִנֵּה הַמַּלְכוּת עַצְמָהּ הַנִּקְרֵאת "זֹאת" – בְּנִינָהּ מִן הַגְּבוּרָה. וְלָכֵן נִקְרֵאת "סָמָא דְּמוֹתָא", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת בְּהַר דַּף קי עַמּוּד ב בְּעִנְיָן "שְׁכָן אֶרֶץ וּרְעֵה אֱמוּנָה"[86]. וְלָזֹאת צְרִיכִים לְעָרֵב בָּהּ "סָמָא דְּחַיֵּי", הַיְינוּ לְהַמְשִׁיךְ בָּהּ בְּחִינַת זָ"א, שֶׁנִּקְרָא "עֵץ חַיִּים", וְזֶהוּ "סָמָא דְּחַיֵּי" – שֶׁמְּהַפֵּךְ גַּם הַגְּבוּרוֹת לְטוֹב.

וְצָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁנֶּהֱפַךְ וְנִמְתָּק הַגְּבוּרוֹת הַנִּקְרָא "סָמָא דְּמוֹתָא" לִהְיוֹת "סָמָא דְּחַיֵּי" – עָדִיף טְפֵי מִ"סָמָא דְּחַיֵּי" לְבַד. וּכְמוֹ מִרְקַחַת מִצְנוֹן שֶׁמִּטַּגְּנִים בְּדְבַשׁ, הֲרֵי יֵשׁ בָּזֶה עֲרֵיבוּת יוֹתֵר מִדְּבַשׁ לְבַד כו'. וְזֶה כָּל עִיקָּר עִנְיָן הַסַּם – לַהֲפוֹךְ וּלְהַמְתִּיק אֶת הַגְּבוּרוֹת דַּוְקָא. וּכְמוֹ הָרְפוּאָה, שֶׁנִּקְרֵאת "סַם", הֲרֵי עִנְיָנָהּ הוּא לְרַפְּאוֹת הַחוֹלֶה. וְכֵן הַבּוֹשֶׁם שֶׁנִּקְרָא בַּפָּסוּק "סַם", וּכְמוֹ "קַח לְךָ סַמִּים כו'"[87], הֲרֵי הוּא לְהָשִׁיב אֶת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁמַּמְשִׁיךְ חִיּוּת חָדָשׁ, וּמִתְחַדְּשִׁים וּמִתְחַזְּקִים עַל יְדֵי זֶה כָּל הַכֹּחוֹת בְּחִיּוּת חָדָשׁ כו', וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.

---

80. הֵבָא לְקַמָּן עַד קֶטַע הַמַּתְחִיל "וּבִיאוּר הָעִנְיָן הוּא" מִיּוּסָּד, כַּנִּרְאֶה, עַל דְּרוּשׁ הַצָּמַח צֶדֶק בְּאוֹר הַתּוֹרָה עֵקֶב (דְּבָרִים פְּרָק ב) עַמּוּד תריט־ב. מִשְּׁלֵי (נ"ך כְּרַךְ א) עַמּוּד תקעד־ה.

81. עֵקֶב יא, יח.

82. מִשְּׁלֵי ד, כב.

83. בְּמִדְבָּר ד, יט.

84. וְאָתְחַנַּן ד, מד.

85. מִי שֶׁאוֹחֵז סַם הַמָּוֶת, אִם לֹא יְעָרֵב בּוֹ סַם הַחַיִּים כו'. וְעַל זֶה, 'וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם וְחָיוּ וְלֹא יָמוּתוּ', מִשּׁוּם שֶׁסַּם הַחַיִּים מְעָרֵב אוֹתוֹ כו'. וְעַל זֶה 'זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה' כו'.

86. תְּהִלִּים לז, ג.

87. תִּשָּׂא ל, לד.

וְזֶהוּ עִנְיָן בֵּירוּר עֵץ הַדַּעַת, שֶׁהוּא עִיקַּר "סָמָא דְּמוֹתָא", שֶׁכְּשֶׁנִּתְבָּרֵר נַעֲשָׂה עֲלִיָּה יְתֵירָה. וּכְמוֹ בֵּירוּר עוֹלָם הַתֹּהוּ, "וַיִּמְלוֹךְ וַיָּמָת כו'"[88], שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה עֲלִיָּה לְמַעְלָה מֵעוֹלָם הָאֲצִילוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַתִּיקוּן בִּכְלָל כו'. וְזֶהוּ "בָּרָאתִי יֵצֶר הָרָע" לְהַמְתִּיקוֹ בְּתַבְלִין – בַּתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת "עֵץ הַחַיִּים", "סָמָא דְּחַיֵּי", וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה "טוֹב מְאֹד"[89] כו'.

וְהִנֵּה, עִנְיָן "עֵץ הַחַיִּים" מְבוֹאָר בְּזֹהַר חֵלֶק א דַף לז סוֹף עַמּוּד ב, שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַמִּשְׁכָּה בָּאָה לְזָ"א מַאֲרִיךְ אַנְפִּין, שֶׁמִּשָּׁם "אוֹרֶךְ יָמִים" כו'. עַיֵּן שָׁם בְּ"מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ" בְּשֵׁם הַתִּקּוּנֵי זֹהַר[90]. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה "אוֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ"[91], כִּי תַּרְיַ"ג[92] מִצְוֹת דְּאוֹרַיְיתָא וְז' מִצְוֹת דְּרַבָּנָן הֵם תר"ך עַמּוּדֵי אוֹר דְּכֶתֶר.

וּבַאֲדָרָא רַבָּא דַף קכט עַמּוּד א:

"הַהוּא אָרְחָא אִתְפָּרְשָׁא לְתַרְיַ"ג אוֹרְחִין דְּאוֹרַיְיתָא דִּפְלִיג בְּזָ"א"[93] – הֲרֵי שֶׁמִּקּוֹר הַהַמְשָׁכָה בַּתּוֹרָה בָּא מֵאַרִיךְ אַנְפִּין.

וּבְפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ דַף קנב סוֹף עַמּוּד א כָּתַב:

"וּבְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל – דָּא גּוּפָא לְנִשְׁמָתָא כו', וְנִשְׁמָתָא – דָּא 'תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל', דְּאִיהוּ אוֹרַיְיתָא מַמָּשׁ, וְנִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא – דָּא אִיהוּ עַתִּיקָא קַדִּישָׁא כו'[94].

וְזֶהוּ עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[95] עַל פָּסוּק[96] "כִּי תִשְׁמַע **בְּקוֹל** גו'": "קוֹל" הַיְינוּ זָ"א, "קוֹל יַעֲקֹב"[97], וּ"בְקוֹל" הַיְינוּ אוֹר אֵין־סוֹף הַמְלוּבָּשׁ בְּהַקּוֹל כו'. וְהַיְינוּ הָאוֹר אֵין־סוֹף הַמְלוּבָּשׁ בַּתּוֹרָה. דְּתוֹרָה הִיא זָ"א, וּבָהּ מֵאִיר וּמִתְלַבֵּשׁ מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר כו'.

וְזֶהוּ עִנְיָן "בֵּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה"[98], לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת כֶּתֶר בַּתּוֹרָה. וּמִצַּד הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף דְּכֶתֶר בַּתּוֹרָה שֶׁמִּזָּ"א, עַל שֵׁם זֶה נִקְרָא עֵץ הַחַיִּים "סָמָא דְּחַיֵּי", כִּי סַם הוּא בְּחִינַת רְפוּאָה, וְאַרִיךְ־אַנְפִּין נִקְרָא "אַסְיָא"[99] – שֶׁמִּמֶּשָׁם שֹׁרֶשׁ הָרְפוּאָה.

וְזֶהוּ "**כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ**"[100] – רָאשֵׁי תֵּיבוֹת "אֲרִיךְ"[101], "**וַאֲרוּכָתְךָ** מְהֵרָה תִּצְמָח"[102] – מִבְּחִינַת אֲרִיךְ כו'. וְזֶהוּ "וְהַעֲלֶה **אֲרוּכָה וּרְפוּאָה** שְׁלֵימָה כו'"[103]. כִּי עִיקַּר הַמַּחֲלָה הִיא קְלִיפַּת נוֹגַהּ, וּבְכֵדֵי לְהַפֵּךְ חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא וּמְרִירוּ דְקְלִיפַּת נוֹגַהּ לְמִיתְקָא[104] – זֶה בָּא עַל יְדֵי הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשְׁתַּלְשְׁלוּת כו'.

וּבֵיאוּר[105] הָעִנְיָן הוּא:

דְּהִנֵּה כְּתִיב[106]: "כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ", וּבַגְּמָרָא פֶּרֶק א דְּבָבָא מְצִיעָא דַף קז עַמּוּד ב אָמְרוּ: "מַחֲלָה זוֹ מָרָה"[107]. דְּהִנֵּה "מַחֲלָה" הִיא מִקּוֹר הַחוֹלִי, וּמִקּוֹר כָּל חוֹלִי הִיא "מָרָה".

וְהָעִנְיָן הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "נוֹפֶת תִּטּוֹפְנָה שִׂפְתֵי זָרָה כו' וְאַחֲרִיתָהּ **מָרָה** כַּלַּעֲנָה" (מִשְׁלֵי סִימָן ה'[ו, ד]). וּפֵּרֵשׁ בַּזֹּהַר חֵלֶק ב וַיַּקְהֵל דַף רנ עַמּוּד ב, דְּקָאֵי עַל קְלִיפַּת נוֹגַהּ. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּ"מָרָה" הִיא בְּחִינַת קְלִיפַּת נוֹגַהּ, וְהוּא בְּחִינַת רַע דְּנוֹגַהּ.

וְכֵן מַשְׁמַע בְּרַבְעָיָא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת נָשֹׂא דַף קכד סוֹף עַמּוּד א וְעַמּוּד ב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

"וּבְגִין דַּהֲווּ יִשְׂרָאֵל עִם 'עֵרֶב רַב', כּוּלְּהוּ הָווּ אִילָנָא דְּטוֹב וָרָע (וְעַיֵּין מַה שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק א בְּרֵאשִׁית דַף כו

---

88. וַיִּשְׁלַח לוֹ, לב וָאֵילֵךְ.

89. בְּרֵאשִׁית א, לא. "טוֹב זֶה יֵצֶר טוֹב, מְאֹד זֶה יֵצֶר הָרָע" (קֹהֶלֶת רַבָּה ג, יא (ג). וּרְאֵה בְּרֵאשִׁית רַבָּה ט, י) – "כְּשֶׁנֶּהֱפַךְ לְטוֹב". תּוֹרָה אוֹר סט, ג. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

90. וְשָׁם: "וְדַע, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בְּמַה שֶׁאָמַר הַזֹּהַר "אִתְעָר רוּחָא דְּחַיֵּי דִּלְעֵילָא" הִיא הַבִּינָה, מִכָּל מָקוֹם שֹׁרֶשׁ הַחַיִּים הָיוּ בְּאֵים לְהֶם מֵאֲרִיךְ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בַּתִּיקּוּנִים וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אַמַּאי הָווּ קַדְמָאֵי חַיֵּין יוֹמִין סַגִּיאִין? אָמַר לֵיהּ: אֲרִיכוּ דְּיוֹמִין אִינּוּן מֵאֲרִיךְ וְכו'".

91. מִשְׁלֵי ג, טז.

92. תּוֹרַת הָעוֹלָה לְהָרַמְ"א חֵלֶק ג פֶּרֶק לח. שֶׁלָּ"ה חֵלֶק תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב פָּרָשַׁת יִתְרוֹ.

93. הַדֶּרֶךְ הַהִיא נִפְרֶדֶת לְתַרְיַ"ג דַּרְכֵּי הַתּוֹרָה שֶׁנֶּחֱלַק בְּזָ"א.

94. וּבְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל זֶה גּוּף לַנִּשְׁמָה כו', וּנְשָׁמָה זֶה 'תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל', שֶׁהוּא הַתּוֹרָה מַמָּשׁ, וּנְשָׁמָה לַנִּשְׁמָה זֶהוּ עַתִּיק הַקָּדוֹשׁ.

95. תֵּצֵא כג, ב.

96. פָּרָשַׁת רְאֵה יג, יט.

97. תּוֹלְדוֹת כז, כב.

98. נְדָרִים פא, א. בָּבָא מְצִיעָא פה, רֵישׁ עַמּוּד ב. וּרְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה פָּרָשַׁת רְאֵה כט, א. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

99. רוֹפָא. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג רצט, ב. וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה הַאֲזִינוּ (דְּבָרִים כְּרַךְ ד) עַמּוּד א'תרעו. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

100. בְּשַׁלַּח טו, כו.

101. מְאוֹרֵי אוֹר אוֹת א' סָעִיף קכ"ד בְּיָאִיר נָתִיב ("מִמַּתַּלְמִידֵי הָאַרִיז"ל"). קֹהֶלֶת יַעֲקֹב לְבַעַל הַמְחַבֵּר סֵפֶר מְלֹא הָרוֹעִים מַעֲרֶכֶת גַּם בְּאוֹר הַתּוֹרָה מִשְׁפָּטִים עַמּוּד א'רמז וָאֵילֵךְ. וּבִשְׁנוּמִים וְהוֹסָפוֹת בְּתוֹרַת שְׁמוּאֵל תר"מ חֵלֶק א עַמּוּד ק' וָאֵילֵךְ.

106. בְּשַׁלַּח טו, כו. אַחַר (שָׁם כג): "וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ מָרָה"

107. ושם: "מַחֲלָה זוֹ מָרָה – שֶׁשְּׁמוֹנִים וּשְׁלֹשָׁה חֲלָאִין יֵשׁ בָּהּ, 'מַחֲלָה' בְּגִימַטְרִיָּא הָכִי הָווּ". וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה מִשְׁפָּטִים (שְׁמוֹת כְּרַךְ ד) עַמּוּד א'ריד. א'רמז. הֶמְשֵׁךְ תער"ב חֵלֶק א עַמּוּד שעז. חֵלֶק ב עַמּוּד א'רב.

עמוד א[108]). וְעַל דָּא חֲצִיוֹ מָתוֹק מִסִּטְרָא דִּימִינָא וְחֲצִיוֹ מַר מִסִּטְרָא דִשְׂמָאלָא. וּבִזְמַנָּא דְעֵרֶב רַב הֲווֹ מַחְטִיאִין לוֹן לְיִשְׂרָאֵל, כְּאִלּוּ הֲווֹ כּוּלְהוֹ מִסִּטְרָא דְרָע, וּמַיָּא אִתְהַדְּרוּ כּוּלְהוֹ מְרִירָן בְּהַהוּא עֵץ מַר בְּמַיָּא, הָדָא הוּא דִכְתִיב[109] 'וַיָּבֹאוּ מָרָתָה' כו'"[110]. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

נִמְצָא דְ"מַר" הוּא בְּחִינַת רַע דְנוֹגַהּ.

(וּמַה שֶׁכָּתַב: "וּבִזְמַנָּא כו' מַחְטִיאִין כו' מִסִּטְרָא דְרָע כו'", לְכְאוֹרָה מִשְׁמַע מִזֶּה דְ"מַר" הוּא בְּחִינַת רַע גְּמוּר דְג' קְלִיפּוֹת כו'.

יֵשׁ לוֹמַר, דְּבָזֶה גַּם כֵּן הַכַּוָּנָה עַל בְּחִינַת רַע דְנוֹגַהּ. דְּהִנֵּה מַה שֶׁהֶחֱטִיאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בַּדְּבָרִים הָאֲסוּרִים לְגַמְרֵי, אֶלָּא בַּדְּבָרִים הַמּוּתָּרִים, שֶׁהָיוּ מוּתָּרוֹת, רַק לְמִלְּאוֹת תַּאֲוֹת נַפְשָׁם. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְהָאֲסַפְסוּף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשׁוּבוּ כו'"[111], שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הָרַע דְנוֹגַהּ כו'. וְזֶהוּ עִנְיָן "מָר".

וְהָעִנְיָן, דְ"מַר" הוּא בְּגִימַטְרִיָּא ב' פְּעָמִים ק"ך[112], הֵם ק"ך צִירוּפִים[113] דֶ"אֱלֹהִים אֲחֵרִים" דְנוֹגַהּ כְּשֶׁמִּתְחַבֶּרֶת עִם ק"ך צִירוּפִים דִּקְדוּשָׁה, שֶׁאָז נַעֲשֶׂה "מַר", "גְּבוּרוֹת קָשׁוֹת" כו'.

וּמִכָּל מָקוֹם, בְּחִינַת רַע הַנַּ"ל זֶהוּ כְּמוֹ שֶׁקְּלִיפַּת נוֹגַהּ נִכְלְלָה בְּג' קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת. דְּהִנֵּה נוֹגַהּ מִצַּד עַצְמָהּ מְעוֹרֶבֶת טוֹב וְרָע, וְעִנְיָן לְבוּשֵׁי הַנּוֹגַהּ מִצַּד עַצְמָם הוּא, כְּשֶׁאוֹכֵל עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל דָּבָר מוּתָּר הַמּוּכְרָח לוֹ לְצוֹרֶךְ הַגּוּף וְקִיּוּמוֹ, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּון לְשֵׁם שָׁמַיִם כו', אֲבָל גַּם כֵּן לֹא לְמִלְּאוֹת תַּאֲוֹת נַפְשׁוֹ כו', כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" חֵלֶק א רֵישׁ פֶּרֶק ז, וְזֶהוּ לְבוּשֵׁי הַנּוֹגַהּ עַצְמָן, שֶׁמְּעוֹרָב טוֹב וְרָע, וּכְשֶׁאוֹכְלוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם אָז מִתְבָּרֵר הַטּוֹב מִן הָרַע וְנִכְלָל בַּקְּדוּשָׁה, וּכְשֶׁאוֹכְלוֹ לְמִלְּאוֹת תַּאֲוֹת נַפְשׁוֹ, אָז נִכְלָל בְּג' קְלִיפּוֹת וְהוּא אָז רַע גְּמוּר.

אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה מִכָּל מָקוֹם לְרַע גְּמוּר דְג' קְלִיפּוֹת, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחְזוֹר וְלַעֲלוֹת אֶל ה' כו', וְזֶה יָכוֹל לַחְזוֹר וְלַעֲלוֹת עִמּוֹ בְּשׁוּבוֹ לַעֲבוֹדַת ה' כו', לְפִי שֶׁהוּא מַאֲכָל הֵיתֵר כו'.

וּלְפִי זֶה יוּבָן, דְּהָרַע דִּלְבוּשֵׁי הַנּוֹגַהּ עַצְמָן נִקְרָא גַּם כֵּן "מַר", שֶׁהוּא הָרַע דְנוֹגַהּ (וְזֶהוּ "מַחֲלָה – מִקּוֹר הַחוֹלִי כו'"). וּכְשֶׁהוּא אוֹכֵל לְתַאֲוֹת נַפְשׁוֹ, וּכְמוֹ "וְהָאֲסַפְסוּף כו' הִתְאַוּוּ כו'", הוּא כְּמוֹ שֶׁהָרַע דְנוֹגַהּ נִכְלָל בְּג' קְלִיפּוֹת, שֶׁזֶּהוּ חֵטְא וְעָוֹן, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר).

וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[114] בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" פֶּרֶק הַנַּ"ל, דְּקְלִיפַּת נוֹגַהּ הִיא כְּלוּלָה מִטּוֹב וְרָע, וּבַעֲשִׂיָּה רוּבָּהּ כְּכוּלָּהּ רַע, רַק מְעַט טוֹב מְעוֹרָב בָּהּ כו'. וּמִמֶּנָּה נִמְשָׁכִים תַּאֲוֹת הַתַּעֲנוּגִים גַּשְׁמִיִּים מִדְּבָרִים הַמּוּתָּרִים, שֶׁגַּם כֵּן אֲסָרָתָן תּוֹרָה, וְהַיְינוּ הַתַּאֲוָה בָּהֶם, שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָם לְמִלְּאוֹת תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ – הוּא אִיסּוּר שֶׁל תּוֹרָה.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הַחִינּוּךְ סוֹף פָּרָשַׁת שְׁלַח־לְךָ סִימָן שפ"ז:

"שֶׁלֹּא נִרְדּוֹף אַחַר תַּאֲוֹת עוֹלָם הַזֶּה כו'".

וּבְסוֹף הָעִנְיָן כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

"וְכֵן מִי שֶׁהוּא תָּר אַחַר עֵינָיו, כְּלוֹמַר שֶׁהוּא רוֹדֵף אַחַר תַּאֲוֹת הָעוֹלָם כו' מִבְּלִי שֶׁיְּכַוֵּון בָּהֶם כְּלָל לְכַוָּנָה טוֹבָה כו', רַק לְהַשְׂלִים נַפְשׁוֹ בְּתַעֲנוּגִים כו', עוֹבֵר עַל לָאו זֶה כו'". עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְהַיְינוּ הַלָּאו דְ"וְלֹא תָתוּרוּ כו'"[115].

וְהָרַמְבַּ"ם בְּסֵפֶר הַמִּצְוֹת, לֹא־תַעֲשֶׂה מ"ז כָּתַב:

"הַזְהָרָה שֶׁלֹּא לָתוּר אַחֲרֵי לְבָבֵינוּ כו', וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם' זֶה זְנוּת כו', רָצָה לוֹמַר, הַמָּשֵׁךְ אַחַר הַתַּאֲוֹת הַגַּשְׁמִיּוֹת וְהִתְעַסֵּק הַמַּחְשָׁבָה בָּהֶן. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" סוֹף פֶּרֶק י"ב: "כִּי הַמְּהַרְהֵר בְּרָצוֹן כו'"[116]. וְהַבַּחְיֵי רֵישׁ פָּרָשַׁת קְדוֹשִׁים הָאֲרִיךְ בָּזֶה.

וְזֶהוּ "לְתַאֲוָה יְבַקֵּשׁ נִפְרָד" (מִשְׁלֵי סִימָן י"ח[, א]), כִּי מִי שֶׁנִּמְשָׁךְ אַחַר הַתַּאֲוָה הוּא בְּחִינַת "נִפְרָד"[117].

וְעַיֵּין בְּרַבּוֹת לֶךְ לְךָ פָּרָשָׁה מא עַל הַפָּסוּק "הִפָּרֵד נָא מֵעָלַי"[118]: "הִבָּדֵל' אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא 'הִפָּרֵד'"[119]. הֲרֵי שֶׁבְּחִינַת נִפְרָד גָּרוּעַ יוֹתֵר מִנִּבְדָּל. וְהוּא מִלְּשׁוֹן "בְּסוּס בְּפֶרֶד"[120].

(נִרְאֶה לוֹמַר, 'נִבְדָּל' נִמְצָא גַּם כֵּן בַּקְּדוּשָׁה, כְּמוֹ "וְהִבְדִּילָה לָכֶם הַפָּרוֹכֶת כו'"[121], "וַיִּבָּדֵל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ כו'"[122]. וְהוּא

---

108. רְאֵה לְקַמָּן בַּמִּילּוּאִים.

109. בְּשַׁלַּח טו, כג.

110. וּמִשּׁוּם שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עִם 'עֵרֶב רַב', כֻּלָּם הָיוּ עֵץ שֶׁל טוֹב וְרָע, וְעַל זֶה חֲצִיוֹ מָתוֹק מִצַּד יָמִין וְחֲצִיוֹ מַר מִצַּד שְׂמֹאל. וּבִזְמַן שֶׁעֵרֶב רַב הָיוּ מַחֲטִיאִים אֶת יִשְׂרָאֵל, כְּאִלּוּ הָיוּ כֻּלָּם מִצַּד הָרָע, וְהַמַּיִם חָזְרוּ לִהְיוֹת מְרִירִים כְּמוֹ אוֹתוֹ עֵץ מַר בַּמַּיִם. זֶהוּ שֶׁכָּתוּב: 'וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם מִמָּרָה כִּי מְרִרִים הֵם'.

111. "וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר". בְּהַעֲלוֹתְךָ יא, ד.

112. לִקּוּטֵי תּוֹרָה לְהָאַרִיז"ל בְּשַׁלַּח עַל הַפָּסוּק וַיָּבֹאוּ מָרָתָה" (טו, כג) שָׁם בְּסוֹפוֹ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיָּבֹא עֲמָלֵק". מְאוֹרֵי אוֹר אוֹת מ סָעִיף צב בְּיָאִיר נָתִיב. אוֹת ע סָעִיף יט.

113. רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר (טו) הַזִּיווּגִים פֶּרֶק ו. שַׁעַר (מד) הַשֵּׁמוֹת פֶּרֶק ה.

114. וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: **עַל דְּבַר תַּאֲוַת הֵיתֵר רְאֵה גַּם כֵּן קוּנְטְרֵס "וּמַעְיָן" מַאֲמָר א־ב. רֵישׁ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "זְכַרְנוּ" תש"א** [סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תש"א עַמּוּד 151] .– הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמו"ר.

115. שְׁלַח טו, לט: "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם".

116. "נִקְרָא רָשָׁע בְּאוֹתָהּ שָׁעָה".

117. רְאֵה תּוֹרָה אוֹר נא, ב. לִקּוּטֵי תּוֹרָה תְּבוֹא מג, ג. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

118. לֶךְ לְךָ יג, ט.

119. וְשָׁם: "מָה הַפִּרְדָּה הַזּוֹ אֵינָהּ קוֹלֶטֶת זֶרַע, כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לְאוֹתוֹ הָאִישׁ לְהִתְעָרֵב בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם".

120. תְּהִלִּים לב, ט.

121. תְּרוּמָה כו, לג: "וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים".

122. "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים". דִּבְרֵי הַיָּמִים א' כג, יג.

הַהַבְדָּלָה בֵּין קֹדֶשׁ לְקָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. וּכְמוֹ כֵן יֵשׁ הַבְדָּלָה בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל.

וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּתוֹרָה אוֹר דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד שִׁמְךָ אַבְרָם"[123], וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהִבְדִּילָה הַפָּרוֹכֶת לָכֶם" בְּפָרָשַׁת לֶךְ לְךָ[124].

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּ"נִבְדָּל" הוּא הַהַבְדָּלָה בֵּין קְדוּשָּׁה לִכְלָלוּת בְּחִינַת קְלִיפַּת נוֹגַהּ, וְ"נִפְרָד" הוּא בְּהָרַע דְּנוֹגַהּ, וּכְמוֹ "יִתְפָּרְדוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן"[125]. וְצָרִיךְ עִיּוּן מֵעִנְיָן "וּמִשָּׁם יִפָּרֵד"[126], דְּהוּא עִנְיָן ד' מַחֲנוֹת שְׁכִינָה[127], ד' חַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה וְג' עוֹלָמוֹת בִּי"ע בִּכְלָל, כַּיָּדוּעַ.

וְהַנִּרְאֶה, דְּ"נִבְדָּל" שֶׁיֵּשׁ יוֹתֵר עַל בְּחִינָה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁנִּבְדֶּלֶת וּמְעוּלָּה הַרְבֵּה בְּהַבְדָּלָה מֵהַבְּחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה, כְּמוֹ קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים מִקֹּדֶשׁ, וְקֹדֶשׁ מֵחוֹל כו'. וְ"נִפְרָד" הוּא בְּהַמַּדְרֵיגָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁנִּפְרֶדֶת מֵהָעֶלְיוֹנָה).

וּבְאֱמֶת צָרִיךְ לִהְיוֹת "וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי"[128], שֶׁדָּוִד שִׁיבֵּחַ אֶת עַצְמוֹ, שֶׁכָּל מַה שֶּׁבְּתוֹךְ מֵעָיו, זֶהוּ עַל פִּי דַּרְכֵּי הַתּוֹרָה וְהַנְּהָגַת פְּרִישׁוּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַבַּחְיֵי שָׁם. וְעַל זֶה נֶאֱמַר[129]: "צַדִּיק אוֹכֵל לְשׂוֹבַע נַפְשׁוֹ", וְכָל שֶׁכֵּן בִּשְׁאָר הַתַּאֲווֹת כו'.

(בְּ"תוֹרָה אוֹר" פָּרָשַׁת חַיֵּי, דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "יִגְלֵי לָן טַעֲמֵי"[130] מְבוֹאָר, דְּ"צַדִּיק אוֹכֵל" הוּא עִנְיָן אֲכִילָה דְּשִׁבְּת, דְּאֵין צָרִיךְ בֵּירוּר. וְעִנְיָן הַבֵּירוּרִים זֶהוּ "וּבֶטֶן כו'"[131]. אָמְנָם כָּאן נִרְאֶה, שֶׁגַּם עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים נִקְרָא "צַדִּיק אֹכֵל לְשׂוֹבַע נַפְשׁוֹ". וְכֵן מַשְׁמַע בַּזֹּהַר חֵלֶק א דַף רמ עַמּוּד א.)

וְהוּא עִנְיָן "חוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ"[132] כו'.

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"תוֹרָה אוֹר" דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְלֹא יִקָּרֵא", וְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהִבְדִּילָה" הַנַּ"ל.

וּכְשֶׁפּוֹרֵשׁ אֶת עַצְמוֹ מֵהַדְּבָרִים הַמּוֹתָרִים, רַק מַה שֶּׁמּוּכְרָח לְקִיּוּם גּוּפוֹ וְחַיּוּתוֹ, וְגַם זֶה הוּא בְּכַוָּנָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁיִּהְיֶה בְּכֹחוֹ לִלְמוֹד וּלְהִתְפַּלֵּל כו', אָז הוּא בֶּאֱמֶת מְרוּחָק מִן הָרַע בְּתַכְלִית, וַאֲכִילָה כָּזֹאת לֹא יְבִיאוֹ חַס וְשָׁלוֹם לִידֵי רַע, אַדְרַבָּא, מִתְוַסֵּף לוֹ עַל יְדֵי זֶה חִיּוּת בַּקְּדוּשָּׁה. וְכַיָּדוּעַ בְּעִנְיָן[133] "כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִי ה' יִחְיֶה כו'"[134], לְפִי שֶׁמִּתְבָּרֵר הַמַּאֲכָל וְנִכְלָל בַּקְּדוּשָּׁה כו'.

אֲבָל כְּשֶׁאֵינוֹ פּוֹרֵשׁ מֵהַדְּבָרִים הַמּוֹתָרִים, וְאִם כִּי גַּם כֵּן אֵינוֹ בִּשְׁבִיל לְמַלְּאוֹת תַּאֲוֹת נַפְשׁוֹ, רַק שֶׁאֵינוֹ פּוֹרֵשׁ מֵהֶם (וּמִמֵּילָא הוּא נֶהֱנֶה בָּזֶה, עִם שֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּן לַהֲנָאָתוֹ וְתַאֲוָתוֹ כו'), וְאַף גַּם בַּדְּבָרִים שֶׁאֵינָם מוֹתָרִים, אֶלָּא שֶׁאוֹכְלָם סְתָם, לֹא בְּכַוָּנָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, הִנֵּה מִצַּד עֶצֶם חוּמְרִיּוּת וְגַסּוּת הַמַּאֲכָל שֶׁמְּעוֹרָב טוֹב וְרַע, הֲרֵי זֶה מְבִיאוֹ שֶׁיִּרְצֶה לְמַלְּאוֹת תַּאֲוָתוֹ בַּאֲכִילָתוֹ, הֵן בְּהָאֲכִילָה הַהֶכְרֵחִית וְגַם לְעַנֵּג אֶת עַצְמוֹ בַּדְּבָרִים הַמּוֹתָרִים, שֶׁזֶּהוּ רַע גָּמוּר כַּנַּ"ל, וְהוּא אִיסּוּר שֶׁל תּוֹרָה כו'.

וְזֶהוּ "נוֹפֶת תִּטּוֹפְנָה", שֶׁהִמְשִׁיל תַּאֲוֹת הָעוֹלָם הַמְּתוּקִים, בְּרֵאשׁוֹנָה לְ"נוֹפֶת", "וְאַחֲרִיתָם" וְסוֹפָם "מָרָה כו'". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ גַּבֵּי "הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה"[135], דְּלְבַסּוֹף כְּתִיב "וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא"[136], וְהוּא בְּחִינַת "אַחֲרִיתָהּ" שֶׁל "נוֹפֶת" דְּ"שִׁפְתֵי זָרָה" – שֶׁנֶּהֱפַךְ לְ"זָרָא", וְהַיְינוּ "וְאַחֲרִיתָהּ מָרָה [..] חַדָּה כְּחֶרֶב פִּיּוֹת", וְכִדְפֵרֵישׁ רַשִׁ"י שָׁם[135] בְּשֵׁם הָרַב מֹשֶׁה: "זָרָא" – חֶרֶב כו'[137].

וְזֶהוּ עִנְיָן "מַחֲלָה": כִּי מַחֲלָה, עִם הֱיוֹת שֶׁפֵּירוּשָׁהּ חוֹלֶה, יֵשׁ בּוֹ פֵּירוּשׁ גַּם כֵּן לְשׁוֹן מְתִיקוּת, כְּמוֹ: "חוּרְפֵיהּ מְחַלְּיָא לֵיהּ כו'"[138]; וְעַל פָּסוּק "הֶחֱדַלְתִּי אֶת מָתְקִי" (שׁוֹפְטִים ט' [יא]) – תַּרְגּוּמוֹ: "יָת חָלְיֵי"; "מַה מָּתוֹק מִדְּבַשׁ" (שָׁם י"ד, יח) – "מַה חֲלִי מִדְּבְשָׁא"; "וַתְּהִי בְּפִי כִּדְבַשׁ מָתוֹק" (יְחֶזְקֵאל ג'[139]) – "כִּדְבַשׁ חֲלִי". וּבְשַׁבָּת דַּף ק"ט עַמּוּד ב: "אֶתְרוֹגָא חֲלִיתָא"[140]. וּבִמְגִלָּה דַּף ז עַמּוּד ב: "אֲנָא שַׁדְּרִית לֵיהּ חוּלְיָא"[141].

וְהַיְינוּ גַּם כֵּן שֶׁכְּלוּלָה מִטּוֹב וְרַע, עַל כֵּן מִצַּד הַטּוֹב שֶׁבָּהּ יֵשׁ בָּהּ מְתִיקוּת וּמִצַּד הָרַע הִיא מַר, וּצְרִיכָה בֵּירוּר לְבָרֵר הַטּוֹב מֵהָרַע, וְשֶׁהָרַע שֶׁבָּהּ יוּדְחֶה כו'. אֲבָל כְּשֶׁאֵינוֹ מְבָרֵר, אָז בָּא לִידֵי רַע גָּמוּר כו', כַּנַּ"ל.

וּבְרַבּוֹת פָּרָשַׁת מְצוֹרָע סוֹף פָּרָשָׁה ט"ז: "וְהֵסִיר ה' מִמְּךָ

---

123. בְּרֵאשִׁית דַּף יב, א.

124. דַּף יב, ג.

125. תְּהִלִּים צב, י.

126. "וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים". בְּרֵאשִׁית ב, י.

127. רְאֵה זֹהַר בְּרֵאשִׁית כו, ב.

128. תְּהִלִּים מ, ט.

129. מִשְׁלֵי יג, כד.

130. דַּף טו, ג־ד.

131. "וּבֶטֶן רְשָׁעִים תֶּחְסָר". הֶמְשֵׁךְ הַפָּסוּק מִשְׁלֵי שָׁם.

132. חֲגִיגָה יט, ב.

133. וְכַיָּדוּעַ בְּעִנְיָן: **רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה** [צַו דַּף יג, ב] **דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁשָּׁת יְמִים"** **סְעִיף ב. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי" תש"ב** [סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תש"ב עַמּוּד 59]. – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמו"ר.

134. עֵקֶב ח, ג.

135. בְּהַעֲלוֹתְךָ יא, ד.

136. בְּהַעֲלוֹתְךָ יא, כ.

137. "שֵׁשׁ לָשׁוֹן שֶׁקּוֹרִין לְחֶרֶב – זָרָא".

138. חֲרִיפוּתוֹ מְמִתִּיקָה אוֹתוֹ. עֲבוֹדָה זָרָה לט, א.

139. פָּסוּק יג. וְשָׁם: "לְמָתוֹק".

140. אֶתְרוֹג מָתוֹק.

141. אֲנִי שָׁלַחְתִּי לוֹ מְתוּקִים.

כָּל חוֹלִי"[142] – "זֶה הַיֵּצֶר הָרָע, שֶׁתְּחִלָּתוֹ מָתוֹק וְסוֹפוֹ מַר". וְכָתַב הַמַּתְּנוֹת כְּהוּנָּה: שֶׁדָּרַשׁ "חוֹלִי" – מִלְּשׁוֹן "מְחַלְּיָא לֵיה", שֶׁפֵּירוּשׁוֹ מַמְתִּיק וְסוֹפוֹ מַר[143].

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה בִּשְׁנֵי דְּרָכִים:

הָא' – כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁמַּמְתִּיק לוֹ אֵיךְ שֶׁמָּתוֹק הוּא לַעֲשׂוֹת כֵּן, "וְאַחֲרִיתָהּ מָרָה כַלַּעֲנָה".

הַב', יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּאוֹפֶן אַחֵר, כִּי לְפִי שֶׁאֵין פִּתְגָּם[144] הָעוֹנֶשׁ נִמְשָׁךְ בִּמְהֵרָה, עַל כֵּן תְּחִילַּת הַיֵּצֶר הָרָע מָתוֹק, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ"[145], וְסוֹפוֹ מָר – בְּבוֹא הָעוֹנֶשׁ.

וְהָעִנְיָן הוּא:

דְּהִנֵּה "מָר" עוֹלֶה בְּמִסְפַּר ב' פְּעָמִים ק"ך כַּנַּ"ל, וְהֵם ב' פְּעָמִים ק"ך צִרוּפֵי אֱלֹקִים. כִּי יֵשׁ ק"ך צִירוּפֵי אֱלֹקִים דִּקְדוּשָׁה, ע"ב הָרִאשׁוֹנִים הֵם גְּבוּרוֹת מֻמּוּתָקוֹת, מ"ח הָאַחֲרוֹנִים – קָשִׁים[146]. וְאָמְנָם כְּשֶׁמִּתְחַבְּרִים עוֹד ק"ך צִירוּפֵי דִּקְלִיפַּת נוֹגַהּ לִינֹק מֵהֶם, אָז נַעֲשִׂים דִּינִים קָשִׁים בְּיוֹתֵר, "לִנְתּוֹשׁ וּלְנַתּוּץ וּלְהַאֲבִיד"[147] כו'.

וְזֶה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל בְּרִבּוֹת פָּרָשַׁת רְאֵה[148] וּבְאֵיכָה[149] עַל פָּסוּק[150] "מִפִּי עֶלְיוֹן":

"אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִיּוֹם שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא 'רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ [..] אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב כו'"[151], לֹא יָצְאֵת טוֹבָה לְעוֹשֵׂי רַע וְלֹא רַע לְעוֹשֵׂי טוֹבָה, אֶלָּא טוֹבָה כו'"[152].

אִם כֵּן, הַנִּמְשָׁךְ אַחַר יֵצֶר הָרָע, הוּא בְּעַצְמוֹ מַמְשִׁיךְ עָלָיו הָרַע וְהַמָּוֶת חַס וְשָׁלוֹם. וְזֶהוּ הַגַּם "שֶׁתְּחִלָּתוֹ מָתוֹק" עִם כָּל זֶה "סוֹפוֹ מַר".

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[153]: "וְהֵסִיר ה' **מִמְּךָ** כָּל חוֹלִי – 'מִמְּךָ' הוּא שֶׁלֹּא יְבוֹאוּ חָלְיִים עָלֶיךָ כו'". וְעַל זֶה נֶאֱמַר "כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי **בְּמִצְרַיִם**"[154], "מִצְרַיִם" נִקְרָא תַּאֲוֹת גּוּפָנִיּוֹת כו'[155]. וְהוּא עִנְיָן "הַמַּחֲלָה", בְּחִינַת קְלִיפַּת נוֹגַהּ כו'. וְ"אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל כו'"[156], מִזֶּה יִהְיֶה נִמְשָׁךְ שֶׁ"לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ" מַחֲלָה דִּקְלִיפַּת נוֹגַהּ. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ רַבָּה הַנַּ"ל עַל פָּסוּק "וְהֵסִיר ה' מִמְּךָ כָּל חוֹלִי" – "זֶה יֵצֶר הָרָע".

וְזֶה שֶׁכָּתוּב[157]: "**הוּא עִנְיַן רָע נָתַן הָאֱלֹקִים לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ**", פֵּירוּשׁ: "רָע" הוּא הַיֵּצֶר הָרָע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[158]: "כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע", וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "בּוֹרֵא רָע"[159]; "רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ כו' וְאֶת הָרָע". וּפֵירוּשׁ "לַעֲנוֹת בּוֹ", יֵשׁ לְפָרֵשׁ, שֶׁיִּהְיֶה הַיֵּצֶר הָרָע – "מַלְאָךְ רָע עוֹנֶה אָמֵן בְּעַל כָּרְחוֹ"[160]. וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[161]: "וְאָהַבְתָּ [..] בְּכָל לְבָבְךָ – בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ כו'".

קִיצּוּר. יַקְדִּים, אֲשֶׁר בֵּירוּר עֵץ הַדַּעַת, "סָמָא דְּמוֹתָא", הוּא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, "סָמָא דְּחַיֵּי", עַל יְדֵי שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מְלוּבָּשׁ בָּהּ. סַם חַיִּים מְרַפֵּא רַע דִּקְלִיפַּת נוֹגַהּ הַנִּקְרָא "מַר", "מַחֲלָה". "מַחֲלָה" גַּם כֵּן פֵּירוּשׁ מְתִיקוּת, מִצַּד הַטּוֹב שֶׁבְּנוֹגַהּ. וִיבָאֵר עִנְיָן לְבוּשֵׁי הַנּוֹגַהּ: מִצַּד עַצְמָם, כְּשֶׁנִּכְלָלִים בְּטוֹב, כְּשֶׁנִּכְלָלִים בְּג' קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת (נִפְרָד, נִבְדָּל). יֵצֶר הָרָע תְּחִלָּתוֹ מָתוֹק וְסוֹפוֹ מָר – ב' פֵּירוּשִׁים.

142. עֵקֶב ז, טו.

143. בְּמַתְּנוֹת כְּהוּנָּה שָׁם: "וְסוֹף בָּא לִידֵי חוֹלִי כְּמִשְׁמָעוֹ".

144. פִּתְגָּם: בְּאוֹר הַתּוֹרָה שָׁם: "פְּגָם". אָבָל כֵּן הוּא בְּתוֹרַת שְׁמוּאֵל שָׁם. וְהוּא עַל פִּי קֹהֶלֶת ח, יא: "אֲשֶׁר אֵין נַעֲשָׂה פִּתְגָּם מַעֲשֵׂה הָרָעָה מְהֵרָה עַל כֵּן מָלֵא לֵב בְּנֵי הָאָדָם בָּהֶם לַעֲשׂוֹת רָע".

145. מִשְׁלֵי ט, יז.

146. רְאֵה שַׁעַר הַכַּוָּנוֹת עִנְיָן הַפֶּסַח דְּרוּשׁ א. פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר חֵלֶק ג הַמִּצְוֹת פֶּרֶק ה. תּוֹרָה אוֹר הוֹסָפוֹת קט, ד.

147. לְשׁוֹן הַכָּתוּב יִרְמְיָה א, י. יח, ז.

148. פָּרָשָׁה ד, ג.

149. ג, לח.

150. אֵיכָה ג, לח.

151. נִצָּבִים ל, טו.

152. " לְעוֹשֵׂי טוֹבָה וְרַע לְעוֹשֵׂי רָעָה".

153. וַיִּקְרָא רַבָּה פָּרָשָׁה טז, ח.

154. בְּשַׁלַּח טו, כו.

155. רְאֵה תּוֹרָה אוֹר נח, ב. קב, ד וְאֵילָךְ. לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַעֲלוֹתְךָ לג, א. לו, ג. חֻקַּת מא, ג. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

156. תְּחִילַּת הַפָּסוּק שָׁם.

157. קֹהֶלֶת א, יג. וְשָׁם: אֱלֹקִים.

158. נֹחַ ח, כא.

159. יְשַׁעְיָה מה, ז.

160. רְאֵה שַׁבָּת קיט, ב.

161. וְאֶתְחַנַּן ו, ה. וּבַסִּפְרֵי שָׁם. בְּרָכוֹת נד, א בַּמִּשְׁנָה.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – ה'תש"ט

"בְּשָׁעָה* שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, בָּאוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְקָשְׁרוּ לָהֶם ב' כְּתָרִים, אֶחָד כְּנֶגֶד נַעֲשֶׂה וְאֶחָד כְּנֶגֶד נִשְׁמָע". וְהִנֵּה מִתְּחִלַּת הַמַּאֲמָר מַשְׁמַע דִּקְשִׁירַת הַכְּתָרִים הָיְתָה בִּשְׁבִיל הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, וּמִסִּיּוּם הַמַּאֲמָר מַשְׁמַע דְּמַה שֶּׁקָּשְׁרוּ לָהֶם ב' כְּתָרִים הוּא כְּנֶגֶד ב' הָעִנְיָנִים דְּנַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע עַצְמָם וְלָאו דַּוְקָא בִּשְׁבִיל הַהַקְדָּמָה שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, דְּאִלּוּ בִּשְׁבִיל הַהַקְדָּמָה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת רַק כֶּתֶר אֶחָד. וְהִנֵּה דֵּגְמַת עִנְיַן הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע מְצִינוּ בַּמִּשְׁנָה (בְּרָכוֹת פֶּרֶק ב) שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "לְמָה קָדְמָה פָּרָשַׁת שְׁמַע לִוְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ, כְּדֵי שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מְקַבֵּל עָלָיו עֹל מִצְוֹות". וְצָרִיךְ לְהָבִין תְּחִלָּה עִנְיַן קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם בִּכְלָל, בְּכָל אֲשֶׁר יִגְזֹר אֹמֶר, וְאַחַר כָּךְ קַבָּלַת עֹל מִצְוֹות שֶׁהוּא פְּרָטִי, שֶׁהוּא עִנְיַן "קַבְּלוּ מַלְכוּתִי וְאַחַר כָּךְ קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי"[1], וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּשֶׁמַּמְלִיכִים אֶת הַמֶּלֶךְ הִנֵּה תְּחִלָּה צְרִיכִים לְקַבֵּל עֹל מַלְכוּתוֹ שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַהַכְתָּרָה מַה שֶּׁמַּכְתִּירִים אוֹתוֹ בְּכֶתֶר מַלְכוּת, וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִים גְּזֵרוֹתָיו כְּכָל אֲשֶׁר יִגְזֹר אֹמֶר, וּכְמַאֲמַר[2] "אָמַר מַלְכָּא עָקַר טוּרָא"[א], שֶׁהוּא בְּכֹחַ הַקַּבָּלַת עֹל, וּבְדֵרֶגְמָא כָּזֹאת יוּבַן גַּם בְּרוּחָנִיּוּת, דִּתְחִלָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת קַבָּלַת עֹל מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְאַחַר כָּךְ קַבָּלַת עֹל מִצְוֹות, וְזֶהוּ שֶׁהַבַּהַ"ג (בַּעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת) בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת שֶׁלּוֹ הִנֵּה מִצְוַת "אָנֹכִי הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ" כו' אֵינוֹ מוֹנֶה בְּחֶשְׁבּוֹן מִצְוֹות פְּרָטִיּוֹת[3], דְּלְהִיוֹת דְּמִצְוַת "אָנֹכִי" הִיא מִצְוַת קַבָּלַת עֹל מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הֲרֵי אֵינָהּ בִּכְלַל הַמִּצְוֹת פְּרָטִיּוֹת, כִּי אִם הִיא מִצְוָה כְּלָלִית הַכּוֹלֶלֶת אֶת כֻּלָּם, וְהִיא הַנּוֹתֶנֶת כֹּחַ וְעֹז עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת פְּרָטִיּוֹת. וּכְמוֹ כֵן הוּא בְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, דְּנִשְׁמָע הוּא בִּפְרָטֵי הַמִּצְוֹת, דְּפֵרוּשׁ "נִשְׁמָע" הוּא עַל דֶּרֶךְ "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל", שֶׁהוּא הַשָּׂגָה וַהֲבָנָה עַל יְדֵי אֲסִיפַת וְקִבּוּץ הַכֹּחוֹת[4], וּכְמוֹ כֵן הַכַּוָּנָה בְּעִנְיַן "נִשְׁמָע", שֶׁיֵּטֶה לִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ לִשְׁמֹעַ וּלְהַקְשִׁיב אֵיךְ וּמַה הוּא הָרָצוֹן עֶלְיוֹן בִּפְרָטֵי הַגְּזֵרוֹת, דְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה הֲרֵי הִיא פְּרָט מֵרָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא שֶׁבָּא בְּמִדָּה וְשִׁעוּר בְּאֹפֶן כָּךְ דַּוְקָא, שֶׁבְּאֹם נַעֲשֶׂה כְּפִי הָרָצוֹן שֶׁהוּא בְּמִצְוָה זוֹ אָז הֲרֵי מֵאִיר רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בַּמִּצְוָה הַהִיא, וּבְאֹם לָאו הֲרֵי אֵינָהּ כְּלִי כְּלָל לְהַמְשָׁכָה וְגִלּוּי אוֹר, וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּמִצְוַת תְּפִלִּין, שֶׁבָּהֶם הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי בְּחִינַת מֹחִין הָעֶלְיוֹנִים, הֲרֵי הֵם בָּאִים בְּמִדָּה וְשִׁעוּר מֻגְבָּל, וְדַוְקָא כְּשֶׁהַתְּפִלִּין נַעֲשִׂים בְּדִיּוּק כְּפִי רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא, שֶׁיִּהְיוּ מְרֻבָּעִים, וד' בָּתִּים בִּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ וּבַיִת אֶחָד בִּתְפִלָּה שֶׁל יָד, וּכְתוּבוֹת הַד' פָּרָשִׁיּוֹת בְּדִיּוֹ כָּשֵׁר עַל קְלָף כָּשֵׁר הַמְעֻבָּד לִשְׁמָן עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל[5], אָז הֲוֵי מִצְוָה וּבְהֵן וְעַל יָדָן נִמְשָׁךְ הָאוֹר וְהַגִּלּוּי לְמַעְלָה בָּאוֹרוֹת הָעֶלְיוֹנִים, וּכְמוֹ כֵן בְּהָאָדָם שֶׁלּוֹבֵשׁ[6] הַתְּפִלִּין וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן כַּדִּין נִמְשָׁךְ עָלָיו בִּבְחִינַת מַקִּיף הָאוֹר הָעֶלְיוֹן וְגַם בְּגִלּוּי בְּנַפְשׁוֹ, דְּכָל זֶה הוּא דַּוְקָא כְּשֶׁנַּעֲשֶׂה כְּפִי הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן, וּבְאֹם לָאו אֵינוֹ נִמְשָׁךְ וְאֵינוֹ מֵאִיר כְּלָל. וּכְמוֹ כֵן הוּא בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת, דַּהֲרֵי הֵקֵשׁוּ כָּל הַמִּצְוֹת לִתְפִלִּין, דִּכְמוֹ שֶׁהוּא בְּמִצְוַת תְּפִלִּין כְּמוֹ כֵן הוּא גַּם בִּשְׁאָרֵי הַמִּצְוֹת. וְזֶהוּ מַה שֶּׁהַמִּצְוֹת בִּכְלָל נִקְרָאִים "אֲבָרִים דְּמַלְכָּא"[7]ב, וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל אֶבְרֵי הָאָדָם הֲרֵי בָּהֶם מִתְלַבֵּשׁ וּמִתְפַּשֵּׁט חַיּוּת הַנֶּפֶשׁ לְהַחֲיוֹתָם, דְּבְכָל אֵבָר וְאֵבָר מִתְלַבֵּשׁ בּוֹ כֹּחַ וְחַיּוּת פְּרָטִי לְהַחֲיוֹתוֹ, כֹּחַ הָרְאִיָּה בָּעַיִן וְכֹחַ הַשְּׁמִיעָה בָּאֹזֶן, דְּיָדוּעַ דְּהַמְשָׁכַת אוֹר וְחַיּוּת

*) נדפס בספר המאמרים תש"ט עמוד 147 ואילך. הערות ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר.

1) על פי המכילתא שמות כ, ב. ילקוט שמעוני שם.

2) על פי בבא בתרא ג, ב.

3) ראה בזה בספר המצוות להצמח צדק מצות האמנת אלקות.

4) להעיר משערי תשובה - לאדמו"ר האמצעי - חלק ב דיבור המתחיל להבין ההפרש, פרק לח.

5) טור ושולחן ערוך סימן לב סעיף ט. שולחן ערוך רבנו שם סעיף יא ולא. ושם נסמן.

6) גם ההמשכה למעלה היא דוקא כשהאדם לובש התפילין כו', ולא כשמונחים על השולחן וכיוצא בזה, וכמו שמבאר בתורה אור שמות ריש [מאמר] דיבור המתחיל הבאים ישרש ובכמה מקומות בדא"ח [=בדברי אלקים חיים -תורת החסידות]. אף שבגשם וקלף התפילין עצמו יש המשכה מלמעלה (ואינה המשכה הנ"ל) גם קודם שמניחן, מה שאין כן בסתם דברים גשמיים. ולכאורה גם בזה כמה דרגות: הגשם קודם שהוכן למצוה. לאחר שהוכן (או הוזמן) למצוה. כשנעשית בו המצוה וראוי לקיימה בו עוד הפעם. בשעת קיום המצוה. - ועיין בתורה אור מגילת אסתר [מאמר] דיבור המתחיל יביאו לבוש מלכות. בשערי אורה דיבור המתחיל הנ"ל פרק ה ואילך. בספר הקיצורים לשערי אורה שם.

7) ראה גם כן מאמר ב' ניסן תש"ט סוף סעיף ד ואילך.

א. (כש)אומר המלך - עוקר את ההר. ב. אברי המלך (הקדוש ברוך הוא).

הַנֶּפֶשׁ תְּלוּיָה לְפִי אֹפֶן מְזִיגַת וְהַרְכָּבַת הָאֵבָרִים, דְּלָכֵן אִם יִהְיֶה אֵיזֶה קִלְקוּל בְּאֵיזֶה אֵבֶר רַחֲמָנָא לִצְלָן, אָז הֲרֵי אֵינוֹ נִמְשָׁךְ חַיּוּת בְּהָאֵבָר הַהוּא, וּבְדֻגְמָא כָּזֹאת יוּבַן גַּם בְּעִנְיַן הַמִּצְוֹת שֶׁהֵם בְּחִינַת אֵבָרִים דְּמַלְכָּא שֶׁהֵם הַמְקַבְּלִים וּמַמְשִׁיכִים[8] אֶת הָאוֹר וְהַחַיּוּת הָרוּחָנִי. אָמְנָם כָּל זֶה הוּא כְּשֶׁנַּעֲשָׂה בְּדִיּוּק כְּפִי הַכַּוָּנָה וְרָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא, וְזֶהוּ עִנְיַן "נִשְׁמָע", שֶׁהוּא הַהַטָּיָה וְשִׂימַת הַלֵּב בְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה בִּפְרָטִיּוּת לַעֲשׂוֹתָהּ בְּהִדּוּר כְּפִי רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא, דְּמִצְוֹות מִצַּד עַצְמָן הֵן כֵּלִים לְהַמְשָׁכַת וְגִלּוּי אֱלֹקוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד", שֶׁהֵם כֵּלִים רְחָבִים לְקַבֵּל מְאֹד הָעֶלְיוֹן שֶׁהוּא בְּחִינַת גִּלּוּי אוֹר הָאֱלֹקִי.

קְצוּר. הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע. יָבִיא דֻּגְמָא מִקַּבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ עֹל מִצְוֹות. "נִשְׁמָע" הֵינוּ שִׂימַת לֵב לַמִּצְוֹת בְּדִיּוּק.

ב) **אָמְנָם** בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה "נִשְׁמָע", שֶׁהוּא שִׂימַת הַלֵּב בְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה בִּפְרָטִיּוּת, הוּא דַּוְקָא עַל יְדֵי הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, דְּ"נַעֲשֶׂה" הוּא בְּחִינַת קַבָּלַת עֹל שֶׁמְּקַבֵּל עַל עַצְמוֹ עֹל מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ לַעֲשׂוֹת כְּכָל אֲשֶׁר יִגְזֹר אֹמֶר מִבְּלִי לְהִתְחַקּוֹת אַחֲרֵי הַטְּעָמִים כְּלָל וּכְלָל, וּלְאַחַר הַקַּבָּלַת עֹל דְּ"נַעֲשֶׂה" הֲרֵי עֲשִׂיַּת הַ"נִשְׁמָע" הוּא בְּאֹפֶן אַחֵר לְגַמְרֵי, אֲשֶׁר בֶּאֱמֶת כְּפִי הַמּוּבָן מֵהָעִנְיָן הוּא דִּבְקַבָּלַת עֹל יֵשׁ ב' מַדְרֵגוֹת, שֶׁהוּא עִנְיַן "נַעֲשֶׂה", שֶׁהוּא בְּחִינַת קַבָּלַת עֹל לַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם כְּפִי שֶׁיִּהְיֶה הָרָצוֹן בְּכָל פְּרָט שֶׁיִּהְיֶה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", דְּכָל מַה שֶׁיִּשְׁמַע הֲרֵי יַעֲשֶׂה. אָמְנָם יֵשׁ עוֹד אֹפֶן בְּקַבָּלַת עֹל וְהוּא פְּנִימִי יוֹתֵר, וְהוּא הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, דְּעוֹד קֹדֶם שֶׁיּוֹדֵעַ מַה יִּהְיוּ עִנְיְנֵי הַגְּזֵרָה וְהַצִּוּוּיִים, מִכָּל מָקוֹם לְגֹדֶל הַקַּבָּלַת עֹל מוֹסֵר עַצְמוֹ לְקַיֵּם כְּפִי מַה שֶׁיִּהְיֶה הַצִּוּוּי אַחַר כָּךְ, שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגָה נַעֲלֵית, דַּהֲגַם שֶׁהַקַּבָּלַת עֹל שֶׁבִּבְחִינַת "נַעֲשֶׂה" הִיא גַּם כֵּן מַדְרֵגָה נְכוֹנָה, וּמִכָּל מָקוֹם הֲרֵי הַקַּבָּלַת עֹל הוּא רַק אֶל פְּרָטֵי הָרְצוֹנוֹת לִשְׁמֹעַ כָּל רָצוֹן וּלְקַיְּמוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַקַּבָּלַת עֹל דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע שֶׁהוּא הַקַּבָּלַת עֹל וְהַבִּטּוּל לְבַעַל הָרָצוֹן, שֶׁהוּא בִּטּוּל פְּנִימִי יוֹתֵר. וְלָזֹאת, לְאַחַר הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, אָז מַדְרֵגַת "נִשְׁמָע" גּוּפָא הִיא בְּהַפְלָאָה יוֹתֵר, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים בְּחוּשׁ בְּטֶבַע בְּנֵי אָדָם, שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה כְּלָל קִיּוּם הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא בְּקַבָּלַת עֹל אֶל הָרָצוֹן אוֹ לְבַעַל הָרָצוֹן, דִּכְשֶׁהוּא בְּקַבָּלַת עֹל לְבַעַל הָרָצוֹן אָז הֲרֵי הַפְּעַל בָּא בְּדִיּוּק יוֹתֵר, וּבְדֻגְמָא כָּזֹאת יוּבַן גַּם בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה כְּלָל קִיּוּם הַמִּצְוָה וְהִדּוּרָהּ כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּקַבָּלַת עֹל לְהָרָצוֹן, לְכְמוֹ שֶׁהוּא בְּקַבָּלַת עֹל לְבַעַל הָרָצוֹן. וְיוּבַן דָּבָר זֶה בְּמוּחָשׁ בְּעִנְיַן קִיּוּם הַמִּצְוֹת גּוּפָא. דְּבִמִּצְוֹת יֵשׁ ב' דַּרְגּוֹת, חֵקִים וּמִשְׁפָּטִים, דְּחֻקִּים הֵם גְּזֵרוֹת מִפְּנֵי טְעָמִים כְּמוּסִים שֶׁבִּלְתִּי יְדוּעִים וּגְלוּיִים לָנוּ, וּכְמוֹ שַׁעַטְנֵז, טֻמְאָה וְטָהֳרָה, שֶׁאֵין לָנוּ טְעָמִים גְּלוּיִים עֲלֵיהֶם, וּמַה שֶּׁנִּגְלָה לָנוּ הוּא רַק גִּלּוּי הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא שֶׁדָּבָר זֶה אָסוּר וְדָבָר זֶה מֻתָּר, דָּבָר זֶה מְטַמֵּא וְדָבָר זֶה מְטַהֵר אֶת הַטָּמֵא, אֲבָל טַעַם גָּלוּי אֵין לָנוּ עַל זֶה, וְהוּא רַק גְּזֵרַת הַכָּתוּב, וּכְמַאֲמַר[9] "אֵין הַמֵּת מְטַמֵּא וְאֵין הַמִּקְוֶה מְטַהֵר, אֶלָּא גְּזֵרָה גָּזַרְתִּי חֻקָּה חָקַקְתִּי וְאִי אַתָּה יָכוֹל (מִפְּנֵי הַקַּבָּלַת עֹל) לַעֲבֹר עַל גְּזֵרוֹתַי". וְיֶשְׁנָהּ עוֹד מַדְרֵגָה בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁהֵם מִשְׁפָּטִים, וּכְמוֹ בְּעִנְיָנִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, צְדָקָה וּתְמִימָה, גְּזֵלָה וּגְנֵבָה וּרְצִיחָה וְהַדּוֹמֶה, וַאֲפִלּוּ מִצְוֹות דְּחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת הֵם גַּם כֵּן בִּכְלַל מִשְׁפָּטִים, וְכַמְבֹאָר עִנְיָנָם בְּסִפְרֵי הַמּוּסָר. שֶׁבְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת יִהְיֶה הֶבְדֵּל גָּדוֹל בֵּין הַמְקַיְּמָן מִפְּנֵי סִבַּת הַקַּבָּלַת עֹל בְּבִטּוּל לְבַעַל הָרָצוֹן בִּכְלָל, אוֹ רַק מִפְּנֵי קַבָּלַת עֹל בְּבִטּוּל לְהָרָצוֹן, דְּאָז הַגַּם שֶׁסִּבַּת קִיּוּמָן הוּא גַּם כֵּן מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ הוּא רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא, מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי יִהְיֶה בּוֹ הֶבְדֵּל בֵּין קִיּוּם הַמִּשְׁפָּטִים לְקִיּוּם הַחֻקִּים, דִּבְקִיּוּם הַמִּשְׁפָּטִים הֲרֵי יַרְגִּישׁ עֹנֶג יוֹתֵר מִבִּקְיוּם הַחֻקִּים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמִי שֶׁמְּקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת מִפְּנֵי סִבַּת הַקַּבָּלַת עֹל הַכְּלָלִי (שֶׁהוּא עִנְיַן הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע), אָז הֲרֵי גַּם בְּקִיּוּם הַחֻקִּים יַרְגִּישׁ עֹנֶג נִפְלָא, וּכְמוֹ כֵן בְּקִיּוּם הַמִּשְׁפָּטִים הֲרֵי הָעֹנֶג הוּא נִפְלָא יוֹתֵר, וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל תַּעֲנוּג הָעֶבֶד כְּשֶׁמְּמַלֵּא צִוּוּי אֲדוֹנוֹ וּפְקֻדָּתוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֹנֶג מֵעֲבוֹדָתוֹ וְתַעֲנוּגוֹ כָּפוּל, בִּתְחִלָּה הַתַּעֲנוּג מֵעֶצֶם הַפֹּעַל, דִּבְטֶבַע הָאָדָם שֶׁמִּתְעַנֵּג מִפֹּעַל יָדוֹ דַּוְקָא, דְּלָכֵן אָנוּ רוֹאִים דְּיוֹתֵר יִהְיֶה יָקָר חֵפֶץ שֶׁלּוֹ שֶׁהוּא עָשָׂה וְעָלָה לוֹ בִּיגִיעָה, הַגַּם שֶׁהוּא חֵפֶץ פָּשׁוּט, מֵחֵפֶץ זוּלָתוֹ שֶׁהוּא יָקָר בֶּאֱמֶת, דִּלְבַד הַיְגִיעָה שֶׁלּוֹ יֵשׁ שָׁם יֹפִי וְכוּ', דְּלִהְיוֹת כָּךְ הוּא הַטֶּבַע שֶׁכָּל אָדָם מִתְעַנֵּג בִּפֹּעַל יָדָיו, וְלָזֹאת הוּא גַּם תַּעֲנוּג הָעֶבֶד בָּזֶה, וְעוֹד זֹאת יוֹתֵר יִתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּג נִפְלָא מִזֶּה שֶׁמְּמַלֵּא אֶת רְצוֹן הָאָדוֹן וְגָרַם עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ זֹאת תַּעֲנוּג הָאָדוֹן, וּבִפְרָט כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזֶה הַשָּׂגָה בְּמַהוּת הָאָדוֹן שֶׁלּוֹ שֶׁהוּא מֻפְלָא הֲרֵי יִתְגַּדֵּל הַתַּעֲנוּג שֶׁלּוֹ בִּמְאֹד, וּבְדֻגְמָא כָּזֹאת יוּבַן גַּם בְּעִנְיַן קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹת הַבָּא בְּסִבַּת הַקַּבָּלַת עֹל מַלְכוּת הוּא בְּהַפְלָגָה וְהַפְלָאָה יוֹתֵר מִכְּמוֹ קִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁהוּא בְּקַבָּלַת עֹל שֶׁעַל פִּי הַטַּעַם, וּבִפְרָט

8) ראה תורה אור מגילת אסתר ביאור ל[מאמר] דיבור המתחיל וקבל היהודים. הוספות לתורה אור פרשת ויקהל פרק ג, ושם נסמן.

9) ראה מדרש תנחומא פרשת חוקת, כו. במדבר רבה שם. פסיקתא פסקא פרה.

כְּשֶׁיָּבִין וְיַכִּיר אֶת הָאֱמֶת בְּגֹדֶל הַפְּלָאַת רוֹמְמוּת הָאֲדוֹן,
וַאֲשֶׁר בְּקִיּוּמוֹ אֶת פִּקֻּדָּתוֹ יִגְרוֹם לוֹ עֹנֶג וְנַחַת רוּחַ,
וּכְמַאֲמַר[10] "נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי", שֶׁאָז
חֲרֵי הִתְעַנֵּג עֹנֶג נִפְלָא עַד לְמְאֹד, וְזוֹהִי מַעֲלַת עִנְיַן
הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, שֶׁהוּא בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת קַבָּלַת עֹל
הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית.

קצור. הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה פּוֹעֵל גַּם עַל נִשְׁמָע. יְבָאֵר ב׳
מַדְרֵגוֹת בְּקַבָּלַת עֹל אֶל הָרָצוֹן, אוֹ לְבַעַל הָרָצוֹן
שֶׁהִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר, וְאָז קִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּתַעֲנוּג נִפְלָא,
בַּחֵקִים וּבְמִשְׁפָּטִים.

ג) **וְהִנֵּה** מָצִינוּ עוֹד דֶּגְמָא לְעִנְיָן זֶה בְּעִנְיַן הַתְּרוּמָה.
דְּהִנֵּה כְּתִיב (שְׁמוֹת כה, א) "וְיִקְחוּ לִי
תְּרוּמָה, מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת
תְּרוּמָתִי", שֶׁבְּפֵרוּשׁ תְּרוּמָה יֵשׁ ב׳ פֵּרוּשִׁים, הָא׳ מִלְּשׁוֹן
הַגְּבָהָה וְהָרָמָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית יד, כב) "הֲרִמֹּתִי
יָדִי אֶל הָוָיָ" וְכוּ׳, אוֹ (תְּהִלִּים נז, ו) "רוּמָה עַל שָׁמַיִם
אֱלֹקִים" וְגוֹ׳, דְּזֶהוּ פֵּרוּשׁ "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה" —
אֲרָמוּתָא[g], הַגְּבָהָה וְהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וּכְמוֹ
הַמֵּרִים אֶת יָדָיו שֶׁהוּא הַגְּבָהָה לְמַעְלָה מִמְּקוֹמָן, וּכְמוֹ
שֶׁכָּתוּב (וַיִּקְרָא ט, כב) "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם
וַיְבָרְכֵם", וְתַרְגֵּם "וַאֲרִים אַהֲרֹן יָת יְדוֹהִי עַל עַמָּא
וּבְרִכְנוּן"[d], וּבְגְמָרָא סוֹטָה (דַּף לח עַמּוּד א) יַלִּיף לֵהּ
מֵהָא[e] דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הָוֵי בִּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם, שֶׁהוּא הַגְּבָהַת
הַיָּדַיִם, וּבְדֶגְמָא כָּזֹאת יוּבַן בְּפֵרוּשׁ תְּרוּמָה שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן
הַגְּבָהָה וַהֲרָמָה, דְּכָל הֲרָמָה הִיא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה.
וְהַפֵּרוּשׁ הַב׳ בִּתְרוּמָה הוּא מִלְּשׁוֹן הַפְרָשָׁה, וּכְמוֹ
שֶׁתַּרְגֵּם עַל "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה" — "וַיַּפְרְשׁוּן קֳדָמַי
אַפְרָשׁוּתָא"[f], וְכֵן פֵּרֵשׁ רַשׁ"י זַ"ל, תְּרוּמָה — הַפְרָשָׁה,
וְיָדוּעַ דְּכָל הַפְרָשָׁה הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וּכְמוֹ הַפְרָשַׁת
וְהִתְחַלְּקוּת חֵלֶק מִן הָעֶצֶם. וּלְהָבִין עִנְיָנָם בְּרוּחָנִיּוּת
בַּעֲבוּדָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, הִנֵּה בַּזֹּהַר[11] פֵּרֵשׁ עִנְיַן הַתְּרוּמָה
שֶׁתְּרוּמָה הָוֵי תְּרֵי מִמְּאָה, וְקָאֵי עַל עִנְיַן הַקְּרִיאַת שְׁמַע
שֶׁהוּא עִנְיַן הַתְּרוּמָה וּבְזֶה הָוֵי תְּרֵי מִמְּאָה, דְּעִקַּר עִנְיַן
הַקְּרִיאַת שְׁמַע הֵם ב׳ פְּסוּקִים[12] רִאשׁוֹנִים דִּקְרִיאַת שְׁמַע
וּבָרוּךְ שֵׁם, וּבְפָסוּק שְׁמַע יֵשׁ כ"ה אַתְוָן[h], וּבְרוּךְ שֵׁם
כ"ד אַתְוָן[i], הֲרֵי מ"ט, וְיָדוּעַ דְּכַנְּוָנַת הַקְּרִיאַת שְׁמַע הוּא
לְיַחֲדוֹ, שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ לִמְסֹר נַפְשׁוֹ בְּאֶחָד,
שֶׁהוּא מַדְרֵגַת הַנּוּ"ן שֶׁהִיא הַתְּרוּמָה אֶחָד מִחֲמִשִּׁים,
וְיִחוּד זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם, יִחוּד לַיְלָה בַּיּוֹם
בִּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית, וְיִחוּד יוֹם בַּלַּיְלָה בִּקְרִיאַת
שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית, הֲרֵי ב׳ פְּעָמִים עִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ,
וְזֶהוּ דִּתְרוּמָה תְּרֵי מִמְּאָה. אָמְנָם בִּתְרוּמָה זוֹ גּוּפָא יֵשׁ
ב׳ מַדְרֵגוֹת, הָא׳ תְּרוּמָה שֶׁהִיא הֲרָמָה וְהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה
לְמַעְלָה, וְהַב׳ תְּרוּמָה שֶׁהִיא בְּחִינַת הַפְרָשָׁה, וְהִיא
הַהַמְשָׁכָה וְהַגִּלּוּי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְזֶהוּ "וְיִקְחוּ לִי
תְּרוּמָה", לִי לִשְׁמִי, שֶׁהִיא עֲבוֹדָה תַּמָּה וּבָרָה בְּיִחוּדָא
עִלָּאָה׳ דִּקְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁהִיא מַדְרֵגָה נַעֲלֵית עַד מְאֹד.
אָמְנָם עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, דְּהִנֵּה מָצִינוּ ג׳ מִדּוֹת בְּתוֹרָמֵי
תְּרוּמָה, עַיִן יָפָה אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וְעַיִן בֵּינוֹנִית אֶחָד
מֵחֲמִשִּׁים וְעַיִן רָעָה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים, הֲרֵי דְּהַתּוֹרֵם אֶחָד
מִנּוּ"ן הָוֵי עַיִן בֵּינוֹנִית, וּלְפִי הַמְבֹאָר כָּאן דִּתְרוּמָה הִיא
הַיִּחוּד דִּקְרִיאַת שְׁמַע, וְזֶהוּ תְּרֵי מִמְּאָה לִמְסֹר נַפְשׁוֹ
בְּאֶחָד פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם, אֲשֶׁר בַּעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם הֲרֵי
זוֹ מַדְרֵגָה נַעֲלֵית עַד מְאֹד, דַּהֲרֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ הוּא
מַדְרֵגָה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה, וְאֵיךְ נֹאמַר שֶׁהוּא רַק בְּחִינַת עַיִן
בֵּינוֹנִית, וּמַה מָּצִינוּ מַדְרֵגָה שֶׁגְּבֹהַּ יוֹתֵר מִבְּחִינַת לִמְסֹר
נַפְשׁוֹ בְּאֶחָד שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר שֶׁהִיא בְּחִינַת אֶחָד מֵאַרְבָּעִים
דְּהָוֵי עַיִן טוֹבָה וְיָפָה בַּהֲרָמַת הַתְּרוּמָה.

קצור. בִּתְרוּמָה ב׳ פֵּרוּשִׁים. הֲרָמָה שֶׁזֶּהוּ מִלְּמַטָּה
לְמַעְלָה, הַפְרָשָׁה שֶׁזֶּהוּ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וִיבָאֵר
עִנְיָנָהּ תְּרֵי מִמְּאָה שֶׁהוּא הַיִּחוּד דִּקְרִיאַת שְׁמַע, מְסִירוּת
נֶפֶשׁ.

ד) **אַךְ** בֶּאֱמֶת פֵּרֵשׁ בַּזֹּהַר[13] עוֹד פֵּרוּשׁ, שֶׁהַתְּרוּמָה הִיא
בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת הַתּוֹרָה, וְזֶהוּ תְּרוּמָה — תּוֹרָה
מ׳, וְהַיְנוּ מַה שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה לְמ׳ יוֹם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב
(שְׁמוֹת לד, כח) "וַיְהִי שָׁם עִם הָוָיָ אַרְבָּעִים יוֹם" וְגוֹ׳
(וְכֵן פֵּרֵשׁ בְּבַעַל הַטּוּרִים בִּמְקוֹמוֹ), וְזֶהוּ שֶׁמַּתְחִיל
הַמִּשְׁנָיוֹת בְּמ"ם וּמְסַיֵּם בְּמ"ם, שֶׁהַהַתְחָלָה הִיא
"מֵאֵימָתַי קוֹרִין" וְהַסִּיּוּם "לֹא מָצָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
כְּלִי מַחֲזִיק בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא הַשָּׁלוֹם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב

10) ספרי במדבר כח, ח. וראה שם טו, ז.

11) זוהר חלק ג קעט, א. וראה גם כן זוהר חלק ב ר, א. זוהר חלק ג קפח, ב. - ב׳ הפירושים בתרומה - ראה תורה אור סוף פרשת ויקהל ובהוספות שם.

12) אף דברוך שם כו׳ אינו בתנ"ך בכל זה קוראו גם כן פסוק, אגב דשמע ישראל, ויש לומר עוד שהוא מפני שמצינו בכמה מקומות בחז"ל על נוסח תפילה עתיקה הביטוי "דכתיב" (זוהר חלק א לד, א. ובכמה מקומות. תוספות דיבור המתחיל נשים ברכות כ, ב), או גם "קרא" (תיקוני זוהר תיקון נז על פי שטחיות הלשון שם) - ולכן שייך לקרותו "פסוק".

13) זוהר חלק ג קעט, א. תיקונים תיקון יז.

14) להעיר ממה שנתבאר בשיחת שמחת תורה תרס"ט אות

ג. הרמה. ד. והרים אהרן את ידיו על העם וברכם. ה. לומד מזה. ו. ויפרישו לפני (עבורי) הפרשה. ז. היא שנים. ח. 25 אותיות. ט. 24 אותיות. י. ביחוד עליון.

(תְּהִלִּים כט, יא) הֲרֵי׳ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן הֲרֵי׳ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם״, וְזֶהוּ תְּרוּמָה — תּוֹרָה מ׳. וְאִם כֵּן לְפִי זֶה יוּבַן שֶׁב׳ פֵּרוּשִׁים שֶׁבַּתְּרוּמָה הֵם תּוֹרָה וּתְפִלָּה, דְּפֵרוּשׁ הָא׳ שֶׁבַּזֹּהַר דְּקָאֵי עַל קְרִיאַת שְׁמַע הִיא הָעֲבוֹדָה דְּתְפִלָּה, שֶׁהֲרֵי הַקְּרִיאַת שְׁמַע הִיא מֵעִקְּרֵי הַתְּפִלָּה, וְהַפֵּרוּשׁ הַב׳ הִיא הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה, שֶׁעַל זֶה אָמַר תְּרוּמָה תּוֹרָה מ׳. וְהִנֵּה בֶּאֱמֶת יֵשׁ לוֹמַר דְּב׳ מַדְרֵגוֹת שֶׁבִּתְרוּמָה הֵן בְּדֶגְמַת עִנְיַן נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע וְהַקְּדָמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, דְּנִתְבָּאֵר לְעֵיל דְּנִשְׁמָע הִיא עֲבוֹדָה חֲלוּשָׁה, וְהָעִקָּר הִיא בְּחִינַת נַעֲשֶׂה שֶׁהוּא בְּחִינַת קַבָּלַת עֹל מִצְוּוֹת, וְהַנִּרְצֶה יוֹתֵר וְעִקָּר הַמְכֻוָּן הוּא בְּחִינַת הַקְּדָמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, שֶׁהוּא בְּחִינַת קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם בִּכְלָל עַל כָּל מַה שֶׁיִּגְזֹר, וְאֵינוֹ בְּחִינַת קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם שֶׁבְּדֶרֶךְ פְּרָט, דְּבֶדֶגְמָא כָּזוֹ הוּא בְּג׳ מִדּוֹת שֶׁבְּתוֹרְמֵי תְּרוּמָה, דַּהֲגַם שֶׁנּוֹתֵן אֶחָד מִשִּׁשִּׁים הָוֵי עַיִן רָעָה, מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי יָצָא חוֹבַת וּמִצְוַת תְּרוּמָה, וְהַמֻּבְחָר יוֹתֵר הוּא אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים דְּהָוֵי עַיִן בֵּינוֹנִית, שֶׁבָּעֲבוֹדָה הָוֵי גַּם כֵּן עֲבוֹדַת הַבֵּינוֹנִים שֶׁהִיא הָעֲבוֹדָה דִּתְפִלָּה, לִמְסֹר נַפְשׁוֹ בְּ״אֶחָד״ בְּבִטּוּל דִּקְרִיאַת שְׁמַע בְּיִחוּדָא עִלָּאָה וְיִחוּדָא תַּתָּאָה[יא] בְּפָסוּק רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי דִּקְרִיאַת שְׁמַע כַּנַּ״ל. וַהֲגַם שֶׁהִיא עֲבוֹדָה נְכוֹנָה, מִכָּל מָקוֹם עֲדַיִן נִקְרֵאת עֲבוֹדָה בֵּינוֹנִית[14], אַךְ הַנִּרְצֶה יוֹתֵר וּמַה שֶׁהוּא עִקָּר הַמְכֻוָּן הוּא אֶחָד מֵאַרְבָּעִים שֶׁהוּא עִנְיַן תְּרוּמָה תּוֹרָה מ׳, לְפִי שֶׁזֶּה עִקַּר עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא בַּתּוֹרָה, מַה שֶּׁתּוֹרָתָם אוּמָנוּתָם וְהוּא מְקוֹם וּמְקוֹר חַיּוּתָם, וּכְמַאֲמַר רַבִּי עֲקִיבָא[15] ״וּמַה בְּמָקוֹם חַיּוּתֵנוּ כָּךְ״ כו׳, שֶׁנִּמְשְׁלוּ לְדָגֵי הַיָּם שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לִפְרֹשׁ מִן הַמַּיִם אֲפִלּוּ לְרֶגַע, דְּדָגִים שֶׁבַּיָּם כְּשֶׁפּוֹרְשִׁים מִן הַיָּם מִיָּד מֵתִים, בְּדֶגְמָא כָּזֹאת הֵם הַצַּדִּיקִים שֶׁתּוֹרָתָם הִיא חַיּוּתָם מַמָּשׁ, דְּזֶהוּ שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת לֶחֶם, וּכְמוֹ לֶחֶם הַגַּשְׁמִי אֲשֶׁר לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד, בְּדֶגְמָא כָּזוֹ הֲרֵי הַתּוֹרָה הִיא מָזוֹן הַמְחַיֶּה, אָמְנָם אֶצְלֵנוּ הֲרֵי הַתּוֹרָה הִיא לֶחֶם אֶל הַנִּשְׁמָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּצַּדִּיקִים הַגְּדוֹלִים הֲרֵי הַתּוֹרָה וַעֲבוֹדַת הָוֵי׳ הִיא חַיּוּתָם מַמָּשׁ, וְלָזֹאת גָּדְלָה מַעֲלַת מַדְרֵגָה זוֹ בְּיוֹתֵר וְהִיא הַמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר מֻבְחֶרֶת, כְּמַעֲלַת הַקְּדָמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, דַּהֲגַם דַּעֲבוֹדוֹת דְּנַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע הֵן גַּם כֵּן עֲבוֹדוֹת נְכוֹנוֹת, אַךְ הַמְּעֻלָּה יוֹתֵר מִכֹּל הִיא הַקְּדָמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, וּבְדֶגְמָא כָּזֹאת הוּא בִּתְרוּמָה, דַּהֲגַם שֶׁהָעֲבוֹדָה דִּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁהִיא תְּרֵי מִמְּאָה הִיא גַּם כֵּן עֲבוֹדָה תַּמָּה וּבְרָה, אַךְ הַמֻּבְחָר יוֹתֵר הִיא הָעֲבוֹדָה דִּתְרוּמָה תּוֹרָה מ׳, שֶׁהִיא עֲבוֹדָה נִרְצִית יוֹתֵר.

קצור. יָבִיא עוֹד פֵּרוּשׁ, דִּתְרוּמָה הַיְנוּ תּוֹרָה מ׳. וִיפֹרַשׁ ג׳ מִדּוֹת בַּתּוֹרְמִים: נִשְׁמָע, נַעֲשֶׂה — קְרִיאַת שְׁמַע, הַקְּדָמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע — תּוֹרָה.

ה) **וְהִנֵּה** בֶּאֱמֶת צָרִיךְ לוֹמַר דְּהַב׳ מַדְרֵגוֹת שֶׁבִּתְרוּמָה הֵם עִנְיָן אֶחָד, אֶלָּא שֶׁהַהֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם הוּא, דְּבֶעֱבוֹדָה דִּקְרִיאַת שְׁמַע הֲרֵי הָעִקָּר הִיא בְּחִינַת הַעֲלָאָה, וַהֲגַם דְּכָל עֲבוֹדָה וְאִתְעַרוּתָא דִּלְתַתָּא[יב] מַמְשִׁיךְ וּמְעוֹרֵר בְּחִינַת אִתְעַרוּתָא דִּלְעֵלָּא[יג], הָאֱמֶת הוּא כֵּן, אָמְנָם הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי הָאִתְעַרוּתָא דִּלְעֵלָּא הוּא לְפִי עֶרֶךְ הָאִתְעַרוּתָא דִּלְתַתָּא. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה, לְהִיוֹת שֶׁעִקַּר עִנְיָנָהּ הוּא בִּבְחִינַת הַמְשָׁכָה וְגִלּוּי, לָזֹאת עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ בַּתּוֹרָה מְעוֹרֵר לְמַעְלָה גַּם כֵּן בְּחִינַת אִתְעַרוּתָא דִּלְעֵלָּא מִצַּד עַצְמָהּ שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּאִתְעַרוּתָא דִּלְתַתָּא כְּלָל, פֵּרוּשׁ שֶׁהַגִּלּוּי אוֹר שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַתּוֹרָה אֵינוֹ לְפִי עֶרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ כְּלָל, וְלָכֵן הַתּוֹרָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם חֶסֶד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי לא, כו) ״וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ״, דְּיָדוּעַ דְּגִלּוּי הַחֶסֶד הוּא בְּחִינַת הַמְשָׁכָה וְגִלּוּי שֶׁאֵינוֹ בְּעֶרֶךְ כְּלָל לְגַבֵּי הָאִתְעַרוּתָא דִּלְתַתָּא, וְזֶהוּ שֶׁאִיתָא בַּזֹּהַר חֵלֶק א דַּף קמה עַמּוּד א, ״וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ — דָּא אַבְרָהָם דְּבִיהּ בָּרָא עָלְמָא וּבִיהּ מִשְׁתָּעֵי תָּדִיר״[יד], דִּבְרִיאַת הָעוֹלָמוֹת הָיְתָה גַּם כֵּן בִּבְחִינַת חֶסֶד, וּכְמוֹ שֶׁאוֹמֵר בְּעֵץ חַיִּים (בִּתְחִלָּתוֹ), כְּשֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ הַפָּשׁוּט לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם בִּכְדֵי לְהֵטִיב לִבְרוּאָיו שֶׁהוּא מִצַּד טֶבַע הַטּוֹב לְהֵטִיב, וְיָדוּעַ[16] דְּחֶסֶד דִּבְרִיאַת הָעוֹלָם הוּא בְּחִינַת ״כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא״, וְזֶהוּ שֶׁאוֹמֵר ״דְּבִיהּ בָּרָא עָלְמָא״, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית ב, ד) ״אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם״, בְּאַבְרָהָם שֶׁבִּזְכוּתוֹ נִבְרָא, דְּלִהְיוֹת מַדְרֵגַת אַבְרָהָם הוּא בְּחִינַת הַחֶסֶד, וּכְמוֹ שֶׁאוֹמֵר בַּפַּרְדֵּס[17] בְּשֵׁם סֵפֶר הַבָּהִיר: ״אָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִימֵי הֱיוֹת אַבְרָם בָּאָרֶץ לֹא הִצְרַכְתִּי לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתִּי, אֶלָּא אַבְרָם עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ בִּמְקוֹמִי״, שֶׁהֶחְלִיף מָקוֹם מִדַּת הַחֶסֶד מַמָּשׁ, שֶׁהָיָה מֻרְכָּבָה לִבְחִינַת חֶסֶד הָעֶלְיוֹן, וְלָכֵן גַּם בִּהְיוֹתוֹ לְמַטָּה מְלֻבָּשׁ בְּגוּף גַּשְׁמִי הָיָה מֵאִיר בּוֹ גִּלּוּי אוֹר הָעֶלְיוֹן, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר חֵלֶק א דַּף

יז (תורת שלום - ספר השיחות עמוד 129) ואילך בענין ג׳ העבודות דמוחא ליבא וכבדא [=מוח לב וכבד].

15) ברכות סא, ב.

16) בדרושי ראש השנה ובכמה מקומות.

17) שער כב, פרק ד. ונדפס גם כן בהשמטות לזוהר חלק א רסד, ב.

יא. ביחוד עליון ויחוד תחתון (שני אופנים בביטול העולם לאלקות). יב. והתעוררות מלמטה (מצד האדם). יג. התעוררות מלמעלה. יד. זה אברהם (מדת החסד, כדלהלן) שבו ברא את העולם ובו מדבר תמיד.

קמא עמוד ב על פסוק "ויקרא אלקים לאור יום", "דא אברהם דאיהו נהורא דיממא, ונהורא דיליה אזיל ונהיר ואתתקיף בתקונא דיומא"[טו], שהוא בחינת גלוי החסד העליון (ועיין במקדש מלך שם)[18], ולזאת הרי היה משפיע טוב וחסד לכל, לפי שהוא עצם מעלת מדרגת חסד, וזהו שאומר "דא אברהם דביה בדא עלמא וביה משתעי תדיר", דכמו בתחלת הבריאה היה בעקר לפי שחפץ חסד הוא, כמו כן גם עתה הרצון והחפץ שלמעלה שיאיר גלוי אלקות למטה כמו שהוא למעלה, וגלוי זה והמשכה זו הוא על ידי העבודה דתורה דזקא, וכמבאר בגמרא (סכה דף מט עמוד ב) "וכי יש תורה של חסד וישׁ תורה שאינה של חסד, אלא תורה לשמה שהיא תורת חסד, ואיתא בקהלת יעקב דתורת חסד היא המשכת גלוי אור החסדים דאבא, אמנם בכדי שיהיה גלוי אור זה בבחינת המשכה מלמעלה למטה בגלוי ממש למטה כמו שהוא למעלה, הוא על ידי עבודה דתורה שהיא בבחינת לשמה. "איכא דאמרי"[טז], שיש עוד אופן בהמשכת גלוי אור החסד שלמעלה שיאיר למטה, "תורה למדה זו היא תורה של חסד, שלא למדה זו היא תורה שאינה של חסד", דלהיות עקר ענין החסד הוא בחינת הגלוי וזקא והמשכה דתורה, שיאיר גלוי אלקות למטה כמו שהוא למעלה, והמשיך בחינה ומדרגה זו הוא על ידי עבודה דתורה, אך בתנאי שתהיה בחינת תורה למדה, לכל, או שיגרם ענין למוד התורה (וכידועה ממעלת תמכין דאורייתא[יז]) שהוא בחינת הגלוי, וכל גלוי נקרא בשם חסד, שעל ידי עבודה דתורה על ידי זה גורם להיות גלוי החסד שלמעלה שגם למטה יאיר גלוי האלקות כמו שהוא למעלה, שמובן היטב שגלוי כזה אינו לפי ערך העבודה בבחינת אתערותא דלתתא כלל, אלא שהוא גלוי בחינת אתערותא דלעלא מצד עצמה להיות כי חפץ חסד הוא. מה שאין כן בעבודה דתפלה, הגם שנמשך גלוי אור נעלה בבחינת אתערותא דלעלא, מכל מקום הוא לפי ערך האתערותא דלתתא. וזהו שקריאת שמע ותפלה יש להן זמן מגבל, מה שאין כן תורה אין לה זמן מגבל, ומצותה בלילה וביום, וכמו שכתוב (יהושע א, ח) "והגיתה בו יומם ולילה" וגו', שלהיותה בחינת גלוי חסד העליון לזאת אין לה זמן מגבל כלל, אבל בעצם ענינם הם מדרגה אחת, להמשיך האור האלקי למטה, אלא שעבודה דתפלה היא בבחינת העלאה והגלוי בזה אתערותא דלעלא שלפי ערך האתערותא דלתתא, מה שאין כן עבודה דתורה היא בבחינת המשכה וגלוי, ועל ידה נמשך בחינת אתערותא דלעלא מצד עצמה שהוא בחינת "כי חפץ חסד הוא", אך בכלות הם בחינת תרומה, אלא שבתרומה זו גופא ישנן ב' מדרגות אלו.

קצור. קריאת שמע וענינה העלאה, והאתערותא דלעלא לפי ערך האתערותא דלתתא. תורה עקרה המשכה, והאתערותא דלעלא אינה לפי ערך, ולכן נקראת חסד ואין לה זמן מגבל.

ליל ראשון דחג השבועות, תש"ט

18) הגהת כבוד קדושת מורי חמי אדמו"ר שליט"א [=אדמו"ר מהוריי"צ נשמתו עדן] על הגליון וזה לשונו: בענין אברהם צריך עיון מהא דאברהם פסיק טעמא בגווייהו, ומבואר דאינו דומה לכמו שהוא למעלה כו', עד כאן לשונו.
פסיק טעמא דאברהם - ראה שמות רבה פרשה ב. זוהר חלק א קכ, א. ונסמן במנחת שי שמות ג, ד.

טו. זה אברהם שהוא אור היום ואורו הולך ומאיר ומתחזק בתיקון היום. טז. יש שאומרים. יז. תומכי התורה.

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

א. הרש"ג אמר: נעשה אצלנו בית כנסת יפה, וענה כ"ק אדמו"ר: אך קר. וסיפר עוד הרש"ג שאחד מהמתפללים התפלל בהתלהבות, ואמר כ"ק אדמו"ר: מגיע לו באמת יישר כוח.

ב. בזמן הנוכחי, שההווה מר, צריכים לחיות עם העבר. שאל הרש"ל אם הפירוש הוא, ללמוד מהעבר. וענה כ"ק אדמו"ר: זה ענין אחר, הכוונה כאן היא לחיות עם העבר, כל יהודי חסיד הרי היה פעם ב"יחידות".

פעם אחת זעק הרה"ח ר' דוד צבי מצ'רניגוב: אוי, רבי! והתעלף. כשעוררוהו מההתעלפות סיפר, שנזכר על "יחידות" שהיתה לו אצל ה"צמח צדק" כשהיה

ל"בר מצוה" וה"צמח צדק" הניח ידיו הקדושות על ראשו ובירכו. וכן מעוד "יחידות" שהיו לו אצל ה"צמח צדק", וכאשר נזכר בהן - התעלף.

ישנן שתי לשונות[1]: מדה טובה מרובה ממדת פורענות[2] וגדולה מדה טובה ממדת פורענות[3]. במדת פורענות יודעים הרי מה ציור רע ר"ל פועל, הרי מכל־שכן במדה טובה.

ג. מה שהיה פעם משום חרפה - היום הוא טעם, מה שהיה פעם בושה - היום הוא התנצלות. כשאמרו בעבר על מישהו שהוא אדם מהעולם, היו מתביישים בכך, ואילו כיום כששואלים מישהו מדוע הוא עושה כך, הוא עונה, מפני שהעולם עושה כך, היום זה נעשה טעם: "מה לעשות, העולם הוא כך". היום מתביישים ללכת ברחוב בטלית ותפילין, עוטפים אותן בנייר, או במשהו אחר, הוא הרי מנומס.

הרי צריכים לפעול במקום בו נמצאים, היכן שההשגחה העליונה הביאה אותו לשם.

אודות מדרשים ו'שולחן ערוך' כבר לא מדברים, אלא אף ספרי "צאינה וראינה" היו מוכרים בעבר יותר מאשר סידורים כיום.

ד. רצו להגיש מים אחרונים בכלי של כסף, ומיאן כ"ק אדמו"ר, וסיפר:

פעם שאל הרבי האמצעי את כ"ק רבנו הזקן מה יהיה לעתיד־לבוא הענין של מים אחרונים, שהרי יהיה אז "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[4] , ענה לו כ"ק רבנו הזקן שהמים האחרונים יהיו אז על אלה שעסקו בעניני עולם בטהרה.

וסיים כ"ק אדמו"ר: אז יוכל להיות מים אחרונים בכלי כסף.

ה. פעם נכנס חסיד אחד אל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ב"יחידות" והתאונן שקשה לו להתבונן באריכות לפני התפלה. ענה לו הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק:

"מה היא התבוננות באריכות, שמתבוננים מה יכולים להיות, מה מוכרחים להיות, ומה אכן האדם בפועל, זהו התבוננות".

יום א' דחג הפסח בסעודה

1) עיין לקוטי דיבורים, שמיני עצרת תרצ"ה, חג השבועות תרצ"ד.
2) סוטה יא, א. סנהדרין ק, ב.
3) תוס' ד"ה ירדו ק"כ ריבוי, שבת פח, א. וראה יומא עו, א.
4) זכריה יג, ב.

אגרות קודש

ב"ה, ז' אייר, תש"ד
ברוקלין

ידידי עוז הנכבד והכי נעלה וו"ח אי"א
הרב מוה"ר משה ליב שי' מנהל אגודת
חסידי חב"ד בעי"ת שיקאגא והגליל

שלום וברכה!

אחרי אשר הרב הגאון גזע תרשישים הנודע לשם תהלה בתוככי המצוינים בכשרונות, בעל מדות טובות וו"ח אי"א מוה"ר אברהם מרדכי שליט"א הערשבערג, נתעכב פה איזה משך זמן, וביקר את כבוד ידידי עוז הרה"ג הרה"ח מוה"ר שמואל שליט"א הלוי הרבה פעמים, לדבר בעניני הנהגה ע"פ תורת חסידות חב"ד, הן בהנוגע לעצמו, ווי מען בעדארף זיך אליין פיהרען, והן בהנוגע להנהגת עדה, ווי מען בעדארף פיהרען דעם זולת, וידידי הרבנים ראשי מתיבתא הרה"ג ר' מרדכי שליט"א מענטליק והרה"ג הרי"ד שליט"א קאסטעל דברו אתו הרבה בעניני תורה, וכל אחד מידידינו הנ"ל הרציא לפני בפרטיות משיחותיהם עמו, הנה ביום ג', ב' אייר העבר, קבעתי לו מועד ודברתי אתו עמו בארוכה בכל הענינים הנוגעים להנהגת עדה, נוסף על הנהגת עצמו, ועשה עלי רושם טוב, אשר בעזה"י יקבל את ההדרכה הדרושה בחיבת דרכי החסידות והרבצת תורה ביראת שמים והתענינות בחינוך הכשר באמת. ורק אחת, כי דורש הוא חיזוק ועידוד, ככל האברכים, גם המצוינים ביותר, טרם הורגלו בכהונת הוראה והדרכת הרבים. ובחרתיו לרב ומנהיג רוחני בביהכנ"ס שערי תפלה בני ראובן נוסח האריז"ל.

היום שלחתי לידידי עוז הנכבד והכי נעלה מוה"ר פנחס שי', נשיא בהכנ"ס שערי תפלה בני ראובן נוסח האריז"ל, את מכתבי במענה למתפללי ביהכנ"ס שערי תפלה בני ראובן נוסח האריז"ל, על שאלתם אודות כהונת הרבנות, אשר הנני בוחר בהרב הגאון הנ"ל, ובעזה"י יהי' לתפארת לבהכנ"ס, ולרגלי עבודתו החרוצה יתרומם בעזה"י מצב ביהכנ"ס בגשם וברוח, ובטח יהי' ידידי שי' בעזרו לסדר את כל הענינים, והשי"ת יהי' בעזרו בגשמיות וברוחניות.

כתבתי לידי"ע וו"ח אי"א מוה"ר פנחס שי' נשיא ביהכנ"ס, לידי"ע וו"ח אי"א מוהר"ח שלמה שי', לידי"ע וו"ח אי"א מוה"ר יוסף שי', ולידי"ע וו"ח אי"א מוה"ר משה שי' הכהן. את המכתב למתפללי בהכנ"ס שערי תפלה בני ראובן נוסח האריז"ל שלחתי אל הנשיא מוהר"פ שי' הנ"ל.

ידידו הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

המשך ביאור למס' בכורות ליום שני עמ' ב

ראויה לזלף, מאשר שיניחנה ולא תהיה ראויה לכלום.

וְעַד כָּאן לֹא קָאָמַרִי רַבָּנַן הָכָא בבכור שמותר להקיז דמו אף במקום שעושה מום כדי להתירו באכילה קודם שימות, כיון **דְּאִי שָׁבִיק לֵיהּ מָיֵת, אֲבָל הָתָם** בחבית, שיש לחשוש **שֶׁמָּא יָבֹא אֵלִיָּהוּ וִיטַהֲרֶנָּה, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סְבִירָא לְהוּ** שיניחנה במקום מוצנע או יכסנה כדי שלא תיטמא.

וְעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה הָכָא בבכור שאסור להקיז דמו, משום **דְּקָא עָבִיד בְּיָדַיִם, אֲבָל הָתָם** בחבית **דִּגְרָמָא, כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סְבִירָא לֵיהּ** שהתיר לעשות כן.

וְעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָתָם בחבית שלא יעבירנה ממקומה המוצנע למקום התורפה ולא יגלנה, **דְּשֶׁמָּא יָבֹא אֵלִיָּהוּ וִיטַהֲרֶנָּה, אֲבָל הָכָא** בבכור **דְּאִי שָׁבִיק לֵיהּ מָיֵת, כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ** שמותר להקיז דמו אף במקום שעושה בכך מום.

הגמרא מוסיפה לדחות את השוואת המחלוקות: **וְעוֹד, שהלא הָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגֵי וְהָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגֵי** וכמו שיבואר להלן, ולכן אין להשוות את המחלוקות זו לזו, משום שיתכן שתנא דורש בפסוקים של בכור לחומרא ודורש בפסוקים של תרומה לקולא, וכן להיפך.

הגמרא מבארת את מחלוקתם לגבי בכור ובאלו עבירות באופן דומה אין מחלוקת: **דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַכֹּל** – אף רבנן שהתירו להקיז דם לבכור שאחזו דם אף במקום שעושה מום משום שהוא מטיל מום בבכור שהוא כבר בעל מום, גם הם **מוֹדִים בִּמְחַמֵּץ אַחַר מְחַמֵּץ** במנחות שאסור לעשותן חמץ, **שֶׁהוּא חַיָּיב** – כגון שאדם אחד לש אותה בחימוץ ואדם אחר אפאה בחימוץ, גם השני חייב, משום **דִּכְתִיב** במנחה (ויקרא ו ז) **'לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ', וְכבר** כתוב בה (שם ב יא) 'כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' **לֹא תֵעָשֶׂה** חָמֵץ', ומכך שאפייה שהיתה בכלל העשיות שנאסרו בחימוץ בציווי 'לא תעשה חמץ' יצאה להיות כתובה בפני עצמה 'לא תאפה חמץ', יש ללמוד שחייבים על כל מעשה ומעשה של חימוץ, ולכן חייב האופה בחימוץ אף שכבר הוחמצה בלישה. וכן כולם מודים **בִּמְסָרֵם** בהמת קדשים או חולין **אַחַר מְסָרֵם,** כגון שאחד כרת את הביצים ולא הוציאן מן הכיס ובא אחר וניתקן לגמרי מן הגוף, **שֶׁהוּא** – גם השני **חַיָּיב,** משום **דִּכְתִיב** (ויקרא כב כד) **'וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת לא תַקְרִיבוּ לַה', וּבְאַרְצְכֶם לא תַעֲשׂוּ'** כן לבהמות, ויש לשאול **אִם עַל כּוֹרֵת** את הביצים ועודן בכיס **חַיָּיב** במלקות משום לאו זה, **עַל נוֹתֵק** – שנותקן לגמרי ומשליכן, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שחייב, ומדוע כתבה התורה 'ונתוק' לחייב את הנותק, **אֶלָּא** כוונת התורה בזה **לְהָבִיא** – לרבות את **הַנּוֹתֵק אַחַר כּוֹרֵת שֶׁהוּא חַיָּיב.**

וְלֹא נֶחְלְקוּ רבנן ורבי מאיר **אֶלָּא בְּמִטִּיל מוּם בְּבַעַל מוּם,** כמו שנחלקו האם מותר להטיל מום על ידי ההקזה בבכור שאחזו דם.

מבאר רבי יוחנן את מחלוקתם: **דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר** שאפילו בקרבן שהוא כבר בעל מום כגון האחוז דם, אין להטיל מום ממה שכתוב (ויקרא כב כא) לגבי קרבן 'תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ', שמכך שכתוב 'מום לא יהיה בו' אנו לומדים שאסור לעשות בו מום, ומיתור תיבת 'כל' אנו לומדים שאף באופן שהוא כבר בעל מום לא יוסיף ויטיל בו מום נוסף, **וְרַבָּנַן סָבְרִי** שדורשים את הכתוב יחד, וכיון שכתוב **'תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן** כָּל מוּם לא יִהְיֶה בּוֹ', אנו לומדים שהאיסור להטיל מום אמור רק בקרבן תמים העומד להיות לרצון לפני ה' ולא בקרבן שכבר נפל בו מום ואינו עומד להיות לרצון, ולכן התירו להטיל מום בבכור האחוז דם.

הגמרא מבררת מה לומד רבי מאיר מ'תמים יהיה לרצון'. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי מֵאִיר, הַאי 'תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן' מַאי עָבִיד לֵיהּ.** משיבה הגמרא: **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמַעוּטֵי** שאין איסור הטלת מום במי שהיה **בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ** קודם שהקדישו.

דוחה הגמרא: **בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ, פְּשִׁיטָא** שמותר להטיל בו מום, שהרי **דִּיקְלָא בְּעָלְמָא הוּא** – כעץ דקל הוא נחשב שהרי לא חלה עליו קדושה כלל מתחילה, ואין צריך פסוק ללמדנו זאת.

הגמרא מיישבת את שיטת רבי מאיר באופן אחר: **אֶלָּא** התיבות 'תמים יהיה לרצון' באו **לְמַעוּטֵי** שאין איסור הטלת מום **בִּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין** – קדשים שנפל בהם מום, **לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא הוֹאִיל וַאֲסִירִי בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה,** כמו שנאמר (דברים יב טו) 'רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשֶׁךָ תִּזְבַּח', ודרשו לעיל (טו.) 'תזבח ולא גיזה', **בְּהטלת מוּמִין נַמִּי לִיתַּסְרוּ, קָא מַשְׁמַע לָן** תיבות אלו שאין בכך איסור.

הגמרא מבררת מה לומדים רבנן מ'כל מום לא יהיה בו'. שואלת הגמרא: **וְרַבָּנַן נַמִּי, הָכְתִיב 'כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ',** ומה באה לרבות תיבת 'כל'. משיבה הגמרא: **לִגְרָמָא הוּא דְּאָתֵי.** וכמו **דְּתַנְיָא,** ממה שנאמר לגבי קרבן **'מום לא יִהְיֶה בּוֹ', אֵין לִי** ללמוד

ב״ה, טו״ב לחודש זיו, ה׳תשכ״ב
ברוקלין, נ. י.

כינוס ארצי של מנהלי הישיבות כ-כ״ג אייר,

פרענדייל, נ. י.

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה להודעתם על דבר כינוסם, יהי רצון שיהי׳ בהצלחה מופלגה בתוצאות ממשיות, כינוס שיתקדש שמא עילאה על ידו ועל ידי כל אחד ואחד מהמשתתפים בפרט, בתוספת ברכה והצלחה בעבודתם בקדש.

והנני להשתמש בשעת כושר זו להביא לתשומת לב הכינוס והמתכנסים נקודה עקרית הנוגעת ביסודות החנוך על טהרת הקדש, נקודה הדורשת תיקון מהיר ושלם, שלפלא שלא נתקן עד עכשיו, והיא:

מפני כמה סיבות הרי ברובא דרובא של הישיבות במדינה זו תלמידי הישיבות לומדים גם למודי קדש וגם - להבדיל בין קדש לחול - לימודי חול בין כתלי הישיבה, על כל פנים עד גיל ידוע. ומבלי היכנס בזה לגוף הענין הרי זוהי המציאות שאין להתעלם ממנה.

ובשים לב שהתלמידים הם בגיל ההתרשמות מכל פרט, לא רק במישרין אלא גם בעקיפין, ולפעמים ההשפעה בעקיפין כוחה יפה יותר, הרי מן הנמנע שהתלמיד או התלמידה לא יתרשמו מהיחס שהם רואים לשתי הרשויות האלו. שלכן מוכרח הדבר שהתלמיד יראה בהוכחה גמורה שאף ששניהם נלמדים בין כתלי הישיבה העיקר הוא למודי תורתנו הק׳ תורת חיים, ואשר למודי החול אינם אלא טפל, ושלא בערך טפל לעיקר.

ודא עקא, שבעוה״ר בחלק חשוב של הישיבות ואולי ברובן, הנה בעקיפין ולפעמים גם במישרין ההדגשה היא להיפך, זאת אומרת שלא רק ששניהם שוים בערכם, אלא שחשיבות יתרה נודעת ללמודי החול. ו״חשיבות״ יתרה זו מתבטאת בכמה פנים ואופנים, הן בעצם הלמודים - בקפידת ההתקדמות בהם, בעבודות בית, בבחינות תכופות וכו׳ וכו׳; וכן ההצלחה בבחינות מהוללה בכל התשבחות ובפרסים ובאותות הצטיינות וכדומה. וכל זה אפילו בין כתלי הישיבה, ואין צריך לומר בבית. והן גם בחיצוניות הענינים - בצורת ספרי הלימוד, בחדרי הלימוד ובאבזרייהו וכו׳ וכו׳. וכן גם ביחס האישי למלמדי למודי קדש ולאלו המלמדים למודי חול, שאפלי׳ ניכרת לטובת אלו האחרונים בכמה ענינים, לרבות עניני משכורת וכו׳.

ואילו הי׳ יחס זה בא אך ורק מצד הבעלי-בתים או ההורים, לא החרשתי, ועל אחת כמה וכמה שלפעמים היחס ניכר גם מצד ההנהלה והמנהלים.

וכבר הארכתי בזה בימי הפורים שעברו, בגודל ההיזק שבהדגשה יתרה זו על למודי החול. שהרי פשוט ומובן שעיקר מטרת הישיבה, בין שנקראת ישיבה קטנה בין ישיבה סתם, הוא למודי תורתנו הקדושה. ואם אפילו אפשר למצוא סיבות ואפילו אולי ״הצדקות״ על כמה פרטים ביחס הנ״ל, אבל דעת לנבון נקל שיחס זה חותר תחת יסודות החנוך ואין די באר התקלה מזה.

אי לזאת הנני בא לעורר את הכינוס לדון בכובד ראש בבעי׳ הרת-תוצאות הנ״ל בכדי להכניס שיפור ותיקון מידי, וזכות הרבים מסייעתם.

בכבוד ובברכת הצלחה.

ב״ה, כ׳ אייר, תשכ״ב
ברוקלין.

הרה״ג הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ צנמ״ס וכו׳ מוהרש״י שי׳

שלום וברכה!

במענה למכתבו מט״ז אייר, בנוגע... שדבר עמו וכו׳,

והנה באם חושש הנ״ל לדברים בהנוגע אלי, יסיח דעתו מזה לגמרי, כי אין זה מעניני כלל (ענינים של קפידא וכו׳).

ורק שכיון שמעורר בנוגע לצדקה, יתן כ״ה ל״י לישיבת תורת אמת.

באם החשש הוא לדברים הפוגעים ח״ו בכבוד כ״ק מו״ח אדמו״ר או כ״ק אביו אדמו״ר - זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע - יורהו כת״ר ע״פ תורה מה שעליו לעשות בזה,

ומה שבידי הוא, שאזכירו על הציון הק׳ שהנ״ל לא יעשה רושם כלל,

ובהנוגע להפרשה לצדקה בקשר עם זה, יפריש כפי נדבת לבו. וכל המרבה וכו׳ ובלבד שיהי׳ בטוב לבב.

ויהי רצון שבכל האמור אך בטוב הנראה והנגלה יבשר.

בכבוד ובברכה

מ. שניאורסאהן

ב״ה, כ״ד אייר, תשכ״ב
ברוקלין.

הנהלת רשת ישיבות הערב

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

נעם לי לקבל המכתב מט״ז אייר עם המצורף אליו.

ובעמדנו בימים שבין ל״ג בעומר פרוס העצרת ועצרת זמן מתן תורתנו, יהי רצון שיקוים פירוש חז״ל במ״ש מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, אותם העוסקים בשקו״ט ומלחמתה של תורה ולבתר איתהדרו ברחימותא דאחוה, נוסף על הענין כפשוטו קירוב הלבבות באופן דשבת (לשון התיישבות) גם יחד, עד להתאחדות גמורה,

והרי זהו ג״כ ההכנה וכלי לקבלת התורה, וכהסיפור בתנחומא, אשר בראות הקב״ה דויחן - לשון יחיד - ישראל נגד ההר, אז דוקא נתן התורה,

הן הנגלית והן הפנימית,

וכן יהי׳ בכל האמור במכ׳, ותשרה הברכה וההצלחה בעבודתם הקדושה האמורה, ועי״ז בכל עניניהם הכללים והפרטים גם יחד, וכהסיום, שם צוה ה׳ את הברכה חיים עד העולם.

בברכת הצלחה בעבודתם הקדושה ולבשו״ט בכל האמור.

ב״ה, ב׳ אייר, ה׳תשכ״ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו בו כותב אודות מצד בריאותו וראשי פרקים בהמיחוש שלו משך שנים האחרונות, בצירוף הטפולים וכו׳ שעבר.

ואינו ברור ממכתבו, אף שבטח כן הוא, ששואל בדעת רופאים גדולים במקצוע, והרי כמה מהם נמצאים באירופא, ובמיחוש כמו שמתארו, ובפרט שהי׳ ספק בזה, הרי כדאית ההשתדלות להתקשר עם מומחה גדול דוקא.

לאידך גיסא - אינו מובן איך זה עד עתה לא קבעו בבירור המיחוש; ענינו ואופן טפולו, והרי נמשך זה, כנראה ממכתבו כמה שנים ובודאי עשו כמה צלומים.

פשוט, שלא באתי לשאול שאלות, אלא לעורר עכ״פ בנוגע להווה, שכדאי לחקור מי הוא המומחה ביותר במקצוע כהנ״ל, ולשלוח לו מכתבי הרופאים שטפלו ובכלל הידיעות שצריך לדעת אותם, ולשאול עצתו בכלל וכן הכדאי לבקרו.

ויהי רצון מהשי״ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות, שתהי׳ רפו״ק ע״י רופא שמתאים וטפול שיתאים, והממנו - השי״ת - יפלא כל דבר.

וזכות החינוך שנותן לילדיו שי׳, חינוך על טהרת הקדש, תעמוד לו בהאמור בתוككי כללות עניניו.

בברכה לבשו״ט בכל האמור וכן מעסקנותו להפצת היהדות המסורתית.

ב״ה, ה׳ אייר, ה׳תשכ״ב
ברוקלין, נ. י.

אל התלמידים השלוחים שליט״א

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם מער״ח אייר והמצורף אליו,

ות״ח על הנח״ר שגורמים ע״י ההודעה ע״ד פעולות בנקודת הפצת המעינות בתוككי הפצת היהדות בכלל, ומובן וגם פשוט שהנ״ל הוא בהוספה על הפעולה ששכר מצוה מצוה, כמבואר בדא״ח הענין בזה.

והרי נמצאים אנו בחודש זיו, בו נולדו זיותני עולם, שענינים שלשת העמודים, תורה עבודה וגמילות חסדים עליהם העולם (כפשוטו והעולם קטן זה האדם) עומד, ומגלגלין זכות ליומין זכאין.

בברכה לבשו״ט.

ב״ה, ו׳ אייר, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ
מוה״ר שניאור זלמן אליעזר שי׳

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ״ג ניסן, בו מעיר על מ״ש בתניא בחנוך לנער במוסגר, ומצות החינוך היא ג״כ במ״ע כמ״ש בא״ח סימן שמ״ג.

הנה בהנ״ל מצ״ע יש לפרש מ״ש ג״כ במ״ע בשני אופנים. שההדגשה היא על התיבות במ״ע, היינו ומכש״כ במל״ת (אשר כן הם דברי רבנו הזקן בשולחנו הטהור סי׳ שמ״ג) או שההדגשה היא על התיבות ג״כ וקאי אדלעיל מני׳, שכמו שהאהבה היא שרש ויסוד למ״ע הרי מצות החינוך היא ג״כ במ״ע (כי הרי אין נוגע כאן אם מצות החינוך היא במצות ל״ת או לא), ואז מובן יותר בפשטות התיבה כן, כי לפירוש הראשון הי׳ מספיק שיא[מ]ר גם במ״ע, ומסיום ההקדמה, אך עיקרה מאהבה שנתחנך וכו׳ מובן פירוש מאמר המוסגר הנ״ל שרוצה להדגיש שבאהבה ישנה ג״כ מצות החינוך.

ובזה יומתק עוד כי בכלל מאמרים המוסגרים הרי מובן שמוסיפים דבר שאינו עיקרי כ״כ בהבנת הענין וה״ה בנדון דידן, כי הכתוב חנוך לנער אין פירושו דוקא קודם שנעשה גדול במצות ואדרבה (ראה קידושין ל׳ ע״א) משיתסר כו׳ מתמניסרי כו׳ (בדא״ג יש להעיר אשר בהל׳ ת״ת פרק א׳ סעיף ט׳ לרבנו הזקן לכאורה ארכבי׳ אתרי רכשי.

ואכ״מ) ומוסיף במאמר המוסגר שיש לפרש הכתוב גם כפשוטו בזמן שיש למצוה החינוך היינו בגיל חינוך ממש וק״ל.

והנה יש להעיר עוד בהמשך להנ״ל דלכאורה מתחיל בשרשי עבודת ה׳ דו״ר ומסיים רק באהבה (ואין זה שייך להנ״ל כי גם היראה היא מצות עשה) ויש לפרש זה ע״פ המבואר בכ״מ אשר באהבה נכלל ג״כ דחילו, ולא רק באהבה המסותרת כמבואר בתניא פי״ח אלא גם באיזה אהבה שתהי׳ כי מפני האהבה ירא למרות רצונו וכמ״ש גם כאן כי האהבה היא יסוד ושרש לקיום כל מ״ע אשר גם היראה נכללה.

במה שהעיר בחילוק דעת התוס׳ אם ישנו לחינוך במצות ל״ת, בטח יעיין בב״ח לאו״ח סימן שמ״ג.

במה שהעיר בלוח התיקון בדרך אפשר במה שתקנתי בנוגע לד׳ יסודות שצ״ל ארבעה (להעיר ג״כ מה׳ יסוה״ת להרמב״ם פרק ד׳) ומוסיף שעפ״ז יש לתקן ג״כ בפרק ז׳ ועד״ז מאחת לאחד בדף ט״ו.

הנה כן הוא והן מההשמטות בלוח התיקון מפני החפזון בעריכת הדפוס. וכמו שנתוספו ג״כ איזה ענינים בין ההו״ל דתניא בפורמט הרגיל להה״ל בפורמט כיס, ועוד כמה תיקונים נשארו שלא נכנסו גם בהאחרון ועוד חזון למועד.

מזכיר במכתבו כת״י של התניא מהדו״ק, ומטובו להודיעני בהקדם יותר פרטים אודותו וכן אפשריות להשיגו על משך איזה זמן ות״ח מראש.

בברכה.

פרשת בהר

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה: ג שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: (לוי) ד וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר: ה אֶת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ: ו וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ: ז וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל: **ס** (ישראל) ח וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה: ט וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם: י וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ: יא יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ: יב כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: יג בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות א עמ' 273)

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר (כה, א) **מַה שְּׁמִטָּה . אַף כֻּלָּן** (רש"י)

דַּוְקָא שְׁמִטָּה מְלַמֶּדֶת עִקָּרוֹן זֶה, כִּי הִיא מְסַמֶּלֶת אֶת כָּל הַתּוֹרָה. דְּהִנְּה, בְּמִצְוָה זוֹ יֵשׁ קְדֻשָּׁה גְּדוֹלָה, בְּדוֹמֶה לְקְדֻשַּׁת שַׁבָּת; אַךְ אֵין בָּהּ פְּרִישׁוּת מִן הַחֻלִּין (מֵתֶר לַעֲשׂוֹת בָּהּ מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדַת אֲדָמָה). וְאַף בְּכָל מִצְוָה כָּךְ: יֵשׁ לְקַיְּמָהּ מִתּוֹךְ דְּבֵקוּת רוּחָנִית, וְיַחַד עִם זֹאת חוֹבָה לְהַקְפִּיד עַל הַפְּרָטִים הַגַּשְׁמִיִּים הַשּׁוֹנִים.

שני יד וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו: טו בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ: טז לְפִי | רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעֹט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הוּא מֹכֵר לָךְ: יז וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יח וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ח ח"ג ע' 345)

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי (כה, א)

מַה שְּׁמִיטָה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי (רש"י)

בִּזְמַן מַתַּן־תּוֹרָה קִיּוּמָהּ שֶׁל מִצְוַת שְׁמִיטָה הָיָה רָחוֹק בְּיוֹתֵר - לְאַחַר הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, לְאַחַר כִּבּוּשׁ וַחֲלוּקַת הָאָרֶץ, וּלְאַחַר שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁל עֲבוֹדַת אֲדָמָה, רַק אָז מְגִיעָה קִיּוּם מִצְוַת שְׁמִיטָה. לָכֵן דַּוְקָא בְּמִצְוָה זוֹ מַדְגִּישִׁים שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּהַר סִינַי עַל כָּל כְּלָלוֹתֶיהָ, וּפְרָטוֹתֶיהָ, אַף שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְקִיּוּמָהּ יַעֲבֹר זְמַן רַב. וּמִמֶּנָּה לוֹמְדִים קַל־וָחֹמֶר לִשְׁאָר הַמִּצְוֹות, שֶׁקִּיּוּמָן נוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה מִיַּד.

שלישי טז וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ: כ וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ: כא וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים: כב וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד | הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן: כג וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי: כד וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 744)

וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ (כה, יט)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ, שֶׁהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הַפֵּרוֹת שֶׁלָּהּ דַּוְקָא - כְּפִי

כֹּחָהּ בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה, לִפְנֵי שֶׁנִּתְקַלְקְלָה. וּכְפִי שֶׁדָּרְשׁוּ חֲזַ״ל עַל הַפָּסוּק ״וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ״ (הַיְבוּל שֶׁלָּהּ): ״לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא עוֹשָׂה עַכְשָׁו, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשָׂה בִּימֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן . . נִזְרַעַת וְעוֹשָׂה פֵּרוֹת בֶּן יוֹמָהּ״.

רביעי כה כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו: כו וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ: כז וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: כח וְאִם לֹא־מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְיָצָא בַּיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות ח״א ע׳ 275)

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה׳ (כה, ב)

בְּמִצְוַת הַשְּׁמִיטָה יֵשׁ מַעֲלָה עַל מִצְוַת הַשַּׁבָּת. בְּשַׁבָּת נֶאֱסָר עַל הָאָדָם לַעֲסֹק בְּכָל עִנְיְנֵי חֹל, הָאָדָם נִמְצָא בְּמַצָּב נַעֲלֶה וּלְמַעְלָה מִן הָעוֹלָם, אֲבָל הוּא מְנַתֵּק לְגַמְרֵי מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. לְעֻמַּת זֹאת בְּמִצְוַת שְׁמִיטָה, לֹא נֶאֱסְרוּ לְגַמְרֵי עִנְיְנֵי חֹל, הָאָדָם יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ לַעֲסֹק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וּבְיַחַד עִם זֶה הָעוֹלָם נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁל ״שַׁבָּת לַה׳״, הָאָדָם עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ מַמְשִׁיךְ בָּעוֹלָם שֵׁם ״הֲוָיָ״.

חמישי כט וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ: ל וְאִם לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר כתיב אשר־לא קרי אֲשֶׁר־לוֹ חוֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: לא וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חוֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא: לב וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם: לג וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְכַּר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הֵוא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לד וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם: ס לה וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ: לו אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ: לז אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ: לח אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֶת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יב עמ׳ 97)

שָׁנָה תְּמִימָה (כה, ל) **לְהָבִיא חֹדֶשׁ הָעִבּוּר** (ערכין ט, ג) **וְהַיְנוּ**, שֶׁבִּתְּמִימוּת יֵשׁ שְׁנֵי עִנְיָנִים. **א.** תְּמִימוּת כִּפְשׁוּטָהּ, שְׁלֵמוּת בְּלִי חִסָּרוֹן; תָּמִים בְּנִגּוּד לְבַעַל מוּם. **ב.** תְּמִימוּת הַמּוֹסִיפָה מַעֲלָה בַּדָּבָר, אַף שֶׁאֵין הַדָּבָר חָסֵר גַּם בְּלִי מַעֲלָה זוֹ. וְזוֹהִי הַתְּמִימוּת שֶׁל ״שָׁנָה תְּמִימָה״: גַּם בְּלִי הַחֹדֶשׁ הַנּוֹסָף הִיא נִקְרֵאת ״שָׁנָה״, אֲבָל חֹדֶשׁ הָעִבּוּר מוֹסִיף בָּהּ ״תְּמִימוּת״.

שישי לט וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד: מ כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ: מא וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב: מב כִּי־עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד: מג לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפֶרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ: מד וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה: מה וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה: מו וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפֶרֶךְ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ׳ 238)

כִּי עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם (כה, מב)

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ ״בָּנִים״ לִפְנֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְאִלּוּ הַכִּנּוּי ״עֶבֶד״ נִתְחַדֵּשׁ בָּהֶם רַק בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְאִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא מִתּוֹךְ אַהֲבָה, כְּבֵן הַמְּמַלֵּא אֶת רְצוֹן אָבִיו, מְעֹרֶבֶת בָּהּ הַרְגָּשַׁת מְצִיאוּתוֹ. אַךְ כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא מִתּוֹךְ קַבָּלַת עֹל, כְּעֶבֶד הַמְּשֻׁרֶת אֶת רַבּוֹ, אֵין כָּאן הַרְגָּשַׁת מְצִיאוּתוֹ, כִּי עֶבֶד אֵינוֹ מְצִיאוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְכָל מַהוּתוֹ הוּא ״כַּסְפּוֹ״ וּרְכוּשׁוֹ שֶׁל הָאָדוֹן..

שביעי מז וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ
עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת
גֵּר: מח אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו
יִגְאָלֶנּוּ: מט אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־מִשְׁאֵר
בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל:
נ וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת
הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי
שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: נא אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים
לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ: נב וְאִם־מְעַט
נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ כְּפִי
שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ: נג כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְשָׁנָה
יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ: נד וְאִם־לֹא
יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ:
נה כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־
הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: כו א לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל
וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ
בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: ב אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי
תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא
כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב
מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא,
תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם כרך לט עמ' 435)

לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים (כו, א) **הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ** (רש"י) הָעֶבֶד סָבוּר שֶׁמֻּתָּר לוֹ לְחַקּוֹת אֶת רַבּוֹ בְּמַעֲשֶׂה, לְלֹא אֱמוּנָה, שֶׁבְּאֹפֶן כָּזֶה אֵין כָּאן עֲבוֹדָה־זָרָה (אֶלָּא שֶׁבֵּית־דִּין מַעֲנִישִׁים עַל כָּךְ מִשּׁוּם שֶׁ"הָאָדָם יִרְאֶה לָעֵינַיִם"). מְלַמְּדֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁאֵין לְרַבּוֹ שְׁלִיטָה עָלָיו אֲפִלּוּ בִּתְחוּם הַמַּעֲשֶׂה. וְכַמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא, שֶׁיְּהוּדִי מוֹסֵר נַפְשׁוֹ "שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת רַק אֵיזֶה מַעֲשֶׂה לְבַד נֶגֶד אֱמוּנַת ה' אֶחָד, כְּגוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹות לַעֲבוֹדָה־זָרָה, אַף שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בָּהּ כְּלָל בְּלִבּוֹ".

מפטיר נה כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם
אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: כו א לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל
וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ
בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: ב אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ
אֲנִי יְהוָה: פפפ

נ"ז פסוקים, חט"ל סימן. לאחוו"ה סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בהר בירמיה פרק לב

לב ו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ז הִנֵּה חֲנַמְאֵל בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת: ח וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן־דוֹדִי כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר | בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ וָאֵדַע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא: ט וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת וָאֶשְׁקְלָה־לּוֹ אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף: י וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר דִּבְרֵי הַמִּקְנָה וָאֲחְתֹּם הַספר בְּחוֹתָם וָאָעֵד עֵדִים שֶׁזִּמַּנְתִּי, וְהָיוּ חוֹתְמִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף שֵׁנִית לִפְנֵי הָעֵדִים בְּמֹאזְנָיִם: יא וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה שְׁטַר הַקִּנְיָן אֶת־הֶחָתוּם מִיַּד בַּעַל הַשָּׂדֶה הַנַּעֲשֶׂה כְּפִי הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים שֶׁהָיוּ נְהוּגִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה וְאֶת שְׁטַר ־הַגָּלוּי שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁהַמְּכִירָה נֶעֱשְׂתָה בְּגָלוּי וּבְפִרְסוּם: יב וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה עִם סֵפֶר הַגָּלוּי אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ בֶּן־מַחְסֵיָהוּ לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה:

עטרת מרים

ו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ז הִנֵּה חֲנַמְאֵל בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ עַל פִּי הַדִּבּוּר לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה אִם מְכַרְתִּיו לְאַחֵר, לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת: ח וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן־דוֹדִי כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה בֵּית הָאֲסוּרִים וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר | בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה כִּי אֵין לִי קָרוֹב מִמְּךָ וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ כִּי יִשָּׁאֵר שֶׁלְּךָ לְעוֹלָם וְלֹא תָּשׁוּב בַּיּוֹבֵל אֶל הַיּוֹרְשִׁים וָאֵדַע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא: ט וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת וָאֶשְׁקְלָה־לּוֹ מְסַרְתִּי לוֹ בַּמִּשְׁקָל אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף: י וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר דִּבְרֵי הַמִּקְנָה וָאֲחְתֹּם הַספר בְּחוֹתָם וָאָעֵד עֵדִים שֶׁזִּמַּנְתִּי, וְהָיוּ חוֹתְמִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף שֵׁנִית לִפְנֵי הָעֵדִים בְּמֹאזְנָיִם: יא וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה שְׁטַר הַקִּנְיָן אֶת־הֶחָתוּם מִיַּד בַּעַל הַשָּׂדֶה הַנַּעֲשֶׂה כְּפִי הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים שֶׁהָיוּ נְהוּגִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה וְאֶת שְׁטַר ־הַגָּלוּי שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁהַמְּכִירָה נֶעֱשְׂתָה בְּגָלוּי וּבְפִרְסוּם: יב וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה עִם סֵפֶר הַגָּלוּי אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ בֶּן־מַחְסֵיָהוּ לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה:

שי למורא

ז) חֲנַמְאֵל בֶּן שַׁלֻּם דּוֹדְךָ, שַׁלֻּם הָיָה דּוֹדוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ, אַחִי אָבִיו. בָּא אֵלֶיךָ, הוֹלֵךְ לְבוֹא אֵלֶיךָ. ח) כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה, כְּלוֹמַר, הוֹאִיל וְאֵין לִי קָרוֹב מִמְּךָ וְאַתָּה רָאוּי לָרֶשֶׁת אוֹתָהּ, לָכֵן גְּאַל אוֹתָהּ בִּקְנִיָּה עַכְשָׁיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּבֹא לִידֵי אֲחֵרִים שֶׁיִּקְנוּ אוֹתָהּ. וָאֵדַע וגו', כְּלוֹמַר, הִשְׁכַּלְתִּי בְּדַעְתִּי שֶׁדָּבַר ה' הוּא לִקְנוֹת בְּפֹעַל אֶת הַשָּׂדֶה, וְעַל כֵּן הוֹדִיעַ לִי שֶׁיָּבוֹא חֲנַמְאֵל אֵלַי. ט) שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף, שִׁבְעָה מָנִים (מָאוֹת) שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה סְלָעִים שֶׁל כֶּסֶף. יא) אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה, שְׁטַר הַקִּנְיָן. אֶת הֶחָתוּם, עִם הַחֲתִימָה שֶׁבּוֹ. הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים, כְּפִי הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים שֶׁהָיוּ נְהוּגִים אָז. וְאֶת הַגָּלוּי, קִיּוּם הַשְּׁטָר בְּבֵית־דִּין עַל פִּי עֵדָיו, וְכָתְבוּ וְחָתְמוּ הַדַּיָּנִים אִשּׁוּר, לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר גָּלוּי וּמְפֹרְסָם, פֵּן יָמוּתוּ הָעֵדִים. יב) לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דּוֹדִי, נִקְרָא כָּאן דּוֹדוֹ, אֲבָל הָיָה בֶּן דּוֹדוֹ, כָּאָמוּר לְעֵיל. וְכֵן נֶאֱמַר "אֶת לוֹט אָחִיו" (בראשית יד,טז) וְהָיָה בֶּן אָחִיו. אוֹ שֶׁחֲנַמְאֵל זֶה הָיָה אָדָם אַחֵר שֶׁהָיָה דּוֹדוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ, וְאֵינוֹ חֲנַמְאֵל שֶׁמָּכַר לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה. בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה, בֵּית כֶּלֶא שֶׁהָיָה יִרְמְיָהוּ כָּלוּא שָׁם, כַּכָּתוּב בְּפֶרֶק זֶה לְעֵיל

שי למורא

בְּפָסוּק ב׳. וְנִקְרָא "מַטָּרָה" מִלְּשׁוֹן נְטִירָה וּמִשְׁמָר, שֶׁשּׁוֹמְרִים שָׁם עַל הָאֲסִירִים. יג) וָאֲצַוֶּה אֶת בָּרוּךְ, הוּא הָיָה הַמַּמְשִׁיךְ לִלְמֹד תּוֹרָה אַחֲרֵי יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא. יד) לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים, כִּי כְּלִי חֶרֶם מְשַׁמֵּר דְּבַר הַנָּתוּן בּוֹ. יז) אֲהָהּ, צַעֲקַת יְלֵלָה וְצַעַר. יט) וְרַב הָעֲלִילִיָּה, אֲדוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים. וְכִפְרֵי מַעֲלָלָיו, הֵם הַדְּבָרִים הַנִּמְשָׁכִים מִמַּעֲשָׂיו, מַה שֶּׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ בְּיִחוּד עֲלֵיהֶם, כִּי גַּם עֲלֵיהֶם יָבִיא בְּמִשְׁפָּט. כ) וּבָאָדָם, וּבִשְׁאָר בְּנֵי אָדָם. שֵׁם, פִּרְסוּם שֵׁם לְשֶׁבַח. כא) וּבְאֶזְרוֹעַ, כְּמוֹ "וּבִזְרוֹעַ", וְהָאֶל"ף נוֹסֶפֶת.

עטרת מרים

מַחְסִיָּה לְעֵינֵי חֲנַנְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה שֶׁחָתְמוּ בּוֹ שְׁמָם לְעֵדוּת לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה: יג וָאֲצַוֶּה אֶת־בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר: יד כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת־הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי־חֶרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים עַד שׁוּב הַגּוֹלָה שֶׁאָז תִּתְקַיֵּם נְבוּאַת עוֹד יִקָּנוּ: טו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְלֹא תִּהְיֶה הָאָרֶץ בַּיִד הַכַּשְׂדִּים כִּי יַחֲזִרוּ וְיָשׁוּבוּ הֵנָּה: טז וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה עִם סֵפֶר הַגָּלוּי אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר: יז אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה ׀ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא מִמְּךָ כָּל־דָּבָר: יח עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: יט גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו: כ אֲשֶׁר שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וּבְיִשְׂרָאֵל וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה: כא וַתּוֹצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה וּבְאֶזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדוֹל: כב וַתִּתֵּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

יג וָאֲצַוֶּה אֶת־בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר:
יד כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת־הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי־חֶרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים: טו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת: טז וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר: יז אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה ׀ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא מִמְּךָ כָּל־דָּבָר: יח עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִّבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: יט גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו הַדְּבָרִים הָרָעִים הַנִּמְשָׁכִים מִמַּעֲשָׂיו גַּם עַל זֶה יָבוֹא בְּמִשְׁפָּט: כ אֲשֶׁר שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הֵם יְדוּעִים בִּבְנֵי אָדָם, וּבְיִשְׂרָאֵל שַׂמְתָּ אוֹתוֹת וּבָאָדָם בִּשְׁאָר אוּמּוֹת בַּעֲבוּר יִשְׂרָאֵל וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם פִּרְסוּם לִשְׁבָח כַּיּוֹם הַזֶּה שֶׁאַתָּה הַבּוֹרֵא וְהַמַּשְׁגִּיחַ וּלְךָ הַיְכוֹלֶת וְהָהַכְמָה וְהָרָצוֹן: כא וַתּוֹצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה וּבְאֶזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדוֹל: כב וַתִּתֵּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב אֲשֶׁר הֶחָלָב נוֹטֵף מִדַּדֵּי הַבְּהֵמוֹת כִּי יִרְעוּ מִרְעֶה שָׁמֵן וַחֲלָבָם רַב וּדְבָשׁ וּמֵהַתְּמָרִים נוֹטֵף דְּבַשׁ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן,

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

ג אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם: ד וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְנָתְנָה
הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ: ה וְהִשִּׂיג לָכֶם
דַּיִשׁ אֶת־בָּצִיר וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת־זָרַע וַאֲכַלְתֶּם
לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם: (לו) (ו) וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד
וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר
בְּאַרְצְכֶם: ז וּרְדַפְתֶּם אֶת־אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לִפְנֵיכֶם
לָחֶרֶב: ח וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם
רְבָבָה יִרְדֹּפוּ וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לָחֶרֶב:
ט וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבִּיתִי
אֶתְכֶם וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם: (ישראל)
י וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ:
יא וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל נַפְשִׁי
אֶתְכֶם: יב וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם
לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם: יג אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֵךְ
אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת: פ

אגרות קודש

ב"ה, ד' אייר, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל הפ"נ שלו אודות זוגתו הרבנית מרת... תחי' וכשאהי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אזכירה לרפואה קרובה ויה"ר מהשי"ת אשר יבשר טובות בזה.

ובודאי לדכוותי' אך למותר להעיר על מרז"ל שמדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה וכשמוסיפים בבריאות מושפעיו היינו סביבתו וקהלתו בריאות ברוחניות ע"י קירוב לבם יותר ויותר לאבינו

המשך בעמוד הבא

פרק ד משנה ו

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכָל הַמְחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת:

נקודות משיחות קודש

המפרשים[1] ביארו שהכוונה לכבד את ספר התורה ולומדיו. ואולם מכיון שכיבוד ספר־תורה הוא הלכה בשולחן־ערוך[2] ומסכת אבות באה ללמדנו ענינים שהם "מילי דחסידותא"[3], לכן מוכרחים, לכאורה, לפרש את המשנה באופן אחר.

עוד יש לדייק בדברי המשנה - "גופו מכובד" - מהו הדגש על "גופו" דוקא?

להבנת הדברים יש להתבונן בהנהגתו של רבי יוסי עצמו:

מסופר במדרש[4] על "מטרונה" (גבירה מבית המלוכה) שנהגה להציג לרבי יוסי שאלות שונות (כגון, מה הם מעשי הקב"ה לאחר שסיים לברוא את העולם?) ורבי יוסי היה משיב לה על שאלותיה. למרות שיכול היה להמנע מלהשיב לה - ובפרט שהשאלות לא נגעו כלל לאותן מצוות שהיא מחוייבת בהן - עם כל זאת השתדל רבי יוסי לענות על כל שאלותיה, וזאת כדי להעלות את כבוד התורה אף בעיניה של אותה "מטרונה".

לפי זה יש לומר, כי באומרו "כבוד התורה" נתכוון רבי יוסי להסברת התורה באופן כזה שיעלה את קרנה וכבודה בעיני הבריות.

זאת אפוא מלמדנו רבי יוסי כי על־פי מידת חסידות יש לכבד את התורה גם במקום שאינו מחוייב מצד הדין, וכמו במקרה הנ"ל: אשה נוכריה שואלת שאלות על התורה ואין כל חיוב לענות עליהן - אף־על־פי־כן טרח רבי יוסי להשיב עליהן, בכדי שגם אומות העולם ("הבריות") יכבדו את התורה.

זו גם הסיבה שרבי יוסי נקט הלשון "גופו מכובד", שכן לגויים יש שייכות אך ורק לגופו של היהודי (כנאמר בתניא[5]: "הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם"), אך בכל הנוגע לנשמת היהודי - אין לגויים כל קשר ושייכות.

לכן, כאשר יהודי משתדל שהתורה תהיה מכובדת בעיני כולם, גם בעיני הבריות (אומות העולם), הבריות מכבדות "את גופו".

(שיחות קודש תשל"ח - מוצ"ש פרשת קורח)

דברי המשנה צריכים עיון: אצל יהודי הנשמה היא העיקר והגוף רק טפל אליה[6]. לפי זה, כאשר המשנה עוסקת בכבוד האדם ("מכובד על הבריות"), היה עליה להדגיש את הנשמה ולא את הגוף?!

זאת ועוד: הביטוי "בריות" מתאים למי שאין להם שום מעלה (לא מצד שכלם ולא מצד מידותיהם) והם בבחינת "בריות בעלמא"[7], דהיינו שמעלתם היחידה היא שנבראו על־ידי הקב"ה. נשאלת אפוא השאלה - מהו השבח להיות מכובד על־ידי "בריות" נחותות שכאלה?

ההסבר הוא: כבוד התורה (שהיא חכמתו של הקב"ה) הוא דבר המתחייב בפשטות (גם ללא הנמקות והבטחות). אולם לעיתים עשויה השמירה על כבוד התורה להיות כרוכה בקשיים שמציבים חיי הגוף. שכן, בהיות בני ישראל נתונים בגלות כ"כבשה אחת בין שבעים זאבים"[8], יתכן שהקפדה יתירה על ענינים הקשורים לכבוד התורה תסב להם קשיים בפרנסה וכיוצא בזה.

אומרת לנו המשנה: כאשר יהודי מכבד את התורה, אזי אפילו ה"בריות" הנחותות ביותר לא זו בלבד שלא יפריעו לו בעניני הגוף הגשמיים, אלא הן אף יסייעו לו בעניני הגוף. ואמנם כך גם רואים בפועל, שכאשר יהודי עומד בתוקף על עקרונותיו בכל הקשור לעניני יהדות - סביבתו רוחשת לו כבוד והערכה, ומתקיים בו "כל המכבד את התורה - גופו מכובד על הבריות".

('תורת־מנחם - התוועדויות' תשד"מ, כרך ג, עמ' 1820)

---

1) רש"י ורע"ב. 2) אורח־חיים סימן קמו, יורה־דעה סימן רמד. 3) בבא קמא ל, א. 4) לדוגמה ראה בראשית־רבה ד, ו. שם יז, ז. ועוד. 5) פרק מט. 6) ראה תניא פרק לב. 7) תניא שם. 8) מדרש תנחומא תולדות ה.

המשך מעמוד הקודם

שבשמים הרי הקב"ה מוסיף בריאות הגשמי והרוחני (אשר אצל איש הישראלי יחד ילכו והא בהא תליא) בהמצטרך לו ולאשתו דאשתו כגופו דמיא וזהו נוסף על ענין זה שגדול ערכו בפ"ע וכמובא הביאור במרז"ל שכר מצוה מצוה, אשר עצם היכולת לעשיית המצוה בפועל זהו שכר היותר גדול שנברא יכול לקבל בחסד חנם של הקב"ה המאפשר לאדם קרוץ מחומר למלאות רצון ממה"מ הקב"ה בכבודו ובעצמו.

בכבוד ובברכה לבשר טוב בכל הנ"ל.

לוח זמנים לשבוע פרשת בהר בחו"ל (בחוקותי באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:43	5:40	8:29	8:27	9:08	9:07	10:19	10:19	13:12	13:13	19:32	19:36	20:01	20:05	19:15	20:17
חיפה (ק)	5:39	5:36	8:26	8:24	9:06	9:04	10:17	10:17	13:11	13:12	19:38	19:42	20:04	20:08	19:11	20:20
ירושלים (ק)	5:40	5:37	8:27	8:25	9:06	9:05	10:17	10:16	13:10	13:11	19:37	19:41	20:00	20:05	19:00	20:16
תל אביב (ק)	5:41	5:38	8:28	8:26	9:07	9:06	10:19	10:18	13:12	13:13	19:34	19:38	20:03	20:07	19:17	20:19
אוסטריה, וינה (ק)	5:11	5:04	7:57	7:51	8:59	8:56	10:18	10:16	13:29	13:30	20:32	20:39	21:13	21:21	20:20	21:39
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:16	7:21	9:06	9:08	9:44	9:47	10:36	10:38	12:47	12:47	17:18	17:14	17:47	17:43	16:56	17:55
אוקראינה, אודסה (ק)	5:19	5:14	8:07	8:02	9:05	9:02	10:22	10:21	13:31	13:32	20:28	20:35	21:07	21:15	20:16	21:31
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:46	4:39	7:32	7:26	8:34	8:31	9:52	9:50	13:04	13:05	20:05	20:13	20:46	20:54	19:53	21:12
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:55	4:49	7:41	7:35	8:44	8:41	10:03	10:01	13:15	13:16	20:18	20:25	20:59	21:08	20:06	21:26
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:14	5:07	7:57	7:48	9:06	9:03	10:26	10:24	13:41	13:42	20:51	20:59	21:34	21:43	20:39	22:03
אוקראינה, קייב (ק)	5:05	4:58	7:48	7:39	8:58	8:55	10:18	10:16	13:33	13:35	20:44	20:52	21:28	21:37	20:33	21:57
איטליה, מילאנו (ק)	5:49	5:43	8:37	8:32	9:33	9:30	10:50	10:48	13:57	13:58	20:54	21:00	21:29	21:36	20:41	21:52
אקוואדור, קיטו (ח)	6:07	6:08	8:37	8:37	9:07	9:07	10:09	10:10	12:41	12:41	18:14	18:14	18:37	18:38	17:56	18:47
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:43	7:47	9:38	9:40	10:15	10:17	11:08	11:09	13:20	13:21	17:58	17:55	18:26	18:23	17:37	18:34
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:50	8:55	10:33	10:35	11:14	11:17	12:04	12:06	14:12	14:12	18:33	18:29	19:05	19:01	18:11	19:13
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:50	5:45	8:38	8:35	9:24	9:23	10:39	10:38	13:39	13:40	20:17	20:22	20:49	20:55	20:03	21:09
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:35	5:31	8:24	8:21	9:12	9:10	10:27	10:26	13:29	13:29	20:10	20:15	20:43	20:49	19:56	21:03
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:36	5:31	8:25	8:21	9:12	9:10	10:27	10:26	13:29	13:30	20:10	20:16	20:44	20:50	19:57	21:04
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:07	6:02	8:56	8:52	9:46	9:44	11:02	11:00	14:05	14:06	20:51	20:56	21:26	21:32	20:37	21:47
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:26	6:23	9:12	9:10	9:50	9:49	11:01	11:00	13:52	13:53	20:11	20:15	20:38	20:42	19:56	20:54
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:48	5:45	8:36	8:33	9:16	9:15	10:29	10:28	13:23	13:24	19:49	19:53	20:19	20:24	19:35	20:36
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:33	6:31	9:17	9:16	9:53	9:53	11:03	11:02	13:51	13:52	20:02	20:05	20:28	20:32	19:46	20:43
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:30	5:25	8:18	8:15	9:07	9:05	10:22	10:21	13:25	13:26	20:07	20:13	20:41	20:47	19:54	21:02
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:00	5:56	8:49	8:46	9:36	9:34	10:51	10:50	13:53	13:54	20:33	20:38	21:07	21:13	20:20	21:27
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:27	5:22	8:16	8:12	9:05	9:03	10:20	10:19	13:24	13:25	20:08	20:13	20:42	20:49	19:54	21:03
בוליביה, לה-פס (ח)	6:50	6:52	9:06	9:07	9:37	9:39	10:36	10:37	12:59	12:59	18:08	18:07	18:33	18:32	17:49	18:41
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:47	5:39	8:27	8:17	9:41	9:37	11:02	10:59	14:18	14:19	21:32	21:40	22:17	22:27	21:21	22:47
בלגיה, בריסל (ק)	5:48	5:41	8:30	8:21	9:42	9:38	11:02	11:00	14:18	14:19	21:31	21:39	22:15	22:24	21:19	22:45
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:35	6:38	8:44	8:46	9:17	9:19	10:14	10:15	12:33	12:34	17:35	17:34	17:56	17:55	17:16	18:05
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:22	6:25	8:32	8:33	9:05	9:06	10:01	10:03	12:21	12:22	17:20	17:18	17:46	17:44	17:01	17:54
בריטניה, לונדון (ק)	5:03	4:56	7:43	7:32	8:58	8:55	10:19	10:17	13:36	13:37	20:53	21:01	21:37	21:47	20:45	22:07
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:03	4:55	7:31	7:06	9:02	8:58	10:25	10:22	13:46	13:47	21:09	21:18	21:58	22:09	21:01	22:33
גרמניה, ברלין (ק)	5:05	4:57	7:40	7:25	9:02	8:59	10:24	10:22	13:43	13:44	21:03	21:12	21:49	22:00	20:53	22:22
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:34	5:27	8:17	8:09	9:26	9:23	10:46	10:44	14:01	14:02	21:10	21:18	21:54	22:03	20:59	22:22
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:40	6:44	8:46	8:48	9:20	9:22	10:16	10:17	12:34	12:34	17:34	17:31	17:53	17:51	17:14	18:01
הודו, מומבאי (ח)	6:03	6:01	8:44	8:43	9:17	9:16	10:24	10:24	13:08	13:08	19:07	19:10	19:33	19:35	18:51	19:45
הודו, פונה (ח)	6:00	5:58	8:40	8:39	9:13	9:13	10:21	10:20	13:04	13:04	19:02	19:05	19:28	19:30	18:46	19:40
הונגריה, בודפשט (ק)	5:02	4:56	7:49	7:43	8:49	8:47	10:08	10:06	13:18	13:19	20:19	20:26	20:58	21:06	20:06	21:24
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:39	4:35	7:28	7:25	8:16	8:14	9:31	9:30	12:33	12:34	19:15	19:20	19:49	19:55	19:01	20:09
יוון, אתונה (ק)	6:12	6:08	9:00	8:58	9:45	9:43	10:59	10:57	13:57	13:58	20:32	20:37	21:04	21:09	20:18	21:22
מולדובה, קישינב (ק)	5:25	5:19	8:12	8:07	9:11	9:08	10:29	10:28	13:39	13:40	20:38	20:45	21:17	21:25	20:26	21:42

לוח זמנים לשבוע פרשת בהר בחו"ל (בחוקותי באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:59	5:58	8:40	8:39	9:14	9:13	10:21	10:21	13:05	13:06	19:05	19:08	19:31	19:33	18:49	19:44
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:46	7:52	9:20	9:22	10:04	10:07	10:52	10:55	12:56	12:56	17:06	17:00	17:40	17:35	16:43	17:49
נפאל, קטמנדו (ח)	5:13	5:10	7:58	7:56	8:35	8:33	9:44	9:44	12:34	12:35	18:48	18:51	19:15	19:19	18:33	19:30
סין, בייג'ין (ח)	4:56	4:52	7:45	7:42	8:32	8:30	9:46	9:45	12:47	12:48	19:26	19:31	19:59	20:04	19:10	20:18
סינגפור, סינגפור (ח)	6:56	6:56	9:26	9:26	9:56	9:57	10:59	11:00	13:31	13:32	19:06	19:07	19:30	19:31	18:49	19:40
פולין, ורשא (ק)	4:36	4:28	7:12	6:59	8:32	8:29	9:54	9:52	13:12	13:13	20:30	20:39	21:17	21:27	20:19	21:49
פרו, לימה (ח)	6:19	6:20	8:39	8:40	9:10	9:11	10:09	10:10	12:35	12:35	17:51	17:50	18:15	18:14	17:32	18:24
צרפת, ליאון (ק)	6:05	6:00	8:53	8:48	9:49	9:47	11:07	11:05	14:15	14:16	21:10	21:16	21:48	21:55	20:57	22:11
צרפת, פריז (ק)	6:04	5:58	8:50	8:43	9:54	9:51	11:13	11:11	14:26	14:27	21:32	21:40	22:12	22:21	21:21	22:39
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:42	5:42	8:15	8:15	8:46	8:46	9:49	9:50	12:24	12:24	18:03	18:04	18:27	18:28	17:46	18:37
קנדה, טורונטו (ק)	5:49	5:43	8:37	8:33	9:29	9:27	10:46	10:44	13:51	13:52	20:43	20:49	21:16	21:23	20:30	21:38
קנדה, מונטריאול (ק)	5:19	5:14	8:08	8:03	9:03	9:01	10:21	10:19	13:28	13:29	20:24	20:30	21:00	21:08	20:11	21:24
קפריסין, לרנקה (ק)	5:40	5:36	8:27	8:25	9:09	9:07	10:21	10:20	13:17	13:18	19:45	19:49	20:15	20:20	19:30	20:32
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:43	4:35	6:53	6:53	8:46	8:42	10:10	10:07	13:33	13:35	21:03	21:13	21:55	22:08	20:53	22:33
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:12	4:02	6:26	6:26	8:17	8:13	9:42	9:39	13:07	13:08	20:45	20:56	21:36	21:49	20:36	22:17
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:41	4:35	7:28	7:22	8:27	8:25	9:46	9:44	12:56	12:57	19:55	20:02	20:34	20:42	19:43	21:00
שוויץ, ציריך (ק)	5:45	5:39	8:32	8:26	9:32	9:29	10:50	10:48	14:00	14:01	21:05	21:12	21:40	21:48	20:53	22:05
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:51	5:50	8:29	8:28	9:01	9:01	10:07	10:07	12:47	12:47	18:38	18:40	19:03	19:05	18:22	19:15

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # **00681**
19/05/2019

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים